

IMASCONGRESS

**INTERNATIONAL MARMARA
SOCIAL SCIENCES CONGRESS**

**IMASCON 2020 SPRING
PROCEEDINGS BOOK**

June 19 - 20, 2020 Kocaeli / TURKEY

International Marmara Social Sciences Congress (Spring 2020)

19 – 20 June 2020 KOCAELİ

PROCEEDINGS E-BOOK

Organizer

Sponsors

This congress proceedings book is published as an electronic format as e-book.

All rights reserved.

Editorial Board

Assoc. Prof.Dr. Öznur GÖKKAYA

Lect. İsmail KILICASLAN

Lect. Barış DEMİR

Lect. Kazım KAHRAMAN

ISBN: 978-605-69509-9-5

Address	Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü, Umuttepe Yerleşkesi Kocaeli, TÜRKİYE
Phone	+90 262 303 1000
E-mail	info@imascon.com
Web	www.imascon.com

All legal and ethical responsibility of the studies belongs to the authors. All rights reserved. The copyright of this proceedings book belongs to Kocaeli University. It may not be copied or reproduced without permission.

TABLE OF CONTENTS

BRIEFLY ABOUT	viii
IMASCON 2020 ORGANIZATION	ix
SCIENTIFIC COMMITTEE	x
IMASCON 2020 INVITED SPEAKERS	xii
CONGRESS PROGRAMME	xiii
ABSTRACTS AND POSTERS.....	1
HYDROELECTRIC ENERGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: UNDERGROUND DAMS.....	2
CROSS-SECTIONAL ANALYSES OF FINANCIAL OBSTACLES: THE CASE OF ENTERPRISES IN ALBANIA	3
THE ROLE OF PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE IN A STATE IN TRANSITION. THE CASE OF KOSOVO	4
USE OF EXPERT SYSTEMS IN BUSINESS	5
DEVELOPMENTS FROM "BUILD YOUR OWN PLANE" CAMPAIGN TO PRODUCTION OF F-16 AIRCRAFT.....	6
ORAL CORRECTIVE FEEDBACK FROM THE PERSPECTIVE OF A FOUNDATION UNIVERSITY'S PREPARATORY CLASS STUDENTS AND ENGLISH INSTRUCTORS	7
EMOTIONS IN POLICY ANALYSIS: LOOKING AT POLITICS FROM LA BOETIE, SPINOZA, MACHIAVELLI PERSPECTIVE	8
THE EVOLUTION OF POLITICAL AND DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN TURKEY AND BURUNDI	9
"ADAB-UL-SALIKHYN" ("COURTESY OF THE RIGHTEOUS") AS A SOURCE FOR STUDYING THE ETIQUETTE OF MUSLIMS	10
PERCEPTIONS OF STUDENTS TOWARDS TESTING GRAMMAR AND TESTING SPEAKING IN ELT SETTING.....	11
THE HISTORICAL-PHILOSOPHICAL ESSENCE OF THE EAST RENAISSANCE	12
A NEW MODEL PROPOSAL IN LEADERSHIP: PUPPET LEADERSHIP	13
ENGLISH LANGUAGE ATTITUDE OF STUDENTS AT A TURKISH EFL HIGH SCHOOL AND EFFECTIVE FACTORS FROM THE STUDENTS' PERSPECTIVE	14
UNIVERSITY SOCIAL RESPONSABILITY: CASE OF ALEKSANDER MOISIU UNIVERSITY	15
DIDACTIC FARM - NEW CHANCES FOR GROWTH IN ALBANIAN REALITY.....	16
MONGOLIA-CHINA-RUSSIA ECONOMIC CORRIDOR IN FRAME OF "BELT AND ROAD" INITIATIVE.....	17
THE IMPORTANCE OF AESTHETIC CONCEPT AND ITS CONTRIBUTION TO ART STUDENTS.....	19
THE RELATIONSHIPS BETWEEN INDIVIDUALS' LEADERSHIP MOTIVATIONS AND VALUE ORIENTATIONS	20
THE EFFECT OF COVID 19 ON MARKETS AND CONSUMER BEHAVIOR.....	22
FROM THE LANGUAGE OF KOCAELI FOLK SONGS TO THE NATIONAL STRUGGLE	23
DOMAIN DEPENDENT ARTIFICIAL GENERAL INTELLIGENCE	25
CONTENT ANALYSIS OF GENDER-RELATED STUDIES IN PRE-SCHOOL EDUCATION	26
AN INVESTIGATION ON GROUP WORK SKILLS OF UNDERGRADUATE TOURISM STUDENTS	28
CONTENT ANALYSIS OF STUDIES RELATED TO INTEGERS IN SECONDARY SCHOOL MATHEMATICS EDUCATION	30
THE CAUSALITY BETWEEN STOCK LIQUIDITY AND FIRM VALUE: AN INVESTIGATION ON BIST CORPORATE GOVERNANCE INDEX.....	31

FROM GIVING FISH TO FISHING: THE NEW POLICIES FOR THE EMPLOYMENT OF SOCIAL AID BENEFICIARIES IN TURKEY	32
THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ABOUT WEEKLY INTERMEDIATE HOLIDAYS.....	34
EFFECTS OF UNITED KINGDOM'S LEAVING FROM THE EUROPEAN UNION INTEGRATION PROCESS (BREXIT) ON THE EURO AREA COMMON MONETARY POLICY	36
UNIVERSITY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS ENGLISH-MEDIUM INSTRUCTION IN TURKEY	38
21ST CENTURY SKILLS IN BUSINESS AND MARIA MONTESSORI	40
INVESTIGATION OF APPROACHES ABOUT THE TERMINATION OF PREGNANCY IN ISLAMIC LAW ABSTRACT ..	41
TAO-KLARJETI REGIONAL TIBETI-CEVIZLI CHURCH IN NORTH ANATOLIA	42
ORTHODOX MONASTERIES FOR WOMEN AND ORTHODOX NUNS DURING THE OTTOMAN PERIOD.....	43
PERCEPTION OF PREMARITAL EDUCATION SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY	44
DETERMINATION AND ANALYSIS OF ETHICAL VALUES CARED FOR BY SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES: CASE OF NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ UNIVERSITY	45
BEING READY TO KEEP AFLOAT IN VIRUS AGE: STRATEGIC CRISIS POLICIES IN SOME COUNTRIES IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD	46
INVESTIGATION OF MARRIAGE SATISFACTIONS AND SEXUAL LIFE SATISFACTIONS OF MARRIED INDIVIDUALS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES	48
PERCEPTION OF PARENTAL AUTHORITY IN YOUNG PEOPLE SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY.....	49
THE ROLE OF FATHER IN CHILD DEVELOPMENT	50
USE OF AR AND VR TECHNOLOGIES IN CINEMA DURING PRODUCTION PROCESS	51
THE NEW REALITY OF CINEMA: VIRTUAL STUDIOS AND GAME ENGINES.....	52
DEMOCRACY APPLICATIONS IN CHAD	53
ETHICS IN THE EUROPEAN UNION	54
PERCEPTION OF ATATÜRK IN PROSPECTIVE TEACHERS	55
AN INVESTIGATION OF THE MEDIATING ROLE OF THE PERCEIVED PRODUCT VALUE IN THE PRICE SENSITIVITY AND PERCEIVED PRODUCT QUALITY VARIABLES THAT EFFECT THE PURCHASE INTENTION OF THE CONSUMERS	56
PROFESSIONAL ETHICS AND AHİLİK.....	58
ANALYSIS OF SCALES ON STEM EDUCATION PUBLISHED IN TURKEY.....	59
FACING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM DESTINATIONS: CASE STUDY OF DURRES, ALBANIA	60
EFFECT OF VISUAL ARTS COURSE ON NATURE AWARENESS EDUCATION	61
THE EFFECT OF MUSIC COURSE ON NATURE AWARENESS EDUCATION	63
THE ROLE OF ELITE DIVERGENCE IN THE ESTABLISHMENT OF NEW POLITICAL PARTIES IN TURKISH POLITICAL LIFE	65
THE CONDITIONAL VARIABLE ROLE OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING ON THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON JOB SATISFACTION	66
THE EFFECT OF THE CAREER FUTURE PERCEPTIONS OF GENERATIONS ON EMPLOYER ATTRACTIVENESS	67
EFFECTIVENESS OF DISTRIBUTION CHANNELS IN NONLIFE INSURANCE BRANCHES.....	68
THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND DAILY ACTIVITIES IN THE PANDEMIA PROCESS OF SPECIAL TALENTED STUDENTS	69
FACEBOOK AND INSTAGRAM MARKETING AND THE EFFECTIVENESS OF ACHIEVING MARKETING GOALS.	71

INVESTIGATING THE EFFECT OF SOLVING LOGIC PROBLEMS ON ELEMENTARY SCHOOL 4TH GRADE STUDENTS' ACHIEVEMENT EMOTIONS TOWARDS MATHEMATICS	72
TASARIM KAVRAMININ SOSYAL MEDYADA ETKİLEŞİMİ ARTIRMAK ETKİSİ.	74
ONLINE LEARNING, THE POSITIVE SIDE AND CHALLENGES (CASE STUDY UAMD AND FEUT STUDENTS)	75
ACADEMICANS 'ATTITUDES ON GENDER ROLLERS	76
FULL PAPER PROCEEDINGS.....	78
RİTÜEL, EŞİKSELLİK VE DAYANIŞMA: ÇORİ BORİ ZİYARET EVİ ÖRNEĞİ	79
THE ROLE OF PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE IN A TRANSITION STATE. THE CASE OF KOSOVO	88
İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN TASARRUF DEĞERİNE YÖNELİK METAFORİK ALGILARI	103
OPERASYONEL PERFORMANSIN ÖNCÜLLERİ: ÇAY SEKTÖRÜNDE ISO 9000 STANDARTLARININ NİCEL BİR ÇALIŞMASI.....	108
TÜRKİYE VE SUDAN ARASINDAKİ İLİŞKİLER	118
SURİYE KRİZİ VE TÜRKİYE GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ	128
EXPLORING THE POTENTIAL OF ISTANBUL AS A FASHION CITY	138
COMPARISON OF MÜLLER AND TSOTŞL PATTERN SYSTEMS IN DESIGNING BASIC WOMEN'S PANTS	143
2000-2018 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN G.T.İ.P. (GÜMRÜK TARİFE İSTATİSTİK POZİSYONU) 7NCİ FASIL ALTINDA KALAN TARIMSAL ÜRÜNLER İHRACATINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER	147
YOLSUZLUKLA MÜCADELE BAĞLAMINDA ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	153
SOME TIPS FOR DEVELOPING AN INTEGRATED CURRICULUM. CASE STUDY ALBANIA.....	161
YÖNETİMDE YOZLAŞMA VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ	168
TÜRKİYE'DE DUYGUSAL EMEK İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARA YÖNELİK İNCELEME.....	177
OLIVERA-TANZI IMPACT ON TAX REVENUES IN TURKEY: 2005-2019 PERIOD.....	187
HİPERTANSİYON HASTALARININ HİLL-BONE HİPERTANSİYON TEDAVİSİNE UYUM ÖLÇEĞİ İLE TEDAVİYE UYUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	196
TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE SIRALAMASININ MUHASEBE-FİNANS LİSANS PROGRAMLARININ TERCİH EDİLİRLİĞİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....	203
INTERNATIONALIZATION OF HANDICRAFTS FIRMS: THE CASE OF ALBANIAN FIRMS	210
TÜRKİYE'NİN İKTİSADİ KALKINMASINDA DÜNYA BANKASI VE SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞININ GELİŞİMİNDEKİ YERİ.....	214
DEVLET MEMURLARININ HEDİYE ALMASI VE ETİK	220
YENİ MEDYADA ANNELİK TEMSİLİ: #INSTAMOM OLUŞUM SÜRECİ	226
DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK	233
HACI: DİNSEL BİR EYLEMİN İNSAN HALİNE YANSIMASI.....	240
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE YETENEK YÖNETİMİ YAKLAŞIMINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME	247
KİTLESEL FONLAMA ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA	252
TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE YENİ TEKNOLOJİLERİN TANIMLANMASININ ÖNEMİ	259
11 EYLÜL SONRASI DÖNEMDE ABD NÜKLEER STRATEJİSİ	268
SANAL NARSİZM ÖLÇEĞİ (SNÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	274

OTEL İŞLETMELERİNDE ÇEVİRİMİÇİ DEĞERLENDİRMELERE YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ.....	277
KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU.....	286
TÜRKİYE’DE HAYAT BİLGİSİ EĞİTİMİ ALANINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN (2017-2020) EĞİLİMLERİ...	294
MOLLÂ DEVLET GELDİ FEDAÎ’NİN “İLDEN AYRILSA” ŞİİRİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	301
AİLEDE SOSYAL MEDYADA KIYASLAMA ÖLÇEĞİ (ASMKÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI.....	307
AİLEDE DUYGUSAL DIŞA VURUM ÖLÇEĞİ (ADDVÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	310
AİLEDE DUYGUSAL İHMAL ÖLÇEĞİ (ADİÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	313
TRABZON GELENEKSEL GİYİSİLERİNİN GÜNDELİK KULLANIMA UYGUNLUĞUNUN TEKNİK VE ERGONOMİK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	316
TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ BAĞLAMINDA X VE Y KUŞAKLARININ BLACK FRİDAY (KARA CUMA) ALGISI	333
TURİZMDE ETKİNLİK PAZARLAMASI KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALARA YÖNELİK KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME	338
HOW INFORMATION QUALITY AND MARKET TURBULENCE IMPACT CONVENTION AND VISITORS BUREAUS’ USE OF MARKETING INFORMATION: INSIGHTS FOR DESTINATION AND EVENT MARKETING	342
FESTİVAL KALİTESİNİN ZİYARETÇİLERİN ALGILADIKLARI DEĞER, TATMİN VE SADAKAT ÜZERİNE ETKİSİ: MERSİN ULUSLARARASI NARENCİYE FESTİVALİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	343
GÜVEN, KONTROL ODAĞI, A TİPİ KİŞİLİK, FİNANSAL OKURYAZARLIK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN RİSK ALMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	349
İŞ AİLE YAŞAM ÇATIŞMASININ BİREYSEL PERFORMANSA ETKİSİ: SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜNDE GÖREV YAPAN PİLOTLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	358
SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE SANATSAL LİDERLİK DAVRANIŞLARI SERGİLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER .	366
“YAZILI DÜZELTİCİ DÖNÜT VE HATA DÖNÜTÜ” KONUSUNDA YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	377
ENERJİ İLETİM SİSTEMLERİNDE CANLI BAKIM EĞİTİMLERİNİN EKONOMİK YÖNDEN ANALİZİ	385
ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA KAPASİTE ARTIRIM KARARININ VERİLMESİNE YÖNELİK BİR EKONOMİK DEĞERLENDİRME	392
TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 2015- 2019 YILLARI ARASINDA KADIN İSTİHDAMININ SEYRİ	399
ULUSLARARASI MARMARA FEN VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ (IMASCON)’NDE TURİZM KONULU BİLDİRİLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	408
ŞÂFİÎ MEZHEBİNİN ZİRAİ ÜRÜNLERİN ZEKÂTI HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜNÜN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDEKİ UYGULAMASI	415
TÜRKİYE’DE POLİS ÖZEL GÜVENLİK İŞBİRLİĞİ ÖRNEĞİ-KAAN: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI.....	423
TOPLUMSAL CİNSİYET EKSENİNDE KOKUYU KAVRAMAK.....	443
GASTRONOMİ TURİZMİNDE TURİSTİK ÇEKİCİLİK UNSURU: İSTANBUL SOKAK LEZZETLERİ	450
INDIRECT AND DIRECT WRITTEN CORRECTIVE FEEDBACK AS AN ERROR CORRECTION STRATEGY: EFL LEARNERS’ PREFERENCES AND DEVELOPMENTS ON LANGUAGE ACCURACY IN TURKEY CONTEXT	456
SAĞLIK İLETİŞİMİ ALANINDA YAPILAN TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA	467
İYİ TARIM UYGULAMALARININ BULANIK SWARA YÖNTEMİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	474
1802 HATT-I ŞERİF’TEN 1812 BÜKREŞ ANTLAŞMASI’NA KADAR EFLAK VE BOĞDAN ÜZERİNDE OSMANLI RUS NÜFUZ MÜCADELESİ	480

PANDEMİ DÖNEMİNDE KURUMSAL REKLAMLARIN YÜKSELİŞİ, OTOMOTİV SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ	486
Y KUŞAĞI TÜKETİCİLERİN INSTAGRAM REKLAMLARINA VE ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİME BAKIŞ AÇISI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA	493
SERAMİK VE RESİM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	501
ÇAĞDAŞ SERAMİKTE BOŞLUK İMGELEMİ	507
TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN TOKSİK LİDERLİK ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	512
TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK NİYETLERİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERE YÖNELİK ALGILARININ İNCELEMESİ	522
COVID-19'UN EN ÇOK ETKİ ETTİĞİ ÜLKELERİN SOSYOEKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ: GENEL BİR BAKIŞ .	532
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞINA BAĞLI GENÇLİK KAMPLARINA KATILAN BİREYLERİN LİDERLİK BECERİLERİNİN İNCELENMESİ; İSTANBUL ÖRNEĞİ.....	543
FENDE YAZMA ETKİNLİKLERİNİN ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK BAŞARILARINA, FEN BİLİMLERİ DERSİNE VE YAZMAYA KARŞI TUTUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ	557
TÜRKİYE'DE 1980 YILI SONRASI MUHAFAZAKÂR GİYİMİNİN TASARIM YÖNÜNDEN GELİŞİM SÜREÇLERİNİN HAZIR GİYİM VE TASARIMCI MARKALARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	569

BRIEFLY ABOUT

International Marmara Social Science Congress was held between 19-20 June 2020 by Kocaeli University and Körfez Municipality. The congress aims to bring together researchers whose working on interdisciplinary subjects in science and social sciences and also to establish an effective communication platform between them. In congress;

In Social Sciences; Anthropology, Archeology, Asian History, European Union, Banking and Insurance, Western Languages and Literature, Human and Economic Geography, Information and Document Management, Computer Education Technologies Education, Geography, Contemporary Turkish Dialects and Literature, Contemporary World History, Child Development, Linguistics , Religious Culture and Moral Education, Educational Sciences, Econometrics, History of Ancient Anatolia, History of Ancient Asia, Ethnoculture, Philosophy, Finance, Journalism and Media Studies, Developmental Psychology, Visual Communication Design, Fine Arts, Public Relations, Law, Economic Thought , Economics, Economic History, Theology, Communication Studies, Business, Women's Studies, Public Administration, Librarianship, Finance, Architecture, Accounting, History of Muslim Turkish States and Societies, Museum Studies, Music, Organization, Secondary Science and Mathematics Education, Secondary Education Social Alanlar Egitimi, Ottoman Institutions and Civilization, Special Education, Paleoanthropology, Marketing, Psychology, Guidance and Psychological Counseling, Advertising, Painting, Health Sciences, Art and Art Education, Cinema-TV, Political Thoughts, Political Life and Institutions, Political Science, Social Work, Social Policy, Sociology, Sport Science and Education, Fisheries Policies and Employment, History, Basic Education, Tourism, History of Turkish and Islamic Thought, Turkish Islamic Art, International Trade, International Economics, International Relations, Foreign Language Education, Local Governments, Administration, Higher Education Studies

The language of the congress is English or Turkish, and all full papers and abstracts submitted for publication in the congress on current issues have been evaluated by at least two referees by the blind reviewing method. 122 papers, abstracts and posters were accepted for oral presentation and publication as a result of peer review. We would like to thank all the researchers who have shown interest in the Congress..

IMASCON 2020 ORGANIZATION

IMASCON 2020, organized by Kocaeli University (KOÜ) and Körfez Municipality and also sponsored by Kocaeli Metropolitan Municipality, Kartepe Municipality, Gölcük Municipality and East Marmara Development Agency.

Imascon 2020 General Chair

Öznur GÖKKAYA (KOÜ)

Organizing Committee

Eda BEZHANI (Aleksander Moisiu Durres University, Albania)

Flora MERKO (Aleksander Moisiu Durres University, Albania)

Lyudmyla SYMOCHKO (Uzhhorod National University, Ukraine)

Luis M. F. ROSEIRO (ISEC, Portuga)

Hysen MANKOLI (Health and Environment, USA)

Reyhan DADASH (Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan)

Violeta NEZA (Aleksander Moisiu Durres University, Albania)

Daniela LIKA (Aleksander Moisiu Durres University, Albania)

Fernando Domingues MOITA (ISEC, Portuga)

Şükrü DURSUN (Konya Teknik Ü)

Arif ÖZKAN (Kocaeli Ü)

Serdar BİROĞUL (Düzce Ü)

Ömer GÜNGÖR (Kocaeli Ü)

Mustafa OF (Kocaeli Ü)

Barış DEMİR (Kocaeli Ü)

İsmail KILIÇASLAN (Kocaeli Ü)

Kazım KAHRAMAN (Kocaeli Ü)

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Ahmet Küçük, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Alaeddin Bobat, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Gül Gürek, Gebze Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Durmuş Kaya, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Engin Özdemir, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma Çanka Kılıç, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. C. Gazi Uçkun, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Hanefi Bayraktar, Bayburt Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan Latif, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Hristo Ivanov Katrandzhiev, Marketing and Strategic Planning, University of National and World Economy, Bulgaria

Prof. Dr. Hysen Mankolli, Editor of IJEES, Health and Environment Association, U.S.A.

Prof. Dr. İlyas Uygur, Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Juan Carlos, Roca University Of Huelva, İspanya

Prof. Dr. Kadri Süleyman Yiğit, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Luis M. F. Roseiro, ISEC

Prof. Dr. Maan T. J. MAAROOF, Mousul University, Iraq

Prof. Dr. Mahmut Durmuş, Gebze Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Demirtaş, Bitlis Eren Üniversitesi,

Prof. Dr. Mustafa Yaşar, Karabük Üniversitesi

Prof. Dr. Nardane Yusifova, Azərbaycan Milli ilimler Akademisi, Milli Tarih Müzesi

Prof. Dr. Novo Palakalovic, Faculty of Economics, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Dr. Olena Demyanyuk, Institute of Agroecology and Environmental Management, Ukraine

Prof. Dr. Orhan Gezici, Ömer Halis Demir Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Taylan, King Abdulaziz University, Saudi Arabia

Prof. Dr. Resul Kara, Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Shahabuddin Memon, University of Sindh, Pakistan

Prof. Dr. Sibel Zor, Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü Dursun, Konya Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Vefa Ahsen, Gebze Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Tamara Milenkovic Kerkovic, Faculty of Economics, University of Nis, Serbia

Assoc. Prof. Dr. Azeta Tartaraj, Aleksander Moisiu Durres University, Albania

Assoc. Prof. Dr. Flora Merko, Aleksander Moisiu Durres University, Albania

Assoc. Prof. Dr. Eda Bezhani, Aleksander Moisiu Durres University, Albania

Assoc. Prof. Dr. Brunela Trebicka, Aleksander Moisiu Durres University, Albania

Assoc. Prof. Dr. Lyudmyla Symochko, Uzhhorod National University, Ukraine

Assoc. Prof. Dr. Nagip Skenderi, Faculty of Economy, University of Prishtina, Kosovo

Assoc. Prof. Dr. Natalya Gudkova, The State Ecological Academy, Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine

Assoc. Prof. Dr. Ylber Aliu, AAB College, Public Administration Faculty, Kosovo

Assoc. Prof. Dr. Yoshito Ando, Kyushu Institute of Technology

Assoc. Prof. Dr. Arif Özkan, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Ayşe GÜNSEL, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Erdinç Doğanç, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Fatih Koç, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Halil Atmaca, Artro Klinik

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin Dikme, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Samad Rahimi Aghdam, Tabriz Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Selda Uca, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sinan Aydın, Kocaeli Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Şükran Güzin Ilıcak Aydınalp, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mazin Nazar Fadhel, College of Environmental Science and Technology Mosul university, Musul, IRAQ

Assist. Prof. Dr. A. Arzu Arı Bural, Kocaeli Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Aslıhan Kuyumcu Vardar, Düzce Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Fatih Sevgi, Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Larissa Shragina, Odessa I. I.
Mechnikov Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Seyil Najimudinova, Kırgızistan
Türkiye Manas Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Vystavkina Daria, Odessa I. I.
Mechnikov Üniversitesi

Phd. Alba Ramallari, Economics Department Faculty
of Bussines “Aleksandër Moisiu” University Durrës,
Albania

Phd. Alma Zisi, Economics Department Faculty of
Bussines “Aleksandër Moisiu” University Durrës,
Albania

PhD. Blerina Vrenozi, Tirana University, Albania

PhD. Mirela Alushllari, University of Albania,
Albania

PhD. Jonida Gashi, Aleksander Moisiu Durres
University, Albania

PhD. Olta Nexhipi, “Aleksandër Moisiu” University
Durrës, Albania

PhD. Sonila Zerelli, Aleksander Moisiu Durres
University, Albania

PhD. Violeta Neza, Aleksander Moisiu Durres
University, Albania

PhD. Cand. Ariola Harizi, Aleksander Moisiu Durres
University, Albania

PhD. Saeid Shojaei, University of Tabriz · Department
of Electronics and Photonics

PhD. Ada Aliaj, “Aleksandër Moisiu” University
Durrës, Albania

PhD. Moses M. Solomon, King Fahd University of
Petroleum and Minerals

PhD. Emma Gurashi Nikolaoy, University Of Patras,
Greece

PhD. Hisham M. Alidrisi, King Abdulaziz University,
Saudi Arabia

PhD. Thawee Numsakulwong, Rajamangala
University of Technology Isan, Tayland

PhD. Reyhan Dadash, Azerbaijan Devlet Pedagoji
Üniversitesi, Azerbaijan

Lect. Daniela Lika, Aleksander Moisiu Durres
University, Albania

IMASCON 2020 INVITED SPEAKERS

Prof. Dr. Vefa Ahsen, Gebze Technical University

Prof. Dr. Mustafa Yilmaz, Selçuk University

Prof. Dr. Murat Altun, Uludağ University

Prof. Dr. Mahmut Durmuş, Gebze Technical University

Prof. Dr. Necip Atar,
Pamukkale University

Prof. Dr. Ahmet Kala, İstanbul University

Prof. Dr. M. Atilla Tagdelen, Yalova University

Prof. Dr. Nardane Yusifova, Azerbaijan National
Academy of Sciences

Prof. Dr. Novo Palakalovic, University of East
Sarajevo,
Bosnia and Herzegovina

Prof. Dr. Tom Gillpatrick, Portland State
University, U.S.A.

Prof. Dr. Dominique Luneau, Université Claude
Bernard Lyon 1, France

Prof. Dr. Hysen Mankolli Editor of JEES, Illinois,
USA

Prof. Dr. Hristo Ivanov Katrandzhiev, University
of National and World Economy, Bulgaria

Prof. Dr. Tamara Milenkovic Kerkovic, University
of Nis, Serbia

Prof. Dr. Olena Demyanyuk, Institute of
Agroecology and Environmental Management
NAAS, Ukraine

Prof. Assoc. Dr. Flora Merko, "Aleksander Moisiu"
University Durrës, Albania

Prof. Assoc. Dr. Lyudmyla Symochko
Uzhhorod National University,
Institute of Agroecology and Environmental
Management NAAS, Ukraine

Prof. Assoc. Dr. Mehboob Nagarabawdi, Ali's
Poona College Of Arts, Science & Commerce,
India

Prof. Assoc. Dr. Nagip Skenderi, University of
Prishtina, Kosovo

Doç. Dr. İlke Gürol, TÜBİTAK MAM Malzeme
Enstitüsü

Assist. Prof. Dr. Reyhan Dadaş, Azerbaijan State
Pedagogical University, Azerbaijan

Lecturer Phd. Violeta Neza, "Aleksander Moisiu"
University Durrës, Albania

Lecturer Phd. Olta Nexhipi, "Aleksander Moisiu"
University Durrës, Albania

Lecturer Ada Aliaj, "Aleksander Moisiu" University
Durrës, Albania

Phd. Murzaqmatov Amanbek Kamitovic, Osh
State University,
Kirghizistan

CONGRESS PROGRAMME

19 JUNE Friday

The Start of Registration Process

OPENING SPEECHES - 10:15 / 11:00

- İstiklal Marşı ve Saygı Duruşu
- Körfez Belediyesi Tanıtım Filmi
- Kocaeli Üniversitesi Tanıtım Filmi
- Doç. Dr. Öznur GÖKKAYA Kocaeli Üniversitesi / Imascon Kongre Başkanı
- Mak. Yük. Müh. Şener SÖĞÜT Körfez Belediye Başkanı
- Prof. Dr. Sadettin HÜLAGÜ Kocaeli Üniversitesi Rektörü
- Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı
- Dr. Bekir Pakdemirli, T.C.Tarım ve Orman Bakanı

IMASCON PANEL – 11:00 / 11:30

SESSION CHAIR :

Assoc. Prof. Dr. Arif OZKAN Kocaeli University
Av.Vedat DOĞUSEL Turkish Chamber of Shipping / Head of Kocaeli Branch
Eng. Recep OZTURK Head of Korfez Chamber of Commerce
Yahya OZTURK Head of Korfez Trademans Chamber of Commerce
Prof. Dr. N.Zafer CANTÜRK Kocaeli University Hospital Chief Physician
Prof.Dr. Mehmet YILDIRIM Kocaeli University Dean of Technology Faculty

Küresel Salgın Döneminde
Sürdürülebilirlik
/
Sustainability
in the Global Pandemic Period

IMASCON PANEL I – 11:30 / 13:00

SESSION CHAIR :

Prof. Dr. Tamara Milenkovic Kerkovic, University of Nis, Serbia
Prof. Dr. Andrei Mitic, Belgrad University, Serbia
Prof. Assoc. Dr. Flora Merko, “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albania
Prof. Dr. Ahmet Kala, İstanbul University
Prof. Dr. Nardane Yusifova, Azerbaijan National Academy of Sciences
Prof. Dr. Novo Palakalovic, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Assist. Prof. Dr. Reyhan Dadaş, Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan
Lecturer Phd. Violeta Neza, “Aleksandër Moisiu” University Durrës, Albaniaoturu
Prof. Dr. Özcan Gündoğdu, Kocaeli Üniversitesi

Küresel Salgın Döneminde
Sürdürülebilirlik
/
Sustainability
in the Global Pandemic Period

IMASCON PANEL II – 14:00 / 15:30

SESSION CHAIR :

Prof. Dr. Şükrü Dursun, Konya Teknik Üniversitesi
Prof. Assoc., Dr. Lyudmyla Symochko, Uzhhorod National University, Ukraine
Prof. Dr. Luis Manuel Ferreira Roseiro, Coimbra Polytechnic- ISEC, Portugal
Prof. Dr. Tom Gillpatrick, Portland State University, U.S.A.
Phd. Murzaqmatov Amanbek Kamitoviç, Osh State University, Kirghizistan
Prof. Dr. Mehboob Nagarbawdi, Aki’s Poona College Of Arts, Science & Commerce, India
Prof. Dr. Hüseyin Toros, İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe Günsel, Kocaeli Üniversitesi

Küresel Salgın Döneminde
Sürdürülebilirlik
/
Sustainability
in the Global Pandemic Period

IMASCON PANEL III – 14:00 / 15:30	
SESSION CHAIR : Prof.Dr. Dominique LUNEAU	
Prof.Dr. Vefa AHSEN	N4-Macrocyclic Metal Complex Chemical Sensor And Other Applications
Prof.Dr. Mustafa YILMAZ	Nanobasket, Calixarenes : In Biocatalysis Studies
Prof.Dr. Dominique LUNEAU	Strong Cooperative Effects In Coordination Chemistry Within Magnetic Bosphorus
Prof.Dr. Mahmut DURMUŞ	A New Approach In Cancer Treatment: Photodynamic Therapy
Prof.Dr. İlke GUROL	An Investigation of the Interaction Mechanism of Selected Volatile Organic Compounds with Phthalocyanines and Their Derivatives via Raman Spectroscopy and Mass Sensitive Sensors

19 JUNE Friday 14:00 – 16:30 POSTER PRESENTATION		
Poster No		
P1	Ylber Aliu	The role of public employment service in a state in transition. The case of kosovo
P2	Gülsüm ELİK BESDİL	Psikolojik Sermayenin İş Tatmini Üzerindeki Etkisinde Psikolojik İyi Oluşun Şartlı Değişken Rolü

ORAL PRESENTATIONS		
19 June 2020	SESSION 1	
Time 14:00 – 15:15		
IMASCON SESSION 1.1 /14:00 – 15:15	Hall : 1	19 June 2020
SESSION CHAIR : Dr. Öğr. Üyesi. Tuğba Şener		
Feyza Kuran	Researching of Traditional Trabzon Clothing’s Suitability for Daily Use Within The Technical and Ergonomic Factors	
Cemre Çetinkaya	Reviewing The Development Process Of Conservative Clothing In Terms Of Design, Through Ready-To-Wear And Designer Brands After The 1980’s In Turkey.	
Dr. Arzu Emel Altinkılıç	The Vision of Space In Contemporary Ceramics	
Dr. Öğr. Üyesi. Tuğba Şener	Comparison of Müller And Tsotşl Pattern Systems In Designing Basic Women’s Pants	
Dr. Arzu Emel Altinkılıç	An Evaluation on The Relationship Between Ceramics And Painting	
IMASCON SESSION 1.2 /14:00 – 15:15	Hall : 2	19 June 2020
SESSION CHAIR : Prof.Dr. Faik CELİK		
Samet Talha Turgut	National Identity Discussions During National Construction In Early Republican Period	
Ezgi Gül Ceyhan	Emotions İn Policy Analysis: Looking At Politics From La Boetie,Spinoza, Machiavelli Perspective	
Abdalaziz Abdalwhab	The Relations Between Turkey And Sudan	
Mahamat Nour Bretıl Hissein	Democracy Applications In Chad	
Tunahan AKDAŞ	The Role Of Elite Divergence In The Establisment Of New Political Parties In Turkish Political Life	
ORAL PRESENTATIONS		
19 June 2020	SESSION 2	
Time 15:30 – 16:45		
IMASCON SESSION 2.1 /15:30 – 16:45	Hall : 1	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof. Dr. Hasan CAGATAY		
Prof. Dr. Kubanychbek İsakov	The Historical-Philosophical Essence Of The East Renaissance	
Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Çağatay	Domain Dependent Artificial General Intelligence	
Nurullah Muradi	An Analysis On Mollâ Devlet Geldi Fedâî’s “İlden Ayrılşa” Poetry	
Çiğdem Yardımcı	Hatt-I-Sharif From 1802 Until 1812 Treaty Of Bucharest Challenge On Wallachia And Moldavia The Ottoman-Russian Adoption	
Dilara Sevim	Tao-Klarjeti Regional Tibeti-Cevizli Church In North Anatolia	
Imascon SESSION 2.2 / 15:30 – 16:45	Hall : 2	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Gülcan YILMAZ		
Ertuğrul Celep	Comparative Analysis Of 7th Chapter Hs (Harmonized System) Code Covered Agricultural Product Exports Of Turkey Between The 2000-2018 Years.	

Oğuzhan Demir		An Evaluation On The Role Of International Organizations In The Fight Against Corruption
Hilal Çapkan		Receiving Gift Of Civil Servants And Ethics
Sude Seray Yaylaçiçeği		Public Officials Ethics Committee
Muhammed Fatih Yücel		Being Ready To Keep Afloat In Virus Age: Strategic Crisis Policies In Some Countries In The Covid-19 Pandemic Period
ORAL PRESENTATIONS		
19 June 2020	SESSION 3	Time 17:00 – 18:15
IMASCON SESSION 3.1 / 17:00 – 18:15	Hall : 1	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Arzu TUYGUN TOKLU		
Hakan Çelik	The Importance Of Spagetti Diagram In Smed Applications: A Case Study	
Nazlı Ece Bulgur	A General Assessment On Talent Management Approach In Human Resources Management	
Nazlı Ece Bulgur	A Conceptional Study On Crowdfunding	
Betül Kuru	21st Century Skills In Business And Maria Montessori	
Assist.Prof.Dr. Arzu Tuygun Toklu	Antecedents Of Operational Performance: A Quantitative Study Of Iso 9000 Standards In Tea Sector	
IMASCON SESSION 3.2 / 17:00 – 18:15	Hall : 2	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Flora MERKO		
Dr. Öğr. Üyesi.Mustafa Öziş	“Time Element” In Alfred Marshall	
Doç. Dr. Flora Merko	Cross-Sectional Analyses Of Financial Obstacles: The Case Of Enterprises In Albania	
Merve Yıldırım	Financial Literacy In The World And In Turkey	
Dr.Bekir Pakdemirli	Hydroelectric Energy And Sustainable Development: Underground Dams	
Öğr. Gör. Dr. Denada Lica	Internationalization Of Handicrafts Firms: The Case Of Albanian Firms	
Öğr. Gör. Dr., Mirela Tase	Some Tips For Developing An Integrated Curriculum .Case Study Albania	
ORAL PRESENTATIONS		
19 June 2020	SESSION 4	Time 18:30 – 19:45
IMASCON SESSION 4.1 / 18:30 – 19:45	Hall : 1	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Gülcan YILMAZ		
İbrahim Kaya	Determination And Analysis Of Ethical Values Cared For By Social Studies Teacher Candidates: Case Of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University	
Gülcan Yılmaz	Perception Of Atatürk In Prospective Teachers	
Meral Zengin	Effect Of Visual Arts Course On Nature Awareness Education	
Begüm Soylu	The Effect Of Music Course On Nature Awareness Education	
Dr.Özlem Küçük	The World Bank’s Role At Turkish Industrial Development And Its Place In The Development Of The Social Policy Field	

Serap Kaya	The Views Of Social Studies Teachers About Weekly Intermediate Holidays	
IMASCON SESSION 4.2 /18:30 – 20:00	Hall : 2	19 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Doğan YÜKSEL		
Derya Yılmaz	Oral Corrective Feedback From The Perspective Of A Foundation University’s Preparatory Class Students And English Instructors	
Elif Aytaç Tanık	Perceptions Of Students Towards Testing Grammar And Testing Speaking In Elt Setting	
Eda Genç	English Language Attitude Of Students At A Turkish Efl High School And Effective Factors From The Students’ Perspective	
Merve Aydın	University Students' Attitudes towards English-medium Instruction in Turkey	
Zehra Hifa Hitalany	“Written Corrective Feedback And Error Feedback” Researches On Teaching Turkish To Foreigners	
Kübra Taşkara	Indirect And Direct Written Corrective Feedback As An Error Correction Strategy: Efl Learners’ Preferences And Developments On Language Accuracy In Turkey Context	
20 JUNE Saturday		
ORAL PRESENTATIONS		
20 June 2020	SESSION 5	Time 10.30 – 11:45
IMASCON SESSION 5.1/ 10:30 – 11:45	Hall : 1	20 June 2020
SESSION CHAIR : Dr. Hale Nur GÜLER		
Beyza Birol	Evaluation of Good Agricultural Practice Criteria Using Fuzzy Swara Method	
Seda Açıkgöz	An Investigation Of The Mediating Role Of The Perceived Product Value In The Price Sensitivity And Perceived Product Quality Variables That Effect The Purchase Intention Of The Consumers	
Berk Özçınar	The Effect Of The Career Future Perceptions Of Generations On Employer Attractiveness	
Selçuk Yiğitel	The Effect Of Work Family Life Conflict On Individual Performance: A Research On The Pilots Working In The Civil Aviation Sector	
Hale Nur Güler	Examination Of Emotional Labour Studies In Turkey	
IMASCON SESSION 5.2/ 10:30 – 11:45	Hall : 2	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Arzu Arı		
Ahmet Kıyanççek	Metaphorical Perceptions Of Primary School Secondary Students Towards Saving Value	
Dilan Demirkuş	Content Analysis Of Gender-Related Studies İn Pre-School Education	
Ahmet Kıyanççek	The Trends Of Postgraduate Theses (2017-2020) On Life Science Education İn Turkey	
Alican Açıkgöz	The Classroom Teachers’ View About Obstacles Through Displaying Artistic Leadership Behaviours	
Seher Keçe Türker	A Group Of Primary Students’ Perceptions About Sea	

IMASCON SESSION 5.3. /10:30 – 11:45		Hall : 3	20 June 2020
SESSION CHAIR : Dr. Uğur DEMIRCI			
Yılmaz Türker Sandıkçı		Black Friday Perception of X and Y Generations in the Context of Their Impact on Consumer Behavior	
Cengiz Yıllar		How To Make A Good Organization Inside The Organization? An Applied Study	
Dr.Uğur Demirci		Police Private Security Cooperation Case In Turkey-Kaan: An Action Research	
Sait Çifçi		Natural Disasters And Risk Mitigation Studies In Çanakkale	
Kübra Yazıcı		A New Model Proposal In Leadership: Puppet Leadership	
ORAL PRESENTATIONS			
20 June 2020	SESSION 6		Time 12:00 – 13:15
IMASCON SESSION 6.1 / 12:00 – 13:15		Hall : 1	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Arzu ARI			
Çağlar Çankaya		Content Analysis Of Studies Related To Integers In Secondary School Mathematics Education	
Emine Özbek		Investigation Of The Effects Of Science Writing Activities On Academic Successes, Science And Course Attitude Of Secondary School 6.Th Grade Students	
Assist.Prof.Dr.Yasemin Katrancı		The Investigation of The Concepts of Math and Math Teacher according to Pre-service Math Teacher through Metaphors	
Research Assist.. İlayda Kılıç		Analysis Of Scales On Stem Education Published In Turkey	
Buket Karadağ		Investigating The Effect Of Solving Logic Problems On Elementary School 4th Grade Students' Achievement Emotions Towards Mathematics	
IMASCON SESSION 6.2 /12:00 – 13:45		Hall : 2	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Selda UCA			
Oğuzhan Çağatay		An Investigation On Group Work Skills Of Undergraduate Tourism Students	
Mehtap Karadeniz		Content Analysis Of Online Assessments	
Cemre Altan		A Conceptual Evaluation For Researches On Event Marketing In Tourism	
Mehmet Bali		An Investigation On Tourism Submissions At The International Marmara Science And Social Sciences Congress (Imascon)	
Imascon SESSION 6.3 /12:00 – 13:15		Hall : 3	20 June 2020
SESSION CHAIR : Prof.Dr. Faik CELİK			
Ebru Işık		Mother Representation In The New Media: Instamom Formation Process	
Özge Özçelik Baloglu		A Study On Theses In The Field Of Health Communication	
Wasef Qadah		Effect of Design Concept to Increase Interaction in Social Media	
Gizem Demirtaş		A Study On Women's Representations In Vogue And Aysha Magazines	

Sait Kaan Karcı		The Rise Of Institutional Advertisements In The Period Of The Pandemic, The Example Of The Automotive Sector	
ORAL PRESENTATIONS			
20 June 2020	Session 7		Time 13:30 – 14:45
IMASCON SESSION 7.1 /13:30 – 14:45		Hall : 1	20 June 2020
SESSION CHAIR : Dr. Şener CELİK			
Rawa Mala Nabi Mahmood		Syria Crisis And The Effects Of Turkish Security	
Jean Berchmans		The Evolution Of Political And Diplomatic Relations Between Turkey And Burundi	
Nomindari Mungunbayar		Mongolia-China-Russia Economic Corridor In Frame Of “Belt And Road” Initiative	
Dr.Şener Çelik		The United States Nuclear Strategy In The Post-September 11 Era	
Dr. Erdi Kutlu		Effects Of United Kingdom’s Leaving From The European Union Integration Process (Brexit) On The Euro Area Common Monetary Policy	
IMASCON SESSION 7.2 /13:30 – 14:45		Hall : 2	20 June 2020
SESSION CHAIR : Lecturer.Ümmühan MUTLU			
Melek Ambar		The Effects Of Implementation Of Corporate Governance Principles In The Company In The Bist Corporate Governance Index For The Company Financial Performance	
Rabia Çetinkaya		The Effect Of Sustainability On The Company Performance: Financial Performance Analysis Of The Companies In The Bist Sustainable Index	
Zeynep Kaptan		Comparison of XUMAL and BIST100 Abnormal Return Rates: The Effect of 3 Political Events on Stock Returns	
Nesrin Özkan		The Causality Between Stock Liquidity And Firm Value: An Investigation On Bist Corporate Governance Index	
Lecturer.Ümmühan MUTLU		The Effect Of Trust, Locus Of Control, Type A Personality, Financial Literacy And Personality Traits On Risk Taking	
IMASCON SESSION 7.3/ 13:30 – 14:45		Hall :3	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Osman YALÇIN			
Lecturer.Sadettin Yılmaz		Economic Analysis Of Hot Line Maintenance Training For Power Transmission Systems	
Lecturer.Sadettin Yılmaz		An Economic Evaluation For Extra Capacity Decision In Private Education Institutions	
Ulvi Sandalci		Olivera-Tanzi Impact On Tax Revenues In Turkey	
Lecturer Dr. Kürşad Çavuşoğlu		Examining The Effect Of Turkey’s University Rankings On The Preference Of Accounting-Finance Undergraduate Programs	
Gizem Köse		Socioeconomic Analysis Of Countries Most Affected By Coronavirus: An Overview	
Assoc.Prof.Dr.Osman Yalçın		Developments From "Build Your Own Plane" Campaign To Production Of F-16 Aircraft	

ORAL PRESENTATIONS		
20 June 2020	Session 8	Time 15:00 – 16:15
IMASCON SESSION 8.1/15:00 – 16:30	Hall : 1	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Fatih KOC		
Egemen Demirtaş	Emotional Neglect In Family Scale: Reliability And Validity	
Sümeyye Kartal	Investigation Of Marriage Satisfactions And Sexual Life Satisfactions Of Married Individuals According To Various Variables	
Rumeysa Çoban	Perception Of Parental Authority In Young People Scale: Validity And Reliability Study	
Melek Candemir	The Relationship Between Psychological Well-Being And Daily Activities In The Pandemia Process Of Special Talented Students	
Seher Kaval	Academicians 'Attitudes On Gender Rollers	
Meltem Türkmen Küçük	The Role of Father in Child Development	
IMASCON SESSION 8.2/ 15:00 – 16:15	Hall : 2	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Eyüp Sabri Kala		
Assist.Prof.Dr.Eyüp Sabri Kala	From Giving Fish To Fishing: The New Policies For The Employment Of Social Aid Beneficiaries In Turkey	
Nagehan Özer	The Investigation Of Media Literacy Levels Of Digital Age X, Y, Z Generations By Different Variables: Example Of Balıkesir	
Nurgül Özdemir	Haji: The Reflection Of A Religious Action Into The Human Condition	
Zeynep Kaptan	Minority Influence In Decision Making In The Group Structure 12 Angry Men Film Analysis	
Nurgül Özdemir	Understanding Odor In The Gender Axis	
Cengiz Aydın	Investigation of Leadership Skills of Individuals who Participated in Youth Camps that Belong to the Ministry of Youth and Sport, Istanbul Sample	
IMASCON SESSION 8.3/15:00 – 16:15	Hall : 3	20 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Gülşen ERDAL		
Hüsnü Çağlar Doğru	Use Of Ar And Vr Technologies In Cinema During Production Process	
Assoc.Prof.Dr Gülşen Erdal	From The Language Of Kocaeli Folk Songs To The National Struggle	
Assist.Prof.Dr .Emrah Tüncer	Ritual, Liminal And Solidarity: The Example of Çori Bori Visiting House	
Dr.Yıldırım Onur Erdiren	The Importance Of Aesthetic Concept And Its Contribution To Art Students	
Hüsnü Çağlar Doğru	The New Reality Of Cinema: Virtual Studios And Game Engines	

ORAL PRESENTATIONS		
20 June 2020	SESSION 9	Time 16:30 – 17:45
IMASCON SESSION 9.1 /16:30 – 17:45		Hall : 120 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Onur SARI		
Sait Çifçi	The Effectiveness Of Civil Society Organizations In Combating Poverty Against Migration: Analysis Of Tr222 Region	
Sait Çifçi	Comparative Analysis Of Afghan And Syrian Migration Waves To Turkey	
Assist.Prof.Dr.Onur Sarı	The Importance Of Defining New Technologies In The Turkish Legal System	
Lecturer. Ferhat Yıldırım	Effectiveness Of Distribution Channels In Nonlife Insurance Branches	
IMASCON SESSION 9.2 /16:30 – 17:45		Hall :220 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Arif OZKAN		
Duygu Güreşçi	Progress In The Context Of Gender Of 2015- 2019 Years Between Women's Employment In Turkey	
Özlem Balıkcı	Corruption And Democracy Relationship In Management	
Elzana Durakovic	Ethics In The European Union	
Hilal Yılmaz	Professional Ethics And Ahilik	
Dr. Dorina Xheraj-Subashi	University Social Responsibility: Case Of Aleksander Moisiu University	
IMASCON SESSION 9.3 /16:30 – 17:45		Hall :320 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr Elif Bayraktar TELIN		
Sema Uslu	Investigation Of Approaches About The Termination Of Pregnancy In Islamic Law Abstract	
Dr. Medeni Şavlı	Re-Evaluating The Views Of Shaffi Sect About Agroproduct Zakat And Its Practice In The Eastern Anatolia Region	
Assoc.Prof.Dr Murzakmatov Amanbek	“Adab-Ul-Salikhyn” (“Courtesy Of The Righteous”) As A Source For Studying The Etiquette Of Muslims	
Assist.Prof.Dr .Elif Bayraktar Tellan	Orthodox Monasteries for Women and Orthodox Nuns during the Ottoman period	
ORAL PRESENTATIONS		
20 June 2020	SESSION 10	Time 18:00 – 19:15
IMASCON SESSION 10.3 /18:00 – 19:15		Hall : 120 June 2020
SESSION CHAIR : Assoc.Prof.Dr. Fatih KOC		
Sema Küsmenoğlu	Virtual Narcissism Scale: Validity and Reliability Study	
Funda Turhan	The Relationships between Individuals' Leadership Motivations and Value Orientations	
Egemen Demirtaş	Family Comparison Over Social Media Scale: Reliability And Validity	
Egemen Demirtaş	Emotional Expression In Family Scale: Reliability And Validity	
Şeyma Çiçek	Perception Of Premarital Education Scale: Validity And	

	Reliability Study
Betül Gülfem Başakın	Evaluation Of Hypertension Patients With The Hill-Bone Hypertension Compliance To High Blood Pressure Therapy Scale
Discussion	
IMASCON SESSION 10.2 /18:00 – 19:15	Hall : 2 20 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Asude Yasemin ZENGİN	
Assist.Prof.Dr .Tuğba Şener	Exploring the Potential of Istanbul as a Fashion City
Assist.Prof.Dr .Asude Yasemin Zengin	Perspective Of Generation Y Consumers On Instagram Advertisements And Electronic Word Of Mouth: A Qualitative Research
Mohammed Nasser Mohammed Al-Qaisi	Facebook And Instagram Marketing And The Effectiveness Of Achieving Marketing Goals.
Dr. Violeta Neza	“Online Learning, The Positive Side And Challenges (Case Study Uamd And Feut Students) ”
Lecturer. Mustafa Of	Use Of Expert Systems In Business
IMASCON SESSION 10.3 /18:00 – 19:15	Hall 3: 20 June 2020
SESSION CHAIR : Assist.Prof.Dr. Adem YAVAS	
Eylem Kara	Touristic Attractiveness In Gastronomy Tourism: Istanbul Street Flavors
Birsel Tepebaşı	A Research On Tourism Students’ Perceptions Of Toxic Leadership
Feyza Altun	A Research On Tourism Students’ Perceptions On Obstacles Ahead Of Their Entrepreneurial Intentions
Dr. Majlinda Muka	Facing Sustainable Development Of Tourism Destinations: Case Study Of Durres, Albania
Dr.Licaj Brunilda	Didactic Farm - New Chances For Growth In Albanian Reality

ABSTRACTS AND POSTERS

HİDROELEKTRİK ENERJİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: YERALTI BARAJLARI**Bekir Pakdemirli**T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Bakan
bekir@pakdemirli.com**Özet**

Hidroelektrik enerji üreten santraller; çevreye en alt düzeyde etkisi olan, çevre kirliliği yaratmayan, yenilenebilir, verimli, işletme ve bakım maliyetleri az olan, dışa bağımlı olmayan alternatif yerli kaynaklardır. Bu santraller günümüzde; enerji üretimi, demir, çelik ve madencilik, gemi endüstri ve tarımsal üretim gibi ekonomik faaliyetlerinin tüm alanlarında kullanılmaktadır. Hidrolik kaynaklar yenilenebilir enerji potansiyeli kapsamında Türkiye için ilk sırada öneme sahiptir. Yıllık teorik olarak 433 milyar kWh, teknik olarak 216 milyar kWh ve ekonomik olarak ise 140 milyar kWh hidroelektrik potansiyelimiz vardır. Bu kapsamda, ülkemizde büyük yatırımlarla inşa edilen yerüstü barajlarının yanında görece daha yeni bir kavram olan ve yerüstü barajlarına göre çevresel ve ekonomik anlamda birçok avantajı olan yeraltı barajlarının yapılması da önemlidir. Yeraltı barajları suyun bulunduğu akiferin tabanına kadar, bir perde veya kil dolgu inşa edilerek, suyu ihtiyaç anında kullanmamızı sağlayan, kıyı bölgelerimizde, yeraltından suyun denize boşa akıp gitmesini ya da tatlı suyun tuzlanmasını önleyen düşük maliyetli ve kısa sürede inşa edilen yapılardır. Yeraltı barajları yapımına, ülkemizde 1970'li yıllarda başlanmış, ancak günümüze kadar az sayıda yapılmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı olarak başlattığımız eylem planı çerçevesinde önümüzdeki dönemde toplam 100 adet yeraltı barajı inşa edilmesini planlamaktayız. Bu sayede, 50 milyon m³ su depolanabilecek, 750 bin kişiye içme suyu temin edilebilecek, tamamı sulama olarak kullanılır ise, 80 bin dekar arazi sulanabilecek ve yıllık 60 milyon lira tarımsal gelir artışı sağlanabilecektir. Ayrıca, yarı kurak bir coğrafyada bulunan ülkemizde yeraltı barajları su rezervimize katkı yapacaktır. Bu çalışmada, Türkiye'nin fosil yakıtlara alternatif olarak kullanılan hidroelektrik enerji potansiyeli yer altı barajları özelinde ele alınmış, bu enerji kaynaklarının sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hidroelektrik Enerji, Yeraltı Barajları, Sürdürülebilir Kalkınma

**HYDROELECTRIC ENERGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT:
UNDERGROUND DAMS****Abstract**

Power plants producing hydroelectric power are alternative domestic resources that have the lowest impact on the environment, do not create environmental pollution, are renewable, efficient, and have low operating and maintenance costs. These plants are used in all industrial areas like energy production, iron, steel and mining, shipbuilding and agricultural production. Hydraulic sources are the first priority for Turkey within the scope of renewable energy potential. Our country has a theoretical hydroelectric potential of 433 billion kWh, technical potential of 216 billion kWh, and economic potential of 140 billion kWh/year. In this context, it is important to construct underground dams, which is relatively a new concept and have many environmental and economic advantages compared to aboveground dams that are built with huge investments in our country. The underground dams are constructed in a short time and low cost, which allow us to use the water when needed, prevent the flowing of water from underground to the sea or salting of fresh water. The construction of underground dams started in our country in the 1970s, but only a few have been made until today. As part of the action plan we initiated as the Ministry of Agriculture and Forestry, we plan to construct a total of 100 underground dams in the forthcoming period. With the help of this, 50 million m³ of water can be stored, 750 thousand people will be provided with drinking water, and if all of them are used as irrigation, 80 thousand da of land will be irrigated and an annual income of 60 million liras will be provided. In addition, underground dams will contribute to water reserves in our country, which is located in a semi-arid geography. In this study, Turkey's hydroelectric energy potential especially underground dams as an alternative to fossil fuels are discussed and the contribution of these energy sources to the sustainable development are evaluated.

Keywords: Hydroelectric Energy, Underground Dams, Sustainable Development

CROSS-SECTIONAL ANALYSES OF FINANCIAL OBSTACLES: THE CASE OF ENTERPRISES IN ALBANIA

Ermira KALAJ

University “Luigj Gurakuqi”, Shkodër Economic Faculty Finance Department
ermira.kalaj@unishk.edu.al

Flora MERKO

Aleksander Moisiu University Business Faculty Department of Economics
floramerko@yahoo.it

Henrieta THEMELKO

Economic and Agribusiness Faculty Department of Economy and Agriculture Policy
hthemelko@yahoo.com

Florjon MERKO

Aleksander Moisiu University Business Faculty Department of Marketing
flori.merko@yahoo.com

Abstract

This paper is focused on the analyses of the financial obstacles for enterprises in Albania. The study is based on the World Bank-IFC Enterprise Surveys (ES). The data set covers a cross-section of about 360 firms. Business owners and top managers were interviewed from January to May 2019. The ES are nationally representative surveys of formal firms with 5 or more employees. The survey is implemented using stratified random sampling with location, sector, and size as the strata. Those responding to the surveys are mostly owners or top managers of the firms. In our study, three dependent financing variables are evaluated: (1) the access to a formal financing channel, (2) the share of fixed asset investment financed by financial institutions, and (3) share of working capital financed by financial institutions. On the other hand, the independent variables include a dummy indicating female ownership participation, the size, age, location of the company. Moreover, macroeconomic characteristics are included in the analysis such as the inflation rate and GDP per capita. The empirical results of the analysis are in part consistent with similar studies focused on developing countries. Empirical results have shown that firms having less access to external finance tend to be of smaller size, to have female ownership and not located in the capital.

Keywords: Entrepreneurship, Financing channels, Access to finance

THE ROLE OF PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE IN A STATE IN TRANSITION. THE CASE OF KOSOVO

Ylber ALIU

Marmara Üniversitesi AAB College Faculty of Public Administration
ylber.aliu@universitetiaab.com

Nagip SKENDERI

Marmara Üniversitesi University of Prishtina 'Hasan Prishtina' Economic Faculty Economic
nagip.skenderi@uni-pr.edu

Abstract

Since its independence Kosovo continues to face a high rate of unemployment. The purpose of this research paper is to study the labor market administration by the Public Employment Service in Kosovo. The result of the research is to understand the extent to which the employment policies offered by the Public Service have addressed unemployment. The methodology used in this paper is different. For the theoretical part of the paper we have used various books, papers and scientific articles on the role of the Public Service in addressing unemployment. Where as for the practical part we have used reports, public and studies of local and international institutions as well as semi-structured interviews with the middle level management of the Public Employment Service. The conclusions of the paper are: (i) the Public Employment Service has a role in a state that is in the transition process; (ii) the Public Employment Service should be reformed and modernized as well by increasing cooperation with employers; (iii) the Public Employment Service operates in a competitive environment with private employment agencies and the work of these agencies should be seen as complementary to the PES; (iv) The Public Employment Service should expand the list of services and measures offered by clients, diversify active labor market policies for different categories of unemployed, and offer, in addition to active policies, passive policies the labor market for the unemployed who cannot be integrated into the labor market; (v) The Public Employment Service should provide professional trainings required by the labor market.

Keywords: Kosovo, employment, Public Employment Service, role, labor market

İŞLETMELERDE UZMAN SİSTEMLERİN KULLANIMI

Mustafa OF

Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojileri
mustafaof@kocaeli.edu.tr

Özet

Uzman sistem, sorunlara uzman düzeyinde çözümler saylayan bir bilgisayar sistemidir. Uzmanın olmadığı durumlarda gerçek bir uzman bilgisinin bilgisayar sistemi içerisine entegre edildiği sistemlerdir. Uzman sistemlerin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir; Bulussallık, yani karara dayalı (sezgisel) bilgiye dayalı usavurma. Bunun yanında kuramsal bilgiye dayalı usavurma da kullanılır. Gerçek yaşamla ilgili pek çok bilgi deneme yanılma yoluyla öğrenilir. Bu öğrenme sürecinin sonuçları genellikle kesin bilgiler olmaz. Daha çok bir özel bağlam içinde geçerli olan bu kurallara karara dayalı bilgiler (heuristics) adı verilir. Saydamlık, yani yapılan usavurmaya açıklayabilme ve bilgi tabanına yönlendirilen sorgulamalara yanıt verebilme özelliği. Esneklik, yani yeni bilgiyi, bilgi tabanında o anda var olan bilgilerle bütünlestirebilme özelliği. En önemli uzman sistem sınıflarından biri, kural tabanlı sistemlerdir. Kural tabanlı sistemlerde bilginin büyük bir kısmı kurallar biçiminde gösterilir. Kurallar gerçekliklerin anlatımları arasında ilgi kuran şart cümleleridir. Gerçeklikler ise sorun alanında var olan soyut ve somut nesnelerin özelliklerini belirten şartsız önermelerdir. Bu çalışmada, uzman sistemlerin tanımı yapılacak ve işletmelerde kullanılma şekilleri açıklanacaktır. Bir işletmede kullanılabilecek bir uzman sistemin tasarımı adımlar halinde meydana getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uzman Sistemler, Yapay zeka, Karar Destek Sistemleri

USE OF EXPERT SYSTEMS IN BUSINESS

Abstract

Expert system is a computer system that counts expert level solutions to problems. These are the systems in which a real expert knowledge is integrated into the computer system in the absence of an expert. The basic principles of expert systems can be listed as follows; Heuristics, that is, reasoning based on decision (intuitive) information. In addition, reasoning based on theoretical knowledge is used. A lot of information about real life is learned through trial and error. The results of this learning process are often not precise. Rather, these rules, which app in a specific context, are called heuristics. Transparency, ie the ability to explain the reasoning and respond to queries directed to the knowledge base. Flexibility, that is, the ability to integrate new information with the information currently available in the knowledge base. One of the most important classes of expert systems is rule-based systems. In rule-based systems, much of the information is displayed in the form of rules. Rules are conditional clauses that interest the narratives of reality. The realities are the unconditional propositions that specify the characteristics of abstract and concrete objects in the problem area. In this study, the definition of expert systems and the ways of using them in the enterprises will be explained. The design of an expert system that can be used in an enterprise will be carried out in steps.

Keywords: Expert Systems, Artificial Intelligence, Decision Support Systems

KENDİ UÇAĞINI KENDİN YAP" KAMPANYASINDAN F-16 UÇAKLARININ ÜRETİMİNE KADAR YAŞANAN GELİŞMELER

OSMAN YALÇIN

Milli Savunma Üniversitesi Hava Harp Okulu Askeri ve Sosyal Bilimler Başkanı Harp Tarihi
osmanyalcin3334@gmail.com

Özet

İkinci Dünya Savaşı yıllarında sırasında Türkiye, savaşan ülkeler ile sınır komşusuydu. Her iki ittifak da Türkiye'yi savaşa sokmaya çalışmıştır. Türkiye, savaşa girmemiş ancak zor zamanlar geçirmiştir. Savaştan sonra ağır ekonomik koşullar sebebiyle sanayi yatırımları durmuştur. Özellikle harp sanayi zarar görmüştür. Türkiye 18 Şubat 1952 tarihinde NATO üyesi olmuştur. Ordusunu batı standartlarında modernize etmeyi başarmıştır. Ancak dışa bağımlılık çok artmıştır. Soğuk Savaş yıllarında yaşanan Küba ve U-2 Krizleri Türkiye'yi etkilemiştir. İzmir'de bulunan füzelerin habersiz geri çekilmesi ciddi bir sorundu. Amerikan Başkanı Johnson'un mektubu ise çok ağır bulunmuştur. Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanları yeniden milli harp sanayiine dönülmesi için bazı projeler başlatmışlardır. Amerika'da eğitilen personel ile başlatılan roket projesi ilk örnektir. Daha sonra Orgeneral Muhsin BATUR tarafından başlatılan "Kendi uçağını kendin yap." kampanyası Türk milletine heyecan vermiştir. 1970'li yıllarda Türk Havacılık ve Uzay Sanayii'nin temelleri atılmıştır. Yine aynı yıllarda kurulan Kuvvet Komutanlıkları vakıfları önemlidir. Bir süre sonra Amerika ile görüşmeler yapılmış ve ortak bir uçak üretilmesi konusunda anlaşma yapılmıştır. F-16 olarak belirlenen uçaktan, 1987-1999 yılları arasında 298 adet üretilmiştir. Bu olay; Türkiye'nin yeniden milli harp sanayiini kurması ve ordusunu kendisinin modernize etmesi bakımından önemlidir. Bir diğer yönü ise sivil sanayii alanına da önemli destek olmuştur. Bir çok harp sistemi sivil piyasada üretilmiştir. Şüphesiz bunlar önemlidir ama yetersizdi. Gelecekte gerçekleşecek daha büyük işler için iyi ve doğru bir adımdı.

Anahtar Kelimeler: F-16, Harp Sanayii, Milli Kabiliyet, Türk Ordusu, Havacılık

DEVELOPMENTS FROM "BUILD YOUR OWN PLANE" CAMPAIGN TO PRODUCTION OF F-16 AIRCRAFT

Abstract

During the Second World War years, Turkey was bordered by warring countries. Both the alliance, Turkey has tried to put the war. Turkey, have not entered the war, but had had a hard time. After the war, industrial investments ceased due to severe economic conditions. Especially the war industry was damaged. Turkey had been a NATO member on 18 February 1952. He managed to modernize his army to western standards. However, foreign dependency had increased a lot. Cuba experienced during the Cold War and the U-2 Crisis had affected Turkey. The retreat of missiles in Izmir was a serious problem. The letter of American President Johnson was found very heavy. The Air Force Commanders of the period started some projects to return to the national war industry. The rocket project started with the staff trained in the USA is the first example. Later, "Build your own plane," launched by General Muhsin BATUR. campaign excited the Turkish nation. The foundations of the Turkish Aviation and Space Industry were laid in the 1970s. Again, the Force Commands foundations established in the same years were important. After a while, negotiations were held with America and an agreement was made to produce a common plane. Between 1987 and 1999, 298 were produced from the aircraft designated as F-16. This event; Turkey's national armaments industry and re-establish the army was important to modernize itself. Another aspect had been an important support to the civil industry. Many warfare systems were produced in the civilian market. Of course these were important, but insufficient. It was a good and correct step for bigger things to happen in the future.

Keywords: F-16, Warfare Industry, National Capability, Turkish Army, Aviation

**BİR VAKIF ÜNİVERSİTESİNİN HAZIRLIK SINIFI ÖĞRENCİLERİ VE
EĞİTMENLERİNİN GÖZÜNDEN SÖZEL DÜZELTME GERİBİLDİRİMİ****Derya Yılmaz**Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili Eğitimi
deryayilmazz90@gmail.com**Özet**

Bu çalışmanın amacı, bir vakıf üniversitesinin hazırlık sınıfı öğrencilerinin ve öğretim görevlilerinin sözel düzeltme geribildirimlerine karşı tutumlarını incelemektir. Sözel düzeltme geribildirimleri üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen, bu çalışma sadece öğrencilerin değil aynı zamanda öğretim görevlilerin inanç ve tutumlarını karşılaştırarak alana yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. İlk olarak, bu çalışmada 50 hazırlık sınıfı öğrencisinin inançları, öğrencilerin üretken becerilerindeki ihtiyaçlarını belirlemede hala çok belirleyici olan Hendrickson'ın (1978) anketiyle incelenmiştir. Bunun yanı sıra, İstanbul'da aynı üniversitede çalışan 22 öğretim görevlisi bu çalışmaya; bir sözel düzeltme tekniği kullanılarak düzeltilmesi gereken 20 durumu içeren Hata Düzeltme Durumları anketiyle ve ek olarak görüşmeler aracılığıyla katılmıştır. İlk sonuçlar; sadece öğretim görevlilerinin değil, aynı zamanda birçok öğrencinin de sözel düzeltme geribildirimlerinin öğrencilerin sözel becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bazı çatışan düşünceler gözlenmesine rağmen, öğretim görevlileri ve öğrenciler dolaylı türler yerine direkt düzeltme türlerinin kullanılması desteklemektedirler ve gecikmesiz düzeltme dönütlerinin öğretim sürecinde tartışmasız bir etkiye sahip oldukları konusunda benzer düşüncelere sahiptirler.

Anahtar Kelimeler: Sözel düzeltme geribildirimi, inançlar ve tutumlar, öğrenci düşünceleri, eğitmen düşünceleri

**ORAL CORRECTIVE FEEDBACK FROM THE PERSPECTIVE OF A
FOUNDATION UNIVERSITY'S PREPARATORY CLASS STUDENTS AND
ENGLISH INSTRUCTORS****Abstract**

The aim of the study is to examine a foundation university's preparatory school students and lecturers' attitudes towards Oral Corrective Feedback (OCF) types. Even though there are a great number of studies on OCF, this study takes a new look at the field by comparing not only students but also instructors' beliefs and attitudes. As a primary step, 50 preparatory students' beliefs have been examined via Hendrickson's (1978) questionnaire which is still so indicative of determining students' needs on their productive skills. Besides, 22 instructors who have been working as instructors in the same university, İstanbul participated in this study by sharing their opinions via Situations for Error Correction (SEC) which includes 20 situations that need repairing by using an OCF technique, and also interviews. The preliminary results have shown that not only instructors but also a great number of students think that OCF has played an important role in improving students' oral skills. Although some controversial ideas have been observed, the instructors and the students have great favour of using explicit corrective feedback types more than implicit ones, and they have also had parallel thoughts on immediate corrective feedback's incontrovertible effect on the teaching process.

Keywords: Oral corrective feedback, OCF, beliefs and attitudes, students' beliefs, instructors' beliefs

**POLİTİKA ANALİZİNDE DUYGU: LA BOETİE, SPİNOZA VE MACHİAVELLİ
PERSPEKTİFİNDEN SİYASETE BAKMAK****Ezgi Gül Ceyhan**Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi
ezgiceyhan202@gmail.com**Özet**

Tarihsel olarak duygunun bastırılması sonucunda aklın öne çıkarılması üzerine kurgulanan insan davranışı, kültürün içinde duyguların ifadesini olumsuzluk ögesi olarak yerleştirmiş görünmektedir. Eski Yunan'dan günümüze politikada her zaman gündemde olsa da duygular, yanılsamaların kaynağı olarak görülmüş ve duygulara güvenilmeyeceği vurgulanmıştır. Bununla birlikte Rousseau'dan sonra halkın icat edildiği modern politikada duygular kitlelerin örgütlenmesinin manivelası olmuştur. Modern politika, irade sorunsalını politikaya tahvil ederek duygulara yeniden bir bakışı zorunlu olarak ortaya çıkarmıştır. Kitle hareketlerinin gündeme geldiği her yerde duygular politik analizin odağı haline gelmiş, fakat modern politika analizinde hakkettiği yeri bulamamıştır. Duygu ve politika analizinde, bir kesişim olarak La Boetie "Söylev", Machiavelli "Prens" ve Spinoza "Etika ve Politik İnceleme" eserleri ışığında Özne-Siyaset kavramını, duygu ve politika senteziyle açıklamak ve temel argümanları ortaya koyma amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu, Politika, La Boetie, Spinoza, Machiavelli**EMOTIONS IN POLICY ANALYSIS: LOOKING AT POLITICS FROM LA
BOETIE, SPINOZA, MACHIAVELLI PERSPECTIVE****Abstract**

From ancient Greece to the present day, although it has always been on the agenda in politics, emotions have been seen as the source of illusions and it has been emphasized that emotions cannot be trusted. But in modern politics, where people were invented after Rousseau, emotions became very important in organizing the masses. Modern politics has had to look at emotions again by incorporated the issue of will into politics. Wherever mass movements are, emotions have become the focus of political analysis, but have not been able to find its rightful place in modern policy analysis. Therefore, emotion and policy analysis, La Boetie "Discourse", Machiavelli "Prince" and Spinoza "Ethics and Political Review", these three thinkers intended to explain the concept of individual-politics-emotion and basic relationship. For emotions and politics, these three works seem important as basic building blocks. For these Reasons, will be possible, to explain to Emotion and politics relation, in the light of three thinkers.

Keywords: Politics, Emotions, La Boetie, Machiavelli, Spinoza

TÜRKİYE- BURUNDİ SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ**Jean Berchmans**Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler
ndihoj.berchmans@gmail.com**Özet**

Bu makale, iki ülkenin eşi görülmemiş bir yakınlaşma başlattığı 2014'lerde Türkiye-Burundi siyasi ve diplomatik ilişkilerini inceliyor. Aslında, Burundi Ankara Büyükelçiliği Haziran 2014'te açılmışken, Burundi Türk Büyükelçiliği Aralık 2018'de açılmıştır. Üst sınırın açık kaldığından, siyasi ve uluslararası kalkınma olan inceleme konusu Türkiye ile Burundi arasındaki diplomatik ilişkiler devam ediyor. Burundi ile Türkiye arasında işbirliği anlaşmaları imzalanması, iki tarafta yapılan resmi ziyaretler bu iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimini göstermektedir. Buna ek olarak, Junior Burundian diplomatları her yıl Türkiye Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi tarafından yürütülen uluslararası kapasite geliştirme programından yararlanmaktadır. Sırasıyla 2015 ve 2016 yıllarında Burundi ve Türkiye darbe girişimleri yaşamış ve bu durum nedeniyle siyasi ve diplomatik bir ilişki kurulmuştur. Yüksek lisans tezi, kadınların diplomasi, Afrika Birliği örneği katılımı ile ilgilidir. Türkiye-Burundi politik-diplomatik ilişkileri, bu konu, bilgimi zenginleştirmek ve akademik eğitimimi tamamladığı çoklu araştırmalar yoluyla tamamlamak için incelenen konuyla ilgili yeni bilgileri kavramamı ve edinmemize izin verdiği ölçüde tamamen bilimsel bir amaçla ilgilidir. böylece neden olur. Bu bildiri amaçlarına ulaşmak amacıyla, ikincil veriler, internette bulunabilen ve yasal olarak erişilebilir kaynaklar da dahil olmak üzere, web siteleri aracılığıyla kamu malı kolayca erişilebilen kaynaklardan literatürün eleştirel olarak gözden geçirilmesiyle kullanılacaktır. Bu makale, bir girişten önce ve bir sonuçla kapatılmış üç nokta içerecektir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Türkiye, Burundi, işbirliği**THE EVOLUTION OF POLITICAL AND DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN TURKEY AND BURUNDI****Abstract**

This article examines Turkish- Burundian political and diplomatic relations in the 2014s when the two countries initiated an unprecedented rapprochement. In fact, The Embassy of Burundi in Ankara was opened in June 2014, whereas the Turkish Embassy in Burundi was opened in December 2018. It should be noted that the upper bound remains open because the subject under examination, which is the development of political and diplomatic relations between Turkey and Burundi continues. The signing of cooperation agreements between Burundi and Turkey, official visits carried out on two sides show the evolution of relations between these two countries. In addition, Junior Burundian diplomats benefit yearly from the international capacity-building program run by the Diplomacy Academy of the Ministry of Foreign Affairs of Turkey. In 2015 and 2016 respectively, Burundi and Turkey have experienced coup attempts and because of this similar situation, a political and diplomatic relationship has been created. My master's thesis deals with the participation of women in diplomacy, the case of the African Union. Turkey-Burundi politico-diplomatic relations relates to a purely scientific aim in insofar as this subject allows me to apprehend and acquire new knowledge relating to the subject under examination with a view to enriching my knowledge and completing my academic training through the multiple researches that it thus causes. For purposes of meeting this paper objectives, secondary data will be used through a critical review of the literature from easily accessible sources in the public domain via websites, including resources that can be found and legally accessible on the internet. This paper will include three points, preceded by an introduction and closed by a conclusion.

Keywords: Diplomacy, Turkey, Burundi, cooperation

**MÜSLÜMAN AHLAK MESELESİ KAYNAĞI OLARAK MUHAMMED SADİK
KAŞGARLININ "EDEB ÜS-SALİHİN" ESERİ****Murzakmatov Amanbek**Osh state university Faculty of international relations Department of philosophy
suzak70@mail.ru**Gülnura BURKANNOVA**Yu.A. Gagarin okulu Öğretmen
nura7865696@gmail.com**Özet**

Ünlü Uygur tarihçisi Muhammed Sadik Kaşgarlı'nın "Edeb üs-salihin" adlı eseri ortak Türk kültürümüzün önemli eserlerinden olup, bir kaç kere Rusçaya çevirilmiştir. Bu eserde doğru insanlık ilişkilerini sağlamak için gerekli olan 27 karakter sayılmıştır. Bu eserde bir kişinin bazı etik normları kurallarını bilmeden yapıp başkaların gözünde düşmemesi ve bu gibi durumda nasıl davranılması gerektiği gibi yaşamın tüm dallarını kapsayan ayrıntılı tavsiyeler verilmiştir. "Edeb üs-salihin" kağıda geçtiğine çok zaman olsa da bu eserde yazılan öğütler günümüz hayatımızda hala geçerlidir. Bütün insanlığa ait etik normları kapsayan eserin kökü ortaçağlarda Yusuf Has Hacib Balasaguni gibi ünlü babamızın kaleme aldığı siyasi ve insanlık etiklere kadar dayanır ve bu eserin önemini artırır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Sadik Kaşgarlı, "Edeb üs-salihin", ahlak, müslüman etik normları.**“ADAB-UL-SALIKHYN” (“COURTESY OF THE RIGHTEOUS”) AS A SOURCE
FOR STUDYING THE ETIQUETTE OF MUSLIMS****Abstract**

“Adab-ul-Salikhyn” (adab - politeness, courtesy, salih - righteous, well-mannered) Muhammad Sadyk-i-Kashgari is one of the remarkable monuments of the spiritual culture of the past and has been published several times in Russian. It contains more than 27 different moral principles, which, according to Kashgari, should become the norm of behavior in relationships between people. This the eyes of his compatriots, and for each such case, is given a detailed advice on how to behave. Despite the fact that the book “Adab-ul-Salikhyn” was written a long time ago, it still has not lost its educational value. This book offers people to proceed in their actions from simple universal norms of morality. The universal principles of human behavior, the norms of human relationships, and especially the rules of daily etiquette, meticulously set forth by Kashgari in his work “Adab-ul-salikhyn”, can be rightly considered a school of ethical and aesthetic education.

Keywords: Muhammad Sadyk-i-Kashgari, «Adab-ul-Salikhyn», morality, ethical norms of Muslims

PERCEPTIONS OF STUDENTS TOWARDS TESTING GRAMMAR AND TESTING SPEAKING IN ELT SETTING

Elif AYTAÇ TANIK

Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü
elifaytactanik@gmail.com

Hasan HÜSEYİN SEZER

Kocaeli Üniversitesin Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü
Hasan.Sezer@windowslive.com

Abstract

Language learning is critically an important phenomenon in today's world. Everyone tends to learn at least one foreign language to comply with the changing conditions. However, there still exist some problems emerging from some affective or cognitive factors in learning English as a foreign language in Turkey. For this reason, the study aims to investigate the relation between students' perceptions towards testing grammar and testing speaking separately. Participants were randomly selected from a state high school in İzmit, Kocaeli to measure perceptions towards testing grammar. To assess speaking perceptions of students, 32 students from a private course in İzmit, Kocaeli were chosen. Separate five item Likert scales were applied to the participants and it was found that the inner factor perception plays a crucial role towards a language and the need for its assessment.

Keywords: Testing grammar, testing speaking, perceptions towards testing

DOĞU RÖNESSANSININ TARİHİ VE FELSEFİ ANLAMI**Kubanychbek İSAKOV**Osh State University Faculty of International Relations Department of Philosophy
Isakov-oshgui@mail.ru**Tazagul CALALOVA**

Osh State University Faculty of International Relations Department of Philosophy

Özet

Dünya felsefe tarihinde Doğu felsefesinin rolü büyüktür. Doğu felsefesini teorik ve metodolojik, mantık ve gnoseolojik açıdan dünya felsefesinde özel bir statüye sahiptir. Ancak, "Avrupamerkezcilik" görüşün tutunan bazı ilim adamların Batı'yı Doğu'dan üstün sayması ve Rönessans'ın tek Batı'nın mirası olarak kabul etmeleri tarih ve felsefe araştırmada objektif fikir olarak sayılmaz. "Avrupamerkezcilik" yada "Batımerkezcilik" görüşlerini ünlü Amerikalı edebiyat tarihçisi Edward Said "Orientalism" eserinde tenkit etmiştir. İsviçreli şarkiyatçı Adam Mez "Müslüman Rönessans'ı" eserinde müslüman felsefesi ve kültürünün Batı'ya etkilerin göstermiştir. Rus şarkiyatçısı N.İ.Konrad Doğu medeniyetini araştırarak ilime "Doğu Rönessans'ı" kavramını sunmuştur. Doğu felsefesi dünyaya Farabi, el-Kindi, İbni-Sina, İbn-Rüşd, el-Horezmi, Yusuf Has Hacib Balasaguni ve Kaşgarlı Mahmud gibi büyük insanları vermiştir. Makalemizde Doğu felsefesinin tarihi ve felsefi açıdan dünya medeniyetindeki özelliğini göstermeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu, Rönessans, felsefe, Avrupamerkezcilik, Doğu medeniyeti.

THE HISTORICAL-PHILOSOPHICAL ESSENCE OF THE EAST RENAISSANCE**Abstract**

Theoretical and methodological status, logical gnesological significance of Eastern Renaissance is very important in World's difficult philosophical worldview procedure. This is a historical philosophical phenomenon. Central Asia belongs to the people who are living in the Near East. The representatives of Eurocentrism had viewpoints on Western culture that is higher than Eastern culture, according to it the people of Eastern countries considered as some uncivilized, low developed ones. Even, they tried to prove that Renaissance is a phenomenon, which belongs only to Europe. Such opinions and viewpoints don't coincide with reality. It was proved by Russian scientist, orientalist N.I. Conrad who researched Eastern civilization, and introduced the concept of "Eastern Renaissance" to the science. In fact, the development of Eastern philosophy and culture reached high level in Middle Ages. All philosophers, scientists, poets and writers of that Age could master several spheres of the science and possessed encyclopedic knowledge. There is no sphere of science where their contribution wasn't made and they didn't master. The works of the scholars': Al- Farabi, Al-Kindi, Ibn Sina, Ibn Rushd, Abu Raihan Al-Biruni, Al-Khwarizmi, Ibn Badjja, Ibn-Tufeil, Zhusup Balasagyn, Mahmud al-Kashgari are prove of it. This is the peculiarity of Eastern Renascence.

Keywords: Renaissance, gnosiology, civilization, humanism, phenomenon, kalam, Sufism, peripatetism, theology, adamiyat.

LİDERLİKTE YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ: KUKLA LİDERLİK**Kübra Yazıcı**Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme
kubrayazici21@gmail.com**Serdar Bozkurt**Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
serdarbozkurt34@gmail.com**Özet**

İnsanların var olduğu ilk günden beri liderlik olgusu pek çok araştırmanın odak noktasında yer almaktadır. Mevcut araştırmalar ve liderlik teorileri incelendiğinde; günümüzde hâlâ liderlik türleri ile ilgili araştırma sorunsalları ortaya çıkabilmektedir. Model geliştirme amacıyla tasarlanan bu çalışmada; organizasyonların yönetim kademelerinde yer alan yöneticilerin görüş ve tecrübelerinden hareket edilerek yeni bir liderlik modeli olacağı düşünülen kukla liderlik kavramının ortaya konması amaçlanmaktadır. Kukla liderler, takipçiler tarafından görülmeyen ve/veya fark edilmeyen bir lider tarafından oluşturulan hedefleri aktaran kişi olarak düşünülebilir. Takipçiler, kukla liderin arkasında yer alan, kukla lideri yönlendiren gerçek lideri görmemektedirler. Nitel araştırma desenlerinden biri olan gömülü teori çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmada kukla liderlik kavramına ilişkin öncülleri, tanımlamaları, boyutları ve ardılları ortaya koyabilmek amacıyla özel sektörde görev alan yöneticiler ile beş pilot çalışma, on bir mülakat olmak üzere toplam on altı görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmaların da içerisinde yer aldığı mülakatlar betimsel analiz ile yorumlanarak temalar çerçevesinde bulgular ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kukla Liderlik, Liderlik Teorileri, Gömülü Teori, Nitel Araştırma, Betimsel Analiz

A NEW MODEL PROPOSAL IN LEADERSHIP: PUPPET LEADERSHIP**Abstract**

The concept of leadership has been at the focus point of many types of research since the first day when humans existed. When current research and leadership theories are examined; today, research problems related to the kinds of leadership can still arise. In this study designed for model development, based on the opinions and experiences of the managers in the management levels of the organizations, it is aimed to reveal the puppet leadership concept, which is thought to be a new leadership model. Puppet leaders can be thought of as transmitting goals created by a leader who is not seen and / or noticed by followers. The followers do not see the real leader behind the puppet leader, leading the puppet leader. In the study carried out within the framework of grounded theory, which is one of the qualitative research designs, to reveal the antecedents, definitions, dimensions, and successors related to the concept of puppet leadership, a total of sixteen interviews were conducted with the managers working in the private sector, including five pilot studies and eleven interviews. All interviews, including pilot studies, were interpreted through descriptive analysis and findings were revealed within the framework of themes.

Keywords: Puppet Leadership, Leadership Theories, Grounded Theory, Qualitative Research, Descriptive Analysis

TÜRKİYEDE İNGİLİZCENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLDİĞİ LİSE DÜZEYİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN YABANCI DİL TUTUMLARI VE ÖĞRENCİLERİN PERSPEKTİFİNDEN ETKİN FAKTÖRLER

Eda GENÇ

Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi/Yabancı Diller Eğitimi/İngiliz Dili Eğitimi
edagenc123@gmail.com

Özet

Çalışma Türkiye'de İngilizcenin yabancı dil olarak öğretildiği bir lise düzeyindeki okulda öğrenim görmekte olan öğrencilerin İngilizceye karşı tutumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda öğrencilerin bölümleri ile eğitim seviyeleri arasındaki tutumsal farklılıkları araştırmaktadır. Son olarak da öğrenciler açısından İngilizceye karşı olumlu tutumları arttırabilecek faktörleri araştırmayı hedeflemektedir. Çalışmada üç alt kategoriden oluşan Dil Tutum Ölçeği kullanılmış ve daha detaylı bilgi için öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaya 206 öğrenci katılmıştır ve çalışma Kocaeli ilinde Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik olmak üzere iki ayrı bölümden oluşan bir lisede uygulanmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin tutumlarının alt kategorilerde değişkenlik gösterdiğini ve kategoriler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Görüşmeler ise öğrencilerin İngilizceye yönelik tutumlarının altında yatan faktörlere yönelik ortak bir görüşe sahip olduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Tutum, dil tutumu, eğitim seviyesi, bölümler, alt-tutumlar

ENGLISH LANGUAGE ATTITUDE OF STUDENTS AT A TURKISH EFL HIGH SCHOOL AND EFFECTIVE FACTORS FROM THE STUDENTS' PERSPECTIVE

Abstract

This study aims to find out the attitude level of Turkish EFL high school students towards English language. Also, the aim of it is to search if there is significant difference between the departments and among the education levels. Finally, the study aimed to explore the effective factors increasing the students' positive attitude from the students' perspective. In the study, Language Attitude Questionnaire with three sub-categories was used for quantitative data, and a semi-structured interview was conducted for a detail exploration. There are 206 participants and the study was conducted at a technical high school in Kocaeli which includes two departments: ATL and AML (Anatolian Technical and Anatolian Vocational High School). The results demonstrated that the attitude level of the students differs in sub-categories and there is significant difference among the categories. The interview showed that the students share a common view for the effective factors behind the attitude towards English.

Keywords: Attitude, language attitude, education level, departments, sub-attitudes

UNIVERSITY SOCIAL RESPONSABILITY: CASE OF ALEKSANDER MOISIU UNIVERSITY

Dorina Xheraj-Subashi

Aleksander Moisiu University, Albania Business Faculty Tourism
dorina.xheraj@hotmail.com

Majlinda Muka

Aleksander Moisiu University, Albania Business Faculty Tourism
elamuka@hotmail.com

Abstract

University Aleksander Moisiu has been evaluated from National Education Agency in Albania, as the second higher institution that have a different approach toward putting in the center of their strategy and vision the student care and prosperity. In this context the continuous efforts during its first life decade has shown that it has changed the mindset and the life style of a town. Within this paper we want to bring our institution as a case study, analysing and evaluating on the role of social responsibility of this institution as a vector of influencing and changing students life but also to the entire community around it.

Keywords: university, social influence, impact, responsibility

DIDACTIC FARM - NEW CHANCES FOR GROWTH IN ALBANIAN REALITY**Brunilda Licaj**University A. Moisiu. Durrës, Albania Faculty/ Business Tourism
brunilda.licaj@yahoo.it**Klodiana Collaku**CEAPAL Albania Organisation Tourism
klodianacollaku@yahoo.com**Abstract**

Didactic farms are initiatives focused to children living in the cities, who don't have any experience with nature, agriculture, farms and environment in general. This initiative is addressed to important cultural, social and technologic changes that characterize industrial societies in the last decades and have made a difference between urban and suburban life. Didactic farms are considered a natural lab and an active scene where extracurricular school programs can be used from teachers as learning and entertainment opportunities at the same time. SMART-Farms can be transformed in a necessary tool to provide the performance stability of farms and agro-tourism in different regions. This paper is based on literature survey and personal experience of the authors. Even internationally the literature about didactic farm is nowadays numerous, but only the most relevant papers are mentioned in this paper. This study analyses Albanian territory, after changes of the last two decades and the chance of using didactic farm outside metropolitan areas; often combined with tours in cultural heritage areas. The study emphasizes the importance of the policies and strategies in creating facilities for the existence and development of such farms in the future.

Keywords: didactic farm, rural tourism, children, learning by doing, destination experience

KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ ÇERÇEVESİNDE MOĞOLİSTAN-ÇİN-RUSYA EKONOMİK KORİDOR

Nomindari Mungunbayar

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler
Programı
mungun_nomindari@yahoo.com

Özet

Uluslararası ilişkiler, özellikle uluslararası ekonomik ilişkilerinde son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin "Kuşak ve Yol" girişimi ilgi çekmektedir, özellikle Asya ülkeleri harekete geçirmektedir. İpek Yolu'nun ekonomik kuşağı girişimi ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun ortak inşasına odaklanan Çin, karşılıklı güven, açık kapsayıcılık ve temel olarak "altı ekonomik koridor" inşa etmeye kararlanmıştır. Bunların arasında, Çin-Rusya-Moğolistan ve Çin-Orta Asya-Batı Asya, iki kanatlı bir merkez daire oluşturuyor. Üstelik, bu ikisi, batıdan kuzeye, doğudan batıya ve güneyden kuzeye, doğu Avrasya kıtasından geçen, Asya-Pasifik ekonomik çevresine bağlanan ve batıdan Avrupa ekonomik çevresine giren yolu üretecektir. Bu ekonomik koridor, üç ülkenin ekonomik kalkınmadaki ortak çıkarları ile uyumludur ve teklifinden bu yana hızlandırılmıştır. Makale, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorunun yaratılmasındaki sorunları anlatmaya yönelmektedir. Üçlü ekonomik koridorunun önemli bir kısım ise Çin'in İpek Yolu'nun ekonomik kuşağı girişimi, Moğolistan'ın "Bozkır Yolu" fikri, ve Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurma fikri birbirini etkilemektedir. Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorunun rekabet avantajı, çatışmasız bölgelerden geçen nakliye güzergahının güvenliği ve yüksek kargo teslimatı hızıdır. Ülkelerin altyapı yatırım yetenekleri, demiryolu ve demiryolu kapasitelerinde ve ihracat yapılarında farklılıklar bulunmasına rağmen, her ülke üç ülke arasında ekonomik bir koridor oluşturmak için kendi politika çerçevelerinde çalışmaktadır. Üç ülke arasında yapılan çok sayıda projeler, anlaşmalar denize kıyısı olmayan, iki büyük gücün arasına sıkıştırılan Moğolistan'a önemi taşınmakta birlikte tehlikeleri de getirmektedir. Bu makale mevcut durumu ve altyapı işbirliğine yönelik bu tür girişimler için daha fazla zorlukları açıklamaya çalışmaktadır. Makalede projeye ilgili üç ülkenin çıkarlarını analiz etmeye çalışacağım ve mevcut altyapı ortamlarına ve daha ileri hedeflere odaklanacağım, en önemlisi karşılaşılan zorluklar üzerine olası çözümler önermeye hedefleniyorum.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Koridor, "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı", "Avrasya Ekonomik Birliği", Ulusal Çıkarlar

MONGOLIA-CHINA-RUSSIA ECONOMIC CORRIDOR IN FRAME OF "BELT AND ROAD" INITIATIVE

Abstract

In the last few years, China's "Belt and Road" Initiative has been attracting attention in both international relations and international economics terms, especially Asian countries are started to be involved actively. Focusing on the combination of Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road, China has decided to establish "six economic corridors" based on mutual trust and open door policy. Among them, China is forming a two-wing central circle, Mongolia-China-Russia and China-Central Asia-West Asia. Moreover, these two aims to build the road that passes from the west to north, east to west and south to north, crossing the eastern Eurasian continent, connecting the Asia to Pacific market, also establish road which connects the European market to the west. Mongolia-China-Russia economic corridor lies on the mutual interests of both three economics, which has been accelerated since its proposal. The article focuses on the possible obstacles of creating the China-Mongolia-Russia economic corridor and accessing the current process. An important part of this economic corridor is "Belt and Road" initiative of China, the idea of Mongolia's "Steppe Road" and the idea of establishing the Eurasian Economic Union of Russia both meets in framework of the three nations' economic corridor. The competitive advantage of the China-Mongolia-Russia economic corridor is the safety of the shipping route that passes through conflict-free zones and high cargo delivery speed. Despite the differences in the infrastructure capabilities of the countries, railway and

railway capacities and export structures, each country hardly works within its own policy frameworks to make an economic corridor between the three countries to happen. Numerous projects and agreements between the three countries carry not only importance to a landlocked Mongolia, which is squeezed between two great powers, but also brings risks. This article tries to explain the current situation and further challenges for such initiatives for infrastructure cooperation. In the article, I aim to analyze the interests of the three countries related to the project and focus on current infrastructure environments and objectives, most importantly, to propose possible solutions to the difficulties encountered.

Keywords: Economic Corridor, “Silk Road Economic Belt”, “Eurasian Economic Union”, National Interests

ESTETİK KAVRAMININ ÖNEMİ VE SANAT ÖĞRENCİLERİNE KATKISI**Yıldırım Onur ERDİREN**Namık Kemal Üniversitesi Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
yoerdiren@nku.edu.tr**Özet**

Estetik, geçmiş yıllardan beri günümüze kadar irdelenen kavramlardan biridir. Estetik'in kurucusu Alexander G. Baumgarten'dir. Baumgarten'a göre duyumun kendi mantığını ifade edecek özel bir terime ihtiyaç vardı ve sonunda Yunancada "duyularla ilgili" anlamına gelen aisthesis'ten hareketle buna estetik kuramı adını verdi (Baumgarten, 23: 1954). Baumgarten'a göre, mantıksal kavramanın hedefi gerçek, estetik (duyusal) kavramanın hedefi ise güzel'dir. Baumgarten'dan bu yana irdelenen bu kavram günümüzde estetik ve sanat felsefesi derslerinde sıkça değinilmektedir. Antikçağ'dan beri düşünürlerin estetik görüşleri farklı yorumlara neden olup, onların görüşleri günümüz sanatına bakış açımızda etkisi olmuştur. Güzel sanatlar fakültelerinin tüm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin estetik kavramına nasıl baktığı ve estetik algının hangi boyutta önemli olduğu sıkça değinilmektedir çünkü bir sanat nesnesine bakarken onu estetik açıdan yorumlamak son derece önemlidir. Sanat öğrencisine eserini icra ederken onu teorik biçimde nasıl yorumlaması gerektiğini bilinçli bir şekilde hem kendi hem de bakan kişi için yardımcı bir unsur olacaktır. Bu çalışmada, sanat öğrencilerine estetik kavramının nasıl katkı sağlayacağı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Estetik, sanat, sanat felsefesi**THE IMPORTANCE OF AESTHETIC CONCEPT AND ITS CONTRIBUTION TO ART STUDENTS****Abstract**

Aesthetics is one of the concepts studied since past years. The founder of Aesthetics is Alexander G. Baumgarten. According to Baumgarten, a special term was needed to express the logic of the sensation, and eventually called it aesthetic theory, based on aisthesis, which means "about the senses" in Greek (Baumgarten, 23: 1954). According to Baumgarten, the goal of logical comprehension is real, and the goal of aesthetic (sensory) comprehension is beautiful. This concept, which has been examined since Baumgarten, is frequently mentioned in aesthetics and philosophy of art lessons today. Since antiquity, the aesthetic views of the thinkers have caused different interpretations, and their views have had an impact on our point of view of today's art. It is frequently mentioned how the students studying in all departments of the fine arts faculties look at the concept of aesthetics and in which dimension the aesthetic perception is important because it is extremely important to interpret it from an aesthetic point of view while looking at an art object. When performing his work with the art student, he will consciously be an auxiliary element both for himself and for the person looking at how he should interpret it theoretically. In this study, how the concept of aesthetics will contribute to art students will be examined.

Keywords: Aesthetics, art, art philosophy

BİREYLERİN LİDERLİK MOTİVASYONLARININ DEĞER YÖNELİMLERİYLE İLİŞKİSİ**Funda TURHAN**Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji
fundagenc@uludag.edu.tr**M. Ersin KUŞDİL**Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji
mekusdil@uludag.edu.tr**Özet**

Bireylerin lider olma isteklerindeki bireysel farklılıkları ve bu isteklerin arkasında yatan nedenleri ölçmek üzere, ilk olarak Chan ve Drasgow (2001) tarafından oluşturulan Liderlik Motivasyonu Ölçeği, bireyleri lider olmaya iten faktörlerin duyuşsal-kimlik, sosyal-normatif ve de hesapsız olmak üzere üç grupta sınıflandırılabilceği görüşüne dayanmaktadır. Duyuşsal-kimlik liderlik motivasyonu, bireylerin sadece lider olmak istedikleri için lider olma eğilimini ifade etmektedir. Hesapsız liderlik motivasyonu, bireyin liderlik pozisyonunun getireceği çıkar ya da yükleri değerlendirmeksizin lider olma eğilimini, sosyal normatif liderlik motivasyonu ise bireylerin liderliği sosyal bir görev olarak algılamaları nedeniyle lider olma eğilimlerini ifade etmektedir. Bireylerin değer yönelimleri ise davranışlarının altında yatan temel amaç ve inançları kapsamaktadır. Schwartz (1992) Yeniliğe Açıklık – Muhafazakarlık ve Özaşkınlık-Öz-Genişletim ana değer boyutlarında gruplandırılabilen 10 temel değer tipi (güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, uyma, geleneksellik, güvenlik, iyilikseverlik, evrenselcilik) ile temsil edilebileceğini ileri sürmüştür. Toplam 497 katılımcının katıldığı bu çalışmada Liderlik Motivasyonu Ölçeği ile Schwartz Değerler Listesi kullanılarak liderlik motivasyonları ile değerler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma bulguları, literatürle tutarlı olarak duyuşsal-kimlik liderlik motivasyonunun özgenişletim ve yeniliğe açıklık değerleri ile pozitif ; özaşkınlık ve muhafazakarlık değerleri ile negatif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Hesapsız liderlik motivasyonu, muhafazakarlık ve özaşkınlık değerleri ile pozitif; özgenişletim değerleri ile ise negatif ilişkili bulunmuştur. Literatürden farklı olarak, sosyal normatif liderlik motivasyonu, özaşkınlık değerleri ile negatif, özgenişletim değerleri ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Bulgular, literatürdeki çalışmalarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: liderlik motivasyonları, bireysel farklılıklar, değerler**THE RELATIONSHIPS BETWEEN INDIVIDUALS' LEADERSHIP MOTIVATIONS AND VALUE ORIENTATIONS****Abstract**

The Leadership Motivation Scale, originally created by Chan and Drasgow (2001) to measure the individual differences in individuals' desire to become leaders and the reasons behind these desires, is based on the opinion that the factors that motivate individuals to be leaders can be classified into three groups as affective-identity, social-normative and uncalculated. Affective-identity leadership motivation refers to the tendency of individuals to become leaders just because they want to be leaders. Uncalculated leadership motivation refers to the tendency of the individual to be a leader without evaluating the interests or burdens of his leadership position, and social normative leadership motivation refers to the tendency of individuals to be leaders because they perceive leadership as social responsibility. The values of individuals include the basic goals and beliefs underlying their behavior. Schwartz (1992) argued that 10 basic types of values (power, achievement, hedonism stimulation, self-direction, compliance, tradition, security, benevolence, universalism) can be represented in two main value dimensions known as Openness to Change - Conservation and Self Enhancement- Self Expansion . In this study, in which 497 participants participated, the relationships between leadership motivations and values were examined using the Leadership Motivation Scale and Schwartz Values List. The results showed that affective-identity leadership motivation is positively related with self-enhancement and openness to change values and negatively related with conservation and self-transcendence values . Also, uncalculated leadership motivation correlated positively with

conservation and self-transcendence values and negatively with self-enhancement values . Unlike the literature, social-normative leadership motivation was found to be correlated negatively with self-transcendence values and positively with self-enhancement values. .The findings were evaluated by comparison with previous research findings.

Keywords: leadership motivations, individual differences, value orientations.

COVID 19'UN PİYASALARA VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ**Ehlinaz TORUN KAYABAŞI**Kocaeli Üniversitesi Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
ehlinaz@gmail.com**Özet**

Günümüzde ortaya çıkan Covid 19 virüsünün bulaşıcılığı ve tedavisi için gerekli aşı veya ilacının bulunmaması, pandemi özelliği ve ölümcül etkileri sebebiyle tüm dünya ülkelerinde insanların pek çok faaliyetleri kısıtlandı. Dolayısıyla ülkelerin yöneticilerinin çeşitli kısıtlar getirerek, belirli üretim alanları dışındaki iş yerlerinin belirsiz bir süre kapatılması, insanların evlerinden çıkmalarının ve dışarıda zorunlu olmadıkça dolaşımının yasaklanması gibi tedbirler; ekonomik olarak bütün piyasaları etkiledi. Hem ülkelerin hem de insanların bütçelerinde ekonomik daralmaya neden olan salgın sebebiyle tüketiciler alışveriş davranışlarında değişikliğe gitmek zorunda kaldı. İnsanlar zorunlu ihtiyaçlarını giderecek ürünler dışında acil olmayan ihtiyaçlarını erteleme eğilimine girdi. Dolayısıyla zorunlu gıda üreticileri ve satış yerleri dışındaki sektörler zor durumda kaldılar. Ekonominin çarkları istenildiği gibi dönmeydi ve bütün piyasalar daralmaya doğru gitmek zorunda kaldı. Henüz yayılma hızı ve şekli çok net olarak ortaya konulamayan Pandeminin piyasaları ve insanların gelirlerini uzun süre daha olumsuz etkileyeceği kaçınılmaz görülmektedir. İşsizlik, üretim sektörlerinin tam kapasiteyle çalışmaması, piyasalardaki durgunluk, ülkenin ekonomik daralmanın eşliğinde olması önümüzde sıkıntılı günlerin devam edeceği algısı insanları alışveriş alışkanlıklarında değişiklik yapmaya zorlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Covid 19, Piyasa, Tüketici, Satın Alma Davranışı, Üretim Ekonomisi**THE EFFECT OF COVID 19 ON MARKETS AND CONSUMER BEHAVIOR****Abstract**

Due to the absence of the necessary vaccine or drug for the contagiousness and treatment of Covid 19 virus, the pandemic feature and the lethal effects of many people have been restricted in many countries around the world. Therefore, measures such as the closure of the workplaces outside the certain production areas for an indefinite period of time, with the restrictions of the rulers of the countries, the prohibition of people leaving their homes and circulation unless it is obligatory outside; economically affected all markets. Consumers had to change their shopping behavior due to the epidemic that caused economic contraction in both countries and people's budgets. People tended to postpone their non-urgent needs, except products that would meet their mandatory needs. Therefore, sectors other than compulsory food producers and outlets remained in a difficult situation. The wheels of the economy were to turn as desired and all markets had to move towards contraction. It is inevitable that the pandemic, whose spreading speed and shape has not been clearly revealed yet, will affect the markets and people's income more negatively for a long time. Unemployment, the inability of production sectors to work at full capacity, stagnation in the markets, the country's brink of economic contraction will force people to change their shopping habits.

Keywords: Covid 19, Market, Consumer, Purchasing Behavior, Production Economy

KOCAELİ TÜRKÜLERİNİN DİLİNDEN MİLLİ MÜCADELE**Gülşen Erdal**Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü Müzikoloji Ana Bilim Dalı
glsnerdal@gmail.com**Özet**

Milli Mücadele dönemi Türk ulusunun dünya tarihine yazdığı şerefli bir destanıdır. Türk Ulusu'nun varoluş savaşı olan Milli Mücadele, Türk toplumun her kesimini etkilemiş çoluk çocuk genç yaşlı toplumunun her kesimini top yekün içine almıştır. Türk insanının bağrında Atatürk tarafından yakılan bağımsızlık ateşi ve isteği, bir ulusun tüm varlığıyla savaşın tarih sahnesinde yer almasına neden olmuştur. Kazanılan zaferden sonra ortaya çıkan durumu en güzel ve açık anlatan Türk halkının yüreğinden kopup gelen türkülerdir. Türküler, Türk halkının sözlü geleneğinde gelişip, büyüyen Türk halkının sözlü mirasını oluşturan eserleridir. Hemen hepimizin bildiği “Çanakkale” türküsü, “Burası Muş'tur” türküsü toplumumuzun her kesiminde bireylerin ailelerinden şehitlerin yer aldığı bir savaşı en açık ve anlamlı şekilde anlatan sembol türkülerimizdendir. Kocaeli halkının Milli Mücadele dönemini anlatan türkülerini kimi zaman bir Milli Mücadele kahramanını, kimi zaman savaşa gidip dönmeyeceğini bilen bir gencin sevdasını yakınlarına emanet edişini, kimi zaman da düşman zulmünden çektiği eziyeti halkın dilinden anlatmıştır. Kocaeli ili'nin mevcut TRT repertuvarında yer alan ve bunların dışında kayıt altına alınmış olan 2017-2020 yıllarında derlenen türkülerinde Milli Mücadele dönemine yer verildiği tespit edilmiştir. Türkülerin içinde yer alan sözcüklerin kültürel anlamda savaş yıllarına ait yaşanmışlıkları yörenin bağımsızlık savaşına yönelik örnekler vererek anlattığı görülmüştür. Yeni kayıt altına alınan türküler içerisinde İzmit'in Milli Mücadele kahramanlarından “Yahya Kaptan” a ait bir türkü, yine Milli Mücadelenin önemli bir birimi olan “Servetiye Cephesi” türküsü de yer almaktadır. Yine bu türküler içinde “Kışlamızın Önü”, “Lefter”, “Yap Yarım Askerliğini”, “Servetiye Cephesi”, Kocaeli'nin Milli Mücadele dönemine ilişkin türkülerdir. Esasen TRT repertuvarında yer alan “ Kura Kağıtları Alı Yeşilli” türküsü de Kocaeli yöresi'nin vatan sevgisini ve bağlılığını anlatan “devletin yoluna askerinin kurban olacağını bilerek “gelmez ölürüm” diyerek vatan sevgisini anlattığı dokunaklı bir yöre türküsüdür. Duygu ve düşüncelerin notalara yansımış şekli olan müzik sayesinde, kaynağını halktan alan türkülerin bünyesinde oluşan duru ve öz anlatımların Kocaeli Milli Mücadele dönemini açıkça anlattığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli Türküleri, Milli Mücadele, Türküler**FROM THE LANGUAGE OF KOCAELI FOLK SONGS TO THE NATIONAL STRUGGLE****Abstract**

The period of national struggle is an honorable epic written by the Turkish nation in world history. The national struggle, the war of existence of the Turkish nation, has affected every section of Turkish society. The fire and desire for independence, which was lit by Atatürk in the bosom of the Turkish people, caused a nation to fight with its entire existence and take part in the stage of history. It is the folk songs that break from the hearts of the Turkish people that explain the situation that emerged after the victory. Folk songs are works that constitute the oral heritage of the Turkish people, which developed and grew in the oral tradition of the Turkish people. Almost all of us know the “Çanakkale” folk song, for every segment of our society is a meaningful folk song. The folk songs about the national struggle period of the people of Kocaeli, sometimes a hero of the national struggle, sometimes a young person who knows whether to return to the war to entrust his love to his relatives, sometimes the persecution of the enemy has told the language of the people. There is also a folk song belonging to “Yahya Kaptan”, one of the heroes of the national struggle of İzmit, and the folk song “Servetiye Front”, an important unit of the national struggle. Again in these folk songs “front of our barracks”, “Lefter”, “Yap Yarım military service”, “Servetiye front” are folk songs related to the national struggle period of Kocaeli. The folk song” Ali Yeşilli “is a poignant local folk song in which Kocaeli region describes its love of the country and its devotion by saying “knowing that the soldier will be a

victim on the way of the state” does not come to die " and describes its love for the country. Thanks to the music, which is the way emotions and thoughts are reflected in the notes, it can be said that the expression and self-expression formed within the folk songs, which take their source from the people, clearly describes the period of the national struggle in Kocaeli.

Keywords: Kocaeli Folk Songs, National Struggle, Folk Songs

ALAN BAĞIMLI YAPAY GENEL ZEKÂ**Hasan Çağatay**Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü
hasan.cagatay@asbu.edu.tr**Özet**

"Yapay Genel Zekâ" (YGZ) üzerinde uzlaşılmış bir tanımı olmayan bir kavramdır. "Zekâ"nın da üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımı olmaması nedeniyle, bu anlaşılabilir bir durumdur. Bu makale yukarıda bahsi geçen kavramsal problemi çözümlemeyi amaçlamamaktadır. YGZ'nin felsefe, bilim ve mühendisliğin kavramsal zemini ile ilgili bir temel belirsizlik daha vardır: "genel" in anlamı. Bu çalışmada, YZG kavramındaki "genel" teriminin netleştirilmesinin, YZG alanındaki hem felsefi hem de bilimsel çalışmaları etkileme potansiyeli olduğunu savunulmaktadır. "Genel olmak" için iki olası koşul (1) farklı alanlardaki problemlerle baş edebilme ve (2) bir alandaki farklı türde problemleri çözebilmedir. Literatürde (2) koşulu yeterince önemsenmemiş ve (1) koşulunun doğal bir sonucu olarak görülmüştür. "Genel" kavramının sınırları daha net bir biçimde çizdikten sonra, YZG'ye doğru giden yolda geçilmesi gereken ve geçilmeye başlanmış da olan sınırları belirli temel bir aşama tanımlanacak ve bu aşama "alan bağımlı yapay genel zekâ" (ABYGZ) olarak adlandırılacaktır. Alandan bağımsız olmak YGZ için yaygın kabul gören kriterlerden biridir. Bu yüzden ABYGZ ilk bakışta kendisiyle çelişkili görünebilir. Öte yandan, gösterileceği gibi (2) "yapay genel zekâ" içindeki "genel" in işlevsel bir yorumu daha vardır ve bu yorum ABYGZ'lere izin vermektedir. Son olarak, bu yorumun YGZ araştırmasının gelecekteki başarısı için neden önemli olabileceği açıklığa kavuşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Genel Zeka, Yapay Zeka, Alan Bağımlılık**DOMAIN DEPENDENT ARTIFICIAL GENERAL INTELLIGENCE****Abstract**

"Artificial General intelligence" (AGI) is a concept with no agreed upon definition. This is not surprising, since there is no agreed upon definition for "intelligence" either. This paper does not intend to challenge this conceptual problem. There is another fundamental ambiguity about the conceptual ground of philosophy, science and engineering of AGI: the meaning of "general." This study advocates that a clarification of the term "general" in the concept of AGI has a potential to influence both philosophical and scientific studies in the AGI field. Two possible conditions to satisfy "being general" are (1) being able to cope with problems in different domains and (2) being able to solve different kinds of problems in a domain. In this paper, I will defend the view that (2) is underestimated and generally considered to be a natural consequence of condition (1). After drawing a clearer picture of this concept, a well-defined essential phase towards the AGI that the studies should and has started to go through will be defined and named as "domain dependent artificial general intelligence" (DDAGI). Being domain independent is one of the widely accepted criteria for AGI. That is why DDAGI may seem to be self-contradictory at the first glance. On the other hand, as it will be shown (2) is a useful interpretation of "general" in "artificial general intelligence" and it does permit DDAGIs. Finally, it will be clarified why this interpretation might be a key for future success of AGI research.

Keywords: Artificial General intelligence, Artificial intelligence, Domain-Dependence

OKUL ÖNCESİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN İÇERİK ANALİZİ

Dilan DEMİRKUŞ

Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim
dilandemirkus@gmail.com

Özet

2006 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum, WEF) her yıl yayınladığı Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu'na (Global Gender Gap Report) göre Türkiye 2020 yılında 153 ülke arasında 130. sırada yer almaktadır (WEF, 2020). Türkiye'nin cinsiyet eşitliği karnesi eğitimde de toplumsal cinsiyet sorununu gündeme getirmiştir. Toplumsal cinsiyet, en genel haliyle, bireyin genetik ve bedensel olarak gösterdiği dişilik ve erillik cinsiyetine kültürel olarak atfedilen rolleri, davranışları ve kişilik özellikleri geliştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Yaşamın temellerinin atıldığı okul öncesi dönemde çocuklar cinsiyetlerinin farkına varmaya ve cinsiyet rollerine uygun davranışlar geliştirmeye başlamaktadır. Erken çocukluk döneminde çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargıları geliştirmesi oyunlarına, hayallerine, düşünme biçimlerine de etki etmektedir. Çocuklara kişilik gelişimlerinin büyük oranda şekillendiği bu dönemde doğru ve olumlu cinsiyet özellikleri kazandırılması önemlidir. Bu çalışmanın amacı 2006 yılı itibarıyla okul öncesi dönemde toplumsal cinsiyetle ilgili yapılan araştırmaların analizi yoluyla ilgili alan yazındaki yönelimi ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite kütüphanelerinin web sayfalarından, DergiPark, Google Scholar ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılabilen lisansüstü tezler ve makaleler ele alınmıştır. Ulaşılabilen araştırmalar araştırma soruları ekseninde içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Her bir araştırma belirlenen kriterlere dayalı olarak kodlandıktan sonra, kategorilerin kaç kez tekrarlandığı frekans (f) ve yüzde (%) olarak hesaplanarak, çalışmanın her bir alt amacı için elde edilen veriler tablolastırılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre çalışmaların daha çok betimsel yöntem ile yapıldığı, araştırma örnekleminin önemli bir kısmını öğrencilerin oluşturduğu, araştırmaların önemli kısmının ölçek, form ve doküman analizi veri toplama araçlarıyla yürütüldüğü ve araştırmaların büyük bir kısmının 2016-2019 yılları arasında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Deneysel araştırmaların bağımlı değişken olarak çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargıları; bağımsız değişken olarak eğitim etkinlikleri kullandığı, basit betimsel araştırmaların önemli bir kısmının çocuk kitaplarıyla ilgili yapıldığı, ilişkisel betimsel araştırmaların büyük bir kısmında ise ilişkisi araştırılan değişkenlerden birinin çocuğun cinsiyet kalıp yargıları olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Kalıp yargıları

CONTENT ANALYSIS OF GENDER-RELATED STUDIES IN PRE-SCHOOL EDUCATION

Abstract

According to the 2020 Global Gender Gap Report results, which has been published every year by the World Economic Forum since 2006, Turkey is placed in 130th between 150 countries (WEF, 2020). Turkey's report on gender equality has also brought gender issues in education to the agenda. Gender, in its most general form, is called as "to develop the roles, behaviors, and personality traits that are culturally attributed to the gender of femininity and masculinity, shown by the individual genetically and physically". During pre-school education, which is defined as the period when the foundations of life are laid, children start to become aware of their gender and develop behaviors that are appropriate for their gender roles. In early childhood, developing gender stereotypes for children also affects their games, dreams, and ways of thinking. Because of shaping most of the children's personality development, it is so significant to earn children true and positive gender traits in pre-school education. The purpose of this study is to reveal the orientation in the related literature by analyzing the researches about gender in pre-school education as of 2006. For this purpose, there are some theses and articles that can be accessed from the web pages of university libraries, DergiPark, Google Scholar, and Council of Higher Education National Thesis Center database are examined. Accessible researches were analyzed with the content analysis method based on the research questions. According

to the results obtained in the research, it was concluded that the studies were mostly completed with the descriptive method, a significant part of the research sample was composed of students, the majority of the research was carried out with scale, form and document analysis data collection tools, and the majority of the research was conducted between 2016-2019. In experimental researches, gender stereotypes of children are used as dependent variables, and educational activities are used as independent variables. Also, a significant part of simple descriptive research was focused on children's books, and it was determined that one of the variables investigated was children's gender stereotypes in most of the relational descriptive research.

Keywords: Pre-school education, gender, gender stereotypes

**LİSANS DÜZEYİNDE TURİZM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN GRUP ÇALIŞMASI
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA****Said KINGİR**Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği
saidkingir@subu.edu.tr**Didar SARI ÇALLI**Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği
didarsari@subu.edu.tr**Oğuzhan ÇAĞATAY**Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği
oguzhan_cagatay@hotmail.com**Özet**

Günümüz kariyer yönetim sürecinde, öğrencilerin alanları ile ilgili olarak, iş hayatlarına donanımlı ve yetkin becerilerle hazırlanmış olmaları önemli yer tutmaktadır. Öğrenciler, eğitim dönemlerinde teorik bilgilerin yanı sıra deneyimsel ve mental olarak da iş hayatına hazırlanmaktadır. İşletmeler için donanımlı ve deneyim olarak hazır olan personel zaman ve maliyet açısından avantaj sağlamakta, insan kaynağı tercihinde ise öncelikli kriterler arasında yer almaktadır. Bu araştırmanın amacı, iş hayatına hazırlanan lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin grup çalışması becerilerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda araştırma 2019-2020 öğretim yılı bahar döneminde Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesinde lisans düzeyinde eğitim gören 394 turizm öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında Cumming vd. (2014) tarafından geliştirilen ve Ozan (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Grup Çalışması Becerileri Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS'ten yararlanılarak frekans analizi, bağımsız gruplar t-testi ve varyans (anova) analizi kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin grup çalışması becerilerinin yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda yaş, sınıf, öğrenim türü, sportif faaliyete katılım, sportif faaliyete katılım türü ve dernek-kulüp üyeliği açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ayrıca, ölçek alt boyutlarında (sırası ile Kişisel Etkileşim, Görev) kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=,001$; $p=,002$). Ek olarak, bölüm değişkeninin görev faktörü açısından anlamlı bir farklılık olduğu ($p=,029$) ve sosyal sorumluluk (sırası ile Kişisel Etkileşim, Görev) değişkeninde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p=,001$; $p=,001$). Sonuç olarak, çalışma hayatı içerisinde ve örgüt kültürü işleyişinde önemli yeri olan grup çalışması becerilerinin turizm eğitimi alan lisans düzeyi öğrencilerinde iş hayatlarına hazır olduklarını gösterir nitelikte olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beceri, Grup, Grup Çalışması, Turizm, Turizm Öğrencileri**AN INVESTIGATION ON GROUP WORK SKILLS OF UNDERGRADUATE
TOURISM STUDENTS****Abstract**

In today's career management process, it is important for students to be equipped with competent skills in business life related to their fields. In addition to theoretical knowledge, students are prepared for business life both experientially and mentally. Personnel equipped and ready for experience provide advantages in terms of time and cost, and are among the priority criteria in human resource preference. The aim of this research is to determine the group work skills of students who have received tourism education at the undergraduate level prepared for business life. In this context, the research was carried out on 394 tourism students studying at Sakarya Applied Sciences University Faculty of Tourism in the spring semester of 2019-2020 academic year. Cumming et al. "Group Work Skills Scale" developed by (2014) and adapted to Turkish by Ozan (2018) was used. In the statistical analysis of data, frequency analysis, independent groups t-test and variance (anova) analysis were used by using

SPSS. As a result of the evaluation of the data, it was seen that the students who participated in the research had high group work skills. As a result of the statistical processes, no statistically significant difference was found in terms of age, class, education type, participation in sports activity, participation in sports activity and association-club membership. In addition, a statistically significant difference was found between female and male students in the scale sub-dimensions (Personal Interaction, Task, respectively) ($p = ,001$; $p = ,002$). In addition, it was determined that there was a significant difference in terms of task factor ($p = ,029$) and a statistically significant difference in social responsibility (Personal Interaction, Task, respectively) ($p = ,001$; $p = ,001$). As a result, it can be said that in terms of group work skills, which have an important place in working life and in the functioning of organizational culture, undergraduate tourism students are ready for business life.

Keywords: Skill, Group, Group Work, Tourism, Tourism Students

ORTAOKUL MATEMATİK EĞİTİMİNDE TAM SAYILAR KONUSUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İÇERİK ANALİZİ

Çağlar ÇANKAYA

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretimi
m4r3sh4ll@gmail.com

Özet

Soyut bir disiplin olan matematik eğitimi okul öncesi dönemde , nesneleri sayma etkinlikleriyle, ilköğretimde ise doğal sayılarla başlar. 6. sınıfta öğrenilmeye başlanan tam sayılar konusu günlük hayatta sıcaklık, banka işlemleri, bina katları gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Günümüzde bireylerin bu durumlarla sık sık karşılaştığı düşünülürse tam sayıların öğrenilmesinin ne derece önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Bu çalışmanın amacı ortaokul matematik eğitiminde tam sayılarda yapılan araştırmaların yönelimini ortaya koymaktır. Bu araştırma ile matematik öğretimi alanında yapılacak çalışmalara kuramsal düzeyde bir katkı sağlanması beklenmektedir. Bu doğrultuda ulusal hakemlerce onaylanmış ve Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi tarafından izin verilmiş PDF uzantılı tez ve makaleler incelenmiştir. Araştırma yönteminde doküman analizi, veri analizi yönteminde içerik analizi kullanılmıştır. Veri toplama aracı ise araştırma sorularına bağlı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan bir kılavuzla yapılmıştır. Her bir araştırma için alt problem sorularına bağlı oluşturulan temalara göre çözümleme ve kodlama çalışmaları yapıldıktan sonra frekans(f) ve yüzde(%) değerleri hesaplanarak tablolarda kategorize edilmiştir. Çalışmalardan elde edilen verilere göre tam sayılar konusunda yapılan deneysel ve betimsel çalışmaların frekans değerleri birbirine oldukça yakındır. Çoğunlukla tercih edilen örneklem ise 7.sınıf düzeyindeki ortaokul öğrencileridir. Yıllara göre dağılımı arasında büyük farklılık olmasa da 2009-2011 yılları arasında yapılan çalışmaların sayısı fazladır. Bu çalışmalardaki deneysel olanlarda en fazla incelenen bağımlı değişken matematik başarısı, buna bağlı bağımsız değişkenler görsel materyal ile öğretim, çoklu zeka ile öğretim ve çeşitli etkinliklerle öğretimdir. Betimsel çalışmalarda ise tam sayılar konusunun öğrenimine bağlı öğretmen görüşleri ve yaşanan zorluklar değişkenleri diğerlerine göre daha çok araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tam Sayılar, Tam Sayıların Öğretimi, Ortaokulda Tam Sayılar.

CONTENT ANALYSIS OF STUDIES RELATED TO INTEGERS IN SECONDARY SCHOOL MATHEMATICS EDUCATION

Abstract

Maths education which is an abstract discipline, begins with counting activities at pre-school period and begins with natural numbers at primary school period. Integers which is first learned at 6th grade level, is used for many areas in daily life like temperature, banking operations and the floors of a building. Today if it is taught that people usually faces this situation it comes out how important learning integers is. The aim of this study is to reveal the orientation of the researches on integers in secondary school mathematics education. Via this research it is expected to contribute to works which will be studied in Maths area at theoretical level. In this direction, PDF theses and articles approved by national referees and authorized by Council of Higher Education Thesis Center were examined. Document analysis was used in the research method and content analysis was used in the data analysis method. The data collection tool, depending on the research questions was made with a guide created by the researcher. Frequency (f) and percentage (%) values were calculated and categorized in the tables after analysis and coding according to the themes created for each research based on the sub-problem questions. According to the data obtained from the studies, the frequency values of the experimental and descriptive studies on integers are quite close to each other. The mostly preferred sample is secondary school students at 7th grade. Although there is no big difference between the distribution by years, the number of studies carried out between 2009-2011 is high. The most studied dependent variable in experimental ones in these studies is mathematics achievement, and independent variables related to it are visual material teaching, multiple intelligence teaching and various activities. In descriptive studies, teachers' opinions related to the learning of the subject of integers and difficulties experienced variables were investigated more than others.

Keywords: Integers, Teaching of Integers, Integers in Secondary School

THE CAUSALITY BETWEEN STOCK LIQUIDITY AND FIRM VALUE: AN INVESTIGATION ON BIST CORPORATE GOVERNANCE INDEX

Nesrin Özkan

Alanya HEP University / Faculty of Economics and Administrative Sciences / Tourism Management
nsrozkn@gmail.com

Abstract

This study presents the empirical evidence about the causality between stock liquidity and firm value between 2013 and 2016 for the companies traded in Borsa Istanbul Corporate Governance Index. Turnover ratio, high-low ratio and Amihud (2002) measure of illiquidity are used as liquidity proxy and market-to-book ratio is as the proxy of firm value. The quarterly data is used for the period between 2013 and 2016. Dumitrescu and Hurlin (2012) panel causality method is employed to identify the relationship between firm value and stock liquidity. The causality test proved mainly bidirectional causal relationship from firm value to liquidity. Amihud's illiquidity ratio that presents two-way causality is regarded as an exception. Consequently, the results are interpreted as the firm value is mainly the cause of liquidity for the companies traded in BIST Corporate Governance Index between the period of 2013 and 2016.

Keywords: liquidity, Amihud, turnover ratio, causality, Dumitrescu and Hurlin.

JEL Classification: G12, G33

PAY LİKİDİTESİ İLE FİRMA DEĞERİ ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: BİST KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Nesrin Özkan

Alanya HEP Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Turizm İşletmeciliği
nsrozkn@gmail.com

Özet

Bu çalışma, Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde 2013-2016 döneminde işlem gören şirketlerin, pay likiditesi ile firma değeri arasındaki nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır. İşlem devir hızı, en yüksek- en düşük oranı ve Amihud (2002) likidite azlığı oranı, likidite ölçütü olarak ve piyasa değerinin defter değerine oranı ise, firma değeri ölçütü olarak analizlerde yer almıştır. 2013-2016 yılları arasındaki çeyrek dönemlik veriler kullanılmıştır. Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi kullanılarak firma değeri ile pay likiditesi arasındaki ilişki belirlenmiştir. Nedensellik analizi sonuçları, çoğunlukla firma değerinden likiditeye doğru tek yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Amihud'un likidite azlığı oranı ile firma değeri arasında gözlenen çift yönlü nedensellik, istisna olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, 2013 ile 2016 yılları arasında BIST Kurumsal Yönetim Endeksi üzerine yapılan çalışmanın sonuçları, firma değerinin çoğunlukla likiditenin nedeni olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: likidite, Amihud, işlem devir hızı, nedensellik, Dumitrescu ve Hurlin.

JEL: G12, G33

**BALIK VERMEKTEN BALIK TUTMAYA: TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM
YARARLANICILARININ İSTİHDAMINA YÖNELİK YENİ POLİTİKALAR****Eyüp Sabri KALA**Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü
ekala@fsm.edu.tr**Özet**

Sosyal hukuk devleti anlayışının gereği olarak devlet tarafından dezavantajlı grupları destekleyici, pozitif ayrımcılık sağlayıcı birçok hukuki düzenleme yapılmaktadır. Klasik sosyal politika uygulamalarında sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler önemli bir yer tutmaktadır. Bu yardım ve hizmetler, ihtiyaç sahiplerinin asgari insanlık onuruna yaraşır şekilde yaşamalarını sağlamayı amaçlar. Bunun yanında, dezavantajlı grupların çalışma hayatına katılmalarını temin etmek amacıyla da bir takım zorunlu istihdam yükümlülükleri getirilebilmektedir. Engelliler, eski hükümlüler ve terörle mücadelede yaralananların istihdamıyla ilgili zorlayıcı düzenlemeler bu kapsamda sayılabilir. Son dönemlerde uygulamaya konulan diğer bir yöntem, sosyal yardımlardan yararlananların istihdamında bir takım teşvikler uygulayarak, işverenlerin bu tür kişileri istihdam etmeye özendirilmeleridir. Böylece çalışabilir durumda olan dezavantajlılar çalışma hayatına katılarak kendi hayatlarını idame ettirebilir hale getirilmeye, normal şekilde hayata katılmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’na 2017’de Ek 5. madde eklenmiştir. Maddeye göre, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu tarafından belirlenen nakdi düzenli sosyal yardımlardan yararlanan hanede bulunanlardan İŞKUR’a kayıtlı işsizler, özel sektör işyerlerinde çalışmaya başladıkları takdirde, sigorta primlerinin işveren hissesine ait tutarı, 1 yıl süreyle Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından karşılanacaktır. Bu süre Cumhurbaşkanı’nca 1 yıl uzatılabilecektir. Bu teşviğin uygulanmasıyla ilgili “Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına İlişkin Yönetmelik”, 22 Haziran 2017 tarih 30194 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak, 1.1.2018 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Tebliğimizde, yukarıda bahsedilen Kanun ve Yönetmelik kapsamında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından düzenli nakdi sosyal yardım alanların istihdamının teşvik edilmesiyle ilgili şartlar ve uygulama esasları ele alınıp incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal politika, Dezavantajlı gruplar, Sosyal yardım**FROM GIVING FISH TO FISHING: THE NEW POLICIES FOR THE
EMPLOYMENT OF SOCIAL AID BENEFICIARIES IN TURKEY****Abstract**

As a requirement of the social law state understanding, many legal regulations are made by the state to support disadvantaged groups and provide positive discrimination. Social aids and social services have an important place in classical social policy applications. These aids and services are aimed at ensuring that those in need live in a manner worthy of the minimum human dignity. In addition, some mandatory employment obligations can be introduced in order to ensure that disadvantaged groups participate in working life. Compelling regulations regarding the employment of people with disabilities, ex-convicts and those injured in the fight against terrorism can be counted within this scope. Another method that has been put into practice recently is that employers are encouraged to employ such people by applying some incentives in the employment of beneficiaries. Thus, disadvantaged people who are in a working condition are tried to be able to sustain their own lives by participating in working life and to participate in life as normal. An Additional Article 5 was added to the Social Aid and Solidarity Encouragement Law in 2017. According to the article, if the unemployed registered to İŞKUR, who are in the household benefiting from regular social aids determined by the Social Aid and Solidarity Fund Board, start working in private sector workplaces, the amount of the insurance premiums belonging to the employer share will be covered by the Ministry of Family Labor and Social Services for 1 year. . This period can be extended by the President for 1 year. The “Regulation on the Employment of Social Aid Beneficiaries” regarding the implementation of this incentive was published in the Official Gazette No. 30194 dated 22 June 2017 and entered into force on 1.1.2018. In our presentation, within the scope of the Law and Regulation mentioned above, the

conditions and application principles regarding the promotion of the employment of those who receive regular cash social aids from Social Aide and Solidarity Foundations are discussed.

Keywords: Social policy, Disadvantaged groups, Social aid, Employment

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN BİRER HAFTALIK ARA TATİLLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Serap KAYA

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi
serapkaya38@hotmail.com

Abdulkadir UZUNÖZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi
uzunozak@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin birer haftalık ara tatiller hakkındaki görüşlerini tespit ve analiz etmektir. Birer haftalık ara tatilin ilk defa 2019 – 2020 Eğitim/Öğretim yılında kullanılması sebebiyle literatürde bu konuya benzerlik taşıyan başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 Eğitim/Öğretim yılının Güz Dönemi'nde 18 Kasım 2019- 22 Kasım 2019 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk defa uygulanmaya başlanan birer haftalık ara tatiller hakkında görüşlerini almak amacıyla Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmada, veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin düşünceleri toplanırken kişisel bilgiler kısmında cinsiyet, kıdem, mezun olunan fakülte, okulun bulunduğu yerin sosyo-ekonomik durumu ve okulun türü faktörü dikkate alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyük kısmının ara tatil uygulamasına olumlu yaklaştıklarını ve desteklediklerini ortaya koymuştur. Öğretmenlerin ara tatili desteklemelerinin gerekçeleri arasında dinlendiklerini, eksikliklerini giderdiklerini, sınav evraklarını okuduklarını, etkinliklere katıldıklarını, motivasyonlarının arttığını, seminer çalışmaları yaptıklarını, kendilerini ve öğrencilerini sakin kafayla değerlendirebildiklerini, ayrıca öğrencilerin tatil boyunca dinlendiklerini, sınavlarına çalıştıklarını, sosyal aktivitelere katıldıklarını, sinemaya gittiklerini, okula büyük bir heyecanla ve enerji depolayarak geldiklerini söylemişlerdir. Bununla birlikte öğretmenlerden ara tatil uygulamasına 1 – 10 arasında puan vermeleri istenmiştir. Öğretmenlerin tamamının verdikleri puanın aritmetik ortalaması 6.96 olarak bulunduğu gibi öğretmenlerin ara tatil uygulamasına en çok verdikleri puan 8'dir. Araştırmada ayrıca ara tatilin öğrencilere katkısının olup olmadığı, öğrencilerin tatilde neler yaptıkları, ara tatilin mesleki çalışmalara katkıları gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulardan sonra bir takım sonuç ve önerilere gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ara tatil uygulaması, Ara tatil programı, Birer haftalık tatil.

THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ABOUT WEEKLY INTERMEDIATE HOLIDAYS

Abstract

The aim of this study is to determine and analyze the views of Social Studies teachers about one-week inter-vacations. Since the one-week holiday is used for the first time in the 2019-2020 academic year, no similar study has been found in the literature, which is similar to this issue. The study group of this research consists of Social Studies teachers to get their views on one-week interim holidays, which were first implemented by the Ministry of Education between the dates of 18 November 2019 and 22 November 2019 in the Fall Semester of the 2019-2020 academic year. In the study, a semi-structured interview form created by the researcher was used to collect data. While collecting the thoughts of the teachers in the study, gender, seniority, graduated faculty, socio-economic status of the school and the type of school factor were taken into consideration in the personal information section. According to the findings obtained from the study, it was revealed that the majority of Social Studies teachers approach and support the mid-term holiday practice. Among the reasons for the support of teachers to support the break, they rest, defeat their deficiencies, read the exam papers, participate in activities, evaluate their motivation, study seminars, assess themselves and their students calmly, also attend school, go to the cinema, attend school, They said that they came with excitement and storing energy.

In addition, teachers were asked to score between 1 and 10 for the mid-term holiday practice. The arithmetic average of the points given by all of the teachers is 6.96 and the most points that teachers give to the intermediate holiday application is 8. In the research, answers were sought for questions such as whether the break holiday contributed to the students, what the students did during the holiday, the contribution of the break holiday to the professional studies. After the findings obtained from the study, some conclusions and suggestions were made.

Keywords: Social Studies, Break holiday application, Break holiday program, One week holiday.

BİRLEŞİK KRALLIK’IN AVRUPA BİRLİĞİ (AB) BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDEN AYRILMASININ (BREXIT) AVRO BÖLGESİ (EUROZONE)ORTAK PARA POLİTİKASINA ETKİLERİ

Erdi Kutlu

Ege Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler
erdikutluuu@gmail.com

Özet

Birleşik Krallık, “Tek Pazar Tek Para” ilkesi gereğince Birliğin tamamında uygulanan ortak pazar bütünleşmesinin ilerisinde bütünleşme hedefleyen tek(ortak) para politikasının AB’nin tamamında uygulanması Birleşik Krallık’ın opt-out adı verilen mekanizmayla ortak para politikasının dışında kalmasıyla gerçekleşmemiştir. Ancak Birleşik Krallık kendisinin dışında kaldığı Avro bölgesinin oluşturulmasına katı bir engel de yaratmamıştır. İşçi Partili Başbakan Tony Blair ve kendisinden sonra göreve gelen Gordon Brown hükümetlerinde Birleşik Krallık tek pazarın güçlendirilmesi karşılığında Avro Bölgesi gelişmelerine ilişkin engelleyici olmayan bir politika izlemiştir. 2010 yılında Muhafazakar Parti’nin iktidara gelmesi ile Başbakan David Cameron iktidarının ilk dönemlerinde, 2008 yılında başlayan ve Avrupa’da etkili olan küresel ekonomik krize cevap olarak benimsenen Avro bölgesinde sıkı mali politikalar oluşturulması açısından vergilerin arttırılması ve kamu harcamalarının kısılmasını içeren tasarruf tedbirlerinin uygulanması konusunda engelleyici politika izlememiştir. Ancak 2010 yılında ilk olarak Yunanistan’da etkisini gösteren Avro bölgesi krizinde bu ülkeye ilişkin ilk kurtarma paketinin oluşturulması sırasında kurtarma fonuna ilişkin tüm AB üyelerinden destek talep edilmesi çağrısına Birleşik Krallık red kararı vermiştir. Bu durum Birleşik Krallık siyasi elitleri ile halkının müdahil olmak istemediği Avro bölgesi karşıtlığı paralelinde ve genelde AB’ye yönelik Brexit’e giden süreci hızlandırmıştır. Birleşik Krallık’ın başkenti ve Dünya Finans Merkezi olması sebebiyle tek pazardaki sermaye özgürlüğünden ziyadesiyle yararlanan Londra AB içinde Avro’nun işlem yapıldığı merkez olmuştur. Bu durum küresel finans krizinin akabinde Avrupa finansal sermaye gözetimi sisteminin önemli parçasını oluşturan Avrupa Bankacılık Otoritesinin Frankfurt değil de 2011 yılında Londra’da kurulmasıyla da kendini göstermiştir. Brexit sonrasında ise Avrupa Bankacılık Otoritesi Paris’e taşınmıştır. Taşınma süreci ile birlikte AB Bankalar Birliği’nin tamamlanması Brexit sonrasında daha önemli ve gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Bu oluşum AB’nin tüm üyelerinin dahil olduğu Avro alanının tamamlanmasını destekleyebilecektir. Bankalar birliği Avrupa çapında mali birlik ile finansal garanti, sigorta ve dayanışma mekanizmasının oluşturulmasını kapsadığından Avro bölgesi özelinde bütünleşme süreci Brexit sonrasında daha fazla ilerleme imkânına sahip olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avro Bölgesi, Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, Brexit, Ortak Para Politikası, Opt-out.

EFFECTS OF UNITED KINGDOM’S LEAVING FROM THE EUROPEAN UNION INTEGRATION PROCESS (BREXIT) ON THE EURO AREA COMMON MONETARY POLICY

Abstract

Pursuant to the principle of 'Single Market Single Currency', the implementation of the single (common) monetary policy targeting integration beyond the common market integration throughout the Union has not been realized wholly by UK position that stayed outside the common monetary policy with opt-out mechanism. However, the UK did not create a strict obstacle to the creation of the Eurozone, which didn't want to join in. When Labour Party was in power at consecutive Tony Blair and Gordon Brown governments the United Kingdom followed a non-prohibitive policy on Eurozone developments in exchange for a single market strengthening policy. When the Conservative Party have come to power in 2010, Prime Minister David Cameron didn't block the implementation of saving measures, including the increase of taxes and the reduction of public expenditures, in order to establish tight fiscal policies in the euro area, which was adopted in response to the 2008 global economic crisis that was effective in Europe. However in 2010, during the creation of the first EU rescue package for Greece, the United Kingdom rejected to support the EU bail-out fund. Due to being the capital of the

United Kingdom and the World Financial Center, London benefited perpetually from capital freedom in a single market and became the main center where Euro is traded within the EU. This situation has also manifested itself by the establishment of the European Banking Authority in London in 2011, instead of Frankfurt, which is an important part of the European financial capital surveillance system following the global financial crisis. After Brexit, the European Banking Authority moved to Paris. With the moving process, the completion of the EU Banks Association has become more important and feasible after Brexit. This formation can support the completion of the Eurozone in the EU wholly, which will include all members of the EU. Since the banks union covers the creation of a financial guarantee, insurance and solidarity mechanism with the financial union across Europe, the integration process in the Eurozone will have the opportunity to further progress after Brexit.

Keywords: Eurozone, European Union, UK, Brexit, Common Monetary Policy, Opt-out.

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İNGİLİZCE EĞİTİM DİLİNE KARŞI TUTUMLARI

Merve AYDIN

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi
merveaydinx@gmail.com

Özet

İngilizce eğitim dili (EMI), İngilizcenin birincil dil olmadığı birçok ülkede yüksek eğitimde uygulanmaktadır. İngilizce eğitim sağlamanın öğrenciler için iş olanaklarını arttıracak, üniversitelerin uluslararası olmasına imkan sağlayacak ve bilimsel araştırmaları takip etmeye yardımcı olacağı umulmaktadır (Coleman, 2006; Dafouz & Smit, 2016; Macaro, Hultgren, Kirkpatrick, & Lasagabaster, 2017). Ancak, fizik ve coğrafya gibi derslerin İngilizce öğretilmesinin ne kadar etkili ve faydalı olduğu hakkında hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin kaygıları var. Bu nedenle bu makale Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin İngilizce eğitim diline yönelik tutumlarını incelemeyi hedeflemektedir. Bu çalışmaya Türkiye'nin Marmara bölgesinde bir devlet üniversitesinde eğitim gören otuz dört mühendislik öğrencisi katılmıştır. Verileri toplamak için dört kategori altında yirmi beş sorudan oluşan beşli Likert ölçek anketi kullanılmıştır. Bu kategoriler 1) öğrencilerin EMI seçmesinin etkenleri, 2) öğretmenlerinin derste Türkçe konuşmasına yönelik tutumları, 3) kendilerinin sınıfta Türkçe konuşmalarına yönelik tutumları ve 4) Türkçenin sınıftaki işlevi ile ilgilidir. Araştırmanın bulguları EMI seçmedeki en kuvvetli etkenin daha iyi kariyer olanakları olduğunu gösteriyor. Bunun yanı sıra, öğrenciler sınıfta anadil kullanımına çoğunlukla olumlu tutum gösterdiler. Öğretmenlerinin dersin anlaşılmayan ya da zor kısımlarını açıklarken Türkçe kullanmasını tercih ettiler. Kendilerinin de düşüncelerini belirtirken ya da İngilizce soru sorarken zorlandıklarında Türkçe konuşmayı tercih ettiklerini belirttiler. Öğrencilerin çoğu sınıfta anadil kullanımının faydalı olduğunu ve zihinlerindeki Türkçe ve İngilizce bilgilerin arasında bağlantı kurmaya yardımcı olduğunu ifade etti.

Anahtar Kelimeler: İngilizce eğitim dili, Türkiye'de yüksek eğitim, küreselleşme, eğitim dili

UNIVERSITY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS ENGLISH-MEDIUM INSTRUCTION IN TURKEY

Abstract

English-medium instruction (EMI) is implemented in tertiary education in many countries where English is not the primary language. It is hoped that providing education in English will increase employment prospects for the students, enable universities to become international, and help to keep up with scientific research (Coleman, 2006; Dafouz & Smit, 2016; Macaro, Hultgren, Kirkpatrick, & Lasagabaster, 2017). However, there are concerns from students as well as educators as to how effective and beneficial it is to teach courses such as physics and geography in English. Therefore, this article aims to investigate university students' attitudes towards EMI in Turkey. Thirty-four engineering students studying at a state university in the Marmara region of Turkey participated in this study. The data was collected through a five-point Likert questionnaire consisting of twenty-five questions classified under four categories. These categories were concerned with 1) the students' motivation for choosing EMI, 2) their attitudes towards their lecturers using Turkish (L1) in the classroom, 3) their attitudes towards using L1 in the classroom, and 4) the function of L1 in the classroom. The findings of the study reveal that the strongest motivation for choosing EMI was better career opportunities. Nevertheless, the students mostly had positive attitudes towards the use of L1 in the classroom. They preferred their lecturers to use Turkish when explaining unclear or difficult parts of the lesson. They also stated that they prefer to speak Turkish when they have difficulty in expressing their opinions or raising questions in English. Most of the participants expressed that the use of L1 in the classroom was beneficial and that it helped build up the connection between L1 and L2 knowledge in their minds.

Keywords: English-medium instruction, higher education in Turkey, globalization, medium of instruction

İŞ DÜNYASINDA 21. YÜZYIL BECERİLERİ VE MARIA MONTESSORİ

Betül KURU

İstanbul Üniversitesi İşletme
betulkuru@gmail.com

Özet

Son yıllarda eğitimciler ve iş gücü uzmanları yeni neslin 21.yüzyılın geliştirilmiş becerilerine ihtiyaç duydukları konusunda görüş birliği içinde olduklarını görmekteyiz. Bu beceriler olmadan, yeni neslin küresel ekonomiye başarıyla katılamayacağı, üniversite ve iş hayatı için yeterince hazırlıklı olamayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada 21. yüzyıl becerilerinin kazanılmasında Montessori Eğitim Yaklaşımının etkinliği değerlendirilmiştir. Yüzyıl önce başlayıp 1952 lere kadar geliştirilmeye devam edilen ve günümüzde halen geçerliliğini koruyan bu eğitim yönteminin 21 yüzyıl becerileri ile benzeşen yönleri tespit edilerek bir erken çocukluk modeli önerisi geliştirilmiştir. Çalışmada P21 platformunun kategorilendirip temalara ayırdığı 21.yüzyıl becerileri esas alınmıştır. 21.Yy becerileri ve Montessori eğitimindeki esasların eşleşen ifadeleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular 21 yüzyıl becerileri ile Montessori eğitim yaklaşımının toplam 963 sayıda eşleşen ifadesini ortaya koymuştur. Ülkemizde mali boyutu nedeni ile kullanılması yaygınlaşamayan Montessori yönteminin Türk Milli Eğitim Okul Öncesi Eğitim Programının içine yerleştirilmesinin doğru bir model olabileceği ve diğer modern eğitim yöntemlerinin de (Deneyimsel eğitim (experimental education),High-Scope Regio-Emillia İsveç Programı (Whariki) değerlendirilip eğitim sistemimiz için en uygun okul öncesi eğitim modelinin acilen hazırlanmasının gerekliliği önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 21 yüzyıl becerileri, Maria Montessori, iş dünyası ve okul öncesi eğitim, eğitim politikaları

21ST CENTURY SKILLS IN BUSINESS AND MARIA MONTESSORI

Abstract

In recent years, educators and workforce experts have been seeing a consensus that the new generation needs the improved skills of the 21st century. Without these skills, it is thought that the new generation cannot successfully participate in the global economy and cannot be prepared enough for the university and business life. In this study, the effectiveness of Montessori Education Approach was evaluated in the acquisition of 21st century skills. An early childhood model proposal was developed by identifying the aspects of this education method, which began a century ago and continued to be developed until 1952, and which is still valid today, are similar to 21st century skills. The 21st century skills that the P21 platform categorized and divided into themes were based on. Matching expressions of 21st century skills and principles in Montessori education were examined. The findings obtained revealed a total of 963 matching expressions of the 21st century skills and the Montessori education approach. The fact that the Montessori method, which cannot be widely used in our country due to its financial dimension, can be placed in the National Education pre-school education program, may be the correct model, and other modern education methods (Experiential education), High-Scope Regio-Emillia Sweden Program (Whariki) are evaluated and our education system It has been suggested that the most appropriate pre-school education model should be prepared urgently.

Keywords: 21st century skills, Maria Montessori, business and preschool education, education policies

İSLAM HUKUKUNDA GEBELİĞİN SONLANDIRILMASINA YÖNELİK YAKLAŞIMLARIN İNCELENMESİ

Sema Uslu

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı
uslusema1@gmail.com

Özet

Dünyanın var edilmesinden sonra ilk insan olarak Hz. Âdem halk edilir. Akabinde ise ona eş olması ve insan soyunun çoğalıp yeryüzünde devamlılığının sağlanması için Hz. Havva yaratılır. Hz. Havva'ya her doğumda ikiz çocuk bahşedildiği ve farklı doğumlarda/batınlarda dünyaya gelen çocukların birbirleriyle evlenmelerinin ilk şeriatte helal kabul edildiği malumdur. Bu şekilde yeryüzündeki ilk aileden insan soyu çoğalmaya başlamıştır. Allah'ın ilk insana esmayı öğrettiği yani dünyada hayatını ikame ettirebilme ve orayı imar edebilmek için ihtiyacı olan bilgileri bahşettiği kabul edilir. Ademoğlunun asırlar geçtikçe edindiği tecrübeler ve bilgiler de çeşitlenmiştir. Bilgilerle beraber ihtiyaçlar da değişmiş ve önceleri normal kabul edilen durumlar insan hayatı için bir problem olarak görülmeye başlanmıştır. İlk dönemlerde bebeğin Allah tarafından bahşedildiği bu sebeple onun her türlü ihtiyacının karşılanması ve hayatta tutulması için gerekenlerin yapılmasının ebeveynler için kaçınılmaz bir görev olduğu inancı zamanla bağlayıcılığını kaybetmiştir. Bunun sebepleri arasında yaşam kalitesini artırma isteği, gebeliğin sağlık sorunlarına neden olduğunun öğrenilmesi, zina ya da tecavüz sonucu oluşan gebelikler bulunmaktadır. Gebeliğin sonlandırılması/ kürtaj olgusu tarih boyunca tüm insanlığın hayatında tartışılacak bir husus olmuştur. Canlı olan ceninin mücbir sebepler olmaksızın öldürülmesi dini, örfi ve devlet yasaları açısından çoğunlukla doğru bulunmamıştır. Mücbir sebepler sonucunda kürtaj uygulamaları vuku bulmuş ve bunun neticesinde ceninin gelişimsel evrelerden hangisinde canlı kabul edileceği tartışıla gelmiştir. Bu bağlamda ceninin gelişim aşamalarıyla ilgili olan ayet ve hadislerin tıbbi deliller ışığında incelenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kürtaj, cenin, gebelik, İslam hukuku.

INVESTIGATION OF APPROACHES ABOUT THE TERMINATION OF PREGNANCY IN ISLAMIC LAW ABSTRACT

Abstract

As the first man after the creation of the world, Hz. Adam is created. Afterwards, in order to be his wife and to increase the continuity of the human race on earth, Hz. Eve is created. It is known that Hz. Eve was given twin children at every birth and the marriage of children that born in different births / abdomen were considered halal in the first sharia. In this way, the mankind from the first family on earth has started to increase. It is known that Allah taught the first person the name of all the things which person needed to survive in the world and to develop it. The experiences and knowledge that mankind has gained over the centuries has also diversified. With the knowledges, the needs have changed and situations that were previously considered normal have started to be seen as a problem for human life. The belief in the early periods that the baby was bestowed by Allah and that it is an inevitable task for parents to do whatever for the baby takes to meet all needs and to survive has lost commitment over time. The reasons for this include the desire to improve the quality of life, to learn that pregnancy causes health problems, and pregnancies that occur as a result of adultery or rape. Termination of pregnancy/ the phenomenon of abortion has historically been a matter of debate in the life of all mankind. The killing of a living fetus without compelling reasons has been mostly disapproved in terms of religion, custom and state laws. As a result of compulsory reasons, abortion practices have occurred and as a result of this, it has been debated which of the developmental stages of the fetus will be considered alive. In this context, it became unavoidable to examine the verses and hadiths related to the development stages of the fetus in the light of medical evidence.

Keywords: Abortion, fetus, pregnancy, Islamic law.

KUZEY ANADOLU'DA TAO-KLARJETİ BÖLGESİ TİBETİ-CEVİZLİ KİLİSESİ**Dilara Sevim**Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Arkeoloji
dilarasevimm8@gmail.com**Özet**

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en doğusunda yer alan Artvin, halen zengin kültürel mirasını sürdüren şehirlerden biridir. Çok kültürlülük geleneksel mimaride kendini özellikle değişen idari yapıya paralel olarak dini mimaride göstermiştir. Gürcü boğazından başlayıp küçük Kafkaslara değin uzanan verimli toprakların bulunduğu bu bölge, tarih boyunca birçok Gürcü halklar ve beyliklerine ev sahipliği yapmıştır. Bu beylikler Klarjeti, Chavchetie, Artahan, Tchıldırı, Kola ve Tao beylikleridir. MS 7. Yüzyılın başında Arap Ordularının Tiflis'e yerleşmesinden sonra daha güneyde olan Tao ve Klarjeti bölgelerine göçler başlamıştır. Göçlerden sonra önemi artan bu şehirler bir süre sonra Tao Klarjeti bölgesi olarak anılmaya başlanmıştır. Bölgenin önemli kiliselerinin başında gelen Tibeti Kilisesi Bagratlı prens Aşuh Koh tarafından MS 899-914 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Tibeti Kilisesi serbest haç planına sahip kubbeli bir kilisedir. Serbest haç planlı ve kubbeli kiliseler Tao-Klarjeti Bölgesinde ender görülen bir plan türüdür. Düz kesme taşla duvarların iç ve dış yüzeyleri kaplıdır. Tibeti Kilisesi bezeme açısından zengin bir kilisedir. Yapının dış cephesinde günümüze kalmış taş işçiliği güzel örnektir. Cephelerinde zengin plastik süslemelerin yanı sıra iç mekânların uygun olan yerlerine işlenen fresklerle, dışla-için dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kilisenin iç mekânlarında zengin freskli süslemeler olduğu bilinmektedir. Ne yazık ki günümüze birçoğu ulaşamamıştır. İç mekânda havarilere ait olabilecek bir fresk günümüze ulaşmıştır. Günümüzde yapının kubbe ve çatısı ayakta olmayıp, batı cephesi tümünden yıkılmıştır. Çalışmamızda yapı plan, malzeme ve özellikle bezeme türleri, işçiliği ve programı açısından incelenmekte ve Tao Klarjeti Bölgesi kiliseleri arasında mimari ve sanatsal yeri ve önemi anlamaya çalışılmaktadır. *Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Kocaeli Dilayla.41@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Kubbeli kilise, Tao Klarjeti, Gürcü Mimarisi, Bizans Sanatı, serbest haç plan,

TAO-KLARJETİ REGIONAL TIBETİ-CEVİZLİ CHURCH IN NORTH ANATOLIA**Abstract**

Located in the easternmost part of the Eastern Black Sea Region, Artvin is one of the cities that still maintain its rich cultural heritage. Multiculturalism has manifested itself in traditional architecture, particularly in parallel with the changing administrative structure. This region, which has fertile lands starting from the Georgian Strait to the small Caucasus, has hosted many Georgian peoples and principalities throughout history. These principalities are Klarjet, Chavchetie, Artahan, Tchıldırı, Kola and Tao. After the Arab Armies settled in Tbilisi at the beginning of the 7th century AD, migrations started to the southern Tao and Klarjeti regions. These cities, whose importance increased after these migrations, became known as the Tao- Klarjeti region after a while. Tibeti Church, which is one of the important churches of the region, was built between 899-914 AD by Bagrat prince Asuh Koh. Tibeti Church is a domed church with a free cross plan. Free cross planned and domed churches are a rare type of plan in the Tao-Clarjeti Region. The interior and exterior surfaces of the walls are covered with fine cut ashlar masonry. Tibeti Church is rich in terms of decoration. Stone workmanship on the exterior of the building is a good example. In addition to the rich plastic decorations on the facades, which tries to ensure the balance for the outside with the frescoes embroidered in the appropriate places of the interiors. It is known that, once, there were rich fresco decorations in the interior of the church. Unfortunately, many have not survived. A fresco that may belong to apostles has survived to the present day. Today, the dome and roof of the building are not standing, the western facade is completely destroyed. In our study, building plan, material and especially decoration types are examined in terms of workmanship and program trying to understand the architectural and artistic prominence of it among the churches of Tao-Clarjeti Region. * Graduate Student, Kocaeli University, Institute of Social Sciences, Department of Archeology, Kocaeli Dilayla.41@gmail.com

Keywords: Domed church, Tao Clarinet, Georgian Architecture, Byzantine Art, free cross plan.

OSMANLI DÖNEMİNDE ORTODOKS RAHİBELER VE KADIN MANASTIRLARI**Elif Bayraktar Tellan**İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
elifbayraktartellan@gmail.com**Özet**

Ortodoks toplumunun sosyal, idari ve dini kurumları, Osmanlı idaresi altında bulunduğu süre boyunca içinde bulunduğu yapıya uyum sağlayarak ve zaman içinde dönüşüm geçirerek ayakta kalmıştır. Osmanlı dönemi Ortodoks toplumunun tarihi, bugüne kadar “millet sistemi” paradigması çerçevesinde ele alınmış, fakat son otuz yılda bu paradigma ciddi bir revizyona uğramıştır. Ortodoks toplumunun dini kurumları konusundaki çalışmaların gittikçe artmış olmasına rağmen, Ortodoks din adamlarının Osmanlı sosyal ve iktisadi hayatındaki yeri hakkında bildiklerimiz henüz çok sınırlıdır. Bu çalışmada, bu alandaki en karanlık noktalarda kalmış konulardan biri olan, Osmanlı idaresinde özellikle Ege adalarında bulunan Ortodoks kadın manastırları ve rahibeler ele alınacaktır. Öncelikle kadın manastırlarının Ortodoks manastır sistemindeki konumundan ve Osmanlı dönemi manastır ve rahibeler hakkındaki bilgimizin kaynaklarından bahsedilecektir. Daha sonra Osmanlı devlet arşivi belgelerine ve yayınlanmış Patrikhane kaynaklarına dayanarak, kadın manastırlarının ve rahibelerin Osmanlı toplumundaki sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile Osmanlı idari mekanizması içindeki konumu üzerinde durulacaktır. Bu sunum 16.-19. yüzyılları arasında İstanbul Rum patrikhanesinin yetki alanındaki kadın manastırları ve rahibeler ile sınırlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ortodoks, manastır, keşiş, rahibe, Ege adaları**ORTHODOX MONASTERIES FOR WOMEN AND ORTHODOX NUNS DURING THE OTTOMAN PERIOD****Abstract**

The social, administrative, and religious institutions of the Orthodox society survived under the Ottoman period by way of accommodation into the structure and transformation over time. The history of the Ottoman Orthodox society has so far been handled within the confines of the millet system paradigm, which has been seriously revised over the past thirty years. Despite the increasing number of studies about the religious institutions of the Greek Orthodox society under Ottoman rule, our knowledge on the Ottoman Orthodox religious people in the context of Ottoman social and economic context remains still extremely limited. This study deals with one of the still less illuminated subjects in this area, namely the Orthodox monasteries for women and the Orthodox nuns under Ottoman rule, especially on the Aegean islands. First, the position of women monasteries in Orthodox monasticism and the sources of our knowledge on Ottoman Orthodox women monasteries and nuns will be introduced. This will be followed by a presentation of the position of these monasteries and nuns in the Ottoman administrative context, and their social and economic activities in the Ottoman society, based on Ottoman archival documents as well as published documents of the Patriarchate. This presentation is limited to the Ottoman Orthodox nunneries and nuns under the jurisdiction of the Orthodox Patriarchate of Istanbul from the 16th to the 19th centuries.

Keywords: Ottoman, Orthodox, monastery, monk, nun, Aegean islands

EVLİLİK ÖNCESİ EĞİTİM ALGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**Ahmet AKIN**İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi ABD
aakin@sakarya.edu.tr**Şeyma ÇİÇEK**İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi ABD
seymacicekk1@gmail.com**Özet**

Evlilik, kadın ve erkeğin mutlu bir aile kurma umuduyla ve hayat boyu sürmesi beklentisiyle resmi bir bağ kurmasıdır. Kadın ve erkeğin, evlilik öncesinde gerçekçi olmayan beklentiler, çatışma çözme yöntemleri, bağlılığı geliştirme, aile sağlığı gibi konularda eğitim alması, daha sağlıklı bir evlilik yaşamını ve boşanma oranlarının düşüşünü sağlayabilir. Bu nedenle evlilikteki olası problemlerin önlenmesi için bireylerin evlilik öncesi eğitim almaya yönelik algılarını araştırmak önemlidir. Bu araştırmanın amacı Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 136'sı kadın, 69'u erkek olan 205 kişi üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle evlilik öncesi eğitim alanı ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 23 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve evlilik öncesi eğitim algısını ölçüp ölçmediği noktalarında incelenerek, sonuçta 20 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "kesinlikle katılıyorum" şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 18 paket programı ile yapılmıştır. Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %54,09'unu açıklayan, öz-değeri 10,81 olan tek boyutlu ve 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .31 ile .87 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .29 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Evlilik Öncesi Eğitim Algısı Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik Öncesi Eğitim Algısı, Geçerlik, Güvenirlik**PERCEPTION OF PREMARITAL EDUCATION SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY****Abstract**

The purpose of this research is to develop Perception of Premarital Education Scale and to examine its reliability and validity values. The study was conducted on 205 people. Perception of Premarital Education Scale is rated on a five-point Likert-type. Structural validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. Reliability of the scale was examined by Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyses of the scale were performed with SPSS 18 package programs. The EFA demonstrated that the 20 items loaded on one factor and the amount of total variance explained by one factor was 54,09%. Factor loadings ranged from .31 to .87. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was .95. Corrected item-total correlations ranged from .29 to .84. These findings demonstrated that this scale may be used as a valid and reliable instrument.

Keywords: Perception of Premarital Education Scale, Validity, Reliability

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖNEMSEDİKLERİ ETİK DEĞERLERİN TESPİTİ VE ANALİZİ: NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

İbrahim Kaya

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
dr.ibrahimkaya@hotmail.com

Recep Kürekli

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
recepkurekli@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının önemsedikleri etik değerleri belirlemek ve analiz etmektir. Bu amaçla araştırmanın çalışma grubunu 2019 – 2020 Eğitim/Öğretim yılının Güz Dönemi'nde (16 Eylül 2019- 15 Kasım 2019 tarihleri arasında) Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Etik Değerleri Belirleme Formu” kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışma grubunu oluşturan öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin bilgileri toplanırken kişisel bilgiler kısmında sadece cinsiyet faktörü dikkate alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının önemsedikleri etik değerler sırasıyla güven, saygı, adalet, eşitlik, doğruluk/dürüstlük, sevgi, sabır, tarafsızlık ve hoşgörü, bağımsızlık/özgürlük, anlayışlı olmak ve samimiyet şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bir öğretmende bulunması gereken etik değerler en çok belirtilenler olarak sırasıyla adalet, eşitlik, sabır, sevgi, tarafsızlık şeklinde olmuştur. Ayrıca araştırmada cinsiyete göre en çok önemsenen etik değerler, seçilen bu etik değerlerin niçin seçildiği ayrıca bir öğretmende bulunması gereken etik değerlerde yine cinsiyet faktörüne göre nasıl oluştuğu ortaya konulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulardan sonra bir takım sonuç ve önerilere gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Etik değerler, Etik değerleri belirleme formu, Etik öğretmen.

DETERMINATION AND ANALYSIS OF ETHICAL VALUES CARED FOR BY SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES: CASE OF NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ UNIVERSITY

Abstract

The main purpose of this research is to determine and analyse the ethical values cared by the teacher candidates of Social Studies. For this purpose, the study group of this research had consisted of Social Studies Teaching final year students of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Faculty of Education in the Fall Semester of the 2019 - 2020 Academic Year (between September 16, 2019 and November 15, 2019). “Ethical Values Determination Form” developed by the researcher was used in order to collect data in this research. In addition, face to face interviews were made with all the students forming the working group. In the study, only the gender factor was taken into account in the personal information section while collecting the students' information. According to the findings obtained from this research, the ethical values that Social Studies teacher candidates care about emerged as trust, respect, justice, equality, truthfulness / honesty, love, patience, impartiality and tolerance, independence / freedom, understanding and sincerity, respectively. In addition, according to the findings obtained, the ethical values that Social Studies teacher candidates should have as a teacher were the most stated common ones in the form of justice, equality, patience, love and impartiality, respectively. In this research, why different ethical values were selected by gender, and also how the ethical values that a teacher should have were changing according to the gender factor. A number of conclusions and suggestions were made in order to use future education of Social Studies teachers from the findings obtained from the research.

Keywords: Social Studies, Ethical values, Ethical values determination form, Ethic teacher.

VİRÜS ÇAĞINA HAZIR OLMAK: COVID-19 PANDEMİSİNDE ÜLKELERDEKİ STRATEJİK KRİZ POLİTİKALARI

Muhammed Fatih Yücel

Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme
muhammedfatihyucell@gmail.com

Ayşe Merve Urfa

Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme
murfa@yildiz.edu.tr

Özet

21. yüzyıl, her açıdan insanlık tarihi için pozitif değişimler içerse bile global ölçekte yaşanan pandemi ile hem iş hem de özel hayatımıza getirdiği değişikliklerle anılır duruma gelmiştir. Covid -19 olarak isimlendirilen pandemi, global ölçekte tüm ülkeleri istisnasız önce sağlık, sonra da ekonomik olarak acil önlemler almaya ve krizi yönetmeye mecbur kılmıştır. Mevcut sağlık krizi ile mücadele eden ülkeler, hem halklarının sağlığı hem de ekonominin dinamiklerini değerlendirerek kendi imkanlarına ve kültürlerine göre çeşitli stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Bu stratejiler, tüm dünyadaki güç dengelerini doğrudan etkileyerek, gelecekte kimin ayakta kalacağına dair tahminleri değiştirmeye başlamıştır. Bu sebeple, ülkelerin kriz politikaları tüm dünya tarafından yakından izlenmeye başlamıştır. Bu çalışma, stratejik bakışın özellikle Covid-19 pandemisi gibi kriz anlarında öneminden hareketle, ülkelerin kamuoyuna açıkladıkları stratejilerine odaklanmıştır. Özellikle proaktif davranarak, “eğer olursa” yerine, “ne zaman olacak” yaklaşımını benimseyen ve benimsemeyen Bulgaristan, Çin, Çekya, Brezilya, Portekiz, Güney Kore, İtalya, Sahraaltı Afrika ülkeleri gibi çeşitli ülkelerin, pandemi sırasında uyguladıkları kriz politikaları stratejik olarak incelenmiştir. Çalışma, dört araştırma sorusu çerçevesinde, ülkelerde resmî olarak paylaşılan raporlar ve T.C. Büyükelçilikleri’ndeki ticari atışe bilgilendirmeleri sonucunda elde edilen ikincil veriler üzerinden, nitel araştırma yöntemi olarak bilinen, doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının temel nedeni; Covid-19 pandemisinin DSÖ tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak kabul edilmesi ve halen ilk 6 aylık dönemde sınırlı bilgi ve kriz sürecinin beş farklı dönemi olan; Gizli Kriz, Krizi Yalanlama, Yanlış Karar/Faaliyetler, Krizin Gerçekleşmesi ve Çözüm/Çöküş aşamalarının ortasında olunmasıdır. Çalışmanın ilk odaklandığı nokta; pandemi sürecinin ülkelerde nasıl başladığı ve kültürel faktörlerin yayılımı nasıl etkilediğidir. Ülkelerin pandemi sürecindeki sağlık ve finansal politikalarının etkinliği ve yeterliliği, incelenen diğer bir soru olmuştur. Son olarak, ülkelerin bundan sonra ortaya çıkabilecek krizler için ne gibi stratejik önlemler aldıkları konusu incelenmiştir. Bu bağlamda, global ölçekte ülkelerin kriz politikalarını karşılaştırmalı olarak inceleyen bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulguların kriz yönetimi ve stratejik yönetim literatürüne katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Covid-19, Kriz Politikaları, Ülke İmajı, Stratejik Kriz Yönetimi

BEING READY TO KEEP AFLOAT IN VIRUS AGE: STRATEGIC CRISIS POLICIES IN SOME COUNTRIES IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD

Abstract

Even if the 21st century contains positive changes for human history in every respect, it has become known with the changes brought to our business and private life with its pandemic on a global scale. When the countries struggle with the current health crisis, on the other hand have started to develop various strategies according to their own opportunities and cultures by evaluating both the health of their people and the dynamics of the economy. This study focused on the strategies of the countries in the light of information that shared with the public, especially considering the importance of the strategic view in crisis period such as the Covid-19 pandemic. Crisis policies of various countries which have adopted or do not adopt the "when will happen" rather than "if any" approaches that have been strategically examined such as Bulgaria, China, Czechia, Brazil, Portugal, South Korea, Italy, Sub-Saharan Africa countries. The study is in the framework of four research questions that in the

light of information officially shared by TR Embassies in the foreign countries. The secondary data obtained the reports from commercial attache at the Embassies that were collected through document analysis method known as qualitative research method. The first focus of the study is; How the pandemic process started in the countries and how cultural factors affect the spread. The effectiveness and adequacy of the health and financial policies of the countries in the pandemic process was another question examined. Finally, the question of what strategic measures countries take for crises that may arise from now on has been examined. In this context, it is expected that the findings obtained as a result of this study, which examines the crisis policies of countries on a global scale, will contribute to the crisis management and strategic management literature.

Keywords: Pandemic, Covid-19, Crisis Policies, Country Image, Strategic Crisis Management

EVLİ BİREYLERİN EVLİLİK DOYUMLARI İLE CİNSEL YAŞAM DOYUMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Sümeyye KARTAL

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
pd.sumeyyekartal@gmail.com

Özet

Çalışmanın amacı evli bireylerin evlilik doyumları ile cinsel yaşam doyumlarının çeşitli değişkenlere göre incelemektir. Bu çalışmada nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul İli, örneklemini ise Silivri, Avcılar, Beylikdüzü, Başakşehir, Büyükçekmece ve Bahçeşehir ilçelerinden gönüllü 272 evli birey oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Yeni Cinsel Doyum Ölçeği (YCDÖ), ve Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ) kullanılmıştır. Evli bireylerin evlilik doyumları yaş gruplarına dayalı olarak karşılaştırıldığında, gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilmiştir. Evli bireylerin evlilik doyumları cinsiyete, evlilik süresine ve çalışma durumuna dayalı olarak karşılaştırıldığında ise gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Bireylerin cinsel yaşam doyumları yaş, cinsiyet ve evlilik süresine dayalı olarak karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışma durumuna göre karşılaştırıldığında ise anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Araştırma sonuçları literatürdeki diğer bulgular ile birlikte tartışılmış ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlilik Doyumu, Cinsel Yaşam Doyumu, Evlilik

INVESTIGATION OF MARRIAGE SATISFACTIONS AND SEXUAL LIFE SATISFACTIONS OF MARRIED INDIVIDUALS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

Abstract

The aim of the study is to examine the marriage satisfaction and sexual life satisfaction of married individuals according to various variables. Relational screening model, which is one of the Quantitative Research models, was used in this study. The population of the research is 272 married individuals from the province of Istanbul and its sample from Silivri, Avcılar, Beylikdüzü, Başakşehir, Büyükçekmece and Bahçeşehir districts. Personal Information Form, New Sexual Satisfaction Scale (YCDÖ), and Marriage Life Scale (EAS) were used to collect the data. When the marriage satisfaction of married individuals is compared based on age groups, a significant difference has been determined between the groups. When the marriage satisfaction of married individuals is based on gender, duration of marriage and employment status, no significant difference was detected between the groups. When individuals' sexual life satisfaction was compared based on age, gender and duration of marriage, a significant difference was found between the groups. In addition, when compared with the status of work, a significant difference could not be detected. The results of the research were discussed together with other findings in the literature and suggestions were presented to the researchers.

Keywords: Marriage Satisfaction, Sexual Satisfaction, Marriage

GENÇLERDE EBEVEYN OTORİTE ALGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ahmet Akın

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
aakin@sakarya.edu.tr

Rumeysa Çoban

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
rumeysaacoban@gmail.com

Özet

Gençlik kavramı ergenlikten yetişkinliğe geçiş dönemi olarak görülen; bireyde fiziksel ve ruhsal değişimlerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde bireylerin kendi düşünce yapısını ortaya koymaya başlaması ve özerk olma isteği; ebeveynle fikir ayrılığı ve çatışma yaşamasına sebep olabilir. Özellikle gelişen teknoloji ve değişen kültürel yapı sonucunda ebeveynler ve çocukların birbirlerini anlaması zorlaşmıştır. Bu yüzden gençlerin ebeveynlerine yönelik tutum ve algılarını ölçen araştırmalar oldukça önemlidir. Bu araştırmanın amacı 15-25 yaş aralığındaki bireylere yönelik Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 164 kadın, 96 erkek olmak üzere toplam 260 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle gençlik psikolojisi ve gençlerde ebeveyn otorite algısı ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 18 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve bireyin düşünce yapısını ölçüp ölçmediği noktalarında incelenerek, sonuçta 11 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği’nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği’nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 20 paket programı ile yapılmıştır. Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği’nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 41,43’ünü açıklayan, öz-değeri 4,14 olan tek boyutlu ve 10 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .55 ile .75 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .45 ile .64 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı Ölçeği’nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlerde Ebeveyn Otorite Algısı, Güvenirlik, Geçerlik

PERCEPTION OF PARENTAL AUTHORITY IN YOUNG PEOPLE SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

The purpose of this research is to develop Perception of Parental Authority in Young People Scale and to examine its reliability and validity values. The study was conducted on 260 people. Perception of Parental Authority in Young People Scale is rated on a five-point Likert-type. Structural validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. Reliability of the scale was examined by Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyses of the scale were performed with SPSS 20 package programs. The EFA demonstrated that the 10 items loaded on one factor and the amount of total variance explained by one factor was 41,43%. Factor loadings ranged from .55 to .75. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was .84. Corrected item-total correlations ranged from .45 to .64. These findings demonstrated that this scale may be used as a valid and reliable instrument.

Keywords: Perception of Parental Authority in Young People, validity, reliability

ÇOCUK GELİŞİMİNDE BABANIN ROLÜ

Meltem Türkmen Küçük

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Çocuk Gelişimi
meltemturk@yahoo.com

Özet

Aile, toplumu oluşturan en küçük birimdir ve insan yaşamının en önemli alanlarından biridir. Anneler ve babalar da bu alanda vazgeçilmezdir. Günümüzün yaşam koşulları ve kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması aile içinde işbirliği gerektirmektedir. Ailedeki roller ve ilişkiler günümüzde oldukça değişmiştir. Kadınların iş hayatına girmeleri ve çalışmaları, ev işleri ve çocuk bakımı gibi konularda daha fazla yardıma ihtiyaç duymalarına neden olmuştur. Bu süreçte Okul öncesi eğitim kurumlarına olan ihtiyaç da artmıştır. Değişen rolleriyle günümüz babaları, geçmişe oranla çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmeye başlamış ve çocuk bakımıyla ilgili daha fazla sorumluluk almaya başlamıştır. Baba katılımının artmasından sonra çocuğun bakımı, eğitimi ve çocukla etkileşimden oluşan bu yeni babalık rolü ve babanın çocuk gelişimindeki etkileri daha iyi anlaşılmıştır. Babalar, çocuklarının gelişiminde, sağlıklı aile ilişkilerinde ve sağlıklı bir toplum oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar. Baba rolünün doğru tanımlanması ve bu rolün kişiler tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Nitekim çocuk bakımına ve eğitimine baba katılımının yararları araştırmacılar tarafından yapılan çok sayıda çalışmada ortaya konulmuştur. Araştırmalar babaların da anneler kadar çocuklarının gelişimlerinde etkin rolleri olduğunu ve çocuklarının gelişiminde aktif olmaları gerektiğini göstermektedir. Bir babanın çocuğunun yaşamında aktif olarak yer almasının çocuğun bilişsel gelişimi, sosyal-duygusal gelişimi ve kişilik gelişimi üzerinde olumlu etkileri bulunmuştur. Bu çalışmada yerli ve yabancı literatürdeki kaynaklar taranmış ve konuyla ilgili yapılan çalışmalar, ülkemiz ve dünyadaki durum incelenmek istenmiştir. Çalışma sonucunda babaların çocuk gelişimine katılımını arttıracak öneriler verilmesi planlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Baba, Çocuk Gelişimi, Babanın Önemi, Baba Katılımı

THE ROLE OF FATHER IN CHILD DEVELOPMENT

Abstract

The family is the smallest unit that makes up society and is one of the most important areas of human life. Mothers and fathers are also indispensable in this area. Today's living conditions and the fact that women are more involved in working life require cooperation within the family. The roles and relationships in the family have changed considerably today. It caused women to need more help in their business life and work, such as housework and childcare. In this process, the need for preschool education institutions has also increased. With their changing roles, today's fathers have started to spend more time with their children than in the past and have started to take more responsibility for childcare. After the increase in father involvement, this new paternity role consisting of child care, education, and interaction with the child and the effects of the father on child development are better understood. Fathers play an important role in the development of their children, healthy family relationships, and a healthy society. It is important to define the role of the father correctly and how this role is perceived by people. Indeed, the benefits of father involvement in childcare and education have been demonstrated in numerous studies by researchers. Research shows that fathers, as well as mothers, have an active role in their child's development and should be active in their child's development. The active involvement of a father in the child's life has had positive effects on his child's cognitive development, social-emotional development, and personality development. In this study, the sources in the domestic and foreign literature were scanned and the studies on the subject, the situation in our country, and in the world were examined. As a result of the study, it is planned to give suggestions to increase fathers' participation in child development.

Keywords: Family, Father, Child Development, Importance of Father, Father Involvement

SİNEMADA PRODÜKSİYON SÜRECİNDE AR VE VR TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI**Hüsnü Çağlar Doğru**Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema
caglardogru@comu.edu.tr**Özet**

Teknoloji hayatın her alanında olduğu gibi sinema ve görsel medya alanında da üretim süreçlerine yön vermektedir. Ekonomik olarak yüksek bütçelere sahip sinema ve bağlantılı sektörler için zaman kazandıracak ve sonucu pozitif yönde ileriye taşıyacak teknolojiler, hızla üretim pratiğine dahil olmuşlardır. Arttırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) kavramları günümüz dünyasının sıkça karşılaştığı ve son kullanıcının hızla adapte olduğu teknolojik gelişmelerdir. Donanımsal ihtiyaçlar sebebi ile son kullanıcı ile buluşması konusunda yavaş ilerleyen bu görsel etkileşimli iletişim yöntemleri hızla daha kullanışlı hale gelmektedirler. Sinema ve diğer bağlantılı alanlarda gerçekleşecek prodüksiyonun ön hazırlık aşamaları, üretimin sorunsuz ilerleyebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Sinematografiye ve sanat yönetimine ait bütün bu hazırlıklar sırasında kullanılacak AR ve VR teknolojileri üretilecek bütün içeriğin öncül bir replikasını görmek açısından, sanatsal yaratıcılığa, ekonomiye ve zaman verimliliğine katkı sağlayacak araçlar içermektedirler.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Teknoloji, Arttırılmış Gerçeklik, Sanal Gerçeklik**USE OF AR AND VR TECHNOLOGIES IN CINEMA DURING PRODUCTION PROCESS****Abstract**

Technology guides the production processes in the field of cinema and visual media, as in all areas of life. The technologies that will save time and carry the result forward in a positive direction for the economically high-budget cinema and connected sectors have rapidly become involved in production practice. The concepts of augmented reality (AR) and virtual reality (VR) are technological developments that are frequently encountered in today's world and that the end user is rapidly adapting. Due to hardware needs, these visual interactive communication methods that are slow to meet with the end user quickly become more useful. The preliminary stages of production, which will take place in cinema and other related fields, are of great importance for the smooth progress of production. The AR and VR technologies that will be used during all these preparations for cinematography and art management include tools that will contribute to artistic creativity, economy and time efficiency in order to see a precursor replica of all the content to be produced.

Keywords: Cinema, Technology, Augmented Reality, Virtual Reality

SİNEMANIN YENİ GERÇEĞİ: SANAL STÜDYOLAR VE OYUN MOTORLARI**Hüsnü Çağlar Doğru**Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema
caglardogru@comu.edu.tr**Özet**

Sinema, Lumiere kardeşlerden bugüne, gelişen teknoloji ile birlikte dönüşüm de geçirmiştir. Yarattığı ekonomik gücün de katkısı ile birçok teknolojik yenilik hızla sinema sektörüne adapte olmuştur. Bu adaptasyon filmlerin üretim süreçlerini de kökünden etkilemiştir. Günümüzde dijital üretim süreçleri senaryodan filmin gösterimine kadar her aşamada projenin bir parçası durumundadır. Dijital üretim farklı disiplinler ile bağ kurulması konusunda avantajlara sahiptir. Bu bağların en önemlilerinden birisi farklı bir kulvarda, sinema ile güçlü bağları bulunan dijital bilgisayar oyun sektörüdür. Özellikle Unity ve Unreal Engine gibi oyun motorlarının popülerleşmesi ve yüksek kapasiteli bilgisayarların son kullanıcı tarafından ulaşılabilir olmasıyla hızla gelişen bu sektör, sinema adına da yeni kapılar aralamıştır. Yazılımsal ve donanımsal alanda hızla gerçekleşen güncellemeler sayesinde oyun motorları ile oluşturulan 3B görüntülerin gerçeklik seviyeleri mükemmelleşmiştir. Bu aşamada sanal stüdyolar sinemanın geleneksel set altyapısı ile oyun motorlarının gerçekçi 3D görüntü işleme kabiliyetlerini harmanlamayı başarmıştır. Sinema adına yeni bir üretim sürecinin oluşturulmasını sağlamıştır. Bu çalışmada oyun motorlarının ve sanal stüdyoların üretim süreçleri örnekler üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Teknoloji, Sanal Stüdyo, Oyun Motoru, Animasyon,**THE NEW REALITY OF CINEMA: VIRTUAL STUDIOS AND GAME ENGINES****Abstract**

Cinema has undergone transformation from Lumiere brothers to today, along with developing technology. With the contribution of the economic power it created, many technological innovations have rapidly adapted to the cinema sector. This adaptation has also affected the production processes of the films at the root. Today, digital production processes are part of the project at every stage from the script to the screening of the film. Digital production has advantages in establishing links with different disciplines. One of the most important of these ties is the digital computer gaming industry, which has strong ties to cinema in a different lane. Especially with the popularization of game engines such as Unity and Unreal Engine and the availability of high capacity computers by the end user, this sector has opened new doors in the name of cinema. The real levels of 3D images created with game engines have been perfected thanks to rapid updates in both software and hardware. At this stage, virtual studios have managed to blend the traditional set infrastructure of cinema with the realistic 3D image processing capabilities of game engines. It enabled the creation of a new production process on behalf of the cinema. In this study, the production processes of game engines and virtual studios will be evaluated through examples.

Keywords: Cinema, Technology, Virtual Studio, Game Engine, Animation

ÇAD'DA DEMOKRASİ UYGULAMALARI

Mahamat NOUR BRETIL HISSEIN

Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari bilimler Siyaset ve Sosyal
bretilannour@gmail.com

Özet

Çad'daki demokrasinin durumu hâlâ ilkel aşamadadır. Çad'da gelen hükümetler ya da gelen cumhurbaşkanları, siyasi çatışmaya taraf olmaya devam etmektedirler. Çad, cumhuriyettir. Fakat cumhuriyet ilan edileli beri siyasi iktidarlar, baskı ve şiddet uygulamaktadırlar. Hiç bir siyasi iktidar bugüne kadar maalesef iç savaşı bir türlü önleyememiştir. Yıllardır bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen ülke, tahakküm, siyasi tasfiyeler ve silahlı ya da silahsız devrimlerden bir türlü kurtulamamıştır. Yirmi birinci yüzyılda siyasi iktidar hâlâ siyasi muhalefete engel olmaya siyasi muhalefeti yok saymaya çalışmaktadır. İnsan hakları ihlalleri, medyaya baskı, hapis, gözaltı gibi uygulamalarla oluşturulan tehditle insanlar, baskı altında tutulmaktadır. Çad, diğer siyasi ahlaksızlıklarla pekişen bir çelişkiler ağına maruz kalmaktadır. Bu çalışma ile Çad'da demokrasinin durumunu ve bağımsızlıktan günümüze farklı dönemlerde siyasi sistemlerde temel demokratik ilkelerin nasıl uygulandığını bahsetmektedir. Ve Çad'da demokratikleşme sürecini engelleyen siyasi nedenleri incelenmektedir. Araştırmamızın konusu da çad daki araştırmacılarından fazla ilgi görmeyen önemli konulardan biridir, bu nedenle konunun analizini çeşitli yönleriyle tamamlamayı çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çad, cumhuriyet, demokrasi, rejim, siyasi muhalefet

DEMOCRACY APPLICATIONS IN CHAD

Abstract

The state of democracy in Chad is still at a primitive stage. Governments or presidents that come to power continue to be part of political conflict. Chad is one of the countries that ruled by republic. But since the republic was declared, political powers have been exerting pressure and violence. Unfortunately, no political power has been able to prevent the civil war. Although it has gained its independence for years, the country has not been able to get rid of domination, political liquidations and armed or unarmed revolutions. In the twenty-first century, political power is still trying to prevent and ignore political opposition. People are kept under pressure with threats created by practices such as human rights violations, pressure on the media, prison, and detention. Chad is exposed to a network of contradictions, reinforced by other political immoralities. With this study, he talks about the state of democracy in Chad and how the basic democratic principles have been applied in political systems in different periods since independence. And in Chad, the political reasons that hinder the democratization process are examined. The subject of our research is one of the important topics that do not attract much attention from the researchers in Chad, so it tries to complete the analysis of the subject in various aspects.

Keywords: Chad, republic, democracy, regime, political opposition.

AVRUPA BİRLİĞİNDE ETİK**Elzana Durakovic**Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Bilimleri
elzanadurakovic@gmail.com**Özet**

Bu yazının amacı, Avrupa Birliği'nin son standardizasyon direktiflerinin getirdiği uygunluk göz önüne alındığında, Avrupa Birliği ülkesinde kurumsal yönetim ve iş ahlakına yaklaşımlardaki altta yatan farklılıkları incelemektir. Etik kodları tanıtarak, bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği üye ülkelerindeki kamu hizmeti etiğinin mevcut durumuna genel bir bakış sunmaktır. Çalışma, üye ülkeler tarafından kamu hizmeti etiğinin geliştirilmesi için alınan çeşitli tedbirleri tartışmaktadır. Bu çalışmanın sonunda Almanya'da ETHIKA adlı Avrupa Birliği projesine örnek verilmiştir. Proje, Balkan ülkelerindeki çocuk eğitime temel etik kural ve ilkelerini dahil etmekle ilgiliydi. Çalışma, kamu kuruluşunda etik dışı davranışın azaltılması ve kuruluşun planlanan amaçlara ulaşmak için nereye odaklanabileceği konusunda önerilerde bulunarak sonuçlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Avrupa Birliği, ETHIKA proje, Sorumluluk, Eğitim**ETHICS IN THE EUROPEAN UNION****Abstract**

The purpose of this paper is to examine the underlying differences in European Union country approaches to corporate governance ethics given the conformity imposed by the European Union's recent standardization directives. Presenting ethical codes and principles the aim of this study is to offer an overview of the current situation of public-service ethics in the European Union member states. The study discusses the various measures that have been taken to promote public-service ethics by member countries. At the end of this paper is given example of the European Union project written in Germany named ETHIKA. The project was about involving basic terms and principles of ethics into children's education in Balkan countries. The paper is concluded by giving some recommendation for reducing unethical behavior in public organization and recommending where could organization focus for reaching planned aims.

Keywords: European Union, ETHIKA project, Issues, Education

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ATATÜRK ALGISI**Gülcan YILMAZ**

Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi / Sosyal Bilgiler Eğitimi
Anabilim Dalı
gyilmaz@kocaeli.edu.tr

Özet

Bu araştırmada çeşitli bölümlerde okuyan öğretmen adaylarının Atatürk algısının ne düzeyde olduğunu belirlenmesidir. Çalışma grubu olarak eğitim fakültesinin (BÖTE, Fen Bilgisi Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği, Matematik öğretmenliği, Okulöncesi öğretmenliği, Sınıf öğretmenliği, PDR ve Türkçe öğretmenliği) 'nin 1., 2 , 3., ve 4. Sınıflarında öğrenim gören 1132 öğretmen adayından oluşmaktadır. Her branştan öğretmenin Atatürk algısının yüksek olmasının gerekliliği önemli iken, özellikle temel eğitim bölümü olarak, okulöncesi ve sınıf öğretmenlerinde bu algının daha yüksek olması doğal olarak beklenmelidir. Araştırma sonucu olarak cinsiyete göre öğretmen adaylarının Atatürk algısında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğretmen adaylarının bölümlere göre, Atatürk algısı farklılaşmamaktadır. Fakat mezun olduğu lise türüne göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Özellikle Anadolu imam hatip lisesi ile diğer tüm lise türleri arasında (açık lise hariç) anlamlı bir fark vardır. Bu farklılık Anadolu imam hatip liseleri aleyhine bir durumdur. Tüm sınıf düzeyleri analiz edildiğinde, Atatürk algısının farklılaşmadığı görülmüştür. Anne eğitim düzeyine göre özellikle ilkokul mezunu annelerin çocukları ile lise mezunu annelerin çocukları arasında bir fark olduğu görülmüyor. Bu farklılık lise mezunu annelerin çocukları lehinedir. Baba eğitim düzeyine göre ise anlamlı bir farklılık yoktur. Aile gelir düzeyine göre Atatürk algısına baktığımızda ise, anlamlı olarak bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayı, Atatürk algısı, Farklılaşma,

PERCEPTION OF ATATÜRK IN PROSPECTIVE TEACHERS**Abstract**

In this study, it is the determination of the level of Atatürk perception of prospective teachers studying in various departments. It consists of 1132 pre-service teachers studying in the 1st, 2nd, 3rd and 4th grades of the education faculty (CET, Science Teacher, English Teacher, Mathematics teacher, Preschool teacher, Class teacher, PDR and Turkish teacher) as a working group. It is important that the perception of teachers in every branch should be high in Atatürk's perception, especially as a primary education department, it should be expected that this perception should be higher in preschool and classroom teachers. As a result of the research, no significant difference was found in the perceptions of teacher candidates regarding gender by Atatürk. According to the departments of teacher candidates, Atatürk's perception does not differ. However, there is a significant difference according to the type of high school he/she graduated. In particular, there is a significant difference between Anatolian imam hatip high school and all other high school types (except open high school). This difference is against Anadolu imam hatip high schools. When all grade levels were analyzed, it was seen that Atatürk's perception did not differ. According to the education level of the mother, there is a difference between the children of primary school graduate mothers and the children of high school graduate mothers. This difference is in favor of the children of high school graduate mothers. There is no significant difference according to father's education level. When we look at the perception of Atatürk according to the family income level, it was seen that there was no significant difference.

Keywords: Teacher candidate, Atatürk's perception, Differentiation,

TÜKETİCİLERİN ÖZEL MARKALI ÜRÜNLERİ SATIN ALMA NİYETLERİNE ETKİ EDEN FİYAT HASSASİYETİ VE ÜRÜN KALİTESİ DEĞİŞKENLERİNDE, ÜRÜN DEĞERİNİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Seda Açıkgöz

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme
sedaacikgoz1@stu.aydin.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı tüketicilerin özel markalı ürünleri satın alma niyetleriyle bu ürünlere yönelik değer algıları arasındaki, fiyat hassasiyetleri ile özel markalı ürün satın alma niyetleri arasındaki, ürün kalitesi algılarıyla özel markalı ürün satın alma niyetleri arasındaki, fiyat hassasiyetleriyle ürün kalitesi algıları arasındaki, fiyat hassasiyetleriyle ürün değeri algıları arasındaki ve ürün kalitesi algıları ile ürün değeri algıları arasındaki ilişkileri araştırmak ve ayrıca, tüketicilerin fiyat hassasiyetleri ile özel markalı ürünleri satın alma niyetleri arasındaki olası ilişkiye ve ürün kalitesi algıları ile özel markalı ürün satın alma niyetleri arasındaki olası ilişkiye ürün değeri algılarının aracılık edip etmediğini ortaya çıkarmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 9 – 28 Mart 2020 tarihleri arasında Karabük merkez ilçesinde faaliyet gösteren üç adet marketin müşterileri üzerinde anket tekniği ile bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya 393 katılımcı gönüllü olarak iştirak etmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre tüketicilerin özel markalı ürünleri satın alma niyetleri ile bu ürünlere yönelik değer algıları arasında, fiyat hassasiyetleri ile özel markalı ürün satın alma niyetleri arasında, ürün kalitesi algıları ile özel markalı ürün satın alma niyetleri arasında, fiyat hassasiyetleri ile ürün kalitesi algıları arasında, fiyat hassasiyetleri ile ürün değeri algıları arasında ve ürün kalitesi algıları ile ürün değeri algıları arasında anlamlı ve aynı yönlü ilişkiler vardır. Ayrıca, tüketicilerin fiyat hassasiyetleri ile özel markalı ürünleri satın alma niyetleri arasındaki ilişkiye ve ürün kalitesi algıları ile özel markalı ürün satın alma niyetleri arasındaki ilişkiye ürün değeri algıları aracılık etmektedir. Bilindiği kadarıyla söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiler esas alınarak oluşturulan kuramsal model, özel markalı ürünler üzerinde ilk defa bu çalışma ile görgül olarak test edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçların firmaların özel markalı ürün üretmeye yönelik politikalarını yönlendirmeleri ve belirlemeleri bakımından, tüketicilerin özel markalı ürünlerin satın alım süreçleri hakkındaki farkındalıklarının artırılması bakımından, araştırmacılara ise özel markalı ürünlerin perakendecilik süreçlerindeki artan önemi çerçevesinde yeni pencereler açması bakımından önem arz ettiğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel markalı ürünler, Satın alma niyeti, Ürün değeri algısı, Ürün kalitesi algısı, Fiyat hassasiyeti

AN INVESTIGATION OF THE MEDIATING ROLE OF THE PERCEIVED PRODUCT VALUE IN THE PRICE SENSITIVITY AND PERCEIVED PRODUCT QUALITY VARIABLES THAT EFFECT THE PURCHASE INTENTION OF THE CONSUMERS

Abstract

The aim of this research was to uncover whether there were significant relationships between consumers' purchase intention of private label products and perceived product value, between consumers' price sensitivity and purchase intention of private label products, between consumers' perceived product quality and purchase intention of private label products, between consumers' price sensitivity and perceived product quality, between consumers' price sensitivity and perceived product value and between consumers' perceived product quality and perceived product value. In addition to that, to find out whether perceived product value mediated the relationship between consumers' price sensitivity and purchase intention of private label products and the relationship between their perceived product quality and purchase intention of private label products. For this purpose, an empirical research was conducted by using questionnaire technique between 9th and 28th of March 2020 on 393 voluntary participants who were customers of three different markets operating in central district of Karabük. According to the findings, there are significant and positive relationships between

research variables. Besides that, perceived product value mediated the relationship between participants' price sensitivity and purchase intention of private label products and the relationship between their perceived product quality and purchase intention of private label products. As far as it is known, the theoretical model which was formed in line with the associations between research variables was tested empirically for the first time on private label products. In this regard, findings are expected to contribute to the practitioners to determine and develop their plans regarding production of private label products. In terms of consumers, findings are expected to enable them to be aware of purchase process of private label products. Regarding researchers, findings are expected to show new avenues with respect to the improved role and importance of private label products in retail processes.

Keywords: Private label products, Purchase intention, Product value, Product quality, Price sensitivity

MESLEK ETİĞİ VE AHİLİK

Hilal Yılmaz

Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim
hhiillaall@windowslive.com

Özet

Mesleki etik kodları toplumsal düzeni sağlamak, mesleklerin yaptığı işi kaliteli hale getirmek için gerekli olan değerlerdir. Tarihsel gelişimde meslek etiğine en büyük katkıyı dinler yapmıştır. Bir İslam-Türk kültürü ürünü olan Ahilik teşkilatı mesleki yönü ve ahlaki değerleriyle uzun yıllar varlığını sürdürmüş önemli bir teşkilattır. Mesleğinde uzmanlar yetiştirmek amacıyla yola çıkan ahilik teşkilatı, Anadolu'da esnaf ve sanatkârların kontrollerini sağlamıştır. Genç yaşta teşkilata alınıp çıraklıktan ustalığa giden uzun yolda sadece mesleki uzmanlaşmayı değil meslekteki etik değerleri de aşlamayı amaçlamıştır. Toplumdaki ahlaki kurallarında şekillenmesine de sebep olmuştur. Yazılı kaynaklarda da görülen bu kurallar hala esnaf ve sanatkârların etik kurallarında yaşarlar. Bu çalışmada literatür taraması şeklinde yapılmış olup Ahilik kültürünü ve meslek etiğini inceleyerek, Ahilik kültürünün Anadolu'da oluşturduğu mesleki etik kodları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Meslek Etiği, Ahilikte Mesleki Eğitim, Fütüvvet Teşkilatı

PROFESSIONAL ETHICS AND AHİLİK

Abstract

Professional codes of ethics are the values necessary to ensure social order and to make the work of the professions high quality. Religions made the biggest contribution to professional ethics in historical development. Ahilik organization, which is an Islamic-Turkish culture product, is an important organization that has existed for many years with its professional and moral values. The ahilik organization, which set out to train experts in its profession, provided control of artisans and craftsmen in Anatolia. It aimed to instill not only professional specialization, but also ethical values in the profession, on the long road from apprenticeship to mastery. It also caused it to be shaped in moral rules in the society. These rules, which are also seen in written sources, still live in the ethical codes of tradesmen and craftsmen. In this study, it was made as a literature review and by examining the Ahilik culture and professional ethics, the codes of professional ethics created by the Ahilik culture in Anatolia were examined.

Keywords: Ahi, Vocational Ethics, Vocational Education in Ahi, Fütüvvet Organization

TÜRKİYE’DE STEM EĞİTİMİ KAPSAMINDA YAYIMLANAN ÖLÇEKLERİN ANALİZİ**İlayda Kılıç**Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü
ilayda_kilic@hotmail.com**Özet**

STEM eğitimi Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik disiplinlerinden iki veya daha fazlasının bütünleşik olarak öğretimini esas alan bir yaklaşımdır (Sanders, 2008). 21. Yüzyılın önemli konu başlıklarından olan STEM eğitime verilen değer gün geçtikçe artmaktadır. Bireylerin disiplinlerarası bir öğrenme ortamını tecrübe ettiği bu yaklaşım ilkokuldan üniversiteye çeşitli seviyelerde uygulanmaktadır. STEM eğitiminde yapılan uygulamaların etkililiği, STEM ile ilişkili birçok faktörün tespiti ve incelenmesi için çeşitli ölçme ve değerlendirme yaklaşımları kullanılmaktadır. Türkiye’de ise 2018 yılına kadar yapılan 67 STEM eğitimi çalışmasında en çok ölçeklerin kullanıldığı tespit edilmiştir (Aydın-Günbatır ve Tabar, 2019). Ölçek kullanımının yaygınlığı göze alındığında, bu araçların incelenmesi ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de STEM eğitimi kapsamında hazırlanan ölçeklerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Google Akademik ve Dergipark veri tabanlarından taranan 23 makalede yayımlanan ölçekler içerik analiziyle incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye’de STEM eğitimi kapsamında yayımlanan ölçeklerin daha çok uyarlama çalışması olduğu, örneklem grubu olarak ağırlık olarak ortaokul öğrencileri seçildiğinin ve STEM’e yönelik tutum ölçeklerinin sayıca fazla olduğu belirlenmiştir. STEM eğitimi kapsamında ölçek geliştirme ve uyarlama sürecinde izlenen adımlarda farklılıkların olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: STEM eğitimi, STEM’e yönelik tutum, ölçek, içerik analizi

ANALYSIS OF SCALES ON STEM EDUCATION PUBLISHED IN TURKEY**Abstract**

STEM education is an approach based on teaching at least two of Science, Technology, Engineering and Mathematics disciplines together (Sanders, 2008). Importance given to STEM education as an important topic in 21st century has increased. Individuals experience interdisciplinary learning environments in STEM education and this approach has been implemented across the grades. Several assessment and evaluation approaches have been utilized for measuring the effectiveness of implementations on STEM education, and the detection and examination of factors related to STEM. It was reported that scales were the most used instruments among 67 STEM education studies published until 2018 in Turkey (Aydın-Günbatır and Tabar, 2019). These scales on STEM education published in Turkey should be investigated considering their common usage. It was aimed in this study to investigate the scales on STEM education published in Turkey. Google Academic and Dergipark databases were used for data collection, and 23 articles including scales were analyzed by content analysis. According to the analysis, scales on STEM education prepared in Turkey are generally adapted and participants are mostly middle-school students. The number of scales which measure attitude towards STEM education stand out foremost studies. Finally, differences were observed in adaptation and developments steps of scales on STEM education in Turkey.

Keywords: STEM education, Attitude towards STEM, scale, content analysis

FACING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM DESTINATIONS: CASE STUDY OF DURRES, ALBANIA

Majlinda Muka

“Aleksandër Moisiu” University, Albania Faculty of Business Department of Tourism
elamuka@hotmail.com

Dorina Xheraj-Subashi

“Aleksandër Moisiu” University, Albania Faculty of Business Department of Tourism
dorina.xheraj@hotmail.com

Abstract

The development of the tourism product of “The sea, sand and sun”, which is ranked among the main segments of the tourism market in Albania and at the same time as a competitive product in the regional tourism market, depends on the management of the coastal area and in a particular way by development of coastal destinations. In this point of view, the emphasis is being placed on the effective management of sustainable tourism development in destinations in an environmental perspective. Achieving the goal of sustainable development of destinations requires a maintenance of balances between economic development and the respect of nature’s boundaries, an evaluation of the human intervention in the environment and the time of natural resource regeneration as well taking measures to improve the situations. This paper aims to identify the main causes of environmental degradation, to evaluate the environmental damages referred to the indicators of sustainable development, to provide effective solutions and necessary measures to reduce the negative impacts on economic and social life of the community in this coastal tourism destination. The results of the study will be a helpful tool for organizations, businesses and local government for better decision making.

Keywords: Sustainable development, tourism destination, management of coastal area, human intervention in the natural environment

DOĞA FARKINDALIĞI EĞİTİMİNE GÖRSEL SANATLAR DERSİNİN ETKİSİ**Meral Zengin**Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim
meralzng83@gmail.com**Elvan Beyhan**MEB / Gebze STFA Mesleki Teknik Anadolu Lisesi Gebze BİLSEM (Bilim Sanat Eğitim Merkezi)
Lise Biyoloji
elvanbeyhan711@gmail.com**Özet**

Günümüzde hızla yok edilen bir ortamda yetişen gençlerin, bu çeşitliliğe sahip çıkması doğa bilincinin gelişmesi ile mümkündür. Nesli tükenmekte olan endemik bitkileri korumak için öncelikle bu bitkilerin tanınması ve fark edilmesi gerekmektedir. Bu sonuca ulaşmak için de, bu endemik bitkilerin öğretim planlarına dahil edilmesi gerektirmektedir. Amacımız: 1) Endemik bitkilerin öğrenciler tarafından biyotoplarda, tanınması, 2) bu bitkilerin ekolojik nişleri ve önemi öğrencilere öğretilmeli, 3) doğa farkındalığı oluşturulmalıdır. Bunu yapmanın en iyi yollarından biri, "Bitki Ressamlığı" konusunu Görsel Sanatlar ders planına dahil etmektir. Pandemi sürecinde öğrenci merkezli bir öğrenme süreci oluşmuştur. Problemin buluş yolu ile ortaya çıkarılıp, yapılandırmacı öğrenme metodu ile ; yaparak, yaşayarak öğrenme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Kocaeli ilindeki endemik bitkilerin resimleri, Gebze Bilim Sanat Merkezi ,Görsel Sanatlar Alanı öğrencileri tarafından yapılmıştır. Bu sırada mecburi bir şekilde bitkilerin analizi ve gözlemi yapılmıştır. Bu öğrencilerden 10 tanesi Gebze Bilim Sanat Merkezi ,Görsel Sanatlar Bölümünden; 6. Sınıf dan 4 kişi, 4. Sınıf dan 3 kişi, 3. Sınıf dan 3 kişi, katılımı ile 10 kişilik grup oluşturulmuştur. Diğer bölümlerden ise : 6. Sınıf dan 2 kişi, 3. Sınıf dan 1 kişi olmak üzere, toplam 13 kişilik öğrenci grubu oluşturulmuştur. Yaş aralığı olarak 10-12 yaş arası, özel yetenekli öğrenciler, uygulama grubunu oluşturmuştur. Y yaparak, yaşayarak öğrenme ilkesi ile daha kalıcı bir öğrenme sağlanmıştır. Öğrencilerin tamamı araştırma ve inceleme, farkındalık geliştirme bakımından olumlu gelişme göstermişlerdir. Görsel sanatlar dersi içinde kara kalem, sulu boya gibi teknikler kullanılarak Kocaeli endemik bitkilerinden den beş tanesi, orantılı bir şekilde gözlenmiş ve bitki ressamlığı ile resmedilmiştir. Bu bitkiler: 1)Keltepe çiğdemi; *Crocus keltensis* (Yüzbaşıoğlu), 2)Çanakkale çiğdemi;*Crocus bifloriformis*, 3)Narin acıçiğdem; *Colchicum micranthum* 4) Ertuğrul düğmesi *Centaurea ertugrulnana* 5) *Onosma taurica* var. *berivifolium* Sonuç olarak: 1)Yeni neslin eğitiminde doğa farkındalığının geliştirilmesi, 2) Öğrencilere doğa sevgisinin aşılması, 3)Endemik bitkilerin gönüllü koruyucularının yetiştirilmesi, 4)Ülkemizde bitki ressamlığının geliştirilmesi gibi temel amaçlara ulaşma yönünde örnek bir çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli, endemik, bitki ressamlığı, öğrenciler**EFFECT OF VISUAL ARTS COURSE ON NATURE AWARENESS EDUCATION****Abstract**

Today, it is possible for the young people who grew up in a rapidly destroyed environment to claim this diversity with the development of natural awareness. To protect endemic plants that are endangered, these plants must first be recognized and recognized. To achieve this result, these endemic plants need to be included in the teaching plans. Our aim is: 1) The recognition of endemic plants in biotopes by students, 2) The ecological niches and importance of these plants should be taught to students, 3) Awareness of nature should be created. One of the best ways to do this is to include the topic "Plant Painting" in the Visual Arts lesson plan. In this study, pictures of endemic plants in Kocaeli province were made by Gebze Science and Art Center, Visual Arts students. Meanwhile, the analysis and observation of the plants were compulsory. 10 of these students are from Gebze Science and Arts Center, Visual Arts Department; With the participation of 4 students from the 6th grade, 3 students from the 4th grade, 3 students from the 3rd grade, and a group of 10 students were formed. Other departments: A group of 13 students, 2 from the 6th grade and 1 from the 3rd grade, was created. Specially talented students, aged 10-12 years, constituted the application group. A more

permanent learning is provided with the principle of learning by doing and living. All of the students showed positive development in terms of research and analysis and awareness raising. Five of the Kocaeli endemic plants were proportionally observed and illustrated with plant painting by using techniques such as pencil and watercolor in the Visual Arts Lesson. These plants are ;1)Keltepe çiğdemi; *Crocus keltepenis* (Yüzbaşıoğlu), 2)Çanakkale çiğdemi ; *Crocus bifloriformis*,3)Narin acı çiğdem; *Colchicum micranthum* 4)Ertuğrul düğmesi *Centaurea ertugrulinana* 5)Onosma taurica var. *berivifolium*. As a result: A sample study has been carried out in order to reach basic goals such as 1)developing the awareness of nature in the education of the new generation, 2)instilling the love of nature to the students,3)raising the voluntary protectors of endemic plants,4)developing the plant painting in our country.

Keywords: Kocaeli, endemic, plant painting, students.

DOĞA FARKINDALIĞI EĞİTİMİNE MÜZİK DERSİNİN ETKİSİ**Begüm SOYLU**MEB Zübeyde Hanım Ortaokulu(Gebze Bisem) Müzik Öğretmenliği
begumsoylu86@gmail.com**Elvan BEYHAN**MEB Gebze STFA Mesleki Teknik Anadolu Lisesi Biyoloji Öğretmenliği
elvanbeyhan71@gmail.com**Özet**

Günümüz ortamında yetişen çocukların, doğa farkındalıklarının geliştirilmesi, çok büyük önem kazanmıştır. Doğanın kendini yenilemesi ve canlıların nesillerini devam ettirmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amaçları: Öğrencilerin yaşadıkları doğayı tanıırken her birini etkileyen unsurlar farklı olacağı için;1) akıllarında kalan bölümleri hikâyeye aktarmaları, 2) Bu hikayeyi şarkı sözlerine çevirerek Türkçeyi iyi kullanmaları, 3) Şarkı sözlerini oluştururken beste yaparken yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmeleri, 4) Yapılacak olan bestenin sözleri bize prozodik açıdan fayda sağlayacağı için disiplinler arası geçiş kullanılarak yapılan bir model olmasıdır. 5) Ayrıca öğrencilerin bölgemizde bulunan endemik bitkileri tanıması, dünya üzerindeki farklı ve değerli kültürel mirasımıza sahip çıkmaları amaçlanmaktadır. Endemik bitkilerin bestelerini oluşturmak, detaylı bir araştırma, bilimsel bilgi ve gözlemin yanında yaratıcılık içermektedir.. Dolayısıyla öğrencilerin disiplinler arası çalışmasını zorunlu kılar. Doğayı koruma bilincinin yanında dikkatli gözlem, bilimsel veriyi ve yaratıcılığı birleştirerek bütünsel eğitim ile öğrencilerin çok yönlü gelişimini destekler. Bu çalışmada Kocaeli'ndeki endemik bitkilerin, Gebze Bilim Sanat Merkezi gitar ve piyano atölyesi, müzik ve bireysel yetenek geliştirme bölümü öğrencileri tarafından endemik bitki hikayelerinin yazılarak hikayeyi şiire çevirip bestelenmesi mecburi bir analiz ve gözlem yapmaları sağlanmıştır. Bu sayede bitkileri araştırıp bilgi sahibi olmuşlardır. Endemik bitkilerin turizme etkisi de incelenmiştir. Yaparak, yaşayarak öğrenme ile daha kalıcı bir öğrenme sağlanmıştır. Gebze Bilsem'in ilköğretim ve ortaokul öğrencileri tarafından endemik bitkilerden beş tanesinin hikayesi yazılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre; yeni neslin doğa temelli eğitim ile geliştirilmesi, öğrencilere doğa sevgisinin aşılması, endemik bitkilerin koruyucularının yetiştirilmesi, ülkemizde endemik canlılar ile ilgili besteciliğin geliştirilmesi, bölgemizin endemik bitkilerin turizme etkileri gibi temel amaçlara ulaşmaya örnek bir çalışma yapılmıştır. Sonuçta; Kocaeli ilinde dağılım gösteren endemik bitkilerin besteleri Gebze Bilsem öğrencileri tarafından bestelenmiştir. Endemik bitkilerin korunmasına yönelik kültürel aktarım sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kocaeli, endemik, eğitim, besteleme, bilsem öğrencileri, doğa**THE EFFECT OF MUSIC COURSE ON NATURE AWARENESS EDUCATION****Abstract**

The development of nature awareness of the children raised in today's environment has gained great importance. It is important that nature renews itself and continues the generations of living things. The objectives of this study are: 1) transferring the parts they have in their minds to the story, 2) turning this story into lyrics, using Turkish well, 3) being able to reveal their creativity while composing the lyrics, 4) It is a model that is made by using interdisciplinary transition since it will benefit in terms. 5) In addition, students are expected to recognize the endemic plants in our region and protect our diverse and valuable cultural heritage in the world. In this study, endemic plants in Kocaeli province, Gebze Science and Arts Center music department, guitar and piano workshop, as well as individual talent development department students were asked to write and compose endemic plant stories and compose them into poetry. In this way, they researched the plants and gained knowledge. A more permanent learning is provided with the principle of learning by doing and living. The stories of five endemic plants by the Gebze Bilsem students (between ages of 10-14) were written. According to the results of the study; A sample study has been carried out to reach basic goals such as developing new generation with nature-based education, instilling the love of nature to students, cultivating voluntary

protectors of endemic plants, developing the composition of endemic creatures in our country, the effects of endemic plants on tourism in our region. After all; The compositions of endemic plants distributed in Kocaeli province were composed by Gebze Bilsem students. Cultural transfer has been provided for the protection of endemic plants.

Keywords: Kocaeli, endemic, education, composing, students, nature

TÜRK SİYASAL HAYATINDA YENİ PARTİLERİN ORTAYA ÇIKMASINDA SİYASİ ELİT AYRIŞMASI

Tunahan AKDAŞ

Hasan Kalyoncu Üniversitesi İİSBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler
tunahanakdas@gmail.com

Özet

Modern demokrasilerde siyasi partilerin amaçlarından biri siyasi uzlaşma için bir ortam oluşturmaktır. Siyasi partiler bu sayede kitlelerin sesi olurlar ve onların menfaati için çalışırlar. Kitlelerin temsili durumu siyasi partilerin oluşumu için de geçerlidir. Bununla beraber Michels (1962)'in de belirttiği gibi sistemdeki kişi sayısı arttıkça siyasi sistem içinde bir grubun yönetimde daha çok söz sahibi olacaktır. Siyasi sistemde karar verme veya etkilme durumunda olan bu grup siyasi elitler olarak adlandırılmaktadır. Siyaseti karar verme mekanizmalarında söz sahibi olma yolu olarak ele aldığımızda ve demokratik işleyişin partiler üzerinden gerçekleştiğini göz önünde bulundurduğumuzda çağdaş demokrasilerde siyasi elitler oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Ancak yine Michels (1962) tarafından öne sürülen 'oligarşinin tunç yasası'na göre, bir organizasyonun iç yapısı genel olarak demokratik değil oligarşiktir. Diğer bir deyişle parti liderliği bir zaman sonra liderliği elinde bulunduran elit tarafından sağlama alınır. Bu durum parti içi demokrasi bağlamında siyasi elit arasında bir ayrışmaya yol açacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın amacı Türk siyasi hayatında yeni kurulan partilerin ortaya çıkmasında elitler arası ayrışmanın rolünü ele almaktır. Çalışmada son seçimde mecliste bulunan partilerden ayrılarak kurulan partiler ele alınmıştır. Çalışmada nitel bir araştırma metodu benimsenerek araştırma deseni olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede siyasi elitlerin söylemleri ve yeni partilerin programları incelenerek ayrışmanın boyutu ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlar kurulan yeni partilerin içinden çıktıkları partilerde lider değişimini gerçekleştirecek parti içi tabandan yoksun olduklarını ve bu partilerde siyaset yürütme olanaklarının kalmadığını göstermektedir. Ayrıca, yeni kurulan partiler içinden çıktıkları partiler ile oldukça fazla konuda benzer siyasi amaçlara sahip olmakla beraber yönetim anlayışı olarak önceki partilerinden farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Siyasi Elitler, Parti Oluşumu, Parti İçi Demokrasi

THE ROLE OF ELITE DIVERGENCE IN THE ESTABLISHMENT OF NEW POLITICAL PARTIES IN TURKISH POLITICAL LIFE

Abstract

Political convergence is one of the main objectives of the political parties in modern democracies. Thus political parties become the voice of the masses and work for realizing their benefits. The representation of the masses is also valid for emergence of the political parties. However, as Michels (1962) argued that there will be a leading group within the political system as the population of the participants increase. Those who are in the situation of decision making or attracting the decisions are called as political elites. Political elites have a profound place in modern democracies regarding the fact that the politics is a way of taking the decision making mechanisms and that the modern democratic procedures are carried out through political parties. Nonetheless, the inner structure of a political organization is not democratic but oligarchic according to the 'iron law of oligarchy' of Michels (1962). Namely, the leadership of the political organisation will be secured by the leading elites which causes a divergence among the political elites in terms of in-party democracy. The aim of this study is to discuss the role of elite divergence in the establishment of new parties in Turkish political life. The new parties founded after dissenting from a mainstream party which is in the parliament in the latest election. Adopting a qualitative method, we will use content analysis so as to present the content of the divergence by examining the speech of political elites and party programmes. The results show that the newly established parties are lack of in-party political support and lose the chance to do politics in those parties. Besides, the new parties differ from their forms parties in terms of management understandings even if they share some common points.

Keywords: Political Parties, Political Elites, Party Formation, In-party Democracy

PSİKOLOJİK SERMAYENİN İŞ TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN ŞARTLI DEĞİŞKEN ROLÜ

Gülsüm ELİK BESDİL

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi
gulsumelik@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı psikolojik sermayenin iş tatmini üzerine olan etkisinde psikolojik iyi oluşun şartlı değişken rolünün olup olmadığını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda enerji sektöründe çalışan 141 kişiye anket uygulanmıştır. Psikolojik sermayenin ölçümünde Luthans ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen ve Çetin ve Basım (2012) tarafından da Türkçeye uyarlanan psikolojik sermaye ölçeği kullanılmıştır. İş tatmininin ölçümünde Hackman ve Oldman (1975) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Psikolojik iyi oluşun ölçülmesi aşamasında ise ilk olarak Ryff (1989) tarafından geliştirilen ve 84 maddeden oluşan ölçeğin daha sonra Ryff ve Keyes (1995) tarafından 18 maddeye indirgenmiş hali kullanılmıştır. Araştırmada analiz sonuçlarına göre psikolojik sermaye ile iş tatmini arasında bir ilişki olduğu görülürken, bu iki değişken arasında psikolojik iyi oluşun şartlı değişken rolünün olmadığı ortaya çıkartılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki tek tek incelendiğinde yani psikolojik iyi oluş ile psikolojik sermaye arasındaki ilişki, psikolojik iyi oluş ile iş tatmini arasındaki ilişki ve psikolojik sermaye ile iş tatmini arasındaki ilişkilere bakıldığı zaman anlamlılık olduğu gözlenmiştir. Ancak psikolojik iyi oluşun alt boyutlarından olan özerkliğin yine kendi alt boyutu olan hayatın amacı ve psikolojik sermayenin alt boyutu olan iyimserlik ile arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın daha önceden yayınlanmış olan çalışmalardan farkı ise seçilen değişkenlerin daha önce aynı çalışma içerisinde bir arada kullanılmamış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sermaye, İş Tatmini, Psikolojik İyi Oluş

THE CONDITIONAL VARIABLE ROLE OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING ON THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON JOB SATISFACTION

Abstract

The aim of this research is to explore the moderating role of psychological well-being on the effect of psychological capital on job satisfaction. Based on that, a survey is conducted on 141 employees who work in energy market in Turkey. The psychological capital scale developed by Luthans et al. (2007) was used to measure psychological capital. The scale developed by Hackman and Oldman (1975) was used to measure job satisfaction. During the measurement of psychological capital, the scale developed by Ryff (1989) and consisting of 84 items was used, which was later reduced to 18 items by Ryff and Keyes (1995). According to the results of the analysis, while there was a relationship between psychological capital and job satisfaction, it was revealed that psychological well-being did not have a conditional variable role between these two variables. When the relationship between the variables is examined one by one, it is observed that there is a meaningful relationship between psychological well-being and psychological capital, psychological well-being and job satisfaction, and psychological capital and job satisfaction. However, it has been observed that autonomy which is one of the sub-dimensions of psychological well-being has a negative relationship between the dimensions of both optimism and the purpose of life. The difference of this study from the existing studies is that the variables used have not been used in the same study before.

Keywords: Psychological capital, Job Satisfaction, Psychological Well Being.

KUŞAKLARIN KARIYER GELECEĞİ ALGILARININ İŞVEREN ÇEKİCİLİĞİNE ETKİSİ**Berk ÖZÇINAR**Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü
berkozcinar@gmail.com**Emel ESEN**Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
emeloarslan@gmail.com**Özet**

Günümüzde işletmelerin başarılı olabilmeleri için gereken en önemli faktörün insan kaynağı olduğu düşünüldüğünde, kendini geliştirebilen, kariyerinde karşılaşacağı engellerle başa çıkabilen, değişimlere uyum sağlayabilen, belirsizliklerle başa çıkabilen ve geleceği ilişkin olumlu bakış açısında sahip potansiyel çalışanları çekebilmek, işverenler açısından oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu nedenle işverenlerin, kariyer geleceği algısı düzeyi yüksek olan potansiyel çalışanların hangi işveren çekiciliği boyutlarına önem verdiğini bilmesi işletmenin başarısı için kaçınılmazdır. Çalışmada, kuşakların kariyer geleceği algısı düzeylerinin, işveren çekiciliğine etkisini ölçmek amaçlanmıştır. Bu amaçla, 305 üniversite öğrencisi ve 56 çalışan olmak üzere toplam 361 kişiye kariyer geleceği algısı ve işveren çekiciliğinin ölçümü için anket uygulanmıştır. Kariyer geleceği algısının ölçümünde Rottinghaus vd. (2005) tarafından oluşturulan “kariyer geleceği ölçeği”nden, işveren çekiciliğinin ölçümünde ise, Berthon vd. (2005) tarafından oluşturulan “işveren çekiciliği ölçeği”nden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kariyer geleceği algısının, özellikle gelişim değeri, sosyal değer ve fayda değerini pozitif yönde etkilediği, ekonomik değeri ise negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur. Ayrıca bazı demografik özelliklere göre kariyer geleceği algısı ve işveren çekiciliği açısından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Geleceği Algısı, İşveren Çekiciliği, İşveren Markası**THE EFFECT OF THE CAREER FUTURE PERCEPTIONS OF GENERATIONS ON EMPLOYER ATTRACTIVENESS****Abstract**

When considering the human resource is the most important factor to be successful for the companies today, to attract the potential employees who are able to improve themselves, cope with the obstacles that will meet along his or her careers, adapt to changes, struggle with uncertainties, have positive perspective for future has become rather important. For this reason, it is inevitable for the success of the businesses to know that potential employees having a high level of perception of career future take into account of which employer attractiveness dimensions. In the study, it was aimed to measure the effect of the levels of perception of generations career future on employer attractiveness. With this aim, a survey conducted in order to measure career future perception and employer attractiveness on totally 361 persons including 305 university students and 56 workers. In the measurement of career future perception “career future scale” developed by Rottinghaus vd. (2005) was used and in the measurement of employer attractiveness, “employer attractiveness scale” developed by Berthon vd. (2005) was used. According to the results obtained by the conducted research, it is realized that the perception of career future effect especially improvement value, social value and benefit value positively and effect economic value negatively. Additionally, it is seen that there are differences in terms of career future perception and employer attraction according to the demographic features.

Keywords: Career Future Perception, Employer Attractiveness, Employer Brand

HAYATDIŐI SİGORTA BRANŐLARINDA DAĞITIM KANALLARININ ETKİNLİĞİ**Ferhat Yıldırım**Özyeğin Üniversitesi Hukuk
ferhat.yildirim@ozyegin.edu.tr**Özet**

Sigortacılık sektörü gün geçtikçe artan bir ivme ile gelişim göstermektedir. Bu gelişimin yaşanmasında çeşitli faktörler rol almaktadır. İnsanların karşı karşıya kaldıkları riskler, dünyada yaşanan gelişmeler neticesinde risklerin çeşitlenmesi, sigortacılık sektörünün hızla büyüme göstermesi ve yabancı sermayelerin bu alana olan ilgisi gibi birçok neden sayılabilir. Sektör dahilinde sigorta şirketlerinin en temel hedefleri, sistem içerisinde yer edinmek ve sektördeki yüksek pazar payına sahip olmak ve/veya sahip olunan pazar payını korumaktır. Bu hedef doğrultusunda sigorta şirketlerinin çeşitli çalışmaları olmakla birlikte, en önemli görevin aslında sigorta şirketlerinin tüketici nazarında “şirketin yüzü” olarak tanımlanabilecek dağıtım kanallarında olduğu görülmektedir. Sigorta şirketleri, tüketici ile buluşmasını, ürünlerinin tanıtımını dağıtım kanalları vasıtası ile gerçekleştirebilmektedir. Bundandır ki, sigortacılık sektöründe dağıtım kanallarının önemi yadsınamaz. Değişen dünya sistemi, yaşanan teknolojik gelişimler nazara alındığında, bu durumun dağıtım kanallarını da etkilediği görülmektedir. Önceleri alternatif dağıtım kanalları olarak bakılan yöntemlerin içerisinde bulunduğumuz dönem nazarında geleneksel dağıtım kanalları haline dönüşmeye başladığı görülmektedir. Özellikle Türkiye genelinde prim üretiminin daha yüksek oran taşıdığı hayat dışı sigortalar açısından dağıtım kanallarının durumu incelendiğinde, geleneksel olarak kabul edilen dağıtım kanallarının önemi ile birlikte, alternatif dağıtım kanallarının da son dönemlerde artış içerisinde olduğunu görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sigorta, acente, dağıtım kanalları, hayat dışı sigortalar, bankasürans

EFFECTIVENESS OF DISTRIBUTION CHANNELS IN NONLIFE INSURANCE BRANCHES**Abstract**

Insurance sector is expanding with a continuously growing momentum. This growth is led by a wide range of factors which include, among many others, the risks encountered by people, diversification of risks due to developments around the world, rapid growth in the insurance sector and the interest of foreign capital in this area. The main objectives of insurance companies in the sector are to attain a place within the system and get a high market share and/or maintain their market share in the sector. Accordingly, although insurance companies have diversified operations, it is seen that the most important role is assumed by distribution channels which can be defined as the "face of the company" for the consumers of such insurance companies. Insurance companies use distribution channels to introduce themselves to the consumer and promote their products. This is why distribution channels have undeniable importance in the insurance sector. Given the changing world order and recent technological developments, it is clear that these will have an impact also on distribution channels. It is seen that methods which were previously considered as alternative distribution channels have started to become traditional distribution channels of our current times. When we analyze the distribution channels of non-life insurances, which are associated with higher rate of premium generation across Turkey, it is likely to discover that alternative distribution channels have recently been on the rise, while the distribution channels which are considered traditional still remain important.

Keywords: Insurance, agent, distribution channels, non-life insurance, bankinsurance,

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN PANDEMİ SÜRECİNDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ İLE GÜNLÜK AKTİVİTELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Melek CANDEMİR

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
candemir.melek@gmail.com

Elvan BEYHAN

MEB / Gebze STFA Mesleki Teknik Anadolu Lisesi(Gebze Bilsem) Lise Biyoloji
elvanbeyhan71@gmail.com

Özet

Sosyal varlık olarak insanın günlük yaşama adaptasyonda eylemlerinin bireyin iyi oluşunun desteklenmesinde anlamlı ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Psikolojik iyi oluş kavramı bireyin hayatın içinde olma, anlamlı ilişkiler kurma ve bu etkileşimle birlikte kendisi için olumlu etkinliklerde bulunması olarak açıklanır(Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Bireylerin gelişiminde yeni yaşantılara uyum sağlama ve deneyim kazanma önemlidir. Özel yetenekli öğrenciler için merak duygusu, deneyimleme ve yeni yaşantılara açık olmalarının yaşam boyu öğrenme süreçlerini önemli katkı sunduğu düşünülmektedir. İnsanlığın geçmişten günümüze birçok pandemik hastalıkla mücadelesi bugünde devam etmektedir. Pandemi küresel bir etki alanına sahip toplumun tamamının sağlığını tehdit eden bir salgın hastalık durumudur. Bu süreç içerisinde salgınla ilgili önemli bir gündem oluşması, insan sağlığını tehdit eden ölümcül sonuçların ortaya çıkmasını ve bireyler üzerinde bilinmeyenlere karşı kaygı duygusunu açığa çıkarmıştır. Pandemi sürecinin bazı yaşamsal zorluklarla bireylerin yaşantısını sekteye uğratmış olduğu düşünülmektedir. Bu zorlanmalar günlük hayatımızdaki aktivitelerimizi etkileyerek yaşamsal doyumu azaltmaktadır. Bu çalışma Kocaeli ilindeki Gebze Bilim Sanat Merkezi öğrencilerinin, pandemi sürecinde evde devam ettirdikleri, etkinlik temelli çalışmalar ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki gözlemlenerek gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Özel yetenekli 50 öğrencinin (25 kız ve 25 erkek) 10 hafta boyunca kaygı, öfke ve mutluluk düzeylerini derecelendirmeleri ve günlük aktivitelerini listelemeleri istenerek on-line form üzerinden veriler değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, amaçlı eylemlerin hayatı anlamlandırma süreçlerine sağladığı katkı konusunda farkındalığa dikkat çekilmesi ve zorlu yaşam olayları karşısında; özel yetenekli öğrencilerin etkinlik temelli, öğrenme faaliyetlerinin, psikolojik iyi oluşları konusundaki etkililiğine dikkat çekilmesi hedeflenmektedir. Sonuç; özel yetenekli öğrencilerin yaptıkları etkinlikleri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gerçekleştirmeleri; süreçte kendilerini daha iyi hissetmelerine ve kabul edilir kaygı düzeyi ile psikolojik iyi oluşlarını desteklenmesine yardımcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik iyi oluş, pandemi, kaygı, öfke, bilsem öğrencileri, günlük aktiviteler

THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND DAILY ACTIVITIES IN THE PANDEMIA PROCESS OF SPECIAL TALENTED STUDENTS

Abstract

It was observed that the actions of people as a social asset in adaptation to daily life have a significant relationship in supporting the well-being of the individual. The concept of psychological well-being is explained as the individual's being in life, establishing meaningful relationships and doing positive activities for himself with this interaction (Keyes, Shmotkin, & Ryff, 2002). It is important to adapt to new experiences and gain experience in the development of individuals. It is thought that curiosity, experience and being open to new experiences contribute to lifelong learning processes for specially talented students. The struggle of humanity with many pandemic diseases from past to present continues today. Pandemic is an epidemic disease that threatens the health of the whole society with a global impact. The emergence of an important agenda about the epidemic in this process has revealed the emergence of fatal consequences that threaten human health and anxiety about the unknown to individuals. These difficulties affect our activities in our daily lives and reduce vital satisfaction. This study was carried out by observing the relationship between the activity-based studies and

psychological well-being of Gebze Science and Art Center students in Kocaeli, at home during the pandemic process. In the study, data were evaluated on-line form by asking 50 specially talented students (25 girls and 25 boys) to rate their anxiety, anger and happiness levels and list their daily activities for 10 weeks. According to the results of the study, attention is drawn to awareness about the contribution of purposeful actions to the meaningful processes of life and in the face of difficult life events; It is aimed to draw attention to the effectiveness of learning activities and psychological well-being of students with special skills. Result; special talented students to perform their activities in line with their interests and abilities; It helped them feel better in the process and supported their psychological well-being with acceptable levels of anxiety.

Keywords: Psychological well-being, pandemic, anxiety, anger, talented students, daily activities

FACEBOOK VE INSTAGRAM PAZARLAMA VE PAZARLAMA HEDEFLERİNE ULAŞMANIN ETKİNLİĞİ

Mohammed NASSER MOHAMMED AL-QAISI

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama
alqaisi9001@gmail.com

Özet

Sosyal medya pazarlaması her marka, şirket veya birey için çok yönlü, uygun maliyetli ve güçlü bir araç olmuştur. Şu anda, toplam aktif kullanıcı tabanı toplamda 3,30 milyar kullanıcı olduğundan, Facebook ve Instagram kesinlikle Sosyal Medya Pazarında en güçlü olanlardır. Her ikisi de aynı şirkete ait olmasına rağmen. Ancak teknolojiler söz konusu olduğunda, ikisi de özellikler ve pazarlama hedefleri bakımından farklıdır. Facebook ve Instagram, hedef kitleye ulaşmaya, satışları artırmaya ve marka bilinirliğini artırmaya yardımcı olan eksiksiz bir pakettir. Bu nedenle Facebook ve Instagram - kitle, reklam yöntemleri ve pazarlama hedefleri açısından farklılıklarına rağmen - en popüler pazarlama platformları arasındadır. Ve internet üzerinden istenen reklamdır. Sosyal medya pazarlaması her marka, şirket veya birey için çok yönlü, uygun maliyetli ve güçlü bir araç olmuştur. Şu anda, toplam aktif kullanıcı tabanı toplamda 3,30 milyar kullanıcı olduğundan, Facebook ve Instagram kesinlikle Sosyal Medya Pazarında en güçlü olanlardır. Her ikisi de aynı şirkete ait olmasına rağmen. Ancak teknolojiler söz konusu olduğunda, ikisi de özellikler ve pazarlama hedefleri bakımından farklıdır. Facebook ve Instagram, hedef kitleye ulaşmaya, satışları artırmaya ve marka bilinirliğini artırmaya yardımcı olan eksiksiz bir pakettir. Bu nedenle Facebook ve Instagram - kitle, reklam yöntemleri ve pazarlama hedefleri açısından farklılıklarına rağmen - en popüler pazarlama platformları arasındadır. Ve internet üzerinden istenen reklamdır. Pazarlama hedeflerine ulaşmada iki platform arasındaki karşılaştırmalardan, istatistiklerden ve farklılıklardan bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Pazarlama, Sosyal Medya, Facebook, Instagram.

FACEBOOK AND INSTAGRAM MARKETING AND THE EFFECTIVENESS OF ACHIEVING MARKETING GOALS.

Abstract

Social media marketing has always been a versatile, cost-effective, and powerful tool for any brand, company, or individual. Currently, the total active user base combined is 3.30 billion users, so Facebook and Instagram are definitely the strongest in the Social Media Market. Although both are owned by the same company. But when it comes to technologies, they are both different in features and marketing objectives. Facebook and Instagram are a complete package, which helps to reach the target audience, boost sales, and increase brand recognition. This is why Facebook and Instagram - despite their difference in terms of audience, advertising methods, and marketing goals - are among the most popular marketing platforms. And the desired advertisement via the Internet. A set of comparisons, statistics, and differences between the two platforms will be mentioned in achieving the marketing objectives.

Keywords: arketing, Social Media, Facebook, Instagram.

**MANTIK PROBLEMLERİ ÇÖZMENİN İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
MATEMATİĞE YÖNELİK BAŞARI DUYGULARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ****Midrabi Cihangir DOĞAN**Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı
mcdogan@marmara.edu.tr**Bülent ÖZDEN**Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı
bulent.ozden@marmara.edu.tr**Buket KARADAĞ**Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı
buketkaradag@marun.edu.tr**Özet**

Son yıllarda duygulara eğitim sürecinde daha çok önem verilmeye başlanmıştır. Çünkü bireyler, özellikle öğrenciler akademik yaşamları boyunca farklı duygu türleri yaşamaktadırlar. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine ve akademik başarılarına ilişkin duygularının çoğu başarı duyguları olarak nitelendirilmektedir. Başarı duyguları pozitif ve negatif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Matematik Dersi Öğretim Programı'nda eğitimin sadece düşünce için değil, duygu ve eylem için de verildiğini; bu sebeple sadece bilişsel ölçümlerin yeterli kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bu belirtilenler ışığında matematiğe yönelik başarı duygularının ilkokuldan itibaren belirlenmesi önemli görülmektedir. Ancak alanyazın incelendiğinde matematiğe yönelik başarı duygularının ortaya çıkarılmasına yönelik ilkokul düzeyinde yeterli çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu sebeple bu çalışmada ilkokul dördüncü sınıf matematik dersi zaman ölçme alt öğrenme alanı kapsamında mantık problemleri çözmenin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin matematiğe yönelik başarı duygularına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda "Matematik dersinde mantık problemleri şeklinde hazırlanmış problemleri çözmenin öğrencilerin matematiğe yönelik başarı duygularına etkisi nasıldır?" sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmada deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada ders öncesi ve sonrası değişim inceleneceği için zayıf deneysel desenlerden tek grup öntest-sontest desen kullanılmıştır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı Sakarya ili Serdivan ilçesinde bulunan 24 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin matematiğe yönelik başarı duygularını belirlemek amacıyla "Ergenlik Öncesi Öğrencilerin Matematiğe Yönelik Başarı Duyguları Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde bir istatistik programından yararlanılmış uygulamaya öncesi ve sonrası elde edilen verilere ilişkin karşılaştırmalar yapılmıştır. Bulgular doğrultusunda çıkan sonuçlar alanyazınla tartışılarak araştırmacılara, öğretmenlere ve müfredat geliştirme sürecine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Matematik, mantık problemleri, başarı duyguları**INVESTIGATING THE EFFECT OF SOLVING LOGIC PROBLEMS ON
ELEMENTARY SCHOOL 4TH GRADE STUDENTS' ACHIEVEMENT EMOTIONS
TOWARDS MATHEMATICS****Abstract**

In recent years, more importance has been given to emotions in the education process. Because individuals, especially students, experience different types of emotions throughout their academic life. Most of the students' emotions about their learning processes and academic achievement are described as emotions of achievement. Achievement emotions are divided into two as positive and negative. In the Ministry of National Education Mathematics Curriculum, education is given not only for thought but also for emotion and action; therefore, it was stated that only cognitive measurements would not be considered sufficient. In the light of these, it is important to determine the emotions of achievement towards mathematics from elementary school. However, when the literature is analyzed, it is seen that

there is not enough investigation at elementary school level to reveal emotions of achievement towards mathematics. For this reason, in this study, it is aimed to investigate the effects of solving logic problems on elementary school 4th grade students' achievement on mathematics within the scope of the fourth grade mathematics class time learning sub-learning area. It was aimed to be investigated "What is the effect of solving the problems which prepared in the form of logic problems in mathematics course on students' emotions of achievement towards mathematics?". Experimental design was used in the research. Since the study will be examined before and after the course, one group of pretest-posttest patterns, which are weak experimental designs, was used. Purposeful sampling method was used to form the working group. The study group of the research consists of 24 fourth year students in the Serdivan district of Sakarya province in the 2018-2019 academic year. As the data collection tool, "The Scale of Achievement Scale of the Pre-Adolescent Students for Mathematics" was used to determine the students' emotions of achievement towards mathematics. In the analysis of the data, a statistics program was used and comparisons were made before and after the application. The results in line with the findings were discussed in the literature, and suggestions for researchers, teachers and the curriculum development process were presented.

Keywords: Mathematics, logic problems, achievement emotions

TASARIM KAVRAMININ SOSYAL MEDYADA ETKİLEŞİMİ ARTIRMA ETKİSİ.**Wasef Qadah**Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık Programı
wasef.qadah@gmail.com**Özet**

Fikrin önemi, belirli kişilere ve belirli hedefler dahilinde özel bir mesaj iletmede tasarımda yatmaktadır. Sosyal medya, kullanıcılara ulaşmak için standartlar geliştirmiştir, Son yıllarda kullanıcılara ulaşmak için önce bir video hazırladık, ardından görsel görüntüler, Ancak, kullanıcılar etkileşimli yayınları nasıl etkiler, bu yayınlarla etkileşimin kısıtlamaları nelerdir? Tasarım, kararları etkilediği için markanın imaj yansıtmada döngüsünde büyük önem taşımaktadır, Ayrıca kampanyaları desteklemeye katkıda bulunur ve şüphesiz tüketicinin zihinsel bir imajını oluşturmaya da katkıda bulunur. Tasarımın detaylarına dikkat ederek ve tasarımdan güzel ve doğru bir şekilde çıkarak, tüketici güvencesi ve olumlu bir imaj yaratır, doğruluk ve ilgiyi yansıtır. Aynı şekilde, bir kimlik yaratmak, kişinin başarılı bir pazarlama sürecini gerçekleştirmesi için gereken en önemli şeylerden biri olan, kimlik oluşturmak, ürün ve fikri ifade etmek, Yaratıcılık ve tasarım uzmanlığı kullanarak, mesajın iletilmesine ve bu mesajla etkileşime girmesine neden olur. Tasarım, kullanıcının fizyolojik etkisi yoluyla ihtiyaç yaratmak için renkleri ve şekilleri kullanarak kullanıcıyı etkiler, Her kişi için bilgi önyargılarının izdüşümü ile belirli bir izlenim vermek, Bu da tasarım yoluyla etkiyi ve etkiyi artırır ve kullanıcının etkileşime geçmesini ve yayın paylaşmasını sağlar.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Sosyal Medya, Facebook**TASARIM KAVRAMININ SOSYAL MEDYADA ETKİLEŞİMİ ARTIRMAK ETKİSİ.****Abstract**

The importance of the idea lies in design in delivering a specific message to specific people and within specific goals, Social media has developed standards for reaching users, In the last several years, have made a video first to reach users, followed by visual images, However, how do users influence interact posts, what are the limitations of interacting with these posts? Design is of great importance in the image reflection cycle of the brand, as it affects decisions, It also contributes to supporting campaigns, and undoubtedly it also contributes to creating a mental image of the consumer. By paying attention to the details of the design and exiting the design beautifully and accurately, it creates consumer reassurance and a positive image and reflects accuracy and interest. Likewise, creating an identity, which is one of the most important things a person needs to do any successful marketing process, which is building identity and expressing the product and idea, By employing creativity and design expertise, it results in delivering the message and interacting with this message. The design affects the user through colours and shapes to create the need through the physiological effect of the user, To give a particular impression through projections of knowledge biases for each person, Which increases the impact and impact through design and make the user interact and share posts.

Keywords: Design, Socail Media, Facebook

ONLINE LEARNING, THE POSITIVE SIDE AND CHALLENGES (CASE STUDY UAMD AND FEUT STUDENTS)

Violeta Neza

University "Aleksander Moisiu" Business Faculty Marketing Department
nezaleta@hotmail.com

Abstract

As a result of the rapid development of technology, online learning is a well-known practice nowadays. But as a result of the current situation caused by Covid 19, this way of learning became mandatory in many countries around the world. The globe was closed, the traditional practice of teaching in the auditorium was impossible to apply. The only way not to miss the academic year , was to adapt and apply various online learning platforms. The academic staff made every effort to ensure the students that they will receive the highest possible levels of support, so that traditional practice could be replaced as best as possible. Were both parties prepared (professors and students)? What were the difficulties and challenges? What do we conclude? This paper answers all these questions through the analysis of data collected by a well-structured questionnaire, which was distributed to students of the Faculty of Business at UAMD and students of the Faculty of Economics, University of Tirana. The conclusions will serve the academic staff to take corrective action on the problems identified

Keywords: Online learning, students, challenges, technology,

AKADEMİSYENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLARI**Anıl Görkem**Lefke Avrupa Üniversitesi Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
asayilir@eul.edu.tr**Abdurrahman Akkuş**Lefke Avrupa Üniversitesi Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
abdurrahmanakkus01@gmail.com**Seher Kaval**Lefke Avrupa Üniversitesi Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
seher.kaval@gmail.com**Özet**

Bu çalışmanın amacı akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesidir. Yöntem: Araştırma grubu 2019-2020 eğitim öğretim yılında Türkiye ve KKTC'deki üniversitelerde öğretim veren toplamları (n=228) katılımcıdan oluşmaktadır. Veriler Zeyneloğlu ve Terzioğlu tarafından geliştirilen "Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Kişisel bilgi formundan elde edilen bilgilerle de akademisyenlerin cinsiyetleri, yaşları, medeni durumları, hangi ülkenin vatandaşı oldukları, en uzun yaşadıkları ülkenin neresi olduğu, nerede yaşadıkları, aile tiplerinin ne olduğu, anne ve baba eğitim durumları, kıdemlerinin(unvan) ne olduğu, kaç yıldır akademisyenlik yaptıkları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada veriler SPSS. 24.0 sayısal çözümleme paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bütün istatistiksel çözümlemeler için güven aralığı %95 ve anlamlılık değeri .05 olarak alınmıştır. Verilerin analizinde frekans analizi, betimsel istatistik, bağımsız gruplar t- testi ve tek yönlü varyans(ANOVA) analizi kullanılmıştır. Bulgular: Elde edilen bulgulara göre katılımcıların daha çok toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumu sergiledikleri görülmüştür. Kadın akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının hem geleneksel hem de eşitlikçi alt boyutta erkek akademisyenlere göre anlamlı biçimde farklılaştığı saptanmıştır. Bunun yanında 41-50 yaş aralığındaki akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının her iki alt boyutta diğer yaş aralıklarına göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca medeni durumu boşanmış akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine karşı daha fazla duyarlılık gösterdiği ve profesör akademisyenlerin diğer unvanlara sahip akademisyenlere göre daha fazla toplumsal cinsiyet rollerine karşı duyarlı olduğu da elde edilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, Cinsiyet, Roller**ACADEMICANS 'ATTITUDES ON GENDER ROLLERS****Abstract**

The aim of this study is to determine academicians' attitudes towards gender roles. Methods: The study group totals that teaching in universities in 2019-2020 academic year in Turkey and the TRNC (n = 228) it consists of participants. The data were collected using the "Gender Roles Attitude Scale" developed by Zeyneloğlu and Terzioğlu. With the information obtained from the personal information form, the gender, age, marital status of the academics, which country they are the citizen of, the country where they live the longest, where they live, what their family type is, their mother and father education status, their seniority (title), how many years The relationship between their academics and their attitudes towards gender roles was examined. Data in the research SPSS. Analyzed using 24.0 numerical analysis package program. For all statistical analyzes, the confidence interval was taken as 95% and the significance value as .05. Frequency analysis, descriptive statistics, independent groups t-test and one-way variance (ANOVA) analysis were used for data analysis. Findings: According to the findings, it was observed that the participants displayed an egalitarian attitude towards gender roles. It has been determined that the attitudes of female academics towards gender roles differ significantly compared to male academics, both in traditional and egalitarian sub-dimensions. In addition, it was

observed that the attitudes of academicians between the ages of 41-50 on gender roles in society differ significantly in both sub-dimensions compared to other age ranges. It is also among the findings that academicians whose marital status is divorced are more sensitive to gender roles and that professors are more sensitive to gender roles than academics with other titles.

Keywords: Academician, Gender, Rollers

FULL PAPER PROCEEDINGS

RİTÜEL, EŞİKSELLİK VE DAYANIŞMA: ÇORİ BORİ ZİYARET EVİ ÖRNEĞİ

Emrah Tüncer

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye,
etuncer@gelisim.edu.tr Orcid: 0000-0001-9120-2270,

Özet

İletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi, teknolojik gelişmeler ve hızlı değişime karşın geleneksel değer ve pratiklerin yeni biçimlenmelerle ortaya çıktığını, inanç ve ibadet pratiklerinde varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Ayrıca bu tür pratiklerin önyargıları ortadan kaldırmada ve ayrımcılığa yol açan söylemlerin azalmasında etkili olduğunu ve dayanışma unsuru oluşturduğunu söyleyebiliriz. Elazığ'ın Karakoçan İlçesi'nde Yoğunağaç Köyü'nde yer alan ve toplumsal ilişkileri düzenlemede rolü olan Çori Bori Ziyaret Evi de, farklı kimliklere sahip kişileri bir araya getiren, iletişim ortamı yaratan ve geleneğin yaşatıldığı mekân örneği sergilemektedir. Çori Bori Ziyaret Evi, Alevi nüfusun yoğun yaşadığı Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde yer alan bir kutsal mekândır. Çori bori Ziyaret Evi'nin bulunduğu Yoğunağaç (Golan) köyü'nün çevresinde yer alan diğer köylerin ise bir kısmı Alevi bir kısmı Sünnidir. Yani bir nevi bu köyler farklı kültürler ve yaşam biçimlerine sahiptirler. Etnik, inançsal farklılığa bakılmaksızın Çori bori Ziyaret Evi'nde bu köyler ve çevre bölgeden gelen insanlar birbiriyle temas etmekte ve kültürel örüntülerinde değişimlerin meydana gelmesinde rol oynamaktadır. Çori Bori Ziyaret Evi, haliyle salt dini olmayıp gün içindeki hayata dair ritüeller ve oluşturduğu ilişkilerle de yeni bir boyut oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma Çori bori Ziyaret Evi'nde gerçekleşen ritüellere odaklanarak Turner'ın belirttiği ritüel gerçekleşirken liminal (eşiksel) evre sırasında insanların tüm hiyerarşik kalıpları yıktığı ve komünitas oluşturdukları savına dayanmaktadır. Çori Bori Ziyaret Evi'ndeki ritüeli, Turner'ın komünitas kavramı çerçevesinden incelemek amacıyla bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Bu bağlamda kullanılan teknikler ise; katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme, yaşam öyküsü, ses ve görüntü ile belgeleme gibi öğelerdir. Sonuç olarak senkretik ve simgesel süreçlerle biçimlenen liminal evrenin gerçekleşmesi ile Alevilerin ve Sünnilerin bir araya gelmesi burayı önemli kılmakta ve toplumsal dayanışmaya yol açmaktadır.

Anahtar kelimeler: Liminal, Çori Bori Ziyaret Evi, Ritüel, Dayanışma

RİTUAL, LIMİNAL AND SOLIDARITY: THE EXAMPLE OF ÇORİ BORİ VISITING HOUSE

Abstract

Despite the development of communication and transportation tools, technological developments and rapid changes, it is possible to say that traditional values and practices have emerged with new formations, they still exist especially in the practices of faith and worship. In addition, we can also say that such practices are effective in eliminating prejudices and reducing discourses that lead to discrimination and create an element of solidarity. In this context, Çori Bori Visiting House, which is located in Yoğunağaç Village in Karakoçan District of Elazığ and has a role in regulating social relations, also displays an example of a place where people are brought together and also communicate and keep the tradition alive. Çori Bori Visiting House is a sacred place located in the Yoğunağaç (Golan) Village, where the Alevi population lives mostly. The other villages around the village of Yoğunağaç (Golan), where the Çori bori Visiting House is located, are partly Alevi and Sunni. In other words, these villages have different cultures and lifestyles. Regardless of ethnic or religious differences, people coming from these villages and the surrounding region contact with each other and perform rituals together at the Çori bori Visitation House. Therefore, this study focuses on the rituals that take place at the Çori bori Visiting House and is based on the argument that Turner states that during the liminal phase, people break down all hierarchical patterns and how they form communitas. Qualitative research model was used in this study to examine the ritual in Çori Bori Visiting House from Turner's concept of communitas. The techniques used in this context are: participant observation, in-depth interview, life history, audio and visual documentation. As a result, the realization of the liminal universe formed by syncretic and symbolic processes and the coming together of Alevis and

Sunnis based on it makes this place important, breaks the prejudices between Sunnis and Alevi living in the surrounding villages and leads to social solidarity.

Keywords: Liminal, Çori Bori Visiting House, Ritual, Solidarity

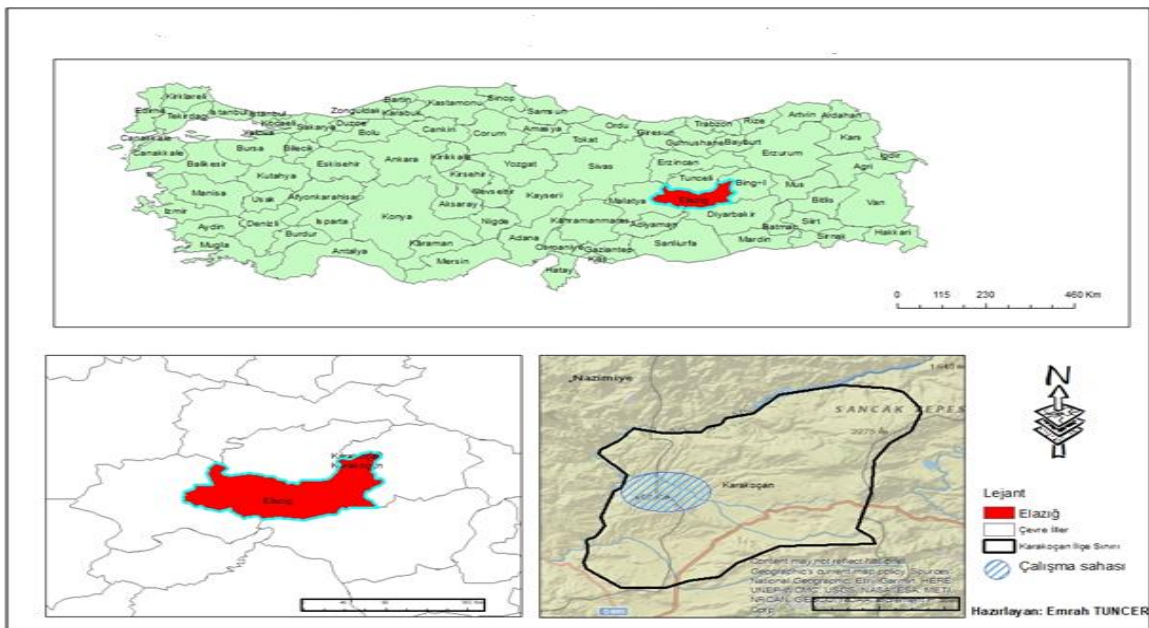
Giriş

Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde yer alan 7 köyde, 2019 yılında sürdürülen “ sosyal dayanışma, dini inanç ve kutsal yerler” araştırmasının bulgularına dayanan bu çalışmada temel olarak Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde yer alan ve diğer köyler, ilçeler hatta iller açısından da önemli bir yere sahip olan Çori Bori ziyaret Evi ele alınmıştır. Alevi bir ailenin yaşadığı ve içinde geçmişte yaşadığı iddia edilen Arap Ağa'dan kalma fesin (bir tür başlık) bulunduğu bu eve farklı inanç ve mezhepten insanlar gelerek ortak ritüellerde bulunmaktadır. Kurban kesilirken, yemek yenilirken ve kutsal fesin çıkarılması sürecinde yaş, cinsiyet, mezhep, inanç farkı olmaksızın insanlar burada bir araya gelmekte, bu ritüellere katılmakta, birbiriyle temas etmekte ve kültürel örüntülerinde değişimlerin meydana gelmesinde rol oynamaktadır. Burada özellikle de Alevilerin ve Sünnilerin bir araya gelmesi burayı önemli kılmakta ve toplumsal dayanışma için tüm hiyerarşik kalıpların yıkıldığı bir komünite oluşmaktadır.

1. Çori Bori Ziyaret Evi

Genelleştirilmiş anlamıyla herhangi bir yeri yahut herhangi bir kişiyi görmeye gitmek anlamına gelen “ziyaret”, Anadolu'nun pek çok yerinde kutsal mekânlara gitmeyi de içerir. Halk arasında daha çok gidip duâ edilmesi gereken bu kutsal yerlerde, çoğunlukla içsel gücü ve meziyetleri olan kişilerin yattıkları kabul edilir. Öte yandan ziyaret yerleri, sadece kendilerine belli bir tinsel güç, veya bolluk ve bereket bulundurduğuna inanılan ve bazı menkıbeler, kerametler, hikâyeler ve mertebeler yöneltlen kişilerin türbeleri, mezarları yahut onlara ithaf olunan makamlar değil, çoğu zaman kutsal olarak kabul edilen ve bilinen birtakım taş, ağaç, göl, kaynak, kaya, dağ vb. mekânlar da ziyaret kategorisine dâhil edilmektedir (İnce, 2009,25). Bu çalışmaya konu olan Çori Bori ziyaret Evi ise daha önceden Yoğunağaç (Golan) Köyü'ne gelip yerleşmiş olan ve kerametleri olduğuna inanılan Arap ağanın bu kerametini devam etmesini sağlayan ve ondan miras kalan kutsal fesin bu evde olmasıdır.

Yoğunağaç (Golan) Köyü, Elazığ ili'ne bağlı olan Karakoçan ilçesinde bulunmaktadır. Kuzeybatı – güneydoğu istikametinde uzanan Ohi Deresi Yoğunağaç Köyü civarında Peri Suyu ile birleşir (Harita-1). Bu alanda aynı zamanda bölge coğrafyası ve turizmi açısından önemli olan Golan Termal Tesisleri bulunmaktadır.

Harita 1. Karakoçan Lokasyon Haritası

Yoğunağaç Köyü bu termal tesise nispeten uzak ve etrafa yayılmış dağınık yerleşim özelliği göstermektedir. “Çori Bori” Ziyaret Evi de, Yoğunağaç(Golan) Köyü’nün girişinde ve yolun sağ tarafında yer almaktadır. Bu ziyaret evi, türbe ya da yatır niteliğinde olmayıp Arap ağa soyundan gelen ailenin yaşadığı, sosyal, ekonomik hayatını idame ettikleri ve içinde Arap ağadan aktarılan kutsalın (fes) yer aldığı bir evdir. Ailenin geçmişi ve Arap Ağa’nın kutsallığı üzerine yaptığım görüşmelerde hikâye farklılaşsa da ortak temalar ön plana çıkmaktadır. Türbenin önemini M. A. Şöyle açıklamaktadır:

“Çori Bori bu bölgede çok önemsenen bir yerdir. Arap Ağanın mirasıdır. Arap Ağa, Golan Köyü’ne Peri Nehri kenarında yer alan Paş Köyü’nden gelir ve buraya yerleşir. Ondan kalan fes gelenlere şifa dağıtır. Bölgede her kes burayı çok önemser. İnsanlar yemin ederim demez Çori Bori derler (M.A. Erkek, 55, Yoğunağaç Köyü, 9.08.2018). ”

Çok sayıda kerameti olduğu söylenen Arap Ağanın yörede en bilinen ve en çok anlatılan hikâyesi de M.A.’ya göre şöyledir:

“Yaklaşık 40 asker karınlarını doyurmak için Arap Ağanın evine gelirler Arap ağa eşine misafirlere bir şeyler hazırlaması için seslenir. Tabi o dönem yoksulluk olduğu için eşi de zaten un az kimseye yetmez düşüncesiyle Çori bori der. "Çori bori" (zıkkım yiyin), (zıkkım ye) anlamına geliyor. Arap ağa kismet neyse onu yiyelim der. Eşi küçük bir kümbe (bir tür çörek) getirir. Askerler birbirlerine bakar. Bununla kim doyabilir gibisinden. Askerler yemeye başlar ama bu kümbe de hiç eksilme olmaz bir türlü bitmez. O zaman anlıyorlar mübarek olduğunu. Sonra giderlerken yanlarında evin bahçesinde bir demir parçası alır bir asker bakalım gerçekten mübarek biri mi diye. Biraz ilerledikten sonra o asker felç olur. Bunun üzerine arkadaşları onu hemen tekrardan "Çori Bori"ye getirirler. Arap Ağa, bazı anlatımlara göre söylen başındaki külahı çıkarıp askerin ağzına sürer. Asker hemen iyileşir. Böyle böyle bütün bölgeye yayılır (M.A. Erkek, 55, Yoğunağaç Köyü, 9.08.2018). ”

Bu anlatıda Çori bori Ziyaret Evi’ni yansıtan temel özelliklerden olan “Az yiyecek çok kişiyi doyurmak”, motifi aslında birçok velayetnamede ve anlatıda da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Abdal Musa Velayetnamesi’nde de Abdal Musa’nın gemiyle gelen kırk bin aç leşkeri (askeri) keramet ile doyurması anlatılır. Aynı zamanda bu motife dinî anlatılarda da rastlarız. Örneğin Hz. Muhammed Ebu Talha’nın evine kalabalık bir grupta gittiğinde, Ebu Talha evdeki yemeğin yetmeyeceğinden korkar ve endişe eder; ancak yemek bereketlenir ve misafire yeter (Boran, 2017: 44). Ayrıca Ocak, “az yiyecek çok kişiyi doyurma” motifini Kitab-ı Mukaddes’te ve menakıbnamelerde yer alan ortak motifler içerisinde değerlendirmiştir (Ocak, 2010:78).

Köydeki başka anlatımlara göre ise kutsallık aslında Arap ağanın babasından ona devredilmiştir. Yani keramet sahibi Arap Ağa değil, babası Mehmet Ağa-ı Kal’dır. Mehmet ağa-ı kal söylenceye göre Fesi ile Mesini (başlık ve ayaklık) vasiyet olarak bırakmıştır asıl keramet onlardadır Mes Bingöl’de bir köyde iken Fesde Yoğunağaç (Golan) Köyü’nde bu evdedir. Bazı anlatımlarda ise Arap Ağa ve Mehmet ağa-ı Kal’ın akraba olmadıkları ama birbirlerini tanıyan ulu insanlar olduğu yönündedir. Görüleceği üzere “Çori Bori’ etrafında oluşan tarihi kimlik farklı anlatımlarla kendisini var etmektedir. Kısacası genel kanı sağlığında çeşitli kerametler gösteren, insanlara iyilikler eden Arap Ağa, bu hususiyetlerini öldükten sonra da devam ettirmekte ve kendisini Çori Bori özelinde yaşamsallaştırmaya, oradaki fesi aracılığıyla devam ettirmektedir. Haliyle günümüzde birçok hastanın şifa bulduğunu, isteklerinin gerçekleştiğini bundan dolayı da tekrar tekrar geldiklerini ifade eden çok sayıda kişi ile karşılaşmak mümkündür. Örneğin görüşme yaptığım ve defalarca orada gördüğüm H.G. kendi başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır.

“İlk olarak dayımın kızı ile geldik. Ortaokula gidiyorum. Büyüklerimiz bizi aldı geldi buraya.Dediler ki böyle yuvarlak penceresi var ya yukarda damda. Oradan aşağıya bakın üç kere. Öyle orada üç kere baktım işte. Baktım sonra aşağı geldim. Bir gece uyudum. O gece burası kaşınmaya başlamış(göz içini göstererek). Gözümdeki şu siyah

gözükmüyordu, önceden beri varmış. Dayımın kızının da vardı. Delikten bakarken güldü, onun ki iyileşmedi. Benim aynı akşam kaşındı, kaşındı, açıldı. Gözüm iyileşti. Burayı herkes biliyor. Biliyoruz. Sahibinin kızları arkadaşımı. Kaplıcaya gidiyoruz, buraya geliyoruz. Çok seviyoruz yani. İnançlıyız, inanıyoruz. Buraya çok kişi gelirdi. Mesela deli olanlar vardı. Hani kafayı yiyenler. Gelirler buraya mübareğe iyileşiyorlardı. Yeterki inancın olsun. İnancın olduktan sonra her şey oluyor. O gece bir titreme vücuduma geldi. Hisettim o zaman. Damdan bakarken o gece üstüne yattım, o zaman oldu. Ondokuza girmemiştım. Dayımın kızı mesela gülersen, inanmazsan olmaz zaten. Dayımın kızı o yine iyileşmedi. Ameliyat olmasına rağmen iyileşmedi. Mübareğe inandığım için geldim. Siyahı gözüküyordu. Sonra iyileşti (H.G., Kadın,42, Yoğunağaç Köyü, 12. 07. 2018).”

Daha önceden gözleri şaşkınlık olan H.G.’nin inanarak geldiği Çori Bori Ziyaret Evi’nde gözlerinin tamamen düzeldiğini ifade etmektedir. Çevresindeki diğer kişiler de bu durumu eski fotoğraflardan teyit ettiğini söylemektedirler. Bu tür örnekler başka gelenler tarafından da anlatılmaktadır. Kısacası Çori Bori Ziyaret Evi’ne gelen birçok kişi varlıklarına bir anlam bulduklarını, iyileştiklerini ifade etmektedirler. Bunun için temel olan şey ise ziyaretçilere göre kişinin itikatlı olup bu süreçte inanmasıdır.

2. Çori Bori Ziyaret Evi’nde Ritüel, Eşiksellik Ve Komünitas

Çori Bori Ziyaret Evi farklı köy, ilçe ve illerden gelenlerin bir araya geldiği, dileyenin Kuran okuduğu, namaz kıldığı, kurban kestiği ama herkesin bir arada önyargılarını, farklılıklarını kenara bıraktığı bir ziyaret yeri olması sebebiyle oldukça önemlidir. Alevi bir ailenin yaşadığı bu ziyaret evine bölgedeki her yaştan, ırktan, farklı inanç gruplarından insanlar gelmekte ve fesin sarılı olduğu sarıgn çıkarılması ritüeline katılmaktadırlar. Bu sürecin sonunda Alevi ve Sünni köyler arasında önyargının giderek kırıldığı, insanların toplumsal dayanışma sergiledikleri görülür. Burada günlük yaşamda alışılan ve kabul edilmiş kaideler, kimlikler ve diğer farklılıklar askıya alınır. Yurt içi ve yurt dışından farklı inanç ve görüşe sahip çok sayıda kişinin geldiği bu alandaki insanlar, her ne kadar farklı bir kültür ve inanca mensup olsa da oradaki topluluk içinde gerçekleşen davranış ve bütününe bir parçası haline gelir. Dolayısıyla bu süreç Turner’ın eşiksellik kavramı üzerinden okunabilir. Eşiksellik kavramının yeterince anlaşılabilmesi için ise Gennep’in geçiş ritüelleri üzerinde durmak gerekir.

Ortak özellik ve fonksiyona göre ritüel, fert ya da toplulukla ilgili bazı değerlerin, elverişli zamanlarda, simgesel ve çoğu vakit değişmeyen, ardışık davranış biçimleri ile tekrarlanmasıdır (Karaman, 2010: 229). Bireylerin yaşamını bir geçişler serisi olarak gören ve “bir durumdan başka bir duruma, kozmik ya da sosyal dünyadan bir diğerine geçişe eşlik eden seremonik kalıpların (ceremonial patterns) tümü” ile ilgilendiğini ifade eden Van Gennep, tüm bu seremonik kalıpları tek bir özel kategori yani geçiş ritleri adı altında kavramsallaştırmaktadır. Arnold Van Gennep’in, kavramsallaştırdığı ve “Rites of Passage” olarak isimlendirdiği bu geçiş ritüelleri insan yaşamında önemli sayılabilecek geçiş aşamalarından oluşur. Kültürel farklılıklar ve dini inançlara bağlı değişebilen bu geçiş dönemleri birçok toplumda ritüellerle tamamlanır. Gennep’e göre bu üç aşamada meydana gelir. Ayrılma, dönüşüm (geçiş/eşiksellik) ve bütünleşme (Özbudun, Şafak, Altuntek 2014, 311). Ayrılma dönemi; kişilerin geçmiş dönem, konum, statü ya da kimliklerinden ayrılma evresidir. Bu süreçte bir tür arınma görülür ve bunlar da birçok ritüelistik davranış ile karakterize edilir. Eşiksellik artık kişinin ne eski statüsünde olduğu ne de yeni statüye geçtiği dönemdir. Bu durum Turner tarafından Betwixt & Between (ne o, ne bu, ikisinin ortası) şeklinde bir ifade ile tanımlanmaktadır ve genellikle birey bu durumda birçok sınırlandırmayla karşılaşır. Bütünleşme evresi ise artık bireyin yeni statüsüne geçtiği evredir. Birey yeni statüde kabul gören, icap edilen donanımlara erişmiş olur.

Turner “The Ritual Process” isimli kitabında ağırlıklı olarak bu eşiksellik kavramı üzerinde durur. Bu evrenin simgesel yönlerinden çok sosyal yönlerini keşfetmeye çalışır ve bu evreyi, “yapılar-arası durum” olarak tanımlar. Turner, türdeşlik, eşitlik, anonimlik, cinsiyetler arasındaki ayrımın en aza indirgenmesi, mülksüzlük, hiyerarşisizlik, dış görünüme ehemmiyet vermeme, servete bağlı ayrımlardan cömertlik, yoksunluk, yalınlık, genel boyun eğcilik, acı ve ızdırabın kabulü gibi özelliklerle belirlenen eşiksellik evresini paylaşılanların bir komünitas oluşturduklarını belirtir

(Özbudun, Şafak, Altuntek 2014, 311). Latince yoldaşlık anlamında gelen cominiustan türeyen bu terim, liminal evre sırasında ritüel gerçekleşirken insanların tüm hiyerarşik kalıpları yıktığı ve değişik bir sosyal yapı oluşturdukları birlikteliğe ve bundan doğan birliktelik hissine verilen addır. Kısacası Turner, insanların bir araya geldiği, beraber hissettiği ve sosyal farklılıkları bir kenara bıraktığı, günlük yaşam baskılarından kurtulduğu duruma, “karşı yapı” (anti-structure) ve ritüel yoldaşlık tecrübesine de “komünitas” demektedir.

Karşı-yapı evresi ve komünitas durumunu Çori Bori Ziyaret Evi’ndeki birçok ritüelde görmek mümkündür. Özellikle aynı ev içinde farklı inançları benimseyen insanların ritüele katılırken bu evreyi sağladıklarını söyleyebiliriz. Çori Bori’de bu sürece kurban kesilerek başlanır. Bilindiği gibi insanlar arasında ya da dinde kutsal ve kutsal dışı arasındaki bağı sağlayan çeşitli araçlar vardır. Bu araçların amacı bir anlamda karşısındaki ile irtibat kurmaya çalışıp, ona saygı göstermek anlamına da gelmektedir. Bu durum her döneminde karşımıza çıkmaktadır. Doğanın etkinliği ve gücü karşısında çaresiz kalan insan kendini koruma adına çoğu zaman yüce, ulu buldukları, inandıkları tanrısal varlıklara kurban adanmışlardır. Günümüzde de insanlar kötü bir olayla karşılaştığı zaman veya bir sıkıntısı, derdi olduğunda “Şu zorlu günler biterse kurban keseceğim, kurban adayacağım” diyerek adakta bulunmaktadır. Çori Bori Ziyaret Evi’ne gelenler için de kurban, hem insanlar arasında hem de ilahi olan ile bağ kurmanın ve saygı göstermenin bir çeşidi olarak okunabilir. Çünkü buraya gelenler Arap Ağa üzerinden Allah’ın lütfunu kazanmak, affına sığınmak, dilekte bulunmak, şifa istemek gibi bazı Çori Bori Ziyaret Evi’ne özellikle yaz aylarında çok sayıda kişi gelmektedir. Genç nüfusun oldukça az olduğu bu bölgede, göçe bağlı olarak yaz ve kış nüfusları arasındaki fark oldukça belirgindir. Yazın özellikle İstanbul ve Almanya başta olmak üzere birçok yerden insanlar köylerine gelmektedir. Dolayısıyla Çori Bori Ziyaret Evi, yurt dışından tatilini memleketlerinde geçirmek isteyenlerin de yoğun olarak gelip kurban kestikleri yer haline gelmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. Çori Bori ziyaret evine yurtdışından gelen yabancı plakalı araçlar (Emrah Tuncer, 12 Temmuz 2018)

Ziyaret evi ve ahırın hemen arkasındaki arazide kurban kesilir. Her ne kadar gelen misafirlerin yardımcı olduğu görülse de kurbanın kesilmesi, postunun çıkarılması, bölünmesi işlemi genelde türbe sahibi M.G. tarafından gerçekleştirilmektedir (Görsel 2). Kesilen genelde küçükbaş hayvan olmasının yanında maddi durumu elvermeyenler kümes hayvanlarını da kurban edebilmektedirler.

Görsel 2. Çori Bori ziyaret evinde kurban kesimi (Emrah Tuncer, 12 Temmuz 2018)

Parçalara ayrılan bu etler ise genelde bu evde oturan M.G.'nin annesi, eşi ve ziyarete gelen diğer kadınlar tarafından sacda kavrularak misafirlere pilav ve salata ile ikram edilir. (Görsel 3). Kesilen kurban eti eğer çoksa ve artmışsa aynı zamanda her misafire evine götürmek üzere verilir.

Görsel 3. Çori Bori ziyaret evinde pişirilen kurban etinin misafirlere sunulması (Çiğdem Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Çori Bori Ziyaret Evi'ne gelenler hep birlikte evin gölgesinde zaman geçirirler. Sosyal, inançsal ve kültürel farklılıklarını bir kenara bırakan insanlar burada yan yana otururlar. Namaz saatlerinde namaz kılmak isteyenler gidip ziyaret evi içinde namazını kılar. Ev sahibi gelen Sünni misafirleri için evde

namaz kılmaları için çok sayıda seccade bulundurur. Evde bulunan diğer kişiler ise varsa ev/mutfak işlerine yardımcı olur ya da dışarda sohbet ederler (Görsel 4).

Görsel 4. Çori Bori ziyaret evinin önünde oturan misafirler (Emrah Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Yemek yedildikten sonra ev sahibi tarafından evin bir odasında çıkartılan yeşil beze sarılı kutsal fes, sıraya giren ve sırası gelen herkesin vücuduna sürülür (Görsel 5) . Mırıldanan dualar ve istekler eşliğinde kutsalı üç defa öpüp başına koyan kişi tekrardan dışarıya diğer misafirlerin yanına gider. Komünite açısından en belirgin durum bu andır.

Görsel 5. Çori Bori ziyaret evine şifa bulmaya gelen ziyaretçilere ev sahibi tarafından fesin sürülmesi ritüeli (Emrah Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Kadın, erkek, çocuk, Alevi, Sünni gibi kimlik ve farklılıkların ortadan kalktığı odada herkes sıraya girerek önündeki ritüelin bitmesini bekler (Görsel 6). İnsanlar bu etkinlik içinde olağan sürenin ve

sosyal yapıların dışına çıkarlar burada her zaman karşılaşılın hiyerarşik yapı büyük oranda ortadan kalkar ve farklı bir toplumsal yapı meydana gelir.

Görsel 6. Misafirlerin fesin sürülmesi ritüelini beklemeleri (Emrah Tuncer, 12 Temmuz 2018)

İnsanların bir araya gelerek birlikte hissettiği ve farklılıklarını kenara bıraktığı yani komünitas durumuna en yakın olarak ifade edilebilen bu anın Victor Turner'ın belirttiği liminal (eşiksel) evre ye denk geldiğini söyleyebiliriz. Bu anın etnik, inançsal farklılığı ortadan kaldırdığını, bu süreci yaşamış yani bu ritüele katılmış birinin de bundan sonra bazı önyargılarını ortadan kaldırıp dayanışmanın artmasında ve ayrımcılığa yol açan söylemlerin azalmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu durum bu köydekilerin işlettiği Golan Kaplıcalarında da yaşanmaktadır. Yani Yoğunağaç (Golan) Köyü sadece bu ziyaret evi aracılığıyla değil bu köyde yer alan Golan Kaplıcaları aracılığıyla da bir komünitas sağlar. Burası da kuralların bir süreliğine ortadan kalktığı veya askıya alındığı bir yer olarak nitelendirilebilir. “Kötü/günahkâr biri suya girerse kaplıca suyu kurur” inancının olduğu bu tesiste, farklı inanç ve kültüre sahip insanlar yan yana olmaktadır. Buraya gelen kişiler buradaki havuzları birlikte kullanıp, ortak mekânda dinlenirler. Tanımadıkları insanlarla sohbet edip evden getirdikleri yiyecekleri paylaşırlar.

3. Sonuç Ve Değerlendirme

Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde toplumsal yapıya ait sınırların aşıldığı eşiksel ve eşikimsi deneyimlerin yaşandığı, ritüellerde birliktelik ruhunun baskın geldiğini ve bu durumun farklı örneklerle yaşamsallaştığını görebilmekteyiz. Dolayısıyla insanların bir arada yaşadığı, birbirlerini tanıdığı, yüz yüze ilişkiler kurduğu, ortak bir geçmişi paylaştıkları ve değişimin çok yavaş gerçekleştiği geleneksel toplum örneği gösteren bu köyde görüleceği üzere güçlü gelenekler, toplumsal iletişim ve kontrol mekanizmaları hayli fazladır. Aynı zamanda köyler arası dayanışma duygusunu oluşturan bu bağlar, köyden köye farklılık gösterse de komünitas süreçlerini yakınsayan örneklerle sıkça rastlanılmaktadır.

Kaynakça

- Boran, Mustafa (2017). Menakıbnamelerin Yapısalıcı Yöntemler ile İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Eken Küçükaksoy, Merve (2017). Müziğin Performans Sürecindeki “Sihirli Birliktelik”: Müzikal Komünitas. Rast Müzikoloji Dergisi , 5 (3) , 1732-1744 .
- Karaman, Kasım (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta,2010(21): 237-237
- İnce, G. (2009). Hatay’da Bulunan Ziyaret-Yatır Yerleri İle İlgili İnanışlar Ve Bu Ziyaretler Etrafında Oluşan Efsaneler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2010). Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbudun, Sibel, Balkı Şafak, N. Serpil Altuntek (2014). Antropoloji-Kuramlar ve Kuramcılar. Ankara: Dipnot Yayınları.

THE ROLE OF PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE IN A TRANSITION STATE. THE CASE OF KOSOVO

Ylber Aliu,
AAB College, Faculty of Public Administration, Republic of Kosovo.
ylber.aliu@universitetiaab.com.

Nagip Skenderi,
University of Pristine, Economical Faculty, Republic of Kosovo.
nagip.skenderi@uni-pr.edu

Abstract

Since its independence Kosovo continues to face a high rate of unemployment. The purpose of this research paper is to study the labor market administration by the Public Employment Service in Kosovo. The result of the research is to understand the extent to which the employment policies offered by the Public Service have addressed unemployment. The methodology used in this paper is different. For the theoretical part of the paper we have used various books, papers and scientific articles on the role of the Public Service in addressing unemployment. Where as for the practical part we have used reports, public and studies of local and international institutions as well as semi-structured interviews with the middle level management of the Public Employment Service. The conclusions of the paper are: (i) the Public Employment Service has a role in a state that is in the transition process; (ii) the Public Employment Service should be reformed and modernized as well by increasing cooperation with employers; (iii) the Public Employment Service operates in a competitive environment with private employment agencies and the work of these agencies should be seen as complementary to the PES; (iv) The Public Employment Service should expand the list of services and measures offered by clients, diversify active labor market policies for different categories of unemployed, and offer, in addition to active policies, passive policies the labor market for the unemployed who cannot be integrated into the labor market; (v) The Public Employment Service should provide professional trainings required by the labor market.

Keywords: Kosovo, employment, Public Employment Service, role, labor market.

Introduction

Unemployment is one of the main problems Kosovo has faced since declaring independence until now. A key role in solving the problem of unemployment has the Public Employment Service (after: the Employment Agency). The Employment Agency administers with the network of Employment Offices and Vocational Training Centers. The Employment Service Agency provides public employment services and implements active and passive policies (only a few) in the labor market in Kosovo. In the study we will analyze the institution responsibilities for regulating the labor market administration in Kosovo, as well as the main value of this study is empirical research through semi-structured interviews with leaders of the Office of employment and Vocational Training Centers.

The main research questions of the paper are:

1. What is the theoretical framework regarding the role of employment agencies?
2. What is the legal framework that regulates the responsible institutions for labor market administration in Kosovo?
3. What are the views and experiences of the Employment Offices leaders and the Vocational Training Centers related with services and active labor market policies offered in Kosovo?

The research paper hypotheses are:

- (i) The Public Employment Service has a role in a state in the process of transition;
- (ii) The Public Employment Service should be reformed and modernized as well by increasing cooperation with employers;

- (iii) The Public Employment Service operates in a competitive environment with private employment agencies and the work of these agencies should be seen as complementary to the PES;
- (iv) The Public Employment Service should expand the list of services and measures it offers to clients, diversify active labor market policies for different categories of unemployed, and offer, besides active policies, policies labor market passives for the unemployed who cannot be integrated into the labor market;
- (v) The Public Employment Service should provide vocational training required by the labor market.

Three main methods of data collection were used in this paper. First, data collected from academic literature on the theoretical framework portion. Second, the legal method elaborating on the content of the legal framework that regulates the administration of the labor market in Kosovo. Third, the empirical method by collecting data through semi-structured interviews with Heads of Employment Offices and Vocational Training Centers.

Theoretical framework

The theoretical debate on the Public Employment Service (PES) will start from the analysis of the concept of unemployment.

According to Shiveley, "Unemployment is a situation in which there are no jobs for everyone looking to work" (Shiveley, 2012, p. 144). It should be noted that in every economy there is some unemployment, as people move from one job to another and are temporarily jobless. The greatest negative effects of unemployment compared to all other social groups are on youth. This is because "When unemployment is high and persistent it mostly hits youth" (Winfield, 1993, p. 1).

An example of "... the difficulty governments have in lowering unemployment is the efforts of Western European states, whose strong governments have tried hard to reduce it, but still maintain unemployment rates of almost 10%" (Wajdenfeld, 2002, p. 263). However, still "All European Union countries, within the framework of their economic, labor market or social policy, pursue certain forms of employment policy" (Ibid). However, for the government to be successful with policies to 'fight' unemployment, it must develop policies that target certain strata of citizens. Policies that do not refer to all citizens, but which focus on certain social strata, which are considered the most vulnerable (Eberts, O'Leary, Wander, 2002).

Where as according to Mankiw and Taylor, "... an unemployed person is someone who does not have a job" (Mankiw, Taylor, 2012, p. 162). The problem of unemployment is compounded by the methodology of its measurement. One way of measuring is "One simple way is to count people who every day claim government unemployment benefit payments, so called claimants. Since the benefits are paid by a state agency it will be easy to collect data on the number of claimants " (Ibid). The duration of unemployment depends also on the "Term of the employment contract" (Leschke, 2006, p. 71).

But what is the role of government policies in fighting unemployment? Should the state intervene in the labor market in order to facilitate and promote employment or not? If so, what are the institutions tasked with administering the labor market in an effort to achieve full employability of citizens?

The state, "... in the context of a market economy, appears as a regulator in the function of a progressive social policy" (Çela, 2015, p. 170). But this mission cannot be properly fulfilled except in agreement with employers and professional organizations. Thus, "Government policies try to facilitate job search in a variety of ways. One way is through state-run employment agencies or job centers that disseminate information about vacancies" (Ibid, p. 172). Whereas, another way is through public qualification schemes, which aim to facilitate the transition of workers from declining to growing industries and to assisting disadvantaged groups who escape poverty. And, "Proponents of these policies believe that they make the economy operate efficiently while keeping the workforce fully

employed and reduce the inequalities inherent in a constantly changing market economy" (Ibid, p. 173).

Appearance of the PES regarding the industrialization process as a result of social and economic problems caused by unemployment. Initially, "Early workforce offices mainly dealt with employment mediation, that is, with the process of arranging opportunities for job seekers to find work while employers fill vacancies, but some have also been incorporated into new unemployment insurance systems" (Phan, Hansen, Price, 2001, p. 13).

In 1919, then newly established, International Labor Organization (the ILO) by the Unemployment Convention (No 2) recommended member states to establish PES. According to Article 2 of this Convention, "Each State Party (author's remark: each State Party to the International Labor Organization) ratifying this Convention shall establish a public employment agency under the control of the central authority" (International Labor Organization, 1919). Where public and private employment agencies exist, actions must be taken to coordinate the action of these agencies by a national authority.

The four main functions of the PES are: employment mediation; providing labor market information; administration of labor market adaptation programs; as well as the administration of unemployment benefits (Ibid, p. 15). Despite the usefulness of the PES, there are some unresolved doubts that need attention. Thus, "First, there is the tension between a universal self-help service and advanced personalized services. Second, there is a tension between providing customer-oriented services and unemployment benefits policies. Third, is the role of the future PES in the process of lifelong learning and professional orientation" (Phan, Hansen, Price, 2001, p. 21).

The European Commission, namely the DG on Employment, Social Affairs and Inclusion, requires European countries' PESs to develop, in addition to the classical functions, additional functions such as: lifelong learning to have close relations with employment policies, social cohesion, and economic policies. The new career guidance approach, called lifelong learning, is potentially a strong bridge between these policies at both the civic and individual levels. Lifelong learning includes: employment counseling, career counseling, rehabilitation counseling, job market information, etc. The differences between employment counseling and secondary career counseling relate to the organizational goals of the PES. Some of these services may be provided by the PES, while others may be purchased from external providers (European Commission, DG Employment, Social Affairs and Inclusion, 2011, p. 3).

The European Commission has gone a little further in establishing the PES network of EU member states. The purpose of establishing this network is to exchange views as well as assess the learning needs between Member States' Public Employment Services. In 2018 the Work Program of this network contained a large number of network activities, as joint lessons aimed at modernizing and improving PES performance (European Commission, 2018, p. 7).

Also, in the last twenty years there has been a great deal of pressure to reform PES in many countries (Dell'Aringa, Rocca, Keller, 2001, p. 1). This pressure is due to several key factors: "1. The privatization process and keeping the labor costs under control. 2. New management practices and the effectiveness and efficiency of public services. 3. Centralization vis-à-vis decentralization. 4. The role of trade unions and their response to increasing the need for flexibility, performance and quality in public services" (Ibid, p. 4).

Many other studies have found that public employment services are under the pressure of 'survival' from two other processes, globalization and European integration (Bach, 1999, p. 2), (the latter applies only to aspiring states that want to integrate into the EU). The nation-state, with its legal and administrative characteristics, is under constant pressure from the globalization process, which has an impact on both the public sector and, consequently, the PES.

In the last decade, the pressure for PES has increased due to the global economic crisis which has led to an increase in unemployment. Different states have been forced to develop measures to deal with the crisis. For example, “Spain has undertaken some labor market reforms with the aim of flexibility in the labor market, strengthening of the Public Employment Service and active labor market measures” (Suarez, Cueto, Mayor, 2014, p. 3). Part of the reforms has been to allow private employment agencies to supplement PES action and to provide individual counseling to jobseekers. The global economic crisis has also influenced employers' behavior in planning labor force recruitment policies, as is the case in the UK (Johnstone, 2018).

The success of the PES in hiring jobseekers and the unemployed who advise depends on contacts and cooperation with employers. The case of PES in Switzerland best argues that contacts and cooperation between employees in the Employment Offices and employers influence the increase of job opportunities for the unemployed (Behncke, Frölich, Lechner, 2007, p. 3).

In a summary of the World PES Association, labor market challenges and trends, PES implications, identify some as: demographic changes, globalization, technological change: PES in lifelong learning, market mismatches Labor: States' capacity to change circumstances and slow productivity growth, income growth inequalities: PES can be an important tool in improving the opportunities of disadvantaged groups to help reduce income inequality , labor market transitions (Peromingo, Baptista, Lima, Rubin, Froy, 2015, p. 2 and 3).

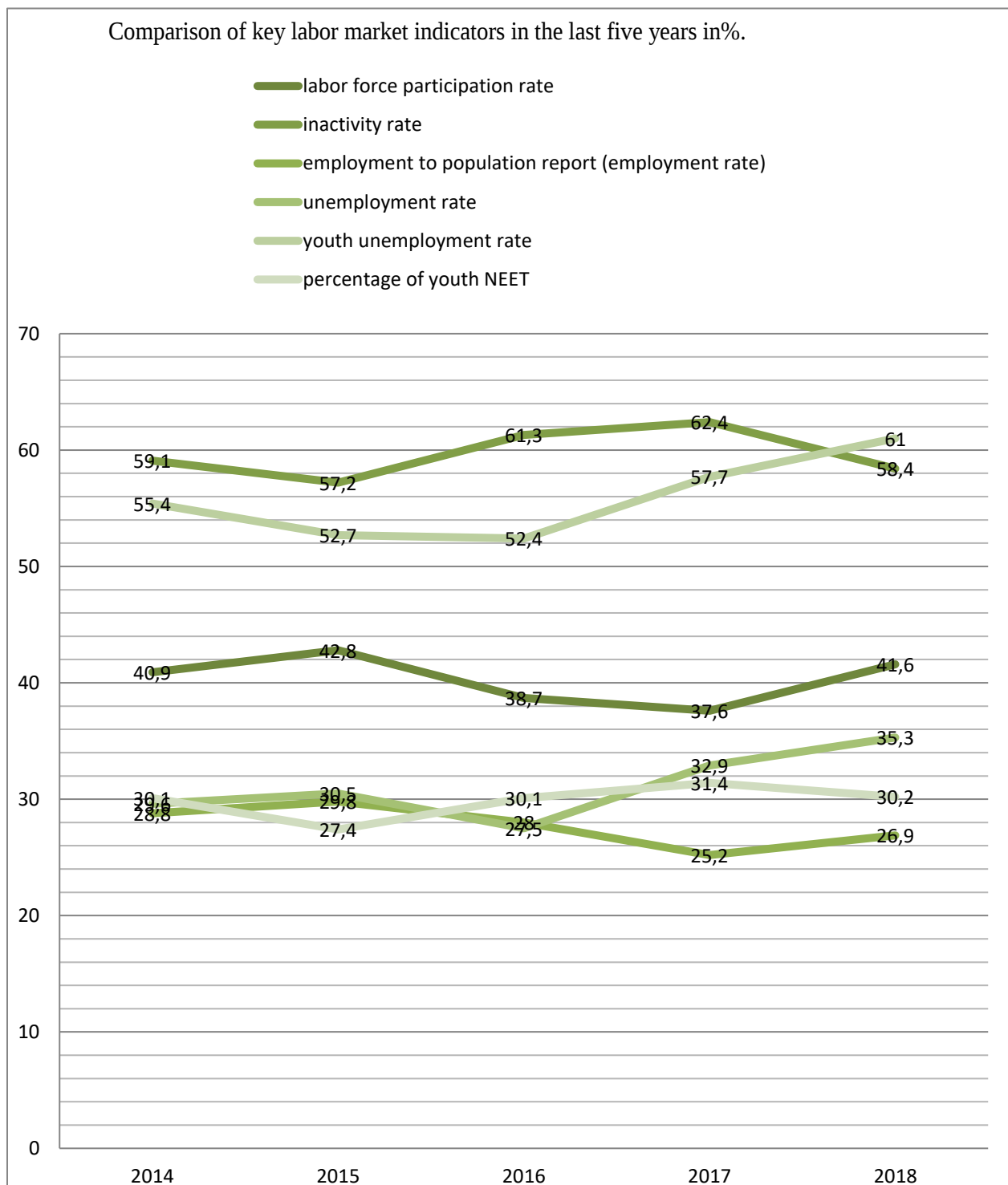
Another factor that has influenced PES reform requirements is the emergence and growth of private employment agencies. According to the ILO, “Private Employment Agencies are those agencies where the employee is hired by the private employment agency, and then hired to perform his / her work under the supervision of the employer company” (International Labor Organization, 2009, p. 1). The ILO has also approved a 1997 Private Employment Agencies Convention No. 181 (International Labor Organization, 1997). These agencies, especially in the Western countries, have gained tremendous ground by profiling particular clients. For example, German private employment agencies in 2015 arranged 961,000 temporary jobs. The number of private employment agencies in Germany has tripled in recent years. About 11,000 private employment agencies in Germany provide employment services to enterprises (Grund, Minten, Toporova, 2017, p. 2). Some other authors have argued that the flexibility of triangular employment relationships allows employers to reduce labor and employment and the cost of training, while other researchers see the work of private employment agencies associated with low wages, minimal labor benefits, negligible job security. work, little training and no job prospects (Mitlacher, 2008, p. 1).

Context of the problem: labor market indicators

The main labor market indicators are indicators of national labor market data that include variables related to employment, unemployment, labor force, etc .; many of these indicators have sub-indicators.

Key labor market indicators in the last five (5) years in Kosovo argue that unemployment remains one of the main problems. As can be seen from Table 1, labor force participation rate, inactivity rate, employment-to-population ratio, unemployment rate, youth employment rate and the percentage of youth in the NEET category (young people who are not employed, not studying and not looking for work), constantly have negative trends. Example: The unemployment rate has steadily increased: while in 2014 unemployment was 30%, in 2018 unemployment at the country level has increased to 35.3%. Meanwhile, youth unemployment and the NEET category have also increased.

Table 1: Comparison of key labor market indicators in the last five years in %.

Source: Kosovo Agency of Statistics. (2018). Labor Force Surveys for 2018. Prishtina: KAS; Kosovo Agency of Statistics. (2017). Labor Force Surveys for 2017. Prishtina: KAS; Kosovo Agency of Statistics. (2016). Labor Force Surveys for 2016. Prishtina: KAS; Kosovo Agency of Statistics. (2015). Labor Force Surveys for 2015. Prishtina: KAS; Kosovo Agency of Statistics. (2014). Labor Force Surveys for 2014. Prishtina: KAS; Kosovo Agency of Statistics. (2018). Statistical Yearbook of the Republic of Kosovo, 2018. Prishtina: KAS.

The legal framework

The responsible institution for the labor market administration in Kosovo is the Employment Agency. According to the Law for the EARK, "The Kosovo Employment Agency is a public service provider in the labor market, aimed at administering the labor market and implementing employment and vocational training policies" (Assembly of the Republic of Kosovo, 2014).

According to this law, the EARK has the following duties and responsibilities: implementation of MLSW policies in the field of employment, training and vocational rehabilitation, adapted to unemployed persons, jobseekers, employers, employees and foreign nationals employment in Kosovo; monitoring and coordinating the implementation of active labor market measures and programs; preparing labor market information, analysis, research, and studies on labor market needs; drafting of curricula, teaching materials and assessment procedures; outsourcing services accredited by non-accredited providers in vocational training, advanced profiles and profiles not developed in the VTC; advising and providing information on labor migration, giving official confirmation of the time the foreigner can work in the Republic of Kosovo; proposing legislative initiatives in the field of employment and vocational training or employment protection policies; preparation of periodic and annual reports to the Ministry on the implementation of the annual program and specific projects; identifying needs for staff training / promotion at the local level in order to improve service delivery; coordination of activities with EO, VTCs and other relevant institutions; allocation of tasks from EO and VTC Work Program; as well as establishing partnerships with the local community and other stakeholders that aim to employ vulnerable groups (Ibid). The Agency has a special law regulating the registration and provision of services for the unemployed, jobseekers and employers (Assembly of the Republic of Kosovo, 2016). Whereas, the Ministry of Labor and Social Welfare, as responsible for policy-making, has drafted and approved the Regulation on Active Labor Market Policies, which is the basic document that defines and regulates active labor market policies that should be provided by the Employment Agency (Ministry of Labor and Social Welfare, 2018).

Results of empirical research

This section includes the presentation of data collected from the semi-structured interviews conducted with the EO Leaders as well as the VTC Leaders. Since EO are numerically more than VTCs, some of the personal data in the first part of the questionnaire were also requested from the EO leaders. Whereas, in the second part of the questionnaire, EO leaders were asked about: their knowledge about employment policies implemented by EOs, about the most successful active labor market policies, about the relationship between active and passive policies in employment. Labor market, marginalized groups of society which should be supported through active employment policies in the labor market, cooperation with employers, about operating in a competitive environment with private employment services and other issues that they face assessed as necessary to add them to the questionnaire. It should be noted that all the Leaders of the EO have taken part in the research and answered our questions.

In the first part of the questions personal data about the respondents were extracted. These data refer to age, gender, education, and ethnicity. In terms of age group, 18 EO leaders are aged 55 to 64 years. Whereas, the rest of the 9 EO leaders are aged 45 to 54 years. Only 3 EO leaders belong to the age group of 35 to 44 and 22 to 34 years, respectively.

Table 2: Age Group of Employment Offices Leaders

Number	Age	Results
1	15 - 21	
2	22 - 34	1
3	35 - 44	2
4	45 - 54	9
5	55 - 64	18
6	65 +	
In total		30

After completing the first part, we continued with the part of the questionnaire, where the second question was "How much do you know about the employment policies implemented by the Employment Offices in Kosovo?". The main reason why we started the second part of the questions with these questions is the fact that the EO leaders are managerial and not professional positions. Job description for the position of Head of EO deals with the organization of work within the Office, coordination of actions, supervision of the performance of tasks by Employment Advisors, and other office staff, administrative functioning of the office, etc. . So we initially aimed to make sure they had knowledge about employment policies before moving on to other professional questions.

The results we have obtained from this question give us the impression that most of the EO Leaders are aware of the "Employment Policies Implemented by the EO". Most of them 77% responded 'Completely' when asked 'How much do they know about employment policies implemented by the EO'. The remaining 20% are 'somewhat' knowledgeable about 'employment policies implemented by the EO'. Whereas, only 3% of EO Leaders responded with 'I don't know' about these policies. However, the fact that the majority of EO Leaders have full knowledge of the employment policies implemented in the EO has allowed us to move on to more professional questions regarding these policies.

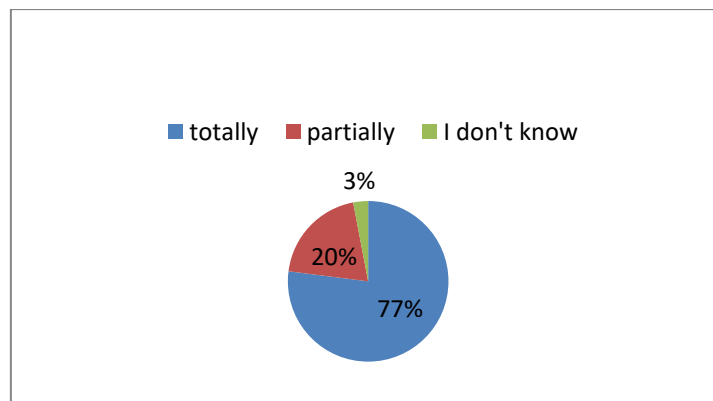

Figure 1: How much do you know about the employment policies implemented by the Employment Offices in Kosovo?

In the second question, the EO Leaders were asked, 'What active labor market policies implemented by the Employment Offices have been most successful in Kosovo?'. So, each respondent had the opportunity to determine the three active labor market policies that have proved most successful in Kosovo. From the responses received, we found that 28 respondents consider 'on the job training' as the most successful active policy implemented by the EO. Then, they listed 'Public Works' and 'Vocational Training'. And, at the end of it all is 'Wage subsidy'. Whereas, no EO Leader mentioned 'Entrepreneurship'. The success or failure of active labor market policy has been evaluated in terms of the extent to which candidates involved in these policies find a sustainable job after completing this scheme. And, as a result, we find that candidates who complete 'Work Training' achieve easier employment.

Table 3: What active labor market policies implemented by the Employment Offices have been most successful in Kosovo (you can round up to three)?

What active labor market policies implemented by the Employment Offices have been most successful in Kosovo	
Alternatives	Answers
Public work	26
Working practices	14
Work training	28
Wage subsidy	6
Entrepreneurship	-
Vocational training	14
Other policies	-

In the third question, the EO Leaders were asked, 'Should active or passive policies be implemented in Kosovo's labor market?' The majority of EO 90% of them responded that, 'Active policies should be implemented in the labor market in Kosovo'. Where as, a small portion of the 7% opted for 'Passive Policies', respectively 3% 'Combined Policies'. So active policies are clearly preferred to these three alternatives.

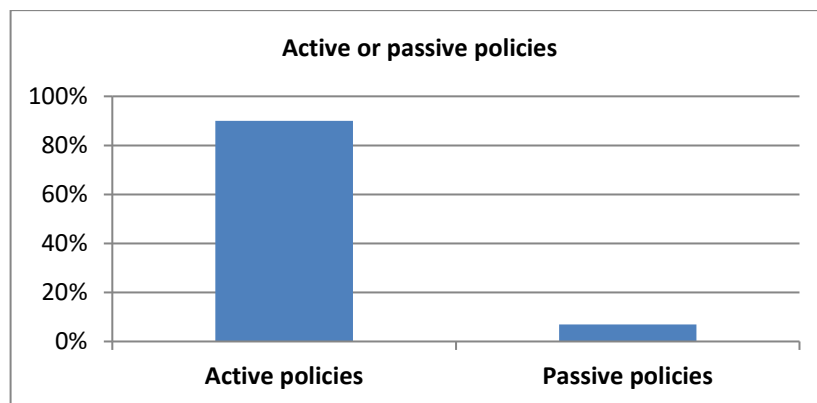

Figure 2: Should active or passive policies be implemented?

In the fourth question, EO leaders were asked, 'Should active labor market policies be geared towards supporting marginalized groups in the labor market?' EO leaders were able to respond with 'Yes 'or' No 'to this question. And, from the responses received, we have realized that, all 100% of EO leaders think, 'Active labor market policies should be geared towards supporting marginalized groups in the labor market'. So, from this we can see that the leaders of EO consider that active labor market policies should focus on marginalized groups in society. Marginalized groups are those social groups that have more limited opportunities than the rest of society. So it is about groups that need to be in the focus of state policies in order to support them.

Table 4: Should active labor market policies be geared towards supporting marginalized groups in the labormarket?

Should active labor market policies be geared towards supporting marginalized groups in the labor market?	
Alternatives	Answers
Yes	100
%	
No	0%

In the fifth question, EO leaders were asked, 'Which marginalized groups should be supported through active labor market policies?' In this question, EO leaders could (but were not necessary) enumerate up to three marginalized groups that should be supported through active labor market policies. So this has been an open-ended question. From the results obtained, we can see that 'People with disabilities' is the marginalized group that is most preferred to be supported through active labor market policies. Next up is the group of 'Family Supporting Women' and then 'Social Assistance Users'. Except of these groups, EO leaders have also cited 'Unemployed above 50.' Minorities' and 'Long-term unemployed' are two other marginalized groups that should also be supported through active market policies. And the last two marginalized groups to be supported through active labor market policies are 'Rural Unemployed' and 'Extreme Poverty Unemployed'.

Table 5: Which marginalized groups should be supported through active labor market policies?

Which marginalized groups should be supported through active labor market policies?	
Alternatives	Answers
Persons with disabilities	22
Unemployed people over 50 years of age	9
Family Supporting Women (Head of Household)	18
Minorities	6
Beneficiaries of social assistance	10
Young people	9
Unemployed in rural areas	4
Long-term unemployed on record	6
The unemployed in extreme poverty	4

In the sixth question, the EO Leaders were asked, 'At what level would you categorize the collaboration with the employer sector?' Collaboration with the employer sector is key to the success of EO activities. The reason is that employers are the ones who offer the jobs, job seekers and the unemployed. From the answers given, we find that the majority of EO leaders categorize 60% cooperation with the employers sector as 'Satisfactory'. The other 30% see this collaboration as 'Slightly satisfactory'. Whereas, only a very small 7% categorize cooperation with the employer sector as 'Fully Satisfactory', ie 'Not Satisfactory' at all.

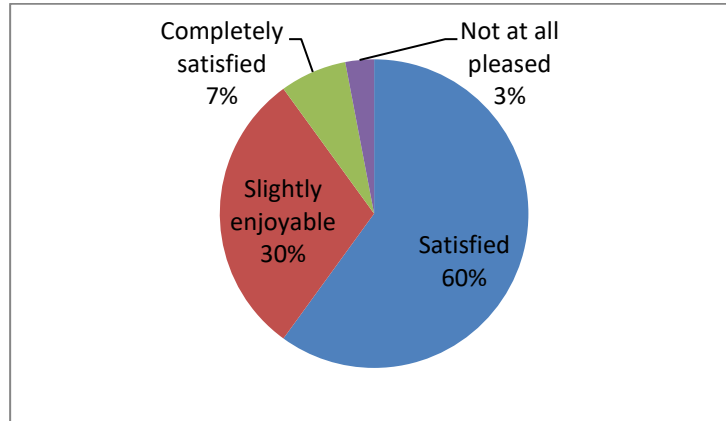

Figure 3: At what level will you categorize collaboration with the employer sector?

In the seventh question, EO leaders were asked, 'How do you evaluate the EO's role in relation to private employment services?' EO leaders had two opportunities to respond: first, 'EOs have advantages over private employment services', and second, 'Private employment services have advantages over employment offices'. From the responses we received, we found that, 99% of EO leaders think that EO have superiority over private employment services'. Whereas, only 1% of them think that 'Private employment services have advantages over EO. These findings are quite indicative, giving us the understanding that still EO leaders think that they are the main labor market institutions that provide employment and vocational training services while ignoring the role of private services.

Table 6: How do you evaluate the role of Employment Offices in relation to private employment services?

How do you evaluate the role of Employment Offices in relation to private employment services?	
Alternatives	Answers
Employment offices have advantages over private employment services	99%
Private employment services take precedence over relationship with the Employment Offices.	1%

In the eighth question, EO Leaders were asked if, 'Are active labor market policies implemented each year in line with the number of new jobseekers entering the labor market?'. The answers we have received are different. 50% of EO Leaders state that, 'I don't know', whether the active labor market policies implemented each year are in line with the number of new jobseekers entering the labor market. The rest, 36% of EO leaders say, 'Agree', if policies are active in relation to the number of job seekers entering the labor market within a year. But there are also those who say (7%) that, 'Not at all disagree', active labor market policies are out of line with the number of job seekers entering the labor market. Whereas, only 3% state that 'I do not agree', the active policies implemented in the labor market are in line with the number of job seekers. And, only 4% state that active labor market policies are 'Completely agree', are in line with the number of job seekers entering the labor market each year.

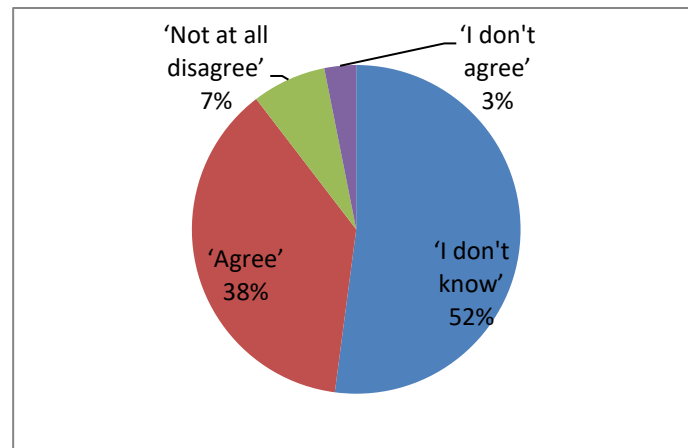

Figure 4: Are active labor market policies implemented every year in line with the number of new jobseekers entering the labor market?

In the ninth question, and the last question, the EO leaders were asked, 'If they have anything else to add?' The answer has been open, and the answer to this question has not been necessary. Therefore, only those respondents who felt the need to add anything other than the questions contained in the questionnaire could answer. There are a total of 4 respondents who answered this question. The things they have range from evaluating active labor market policies to the necessary administrative and logistical tools that the EO needs to perform its duties and obligations.

Table 7: At the end of the questionnaire, respondents were asked if they had anything else to add?

At the end of the questionnaire, respondents were asked if they had anything else to add?	
Respondent 1	In the implementation of active labor market policies such criteria as gender, age, remembrance and waiting time as unemployed should be respected, which have so far not been respected and considered discriminatory.
Respondent 2	The active labor market programs implemented so far have assisted and supported the unemployed and those with difficulties in the labor market in gaining work experience, training and training.
Respondent 3	I think that the implementation and expansion of active labor market policies in the field of employment should continue, and I believe that a greater commitment of the staff of the Employment Offices is needed in implementing these policies.
Respondent 4	-----

VTC Leaders have also been part of the research. The Employment Agency manages 7 VTCs covering the whole territory of the country. Research with VTC Leaders has been conducted through a semi-structured questionnaire method. The main purpose of this research is to see how VTC leaders view vocational training policies, how well the VTC trainings are in line with the needs of the labor market, at what level is the cooperation with the VET community. business, which profile is most and least required in the labor market, and the issues considered most needed for VTC support.

In the first question, 'To what extent are the training provided in the VTCs compatible with the needs of the labor market?'. VTC leaders provided different answers. 28% of them answered 'I don't know'. Whereas, 43% of VTC Leaders responded 'Agree' and another 29% responded 'Completely Agree'.

Thus, it can generally be concluded that VTC Leaders feel that 'to some extent' are in line with the labor market needs of the VTC training provided. Through this question we aimed to know the direct assessment of VTC Leaders in terms of matching training with labor market needs.

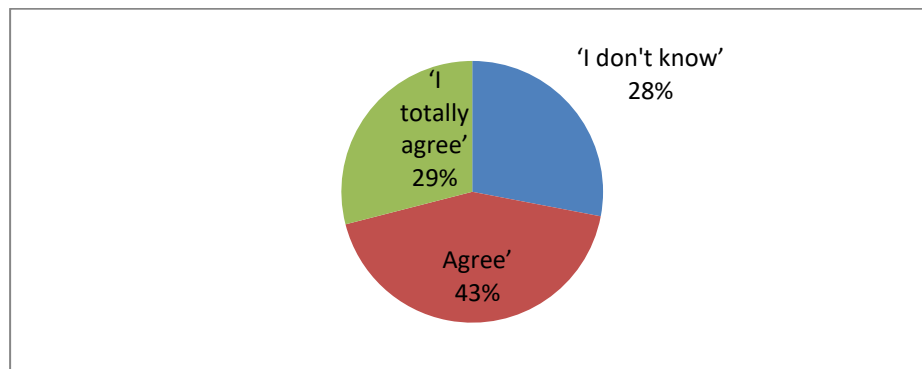

Figure 5: To what extent are the training provided at Vocational Training Centers in line with the needs of the labor market?

In the second question, 'What is the level of cooperation with the business community?', 57% of VTC Leaders stated 'Satisfactory'. Whereas, 14% of them stated that cooperation is 'Not at all satisfactory', and 29% stated 'I don't know'. Collaboration with the business community is the most important activity for job seekers and the unemployed. The reason is that the business community is generating new jobs, and VTCs need to be oriented towards providing the training required by the labor market.

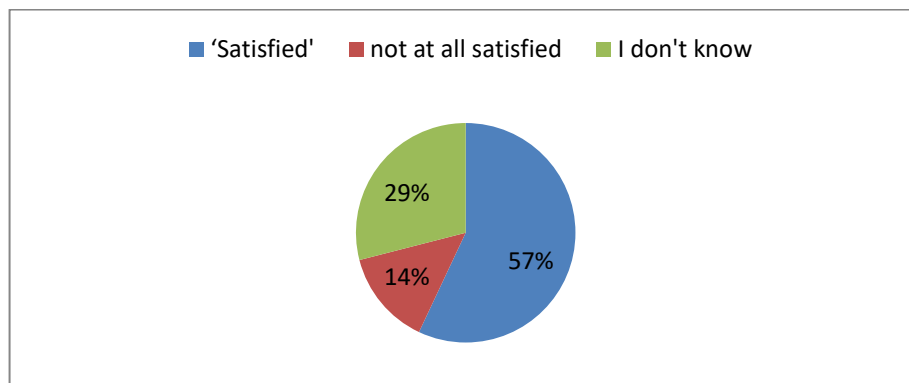

Figure 6: At what level is the collaboration with the business community?

In the third question, 'Which profile(proffesion) is most needed in the labor market?' Respondents responded that the most demanded profiles(proffesion) in the labor market are: welding, cooking and construction. The least demanding occupations are waterproofing, air conditioning, heating, waiter, hairdresser, administrative assistant, baker, and pastry chef. Respondents, respectively VTC Leaders, on the basis of their daily experience and contact with the business community have identified the welding profession as the most demanding occupation in the labor market. Consequently, VTCs should be oriented by the training of welding training, as in the sense of expanding the cabinets where this training is provided, they should equip the cabinets with the tools and equipment needed to provide training, recruiting competent and qualified staff. capable of providing this training as well as increasing the number of unemployed and job seekers providing welding training.

Tabele 8: Which profile is most needed in the labor market?

Respondents	Which profile is most needed in the labor market?
Respondent 1	All profiles
Respondent 2	Ndërtimtaria, hidroinstalime, klimatizim, ngrohje, saldim
Respondent 3	Welding
Respondent 4	Chef, waitress and hairdresser
Respondent 6	Administrative assistant, baker, pastry chef
Respondent 6	Kitchen and construction
Respondent 7	welding

In the fourth question, 'Which profile(proffesion) is required at least in the labor market?', The respondents provided different answers. No respondents gave the same answer to this question. Respondents listed as less demanding in the labor market: entrepreneurship, hydraulics, pneumatic, autoelectronics, textiles and woodwork. The reason they did not give the same answers is thought to be the fact that VTCs differ in the type of proffesional training profiles they offer. Consequently, in the absence of the same profiles(proffesions) offered throughout the country, we have the fact that the answers to this question are not the same.

Tabele 9: Which profile is least required in the labor market?

Respondents	Which profile is least required in the labor market?
Respondent 1	-----
Respondent 2	Entrepreneurship
Respondent 3	Required to a certain extent
Respondent 4	Hydraulics and pneumatic
Respondent 5	Auto-electrics
Respondent 6	Textile and woodwork
Respondent 7	-----

While in the fifth question, 'What do you think is most needed for the VTCs', respondents provided different answers. Looking at the data it is easy to see that 'Cooperation with the business community' is the main lack of VTCs, and consequently this is the most needed activity for VTCs. 6 of the respondents mentioned 'Cooperation with the business community' as the main activity most VTCs need. Except the collaborating with the business community, other data are also mentioned, such as: 'Cabinet equipment', a much needed element in providing vocational training to jobseekers and the unemployed, physical infrastructure of objects: some of the VTC objects need to be expanded and enriched with new vocational training modules.

Table 10 : What do you think is needed at Vocational Training Centers?

Respondents	What do you think is needed at Vocational Training Centers?
Respondent 1	Collaboration with the business community
Respondent 2	Physical infrastructure and equipment of cabinets
Respondent 3	Collaboration with the shopping community
Respondent 4	Collaboration with the business community
Respondent 5	Equipping cabinets and collaborating with business community
Respondent 6	Physical infrastructure and equipment of cabinets
Respondent 7	Physical infrastructure, equipping cabinets and collaborating with the business community

Conclusions

In the context of this project, we have tried to argue that, in a transition country, where the unemployment rate is high, such as Kosovo, the Public Employment Service has a key role in the labor market. The Public Employment Service needs to be reformed and modernized by increasing the quality and variety of employment services provided to its clients: employers, the unemployed and jobseekers. The Public Employment Service needs to understand that the key to increasing success is to increase cooperation with employers. Without vacancies and good cooperation with the private sector, the Public Employment Service has nothing to offer the unemployed and job seekers. Therefore, the lower management of the Public Employment Service need to adapt their services to the private sector (business community) to obtain vacancies, as well as to mediate the sustainable employment of the unemployed. The Public Employment Service in a transition state, such as Kosovo, must understand that it operates in a competitive environment where non-public providers or private employment agencies are part of institutions providing active labor market services and measures. The role of these agencies is an important role in the labor market, so the Public Service should find forms and ways of collaborating and complementing each other rather than looking at the role of these agencies from a critical perspective. Unlike the Public Service that is mandated to provide services to all unemployed and job seekers, private agencies have focused clientele. The Public Employment Service should expand the list of services and measures it offers to clients, diversify active labor market policies for different categories of unemployed, and offer, besides active policies, passive market policies employment for the unemployed who cannot be integrated into the labor market. The Public Employment Service should provide vocational training required by the labor market. Professional training should be based on labor market requirements. The private sector should be part of the policies for selecting the training profiles to be provided.

References

- Assembly of the Republic of Kosovo. (2014). Law on Employment Agency of the Republic of Kosovo. Pristina: published in the Official Gazette on: 09. 01. 2014.
- Assembly of the Republic of Kosovo. (2016). Law on Registration and Provision of Services for the Unemployed, Job Seekers and Employers. Pristina: published in the Official Gazette on: 21. 07. 2016.
- Bach, S. (1999). Public Service Employment Relations in Europe, transformation, modernization or inertia? London and NewWork: Routledge.
- Behncke, S., Frölich, M., Lechner, M. (2007). Public Employment Service and Employers: How Important is Networking with Firms. Department of Economics, University of St. Gallen, University of St. Gallen Department of Economics working paper series 2007. DOI: https://www.researchgate.net/publication/23696324_Public_Employment_Services_and_Employers_How_Important_are_Networks_with_Firms/citation/download.
- Çela, K. (2015). The right to work. Tiranë: ILAR.
- Dell'Aringa, C., Rocca, G., Keller, B. (2001). Strategic Choices in Reforming Public Service Employment. Great Britain: Palgrave.
- Eberts, R., O'Leary, Ch., Wander, S. (2002). Targeting Employment Services. Michigan: Upjohn Institute for Employment Research. DOI: 10.17848/9781417524440.
- European Commission. (2018). Annual Report of the European Public Employment Services Network. Luxembourg: European Union Publications Office.
- European Commission, DG on Employment, Social Affairs and Inclusion. (2011). European Employment Services and Lifelong Learning. No place for publication. link: [file:///C:/Users/Ylber%20Aliu/AppData/Local/Packages/MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Analytical%20paper%20-%20European%20Public%20Employment%20Services%20And%20lifelong%20guidance%20\(2011\)%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ylber%20Aliu/AppData/Local/Packages/MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Analytical%20paper%20-%20European%20Public%20Employment%20Services%20And%20lifelong%20guidance%20(2011)%20(1).pdf).
- Grund, Ch., Minten, A., Toporova, N. (2017). Motivating Temporary Employment Agencies: An Empirical Analysis. Bon: Institute of Labor Economics.
- International Labor Organization. (2009). Private employment agencies, temporary employment agencies and their contribution to the labor market. Geneva: International Labor Organization Publications Office.
- International Labor Organization. (1997). Convention on Private Employment Agencies 1997, No. 181. Geneva: International Labor Organization Publications Office.
- International Labor Organization. (1919). Unemployment Convention No. 2, Adopted date: November 28, 2019. Geneva. Retrieved from: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C002.

- Johnstone, S. (2018). Employment practice, work flexibility and great review. Economic and Industrial Democracy: first issue, dated 07, shkurt, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1177/0143831X17748370>.
- Kosovo Agency of Statistics. (2018). Labor Force Surveys for 2014. Pristina: KAS.
- Kosovo Agency of Statistics. (2017). Labor Force Surveys for 2014. Pristina: KAS.
- Kosovo Agency of Statistics. (2016). Labor Force Surveys for 2014. Pristina: KAS.
- Kosovo Agency of Statistics. (2015). Labor Force Surveys for 2014. Pristina: KAS.
- Kosovo Agency of Statistics. (2014). Labor Force Surveys for 2014. Pristina: KAS.
- Kosovo Agency of Statistics. (2018). Statistical Yearbook of the Republic of Kosovo, 2018. Prishtina: KAS.
- Leschke, J. (2006). Unemployment insurance and Non-standard employment, four European countries in comparison. Berlin: VSRResearch.
- Ministry of Labor and Social Welfare. (2018). Regulation on Active Labor Market Measures. Pristina: published in the Official Gazette on: 07.03.03.
- Mitlacher, L. (2008). Quality of Work and Private Employment Agencies: Challenges for Human Resource Management in Triangular Employment Relations in Germany. The International Journal of Human Resource Management, 19: 3, 446-460. DOI: 10.1080 / 09585190801895528.
- Mankiw, G., Taylor, M. (2012). Economics, Macroeconomics. Tirana: UETpress.
- Peromingo, M., Baptista, D., Lima, R., Rubin, A., Froy, F. (2015). Worldwide Public Employment Services. No place for publication: IDB, WAPES, OECD. DOI: http://wapes.org/en/system/files/en_executive_summary_world_of_pes.pdf.
- Phan, Th., Hansen, E., Price, D. (2001). Worldwide Public Employment Services (The Public Employment Service in a changing labour market). Budapest: Organizata Ndërkombëtare e Punës.
- Suarez, P., Cueto, B., Mayor, M. (2014). The effects of public employment services on labor transitions: a case study of Spain. International Journal of Manpower, Vol. 35 Iss 7 pp. 996 1015. DOI: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJM-05-2014-0109/full/html>.
- Shiveley, W. (2012). Introduction to Political Science. Tirana: Aiiis.
- Winfield, A. (1993). Growing Up with Unemployment. London: Routledge.
- Wajdenfeld, W, et. al. (2002). Europa von A bis Z. Bonn: Europa Union Verlag.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN TASARRUF DEĞERİNE YÖNELİK METAFORİK ALGILARI

Ahmet Kıyanççek

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi
Orcid Number: 0000-0002-6001-053X

Özet

Tasarruf gerek bireyin yaşamı boyunca gerekse ülkemiz açısında kazandırılması gereken önemli değerlerden bir tanesidir. Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademede öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilgiler öğretim programın da kazandırılması beklenen tasarruf değerine yönelik algılarının metafor aracılı ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Gaziantep ilinde 5 ve 6.sınıf da öğrenim gören 33 kız ve 42 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomoloji) kullanılmıştır. Araştırmaya katılmada gönüllülük esas alınmıştır. Çalışma grubunun tasarruf kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla “Tasarruf..... Gibidir/ Benzer; Çünkü” şeklinde sorusu yöneltilmiş ve tasarruf hakkında bir metafor geliştirerek gerekçelerini açıklamaları istenmiştir. Katılımcıların tasarruf kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ve mantıksal dayanakları araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler MS word programına aktararak, oluşturulan metaforlar yüzde ve frekans dağılımları yazılmış ve 2 uzman görüşü alınarak üretilen tüm metaforlar ve gerekçeleri incelenerek ortak özellikleri tespit edilmiş ve bu ortak özellikleri temsil edebileceği düşünülen temalar oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda 75 öğrencinin toplam 18 geçerli metafor geliştirmiştir. Geliştiren metaforlar 4 ayrı kategori de ele alınmıştır. Bu kategoriler: Enerji kaynağı olarak tasarruf, Günlük eşya olarak tasarruf, Canlı varlık olarak tasarruf, doğa olarak tasarruf ve soyut kavramlar olarak tasarruftur. Araştırmanın sonucuna bakıldığında ise öğrencilerin tasarruf değerinin farkında olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Metafor, Tasarruf, Değer

METAPHOR ANALYSIS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS PERCEPTION RELATED SAVING VALUE

Abstract

Austerity is one of the important values that must be given both during the life of the individual and in terms of our country. In this study, students studying in the second level of primary education are expected to be provided in the social studies curriculum for the purpose of determining their perceptions for the value of metaphor. During the 2018-2019 academic year, the study group was assigned the 5th and 6th place in Gaziantep province.the class also comprises 33 girls and 42 boys who study. Case science (phenomology), one of the qualitative research methods, was used in the research. Participation in the research was based on volunteerism. In order to bring out the metaphors that the Working Group had regarding the concept of savings “savings..... It Is Like / Similar; Because”he was asked to explain his reasons by developing a metaphor about saving. The metaphors and logical underpinnings of the participants on the concept of savings formed the main data source of the research. Content analysis from qualitative analysis methods was used to analyze the data obtained from the study. By transferring the data to MS word program, the metaphors created were written in percentage and frequency distributions and all the metaphors and justifications produced by taking 2 expert opinions were examined and the common features were determined and themes that were thought to represent these common features were created. A total of 75 students developed 18 valid metaphors as a result of the study. 4 separate categories of developing metaphors are also covered. These catogories are: saving as a source of energy, saving as a daily item, saving as a living being, saving as nature, and saving as abstract concepts. When we look at the results of the research, it can be said that students are aware of the value of savings.

Keys Word: Metaphor, Saving, Value

Giriş

Eğitim, toplumun kalıcılığını sağlamak için kültürel mirasın ilerlemeye engel olmayanlarının gelecek kuşaklara aktarılması, bireyin kabiliyetlerinin uyandırılması, geliştirilmesi ve ona bir takım bilgi ve becerilerin kazandırılması, bireye toplum içerisinde mutlu olacağı bir yer edinmesi için destek verilmesi gibi farklı unsurları bünyesinde taşır. (Halis,1995) Eğitim bir toplumun geçmişte sahip olduğu tarihsel, kültürel ve sosyolojik yapıyı öğrenciye kazandırarak bireyin yaşadığı toplumu içselleştirmesini sağlar. Bu içselleştirmenin gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden biri de değerdir. Çünkü değer toplumu oluşturup bir arada tutan ve toplumun kimliğinde yer edinen bir önemli parçalardan biridir.

Değer kavramı ise ilk kez İlk kez Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırılan değer kavramı Latince ‘değerli olmak’ veya ‘güçlü olmak’ anlamına gelen ‘valere’ kökünden türemiştir. (Bilgin, 1995)” Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak; sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen onların ortak duygu düşünce amaç ve menfaatlerini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir. (Kızılcılık & Erjem, 1994). Değerler, toplumun sahip olduğu kültür içinde kalıplaşmış standartlardır. (Şen, 2017.)

Değer bireyin veya bireyin var olduğu toplumun geçmişten gelip geleceğe aktardığı ve toplum tarafından kabul edilen her türlü soyut, somut ve simgesel, yazılı ve yazısız faaliyetlerin olarak tanımlanabilir. (Öztürk, 20019). MEB 2005 tarafından değerlerin özellikleri;

1. Değerler sadece bilişsel değil aynı zamanda duygusaldır.
2. Sosyal İhtiyaçları karşıladığı düşünülen ölçütlerdir.
3. Değerler bireyler ya da toplum tarafından kabul edilen yargılardır.
4. Değerler bireylerin davranışlarını yönlendirmektir.
5. Değerler normlara göre daha genel ve soyut bir nitelik taşımaktadır. Çünkü değerler normları da içeren bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir.

Tdk ise değeri “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, üstün nitelik, meziyet, kıymet olarak tanımlanmıştır. Bu meziyetlerden en önemlilerinden bir tanesi ise tasarruftur. Çünkü ülkemizdeki günlük çöpe giden ekmek sayısı 4 milyonun üzerinde yer almakta, ayrıca ülkemiz DŞİ verilerine göre kişi başı 1519 metre küp ile su kıtlığı çeken ülkeler arasında yer almaktadır. Aşırı su tüketimi nedeni ile adım adım su fakiri ülke konumuna doğru gitmektedir. Ayrıca tasarruf değeri kazandırmak bireylerin tüketim alışkanlıklarında değiştiren istek ve ihtiyaç listesini iyi bir şekilde yapmasını sağlar. Kendine ait örnek bütçe oluşturur ve çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. (Meb öğretim prog.)

Bu amaçla bu çalışmada ülkemizde her bireyin kazanması gereken önemli değerlerden biri olan tasarruf değeri öğrencilere neleri ifade ettiği araştırılmıştır. Bu çalışma ile ortaokul seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin tasarrufa yönelik algısı metafor analizi ile incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca literatür tarandığında Tasarruf değerine yönelik metafor analizi kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile alandaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Metafor Saban’a (2009) göre metaforu zihinsel bir model olarak güçlü kılan durum, farklı iki olgudan birinin diğeri gibi olduğunu açık veya örtük bir şekilde belirtmesidir. Döş (2011) metaforların güçlü anlatım ve ifade yeteneğine sahip olduğunu ve anlatılmak isteneni kısaca ve kolaylıkla ifade edebildiğini belirtmektedir. Metafor, bilinmeyen şeylerin öğretilmesi, öğrenilen bilgilerin akılda tutulması için önemli bir araçtır. Metaforlar öğrencilerin geçmiş öğrenmeleri ve kişisel tecrübeleri ile yeni öğrenilen kavramlar arasında güçlü bağlantılar kurarak ve canlı imajlar oluşturarak öğrenme sürecinin kalitesini de artırır (Eraslan, 2011).

Bu kapsamda bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin tasarruf değerine yönelik metaforik algıları nelerdir? Problemine cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomoloji) deseninde yürütülmüştür. Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak tam anlamıyla kavrayamadığımız olguları araştırmaya amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini oluşturur. Olgubilim çalışmalarında genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmaya Gaziantep ili Şahinbey İlçesinde öğrenim gören 75 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf ve cinsiyet dağılımı Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çalışmaya Katılan Öğrencilerin Yüzde Ve Frekans Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	33	%39
Erkek	52	%61
Sınıf		
6	27	%32
7	32	%38
8	24	%29

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 33 kız, 52' si erkektir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerden 27 kişi 6, 32 kişi 7 ve 24 kişi 8. Sınıf öğrencisidir.

Verilerin Analizi

Araştırmaya veriler toplanırken tasarruf değerine yönelik ortaokul öğrencilerinin metaforik algılarını belirlemek için amacıyla “Tasarruf..... Gibidir/ benzer; çünkü “şeklinde sorusu yöneltilmiş ve tasarruf hakkında bir metafor geliştirerek gerekçelerini açıklamaları istenmiştir. Katılımcıların tasarruf kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ve mantıksal dayanakları araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur. Toplanan veriler ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sosyal gerçeğin yazılı ve açık içeriklerinin özelliklerinden yazılı ve açık olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yolu ile sosyal gerçeği araştıran bir yöntem olarak tanımlanmıştır. (Gökçe,1994)

Araştırmada veri kaynağı analiz edilirken 5 aşamadan geçilmiştir. İlk olarak kodlama ve düzenleme aşamasıdır. Bu aşamada katılımcılar tarafından üretilen metaforların alfabetik sıraya göre geçici listesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların tarafından üretilen metaforları net bir şekilde dile getirip getirmediğine bakılmıştır. İnceleme sonucunda 11 veri kaynağı elenerek araştırma dışı bırakılmıştır. Daha sonra benzer metaforlar birlikte gruplandırılarak ana metaforlar oluşturulmuştur. Bu süreçte metaforun konusu, metaforun kaynağı ve ikisi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Saban,2008 Analizin sonucunda öğrenciler tarafından üretilen metaforlar 4 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Son olarak da çalışmanın güvenilirlik ve geçerlilik sağlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanmasında metafor analizinin kullanıldığı araştırmalara benzer bir yol izlenmiştir. . Bu kapsamda araştırmanın güvenilirliğinin sağlanmasında üretilen metaforlardan oluşturulan 4 kategorinin bu metaforlar tarafından yansıtılıp yansıtılmadığının belirlenmesi amacıyla uzman görüşü alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda 74 metafor ve ana kategorilerin yer aldığı bir liste verilmiştir. Uzmanlar hiçbir metafor ifadesini dışarıda bırakmayacak şekilde bu iki listeyi inceleyerek metaforları kategorilerle eşleştirmesi istenmiştir. Ayrıca uzmana farklı bir kategori oluşturabileceği de ayrıca hatırlatılmıştır. Daha sonra uzmanın yaptığı kategorileştirme ile araştırma sürecinde yapılan kategorileştirme sonuçları karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları dikkate alınarak Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı)) kullanılarak araştırmanın güvenilirliği hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu konudaki araştırmalar (Aydın, 2010; Saban, 2008,) incelendiğinde güvenilirliğin sağlanabilmesi için uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olmasının beklendiği görülmektedir. Bu araştırmada ise araştırmacı ve uzmanın verdiği kararlar arasında %92 benzerlik

olduğu görülmüştür. Daha sonra ise 18 metafor ve içeriklerine göre 4 katagori tamamlandıktan sonra metaforlar spss programına aktarılarak 18 metafor ve 4 kategoriye kapsayan (f) ve (%) hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrenciler 18 farklı metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 6 tanesi 1 öğrenci tarafından 12 metafor ise 2-15 arasında değişmektedir. Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar; enerji kaynağı olarak tasarruf, günlük eşya olarak tasarruf, doğa olarak tasarruf ve soyut kavramlar olarak tasarruftur.

Tablo 2: Tasarruf Değerine Yönelik Öğrenciler Tarafından Oluşturulan Metafor Kategorileri

Kategoriler	Metafor (Frekans)	Metafor Sayısı	Toplam Metafor Frekansı	%
Enerji Kaynağı Olarak Tasarruf	Elektrik (6) Güneş Işığı (1) Geri Dönüşüm (4)	3	11	15
Günlük Eşya Olarak Tasarruf	Para (8) Gömlek (3), Çanta (3), Pantolon (1), Elbise (4)	5	19	25
Doğa Olarak Tasarruf	Su (14) , Yağmur (1), Ağaç (9), Arı (1), Karınca (2), Yağmur (1)	6	28	37
Soyut Kavramlar Olarak Tasarruf	Hayat (10), Sağlık (4) Gelecek (1), Zaman 2	4	17	23

Kategori 1: Enerji kaynağı olarak tasarruf

Bu kategoride 3 farklı metafor 11 öğrenci tarafından sunulmuştur. Bu kategoride metaforlarını üreten öğrenciler tasarrufu bir enerji kaynağı olarak algılamaktadırlar. Bu kategori ile ilgili metaforlar ve geliştirilme nedenleri şu şekilde belirtilebilir.

Güneş ışığı tasarruf gibidir çünkü hem dünyaya zarar vermeyen hemde depolanıp gelecekte kullanılan bir şeydir. (Öğrenci 44)

Elektrik tasarruf gibidir çünkü yeterince kullanıldığında maddi olarak kazanç sağlar. (Öğrenci 64)

Tasarruf geri dönüşüme benzer çünkü hem boşa harcanmaz hemde gerektiğinde kullanılabilir. (Öğrenci 3)

Elektrik tasarruf gibidir çünkü ne kadar az harcanırsa o kadar dünyaya ve bize katkısı olur (öğrenci 24)

Kategori 2: Günlük eşya olarak tasarruf

Bu kategoride 5 farklı metafor 19 öğrenci tarafından sunulmuştur. Bu kategoride metaforlarını üreten öğrenciler tasarrufu bir enerji kaynağı olarak algılamaktadırlar. Bu kategori ile ilgili metaforlar ve geliştirilme nedenleri şu şekilde belirtilebilir.

Para tasarruf gibidir çünkü gelecekte lazım olduğunda kullanılabilir (öğrenci 33)

Tasarruf gömlek gibidir çünkü yeterli kıyafet aldığımızda tasarruf yapmış oluruz (öğrenci 9)

Çanta tasarruf gibidir çünkü çünkü çok değil yeterli alınırsa kalan para ile bize gerekli olan şeyleri alabiliriz. (Öğrenci 19)

Para tassarruf gibidir çünkü kumbaramızdaki paramızı gelecekte kullanıldığı gibi tasarruf yaptığımız şeyleride gelecekte kullanırız öğrenci (51)

Kategori 3: Doğa olarak tasarruf

Bu kategoride 6 farklı metafor 28 öğrenci tarafından sunulmuştur. Bu kategoride metaforlarını üreten öğrenciler tasarrufu bir enerji kaynağı olarak algılamaktadırlar. Bu kategori ile ilgili metaforlar ve geliştirilme nedenleri şu şekilde belirtilebilir.

Su tasarruf gibidir çünkü boşa harcanmamalıdır. (Öğrenci 47)

Su tasarruf gibidir çünkü bize yetecek şekilde kullanılmalı boşa akıtılmamalıdır. (Öğrenci 48)

Ağaç tasarrufa benzer çünkü ağaçları fazladan kesip kullandığımızda gelecekte bulamayabiliriz. (Öğrenci 34)

Karınca tasarruf gibidir. Çünkü karıncada çok çalışıp biriktirir. (Öğrenci 4)

Kategori 4: Soyut kavramlar olarak tasarruf

Bu kategoride 4 farklı metafor 17 öğrenci tarafından sunulmuştur. Bu kategoride metaforlarını üreten öğrenciler tasarrufu bir enerji kaynağı olarak algılamaktadırlar. Bu kategori ile ilgili metaforlar ve geliştirilme nedenleri şu şekilde belirtilebilir.

Zaman tasarruf gibidir çünkü kısıtlıdır ve iyi şekilde kullanılmalıdır. (Öğrenci 8)

Sağlık tasarruf gibidir çünkü iyi şekilde korunmadığında gelecekte bize zorluk oluşturabilir. (Öğrenci 74)

Hayat tasarrufa benzer çünkü iyi ve etkili bir şekilde kullanılmalıdır. (Öğrenci 6)

Gelecek tasarruf benzer çünkü tasarruf gelecek için yapılıdır (öğrenci 17)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin metafor analizi yolu ile tasarruf değerine yönelik algılarını araştırmaktır. Tasarruf değeri dikkate alınarak ortaokul öğrencileri tarafından üretilen metaforlar 4 ana gruba ayrılmıştır. Bu kategorilere göre tasarruf enerji kaynağı olarak tasarruf, günlük eşya olarak tasarruf, doğa olarak tasarruf ve soyut kavramlar olarak algılanmıştır. Literatürde metafor çalışmalarına bakıldığında bir kavramın bütün olarak açıklanabilmesi için tek bir metaforun yetmeyeceği sonucu çıkmaktadır. Weade ve Ernst'in (1990, s. 133) de dikkat çektiği üzere, "Metaforlar seçmecedir ve tanımlamaya çalıştıkları olgunun sadece bir parçasını temsil ederler, tümünü değil." Bu çalışmada da buna benzer olarak tasarruf öğrenciler tarafından "enerji kaynağı olarak tasarruf, "günlük eşya olarak tasarruf," "doğa olarak tasarruf" ve "soyut kavramlar olarak tasarruf" olarak görülmüştür.

Sonuç olarak öğrencilerin farklı yollardanda olsa tasarruf değerinin farkında oldukları ve günlük hayatın içinde doğada ve yaşamımız boyunca var olduğunu bildikleri görülmüştür. Tasarruf konusundaki ortaya çıkan metaforların ileride yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10(3), 1293-1322.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar. Sistem Yayıncılık: İstanbul.
- Döş, İ. (2011). Okul Paydaşlarının Metaforlar Yardımıyla Okul Örgütlerini Algılama Biçimlerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. Akademik Bakış Dergisi, 27, 1-22
- Gökçe, O. (1994). İçerik Çözümlemesi, Turkuaz Yayıncılık Eskişehir.
- Halis, A. (1995). Eğitim Bilimine Giriş, İstanbul: Şule Yayınları
- Kızılcıkelik, S., & Erjem, Y. (1994). Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü. Konya: Günay Ofset.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. İlköğretim Online, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 55, 459-496.
- Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 281-326
- Şen, Ü. (2007). Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

OPERASYONEL PERFORMANSIN ÖNCÜLLERİ: ÇAY SEKTÖRÜNDE ISO 9000 STANDARTLARININ NİCEL BİR ÇALIŞMASI

Arzu TUYGUN TOKLU

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fındıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
arzutt@hotmail.com

Özet

ISO Uluslararası Standartları, ürün ve hizmetlerin tehlikesiz, güvenilir ve kaliteli olmasını amaçlayan, işletmelerin atık ve hatalarını en aza indiren ve verimliliği artırarak maliyetleri azaltan stratejik araçlardır. Bu araştırmanın amacı çay fabrikalarında ISO 9000 kalite sisteminin operasyonel performansa etkisini araştırmaktır. Çay dünyada sudan sonra tüketilen ikinci büyük içecektir. Türkiye dünyada kişi başı tüketimde birinci sırada iken kuru çay üretiminde altıncı ve çaylık alan miktarında ise yedinci sıradadır. Öneme istinaden operasyonel performansta yapılacak iyileştirmeler sektörün rekabette konumunu güçlendirecektir. Çay Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesinde yetiştirilmekte ve işlenilmektedir. Araştırmanın verileri Hopa, Arhavi, Fındıklı, Ardeşen ve Pazar ilçelerinde faaliyet gösteren fabrikalarda kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen çalışanlarla yapılan yüz yüze anketlerle elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS v23 istatistik programı ve SmartPLS yapısal eşitlik programından yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ISO 9000 standartlarının çalışanlar tarafından içselleştirilmesi iş süreçlerinin geliştirilmesine ve operasyonel performansa etki etmektedir. İş süreçlerinin geliştirilmesi de operasyonel performans üzerinde etkilidir. İçselleştirme, iş süreçlerinin geliştirilmesi ve operasyonel performansın kamu işletmelerine göre özel işletmelerde anlamlı bir şekilde farklı olduğu tespit edilmiştir. İlave olarak, içselleştirmenin üst kademe yöneticilerde mühendislere göre olumlu yönde farklı olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulguların sektör için bir değer olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: ISO 9000, İçselleştirme, Süreç geliştirme, Operasyonel Performans

ANTECEDENTS OF OPERATIONAL PERFORMANCE: A QUANTITATIVE STUDY OF ISO 9000 STANDARDS IN TEA SECTOR

Abstract

ISO International Standards are strategic tools that aim to ensure that products and services are safe, reliable and of high quality, minimize waste and mistakes of businesses, and reduce costs by increasing efficiency. The aim of the research is to investigate the effect of ISO 9000 quality system on operational performance in tea factories. Tea is the second top beverage consumed in the world followed by water. Turkey ranks the first in per capita consumption while sixth in dry tea production and seventh in tea planting area in the world. Based on its importance, improvements in operational performance will strengthen the position of the industry in competition. Tea is planted and processed in the Eastern Black Sea region of Turkey. The data of the research were obtained through face-to-face questionnaires conducted with the employees selected by convenience sampling method in factories operating in Hopa, Arhavi, Fındıklı, Ardeşen and Pazar districts. SPSS v23 statistics program and SmartPLS structural equation program were used in the analysis of the data. According to the results obtained, the internalization of ISO 9000 standards by employees affects the process improvements and operational performance. Process improvements is also effective on operational performance. Internalization, process improvements and operational performance are significantly different in private firms than in public firms; In addition, internalization differs positively among top managers compared to engineers. The findings are considered to be a value for the sector.

Keywords: ISO 9000, Internalization, Process improvement, Operational Performance

1. GİRİŞ

ISO Uluslararası Standartları, ürün ve hizmetlerin tehlikesiz, güvenilir ve kaliteli olmasını amaçlayan, işletmelerin atık ve hatalarını en aza indiren ve verimliliği artırarak maliyetleri azaltan stratejik araçlardır. İşletmelerin yeni pazarlara erişimine, gelişmekte olan ülkelerin dünyaya entegre olmasına,

serbest ve adil küresel ticaretin kolaylaşmasına yardımcı olurlar (ISO, 2020). ISO 9000 standart serisi, örgüt kaynaklarının ve süreçlerinin yönetimi yoluyla ürün kalitesini artırmayı amaçlayan bir kalite yönetim sistemi geliştirmek için genel bir uygulamadır (Franceschini ve ark., 2006).

ISO'ya (2020) göre, faaliyet alanına bakılmaksızın irili ufaklı herhangi bir kuruluş tarafından kullanılabilen ISO 9001: 2015 170'ten fazla ülkede bir milyondan fazla şirket ve kuruluştadır. Bu standart, güçlü bir şekilde müşteriye odaklanmayı, üst yönetimin motivasyonu ve imalarını, süreç yaklaşımı ve sürekli iyileştirmeyi içeren bir dizi kalite yönetim ilkelerini içerir. ISO 9001: 2015'i kullanmak, müşterilerin tutarlı ve kaliteli ürün ve hizmetler almasını sağlayarak birçok işletme için avantaj sağladığı belirtilmektedir. ISO Survey 2018 raporuna göre dünyada tanımlanan 40 sektörde 1.180.965 yerde 878.664 adet ISO 9001:2015 sertifikası bulunmaktadır. Türkiye'de ise 9.865 yerde 7.988 adet ISO 9001:2015 sertifikasının bulunduğu belirtilmektedir (ISO Report, 2020). Dünya çapında artan kullanım ISO 9001'in başarısının açık bir ölçüsü olarak değerlendirilebilir.

Standartların savunucuları, iyileştirilmiş operasyonel verimlilik, artırılmış müşteri memnuniyeti, pazar payında artış, maliyet tasarrufu, rekabet avantajı, daha yüksek algılanan kalite, artan gelir ve işletme geliri gibi avantajlara vurgu yapmaktadır (Douglas ve ark., 2003; Corbett ve ark., 2005; Bhuiyan ve Alam, 2005). Sertifikasyon, belirli tüketici pazarlarına hitap etmeleri ve tedarikçilerin ürünleri ayırt etmeleri için bir yol (Carter ve Cachelin, 2018) aynı zamanda tüketicilere bir ürün veya sürecin doğrulanmış standartları karşıladığını gösteren bir işaretir (Grunert ve Achmann, 2016). ISO 9001, son birkaç on yılda ortaya çıkan en önemli kalite güvence programlarından biri olarak kabul edilmektedir (Djofack ve Robledo Camacho, 2017).

Yapılan araştırmalar (Dimara ve ark., 2004; Terlaak ve King, 2006; Boiral ve Amara, 2009) ISO 9000 sertifikasının işletme performansına olumlu etkisinin olduğunu, ancak bunun yanında diğer bazı araştırmalar (Bayati ve Taghavi, 2007; Dunu ve Ayokanmbi, 2008; Karapetrovic ve ark., 2010) ise herhangi bir etkinin olmadığını belirtmektedir. Ancak, sertifikasyon sürecinin firmalar için finansal performanslarında gerçek bir kazanç olmadan pahalı ve zaman alıcı olduğu şeklinde de eleştiriler de vardır (Joubert, 1998; Stevenson ve Barnes, 2001). Bütün bu eleştirilere rağmen günümüzde artık ISO 9000 sertifikası neredeyse küçük büyük tüm işletmeler için bir zorunluluk haline gelmiştir (Fatima, 2014).

ISO 9001 ile ilgili araştırmaların çoğunun spesifik sektörlerde ve daha kesin olarak imalat ve hizmet sektöründe olduğu belirtilmektedir (Alonso-Almeida ve ark., 2013). Bu çalışma ISO 9000 kalite sertifikasının çay imalatı yapan fabrikalarda operasyonel performansa etkisini araştırmaktadır. Çay sektörü Türkiye'nin ve Doğu Karadeniz bölgesinin ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. ÇAYKUR Çay Sektörü Raporuna (ÇÇSR, 2018) göre, çay dünyada sudan sonra tüketilen ikinci büyük içecektir. Türkiye 2016 yılına göre kişi başına çay tüketiminde 3,5 kg ile dünyada birinci sıradadır. 2017 yılına göre kuru çay üretiminde dünyada altıncı ve 82.000 hektarlık çay ekim alanı ile dünyada yedinci sıradadır. Bu büyüklüğe göre operasyonel performanstaki iyileşmenin bölge ve ülke ekonomisine katkısı anlamlı olacaktır. Literatürdeki çalışmalar çoğunlukla nitel olmakla birlikte nicel çalışmaların sektörler bazında yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile çayın nicel olarak incelenmesi bu bağlamda yapılacak çalışmalara öncülük yapabilir. Yapılacak ilave çalışmalarla sektördeki süreçlerin iyileştirilmesi, inovasyonun artırılması ve firelerin azaltılması ile rekabet üstünlüğü sağlanarak katma değeri yüksek ürünlerin ortaya çıkarılması, hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlara etkin ve verimli erişime aracılık yapabilir.

2. TEORİK TEMEL VE HİPOTEZ GELİŞTİRME

Bir değişim ortamı oluşturulduğunda, ISO 9000 sertifikası, etkin bir şekilde uygulandığı kurumun kurumsal performansına katkıda bulunabilir ve kaliteli bir örgütün temelini oluşturabilir (Feng ve ark., 2007). ISO sertifikası ile gelişmiş finansal performans arasında bir ilişki vardır ve hatta ISO 9000 sertifikası üretkenliği, ürün kalitesini ve iş yaşam kalitesini artırır (Corbett ve ark., 2005).

ISO sertifikalarını uygulayan işletmeler kalite güvence programlarıyla ürün tasarımı sürecini optimize etmeyi ürün kalitesini iyileştirmeyi, tedarikçilerle iyi ilişkiler kurmayı ve halka açık bir imaj

oluşturmayı beklemektedir. ISO 9000, örgüt ve çalışma prosedürleri ile birlikte standartları da geliştirir. ISO 9000, geliştirilmiş düzeltici eylem süreçleriyle daha iyi çalışma performansı sağlar. Literatürde belgelendirmenin yaygın olarak bildirilen bir yararı, artan verimlilik ve daha yüksek operasyonel verimlilik (Mak ve Kong, 2014). Bu çalışma ISO 9000 kalite sisteminin çalışanlarca içselleştirilmesinin iş süreçlerinin geliştirilmesine ve operasyonel performansa etkisini incelemektedir.

2.1. İçselleştirme

İçselleştirme, özellikle açık bilgileri alma ve onu örtük bilgiye dönüştürme, daha sonra amaca uygulamayı temsil eden ISO 9000 standartlarının incelenmesi ile ilgilidir (Knight ve Liesch, 2002). ISO 9000 standartlarının içselleştirilmesi açık olan bilginin söylenmeden anlaşılan bilgiye dönüştürülmesi sürecidir (Cai ve Jun, 2018). İçselleştirme temel uygulamaların günlük kullanımlarında yöneticiler ve karar vericiler tarafından benimsenmesi ile ilgilidir, ISO 9000'in başarılı bir şekilde uygulanması için çalışanların öncelikle standartları açık bir şekilde anlamaları ve günlük uygulamalarında bu standartlara uymaları gerekir (Naveh ve Marcus, 2005).

ISO 9000 standartlarının yüksek düzeyde içselleştirilmesi, bir işletmenin günlük faaliyetlerinde ISO 9000'in temel uygulamalarının etkin kullanımına iyi bir şekilde yansır, bu da stratejik kalite yönetimini teşvik eder ve kolaylaştırılmış operasyonlar ile sürekli süreç iyileştirme sağlar (Nair ve Prajogo, 2009; Ataseven ve ark., (2014).

ISO 9000 içselleştirme sürecinde, dokümantasyon, süreç iyileştirme, eğitim ve denetim gibi dört ana unsur tanımlanır (Cai ve Jun, 2018). İçselleştirilmiş prosedürler, kalifiye, motive ve kendine güvenen çalışanlar açısından ortaya çıkan insan sermayesinin oluşturulmasına yardımcı olan örgütsel görevlerle ilgili çalışanların davranışlarını şekillendirir, kılavuzluk eder ve yönlendirir (Ataseven ve ark., 2014).

2.2. İş Süreçlerinin Geliştirilmesi

Süreç yönetimi ISO 9000 standartlarının merkezinde yer alır ve kalite sisteminin temel uygulamasıdır. ISO 9000 standartlarının temel amaçlarından biri, işletim sistemlerinde etkin ve verimli bir şekilde kaliteli ürün veya hizmetler açısından sonuç elde etme yeteneklerine sahip olan kilit süreçleri tanımlama, tasarlama, kurma ve sürekli iyileştirme konusunda rehberlik sağlamaktır (Ataseven ve ark., 2014). Süreç iyileştirmede çalışanların katılımı ve eğitimi ile standartların sorunsuz uygulanması teşvik edilerek kritik bir rol oynanır (Huang ve ark., 1999).

ISO 9000 sertifikalı işletmelerde, çalışanların sertifikasyon süreciyle kalite yönetimine daha fazla ilgilenim ve bağlılığın olduğu iddia edilmektedir (Anderson ve ark., 1999). Süreç iyileştirme olumlu değişikliklerle kalifiye insan gücü aracılığı ile kolaylaşan yenilikçi unsurları içerir (Subramaniam ve Youndt, 2005). Çalışanların uzmanlık, kişisel bilgi ve yeteneklere sahip olmaları nedeniyle güven duyduklarında çalışma süreçlerinin geliştirilebilir olduğu ve bunun da işletmedeki süreçlerin etkinliği ve verimliliğinde olumlu değişiklikler ortaya çıkardığı belirtilmektedir (Hasgall ve Shoham, 2008).

ISO 9000 standartlarını uygulayan bir işletme, potansiyel müşterilerine ürün ve hizmetleri için sürekli iyileştirmeyi amaçlayan düzenli ve yapılandırılmış bir süreç yönetim sistemine sahip olduklarını bildiren bir açıklama yapmaktadır (Starke ve ark., 2012). Bir işletme sertifika alarak içsel ve dışsal faydalar kapsamında paydaşlarına diğer bir ifade ile çalışanlarına, pazara, tedarikçilerine ve tüketicilerine yüksek kaliteli ürün ve hizmetler sunduğunu belirtmektedir. Bunlar da operasyonel performansın gelişimine katkı sunmaktadır.

2.3. Operasyonel Performans

İmalat işletmeleri üzerine yapılan araştırma ile ISO 9000 sertifikası ile operasyonel performans arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (Lo ve ark., 2007). ISO 9000 kalite yönetim sistemi, dengeli puan kartındaki (balanced scorecard) dört grubun (yani müşteriler, süreçler, çalışanlar ve finansal performans) tümünü etkilediği için ISO 9000'in benimsenmesinin stratejik bir karar olması gerektiği belirtilmektedir (Rusjan ve Alic, 2010). Sertifikasyon temelde bir yönetim sistemidir ve bu tür sistemler performans iyileştirmeye ilişkilidir (King ve ark., 2005).

ISO 9000 sertifikası ile iş performansı arasında genelde pozitif bir ilişki olmasına rağmen, çelişkili bulgular da mevcuttur. Burada sertifikalı şirketlerin ISO 9000'i uygulamadan daha az kârlı olacağı kesin değildir (Sampaio ve ark., 2012). Diğer taraftan, ne ISO 9000 ne de TKY iş performansını doğrudan etkilemeseler de kurumsal rekabet gücünü artırdığı ve bunun da iyileştirilmiş iş performansına yol açtığı görülmüştür (Han ve ark., 2007). İlave olarak, ISO 9000 uygulamasının operasyonel performansı artırırken, otomatik olarak iyileştirilmiş iş performansına yol açmadığı da belirtilmektedir (Naveh ve Marcus, 2005).

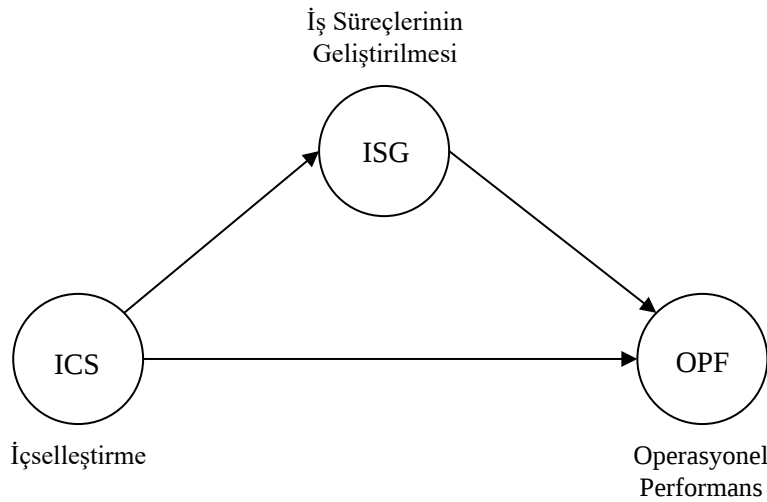
Yukarıda verilen teorik temel üzerine, ISO 9000 standartlarının çalışanlar nezdinde içselleştirilmesi işletmedeki mevcut iş süreçlerinin geliştirilmesini ve operasyonel performansı etkileyecektir. İş süreçlerinin geliştirilmesi aynı zamanda operasyonel performansı da etkileyecektir. Buna göre araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

H1. ISO 9000 kalite yönetim sisteminin içselleştirilmesi iş süreçlerinin geliştirilmesini etkiler.

H2. ISO 9000 kalite yönetim sisteminin içselleştirilmesi iş süreçlerinin geliştirilmesini etkiler.

H3. İş süreçlerinin geliştirilmesi operasyonel performansı etkiler.

Hipotezler göre araştırmanın modeli de Şekil 1'deki gibi oluşturulabilir. Model aşağıdaki metodoloji kullanılarak test edilmiştir.

Şekil 1. Araştırma modeli

3.METODOLOJİ

Araştırmanın ölçekleri için literatürde konu ile ilgili geçmişte yapılmış araştırmalardan yararlanılmıştır. İçselleştirme için Arauz ve Suzuki (2004), Briscoe ve ark., (2005), Naveh ve Marcus (2005) tarafından oluşturulan; Nair ve Prajogo (2009) tarafından kullanılan ölçek uyarlanmıştır. İş süreçlerinin geliştirilmesi için Ataseven ve ark. (2014) tarafından tanımlanan ölçek uyarlanmıştır. Operasyonel performans için Naveh ve ark. (2004) tarafından oluşturulan; Huo ve ark. (2014) tarafından kullanılan ölçek uyarlanmıştır. Ölçekler için beşli Likert'in kullanımı tercih edilmiştir. Burada hiç katılmıyorum 1, tamamen katılıyorum ise 5 şeklinde sayısallaştırılmıştır.

Bu ölçeklere dayanarak araştırmanın anket formu hazırlanmıştır. Formu öncelikle anlaşılabilirliğinin test edilebilmesi için 8 katılımcı üzerinde deneme anketi yapılmıştır. Elde edilen geri besleme bilgileri kullanarak anket formuna son şekli verilmiştir. Araştırmanın evrenini doğu Karadeniz bölgesinde faaliyet gösteren özel ya da kamu olmak üzere tüm çay işleyen fabrikalar olmuştur. Araştırmanın verileri Artvin'in Hopa ve Arhavi; Rize'nin Fındıklı, Ardeşen ve Pazar ilçelerinde faaliyet gösteren fabrikalarda çalışanlara izinler dahilinde anketlerle yüz yüze anket tekniği kullanılarak elde edilmiştir. 2-20 Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen anketlere 101 katılımcı dahil olmuş, bunların 7 tanesi eksik, hatalı bilgi dolayısı ile elenerek toplam 94 anket ile analizler gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS v23 istatistik programı demografik karakteristiklerin hesaplanmasında kullanılmıştır. İlave olarak yapısal eşitlik için SmartPLS programından yararlanılmıştır. Parametrik olmayan bu program özellikle küçük örneklem boyutlarında kullanılabildiğinden (Hair ve ark., 2014)

araştırmacılar tarafından tercih edilebilmektedir. Örneklem boyutunun yeterliliği için Hair ve ark. (2014) en az on katı kuralının (ten times rule) yeterli olduğunu belirtmektedir (Toklu ve Ustaahmetoğlu, 2016). Bu temelde incelendiğinden örneklem sayısının analizler için yeterli olduğu teyit edilmiştir.

4.SONUÇLAR

Tablo 1 katılımcıların demografik özelliklerini tanımsal istatistik şeklinde özetlemektedir.

Tablo 1. Katılımcıların tanımlayıcı istatistikler

Demografik özellikler		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	28	29,8
	Erkek	66	70,2
Yaş	21-30	22	23,4
	31-40	34	36,2
	>40	38	40,4
Kaç yıldır bu işletmede çalışıyorsunuz?	0-3	14	14,9
	4-10	26	27,7
	11-20	24	25,5
	>20	30	31,9
Eğitim durumunuz?	Yüksekokul	12	12,8
	Üniversite	82	87,2
İşletmedeki konumunuz?	İşçi	2	2,1
	Mühendis	46	48,9
	Orta kademe yönetici	34	36,2
	Üst kademe yönetici	12	12,8
Kurum sahipliği	Kamu	62	66,0
	Özel	32	34,0

Katılımcıların %29,8'i kadınlardan, kalan %70,2'si erkeklerden oluşmaktadır. %23,4'ü 21-30; %36,2'si 31-40; %40,4'ü de 40 yaş üzerindedir. %14,9'u 0-3 yıl arasında; %27,7'si 4-10 yıl arasında; %25,5'i 11-20 yıl arasında; %31,9'u da 20 yılın üzerinde çalışma tecrübesine sahiptir. Eğitim durumuna göre, %12,8'i yüksek okul mezunu iken, %87,2'si üniversite mezunudur. İşletmedeki konumuna göre, %2,1'i işçi; %48,9'u mühendis, %36,2'si orta kademe yönetici ve %12,8'i de üst kademe yöneticidir. Katılımcıların %66'sı kamu sektöründe iken %34'ü özel sektörde çalışmaktadır.

4.1. Veri Analizi

Araştırma modelinin analizinde ölçüm modeli ve yapısal model incelenmektedir. Modeldeki yapılar güvenilir ve geçerli olmalıdır.

4.2. Ölçüm Modeli

Gizil değişkenlerin güvenilirlik ve geçerliliğinde madde güvenilirliği ve kompozit güvenilirliğin tatmin edici puanlara sahip olması gerekir. Yakınsak ve ayrıksak geçerlilikler yapısal kontrol edilir. Her dış yükün karesi, madde güvenilirliğinde hesaplanır. Tercih edilen eşik değeri 0,70'dir, ancak 0,40 ve üstü değerler keşifsel araştırmalar için de uygundur (Hulland, 1999). Burada düşük faktör yüküne sahip maddeler analizden çıkarılır. Kalan her bir madde koşulu yerine getirdiğinden, model güvenilir olarak kabul edilir. Cronbach'ın Alfa katsayısı ve kompozit güvenilirliği de 0,70 eşik değerinin üzerindedir. Yakınsak ve ayrıksak geçerlilikler modelin geçerliliği için esastır. Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değeri 0,5 eşik değerinden daha yüksek olması gerekir (Bagozzi ve Yi, 1998). Modelin AVE değerleri bu koşulu yerine getirmektedir. Tablo 2'de madde yükleri ve güvenilirlikleri, Cronbach Alfa, kompozit güvenilirlik ve AVE değerleri gösterilmektedir.

Tablo 2. Ölçüm modelinin değerlendirilmesi

Gizil değişken	Madde	Yük	Cronbach's Alpha	Kompozit Güvenilirlik	AVE
ICS	ICS1	0,843	0,898	0,929	0,766
	ICS3	0,896			
	ICS4	0,882			
	ICS5	0,880			
ISG	ISG1	0,927	0,889	0,923	0,751
	ISG2	0,792			
	ISG3	0,869			
	ISG4	0,872			
OPF	OPF2	0,895	0,838	0,903	0,756
	OPF4	0,875			
	OPF6	0,834			

Modelin ayrıksak geçerliliği için Fornell ve Larcker (1981) analizi uygulanmıştır. Kalın yazı tipindeki diyagonal değerler AVE'nin karekökünü gösterir. Her diyagonal değer karşılık gelen satır ve sütun değerlerinden daha yüksek olması gerekir (Toklu, 2019). Tablo 3 analizin sonucunu ve geçerliliği sağlayıp sağlamadığını doğrulamaktadır.

Tablo 3. Fornell-Larcker analizi

	ICS	ISG	OPF	Yes/No
ICS	0,875			Yes
ISG	0,815	0,866		Yes
OPF	0,783	0,825	0,870	Yes

4.3. Yapısal Model

İş süreçlerinin geliştirilmesindeki (ISG) değişimi içselleştirme (ICS) $R^2 = 0,664$ (R^2 Adjusted = 0,660) değeri ile açıklamaktadır. Operasyonel performanstaki (OPF) değişimi ise içselleştirme (ICS) ve iş süreçlerinin gelişimi (ISG) $R^2 = 0,717$ (R^2 Adjusted = 0,711) değeri ile açıklamaktadır.

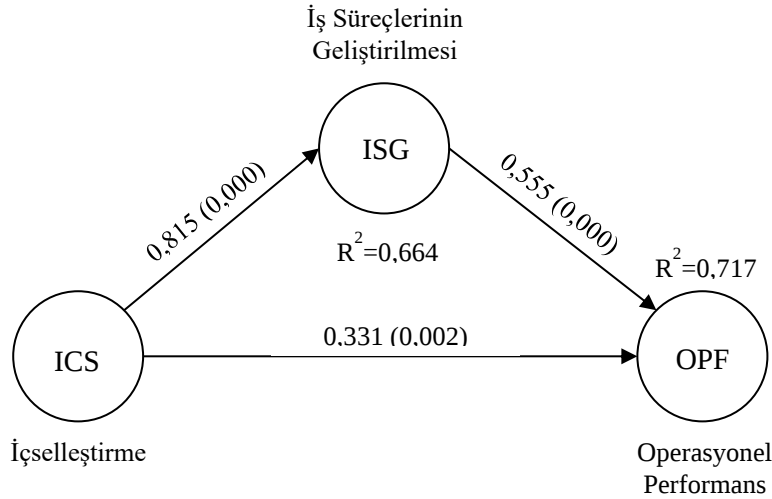
f^2 etki boyutları incelendiğinde, iş geliştirme süreçlerinin geliştirilmesinde içselleştirmenin 1,976 değeri ile, operasyonel performans üzerinde ise iş geliştirme süreçlerinin 0,366 değeri ile etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar yapısal modelin yeterli açıklayıcı güce sahip olduğunu göstermektedir.

T istatistiği modeldeki yolların ya da ilişkilerin istatistiksel anlamlılığı için kullanılmaktadır. Buna göre, içselleştirme (ICS) ile iş süreçlerinin geliştirilmesi (ISG) arasındaki yol ($t = 34,419$; $p < 0,01$) değeri ile anlamlıdır. İş süreçlerinin geliştirilmesi (ISG) ile operasyonel performans (OPF) arasındaki yol ($t = 5,428$; $p < 0,01$) değeri ile anlamlıdır. İçselleştirme (ICS) ile operasyonel performans (OPF) arasındaki yol ($t = 3,042$; $p < 0,01$) değeri ile anlamlıdır. Buna göre tüm hipotezler desteklenmiştir. Tablo 4 araştırmanın hipotezleri ve sonuçlarını özetlemektedir.

Tablo 4. Hipotez sonuçları

Hipotezler	Stdβ	Örnek Ortalaması	t Sapma	T İstatistiği	p değerleri	Sonuç
H1: ICS→ISG	0,815	0,819	0,024	34,419	0,000	Desteklendi
H2: ICS→OPF	0,331	0,326	0,109	3,042	0,002	Desteklendi
H3: ISG→OPF	0,555	0,562	0,102	5,428	0,000	Desteklendi

Şekil 2 bu sonuçlar temelinde yeniden düzenlenen yapısal modeli göstermektedir.

Şekil 2. Yapısal model sonuçları

5.TARTIŞMA

Bu araştırmada ISO 9001 kalite yönetim sistemi uygulamasının çay işletmelerindeki operasyonel performansa etkisi incelenmiştir. Bu amaçla oluşturulan modelle ISO 9000 kalite yönetim sisteminin içselleştirilmesinin iş süreçlerinin geliştirilmesine ve operasyonel performansa etkisi araştırılmıştır.

İçselleştirme açık olan bilginin söylenmeden anlaşılan bilgiye dönüştürülmesi ve daha sonra amaca uygulanması sürecidir. İçselleştirme iş süreçlerinin geliştirilmesinde etkili bulunmuştur. Bu bulgu literatür (Nair ve Prajogo, 2009; Ataseven ve ark. (2014) ile uyumludur. Kalite sistemleri üzerine yeterince eğitim verilmediği durumlarda içselleştirme gerçekleşmeyebilir. Yapılan bazı çalışmalarda ISO 9000 sistemi bir ilave iş yükü olarak tanımlanabilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile sistemlerin dijital ortamlarda tanımlanarak akıllı yazılımların kullanımı ile tekrar eden iş yükü ortadan kaldırılabilmektedir. Çift kayıt (ISO için tutulan kayıt ve mevcut işler için yapılan kayıt) verimliliği etkilediğinden kalite yönetim sistemine bakış olumsuz hale gelebilmektedir. Gerekli yatırımların yapılarak kaynakların etkin kullanımı sağlanabilir.

Süreç yönetimi ve sürekli iyileştirme ISO 9000 kalite yönetiminin temel unsurudur. İş süreçlerinin geliştirilmesinin işletmelerin operasyonel performansını etkilediği bulunmuştur. Bu bulgu literatür (Kakouris ve Sfakianaki, 2018; Sun ve Cheng, 2002) ile uyumludur. Uluslararası standartlarla belirlenmiş prosedürlere göre yapılan işler çalışan motivasyonunu arttırdığı gibi hata, kusur gibi olumsuzlukları da azaltmaktadır. Tedarik zincirindeki elemanlarla yapılan ortak çalışmalarda kalite yönetim sisteminin varlığı imaj ve memnuniyet bağlamında olumlu sonuçları ortaya çıkarmasa da en azından temel gereksinimleri karşılamada bir zorunluluktur. ISO 9000 sistemi, kalitenin güvence altında olmasını sağladığından artı bir değer sunmaktadır.

İş süreçlerinin geliştirilmesinin operasyonel performansı etkilediği bulunmuştur. Bu bulgu literatür (Rusjan ve Alic, 2010; King ve ark., 2005) ile uyumludur. ISO 9000 kalite yönetim sistemi Toplam Kalite Yönetimine yönelik bir yolculuk olduğundan bütün bu sistemlerin temel amacı süreçlerin iyileştirilmesi ile operasyonel performansın geliştirilmesidir. Bu sürekli iyileştirme ile firelerin azaltılması çıktıların artırılması ile sağlanabilir.

İş süreçlerinin geliştirilmesindeki değişimi içselleştirme %66,4 ile açıklamaktadır. Bu oran içselleştirmenin önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle çalışanların kalite yönetim sistemini içselleştirebilmesi için daha fazla eğitim ve uygulamanın yapılmasının gerekliliği ortadadır. Benzer şekilde, operasyonel performanstaki değişimi içselleştirme ve iş süreçlerinin geliştirilmesi %71,7 gibi yine önemli bir oranla açıklamaktadır. Bu bulgular temelinde süreçlerin geliştirilmesi ile birlikte işletmenin inovasyon kabiliyetine odaklanması ve bu değişkenler için farkındalıkların geliştirilmesine yönelik çabaların artırılması performans hedeflerinin gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

Türkiye dünyada sayılı çay üreticileri arasında olan bir ülkedir. Dünyada en çok çay tüketilen ülke olmakla birlikte üretim verimliliği ve ihracatta daha önünde alması gereken önemli mesafeler olduğu görülmektedir. Çaylık alanların ıslahı, tarımda ve işlemede yapılacak gelişmeler ile konumunu güçlendirmek zorundadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar mevcut olmakla birlikte daha fazla araştırma ve geliştirmelerin ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Doğu Karadeniz kendine özgü coğrafik ve demografik yapısı nedeni ile daha fazla gelişme potansiyeline sahip bir bölgedir. Kalite sistemleri ve çevre standartlarına uyumun sağlanması ve paydaşlarda farkındalığın yükseltilmesi ile çaydaki kalitenin artışına öncülük edilebilir. Kalite bilincinin her alanda geliştirilmesi dünyaya entegrasyonda yardımcı olabilir. Dünyanın önemli çay üreticileri ve ihracatçıları olan Çin, Sri Lanka ve Hindistan gibi ülkeleri takip edebilmenin ön koşulu kalite sistemlerine yapılacak yatırım ve işletmelerin buna uyum becerileridir.

Bu araştırmanın belirli sınırları mevcuttur. İşletmeler finansal durumlarını ticari sır olarak saklamayı veya paylaşmamayı tercih ettiklerinden araştırma sadece operasyonel performans ile sınırlandırılmıştır. Belirli sayıdaki işletme ve katılımcı ile yapılmıştır. Araştırmanın evrenini sadece çay işleyen özel ve kamu üretim işletmeleri oluşturmuştur. Oysaki sektörde paketleme ve ticaretinde faaliyet gösteren birçok işletme de bulunmaktadır. ISO 9000 ile ilgili farklı değişkenlerin performans üzerindeki etkileri sonraki araştırmalara konu olabilir. Sektör önemine istinaden daha fazla araştırma yapılmayı hak etmektedir.

EK 1. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKEN VE MADDELERİ

ISO 9000 sisteminin işletmede içselleştirilmesi

ICS1. ISO 9000'in uygulanma sürecinde tüm çalışanlara toplam kalite anlayışı ve ISO 9000'in gereklilikleri konusunda eğitim verilmiştir

ICS2. Şirketimizin kalite politikası, amaçları ve prosedürleri tüm çalışanlara açıkça anlatılmıştır

ICS3. Kalite yönetimi için kalite politikası ve prosedürleri açıkça belgelenmiş ve sürekli olarak güncellenmiştir

ICS4. ISO 9000 gerekliliklerine göre belgelenmiş prosedürlere uygun şekilde günlük uygulamalarımıza daima devam ediyoruz

ICS5. Düzenli olarak iç denetim yapılmakta ve bunun sonuçları süreçleri iyileştirmede temel olarak kullanılmaktadır

İş süreçlerinin geliştirilmesi

ISG1. İşlemlerin gerçekleştirilme şeklinde tutarlılık arttırıldı

ISG2. Proseslerin sesli ölçümü ve kontrolü için sistemi kuruldu

ISG3. Düzeltici ve iyileştirici işlem mekanizması kuruldu

ISG4. Teknik özelliklere uygun olarak geliştirilmiş işlem yeteneği sağlandı

Operasyonel performans

OPF1. Ürün performansı gelişti

OPF2. Marka imajı arttı

OPF3. Üründe inovasyon (yenilik) sağlandı

OPF4. Maliyet etkinliği sağlandı

OPF5. Fiyat rekabeti sağlandı

OPF6. Zamanında teslimat gerçekleşmeye başladı

* Düşük faktör yükünden dolayı analizden çıkarılmıştır

KAYNAKLAR

ALONSO-ALMEIDA, M.M., MARIMON, F., BERNARDO, M. (2013), Diffusion of quality standards in the hospitality sector, *International Journal of Operations and Production Management*, 33 (5), 504-527.

ANDERSON, S.W., DALY, J.D., JOHNSON, M.F. (1999), Why firms seek ISO 9000 certification: regulatory compliance or competitive advantage?, *Production and Operations Management*, 8 (1), 28-43.

ARAUZ, R., SUZUKI, H. (2004), ISO 9000 performance in Japanese industries, *Total Quality Management & Business Excellence*, 15 (1), 3-33.

- ATASEVEN, C., PRAJOGO, D.I., NAIR, A. (2014), ISO 9000 Internalization and Organizational Commitment- Implications for Process Improvement and Operational Performance, *IEEE Transactions on Engineering Management*, 61 (1), 5-17.
- BAGOZZI, R. P., YI, Y. (1988), On the Evaluation of Structural Equation Models, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16 (1), 74-94.
- BAYATI, A., TAGHAVI, A. (2007), The impacts of acquiring ISO 9000 certification on the performance of SMEs in Tehran, *The TQM Magazine*, 19 (2), 140-149.
- BHUIYAN, N., ALAM, N. (2005), An investigation into issues related to the latest version of ISO 9000, *Total Quality Management and Business Excellence*, 16 (2), 199-213.
- BOIRAL, O., AMARA, N. (2009), Paradoxes of ISO 9000 performance: a configurational approach, *Quality Management Journal*, 16 (3), 37-60.
- BRISCOE, J.A., FAWCETT, S.E., TODD, R.H. (2005), The implementation and impact of ISO 9000 among small manufacturing enterprises, *Journal of Small Business Management*, 43 (3), 309-330.
- CAI, S., JUN, M. (2018), A qualitative study of the internalization of ISO 9000 standards: The linkages among firms' motivations, internalization processes, and performance, *International Journal of Production Economics*, 196, 248-260.
- CARTER, D.P., CACHELIN, A. (2018), The consumer costs of food certification: a pilot study and research opportunities, *The Journal of Consumer Affairs*, 53 (2), 652-661.
- ÇÇSR. (2018), Çaykur Çay Sektörü Raporu, <http://www.caykur.gov.tr/Pages/Yayinlar/YayinDetay.aspx?ItemType=5&ItemId=542> (erişim 11.02.2010)
- CORBETT, C.J., MONTES-SANCHO, M.J., KIRSCH, D.A. (2005), The financial impact of ISO 9000 certification in the United States: an empirical analysis, *Management Science*, 51 (7), 1046-1059.
- DIMARA, E., SKURAS, D., TSEKOURAS, K., GOUTSOS, S. (2004), Strategic orientation and financial performance of firms implementing ISO 9000, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 21 (1), 72-89.
- DJOFAK, S., ROBLEDO CAMACHO, M.A. (2017), Implementation of ISO 9001 in the Spanish tourism industry, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 34 (1), 18-37.
- DOUGLAS, A., COLEMAN, S., ODDY, R. (2003), The case for ISO 9000, *The TQM Magazine*, 15 (5), 316-324.
- DUNU, E.S., AYOKANMBI, M.F. (2008), Impact of ISO 9000 certification on the financial performance of organizations, *The Journal of Global Business Issues*, 2 (2), 135-144.
- FATIMA, M. (2014), Impact of ISO 9000 on Business Performance in Pakistan: Implications for Quality in Developing Countries, *Quality Management Journal*, 21 (1), 16-24.
- FENG, M., TERZIOVSKI, M., SAMSON, D. (2007), Relationship of ISO 9001:2000 quality system certification with operational and business performance: A survey in Australia and New Zealand-based manufacturing and service companies, *Journal of Manufacturing Technology Management*, 19 (1), 22-37.
- FORNELL, C., LARCKER, D.F. (1981), Evaluating structural models with unobservables variables and measurement error, *Journal of Marketing Research*, 18 (1), 39-50.
- FRANCESCHINI, F., GALETTO, M., CECCONI, P. (2006), A worldwide analysis of ISO 9000 standard diffusion. Consideration and future development, *Benchmarking: An International Journal*, 13 (4), 523-541.
- GRUNERT, K.G., AACHMANN, K. (2016), Consumer Reactions to the Use of EU Quality Labels on Food Products: A Review of the Literature, *Food Control*, 59, 178-187.
- HAIR, J.F., HULT, G.T.M., RINGLE, C.M., SARSTEDT, M. (2014), *A Primer On Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. SAGE Publications.
- HAN, S.B., CHEN, S.K., EBRAHIMPOUR, M. (2007), The Impact of ISO 9000 on TQM and Business Performance, *Journal of Business and Economic Studies*, 13 (2), 1-23.
- HASGALL A., SHOHAM, S. (2008), Knowledge processes - From managing people to managing processes, *Journal of Knowledge Management*, 12 (1), 51-62.
- HUANG, F., HORNG, C., CHEN, C. (1999), A study of ISO 9000 process, motivation and performance, *Total Quality Management*, 10 (7), 1009-1025.
- HULLAND, J. (1999), Use of Partial Least Squares (PLS) in Strategic Management Research: A Review of Four Recent Studies, *Strategic Management Journal*, 20 (2), 195-204.
- HUO, B., HAN, Z., PRAJOGO, D. (2014), The effect of ISO 9000 implementation on flow management, *International Journal of Production Research*, 52 (21), 6467-6481.
- ISO 2020. International Standard Organisation, <https://www.iso.org/about-us.html> (erişim 07.02.2010)
- ISO Report (2020). International Standard Organisation, <https://www.iso.org/the-iso-survey.html> (erişim 07.02.2020).
- JOUBERT, B. (1998), ISO 9000: international quality standards, *Production & Inventory Management Journal*, 39 (2), 60-65.

- KAKOURIS, A.P., SFAKIANAKI, E. (2018), Impacts of ISO 9000 on Greek SMEs business performance, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 35 (10), 2248-2271.
- KARAPETROVIC, S., CASADESUS, M., SAIZARBITORIA, I.H. (2010), What happened to the ISO 9000 lustre? An eight-year study, *Total Quality Management*, 21 (3), 245-267.
- KING, A.A., LENOX, M.J., TERLAAK, A.K. (2005), The strategic use of decentralized institutions: exploring certification with the ISO 14001 management standard, *Academy of Management Journal*, 48 (6), 1091-106.
- KNIGHT, G.A., LIESCH, P.W. (2002), Information internalisation in internationalising the firm, *Journal of Business Research*, 55 (12), 981-995.
- LO, C.K.Y., YEUNG, A.C.L., CHENG, T.C.E. (2007), Impact of ISO 9000 on time-based performance: An event study, *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 30, 35-40.
- MAK, B.L.M., KONG, C.W.F. (2014), Perception of ISO 9000 Certification: Management Perspective of Travel Agencies in China, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19 (10), 1207-1227.
- NAIR, A., PRAJOGO, D. (2009), Internalisation of ISO 9000 standards: the antecedent role of functionalist and institutional drivers and performance implications, *International Journal of Production Research*, 47 (16), 4545-4568.
- NAVEH, E., MARCUS, A. (2005), Achieving competitive advantage through implementing a replicable management standard: Installing and using ISO 9000, *Journal of Operations Management*, 24 (1), 1-26.
- NAVEH, E., MARCUS, A., MOON, H. K. (2004), Implementing ISO 9000: Performance Improvement by First or Second Movers, *International Journal of Production Research*, 42 (9), 1843-1863.
- RUSJAN, B., ALIC, D M. (2010), Capitalizing on ISO 9001 benefits for strategic results, *International Journal of Quality & Reliability Management*, 27 (7), 756-778.
- SAMPAIO, P. SARAIVA, P., MONTEIRO, A. (2012), ISO 9001 certification pay-off: Myth versus reality, *International Journal of Quality and Reliability Management*, 29 (8), 891-914.
- STARKE, F., EUNNI, R.V., DIAS FOUTO, N.M.M., DE ANGELO, C.F. (2012), Impact of ISO 9000 certification on firm performance: evidence from Brazil, *Management Research Review*, 35 (10), 974-997.
- STEVENSON, T.H., BARNES, F.C. (2001), Fourteen years ISO 9000: impact, criticisms, costs and benefits, *Business Horizons*, 44 (3), 45.
- SUBRAMANIAM M., YOUNDT, M. A. (2005), The influence of intellectual capital on the types of innovative capabilities, *The Academy of Management Journal*, 48 (3), 450-463.
- SUN, H., CHENG, T.K. (2002), Comparing reasons, practices and effects of ISO9000 certification and TQM implementation in Norwegian SMEs and large firms, *International Small Business Journal*, 20 (4), 421-442.
- TERLAAK, A.K., KING, A.A. (2006), The effect of certification with the ISO 9000 quality management standard: a signaling approach, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 60 (4), 579-602.
- TOKLU, İ.T. (2019), Pazar Yönelimi Girişimcilik Niyetinde Etkili Midir? Üniversiteliler Üzerine Bir Alan Çalışması, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 335-347.
- TOKLU, İ.T., USTA AHMETOĞLU, E. (2016), Tüketicilerin Organik Çaya Yönelik Tutumlarını ve Satın Alma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (29), 41-61.

TÜRKİYE VE SUDAN ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Abdalaziz Abdalwhab

Kocaeli Üniversitesi Siyaset Ve Sosyal Bilimler
azizsalih9400@gmail.com

Özet

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri 16. yüzyıla uzanmaktadır. Afrika'da dört yüz yıl süren Osmanlı Devleti hakimiyeti, 1517'de Osmanlılar ve Memlükler arasında yaşanan Ridaniye Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim'in zaferiyle ve İtalya'nın işgaline kadar (1911) Osmanlı Devleti'nin bölgedeki son ülkesi Trablus ile başladı. Sahraaltı Afrika'da ise kayda değer varlık ya da ilişkiler söz konusu değildir. Bununla birlikte, başta Bilâdüssudan ve Kuzeydoğu Afrika olmak üzere Afrikalı bütün Müslümanları iki kutsal mekanın – Mekke ve Medine'nin - koruyuculuğunu yapan Osmanlı Halifeliği'ne bağlayan din unsuru çok önemlidir. Geçmişte Kuzey Afrika'daki Arap ülkeleriyle, Sudan'ın Nil kıyısıyla ve Doğu Afrika'nın bazı stratejik bölgeleriyle siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler kuruldu. Türkiye Sudan ilişkilerin başlangıcı Afrika kıtasının diğer bölgelerinde olduğu gibi Osmanlı döneminden daha önceki dönemlere dayanmaktadır. Türkiye Sudan ilişkileri ele alınacaktır. Söz konusu dönemleri 4 ana başlık altında toplayacağız. Osmanlı dönemi, Türkiye Cumhuriyet dönemi ve 1998 yılında Afrika Açılımı bağlamında Türkiye-Sudan ilişkileri ele alınacaktır.

Anahtar kelimesi: Mehdi Devrimi, Türkiye, Sudan Devleti, Diğer STKLAR.

THE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND SUDAN

Abstract

Turkey relations with Africa dates back to the 16th century. The Ottoman Empire, which lasted four centuries in Africa, began with the victory of Yavuz Sultan Selim in the Battle of Ridaniye between the Ottomans and Mammals in 1517 and the Ottoman State in Tripoli until the invasion of Italy. Italians in 1911 In Sub-Saharan Africa, there are no significant assets or relationships. However, the element of religion that connects all African Muslims, especially from Bilâdüssudan and Northeast Africa, to the Ottoman Caliphate, which is the guardian of two sacred places - Mecca and Medina - is very important. In the past, political, cultural and economic relations have been established with Arab countries in North Africa, the Nile coast of Sudan and some strategic regions of East Africa. Turkey relations beginning of the Sudan as well as in other parts of the African continent from the Ottoman period are based on the previous period. Turkey Sudan relations will be discussed and we will gather these periods under 4 main headings. Ottoman period, the period of the Republic of Turkey and the African Initiative 1998 will be discussed in the context of Turkey-Sudan relations.

Keywords: Mahdi Revolution, Turkey, Sudan State, Other NGOs.

Giriş

Geniş kaynaklarıyla Afrika, günümüzde dünyanın ekonomik cephesini temsil etmektedir ve bu nedenle gelişmiş ülkeler arasındaki sert rekabete maruz kalmaktadır. Uygarlık yolunda güçlü adımlar atmış, bölgesel bir güç olarak ordusunu geliştirmiş ve modern bir devletin özellikleriyle donanmış olan Türkiye, Afrika kıtası ile ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. 1998 yılında Türk Dış Politikası Afrika'ya Açılım Eylem Planı başlatıldı. 21 Eylül 2005 tarihinde Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül BM Genel Kurulu'nun 60. Oturumu'nda "Afrika kıtası ile olan ilişkilerimizi ve işbirliğini ilerletmeye büyük önem veriyoruz. Eylem Planı'na göre Türkiye Afrika kıtası ile ilişkilerini bir bütün olarak geliştirecektir. Yakın zamanda, Türkiye'nin kıtaya yapacağı insani ve kalkınmaya yönelik yardımların koordine edilmesi için Addis Abeba'da bir ofis açmış bulunuyoruz." şeklinde konuştu. Ayrıca, Türkiye 2005 yılını Afrika yılı ilan etti. Türkiye, Afrika kıtasının acılarını dindirmek, hastalıkları ve açlığı ortadan kaldırmak için çalışarak uluslararası kuruluşlara katkıda bulunmaya devam edecektir. Kısacası, Türkiye ekonomik ilişkilerini genişletmek ve diğerlerine bir modernleşme modeli olmak için Afrika kıtasında önemli rol oynayabilir. (Yusuf Fadel Hassan, Osmanlı İmparatorluğu, 2004).

1961'den bu yana Türk hükümetleri Başbakan Yardımcısının ifade ettiği gibi iyi niyet göstermişlerdir. Güney Afrika ve Sudan gibi ülkelerle ilişkilerde ilerleme kaydedilmiştir. Ancak hala yapacak çok şey bulunmaktadır. (Numan Hazar, "Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı", Stratejik Analiz, c.9, s.99 2008: 21).

Sudan 1 Ocak 1956'da İngiliz-Mısır yönetiminden bağımsızlığını kazanır kazanmaz diğer ülkelerle serbest ilişkiler kurmaya başladı. Temel amacı özgürlük, adalet, eşitlik ve tüm insanlar için ilerleme ilkelerini desteklemektir. Diğer ülkelerle arasında ekonomik işbirliğiyle beslenen dostane ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir. Dokuz ülkeye komşu, uçsuz bucaksız henüz el değmemiş doğal kaynaklarıyla Afrika'nın kalbindeki büyük bir ülke olan Sudan ekonomisini geliştirmeye çalışmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ve Sudan kararlı bir ortaklık yoluyla her iki ülke içinde istenilen ekonomik kalkınmayı sağlamakta başarılı olabilirler. (Mayada Kamal Eldeen, "Sudan'da Osmanlı Eserleri ve Kültürel Mirası, İstanbul: 2017).

Türkiye-Sudan İlişkileri (1527-1820)

Osmanlı dönemine gelindiğinde ise 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı Fethetmesinden sonraki ilk yıllarda Sudan'la fazla ilgilenilmemiştir. Bunun sebebi ise Mısır'da uzun yıllara dayanan güçlü Memlûk askeri ve idari yapılanması var oluşu dolayısıyla asıl olarak Mısır'ın idaresi ile meşgul olunmasıydı. Memlûk Devletini yenilgiye uğratarak Mısır'ı ele geçirdikten sonra nüfuzlarının hem bugünkü kuzey Sudan'da ve Mısır'ın güneyinde bağımsız şeyhlikler halinde bulunan Nübye bölgesi, Osmanlı yönetimine Kanuni (1520-1566) zamanında Özdemir Paşa'nın komutasında yapılan seferler ile dahil edilmiştir. (Holt- M.W. Daly, A History of the Sudan, Fifth Edition (Malaysia Pearson Education Limited, 2000)

Türkiye-Afrika ilişkilerinin tarihinde Sudan önemli yer tutmaktadır. Sultan Selim'in 1517 yılında Mısır'ı ele geçirmesiyle burası bir eyalet haline geldi. 1299-1918 yılları arasında Sudan İslam'ı savunma ve sınırlarını genişletme görevini üstlenen güçlü Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası oldu. (BOYRAZ, Hacı Mehmet, 2016: s35).

Doğu'nun baharatlarını Mısır ve Suriye üzerinden Avrupa'ya taşıyan ticaret yollarını kontrol altında tutmak isteyen Portekizliler'in egemenliğine son verme amacıyla, Osmanlılar Kızıldeniz'i Portekizliler'e kapatmak istedi. Bunun sonucunda Sudan'ın Sevakın (ve Masava) limanlarını içine alan stratejik noktaları 1527'de ele geçirdi. Sevakın'ın ele geçirilmesi Osmanlı Sultanları'nı Sudan mahallî gücü Func Sultanlığı ile yüz yüze getirdi (1504-1821). (Muhammed Tandoğan, Afrika'da Osmanlı Asırları, 2013:78.)

İstanbul'daki Sadrazam'a sunulan önemli bir belgede Osmanlı'nın "sınır stratejisi" ele alınmıştır. Daha sonra Atbara Vadisi'ni de içine alan Sevakın ile Nil Nehri arasındaki bölgenin fethedilmesi önerildi. Sevakın'ın iç bölgesinde patlak veren çatışmalara rağmen bölgedeki Func hakimiyeti aralıksız devam etti. 1556 ile 1584 yılları arasında İstanbul'daki imparatorluk divanı Habeşistan ve Func Sultanlığı'na karşı bir dizi sefer düzenlenmesi için yetki verdi. Böyle bir saldırı bütün Kuzeydoğu Afrika'nın altın, zambak ve "köleleştirilebilir nüfusuyla" denetlenmesini güvence altına alabilirdi. İlki merkezi ve ikmal üssü Sevakın olan Habeş eyaleti olmak üzere iki yeni eyalet kurulması öngörüldü. Osmanlı birliklerinin bugünkü Eritre Devleti sınırları içinde ilerlemelerine rağmen, Habeşistan'ı Sevakın'dan ele geçirme çabası başarısız oldu ve bölge 1579'da terk edildi. (Türk-Afrika İlişkilerinin Bazı Yönleri / Yusuf Fadl Hasan (s1-6).

İkinci yeni eyalet 1565'te Osmanlı güçlerinin Nil Vadisi'ne Birinci Cataract'ın güneyinden İbrim bölgesine ilerlemesiyle kuruldu ve eyalet bu isimle tanındı. Orada Osmanlı ordusu "Func'a bağlı Arap kabileleri ve yöneticileriyle savaştı". Yavaş yavaş Osmanlı güçleri Üçüncü Cataract'a ilerledi. Muhtemelen bu sırada İbrim ve Say isimli iki Osmanlı kalesi Mısır eyaletini Func saldırılarından koruyabilmek amacıyla kuruldu.

1584 yılında, Mahas bölgesi fethedildi ve sancak haline getirildi. Bu sancak bölgenin zengin kaynaklarından olan altın, zambak, fildişi ve köle kaynaklarının denetim altında tutulması ve ünlü Func Sultanlığı'nın ele geçirilmesi için ikmal üssü olarak kullanıldı. Üçüncü Cataract'ın on kilometre

güneyindeki Hannek'te Osmanlı güçleri ile Func ordusu çetin bir savaşa girişti. Osmanlı ilerlemesi 1584'te kararlı bir şekilde gözden geçirildi. Bu tarihten sonra imparatorluk divanı devletin tasarılarını bıraktı ve pasif savunma politikası uyguladı. Resmi sınır 1820'ye kadar Hanek oldu, daha sonra Türk-Mısır güçleri Func Sultanlığı'nı ele geçirdiler.

İbrim ve Say kaleleri bir kısmı muhtemelen Bosnalılar ve Macarlar'dan (ya da ataları kendi ülkesinde Macarab olarak bilinen Maygarlar) ve yerli Araplar'dan oluşan yeniçeriler tarafından korundular. Bu iki kale 1794'e kadar maaşların Kahire tarafından ödendiği askeri kuruluşlar olarak varlıklarını sürdürdüler.

Büyük askeri anlaşmalar olmadığı için birkaç takviye birlik bulunuyordu. Bu nedenle garnizonlara asker alımı kısmen soydan geçmiş kısmen de yerel halktan yapıldı. Gerçek anlamda askeri rekabet zamanla azaldı, çünkü M.S. 1600'den sonra Birinci Cataract'la Üçüncü Cataract arasında ne Func, ne de Osmanlı Sultanları bölgeye fazla ilgi göstermediler. Bununla birlikte, dönemin büyük kısmında bölgede barış hakim oldu ve ticaret kervanları Sinnar, Şendi (Shendi), Sevin ve Osmanlı'nın Mısır ve Hicaz eyaletleri arasında düzenli olarak hareket ettiler. Bu ticaret yoluyla ülke Osmanlı Halifeliği'ne komşu ülkelerin kültürel ve dini etkisi altında kalmıştır. (Muhammed Tandoğan, 2013 :80).

Türk Yönetimi (1821-1885)

1821 yılında, gerileyen Func Sultanlığı'nın hakimi Mısır Valisi Mehmet Ali tarafından gönderilen Türk ordusuna teslim oldu. Fetih Osmanlı Halifesi adına gerçekleştirildi. "Türk" yönetimi sonraki altmış yılda Sudan'da hüküm sürdü. (Ersin Özmen, "Sudan'ın Darfur Bölgesi Sorunu" 2008:184-212).

Söz konusu dönemi anlatmak için genellikle "Türk" veya "Türk-Mısır" terimleri kullanılmaktadır. Sudan Orta Çağ'dan bu yana gerçek anlamda Mısırlılar tarafından fethedilmemiş veya yönetilmemiştir, yöneticiler daha çok Türkçe konuşan bir gruptur. Birkaç Mısırlı Sudan'da üst düzey yönetici oldu veya askeri görevlere getirildi, ancak çoğunlukla "yönetimde ve orduda alt düzey görevlere atanmışlardır. Bunun sonucunda Sudanlı (ve Mısırlı) tarihçiler bu yöneticileri "Türk" olarak tanımlamış ve söz konusu dönemi Türkiye (Türkiyya) olarak adlandırmışlardır, çünkü Sudan "sadece Osmanlı'nın Mısır eyaletine bağlı olması anlamında Mısırlı'dır". (DEANE, Phyllis. The Evolution of Economic Ideas 1984: s 74).

Türk-Mısır tanımı Mısır'ın kültürel etkisini belirtmesi anlamında daha uygun bir kullanımdır. Bununla birlikte Türk veya Osmanlı Türkü bu çalışma bağlamında daha doğru bir kullanımdır ve bu nedenle diğer terimler tercih edilmiştir.

Mehmet Ali'nin Sudan'ı ele geçirmekteki temel hedefi "Sudan'ın beşeri ve ekonomik kaynaklarından bağımsız ve modern bir devlet kurmak amacıyla yararlanmaktır." Türk macerası büyük anlamda başarısız olmuştur: rejim sert mali politikalar ve kötü yönetim nedeniyle direnişle karşılaştı. Muhalefet 1882'deki Mehdi Devrimi'yle sona erdi. Mehmet Ali'nin Sudan'ın altınından yararlanma çabası da başarısızlıkla son buldu. Bununla birlikte gelişmiş sulama sistemi ve yeni bitkilerin ekilmesiyle tarımı geliştirmede daha başarılı oldu. Aslında, bütün Sudan ürünleri ve ihracatı hükümet tekelinde kalmıştır. (Sudan Notes and Records (Norway, University of Bergen, 1997:25-46).

Öte yandan, Türk rejimi bazı önemli konularda olumlu miras bıraktı. Modern Sudan tarihi ve Sudan'ın bugünkü sınırlarında birlik haline gelmesi Türk rejimi ile başlamıştır. İlk fethedilen Sinnar ve Korfodan'a Kızıldeniz Tepeleri, Kesale (Kassala), Ekvator (Hattistivâ), Bahrülğazel, ve Darfur Hartum merkezli ülkenin sınırlarına dâhil edildiler. Modernleşme de bu dönemde başladı; örneğin siyasi ve ekonomik organizasyon yöntemleri, ürün taşıma teknikleri ve Avrupa devletlerinin iletişim araçları getirildi ve bunların hepsi eski geleneksel toplum yapısını değiştirdi.

Üç büyük yenilik olan ateşli silahlar, buharlılar ve elektrikli telgraf, hükümetin otoritesini genişletmek amacıyla kullanıldı. Türk modeline benzeyen yeni bir yönetim sistemi kurumsallaştı. Hükümet, eyalet yöneticilerinin desteğinin alındığı tek bir vali generalin liderliğinde oldukça merkezileşti. Geleneksel

sufi öğretilerinin yerine Ortodoks Sünni İslam teşvik edildi. Osmanlı İmparatorluğu'nda hâkim olan Hanefi Hukuk Ekolü temelinde, hükümet desteğine bağlı kadı ve müftülerden oluşan, yeni bir hiyerarşiye bağlı, yeni bir hukuk sistemi oluşturuldu. Avrupa ve Mısır'dan gelen hristiyanların hükümet hizmetinde kullanılması Sudan halkında rahatsızlığa neden oldu. Sudan halkı Avrupalılar'ın davranışlarından hoşlanmadı ve yöneticilerin getirdiği laik yasaları desteklemedi. (HASAN, Yusuf Fadl, 1967: s 62-63).

Kültürel düzeyde ilk litografi (taş baskı) sistemi getirildi ve kağıt fabrikası kuruldu. Sudan'da kullanılan Arapça'ya bazı Türkçe sözcükler girdi ve mevki belirten birtakım askeri terimler yaygınlaştı. Özellikle din adamları ve askerlerin giysileri Sudan toplumunun bazı kesimlerince benimsendi. (HASAN, Yusuf Fadl, The Arabs and the Sudan ,1967: s 47-60). Sudan'ın kaynaklarından yararlanmak için kurulan geniş Türk yönetimi ve kurumsallaşan sosyo-ekonomik ve teknolojik yenilikler geleneksel Sudan toplumu üzerinde etkili oldu ve 1885'teki Mehdi Devrimi'yle sonuçlanan uyuşmazlık ve direnişe neden oldu. Günümüzde Mehdi Devrimi ülkeyi yabancı yönetiminden kurtarma amacı taşıyan bir bağımsızlık hareketi olarak değerlendirilebilir. (sudan'da kılıç ve ateş, sultan paşa :1895).

1882'de Mısır'ı işgal eden İngiltere, Hidiv'in devrimci Sudan eyaletlerini bastırması yönündeki taleplerini reddetti. 1892 Haziranında imparatorluk döneminin zirvesindeki İngiltere birleşik İngiliz-Mısır güçleri ile Sudan'ı işgal etme kararı aldı. İngiltere kendi etki alanına yaklaşan Avrupalı güçleri Sudan'dan uzak tutmanın yollarını arıyordu. İngiltere'nin işgali haklı çıkarmak için resmi gerekçesi Türk-Mısır egemenliğinin yeniden sağlanmasıydı.

Bu işgal, günümüzde Sudan halkının, yapısı ve vergiyle ilgili konulara yaklaşımı nedeniyle, kendinden önce gelen Türk yönetiminden ayrı tutmadığı yeni bir yabancı yönetim dönemini başlatmıştır ki bu nedenle yeni hükümete et-Türkiye es-Sâniye, yani ikinci Türk Hükümeti denilmiştir. Sudan bu tarihten sonra 19 Ocak 1899'da yürürlüğe giren bir İngiliz-Mısır Antlaşması'nın yönetimine girdi. Antlaşma metninde egemenlik sözü geçmemesine rağmen, yönetim teorik anlamda İngiltere ile Mısır arasında paylaşıldı. İngilizler Osmanlı Sultanı'nın Sudan üzerindeki egemenlik iddiasını göz ardı etti ve Mısır'ın resmi olarak hala Osmanlı İmparatorluğu'nun parçası olmasını dikkate almadı. Yine de, yukarıda da değinildiği gibi, hükümetin yönetim sistemi önceki Türk yönetiminin üstüne kuruldu. Bu süreçte Sudan ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler Fur Sultanlığı dışında kesintiye uğradı. (Mayada Kamal Eldeen, 2017).

Osmanlı İmparatorluğu ve Fur Sultanlığı

Darfur Sultanlığının Osmanlı Devleti ile münasebetleri 16. yüzyılda başladı ve 20. yüzyılın başındaki Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar devam etti. Darfur Sultanlığı, diğer yerel sultanlıklar gibi Osmanlı Devleti'ne ve hilafetine sadık kalmış ve bağlılık göstermiştir. İstanbul'a elçiler göndererek padişaha hediyeler sunulmuş ve bu şekilde İstanbul'daki yönetim ile sıcak temaslar kurulmuştur. 1792'de Darfur Sultanı Abdurrahman, Osmanlı Padişahına köleler ve hind hurmaları hediye etmiştir. (Ahmet Kavas, "Osmanlı Devleti'nin Sahraaltı Afrika'daki Müttefikleri 43).

1898 yılında Fur Sultanlığı üzerinde hak iddia edenlerden birisi olan Ali Dinar, Al-Fashir'de kendi yönetimini kurdu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlılar'a yakınlaştı. İngiltere'ye olan düşmanlığı dinî ve siyasi konularda kendini gösterdi. Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa 3 Şubat 1915'te Ali Dinar'a bir mektup yazarak ortak düşman İngilizler'e karşı Osmanlı güçlerine katılmaları için çağrıda bulundu. Ortak hükümet, Sultan'a karşı, arasında hava araçlarının da bulunduğu bir birlik gönderdi. 22 Mayıs 1916'da yenilgiye uğramasıyla Osmanlı İmparatorluğu ile var olan ilişkiler tamamıyla kesildi. (M.J. Steiner, Inside Pan-Arabia (Chicago 1947),59). Savaş'dan sonra Osmanlı Devleti siyasi ve hukuki olarak bitmişti. İtilaf Devletleri ile Ankara Hükümeti Lozan Antlaşması'nı 24 Temmuz 1923 tarihinde imzaladılar. 23 Ağustos 1923 tarihinde TBMM'inde tasdik etmesiyle yürürlüğe giren Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin sınırları çizilmiş ve Sudan'ın da hukuki durumu netleşmişti. Lozan Antlaşması'nın 17. maddesi "Türkiye'nin Mısır ve Sudan üzerindeki tüm hukuk ve senetlerinden vazgeçmesine ilişkin hükmü 5 Kasım 1914 gününden başlayarak geçerlidir" ifadesi ile Türkiye ve

Sudan arasındaki hukuki ilişkiler bitmiştir. (Arslan, Ali. “Sudan’ın Hukuken Türkiye’den Ayrılma Süreci 2003).

Türkiye’nin Afrika’ya Açılım Politikası

Türk Dış Politikası’nda Afrika’ya Açılım Eylem Planı 1998’de başlatıldı. Çeşitli Afrika forumlarında kendini göstermesine ek olarak, plan Türkiye’nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirmek için çok sayıda ayrıntılı araçlar içermektedir. Yakın ilişkilerin önünü açmak için 12 Afrika ülkesinde büyükelçilikler açılarak resmi diplomatik ilişkiler kuruldu, üst düzey karşılıklı ziyaretler gerçekleştirildi. Eylem Planı Afrika ülkeleriyle ticaret, ortak ekonomik projeler, teknik ve bilimsel iş birliği konusunda anlaşmalar yapılmasını öngörmektedir. Ayrıca Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) aracılığıyla teknik destek verilmesini ve kısa süreli programlar uygulanmasını hedeflemektedir. Türkiye ve Afrika’nın özel iş sektörleri arasında iş birliği yapılması da teşvik edilmektedir. Aslında bu düşüncelerin bir kısmı bazı Afrika ülkelerinde uygulamaya konuldu. EŞİYOK Bülent, (2014:2donemi).

Eylem Planı Afrika ülkeleriyle kültürel anlaşmaların ve kültürel değişim programlarının yapılmasını öngörmektedir. Türkiye Dış Politika Enstitüsü içinde kurulması planlanan Afrika Çalışmaları Enstitüsü, kültürel değişimin teşvik edilmesi yönünde önemli bir adımdır. Bu bakımdan, teknik destek ve akademik kurumların ilişki içinde olması gibi söz konusu araçlar yoluyla ek destek sağlanmasının, hükümet yetkililerinin ilişkileri ve Ticaret/Sanayi Odaları gibi sivil toplum iş ortaklıkları da içinde olmak üzere ticari iş birliğinin çok sayıda türünün geliştirilmesini teşvik edeceğine inanıyorum. Hem Sudan’ın, hem de Güney Afrika’nın üye olduğu Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) gibi bölgesel forumlar ekonomik iş birliği için çok sayıda olanak sunmaktadır. Eylem Planı’nın bazı kalemleri Güney Afrika ve Sudan gibi birtakım Afrika ülkeleriyle hâlihazırda gerçekleştirilmiş durumdadır.

Eylem Planı’nın maddelerinin uygulamaya koyulması uzun vadede Türk Dışişleri’nin karşılıklı amaçlarını yerine getirecek ve siyasi ve ekonomik alanlarda karşılıklı işbirliğini geliştirecektir. Buna karşın, Türk Dış Politikası’nın Afrika’ya Açılım Eylem Planı’nın uygulanması oldukça güç olabilir ve bu nedenle şu soruları öne sürmek gerekmektedir. Türkiye bu küreselleşme, elektronik ticaret ve siber ekonomi çağında Afrika’daki sadece on iki elçilikle öngörülen hedefleri gerçekleştirebilir mi? ABD, İngiltere, Fransa, Çin ve Japonya gibi dünya ekonomisinin önde gelen aktörlerine karşı ne gibi bir rekabet üstünlüğü bulunmaktadır? Uluslararası yatırım, uluslararası üretim ve teknoloji transferi alanında en iyi olabilir mi? Afrika’nın artan siyasi ve ekonomik liberalleşme isteğini gerçekleştirebilir mi? Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin geleceğini şekillendirmede belirleyici unsur Türkiye’nin gelişmekte olan bu ülkelere ne kadar açılacağı olacaktır.

Sudan ile Yakın Dönem İlişkiler

Türkiye, Sudan’ın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından Hartum’da büyükelçilik açan ilk devletlerden biri oldu. Sudan da 1970 yılında Ankara’da bir büyükelçilik açarak bu duruma karşılık verdi. Diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla birlikte, karşılıklı işbirliği, ortak çıkarlara ve diğerinin bağımsızlığına saygıyı temel alan bir dönem başladı. 1970–1980 yılları arasında, iki ülke arasında orta ölçekli bir mal ticareti gerçekleştirildi. Fakat ilişkiler geleneksel ekonomik kalıpların ötesine geçemedi. Diplomatik ilişkilerin sınırlı olmasının temel nedeni, iki ülkenin İsrail ve Arap Dünyası arasında devam eden çatışma karşısındaki tutumları oldu. Sudan, Filistinliler’in ateşli bir destekçisiyken; Türkiye’nin Filistinliler’in bir devlet kurma hakkını kabul etmekle birlikte, İsrail ile askeri bir pakta (Türkiye, İsrail ve ABD) dönüşen yakınlaşması, Arap dünyasında tartışmalara neden oldu. Bununla birlikte 1980’lerin başında Batı’nın ekonomik ve siyasi baskısının ve içteki gelişmelerin de etkisiyle, Türkiye Arap ülkelerine açılmaya başladı.

1980’de Türkiye ile Sudan arasındaki ilişkiler, mal değişimi ile ilgili ilk ticaret protokolünün imzalanmasıyla gelişmeye başladı ve ticaret hacmi 3.814.000 ABD dolarına ulaştı. 1982’de Sudan Devlet Başkanı Cafer Muhammadın Numeyri, Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in daveti üzerine Türkiye’yi ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında siyasi ve ekonomik konular tartışıldı ve sonuç olarak çeşitli ekonomik, teknik, kültürel ve bilimsel anlaşmalar imzalandı. 1988’de Türkiye Sudan’a, dörtte

üçlük bir kısmı finansal sermaye malları, kalanı ise tüketim malları için kullanılmak üzere toplam 40.000.000 ABD doları kredi sağladı.

1990-2001 yılları ikili ilişkilerde gelişmelere sahne oldu. Yaklaşık 25 anlaşma ve protokol imzalandı. Bunların 10 tanesi akademik alanda oldu. Ekonominin çeşitli sektörlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için iş birliği yaygınlaştırıldı (Örneğin; hava taşımacılığı, petrol ve maden araştırmaları kalite kontrolleri vb.).

1995 yılı itibarıyla Türk ve Sudanlı şirketler iki ülkede yatırım yapmaya başladılar. İş birliği ayrıca eğitim, tıp ve sanatsal alanları da kapsadı ve bu çerçevede çeşitli anlaşmalar imzalandı. Örneğin eğitim alanında Sudan ve Türk üniversiteleri arasında imzalanan sekiz ayrı protokol bulunmaktadır. Hartum Üniversitesi'nde Türk çalışmaları için bir birimin geliştirilmesi düşünüldüyse de henüz fazla ilerleme sağlanamadı. Sağlık alanında ise, tıp uzmanlarının eğitimi konusunda karar alındı. Bunun üzerine Hartum'da bir Türk hastanesi kuruldu Sudanlılar yol yapımı, barajlar, limanlar, iletişim, ulaştırma, petrokimya ve petrol ihracatı, enerji, tarım endüstrisi, sözleşme ve inşaat faaliyetleri için Türk yatırımlarını çekmek arzusundadırlar. Sudan ve Türk hükümetlerinin keskin ideolojik farklılıklarına rağmen bazı önemli gelişmeler kaydedildi. Sudan bazı konularda İslam hukukuna göre hüküm veren bir devletken, Türkiye İslam dünyasında laikliğe en fazla ağırlık veren ülkelerden birisidir. Fakat iki devlet farklılıklarına rağmen uzlaşmayı başardı ve Sudan-Türkiye iş birliği konusunda yeni bir dönem başlatıldı. İki devletin de ulusal amaçlarını gerçekleştirme konusundaki iş birliği yapma niyetleri, gerçekten de aydınlık bir geleceğin anahtarı olacaktır.

Açılım Stratejisinden Günümüze: Türkiye – Sudan İlişkilerinin Politik Ekonomisi

Türkiye'nin Sudan ile ilişkileri 1995 yılında her iki ülke şirketlerinin karşılıklı olarak yatırımlarının artmasıyla birlikte geçmişe nazaran ilişkilerde ivmelenme yaşanmasının önünü açmıştır. 1998 yılında "Afrika Açılım Eylem Planının" uygulamaya konması ile birlikte Türkiye, hem sivil toplum hem de devlet kurumları boyutlarıyla açılım planının pilot ülkesi olarak belirlenen Sudan'da eğitimden sağlığa pek çok alanda yatırımlarda bulunmuştur. Buna bağlı olarak her iki ülke arasında ticari faaliyetlerde her geçen gün artarak devam etmiştir.

1998 – 2005 Yılları Arası Açılım Stratejisinde Düşük Düzeyli İlişkiler Dönemi

Sudan ile kurulan siyasi ve ekonomik ilişkilerin diğer Afrika ülkelerine nazaran Sudan'ın egemenlik kurduğu bölgenin Osmanlı topraklarının içinde yer alması açısından Türkiye ile olan ilişkileri tarihsel bir arka plana dayanmaktadır. Bununla birlikte 1980 sonrası dönemde iki ülke arasında ekonomi, eğitim ve sağlık alanları başta olmak üzere pek çok alanda anlaşma sağlanmıştır. Belirtilen bu nedenlerden dolayı Sudan, Afrika Açılım Eylem Planının ortaya çıkarılmasının ardından Türk dış politikası yapıcılar tarafından planının pilot ülkelerinden birisi olarak belirlenmiştir.6 FARHADİ, Fuad, Afrika Stratejik İlişkileri (2015: 88-99).

Ancak Türkiye, 1998 – 2005 yılları arasını kapsayan yedi yıllık periyotta, Afrika gibi ikincil dış politika konularına yoğunlaşamamıştır. Bunun temel nedenini, ülke ekonomisinin 2001 yılında büyük bir darboğaza girmiş olması ve 2002 yılı son çeyreğinde tek başına iktidar olan Ak Parti'nin; söz konusu sıkıntıları gidermek için aldığı siyasi ve ekonomik önlemler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Sudan ile kurulan ilişkiler 2005 sonrası döneme nazaran düşük seviyede kalmıştır. 2003 yılında uygulamaya konulan "Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Güçlendirme Stratejisi" çerçevesinde Sudan ile olan ekonomik ilişkilerde de bir ivmelenme yaşanmasının önünü açmıştır. Nitekim bu durumu kanıtlar biçimde dönemin Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen'in dönemin Sudan Dışişleri Bakanı İsmail ve beraberindeki heyet ile bir araya geldiği toplantıda, "Sudan'ın diğer Afrika ülkelerine açılım için önemli bir ülke olduğunu ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin rakamsal olarak geçmişe nazaran oldukça yüksek değerlere ulaştığını; dolayısıyla geçmişte atılan adımların sonuç verdiğini" belirtmiştir. Buna karşılık olarak dönemin Sudan Dışişleri Bakanı İsmail ise "bir kısım Türk yatırımcıların Sudan pazarında faaliyet gösterdiğini belirterek; özellikle inşaat alanında faaliyet gösteren Türk firmalarını Sudan'da iş yapmaları için beklediklerini" belirtmiştir.

1998 – 2005 Yılları Arası Türkiye – Sudan Arasındaki Dış Ticaret

1998 – 2005 yılları arası Türkiye – Sudan arasında gerçekleşen dış ticaret oranlarına baktığımızda, ihracat oranının her geçen yıl bir önceki yıla oranla yükseldiğini söyleyebiliriz. İthalat oranlarına baktığımızda ise, yine geçmişe nazaran bir yükselme kaydedildiğini; fakat Türkiye tarafından istikrarlı bir şekilde Sudan’dan ithalat yapılmadığı tespitini de yapabiliriz. Bununla birlikte 2004 yılında yaklaşık doksan milyon dolar dolaylarına dayanan ihracat oranı ile Türkiye’nin geçmişte atılan siyasi adımların ekonomik manada meyvelerini almaya başladığını söyleyebiliriz. Ayrıca 1988 yılından sonra ilk kez 1998 sonrası dönemde ihracatın otuz milyon dolar civarları ve daha fazlasına yükselmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dış ticaret oranlarını gösteren grafik 11’den hareketle Türkiye’nin 1998 yılında ortaya koyduğu açılım eylem planı ve 2003 yılında uygulamaya koyduğu Afrika ülkeleri ile ticareti canlandırma stratejisi ile düşlediği ekonomik hedeflerine her geçen yıl bir adım daha yaklaştığını söyleyebiliriz.

1998 – 2005 Yılları Arası Türkiye – Sudan Arasında Gerçekleşen Dış Ticaret Oranları

Türkiye’nin Sudan’a yapmış olduğu başlıca ihracat malları; demir – çelik, otomotiv yan sanayi ürünleri, kazanlar, makineler ve gıda ürünlerini sayabiliriz. Grafik 12’ye baktığımızda Türkiye’nin başlıca ihraç mallarını ve oranlarını görmekteyiz. Bu mallarda başı demir – çelik ürünleri ve elektronik makinalar/eşyalar çekmektedir. 1998 yılında yaklaşık 9 milyon dolar olan demir – çelik ürünleri ihracatı, 2004 yılına gelindiğinde yaklaşık 20 milyon doları bulmuştur. 2004 yılında toplam ihracat verilerinin verildiği grafik 11 ile birlikte düşünüldüğünde ise demir – çelik ürün grubu yaklaşık $\frac{1}{4}$ ’ne karşılık gelmektedir. Bunların ardından ise gıda maddeleri gelmektedir. 2002 yılında gerçekleştirilen toplam ihracata bakıldığında ise kazanlar ve makinaların yer aldığı fasıl göze çarpmaktadır. Kazanlar ve makinalar faslının verildiği grafik 12 ile toplam ihracatın verildiği grafik 11 birlikte incelendiğinde yaklaşık $\frac{1}{3}$ ’lük bir oranı karşıladığını görmekteyiz. (Bacak, Özlem. “Sudan Yatırım Fırsatları ve Projeleri:2017).

Türkiye’nin Sudan’a ihraç ettiği malların yanı sıra; ithal ettiği mallarda yer almaktadır. İhracata göre oldukça düşük bir orana sahip olan ithal edilen malların başlıcaları ise yağlı tohum, meyve ve şeker gibi gıda maddeleri, giyim sektöründe kullanılması amacıyla alınan hayvan postları ve pamuk ürünlerinden oluşmaktadır. (TİGLİ, İbrahim, sudan türkiye ilişkileri :2009).

2005 yılının ardından genelde Afrika, özelde Sudan ile Türkiye’nin ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Tarihsel açıdan diğer Afrika ülkelerine oranla Türkiye ve Sudan arasında güçlü ilişkilerin kurulabilmesinin önünü açan tarihsel bir arka plan yer almaktaydı. Ancak 2005 yılı sonrasında yaşanan süreçle birlikte iki ülke geçmişe nazaran daha da yakınlaşmış; Cumhurbaşkanı ve Başbakan düzeyinde uzun zamandır gerçekleşmeyen üst düzey ziyaretler yaşanmıştır. Nitekim bu olumlu havanın oluşmasıyla birlikte iki ülke arasında siyasi ve ekonomik angajmanların gelişmesinin yanı sıra Sudan’da idari ve toplumsal yapıların kalkındırılması amacıyla eğitim, kültür, sağlık, tarım gibi pek çok alanda gerek TİKA gerekse Türk sivil toplum inisiyatifleri aracılığıyla çeşitli projeler geliştirilmiştir.

Türkiye ve Sudan arasında gelişen siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilere paralel olarak ekonomik alanda da birtakım önemli gelişmeler yaşanmıştır. İki ülke arasında 2001 yılında gelir üzerinden alınan vergilerde “Çifte Vergilendirmenin Kaldırılması” anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma 2001 yılında imzalanmış, 2003 yılında resmi gazetede yayınlanmış ve 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Böylece her iki devlet arasında özel teşebbüsler vasıtasıyla ticari angajmanlar gelişmiş; ve bu durum ekonomik ilişkilerin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Günümüzde Sudan’da faaliyet gösteren Türk müteşebbislerin büyük çoğunluğu özellikle inşaat sektöründe yer almaktadır. Bu kapsamda Türk firmalarının müteahhitlik projelerinde gerçekleştirdikleri yatırımların toplam değeri yaklaşık 300 milyon dolardır. (TCDB).

2005 – 2015 Yılları Arası Sudanda Türk STK’ları ve TİKA’nın Faaliyetleri: Türkiye – Sudan Arasındaki Politik ve Ekonomik İlişkilere Etkileri Sudanda Faaliyet Yürüten STK’lar: -

Afrika’nın birçok ülkesinde olduğu gibi Sudan’ında bağımsızlığına kavuştuğu 1956 yılından bu yana yıllarca süren iç savaşlar, elverişsiz iklim koşulları ve istikrarsız yönetimlerin varlığı sonucunda,

ülkede yaşayan insanların hayat koşulları güçleşmiştir. Dolayısıyla yaşanan olaylar ülkenin ve toplumun kalkınmasının önünde bir set gibi durmaktadır. Bu çerçevede Türk STK'ları bu topraklarda yaşayan insanların günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve onların rahat bir yaşam sürmelerini sağlamak amacıyla çeşitli projeler gerçekleştirmektedir. Bu projeler arasında başta gıda yardımı, temiz su ihtiyacının karşılanması ve sağlık çalışmaları gelmektedir.

Genel olarak gıda yardımları aşevi kurulması, sıcak yemek dağıtımı, kurban bayramında kurban kesimi çerçevesinde hisse dağıtımı ve gıda paketleri dağıtımı; temiz su ihtiyacının karşılanması için Afrika ve Sudan'da su kuyularının açılması suretiyle hem halkın ihtiyaçlarının karşılanması hem de çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; sağlık alanında ise sivil toplum inisiyatifleri hem yaşanan çatışmalar hem de olumsuz hava koşullarının sonucunda rahatsızlanan insanların çeşitli projeler çerçevesinde tedavi edilmesini sağlamakta ve bölge hastanelerine tıbbi malzeme desteğinde bulunmaktadır. Bu çerçevede Sudan özelinde Afrika bölgesine en çok yardımda bulunan STK'ların faaliyetleri incelenecektir.

İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri Vakfı):

İHH Asya ve Afrika bölgesinde 2002 yılında başlattığı su kuyusu projesi kapsamında günümüzde toplam 4447 su kuyusunun açılmasına vesile olmuştur. Bununla birlikte genelde Afrika özelde Sudan'da eğitim, sağlık ve bölgede yaşanan savaşlarla birlikte iklim koşullarından olumsuz etkilenen yardıma muhtaç bireylerin sorunlarını gidermek amacıyla birçok projeye öncülük etmiştir.

İHH Sudanda eğitim alanında okul inşaatı, sağlık alanında özellikle ülkede yaşanan iç savaşlar ve olumsuz iklim koşullardan zarar gören bireylerin tedavi edilmesi amacıyla sağlık görevlisi ve sağlık ekipmanı sağlamış ve buna yönelik olarak binlerce Sudanlı insanın katarakt ameliyatı olmasına vesile olmuştur. Bununla birlikte başta yetimlere olmak üzere Ramazan ayında gıda yardım paketleri dağıtılmasına öncülük etmiştir. (TÜRKİYE – AFRİKA İLİŞKİLERİNİN POLİTİK EKONOMİSİ (2017: 74-98).

Diğer STK'lar:

Yardım Eli Derneği, Afrika ve Sudanda günümüze kadar çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu projeler Afrika'da Somali, Etiyopya ve Sudan'ı kapsamaktadır. Yürütülen projeler; Kardeş aile projesi, katarakt ameliyatları, Somali hastanesi, Sudan yetim kompleksi, su kuyusu projeleri, Somali ve Sudanda süt keçisi dağıtımı ve son olarak yetimlerin eğitilmesi ve topluma kazandırılması projeleridir. Dost Eli Derneği, Afrika'da ve Sudanda eğitim, sağlık, süt keçisi dağıtımı, su kuyusu açılması, yetimlerin eğitilmesi ve topluma kazandırılması, kültür merkezi kurulması ve gıda yardımı konularında kalkınma yardımı projeleri yürütmektedir.

Sudan özelinde ise ülkede yaşanan iç çatışmalar sonucunda yetim kalan çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla 2010 yılının Şubat ayından beri Darfur bölgesinde proje ve faaliyetler yürütmektedir. (TİKA,2005). Yeryüzü doktorları derneği 2000 yılında kurulmuş ve uluslararası alanda 3000'den fazla gönüllü sağlık çalışanı yer almaktadır. Bu çerçevede Afrika ve Sudan'da da faaliyetlerini sürdüren dernek; özellikle yaşanan çatışmalar ve elverişsiz iklim koşullarından etkilenen ve herhangi bir sağlık kuruluşunda tedavi olamayan insanlara yardım eli uzatmaktadır. (TİKA,2005). Bu derneklerin yanı sıra genelde Afrika özelde Sudan'da faaliyet yürüten diğer sivil toplum kuruluşları Türk Kızılay'ı, Türk Diyanet Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü (YEE)'dür. Türk Kızılay'ı ve Türk Diyanet Vakfı bölgede yaşanan olumsuz koşulları engellemek amacıyla kimi zaman bireysel, kimi zaman ise çeşitli devlet kuruluşları ile iş birliği yapmak suretiyle kalkınma yardımı faaliyetlerinde bulunmaktadır. YEE ise Sudan'da Türkçe öğretimi amacıyla 2013 yılında Kuran-ı Kerim Üniversitesi, 2015 yılında da Hartum Üniversitesi ile protokol imzalamışlardır. Bu çerçevede 2016 yılında Hartum üniversitesinde Türkçe bölümünün açılması planlanmaktadır. Bununla birlikte 2015 yılında Hartum Yunus Emre Enstitüsü kurulması için hazırlıklar başlatılmıştır. (TİKA,2007).

TİKA, Sudan'da 2006 yılında proje koordinasyon ofisini açmasıyla birlikte ilk olarak içme suyu kuyuları açmış ve Türk Kızılay'ı ile iş birliği yaparak bir Sahra-altı hastanesi kurmuştur.(Şahin, 2007, s. 8) Takip eden yıllarda ise, eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapının geliştirilmesi, üretim sektörlerini

hareketlendirici projeler geliştirilmesi ve insani yardım konularında kimi zaman diğer devlet kurumları kimi zaman ise sivil toplum inisiyatifleriyle ortaklaşa projeler geliştirmek suretiyle bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmuştur. Buradan hareketle TİKA'nın 2005 yılından günümüze yayınladığı faaliyet raporlarından faydalanılarak Sudan'da geliştirmiş olduğu projeler, söz konusu konu başlıkları altında incelenecektir.

Sonuç

Farklı dönemlerde Türkiye-Sudan ilişkilerinin siyasi ve diplomatik boyutunun yanı sıra ekonomik, ticari, alanındaki iş birliği incelenmiş aynı zamanda her iki ülke arasındaki ilişkilerin kültürel boyutları da ele alınarak oldukça kapsamlı bir şekilde analiz edilerek günümüze kadar uygulanan Sudan özelindeki Türk dış politikası değerlendirilmiştir. Osmanlı'dan günümüze kadar gelen ve tarihsel bir süreklilik arz eden Türkiye – Sudan ilişkileri günümüzde de dostluk ve kardeşlik temelinde sürdürülmektedir. Bu sebeple Sudan Devleti'nin, Türkiye'nin Afrika'ya açılımı noktasında da önemli bir yeri vardır. Nitekim bu çerçevede sürdürülen dostane ilişkiler Sudan'ın bağımsız bir devlet olarak uluslararası arenaya çıkmasıyla birlikte karşılıklı Büyükelçilikler açılmış ve 1980 yılında ilk üst düzey ziyaretler gerçekleşmiştir. O tarihten bu güne her geçen yıl bir önceki yıla göre siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler gelişmiştir.

Tabii olarak ilişkilerin zamanla değişip dönüşmesinde tarihsel arka planın önemli bir yeri vardır; fakat bununla birlikte 2015 yılı itibarıyla yaklaşık 450 milyon dolarlık ihracat rakamının meydana gelmesini sadece dostane ilişkilerle açıklamak doğru değildir. Nitekim Türkiye'nin Sudan'a gerçekleştirdiği kalkınma yardımlarının önemli bir payı vardır. Sudan'a yönelik insani yardımlar ve kalkınma destekleri, TİKA, YTB, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Hava Yolları gibi kamu kurumları aracılığıyla gerçekleştirilen faaliyetler incelenmiştir. Söz konusu kamu kuruluşlarının yanı sıra İHH, Deniz Feneri Derneği ve Yeryüzü Doktorları gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen faaliyetler de ele alınmıştır.

Türkiye-Afrika arasında tesis edilen siyasî (diplomatik), ticari, sosyo-kültürel ve diğer alanlardaki ilişkiler oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu öncesi çeşitli Türk devletleri döneminde başlayan Türkiye-Afrika ilişkileri, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve günümüze ulaşarak varlığını sürdürmüştür.

Özellikle Sudan halkının büyük bir çoğunluğunun Türkleri, Osmanlı Devleti'nden önce tanımış olmaları ve Osmanlılar döneminde de uzun yıllar Türk hâkimiyet ve idaresi altında yaşamaları, sahadaki diplomatik temaslarına büyük önem veren Türkiye açısından önemli bir fırsattır. Sudanlıların, Türkiye'ye büyük bir sempati duyması ve Türklere karşı herhangi bir yabancılık duygusu ya da ön yargı barındırmamaları ve aynı zamanda kendilerine karşı büyük bir sevgi beslemeleri, Türklerle Sudanlılar arasındaki mevcut ilişkilerin daha da gelişmesine mutlaka katkı sağlayacaktır. Sudan'ın Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'nin Sudan'a karşı mevcut politikaları arasındaki eşgüdümün sağlanması çok önemlidir. Sudan'ın Türkiye'den beklentileri, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin sahip olduğu teknoloji ve tecrübesini paylaşması noktasında Sudan'a yol göstermesidir. Türkiye için ise Sudan'ın sahip olduğu doğal kaynaklar ve insan gücü oldukça büyük anlam ifade etmektedir. Bu hususları da göz öünde bulundursak, Türkiye ile Sudan arasındaki ilişkilerin (kazandır-kazan) temelinde karşılıklı güven ve saygı anlayışı çerçevesinde gelişmesi büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- 1- BOYRAZ, Hacı Mehmet, (2016) Türkiye'nin Sahra-altı Afrika Politikası ve Bölgedeki Yumuşak Gücü, <http://www.star.com.tr/acikgorus/turkiyeninsahraalti-afrika-politikasi-haber-1158166/> (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2017) COLLINS, Robert O., (2008), A History of Modern Sudan, New York, Cambridge University Press.
- 2- Sudan Özelinde Türk-Afrika İlişkilerinin Bazı Yönleri / Yusuf Fadl Hasan Hartum Üniversitesi (s 1-12).
- 3- DEANE, Phyllis. (1984), The Evolution of Economic Ideas, Modern Cambridge Economics Series, Cambridge, Cambridge University Press.
- 4- EŞİYOK, Bülent, (2014) "Türkiye – Afrika Ekonomik İlişkileri: 2002 – 2014 Dönemi", İsmail Ermağan (Ed.), Dünya Siyasetinde Afrika 1, Ankara, Nobel Yayınları, s.397 – 428.

- 5- FARHAOİ, Fouad, (2015) “İşleyiş ve Zorluklar Bağlamında Türkiye: Afrika Stratejik İlişkileri”, JOBEPS, 4(7), 81 – 99.
- 6- Numan Hazar, “Türkiye’nin Afrika’ya Açılımı” Stratejik Analiz, c.9, s.99 (2008): 21.
- 7- Mayada Kamal Eldeen, “Sudan’da Osmanlı Eserleri ve Kültürel Mirası,2017.
- 8- Holt- M.W. Daly, A History of the Sudan, Fifth Edition (Malaysia Pearson Education Limited, 2000.
- 9- Muhammed Tandoğan, Afrika’da Osmanlı Asırları, Yazar: Hakan Yılmaz Yayın Yönetmeni, İstanbul: Kenz Yayınları,2013:78.
- 10-Mehmet Koçak, Mehdi Hareketinden İslam Devrimine Sudan (İstanbul: Esra Yayınları, Nisan ,1999: 16.
- 11-Ersin Özmen, “Sudan’ın Darfur Bölgesi Sorunu” Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2008 :184-212.
- 12-Sudan Notes and Records (Norway, University of Bergen, 1997):25-46.
- 13-Ahmet Kavas, “Osmanlı Devleti’nin Sahraaltı Afrika’daki Müttefikleri 43.
- 14-M.J. Steiner, Inside Pan-Arabia (Chicago 1947),59.
- 15-Arslan, Ali. “Sudan’ın Hukukî Türkiye’den Ayrılma Süreci 2003.
- 16-FIRAT, Melek, (2009) Türkiye – Afrika İlişkilerinin Tarihî Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, TASAM, 20 Kasım, <http://www.tasamafrika.org/pdf/afk5/12-Prof-Melek-FIRAT.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2015).
- 17- HASAN, Yusuf Fadl, (1967), The Arabs and the Sudan, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- 18-Bacak, Özlem. “Sudan Yatırım Fırsatları ve Projeleri”, MÜSİAD Uluslararası İlişkiler ve Dış Ticaret Komisyonu, Temmuz 2017.
- 19-TİĞLİ, İbrahim, (2009) “Sudan-ABD İlişkileri”, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=85532, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2010).
- 20-TİKA, (2005) Kalkınma Yardımları Raporu, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2005.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2015).
- 21-TİKA, (2006) Kalkınma Yardımları Raporu, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2006.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2015).
- 22- TİKA, (2007) Kalkınma Yardımları Raporu, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2007.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2015).

SURİYE KRİZİ VE TÜRKİYE GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

Rawa Mala Nabi

Yüksek Lisans Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kocaeli Üniversitesi, 2019, rawaraparinuni@gmail.com.

Orcid Numarası: 0000-0001-8076-2029

Özet

Arap Baharının etkisiyle Suriye’de başlayan iç karışıklık ve rejim aleyhtarı gösteriler kısa sürede hem Suriye’yi hem de çevresindeki ülkeleri derinden etkilemiş ve Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göç dalgaları uluslararası kamuoyunun en önemli konularından biri haline gelmiştir. Hala etkisi devam eden kriz, uluslararası ilişkileri önemli derecede etkileyen bir konu olmasıyla birlikte savaş alanının dışında en çok etkilenen ülkelerin başında da Türkiye gelmiştir. Yaşanan krizin ortaya çıkardığı en büyük sorunların istikrarsızlık ve güvenlik sorunu gelmektedir. Bu istikrarsız ortam, Suriye’ye komşu olan ve bu süreçte direkt olarak müdahil olan Türkiye’yi doğrudan ve dolaylı olarak birçok sorunla baş başa bırakmıştır. Ülkedeki savaş, milyonlarca Suriyelinin başka ülkelere sığınmasına neden olmuştur ve bu ülkelerin başında da Türkiye gelmektedir. Bu çalışmada Suriye’de ortaya çıkan kriz doğrudan ve dolaylı olarak Türkiye’ye ekonomik, sosyal, politik ve güvenlik etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Türkiye, Suriye’deki İç Savaşın Türkiye’ye Etkisi

SYRIA CRISIS AND THE EFFECTS OF TURKISH SECURITY

Abstract

The internal turmoil and anti-regime demonstrations that started in Syria under the influence of the Arab Spring have affected both Syria and the surrounding countries. In a short time, the waves of migration after the Syrian civil war have become one of the most important issues of the international public relations. The crisis still in effect and one of the most affected countries outside the war zone was Turkey. The biggest problems caused by the crisis are the instability and security problems. This unstable environment, which neighbors Syria and Turkey, which is directly involved in this process are left to deal directly and indirectly deal with many questions. The war in the country, millions of Syrians led to an asylum in other countries and in Turkey comes at the beginning of this country. In this study emerging crisis in Syria to Turkey direct and indirect economic, social, political and security implications are examined.

Keywords: Syria, Turkey, Civil war in Syria, Turkey's influence

Giriş

2011 yılından bu yana iktidara tepki olarak ortaya çıkan halkın göstermiş olduğu tepkiler, Arap alemini siyasi dönüşüm sürecine girmeye itmiştir. Halk demokratik ve ekonomik anlamda özgürlük haklarını istemek için sokak yürüyüşleri yapmaya başlamış ve iktidara karşı gelmiştir. Arap halkı siyasi hak ve özgürlüklerinin onlara verilmesi, işsizliğin son bulması için, gelirlerin herkese adaletli şekilde dağıtılması hususunda değişimin yapılmasını istemektedirler. Değişimin yapılmasının istendiği bu gösteriler bazı ülkelerde sadece yürüyüşle seslenmeyle kalmamış silahlı gösterilere dönüşmüştür. Silahlı hareketlere dönüşen Mısır, Libya, Yemen ve Tunus gibi ülkelerde bu isyan iktidarı düşürmüştür. Bazı Arap ülkelerinde iktidarı yönetimde değişim olmayınca, yönetim halkın bu isteklerine karşılık ayaklanmanın olmasını önlemek adına siyasi reformlara ve arap halkına ekonomik destek verme yoluna gitmiştir.

Demokratikleşme yolunda olumlu gelişme olarak değerlendirilen evre Orta Doğu’da kararsız bir döneme girilmesine neden olan birtakım olaylar ortaya çıkmıştır. Yeni çatışmaların ayaklanmaların oluşmasına sebep olacak bu olaylar etnik, dini ve mezhepsel olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda Mısır ve Tunus’ta yaşanan olumlu durumların tersine Suriye’de yaşanan kriz en iyi örnektir. İran’ın Arap dünyasındaki tek bağdaşıklığı olan, Rusya’nın Akdeniz’deki tek askeri üssüne ev sahipliği yapan Suriye’deki bu kriz süreci Türkiye’yi de yakından ilgilendirmektedir.

Suriye’de Baas rejimine karşı çıkan isyan yürüyüşlerinde halkın değişim isteklerini yönetimin bastırmaya çalışmasıyla birlikte bu yürüyüşler silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Halkın yürüyüşlerinin bastırmak adına Beşşar Esed iktidarının halka karşı şiddet uygulaması, yaşam yerlerini bombalaması ile 10 binlerce Suriyeli halkın ölümüne, 100 binlerce insanın Suriye’yi terk etmesine neden olmuştur. Özgür Suriye ordusunun kurulmasıyla da Suriye’deki kriz zamanla bir iç savaş halini almıştır. Esed iktidarı tarafından Suriye’deki halka ateş edilmesiyle başlayan süreçte iç savaşa dönüşen kriz Türkiye’i doğrudan ve dolaylı olarak etkilemiştir. Bu makalede Suriye krizinin işleyişi, bu krizin ekonomik, siyasi ve etnik yönden aşamaları ve sonuçları değerlendirilecek olup, krizin Türkiye’ye etkileri de bahsedilecektir.

1.Suriye Krizi

Suriye, Arap dünyasında çok önemli stratejik konuma sahip olup, Türkiye, Ürdün, Irak, İsrail ve Lübnan’la sınırı vardır. Suriye, İran’ın dış politika amaçları için, Türkiye ve İsrail devletleri için kritik bir konuma sahiptir. Esed iktidarı halk yürüyüşlerinin protestolarının ortaya çıktığı o zamanlarda Suriye’yi de bu şekilde etkileyebileceğini düşünmemişlerdir. Esed yönetimi adı altında görevlendirilmiş güvenlik güçleri silahsız yürüyüşleri bastırabilmek adına silahlı güç kullanmışlardır. Bu durumda Suriye’deki bu krizin büyümesine neden olmuştur. Esed iktidarı güvenlik güçlerinin bu gösterileri şiddet ve zorlamayla engellemeye çalışma çabaları, ülkedeki topluluk hareketlerinin Halep, Hama, Şam, ve Humus gibi Suriye’nin diğer kentlerine yayılmasına da neden olmuştur.

Suriye’deki Arap topluluğunu, sokaklarda yürüyüş protestoları yapmaya yönlendiren ana neden, Esed yönetiminin reform yapması yönündeki istekleriydi. Suriye halkının talep ettiği reformlar yani yenilikler dört başlık altında değerlendirilebilir:

- 8 Mart 1963 tarihinden beri ülkede uygulanan olağanüstü halin kaldırılması,
- İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere, çeşitli hükümet kurumlarının sivilleştirilmesi, güvenlik birimlerinin görev alanlarının yeniden tanımlanması, yasama, yürütme ve yargı organlarının yapılandırılması ve yargının bağımsızlaştırılması,
- Bireysel hakların tanımlanması (Suriye kimliği olmayan Kürt’lere vatandaşlık hakkı tanınması) ve ülkedeki gelir dağılımında adaletin tesis edilmesi,
- Siyasi partiler yasasında değişiklik yapılması ve iktidardaki Baas Partisi’nin gücünün sınırlandırılması,
- Bu isteklere karşılık Esed yönetimi geç bir şekilde gerçekleştirmiş olsa da yeni reformlar yapmaya başlamışlardır.

Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed, Suriye’de uzun bir süredir uygulanan olağanüstü hal durumunun, bir hafta içinde kaldırılması konusunda gereğinin yapılmasını istemiştir. Suriye’deki olağanüstü hal durumu Esed’in talebi üzerine yeni kurulan hükümet tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Yurttaşlık hakkına sahip olmayan ve büyük çoğunluğu ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan yaklaşık 300 bin Kürt kökenli Suriye’liye kimlik verilmiştir. Esed iktidarı, Suriye halkının değişim istekleri üzerine yasal anlamda birtakım düzenlemeler yapmış olmasına rağmen bu yenilikleri gerçek hayata geçirmemiş, Esed yönetiminin devamlılığını sağlayacak önlemler almış, gösteri yürüyüşlerine şiddetle müdahalede bulunmuştur.

Örnek verilecek olursa, 2014 yılındaki devlet başkanlığı seçimleri için özgür ve adaletli bir seçim olacağı sözü veren Beşşar Esed, bir yandan da reform adı altında gerçekleştirdiği anayasa değişikliği ile birlikte yönetimde kalabileceği süre zarfını 2028’e kadar uzatmıştır. Beşşar Esed rejimi, olağanüstü hal uygulamasına son verdikten sonra ‘toplu cezalandırma’ yaklaşımıyla protesto yapan Suriye halkının güçlü olduğu yerleşim yerlerini ilk hedef seçerek silahlı saldırılarını artırmıştır.

Beşşar Esed yönetimi emriyle müdahalede bulunan iktidar güvenlik güçleri Suriye halkının protestolarını bastırmak adına ve bu yürüyüşleri sonlandırmak adına halka silahlı saldırılarda bulunmuştur. Bu durumdan rahatsız olan Suriyeli halkı ilk zamanlar yenilik, değişim isterken, Beşşar Esed iktidarının bu şekilde kendilerine yapılan baskı, silahlı saldırı ve zorlamalarına dayanamayıp, Beşşar Esed yönetiminin düşmesini, devrilmesini ve bu katliamda bulunan kişilerin ve Esed’in ağır bir

şekilde cezalandırılmasını istemişlerdir.¹ Halkın yürüyüşlerinin bastırmak adına Beşar Esed iktidarının halka karşı şiddet uygulaması, yaşam yerlerini bombalaması ile 10 binlerce Suriyeli halkın ölümüne, 100 binlerce insanın Suriye’yi terk etmesine neden olmuştur. Özgür Suriye ordusunun kurulmasıyla da Suriye’deki kriz zamanla bir iç savaş halini almıştır.

Suriye’de başlayan kriz, 2011 Mart ayında Beşar Esad yönetimindeki güvenlik güçleri ile Suriye’deki halkın oluşturduğu güçler arasındaki çatışmalarla ortaya çıkmıştır. Bu kriz üç yıldan fazla süredir de varlığını sürdürmektedir. Suriye krizi sonucunda on binlerce insan evinden olmuş, hayatını kaybetmiş, ya da ülkedeki süren şiddet ortamından kaçarak Türkiye, Irak ve Lübnan gibi civar ülkelere göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Aslına bakılırsa Suriye’de tüm bu gerçekleşen olaylar, ‘Arap Baharı’ olarak isimlendirilmiş Suriye halkının göstermiş olduğu hareketlerinin bir ürünüdür.

2010 aralık ayında Tunus’ta iktidara yönelik yürüyüşlerle başlayan halk isyanları, çok kısa bir süre zarfında Yemen, Mısır, Libya, Ürdün ve Cezayir gibi Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yansımıştır. Suriye’de yaşanan bu süreç bahsettiğimiz ülkelere çok daha farklı şekilde işlemiştir. Muammer Kaddafi, Zeynel Abidin Bin Ali, ve Hüsnü Mübarek gibi güçlü otoritelerin dahi değişmeye engel olamadığı ve bu değişim sonrasında iktidarlarını otoritelerini kaybetmişlerdir. Buna rağmen, Beşar Esed’in Baas rejimi, başta Çin, Rusya ve İran gibi bölgesel ve küresel müttefik devletlerinin desteği ile birlikte hayatta kalmayı başarmıştır.

Suriye halkı 2011 Mart ayında yürüyüş ve protesto gösterilerine başlamıştır. Kısa zaman diliminde halkın göstermiş olduğu bu hareketler ülkenin her bir yanına yayılmıştır. Suriye’de yaşanan bu kriz, ülkenin uzun süredir yönetimini gerçekleştiren Baas Partisi ve Beşar Esed’e karşı bir güç birliğine dönüşmüştür. Daha sonrasında Suriye halkı Esed iktidarından reform gerçekleştirilmesi talebinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Suriye’deki Baas rejimi basit anlamda birtakım reformlar, yenilikler gerçekleştirmişlerdir. Fakat bu yapılan reformlar Suriye halkının beklentisini tatmin etmemiştir. Bunun üzerine Esed yönetimi halkın bu gösterilerini silahlı güç kullanarak bastırmaya çalışmıştır. Suriye iktidarı ve iktidara bağlı ordu ve güvenlik güçleriyle Suriyeli muhalifler arasında yaşanan sert silahlı çatışmalar iç savaşa yol açmıştır.² Suriyeli muhaliflerin birçok kentte yönetimi ele geçirmesinden Beşar Esed rejimin şiddetini artırmıştır. Bununla da kalmayıp 2013 Ağustos ayında sivil halka yönelik kimyasal silah saldırısı düzenleyerek tekrar bir üstünlük kazanılmıştır.

Arap Baharının hemen akabinde gelen Suriye krizi, Arap Baharının da etkisiyle başladığı ilk zamandan itibaren uluslararası bir kimlik kazanmıştır. Bu krizin hızlı bir şekilde uluslararası toplumda merkezi bir konuma yerleşip gündem maddesi olmasının başlıca sebepleri arasında Ortadoğu’nun dünya siyasetinin en kritik bölgelerinden birinde olması münasebetiyle, Çin, ABD, Rusya, Avrupa Birliği gibi küresel temsilcilerin Suriye’ye olan ilgileri ve bölgesel güçlerin güvenlik kaygılarıyla Suriye’deki en küçük reform hareketlerine basit çapta yapılan değişimlere dahi duyarlı olmaları başlıkları söylenebilir.³

Bu durumda Türkiye’yi güneyde meşgul edecek bir istikrarsızlık, kararsızlık oluşmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye’nin bölgedeki artan nüfusunu sınırlandırabilecek bir çatışma ortamı meydana

¹ SANDIKLI, Atilla, SEMİN, Ali, “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf>, 05.04.2019.

² ALTUNDEĞER, Nurettin, YILMAZ, M.Ertuğrul, “İÇ SAVAŞTAN BÖLGESEL İSTİKRARSIZLIĞA: SURİYE KRİZİNİN TÜRKİYE’YE FATURASI”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.21, S.1, s.289-301.

³ TEPECİKİLIOĞLU, A.Onur, TEPECİKİLIOĞLU, E.Elem, “Teoriden Pratiğe:Suriye Krizi ve Uluslararası Toplum”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 70, No. 1, 2015, s. 163 -193.

getirecektir. Türkiye'nin sınır güvenliği konusu hem ulusal hem uluslararası gündemin son zamanlarda en önemli konularından biri olmuştur.⁴

2.Suriye'deki İç Savaşın Türkiye'ye Etkisi

Türkiye-Suriye sınırı 910 km olmakla beraber Türkiye'nin en uzun sınır hattına sahip komşusu Suriye'dir. Suriye ve Türkiye arasındaki bu sınır doğuda Dicle Nehri'nden batıda Akdeniz'e kadar uzanmaktadır. Türkiye'nin doğuda Şırnak'tan batıda Hatay'a kadar 6 ilinin Suriye'ye sınırı vardır. Türkiye ve Suriye arasında ekonomik ve güvenlik alanlarında coğrafi yakınlıktan ortaya çıkan her iki tarafı da etkileyen bir bağ söz konusudur. Türkiye'nin Lübnan, Ürdün ve diğer Arap ülkelerine açılan kapısı konumunda olan Suriye ve Türkiye'de sınır bölgelerine yakın yerlerde yaşamını sürdüren topluluklar arasında akrabalık bağları mevcuttur.⁵

Arap camiasında baş gösteren isyan hareketlerinin 2011 Mart ayında Suriye'ye yansmasıyla birlikte Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler de yeni bir sürece girmiştir. Beşar Esed ile iyi ilişkilerini göz önünde bulunduran Türkiye, ilk başlarda Esed iktidarıyla bağlarını tutmak amacıyla Suriye'de yaşanan Baas rejiminin neden olduğu silahlı saldırılar hakkında olumsuz yorum yapamamıştır. Türkiye, Suriye'de yaşanan bu olumsuzlukların konuşarak çözülebileceğini düşünmüştür. Esed yönetiminin halkın ayaklanmasını bastırmak amacıyla saldırı ve silahlı uygulamalarını artırmasıyla Türkiye'nin bu düşüncesinden vazgeçmiştir.

Beşar Esed'e Türkiye tarafından sert diyaloglarla uyarılarda bulunulmuştur. Buna rağmen Beşar Esed'in şiddeti artırmaya yönelik uğraşları sonucu Türkiye'de dönemin başbakanı Erdoğan tarafından 'Suriye'de olanları Türkiye'nin iç işleri olarak algıladıklarını ifadesi dile getirilmiştir.⁶ Suriye'deki krizin ortaya çıkışından bu yana milyonlarca Suriyeli; Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak gibi komşu ülkelere sığınmak mecburiyetinde olmuştur. Türkiye bu süre zarfında ülkeye giriş yapmak isteyen Suriyeli mültecilerin hepsini kabul etmiş, onlara 'Geçici Koruma Statüsü' vermiştir.⁷

Ayrıca Suriye'nin kuzeyinde bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu boşluktan yararlanan PKK/KCK, Esed rejiminin de Türkiye'ye karşı örgüte destek vermeye yönelmesiyle bölgede kendisine hareket alanı sağlamıştır. Esed rejimi ülkedeki Kürt'lerin muhalefete katılmasını engellemek amacıyla terör örgütünü kullanmakta, bu doğrultuda örgüte silah ve mühimmat tedarik etmektedir. PKK/KCK da Esed rejiminin sağladığı koruma ve imkanlarla Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğusunda PYD ile birlikte varlık göstermekte, Suriyeli Kürt'lerden militan temin etmeye çalışmaktadır.⁸

Kürt yapılanması özellikle Türkiye iç siyasete ilişkin önemli etkiler yaratırken, Suriye'de ortaya çıkan güç boşluğunda IŞİD gibi petrol kaynaklarına yakınlığı nedeniyle dünyanın en zengin terör grupları arasında sayılan silahlı gruplar Türkiye için gerek kısa vadede gerek uzun vadede daha büyük tehditler oluşturmaktadır. Bölgedeki istikrarsızlık sürdükçe bu güçlerin alanı daha da genişleyecek ve Türkiye

⁴ SANDIKLI, Atilla, SEMİN, Ali, "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf>, 05.04.2019.

⁵ SANDIKLI, Atilla, SEMİN, Ali, "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf>, 15.04.2019.

⁶ İZBUL, C. (2011). "Erdoğan: Suriye İç Meselemiz, Gereğini Yapmak Durumundayız", <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-suriye-ic-meselemiz-geregini-yapmak-durumundayiz-127078293/898713.html>, 15.04.2019.

⁷ AFAD (2015). "Afet Raporu|Suriye", <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=848&ID=16>, 14.06.2015 <https://www.afad.gov.tr/tr/>

⁸ SANDIKLI, A. ve SEMİN, A. (2014). "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (der.), Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye, Bilgesam, İstanbul.

için daha büyük bir tehdit oluşturacaklardır. Özellikle 2015 yılından sonra IŞİD Türkiye'yle sınır komşusu olmuştur.⁹

Suriye krizi Türkiye'yi ekonomik, sosyal, politik ve güvenlik açılarından önemli açılardan etkilemiştir. Suriye krizi politik olarak, siyasi ve yasal düzenlemelerin yapılması, Suriye'nin politika değişimleri, Uluslararası politikanın değişmesi anlamında etkilenirken, sosyal olarak, barınma, sağlık, eğitim, sosyal yardım alanında etkilenmektedir. Ekonomik olarak, ülkenin ithalat-ihracat durumu, krizin neden olduğu ekonomik dalgalanmalar incelenirken, güvenlik açısından ise sınır güvenliği, iç güvenlik, terör ve kaçakçılık, insan güvenliği gibi başlıklar incelenmelidir.

2.1. Ekonomik Olarak

2010'da Türkiye'nin Suriye ile ticaret hacmi 2009'a oranla %30 artmış ve 2,5 milyar dolar düzeylerine ulaşmıştır. Suriye'deki krizle birlikte Türkiye'nin bölgede başlattığı ekonomik bütünleşme süreci sekteye uğramış, iki ülke arasındaki ticari bağlar ciddi ölçüde zarar görmüştür. Suriye'deki kriz iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri adeta durma noktasına getirdiği görülmektedir. Suriye-Türkiye sınırındaki sınır kapıları Suriye'yi Avrupa, Türkiye'yi Arap dünyasına açılmasına imkân tanıyan kapılardır. Bu kapıları kullanan birçok lojistik firması, krizin etkisiyle sınırların kapatılmasından olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca yabancı lojistik firmalarının özellikle Avrupa'dan Suriye'ye mal taşıyan tırlarının Türkiye'yi transit geçitte kullanmaları, Türkiye ekonomisine gelir sağlamaktadır. Kriz sonrası bu gelirlerde de önemli azalmalar gerçekleşmiştir.¹⁰

Ekonomik olarak; dünyadaki genel ekonomik durum, enflasyon miktarları, uluslararası ekonomik durumlar ve etkileri, ülkedeki ithalat ve ihracatın ortaya çıkardığı ticari döngü, ekonomik büyümedeki meydana gelen değişimler, işgücü durumu, faiz oranı, para gibi konular değerlendirilmektedir. Suriye krizi hakkında Türkiye'nin ekonomik alanda son yıllarda kazanmış olduğu ivme ciddi ölçüde etkilenmiştir. Bu yönden, Suriye krizinin etkisiyle ortaya çıkan ekonomik dalgalanmalar, Suriyeli mültecilere çalışma hakkı tanınması, istihdam alanındaki meydana gelen değişim, ithalat-ihracat dengeleri ve sektörel yaşanan değişimler ekonomik anlamda süreci etkilemiştir.

Türkiye, iş gücü ve istihdam alanında kendi sorunlarını çözmeye çalışırken, Suriyeli mültecilerin ülkenin her tarafına yayılmasıyla daha büyük problemlerle boğuşmasına neden olmuştur. Krizle meydana gelen gelişmeler ekonomik alandaki birçok dengeleri önemli ölçüde altüst etmiştir. Mültecilerin ülke genelinde yasal zemin oluşturulmadan kayıtdışı çalıştırılmaları ucuz işçilik sorununu beraber getirmiş ve Türkiye'nin kendine özgü ekonomik politikalarını olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan kayıtdışı işçilerin sosyal güvenlik korumalarından yararlanamaması da altı çizilmesi gereken bir başka ekonomik sorundur.

Bunun yanı sıra bölgede yaşanan karışıklık ve istikrarsızlık Türkiye'nin tüm Ortadoğu ülkeleriyle olan ticaret hacmini olumsuz olarak etkilemiştir. Gerek Suriye, gerekse bölgedeki diğer ülkelerle olan ekonomik işbirlikleri sarsıntıya uğramış, ithalat ve ihracat olumsuz etkilenmiştir. Buna karşın Suriyeli mültecilerin Türkiye'de bulunmaları ülkedeki ticari döngüyü, üretim maliyetlerini ve vasıfsız iş gücü piyasasını olumlu ölçüde etkilemiştir.

2.2. Sosyal Olarak

Sosyal olarak krizi ele alırsak; halkın çevreye hassas oluşu, nüfus miktarı, yaş dağılımı, doğum ve ölüm oranları, tüketici davranışları, halkın eğitim durumu, toplumun kültürel ve etik yönden sahip olduğu değerler gibi birçok konu hakkında değerlendirmeler yapılabilmektedir. Suriye krizi ile ilişkili olarak ortaya çıkan sosyal meseleler, kamp ve kent yaşamı arasındaki farklılıklar, kira vb. ; hasta

⁹ BULUT, M. ve İNAN, S. (2015). "Isid Karkamis Sinirina Mayin Dösed-Gaziantep'in Karkamis İlçesinde, Sinirin Sifir Noktasına Kırmızı Bir Pikapla Gelen Isid'liler, Araziye Mayin Birakti", <http://www.iha.com.tr/haber-isid-karkamis-sinirina-mayin-dosed-475060/>, 24.04.2019.

¹⁰ ALTUNDEĞER, Nurettin, YILMAZ, M.Ertuğrul, "İÇ SAVAŞTAN BÖLGESEL İSTİKRARSIZLIĞA: SURİYE KRİZİNİN TÜRKİYE'YE FATURASI", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.21, S.1, s.289-301.

sayısı, doğum sayısı bütçe, ücret vb. gibi başlıklar altında incelenen sağlık politikası; öğrenci sayısı, müfredat, dilde yaşanabilecek sorunlar vb. gibi konuların değerlendirildiği eğitim politikası; çalışma izni, istihdam alanı vb. başlıkların ele alındığı çalışma politikası ve Entegrasyon politikaları adı altında incelenen nüfus hareketliliği, ülke içinde yaşanan göçler, başka ülkeye yapılan göçler vb. konular değerlendirilmiştir.

Suriye'den gelen mültecilerin Türkiye'nin her bir tarafına yayılmaları sağlık, konaklama, eğitim ve uyum sağlama anlamında entegrasyon gibi birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Suriyeli mülteciler arasında ekonomik yönden maddi imkanları iyi durumda olanlar şehir merkezlerinde ev tutmakta ve bununla beraber şehir merkezlerinde kendilerine ait bir sosyal ortam oluşturmaktadırlar. Gaziantep ve Kilis illeri gibi Suriye sınırına yakın yerlerde yoğunlukla Suriyeli mülteciler barınmaktalar. Sosyal alanları birlikte kullanan mülteciler ile vatandaşlar arasında önemli sosyal problemler ortaya çıkmaktadır.

Suriyelilerin sağlık sorunu konusunda oluşturulması gereken politikalar ise kendi başına ele alınması gereken bir konudur. Suriyelilerin devlet hastanelerinin kullanımı, temel sağlık sigortası, ilaç ve ameliyat olduklarında harcanan masraflar, Suriyeli çocukların temel aşılarının yapılması, doğum oranlarının sürekli artması gibi çokça konuda sağlık sektörü sorunları yaşamaktadır. İstanbul, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa gibi illerde bu sorunların boyutu daha büyüktür. Sağlık Bakanlığının sağlık harcamaları konusunda Suriye'lilerden herhangi bir ücret alınmaması konusundaki genelgesiyle Türk vatandaşlarına yönelik uygulanan ücretlendirme politikası önemli problemleri beraberinde getirmiştir.

Suriyeli mültecilerin yoğunluğu oluşturduğu mülteci kamplarında eğitim imkanı sağlandığı halde kamp dışında yaşamını sürdüren mülteci çocuklarının eğitimleri önemli bir sosyal sorun olarak gündeme gelmektedir. Mültecilerin çoğunun Türkiye'de kalıcı olarak ileriye dönük plan yapması ve ülkenin geneline kontrolsüz bir şekilde yayılmış olmaları Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim politikalarını yeniden gözden geçirmesini zorunlu kılmaktadır. Suriyeli mülteci çocukların nerede, nasıl, hangi dilde ve hangi müfredata göre eğitim almaları gerektiği tartışma konuları olmuştur. Suriyeli mültecilere sağlanan eğitim hizmetleri kapsamında yalnızca kamplarda binlerce çocuğa eğitim verilmektedir. Kamplarda Suriyeli mülteci çocukların hangi kitapları okuyacakları, müfredat konuları ve öğretmenleri önemli sorun alanları olarak devletin karşısında çıkmaktadır. Örnek verilecek olursa, ziyaret edilen mülteci kamplarının bazılarında Suriyeli öğretmenlerin görev aldığı, bu eğitimlerin nasıl, ne şekilde yapıldığı konusunda kamplar arası farklılıkların bulunduğu değerlendirilmektedir. Uzun sürede Suriyeli vatandaşların Türkiye'de kalıcı olmaları bilindiğinden bu çocukların topluma kazandırılması ve topluma uyumunun sağlanması açısından eğitim politikalarının gerek ulusal gerekse uluslararası alanı kapsayacak şekilde dizayn edilerek uygulamaya geçirilmesi zorunludur. Yeterince fazla sayıda mültecinin ülkeye gelmesiyle ev talepleri artmış ve özellikle mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde dengesizlikler ortaya çıkmıştır.

Bakanlar Kurulu, 11 Ocak 2016 tarihinde yayınladığı 8375 sayılı yönetmelikle geçici koruma altındaki yabancıların çalışmasına imkân sağlayan bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, Suriyeli mülteci çalıştırmak isteyen işverenler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurup gerekli izinleri aldıktan sonra istihdam edebilecektir. Bazı istisnaları olmakla birlikte, bir işyerinde Suriyeli mülteci sayısı onda bir oranından fazla olamayacaktır. Ayrıca mültecilerin ücreti, asgari ücretten daha aşağı olamayacaktır.

2.3. Politik Olarak

Suriye krizinin Türkiye ve dünya üzerinde oluşturduğu dalgalanmalar siyasi ve politik çevrenin Suriye konusundaki ilgisini önemli ölçüde arttırmıştır. Türk hükümetinin uyguladığı kısa ve orta vadeli politikalar halkı doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğinden, kamuoyu Suriye politikalarını yakından takip etmiş ve siyasi iktidarın başarısını değerlendirmede önemli bir araç olarak kullanmıştır. Bu açıdan politik çevre Suriye politikalarının başarılı yönlerini (mülteciler meselesi gibi) iç kamuoyuna gösterme eğiliminde olmuştur. Diğer taraftan uluslararası örgütler (Avrupa Birliği, UNHCR, IOM gibi) ve sivil toplum kuruluşları Suriyeli mülteciler konusunu yakından takip etmiş ve gerek kamplarda gerekse kent merkezlerinde çalışmalar yürütmüştür. Genel olarak Suriye krizi ile ilişkili

politikalar, dış politikada yaşanan değişimler, uluslararası dengeler, Suriye krizine karşı hükümet politikasının oluşumu, yasal ve siyasi düzenlemeler ve olası bir savaş-çatışma şeklinde başlıklara ayrılabilir.

Bölgedeki denge ve dinamiklerin hızlı bir değişime uğraması ve krizin sebep olduğu alanların oldukça geniş ve belirsiz olması Türkiye'nin uyguladığı iç ve dış politikaların zamana ve şartlara göre değişmesine sebep olmuştur. Özellikle, Suriye konusunda uluslararası politikaların stratejik değişime uğraması Türkiye'nin hem dış hem de iç politikaların etkinliği açısından oldukça hassas ve temkinli davrandığı ve krizin perde arkasında görünmeyen etkilerini tahmin ederek politikaları işe koymasını zorunlu kılmıştır.

Suriyeli mültecilerin sayı olarak oldukça fazla olması ve bölgedeki istikrarsızlığın uzun süre devam etmesi Türkiye'nin Suriye politikasındaki karar/kararlarını oldukça güçleştirmiştir. Özellikle uluslararası alanda sürekli değişen dengeler, Türkiye'nin uyguladığı politikaları da devamlı olarak değiştirmiştir. Ayrıca mültecilerin kamp alanlarını terk edip ülke geneline yayılması problemin boyutunu daha da büyütmüş ve kontrol altına alınamayacak bir duruma getirmiştir. Çünkü ülke geneline yayılan mülteciler vatandaşları sosyal ve ekonomik yönden etkileyebilecek farklı problemlerin oluşumuna sebep olmuştur.

Suriye krizi sonrası Türkiye'ye gelen mülteciler ülkelerinin savaş ve iç karışıklık durumlarından dolayı Türkiye'deki konumlarını belirsiz hale getirmiş ve bunun sonucu olarak farklı sorunlar ortaya çıkmıştır. Gelen mülteciler zaman zaman Suriye'deki iç karışıklıkların bir uzantısı haline gelebilecek tutum ve davranışlara girebilmekte ve karışıklıklara sebep olabilmektedirler. Nitekim zaman zaman farklı gruplar arasında anlaşmazlık ve farklı tarafların çatışmalarıyla sonuçlanan güvenlik problemleri de belirmiştir.

2.4. Güvenlik Olarak

Göç konusu Batı ülkelerinin birçoğunda güvenlik perspektifinden incelenmiş ve göçün sosyal ve insani yönlerinden daha çok, bir güvenlik sorunu olduğu üzerinde durulmuştur. Buna karşılık Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik politikalar güvenlik yaklaşımından ziyade insani ve sosyal bir çerçevede ele alınmaktadır. Bununla birlikte, Suriye krizinin yol açtığı bazı güvenlik sorunları krizin insani ve sosyal tarafıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu çerçevede güvenlikle ilgili konuları insan güvenliği ve düzensiz göç hareketleri, sınır güvenliği, asayiş olayları ve terör sorunu şeklinde alt başlıklara ayırmak mümkündür.¹¹

Güvenlikle ilgili en önemli boyutlardan birisi insan güvenliğidir. Suriye krizi ile birlikte milyonlarca insan Suriye dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan en fazlası Türkiye'ye gelmişler. Ancak çeşitli nedenlerle Türkiye'de kalmak istemeyen mültecilerin özellikle 2015 yılı içinde büyük kitleler halinde Avrupa'ya doğru yola çıktıkları görülmüştür. UNHCR (2015) verilerine göre 2015 yılında Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçiş yapan göçmenlerin/mültecilerin sayısı 825 bini geçmiştir. Bunlardan en az yarısının Suriyeli olduğu belirtilmektedir.¹²

Suriye krizinin güvenlik boyutunda ele alınması gereken bir başka sorun da kaçakçılık konusudur. Suriye krizinden öncesinde de var olan bölgedeki kaçakçılık olayları Suriye kriziyle daha da artış göstermiştir. Önceden belirli noktalarda gerçekleştirilen sınır kaçakçılığı mültecilerin toplu olarak ülkeye girişleriyle kontrol edilemez bir boyuta ulaşmıştır. Bu kadar büyük bir mülteci akınının olduğu yerde kaçakçılığı önleme veya mücadele diğer önemli konuların arasında gerilerde kaldığından gerek önleme, gerekse mücadele konusunda sorunlar yaşanmıştır. Suriye krizinin asayiş yönünden etkilerinin çok büyük olabileceğine ilişkin risk değerlendirmeler yapılmaktadır. Nitekim Hatay, Akçakale,

¹¹ OZAN, Emre, "SURIYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN GÜVENLİK GÜNDEMİ", Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Mayıs 2017, No:2, sf.1-69.

¹² YEŞİLTAŞ, Murat, "İç Savaşa Komşu Olmak: Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti", SETA Analiz, Sayı: 136, Ağustos 2015.

Ceylânpınar, Gaziantep, Ankara gibi yerlerde yaşayan Suriyeli mültecilerle yerel halk arasında yaşanan gerginliklerin başka yerlerde de yaşanmayacağı söylenemez.

Suriye krizinin beraberinde getirdiği asayiş olaylarının yanı sıra terörizm boyutu çok daha büyük önem arz etmektedir. Özellikle son zamanlarda meydana gelen terör saldırılarının Suriye bağlantılı olması güvenlik tedbirlerinin daha üst seviyelere çıkarılmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle ilk mülteci akımlarının olduğu zamanlarda güvenlik birimleri parmak izi alma, pasaport kayıtları gibi konularda ciddi çalışmalar yürütmüş fakat sonraları büyük akımlarla kontrol dışı mülteci girişleri gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, kayıtdışı mültecileri kayıt altına almak için büyük bir çaba göstermiş, zaman içinde kayıt olanların sayısı 2,5 milyonu bulmuştur.¹³ Bununla birlikte, kayıtlı olan mültecilere ilişkin olumsuz bir kayıt olmaması halinde, başkaca bir denetleme yapılamadan kendilerine geçici koruma belgesi düzenlenmektedir. 12 Ocak 2016 günü İstanbul Sultanahmet'te meydana gelen bombalı saldırının failinin birkaç gün öncesinde geçici koruma kaydı yaptıran mültecilerden birisi olması bu yöndeki endişeleri haklı kılmıştır. Dahası, ülke genelinde kayıtsız olarak bulunan mültecilerin sayısının da çok olabileceği ve terörle ilgili olabilecekleri de akla gelmektedir.

Diğer yandan sınır güvenliğinin yetersizliği doğal olarak riskleri de artırmıştır. Coğrafi şartların olumsuzluğundan dolayı sınır boylarındaki zayıf noktalardan kontrolsüz geçiş yapanlar olduğu gibi, özellikle büyük akımların yaşandığı dönemlerde etkin kontrol yapmak imkansız hale gelmiştir. Türkiye'nin mevcut sınır güvenliği kapasitesi ise bu geçişleri engellemek için yetersiz kalmaktadır. Zaman içinde Suriye'de yaşanan olaylar ile sınır güvenliği daha da önemli bir boyut kazanmıştır. PYD'nin ve IŞİD'in Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde alan kazanması, Rusya'nın Suriye'ye müdahil olarak yine sınırları yakın yerlerde hareket alanı bulması, koalisyon güçlerinin IŞİD'e yönelik hava saldırıları, Türkiye'nin IŞİD'e karşı mücadelesini artırması gibi olaylar bu çerçevede Türk sınırlarının güvenliğinin de artırılması sonucunu doğurmuştur.¹⁴

Suriye krizinde yaşanan çatışmaları, terör örgütlerinin otorite boşluğundan yararlanarak bölgesel/küresel bir tehdide dönüşümünü, ülkelerin sınır güvenliğini tehdit etmelerini ve uluslararası ilişkiler tarihinin gördüğü en yoğun göç dalgasının ülkeleri etkilemeye başladığı süreci daha iyi anlayabilmek için Arap Baharı'nın başladığı dönemdeki koşulları iyi analiz etmek gerekmektedir.¹⁵

Esed rejiminin sivil protestolara karşı ağır silahlar kullanması, muhaliflerle yaşanan çatışmalar, terörizm ve göç sorunu gibi unsurların hem Türkiye'yi hem de AB'yi etkilemesi yatıyordu. Özellikle IŞİD'in Suriye ile Irak arasındaki bölgede hâkimiyeti sağlaması ve küresel bir tehdide dönüşmesi, AB'nin ve Türkiye'nin bölge politikalarında güvenliği öne çıkarmalarına neden olmuştur. Buna bir de çatışmalardan kaçan milyonlarca sivilin Avrupa'ya yönelmesi eklendiğinde AB için, Suriye krizi bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır. Halkın demokratik talebi olarak görülen protestoların çatışmaya dönüşmesi ve bölgeselleşmesi, sorunun güvenlikleştirilmesine neden olmuştur. AB ve Türkiye, özellikle 2012 sonrası dönemde Suriye krizini bir güvenlik meselesi olarak algılamaya başlamıştır.¹⁶ Suriye konusu Arap Baharı sonrası dönemde çatışma, terörizm, güç mücadelesi, proxy savaşları ve haritaların/sınırların yeniden belirlenmesi gibi unsurları içerisinde taşıma özelliği gösterdiği için güvenlikleştirme meselesi olarak öne çıkmaya başlamıştır.¹⁷

¹³ OZAN, Emre, "SURIYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN GÜVENLİK GÜNDEMİ", Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Mayıs 2017, No:2, sf.1-69.

¹⁴ AKGÜL Arif, KAPTI Alican, DEMİR O.Ömer, "Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz", Küresel Politika ve Strateji Dergisi, Y.2015, C.1, S.2, s. 1-22.

¹⁵ ALTUNDEĞER, Nurettin, YILMAZ, M.Ertuğrul, "İÇ SAVAŞTAN BÖLGESEL İSTİKRARSIZLIĞA: SURIYE KRİZİNİN TÜRKİYE'YE FATURASI", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.21, S.1, s.289-301.

¹⁶ KAYA, Karen, "The Syrian Crisis from a Neighbor's Perspective: View from Turkey", Military Review, 2014, Cilt: 94, Sayı: 2.

¹⁷ ÖZCAN, Mesut, "AB-Türkiye İlişkileri Ve Suriye Krizi", İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2017, s.13.

Suriye Krizi Türkiye'deki terör eylemlerinin artmasına da yol açmıştır. Daha önce sınır kapılarında meydana gelen bombalı saldırılardan sonra 11 Mayıs 2013'te Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde meydana gelmiştir. Ayrıca Suriye Krizi Türkiye'nin güneyinde bir sığınmacı sorununu meydana getirmiştir. Çatışmalardan kaçan Suriye vatandaşları komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'a sığınmışlardır. Bu mesele Türkiye'de ciddi bir mali külfete yol açmış ve Suriye yakınlarındaki il ve ilçelerde de güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. Bölgedeki istikrarsızlık sürdükçe bu güçlerin alanı daha da genişleyecek ve Türkiye için daha büyük bir tehdit oluşturacaklardır.¹⁸

Sonuç

Suriye'de meydana gelen kriz her ne kadar Suriye için bir iç isyan olarak ortaya çıkmış olsa da çok kısa süre bir süreç içerisinde etkisini diğer komşu ülkelere yansıtmıştır. Orta Doğu gibi iç ve dış aktörlerin müdahalesine çok açık olan bir bölgede gündeme gelen sorunların çözümü tarihsel olarak bakıldığında kolay olmadığı görülecektir. Suriye ile komşu olan ülkelerin neredeyse hepsi ve hatta farklı coğrafyada bulunan diğer ülkeler de Suriye krizinden olumsuz etkilenmişlerdir. Yapılan ihmaller, anlaşmazlıklar, yanlış politikalar ve çekişmeler neticesinde içinden çıkılmaz bir çatışma alanı haline gelen Suriye komşu ülkeler için de bir tehdit ve istikrarsızlık kaynağı olmuştur. Beşar Esed rejiminin gerilemesiyle ortaya çıkan boşluğun devlet altı gruplar tarafından doldurulması Suriye krizinin gidişatını değiştirmiş ve yeni aktörler ve pazarlık alanları oluşturmuştur. IŞİD gibi içte ve dışta sorumsuzca hareket eden ve terörü hedefe ulaşmak için amaç edinen yapıların bölgede etki alanını genişletmiştir.

2016 yılı başı itibarıyla Türkiye'nin müttefiklerini PYD'yi terörist olarak tanımları konusunda ikna etmeye çalışması ve özellikle ABD'nin buna yanaşmaması bölgede beliren yeni oluşumları ve bunun Türkiye'ye olacak etkilerini düşündürmektedir. Orta Doğu coğrafyasında, ittifakların ve menfaatlerin çok yönlü örtüştüğü ve çakıştığı bir alanda savaş, düşünülmesi gereken son seçeneklerden olmalıdır. Özellikle Rusya ile yaşanan uçak düşürme krizi Türkiye'yi bölgede çok daha dikkatli davranmaya zorlamıştır. Irak'tan umduğunu tam olarak bulamadan ayrılan dünyanın süper gücü ve en büyük askeri gücünü yöneten ABD'nin tecrübesinden dersler çıkarmak faydalı olacaktır.

Arap Baharı ve devamında yaşanan güvenlik merkezli değişimler, Türkiye'nin sınır güvenliği politikalarında bir kırılmaya neden olmuştur. Bu durum kuşkusuz sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış ve bölgesel ölçekte sınır güvenliğine yönelik meydan okumaları da beraberinde getirmiştir. Bu şekilde olan bir dönemde, sınır güvenliği siyasetini askeri ve siyasi düzeyde yeniden gözden geçiren Türkiye bir dizi askeri önlemleri devreye sokarak özellikle Suriye sınırını daha güvenli hale getirmeye çalışmıştır.

Türkiye'nin sınır güvenliği hususunda yaşadığı kurumsal ve yasal altyapı eksiklikleri, bürokratik olarak yaşanan yetki ve sorumluluk kargaşası, iklim ve arazi koşullarının sınır denetimini zorlaştırması, sınır güvenliğinde karşımıza çıkan başlıca sorunlar olarak sıralanabilir. Farklı illerde uygulanan tedbirlerin gözden geçirilip bütün illerde tutarlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bölgelerde her geçen gün kötüye giden güvenlik ve istikrar sorunu daha da kötüye gidecek ve bölge ülkelerini çok yönlü tehdit etmeye devam edecektir.

Suriye iç savaşı devam ettiği sürece Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik bireysel ihlal, kaçakçılık gibi tehditler devam edecektir. Dolayısıyla Türkiye Güvenli Bölge'yi artık tek başına kuracağını ortaya çıkmıştır ve 9 Ekim 2019 tarihinde ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarını sınırından temizlemek, Suriye'nin kuzeyinde yaşayan bölge halkının güvenliğini sağlamak, terör örgütü PKK/YPG'nin illegal faaliyetlerini önlemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü koruyarak ülkenin bölünmesini engellemek için Barış Pınarı Harekati'ni başlatmıştır. Aynı anda diplomasi alanında da Başkan Erdoğan önce 17 Ekim'de ABD ile 13 maddelik bir mutabakatla ve Rusya ile 22 Ekim'de Soçi'de Erdoğan ve Putin arasında yapılan görüşme anlaşmaya dair ortak açıklama yaptılar. Yani PKK-YPG ve IŞİD'e başlatılan askeri operasyon iki önemli mutabakatla sonuçlandı. Ankara

¹⁸ ARIKAN, Afranur (2017), "Suriye İç Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri", <https://www.stratejikortak.com/2017/01/suriye-turkiyeye-etkileri.html> , 02.05.2019.

mutabakatı ile ABD, Resulayn ve Tel Abyad'ın Türk ordusunun kontrolüne geçtiğini kabul etti. Soçi mutabakatı ile Rusya, YPG'yi, Türkiye sınırından 30 kilometre aşağıya çekmeyi üstlendi.

Kaynakça

- AFAD (2015). “Afet Raporu[Suriye”, [https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx? IcerikID=848&ID=16](https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=848&ID=16), 14.06.2015 <https://www.afad.gov.tr/tr/>
- AKGÜL Arif, KAPTI Alican, DEMİR O.Ömer, “Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz”, Küresel Politika ve Strateji Dergisi, Y.2015, C.1, S.2, sf. 1-22.
- ALTUNDEĞER, Nurettin, YILMAZ, M.Ertuğrul, “İÇ SAVAŞTAN BÖLGESEL İSTİKRARSIZLIĞA: SÜRİYE KRİZİNİN TÜRKİYE'YE FATURASI”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.21, S.1, s.289-301.
- ARIKAN, Afranur (2017), “Suriye İç Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri”, <https://www.stratejikortak.com/2017/01/suriye-turkiyeye-etkileri.html> , 02.05.2019.
- Doç. Dr. Ozan Örmeci, Barış Pınarı Harekatı Başladı, <http://politikaakademisi.org/2019/10/10/baris-pinari-harekat-basladi/>, Erişim Tarihi 10 Ekim 2019.
- HÜSEYİN ALPTEKİN, SÜRİYE'DE OLUŞTURULACAK GÜVENLİ BÖLGEDE TARAFLAR VE TUTUMLAR, SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI, NİSAN 2019 . SAYI 278, s.9-10.
- İZBUL, C. (2011). “Erdoğan: Suriye İç Meselemiz, Gereğini Yapmak Durumundayız”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-suriye-ic-meselemiz-geregini-yapmak-durumundayiz-127078293/898713.html>, 15.04.2019.
- KAYA, Karen, “The Syrian Crisis from a Neighbor's Perspective: View from Turkey”, Military Review, 2014, Cilt: 94, Sayı: 2.
- Metin Erol, BATI BASININDA BARIŞ PINARI HAREKATI, SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI, Ekim 2019, Sayı 297.
- Oğuz Çelikkol, Suriye'de Yeni Gelişmeler, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/suriyede-yeni-gelismeler-41345890>, Erişim Tarihi 8 Ekim 2019.
- Oytun Orhan, Güvenlik Bölge Meselesi Nedir <https://fikirturu.com/2019/08/05/guvenli-bolge-tartismalarinin-ardinda-ne-var/>, Erişim Tarihi 5 Ağustos 2019.
- OZAN, Emre, “SÜRİYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN GÜVENLİK GÜNDEMİ”, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Mayıs 2017, No:2, sf.1-69.
- ÖZCAN, Mesut, “AB-Türkiye İlişkileri Ve Suriye Krizi”, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2017, sf.1-13.
- SANDIKLI, A. ve SEMİN, A. (2014). “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (der.), Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye, Bilgesam, İstanbul.
- SANDIKLI, Atilla, SEMİN, Ali, “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf>, 05.04.2019.
- TEPECİKLİOĞLU, A.Onur, TEPECİKLİOĞLU, E.Elem, “Teoriden Pratiğe:Suriye Krizi ve Uluslararası Toplum”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 70, No. 1, 2015, s. 163 -193.
- YEŞİLTAŞ, Murat, “İç Savaşa Komşu Olmak: Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, SETA Analiz, Sayı: 136, Ağustos 2015.

EXPLORING THE POTENTIAL OF ISTANBUL AS A FASHION CITY

Tuğba Şener

International Hoca Ahmet Yesevi Turkish-Kazakh University, Faculty of Sports and Arts,
Department of Design

tugbasener@selcuk.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-4834-0410>

Abstract

The branding of cities is quite critical in terms of supporting the development of cities in economic, socio-cultural, environmental and many other fields. Numerous examples around the world demonstrate that fashion can be used for city brands so that they can become attraction centres. Located at the heart of Turkey's fashion industry, İstanbul's branding, in this sense, must be supported as a fashion brand. This study aims at revealing the potential of Istanbul in being a fashion city by making assessments in terms of elements of city branding. For this purpose, Istanbul was compared with Paris, New York, London and Milan cities, which are widely accepted as the fashion capitals. Thus, the strengths and flaws of Istanbul to be the fashion capital were ascertained. The results obtained from the findings confirmed that Istanbul has rather significant opportunities to become a fashion brand city.

Keywords: City branding, Fashion, Fashion capital, Fashion city.

1. INTRODUCTION

Elements such as increased power of international media, reduced travel costs, increased spending power of consumers, search for new experiences as well as increased competition to attract qualified immigrants and international strong investors urge cities to be restructured with a brand-oriented approach (Anholt, 2005). City branding is, on the one hand, a competitive advantage to increase investments and tourism in the city, and on the other hand, to provide social development, strengthen local identity, identify citizens with their cities, and mobilize social forces to prevent social exclusion (Kavaratzis, 2004). According to another definition, city branding is not only a point of attraction in terms of tourism, but it is also a study to differentiate and position certain areas to attract talent and investment capital and to promote the city correctly to strengthen the infrastructure (Vela, 2013). In this context, the brand city is the city that differs from other cities with its unique values and strengthened identity. The brand provides awareness with the help of the right promotion strategies that provide recognition at the city, national and international levels (Tataroğlu, 2015).

All goods and services offered in cities, that is, all experiences, are perceived concerning the brand of the city in terms of the consumer, and are consumed under the brand name of the city (Buhalis, 2000). Cities can be differentiated with their physical characteristics such as superstructure investments, architecture, etc. However, since these attributes are easily replicable, they do not provide sufficient awareness for the consumer. The brand differs in terms of the core value it represents and presents in the city (Hannam, 2004).

There exist numerous examples around the world that show fashion can be used to brand cities. These cities are known as the fashion city/fashion capital. The aim of this study, which is carried out through a literature review in a compilation style, is to reveal the potential of becoming a city of fashion by evaluating Istanbul in terms of the elements of city branding. For this purpose, considering the features of the fashion brand cities, the characteristics of Istanbul that will support being a city of fashion brand are discussed.

2. FASHION CITY

The first modern centres where fashion was produced, distributed and exhibited developed in parallel with the presence of a palace culture, where local and international markets and luxury were socially accepted and increased for the trade of raw materials and final fashion products of highly skilled clothing manufacturers. These three factors brought together the production, distribution and consumption elements of fashion, thereby forming the first fashion cities (Breward, 2010).

Fashion cities have long been synergies between material production, creative design and symbolic production, as well as cities with an active and even a culture of fashion that demolishes rules and general acceptance (Lazzeretti and Vecco, 2018). The fashion city is also the city with large fashion industry and culture, which has a significant impact on world fashion trends. Other common features of fashion cities are listed below (Spacey, 2017).

- Creative Climate: Certain cities have a creative climate that trains talented fashion designers. Fashion cities are home to local fashion designers who are known and followed.
- Education: Fashion cities have educational institutions such as design and art schools.
- Fashion Companies: They are home to many fashion houses, fashion brands and an advanced fashion industry.
- Fashion Week: They organize fashion events, known as fashion weeks, which provide the opportunity to get to know local designers more through media such as fashion capitals, fashion magazines and blogs.
- Fashion Following People: Fashion cities typically have residents who support the industry and nurture the creative climate with its original street fashion and subculture fashion.
- Fashion Tourism: Fashion cities are centres of attraction for fashion tourists attending fashion weeks or interested in local shops and the city's general fashion culture.

The success of a fashion city depends on the precise balance of the above-mentioned economic, social and cultural factors. Paris, New York, Milan and London have been recognized as the world's top four leading fashion cities (The Museum of FIT, 2015). Looking at a broader ranking, the top ten cities in the 2019 ranking created by IFDAQ (International Fashion Digital Automated Quantification) are given in Table 1.

Table 1. Global Fashion and Luxury Cities Index 2019

1. New York	6. Sydney
2. Paris	7. San Paolo
3. Milan	8. Madrid
4. London	9. Tokyo
5. Los Angeles	10. Barcelona

The criteria based on ranking methodology have been the capacity of various performances such as fashion brands, fashion media, fashion agencies and fashion shows in the city. Istanbul has the rank of being 27th in that (IFDAQ, 2019).

2.1. Elements of City Branding and Istanbul

Cities are structures with physical, historical, social, functional and administrative dimensions (Zeren, 2012). The potential of Istanbul as a fashion city has been evaluated within the framework of these dimensions, taking into account the common features of the fashion cities.

2.1.1 Physical Elements

Fashion cities have been identified with popular streets for fashion shopping, such as Paris/Champs Elysées, New York/ Fifth Avenue, London/Oxford Street, Milan/Via Montenapoleone. In the process of becoming a fashion brand, Nişantaşı, Teşvikiye, Bağdat Street, Abdi İpekçi Street, Beyoğlu Passages, big shopping malls such as Kanyon, Zorlu Center, İstinye Park Forum Istanbul, Mall of Istanbul, and the Grand Bazaar can be represented as physical brands in Istanbul.

On the other hand, the geographical location of the city provides fashion designers with a logistical infrastructure for delivering their designs to the world (Tutuş, 2009) and this strengthens the branding process of the city. Another advantage is that the geographical location supports fashion tourism.

2.1.2. Historical and Sociocultural Elements

When today's four major fashion cities are examined, it is observed that they have a much older history and social texture in fashion production and consumption. The fashion empire of Paris, which started with Louis XIV in the 17th century and continued with Charles Frederick Worth, continued until the 20th century. In this period, London played a strong role, especially in men's fashion. In the Renaissance, city-states such as Florence, Milan and Rome became Europe's main trendsetters. The decrease in Europe's effectiveness with the Second World War made New York an important fashion centre (IFDAQ, 2020). This deep-rooted history built on fashion plays an important role in the branding of cities. Museums with the largest fashion collection in the world such as The Palais Galliera, The Museum of Decorative Arts, The Yves Saint Laurent Museum, Metropolitan Museum of Modern Art, The FIT Museum, Victoria & Albert Museum are also located in four major fashion cities (Garriques, 2020).

With its cultural richness, historical venues, street culture, many features such as cosmopolitan population structure in terms of production and consumption of cultural products, Istanbul is the centre of Turkey (Albayrak, 2010). Considering cultural elements in the history of fashion showing the exchange and development of clothing and luxury in terms of apparel production and consumption, it is clear that Istanbul is also in a central position for Turkey (Himam and Tekcan, 2014).

Various tailoring schools and associations (Doğanay and Demirol, 2018), which started in the Tanzimat Reform Period and developed in the Second Constitutional Period to teach and spread the tailoring profession, reveal a strong historical background in Istanbul in the field of fashion. Historical and local clothing, folkloric clothed dolls, traditional weaving and embroidery, jewellery, and related literature reflect this accumulation in many regions of Istanbul. Hayatım Vakko Museum, being the first fashion museum in Turkey, Topkapı Palace that houses fashion examples, and structures such as Istanbul Modern can support the city on the way to become a fashion brand in this sense.

On the other hand, thanks to its historical and socio-cultural structure, Istanbul has a population that has the power to create original street fashion and subculture fashion. This population feeds the creative climate in the city. Young designers regard Istanbul as a centre for their careers, so Istanbul is home to many fashion designers and brands. In this respect, it has the social texture necessary to become a fashion brand city.

2.1.3. Functional Elements

Functional elements are related to the functional features of a city such as industry, fair, education, event, media. The four major fashion cities also have a very strong infrastructure in this regard and are ahead of other cities.

The fashion industry and its activities are concentrated around the network of fashion cities (Skow et al., 2012). From this point of view, Istanbul seems to be the fashion industry's most powerful city in Turkey. The companies that make up the fashion industry constitute 20% of the Istanbul economy (İHKİB, 2020). When Turkey garment and apparel sector exports in July 2019 are examined on a city basis, Istanbul is viewed to be in the first place with 1.25 billion dollars (Sweet, 2019). In this respect, it can be affirmed that Istanbul meets the feature of having a strong fashion industry, which is one of the requirements of being a fashion city.

Hosting Fashion Week, one of the most prestigious events in the fashion world, is a great opportunity for Istanbul to obtain an international image as a fashion city. Istanbul Shopping Fest, which offers various opportunities for Istanbul experience and shopping, and the Istanbul Design Biennial, held since 2012, can be considered as the functional elements of the city.

Fashion design draws an increasing graphic in education preferences, and accordingly, the number of institutions providing education in the field of fashion in Istanbul is increasing day by day. Educational institutions at various levels providing education in the field of fashion such as Istanbul Fashion Academy, La Salle Collage Istanbul, Vakko Esmod Istanbul and Fashion Law Institute are functional elements that will support Istanbul to be a city of fashion brands. Besides, various design competitions introducing many young designers to the fashion world set an example in this context.

2.1.4. Managerial Aspects

Even if cities have very important advantages, their development is closely related to the decisions and behaviours of managers (Zeren, 2012). Paris, for example, has greatly benefited from the support of industrialists, financiers and the French government that issued laws on copyright. Similarly, the Italian fashion industry worked closely with the government to create a fashion industry based on exports after the Second World War (White, 2000; qt. Hoskins, 2015).

It can be said that Istanbul has a local and national level of support for being a fashion city. Istanbul Fashion Incube, established to support fashion designers professionally to develop their own brands, Design Support to create and spread design culture in Turkey, Turquality program encouraging the creation of strong brands can be assessed in this sense.

3. CONCLUSION

Since there is not sufficient interest in being a fashion city and a strategic aim has not been determined in this regard, there is no perception that Istanbul is a fashion city worldwide. However, Istanbul has several advantages in terms of being a fashion city with its physical, historical, socio-cultural, functional, and managerial structure. However, these features require a balanced improvement to compete with other fashion cities.

- Increasing the activities that will affect people's impressions, feelings, thoughts, beliefs, and connotations about Istanbul and create a fashion-brand city image,
- Quantitative and qualitative development of educational institutions, art and design museums providing fashion education,
- Supporting the development of local brands and young designers,
- Branding, promotion, foreign trade, etc. to the fashion industry operating in the city. Increasing support on issues, strengthening modelling agencies and fashion media,
- The opportunity to attract more designers and visitors to Fashion Week can be considered as a priority.

Branding of Istanbul through the position it has and via being at the centre of the fashion industry in Turkey, will increase the trust to the city and strengthen good experiences and perceptions of visitors. In this case, the economic attraction will progress and attract various investors, buyers and tourists from all over the world. In this respect, it is important that Istanbul becomes a sustainable fashion city, and should accordingly be supported

REFERENCES

- Albayrak, N. (2010), Perdeler Açıldı Sahne İstanbul'un mu?, Maimar.İst, 36.
- Anholt, S. (2005), Some Important Distinctions in Place Branding, *Place Branding*, 6(2), 116–121.
- Breward, C. (2010). Fashion Cities, J.B. Eicher, P.G. Tortora, in *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion*, (p.226–229), Oxford: Berg.
- Buhalis, D. (2000), Marketing the Competitive Destination of the Future, *Tourism Management*, 21, 97-116.
- Doğanay, R., Demirel, H. (2018), Türk Kadınının Moda dünyasına Girişinin Öncülerinden Behire Hakkı. Rahmi Doğanay, Ahmet Çelik, Fatih Özçelik in, Rifat Özdemir'e Armağan, (s.424-437) İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Garriques, P.M. (2020), The 12 Most Beautiful Fashion Museums in the World, Available at: www.vogue.fr/fashion-culture/article/the-12-most-beautiful-museums-in-the-world [Access Date: 25.02.2020]
- Hannam, K. (2004), Tourism and Development II: Marketing Destinations, Experiences and Crises Progress in Development Studies, 4(3), 256-263.
- Hıncal, D., Tekcan, E. (2014), Erken Cumhuriyet Dönemi Terzilik Kültürü ve Ulusal Maddi Kültürün İnşası, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(20), 221-254.
- Hoskins, T. E. (2015), Foya Modanın Antikapitalist Kitabı, Ankara: Ütopya.
- İHKİB (2020), Türkiye'nin Hazır Giyim ve Tekstil Şehirleri, Available at: <http://ihkibkariyer.com/turkiyenin-hazir-giyim-ve-tekstil-sehirleri> [Access Date: 25.02.2020]
- IFDAQ, (2019), Global Fashion, Luxury Cities Index, Available at: <http://research.ifdaq.com/cities/> [Access Date: 25.02.2020]
- Kavaritzis, M. (2004), From city marketing to city branding: Towards a theoretical framework for developing city brands, *Place Branding*, 1(1), 58–73.
- Lazzeretti, L., Vecchi, M. (2018), Creative Industries and Entrepreneurship: Paradigms in Transition from a Global Perspective, USA: Edward Elgar.
- Skow, L., Murray, L. and Siegel, S. (2012), Developing the Fashion City: Concepts, Opportunities, and Challenges, An International Inter-Disciplinary Conference, Royal College of Art, London, UK.
- Spacey, J. (2017) What is Fashion Capital, Available at: <https://simplicable.com/new/fashion-capital> [Access Date: 25.02.2020]
- Tataroğlu, N., Karataş, A. and Erboy, N. (2015), An Evaluation On the Process of Being a Brand City Of Muğla, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 210, 114 – 125.
- Tatlı, G. (2019), Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü Temmuz Ayı İhracat Rakamları Değerlendirmesi, Available at: <https://www.akib.org.tr/files/downloads/ArastirmaRaporlari/Konfeksiyon/2019%20TEMmuz%20AYI%20KONFEKSİYON%20İHRACAT%20RAPORU.pdf> [Access Date: 25.02.2020]
- The Museum at FIT. (2015), Global Fashion Capitals A Teaching Guide, Available at: <http://www.fitnyc.edu/museum/exhibitions/global-fashion-capitals.php> [Access Date: 25.02.2020]
- Tutuş, O. (2009), Modanın Yeni Merkezi İstanbul mu? Available at: <https://www.skylife.com/tr/2009-12/modanin-yeni-merkezi-istanbul-mu> [Access Date: 25.02.2020]
- Vela, J. S. E. (2013), Place Branding: A Conceptual and Theoretical Framework, *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 62, 467-471.
- Zeren, H. E. (2012), Kent Markalaşması Sürecinde İç Girişimcilik Faktörü, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 95-104.

COMPARISON OF MÜLLER AND TSOTŞL PATTERN SYSTEMS IN DESIGNING BASIC WOMEN'S PANTS

Tuğba Şener

International Hoca Ahmet Yesevi Turkish-Kazakh University, Faculty of Sports and Arts,
Department of Design
tugbasener@selcuk.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-4834-0410>

СӘДІБЕК АЖАР

International Hoca Ahmet Yesevi Turkish-Kazakh University, Faculty of Sports and Arts,
Department of Design
azhar.sadibek@mail.ru

Abstract

The purpose of this study is to establish the appropriate pattern system for Kazakhstan consumers by comparing Müller and TSOTŞL pattern systems in terms of body fit and motion comfort for basic women's pants sample. Dimensions were taken from a person who has typical body form features for the female population of Kazakhstan, and a two-dimensional pattern was acquired in both systems. Pants cut from the same type of cotton fabric and sewn were dressed in the model whose dimensions were taken earlier. The fit evaluation scale developed by Shen and Huck (1993) was used to assess the fitness of the pants to the body. The evaluation was carried out by a jury of three people who are experts in pattern preparation sewing. Motion comfort assessment was made by the user using a 5-point Likert scale. As a result of the research, it was settled that the lines of the pants manufactured with the TSOTŞL system do not follow the body silhouette and the around sufficiently, and in this respect, the Müller system was found more suitable as against the TSOTŞL system. On the other hand, the user found both pants comfortable in terms of motion comfort. It is, however, not possible to generalize these results for the population of Kazakhstan based on the evaluation made on only one model. In future researches, objective methods can be involved in the research to support the consistency and reliability of the results, and the experts and models included in the evaluation can be extended. Thus, it is possible to choose the most suitable pattern method for Kazakhstan consumers and even to develop a new pattern system.

Keywords: Fit evaluation, motion comfort, pants pattern.

1. INTRODUCTION

After the industrial revolution, the garment industry has developed, and standard patterns have been branched out for mass productions. Standard sizes and patterns determined by considering a specific and limited consumer group can give proper results for these consumers. Today, however, international brands serve consumers with diverse form, ratio and size characteristics in different geographies. Therefore, the adaptation problem has become a critical issue in the global garment industry (Vithanage et al., 2016). In this respect, having the ability to make professional patterns suitable for the satisfaction of the customers has been one of the major competitive tools in the sector. Pattern preparation is a study that shapes a two-dimensional piece of fabric to fit the structure of the human body. Pattern functioning as a bridge between design and production is one of the major tools in transforming designs into final products (Naznin et al., 2017). Therefore, a successful design product is possible with patterns suitable for all components such as fabric, lining, interlining, etc. that make up the body and clothing. Various methods such as drawing, draping and digital pattern preparation are used to obtain patterns.

Drawing is a two-dimensional pattern preparation method prepared based on certain dimensions and proportions in line with various methodologies developed. Basic patterns drawn on paper can be used to develop different styles. It is an economical method compared to other methods (Rajitha, 2005). The basic pattern will vary from brand to brand and country to country depending on various factors such as the age of the target market, product type, price range and fabric type, and the characteristics of the manufacturer company (Shoben and Ward, 2011).

With the development of technology, it is now possible to obtain the patterns drawn by hand using various tools digitally with the support of various software and hardware. There are numerous methodologies developed on drawing-method in different countries. The differences in the methodologies such as the anatomical and anthropometric structure of the country's population and the technical knowledge acquired depending on the development of the garment industry have led to differentiation. Although all of them have been developed to obtain two-dimensional patterns, variables such as dimensions and ratios, methods of taking measurements, the order of processing give different results. The aim of this study is to determine the appropriate pattern system for Kazakhstan consumers by comparing the Müller pattern system developed in Germany with the TSOTŞL pattern system developed in Russia in terms of body fit and motion comfort.

2. GARMENT FITTING

Garment fitting is an assessment influenced by fashion trends, personal preferences and the function of the clothing. It contains five elements in general: orientation of weft and warp threads, posture, line, balance and comfort. The warp thread should run parallel to the front and back centre of the garment, while the weft thread should lie horizontally at the level of the chest and hip. A good posture means a clear fit without unwanted wrinkles. Garment lines should follow the silhouette and circumference of the body. Balanced clothing looks symmetrical from right to left and front to back. A comfortable garment provides the necessary comfort in postures and motions (Fan et al., 2004).

In fully fitted pants, the straight length thread is perpendicular to the floor and the ironing line is on this line. In the evaluation, problems such as fluctuation in the waist, tension, abundance, wrinkles and sagging in the crotch, falling in the front or back middle of the waist, turning the side seam forward or backward may be encountered. It can highlight body disorders as well as tightness (Carlson, 1969; Hamilton, 2015). Garment manufacturers should know the perspective of consumers on this issue, as well as the size tables and patterns suitable for the intended population to ensure body fit. In fact, fitness is a subjective concept and varies from person to person. This is one of the most mattering sources of adaptation problems encountered in the sector. The conformity assessment of two consumers with the same paint, weight or body shape can be very inconsistent. In this respect, it is important to know the preferences of the intended population for adaptation (Alexander et al., 2005).

Various studies reveal that pants are considered the most difficult clothing product to be brought to the proper size by consumers and that compliance is of primary importance in the purchase decision (Song and Ashdown, 2013). Castelo and Cabral (2017) determined that the most critical factor affecting male consumers' perceptions of quality in pants is "suitability of design to body features". For women consumers, however, this factor comes after the equally relevant model and decoration features. Lim and Cassidy (2017) compared four pairs of trouser patterns produced with different methodologies in terms of pattern drawing method, appearance and fitness for the body. It has been concluded that there are no significant differences between the pattern preparation methods and that none of the four patterns provides satisfactory appearance and suitability in general. However, user evaluation has put forward that the most suitable pattern is Bunka, a system developed in Japan. Within the scope of postgraduate studies on clothing and textile education, it is observed that various researchers have studies to compare existing pattern systems for different ages, body types and different fabric types or to develop an ideal pattern. In this study, the comparison of the Müller patterns system developed in Germany and the TSOTŞL pattern systems developed in Russia in the sample of basic women's pants was made.

3. MATERIALS AND METHODS

In the study, trouser fit was evaluated subjectively. The compliance assessment scale developed by Shen and Huck (1993) was used as the expert assessment tool. This scale allows the various parts of the garment to be evaluated from very wide to very narrow. Zero indicates perfect fit, while -4 is narrow enough to form tension, +4 is wide enough to form abundance. (Kılınç and İşler, 2009). The sections evaluated in the pants were determined by the researchers as the height of the front waist, height of the waist, waist width, hip-width, front cove, back crotch cove, net height, knee width, front leg posture, back leg posture.

Motion comfort assessment was made by users using a 5-point Likert scale (5 = strongly agree; 1 = strongly disagree). Unlike experts, the model was evaluated in terms of the comfort of motion according to the following criteria.

1. I have difficulty moving fast.
2. My motions are limited while wearing pants.
3. Easy to move with pants.
4. I can move my legs freely while wearing the pants.
5. I am having trouble lifting my legs up while wearing the pants.
6. Easy to lift my legs in the pants.
7. Pants make it difficult to move on the floor.
8. The knee is very narrow and it makes it hard to bend my leg.
9. I can easily put on and take off the pants.

German Müller and Russian TSOTŞL pattern systems were chosen due to their widespread use in different countries for evaluation. A 20-year-old female model wearing sample pants was selected through the purposeful sampling method. Body size, shape and proportions were effective in the selection of the model. Garment companies choose a model whose body shape and proportions are consistent with their target markets to produce a garment and rehearse prototype clothes (Song and Ashdown, 2010). The selected model was found suitable for pants rehearsal by the evaluators on the grounds that it reflects the common body type observed in the female population of Kazakhstan. Body measurements were taken with a tape measure in accordance with the methodology of both pattern preparation systems. Patterns were drawn by professionals with experience in both systems; samples were sewn using 100% cotton fabric. Front, side and rear photos of the model were taken in an upright position. The appearance and size conformity assessment of the samples was done by three experts who provided training on pattern preparation at the university. Experts made the evaluation by observing the model live according to certain criteria.

4. FINDINGS

4.1. Expert Rating

Compared to TSOTŞL system, a more satisfactory appearance and conformity was obtained in Müller system (Table.1).

Table 1. Expert Rating

	Müller			TSOTŞL		
	Expert 1	Expert 2	Expert 3	Expert 1	Expert 2	Expert 3
Front waist height	0	0	0	0	0	0
Back waist height	-1	0	0	1	1	1
Waist width	0	0	0	1	1	1
Hip width	0	0	0	2	2	2
Front crotch cove	0	0	0	0	0	0
Back crotch cove	0	0	0	0	0	0
Crotch height	0	0	0	1	2	1
Knee width	0	0	0	0	0	0
Front leg stance	0	0	0	0	0	0
Back leg stance	0	0	-1	0	0	0

- In the pants produced with the Müller system, an incompatibility assessment was made on the back waistline and the back leg stance. All other evaluation points are perfectly matched.
- In the pants produced with the TSOTŞL system, all three evaluators made an incompatibility assessment in the back waist height, waist width, hip width and crotch height.
 - ✓ The back waist line is high,
 - ✓ An unnecessary height in the crotch height;
 - ✓ Wide waist,
 - ✓ The hip was found wide enough to create abundance.

4.2. Model Evaluation

The model evaluated both pants as equally comfortable. There was one degree (2 = disagree) drop in the expression “my motions are limited while wearing pants” for the pants produced with the Müller system, but there were no differences in other criteria. This difference in the range of motion can be seen as a result of the hip width and crotch height of the pants prepared with TSOTŞL than the pants prepared with Müller.

5. CONCLUSION

In this research, basic women's pants produced with Müller and TSOTŞL pattern systems were compared by experts in terms of body fit and motion comfort by users. Experts considered the Müller system to be more appropriate than the TSOTŞL system. In the TSOTŞL system, the unnecessary abundance in the waist and hip-width and the height of the crotch and back waist negatively affected the fitness and shape of the garment. In this respect, it can be asserted that the lines of the pants produced with the TSOTŞL system do not follow the silhouette and the around of the body sufficiently. The Müller system, on the other hand, showed an incompatibility in the posture and back waist height. However, users found both trousers comfortable in terms of motion comfort.

The results can contribute to the development of limited literature in the field. There are obviously certain limitations to the research. First, a subjective method was used in the evaluation. The research can be supported by rather objective methods to ensure consistency and reliability of the results. Additionally, the expert participant in the evaluation can also be increased. It is not possible to generalize the results for Kazakh women based on the evaluation made on only one model/user. Various body types and sizes are also possible to expand the research for different types of clothing. Thus, it is possible to choose the most suitable pattern method for Kazakh consumers and even to develop a new pattern system.

REFERENCES

- Alexander, M., Connel, L. J. and Presley, A.B. (2005), Clothing fit preferences of young female adult consumers, *International Journal of Clothing Science and Technology*, 17(1): 52-64.
- Carlson, E. K. (1969), *Fants for women: Fashion and Fit*, Oregon State University, USA.
- Castelo, J. S. F. and Cabral, J. E. O. (2017), Consumers in a social network: the perception of clothing quality per gender, *Review of Business Management* 20, 22-36.
- Fan, J, Yu, W. and Hunter, L. (2004), *Clothing appearance and fit: Science and technology*, USA: CRC Press,
- Hamilton, W. (2015), *Making Perfect Pants*, Guide C-227, Available at: <https://aces.nmsu.edu/pubs/> [Access Date: 10.01.2020]
- Kılınç, N. and İşler, M. (2009), Giysinin Vücuda Uyumunun Değerlendirilmesinde Objektif ve Subjektif Yaklaşımlar, 15. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiri Kitabı, Konya.
- Lim, H.W. and Cassidy, T. (2017), A comparative study of trouser pattern making methods, *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology* 1(5), 189–196.
- Naznin, K. N., Tabraz, M. D. and Sultana, S. (2017), Process & Effective Methods of Pattern Making for the RMG (Readymade- Garment) Sector, *Journal of Research & Method in Education* 7(3), 46-48.
- Rajitha, I. (2005), *Garment Making*, State Institute of Vocational Education, Hyderabad. Available at: <http://bie.telangana.gov.in/files/bie.pdf> [Access Date: 10.01.2020]
- Shoben, M. M. and Ward, J. P. (2011), *Pattern Cutting and Making Up*, USA: Taylor & Francis.
- Song, H. K. and Ashdown, S. P. (2010), An Exploratory Study of the Validity of Visual Fit Assessment from Three-Dimensional Scans, *Textiles Research Journal*, 28(4), 263-278.
- Song, H. K. and Ashdown, S. P. (2013), Female Apparel Consumers' Understanding of Body Size and Shape: Relationship Among Body Measurements, Fit Satisfaction, and Body Cathexis, *Clothing and Textiles Research Journal*, 31(3): 143-156.
- Vithanage, C. P., Jayawardane1, T. S. S., Niles, S. N. and Thilakaratne, C. D. (2016), Importance of Body Shape Categorization in Developing Size Charts for Female Pants, *Journal of Polymer and Textile Engineering* 3(6), 26-32.

2000-2018 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’NİN G.T.İ.P. (GÜMRÜK TARİFE İSTATİSTİK POZİSYONU) 7NCİ FASIL ALTINDA KALAN TARIMSAL ÜRÜNLER İHRACATINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER

Ertuğrul CELEP

Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / 41400
ertugrulcelep@hotmail.com ORCID No: 0000-0002-6723-6979

Mehmet Şahin GÖK

Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / 41400
sahingok@gtu.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-4072-2641

Özet

Sözlük anlamıyla ‘‘bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması, ziraat’’ anlamına gelen tarım kavramı ; tüketici bir varlık olan insanoğlunun biyolojik olarak varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu tüm bitkisel ve hayvansal gıdaları temin etmesi amacıyla yaptığı çalışmaların tümünü kapsayan bir olgudur şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışmada 7nci fasıl G.T.İ.P (Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu), bir başka deyişle uluslar arası gümrük ürün sınıflandırma sistemi olan HS (Armonize Sistem) 07 kodu altında kalan ürünlerin tarımsal ihracatında meydana gelen değişimlerde etken olabilecek nüfus, asgari ücret, GSYİH(Gayrisafi Yurtiçi Hasıla), toplam ihracat, ham petrol varil fiyatları değişkenleri kullanılarak elde edilen veriler incelenmiştir. SPSS tabanlı Korelasyon ve Regresyon Testilerini içeren metod ve yöntemler kullanılarak ayrı ayrı analizler yapılmıştır. Bu analizler neticesinde elde edilen istatistiki veriler kullanılarak 7nci fasıl altında kalan tarımsal ürünlerinin ihracatının ilgili değişkenlerle aralarında ki ilişki ve bu değişkenlerin 7nci fasıl tarımsal ürünlerin ihracatı üzerinde ki tahmin gücü araştırılmıştır. Sonuç olarak Türkiye’de tarımsal ihracatın artırılması konusunda tavsiyelerde bulunulmuş ve literatüre katkı sağlayabilecek istatistiksel araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal ihracat, Armonize Sistem, Regresyon, İhracat, Korelasyon

COMPARATIVE ANALYSIS OF 7TH CHAPTER HS (HARMONIZED SYSTEM) CODE COVERED AGRICULTURAL PRODUCT EXPORTS OF TURKEY BETWEEN THE 2000-2018 YEARS.

Abstract

The meaning of agriculture literally is ‘production of vegetable and animal products, increasing quality and productivity, protection under suitable conditions, processing and evaluation and marketing, agriculture’, can be defined as a phenomenon that covers all of the studies that human beings, a consumer entity, provide all the vegetable and animal foods that they required, needing in order to sustain their biological existence. In this study, the data obtained by using variables such as population, minimum wage, GDP (Gross Domestic Product), total export, crude oil barrel prices, which may be a factor in the changes in agricultural exports of the products under the code of HS (Harmonized System) 07, were examined . Separate analyzes were carried out by using SPSS based Correlation and Regression tests included methods for Turkey. Using the statistical data obtained as a result of these analyzes, the relationship between the export of agricultural products under the code of HS (Harmonized System) 07 with the relevant variables and the predictive power of these variables on the export of HS (Harmonized System) 07 agricultural products were investigated. As a result of this research, has made recommendations regarding increasing agricultural exports in Turkey and has reached the statistical research results can contribute to the literature.

Keywords: Agricultural Export, Harmonized System, Regression , Export, Correlation

1. GİRİŞ

Literatürde, Çoban ve arkadaşları, (2010), Türk tarım sektörünün AB karşısındaki rekabet gücünü Balassa'nın AKÜ indeksini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmada Türkiye'nin meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir Peker (2015), Türkiye hububat-baklagil alt sektörünün Avrupa Birliği pazarı karşısındaki rekabet gücünü analiz etmiştir. Bu amaçla hububat-baklagil alt sektörüne ilişkin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'nin AB pazarı karşısında mercimek ve nohutta yüksek rekabet gücüne sahip olduğu belirlenirken, kuru fasulye, buğday ve mısır ürünlerinde ise rekabet üstünlüğüne sahip olmadığı belirlenmiştir. Miral, Zehra C. (2006). Yaş sebze meyve ihracatında Avrupa Birliği'ne karşı rekabet gücünü analiz etmiş ve rekabet avantajı bulunmasına karşılık 1996 sonrası karşılaştırmalı üstünlük indeksi değerinin düştüğünü belirtmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda tarımsal ürünlerin ihracatının nüfus, asgari ücret, GSYİH, toplam ihracat ve ham petrol varil fiyatları bağımsız değişkenleri kullanılarak regresyon analizlerinin yapıldığı bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada Türkiye tarımsal ihracatında yer alan ve direkt olarak topraktan alınan mahsulleri ihtiva eden G.T.İ.P. (Gümrük Tarife İstatistiki Pozisyonu), diğer anlamıyla HS (Harmonized System) kodlarında 7nci grupta yer alan ürünlerin son 20 yılda değişiminin ; nüfus artışı, GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla), Milli Gelir, ithalatta meydana gelen değişimlerle bahse konu tarımsal ürünlerin ihracatı arasındaki ilişkinin tespiti için regresyon ve korelasyon testleri uygulanmış, sonuçların yorumlanmasına istinaden Türkiye'de ki tarımsal ihracatın geleceğiyle ilgili tahmin ve yorumlar yapılarak literatüre katkı verilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu bölümde SPSS programı kullanılarak yapılan korelasyon ve regresyon testlerinde bağımlı değişken olarak değerlendirmeye alınan G.T.İ.P. (Gümrük Tarife İstatistiki Pozisyonu) altında yer alan 7nci fasıl tarımsal ürünlerin ihracatının; 2000-2018 yılları arasında Türkiye'den gerçekleşen toplam ihracatının, bağımsız değişken olarak değerlendirmeye alınan GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) , Nüfus, Asgari Ücret, Ham Petrol Varil Fiyatları ve Türkiye toplam ihracatı ile ilişkileri belirlenmiştir. G.T.İ.P. (Gümrük Tarife İstatistiki Pozisyonu) 7nci fasıl ürünlerle aralarındaki etkileşim ve bahse konu bağımsız değişkenlerin Türkiye'nin 7nci fasıl tarımsal ihracatı üzerinde ki etkilerinin dereceleri, ilgili ihracatın geleceğiyle ilgili tahmin gücü araştırılıp analiz edilerek istatistiki sonuçlar ortaya konulmuştur.

Tablo1 : Regresyon ve Korelasyon Analizine Konu Değişkenler-Türkiye

YILLAR	7NCİ FASIL ÜRÜN İHRACATI (1.000 USD)	NÜFUS	GSYİH 1000 (USD)	HAM PETROL FİYAT (USD)	ASG. ÜCRET (USD)	TOPLAM İHRACAT MİKTARI (1.000 USD)
2000	263.860	64.729.501	272.979.390	27,60	139,96	27.774.906
2001	375.229	65.603.160	200.251.925	23,12	97,63	31.334.216
2002	321.776	66.401.851	238.428.125	24,36	117,12	36.059.089
2003	473.336	67.187.251	311.823.003	28,10	161,10	47.252.836
2004	485.740	68.010.215	404.786.739	36,05	216,99	63.167.152
2005	533.203	68.860.539	501.416.301	50,59	263,27	73.476.408
2006	706.556	69.729.967	552.486.912	61,00	243,88	85.534.675
2007	861.385	70.586.256	675.770.112	69,04	324,92	107.271.749
2008	952.658	71.517.100	764.335.657	94,10	409,15	132.027.195
2009	1.020.546	72.561.312	644.639.901	60,86	359,52	102.142.612
2010	1.107.483	73.722.988	771.901.768	77,38	381,60	113.883.219
2011	1.070.414	74.724.269	832.523.680	107,46	411,84	134.906.868
2012	966.063	75.627.384	873.982.246	109,45	410,99	152.461.736
2013	1.039.102	76.667.864	950.579.413	105,87	418,58	151.802.637
2014	1.082.368	77.695.904	934.185.915	96,29	410,62	157.610.157
2015	1.040.480	78.741.053	859.796.872	49,49	380,43	143.838.871
2016	941.997	79.814.871	863.721.648	40,76	433,66	142.529.583
2017	1.001.925	80.810.525	852.667.778	52,51	390,02	156.992.940
2018	1.085.758	82.003.882	771.350.330	69,78	372,80	167.920.613

Kaynak : TÜİK, STATİSTA, WORLDBANK Veritabanları

Yukarıda ki tabloda yer alan veriler kullanılarak SPSS programı ile yapılan korelasyon ve regresyon analizleri aşağıda yer almaktadır. Asgari ücret için ilgili yıllarda ki TCMB ‘USD’ kurları baz alınmıştır.

3. Analiz Sonuçları:

3.1. Nüfus Değişkeni ile İlgili Regresyon Testi Sonuçları :

Tablo 2: 7nci Fasıl İhracat ve Nüfus Regresyon Model Özeti-Türkiye

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,053 ^a	,003	-,056	305334,915

a. Predictors: (Constant), Nüfus

Tablo 3: 7nci Fasıl İhracat ve Nüfus Regresyon-Anova-Türkiye

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,439E9	1	4,439E9	,048	,830 ^a
	Residual	1,585E12	17	9,323E10		
	Total	1,589E12	18			

a. Predictors: (Constant), Nüfus

b. Dependent Variable: İhr7.Trk.Tpl

SPSS programı kullanılarak elde edilen yukarıda ki tablo değerlerinde ‘nüfus’ bağımsız değişkeninin Türkiye’nin 7nci fasıl ihracatına etkisinin olup olmadığı, var ise ne derecede olduğuna ve istatistiksel anlamlılığına ilişkin değerler hesaplanmıştır. Sonuç olarak ‘düzeltilmiş r kare’ değeri ‘-0,56’, ‘sigma’ değeri 0,05’den büyük olarak bulunmuştur.

3.2. GSYİH Değişkeni ile İlgili Regresyon Testi Sonuçları :

Tablo 4 : 7nci Fasıl İhracat ve GSYİH Regresyon Model Özeti-Türkiye

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,945 ^a	,894	,888	99660,218

a. Predictors: (Constant), GSYİH

Tablo 5 : 7nci Fasıl İhracat ve GSYİH Regresyon-Anova-Türkiye

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,420E12	1	1,420E12	143,020	,000 ^a
	Residual	1,688E11	17	9,932E9		
	Total	1,589E12	18			

a. Predictors: (Constant), GSYİH

b. Dependent Variable: İhr7.Trk.Tpl

SPSS programı kullanılarak elde edilen yukarıda ki tablo değerlerinde ‘Nüfus’ bağımsız değişkeninin Türkiye’nin 7nci fasıl ihracatına etkisinin olup olmadığı, var ise ne derecede olduğuna ve istatistiksel anlamlılığına ilişkin değerler hesaplanmıştır. Sonuç olarak ‘düzeltilmiş r kare’ değeri ‘0,888’, ‘sigma’ değeri 0,05’den küçük olarak bulunmuştur.

3.3. Ham Petrol Fiyatları Değişkeni ile İlgili Regresyon Testi Sonuçları :

Tablo 6 : 7nci Fasıl İhracat ve Ham Petrol Fiyatları Regresyon Model Özeti-Türkiye

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,761 ^a	,580	,555	198237,698

a. Predictors: (Constant), Petrol

Tablo 7 : 7nci Fasıl İhracat ve Ham Petrol Fiyatları Regresyon-Anova-Türkiye

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9,213E11	1	9,213E11	23,443	,000 ^a
	Residual	6,681E11	17	3,930E10		
	Total	1,589E12	18			

a. Predictors: (Constant), Petrol

b. Dependent Variable: İhr7.Trk.Tpl

SPSS programı kullanılarak elde edilen yukarıda ki tablo değerlerinde ‘Ham Petrol Varil Fiyatları’ bağımsız değişkeninin Türkiye’nin 7nci fasıl ihracatına etkisinin olup olmadığı, var ise ne derecede olduğuna ve istatistiksel anlamlılığına ilişkin değerler hesaplanmıştır. Sonuç olarak ‘düzeltilmiş r kare’ değeri ‘0,555’, ‘sigma’ değeri 0,05’den küçük olarak bulunmuştur.

3.4. Asgari Ücret Değişkeni ile İlgili Regresyon Testi Sonuçları :

Tablo 8: 7nci Fasıl İhracat ve Asgari Ücret Regresyon Model Özeti-Türkiye

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,951 ^a	,904	,898	94969,860

a. Predictors: (Constant), Asg

Tablo 9 : 7nci Fasıl İhracat ve Asgari Ücret Regresyon-Anova-Türkiye

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,436E12	1	1,436E12	159,216	,000 ^a
	Residual	1,533E11	17	9,019E9		
	Total	1,589E12	18			

a. Predictors: (Constant), Asg

b. Dependent Variable: İhr7.Trk.Tpl

SPSS programı kullanılarak elde edilen yukarıda ki tablo değerlerinde ‘Asgari Ücret’ bağımsız değişkeninin Türkiye’nin 7nci fasıl ihracatına etkisinin olup olmadığı, var ise ne derecede olduğuna ve istatistiksel anlamlılığına ilişkin değerler hesaplanmıştır. Sonuç olarak ‘düzeltilmiş r kare’ değeri ‘0,898’, ‘sigma’ değeri 0,05’den küçük olarak bulunmuştur.

3.5. Toplam İhracat Değişkeni ile İlgili Regresyon Testi Sonuçları :

Tablo 10: 7nci Fasıl İhracat ve Toplam İhracat Regresyon Model Özeti-Türkiye
Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,936 ^a	,877	,870	107226,144

a. Predictors: (Constant), İhrTplTrk

Tablo 11 : 7nci Fasıl İhracat ve Toplam İhracat Regresyon-Anova-Türkiye

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,394E12	1	1,394E12	121,234	,000 ^a
	Residual	1,955E11	17	1,150E10		
	Total	1,589E12	18			

a. Predictors: (Constant), İhrTplTrk

b. Dependent Variable: İhr7.Trk.Tpl

SPSS programı kullanılarak elde edilen yukarıda ki tablo değerlerinde ‘Toplam İhracat’ bağımsız değişkeninin Türkiye’nin 7nci fasıl ihracatına etkisinin olup olmadığı, var ise ne derecede olduğuna ve istatistiksel anlamlılığına ilişkin değerler hesaplanmıştır. Sonuç olarak ‘düzeltilmiş r kare’ değeri ‘0,870’, ‘sigma’ değeri 0,05’den küçük olarak bulunmuştur.

4. SONUÇ

‘Nüfus’ bağımsız değişkeni ile ilgili ‘düzeltilmiş r^2 ’ (adjusted r square) değeri negatiftir. Buna göre nüfusta meydana gelen değişimler referans alınarak Türkiye’nin 7nci fasıl toplam ihracatı hakkında tahmin yapılamaz. Bulunan sigma değeri de 0,05’den büyüktür ve önerme istatistiksel olarak anlam ifade etmemektedir. Yani nüfusta meydana gelen değişimler referans alınarak Türkiye’nin 7nci fasıl tarımsal ihracatı ile ilgili yapılacak olan öngörülerin tahmin gücü yoktur ve istatistiksel olarak anlamlı değildir. ‘GSYİH’ bağımsız değişkeni ile ilgili ‘düzeltilmiş r^2 ’ (adjusted r square) değeri 0,894 olarak görülmektedir. Bu da Türkiye’de GSYİH’nin (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla), 7nci fasıl tarımsal ihracatı üzerinde % 89,4 gibi bir oranla tahmin gücünün olduğunu göstermektedir. Sigma değeri de 0,05’den küçük olduğu için GSYİH’de meydana gelen değişimlere bakılarak 7nci fasıl ürünlerin ihracatına yönelik yapılan tahminler istatistiksel olarak anlamlıdır.

‘Ham Petrol Varil Fiyatları’ bağımsız değişkeni ile ilgili ‘düzeltilmiş r^2 ’ (adjusted r square) değeri 0,555 olarak görülmektedir. Bu da Dünya’da 2000-2018 yılları arasında değişen ham petrol varil fiyatlarının, Türkiye’nin 7nci fasıl tarımsal ihracatı üzerinde % 55,5 gibi bir oranla tahmin gücünün olduğunu göstermektedir. Sigma değeri de 0,05’den küçük olduğu için ham petrol varil fiyatlarında meydana gelen değişimlere bakılarak 7nci fasıl ürünlerin ihracatına yönelik yapılan tahminler istatistiksel olarak anlamlıdır.

‘Asgari Ücret’ bağımsız değişkeni ile ilgili ‘düzeltilmiş r^2 ’ (adjusted r square) değeri 0,898 olarak görülmektedir. Bu da Türkiye’de uygulanan asgari ücrette meydana gelen değişimlerin Türkiye’nin 7nci fasıl tarımsal ihracatı üzerinde % 89,8 gibi yüksek oranlı bir tahmin gücünün olduğunu göstermektedir. Sigma değeri de 0,05’den küçüktür ve Türkiye’de asgari ücrette meydana gelen

değişimler referans alınarak 7nci fasıl ürünlerin ihracatına yönelik yapılan tahminler istatistiksel olarak anlamlıdır.

‘Toplam İhracat’ bağımsız değişkeni ile ilgili ‘düzeltilmiş r^2 ’ (adjusted r square) değeri 0,870 olarak görünmektedir. Bu da Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında değişen toplam ihracat rakamlarının 7nci fasıl tarımsal ihracatı üzerinde % 87,0 gibi bir oranla tahmin gücünün olduğunu göstermektedir. Sigma değeri de 0,05’den küçük olduğu için Türkiye’nin toplam ihracatında meydana gelen değişimler refereans alınarak 7nci fasıl ürünlerin ihracatına yönelik yapılan tahminler istatistiksel olarak anlamlıdır.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada yapılan SPSS Regresyon Analizleri sonucunda Türkiye’nin ihracatında önemli bir yer tutan ve tarımsal ihracatının önemli bir bölümünü oluşturan G.T.İ.P. 7nci fasıl ürünlerinin ihracatının tahmini konusunda etken olabilecek bağımsız değişkenler ele alınmıştır. Nüfus değişkeni ile ilgili çok zayıf korelasyon bulunmuş ve ülke nüfusunda meydana gelecek değişimlerin 7nci fasıl ürünlerin tarımsal ihracatında tahmin gücü olmadığı görülmüştür. GSYİH, Asgari Ücret, Toplam İhracat ve Ham Petrol fiyatlarında meydana gelen değişimlerin ise tarımsal ihracatın GSYİH içinde önemli bir oranının olması ; asgari ücrete dayalı ücret sistemi uygulamasının tarımda ki çalışma gücünü etkilemesi ; toplam ihracat içinde ki tarımsal ihracat payının büyük olması; petrol fiyatlarında ki değişiminde petrol ve türevi ürünler özelinde Türkiye’nin dışa bağımlı bir ülke olması sebebiyle tahmin gücünün yüksek olduğu söylenebilir. Tarımsal ihracat miktarının artırılması için tarımda üretim ve ihracat teşvik politikalarının iyileştirilerek atıl durumda bulunan tarım arazileri değerlendirilebilir. Kooperatiflerle ortak çalışarak hem tarımsal üretim artırılabilir, hem de yeni istihdam sahaları açılabilir. Bu gelişmelerin sonucunda da ilgili fasıl altında ki tarımsal ihracat daha üst seviyelere çıkabilir.

KAYNAKLAR

- Ayşe PEKER, (2015). Türkiye Hububat ve Baklagil Alt Sektörünün Avrupa Birliği Pazarı Karşısındaki Rekabet Gücü. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5 (2), 1-20.
- Miral, Zehra C. (2006). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Karşı Rekabet Gücü: Seçilmiş Tarımsal Ürünler İçin Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Orhan ÇOBAN, Ayşe Esra PEKER, Yeşim KUBAR (2010) Türk Tarımının Avrupa Birliği Ülkeleri Karşısındaki Sektörel Rekabet Gücü, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Sayı 20 , 247-266
- <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/> (Erişim Tarihi: 20.02.2020)
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (Erişim Tarihi:20.02.2020)
- <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR> (Erişim Tarihi:20.02.2020)
- http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 25.02.2020)
- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyla-net-ve-brut-asgari-ucet-01-08-1996-31-12-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 25.02.2020)

YOLSUZLUKLA MÜCADELE BAĞLAMINDA ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Oğuzhan DEMİR

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı
oguzhandemir.4125@gmail.com/ Orcid: 0000-0003-1374-5688

Özet

Yolsuzluk, ilkçağlardan bu yana varlığı devam eden ve sosyo-kültürel yapıdan devlet erkinin idaresine kadar birçok noktayı etkileyen bir olgudur. Bu olgu ile mücadele etme görevi ilk olarak devlet idaresine verilmiştir ancak yolsuzluk olgusunun ortadan kaldırılabilmesi/engellenebilmesi için çok taraflı bir mücadele gerekmektedir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren kendisini hissettiren küreselleşme rüzgârları ve bunun neticesinde dünyanın küresel bir köy haline gelmesi ile birlikte uluslararası ilişkilerde ve ticarete çok büyük artışlar meydana gelmiştir. Bu durum neticesinde yolsuzlukla mücadele devletten uluslararası örgütlere doğru bir ivme kazanmıştır. Bu çalışmada yolsuzlukla mücadele noktasında uluslararası örgütlerin yürütmüş olduğu faaliyetler incelenmiş ve etki derecesi değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda etki düzeyi doğrudan ve dolaylı olmak üzere dünya çapında faaliyet yürüten üç örgüt değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirme sonucunda görülmektedir ki yolsuzlukla etkili bir mücadele geliştirilmesi için çok boyutlu bir yaklaşım gerekmektedir. Bu bağlamda faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin çalışmaları oldukça önemlidir ancak etki düzeyi beklenen seviyeye henüz ulaşamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzlukla mücadele, Uluslararası örgütler, Yolsuzluk

AN EVALUATION ON THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

Abstract

Corruption is a phenomenon that has existed since ancient times and affects many points from the socio-cultural structure to the administration of the state. The task of dealing with this phenomenon was first given to the state administration, but a multilateral struggle is required in order to eliminate / prevent corruption. Especially since the 1980s, with the winds of globalization that made it felt and as a result of this, the world has become a global village, there have been huge increases in international relations and trade. As a result, the fight against corruption has gained momentum from the state towards international organizations. In this study, the activities carried out by international organizations on the point of fighting corruption were evaluated and the degree of impact was evaluated. For this purpose, three organizations operating worldwide, the effect level of which is indirect or direct, are evaluated. As a result of this assessment, it is seen that a multidimensional struggle is required to develop an effective fight against corruption. The work of the international organizations operating in this context is very important, but the level of influence has not yet reached the expected level.

Keywords: Fight against corruption, International organizations, Corruption

1.GİRİŞ

Yolsuzluk, üzerinde uzlaşmış ortak bir tanıma sahip değildir. Genel olarak yolsuzluk tanımı yapmak gerekirse, hem kamu hem de özel sektörde şahsi/bireysel menfaat sağlamak gayesi güdülerek yetkinin kötüye kullanılması şeklinde ifade edilebilir. Ancak birçok ülke özel sektörden kaynaklanan sorunları ve suiistimalleri yolsuzluk kapsamı içerisinde değerlendirmemektedir. Bu noktada, özel şirketlerin yapmış olduğu yolsuzlukların adı farklı şekilde değerlendirilmekte, etkili ve gerekli bir mücadele alanının dışarısında bırakılmaktadır. Uluslararası örgütler yolsuzluk sorununun hem kamu hem de özel sektörde gerçekleştiğini/gerçekleşebileceğini ifade ederek tanımı genişletmiş ve mücadele alanını da genişletmiştir. Yolsuzlukla mücadele konusunun önemi özellikle küreselleşme süreci ve sonrasında artış göstermiş, bu alandaki mücadelenin önemi ise ulusal boyuttan uluslararası bir boyuta taşınmıştır.

Bu çalışma literatür taraması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Amaç olarak yolsuzlukla mücadelede uluslararası örgütlerin yürüttüğü çalışmaları ve bu çalışmaların etki derecesinin hangi seviyede olduğunun ortaya konması belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın yanıt aradığı sorular ise şu şekildedir: Uluslararası sistemde yolsuzlukla mücadele konusunda yürütülen çalışmalar nelerdir? Yürütülen çalışmaların etki düzeyi istenilen seviyeye ulaşmış mıdır?

Bu çalışmada uluslararası örgütlerin yolsuzlukla mücadeledeki rolleri incelenmiştir. Bu noktada ilk olarak yolsuzluk olgusunun tanımı yapılmış, akabinde yolsuzlukla mücadele olgusunun ne ifade ettiği değerlendirilmiş ve uluslararası örgütlerin bu mücadeledeki rolleri incelenmiştir. Yolsuzluk problemine bu örgütlerin vermeye çalıştıkları yanıtlar değerlendirilmiştir.

2. YOLSUZLUKLA MÜCADELEDE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yolsuzluk, toplu bir yaşamın ve devletin olduğu her alanda kendisine yaşam alanı bulmuştur (Oral, 2011). Yolsuzluk ile ilgili literatürde net bir tanım veya üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Yolsuzluk algısında yaşanan farklılıkların ve tek bir tanımın yapılamamasının sebebi şüphesiz ki ülkeden ülkeye ve kültürden kültüre yaşanan değişim ve algılama biçimidir (Çak ve Karakaş, 2007). Genel bir tanım ile yolsuzluk; “elinde güç bulunduranların, kendi ya da öngördüğü kişi ve gruplara belli bir çıkar sağlama amacıyla, bu gücü kullanması” şeklinde ifade edilebilir (Oral, 2011).

Yolsuzluk, toplumların gelişmişlik düzeylerini doğrudan etkileyen, toplumda adaletsizliğe ve sosyal eşitsizliğe yol açan bir unsurdur (Çak ve Karakaş, 2007). Yolsuzluk, metaforik olarak ifade etmek gerekirse, bir toplumun yediği ekmeğin belli bir kısmını çalmaktır. Karnını doyurmak için mücadele gösteren alt tabaka insanların daha fazla çalışarak hakkının altında bir doyum düzeyi elde etmesi yolsuzluk olgusunun önemli bir sonucudur. Yolsuzluğun yaygın olduğu bir toplumda otomatik olarak vergiler artış gösterecek ve yolsuzluğa giden kaynaklar vatandaştan elde edilmeye çalışılacaktır (TI, Aktaran: Arslan ve Kılavuz, 2005).

Yukarıda ifade edilen kavram ve yolsuzluğun meydana getirdiği etkilere ek olarak dünyanın küresel bir köy haline gelmesi ve ticaretin uluslararası bir düzeye ulaşması ile birlikte yolsuzluk olgusunun mücadelesinde salt ulusal değil, uluslararası bir işbirliğinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Yolsuzluk olgusu yakın tarihlere kadar salt olarak kamuda görülen bir durum ve kamu gücünün özel çıkarlar amacıyla kötüye kullanılması (Başak, 2008) şeklinde tanımlanmaktaydı. Ancak modern toplumda devletin rolü giderek azalmış ve yerine özel sektör geçmiş, dolayısıyla bu kavramın tanımı da genişlemiş ve hem özel hem de kamu kurumlarında meydana gelen herhangi bir görevin kişisel çıkarlar için kötüye kullanılması şeklinde ifade edilir hale gelmiştir (Kayrak, 2006).

Yolsuzluk, mücadele edilmesi gereken en önemli sorunlardan birisidir. Yukarıda da değinildiği üzere yolsuzluk olgusunun yaygın olduğu toplumlarda eşitlik, adalet ve liyakatten bahsetmek güçleşmektedir. Yolsuzluk bu kavramların içini boşaltmakta ve değersizleştirmektedir. Yolsuzluk bir ülkede demokratikleşme derecesini azaltmakta, hukukun üstünlüğü ilkesini zedelemekte, bürokrasinin işleyişini sekteye uğratmakta ve birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Çak ve Karakaş, 2007). Ek olarak yolsuzluğun yaygın olduğu bir ülkeye gerek yerel yatırımcılar gerek ise uluslararası yatırımcılar yatırım yapmakta sakınca görebilir. Dolayısıyla bu durum o ülkenin ekonomik yapısını olumsuz yönde etkiler (Burton ve Schneider, 2019; Çakır, 2013).

Yolsuzluk dünya ekonomisine de çok ciddi zarar vermektedir. Dünya Ekonomik Forumu’nun yolsuzlukla mücadele meselesi için yürüttüğü bir çalışmada dünya ölçeğinde gerçekleşen yolsuzluğun ekonomik boyutunun gayri safi dünya hasılasının %5’ ine ulaştığı şeklindedir (Çakır, 2013). Görüldüğü üzere bu yüzde yolsuzluk olgusunun ekonomik ve sosyal açıdan dünya ekonomisini ne denli etkilediğini gözler önüne sermektedir.

Benzer bir örnek Afrika Birliği Raporu’na yansımaktadır. Rapora göre Afrika kıtasında her yıl kıtanın gayri safi yurt içi hasılasının yaklaşık olarak dörtte birine tekabül eden 148 milyar dolar yolsuzluk

nedeni ile ortadan kaybolmaktadır (Topkaya ve Topkaya, 2009). Özellikle az gelişmiş ülkelerde yolsuzluğa giden oran daha yüksek seviyelere ulaşabilmektedir. İfade edilen bu durumlar göstermektedir ki, uluslararası alanda ulus üstü birimlerin bu noktada yürüttükleri/yürütecekleri faaliyetler etkili olabilme potansiyeline sahiptir.

3.YOLSUZLUKLA MÜCADELE EDEN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER ve YÜRÜTTÜKLERİ ÇALIŞMALAR

Yolsuzluk sorununun tespiti ve çözümüne yönelik eylem ve stratejiler geliştirilmesi dolayısıyla uluslararası örgütlerin rolü önemlidir. Uluslararası örgütler, yayımladıkları sözleşmeler, bildiriler, ilkeler ve stratejik planları ile bu mücadelede etkili bir rol oynamaktadırlar. Özellikle küreselleşme sonrasında bu alanda ciddi bir gereklilik oluşmuş ve bu sorunlara cevap olarak bir takım uluslararası örgütler çalışmalar yürütmüş/yürütmektedir.

3.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde giderek artan yolsuzluk olaylarına dikkat çekmek için Dünya Bankasından emekli olan Peter Eigen ve arkadaşları tarafından 1993 yılında Berlin’de kurulmuştur. Örgüt 100’e yakın ülkede çalışma yürütmektedir (Transparency.org, 2019). Örgütün temel amacı giderek yaygınlaşan yolsuzluk olaylarına dikkat çekmek ve toplumda yolsuzlukla mücadele noktasında bir bilinç oluşturmaktır (Transparency.org, 2019). Ayrıca yolsuzluktan temizlenmiş bir dünya oluşturma amacı taşımaktadır. Örgütün yolsuzluk alanında yürüttüğü faaliyet ve çalışmalar göz önüne alındığında, dünya çapında oldukça etki alanına sahip bir sivil toplum silüeti taşıdığı ifade edilebilir (Çakır, 2013). Örgüt, yolsuzluk olgusunun kaçınılmaz olduğunu reddetmekte ve bu alanda mücadelenin önemine işaret etmektedir.

Örgüt, yönetim anlayışına kuvvetli bir vurgu yapmakta ve yolsuzluk olgusunun bütüncül bir anlayışla ortadan kaldırılabileceğini veya etkili bir mücadele sahası haline getirileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda devlet, sivil toplum ve özel sektörü sürecin merkezine dahil etmekte ve dünya çapında bir kamuoyu oluşturmaktadır (Transparency.org, 2019).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, yolsuzlukla mücadele olgusunun uzun ve çetrefilli bir mücadele olduğunu kabul etmektedir (Özbaran, 2003).Bu doğrultuda yolsuzlukla mücadelede uzun dönemli kazanımlara yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların birkaçı şu şekilde ifade edilebilir (Transparency.org, 2019; Çak ve Karakaş, 2007; Özbaran, 2003; Kayrak, 2006):

- Yolsuzlukla mücadelede çok boyutlu olarak hem uluslararası hem de ulusal çalışmalara öncülük etmek ve uluslararası organizasyonlarda etkili bir şekilde yer almak.
- Eğitim faaliyetleri ile mücadelede bir bilinç oluşturulmasına katkı sağlamak.
- Dürüstlük ödülü vermek, dürüstlük paktları oluşturmak.
- Yolsuzlukla mücadele eden ülkelere yasal ve kurumsal anlamda destek sağlamak amacıyla ‘Ulusal Güvenilirlik Sistemleri Modeli’ oluşturmak.
- ‘Yolsuzluk Algı Endeksi’ yayımlamak.
- Her sene ‘Rüşvet Verenler Endeksi’ yayımlamak.
- ‘Global Yolsuzluk Raporları’ oluşturmak.

Pekçok ülke, yolsuzlukla mücadele konusunda teknik destek almak için Dünya Bankası veya IMF gibi kurumlar yerine Uluslararası Şeffaflık Örgütünü tercih etmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü gibi bir örgütle çalışmak, yapılan yardımın siyasi koşullara bağlı olmaksızın elde edilmesine olanak sağlamaktadır (Özbaran, 2003). Devletlerin siyasi bir boyunduruk altına girmeden, bu tür bir sivil toplum kuruluşundan destek alması şüphesiz ki oldukça önemli ve etkili olmaktadır.

Siyasi olarak egemenliğine gölge düşürebilecek veya uluslararası camiada çeşitli yaptırımlarla karşılaşmak zorunda kalmaktansa, bu örgüt ile çalışan bir devlet hem yolsuzluk konusunda kararlı bir duruş sergilediğini gösterecek, hem de çeşitli dezavantajlarla yüzleşmeden bu konuda ilerleme kat edebilecektir. Bu yönüyle bu organizasyonun diğer kurum ve kuruluşlardan pozitif anlamda ayrılan bir yanı olduğu ifade edilebilir.

3.2. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler yolsuzlukla mücadele konusunda ulus üstü faaliyet gösteren ve etki derecesini yıllar itibarıyla artırma çabası içerisinde olan bir organizasyon olarak tanımlanabilir (UN.ORG, 2019). Organizasyonun yürüttüğü yolsuzluk karşıtı çalışmalarda ilk dönemlerde özellikle yaptırım gücü eksik kalmakta iken ilerleyen süreçte bu noktada bir ilerleme kat edilmiş ve yaptırım gücü artırılmıştır.

Birleşmiş Milletlerin yolsuzlukla mücadele konusunda yürüttüğü faaliyetler çok çeşitli olmakla beraber bu çalışmada birkaç alt kurumsal organizasyon ve ek olarak yolsuzlukla mücadele sözleşmesi değerlendirilmiştir.

3.2.1. Birleşmiş Milletler Bölgeselarası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü (UNICRI)

1968 yılında kurulan bu enstitünün genel olarak ilgilendiği hususlar; uluslararası suçların önlenmesi ve bu suçlarla mücadele etmek amacıyla imzalanan uluslararası belgelerin uygulanmasının sağlanmasıdır (UNICRI.IT, 2019). Yolsuzlukla mücadele ile ilgili olarak BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi sonrasında sözleşmenin uygulanması üzerine çalışmalar yapmakta ve toplantılar düzenlemektedir. (Kayrak, 2006). Ayrıca enstitünün spesifik olarak hedefleri şunlardır: 1) Suç ile ilgili sorunların anlaşılmasında uzmanlaşmak 2) Etkili ve adil ceza sistemlerine destek vermek 3) Uluslararası alandaki araçlara ve standartlara uyumu arttırmak 4) Uluslararası sistemde hukuki olarak bir işbirliği sağlamak ve adli işbirliğini kolaylaştırmak (UNICRI.IT, 2019).

3.2.2. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Program, yönetim anlayışının geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması için en uygun koşulların oluşturulması gayesini gütmektedir (Kayrak, 2006). Sürdürülebilir bir kalkınmanın önündeki en büyük engellerden birisi yolsuzluk ve yolsuzluğa aktarılan milli gelirdeki paydır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma ve yolsuzlukla mücadele arasındaki ilişki anlam kazanmaktadır. Bilindiği üzere yolsuzluk olgusunun yaygın olduğu bir sistemde yolsuzluğa aktarılan milli gelirdeki pay vergi şeklinde ülkenin temel kaynaklarından karşılanacak ve o ülke için kalkınma konusunda olumsuz durumların ortaya çıkmasına sebep olacaktır (Arslan ve Kılavuz, 2005). Bu program, yolsuzluk ile etkili bir şekilde mücadele edilebilmesi için gerekli olan hesap verebilirlik ve şeffaflık konularının önemine dikkat çekmektedir. Bu noktada hesap verilebilirliğin artırılması, bilgi edinme hakkı ve şeffaflık uygulamalarının geliştirilmesine yönelik çeşitli katkılar sağlamaktadır (UNDP, 2019). Birleşmiş Milletlerin yolsuzlukla mücadele konusunda önemli bir diğer rolü ise yolsuzlukla mücadele ile ilgili olarak uluslararası geçerliliğe sahip sözleşmeler ve belgeler ortaya koymasındır (Kayrak, 2006).

3.2.3. Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi

Uluslararası alanda ortaya konulmuş en önemli belgelerden birisi olan sözleşme, 10 Aralık 2003 tarihinde imzaya açılmış, 14 Aralık 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yolsuzlukla mücadele ile ilgili ilk uluslararası hukuki belge niteliği taşıyan sözleşme, kapsamı itibarı ile çok detaylı bir düzenlemeyi içermektedir (Kayrak, 2006).

Sözleşmenin en temel vurgusu yolsuzlukla mücadelenin önemi ve önlenmesinedir. Sözleşmeye göre yolsuzlukla mücadele, önleyici mekanizmaların kurulması ve toplumun geneline yayılmış bir mücadele ruhu ile gerçekleştirilebilir. Bunun gerçekleştirilmesi için şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi kavramların kurumsal yapı içerisindeki önemine dikkat çekilmektedir (UN.ORG, 2019).

Yolsuzluğun önüne geçilmesi, toplumda büyük bir uzlaşma oluşmasını gerekli kılmaktadır (Kayrak, 2006). Sözleşme, bu konuda sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışmaya, toplumu yolsuzluğa karşı bilinçlendirmeye ve eğitici faaliyetlerde bulunmaya davet etmektedir. Sözleşme, devletlerin yakın tarihlere kadar gerçekleştirememiş oldukları yolsuzlukla ilgili hükümleri mümkün olan en kısa sürede ciddi bir irade ile gerçekleştirmeleri gerektiğini de ifade eder (UN.ORG, 2019).

Sözleşmenin ilk uluslararası hukuki belge niteliği taşıdığına değinilmişti. Sözleşmenin bir diğer farklı yanı ise, salt olarak rüşveti veya yolsuzluğa ilişkin unsurları doğrudan kamu ile ilişkili olarak

görmemesi ve kapsamını genişletmesidir. Yolsuzluğu desteklemek için yargıya baskı yapmak, kara para aklamak ve özel sektör yolsuzlukları da sözleşmenin kapsamına dâhil edilmiştir (UN.ORG, 2019).

Sözleşmenin hükümleri uyarınca devletler; yolsuzluğu önleme, soruşturma ve suçluların takibi konusunda işbirliği içerisinde çalışmak amacıyla ortak irade ortaya koymuş ve anlaşmışlardır. Sözleşme, birçok alanda devletlerin yükümlülüklerine dikkat çekmektedir. Suçlularla ilgili bilgi alış-verişi, suçlu iadesi gibi konularda devletlerin yükümlülükleri vardır. Bunlara ek olarak devletler, yolsuzluk konusu mali ilişkilerin takip ve kontrol edilmesi, gerekli görülmesi durumunda dondurulması, bu tür haksız kazanç sağlayıp toplumsal adaleti zedeleyen ve ülke ekonomisine büyük zararlar veren işletmelere el koyma dâhil gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü verilmiştir (Topkaya ve Topkaya, 2009).

Yolsuzlukla yurt dışına aktarılmış yani ülkenin milli gelirinden çalınmış olan kaynakların geri döndürülmesi ve ülke ekonomisine kazandırılması oldukça önemli bir konudur (Topkaya ve Topkaya, 2009). Özellikle gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde bu durumun önemi daha da can alıcı noktalarda olmaktadır. Bu konu sözleşme tarafından ele alınmış ve yolsuzluk sonucunda haksız kazanç elde eden organizasyonların veya bizzat kendi personelinin zarara uğrattığı ülkelere karşı olan sorumlulukları da dikkate alınmıştır. Diğer bir ifadeyle bir yolsuzluk olayı sonucunda ciddi kayıplara uğrayan bir devlet, bu yolsuzluk mücadelesinin kazanılması akabinde uğradığı maddi kayıpları telafi edebilecek şekilde bir sistem geliştirilmek istenmektedir.

Sözleşmenin temel olarak ortaya koyduğu unsurlar birkaç cümle ile şu şekilde özetlenebilir; küreselleşme ile birlikte klasik anlamdaki ilişkiler yerine çok boyutlu ve oldukça karmaşık bir yapı yerleştiği için bu hususta ulusal bir mücadele belli bir etki derecesinden öteye gidememektedir. Bu nedenle bu konunun uluslararası bir mücadele ile çok boyutlu bir şekilde ele alınması ve mücadele edilmesi gerekmektedir.

3.3. Dünya Bankası

Yolsuzlukla mücadele konusunda diğer uluslararası örgütler gibi Dünya Bankası da gerekli çalışmaları yürütmektedir. 1990'lı yıllardan bugüne kadar Dünya Bankasının yolsuzlukla mücadele amacıyla gerçekleştirdiği program sayısı 700'den fazladır (World Bank, 2019; Çak ve Karakaş, 2007).

Dünya Bankası Şartı'na göre, kurumun siyasi faaliyet yürütmesi yasaklı olarak görülmektedir (Başak, 2008). 1995'li yıllara kadar bu durumun bir yansıması olarak yolsuzlukla ilgili büyük çaplı bir durum tespit edilse dahi bunu açıklamaktan çekince duymaktaydı. Ancak 1995 yılı sonrasında bu politikasında değişikliğe giden kurum, hem etki alanını genişletmiş hem de bu alanda gerçek bir mücadele stratejisi belirlemiştir (Başak, 2008).

Kurum, yolsuzlukla mücadele konusunda bir farkındalık ve denetim ortamının sağlanması amacıyla kredi vereceği ülkelerin yolsuzluk konusundaki durumunu değerlendirmektedir (World Bank, 2019). Yani kurum yolsuzlukla mücadele konusunda ilgili devletin yürüttüğü politikaları bir referans olarak almaktadır. Takdir edileceği üzere krediye ihtiyaç duyan ülkeler genellikle gelişmekte veya azgelişmiş ülkelerdir. Yolsuzluk oranlarının kıyasla daha yüksek olduğu bu ülkelerde bu türden uygulamalar engelleyici ve pozitif etki yaratıcı olabilmektedir.

Kurumun bu tür uygulamaları birkaç noktada önem arz etmektedir. Bilindiği üzere yolsuzluk olgusu ile mücadelenin en etkili yollarından biri sistemin kurumsallaşması ve yolsuzluğa neden olabilecek bütün yolların kapalı olmasıdır. Krediye ihtiyaç duyan ülkeler, büyük ölçüde bu mücadelede kurumsal bir yapıya sahip değildir. Ancak Dünya Bankası ve diğer çeşitli uluslararası kurumların bu alandaki rolleri nedeniyle bu konu üzerine odaklanmak durumunda kalmaları hiç şüphesiz kurumsallaşma derecesinde bir artış sağlayabilmektedir.

Dünya Bankasının yürütmüş olduğu birçok faaliyet alanı vardır. Bunlardan hemen hepsinin ortak düşmanı yolsuzluk olgusudur. Özellikle yoksulluğun azaltılması konusundaki çalışmalarının başarıya ulaşmasını engelleyen en büyük faktör yolsuzluktur (World Bank, 2019).

Dünya Bankasının yolsuzlukla mücadelede üstlendiği roller şu şekilde ifade edilebilir (World Bank, 2019; Kayrak, 2006): (1) Banka yolsuzlukla mücadele için oluşturulmuş her türlü girişime gerekli finansal desteği sağlar. (2) Yolsuzlukla mücadele etmek amacıyla yardım isteğinde/talebinde bulunan ülkelere gerekli yardımı sağlar. (3) Banka uluslararası alanda yolsuzluk fenomenine karşı yürütülen her türlü girişime ve çabaya destek olur, katkı sağlar. (4) Genel itibarıyla ülkelerin yolsuzlukla mücadele konusuna vermiş oldukları önem derecesi bankanın kredi verme kararında oldukça etkilidir. Uluslararası ekonomik sistemin en önemli kurumlarından belki de birincisi olan örgüt, ilişkili olduğu tüm ülkelere yolsuzluğun önlenmesi için yapacağı her türlü yeniliğe destek verebilmekte veya diğer bir durumda ise zorlayıcı tedbirler alabilmektedir (Kayrak, 2006).

4.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN YOLSUZLUKLA MÜCADELEDEKİ ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu kısmına kadar üç uluslararası örgüt ele alınmıştır. Görüldüğü üzere özellikle küreselleşme olgusunun ortaya çıkışı ve teknolojiadaki gelişmelerle birlikte küçülen dünya, artan ticari ve kurumsal faaliyetler yolsuzlukla mücadele olgusunun kapsamını genişletmiş ve uluslararası bir duruşun gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası alanda yolsuzlukla mücadele olgusu hem gerekli hem de zorunlu bir faaliyettir. Bugün ticari ilişkiler çok gelişmiş ve yapısı itibarıyla çok karmaşık bir durum almıştır. Bu yapı ile salt olarak ulusal bir mücadele yeterli olamamaktadır. Zaten birçok ülke eğer kendi tekeline bırakılırsa bu mücadele; kendi lehine olan ancak genel anlamda dünya ekonomisine ve dünya insanlığına zarar verecek faaliyetlerde bulunmaktan kaçınmayabilmektedir. Bu noktada uluslararası örgütlerin faaliyetleri devreye girmekte, ulus üstü çalışmalar ve faaliyetlerle bu alandaki eksikliklerin giderilmesine veya geliştirilmesine olumlu etkiler sağlayabilmektedir.

Şüphesizdir ki uluslararası örgütlerin faaliyetleri birçok noktada tavsiye niteliğinde kalmakta ve yeterli yaptırım uygulamalarından mahrum kalmaktadır. Uluslararası ilişkilerde güçlü olanın haklı olmak gibi bir durumu vardır ve bu geçerliliğini sürdürmektedir. Ayrıca birçok ülke adının yolsuzluk ile anılmasına sıcak bakmadığından uluslararası örgütlerin faaliyet ve çalışmalarına içtenlikle yanıt vermemekte, amacını saptırmak için elinden geleni de yapabilmektedir.

Tüm bu sayılan olumsuz durumların farkında olan bu örgütler, çalışmalarında iyileştirmeler yapmakta ve yaptırım gücünü arttırarak uluslararası normlar belirlemeye çalışma gayretindedirler. Bu noktada yönetim anlayışına yapılan vurgunun önemini belirtmek gerekir. Kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklığında ortaya konulacak bir irade ile yolsuzlukla etkili bir mücadele geliştirilebilir. Diğer bir deyişle gerek devletler bazında gerek ise dünya üzerinde yaşayan bütün halkları içerecek şekilde yolsuzlukla mücadele olgusunun geliştirilmesi ve ortak mücadele alanı haline getirilmesi gerekmektedir.

Uluslararası örgütlerin bu noktada üstlendikleri rol gerçekten önemli bir düzeydedir. İncelenen organizasyonların tamamı bu mücadelenin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamak suretiyle bir dünya kamuoyu oluşturma gayretindedir. Özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gerekli desteğin sağlanması için yapılan çalışmalar önemlidir. Uluslararası organizasyonların katkıları genel itibarıyla şu şekilde ifade edilebilir: Uluslararası kamuoyu oluşturmak ve bir bütün halinde bu olgu ile mücadele etmek, yolsuzlukla mücadelede kurumsal yapısı yetersiz olan ülkelere bu yönde teknik ve mali destek sağlamak, uluslararası arenada yolsuzlukla mücadele bağlamında işbirliği sağlamak ve uluslararası geçerliliğe sahip metinler üreterek uluslararası hukuk normları ortaya koymak (Kayrak, 2006).

Devletlerin ve büyük hatta mega ölçekli şirketlerin kendi çıkar ve menfaatlerini gözettikleri göz önünde bulundurulursa eğer bu noktadaki mücadelede çeşitli zorluklarla karşılaşılabilceği de bir

gerçektir. Bu nedenle, demokratik sistemlerin geliştirilmesi, bilgi edinme hakkı, kamuoyu oluşturma ve şeffaflık önem kazanmaktadır (Başak, 2008).

Uluslararası örgütlerin göstermiş oldukları niyet ve irade tek başına maalesef ki yeterli olamayacaktır, ayrıca yolsuzluk sorunu kökten bir yaklaşımla da ortadan kaldırılabilecek bir olgu değildir (Oral, 2011). Bu nedenle kapsamlı ve bütüncül bir mücadele gerekmektedir. Bu çerçevede konuya ilişkin tüm paydaşların aktif bir şekilde mücadele içerisinde yer alması gerekmektedir.

Uluslararası örgütlerin ortaya koyduğu çalışmalar, yayımladıkları bildiriler, ilkeler, sözleşmeler bu mücadelede çok önemli ve değerlidir. Bu çalışmaların etki alanlarının genişletilmesi, yaptırımlarının olması ve bütün dünya ülkelerinin bu mücadeleyi bir beka meselesi olarak görmesi sonucunda çok büyük ilerlemeler kat edilebileceği ortadadır.

5.SONUÇ

Yolsuzluk özelde her bir devlet genelde ise tüm dünya toplumu için çok ciddi sorunlar yaratmaktadır. Yolsuzluğun ekonomik, sosyal ve siyasal olarak bir topluma yüklediği maliyet çok büyük seviyelerde olabilmektedir. Ayrıca yolsuzluk sorununun yaygın olduğu bir ülkede toplumun devlete olan güveni azalacaktır. Güven kazanmak oldukça maliyetli ve zor bir süreç iken güven kaybetmek oldukça kolay bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle yolsuzlukla mücadele edilmesi her devletin hem bireysel çabasını hem de uluslararası işbirliğini gerekli kılmaktadır.

Yolsuzlukla mücadele uzun bir süreçtir. Bu süreçte sadece ulusal mücadeleler yeterli ol(a)mamakta ve ulus üstü birimlerin destek, teşvik ve hatta yaptırımları çok önemli bir yer tutmaktadır. Dünya ölçeğinde bu hususun önlenmesi ve uluslararası sistemde şeffaflık, adalet ve demokratik değerlerin yerleşmesi amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

Faaliyetlerine çoğunlukla 1990'lı yıllarda başlayan bu örgütlerin çalışmaları ilk yıllarda büyük bir etki yaratamamış olsa da ilerleyen yıllarda yaptırım gücünü artırarak uluslararası kamuoyu oluşturacak düzeye ulaşmıştır. Uluslararası organizasyonların yürüttüğü çalışmalar, belirlediği ilke ve kurallar salt olarak tavsiye niteliğinde kalmadığı, ya da hakikatin saptırılmadığı bir ortamda meyvesini verebilecektir. Bu noktada şeffaflık ve bilgi edinme hakkı gibi konular gündeme gelmektedir. Daha refah bir dünya için bu mücadele içerisinde olan her kişi ve kurum elini taşın altına sokmalı ve üzerine düşeni layığıyla yerine getirmelidir.

KAYNAKÇA

- Başak, Cengiz (2008), “Uluslararası Örgütlerin Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:10 (2), Sayfa: 91-114.
- Burton, Emilie M., Schneider, Christina J. (2019), “The Dark Side of Cooperation: International Organizations and Member Corruption”, International Studies Quarterly, Sayfa: 1-14.
- Çakır, Yasef (2013), “Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Organizasyonlar” , Sayıştay Dergisi, Sayı:91, Sayfa: 129-134.
- Gediz Oral, Burcu (2011), “Yolsuzlukla Uluslararası Alanda Mücadele ve Türkiye’de Yolsuzlukla Mücadelenin Kurumsal Yapısı”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 163-192.
- Karakaş, Mehmet. Çak, Murat (2007) , “Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Kuruluşların Rolü”, Maliye Dergisi, Sayı: 153, Sayfa: 74-101.
- Kayrak, Musa (2006), “Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Örgütler” , Sosyo-ekonomi Dergisi, Temmuz-Aralık, Sayfa: 85-108.
- Kılavuz, Raci , Arslan, Nagehan (2005), “Kamu Yönetiminde Bürokrasi Olgusu” Yozlaşmanın Temel Bir Nedeni Olarak Gizlilik ve Statükocu Uygulamalar, Şu kitapta: Editör. Nagehan Talat Arslan , Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları Üzerine İncelemeler, Seçkin Yayıncılık, 247-266.
- Kimeu, Samuel (2014), “Corruption As a Challenge To Global Ethics: The Role of Transparency International”, Journal of Global Ethics, 10: 2, 231-237.
- Özbaran, M.Hakan (2003) , “Yolsuzluk ve Bu Alanda Mücadele Eden Uluslararası Örgütler ve Birimler” Sayıştay Dergisi, Sayı: 50-51, Sayfa: 17-34.
- Topkaya, Hatice. Topkaya, Ahmet (2009), “Yolsuzlukla Mücadelede Etkin Bir Araç: Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Çerçevesinde Yolsuzluk Kaynaklı Mal Varlıklarının Geri Alınması”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 74-75, Sayfa: 25-44.

Webb, Philippa (2005), “The United Nations Convention Against Corruption”, Journal of International Economic Law, 8 (1), 191-229.

Birleşmiş Milletler,

<https://www.un.org/en/chronicle/article/delivering-justice-ground-challenges-fighting-corruption-national-and-international-levels> , Erişim:10.12.2019

UNODC Web Sitesi , Erişim:11.11.2019, <http://www.unodc.org/unodc/corruption.html>

UNICRI Web Sitesi, Erişim: 12.11.2019, http://www.unicri.it/topics/international_criminal_law/

UNDP Web Sitesi, Erişim: 19.11.2019, <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>

Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi

Dünya Bankası Web Sitesi, Erişim: 21.11.2019, <https://www.worldbank.org/en/topic>

<https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>

TI Web Sitesi, Erişim: 05.11.2019, <https://www.transparency.org/>

SOME TIPS FOR DEVELOPING AN INTEGRATED CURRICULUM. CASE STUDY ALBANIA

Mirela Tase

Aleksander Moisiu University, Faculty of Business, Department of Tourism, mirelatase@hotmail.com

Violeta Aliaj

Aleksander Moisiu University, Faculty of Business, Department of Tourism, v_aliaj@hotmail.com

Abstract

Integration of curriculum is meant to make the teaching/learning activities meaningful; however, the interpretation of 'integration' varies in different institutions and among individuals. Yet teachers are uncertain about the definitions of capabilities and how to teach and assess them. Many tourism schools find it hard to change their existing curriculum or develop a new integrated curriculum mainly because of lack of will, infrastructure and understanding the process of change. Based on my experience, some tips relating to staff development, establishing working groups, organizing the teaching/learning materials under themes and developing some innovative teaching/learning and assessment strategies, are the techniques that a teaching institution can use to change the existing curriculum to an integrated in the field of education in relation with tourism or develop a new curriculum in Albania. Knowing about the different levels of integration and steps for developing an integrated curriculum can make it easier to integrate an existing curriculum or develop a new one. Simultaneously, it will also help for knowing, seeing, doing and being in the field of education in relation with tourism, hospitality and events (THE). But in this study, only tourism education has been prioritized. A methodology refers to a broad approach that derives from the research's view of the world and/or the disciplines relevant paradigms. Finally, the research included interviews with tourism educational staff, which sought the opinions of educational providers.

Keywords: tourism education, theories, knowledge, integrated curriculum

Introduction

Developing an integrated, or rather, an integral, curriculum is essential to the future of education. Currently, lecturers are struggling under the "overcrowded" curriculum as they frantically seek to deliver programmes of learning that meet all the expectations of schooling in the 21st century. Over the last hundred years, theorists offered three basic categories for interdisciplinary work; they defined the categories similarly, although the categories often had different names. Integration seemed to be a matter of degree and method. (Meeting Standards Through Integrated Curriculum by Susan M. Drake and Rebecca C. Burns, 2004) Programs described as 'integrated teaching programs are often, in practice, programs which are 'temporally coordinated' according by (Harden 2000). But let turn in our education system and specifically having an point for education programs after the communism system. Until 1990 when education was free and oriented according to the communist system directives the system should be in full compliance with centralized policies and five-year implementation plans of power of that time. After the end of Second World War in our country about 85% of the population was illiterate but in the late 1980s of the 20th century this phenomenon disappeared.

Until 1990, the educational system was developed by the Russian model while new developments after the communism system fell down brought the necessity of its reorganization. According to Open Albania Data in the first period, began the first exchanges of lecturers to have experiences with western countries and they created a clearer idea of which stage was higher education and where we should go. In the late 1990s and early 2000s, with the broadening and deepening of the cooperation with international organizations, as well as casting the legal foundations for significant reforms, Albania entered a new phase of national education development (MES, 2014g, p. 4). Among the notable, donor-sponsored initiatives since the mid-to-late 1990s were the Albanian Education Development Project of the Soros Foundation/Open Society, as well as the

assistance of the UNICEF, the Council of Europe, the United States Agency for International Development (USAID), and the Embassy of the United States of America.

Each of these agencies, albeit with distinct programmatic foci, sought to support local education reform efforts such as school rehabilitation, teacher training, curriculum development, global education, and democratic citizenship education (Gardinier, 2016). Gradually, the country demonstrated its readiness and willingness to implement larger-scale, multilaterally supported frameworks for development of the education sector, including, for instance, the World Bank's Educational Excellence and Equity Project (EEEP).

This Project, with its total project cost of USD 75 million, resulted in improved quality of physical classroom conditions, enhanced and more relevant curricula, and reinforced institutional governance for higher education (World Bank, 2014a; 2014d).

Even Albanian professors began to bring new curricula to get closer with western countries so our system will be more closer with the market needs. But coming from a completely isolated system with the developments in the western countries, they failed to create a model about the higher education system that they running for translating and writing texts, to create the possibility for schools and graduating people for new development conditions of the country.

In last three years in our department we made a crucial changed of the programs in three branches. These changes were almost 80% of curricula because we had many problems in the past. The purpose of this article is to discuss how integration of curricula can be achieved avoiding commonly committed mistakes. The tips, which are based on our own experience of enhancing the integration from harmonization to interdisciplinary level (Harden 2000) at the Faculty of Business , Aleksander Moisiu University, Albania , can be used to integrate the existing curriculum or for developing a new curriculum. Department of Tourism was established 2008 and have three branches, Hotel and Restaurant Management, Management of Cultural Tourism Management of Archaeological Tourism. On 2017 we changed our curricula in accordance with European programs. But which are the tips that help us for developing an integrated curricula.

Tip 1

Train the staff members

Integration of the curriculum entails a lot of time and work in respect of planning, organization and execution. Development, Training and Performance Management of Academic Staff throw seminars, scientific roundtables, and participation in the curricula training should be needed. The aim should be to: (1) familiarize the staff with the objectives of an integrated programmed and allow them to explore its advantages, (2) identify the local barriers to increased integration as an initial step and address them effectively and (3) explain the staff members how the integrated teaching/learning programmed will be delivered and their roles and responsibilities in it

Tip 2

Scope on integrate

The question is why should we integrate the curricula? It is very important to change to a whole new integrated curriculum, but that may be too challenging for some of the academics and the existing infrastructure and facilities may not be adequate for a rapid change. We should choose the right model and adapt the change gradually would be less stressful and will provide an opportunity to learn from the experience. Amadio, Opertti and Tedesco (2015)¹⁹ highlight four emerging traits as a way of rethinking curriculum. Firstly, curriculum articulates the educational and development aims and purposes of the society and the personal learning and development needs of pupils. Secondly, curriculum should be the product of a social dialogue involving a wide variety of stakeholders and a broad view of the education system. Thirdly, curriculum should support the notion that education policies can be an essential part of a larger, systemic vision of society; and fourthly,

¹⁹ Albania: education policy review; issues and recommendations, extended report, Education 2030, Unesco

curriculum may be able to promote the democratization of learning opportunities and stimulate the transformation of the teacher's role.

Tip 3

Establish working groups and dividing their responsibilities

It is crucial working groups define their responsibilities. The membership of the working team would depend upon the module to be integrated. Integration of modern techniques and methods into the teaching process and research through the use of innovative technologies should be the first step of working groups. The knowledge production and the research work always go hand in hand. For the Hotel and Restaurant Management program should include subject as management, product marketing, customer

communication, economic and financial assessment in the context of the development of tourism business. At the end of the program, the student receives knowledge and skills to be employed as:

- a. hotel manager,
- b. food and drink manager,
- c. marketing expert in hospitality,
- d. specialist in private and public institutions.

Tip 4

Literature research

International text and examples can be used as a part of curriculum. As a example in one of the branch Hotel-Restaurant Management, a gastronomy course is used to demonstrate to the student the rich cultural heritage of different societies. In our Department of Tourism students in the food preparation /and or service laboratory course are often assigned to prepare and serve meals, using the cuisine of foreign countries as a theme. The incorporation of foreign materials into syllabus challenges students with new concepts, perspectives, examples and ideas outside the usual paradigms²⁰(J.S. Perry Hobson, Bharath M Josiam, pg 10, 1996)

Tip 5

To enhance the role of teaching practice to students

In our institutions of higher education participating in research, teaching practice facing with the same problems as well as in other countries. It is common for the teaching practice to be more formal than necessary.²¹ Knowledge is the basis of talent training, to meet the requirements of professional ability, knowledge structure of tourism students should reflect the level of basic knowledge, expertise and related knowledge, the unity of theoretical knowledge and practical training, the correspondence of the knowledge content and the job requirements. In the Tourism practitioners need to have culture, basic knowledge, professional knowledge, the knowledge of professional theory and the practice application for the positions demand, the development knowledge of cultivating adaptation to community and innovate ability. (Ramesh Raj Kunwar , The Gaze Journal of Tourism and Hospitality (Vol. 9) ²². Knowledge can be described as: (1) experience and skill acquired by a person through experience or education; (2) the theoretical or practical understanding of a subject; (3) facts and information about a field; or (4) awareness or familiarity gained by experience of a fact or situation. Knowledge comes in both explicit and tacit formats (Sheldon & Fesenmaier, 2015, p. 158)²³

²⁰AN INTEGRATED APPROACH TO INTERNATIONALIZING THE HOSPITALITY AND TOURISM CURRICULUM IN THE USA, J.S. PERRY HOBSON, BHARATH M JOSIAM, JOURNAL OF TRANSNATIONAL MANAGEMENT DEVELOPMENT, JUNE 1996

²¹ Study report, Facing the Challenges of Education in Albania, Tirane 2016

²² Ramesh Raj Kunwar Tourism Education, Curriculum Spaces, Knowledge Production, and Disciplinary Pluralism, The Gaze Journal of Tourism and Hospitality (Vol. 9) 2019

²³ (Sheldon & Fesenmaier, 2015, p. 158)

Tip 6

Integrated teaching -opportunities, ideas, research

In the integrated teaching practice 'learning is planned from the perspective of students, since multi-disciplinary approach to learning best suits learning in real life that integrates and connects different areas of development and provides a new quality of learning' (Krumes- Šimunović and Blekić, 2013, p. 169). This means of guiding students through activities, it provides them with the opportunity to construct their own knowledge system, which is essentially compatible with the social-constructivist approach to teaching. This integrating should eliminate the gap that exists between subject and classes. So in the tourism filed the subject should have the correlation such as Cultural Tourism, Natural Tourism and Environment.²⁴ Thematic and integrated planning came to our education system step by step. During these two years we had integrated in our program the theory and practice. We got the great experience of western countries and implemented it in our curricula during the last years. Each integrated module or any change to it should be presented to the Curriculum Committee and the faculty meeting for the members to give their comments and approval before being sent to the Senate of University for final endorsement.

Department of Tourism

Table 1 Curricula of Hotels and Restaurants Management program
Resource : Department of Tourism 2018

Nr.	Course of Hotels and Restaurants Management	Grade	
		Albanian /System	American System
1	Academic Writing	3	4
2	Algebra	4	5
3	Computer Applications I	4	5
4	Microeconomics I	4	5
5	Principals of Business	4	5
6	English Language I	3	4
7	Elective courses Economic Regionalization, , Sociology, Psychology	3	4
8	Macroeconomics I	4	5
9	Business Law	3	4
10	Mathematics I	4	5
11	Principals of Management	4	5
12	Principals of Accounting	4	5
13	Elective courses History of Ancient-Medieval Economy, Civilization History	3	4
14	Microeconomics II	4	5
15	Principals of Finance	3	4
16	Methods of Scientific Research	4	5
17	Applied Mathematics	4	5
18	Financial Accounting	4	5
19	Principals of Marketing	3	4

²⁴ Dijana Vučković, Literature as a Core of the Integrated Curriculum, 5th International Conference On Educational And Social Sciences "Innovative Approaches In Education And Social Sciences For The 21st Century", Tirane, Albania, 2018

20	Elective courses International Relations, International Organizations, Intercultural Management, Business English I Business English I		3	4
21	Macroeconomics II		4	5
22	Insurance Companies		4	5
23	Introduction to Political Sciences		4	5
24	Statistics		3	4
25	Marketing Management		4	5
26	Elective Courses History of Economic Thought, The Rights of Environment, Business English II Business English II, Money and Banks		3	4
27	Tourism Right			4
28	Tourism Marketing			4
29	Hotel Accounting			4
30	Computerise . of the Hotel Industry			4
31	Hotel Management			4
32	Cost Analyse			4
33	Elective course International Tourism Strategy Tourism Sociology Ethics in Tourism			3
34	Organizational Behavior			4
35	Restaurant Management			4
36	Plann and Implem. Activities			3
37	Albanian Cultural Heritage			3
38	Albanian Tourism			3
39	Elective courses Transportation Economics The Art of Communication International Culinary Art			3

Total 180

Tip 7

Assessment method

The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision- making skills rather than simple recall of knowledge The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding , comprehension, interpretation, analysis and decision- making skills rather than simple recall of knowledge

The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision- making skills rather than simple recall of knowledge. The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision-making skills rather than simple recall of knowledge.

The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision making skills rather than simple recall of knowledge. The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision-making skills rather than simple recall of knowledge. The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding,

comprehension, interpretation, analysis and decision-making skills rather than simple recall of knowledge.

The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision-making skills rather than simple recall of knowledge.

The assessment tools must adequately test the achievement of desired outcomes. Use assessment tools that assess the higher levels of cognition, such as understanding, comprehension, interpretation, analysis and decision making skills rather than simple recall of knowledge.

The assessment method based in an intermediate exam (which has 400 possible points), final examination (which has 500 points) and course assignment (which has 100 possible points). In total the student can gain 1000 possible points. The student must have acquired 60% of the subject to obtain a passing grade. All exams are written. Integrate assessment to reflect integrated curriculum.

Table 2. Assessment by American and Albanian system

Resource: Department of Tourism 2018

4.4 Grade		/ Percentage out of total
Albanian System	American System	
4	F 0	0%-59%
5	D 1	60%-66%
6	C 1.75	67%-73%
7	C+ 2	74%-80%
8	B 3	81%-87%
9	B+ 3.5	88%-94%
10	A 4	95%-100%

Conclusion

The integrated curriculum, a dimension of teaching and learning process in developed countries, and is defined as ‘an education system that interlinks different area of learning with a definite line across subject-matter requirement on unifying concept. Though, teaming and blocking schedule principle of integrated curriculum, offering advantages on learning such as Tourism, the following outcomes in tourism as well as increased the number of the professional in our market . Local societal needs, compact basic as well as professional content matters and learner’s needs in developing countries are not yet addressed with evidence. Hence,

1. Overall performance of graduates from integrated curriculum on standardized achievement tests compared to traditional curriculum.
2. Organization of teacher in teaching and learning process towards career development
3. Improving the Literature research with International text and examples which can be used as a part of curriculum
4. To enhance the role of teaching practice to students because in our institutions of higher education participating in research, teaching practice facing with the same problems as well as in other countries.
5. Updating students with new information, all the time because in the global word we are closer with people, places and events

References

- Drake SM. 1998, Creating integrated curriculum: Proven ways to increase student learning. Thousand Oaks, CA: Corwin
- Drake SM. 1998 Planning Integrated Curriculum: The Call to Adventure, ASCD’ son line, pp. 1-58. Data by Department of Tourism 2018
- J.S. Perry Hobson, Bharath M Josiam, 1996. An Integrated Approach to Internationalizing the Hospitality and Tourism Curriculum in the USA Study report, 2016.Facing the Challenges of Education in Albania, Tirane

Ramesh Raj Kunwar, 2019 Tourism Education, Curriculum Spaces, Knowledge Production, and Disciplinary Pluralism, *The Gaze Journal of Tourism and Hospitality* (Vol. 9)

Unesco: Education policy review; issues and recommendations, extended report, Albania Education 2030,

Vučković Dijana 2018. Literature as a Core of the Integrated Curriculum, 5th International Conference On Educational And Social Sciences “Innovative Approaches In Education And Social Sciences For The 21st Century”, Tirane, Albania,

World Bank, 2014a; 2014d

YÖNETİMDE YOZLAŞMA VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

Özlem Balıkcı.

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı
ozlem147258@gmail.com (Orcid : 0000-0002-5865-0394)

Özet

Yozlaşma; günümüzde, siyasal ve bürokratik yapılardaki bozulmalarla oluşan, toplumdaki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapıyı zedeleyen küresel bir sorundur. Geleneksel yönetim anlayışının dinamikleri yozlaşma için uygun zemini yaratmakta, yozlaşma sorununun daha da büyümesi, yeni yönetim anlayışı arayışlarını zorunlu kılmaktadır. Demokratikleşme eğilimi de bu arayışların bir sonucudur. Demokratik ilkeler ışığında yozlaşma sorunun çözülmesi veya en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada öncelikle yozlaşma kavramsal olarak ele alınmış, sonrasında yozlaşmaya neden olan faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra kamu yönetiminde dönüşüm ve demokratikleşme süreci üzerinde durulmuş, literatürdeki çalışmalardan yararlanılarak yozlaşma ve demokrasi ilişkisi incelenmiştir. Son olarak, demokratikleşme süreci ve değişen yönetim anlayışı ile yönetim süreçlerinin yeni dinamikleri haline gelen; hukukun üstünlüğü, katılım, bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, şeffaflık, hesap verebilirlik yaklaşımlarıyla yozlaşma arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan araştırmalar da göstermektedir ki; demokrasiden uzaklaştıkça yozlaşmaya yaklaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yozlaşma, Demokrasi, Demokratikleşme.

CORRUPTION AND DEMOCRACY RELATIONSHIP IN MANAGEMENT

Abstract

Corruption; is considered to be global problem nowadays, deteriorating political and bureaucratic structures has been effecting social, political, economic and cultural structures. The dynamics of traditional management approach create a suitable background for corruption, this way the problem of corruption is requiring creation of new management approaches. The democratization of the educational system is also defected and it also needs to be restructured. This study is, first of all, defining the concept of corruption and focusing on the factors that cause corruption then the process of transformation and democratization in public administration is emphasized and the relationship between corruption and democracy is examined by using the studies in the literature. Finally, with the democratization process and changed management approach, management processes have become more dynamic, furthermore the relationship between corruption and the rule of law, participation, right and freedom of information, transparency and accountability. In this context, the researches used in the study show that; To move away from democracy is to approach corruption.

Keywords: Corruption, Democracy, Democratization.

1.GİRİŞ

Yozlaşma genel olarak siyasal ve kamusal alanın işleyişinde yaşanan bozulma olarak tanımlanmaktadır. Kamu görevlilerinin eylem ve işlemlerini kamu yararı doğrultusunda gerçekleştirmekten uzaklaşmaları veya yapılan eylem sonuç olarak kamu yararı sağlasa bile, eylemin kişisel amaç sağlama niyetiyle yapılmış olması kamusal alanda yozlaşmayı yansıtmaktadır. Siyasal yozlaşma ise daha çok siyasal karar alma aşamalarında ortaya çıkan ve politik alanda etkili kişilerin davranışlarının bozulmasından kaynaklanan bir yozlaşmadır. Bürokrasi ve siyaset kavramlarını birbirinden ayırmak mümkün olmadığı gibi, yozlaşma konusunda iki kavramı ayrı düşünmek de anlamlı olmayacaktır. Ayrıca yozlaşma, sadece hizmet sunanlarla değil, hizmetten yararlananlarla da ilgili ve oluşum altyapısında sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik nedenleri bulunan çok boyutlu bir kavramdır.

Geleneksel yönetim yaklaşımlarının temel sorunları olan; aşırı şekilcilik, yönetimde hantallaşma, gizlilik ve kapalılık, yozlaşma sorunun oluşumuna gereken zemin için oldukça uygundur. Küresel bir

sorun olan yozlaşmanın çözümü için devletler yönetiminde değişim ve demokratikleşme yoluna gitmektedirler. Geleneksel yönetimdeki katı bürokrasi yerini, açıklığı esas alan, katılımı mümkün kılan ve eylemlerinin sorumluluğunu üstlenip hesap verebilen saydam örgütlere devretmektedir.

2.Yönetimde Yozlaşma Olgusu ve Kavramsal Çerçeve

Yozlaşma; genel anlamıyla devlet memurlarının yani kamu görevlilerinin, görevlerini kötüye kullanarak her türlü maddi ya da maddi olmayan çıkar sağlamaları olarak ifade edilir. Özellikle rüşvet, adam kayırma, aracı kullanma, kişisel menfaat sağlama doğrultusunda yapılan yanlış uygulamalar yozlaşmaya önemli örneklerdir (Çevikbaş, 2006: s.277).

Literatürde “yozlaşma” kavramının karşılığı olarak “yolsuzluk ve rüşvet” kavramları da kullanılmaktadır. Fakat yozlaşma; yolsuzluk ve rüşvet kavramlarını da kapsayan ve daha geniş anlamda kullanılan bir kavramdır (Berkman,1983: s.9). Özellikle rüşvet, aracı kullanma, haraç gibi menfaat sağlama amaçlı gerçekleştirilen eylemler yolsuzluk olarak nitelendirilirken; menfaat sağlamanın yanında, sorumluluktan kaçma, kırtasiyecilik, hantallık gibi kamu kurumlarının işleyişinden kaynaklanan olumsuzluklar yozlaşma olarak nitelendirilmektedir (Köseoğlu vd. 2005: s.144). Çalışmada yozlaşma ve yolsuzluk kavramlarının kullanımlarından kaynaklanan farklılık dikkate alınmamış ve çalışma akışını bozmamak adına kavramlar aynı anlamda kullanılmıştır.

İngilizcede siyasal ve yönetsel bozulmayı ifade etmek amacıyla; politikacıların ve bürokratların yetkilerini, kişisel bir çıkar sağlamaya yönelik olarak kötüye kullanmaları anlamına gelen, “corruption” kavramı kullanılmaktadır. Bu anlamda yozlaşma(corruption) 14. Yüzyıldan daha eski dönemlerde İngilizceye girmiş bir terimdir. Hastalıklı, çürük, bozuk, felaket, rüşvetçi kelimelerinin karşılığı olarak kullanılan corruption sadece kurumlardaki bozulmayı değil genel olarak düzenin bozulmasını ifade eder. Daha eski dönemlere bakacak olursak; Aristo’nun “Oluş ve Bozuluş Üzerine” adıyla Türkçeye çevrilmiş olan “On Generation and Corruption” eserinde Aristo, bozuluşu; “bir şeyin kurucu unsurlarında olumsuz dönüşüm” olarak tanımlamaktadır(Özer, 2011:s.56). Türkçede ise “corruption” kavramı yolsuzluk, bozulma, yozlaşma gibi terimlerle ifade edilmektedir(Köseoğlu vd 2008: s.144).

Yozlaşma ve yolsuzluk kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Birinin varlığı diğerrinin oluşumuna ön koşul oluşturur. Yolsuzluğun en anlaşılır ve basit tanımı Dünya Bankası tarafından yapılmış, yolsuzluk; “kamu gücünün özel çıkarlar amacıyla kötüye kullanılması” şeklinde tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü’nün yayınlamış olduğu bir yazanakta yolsuzluk “kamu ve özel sektör kuruluşlarının karar verme mekanizmalarındaki yozlaşma ve bozulma” olarak ifade edilmiştir (Yatkin, 2015:s.206). Her yıl yayınladığı yolsuzluk endeksiyle bilinen ve yolsuzluğun önlenmesine yönelik çalışmalar yapmayı amaç edinen Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün yolsuzluk tanımı ise; “sadece kamu gücü ile sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması” olarak ifade edilmiştir (Uluslararası Şeffaflık Derneği, <http://www.seffaflik.org/yolsuzluk/yolsuzluk-nedir/> Erişim: 09.10.2019).

Yozlaşma; siyasal ve yönetsel olmak üzere ikili bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Siyasal yozlaşmanın siyasa yapım sürecinde, yönetsel yozlaşmanın ise siyasa uygulama sürecinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Berkman, 1983: s.18). Teorik olarak yapılan bu sınıflandırma, politika ve bürokrasi kavramlarının iç içe geçmişliğinden kaynaklanan birlikte hareket etme yaklaşımları ve birbirlerinden etkilenmeleri sebebiyle uygulamada etkinlik kazanamamaktadır (Eken ve Şen, 1994: s.8’den aktaran: Çevikbaş, 2006: s.273).

Görüldüğü gibi, yozlaşma; hem siyasal hem yönetsel anlamda işleyişte ortaya çıkan aksaklıklar, bozulmalar olarak karşımıza çıkar. Kamu görevlilerinin kendilerine sağlanmış olan yetkiyi özel çıkarlarına hizmet karşılığında kullanmaları; yolsuzluk, rüşvet, adam kayırma, haksız rekabet, zimmet vb. etik dışı davranışlara sebep olmakta, bu davranışların tamamı da yozlaşma olgusunu oluşturmaktadır. Ancak yozlaşmaya neden olan unsurlar denildiğinde tüm oklar kamu çalışanlarına ve onların görevlerini nasıl gerçekleştirdiğine çevrilse de, yozlaşmanın ekonomik, siyasal, kültürel pek

çok nedeni vardır. Kamu kurumları zemin olarak yozlaşmaya uygun olsa da, yozlaşmaya sebep olan rüşvet, yolsuzluklar vb. davranışlar, genellikle karşılıklı bir çıkar sonucu oluşmaktadır.

3.Yozlaşmanın Nedenleri

1995 yılında, Yönetimde Yolsuzluk ve Denetim adıyla düzenlenen bir konferansta, konferansçı olarak görev alan Türker Alkan, yönetimde yolsuzluk, yozlaşma, yönetim ahlakı konularından bahsederken, öncelikle bir örgütün işleyişini kendi amaçları doğrultusunda değerlendirmemiz gerektiğini dile getirmiş ve bu bağlamda konuyu Max Weber'in bürokrasi yaklaşımı ile temellendirmiştir. Weber'in bürokrasisinde birinci yönetim türü (patrimonyal yönetim), bürokratların veya memurların amirleriyle kişisel bağlarının bulunduğu bir dönemdir. Burada ortaya çıkan yolsuzluk, bürokratların veya memurların amirlerine karşı oluşabilecek kişisel sadakatsizlikleridir. Ayrıca bu tip örgütler, gizlilik ve dışa kapalılığı esas alan örgütler olarak, kamunun vatandaş yararından ziyade örgüt yararına yönelik çalışmasına zemin hazırlamışlardır. Kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan çağdaş bürokrasilerde ise sorumluluk kişisel bağlılıktan, yazılı kurallara karşı olan sorumluluğa evrilmiştir.

Toplumsal değişim sürecinde, modernleşme ve sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte toplum içinde yeni kaynaklar ve fırsatlar yaratılmakta, bu kaynak ve fırsatlardan yararlanmak isteyen yeni grup ve örgütler ortaya çıkmakta ve söz konusu kaynaklardan faydalanmak adına siyasal karar alma süreçlerinde söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Bu çabalar da siyasal yozlaşmayı mümkün kılacak etkileşimlerin oluşumunu arttırmaktadır. Siyasal yozlaşma ise bürokratik yozlaşmayı beraberinde getirmektedir (Kalağan, 2009:s.135).

Yozlaşmanın nedenleri arasında; toplumun eğitim düzeyinin düşük olması, hukuk sistemindeki belirsizlikler ve boşluklar (yasalarda suç olduğu açıkça belirtilmemiş durumlar veya cezanın caydırıcı nitelikte olmaması), toplum içindeki ekonomik eşitsizlikler (Çalışarak kazanamayacağına inanmış birey, kolay yoldan para kazanma yöntemlerine başvurabilir veya durumu kendisinden çok daha iyi kişileri gördüğünde bu durumun adaletsiz olduğunu düşünerek yine yasa dışı yollara yönelebilir.) gösterilebilir. Bir diğer yozlaşma nedeni de, kamu görevlilerinin maaşlarını düşük bulması ve bunun sonucu olarak rüşvet, zimmet şeklindeki yolsuzluklara başvurmalarıdır (Kalağan,2009:s.136-137).

Kamu kurumları, yozlaşma potansiyeline sahip mekanizmalardır. Kamu görevlisi takdir yetkisini kullanırken, yetkisini kişisel menfaati doğrultusunda kullanabilir. Bürokratlar, otoritenin, dolayısıyla sorumluluğun hiyerarşideki üst kesimlerde toplandığını düşündüklerinden sorumluluktan kaçabilirler. Bürokraside gizlilik ve resmi sır kavramları da (Vatandaşlar bu sebeplerden ulaşamadıkları bilgileri elde edebilmek için aracıya başvurma veya rüşvet verme yoluna gidebilir.) yozlaşmayı ortaya çıkartan etmenlerdir. Örgütlerin yönetimde kapalılık esasına dayanması, yolsuzlukların gerçekleştirilmesine zemin hazırlamaktadır (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: s.38-39). Bunlara ek olarak aşırı ve ayrıntılı kuralcılık, kırtasiyeciliğe ve işlerin gecikmesine sebep olur. Kamu görevlilerine işlerin aksamaması ve duruma uygun işlemler yapılması adına verilen geniş takdir yetkisi de sistemin yozlaşmasına ve bürokratin keyfi eylemlerine yol açar. Bu ikiliğin ve genel olarak yozlaşma probleminin çözülmesi için etkili bir denetim mekanizması şarttır. Ancak denetim mekanizmaları olaylardan sonra devreye girdiklerinden yozlaşmanın oluşmasına engel olamamaktadır. Kamu görevlileri üzerinde içsel kontrol yapacak bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Ve o mekanizma kişisel ve mesleki öğelerden oluşan etikdir (Meter,1993'ten aktaran: Çevikbaş, 2006: s.271).

Görüldüğü gibi yozlaşma daha çok kamu görevlilerinin eylem ve işlemleriyle bağdaştırılan ve açıklanmaya çalışılan bir durum olarak karşımıza çıksa da, sadece kamu görevlileri kapsamında yapılan tanımlama ve açıklamalar yetersiz kalacaktır. Konuyla ilgili olarak farklı bir açıdan bakmamızı sağlayan kişilerden biri olan Berkman'a göre yolsuzluk iki taraflı gerçekleşir. Çıkar sağlamak isteyen tarafından, çıkar sağlama eylemi doğrultusunda hareketi gerçekleştirecek olana, yani kamu görevlisine, para, hediye gibi maddi ya da eş-dost, akrabalık, arkadaşlık gibi maddi olmayan kişisel bağ oluşturabilecek unsurlarla, kamu işlemlerinde ayrıcalık sağlama talebi iletilir. Bu durum çoğu zaman her iki tarafın da yararına sonuçlanacağından kamu görevlisi mesleki yetkisini kurallara aykırı olarak özel amaç doğrultusunda kullanmaktadır. Toplumda ya da siyasi alanda önemli ve söz sahibi olan kişiler de kamu görevlisinden kendisine ayrıcalıklı işlem yapmasını talep edebilir. Bu

durumda kamu görevlisi, sağladığı kayırmacılığın karşılığı olarak ileride ihtiyaç duyabileceği terfi, nakil gibi işlemlerinde bu kişiden yardım isteyebilme fırsatına sahip olmak ya da öncelikli işlem görmek gibi düşüncelerle de kurallara aykırı hareket edebilir(Berkman,1983:s.59-60).

Sonuç olarak, yozlaşma; tek başına bürokratik ya da tek başına siyasal, sadece vatandaşa özgü ya da sadece kamu görevlisine özgü bir kavram değildir. Yozlaşma, dünya genelinde, değişen ölçeklerde var olan ve henüz tam olarak önüne geçilememiş bir kavramdır.

4. Yozlaşmaların Önlenmesi ve Yönetimde Değişim İhtiyacı

Yönetimde yozlaşmanın gerçek nedenleri toplumların kendi benliklerindedir. Yönetim toplumdan ayrı düşünülemez. Toplumsal gelişmişlik düzeyi ile yolsuzluklar arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplumlarda ki gelişmişlik arttıkça yozlaşmalar azalacak ya da daha önlenabilir veya denetlenebilir bir hal alacaktır (Ergun,2004 s.354).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya genelinde kamu yönetimi kapsamlı bir değişim içerisine girmiştir. Bu süreçte yeni kamu yönetimi yaklaşımları ve yönetim düşünceleri; ortaya koydukları ilkeler ve yozlaşma sorununa getirdikleri çözüm önerileri ile geleneksel kamu yönetimi yaklaşımlarının yerini hızla doldurmaya başlamıştır.

1980'lerin ortasından itibaren, dünya genelinde ve özellikle kamu sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerde yönetimde köklü bir reform sürecine girilmiştir. Katı ve bürokratik yapıya sahip olan kamu yönetimi, esnek ve piyasa tabanlı kamu yönetimine dönüşmüştür. Bilginin hızlı dağılımı ve teknolojik gelişmeler, kapalı örgütleri, çevresel değişimlere duyarlı, çevresiyle etkileşim içinde hareket eden açık örgütlere dönüşmeye zorlamıştır. Bu reform sürecinde geleneksel yönetim modelleri bu gelişim ve değişim karşısında yetersiz kalmış, yeni yönetim modeli ihtiyacı oluşmuştur. Bu gereksinimler sonucu Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ortaya çıkmıştır (Çukurçayır vd, 2012: s.8).

Bilal Eryılmaz, 2011 yılında katılmış olduğu, Yolsuzlukla Mücadele ve Teftiş Kurulları adlı konferansta, geleneksel yönetim anlayışını; “Merkezi yönetimin otoritesine bağlı ve onun talimatlarına göre yürüyen bir denetim ve sorumluluk anlayışıdır. Bu anlayışta üstlere sadakat en önemli konudur. Yine geleneksel yönetimde, denetim ve süreçler kapalı bir örgütlenmeyle işler. Denetimi hiyerarşik üstler gerçekleştirir. Yani vatandaş tarafından sağlanacak denetime yer yoktur. Bu bizim yönetim kültürümüze “Kol kırılır, yen içinde kalır.” şeklinde yansımıştır.” olarak ifade eder. Bu denetim anlayışı; halkın güvenini sağlamadığı, dar bir bakış açısına sahip olduğu, sonuç odaklı olmadığı, performansa önem vermediği gerekçeleriyle eleştirilmiştir. Böyle bir yönetimde yozlaşma ve yolsuzlukların görülme ihtimali oldukça yüksektir. Buna karşılık ortaya çıkan denetim anlayışı; etik ilkelere önem veren, sonuç odaklı ve performansa dayalı olan, üstler kadar astlara da yetki ve sorumluluk veren, toplumsal hesap verebilirlik ve saydamlığı esas alan ve güvene dayalı bir yönetim kültürü geliştirmeyi amaçlayan, bu yönleriyle geleneksel yönetim anlayışına alternatif olarak ortaya çıkan Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı (New Public Management) temeline oturur.

4.1. Değişen Yönetim Anlayışı ve Demokrasi

Demokrasi; özgürlük ve eşitlik olmak üzere iki temel ilkeye dayanmaktadır. Özgürlük her bireyin doğuştan sahip olduğu bir haktır. Ancak bir başkasının özgürlük hakkı ihlal edilirse bireyin hakkı sınırlandırılmalıdır. Eşitlik ilkesi ise, tüm bireylerin insan olmasından kaynaklanan, yasalar önünde ve yönetime katılımda herkesin eşit olduğunu savunan bir haktır (Pustu, 2005: s.122’den aktaran Şengül ve Çetinkaya, 2013).

Halkın kendi kendini idaresi anlamına gelen demokraside; demokratik katılım mekanizmaları aracılığı ile siyasal otoritenin kullanılması meşrulaştırılmıştır (Yıldırım,2004: s.30).

Gerçek demokrasi, halkın yönetime katılımıyla gerçekleşir. Ancak mevcut demokrasilerde halk, siyasi yöneticileri seçebiliyor olsa da kamu yöneticileri genelde seçim değil atama yoluyla iş başına geldiklerinden, yönetilenler kamu yönetiminin işleyiş sürecine katılamaz. Oysa katılım siyasi düzeyde olduğu kadar idari düzeyde de olmalıdır (Azer, 2010: s.7).

Temsili demokrasinin giderek daha fazla önem kaybettiği günümüzde, temsili demokrasiye alternatif olarak, yurttaş katılımını esas alan yönetim ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, demokratik katılımın daha yoğun olduğu bir yapı olarak karşımıza çıkar. Demokrasi yeni yönetim anlayışının vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmektedir. Bu anlayış demokrasiyle güç kazanmakta ve bazı katılım araçlarını geliştirerek demokrasiye güç sağlamaktadır (Karaçor ve Oltulu,2011: s.408).

Küreselleşmenin ve beraberinde bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle günümüzde demokratik düşünce de gelişmiştir. Yönetimde etkinlik ihtiyacı çerçevesinde gelişen demokratik düşünce; gizliliğin istisna, açıklığın ise genel kural haline geldiği bir çerçeveye dönüşmüştür (Çevikbaş, 2006: s.284). Gizliliği temel alan yönetim anlayışının, yönetimde açıklığı esas alan demokrasi karşısında işlevsiz hale gelmesi, demokratik ülkelerde halk tarafından kamu yönetimi işlemlerinin izlenmesi ve denetlenmesine olanak sağlayacak idari reformların gerçekleştirilmesine zemin hazırlamıştır. (Şengül,2018: s.155).

5.Yönetimde Yozlaşma ve Demokrasi İlişkisi

Küresel anlamda yolsuzlukları izlemek ve ülkelerin yolsuzluk oranlarına göre derecelendirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuş olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International-TI)'nın açıklamış olduğu yolsuzluk endeksleri incelendiğinde, yolsuzlukların demokratik ülkelerde daha az, demokratikleşmeyi başaramamış ülkelere ise çok daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Demokrasilerde yozlaşma ve yolsuzlukların daha az olmasının nedeni yeni yönetim yaklaşımıyla küresel anlamda yönetimlerde uygulanmaya başlanan yönetimde şeffaflık, açıklık, yargının tam bağımsızlığı, etkin denetim vb. unsurlardır (Paldam,1996:s.9'dan aktaran:Akçay,200: s.5). Aynı zamanda demokratik yapının özelliklerini taşıyan ve hukukun üstünlüğüne inanan devletlerde yozlaşma ve yolsuzluklara daha az rastlanacağını söylemek mümkündür. Demokrasi seviyesinin yüksek olduğu ülkelere daha az yozlaşma görüldüğünü ele alacak olursak yozlaşma ve yolsuzlukların önlenmesinde atılacak olan adımların demokrasiden ve demokratikleşme yolundan geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Yardımcıoğlu,2013: s.439).

5.1. Yozlaşma ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Yapılan Deneysel Çalışmalar

Literatürde yozlaşmanın nedenleri, etkileri, sonuçları, demokrasi ile olan ilişkisini içeren pek çok teorik araştırma mevcuttur. Sayısal olarak daha az olmakla birlikte, özellikle son yıllarda konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalar da artış göstermiştir.

Paldam(1999b), 85 ülkeyi kapsayan bir çalışma yürütmüş ve; sistemi yozlaştıran ve kişileri yolsuzluk yoluna iten en önemli faktörün kişi başına düşen milli gelir düzeyi olduğu, ekonomik özgürlüklerin az olduğu ülkelere yolsuzluk ve yozlaşmaların fazla, demokratik ülkelere ise yolsuzluk oranının daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akçay,2000: s.3). Akçay(2000), gelişmiş ve gelişmekte olan 78 ülke üzerinde, Uluslararası Şeffaflık Örgütünün 1998,1999 ve 2000 yıllarındaki verilerini kullanarak; yolsuzluk, ekonomik özgürlükler, siyasal özgürlükler(demokrasi) bazında yapmış olduğu çalışmada, ekonomik ve siyasal özgürlükler(demokrasi) azalırken, yozlaşma ve yolsuzluk oranının arttığını ortaya koymuştur. Yardımcıoğlu (2013), 6 Türk Cumhuriyetinde 2002-2011 yılları arasındaki yolsuzluk ve demokrasi ilişkisini araştırmış, uzun dönemde demokrasi ve yolsuzluk arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğunu tespit etmiştir. İstatistik sonuçlarına göre demokrasiden yolsuzluğa doğru negatif katsayılı ve tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. Yani demokratikleşme düzeyi arttıkça yolsuzluklar azalmaktadır. Çalışma sonucunda demokrasi ve yolsuzluk arasında karşılıklı anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuş ve yolsuzluk ve yozlaşmaları ortadan kaldırmak adına demokrasiye ve demokratikleşme süreçlerine daha fazla önem verilmesi önerilmiştir.

Yakışık ve Çetin (2014), 142 ülkede, 2012 yılı yatay kesit verilerini kullanarak yozlaşma ve yolsuzlukların nedenlerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada ülkelerin gelişmişlik düzeyleri iyi, orta, kötü olarak sınıflandırılmış ve gelişmişlik düzeyleri benzer ülkeler üzerinden tahmin yürütülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda kişi başına düşen gelir, ekonomik özgürlükler ve demokrasi ile yolsuzluklar arasında ters orantı olduğu ve bu unsurların varlığındaki artışın yolsuzluk ve yozlaşma üzerinde olumlu yönde etki yarattığı saptanmıştır.

Yozlaşma ve yolsuzluklarla mücadele kapsamında küresel boyutta bir sivil toplum kuruluşu olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2018 yılı yolsuzluk endeksi demokrasinin ihlali ve yolsuzluk arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koymuştur. 2012-2018 yılları arasında yolsuzluk oranının en fazla artış gösterdiği ülkeler, demokrasi endeksinde en çok gerileyen ülkelerdir. Sonuçlar yozlaşma ve yolsuzlukla; hukuk devleti ilkeleri, sivil toplum kuruluşlarının gücü, basın, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi konuların yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma yöntemine göre 0 puan en düşük, 100 puan ise en yüksek yolsuzluk algısı olarak belirlenmiştir. Türkiye bu sıralamada 41 puanla 78. sırada yerini almıştır. Örgütün endekslerine göre Türkiye, 2012 yılından bu yana en çok gerileyen 5 ülke arasındadır. 2018 endeksinde göre 1. sırada 88 puanla Danimarka, 2. sırada 87 puanla Yeni Zelanda, 3. sırada 85 puanla İsveç, İsviçre, Finlandiya, Singapur bulunurken endeksin son sıralarında 13 puanla Suriye ve Güney Sudan, 10 puanla Somali yer almıştır. 2012 ve 2018 yılları arasında en çok puan kaybeden 5 ülke ise; (-16) puanla Saint Lucia, (-15) puanla Bahreyn, (-13) puanla Suriye, (-9) puanla Macaristan ve (-8) puanla Türkiye olmuştur (Uluslararası Şeffaflık Derneği (2019), <https://www.seffalik.org/2018-yolsuzluk-almi-endeksi/> Erişim: 13.10.2019).

Görüldüğü gibi yozlaşma ve yolsuzluk ile demokrasi arasında yakın bir ilişki vardır. Yapılan çalışmalar genel olarak ekonomik özgürlüklerin ve demokrasinin azalmasının yozlaşma ve yolsuzluklarda artışlara sebep olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi de, yozlaşma düzeyi üzerinde önemli bir etkidir. Ancak ölçek olarak farklılık gösterse de, yozlaşma, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan toplumların ortak sorunudur. Sorunun ortak olmasıyla birlikte, geliştirilebilecek çözüm yolları da ortaktır. Araştırmaların da ortaya koymuş olduğu sonuçlara göre yozlaşma ve yolsuzluklara en önemli çözüm önerisi demokrasidir. Demokratikleşme beraberinde ilke olarak; hukukiliği, eşitliği, saydamlığı, özgürlüğü getirmekte ve bu unsurlar da yönetimde şeffaflığa, vatandaşın yönetim ve denetime katılımına, medyanın özgür hareket etmesine zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak demokrasi ve demokratikleşme süreci yozlaşmayı tamamen ortadan kaldıramasa da, mümkün oldukça aza indireyecek önemli bir yaklaşımdır.

6. Demokratikleşme ve Değişen Yönetim Anlayışı Işığında Yozlaşma

Geçmişten bugüne yapılan çalışmalar incelendiğinde, yozlaşma ve yolsuzlukların önlenmesindeki en büyük adımın, demokratikleşme doğrultusunda atılacak olan adım olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Demokratik devlet; seçimlere, çoğunluğun kararına ve özgürlüklere önem veren devlettir. Demokratik yönetim için şart olan seçim ve çoğulculuk ilkesi, kimi zaman yönetimde demokrasiyi sağlama konusunda yetersiz kalabilmektedir. Belirli aralıklarla yapılan seçimler demokrasiyi garanti altına almamaktadır. İdare, toplumu oluşturan bireylerin hak ve özgürlüklerini hukuka uygun kullanmalarını sağladığı ölçüde demokratiktir. İdarenin bunu gerçekleştirme yolları ile yeni yönetim anlayışındaki temel ilkeler birbiriyle paralellik göstermekte, demokratikleşme süreci kamu yönetimini zorunlu bir değişime tabii tutmaktadır (Bahçavan, 2006: s.48).

6.1. Hukukun Üstünlüğü

Sürdürülebilir demokrasi; yeterli, şeffaf, hesap verebilir hukuki kurumların varlığıyla sağlanabilir. Halkı, yönetimin eylem ve işlemlerine karşı güvence altına alacak, halkın da yönetimin kararlarıyla ilgili bilgi sahibi olmasına olanak sağlayacak kanunlara, tüzüklere, hukuki ilkelere, etkili hukuki sistemlere ihtiyaç vardır. Yozlaşma; demokratik gelişimini ilerletmemiş, siyasal ve ekonomik özgürlüklerin sınırlı olduğu ve aynı zamanda hukuki sistemlerin de yetersiz olduğu gelişmekte olan devletlerde daha sık görülmektedir. Bir ülkede, keyfilikten uzak, kanuniliği ölçüt alan uygulamaların artması hukukun üstünlüğünü sağlayacaktır. Hukuk üstün geldiği ölçüde yozlaşmaların kontrol altına alınabilirliği de kolaylaşacaktır (Kufman, 2001'den aktaran: Demiregen, 2007: s.194).

6.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Vatandaş Katılımı

21. yüzyılda uluslararası alanda yönetim sistemlerinin etkinliğini belirleyecek olan unsur “katılım”dır. Bireylerin yönetimde söz sahibi olması gerektiğini savunan liberal demokrasi yaygınlık kazanırken, belirli bir azınlık grubunun sunduğu fikirler arasında çoğunluğun seçim yapıyormuş gibi hissetmesini sağlayan temsili demokrasi sorgulanmaya başlanmıştır (Yatkin, 2015: s. 96). Günümüzde bireylerin de

yönetim süreçlerine katılımını sağlamak ve temsili demokrasinin karşılaştığı sıkıntıları aşmak için demokratik katılımda yeni yöntemler zorunlu hale gelmiştir (Şengül, 2014: s.2).

Temsili demokrasiye alternatif bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan ve yeni yönetim anlayışının temel dinamiklerinden olan çoğulcu demokrasilerde; en önemli unsur vatandaşın yönetime katılımıdır. Bu katılımın sağlanmasında; dernekler, vakıflar gibi gönüllülük esasına dayalı sivil toplum kuruluşlarının payı oldukça büyüktür. Bir ülkede demokrasinin gelişmişlik düzeyi örgütlenme düzeyi ile ölçülebilir. Demokrasi varsa, örgütlenme vardır ve örgütlenme varsa sivil toplum kuruluşları ülkede yaygınlaşmış durumdadır (Yıldırım,2004: s.113).

Sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların yönetim süreçlerine katılımı, yönetimde şeffaflığın sağlanmasına da zemin hazırlar (Demireğen,2007: s.165). Vatandaşın yönetimin işlemlerinden haberdar olma olanağı sağlayan şeffaflıkla, kamu kaynaklarının boşa kullanımı da önlenmeye çalışılmış, yönetimde yozlaşmanın önlenmesi hedeflenmiş, kamu kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanımı amaçlanmıştır (Şengül, 2018: s.155).

6.3. Bilgi Edinme Hakkı ve Özgürlüğü

Yeni yönetim anlayışıyla kamu yönetimine bir ilke olarak giren ve aynı zamanda demokrasinin temel yapı taşlarından olan bir diğer unsur da bilgi edinme hakkıdır. Bilgi edinme hakkı demokratik bir toplumun inşası için gerekli olduğu kadar yolsuzlukla mücadelede de etkili bir araçtır. Vatandaşların kamusal bilgi ve belgelere ulaşabilmesi, yolsuzlukların önlenmesinde etkili bir yoldur. Bilgi edinme hakkı insani bir haktır (Yatkin, 2015: s.155) .

Bilgi edinme hakkı hukukun üstünlüğünün bir sonucudur. Halka yakın yönetimi olanaklı kılmakla birlikte halkın denetimine de olanak sağlar, böylece vatandaşın devlete olan güvenini sağlamlaştırır. Demokratik ülkelerde bilgi edinme hakkı, vazgeçilemez temel bir haktır (Şengül,2005: s.224).

6.4. Şeffaflık

Yönetimde şeffaflık ilkesi, demokratik hukuk devleti anlayışının vazgeçilmez ilkelerindendir ve çağdaş demokrasilerin gündemindeki başlıca konulardandır (Yatkin,2015: s.153-154). Yönetimde kapalılıktan şeffaflık yaklaşımına dönüşümde en önemli unsurlardan biri bilgi edinme hakkıdır. Kanunun belirlemiş olduğu çerçevede, bireyin de yönetsel bir takım verilere ulaşabilirliğinin kişisel hak doğrultusunda sağlanmış olması, kamu kurumlarında şeffaflık baskısı oluşturmuştur (Şengül, 2018: s.161). Yönetimde şeffaflık, hizmet sunulan vatandaşa veya kurumlara karşı bilgi, belge veya diğer verilerin açıklanması konusunda açık davranmaktır. Bu açıklık, vatandaş ve diğer örgütler nezdinde yönetime duyulan güveni arttıracaktır. Hem genel olarak kamu kurumu hem de özel olarak kamu personeli, işlemlerinin açık olmasından dolayı etik ilkelere daha fazla riayet edecek, bu da yönetimde yozlaşmaya çözüm olacaktır (Yıldırım,2004: s.222).

6.5. Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik modern yani demokratik yönetimin kilit noktalarından biridir. Özellikle idarecilerin davranışlarını etik ilkeler çerçevesinde kontrol altına almayı ve kanunların ön gördüğü ölçüde, yine kanunlarca belirlenmiş kişi ve organlara karşı idarecileri sorumlu tutmayı amaçlayan hesap verebilirlik ilkesi, yöneticilerin performanslarında önemli bir etken konumuna gelmiştir (Demireğen,2007, s.166). Hesap verebilirlik genel olarak bir kişinin veya kurumun eylemlerinden dolayı, başka bir otoriteye açıklama yapması olarak tanımlanabilir. Kamu görevlilerinden beklenen, kendilerine verilen yetkiyi, amacına uygun yani kamu yararı doğrultusunda kullanmalarıdır. Hesap verebilirlik ilkesi bu yetkinin nasıl kullanıldığını da ortaya koyduğundan hem vatandaşta hem de diğer kurumlarda kamuya karşı güvenin oluşturulması yönünde önemli bir ilkedir (Yatkin, 2015: s.197-198). Hesap verebilirlik ilkesi; bir yetkinin nasıl kullanıldığını, kaynağın ne amaçla harcandığını, alınan bir kararın hangi gerekçelerle alındığını sorgulama fırsatı sunar. Bu yönleriyle yolsuzlukları ortaya çıkarıcı ve oluşması muhtemel yozlaşmaları önleyici bir rol oynar.

Sonuç

Siyasal veya kamusal sistemde, kamu kaynaklarının veya kamu gücünün keyfi kullanımından kaynaklı bozulmalar “yozlaşma” olarak adlandırılmaktadır. Yozlaşma toplumların kültürü, gelişmişlik düzeyi, ekonomik refah seviyesi gibi unsurlara göre farklılık gösterse de tüm dünyada değişen büyüklük oranlarıyla var olan bir sorundur. Sanayileşme ve modernleşme ekseninde yeni bir boyut kazanan ve hızla ilerleyen teknoloji sayesinde dünya, küresel bir köy haline gelmiştir. İnsanlar arası mesafelerin git gide küçüldüğü günümüz dünyasında bilgi, tüm insanlar tarafından kolay ulaşılabilir, saklanabilir ve aktarılabilir bir hal almıştır. Bu değişim ve gelişmeler gerek bireyi, gerek toplumu farklı boyutlarıyla etkilemiş, bu durum toplumu yöneten idarenin de etkilenmesine sebep olmuştur.

Yozlaşma ve yolsuzlukların sıklıkla görüldüğü geleneksel yönetim anlayışı da küresel değişim ve gelişim sebebiyle yetersiz bir hal almıştır. Merkeziyetçi, aşırı bürokratik, şekilci, gizliliği esas alan, kapalı bir kamu örgütlenmesine sahip olan geleneksel yönetim yerini demokratikleşme arayışlarına bırakmıştır. Yozlaşmanın oluşmasında uygun ortam geleneksel yönetim anlayışında mevcuttur. Bürokrat, aşırı şekilciliğin arkasına gizlenip sorumluluktan kaçma eğilimine girebilir. Kamusal eylem ve işlemlerin gizli yürütülüyor olması, kamu görevlisinin gerçekleştirmiş olduğu eylem karşısında hesap verme yükümlülüğünün olmadığını gösterir. Bu da görevlinin kanun dışı iş yapmasını, kamu kaynaklarını kişisel çıkarı doğrultusunda kullanmasını, kişisel bağının bulunduğu kişilere veya karşılıklı çıkarının bulunduğu kişilere öncelikli davranmasını kolaylaştırır. Tüm dünyanın ortak sorunu olan yozlaşma ve yolsuzlukların çözümü genel olarak bu kapalı ve katı yönetim yaklaşımını kırmaktır. Bu doğrultuda dünya genelinde özellikle 1980’lerden sonra atılan demokratikleşme adımları, yozlaşma sorununun çözümünde önemli adımlardır.

Demokratikleşme süreci; hukukun üstünlüğünü, güçlü örgütlenmiş sivil toplum kuruluşlarını, yönetimde vatandaş katılımını, şeffaflığı, bireylerin yönetim süreç ve kararlarına ilişkin bilgi edinmelerine olanak sağlayacak olan bilgi edinme hak ve özgürlüğünü, kamusal işlemlerle ilgili gerçekleştirilen eylemlerin açıklanmasını sağlayan hesap verebilirliği de, beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan araştırmalar da göstermektedir ki; demokrasiden uzaklaşıldıkça yozlaşmaya yaklaşılmaktadır. Diğer bir deyişle demokrasi, yozlaşmanın ilacı niteliğindedir.

Kaynakça

- Akçay, Selçuk (2000). “ Yolsuzluk, Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi”. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 1(1): 1-15.
- Alkan, Türker(1996). “ Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyutlarıyla Yönetimde Yolsuzluk ve Denetim”. Kamu Yönetimi Uzmanları Derneği ve Maliye Müfettişleri Yardımlaşma Derneği, Ankara. : 26-37.
- Azer, Can (2010). Bilgi Edinme Hakkı. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahçavan, Gülay(2006). Yönetişim ve Türkiye Uygulaması. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Berkman, A. Ümit (1983). Azgelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Çevikbaş, Rafet (2006). “ Yönetimde Etik ve Yozlaşma”. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20(1): 265-289.
- Çukurçayır, M. Akif, M. Akif Özer, Kasım Turgut (2012). “ Yerel Yönetimlerde Yolsuzlukla Mücadelede Yönetişim İlke ve Uygulamaları”. Sayıştay Dergisi, Sayı:86: 1-25.
- Demireğen, Ali (2007). Avrupa Birliği’nde İyi yönetim ve İyi Yönetim Işığında Yönetimde Demokrasi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergun, Turgay(2004). Kamu Yönetimi. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Eryılmaz, Bilal(2011). “Yolsuzluk, Denetim ve Hesap Verebilirlik”. Yolsuzlukla Mücadele ve Teftiş Kurulları Paneli,İstanbul. : 24-30.
- Eryılmaz, Bilal, Hale Biricikoğlu (2011). “ Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik”. İş Ahlakı Dergisi, 4(7): 19-45.
- Kalağan, Gökhan (2009). Türkiye’de 1980 Sonrası Bürokratik Dönüşüm: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) Örneği. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karaçor, Süleyman, Arif Oltulu. “Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite”. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. :404-418.

- Kılavuz, Raci(2002). “Yönetmelik ve Halkın Yönetmelik Oluşumuna Etkileri”. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 26(2): 255-266.
- Köseoğlu, Özer , Fatma Yurttaş, Cihan Selek (2005). “Yolsuzluğu Önlemede Kullanılan Araçlardan Biri Olarak Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı”, **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, Sakarya: 144-163.
- Özsemerci, Kemal (2003). “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri”. TC Sayıştay Başkanlığı: Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi:27, Ankara.
- Şahin, Dilek(2017). “ Üst-Orta Gelirli Ülkelerde Ekonomik Özgürlükler, Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisinin Analizi”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi, 9(19): 137-147.
- Şengül, Ramazan (2005) .” Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini “Camdan Eve” Dönüştürür Mü?”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60(3): 215-234.
- Şengül, Ramazan, N. Işıl Çetinkaya (2013). “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği”. Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar, 7. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Hatay.
- Şengül, Ramazan (2014). “Yönetmelik Demokrasi Ekseninde Kamu Yönetimi İle Birey İlişkilerinin Analizi”. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 10(23): 1-12.
- Şengül, Ramazan (2018). “Kamu Yönetiminde Şeffaflık Dönüşümü”. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, 4(5): 154-163.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği (2019), <https://www.seffaflik.org/2018-yolsuzluk-algi-endeksi/> Erişim: 13.10.2019
- Yakışık, Harun, Ahmet Çetin (2014). “ Yolsuzlukların Sosyoekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Veri Analizi”. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(3): 205-224.
- Yardımcıoğlu, Fatih (2013). “ Türk Cumhuriyetlerinde Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisi: Panel Veri Analizi”.AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2): 437-457.
- Yatkın, Ahmet(2015). Kamuda Etik Yönetimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, Mutlu (2013). “Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm ve Meritokrasi”. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2): 353-380

TÜRKİYE’DE DUYGUSAL EMEK İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARA YÖNELİK İNCELEME

Hale Nur Güler
halgu76@gmail.com

Özet

Bu çalışmada 2015 ve 2019 yılları arasında duygusal emek ile ilgili Türkiye’de yapılmış olan tezleri incelemek, tezlerin yapıldığı üniversiteleri, bölümleri, tezlerin araştırmalarında odaklanılan grupları, tezlerdeki anahtar kelimeleri ve tezlerin modellerini tespit etmek amaçlanmıştır. İlgili yıllar için duygusal emek ile ilgili tezlere YÖK Tez Arama Merkezi aracılığı ile ulaşılmıştır. Çalışmada tezlerin %79’ unun yüksek lisans ve %21’ inin doktora tezi olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerinin en çok İstanbul Üniversitesi’nde, yüksek lisans tezlerinin ise Marmara Üniversite’sinde yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada en yüksek sayıda araştırmanın 2019 yılında yapıldığı görülmekle birlikte çalışmaların en çok öğretmenler, sağlık çalışanları ve otel çalışanları ile yapıldığı ve en çok kullanılan anahtar kelimelerin ise tükenmişlik, hemşire ve duygu olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: duygusal emek, hizmet sektörü, literatür taraması, yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, yönetim.

EXAMINATION OF EMOTIONAL LABOUR STUDIES IN TURKEY

Abstract

This study in 2015 and in 2019, to examine the arguments made in Turkey related to emotional labor, universities, where the dissertations, departments, focus groups their research thesis, aimed to determine the model of keywords and arguments in the thesis. Theses related to emotional labor for the related years were reached through YÖK Thesis Search Center. In the study, it was determined that 79% of the theses were master's and 21% were doctoral theses. It is known that doctoral theses are mostly made in Istanbul University and master's theses are made in Marmara University. Although the highest number of studies was conducted in 2019, it was observed that the most frequently used keywords were teachers, health workers and hotel staff, and the most commonly used keywords were burnout, nurse and emotion.

Keywords: emotional labor, service sector, literature review, master's theses, doctoral theses, management.

1. GİRİŞ

Teknolojideki değişim ve gelişim trendleri müşteri beklentilerini karşılamak ve çalışan deneyimi daha iyi noktalara getirebilmek için uğraş vermektedir. Günümüzde artan müşteri beklentilerini onlar için en iyi deneyim seviyesine çıkarmak kurumların başarılarını artırmaktadır. Bununla birlikte hizmet sektöründe görev yapan çalışanların müşterilerin memnuniyetini artırmak için duygu durumlarını düzenlemekle görevlendirildikleri de bilinmektedir. İşte bu noktada çalışanların kurumların ve müşterilerin beklentilerini karşılayacak şekilde düzenlenmesi olarak bilinen duygusal emeğin önemine değinmekte fayda bulunmaktadır.

Çalışanların hizmet gösterimleri sırasında müşterilerle iletişim halinde iken harcamış oldukları çaba olarak bilinen duygusal emek yüz yüze veya sözlü iletişim gerektiren işlerde sergilenmekte olduğu bilirse de değişen teknoloji ile müşteriler ile yazışırken de duygusal emeğin sergilendiği ifade edilebilir. Duygusal emeğin sonuçlarına bakıldığında ise çalışanların kurumların belirlemiş olduğu davranış kurallarını sürdürebilmek için duygularını düzenleyerek sergiledikleri duygusal emek hem çalışan hem de kurum tükenmişlik, işten ayrılma niyeti, iş aile çatışması, iş doyumsuzluğu gibi bazı olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Her geçen yıl hizmet sektöründe önemi gittikçe artan duygusal emekle ilgili yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmada da duygusal emek konulu lisans sonrası tezler incelenmiş olup duygusal

emeğin birlikte ele alındığı anahtar kelimeler, duygusal emeğin incelendiği sahalara, araştırma modelleri, yıllara göre dağılımları gösterilmiştir. Çalışmanın duygusal emekle ilgili araştırma yapan çalışanlara, yöneticilere, kurumlara ve araştırmacılara fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Müşteri deneyiminin iyileştirilmesi kurumlar için rekabet ortamında daha da önemli bir hal almaktadır. Müşterilerin gelişen ve değişen teknolojik koşulların avantajı ile beklentileri daha çok artmaktadır. Kurumların teknolojik gelişmelerin yanı sıra en önemli kaynaklarından olan insan kaynakları müşteri deneyiminin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kurumlarda görev alan insan kaynağının sergilediği duygusal emek hem müşteri memnuniyeti hem de çalışanlara yansıyan sonuçlar açısından değerlendirilmektedir. Hoschild, duygusal emek, gözlemlenebilir yüz ifadeleri ile bedensel gösterimlerin sergilenebilmesi için duyguların yönetilmesi olarak ifade etmektedir (Hsieh, 2009: 11). Duygusal emek kavramı 1981 yılında Arlie Hoschild tarafından literatüre kazandırılmıştır (Oktuğ, 2013: 371). Hoschild, *Managed Heart* isimli kitabında Delta Hava Yollarında hosteslerin duygusal emek süreçlerini inceleyerek, gülümsemeleri telkin edilen hosteslerin zaman içinde şikayetlerinin arttığını görmüştür (Onay, 2011: 589). Hizmeti alanla veren arasında iletişim esnasında duygusal emek sergilenirken duygusal algulama olmakta, duygular karşılaştırılarak en iyi duygu durumu belirlenip davranış modeli uygulanmaktadır (Guy, Newman ve Mastracci, 2008: 7).

Duygusal emekle ilgili literatürde farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar Hoschild, Assfirth ve Humprey, Morris ve Feldman ve Grandey yaklaşımlarıdır. Hoschild, meslek gruplarını duygusal emek kullanan ve kullanmayanlar olarak ikiye ayırmıştır. Duygusal emek sergileme ihtiyacının doğması için üç özellik bulunmaktadır. Birincisi çalışanlar müşteriler ile yüzyüze ya da telefonla iletişim halinde olmalıdır. İkincisi çalışanlar müşterilerin duygularını ön planda tutmalıdır, üçüncüsü ise çalışanlar ile müşterilerin etkileşimi örgüt yöneticilerinin kontrolü altında olmalıdır (Hoschild, 1979, 551). Duygusal emek hizmetin bir parçası olmakla beraber çoğunlukla görülemeyen taraftır (Xiao ve Yu, 2016: 24). Bu yaklaşımda çalışanların sergiledikleri davranış yüzeysel ve derinlemesine olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yüzeysel davranışta çalışanlar gerçekten yaptıkları işi hissetmemelerine rağmen hissediyormuş gibi yaparlar. Hissedilen ile sergilenen duygusal emek farklılık göstermektedir. Derinlemesine davranışta ise çalışan, gerçekten hissetmek için çaba göstermektedir. Duygularını şekillendirmektedir (Hoschild, 1983: 7). Bu yaklaşımda duygularla ilgili odaklanılan temel konu duyguların ticari yönüdür. Belirli mesleklerde duygusal emek gösterimi olduğu ifade edilmektedir, memurlar, işletmeciler ve yöneticiler, serbest meslek çalışanları, evde çalışan bakım hizmeti veren görevliler olarak belirtilmiştir (Genç, 2013: 11).

Ashforth ve Humprey duygusal emeği uygun davranışın sergilenmesi olarak tanımlamaktadırlar. Davranışların altında yatan duyguların üzerinde durmak yerine gözlemlenebilir davranışlara yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşımda duygusal emeğin gösterim sürecindeki yüzeysel ve derinlemesine davranış türlerine ek olarak samimi davranış türü eklenmiştir. Samimi davranışta gösterilmesi gereken davranış gerçekten hissedilmekte ve gösterilmektedir (Ashfort ve Humprey, 1993: 89).

Morris ve Feldman yaklaşımına göre örgütün beklediği ve çalışanın duyguları aynı olsa bile duygusal emeğin gösterilebilmesi için çaba sarfedilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımda duygusal emek, yüzeysel, derinlemesine ve samimi davranış yerine duygusal emek boyutları olarak duygu gösterim sıklığı, belirlenen duygusal davranışlara verilen dikkat, yansıtılması gereken duyguların çeşitliliği ve duygusal çelişki dahil edilerek incelenmiştir (Morris ve Feldman, 1996: 986). Duyguların gösterilmesindeki sıklık, çalışanlardan göstermeleri istenilen davranışların ne kadar sık tekrarlanmasını ifade etmektedir (Genç, 2013: 14). Belirlenen duygusal davranış kurallarına gösterilen dikkat daha fazla psikolojik ve fiziksel çaba gösterilmesini beklemektedir (Güngör, 2009: 172). Yansıtılması gereken duyguların çeşitliliği müşterilere sergilenmesi gereken duyguların farklılıklarını ifade etmektedir (Güngör, 2009: 173). Duygusal çelişki, örgütlerin belirlemiş oldukları kurallar ile çalışanların duygularının örtüşmediği durumlarda yaşanmaktadır (Morris ve Feldman, 1996: 986).

Grandey' in duygusal emek yaklaşımında duygusal emek, çalışanların örgütün belirlediği şekilde duygularını ayarlama sürecinde gösterdikleri çaba olarak belirtilmektedir. Grandey, duygu düzenlemesi kavramını kullanarak duygusal emeği, duygu uyarlama süreci olarak ifade etmiştir.

Duygu düzenlemesi, kişinin herhangi bir olayla karşılaştığı zaman duygularını nerede ve nasıl ifade etmesi konusundaki görüşe dayanarak yaptığı duygu ayarlaması olarak belirtilmektedir (Değirmenci, 2010: 14, Savaş, 2012: 57).

Duygusal emek gösterim kurallarının iş hayatında yeri oldukça büyüktür. Örgütlerin bir çoğu çalışanlarının müşterilere karşı hangi duyguları gösterip hangilerini saklamalarını duygusal emek gösterim kuralları ile ifade etmektedir (Diefendorff ve Gosserand, 2003: 950). Gösterim kuralları psikolog Paul Ekman tarafından hizmet sunumu sırasında sergilenen duygusal ifadelerle ait normlar olarak tanımlanmaktadır (Duran ve Gümüş, 2013: 237). Duygusal emek gösterim kuralları işe alım sırasında, eğitimlerle ve işin yapılışı sırasında çalışanlara öğretildiği belirtilmektedir (JungHoon ve Ok, 2015: 38). Yapılan araştırmalara göre birleştirici, bastırıcı ve ayırt edici olmak üzere üç tür davranış kuralı bulunmaktadır. Birleştirici duygular, paydaş ile işgöreni birbirleri ile iyi düşünmeye yaklaştırırken, olumlu hislerle bağlanmalarını sağlar. Bastırıcıda ise tarafsızlık ve otorite karşı tarafa intikal ettirilmeye çalışılır. Ayırt edici duygular ise kızgınlık ve düşmanca duygularla paydaşı sindirmeyi hedeflemektedir. Mesleklere göre beklenenler değişmektedir. Ön ofis çalışanlarından müşterilere karşı birleştirici duygu göstermeleri, terapistler ve hakimlerden tarafsızlık sağlayabilmeleri için bastırıcı duygu göstermeleri, gardiyandan ya da bir politikacıdan ise doğal hallerinden daha farklı olarak ya çok gülümseyen ya da daha korkutucu olması beklenen şekilde ayırt edici duygular beklenmektedir (Eroğlu, 2010: 24). Hizmet işletmelerinde sadece fiktisel ya da bedensel olarak görevi yapmak yeterli olmamakla birlikte çalışanların duygularını kontrol etme ve sürece uygun davranışları göstermeleri beklenmektedir. Çalışanların duyguları ile gerçekte sergiledikleri davranışlar uyuşmadığı zaman duygusal uyumsuzluk yaşanmaktadır, duygusal uyumsuzluk strese ve duygusal tükenmişliğe yol açmaktadır (Abraham, 1998: 137). Duygusal uyumsuzluk çalışanın iş yerindeki başarısını etkilemektedir. Duygular uygun şekilde yönetilemez ise düşmanlık duygusu, güven eksikliği, bilinç kaybı gibi sonuçlar da doğmaktadır (Gray, 2012: 4). Grandey' in çalışmasında duygusal emekle tükenmişlik arasında pozitif bir ilişki olduğu, duygusal emeğin tükenmeye sebep olduğu ifade edilmiştir. Grandey' in diğer çalışmasında, çalışanın işyerinde gösterdiği duygusal emeğin tükenmişliğe sebep olmasının iki sebebi vardır. Bunlardan ilki duygusal çelişkinin kişide yarattığı gerilim, diğeri ise sürekli rol yapmak durumunda kalan çalışanın duygusal kaynaklarının tükenmesidir (Maslach ve Jackson, 1981: 101). Derinlemesine davranışın duygusal tükenmeyle ilgili olmadığı da belirlenmiştir (Köse, Oral ve Türesin, 2011: 172). Derinlemesine davranışın yüzeysel duygusal emek davranışına göre daha çok olumlu sonuçlara yol açtığı söylenilebilir. Duygusal emek davranışlarının çalışanlar üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmalarda, yüksek düzeyde yüzeysel davranışta bulunanların, duygusal çelişki yaşayanların, stres, işten ayrılma niyeti, tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek ve iş tatmin düzeylerinin ise daha düşük olduğuna ilişkin sonuçlara rastlanmaktadır (Kaya ve Serçoğlu, 2013: 317). Örgütler için ise duygusal emek davranışlarının sonucunun çatışma ve verimsizlik olduğu belirtilmektedir (Bayrakçı, 2017: 583). Yapılan araştırmalara da dayanarak duygusal emek gösterimlerinin hem yüzeysel, hem de derinlemesine boyutunun olumsuz göstergelerinin bulunmakta olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hizmet sektöründeki gelişmeler, dijital gelişmelerle desteklenerek müşteri deneyimini iyileştirmeye yönelik alınacak aksiyonlarla desteklenmelidir. Değişen ve gelişen dijitalleşmeye paralel olarak hizmet sektöründe aktif şekilde görev alan insan kaynağının müşterilerle etkileşimleri sırasında görülmektedir. Müşterilerle etkileşim sırasında sergilenen duygusal emekle ilgili yapılan çalışmalar son zamanlarda önemini gerek çalışanlar gerekse kurumlar tarafından artırmaktadır. Zira duygusal emeğin hem çalışanlara hem müşterilere hem de kurumlara olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu araştırmada duygusal emekle ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçların alanla ilgilenen çalışan, yönetici ve araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada 2015-2019 yılları arasında duygusal emek ile ilgili Türkiye' de yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Araştırma nitel olarak kurgulanarak, veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi yapılmıştır. Verilere kitaplar, dergiler, makaleler, anketler, kayıtlar gibi

yazılı kaynaklardan ya da resimler, fotoğraflar ve video kayıtları gibi kaynaklar yolu ile ulaşılabilir. Dökümanlar, web sayfaları, haber grupları, elektronik posta, bloglar gibi elektronik formatta da elde edilebilir (Baş ve Akturan, 2008: 118). Araştırmanın evrenini “duygusal emek” konusunda Türkiye’de yapılmış olan lisans üstü tezler, örneklemini ise Türkiye’de 2015 ve 2019 yılları arasında yapılmış olan ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde ulaşım izni verilmiş olan duygusal emek konulu tezler oluşturmaktadır.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde duygusal emek ile ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Duygusal emek ile ilgili ulaşılan tezlerin türleri aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 2: Tez türleri

Tür	Adet	%
Yüksek Lisans	99	79%
Doktora	26	21%
Toplam	125	100%

2015-2019 yılları arasında hazırlanan tezlerin yıllara göre adetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Yıllara göre adet dağılımları

Yıllar	Adet	%
2019	50	40%
2018	29	23%
2017	20	16%
2016	16	13%
2015	10	8%
Toplam	125	100%

Aşağıdaki tabloda yıllara göre yüksek lisans ve doktora tez adetleri gösterilmektedir.

Tablo 4: Yıllara göre yüksek lisans ve doktora tezlerinin adet dağılımları

Yıllar	Doktora	%	Yüksek Lisans	%	Genel Toplam
2019	8	16%	42	84%	50
2018	6	12%	23	46%	29
2017	8	16%	12	24%	20
2016	1	2%	15	30%	16
2015	3	6%	7	14%	10
Toplam	26		99		125

Aşağıdaki tabloda doktora tezlerinin yapıldığı üniversiteler yer almaktadır.

Tablo 5: Doktora tezlerinin yapıldığı üniversite isimleri

Üniversite	Adet	%
İstanbul	4	15%
Çanakkale Onsekiz Mart	2	8%
Gazi	2	8%

Aydın Adnan Menderes	1	4%
İnönü	1	4%
Haliç	1	4%
Balıkesir	1	4%
Kahramanmaraş Sütçi İmam	1	4%
Ankara	1	4%
Hacettepe	1	4%
Eskişehir Osmangazi	1	4%
Hasan Kalyoncu	1	4%
GATA	1	4%
Atatürk	1	4%
Namık Kemal	1	4%
Muğla Sıtkı Koçman	1	4%
Okan	1	4%
Anadolu	1	4%
Süleyman Demirel	1	4%
Gaziantep	1	4%
Gebze Teknik	1	4%
Toplam	26	100%

Aşağıdaki tabloda yüksek lisans tezlerinin yapıldığı üniversiteler yer almaktadır.

Tablo 6: Yüksek lisans tezlerinin yapıldığı üniversite isimleri

Üniversite	Adet	%	Üniversite	Adet	%	Üniversite	Adet	%
Marmara	5	5%	Kocaeli	2	2%	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	1%
Süleyman Demirel	5	5%	Yıldız Teknik	2	2%	Ardahan	1	1%
Ege	4	4%	İstanbul Medipol	2	2%	Kastamonu	1	1%
Necmettin Erbakan	3	3%	Kafkas	2	2%	Orta Doğu Teknik	1	1%
Selçuk	3	3%	Gaziantep	1	1%	Alanya Alaaddin Keykubat	1	1%
Türk Hava Kurumu	3	3%	Afyon Kocatepe	1	1%	Recep Tayyip Erdoğan	1	1%
Adnan Menderes	3	3%	Çankaya	1	1%	KTO Karatay	1	1%
İstanbul	3	3%	Akdeniz	1	1%	Aydın Adnan Menderes	1	1%
Çanakkale Onsekiz Mart	2	2%	Erciyes	1	1%	Kütahya Dumlupınar	1	1%
Dumlupınar	2	2%	İstanbul Sabahattin Zaim	1	1%	Eskişehir Osmangazi	1	1%
Nevşehir Hacı Bektaş	2	2%	Bayburt	1	1%	Maltepe	1	1%
Hacettepe	2	2%	İzmir Katip Çelebi	1	1%	Balıkesir	1	1%
Atatürk	2	2%	Ondokuz Mayıs	1	1%	Manisa Celal Bayar	1	1%

Trakya	2	2%	Zirve	1	1%	Uşak	1	1%
Dokuz Eylül	2	2%	Sakarya	1	1%	Ankara	1	1%
Beykent	2	2%	Celal Bayar	1	1%	Bartın	1	1%
Pamukkale	2	2%	Tekirdağ	1	1%	Mersin	1	1%
Çağ	2	2%	Namık Kemal	1	1%	Muğla Sıtkı	1	1%
Sivas Cumhuriyet	2	2%	Cumhuriye	1	1%	Koçman	1	1%
Karabük	2	2%	Yalova	1	1%	Kahramanmaraş	1	1%
Gazi	2	2%	Karabük	1	1%	Sütçü İmam	1	1%
Toplam	55		Mutlu Sıtkı	1	1%	Toplam	19	19%
			Koçman	1	1%	Genel Toplam	99	100%
			Toplam	25				

Aşağıdaki tabloda yapılan doktora tezlerinin yer aldığı anabilimdalı programları belirtilmektedir.

Tablo 7: Doktora tezlerinin anabilimdalları

Doktora Tezleri Anabilimdalları	Adet	%
İşletme	9	9%
Eğitim bilimleri	4	4%
Turizm işletmeciliği	2	2%
Sosyoloji	1	1%
Sağlık kurumları işletmeciliği	1	1%
Sağlık hizmetleri yönetimi	1	1%
Eğitimde psikolojik hizmetler	1	1%
Sağlık Yönetimi	1	1%
Spor sağlık bilimleri	1	1%
Hemşirelikte yönetim	1	1%
Yönetim ve organizasyon	1	1%
Psikiyatri hemşireliği	1	1%
Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri	1	1%
Psikoloji	1	1%
Toplam	26	26%

Aşağıdaki tabloda yapılan yüksek lisans tezlerinin yer aldığı anabilimdalı programları belirtilmektedir.

Tablo 8: Yüksek lisans tezlerinin anabilimdalları

Yüksek lisans Tezleri Ana Bilim Dalları	Adet	%
İşletme	35	35%
Eğitim bilimleri	9	9%
Turizm işletmeciliği	9	9%
Hemşirelik	4	4%
Sağlık Yönetimi	4	4%
Yönetim ve organizasyon	4	4%
Eğitim yönetimi	3	3%
Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri	3	3%

Turizm işletmeciliği	3	3%
Sosyoloji	2	2%
Kadın çalışmaları	2	2%
Hemşirelik Esasları ve Yönetim Anabilimdalı	2	2%
Hemşirelikte yönetim	2	2%
İşletme yönetimi	2	2%
Diğer	15	15%
Toplam	99	100%

Aşağıdaki tabloda yüksek lisans ve doktora tezlerindeki anahtar kelimeler gösterilmektedir.

Tablo 9: Anahtar kelimeler

Anahtar kelimeler	Adet	%	Anahtar kelimeler	Adet	%
Duygusal emek	105	23,86%	İzlenim yönetimi	3	0,68%
Tükenmişlik	23	5,23%	Beş faktör kişilik özellikleri	2	0,45%
Hemşire	9	2,05%	Bankacılık	2	0,45%
Duygu	8	1,82%	Öznel iyi oluş	2	0,45%
İş doyumu	6	1,36%	Çocuk hemşireliği	2	0,45%
Duygusal zeka	6	1,36%	Yaşam doyumu	2	0,45%
Öğretmen	6	1,36%	Derinlemesine davranış	2	0,45%
İş tatmini	6	1,36%	Örgütsel sessizlik	2	0,45%
Turist rehberleri	5	1,14%	Duygusal çaba	2	0,45%
Sağlık çalışanları	5	1,14%	Sosyal sermaye	2	0,45%
İşe yabancılaşma	5	1,14%	Duygusal davranış kuralları	2	0,45%
Örgütsel adalet	4	0,91%	Konaklama sektörü	2	0,45%
Psikolojik sermaye	4	0,91%	Duygusal emek boyutları	2	0,45%
Örgütsel bağlılık	4	0,91%	Okul yöneticileri	2	0,45%
İş aile çatışması	4	0,91%	Duygusal uyumsuzluk	2	0,45%
Hizmet sektörü	4	0,91%	Ortaokul öğretmenleri	2	0,45%
Duygusal emek davranışları	4	0,91%	Algılanan örgütsel destek	2	0,45%
Kişilik	4	0,91%	Öz yeterlik	2	0,45%
Ortaokul	3	0,68%	Hekimler	2	0,45%
Eğitim	3	0,68%	Çatışma	2	0,45%
Örgütsel vatandaşlık davranışı	3	0,68%	Hizmet kalitesi	2	0,45%
Emek	3	0,68%	Yapısal eşitlik modeli	2	0,45%
Liderlik	3	0,68%	İşten ayrılma niyeti	2	0,45%
Davranış	3	0,68%	Lider desteği	2	0,45%
Yüzeysel davranış	3	0,68%	Diğer	155	35,23%
İş stresi	3	0,68%	Toplam	440	100,00%

Aşağıdaki tabloda yapılan çalışmalarda seçilen örneklemelere yer verilmiştir.

Tablo 10: Çalışmalardaki Örneklem Adetleri

Örneklem	Adet	%
Öğretmen	20	16%
Sağlık çalışanları	15	12%
Otel çalışanları	14	11%
Hemşire	13	10%
Banka çalışanları	12	10%
Kamu çalışanları	5	4%
Turist rehberi	4	3%
Okul yöneticisi	4	3%
Kabin memuru	4	3%
Turizm çalışanları	3	2%
özel sektör çalışanları	2	2%
Kamu ve özel sektör çalışanları	2	2%
Akademisyenler	2	2%
Doktor	2	2%
Avukat	2	2%
Çağrı merkezi çalışanları	2	2%
Diğer	19	15%
Genel Toplam	125	100%

Araştırmalarda yararlanılan modeller aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 11: Araştırma modelleri

Model	Adet	%
Tarama	119	95%
Nitel	6	5%
Toplam	125	100%

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 2015 ve 2019 yılları arasında duygusal emek ile ilgili Türkiye’de yapılmış olan tezleri incelemek, tezlerin yapıldığı üniversiteleri, bölümleri, tezlerin araştırmalarında odaklanılan grupları, tezlerdeki anahtar kelimeleri ve tezlerin modellerini tespit etmek amaçlanmıştır. Duygusal emek kavramı ile ilgili Türkiye’de YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre 125 adet tez yazılmıştır. İlgili tezlerin %79’u yüksek lisans tezi, %21’i ise doktora tezidir. Yıllara göre %40 oranında tezlerin çoğunluğunun 2019 yılında tamamlandığı görülmektedir. 2019 yılında tamamlanan tezlerden %16’sı doktora ve %84’ü yüksek lisans tezidir. Duygusal emek konulu tezlerin yıllar geçtikçe arttığı görülmektedir. Hizmet sektörünün gerekliliklerinden olan duygusal emek gerek çalışan gerekse kurumlar tarafından önemle ele alınması gereken konular arasındadır. Literatürde de görüldüğü gibi duygusal emek sergilemenin çalışanlar açısından olumlu ve olumsuz sonuçlar gösterdiği bilinmektedir. Duygusal emekle ilgili yazılan tezlerin doktora için en çok İstanbul Üniversitesi’nde, yüksek lisans için de Marmara Üniversite’ sinde yazıldığı belirlenmiştir. Anabilimdalı olarak bakıldığında doktora tezleri için işletme ana bilim dalı, eğitim bilimleri ve turizm işletmeciliği ilk sıraları alırken, yüksek lisans tezleri için de aynı sıralamanın işletme, eğitim bilimleri ve turizm işletmeciliği olarak devam ettiği görülmektedir.

Duygusal emek konulu tezlerin anahtar kelimelerine bakıldığında ise tükenmişlik, hemşire, duygu, iş doyumu ve duygusal zekanın ilk beş sırada yer aldığını söylemek mümkündür. Duygusal emek

konulu tezlerin araştırma alanlarına bakıldığında ise öğretmenler, sağlık çalışanları, otel çalışanları, hemşireler ve banka çalışanları ilk beş sırada yer almaktadır. Duygusal emeğin sıklıkla sergilendiği diğer hizmet sektörü çalışanları ve yöneticileri için de araştırmaların artması duygusal emeğin derinlemesine anlaşılması için yararlı olacaktır. Çalışmaların araştırma modelleri daha çok tarama modeli olarak görülmektedir. Çalışmaların modelleri açısından bakıldığında sosyal bilimlerde son yıllarda artan nitel çalışmaların yaygınlığı duygusal emeğin anlaşılması için farklı bakış açılarının sunulmasına katkı sağlayacaktır.

Değişen ve dönüşen teknolojik gelişmeler, müşteri deneyiminin iyileştirilmeye çalışmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte çalışanlar açısından sergilenen duygusal emek hem çalışanlar hem müşteriler hem de kurumlar açısından önem teşkil etmektedir. Son yıllarda hızla artan duygusal emek çalışmalarına yönelik yapılan bu araştırmanın hizmet sektöründe çalışan, yönetici ve araştırmacılara faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın duygusal emekle ele alınan anahtar kelimelerden bazıları ile devam ettirilmesi, tezlerin dışında ülke içinde ve dışında yapılan çalışmaların da incelenmesi yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Abraham, R. (1998). "Emotional Dissonance In Organizations: A Conceptualization Of Consequences, Mediators And Moderators", *Leadership & Organizational Development Journal*, vol. 19, no.3, s.137.
- Ashforth, B. E. ve Humphrey, Ronald, H. (1993). "Emotional Labor In Service Roles: The Influence Of Identity", *Academy Of Management*, vol. 18, s.89.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*, Ankara, Seçkin Yayıncılık
- Bayrakçı, E. (2017). "Interaction of Emotional Labor and Organizational Commitment: A Phenomenology Research Upon Bank Employees", *Journal Of Current Resarches On Business And Economics*, vol.7.issue.2.s.566-589.
- Değirmenci, S. (2010). "Hemşirelerde Duygusal Emek Davranışı Ve Etkileyen Faktörler", *İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Diefendorff, J.M.ve Gosserand, R.H. (2003). "Understanding The Emotional Labor Process: A Control Theory Perspective", *Journal Of Organizational Behaviour*, vol.11.
- Duran E. ve Gümüş, M. (2013). "Turizm Lisans Öğrencilerinin Duygusal Emek Deneyimlerinin Kariyer Tercihlerine Etkileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.15, s.237.
- Eroğlu, E. (2010). "Örgütsel İletişiminin İşgörenlerin Duygu Gösterimlerinin Yönetimine Olan Etkisi", *Selçuk İletişim*, cilt.6.3, s.24.
- Feldman, D.C. ve Morris, C.A. (1996). "The Dimension, Antecedents And Consequences Of Emotional Labour", *Academy Of Management Review*, vol. 21, 4.
- Genç, V. (2013). *Alanya'daki Turizm İşletmelerinde Çalışanların Duygusal Emek Ve Duygusal Zeka Düzeylerinin İş Tatminine Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gray, B. (2012). *Face To Face With Emotions In Health And Social Care*, Springer, London.
- Guy, M.E. Newman, M.A. ve Mastracci S.H. (2008). *Emotional Labor Putting Service In Public Service*, M.E. Sharpe, London.
- Güngör, M. (2009). "Duygusal Emek Kavramı: Süreci Ve Sonuçları", *Kamu İş*, sayı.1, s.172-173.
- Hochschild, A. (1979). "Emotion Work, Feeling Rules And Social Structure" *American Journal Of Sociology*, vol.85, s.551-575.
- Hochschild A. (1983). *The Managed Heart, Commercial Of Human Feeling*, Berkeley University Of California Press, England.
- Hsieh, C.W. (2009). *Emotional Labour In Public Service Roles: A Model Of Dramaturgical And Dispositional Approaches*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Florida State University.
- Kaya, U. ve Serçeoğlu, N. (2013). "Duygu İşçilerinde İşe Yabancılaşma: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma", *Çalışma Ve Toplum*, sayı.1, s.317.
- Köse, S. Oral, L. ve Türesin, H. (2011). "Duygusal Emek Davranışlarının İşgörenlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle İlişkisi Üzerine Sağlık Sektöründe Bir Araştırma", *İşletme Fakültesi Dergisi*, s.170.
- Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1981). "The Measurement Of Experienced Burnout", *Journal Of Occupational Behaviour*, vol.2, s.99-113.
- Ok, C.M. ve JungHoon J. (2015). "Examination Of Factors Affecting Hotel Employees Service Orientation: An Emotional Labor Perspective, *Journal Of Hospitality Tourism Research*", vol. 39, no.4, s.442.

- Oktuğ, Z. (2013). “Algılanan Örgütsel Destek İle Duygusal Emek Davranışları Arasındaki İlişkide Algılanan Örgütsel Prestijin Biçimlendirici Etkisi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, sayı.12, s. 371.
- Onay, M. (2011). “Çalışanın Sahip Olduğu Duygusal Zekasının Ve Duygusal Emeginin Görev Performansı Ve Bağlamsal Performans Üzerindeki Etkisi”, Ege Akademik Bakış, sayı.4,s.589.
- Xiao-Yu, L. Ho, K.K, Long, Z.W. ve Xiao, M.Z. (2016). “Emotional Labor And Family Quality: The Role Of Work-Family Positive Spillover”, The International Journal Of Human Resource Management, s.1-26.

OLIVERA-TANZI IMPACT ON TAX REVENUES IN TURKEY: 2005-2019 PERIOD**Ulvi SANDALCI**Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye
ulvi.sandalci@dpu.edu.tr**Abstract**

Tax revenues, which are among the public revenues, constitute the most important financing source of public expenditures in almost all economies. Tax revenues, which have an important share in the income items of budgets, are eroded due to various reasons. One of the tax erosions that cause wear on tax revenues is inflation. Inflation, which is a long-term and continuous increase in the general level of prices, causes a decrease in the real value of tax revenues, considering the tax collection periods. According to this approach, which is accepted as Olivera-Tanzi in the literature, a delay in tax collections, especially during periods of high inflation, reduces the real value of tax revenues, leading to wear. The aim of this study was to test the effect of the Olivera-Tanzi tax revenues over the period 2005-2019 in Turkey. In this context, the tax loss caused by the effect of Olivera-Tanzi has been calculated with the help of the data of those years. As a result of the study, it was found that the inflation rates, tax burden and the length of average collection periods caused real losses in tax revenues due to the Olivera-Tanzi effect.

Keywords: Tax Revenues, Inflation, Olivera-Tanzi**TÜRKİYE’DE VERGİ GELİRLERİ ÜZERİNDE OLİVERA TANZİ ETKİSİ: 2005-2019 DÖNEMİ****Özet**

Kamu gelirleri arasında yer alan vergi gelirleri, hemen hemen tüm ekonomilerde kamu harcamalarının en önemli finansman kaynağını oluşturmaktadır. Bütçelerin gelir kalemleri içinde önemli bir paya sahip olan vergi gelirleri, çeşitli nedenlerden dolayı erozyona uğramaktadır. Vergi gelirlerinde aşınmaya neden olan vergi erozyonlarından biri de enflasyondur. Fiyatlar genel düzeyinde uzun dönemli ve devamlı artışlar olan enflasyon, vergi tahsilat süreleri de dikkate alındığında vergi gelirlerinin reel değerinde azalmalara neden olmaktadır. Literatürde Olivera-Tanzi olarak kabul gören bu yaklaşıma göre, özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde vergi tahsilatlarında yaşanan bir gecikme vergi gelirlerinin reel değerini azaltarak aşınmaya neden olmaktadır. Çalışmanın amacı Türkiye’de 2005-2019 döneminde vergi gelirleri üzerinde Olivera-Tanzi etkisini sınamaktır. Bu kapsamda söz konusu yıllara ait veriler yardımıyla Olivera-Tanzi etkisinin neden olduğu vergi kaybı hesaplanmıştır. Çalışmanın sonucunda enflasyon oranları, vergi yükü ve ortalama tahsil sürelerinin uzunluğunun Olivera-Tanzi etkisi nedeniyle vergi gelirlerindeki reel kayba neden olduğuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Gelirleri, Enflasyon, Olivera-Tanzi**1. INTRODUCTION**

Taxes used for many financial and non-financial purposes, including financing of public expenditures, constitute the largest share in public revenues. Financing of tax revenues and public services is provided and policies are aimed for economic growth, economic stability, justice in income distribution and poverty reduction. Therefore, it is important to collect tax revenues completely and on time. Policies are produced using many measures and incentives to ensure that taxes are collected with minimal loss. However, even though taxpayers fulfill their obligations in compliance with the legislation, tax revenues may occur in order to ensure complete and timely collection of taxes.

Due to the fact that taxes are an important monetary size that passes from individuals to the state, increases and decreases may occur depending on national and international macroeconomic variables. Inflation is also one of the reasons for the real decrease in taxes due to macroeconomic variables. Accordingly, real losses occur in tax revenues during periods of high inflation and tax collection

periods. According to this effect, which is known as the Olivera-Tanzi effect, it appears with a real loss in tax revenues depending on the length of tax collection periods in periods of high inflation. In this context, the period of 2005-2019 in Turkey, tax revenues collected in the study were examined Olivera-Tanzi effect because of the losses suffered. Firstly, tax revenues are handled in terms of types and sizes, and then the conceptual framework of Olivera-Tanzi is mentioned. In the last part of the study was Olivera-Tanzi effect on tax revenues that are collected during the period 2005-2019 in Turkey.

2. TAX REVENUES

Taxes included in public revenues are used for financial and non-financial purposes. It also serves non-financial purposes such as ensuring economic stability, economic growth, and justice in income distribution, together with the financial purpose, which is the purpose of meeting public expenditures. For this reason, governments want to collect the taxes they use as a policy tool with minimum losses for financial and non-financial purposes. As a matter of fact, tax revenues are an important financial tool for the state to maintain its public service provision, that is, its essential existence. Although basic public service is provided, which ensures the continuity of the state with the revenues from taxes, spending is made to increase the social welfare of individuals. In this way, the taxes received from individuals on the basis of public power on the basis of unrequited and compulsory return to individuals as public services.

In the Turkish tax system, according to the tax issues, income is divided into types as taxes on income and expenditure. In this way, it is aimed to fully and correctly grasp the taxpayers' taxpaying powers and to tax them (Saraçoğlu, 2019: 3). Taxes on income; consists of income and corporate tax. Taxes on expenses are divided into Value Added Tax, Special Consumption Tax, Banking and Insurance Transaction Tax, Special Communication Tax, Games of Chance Tax, Stamp Tax, Customs Tax, Digital Service Tax and Accommodation tax. Taxes on wealth consist of Motor Vehicle Tax, Real Estate Tax and Inheritance and Gift Tax. The outlook for taxes in the Turkish tax system is shown in Figure 1 as a whole.

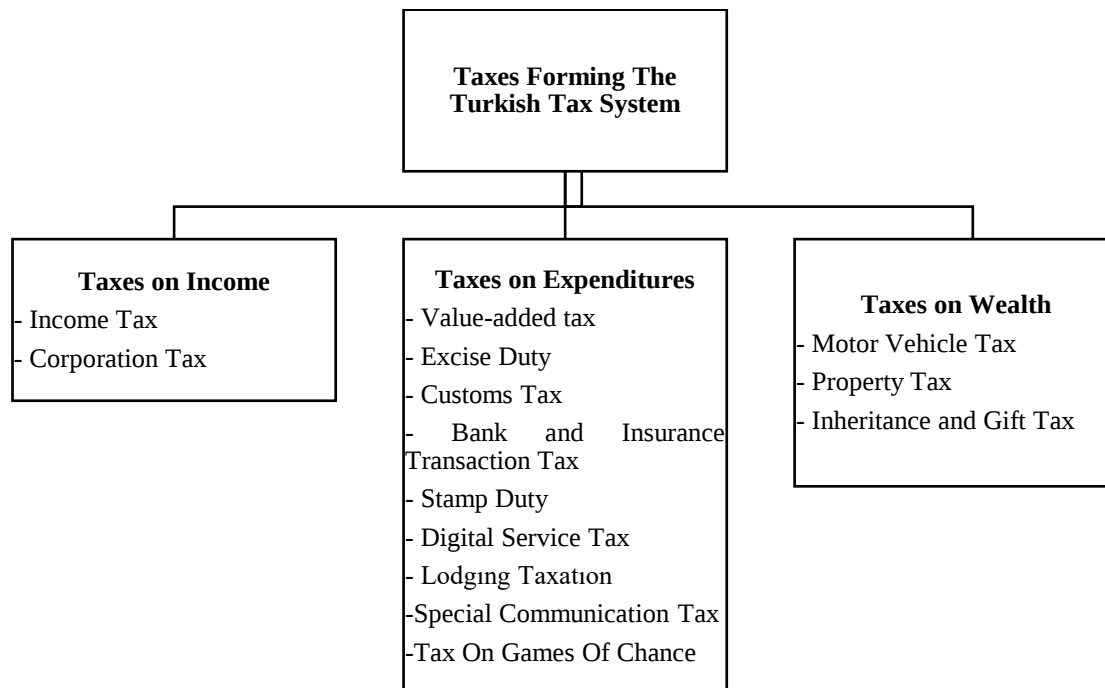

Figure 1: Taxes on TVS

Taxes on income tax the income and income of real and legal persons. Accordingly, taxpayers who carry out the transactions that are included in the tax are subject to tax on their earnings and income. In other words, the transaction or tax-generating event that is the subject of this tax is that the relevant

taxpayers obtain earnings and revenues in the relevant period. Taxes on expenses are levied due to the expenditure of income and wealth for consumption. Accordingly, these taxes are levied on goods and services produced, sold or consumed. They are included in the prices of goods and services, not when they earn income and wealth, but when they spend. The amount of tax varies depending on the size of spending made by taxpayers. Accordingly, those who use the goods that are subject to tax more pay more taxes than others (Aksoy, 1998: 362-363). Taxes on wealth are called wealth taxes, and the subject of wealth taxes is wealth. Although they differ in time and countries, the common feature of wealth taxes is not their economic activities, but their economic assets, that is, their subject to wealth. Wealth taxes are collected from both natural and legal persons (Aksoy, 1998: 349).

In Turkey, revenues, expenses and its share in total public revenues of the tax on wealth is significant. Tax revenues, which constitute a large share of public revenues, are also used as a financial policy tool for the financing of public expenditures as well as non-financial purposes such as economic stability, justice distribution, economic growth, and poverty alleviation. Therefore, tax revenues have another importance in terms of fulfilling the basic functions of the state and increasing the social welfare of the society. The size of the tax revenues for the period of 2005-2019 in Turkey are shown in table 1.

Table 1. Tax Revenues for 2005-2019 Period

Y ea rs	Tax Types											
	IT	CT	IGT	MVT	VAT	ED	ET ²⁵	CT	ST	Othe r ²⁶	Tax Reve nues	CGBR
20 05	26.84 9.808	13.5 83.2 91	88.9 63	2.55 9.39 8	42.26 3.650	33.62 1.775	5.35 1.32 1	1.54 7.65 8	2.56 9.51 6	3.51 3.39 8	131.9 48.77 8	163.44 3.362
20 06	31.72 7.644	12.4 47.3 54	121. 964	3.03 7.61 0	50.72 3.560	37.10 2.948	6.59 2.21 0	2.09 0.18 6	3.16 7.25 1	4.26 0.97 4	151.2 71.70 1	187.51 4.603
20 07	38.06 1.543	15.7 18.4 74	136. 442	3.55 6.79 7	55.46 1.123	39.35 0.665	7.72 4.57 4	2.45 4.87 5	3.67 7.07 9	4.95 6.89 4	171.0 98.46 6	208.90 6.388
20 08	44.43 0.339	18.6 58.1 95	149. 718	4.00 1.74 9	60.06 6.230	41.96 2.183	8.66 2.22 0	2.78 8.58 9	3.98 7.64 0	5.27 3.96 4	189.9 80.82 7	232.06 7.897
20 09	46.01 8.360	20.7 01.8 05	173. 086	4.58 5.85 4	60.16 9.248	43.70 8.500	8.71 3.86 2	2.48 6.46 2	4.20 5.58 1	5.55 0.55 0	196.3 13.30 8	239.77 8.222
20 10	49.38 5.289	22.8 54.8 46	229. 091	5.12 8.66 7	75.64 9.986	58.03 8.327	8.13 9.14 9	3.26 9.66 6	5.14 1.85 0	7.87 7.76 6	235.7 14.63 7	280.18 3.346
20 11	59.88 5.000	29.2 33.7 25	260. 652	6.06 0.24 3	95.55 0.463	64.26 3.538	9.25 8.53 3	4.69 3.33 1	6.53 4.38 6	8.75 0.14 6	284.4 90.01 7	328.23 3.422
20 12	69.67 1.645	32.1 11.8 20	307. 985	6.77 3.82 7	103.1 55.87 5	71.79 3.179	10.5 84.4 97	5.23 8.10 1	7.44 6.69 4	10.1 34.9 96	317.2 18.61 9	371.90 0.092
20 13	78.72 6.008	31.4 34.5 81	357. 037	7.39 7.82 4	123.8 78.36 3	85.77 0.481	11.4 27.4 78	5.46 6.77 3	9.52 5.42 5	13.5 33.7 57	367.5 17.72 7	431.99 3.536
20	91.06	35.1	435.	7.83	130.5	91.65	12.9	6.58	10.4	15.0	401.6	475.87

²⁵ Banking and Insurance Transaction Tax, Tax On Games Of Chance, Special Communication Tax

²⁶ Other Taxes, Duties, Other Foreign Trade Income Not Classified Elsewhere

14	3.306	63.5	979	4.25	38.55	7.358	20.9	8.04	79.1	02.8	83.95	3.550
		17		2	4		48	3	47	52	6	
20	105.3	37.0	446.	8.98	153.8	106.6	14.7	8.36	12.2	17.5	465.2	541.14
15	95.33	09.6	519	4.03	44.17	46.24	68.1	2.81	02.8	69.6	29.38	6.716
	0	25		0	4	2	74	3	09	73	9	
20	123.6	46.8	643.	10.0	168.8	121.2	16.9	9.17	13.6	18.5	529.6	626.21
16	86.14	98.4	941	29.0	08.35	21.13	66.7	3.02	55.5	25.4	07.90	2.964
	7	25		95	2	3	58	2	58	70	1	
20	143.9	57.8	732.	10.8	206.6	139.3	18.1	12.5	15.8	20.1	626.0	720.85
17	62.93	68.2	087	60.1	79.67	70.68	55.8	39.0	12.6	01.1	82.41	2.113
	9	08		73	8	1	38	11	10	90	5	
20	175.4	84.1	968.	12.8	250.6	135.1	22.7	15.7	17.3	23.0	738.1	876.32
18	20.07	32.1	549	87.0	61.59	33.35	98.2	34.4	81.2	63.6	80.40	3.203
	4	55		66	3	9	63	32	64	46	1	
20	207.8	87.5	1.21	14.5	269.7	148.1	28.4	17.4	19.1	25.4	819.6	1.024.
19	40.52	26.8	0.53	67.1	40.16	90.74	44.3	93.7	87.8	01.2	03.09	659.76
	0	11	9	44	7	4	66	22	02	84	9	9

Source: GİB, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm

Table 1 of the 2005 to 2019 period in Turkey gained the Central Government Budget Revenues from throughout (CGBR) tax revenues are shown as well as a total of both types. According to Table 1, tax revenues have a significant share among the revenues obtained by the central government. Accordingly, tax revenues constitute 80-90% of total central government revenues in almost every period. This shows how important the tax revenues are for the state budget and that most of the financing source of the expenditures made by the public administration during the fiscal year is financed from taxes. When tax revenues are analyzed over the years, it is seen that the rate of increase varies over the years, but it has increased continuously. When we evaluate the data in the table in terms of tax types, it is revealed that the revenues from value added tax have the largest share in total tax revenues. 2. The largest share of tax revenue is excise tax, 3. Income tax, 4. Corporate tax, 5. Expense taxes, 6. Motor vehicle tax, 7. Stamp tax, 8. Customs tax, and finally inheritance and gift tax. It is determined that. Accordingly, it is seen that the most important share in tax revenues is the taxes on expenditures, the taxes on income and finally the taxes on wealth. Also, when the distribution of tax revenues is analyzed, it is revealed that indirect taxes have a higher share against direct taxes. When the tax revenues in Table 1 are analyzed, it is concluded that the tax revenues have a very high share in the central government revenues, the taxes on expenditures are more dominant than the taxes on income and wealth, and as a result, the share of indirect taxes is high.

3. OLIVERA-TANZI

Since tax revenues have a very important share in public revenues, public administrations aim to ensure their full and timely collection of these revenues. To this end, they carry out incentive and persuasive policies such as tightening of audits, as well as incentives and persuasive policies to ensure taxpayers' voluntary compliance. However, even though coercive or encouraging policies are implemented, economic, financial, political, administrative, legal, social psychological etc. For some reasons, some of the taxes cannot be collected in a complete and timely manner. Therefore, the tax administration suffers a nominal loss. However, there is another situation where the tax administration suffers from loss of income. In this case, although taxpayers perform their tax duties on a timely and complete basis for compelling reasons or voluntarily, the tax administration may experience loss of income in real terms²⁷. The important point here is that the tax administration has to collect nominal

²⁷ It is worth mentioning that the failure of taxpayers to fulfill their tax duties on time cannot cause real losses in taxes due to inflation. Accordingly, taxpayers delay tax payments, in particular, during periods of high inflation, in other words, delaying taxes by paying them in time causes real losses of taxes. However, since the public administration tried to compensate for this loss by applying a delay hike, this situation was ignored in the study. In the study, the real loss that occurred when taxpayers fulfill their tax payments in accordance with the

nominal losses in real terms even though they collect the tax. The reason for this real loss is the inflation, which is expressed as the continuous increase of the general level of prices.

According to this effect, which is included in the literature as Olivera-Tanzi effect, the length of time between the occurrence of the tax-generating event and the tax collection period may be based on the legal legislation or due to the taxpayer's failure to pay the tax on time. In his study, Tanzi took into account the delays in tax collection due to the length of legal periods, and revealed that the real value of taxes decreased due to the difference in the length of legal collection periods (Tanzi, 1977:154).

Olivera, 1967 and Tanzi 1997; In 1998, they have reached that chronic inflation will reduce the real value of tax revenues, taking into account the length of tax collection periods. Accordingly, if the tax collection periods in the country's tax system are long and the general level of prices is high, real erosion will occur in tax revenues. Two important issues here are the late collection of the administration's tax revenues and the level of inflation in the country. The real loss in tax revenues will be higher according to the height of inflation and the length of collection periods. For this reason, it is important for the sources of financing that countries determine the tax revenues that they lost in real because of the Olivera-Tanzi effect and produce policies to prevent this. It's important that becomes a 2005-2019 study period income tax in Turkey Olivera-Tanzi effect was made to calculate the real loss suffered due to that.

Turkey in the 2005-2019 period, tax revenues in the Olivera-Tanzi primarily of taxes in the tax system for measuring real loss caused by a need to know the collection period. If the collection period of each tax is known, it is possible to calculate the average collection period for all taxes in a country in the country by the formula given below (Tanzi, 1977).

$$L^t = \sum_{i=1}^n T_i L_i$$

Here;

L^t : The weighted average collection period of the tax system, i : each tax that constitutes the tax system, n : the time in months, T_i : the share of each tax in the total tax revenue, L_i : the time between the date of the tax incident and the date of tax collection. shows the difference; this period is in months.

However, due to the difficulties in the real calculation of the tax collection period, the average collection periods of the taxes in the Turkish Tax System were calculated with a method developed by Şen (2003). In the method developed by Şen (2003), certain assumptions were made.

These assumptions are;

- In the determination of the tax-generating event, the tax is collected daily on income taxes,
 - In the taxes collected from the expenditure, the tax-generating event occurs as a result of daily transactions,
 - 1 month, 30 days in the calculation of the collection period; If it is 1 year, 360 days,
 - the event that caused the tax occurred in the middle of the period; however, taxpayers and / or taxpayers pay their taxes on the last day of the legal payment period,
- listed as. Based on these assumptions, the average collection periods of the taxes in the Turkish Tax System for the period of 2005-2019 are included in the calculation, and the legal collection periods written in the law to which each tax is relevant are included in the calculation.

legislation is examined. In other words, it is considered that taxpayers fulfill their tax duties completely and on time.

Table 2. Average Collection Times of Taxes in Turkish Tax System²⁸

Tax Type	Average Collection Period (Month)²⁹
Income Tax ³⁰	6,6
Corporation Tax ³¹	5,2
Inheritance and Gift Tax	38
Motor Vehicle Tax	10
Value-Added Tax ³²	1,4
Excise Duty	0,5
Expenditure Taxes ³³	0,5

When the average collection periods of the taxes in Table 2 are analyzed, it has been determined that the highest collection period is inheritance and gift tax and the least in Excise Duty. However, the length of collection in direct taxes is longer than indirect taxes. In fact, in this case, although the supply of indirect taxes, although an unjust structures that Turkey is in favor of a significant share of indirect taxes in total taxes. However, let's state that indirect taxes are more unfair than direct taxes. For this reason, many countries try to make arrangements against indirect taxes within their tax structures. In the Motor Vehicle Tax example, the average collection period was calculated according to the Şen (2003) administration in order to make it easier to understand the calculation of the average collection periods of taxes. According to this;

Motor Vehicle Tax Average Collection Time:

$$180 \text{ days} + [(1 * 30) + (7 * 30)] / 2 = 180 \text{ days} + 120 \text{ days} = 300 \text{ days} = 10 \text{ Months}$$

Here, the first installment is multiplied by 30 because the MVT is paid in January and July, and 30 because the last installment is the 7th month, and it is divided into two because there are two installments. 120 days were obtained from here. However, with the assumption that the tax-generating event took place in the middle of the period, 180 days were obtained in $360/2$. From here, 180 days and 120 days were collected and 300 days, that is, 10 months, and the average collection period was found. The average collection periods of other tax types are also determined by this calculation.

After calculating the average collection periods of all tax revenues, the average weighted collection periods for each year were calculated. In the calculation of average weighted collection periods, the collection periods of each tax type for that year were found (L_i), the share of each tax in the total tax revenues of that year was calculated (T_i), then the percentage of the product multiplied by (T_i) and (L_i) each tax. type data were collected and average weighted collection period of tax revenues in a year was calculated (Şen, 2003: 15). The example of how the average weighted collection period is calculated is calculated in Table 3 with the data for 2018.

²⁸ Stamp duty and Customs tax, which are not delayed in the tax collection period, are not included in the study. Also, other taxes are not included in the study.

²⁹ Delays due to the taxpayer's defect are not taken into account.

³⁰ While calculating the average collection period related to income tax, the annual declaration (real procedure, simple procedure), individual declaration, temporary tax declaration and concise declaration collection periods are averaged.

³¹ While calculating the average collection period related to corporate tax, annual declaration, special declaration, temporary tax declaration and concise declaration collection periods are averaged.

³² The value-added tax on imports includes VAT, excluding special conditions in Article 46, and the value-added tax on the road, as it is paid together with the customs tax and at the same time, that is, there is no delay.

³³ The Bank and Insurance Transactions tax shows the average of the collection periods of the Game of Chance Tax and Special Communication Taxes.

Table 3. Calculation of Average Weighted Collection Period for 2018

Types of Taxes	Collection Period (L _i)	Tax Revenue (Bin TL)	Share (T _i)	(T _i) x (L _i)
Income Tax	6,6	175.420.074	23,76	1,56
Corporation Tax	5,2	84.132.155	11,39	0,59
Inheritance and Gift Tax	38	968.549	0,13	0,04
Motor Vehicle Tax	10	12.887.066	1,74	0,08
Value-Added Tax	1,4	128.359.938	17,38	0,24
Excise Duty	0,5	135.133.359	18,30	0,09
Expenditure Taxes	0,5	22.798.263	3,08	0,01
Total				2,61

The average weighted collection period for 2018 was found to be 2.61 using the method in Table 3. Using the same method, average weighted collection periods for all years between 2005 and 2019 were calculated.

$$T^{\pi} = T_0 \cdot (1 + \pi)^{n/12}$$

In the equation, T^{π} is the ratio of tax revenues and the national income when the annual inflation rate is π ; T_0 , the ratio of tax revenues to GDP when the inflation rate is zero, p ; monthly inflation rate, π ; annual inflation rate, n ; It refers to the tax collection period in months. In the equation, Tanzi (1977) considered the flexibility of the tax system equal to one and did not take into account in the calculations. Olivera-Tanzi of Turkey in the 2006-2014 period in Table 4 were calculated effect caused by the loss of tax.

Table 4. Tax Loss Caused by Olivera-Tanzi Effect in 2005-2019 Period

Years	Inflation Rate ³⁴ (p)	Average Collection Time (n)	Real Value of 1 TL Tax Value $R = 1/(1+p)^n$	Nominal Tax Burden ³⁵ T_0	Real Tax Burden $T^{\pi} = T_0 \cdot [1/(1+p)^n]$	Tax Loss Caused by Olivera-Tanzi Effect $(T_0 - T^{\pi})$
2005	0,0062	2,45	0,98	17,8	17,44	0,36
2006	0,0077	2,38	0,98	17,4	17,05	0,35
2007	0,0068	2,52	0,98	17,4	17,05	0,35
2008	0,0081	2,61	0,97	16,9	16,39	0,51
2009	0,0053	2,71	0,98	17,3	16,95	0,35
2010	0,0052	2,49	0,98	18,2	17,83	0,37
2011	0,0084	2,49	0,97	18,2	17,65	0,55
2012	0,0050	2,55	0,98	17,8	17,44	0,36
2013	0,0060	2,42	0,98	18,0	17,64	0,36
2014	0,0066	2,49	0,98	17,2	16,85	0,35
2015	0,0071	2,48	0,98	17,4	17,05	0,35
2016	0,0070	2,61	0,98	17,6	17,23	0,37
2017	0,0095	2,55	0,97	17,3	16,78	0,52
2018	0,0157	2,61	0,96	16,7	16,03	0,67
2019	0,0094	2,80	0,97	15,7	15,22	0,48

Source: TSI, President Of Revenue Management data and our own calculations.

Inflation rates are included in the first column of Table 10 where we measure the Tax Loss Caused by the Olivera-Tanzi Effect in the 2005-2019 Period. Inflation rates are the arithmetic average of the data in the monthly change table on the official website of TSI. When the inflation rates are analyzed, it is seen that in general, increases and decreases occur during the period. Accordingly, the lowest inflation

³⁴ Arithmetic mean of CPI monthly change data

³⁵ The ratio of general budget tax revenues to GDP

rate was seen in 2012, while the highest inflation rate was reached in 2018. In the second column of Table 4, the average weighted collection periods in the period related to income tax, corporate tax, inheritance and gift tax, motor vehicle tax, value added tax, excise duty and expenditure taxes, which we have previously calculated. When the data in this column is analyzed, it is seen that the collection periods fluctuate as in the inflation rate. The lowest collection period was seen in 2006 with 2.38, while the highest collection period was seen in 2019.

In the 3rd column, the real value of the 1 TL tax obtained in the period 2005-2019 was calculated using the data in the 1st and 2nd columns. Accordingly, the real value of the tax of 1 TL was calculated as 0.98 TL in general. While the lowest tax value appeared in 2018, when inflation was high, the highest tax value appeared in 10 years with 0.98. In the 4th column, the nominal tax burden, which is the ratio of general budget tax revenues to GDP, was calculated. According to this, although there were fluctuations in tax burdens during the period, the highest tax burden was observed in 2010 and 2011, while the lowest tax burden was observed in 2019. In the 5th column, the real tax burden was calculated by using the nominal tax burdens and the real values of 1 TL tax value. While the data in this calculation shows increases and decreases throughout the period, as in the nominal tax burden, the highest real tax burden was calculated in 2010, while the lowest real tax burden was calculated in 2019.

In the last column, the tax loss caused by the Olivera-Tanzi effect was calculated by subtracting the real tax burden from the nominal tax burden. Accordingly, the tax loss caused by the Oliver-Tanzi effect in the period of 2005-2019 fluctuated due to inflation rates and average collection periods. Accordingly, the years with the lowest tax loss are 2006, 2007, 2009, 2014 and 2015, while the highest is 2018. In these years when tax loss was the lowest, the tax loss caused by the Olivera-Tanzi effect reached 0.35% of GDP. In 2018, when tax loss was the highest, the loss rate reached 0.67% of GDP. Accordingly, tax losses were experienced this year due to the Olivera-Tanzi effect, which corresponded to 0.67% of GDP.

When the period is evaluated in general, tax loss due to Olivera-Tanzi effect varies between 0.35% and 0.67%. When looking at the causes of this variability, 3 basic values come to the fore. The first is the inflation rates, the second is the nominal tax burden and the other is the average collection periods. Of course, inflation rates and average collection times have a significant effect on the loss caused by the Olivera-Tanzi effect. For example, based on the data in the table, although the nominal tax burden and the average collection periods were the same in 2010 and 2011, the fact that the inflation rate was higher in 2011 compared to 2010 caused a higher tax loss. Likewise, in 2015 and 2016, when the difference between the inflation rates and the nominal tax burden was very small, that is, the data was close to each other, the loss due to the Olivera-Tanzi effect increased in 2016 compared to 2015. Therefore, the impact of inflation rates, nominal tax burden and average collection periods on tax loss due to the Olivera-Tanzi effect is significant.

4. CONCLUSION

In addition to financing public expenditures, tax revenues are used for many purposes such as economic stability, justice distribution, economic growth, fighting poverty. Usage of taxes for these purposes is undoubtedly dependent on its size and full and complete collection. Accordingly, the efficiency of taxes, which constitute an important size in the total economy and which has high tax efforts, will also be high. Therefore, states are required to take legal, political, administrative, etc. to collect tax revenues with the least loss. it makes many decisions and carries out policies. However, although policies are implemented and measures are taken to fully collect tax revenues, tax losses may arise due to the fact that it is a material asset transferred from individuals to the public administration and is affected by many factors. Depending on the social, political and macroeconomic conditions of the country and the world, taxes that change development and change may increase or decrease depending on these developments and changes. These increases and decreases can be real as well as nominal. Inflation, which is one of the macroeconomic variables that affect the real decrease of taxes, reveals the effect of taxes depending on the average collection periods. Accordingly, in economies where inflation is high, taxes suffer real losses depending on the length of tax collection periods. In the literature Olivera-Tanzi effect in the 2005-2019 period it was examined in this study lost to Turkey.

Turkey for the period 2005-2019 due to the Olivera-Tanzi effect in studies that examine the tax loss incurred; inflation rate, average collection time, real value of 1 TL tax value, nominal tax burden, real tax burden and tax loss caused by Olivera-Tanzi effect are included. According to the results obtained in the study, inflation rates, nominal tax burdens which are the ratio of general budget tax revenues to GDP, real tax burden and average weighted collection periods generally increase and decrease within the period. In addition, the real value of the 1 TL tax obtained in 2005-2019 period calculated using the data in the 1st and 2nd columns was found to be 0.98 TL in general. The lowest tax value appeared in 2018, when inflation was high. When the tax loss caused by the Olivera-Tanzi effect was calculated, it was found that the tax loss caused by the Olivera-Tanzi effect fluctuated depending on the inflation rates and average collection periods.

When the period is evaluated in general, tax loss due to Olivera-Tanzi effect varies between 0.35% and 0.67%. When looking at the causes of this variability, 3 basic values come to the fore. The first is the inflation rates, the second is the nominal tax burden and the other is the average collection periods. According to this, real losses occur in tax revenues in periods of high inflation and in periods where average collection periods are extended depending on the nominal tax burden. Turkey in this period, while losses in recent declines towards the middle period of the first period, it is clear that an increase again now. In order to reduce the real loss in tax revenues caused by inflation, firstly, inflation rates should be reduced and tax collection periods should be reduced. In addition, a decrease in tax burdens will contribute to the reduction of this loss. Therefore, public administration should produce policies considering these three important issues in order to reduce the real loss in tax revenues.

REFERENCES

- AKSOY, Ş. (1998). Kamu Maliyesi, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- GİB, (2020), https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm Erişim Tarihi: 29.04.2020
- GİB, (2020), https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_3.xls.htm Erişim Tarihi: 2.05.2020
- OLIVERA, J. (1967). Money, Prices, and fiscal Lags: a Note on the Dynamics of Inflation, Banca Nazionale Del Lavoro, vol 20, September
- SARAÇOĞLU, F. (2019). Gelir Vergisinin Konusu ve Mükellefiyet Şekilleri, D. Gökbil İçinde, Özel Vergi Hukuku I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3909, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2705, Eskişehir.
- ŞEN, H. (2003). Olivera Tanzi Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Maliye Dergisi, sayı 143, Mayıs-Ağustos.
- TANZI, V. (1977). Inflation, Lags in Collection, and the Real Value of Tax Revenue, International Monetary Fund Staff Papers, 24(1), s. 154-167.
- TANZI, V. (1978). Inflation, Real Tax Revenue, and the Case for Inflationary Finance: Theory with an Application to Argentina, International Monetary Fund Staff Papers, 25(3), s. 417-451.
- TUİK, (2020), <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 2.05.2020

HİPERTANSİYON HASTALARININ HİLL-BONE HİPERTANSİYON TEDAVİSİNE UYUM ÖLÇEĞİ İLE TEDAVİYE UYUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Betül Gülfem Başakın

Biruni Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Fakültesi/ Beslenme ve Diyetetik Bölümü
gulfembasakin@gmail.com

Sevde Kahraman

Biruni Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Fakültesi/ Beslenme ve Diyetetik Bölümü
skahraman@biruni.edu.tr

Fatma Çelik

Biruni Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü
fcelik@biruni.edu.tr

Özet

Dünya genelinde yüksek morbidite ve mortalite oranına sahip kalp-damar hastalıklarından biri hipertansiyon hastalığıdır. Hipertansiyon hastalarının tedaviye uyumu; yaşam kalitesi ve süresinin artırılması açısından önemlidir. Bu çalışma, hipertansiyon tanısı almış hastaların tedaviye uyumunu Hill-Bone Hipertansiyon Tedavisine Uyum Ölçeği (HBHTUÖ) ile belirlemek ve hastaların demografik, antropometrik özellikleri ile tedaviye uyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Araştırma, 50 hipertansiyon hastasının (%54'ü kadın) gönüllü katılımı ile 22.10.2018-10.12.2018 tarihleri arasında İstanbul ili Bağcılar ilçesinde yapılmıştır. Hastaların demografik özellikleri, antropometrik ölçümleri kaydedilmiştir. Ayrıca 14 soruluk HBTUS uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS 15.0 programı ile değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılan hipertansiyon hastası kadınların ortalama beden kütle indeksi değeri 34 kg/m² iken erkeklerin 30 kg/m²'dir. Popülasyonun çoğunun obez olduğu saptanmıştır. Hastaların yarısından fazlası 51-65 yaş arasındadır. Katılımcıların %30'u sigara kullanıyorken, %8'i sigara kullanmayı bırakmıştır. HBHTUÖ skoruna göre bireylerin %22'si hipertansiyon tedavisine uyumlu iken çoğunluğu (%78) uyumsuzdur. Çalışma sonucuna göre, hipertansiyon görülme sıklığı ile vücut ağırlığı, sigara kullanımı ve yaş arasında doğru orantı bulunmaktadır. Hipertansiyon tedavisine uyumu düşük bulunan gruplar; kadınlar, orta yaş üzerinde olan ve sigara kullanan bireylerdir. Böylece hipertansiyonun kontrol altına alınması kolaylaşabilir ve hastalığa bağlı oluşabilecek semptomlar azalarak hastaların yaşam kalitesi artabilir.

Anahtar Kelimeler: hipertansiyon, Hill-Bone, tedaviye uyum

EVALUATION OF THE ADAPTATION OF HYPERTENSION PATIENTS TO THE TREATMENT WITH THE HIL-BONE HYPERTENSION TREATMENT

Abstract

One of the cardiovascular diseases with high morbidity and mortality rate worldwide is hypertension disease. Treatment compliance of hypertensive patients; It is important in terms of increasing the life quality and duration. This study was conducted in a descriptive type in order to determine the compliance of patients diagnosed with hypertension with the Hill-Bone Hypertension Treatment Compliance Scale (HBTUS) and to demonstrate the relationship between the patients' demographic, anthropometric characteristics and compliance with the treatment. The study was carried out between 22.10.2018-10.12.2018 in Bağcılar district of Istanbul, with the voluntary participation of 50 hypertensive patients (54% women). The demographic characteristics and anthropometric measurements of the patients were recorded. In addition, 14 questions of HBTUS were applied. The collected data were evaluated with SPSS 15.0 program. The average body mass index value of women with hypertension who participated in the study was 34 kg/m², while men were 30 kg/m². It has been found that most of the population is obese. More than half of the patients are between 51-65 years old. While 30% of the participants smoked, 8% stopped smoking. According to the HBTUS score, 22% of the individuals are compatible with the treatment of hypertension, while the majority (78%) are not.

According to the results of this study, there is a direct proportion between the frequency of hypertension and body weight, smoking and age. Groups with low compliance to hypertension treatment; women are middle-aged and smoking individuals. It is important to increase the compliance of the elderly, female and hypertensive patients with high body weight to treatment. Thus, control of hypertension can be facilitated and the symptoms that may occur due to the disease decrease and the quality of life of the patients can be improved.

Keywords: hypertension, Hill-Bone, compliance with treatment

1. GİRİŞ

Kalp damar hastalıkları tüm dünyada yüksek oranda morbitide ve mortaliteye yol açan hastalıklardır. Ölüme neden olan hastalıkların başında gelen hipertansiyon doğru zaman, tanı ve tedaviyle önlenabilir ya da geciktirilebilmektedir. Birçok kalp damar hastalığı ve böbrek yetmezliği gibi hastalıklar için hipertansiyon kan basıncının düzenlenmesiyle en düzeltilebilir risk faktörüdür. Hipertansiyon tedavisinde en önemli sorun, hastalığın kendisinde değil hipertansiyonu olan kişilerin tedaviye uyum göstermemesidir (Dönmez ve ark. 2015).

Yaşam kalitesi; kişinin yaşadığı kültür ve değer sistemleri çerçevesinde, amaçları, beklentileri, standartları ve ilgileri ile ilişkili olarak yaşamdaki pozisyonunu algılaması şeklindedir. Tedaviye uyum, hasta bireyin önerilen ilaçlarını kullanmak, diyetini uygulamak veya önerilen diğer yaşam tarzı değişikliklerini gerektiğinde yerine getirmesi yönündeki algı ve tutum değişikliklerini içerir. Tedaviye uyumsuzlukta ise ilaç tedavisine bağlı kalmamak, reçetesini yazdırmamak veya tedavi programına sadık kalmamak bulunmaktadır. Kontrol randevularına düzenli gitmemek, sigara içmek, yetersiz fiziksel aktivite, alınması gerekenden fazla kalori alımı, yağlı ve sodyumdan zengin diyet gibi sağlıksız alışkanlıkları sürdürmek tedavide uyumsuzluğa neden olabilecek sebepler arasında sayılabilir. Tedavide uyumu artırmanın öncelikli yollarından biri, tedavide çizilecek yola ilişkin kararlara hastanın da katılmasıdır. Hipertansiyon hastalığı yönetiminde başarı elde etmek, düzenli kan basıncı kontrolünü, önerilen ilaç tedavisine devamlılığı ve uygun yaşam tarzı değişikliklerini gerektirmektedir. Tedaviye uyumun artması sonucunda hipertansiyonun kontrol altına alınması, hastalık ile ilgili belirtilerin görülmesini azaltarak yaşam kalitesini artırabilir. Birçok araştırmada hipertansiyon tedavisine artan uyumsuzlukla birlikte yaşam kalitesinde azalma arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. (Yıldız ve Küçükazman, 2008).

Literatürde tedaviye uyum ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Teke ve Arslan, (2018) yaptıkları çalışmada kırsal alanda yaşayan 235 hipertansiyon hastasında ilaca uyumu ele almıştır. Çalışmada değerlendirmeye dâhil edilen kişilerin yaş ortalaması 63,2 olup, %64,3'ü kadın ve %78,7 si evli, %47,7'si ilköğretim-ortaöğretim mezunudur. Sistolik ve diyastolik kan basıncı kontrol altında olanların olmayanlara, düzenli ilaç kullananlarının kullanmayanlara, tansiyonun yan etkilerini bilmeyenlerin bilenlere göre Hastaların İlaç Tedavisine Bağlılık/Uyum Öz Etkililik Ölçeğine göre puan ortalaması yüksek bulunmuştur. 301 bireyin katılımıyla yapılan bir diğer çalışmada, katılımcıların %77,4 nün ilaç ve diyet tedavisine uyumlu ve yaşam değişikliğini gerçekleştirme başarısına sahip olduğu, kadın katılımcılarda uyumun erkeklere göre daha az olduğunu saptamışlardır. Kan basıncını aksatmadan ölçenlerin hiç ölçtirmeyenlere göre uyum düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Haftada üç gün ve daha fazla egzersiz yapanların uyumlarının oldukça yüksek olduğu ve hekimin verdiği diyetle tam uyum gösterenlerin de tedaviye tam uyumlu olduğu saptanmıştır. Fazla kilolu olmayanların uyumunun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Esirgen, 2018). Ramli ve ark., (2012) katılımcıların çoğunluğunun Malezyalı (%63.2) olduğu, hastaların %62.8'inin kadın, %43.6'sının diyabetli %38.9'unun obez ve hastaların sadece küçük bir yüzdesinin sigara içenler (%8.4) veya alkol kullananlar olduğu (%5.5) yaptıkları bu çalışmada, 653 kişilik bir örneklem grubunda tedaviye uyumun %53.4 gibi ortalama bir uyumda olduğu saptanmıştır. Osamor ve ark., (2011) çalışmalarında örneklem grubun klinik takiplerine katılımı yüksek olanların tedaviye de %67.5 oranıyla yüksek uyumlu olduklarını olduğunu saptadılar. Çalışmalarında hipertansiyonun tedavi edilebilir olduğuna inanan hastaların bunun tedaviye yüksek uyumla mümkün olduğunu düşünen hastalarda da yine tedaviye uyumu yüksek saptadılar. Natarajan ve ark., (2013) yaş ortalaması 66 ve çoğunluğu erkek 656 kişi ile yaptıkları çalışmada Morisky ölçeği kullanılarak hipertansif kişilerin tedaviye uyumlarını değerlendirmiş ve katılımcıların

%77.4'nün yüksek uyum gösterdiği saptanmıştır. Bu çalışmada, Hipertansiyon hastalarında tedavi uyumu ile yaşam kalitesi arasında bir ilişki var mıdır ve hipertansiyon hastalarının Hill-Bone hipertansiyon tedavisine uyumları ne kadardır sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmada ayrıca hem tedavi uyumunun hem de yaşam kalitesinin bazı sosyo-demografik özelliklere bağlı olarak değişim gösterip göstermediği de incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOD

Çalışma, 22 Ekim 2018 ve 10 Aralık 2018 tarihleri arasında, yetişkin hipertansiyon hastalarına anket yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya alınan hastaların, demografik bilgileri, hastalara sunulan Hill-Bone skalası, besin tüketim kaydı ve kilo, boy, bel çevresi ve kalça çevresi gibi antropometrik ölçümler kaydedilmiştir.

2.1 Hill-Bone Hipertansiyon Tedavisine Uyum Ölçeği (HBHTUÖ)

Ölçeğin total puanı haricinde randevu bilgileri, ilaç ve besin alımı ile ilgili alt başlıklar vardır. Ölçek 4'lü likert tipi seçenekli 14 sorudan oluşmaktadır. Yanıtlar (0) "Hiçbir zaman", (1) "Bazen", (2) "Çoğu zaman" ve (3) "Her zaman" seçeneklerini barındırmaktadır. Ölçeğin 6. Sorusu dışında diğer maddelerinin tümü olumsuz soru şeklindedir. Altıncı soru ters kodlanacak şekilde, değerlendirmede total puan için tüm soruların, ilaç alımı alt başlığı için 1, 2, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14. soruların, besin alımı alt başlığı için 3, 4 ve 5. soruların, randevu bilgileri alt başlığı için ise 6, 7 ve 8. soruların toplamı alınır. Ölçeğin toplam puanı madde sayısı ile bağlantılı olarak 0 ile 42 arasında değişir. Ölçeğin toplam puanlarına bakılır; eğer hipertansif kişi bütün sorulara en olumlu yanıtları vererek toplamda "0" puan almış ise tam uyumlu olarak nitelendirilir. Soruların olumsuz yapıda olması sıfırdan farklı artan puanlar ile tedaviye olan uyumun azaldığı görülmektedir. (Kim ve ark., 2000).

2.2 Besin Tüketim Kaydı:

Kişinin, üç gün (iki gün hafta içi 1 gün hafta sonu olmak üzere) boyunca tükettiği besinleri kaydedilmesini gerektiren bir uygulamadır. Üç ana ve üç ara öğün olmak üzere öğünlerde tüketilen besinler, ölçüleri ve içerikleri ile not edilir. Bu kayıtlara göre kişinin aldığı ortalama enerji ve karbonhidrat, protein ve yağ miktarları ölçülmektedir.

2.3 Antropometrik Ölçümler

Bel çevresi ölçümü, en alt kaburga kemiği ile kristailiyak arası mesafenin orta noktasından, elastik olmayan bir mezura ile ölçülmüştür. Kalça çevresi ölçümü, hastanın yan tarafına geçilip, kalçanın en yüksek noktasından ve önde simzispubisden geçen çevre, elastik olmayan bir mezura ile ölçülmüştür.

3. SONUÇLAR

3.1 Bireylerin Antropometrik Ölçümlerinin Değerlendirilmesi

Hastaların beslenme durumlarını değerlendirmek için yapılan antropometrik ölçümler kadın ve erkekler için ayrı ayrı tablo 1'de gösterilmektedir. Kadınlarda boy ortalamaları 158 cm ve ağırlık ortalamaları 85 kg bel çevresi ortalamaları 105 cm ve kalça çevresi ortalamaları 111 cm olarak ölçülmüştür. Beden kütle indeksi (BKİ) ortalamaları olarak saptanmıştır. Erkeklerde boy ortalamaları 173 cm ve ağırlık ortalamaları 90 kg, bel çevresi ortalamaları 104 cm ve kalça çevresi ortalamaları 105 cm olarak ölçülmüştür BKİ ortalamaları olarak saptanmıştır.

Tablo 1.Antropometrik Ölçümler

ANTROPOMETRİK ÖLÇÜMLER	KADIN=27			ERKEK=23		
	MİN.	MAX.	SD.	MİN.	MAX.	SD.
BOY (cm)	150	168	0.044	160	194	0.092
AĞIRLIK (kg)	65	120	14.57	73	118	13.60
BEL ÇEVRESİ (cm)	75	130	14.93	85	124	13.27
KALÇA ÇEVRESİ (cm)	85	138	15.95	84	138	18.69
BKİ	24.81	49.94	6.628	21.25	36.11	4.087

BKİ: Beden Kitle İndeksi

SD: Standart Sapma

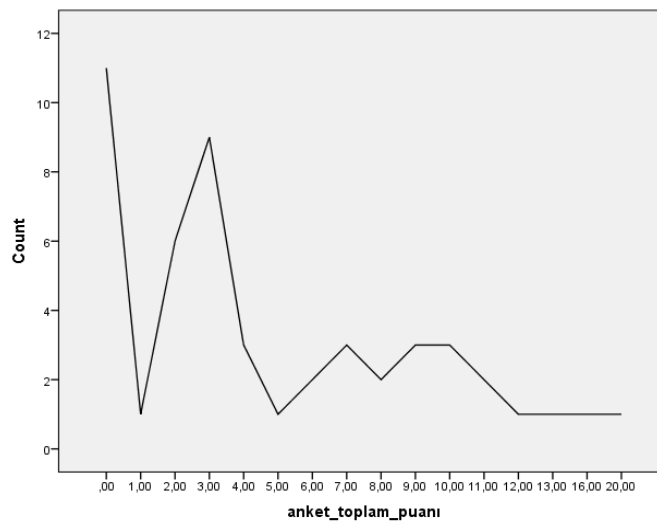
3.2 Besin Tüketim Kayıtlarının İncelenmesi

Erkeklerde 2100 ile 2250 kkal arasında tüketilmesi gereken günlük total enerjinin araştırma sonucunda ortalama olarak 1604 kkal olduğu yani normal değerlerden daha az enerji alındığı görülmüştür. Kadınlarda ise 1790 -1900 kkal aralığında olması gereken günlük alınan enerji miktarının araştırma sonuçlarına göre 1626 kkal olduğu, normal değerlere erkeklere göre daha yakın olduğu görülmüştür. Kadınların günlük tüketmesi gereken protein miktarı 52-65 gr/gün iken araştırma sonucunda normal değerlerin üzerinde 64,9 gr/gün protein alındığı görülmüştür. Erkeklerde ise bu alım günlük 60-75 gr/gün olması gerekirken araştırma sonucuna göre ortalama protein alımının 69,7 gr/gün olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak erkeklerin protein alımının normal değerler arasında olduğu söylenebilmektedir. Yetişkinler için ortalama yağ miktarı ise 65 gr/gün iken erkeklerde bu değer 73 gr, kadınlarda ise 66 gr alındığı saptanmış olup her iki grubun da normal değerlerin üstünde yağ aldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Örneklem yaş grupları

DEĞER	SIKLIK	YÜZDE	DEĞER YÜZDESİ	KATKI YÜZDESİ
20-30	2	4	4	4
41-50	9	18	18	22
51-60	21	42	42	64
61-65	11	22	22	86
65-70	2	4	4	90
71-75	4	8	8	98
>75	1	2	2	100
Toplam	50	100	100	

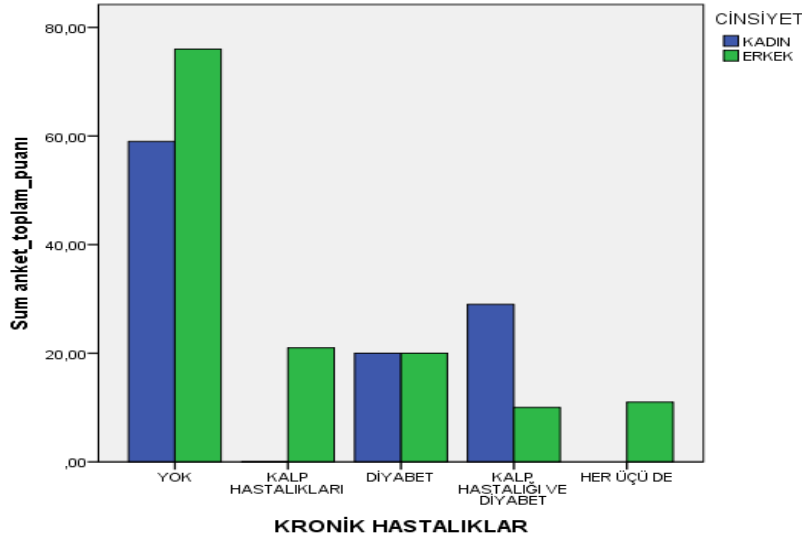
Anket yapılan 50 hipertansiyon hastasının yaş dağılımları tablo 1’de verilmiştir. Topluluğun çoğunluğunun 51 yaşından büyük olduğu görülmüştür. 51-60 yaş arası ve 61-65 yaş arası grupları topluluğun yarısından daha fazlasını oluşturmaktadır. Bu durum hipertansiyonun yaş ilerledikçe görülme olasılığının arttığını, özellikle de 51-65 yaş arasındaki kişilerde hipertansiyon görülme ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. 20-30 yaş grubu ise anket grubunun yalnızca %4’ünü oluşturmaktadır. Bu oran, hipertansiyonun yalnızca yaşlanmaya bağlı kronik bir hastalık olmadığını çevresel faktörler (stres, yaşam tarzı, beslenme düzeni, egzersiz durumu) ve genetik faktörlere de bağlı olabileceğini göstermektedir.

Şekil 1. Anket sonuçlarına göre HBHTUÖ puan durumu

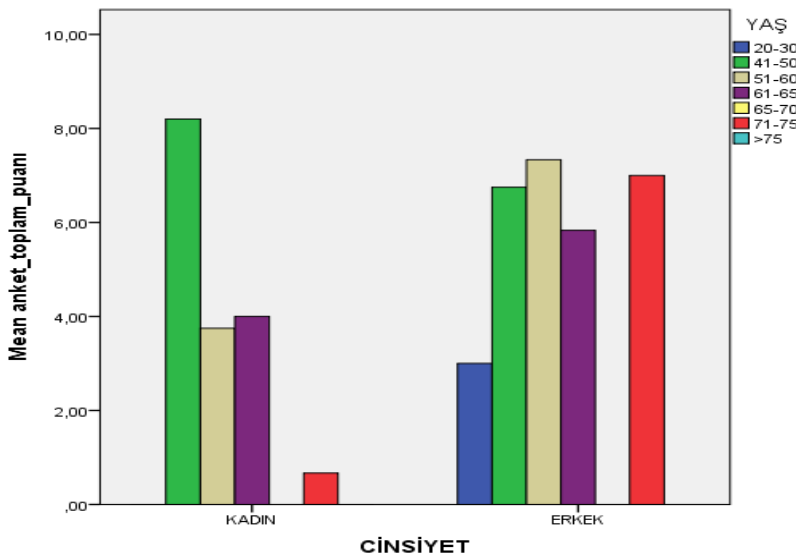
Şekil 2’de ankete katılan hipertansiyon hastalarının HBHTUÖ göre puan durumları verilmiştir. 50 kişiden yalnızca 11’inin Hill-Bone Hipertansiyon tedavisine uyumunun tam olduğu

söylenebilmektedir. Geriye kalan 32 kişinin ise artan puan durumlarına göre tedaviye uyumdan uzaklaştığı ve hipertansiyon tedavisine tam uymadıkları saptanmıştır. Bu uyumsuzluğa sosyo-demografik bazı özelliklerin ve antropometrik ölçümlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin sigara kullanımının hipertansiyonlu kişilerde ayrıca ek kronik hastalıklara sebep olabildiği, ilerleyen yaş gruplarında hipertansiyon görülme sıklığının arttığı, bel ve kalça çevresinin yanında BKİ'nin de tansiyon hastalarında etkili olduğu ve bu etkenlerin artan değerlerinde tansiyon açısından negatif etki yapabileceği sonucunu çıkarılabilmektedir.

Şekil 2. Cinsiyetlere ve kronik hastalıklara göre anket uyum puan skalası

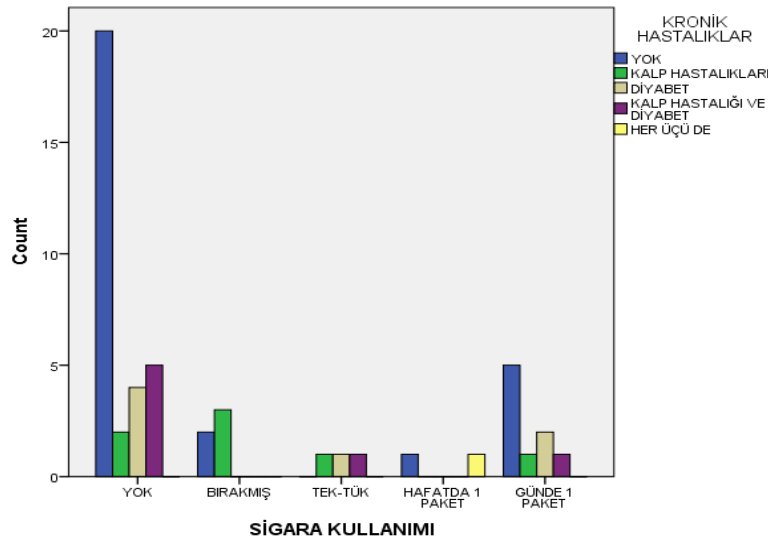
Şekil 3’de anket yapılan kişilerde hipertansiyon yanında sık görülen bazı kronik hastalıklar ile anket puanlarının ilişkisi verilmiştir. Anket uygulanan kişilerde hipertansiyonun yanında daha çok kalp hastalıkları, diyabet ve hiperlipidemi olduğu belirlenmiştir. Şekil 3’te, erkeklerde kadınlara göre hipertansiyon dışında başka bir kronik hastalığın görülme sıklığının daha az olduğu saptanmıştır. Bunun yanında hipertansiyona ek olarak erkeklerde kadınlara göre daha fazla kalp hastalıklarının görüldüğü ve bu sıklığı takip eden bir hipertansiyon tedavisine uyumsuzluğun daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kardiyolojik hastalıkların ve diyabetin de birlikte görüldüğü kişilerde kadınların erkeklere göre anket puanının daha yüksek olduğu dolayısıyla hipertansiyon tedavisine kadınların daha az uyum gösterdiği sonucu çıkarılmaktadır.

Şekil 3. Cinsiyet ve yaşa göre hipertansiyon tedavisine uyum durumu

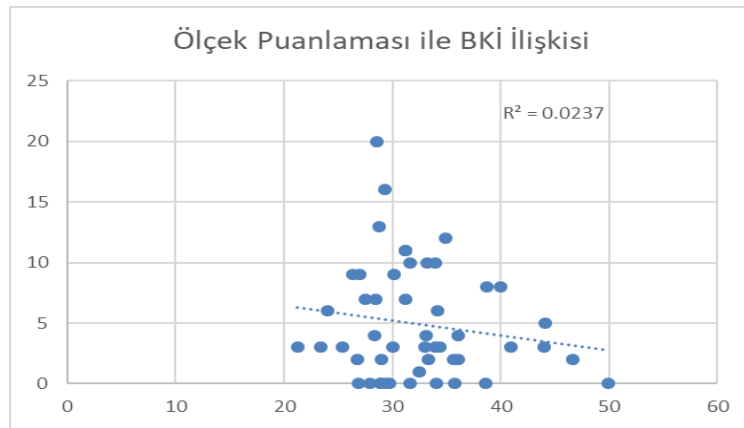
Cinsiyete göre hipertansiyon tedavisine uyum durumu yorumlanacak olursa, kadınların erkeklere nazaran anket puanlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum genel olarak kadınların erkeklerden daha çok hipertansiyon tedavisine uyum gösterdiğini kanıtlamaktadır. Yaş grupları da göz önünde bulundurulduğunda, kadınlarda 41-50 yaş grubunun, 71-75 yaş grubuna göre daha az tedaviye uyum gösterdiği söyleyebilmektedir. Erkeklerde ise 51-60 yaş grubu tedaviye en uyumlu yaş grubu olarak görülmektedir. 71-75 yaş ve 41-50 yaş erkek hasta grubunun hipertansiyon tedavisine uyumlarının az olduğu görülmektedir. Cinsiyet ve yaşa göre hipertansiyon tedavisine uyum durumları şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 5'te, hipertansiyon hastalarında hipertansiyona ek olarak sık görülebilen kronik hastalıklar ve bunların sigara kullanımı ile ilişkisi görülmektedir. Sigara kullanmayan kişilerde hipertansiyon yanında başka bir kronik hastalığın görülmediği saptanmıştır. Tek-tük sigara kullananlarda ise hipertansiyona ek olarak kalp hastalıkları, diyabet ve bunların her ikisinin de birlikte görülebileceği olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Sigara kullanımı ve kronik hastalıklar arasındaki ilişki grafiği

Erkelerde sigara kullanımının kadınlara göre çok daha fazla olduğu ve hipertansiyona ek kalp hastalıkları, diyabet ve hiperlipidemisinin erkeklerde görülme sıklığının kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise sigara kullanımının diğer kronik hastalıklara oranla hiperlipidemi düzeyini önemli ölçüde etkilediğini şekil 5'ten çıkarabilmektedir. Sigaranın hipertansiyon ve kronik hastalıklar açısından etkisinde tek başına bir faktör olmadığı, cinsiyet ve fiziksel açıdan kadın ve erkeklerin arter ve kılcal damarlarındaki çap farkından ve genetik faktörlerden de etkilenebileceği unutulmamalıdır.

Şekil 6. Ölçek puanlaması ile BKİ arasındaki ilişki

Yapılan anket puanlaması sonucunda elde edilen puanlar ve ankete katılan kişilerin BKİ'leri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamış ($R^2=0,0237$) olup genel olarak BKİ' si 30 ve civarında olan kişilerin anket puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Anketin ortalama BKİ değerinin 33,5 ile 37 arasında olmasının da BKİ değerinin grafikte kümелendiği saptanmıştır. Bu nedenle ikinci derece şişman ve üçüncü derece şişman kişilerde hipertansiyon hastalığının görülme olasılığının fazla olduğu söyleyebilmektedir.

3. TARTIŞMA

Çalışmada kullanılan BKİ ve antropometrik ölçümler tek başına bilimsel bir tedaviye uyumsuzluk veya malnutrisyon durumunu saptamada yeterli olmamaktadır. Çalışmada tedaviye uyumun bu bilgilerle hipertansiyon hastalarının ortalama kilo ve BKİ değerlerinin normal değerlerin üzerinde olduğunu göstermektedir. Yaş grupları açısından incelendiğinde 51-50 yaş aralığında ve üstü yaş gruplarında hipertansiyonun fazla görüldüğü saptanmıştır. Bu da bize artan yaşla birlikte hipertansiyon hastalığı riski arttığını, hipertansiyon tedavisine uyumun zorlaştığını ve tedaviye uyumun azaldığını göstermektedir. Bel ve kalça ölçümleri, yaşama ortamı, eğitim durumu, iş hayatı ve medeni durum ankette yer alan sosyo-demorafik kriterler olup hipertansiyon tedavisine uyum ile aralarında önemli bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Sigara kullanımı, az miktarda da olsa alkol kullanımı, bel ve kalça çevresi ölçümleri, yaş ve BKİ değerleri hipertansiyon tedavisine uyumu etkileyen önemli etkenler olduğu bu çalışma sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Artan yaş ve BKİ değerlerinin yanında sigara kullanımının önemli ölçüde tedaviyi uyumsuzluğa götürdüğü ve hipertansiyonun görülme prevalansını artırdığı görülmüştür. Yüksek olan bel ve kalça çevresi oranlarının da uyum sürecini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bu çalışmada özellikle kadınların ve eğitim düzeyi düşük olan bireylerin yaşam kalitelerinin düşük olduğu bulunmuştur.

KAYNAKLAR

1. DÖNMEZ, İ., MEMİOĞLU, T., ERDEM, F. (2015) Yeni Kılavuzların Işığında Hipertansiyon Tanı ve Tedavisi, *European Journal of Health Sciences* 1(1), 49-53.
2. YILDIZ, M., KÜÇÜKAZMAN, M. (2008) Epidemiology of Hypertension. *Güncel İç Hastalıkları Dergisi*, 1,1-3.
3. TEKE, N., ARSLAN S. (2018) Kırsal Alanda Yaşayan Hipertansiyonlu Bireylerin İlaç Tedavisine Uyum Özetkililik Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 11(2), 120-128
4. ESİRGİN, L. (2018) Hipertansif Bireylerin Tedaviye Uyum Ve Yaşam Değişikliği Başarısını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi, *HALK SAĞLIĞI UZMANLIK TEZİ, İSTANBUL*
5. RAMLI, A., AHMAD, N. S., PARADATHATHU, T. (2012) Medication Adherence Among Hypertensive Patients of Primary Health Clinics in Malaysia. *Patient Prefer Adherence*. 6:613-622.
6. Osamor PE, Owumi BE. (2011) Factors Associated With Treatment Compliance in Hypertension in Southwest Nigeria. *J Health Popul Nutr*. 29(6):619-628.
7. NATARAJAN, N., PUTNAM, W., VAN AARSEN, K., LAWSON, B., BURGE, F. (2013). Adherence to antihypertensive medications among family practice patients with diabetes mellitus and hypertension. *Canadian family physician Medecin de famille canadien*, 59(2), 93-100.
8. KİM, MT., HİLL, MN., BONE, LR., LEVINE, DM., (2000) Development and Testing of the Hill-Bone Compliance to High Blood Pressure Therapy Scale, *Progress in Cardiovascular Nursing*, 15: 90-96.

TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTE SIRALAMASININ MUHASEBE-FİNANS LİSANS PROGRAMLARININ TERCİH EDİLİRLİĞİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Kürşad Çavuşoğlu

Mersin Üniversitesi, Anamur MYO, İşletme Yönetimi
kursatcavusoglu@mersin.edu.tr

Özet

Türkiye’de son yıllarda üniversite sayısında ciddi anlamda bir artış gerçekleşmiştir. Üniversite sayısının çoğalması, üniversiteleri tercih edilme noktasında bir rekabete de itmektedir. Üniversite adayları üniversite tercihlerine yaparken yararlandıkları bilgi kaynaklarından biri üniversite sıralamaları olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirliliğine üniversite sıralamasının etki edip etmediğini araştırmaktır. Bu çalışmanın önemi, URAP Türkiye sıralamasının belli bir program bazında etkisi olup olmadığı ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirliliği için üniversiteye giriş sınavından alınan taban puanlar dikkate alınmıştır. Üniversite sıralaması için ise URAP Türkiye sıralamasından faydalanılmıştır. Çalışmada geliştirilen hipotezler çoklu doğrusal regresyon ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda yalnızca öğretim üyesi/öğrenci puanının taban puan üzerinde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu etki de beklenenin aksine negatif çıkmıştır. Makale puanının ve toplam atıf puanının ise taban puan oluşumu üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanılmamıştır. Bu bulgulara göre üniversiteler muhasebe-finance lisans programındaki öğretim üyesi sayısını artırarak muhasebe-finance lisans programlarının taban puanlarının yükselmesine, dolayısıyla tercih edilirliliğinin artmasına katkı sağlayabilirler. İleride yapılacak çalışmalarda akademik performans göstergeleri dışındaki diğer faktörlerin muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirliliğine etkisi olup olmadığı araştırılabilir.

Anahtar Kelimeler: URAP, muhasebe-finance, taban puan, tercih.

EXAMINING THE EFFECT OF TURKEY’S UNIVERSITY RANKINGS ON THE PREFERENCE OF ACCOUNTING-FINANCE UNDERGRADUATE PROGRAMS

Abstract

There has been a significant increase in the number of universities in Turkey in recent years. The increase in the number of universities also pushes universities into a competition at the point of preference. One of the sources of information, that university candidates use when making their university preferences, may be university rankings. The aim of this study is to investigate whether university rankings influence the preference of accounting-finance undergraduate programs in Turkey. The importance of this study is due to the fact whether the URAP Turkey ranking have an impact on the basis of a specific program. The base scores from the university admission test were taken into account for the preference of the undergraduate programs in accounting-finance. URAP Turkey ranking was used for university ranking. The hypotheses developed in the study were tested by multiple linear regression. As a result of the analyses, only the faculty member/student score had a significant effect on the base score. This effect was negative, contrary to expected. Article score and total citation score had no significant effect on base score formation. According to these findings, universities can increase the number of faculty members in the accounting-finance undergraduate program and contribute to the increase of the base scores of the accounting-undergraduate programs, thus increasing their preference. In future studies, it may be investigated whether other factors other than academic performance indicators have an effect on the preference of accounting-finance undergraduate programs.

Keywords: URAP, accounting-finance, base score, preference.

1. GİRİŞ

Türkiye’de son yıllarda üniversite sayısında ciddi anlamda bir artış gerçekleşmiştir. Yüksek Öğretim Kurumu’nun (YÖK) 24.02.2020 tarihli istatistiklerine bakıldığında 129 devlet üniversitesi, 73 vakıf üniversitesi ve 5 vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 207 adet üniversite bulunmaktadır

(YÖK, 2020a). Üniversite sayısının çoğalması, üniversiteleri tercih edilme noktasında bir rekabete de itmektedir. Üniversite eğitimi insan hayatında önemli sonuçları olacak bir karar olup öğrencilerin ve ailelerin üniversite ile akademik program seçimlerinde onları bilgilendirecek bilgi kaynaklarına bakmaları, akademik kaliteye ilişkin bilgi talebini artırarak dünyanın birçok ülkesinde üniversite sıralamalarının geliştirilmesine neden olmuştur (Dill ve Soo, 2005). Genel anlamda üniversite sıralamaları üniversitelerin kalitelerinin geliştirilmesine ve rekabette avantaj sağlamalarına da yardımcı olmaktadır (Aydın ve Kaya, 2017). Üniversite yöneticileri bu tür sıralamalara bakarak kendi kurumlarının diğer kurumlar karşısındaki konumu değerlendirirken, son sınıf lise öğrencileri ise bu tür sıralamalarda üniversiteler arasında kolay bir karşılaştırma yapmalarına olanak sağlayacak niceliksel bilgiyi bulurlar (Griffith ve Rask, 2007).

Alaşehir ve ark. (2014) üniversite sıralaması ile ilgili ilk çalışmaları, Galton'un 'Royal Society' üyesi olan tanınmış İngiliz bilim adamlarını incelediği 'English men of science: Their nature and nurture' çalışmasına kadar götürmektedir. 1900 yılında İngiltere'de başarı mezun sayısını, 1906 yılında Amerika'da başarılı akademisyenleri dikkate alarak periyodik olarak yinelenmeyen sıralamalar gerçekleştirilmiştir (Kalkan ve ark., 2015). 1983 yılında 'US News and World Report' çalışanlarından biri olan Bob Morse 'Amerikan Kolejleri' adlı bir çalışma yayınlamış olup, 1987 yılından itibaren ise bu çalışma her yıl yayınlanmaya devam etmiştir (Aydemir, 2016). Pek çok sıralama sistemi bulunmakta olup bunlardan bazılarını QS World, Webometrics, Leiden, Academic Ranking of World Universities (ARWU), Times Higher Education, The Center for Measuring University Performance (MUP), FORBES, U.S. News oluşturmaktadır (Aydemir, 2016).

Türkiye'de 2009 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Enformatik Enstitüsü bünyesinde kurulan, kar amacı taşımayan URAP (University Ranking by Academic Performance) Araştırma Laboratuvarı, Türkiye ve dünya üniversitelerini akademik başarıları doğrultusunda değerlendirerek sıralamasını yapmaktadır (URAP, 2020a). URAP Türkiye'deki üniversitelerin genel sıralamasını yaparken makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen makale sayısı, atıf sayısı, öğretim üyesi başına düşen atıf sayısı, toplam bilimsel doküman sayısı, öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman sayısı, doktora mezun sayısı, doktora öğrenci oranı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı olmak üzere dokuz göstergeden faydalanmaktadır (URAP, 2020b). URAP Türkiye'deki üniversitelerin genel puan tablosunu açıklarken makale sayısı ile öğretim üyesi başına düşen makale sayısını toplayarak makale puanı altında, atıf sayısı ile öğretim üyesi başına düşen atıf sayısını toplam atıf puanı altında, toplam bilimsel doküman sayısı ile öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman sayısını toplayarak toplam bilimsel doküman puanı altında, doktora mezun sayısı ile doktora öğrenci oranını toplayarak doktora mezun öğrenci sayısı puanı altında ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısını ise öğretim üyesi/öğrenci puanı altında puanlamaktadır (Özbaşı ve Uslu, 2018; URAP, 2020c).

URAP'a göre Türkiye'deki üniversitelerin akademik performansı değerlendirilirken üniversitelerin güncel başarılarının yanı sıra performanslarının sürekliliği de dikkate alınır (Alaşehir ve ark., 2014). Ayrıca hem eğitim odaklı hem de araştırma odaklı göstergelere sahiptir (Alaşehir ve ark., 2014).

Bu çalışmanın amacı, muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirliğine üniversite sıralamasının etki edip etmediğini araştırmaktır. Muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirliği için üniversiteye giriş sınavından alınan taban puanlar dikkate alınmıştır. Üniversite sıralaması için ise URAP Türkiye sıralamasından faydalanılmıştır. Bu sıralamadan faydalanılmasının nedeni akademik performansı dikkate almasıdır. Akademik performansı daha yüksek bir üniversiteden mezun olan muhasebe-finance mezunu birisinin, akademik açıdan daha donanımlı olduğu varsayılırsa muhasebe-finance alanında istihdamının daha kolay gerçekleşebileceği düşünülebilir. Bu açıdan muhasebe-finance programlarını tercih edeceklerinin kararlarını verirken URAP Türkiye sıralamasını dikkate almaları beklenebilir. Bu çalışmanın önemi, URAP Türkiye sıralamasının belli bir program bazında etkisi olup olmadığı ortaya koymasından kaynaklanmaktadır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR VE HİPOTEZLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Sauder ve Lancaster (2006), U.S. News and World Report sıralamasının hukuk fakültelerinin kabul süreçlerinde aday öğrenciler ile fakültelerin karar vermelerine etkisini inceledikleri araştırmalarında, hem aday öğrencilerin hem de fakültelerin kararlarına anlamlı etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Griffith ve Rask (2007), üniversitelerin U.S. News and World Report sıralamasındaki değişikliğin üniversiteye kaydolma olasılığına etkisini araştırdıkları çalışmalarında, üniversite seçiminin sıralamadaki değişikliğe duyarlı olduğunu ve daha düşük sıralarda sıralamaya duyarlılığın zayıfladığını bulmuşlardır.

Bowman ve Bastedo (2009), çalışmalarında U.S. News and World Report sıralamasının öğrencilerin ortalama SAT/ACT puanları, liselerinde ilk %10'a giren öğrenci yüzdesi, kabul edilen aday yüzdesi, alınan başvuru sayısı ve kabul edilen kayıtlı öğrenci yüzdesi şeklinde belirtilen üst düzey üniversitelerin kabul göstergelerine etkisini incelemişlerdir. Bowman ve Bastedo (2009), U.S. News and World Report sıralamasının ön sıralarında yer almanın, sonraki yılın kabul göstergelerinde önemli bir artışa yol açtığını söylemişlerdir.

Kalkan ve ark. (2015), URAP Türkiye sıralamasının belirlenmesinde yararlanılan değişkenlerin üniversite doluluk oranlarına, yani üniversitelerin tercih edilmelerine etkisini inceledikleri çalışmalarında yalnızca bilimsel doküman puanı ile zaman değişkenlerinin anlamlı etkiye sahip olduğunu buna mukabil makale puanının, atıf puanının, doktora puanının ve öğretim üyesi/öğrenci puanının ise etkiye sahip olmadığını bulmuşlardır. Bu çalışma diğer çalışmalardan farklı olarak Türkiye'deki muhasebe-finance lisans programlarının taban puanları üzerinde, yani tercih edilebilirliği üzerinde, URAP Türkiye sıralamasının etkisi olup olmadığını araştırmaya çalışmaktadır. URAP Türkiye sıralaması yukarıda da ifade edilen beş puanın toplanması sonucu bulunan toplam puana göre belirlenmektedir. Toplam puan arttıkça sıralamanın üst sıralarına çıkılmaktadır. URAP Türkiye sıralamasının üst sıralarında yer alan üniversiteler akademik performans açısından daha iyi olduğu düşünülerek, daha fazla tercih edilebileceği dolayısıyla bu üniversitelere bağlı muhasebe-finance lisans programlarının taban puanlarının artabileceği beklenebilir. Bu çerçevede hipotezler şu şekilde ifade edilmiştir:

H₁: URAP Türkiye sıralaması makale puanının muhasebe-finance lisans programlarının taban puanına anlamlı pozitif etkisi vardır.

H₂: URAP Türkiye sıralaması toplam atıf puanının muhasebe-finance lisans programlarının taban puanına anlamlı pozitif etkisi vardır.

H₃: URAP Türkiye sıralaması toplam bilimsel doküman puanının muhasebe-finance lisans programlarının taban puanına anlamlı pozitif etkisi vardır.

H₄: URAP Türkiye sıralaması doktora mezun öğrenci sayısı puanının muhasebe-finance lisans programlarının taban puanına anlamlı pozitif etkisi vardır.

H₅: URAP Türkiye sıralaması öğretim üyesi/öğrenci puanının muhasebe-finance lisans programlarının taban puanına anlamlı pozitif etkisi vardır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntem kısmında araştırmanın verilerinden, değişkenlerinden, sınırlılıklarından ve veri analizinden bahsedilmiştir.

3.1. Araştırmanın Verileri, Değişkenleri ve Sınırlılıkları

Araştırmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. YÖK Lisans Atlası yazılımında 'muhasebe' ve 'finance' kelimeleri ayrı ayrı girildiğinde 'Muhasebe Bilgi Sistemleri', 'Muhasebe ve Denetim', 'Muhasebe ve Finance Yönetimi', 'Muhasebe', 'Bankacılık ve Finance', 'Ekonomi ve Finance', 'Finance ve Bankacılık', 'İslam Ekonomisi ve Finance', 'Uluslararası Finance ve Bankacılık', 'Uluslararası Finance', 'Uluslararası Ticaret ve Finance' şeklinde program isimlerine rastlanmıştır (YÖK, 2020b). Analizlerde kolaylık olması için bu program adları 'muhasebe-finance' başlığı altında toplanmıştır. Muhasebe-finance lisans programlarına ait taban puanlar YÖK Lisans Atlas yazılımından (YÖK, 2020b) elde edilmiştir. YÖK Lisans Atlas yazılımında sadece son dört yıla ait taban puanlar bulunduğundan 2016, 2017, 2018 ve

2019 yıllarına ait taban puanlara bakılmıştır. Taban puan araştırmada bağımlı değişken olarak yer almıştır.

Kalkan ve ark. (2015) URAP sıralamasının üniversite doluluk oranlarına etkisini inceledikleri çalışmalarında doluluk oranlarının bir önceki yılın sıralamasından etkileneceğini düşünerek sıralama verilerini bir yıl öncesini dikkate alarak düzenlemişlerdir. Bu çalışmada da benzer şekilde URAP Türkiye sıralamasına ilişkin 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 verileri kullanılmıştır. Bu verilere URAP'ın web sitesinden (URAP, 2020d) ulaşılmıştır. URAP Türkiye sıralamasına ilişkin makale puanı, toplam atıf puanı, toplam bilimsel doküman puanı, doktora mezun öğrenci sayısı puanı ve öğretim üyesi/öğrenci puanı çalışmada bağımsız değişken olarak yer almıştır.

Araştırma, devlet üniversitelerine bağlı ikinci öğretim hariç muhasebe-finance lisans programları ile vakıf üniversitelerine bağlı yalnızca tam burslu muhasebe-finance lisans programları ile sınırlıdır. Taban puana ve URAP Türkiye sıralaması bilgisine ulaşılabilen 225 veri elde edilmiştir.

Veriler analiz edilmeden önce tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerler incelenmiştir. Tek değişkenli uç değerleri incelemek için değişkenlerin standart z puanları hesaplanabilir ve 100'den büyük örneklemelerde +4 ile -4 aralığının dışında kalan veriler tek değişkenli uç değer olarak düşünülebilir (Çokluk ve ark., 2016). +4 ile -4 aralığının dışında yer alan herhangi bir z değerine rastlanmadığı için tek değişkenli sapkın değer bulunamamıştır. Bağımsız değişken sayısına eşit serbestlik derecesi ve $\alpha = 0,001$ anlamlılık seviyesi için bulunan kritik ki-kare değerinden yüksek bir Mahalanobis uzaklık değeri, çok değişkenli uç değer anlamına gelmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Araştırmadaki bağımsız değişken sayısına göre 5 olarak belirlenmiş serbestlik derecesi ve $\alpha = 0,001$ anlamlılık seviyesi için kritik ki-kare değeri 20,515 olup, 10 verinin Mahalanobis uzaklık değeri bu değerden yüksek bulunmuştur. Dolayısıyla bu 10 veri çok değişkenli sapkın değer olarak kabul edilmiş ve veri setinden çıkartılmıştır.

3.2. Veri Analizi

Verilerin analizinde 'SPSS Statistics 17.0' programından yararlanılmıştır. Veriler çoklu doğrusal regresyon ile analiz edilmiştir. Çoklu doğrusal regresyonun normal dağılım, doğrusallık, eşvaryanslılık, çoklu bağlantı olmaması, otokorelasyon olmaması gibi bazı varsayımları vardır (Küçükşile, 2010; Durmuş ve ark., 2011). Normallik varsayımı için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılabilir ve çarpıklık ile basıklık değerleri -2 ile +2 arasında bulunuyorsa, değişkenlerin dağılımı normal olarak düşünülebilir (Civelek, 2018). Tablo 1'de sunulan çarpıklık ve basıklık değerlerine göre normallik varsayımın sağlandığı ifade edilebilir.

Tablo 1. Değişkenlere ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri
MP	215	81,379	30,095	-0,364	-0,894
TAP	215	81,192	32,509	-0,391	-1,048
TBDKP	215	82,023	33,881	-0,337	-0,952
DMÖP	215	66,216	28,483	-0,002	0,410
ÖÜ/ÖP	215	45,076	14,606	0,149	1,145
TP	215	288,476	57,152	0,818	-0,130
MP: Makale Puanı TAP: Toplam Atıf Puanı TBDKP: Toplam Bilimsel Doküman Puanı DMÖP: Doktora Mezun Öğrenci Sayısı Puanı ÖÜ/ÖP: Öğretim Üyesi/Öğrenci Puanı TP: Taban Puan					

Doğrusallık varsayımında bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusallığı araştırılırken korelasyon analizinden faydalanabilir (Durmuş ve ark., 2011). Tablo 2'deki bulgulara göre taban puan ile doktora mezun öğrenci sayısı puanı arasında doğrusallık sağlanmadığından doktora mezun öğrenci sayısı puanı kurulacak regresyon modelinden çıkartılmıştır.

Tablo 2. Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişken	TP	MP	TAP	TBDKP	DMÖP	ÖÜ/ÖP
TP	1	-0,177**	-0,164*	-0,145*	0,004	-0,254**
MP		1	0,889**	0,947**	0,554**	0,463**
TAP			1	0,935**	0,560**	0,340**
TBDKP				1	0,602**	0,485**
DMÖP					1	0,262**
ÖÜ/ÖP						1

**Korelasyon $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı (2 yönlü)
* Korelasyon $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı (2 yönlü)

Bağımsız değişkenler arasında ilişkinin olmaması, yani çoklu bağlantı olmaması varsayımı için VIF (Varyans büyütme faktörü) değerine bakılabilir ve eğer VIF değeri 10'dan büyükse çoklu bağlantıdan kuşkululanabilir (Durmuş ve ark., 2011). TB bağımlı değişken, MP, TAP, TBDKP ve ÖÜ/ÖP'nin bağımsız değişken olarak yer aldığı regresyon modelinin katsayılar tablosu incelenmiş ve TBDKP bağımsız değişkeninin VIF değerinin (18,567) 10'dan büyük olduğu tespit edilmiştir. Çoklu bağlantı problemi olduğuna karar verilmiştir. Çoklu bağlantı probleminin çözümlerinden birisi varyans oranı en büyük değişkeni silmektir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Varyans oranı en yüksek olan TBDKP bağımsız değişkeni regresyon modelinden çıkartılmıştır. Eşvaryanslılık varsayımı, hata terimleri ile bağımsız değişkenler ve hata terimleri ile bağımlı değişkenin tahmin değerlerinin serpilme diyagramları yoluyla incelenebilir, eğer serpilme diyagramları rastgele dağılım gösteriyorsa eşvaryanslılığın sağlandığı ifade edilebilir (Durmuş ve ark., 2011). Söz konusu serpilme diyagramları incelendiğinde eşvaryanslılık ile ilgili probleme rastlanmamıştır. Otokorelasyon olmaması açısından Durbin watson değerinin 1 ile 3 arasında yer alması beklenmektedir (Seçer, 2017). Her ne kadar modelin Durbin-Watson değeri 1 ile 3 arasında yer almasa da Tablo 3'te de görüldüğü gibi 1'e yakın bir değer aldığı için otokorelasyon ile ilgili bir problemin olmadığı düşünülmüştür.

4. SONUÇ

Elde edilen bulgular ışığında bağımlı değişkenin TP olduğu, bağımsız değişkenlerin MP, TAP ve ÖÜ/ÖP olduğu regresyon modeli kurulmuş olup, bu modele ilişkin sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	VIF
Sabit	340,447	13,628	-	24,981	0,000	-
MP	0,056	0,297	0,030	0,190	0,849	5,555
TAP	-0,198	0,259	-0,113	-0,766	0,444	4,932
ÖÜ/ÖP	-0,897	0,298	-0,229	-3,015	0,003	1,315

Bağımlı Değişken: TP
R = 0,267; R² = 0,072; F = 5,420; p = 0,001; Durbin Watson = 0,936

Çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde R² değerinin 0,072 olduğu görülmektedir. Bu, taban puandaki değişimin %7,2'sinin makale puanı, toplam atıf puanı ve öğretim üyesi/öğrenci puanı tarafından açıklandığını göstermektedir. F değeri 5,420 ve p değeri 0,001 olduğu için çoklu doğrusal regresyon modeli bir bütün olarak anlamlı bulunmuştur.

Modelde yer alan makale puanı ($p = 0,849$), toplam atıf puanı ($p = 0,444$) ve öğretim üyesi/öğrenci puanı ($p = 0,003$) için p değerleri incelendiğinde, bağımsız değişkenler içerisinde yalnızca öğretim üyesi/öğrenci puanının taban puan üzerinde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu etki de beklenenin aksine negatif olarak çıkmıştır. Yani öğretim üyesi/öğrenci puanı bir birim arttıkça taban puan 0,897 birim düşmektedir. Değişkenlere ait standardize edilmiş katsayılar (β) incelendiğinde de öğretim üyesi/öğrenci puanının (mutlak değer olarak) en yüksek değer aldığı görülmektedir. Kalkan ve ark. (2015) yaptıkları çalışmada ise üniversite doluluk oranının öğretim üyesi/öğrenci puanı tarafından anlamlı etkilenmediğini bulmuşlardır.

Makale puanının ve toplam atıf puanının ise taban puan oluşumu üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanılmamıştır. Kalkan ve ark. (2015) da yaptıkları çalışmada makale puanı ile toplam atıf puanının üniversite doluluk oranı üzerinde anlamlı etkisine rastlamamışlardır. Bu bulgular Kalkan ve ark. (2015) çalışması ile örtüşmektedir. Çoklu doğrusal regresyonla ilgili varsayımlar karşılanmadığından toplam bilimsel doküman puanı ile doktora mezun öğrenci sayısı puanının taban puan üzerindeki etkileri incelenemiştir.

5. TARTIŞMA

Muhasebe-finance lisans programlarının taban puanlarına akademik performans göstergelerinin yer aldığı üniversite sıralamasının etkisinin araştırıldığı bu çalışmada akademik performans göstergelerinin (makale puanı, toplam atıf puanı ve öğretim üyesi/öğrenci puanı) taban puandaki değişimi çok düşük oranda açıkladığı görülmüştür. Bu da; taban puanın oluşumunda akademik performanslarla ilgili göstergeler dışında üniversite terçinde etkili olabilecek birçok başka faktörün (örneğin sosyal imkanlar, barınma imlanları, ulaşım olanakları, burs imkanları, üniversitenin tanınırlığı, kurulduğu şehir gibi) etkisinin de olabileceğini göstermektedir. İleride yapılacak çalışmalarda akademik performans göstergeleri dışındaki diğer faktörlerin muhasebe-finance lisans programlarının tercih edilirlğine etkisi olup olmadığı araştırılabilir.

Yapılan regresyaon analizi sonucunda makale puanı ile toplam atıf puanının muhasebe-lisans programlarının taban puanları üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmüştür. Yani üniversite adaylarının, muhasebe-lisans programlarını tercih ederken üniversite bünyesinde yapılmış makale sayısından ve makalelere yapılmış atıf sayısından etkilenmediği ifade edilebilir.

Muhasebe-finance lisans programlarının taban puanını etkileyen tek anlamlı değişken olarak öğretim üyesi/öğrenci puanı bulunmuştur. Bu etki de pozitif değil, beklenenin aksine negatif olarak ortaya çıkmıştır. Yani öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı arttıkça muhasebe-finance lisans programlarının taban puanı azalmaktadır. Oysa ki; URAP Türkiye sıralamasında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı yükseldikçe toplam puan artmakta ve üniversite daha üst sıralarda yer alabilmektedir. Öğretim üyesi/öğrenci puanının taban puan üzerinde negatif etkiye sahip olmasının nedenlerinden biri, üniversite adaylarının muhasebe-finance eğitimin daha az kalabalık sınıflarda daha verimli verilebileceğini düşünmesinden kaynaklanabilir. Muhasebe-finance eğitimi daha fazla matematiğe ve hesaplama dayalı olduğundan daha zor algılanmakta bu da, üniversite adaylarının öğretim üyeleri ile daha fazla etkileşme girmek istemelerine sebebiyet vererek öğretim üyesi başına daha az öğrenci düşmesini istemelerine neden olabilir. İleride yapılacak çalışmalarda bu etkinin neden negatif çıktığı daha ayrıntı olarak incelenebilir. Bu sonuçlara göre üniversiteler muhasebe-lisans programındaki öğretim üyesi sayısını artırarak muhasebe-finance lisans programlarının taban puanlarının yükselmesine, dolayısıyla tercih edilirlğinin artmasına katkı sağlayabilirler.

KAYNAKLAR

- ALAŞEHİR, O., ÇAKIR, M. P., ACARTÜRK, C., BAYKAL, N., ve AKBULUT, U. (2014), URAP-TR: A National Ranking For Turkish Universities Based On Academic Performance, *Scientometrics*, 101(1), 159–178.
- AYDEMİR, E. (2016), Öğrenci Memnuniyeti Açısından Üniversiteler Arası Sıralamada Yeni Bir Sistem Önerisi, *Yükseköğretim Dergisi*, 6(3), 128–141.
- AYDIN, M. S., ve KAYA, H. (2017), Dünya Yükseköğretim Sıralama Sistemleri ve Türkiye'deki Yükseköğretim Kuruluşlarının Bu Sıralama Sistemleri İçerisindeki Mevcut Durumu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 506-525.
- BOWMAN, N. A., ve BASTEDO, M. N. (2009), Getting on the Front Page: Organizational Reputation, Status Signals, and the Impact of U.S. News and World Report on Student Decisions, *Research in Higher Education*, 50(5), 415–436.
- CİVELEK, M. E. (2018), Yapısal Eşitlik Modellemesi Metodolojisi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- ÇOKLUK, Ö., ŞEKERCİOĞLU, G., ve BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2016), Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları, Ankara: Pegem Akademi.
- DILL, D. D., ve SOO, M. (2005), Academic Quality, League Tables, and Public Policy: A Cross-National Analysis of University Ranking Systems, *Higher Education*, 49(4), 495-533.

- DURMUŞ, B., YURTKORU, E. S., ve ÇİNKÖ, M. (2011), Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- GRIFFITH, A., ve RASK, K. (2007), The influence of the US News and World Report Collegiate Rankings on the Matriculation Decision of High-Ability Students: 1995–2004, *Economics of Education Review*, 26(2), 244–255.
- KALKAN, S. B., BAŞAR, Ö. D., ve ÖZDEN, Ü. H. (2015), Üniversite Tercihlerinde URAP Sıralamasında Kullanılan Değişkenlerin Etkilerinin Genelleştirilmiş Tahmin Denklemleri ile İncelenmesi, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 37(1), 95-110.
- KÜÇÜKSİLLE, E. (2010), Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli, Ş. KALAYCI içinde, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* (s. 259-269), Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- ÖZBAŞI, D., ve USLU, B. (2018), Türk Üniversiteleri Sıralama Göstergelerinin Ağırlıklandırılması: University Ranking by Academic Performance (URAP) Türkiye Genel Sıralaması Örneği, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 62-70.
- SAUDER, M., ve LANCASTER, R. (2006), Do Rankings Matter? The Effects of U.S. News & World Report Rankings on the Admissions Process of Law Schools, *Law & Society Review*, 40(1), 105-134.
- SEÇER, İ. (2017), SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi Analiz ve Raporlaştırma, Ankara: Anı Yayıncılık.
- TABACHNICK, B. G., ve FIDELL, L. S. (2015), Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı, (M. BALOĞLU, Çev. Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- URAP. (2020a), URAP Hakkında, 24 Şubat 2020 tarihinde URAP: <http://tr.urapcenter.org/2019/hakkimizda.php> adresinden alındı.
- URAP. (2020b), 2018-2019 Türkiye Genel Sıralaması Göstergeleri, 24 Şubat 2020 tarihinde URAP: <http://tr.urapcenter.org/2018/2018.php> adresinden alındı.
- URAP. (2020c), 2018-2019 - TABLO 8: Tüm Üniversitelerin Genel Puan Tablosu, 24 Şubat 2020 tarihinde URAP: http://tr.urapcenter.org/2018/2018_t9.php adresinden alındı.
- URAP. (2020d), URAP Türkiye Özel Bölümü, 7 Şubat 2020 tarihinde URAP: <http://tr.urapcenter.org/2019/> adresinden alındı.
- YÖK. (2020a), YÖK Bilgi Yönetim Sistemi, 24 Şubat 2020 tarihinde YÖK: <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı.
- YÖK. (2020b), YÖK Lisans Atlası, 7 Şubat 2020 tarihinde YÖK: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php> adresinden alındı.

INTERNATIONALIZATION OF HANDICRAFTS FIRMS: THE CASE OF ALBANIAN FIRMS

Denada Lica

University “Aleksander Moisiu” Durres, Albania, Faculty of Business, Department of Management
denadalica@hotmail.it

Abstract

This paper aims to analyze different strategies of internationalization of Albanian handicrafts firms and which are the main factors hampering having their own brand. This study also, investigates the relationship between COO and strategies of internationalization. While many studies focuses on analyzing large firms, the way how small firms enter into foreign markets and the strategy they adopt has not received much attention. Through a cluster analysis this paper offers a contribution in understanding internationalization opportunities and challenges for small and medium-sized enterprises from developing countries. Also, this paper gives important insights on the main reasons for firms that decide not to have their own brands.

Keywords: internationalization, made in, location decisions, cluster analysis, Albanian products

1. INTRODUCTION

Understanding in which conditions can a specific firm internalize and which are the strategies that it should adopt to enter into a foreign market represent today a very interesting debate. Many studies have been conducted in analyzing different theories that explain the circumstances under which firms can internalize. Different strategies of entry mode in recent years have been studied by many researchers as part of the internationalization of firms. The instrument “entry mode” has always been considered an important decision instrument. Internationalization process consist on expanding firms’ activities into foreign market and offering the possibility for firms to profit from cost advantages (Jahns et al., 2006). However, choosing a foreign location resulted not always beneficial in that firms have to cope with strength and weaknesses that the host country offers (Joshi & Mudigonda, 2008; Stack & Downing, 2005; Vestring et al., 2005).

This phenomenon becomes even more interesting when the location decision may be influenced by the country of origin (COO) (or “Made in”) of a company that usually refers to the evaluation of products by customers referring on its geographic origins (Bilkey & Nes, 1982). The objective of this article is to provide evidence on the different strategies of internationalization of firms, and to investigate the role of COO on internationalization process in order for firms to gain competitive advantage. The article is structured as follows. The 2 section offers some background of the literature review following by the methodology offered in the 3 section. Finally it ends with some findings and conclusion.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

The entry mode is conceptualized as an important instrument of the internationalization literature (Zhao, Luo, & Suh, 2004). It is seen as the way in which a company can control and organize its activities in a foreign market (Kim & Hwang, 1991). In the Figure 1 is represented the classification of entry mode. There are two streams of entry mode. The equity mode is characterized by high levels of control, resource commitment and risk and includes two type of internalize, wholly owned subsidiary and equity joint venture. The second stream of entry mode is represented by non equity modes. It is characterized by contractual arrangements with lower levels of control, resource commitment and risk which includes two type of internalize, contractual agreements and simply export (Pan & Tse, 2000).

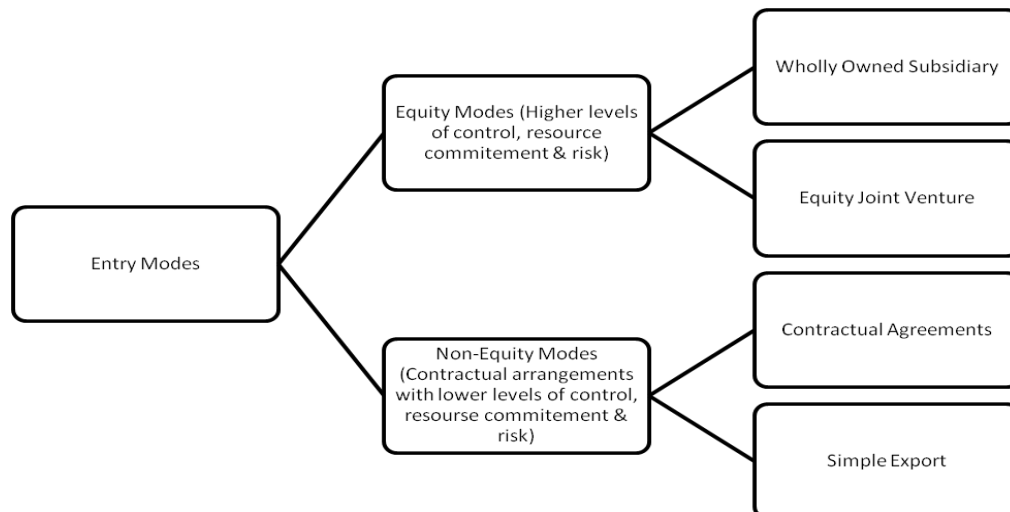

Figure. 1 Classification of Entry Modes. Source: (Pan & Tse, 2000)

3. METHODOLOGY

The sample of analysis consists on Albanian Fason³⁶ firms that operate in Durres region in fashion industry, in particular clothing and footwear sector. Fashion industry was particularly studied within the international business literature (Global Powers of Luxury Goods, 2018). Fason industry was choose in that represents a major share of total exports in Albania (Filipi & Balla, 2011; Shehi, 2015). While most of the studies focus on analyzing the role of “Made in” for firms originated from high-cost countries, few studies focus on analyzing firms originated from low-cost countries and their possibility to achieve competitive advantage into foreign market through their label “Made in” products. Some secondary data are used in order to identify Albanian firms that operate in fashion industry in Durres region, in particular documents, reports and articles. A list of 124 firms was identified. Some semi-structured questionnaires were conducted with the managers of the firms followed by phone calls and email for the period January-February 2019. The final sample is composed by 38 usable responses that correspond to a net response rate of 30%. The objective of the questionnaires was to gather information about the strategy of their entry modes into foreign market, their business model of operation, advantages and disadvantages of the internationalization and the role of “Made in” as driver of internationalization process.

In order to identify different strategies of internationalization and firms business model of operation a cluster analysis was conducted using Two Step cluster (Hermawati, Susetyo, & Soleh, 2018). This method is used in order to create homogenous groups of firms that better fit this issue.

4. FINDINGS

Main results are represented in Figure 2. 3 clusters came up in particular: Cluster 1 consists on 15 Albanian firms that are manufacturing oriented; Most of the Albanian firms are included in Cluster 2 (20 firms) and operate on cutting, manufacturing and tuning function. Finally Cluster 3 includes 3 firms that are both Albanian and foreign firms in terms of ownership and operate in cutting and manufacturing function. There are no firms that have their own brand “Made in” Albania. All the investigated firms works under the OPT system³⁷. More than 85% of clothing and shoes are exported to Italy, followed by Germany with 5% and Greece with 10%.

³⁶ Fason industry in Albania refers to the inward processing industries of textile, garments and footwear manufacturing. For instance part of the products or the total one in most of the cases are exported to foreign countries and not sold in the country and represent a major share of the country’s exports (Open Society Foundation for Albania – Soros Foundation, 2010).

³⁷ Outward Processing Trade and production scheme, created by Germany and the EU in the 1970s to protect their own textile industries

Ownership	Albanian		CMT** (n=20)	2
	Albanian and Foreign	1 M* (n=15)	OB**** (n=0)	4
		3		

Business model operation

Figure 2. Relationship between ownership structure and business model operation
* Manufacturing, **Cutting, Manufacturing and Tuning, *** Cutting and Manufacturing, ****Own Brand

Regarding of why investigated firms do not operate with their own brand the main motivation are due to the Albanian brand name reputation, low skills labour and use of old technologies (Fig. 3). In fact there is a negative perception by consumers of products originated from low cost country thinking that these products are not qualitative.

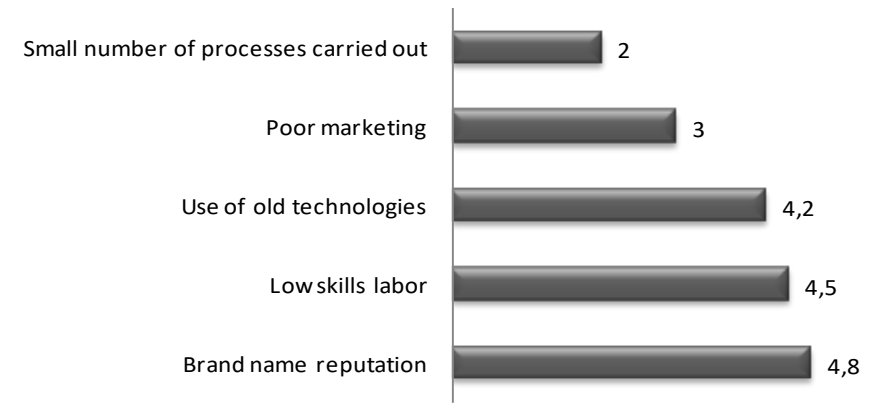

Figure 3. Factors hampering having own brand
Note: Mean value using 5-point rating scale (1=low relevance, 5= high relevance)

The main factors determining competitive advantage for firms that operate in fashion industry in Albania are related mostly to the low labour cost, short delivery time, geographical location closest to EU countries and flexibility and reliability in production (Fig.4).

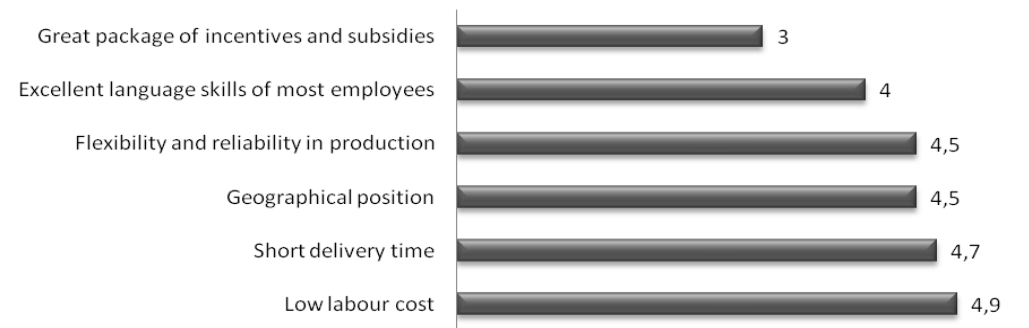

Figure 4. Factors determining competitive advantage
Note: Mean value using 5-point rating scale (1=low relevance, 5= high relevance)

Focus only on exporting strategy this may lead to some advantages such as improving the perception of “Made in” Albania products, new product development and improvement of productivity (Fig. 5).

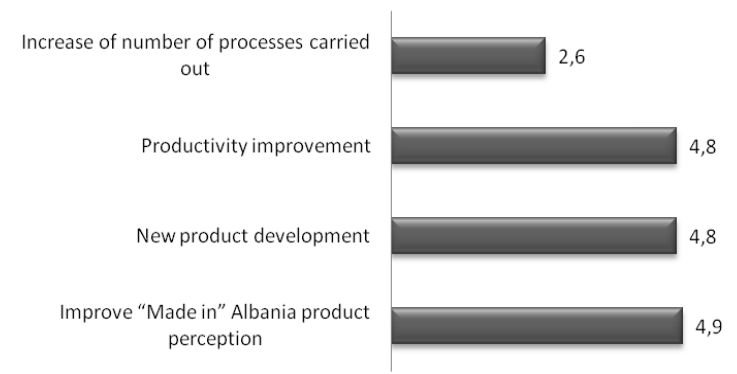

Figure 5. Advantages of export activity

Note: Mean value using 5-point rating scale (1=low relevance, 5= high relevance)

5. CONCLUSION AND DISCUSSION

This study provides evidence of how important could be having an own brand in order for firms to achieve competitive advantage into foreign market. It contributes on enlarging the international business literature on the topic of strategies of location choices in particular on export strategies. Some managerial implication derives from this study in particular on the decision making in the organization in that it offers information on factors determining competitive advantage that are useful for products evaluation. Since this study focuses only on a specific industry and few firms investigated it may determine a limitation. For instance future research must be done in order to include other sectors and to enlarge the sample of analysis.

REFERENCES

- Bilkey, W. J., & Nes, E. (1982). Country of origin effects on product evaluations. *Journal of International Business Studies*, 13(1), 89–99.
- Filipi, G., & Balla, B. (2011). Decent Work: The Albanian Fashion Industry.
- Global Powers of Luxury Goods. (2018). Global powers of luxury goods 2018. Shaping the future of the luxury industry. Deloitte University Press.
- Hermawati, F., Susetyo, B., & Soleh, A. M. (2018). Comparison of cluster ensemble and two step cluster methods on clustering with mixed type data. *International Journal of Scientific Research in Science, Engineering and Technology*, 4(9), 135–141.
- Jahns, C., Hartmann, E., & Bals, L. (2006). Offshoring: Dimensions and diffusion of a new business concept. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 12(4), 218–231.
- Joshi, K., & Mudigonda, S. (2008). An analysis of India's future attractiveness as an offshore destination for IT and IT-enabled services. *Journal of Information Technology*, 23(4), 215–227.
- Kim, W. ., & Hwang, P. (1991). Global Strategy and Multinationals' Entry Mode Choice. *Journal of International Business Studies*, First Quarter 1992, 23(1), 29–53. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1806858>
- Open Society Foundation for Albania – Soros Foundation. (2010). Social dimensions of the global crisis in Albania. The Fashion industry as a case study.
- Pan, Y., & Tse, D. K. (2000). The hierarchical model of market entry modes. *Journal of International Business Studies*, 31(4), 535–554. Retrieved from <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-0034549515&partnerID=40&md5=124713ba8544483feaebe62017763da4>
- Shehi, E. (2015). Tekstile dhe konfeksione.
- Stack, M., & Downing, R. (2005). Another look at offshoring: Which jobs are at risk and why? *Business Horizons*, 48(6), 513–523.
- Vestring, T., Rouse, T., & Reinert, U. (2005). Hedge your offshoring bets. *MIT Sloan Management Review*, 46(3), 27–29.
- Zhao, H., Luo, Y., & Suh, T. (2004). Transaction cost determinants and ownership-based entry mode choice: a meta-analytical review. *Journal of International Business Studies*, 35(6), 524–544. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8400106>

TÜRKİYE’NİN İKTİSADİ KALKINMASINDA DÜNYA BANKASI VE SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞININ GELİŞİMİNDEKİ YERİ

Özlem KÜÇÜK

Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi, ozlem.kucuk@kocaeli.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-7717-2439

Abdulkadir ŞENKAL

Kocaeli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, asenkal@kocaeli.edu.tr

Özet

Dünya Bankası, İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru, çoklu mutabakat ile ana sözleşmesi yapılandırılan başlangıçta ekonomik yıkıma uğrayan Batı Avrupa’nın tekrar inşasını amaçlayan bir uluslararası finans örgütü iken günümüzde dünyanın en büyük kalkınma finansmanı sağlayıcısı ve serbest piyasa yönelimli sosyal politika üreticisi konumundadır. Banka’nın 1978 yılından günümüze her yıl yayımladığı Dünya Kalkınma Raporları ise tüm çıplığıyla küresel ekonomiyi gözler önüne serer. Yeryüzünde başka herhangi bir kuruluş, Dünya Bankası kadar geniş bilgi birikimine ve iletişim ağlarına sahip değildir. Türkiye, Dünya Bankası’na ilk üye olan ülkeler arasındadır ve Banka ile olan ilişkiler, 1940’ların sonuna doğru başlamış, 1950’lerde Banka’dan gelen heyetin hazırladığı Barker Raporu ile şekillenmiştir. Günümüzde küresel sosyal politika yönetişimin merkez üssü haline gelen Banka, savaş sonrası dönemde küresel ölçekte yayılan Keynesyen Refah Devleti politikalarına uygun şekilde ulusların iktisadi kalkınmalarını teşvik ederken alt yapı yatırımları ve kırsal kalkınmayı desteklemiştir. Aynı zamanda, ilkinin Türkiye’de kurdurduğu ve himayesi altındaki yerli bankalar aracılığı ile özel teşebbüsün gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası aracılığı ile Kuzey Marmara bölgesinde özel mülkiyete dayalı günümüzün büyük işletmelerinin kurulmasına da Dünya Bankası öncülük ederken, tüketime dayalı üretim yapan özel sektör alanının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, 1980 öncesi Dünya Bankası ve Türkiye ilişkilerinin iktisadi kalkınmaya yansımaları beraberinde sosyal politika uygulamaları yönünü mercek altına almaktadır. Nitekim Türkiye’de serbest piyasa anlayışına dayalı kalkınmada çok önemli bir yeri olan Banka’nın Türkiye’nin sosyal politika anlayışında da, önemli tesirleri olagelmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, İktisadi Kalkınma, Sosyal Politika

THE WORLD BANK’S ROLE AT TURKISH INDUSTRIAL DEVELOPMENT AND ITS PLACE IN THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL POLICY FIELD

Abstract

While the International Bank For Reconstruction and Development (today known as the World Bank), was an international credit organization initially focused on economic reconstruction and development of Western Europe which was destructed in the period of after World War II, today has arguably become the global social policy epicenter for the developing countries. The World Development Reports that the Bank has published every year since 1978 reveal the global economy with both quality and quantity information on all economical development figures. No other organization on earth has as much knowledge and communication networks as the World Bank. Turkey is among the countries with the first member of the World Bank and the economic relationship with the Bank, began towards the end of the 1940s, the 1950s were shaped by the Barker Report prepared by the delegation from the Bank. The Bank supported infrastructure investments and rural development, while promoting the economic development of nations until the 1980s, in line with the Keynesian Welfare State policies that spread globally in the post-war period. By means of The World Bank's intellectual capital and financial support, The Industrial Development Bank of Turkey (IDBT) establish in 1950. Aims of TIDB are to assist and promote of private sector and support both foreign and local capital participations, is the first private development and investment bank of Turkey. TIDB, while supporting the private sector consumption-based production area, has also led Turkish market opening to foreign market and merge with foreign capitals. I will try to explain the World Bank's role

as financial provider to development of Turkish private sector by the other hand, while how changing social policiesto liberal perspectives discourse.

Keywords : Industrial Development Bank of Turkey, World Bank, Economic Development, Social Policy.

GİRİŞ

Dünya Bankası, yoksulluğu düşürmek üzere yükselen piyasa ülkelerine yardımcı olan uluslararası bir kuruluştur. Banka'nın en baştaki hedefi, aşırı yoksulluğu sonlandırmaktır. 2030'a kadar günde 1,90 Dolar veya daha az parayla yaşayan insanların toplam dünya nüfusunun %3'ünden daha fazla olmamasını istemektedir. İkinci hedefi ise, ortak refahı teşvik etmektir. Her bir ülkede nüfusun en alt % 40'nın gelirlerini artırmak istemektedir. 1947'den bu yana, Dünya Bankası 12.000'den fazla projeye fon sağlamıştır. Dünya Bankası, bilinen anlamda bir banka değildir. Esasen iki kuruluştan oluşan Dünya Bankası için, birincisi, Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (IBRD-International Bank for Reconstruction and Development) dir. Borç, kredi ve hibe sağlar. İkincisi ise Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA-International Development Association) dir. Az gelirli ülkelere düşük veya faizsiz kredi sağlar. Dünya Bankası düşük faizli krediler, faizsiz kredi ve hibeler vermektedir. Eğitim, sağlık ve altyapıyı geliştirmeye odaklanır. Aynı zamanda fonlarını, bir ülkenin finans sektörünü, tarımını ve doğal kaynak yönetimini modernize etmek için kullanmaktadır (Amadeo, 2020).

Klasik bir Banka'dan farklı bir yapıya sahip olan Dünya Bankası, II.Dünya Savaşının sonlarına doğru, Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı ardından imzalanan Bretton Woods Anlaşması ile kurulmuştur. 1944 yılında Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (IBRD) adıyla kurulan Banka, 1960 yılında Uluslararası Kalkınma Birliği'nin kurulması sonrası Dünya Bankası ismini almıştır. Kuruluşun ilk yıllarında, Banka kredileri II. Dünya Savaşı ile harap olmuş ülkelerin yeniden inşasına yardımcı olmak üzere yapılandırılmıştır. Zamanla, Banka'nın odağı, barajlar, elektrik şebekeleri, sulama sistemleri ve yollar gibi alt yapı yatırımlarına büyük önem vererek, yeniden yapılanmadan kalkınmaya doğru yönlendirilmiştir. 1956 yılında kurulan Uluslararası Finans Örgütü (IFC-International Finance Corporation) ise gelişmekte olan ülkelerdeki özel şirketlere ve finansal şirketlere kredi vermeye başlamıştır. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı'nın (MIGA) kurulması ile Dünya Bankası Grubu oluşmuş ve küresel finansal kaynaklar ile gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçları arasında bağlantı kurulmuştur (<https://www.worldbank.org/en/about/history>).

Dünyanın en büyük ve en zengin kalkınma finansmanı işvereni Dünya Bankası'nın sermaye yapısı ve kredi kullanım imkanları şeffaf değildir. Üye devletlerin parasal gücüne bağlı oy gücü ve buna bağlı İcra Direktörü atayabilme olanağı, tıpkı IMF gibi, Dünya Bankası'nı, demokratik bir kurum olarak nitelendirmeye imkan vermemektedir. Birtakım temel kararların alınması için % 85 oy gereklidir. En zengin devlet üye olarak ABD tek başına oyların % 15'ten fazlasına sahiptir. ABD'nin hayır dediği bir şeyin olması mümkün değildir ve diğer bütün kararlar da yine bu parasal güçle mütenasip olarak, onunla bağlantılı olarak verilir. (Işıklı, 2002, s.34-64). Banka'nın en yüksek sermaye katkısına sahip altı ülkesinin oy oranı toplam oy oranının yaklaşık %40'ına tekabül eder. Bu altı ülke toplam oy oranının neredeyse yarısına sahip iken, geri kalan 183 ülke ise yaklaşık %60'lık oy oranına sahiptir. İlaveten toplam sermayenin yaklaşık %50'sini oluşturan sekiz ülkenin (sırasıyla ABD (15.78), Japonya (7.66), Çin (4.72), Almanya (4.20), Fransa (3.89), İngiltere (3.89). ABD, İngiltere, Japonya, Almanya, Çin, Fransa, Rusya, Suudi Arabistan) kendi İcra Direktörünü atadığı Banka'da geri kalan 181 ülke için ise, sermaye oranı çok düşük olan bazıları hiçbir zaman kendi İcra Direktörü'nü atamayacak üyeler olduğunu söylemek abartılı değildir (WorldBank, 30.06.2020: International Bank For Reconstruction and Development Voting Power of Executive Directors).

Dünya Bankası'nın Ana Sözleşmesi, Md. IV. (10): siyasi faaliyet yasaktır demektir. Nitekim, Banka ve yetkilileri hiçbir üyenin siyasi işlerine karışmaz. Üye ve üyelerin politik tercihlerinden etkilenmez ve müdahale etmez hükmü vardır (Sheeran ve Rodlay, 2013, s.267). Ancak, gerçekte durum böyle değildir. İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeciliğin kalktığı ve ülkelerin

bağımsızlıklarını ilan ettiği zamandır. Nitekim, gerek İngiltere gerekse Fransa, sömürge bölgelerinde kalkınma planı uygulanmasına mücadele ederken, ulusal kalkınma planına karşı çıkmışlardır. 1960 yılında kurulan Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), az gelirli yoksul ülkelere yüksek imtiyazlı finansman programı uygulayıcısı olarak IBRD'ye eklenirken, esasen, sömürge sonrası bağımsızlığına kavuşmuş ülkelerde komünizmin ilerlemesini önlemek amaçlanmıştır. Banka'nın yoksulluk azaltma ve dünya sisteminde istikrarın korunması için temel ihtiyaçların karşılanmasındaki rolünü daha geniş jeopolitik bağlamda manüple eden McNamara başarılı bir politika girişimcisi olarak ortaya çıkmıştır (Soyak, 2003, s.173; Mundy ve Verger, 2015, s.11).

Dünya Bankası, yoksullukla mücadelenin en iyi yolu olarak “ekonomik büyümeyi” görmektedir. Banka, ekonomik büyümenin sağlanabilmesinin yolu olarak, yerli ve yabancı özel teşebbüse yatırım yapabilme imkanı ve kolaylıkları sağlanmasını gerektiğine odaklanır. Richard Peet'in, “kutsal olmayan üçlü” (unholy trinity: WTO, IMF, WB) olarak kavramlaştırdığı bu üç uluslararası kuruluş, bugüne kadar hiçbir dinin yapamadığı etkiyi yaparak dünya halklarına şöyle seslenmişlerdir: “refaha erişmenin yolu, serbest piyasa düzeninden geçmektedir” (Karaçay, 2016, s.95-212).

Banka, hükümetler için en büyük uluslararası kalkınma finansmanı sağlayıcısıdır. Personeli ve iç kaynakları, diğer uluslararası kurumlarınkinden üstünken, diğer uluslararası kalkınma yardımı sağlayıcıları tarafından kanıta dayalı politika ve politika tavsiyesinin ana kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenlerden ötürü, Dünya Bankası genellikle “kalkınma işi üzerinde tekele yakın” bir holding olarak görülmektedir. İlaveten, son 50 yılda Dünya Bankası, gelişmekte olan ekonomiler ve düşük gelirli toplumlarda sosyal politikanın küresel yönetişiminin merkez üssü haline gelmiştir (Mundy ve Verger, 2015, s.9).

Bu bağlamda, Türkiye'nin 1947 yılının Mart ayında Ana Sözleşmesini imzalaması ile üye olduğu IBRD, ulusal kalkınma strateji hususunda önemli bir kırılma ve yeniden yapılandırma sürecini başlatmıştır. Bu değişim iki yönlü olmuştur. İlk olarak, devletçi ve kamu mülkiyetine dayalı sanayileşme politikasının gevşetilmesi ile özel mülkiyete dayalı tüketim ürünlerinin üretimine yönelik yeni bir kalkınma hamlesinin geliştirilmesine, ikinci olarak, Kuzey Batı Anadolu hattında özel teşebbüsün desteklenmesi ile yoğunlaşan sanayileşme ve göçün oluşmasına neden olmuştur. Nitekim, Dünya Bankası, bilhassa, serbest piyasa ekonomisinin Türkiye'de yaygınlaşması ve benimsenmesine, Yabancı yatırımların Türkiye'ye gelmesine, Türkiye'nin ekonomik büyümesine önemli katkıları olmuştur. İlaveten bölgeler arası eşitlik prensibine dayalı olmayan kalkınma desteği ise, yoğun göçe ve çarpık kentleşmeye yol açmıştır.

Dünya Bankasına Üyelik Sürecinde Yaşananlar

25 Haziran 1946'da, yaygın olarak “Dünya Bankası” olarak bilinen Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası, 1818 H Street, N.W., Washington, DC'nin 10. katında faaliyete geçmiştir. Türkiye, 11 Mart 1947 tarihinde IBRD Ana sözleşmesini imzalamıştır (World Bank Group Archivists' Chronology 1944-2013, s.5 ve 12).

Dünya Bankası üyeliğine giden süreçte, siyasal ve ekonomik açıdan Türkiye'de önemli gelişmeler olmuştur. Zira, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğraması ardından, tek partili rejimlerin faşizme kayacağı ve kaos yaratacağı konusunda dünyada yaygın bir görüş belirmiştir. Türkiye içinden ve dışarıdan (bilhassa ABD'den) gelen baskılar, 1945 yılından itibaren CHP'yi demokratikleşme yolunda adımlar atmaya zorlamıştır (Bayraktar, 2012, s.32). Nitekim, Türkiye gibi San Francisco Konferansı'na katılan pek çok ülkenin rejimi birbirine benzerken, görünürde ülkelerin rejim değişikliğine ilişkin bir talep yoktu. 1 Ocak 1942 tarihli Yalta Konferansı'nın BM Beyannamesi'nin resmi belgelerinde, ülkelerin rejimlerine yönelik herhangi bir talep yada koşul bulunmamaktaydı. Yıllar sonra San Francisco Konferansı'nda, Türk heyeti içinde yer alan Nihat Erim ve Feridun Cemal Erkin, Türkiye'de demokratik bir yönetim kurulacağına ilişkin olarak bazı açıklamalarda bulunmaları için, bizzat İnönü'den talimat aldıklarını açıklamışlardır (Koçak, 03.01.2015).

Bilhassa, 1945 sonrası Türkiye-ABD yakınlaşması ile 1946'da Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliğe bağlı olarak hızla kurulan işçi sendikaları içinde aynı yıl marksist sendikaları kapatıp, ABD'de uygulanan ılımlı sendikacılığa uygun zemin hazırlanmıştır. Nitekim Şubat 1947'de kabul edilen 5018 sayılı Sendikalar Kanunu ile sendikaların siyasetle uğraşmaları ve 'milli menfaatlere' aykırı faaliyetlerde bulunmaları yasaklanmıştır (Toprak ve Schulberg, 2008; Öztürk, 2009).

1944 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne savaş açması sonrası hazırlanmaya başlanan ve geniş bir kadro ve işbirliği gözetilerek hazırlanan "İvedili Sanayi Planı", önceki planlar gibi daha fazla iç kaynağa dayalı büyük bir sanayileşme atılımı yapılması yönünde bir plandı. Plan sonrası doğacak olan işçi sınıfının inkılâpların ideolojisini değiştirmeyecek şekilde örgütlenmesi ve haklarının geliştirilmesi yönünde de önemli tedbirler içermektedir (Tekeli, 1979). Ancak, Marshall Planı'na dahil edilmesi için Türkiye'ye 1946 yılında kabul edilen İvedili Kalkınma Planı'nı değiştirmesi yönünde ABD'nin baskıları ile karşılaşmıştır. Şöyleki, incelemeler ve araştırmalarda bulunmak üzere Türkiye'ye gelen Amerikan Heyeti, hazırlanan bu planı beğenmemiş, "devlet sosyalizmi" olarak değerlendirerek, kabul etmemiştir (Yayman, 2005).

Dünya Bankası'na Üyelik Sonrası Yaşanan Gelişmeler

Türkiye'nin Dünya Bankası'na resmen üye olması ve ana sözleşmesini imzalamasından bir gün sonra 12 Mart 1947 yılında Truman Doktrini ilan edilmiştir. ABD Başkanı Truman'ın 12 Mart 1947'de Amerikan Kongresinde yaptığı tarihi konuşma, "Soğuk Savaş"ın resmi ilanıydı ve tarihe "Truman Doktrini" olarak geçmiştir. Konuşmasının önemli bir bölümünde Türkiye ve Yunanistan'a yer veren Truman, şöyle demektedir: "Yunanistan ve Türkiye bugün komünizmin pençesine düşerse, buradan komünizm, batı Avrupa, Kuzey Afrika, İran ve Orta Doğu'da yayılacaktır. Artık yeter deme zamanı gelmiştir." Konuşmasının sonunda kongre, Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım yapılması konusunu tartışmış ve onaylamıştır. Türkiye'ye 100 milyon dolar yardım yapılırken, Yunanistan'a 300 milyon dolar askeri yardım yapılmasına karar verilmiştir. (Göktepe ve Seydi, 2015).

Türkiye İktisadi Kalkınma Planı ile birlikte tarıma yönelik kalkınma tercihi ve devletçiliğin sanayileşme ile birlikte geri plana oturtulması, toplumsal sınıflar ve uluslararası egemen ülke tarafından dile getirilmekle birlikte, iktidar tarafından da paylaşılmaktadır. Bu yaklaşım 1947 CHP Kurultayı'nda Tüzük'de değişiklik yapılarak, liberal bir görüşün benimsenmesi ile resmi bir hal almıştır. Buna göre, "devletin büyük maden işletmeleri, büyük enerji santralleri, savunma endüstrisi ve ağır endüstri alanlarında yatırım yapacağı ve bunların dışındaki tüm yatırımların özel sektör tarafından gerçekleştirileceği belirtilmişti[r]. Ayrıca, devletin bu konuda özel teşebbüsü teşvik etmek, korumak ve gerekli yardımlarda bulunmakla görevli olduğunun da altı çizilmiştir" (Yılmaz, 2012).

7 Eylül 1947 Devalüasyon kararı ile Türk Lirası'nın değeri %40'a yakın düşürülürken, bir dolar, 2 lira 80 kuruş olmuştur. İlaveten, ayarlanabilir sabit döviz kuru politikası uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye, Aynı yıl, IMF ve IBRD'ye üye olunmuştur. Yapılan tüm girişimler ve döviz kuru ayarlaması üzerinden ülke ekonomisinin, savaş sonrası uluslararası fiyat düzeylerine ve yeni ekonomi politikalarına uyumu ve ülke ihracatının artırılması amaçlanmıştır. Ne varki öngörülen sonuçlar alınamamıştır. Bu politika ile devletçilik döneminde birikmiş olan döviz rezervi hızla erimiş, dış yardım, dış kredi ve yabancı sermaye yatırımlarına yönelinmiştir (Kılınç, 2013).

İnönü'nün son Başbakanı Tarihçi Prof. Dr. Şemsettin Günaltay döneminde ise, Türkiye'nin hazırladığı ulusal nitelikli planlar rafa kaldırılarak, Dünya Bankası'ndan bir kurul çağrılmasına karar verilmiştir. Bu kurulun Türkiye ekonomisini, eğitim düzenini, sanayini, yönetim yapısını ve tarımını v.b. konulardaki sorunlarını inceleyerek, bir kalkınma raporu hazırlaması öngörüldü. Maalesef, Dünya Bankası heyeti, 1950 genel seçimlerinden sonra Türkiye'ye gelebilmiştir. James Barker'in başkanlığındaki heyet 1950 yılının Haziran ayında Türkiye'ye gelmiştir (Albayrak, 2014).

ABD ve Dünya Bankası (Barker Raporu), Türkiye'ye traktör ve modern girdileri kullanarak tarım sektörünü modernleştirmesini ve tarım ihracatına dayalı bir ekonomik yapıyla kalkınmayı önerir. ABD'nin verdiği yardım ve kredilerde ABD sermayesinin kilit rol oynadığı dönemde, dış ticaret engellerinin kaldırılması ve yabancı sermaye girişine yönelik düzenlemeler konusunda Barker Raporu

yol gösterici olmuş ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu çıkarılmıştır. Marshall yardımı ile birlikte Türkiye'ye verilen traktörler ve diğer makineler, hızlı bir şekilde tarımın modernize oluşunu ve makineleşmesini sağlarken, öte yandan kentlere göç ve kentsel alandaki sermaye için ucuz işgücü sağlamıştır. Aynı zamanda, karayollarına yapılan yatırımlarla birlikte, nüfusun da artışı beraberinde kentlere göç hızlanmıştır. Kırdaki emeğin niteliksiz oluşu, göçmenlerin kentteki işlerde başarısı önünde bir engel olmuştur. Nitekim gelenlerin çoğu düzensiz işlerde çalışmaya başlamıştır. Bir diğer problem ise kırsaldan kentte göç ve gecekondulaşma olmuştur (Hacısalıhoğlu, 2008).

Bir diğer önemli gelişme ise Türkiye Sinai ve Kalkınma Bankası (TSKB)'nin kuruluşudur. TSKB, kuruluş sermayesinin önemli bir bölümü ticaret bankaları tarafından sağlanmış, Dünya Bankası'nın fikri ve mali desteğiyle kurulmuş devlet denetiminde olmayan bir özel kalkınma bankasıdır. 1950 yılında kurulan Banka, Barker Raporu doğrultusunda, özel imalat sanayi, tarım sanayi, tüketim malları üretimi gibi pekçok alanda Türk lirası ve döviz kredileri ile özel yatırımları finanse etmiştir (Karacaoğlu, 2011).

Sonuç

Dünya Bankası, az gelişmiş toplumların ve yükselen ekonomilerin ekonomik ve sosyal politikalarını etkileyen bir ulusüstü kurumdur. Serbest piyasaya dayalı ulusal kalkınmayı destekleyen Banka, ekonomik ve sosyal yönden Türkiye'nin gelişimini etkilemiştir. ABD tarafından yönlendirilen Banka, devlet sosyalizmi diyerek, kamusal kaynaklara dayalı kalkınma rejimini TSKB aracılığı ile özel mülkiyete dayalı ekonomik kalkınmaya dönüştürülmesinde etkili olmuştur. Dünya Bankası TSKB aracılığı ile Türkiye'nin özel sektör yatırımlarını kontrol etmiştir. Şöyleki, TSKB, gerek Marshall Yardımı fonlarını, gerekse Dünya Bankası fonlarını Türkiye'de uygun gördüğü alanlarda yatırım yapmak isteyen Türk girişimcilere belli koşullar altında kredi kullandırmıştır. Böylelikle, hem Türk Burjuvasına hem de kamu yatırımlarını destekleyerek, iç sermaye birikimine yardımcı olmuştur. Diğer yandan, ilk kez döviz cinsinden kredi kullandıran TSKB, yatırım mallarının ve ara malların ABD'den ithal edilmesi için döviz cinsinden kredi kullandırarak, Türkiye ile ABD arasındaki ticareti genişletmiştir.

Kaynakça

- Albayrak, Mustafa (2014). "Türkiye'de demokrasiye geçiş yılları ve demokratikleşme sürecinin ilk on yılı." Ankara Barosu Dergisi, 2014(1), 296-312.
- Amadeo, Kimberly (2020). The World Bank Its Purpose, History, Duties and Mission.(24.01.2020). <https://www.thebalance.com/the-purpose-of-the-world-bank-3306119#citation-4>
- Göktepe, C ve Seydi, S. (2015). "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası." Bilig, 1 (72): 197-222.
- Hacısalıhoğlu, Elif (2008). 1945-1960 Döneminde Türkiye'de Çalışma Yaşamının Orhan Kemal Romanlarında Temsili. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- History-The World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/about/history>
- Işıklı, A. (2002). Küreselleşmenin Anlamı. Ankara Üniversitesi, SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölüm Başkanı, Perşembe Konferansları.
- Karacaoğlu, Çağlar (2011). Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi. Yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaçay, Hatice, (2016). "Bretton-Woods kuruluşları, New York uzlaşısı, yoksullukla mücadele politikaları." Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 34(1), 93-114.
- Koçak, Cemil (03.01.2015). "San Francisco Konferansı Demokrasi'ye Geçişimizin Nedeni Değildir." <https://www.star.com.tr/yazar/san-francisco-konferansi-demokrasiye-gecismizim-nedeni-degildir-yazi-987168/>
- Kılınç, Aygül (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nin 'Kuruluş' Sürecinde (1923-1950) Kentsel Politikalar. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Lessambo, F.I.(2014). The International Corporate Governance System. UK: Palgrave Macmillan.
- Mundy, K. ve Verger, A. (2015). "The World bank and the global governance of education in a changing world order". International Journal Of Educational Development, 1 (40): 9-18.
- Öztürk, Özgür (2009). "Türkiye'de sendikal mücadele, sermaye birikimi, MESS ve Koç Holding." Praksis, 1(19), 337-361.
- Sancaktar, Caner (2012). "Türkiye'de Çok Partili Rekabetçi Siyasetin Doğuşu: Siyasal Değişimin İç Ve Dış Dinamikleri." Bilge Strateji, 4(7), 31-64.

- Sheeran, S. ve Rodley, N. (2013). Routledge Handbook of International Human Rights Law. New York: Routledge.
- Soyak, Alkan (2003). “Türkiye’de İktisadi Planlama : DPT’ye İhtiyaç Var Mı?.” Doğu Üniversitesi Dergisi, 4(2), 167-182.
- Tekeli, İlhan (1979). II. Dünya Savaşı sırasında hazırlanan savaş sonrası kalkınma plan ve programları. Ankara: ODTÜ.
- Toprak, Zafer ve Schulberg, Sandra (2008). “Marshall Planı Filmleri” Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi, Panel ve Sunum Yıllığı 2008, 545-566, Erişim Tarihi: 01.04.2020, www.mafm.boun.edu.tr/files/111_Marshall_Plani_Filmleri.pdf
- WorldBank. (30.06.2020). International Bank For Reconstruction and Development Voting Power of Executive. <http://pubdocs.worldbank.org/en/329671541106474760/IBRDEdsVotingTable.pdf>
- World Bank Group Archivists’ Chronology 1944-2013, <http://pubdocs.worldbank.org/en/186241442500110286/PDF-World-Bank-Group-Archivists-Chronology-1944-2013.pdf>
- Yayman, Hüseyin (2005). Türkiye’nin İdari Reform Politikası. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Aslı (2012). Türkiye’de Planlama Politikası Ve Yönetimi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

DEVLET MEMURLARININ HEDİYE ALMASI VE ETİK

Hilal Çapkan

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler

Enstitüsü/ Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı /

hilal_capkan@hotmail.com Orcid no: 0000-0002-2472-5079

Özet

Hediyeleşmenin gelenek ve örfümüzdeki yeri çok önemli olmakla birlikte toplumsal bağların güçlenmesindeki yeri de yadsınamaz. Ancak söz konusu kamusal anlamda hediye olunca çeşitli yasal düzenlemelerle bu duruma kısıt getirilmiştir. Bu çalışmada devlet memurları yasaklarından olan ‘Hediye Alma Yasağı’ nın ve Etik kavramının incelenmesi amaçlanmıştır. Öyle ki devlet memurlarının kamu yararı gözeterek kamu hizmeti amacıyla olduğu düşünüldüğünde, görevlerindeki performansını, tarafsızlığını ve kararını etkileyen ve etkileme ihtimali bulunan her türlü eşya ve menfaat bu kapsamda yasaklanmıştır. Bu yasak kapsamında kabul edilebilen hediyeler ve bunların hangi koşullarda kabul edilebildiği araştırılmış, bunların dışındaki yasaklı hediyelerin kabulünde hangi idari yaptırımların uygulandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ülkemizde konuyla ilgili yapılmış olan çeşitli düzenlemeler ve uluslararası mevzuat incelenerek uygulamadaki örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: devlet memurları, etik, hediye, hediye alma yasağı.

Abstract

As well as gifting is very important in tradition and customs, its place in the strengthening of social ties cannot be denied. However, when it comes to public gifts, this situation has been restricted by various legal regulations. In this study, it is aimed to examine the “Prohibition of Receiving Gifts” and the concept of Ethics, which are among the prohibitions of civil servants. Such that when it is considered that civil servants are for the purpose of public service with regard to the public interest, all kinds of goods and interests that affect and are likely to affect their performance, impartiality and decision in their duties are prohibited in this context. Gifts that can be accepted under this prohibition and under what conditions they can be accepted have been investigated and it has been determined which administrative sanctions are applied for the acceptance of prohibited gifts other than these. Furthermore, various regulations and international legislation on the subject in our country are examined and examples in practice are included.

Keywords: Civil servants, Ethics, Gift, Ban on receiving gift

1.GİRİŞ

Hediye alma toplumumuzda her ne kadar önemli bir yere sahip olsa da söz konusu devlet oldu mu üzerinde düşünülmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Bilindiği üzere yakın zamanda Katar dan Türkiye ye yarım milyon dolarlık uçak hediye edilmişti. Akıllara hediye alma yasağı gelse de aslında Türkiye Cumhuriyeti’nin hediye alırken bir yasal sınırı yok. Devlet hediye alabiliyorken, peki ya devlet memuru hediye alabilir mi? Devlet memurluğunun oldukça saygın ve güven duyulan bir statüsü vardır. Öyle ki bu saygınlığın ve duyulan güvenin korunması adına 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda memurların çeşitli yasakları düzenlenmiştir. Hediye alma yasağı bunlardan biridir ve memurun görevindeki tarafsızlığını, performansını, kararını etkileyeceği düşüncesiyle yasaklanmıştır. Bu yasak 29. Madde de ‘Hediye Alma, Menfaat Sağlama Yasağı’ başlığı altında düzenlenmiştir. Hediye alma yasağı düzenlenirken kapsamının belirlenmesi de Kamu Görevlileri Etik Kurulu’na bırakılmıştır. Bu kapsamda memurların kabul etmesi yasak olan hediyeler dışında yasak olmayan hediyeler de düzenlenmiştir.

Bu çalışmada hediye ve rüşvet kavramlarının, devlet memurlarının hediye almasının ve etik olgusunun kavramsal çerçevede incelemesi yapılmış ve uygulamada karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Hangi şartlarda hediye kabul edilmesinin uygun olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda hukukumuzda ve uluslararası mevzuatta yapılan düzenlemelerin incelemesi yapılmıştır. Son olarak

hediye alma yasağı kapsamında Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından verilmiş olan idari yaptırımlara örnekler verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

2.HEDİYE ALMA YASAĞINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Hediye

Parasız verilen, bağışlanan, mutlu etmek için verilen armağandır. İnsanlar arasındaki ilişkiyi ve yardımlaşmayı geliştirmek için verilebildiği gibi düğün, doğum günü gibi özel günlerde de verilebilir.

2.2. Rüşvet

Çıkar sağlamak amacıyla, kişiye görevini yapmaması veya yapması adına mal ya da maddi olarak sağlanan menfaat olarak tanımlanmıştır.

2.2.1. Kamusal anlamda hediye ve rüşveti açıklamak istersek;

Kamusal anlamda hediye; Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. Maddesinde , “ kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan yada olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat” olarak tanımlanmıştır.

Kamusal anlamda rüşvet; 5237 Sayılı yeni Türk Ceza kanununun 252/3 üncü maddesinde “ bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlamasıdır” diye tanımlanmıştır.

2.3. Etik

Etik, bir ahlak bilimidir. Daha çok iş hayatında insanların davranışlarının inceleyip düzenleyen kuralların bütünü olarak görülür.

Tüm dünyada geçerli olan ve ortak kabul edilen etik değerler ise şu şekilde sıralanabilir: (mediaclick.com,2019)

- Dürüst olmak ve doğrudan ayrılmamak
- Güvenilir olmak
- Adil olmak
- Sadakate önem vermek
- Vatandaşlık bilinci ve sorumluluğuna sahip olmak
 - Yalan söylememek
 - Başkasının hakkına göz dikmemek
 - Etraftaki kişiler yardım etmek
 - Saygılı olmak ve kişisel sınırları bilmek
 - Acıyı ve zor durumları paylaşmak, anlayışlı olmak
 - Karşıdaki kişinin mağduriyetinden faydalanmamak

2.3.1. Devlet memurluğunda sık karşılaşılan etik değerlerin ihlaline örnek vermek istersek;

- Etkili bir görevde olan bürokratin çocuğunu sınavsız bir şekilde kamu görevine aldırması ya da hak etmediği halde özel sektörde işe başlatması.
- Bir denetim elemanının denetlediği bir kamu kurumunun iştirakinde oğlunu sınavsız olarak işe başlatması.
- Genel müdürün, iş yaptırdığı müteahhide ücret ödemediği makam odası yaptırması.
- Üst düzey bir kamu görevlisinin bir iş adamından piyasa fiyatının yarısına ev ya da araç satın alması.
- Bir grup üst düzey kamu görevlisinin Hazine arazisini satın alarak yapı kooperatifi kurması ve emsal artışı yaptırmak için belediyede kulis yapması.
- Bir Sayıştay denetçisinin kızını, denetim yaptığı bir kurumda işe başlatması yada yazdığı kitabı satması.
- Bir il müdürünün özel aracını araç kiralama firması vasıtasıyla kiraya vermesi.
- Araç kiralama şirketinden lüks araç alabilmek için kullanılan araç için arıza tutanağı tutularak lüks araç verme dilekçesi alınması. (memurlar.net,2019)

3. DEVLET MEMURLARININ HEDİYE ALMASI

Etik kurallara ters düşecek davranışların başında şüphesiz ki memurun görevinden dolayı menfaat sağlaması ve hediye kabul etmesi gelir. Hediyeleşme toplumumuzda da önemli yere sahiptir ancak sorun burada kamu görevlisinin icra ettiği kamu görevi nedeniyle kendisine verilen hediyelerdir. Burada teklif edilen hediyein büyüklüğü, küçüklüğü ve maddi değerinin bulunup bulunmaması önemli değildir. Geleneksel toplumlarda işin karşılığı olarak “hediye ya da bahşiş verme ve alma” normal karşılanmaktadır. Bu geleneğin günümüze kadar süre geldiği toplumlarda kamu personelinin hediye ve bahşiş alması normal sayıldığı gibi, işin sahibinin de kamu personeline hediye ve bahşiş vermesi normal karşılanmaktadır.

Günümüzde ülkemizin doğu kesimlerinde memurların hediye kabul etmeleri tanındıklarına aracılık etmeleri görülmüştür. Gene ülkemizde postacılar getirdiği güzel haber karşılığında bahşiş verildiği görülmüş, tapu memuruna işin sonucunda sembolik olarak bahşiş ya da hediyein verildiği görülmüş ancak bunların rüşvet sayılıp sayılamayacağı konusunda tartışmalar sümektedir. Verilen hediyelerin veya bahşişlerin özellikle nezaket icabı getirilen çiçek, lokum vs alınıp alınmaması konusunda memurun tereddütler yaşadığı da görülmektedir. Burada öncelikle düşünülmesi gereken, eğer kamu görevlisi olunmasaydı verilen hediye gene de bu kişiye verilecek miydi? Cevabımız hayır ise; icra edilen kamu görevi nedeniyle memura hediye veriliyorsa bu hediyein kabulü etik kurallara ters düşmektedir. Ve bununla ilgili hukukumuzda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

4. HEDİYE ALMA YASAĞIYLA İLGİLİ HUKUKUMUZDA YAPILAN DÜZENLEMELER

İlk olarak Sultan Abdülmecit Dönemindeki 1850 tarihli yönetmelikte hediye almayla ilgili sınırlar belirlenmiş, padişahın herkesin gözü önünde ve resmi olarak verdiği hediyelerin dışında; Mücevher, sim, çubuk takımı, kürk, şal, kumaş, gülam, cariyeye, kuruyemiş, at, odun ve kömür gibi hediyelerin verilmesi ve alınmasının yasak olduğu belirtilmiş, ancak “miktarı fazla olmamak ve dostlar arasında olmak” kaydıyla üzüm, karpuz, kavun, şeker, helva, yoğurt, tereyağı, süt, kuzu, av eti, balık, tavuk, kuş, yumurta, gibi hediyelerin verilip alınmasının serbest olduğu, ancak hediye olarak alınıp verilen yağın 5 okka, yumurtanın da 50 adetten fazla olamayacağı kayıt altına alınmıştır (Keleş,2005 den aktaran Taşçı,2012).

Günümüzde konuyla ilgili Kamu Etik rehberi, Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu ve Türk Ceza Kanununda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Kamu Etik rehberinde hediye, hediye verenin maksadı açısından ikiye ayrılmıştır (Taşçı,2012).

- 1) Hediye verenin herhangi bir menfaat gütmekten sembolik olarak verdiği hediyeler
- 2) Hediye verenin belli bir menfaati gözeterek ve memura çıkar sağlama amacıyla verdiği hediyeler

Kamu Etik Rehberinde, hangi niyetle olursa olsun kamu görevlisine hediye, bahşiş verilmemesi ve bunların kabul edilmemesi temel ilke olduğu, memurun performansını, tarafsızlığını, görevini etkileyen veya bu meyilde olan her türlü hediyein bu kapsamda sayıldığı ve memurların kendileri, yakınları, tüzel kişiler veya 3. Kişilerden doğrudan doğruya ve ya aracı eliyle hediye alamayacakları ve menfaat sağlayamayacakları vurgulansa da ‘uygulamada var olan hediye verme geleneğinin mevzuatla tamamen yasaklamak mümkün görünmemektedir’ sonucuna varılmıştır.(Taşçı,2012).

Bu konuda bir diğer düzenleme ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu dur. Bu kanunun 29 Maddesinde “Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri veya iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır.” hükmü şeklinde düzenlenmiştir.

Bu hüküm uyarınca kamu görevlilerinin hediye alması uygun görülmemekle birlikte aynı maddenin 2. fıkrasında Kamu Görevlileri Etik Kurulu, etik konularda, hediye alma yasağının kapsamını belirlemede ve uygulamayı gözetmede yetkili kılınmıştır.

Kamu görevlileri etik davranış ilkeleri ile başvuru usul ve esasları hakkında yönetmeliğin "Amaç" başlıklı birinci maddesinde;

"Bu Yönetmeliğin amacı; kamuda etik kültürünü yerleştirmek, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere uygun davranış

göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak ve görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini artırmak, toplumu kamu görevlilerinden bekleme hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek ve Kurula başvuru usul ve esaslarını düzenlemek" tarifi yapılmıştır.

Aynı yönetmeliğin 15. Maddesi ile "kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamına alınmış ve kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilke olarak belirlenmiştir."

Aynı yönetmeliğin 'Etik Davranış İlkelerine Uyuma' başlıklı 23. Maddesinde memurların "hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan " görevlerini yerine getirmelerini öngörmüştür.

Gene aynı yönetmelikte belirtilen bir diğer önemli husus ise hediye alınamadığı gibi, "kamu görevlileri, kamu kaynaklarını kullanarak hediye veremez, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çelenk veya çiçek gönderemezler; görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları veremezler."

3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun hediye kapsamındaki madde 3 de "kamu görevlilerinin milletlerarası protokol kuralları çerçevesinde hediye almalarına müsaade edilmiştir." Yalnız alınan bu hediyeler on aylık net asgari ücreti aşarsa, bir ay içinde hediye alan memurun kurumuna bildirilmesi zorunludur. Yurtiçinde memura verilen hediyelerle ilgili herhangi bir limit düzenlenmemiştir. Buradan memurların ancak yabancı uyruklu kişilerden hediye kabul edebildikleri ortaya çıkmıştır.

Kamu görevlileri etik davranış ilkeleri ile başvuru usul ve esasları hakkında yönetmeliğin kapsamında memurların kabul etmesi yasak olan hediyeler dışında yasak olmayan hediyeler de düzenlenmiştir.

Kabul Edilmesi Yasak Olmayan Hediyeler;

- Kitap, dergi, makale, kaset, takvim, cd ve benzerleri
- Halka açık yarışmalarda ve etkinliklerde kazanılan ödül veya hediyeler
- Makam aracı ve belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan hediyeler hariç kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan bağışlar (kurumun demirbaş listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınanlar)
- Herkese açık olan sempozyum, konferans, yemek, forum ve panel gibi etkinliklerde verilen hatıra niteliğindeki hediyeler
- Tanıtım amacıyla herkese dağıtılan ve sembolik değeri olan reklam ve el sanatları ürünleri nin memurlar tarafından kabul edilmesi yasak değildir
- Finans kurumlarından piyasa koşullarına göre alınan krediler

Devlet memurlarının; milletlerarası protokol, mücemele veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir sebeple, yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan, sair milletler arası hukuk tüzel kişiliklerinden, Türk uyruğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzelkişi veya kuruluştan aldıkları tarihteki değeri on aylık net asgari ücret toplamını aşan hediye veya hibe niteliğindeki eşyayı aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde kendi kurumlarına teslim etmelerini zorunlu tutmuştur. (yabancı devlet adamları ve milletlerarası kuruluş temsilcileri tarafından verilen imzalı hatıra fotoğraflarının çerçeveleri hariç). (memurunyeri.com,2019)

Etik Kurula Bildirilecek Hediyeler;

Yönetmeliğin kapsamında olan en az genel müdür, eşiti ve üstü görevliler,

- Uluslararası ilişkilerde protokol kapsamında alınan hediyelerin 3628 sayılı yasadaki haklar saklı kalmak koşuluyla, sınırın altında kalan hediyeleri

- Memurun görev yaptığı kuruma katkı sağlayacak, hizmetin hukuka uygun yürütülmesine engel olmayacak, kamu hizmetine tahsis edilecek, kurum demirbaşına eklenebilecek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınan hediyeler ve bağışlar her yıl ocak ayı sonuna kadar etik kurula bildirilir.

5.HEDİYE ALMA YASAĞINA UYULMAMASI DURUMUNDA HUKUMUZDA UYGULANACAK İDARİ YAPTIRIM

Hediye alma yasağı ihlal edildiğinde uygulanacak idari yaptırımlar durumun niteliğine ve ağırlık durumuna göre uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve memurluktan çıkarma gibi değişkenlik gösterse de; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 28 inci maddesinde ‘Hediye alma, menfaat sağlama yasağına’ aykırı davranan kamu personeline yönelik uygulanan idari yaptırım aynı yasanın 125/D-c maddesi gereği kademe ilerlemesinin durdurulmasıdır. Kısaca özetlersek;

“ Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektirmekte ise de olayın oluş biçimine, sağlanan menfaatin cinsine, alınan veya kabul edilen hediye türüne göre uyarma cezasından memuriyetten çıkarma cezasına kadar disiplin cezalarından birisi verilebilecektir ” (Sökmen,2011).

6.HEDİYE ALIP VERME KONUSUNDA ULUSLARARASI MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 12/12/1996 tarihli Yolsuzluklara Karşı Eylem Planı kararında; uyulması gereken etik kurallar belirtilmiştir. Gene Kamu Görevlileri İçin Uluslararası Davranış Kurallarının “ Hediye Kabulü ” başlıklı 4. Maddesinde kamu görevlilerinin görevlerini ve kararlarını etkileyebilecek doğrudan veya dolaylı olarak hediye kabul etmeleri yasaklanmıştır (Taşçı,2012).

11/05/2000 tarihli Avrupa Konseyi Kamu Görevlileri İçin Model Etik Davranış Kodunun 18 inci maddesinde de kamu görevlisinin tarafsızlığını etkileyen hediyeleri gerek kendisi ve gerekse yakınları için kabul edemeyeceği hüküm altına alınmıştır (Taşçı,2012).

Bunun dışında AB üyesi ülkelerde 50 Euro sınır olarak belirlenirken, bu tutarın altında kalan hediyelerin ise ‘konukseverlik’ ve ya ‘küçük hediye’ olarak tanımlandığı görülmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ise her bir eyalet için farklı durumlar söz konusu olsa da 50 doların üzerindeki hediyelerin kabul edilmesi yasaktır.

Bu durum Kanada da ise 200 Kanada Doları ile sınırlandırılmıştır.

7.HEDİYE ALMA YASAĞIYLA İLGİLİ KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULUNUN BAZI KARARLARI (Taşçı,2012)

- Etik Kurul Tarafından, 05/11/2009 tarihli ve 2009/40 numaralı kararda ; (resmigazete.gov,2019)

Bir kaymakamın hediye olarak aldığı; takım elbise, ayakkabı, kemer, kravat ve gömleğin ; bu eşyaların ‘maddi değeri olan kullanıma yönelik eşyalar’ olmaları , hediye kabul eden Kaymakamın ‘görevinin başında olması ve sorumluluğunun devam etmesi ’ dolayısıyla , alınan söz konusu eşyaların hediye alma ve menfaat temin etme yasağı kapsamında bulunduğu, oy çokluğu ile tespit edilmiştir (27436 sayılı R.G.18/12/2009).

- Etik Kurul Tarafından, 23/01/2009 tarihli ve 2009/01 numaralı kararda; (resmigazete.gov,2019)

Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisinde bulunanlarca karşılanan ücretsiz konaklama imkânının hediye alma yasağı kapsamında bulunduğuna oy çokluğuyla hükmetmiştir (27162 sayılı R.G. 07/03/2009).

- Etik Kurul Tarafından, 11/06/2009 tarihli ve 2009/23 numaralı kararda; (resmigazete.gov,2019)

Bir belediye başkanının ilçede yapılan düğün ve sünnet törenlerinde belediye bütçesinin temsil ve ağırlama giderlerinden altın alıp üçüncü şahıslara hediye etmesini, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15 inci maddesi 4 üncü fıkrası çerçevesinde ‘kamu kaynaklarının kullanılarak hediye verilmesi yasağı kapsamında’ olduğuna karar vermiştir (27270 sayılı R.G ,26/06/2009).

- Etik Kurul’un, öğretmenler günü ile ilgili verdiği karar ise;

(kamudanhaber.net,2019)

Başta 24 Kasım Öğretmenler Günü olmak üzere, diğer gün ve haftalarda, günün anlamıyla uyumlu ve maddi değeri olmayan sembolik (çiçek ve benzeri) nitelikteki hediyeler dışındaki hediyelerin alınmaması konusunda “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” in 15 maddesine göre başta mülki yöneticiler olmak üzere Öğretmenler Kurulu ile her kademedeki yönetici ve personelin gerekli dikkati göstermesi kararlaştırılmıştır.

8.SONUÇ

Devlet memuru devletin çıkarlarını, itibarını korumak ve tarafsız olmak zorundadır. Memurluk görevini ifa ederken ayırım yapmaması, dolaylı veya doğrudan menfaat sağlamaması gerekir. Öyle ki devlet memuru kendi menfaati için değil devletin menfaati için çalışmalıdır. Bundan dolayı devlet memurunun görevi sırasındaki işlem, eylem ve kararlarını etkilememesi için 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun içeriğinde ‘Hediye alma Yasağı’ ile ilgili özel düzenlemeye gidilmiştir. Özetle, devlet memurunun hediye alması etik açıdan uygun bulunmamış ve kanunla yasaklanmıştır. Ancak bu araştırmada bulunan bulgulara göre hediye almamanın gerekçelerinin neler olduğu, gerektiğinde hangi durum ve şartlar altında hediye alınmasının uygun olduğu ve alınan bu hediyelerin Etik Kurula hangi usullerle bildirilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca hediye alma yasağı ile ilgili hukukumuzda gerekli düzenlemelerin yapıldığı ve bu yasağın ihlalinde uygulanan idari yaptırımların önemli olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- DÖNMEZ, M.(2019), Açıklamalı – İçtihatlı Devlet Memurları Kanunu, Ankara: Ekin Yayıncılık,
- SÖKMEN, U. (2011). Devlet Memuruna Hediye Rüşvet (mi) Dir ?, 10.12.2019 tarihinde
http://www.dsi.gov.tr/docs/etik-komisyonu/devlet_memuruna_hediye_-rusvetmidir.pdf?sfvrsn=0 adresinden alındı.
- TAŞÇI, İ.(2012). Türk Kamu Yönetiminde Hediye Alma ve Verme Sorunu, 12.12.2019 tarihinde
<http://www.tid.gov.tr/Makaleler/T%C3%BCrk%20Kamu%20Y%C3%B6netiminde%20Hediye%20Alma%20ve%20Verme%20Sorunu.pdf> adresinden alındı.
- Devlet Alabilir, Peki Ya Devlet Memuru Hediye Alabilir Mi? , 20.12.2019 tarihinde
<https://www.sozcu.com.tr/2018/ekonomi/devlet-alabilir-peki-ya-devlet-memuru-hediye-alabilir-mi-2629589/> adresinden alındı.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2018),Hediye Alma Yasağı Hakkında Genelge, 24.12.2019 tarihinde
<http://etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/02/hediyegenelgesi.pdf> adresinden alındı.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kararı. 05/11/2009,27436, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, Ankara.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/12/20091218-15.htm> Erişim : 12.12.2019
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kararı. 23/01/2009,27162, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, Ankara.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/03/20090307-8.htm> Erişim : 12.12.2019
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kararı. 11/06/2009,27270, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, Ankara.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090626-21.htm> Erişim : 12.12.2019
- Etik NEDİR? , 15.12.2019 tarihinde <https://www.mediatick.com.tr/blog/etik-nedir> adresinden alındı.
- Kamu Görevlilerinin Hediye İle imtihanı, 15.12.2019 tarihinde <https://www.memurlar.net/haber/710894/kamu-gorevlilerinin-hediye-ile-imtihani.html> adresinden alındı.
- Devlet Memurunun Hediye Alması Yasak Mıdır? , 15.12.2019 tarihinde
<https://memuruyeri.com/memur/goruslerimiz/7115-devlet-memurunun-hediye-almasi-yasak-midir.html> adresinden alındı.
- Memurların Hangi Hediyeleri Alması Yasak Değil? , 15.12.2019 tarihinde
<http://www.kamudanhaber.net/guncel/memurlarin-hangi-hediyeleri-almasi-yasak-degil-h410612.html> adresinden alındı.
- <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/522020154452OECDmevzuatTR.pdf> Erişim : 16.12.2019

YENİ MEDYADA ANNELİK TEMSİLİ: #INSTAMOM OLUŞUM SÜRECİ**Ebru Işık**Kocaeli Üniversitesi / İletişim Fakültesi
ebruisk38@gmail.com**Özet**

Bu çalışma çocuklarının görsellerini instagramda paylaşarak ‘instamom’ olan, daha sonra ‘influencer’ kimliğine geçiş yapan anneleri ele almıştır. Zeynep Aydoğan (Özbayrak) (zypnze) ve İmren Gürsoy’un (imrengursoy) instagram hesapları içerik analizi yöntemi ile kategorileştirilerek analiz edilmiştir. Annelik temsili ile aldıkları reklamlarla birer fenomen model kadın temsiline geçiş evreleri incelenmiştir. Makalenin içeriğinde; Kimlik, temsil kavramları, popüler kültür, Instamom, Influencer, Sharenting kavramları anlatılmaktadır. Çocuklarının görsellerini ya da videolarını paylaşarak başladıkları bu yolculukta onların nasıl birer influencer instamom oldukları incelenmiştir. Anne temsilinden sıyrılıp daha çok ünlü bir model haline gelişleri son paylaşımları ve ilk paylaşımları arasındaki fark olarak incelenmiştir. İlk paylaşımlarında sadece annelik temsili ile ortada olan kullanıcılar daha sonra kazandıkları takipçilerle belli bir popüleriteye ulaşmış kendilerini birer influencer yaparak son paylaşımlarında çocuklarından daha çok kendilerini ön planda tutmuşlardır. Influencer olan anneler, anne temsili normal yaşantılardan daha elit kesimlere taşınmışlardır. Artık onlar birer ünlü influencer instamom’lardır. Instamom özelliği ile takipçiler kazanmaya, reklam yapmaya devam etmektedirler. Arada çocukları ile paylaşım da yapmaktadırlar. Yaşam statülerini üst seviyeye çıkartan annelerimizin binlerce takipçisi vardır ve hayatlarından gayet memnun gözükmektedirler. Yöntem olarak içerik analizi yapıldı; her bir kullanıcının çocuklarının doğumundan sonraki yirmi (20), 20.12.2019 tarihinden önceki yirmi (20) gönderileri incelenmiştir. Daha sonra rastgele seçme yöntemiyle yine çocuklarını ilk koydukları tarihten itibaren ve 8 Ocak 2020’ye kadar olan 300 görsel içinden 150 görsel rastgele seçme yönetimi ‘Google Number Generator’ ile seçilip yaşam tarzlarına göre kategorileştirilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular; içerik analizi yapılan görseller kategorileştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Instamom, Sharenting, Influencer, Anne kimliği, Instagram, Tüketim.

MOTHER REPRESENTATION IN THE NEW MEDIA: INSTAMOM FORMATION PROCESS**Abstract**

This study focuses on mothers who are 'instamom' by sharing their children's images on Instagram and then switched to 'influencer' identity. Instagram reviews of Zeynep Aydoğan (Özbayrak) (zypnze) and İmren Gürsoy (imrengursoy) are categorized and analyzed by content analysis method. With the advertisements they received with the representation of motherhood, the stages of transition to the female representation of a phenomenon model were examined. In the content of the article; Identity, representation concepts, popular culture, Instamom, Influencer, Sharenting concepts are explained. They started by sharing their kids' images or videos. Their departure from the mother's representation and becoming a more famous model was examined as the difference between their last shares and their first shares. In the first post, you can only reach and use a certain popularity with the followers they have gained for maternity representation. Influencer mothers have carried the mother representation to more elite segments than normal lives. Now they are famous influencer instamoms. With the Instamom feature, followers will continue to win and advertise. Sometimes they use sharing with their children. They seem very satisfied. As a method, content analysis is done; Twenty (20) postnatal deliveries of each of their children, twenty (20) postings prior to 20.12.2019 were reviewed. Until January 8, 2020, 300 visually 150 visual random selection management were selected with 'Google Number Generator' and categorized according to their lifestyle.

Keywords: Instamom, Sharenting, Influencer, Maternity representation, Instagram, Lifestyle Consumption, Popular Culture.

GİRİŞ

Sosyal medyanın kullanılmaya başlanması ile insanlar daha çok kişilerle etkileşim kurmakta ve zamanla popülerleşmektedir. Instagram’da yayılan influencer ve instamom kavramları sayesinde artık insanlar kısa yollardan meşhur olabilmektedir. Anne temsilini kullanarak çocukları üzerinden paylaşım yapan insanlar zamanla bu durumu avantaja çevirerek ünlü olmuşlardır. İçerik analizi yöntemi ile Zeynep Aydoğan İmren Gürsoy’ın instagram hesapları annelik temsili üzerinden incelenmiştir. Temsil tanımı, Türk Dil Kurumu’nda “Birinin veya bir topluluğun adına davranma”, temsil etmek fiilini de “belirgin özellikleriyle yansıtmak, sembolü olmak”, “hak ve görev bakımından bir kimse veya topluluğun adına davranmak” olarak tanımlanmıştır. Marshall’a göre temsil; “imge ve metinlerin, temsil ettikleri orijinal kaynakları doğrudan yansıtmalarından ziyade onları yeniden kurmalarını anlatan bir terimdir.” (Marshall, 2005). Hall’a göre , “göstermek, incelemek, tasvir etmek; başka bir eyin tasvirini sunmak” anlamını taşımaktadır (Polat, 2018) “Sosyal temsiller her zaman bir şeylerin bazı şeylerin temsilleridir... Çocuklar belli bir kültür içinde dünyaya gelirler. Kültürün öğrenilmesi için kültür kategorilerinin yeniden kurulması gerekir; Bu şartlarda kurulmuş sosyal temsiller, doğdukları yetişkin toplumlardaki çocukların anlayışlarının gelişmesini anlatır. Kültürde kişi insan olamaz; genç, yaşlı, kadın veya erkektir.”(Sözen, 2011).

Kimlik tanımı; Türk Dil Kurumu’nda “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” olarak tanımlanırken, Latince “aynı” anlamına gelen idem ve “tekrarlanan” anlamına gelen identidem kelimelerinden türemiştir. (Owens, 2006). Kimlik, kişinin hem iç hem dış dünyasına, kim olduğu sorusuna cevap aramasıdır. (Girgin, 2018) Sosyal bilimlerde kimlik kavramı birçok kategorilere ayrılmışsada yazarlar en çok sosyal kimlik ve kişisel kimlik üzerinde durmuşlardır (Varol, 2016). Kişisel kimlik, bir kimsenin kim olduğuna, kendi niteliklerine ve konumuna ilişkin toplumsal-duygusal algısına karşılık verir. Ancak, bu algı diğer kişilerle ve gruplarla girilen karşılıklı etkileşim sürecinde ve karşılaştırmalı olarak gerçekleşir. Sosyal kimlikte ise bir grup ya da toplulukla özdeşleşme söz konusudur. Bununla birlikte, kendini grupla özdeşleştiren birey, bu özdeşleşmeden kişisel yararlar elde etmesine karşın, bireysel özgürlüğünün bir kısmından vazgeçmek zorunda kalabilir. Bir anlamda varlığımızı ve özgürlüğümüzü garantileyen grubumuz, aynı zamanda özgürlüğümüzün sınırlarını çizme hakkına da sahip olur. (Girgin, 2018).

Türk Dil Kurumuna göre popüler kültürün tanımı; “Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütünü”dür. Amerika’da ilk kez toplum kültürü olarak tartışılan popüler kültür kavramı, kitle iletişim araçlarıyla toplumsal pazar için üretilen yaygın kültürel ürünlerin toplamını ifade eder (Sevim, Erişim Tarihi: 13.01.2020). Popüler kültür hızlı tüketim kültürüdür. İnsanların sürekli olarak popüler olanı alınması sağlanır. Popüleri tüketemeyen insan tedirgin huzursuz edilir, popüleri tüketen insan daima mutludur (Erdoğan, 2004). Popüler kültür, insanları sürekli aynı şeyleri tüketmeye sürükler. Zaman içerisinde insanlar hep aynı sürekli birbirini tekrar eden şeyleri kullanır ve aynılışırlar. Artık insanlar hep aynı müzikleri dinler, aynı yiyecekleri yer, aynı kıyafetleri giyer olmuştur. Yaşam tarzı kavramı, kıyafet, içecek, yiyecek, tatil, mekan vs. gibi oluşumların tüketiciler üzerinde bıraktığı etkisinin işaretleridir. (Sönmez, Erişim tarihi:30 .01. 2020) Tüketimi baz alan bir yapı olduğu için lüks ürünler özendirilir ve ihtiyaç olmayan ürünler zorunluymuş gibi bir algı oluşturur. (Sönmez, Erişim Tarihi: 29.01.2019) Marshall “Sosyoloji Sözlüğü’nde” “genellikle tüketim değerleri ve tarzları şeklinde göze batan ve ileri kapitalist toplumların ayrışmasını derinleştiren alternatif yaşama biçimlerini kavramlaştırır.” şeklinde açıklamıştır. Herkes zaman içinde aynı şeyleri giyecek aynı şeyleri yiyecek ve aynılışacaktır. Sosyal medyada da sık sık karşımıza çıkan kişiler sürekli aynı mekanlarda paylaşım yapmakta aynı yerlere gitmektedir. Birbirini özendirme çabası içine girmişlerdir ve sanki birer at yarışındaymış gibi sürekli birbirleriyle yarış halindedirler.

Instagram anneleri diye bilinen daha çok yabancı söylemiyle popüler olan instamom terimi; instagramda hamileliğinden çocuğun doğumuna kadar her şeyini paylaşan anneleri/anne adayları için kullanılır (Parsa, ve Akmeşe, 2019). Anneler instagramda hamileliğinde başladıkları paylaşımlara, çocuk odalarının yapımına, aldıkları kıyafetlerden beslenme düzenlerine, profesyonel hamile çekimlerinden babyshower’lara, doğum anına kadar olan anlarını paylaşırlar. Çocukları olduktan sonra onların her anlarını paylaşmaya devam ederler. Ve artık onlar birer instagram anneleri yani “instamom” olmuşlardır.

Influencer kavramı “etkileyen bir kişi veya şey; pek çok insanı sosyal medya ya da geleneksel medya aracılığıyla etkileme gücüne sahip kişi” olarak açıklanmaktadır (www.dictionory.com). Influencer’lar daha az kişi tarafından takip edilen, ancak belli bir konuda uzman olan kişilerden oluşmaktadır. O nedenle doğru projelerde değerlendirildiğinde pazarlamacılar için büyük önem taşımaktadır (Mert, 2018). Sosyal medyada belli bir takipçi sayısına ulaşarak insnalarını beğenilerini kazanan kişiler zamanla sosyal medya ünlüsü haline gelir ve sosyal medya üzerinden para kazanmaya başlarlar. Reklam verenler ürünlerini kısa yoldan ve etkileyici bir şekilde satmak için bu kişilerle anlaşma yapar ve sosyal medya hesaplarından ürünlerinin reklamları yapmaları sağlar. Etkileyici pazarlama yöntemi olarak bilinen ve bu yolla para kazanan bir sosyal medya kavramı ortaya çıkar; influencer. Sosyal medya ünlüsü olarak bilinen influencerlar takipçilerine reklam aldıkları markaların sosyal medya hesaplarında tanıtımlarını yaparlar. Bu kişiler insanlar tarafından sevilip güvenilen kişilerdir, onların tanıttıkları ürünlere güvenle bakarlar ve bu sayede satın alma yoluna giderler. Bu durumdan karlı çıkan reklam verenler ve sosyal medya ünlüleri olur. Bir nevi rol model sayılan influencerlar insanlara kendi kullandıkları ya da kullanmış gibi yaptıkları ürünleri kısa yoldan tanıtmış olurlar. Bu sayede yeni bir pazarlama alanı da gelişmiş olur. Stevan Leckart tarafından 2012 yılında “Over-sharenting” olarak (Maraşlı vd. 2016) kullanılan “Sharenting” kelimesi 2015 yılında Collins sözlüğü tarafından; “anne babaların sosyal medya hesapları üzerinden çocuklarını detaylı olarak paylaşmaları” olarak tanımlanmıştır (Erişir ve Erişir, 2018). İngilizcede ‘Share’ paylaşmak ve ‘Parenting’ ebeveynlik kelimelerinin birleşimi olarak adlandırılan sharenting kavramı; sosyal medyada ebeveynlerin çocuklarının her anını paylaşması olarak ortaya çıkmıştır. Türkçe’de karşılığı “paylaşanababalık” olarak geçmiştir. Popülerleşmiş olan ya da popüler olmaya hazırlanan instamom’lar çocuklarının her saniyesini sosyal medya hesaplarında paylaşır. Buradaki amaç çocuklarının istemleri dışında -gerçi bebeklikten böyle büyüyen büyüyen çocukların pek söz hakkı olmuyor- annelerinin daha çok beğeni almak, popüler olmak uğruna yaptıkları bir durumdur. Onları yaşından büyük bir şekilde giydirerek aldıkları reklamları çocukları üzerinden tanıtarak para kazanmaya da başlamışlardır. Bu durum ileride oluşabilecek sorunların başlangıcı da olabilir. Büyük bir özgüvenle yetişen çocuklar ileride tanınmadıklarında ya da popülerlikleri azaldığında onların psikolojisini kötü yönde etkileyebilir. Tabi bu durumdan hoşnut olan instamom’lar onlar büyüyene kadar bu yolda para kazanmaya ve çocuklarını bir meta haline getirmeye devam edeceklerdir.

ARAŞTIRMANIN AMACI:

Makalenin amacı, @zynepeze ve @imrengursoy instagram hesaplarının analizi yapılarak onların anne kimliğini nasıl temsil ettikleri incelenmeye çalışılmıştır. Çocuklarının görsellerini ya da videolarını paylaşarak başladıkları bu yolculukta onların nasıl birer influencer instamom oldukları incelenmiştir. Anne kimliğinden sıyrılıp daha çok ünlü bir model haline gelişleri son paylaşımları ve ilk paylaşımları arasındaki fark olarak incelenmiştir. İlk paylaşımlarında sadece anne kimliğiyle ortada olan kullanıcılar daha sonra kazandıkları takipçilerle belli bir popüleriteye ulaşip kendilerini birer influencer yaparak son paylaşımlarında çocuklarından daha çok kendilerini ön planda tutmuşlardır.

ARAŞTIRMANIN GÖZLEMLERİ:

Makalenin varsayımı olarak Instagram’da anne kimliğini kullanarak ünlü olan kullanıcıların zamanla değişimleri, popülerleştikten sonraki profillerindeki aldıkları reklamlarla yaşam standartlarının değişmesi ortaya konulmuştur. Varsayımlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Annelerin çocukları üzerinden ürün tanıtımı yapıldığı,
- Çocuklarının her anını paylaşmaları,
- Annelerin zaman içinde popülerleşip kişisel bakımlarına daha fazla özen gösterildiği, ve kendilerini daha ön plana koydukları,
- Yaşam standartlarını üst seviyeye çıkardıkları gözlemlenmiştir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ:

Yöntem olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Her bir kullanıcının çocuklarının doğumundan sonraki yirmi (20), 20.12.2019 tarihinden önceki yirmi (20) gönderileri incelenmiştir. İki kullanıcı hesabının; @zynepeze ve @imrengursoy’un ünlü olmadan paylaştıkları ilk yirmi -daha çok çocuklarıyla- ve ünlü olduktan sonraki son yirmi -kendileri daha ön planda ve daha çok ürün tanıtımı

yaparak-görsel analiz edilmiştir. Daha sonra rastgele seçme yöntemiyle yine çocuklarını ilk koydukları tarihten itibaren ve 8 Ocak 2020’ye kadar olan 300 görsel içinden 150 görsel rastgele seçme yönetimi ile seçilip ‘Google Number Generator’ ile yaşam tarzlarına göre kategorileştirilmiştir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME:

Araştırma sonunda elde edilen bulgular; içerik analizi yapılan görseller kategorileştirilmiştir. Ve ilk başlarda çocuklarının görsellerini paylaşan anneler zaman içerisinde kendilerini aldıkları reklamlarla meşhur etmiştir. Influencer olan anneler, anne kimliğini normal yaşıntılardan daha elit kesimlere taşımışlardır. Artık onlar birer ünlü influencer instamom’lardır. Instamom özelliği ile takipçiler kazanmaya reklam yapmaya devam etmektedirler. Arada çocukları ile paylaşım da yapmaktadırlar. Binlerce takipçisi olan annelerimiz hayatlarından gayet memnun gözüküyorlar.

Tablo 1. “zynpzeze” ve “imrengursoy” adlı instagram hesabının genel görünümü

Kullanıcı Adı	Takipçi Sayısı	Takip Sayısı	Profil Fotoğrafı	Gönderi Sayısı	Profil Bilgisi
zynpzeze	424.000	490	Kendisi (Yakın Plan)	3321	I am me. hello@zynpzeze.com youtube.com/zynpzeze Istanbul New video youtu.be/4OJskWGnSes
imrengursoy	487.000	462	Kendisi (Yakın Plan)	4286	İmren Gürsoy Blogger Youtuber Mom Lifestyle Mail: imrengursoy@gmail.com Blog:www.imrengursoy.com Youtube: imrengursoycom youtu.be/32Lxur0N3h8

Kaynak:<https://www.instagram.com/zynpzeze/?hl=tr>, <https://www.instagram.com/imrengursoy/?hl=tr>
Erişim tarihi: 20.12.2019

Tablo 2. Kullanıcıların içeriklerine göre paylaşımları

Paylaşımların İçerik Özelliği	zynpzeze		imrengursoy	
	Gönderi Sayısı		Gönderi Sayısı	
	30.07.2015 - 22.08.2015	23.11.2019 - 20.12.2019	04.09.2014 - 30.09.2014	15.11.2019 - 20.12.2019
Sadece kendisi	1	11	-	4
Sadece çocuğu	4	2	10	3
Çocuğu ile birlikte	3	1	2	-
Ürün tanıtımı (tek başına)	-	1	-	5
Ürün tanıtımı (çocuğu ile birlikte)	-	-	-	2
Ürün tanıtımı (sadece çocuğu)	4	-	-	2
Birkaçı birarada (Aile, arkadaş)	6	1	5	-
Diğer	2	4	3	4
TOPLAM	20	20	20	20

Tablo 2’deki içerik analizinde “zynpzeze” adlı kullancının 23.11.2019 - 20.12.2019 ve 30.07.2015 - 22.08.2015 tarihleri arasındaki paylaşımları ile “imrengursoy” adlı kullanıcının 15.11.2019 - 20.12.2019 ve 04.09.2014 – 30.09.2014 paylaşımları ele alınmıştır.

Tablo 3. Tanıtımı yapılan ürünler

Tanıtımı yapılan ürünlerin içerikleri	zypzeze		imrengursoy	
	30.07.2015 - 22.08.2015	23.11.2019 - 20.12.2019	04.09.2014 - 30.09.2014	15.11.2019 - 20.12.2019
İçecek (Çocuklar için)	-	-	-	1
Gıda Takviyesi	-	-	-	1
Kişisel Bakım	-	-	-	2
Kıyafet-Moda	-	1	-	2
Dijital Eşyalar	-	-	-	2
Ev Eşyası	-	-	-	1
Mekan	4	1	-	-
Bebek Eşyası	4	-	-	-

Annelerimizin ilk paylaşımlarında daha az reklam yaparken hatta hiç yapmazken fenomen olduktan sonra reklam almaya başlamışlardır. Zypzeze'nin çocuğu doğduktan sonra koyduğu görsellerde bebeği ile ilgili ürünler paylaşırken (emzik, oyuncak, battaniye vb) ilerleyen tarihlerde kıyafet moda kişisel bakım ürünlerinin tanıtımını yapmıştır. İmren Gürsoy ise ilk zamanlarda hiç reklam yapmazken o da aynı şekilde moda, bakım ürünleri ev eşyası ürünleri reklamını yapmaktadır.

Çocuklarının fotoğraflarını kullanan ebeveynler aldıkları ürün tanıtımları ile paylaşım yapmakta ve bu paylaşımlardan para kazanmaktadırlar. Yukarıdaki iki örnekte de çocuklar için şampuan reklamı tanıtımı yapılmıştır. Açıklama kısmında ise ürünün ne kadar kullanışlı olduğu gibi sözler söylenerek marka övölüp etiketlenir, diğer çocuğu olan kişilere ürün alınması için teşvik edilir

Tablo 4. En fazla beğeni ve yorum alan gönderilerinin verileri

İlk ve Son Yirmi Paylaşım Arasından	zypzeze		imrengursoy	
	30.07.2015 - 22.08.2015	23.11.2019 - 20.12.2019	04.09.2014 - 30.09.2014	15.11.2019 - 20.12.2019
En Çok Beğeni	2356	39,270	541	43.123
En Çok Yorum	94	388	17	112.000

Tablo 5. Kullanıcıların rastgele seçilen paylaşımlarındaki taşıdıkları anlam bakımından içerikleri

Paylaşımların etiketleri bakımından içerikleri	ifade anlam	zypzeze		imrengursoy	
		Rastgele İlk 150	Rastgele Son 150	Rastgele İlk 150	Rastgele Son 150
Çocuk Paylaşımları / Aktiviteleri		94	17	83	21
Ebeveynlik		13	9	17	11
Evlilik		4	-	1	-
Aile		7	2	1	4
Arkadaşlık		2	6	3	3
Kişisel Paylaşım		3	12	-	8
Çocuklara Yönelik Tüketim Ürünleri		11	4	7	16
Büyükler Yönelik Tüketim Ürünleri		2	18	2	13
Sosyo-Kültürel Öğeler		1	-	4	4
Güncel Konular		1	-	1	-
Yaşam Tarzı		5	73	25	61
Birkaçı Birarada		5	-	2	-
Diğer		2	9	4	1
TOPLAM		150	150	150	150

Tablo 5'te "zypnzeze" ve "imrengursoy" adlı kullanıcıların son paylaşım yaptıkları tarihe kadar olan 300 gönderi içinden 150 tanesi rastgele, ilk paylaşım yaptıkları yani çocuklarını koymaya başladıkları tarihten itibaren toplam 300 gönderi içinden 150 görsel rastgele olarak "Google Number Generator" yardımı ile seçilip kategorilere ayrılmıştır. ayrılmıştır. İlk paylaşımlarında daha çok çocuklarının gönderilerine paylaşan anne temsilleri zaman içerisinde ünlü olduktan sonra kendi kişisel paylaşımlarına ve yaşam tarzını paylaşımlarına daha çok yer vermişlerdir. Tablo 6'da yer alan Yaşam tarzı kategorisinin içinde yiyecek, içecek, mekan, kıyafet, güzellik gibi konuları da içermektedir. Ünlü olduktan sonra daha çok reklam alan kullanıcılar daha fazla ürün reklamı yapmaktadır ve instagram profilleri önceden çocuklarını paylaşan annelerden daha çok kendi paylaşımları ön planda ve daha çok reklam alan bir sayfaya dönüşmüştür.

SONUÇ

Sosyal medya ile her an her dakika istediğimiz şeyleri paylaşabiliyoruz, insanların neler yaptığını görebiliyoruz onlarla etkileşim halinde bulunuyoruz. Sosyal medya oturduğumuz yerden milyonlarca insana ulaşmamıza imkan sağlıyor. Instagram kullanıcıları ise hayatlarından parçalar göstererek diğer insanlarla bunu paylaşmaktan çekinmiyorlar ve hatta beğenildikçe takip edildikçe mutlu oluyorlar. Çalışmanın içinde analizini yaptığım iki kişi de bunlara birer örnektir. Kendileri instagramda anne temsili oluşturarak bir farkındalık yaratmışlardır ve binlerce insana ulaşmışlardır. Çocuklarının her anını paylaşan annelerimiz zaman içinde fenomen haline gelmişlerdir ve diğer insanların kendilerini örnek almalarını sağlamışlardır. Instagram profillerinin önceki içerikleri sadece çocuklarının gönderilerini paylaşmaktan çıkmış olup bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Gittikleri mekanlar, yedikleri yemekler, içtikleri içecekler, giydikleri kıyafetler vb. ön planda olmaya başlamışlardır. Yine aynı şekilde ilk başlarda sadece çocuk gönderisi paylaşırken ya da aralıklı aile içi gönderiler paylaşırken bu durum zamanla kişisel bakıma, tarza dönüşmüştür. Çocukları artık daha az kendileri ve tarzları daha ön plandadır. Anne temsili çocukları üzerinde kurduktan sonra yani kendilerini hiç göstermeden, lohusa dönemlerini atlattıktan, doğum kilolarını verdikten sonra onları daha sağlıklı ve daha bakımlı görmeye başladık ve anne temsili zaman içinde instagramda modern bir kadın temsili haline dönüşmüştür. Reklam almaya başladıktan sonra çocuk ürünlerinden daha çok kadınlara ya da büyüklere yönelik ürünler paylaşılmış ve önerilmiştir. Anne temsili gerçek hayatta bildiğimiz ve gördüğümüz gibi olmaktan çıkıp daha lüks bir hal almıştır.

Kaynakça:

- ERDOĞAN, İ (2004), Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine, Eğitim Dergisi
- ERİŞİR, R., M , ERİŞİR, D.,(2018). Yeni Medya ve Çocuk: Instagram Özelinde "Sharenting" ("Paylaşanabalık") Örneği, Yeni Medya, s.53
- GİRGIN, H., (2018). Gelenekten Postmoderne Kimlik İnşa Süreci Ve Yeni Medya: Facebook Örneği. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 3(5): 202-230
- İmren Gürsoy instagram hesabı: <https://www.instagram.com/imrengursoy/?hl=tr>
- MARAŞLI, M., SUHENDAN, E., YILMAZTÜRK, N., ÇOK, N. (2016) Parents' Shares On Social Networking Sites About Their Children: Sharenting, Anthropologist, 24 (2), s.399-406
- MARSHALL, G. (2005), Sosyoloji Sözlüğü. (Çev: Akınhay. O. , Kömürcü D.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s.725, s.815
- MERT, Y., L.,(2018). Dijital Pazarlama Ekseninde Influencer Marketing Uygulamaları, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Vol.6, No.2, s.1312-1313
- OWENS, T., J., (2006). Self And Identity. Delamater, J., (Ed.). Handbook Of Social Pyscology, New York: Springer, s.205-232
- PARSA, A., F., AKMEŞE, Z. , (2019). Sosyal Medya ve Çocuk İstismarı: Instagram Anneleri Örneği. Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi, Vol. 5, No. 1. 163-191. S.173-174
- POLAT, H. (2018). Geleneksel Medyada Temsil Sorunu: Alternatif Bir Mecra Olarak Yeni Medya, Karadeniz, s.48
- SEVİM, B., Seküler Bir Tehdit: Popüler Kültür, 13.Ocak 2020 tarihinden <http://www.ozgurder.org> adresinden alındı.
- SÖNMEZ, S. , Hayat Tarzı, Hegemonya ve Popüler Kültür, 30 Ocak 2020 tarihinde <https://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=441> adresinden alındı.
- SÖZEN, E. , Sosyal Kimlik Kavramı'nın Sosyolojik Ve Sosyal Psikolojik Bir İncelemesi, s.95, 25 Aralık 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/101252> adresinden alındı.

VAROL, S., F., (2016). Temsil İdeoloji Kimlik. İstanbul: Varlık Yayınları, s.148

Zeynep Aydoğan (Özbayrak) instagram hesabı: <https://www.instagram.com/zynpzeze/?hl=tr>

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Merve Yıldırım

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İktisat Politikası Bölümü
tanrivermerve@gmail.com

Özet

Günümüzde yaşanan finansal krizler, teknolojik yenilikler gibi değişimlerle beraber finansal piyasaların ve finansal araçların bu değişimlerden etkilenme düzeylerine bağlı olarak bireyler çeşitli fırsatlarla ya da problemlerle karşılaşmaktadırlar. Teknolojinin beraberinde yaşanan hızlı gelişmeler bireylerin ihtiyaçlarının da bu anlamda değişerek artmasına sebep olmuştur. Finansal okuryazarlık kavramının genel tanımına bakılacak olunursa bireylerin emeklilik ile ilgili sistemler hakkında yeterli bilgiye ve para, yatırım kanalları, tasarruf gibi araçları doğru kullanma yeteneğine sahip olmasıdır. Toplumun geleceği ve refahı açısından bireylerin yaşamları boyunca finansal sorunlara karşı farkında olmaları ve çözüm üretebilmeleri gerekmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre finansal okuryazarlık oranlarının dünya üzerinde düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bakıldığında finansal okuryazarlık oranı az gelişmiş ülkelere göre daha yüksek seviyededir. Nispeten hem Dünya'da hem de Türkiye'de erkeklerin finansal okuryazarlık oranları kadınlara göre, bireysel emeklilik sistemine dahil olanların bu sisteme dahil olmayanlara göre, online bankacılık servislerini kullananların kullanmayanlara göre finansal okuryazarlık oranları daha yüksektir. Finansal okuryazarlık ile ilgili ülkenin ekonomik kaynaklarının kullanımı açısından sağladığı faydalar düşüldüğünde ekonomi yapıcılarının bu anlamda finansal okuryazarlık ve finansal eğitim alanında çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Bu nedenle ülkelerin finansal okuryazarlık seviyesini arttırmayı hedeflemesi ve bu doğrultuda bireylere erken yaşlarda finansal eğitim verilmesi bu faaliyetlerin ilk adımını oluşturur. Bu çalışmanın konusunu Dünya'da ve Türkiye'de finansal okuryazarlığın gelişimi ve bu kapsamda faaliyet gösteren kuruluşlar oluşturmaktadır. Özellikle finansal eğitim alanında dünya geneline bakıldığında çeşitli yöntemler kullanılarak çalışma ve faaliyet yürüten birçok kuruluş bulunmaktadır. Yine çalışmada finansal okuryazarlığın tanımı, finansal eğitimin önemi ve finansal okuryazarlığa katkıları, finansal okuryazarlık oranının artırılması adına öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Eğitim.

Abstract

With the changes such as financial crises and technological innovations, individuals face various opportunities or problems depending on the level of financial markets and financial instruments affected by these changes. Rapid developments accompanying technology have caused the needs of individuals to change in this sense. Considering the general definition of the concept of financial literacy, individuals have sufficient knowledge about pension-related systems and the ability to use tools such as money, investment channels and savings correctly. In terms of the future and welfare of the society, individuals need to be aware of financial problems and produce solutions throughout their lives. According to the findings obtained as a result of the researches, it is seen that the financial literacy rates are low in the world. Looking at developed and developing countries, financial literacy rate is higher than underdeveloped countries. Relatively in the world and in Turkey; financial literacy rates of men, according to women, of those who are included in the private pension system, compared to those who are not included in this system, according to those who do not use online banking services financial literacy rates are higher. Given the benefits provided by the country in terms of the use of the economic resources of the financial literacy country, economists are required to work in the field of financial literacy and financial education. For this reason, it is the first step of these activities that countries aim to increase their financial literacy and provide financial education to individuals at an early age in this direction. This issue of the development of financial literacy in the world and Turkey's efforts and form organizations active in this context. Especially in the field of financial education, there are many organizations that work and operate using various methods. Again in the study, the definition of financial literacy, the importance of financial education and their contribution to financial literacy, suggestions for increasing the financial literacy rate will be presented.

Key Words: Financial Literacy, Financial Information, Financial Attitude, Financial Education.

1. GİRİŞ

Finansal okuryazar olan bireyler, finansal ürünler hakkındaki bilgiye erişebileceği yolları bulan ve bu yolları kullanmayı bilen, doğru bilgi sahibi olan ve edindiği bilgi dağıtıcı ile aldığı finansal kararlardan tasarruf ve tüketim dengesini sağlayarak fayda elde edenlerdir (Danışman vd. 2016: 2). Finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu ekonomilerde bireyler hem kendi hanelerine hem de ekonominin refah seviyesine katkı da bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında finansal okuryazarlık bireylerin ekonomik açıdan kendilerinin şu anki ve gelecekteki maddi durumlarını güvence altına almalarını, kendilerine olan güven duygularının gelişimini, ihtiyaçlarını kendi istekleri doğrultusunda belirlemelerini, tasarruflarını nasıl yatırıma dönüştürebileceklerini öğrenmelerini geliştiren bir kavramdır. Küreselleşen ve bu yüzden karmaşık hale gelen ekonomik yapı içinde finansal bilgi düzeyi düşük olan bireyler faiz ödemesi, yatırım harcaması gibi davranışlarında olumsuz sonuçlarla karşılaşırken finansal bilgi düzeyi yüksek olan bireylerin de tasarruf oranlarının artış gösterdiği, verdikleri ekonomik bir kararın risklerine karşı önlem alabilme yeteneklerinin gelişmiş olduğu görülmektedir. Finansal okuryazar bireylerin diğer yandan yapılan araştırmalar ve anketler sonucunda da emeklilik planları yapma oranları yüksek düzeydedir.

Günümüzde artan finansal krizlerin yönetiminde finansal eğitim ve finansal okuryazarlığın önemi giderek artmaktadır. Piyasalarda oluşan çeşitliliğin bu doğrultuda artması finansal araçların doğru ve etkin kullanımını gerektirmekte, bu durumu iyi ve doğru yönetebilmek için ise finansal eğitim almış olmak ve finansal bilgiyi bu doğrultuda kullanabilme yeteneğine sahip olmak gerekmektedir.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

Finansal okuryazarlık, tüketicilerin paranın kullanımı ve yönetimi sonucunda elde ettiği tasarrufların ve verdiği yatırım kararlarında doğru finansal araçları tercih etmesini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve yeterlilik temelli yaklaşım sergileyerek tüketicilerin finansal refahını artırma çabasıdır (Gutnu ve Cihangir, 2015: 415). Bireylerin yaşamları boyunca alacakları finansal kararları yönetme süreçleri içerisinde öncelikle ihtiyaçlarını belirlemek, bu ihtiyaçlar için kaynak tahsis etmek ve sonunda yaptıkları tasarrufları yatırımlara dönüştürmek bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık ile ilgili dünyadaki çoğu ülkenin birçok çalışmaları ve faaliyetleri mevcuttur. Bu çalışmalarda finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili farklı tanımlar ve terimler kullanılmıştır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Yeni Zelanda, Avustralya gibi birçok ülkede “Finansal Okuryazarlık” terimi kullanılırken, Kanada ve İngiltere’de “Finansal Yeterlilik”le beraber sık sık “Finansal Farkındalık” ve “Finansal Eğitim” kavramları da içerik olarak benzer nitelikte kullanılmaktadır (Gökmen, 2012: 17).

3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞİMİ

Finansal piyasaların gelişmesi, teknolojinin ilerlemesi ve demografi de yaşanan değişiklikler bireylerin finansal kararlarını etkilemekte bu doğrultuda finansal okuryazarlık son yıllarda önem kazanmaktadır. Politika yapıcılar için finansal okuryazarlık kendilerine yön veren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın zamanda yaşanan ekonomik krizlerin büyüklüğü ve kriz sonrasında finansal piyasaların karmaşık hale gelmesi daha doğru finansal kararlar alınabilmesi için finansal okuryazarlığın önemini vurgulamakta, finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışma ve araştırmaların artırılması gerektiği açığa çıkmaktadır.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Bankası gibi uluslararası değerlendirmeler yapan kuruluşlar, finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çeşitli raporlar ve araştırmalar yayımlamaktadır. Bu çalışmalarda ülkelerin finansal okuryazarlığı devlet politikalarına daha çok dahil edilmesi gereği vurgulanmaktadır. Finansal okuryazarlık ve finans eğitimi, Dünya genelinde de Türkiye’de var olan algıdan çok farklı değildir. Finansal bilgi eksikliğine örnek vermek gerekirse Dünya Bankası’nın yapmış olduğu çalışmaya göre, 2 milyar yetişkin bankacılık hizmetlerine erişim sağlayamamaktadır. (Erim, 2018: 8). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından Japonya’da yapılan bir araştırmaya göre, yetişkinlerin %71’i hisse senedi ve tahvil yatırımı konusunda hiçbir bilgiye sahip değildir. Yine OECD tarafından Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) yapılan benzer bir araştırmada, yetişkinlerin %55’i ve yükseköğretim öğrencilerinin %66’sının, enflasyon ve faiz

oranı gibi temel ekonomik kavramları anlayamadıkları ortaya çıkmıştır (Altıntaş, 2008: 22). Türkiye’de yapılan ve üniversite öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada ise kredi kartı kullanıp son ödeme tarihini bilenlerin oranı %81 iken kredi kartı ile yakından ilgili olan temerrüt faizi kavramını bilenlerin oranı ise %19 olarak belirlenmiştir (Temizel ve Özgüler, 2015: 2).

Dünyada Finansal Okuryazarlığın Gelişimi

Günümüzde finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek her ülkenin hedefi haline gelmiş durumdadır. Finansal okuryazarlığın gelişmesi ve ilerlemesi için ilk adımı oluşturan finansal eğitim adına çalışmalar yapan Dünya’da ve Türkiye’de birden fazla kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşların amacına bakılacak olursa bireylerin finansal anlamda refah düzeylerini arttırmak ve iyileştirmek, ekonomik gelişmelerin dengeli olarak yaşanmasını sağlamak için uygulanan politikalara destek olmak ve bu amaçlarla finansal eğitim ile ilgili programlar ya da faaliyetler düzenlemektir. Bu bölümde Dünyada finansal eğitim ve finansal okuryazarlıkla ilgili atılan adımlara ve yapılan faaliyetlerle beraber farklı ülkelerde uygulanan politikalara ve programlara da yer verilmektedir.

Dünyada Finansal Eğitim Faaliyetleri

Dünyada farklı ülkelerde çeşitli kuruluşlar tarafından finansal okuryazarlıkla ilgili birçok faaliyette bulunmaktadır. Özellikle son on yıl içerisinde finansal eğitim konusunda faaliyetlerin arttığı görülmektedir. Bu kurumların başında 1961 yılında kurulan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gelmektedir. Ülkelerdeki finansal eğitimler için araştırmalar yapan OECD’nin asıl amacı ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirecek projeleri desteklemek ya da uygulamaktır. Dünya Bankası da finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konuları hakkındaki çalışma ve faaliyetlerini küresel anlamda yürüttüğü ve en kapsamlı verilere sahip olduğu için çalışmaları ülkeler tarafından önem arz etmektedir. Avrupa Ülkelerinin çalışmaları da Avrupa Komisyonu tarafından yürütülürken son olarak bu bölümde dünya genelinde yatırımcıları bilgilendirmeyi hedefleyerek kurulan Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu’ndan bahsedilecektir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Finansal Faaliyetleri

OECD finansal eğitimin tanımını şu şekilde yapmıştır; finansal eğitim tüketicilerin ve yatırımcıların finansal riskler ve fırsatların bilgilendirme ve öğretme yoluyla farkında olmalarını, finansal ürün ve kavram anlayışlarının gelişmesini, bilinçli seçimler yapmalarını, finansal refaha erişecek seviyede yetenekli olmalarını sağlayan bir süreçtir (Temizel ve Özgüler, 2015: 2-3). OECD’nin finansal eğitim programlarına bakıldığında konuların üç ana başlık etrafında toplandığı görülmektedir; birincisi uluslararası finansal farkındalığın ve işbirliğinin artması, ikincisi dünya genelinde finansal eğitimlerin gelişimleri üzerine temel seviyede uluslararası analitik araştırma ve çalışmaların yürütülmesi, üçüncüsü ise finansal eğitim ile beraber finansal farkındalık alanında standart koruyucu faaliyetleri yürütmektir. Dünyada finansal eğitim konusunda en önemli kuruluşlardan biri olan OECD’nin bir programı olan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) genç yaş sınıfında bulunan bireylerin finansal bilgiye sahip olma oranları ölçmenin yanı sıra finansal bilgiyi kullanma yeteneklerini de ölçen bir programdır. Bu programa göre yapılan araştırmalarda finansal okuryazarlık alanında Çin en başarılı ülke statüsündedir. Fransa, Slovenya ve Hırvatistan gibi sayısal alanlarda kendini kanıtlamış ülkelerin öğrencilerinin finansal okuryazarlık araştırmalarında düşük puan almış olmaları beklenmeyen bir sonuçtur. Finansal okuryazarlık anlamında Estonya’ya bakıldığında finansal becerileri geliştirmek adına 2010 yılında ilkökul ve ortaokul düzeyinde finansal konular ders içeriğine eklenmiştir. (Aydın, 2018: 15). Estonya’nın bu tutumunu finansal eğitimin bireylere planlı bir şekilde erken yaşta verilmesinin sosyal ve ekonomik anlamda doğru bir strateji olduğunu göstermektedir.

Dünya Bankası ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Dünya Bankası finansal okuryazarlık alanında dünya üzerinde en önemli çalışmaları yürüten kuruluşlardan biridir. 2010 yılında özel sektör kurumlarının da katılımıyla gerçekleştirdiği Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık adlı programında üç farklı finansal hizmet üzerinde odaklanmıştır. Bu hizmetler krediler, ödeme sistemleri ve tasarruflardan oluşmaktadır. Program kapsamındaki bu üç hizmet ile beraber bireylerin tüketici hakları konusunda eğitimini güçlendirmek amaçlanmaktadır.

Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık programının detayına inildiğinde dört alana odaklanılmıştır. Bu alanlar (Dağdelen, 2017: 72);

- Tüketicilerin kendileri için en iyi kararları alabilmeleri için finansal bilgiyi anlaşılır ve karşılaştırılabilir yapmak,
- Zararlı ve yıkıcı etkisi olan ticari uygulamaların önüne geçebilmek için uygulamalar geliştirmek,
- Finansal kurumların hata yaptığı durumlarda tüketicilere kolay bir şekilde tazminat almaları için çalışmalar yapmak,
- Tüketicilerin finansal hizmetleri güvenli bir şekilde kullanabilmeleri için çalışmalar yapmak.

Dünya Bankası'nın finansal eğitim programlarını organize ettiği Money Matters adlı web sitesi incelendiğinde yetişkin ve öğrencilere yönelik programlar düzenlenmektedir. Planlanan eğitim programları bireylere sermaye piyasaları, bütçe, finansal kavramlar, emeklilik planları ve tasarruf gibi konularda bilgiler sunmaktadır (Altıntaş, 2008: 103-104).

Avrupa Komisyonu ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Avrupa Komisyonunun finansal okuryazarlık faaliyetlerine bakıldığında daha çok bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini geliştirmek, finansal ürünleri kavrayabilmeleri, doğru finansal ürünleri seçebilmeleri ve finansal okuryazarlık faaliyetlerinin amaçlarının ne olduğunu anlayabilmelerini sağlamaktır. 2003 yılında Avrupa Komisyonu tarafından bir internet sitesi olarak kurulan Yetişkinler İçin Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları sitesi finansal eğitim içerikli konular dâhilinde tüketicilerin bütçelerinin yönetimi, banka hesapları, tasarruf ve krediler, yatırımlar ve benzeri konuların yönetimini öğretmeyi amaçlayan verilere sahiptir. Finansal eğitimin bireylere erken yaşta verilmesini destekleyici nitelikte olarak da Avrupa Komisyonu bu sitede öğretmenlere yönelik olarak para yönetimi, tasarruflar ve tüketici eğitimi konularında ilköğretim, lise ve yetişkinlere yönelik kaynaklar içermekte, verilen eğitimler için ders programları ve sözlükler hazırlamakta ve sunmaktadır (Temizel ve Özgüler, 2015: 6-7). Avrupa Komisyonu 2007 yılının başlarında ise Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin tüketicileri için finansal eğitim içerikli bir konferans düzenlemiş, finansal eğitimin ekonomilere, toplumlara ve bireylere olan faydaları hakkında bilgi vermiş ve finansal eğitimin giderek artan önemi konusuna dikkat çeken bir tebliğ yayınlamıştır (Temizel ve Özgüler, 2015: 6).

Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (IFIE)

Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumunun amacı ülkeler ve bölgelere göre değişiklik gösteren bireysel yatırımcı profili için ihtiyaca yönelik finansal okuryazarlık ve yatırımcı eğitim faaliyetleri düzenlemektir. IFIE, 2005 yılının başlarında Avustralya, Kanada, İngiltere, ABD, Japonya ve Kore kurucu üyeleriyle beraber örgütlendi. Tüm bu küreselliğin içinde yerel pazarlara uzmanlık yaparak ailelerin paralarını akıllıca kullanmaları, yatırım ve harcama yapmayı öğretmek esnek pazarlar ve ekonomiler oluşturmak hedeflenmektedir.

IFIE'nin temel prensiplerine ve hedeflerine bakıldığında, yatırımcı eğitimindeki uygulamalar için küresel standartlar yayınlamak, farklı ülkelerde faaliyet gösteren yatırımcı eğitimleri arasında bilgi ve fikir alışverişi sağlamak, kapsamlı yatırımcı eğitim programları oluşturmak, büyümesini sağlamak ve etkinliğini arttırmaktır.

Türkiye'de Finansal Okuryazarlığın Gelişimi

Dünyadaki finansal işleyiş ülkelerin ve farklı grupların etkileşimleri sonucunda globalleşme sürecinde hızla ilerlerken bu durumun yansıması olarak finansal piyasalardaki çeşitlilik ve buna bağlı işlem hacmi de artmaktadır. Tüm Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artan bu işlem hacmi ve çeşitliliğe ayak uydurabilmek adına finansal okuryazarlığa verilen önem artmış ve finansal eğitim alanında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de finansal okuryazarlık ve finansal eğitime yönelik çalışmaları devlet kurumları ve bağımsız kuruluşlar yürütmektedir. Birçok üniversite ve banka farklı yöntemler kullanarak finansal okuryazarlık ve finansal eğitim alanında çalışmalar ve ölçümler yapmaktadır. Türkiye'de finansal okuryazarlık oranlarını ölçmek için yapılan çalışmalar genellikle yetişkin bireylere yapılmaktadır. Gençlere yönelik finansal eğitim çalışmalarının yürütülmesi uzun vadeli planlamalarda beklenti olarak şu anki duruma kıyasla finansal okuryazarlık oranlarını yükseltecektir. Türkiye bu anlamda gençlere yönelik yaptığı çalışmalarla tamamlayabileceği noktaları daha net görecektir.

Türkiye’de yaşanan finansal dalgalanmalar sonucunda sağlam bir finansa alt yapı oluşturmak adına finansal eğitim konusunun önemini kavranmakta ve gerek devlet kurumları gerekse özgün kuruluşlar bu kapsam çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Bu bölümde devlet kuruluşlarının ve özgün kuruluşlarının finansal okuryazarlık ve finansal eğitim faaliyetlerine detaylı bir şekilde yer verilecektir.

Devletin Faaliyetleri

Türkiye’de finansal eğitim konusu incelendiğinde, görev ve sorumlulukları gereği birçok kurumun finansal eğitim konusu üzerinde farklı platformlarda yürütülen çalışmalarının mevcut olduğu, ancak bu çalışmaların genellikle birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla, ülke çapında bir finansal farkındalık oluşturulması isteği olduğu düşünüldüğünde finansal eğitim konusuna özel önem ve öncelik verilmesi gereksiniminin yanı sıra, finansal eğitim konusunda ulusal bir stratejinin belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Işık, 2011: 77)

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesiyle beraber ülkemiz açısından bir değerlendirme yapıldığında bu durum finansal piyasalarda ve ekonomide olumlu bir etki yaratacak ve sonucunda bireylerin gelir seviyesi yükselecek, bireyler daha fazla tasarruf bu durumda daha fazla tasarruf yapacaklardır. Diğer yandan kurumlar açısından bakılacak olunursa finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) gibi yasal otoriteler ile yargının iş yükü azalacak ve finansal suçlarda azalış olacak bu sayede ortaya çıkan verimlik de diğer alanlara yansıtılabilecektir (Kuyumcu, 2018: 78)

Merkez Bankası ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Teknolojik gelişmeler, finansal liberalizasyon ve küreselleşmeye bağlı olarak yaşanan finansal krizler sebebiyle, finansal istikrarın sağlanması doğrultusunda finansal eğitim konusu dünyadaki birçok merkez bankasının politika gündeminin ilk sıralarında yerini almıştır (Özgüler, 2013: 70). Finansal eğitim kavramının en önemli kurumlarının başında Merkez Bankaları gelmektedir. Örnekler incelendiğinde, kurumsal olarak sahip oldukları tecrübe, bilgi birikimi, güvenilirlik ya da finansal eğitim kavramının finansal istikrar ile yakın ilişkisinden dolayı çeşitli şekillerde ve farklı oranlarda da olsa, finansal eğitim olgusunun mutlaka içinde yer aldıkları görülmektedir (Işık, 2011: 95).

Merkez Bankası Türkiye de finansal eğitim konusunda bir farkındalık oluşturmak amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu ile beraber ortak bir çalışma olan “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konulu uluslararası bir kongre düzenlemiştir. Kongrede finansal istikrar ve finansal eğitim ilişkisi, finansal eğitim konusunda uluslararası platformda yapılan faaliyetler, finansal eğitim açısından küresel finansal krizin yarattığı ivmelenme, karşılaşılan zorluklar, çeşitli ülkelerin tecrübeleri, bunlara yönelik oluşturulan çözüm önerileri ve elde edilen sonuç konuları incelenerek tartışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de finansal eğitim bakımından yapılan faaliyetler ile finansal eğitimde kurumlar arasında yapılan işbirliğinin önemi, finansal eğitim konusunda ulusal bakımdan bir strateji oluşturmanın ve finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinin önemi ve toplumun her kesimini kapsamaya yönelik finansal eğitim programları konuları da tartışılmıştır (Işık, 2011).

Borsa İstanbul ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye’deki borsacılık faaliyetlerini yürütmek için kurulan Borsa İstanbul A.Ş.’nin personellerine yönelik verdiği eğitimlerin dışında genel anlamda yatırımcılar içinde Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) eğitim seminerleri düzenlemektedir. ([Borsa İstanbul](#), Erişim Tarihi: 17.03.2020). Ayrıca diğer bir yandan aracı kuruluş personelleri için pay piyasası üye temsilci eğitimi, borçlanma piyasası üye temsilci eğitimi ve payları borsada işlem gören şirketlerin personellerine yönelik pay piyasası eğitimi alanında da eğitimler düzenlemektedir (Özgüler, 2013: 74). Borsa İstanbul’un Yatırımcı Bilgilendirme Hizmetleri Kurumsal İletişim Müdürlüğü bünyesindeki Yatırımcı Danışma Merkezi 2012 yılında; yazılı, sözlü, faks, e-posta, telefon aracılığı ile yapılan yatırımcı başvurularının tek merkezde toplanmıştır. Bu merkezde yatırımcılara sahip oldukları hak ve sorumluluklarının, borsa düzenleme ve uygulamalarının, veri ve bilgilerinin etkin ve verimli bir şekilde aktarılması amacıyla hizmet verilmektedir (Güler, 2015: 53). Genç bireylerin iş hayatına başlamadan önce vizyon kazanmaları için Borsa İstanbul tarafından üniversite öğrencilerine finansman eğitim kursları

verilmektedir. Bu sayede gençlere Borsa İstanbul Piyasasının faaliyetleri ve işleyişi ayrıca Türk Sermaye Piyasası hakkında da ayrıntılı bilgiler verilmektedir (Dağdelen, 2017: 107).

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Finansal Eğitim Faaliyetleri

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuş Nisan 2001 yılında kamu kurumu özelliği taşıyan bir kurum olarak faaliyete geçmiştir. Mesleki anlamda çalışanlarının donanımının gelişmesini amaçlayan kurumun asıl amaçlarından biri de sermaye piyasasının gelişmesini sağlayarak ülke ekonomisinin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (TSPB, Erişim Tarihi: 26.03.2019). Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği finansal eğitim ile ilgili çeşitli faaliyetlerde bulunmakta birliğin bünyesinde kurulan “Axiyon Takım” finansal eğitim çalışmaları kapsamında 2012 yılının aralık ayında kurulmuştur. Grubun web sitesi olan Param ve Ben adlı sitede amaç olarak bireylere tasarruf bilinci oluşturmak ve toplumu yatırıma yönlendirmekten bahsedilmiştir (Param ve Ben, Erişim Tarihi: 26.03.2020). Birlik tarafından Kasım 2013’te düzenlenen “Finansal Eğitimde En İyi Başlıklar” adlı panelde finansal eğitim alanında küresel stratejiler ve uygulamalar ele alınmıştır. Ayrıca yine Birliğin kurduğu Yatırımcı Eğitimi Platformu kapsamında ülkemizde finansal okuryazarlık alanında çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ile diğer ilgili kurumları bir araya getirmeyi amaçlarken, işbirliklerini teşvik etmeyi ve bilgi paylaşımının sürekliliğinin sağlanabileceği bir ortam oluşturmaktır (Güler, 2015: 55).

Özgün Kuruluşların Faaliyetleri

Finansal okuryazarlığın artırılmasının öneminin farkında olunması ve bu konuda çalışmalar yapılması gereklidir (Bayrakdaroglu ve Bilge, 2018: 100-101). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) gibi kurumlar ülkemizde finansal okuryazarlık oranının artması ve sermaye piyasasının derinleşmesi adına faaliyetlerini yürütmektedirler. Sermaye piyasasının derinleşebilmesi için ülkemizdeki kaynakların atıl kalması veya yastık altında tutulması sorununa çözüm getirilmeli bu konuda finansal eğitimler verilerek bireylerin farkındalıkları artırılmalıdır. FODER 2012 yılının sonlarına doğru finansal okuryazarlık faaliyetlerine başlamış ve bu anlamda kurulan ilk sivil toplum kuruluşu olma özelliğini kazanarak öne çıkmıştır. Derneğin başlıca görevleri arasında devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları arasında finansal okuryazarlık, bireylerin finansal erişim yeteneklerini geliştirmek adına onları bilinçlendirmek, eğitim, araştırma ve uygulamalarla desteklemek ve politikalar üretilmesi için çalışmalara yapmaktır (FODER, Erişim Tarihi: 10.01.2020).

FODER’in finansal eğitim anlamında üstlendiği görevleri sıralayacak olursak; finansal eğitim ile ilgili bir internet sayfası kurmak, yapılan çalışmaları duyurmak, eğitimler için tanıtım materyalleri oluşturmak, bireylerin çeşitli yayın araçları kullanarak dikkatlerini bu konu üzerine çekmektir (FODER, Erişim Tarihi: 25.10.2019). Diğer yandan Türkiye Ekonomi Bankası 2013’ten beri finansal okuryazarlık ve erişim endeksi raporu yayınlamaktadır. Online olarak da ailelere finansal okuryazarlık konulu çevrimiçi eğitimler ve faaliyet imkânları sunarak, ailelerin finansal okuryazarlıklarında iyileştirme amacı güderek 2012’de “TEB Aile Akademisi”ni kurmuştur (TEB Aile Akademisi, Erişim Tarihi: 20.04.2020).

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Küreselleşen dünyada bireylerin kendi finansal durumlarını idare etmeleri konusundaki beklentiler artarken finansal piyasaların ve kullanılan finansal araçların karmaşık bir hale gelmesi durumu hem bireyler bazında hem de ülkeler bazında finansal okuryazarlığın düzeyi konusunda endişeleri giderek arttırmaktadır. Son yaşanan finansal krizle beraber açıkça görülüyor ki finansal okuryazarlık oranlarının yüksek veya düşük oluşu tüm ekonomileri derinden etkilemektedir. Genel anlamda finansal okuryazarlık oranlarının düşük olduğunun gözlemlenmesi üzerine ekonomi üzerindeki etkilerinin de olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Bu nedenlerle günümüzde finansal okuryazarlık kavramının gündelik hayatta bireyler için bir gereklilik halini almış aynı zamanda ekonomik kalkınmanın da önemli bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda ülkelerin politika üretirken, ekonomik hedefler koyarken, gelişme çabası içerisine girerken öncelikle mevcut finansal bilgi düzeyi ölçülmeli ve en başta yapılacaklar listesine finansal eğitim içeriklerinin bireylerle en erken nasıl buluşturulacağı konusundaki çalışmalar eklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Kadir Murat (2008). Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi; Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturulma Süresi, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı (TSEV), İstanbul.
- Bayrakdaroğlu, Ali ve Serenay Bilge (2018). Kadınlarda Finansal Eğitimin Finansal Okur-Yazarlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 19(42), 97-120.
- Borsa İstanbul. (2017). <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2017/11/27/borsa-istanbul-da-finansal-okuryazarlik-viop-egitimleri/> Erişim: 10.01.2020.
- Dağdelen, Tarık (2017). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Danışman, E, Gümü, U, T. ve Sezer, D. (2016). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 26 (2): 2- 31.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği, <http://www.fo-der.org/> Erişim: 29.03.2020.
- Gutnu, Mehmet M. ve Mehmet Cihangir (2015). “Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerine Bir Araştırma”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (10), 415-424.
- Güler, Emine (2015). Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Güneş, Emre (2019). Bireylerin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kayseri ve Sivas İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kayseri.
- Gökmen, Habil, Finansal Okuryazarlık, Hiberlink Yayınları, İstanbul, 2012.
- Işık, İhsan (2011). Dünyada Ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim.
- Lusardi, Annamaria (2006), Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications. NFI Policy Brief No. 2006-PB-11
- Klapper, Leore ve Georgios A. Panos (2011). “Financial Literacy And Retirement Planning: The Russian Case”. Journal of Pension Economics & Finance, 10 (4), 599-618.
- Kuyumcu, Oğuz (2018). “Finansal Okuryazarlığın Makro Ekonomik Önemi ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması”. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bursa.
- International Forum For Investor Education, <http://www.ifie.org/about-ifie/> Erişim: 10.04.2020
- Organisation For Economic Co-Operation And Development (OECD), (2005), Improving Financial Literacy, Analysis of Issues And Policies. France: OECD Publications.
- Organisation For Economic Co-Operation And Development International Forum For Investor Education (OECD INFE) (2011). “Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy”. <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf> Erişim: 19.04.2019
- Organisation For Economic Co-Operation And Development (OECD), (2013). Russia-OECD-World Bank Financial Literacy Programme. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/russia-oecd-world-bank-financial-literacy.htm/> Erişim: 29.03.2020.
- Organisation For Economic Co-Operation And Development (OECD) (2013), <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/russia-oecd-world-bank-financial-literacy.htm> / Erişim: 29.03.2020
- Özgüler, İsmet (2013), Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi. Kalkınma Bakanlığı (2014), Yurt İçi Tasarruflar Özel İhtisas Raporu.
- Öztürk, Elvan ve Demir Yusuf, (2015). “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 68, 113-134.
- Sermaye Piyasası Kurulu, <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/1126/> Erişim: 19.04.2020
- Param ve Ben, <https://paramveben.org/hakkimizda/> Erişim: 19.04.2020
- Taşçı, Mustafa (2011). Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler. Sermaye Piyasası Dergisi; Sermaye Piyasası Meslek Personeli Derneği Yayını, 5.
- Işık, İlhan (2011). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim.
- Türkiye Ekonomi Bankası (2015) Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim 2015, https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/2015_finansal_okuryazarlik_ve_erisim_endeksi_raporu.pdf Erişim: 10.11.2019.
- Türkiye Sermaye Piyasalar Birliği, <https://www.tspb.org.tr/tr/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 26.03.2019.
- Temizel, Fatih ve İsmet Özgüler (2015). “Finansal Eğitime Bakış”. Business & Management Studies: An International Journal, 2015, 3 (1), 1-16.

HACI: DİNSEL BİR EYLEMİN İNSAN HALİNE YANSIMASI**Nurgül Özdemir**Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyoloji ABD.
nurgul.ozdmr81@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2638-3620>**Özet**

Toplumu oluşturan her birey kendi biricikliğinin ötesinde ait olduğu bağlamın ve kültürün ışığında ortak bir kavrayışla anlam ve değer kazanmaktadır. Tipleştirmeler bireylerin toplumsal hayat içerisindeki yansımalarını görebilmenin, kolektif kavrayış ve gerçeklikleri anlayabilmenin yolu olarak bu nokta da önemli görülmektedir. Gerçekliklerin sosyal bağlamın içerisinde görülebileceği düşüncesi temel alınarak ortaya konan çalışmada ‘hacı’ tipinin modelleme ve kodlamalarla toplumun kavrayışında nasıl yer ettiği kavranmaya çalışılmıştır. Çalışmanın veri toplama sürecinde ‘hacı’ statüsünü kazanmış kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla çalışma alan araştırmasını da bünyesine dâhil etmiş bir tip incelemesidir. Hacı tipolojisi Türkiye’de toplumsal yapı ve din ilişkisini belirlemede ve bu durumun birey üzerindeki göstergelerini ortaya koymada önem kazanmaktadır. Hac ibadeti, hem kendisini gerçekleştiren hacı kişisini hem de onun içinde bulunduğu toplumu etkilemektedir. Bu bağlamda toplumsal potansiyelleri harekete geçirecek güce sahiptir. Türkiye bağlamında düşünüldüğünde hac ve haccı gerçekleştirene verilen hacı sıfatı halkın gerçek dinseliliğinin çerçevesini bize sunan ve onu somutlaştıran önemli bir tipolojiye kaynaklık etmektedir. Çalışmanın bu noktada şekillenmekte ve hacı tipi kılık-kıyafeti, yeme-içme biçimleri, konuşma tarzı, gündelik eylemlerindeki farklılaşmalar, coğrafya ya da kültüre bağlı farklılaşmalar ve toplumsal kurumlarla etkileşimler ekseninde kavranmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de hacı olmak İslam’ın kutsal kabul ettiği Kâbe’ye gitmeden önce aslında doğumla başlayan bir sürece tekabül etmektedir. Müslüman olmanın bilincine varma, onun emir ve yasaklarına uyma zaten gereklidir. Ancak hacı sıfatına sahip olmak farklı sorumlulukları gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hacı, Prototip, Toplumsal hafıza, Kolektif bilinç**HACI: THE REFLECTION OF A RELIGIOUS ACTION INTO THE HUMAN CONDITION****Abstract**

Every individual who makes up the society gains meaning, value with a common understanding in the light of the context and culture to which it belongs, beyond its own uniqueness. Also seen to be important as way to see the reflections of individuals in social life, to understand collective understanding and realities. In the study, which is based on the idea that realities can be seen from within the social context, it is tried to understand how the 'haji' type takes place in the comprehension of the society by modeling and coding. During the data collection process of the study, interviews were held with the people who gained the status of 'haji'. The study is a type examination that has included the field research. Haji typology determines the social structure and religious relations in Turkey, in identifying indicators on the individual in this case is important. The worship of Hajj affects both the haji who accomplished it and the society it is in. In this context, it has the power to activate social potentials. When considered in the context of Turkey's haji gives us the framework to perform Hajj. Capacity of the people is the source of true spirituality, an important typology that embody it. It is shaped and tried to be grasped in the axis of haji type dress, eating-drinking styles, speaking style, differences in daily activities, culture-related differences, interactions with social institutions. Infact, being a haji in Turkey starts with birth before going to the holy Kaaba. It is necessary to become conscious of being a Muslim and to obey his orders and prohibitions.

Keywords: Pilgrim, Prototype, Social memory, Collective consciousness**1. GİRİŞ**

Din olgusu toplumları şekillendirmekle kalmayıp toplumu oluşturan bireyleri de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Toplumu oluşturan her birey benimsemiş olduğu inanç çerçevesinde hayatına yön vermekte ve gündelik pratiklerini bu ekseninde gerçekleştirmektedir. Bireylerin kişisel

yönelimlerini, tercihlerini belirleyen din olgusu aynı zamanda toplumun içyapısını ve gündemin işleyişini de belirlemekte, toplumsal hafızayı ve zihniyet dünyasını şekillendirmektedir. Bütün inanç sistemlerinde bazı mekânlara önem atfedilmiş ve insanlar bu mekânlara giderek yapmış oldukları ritüeller ve hissetmiş oldukları manevi duygular çerçevesinde kişisel haznelere bir şeyler katabilmişlerdir. Bireysel katkılarının ötesinde düşünüldüğünde her inanç sistemi kendi toplumsallaşma pratiklerini de oluşturacak davranış sistemlerini barındırır ve insanın üzerinde toplumun değerlerine, yaşamına ve algılayışına sirayet eder. Bir mekâna gidişi ve oradaki ritüelleri anlatan hac olayı semavi olsun ya da olmasın bütün dinlerde kendisine yer bulmuştur. Bu sebeptendir ki hac yolculuğunu tamamlayan her hacı, bireysel ve toplumsal anlamlarla çevrilmiştir.

2. İNANÇ SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA HACI'NIN YOLCULUĞU

İnsanoğlu evrende üç şeyle vardır: Zaman, mekân ve beden (Kurt & Tüz, 2015:18). Bu üçlü oluşumun değer yüklenen simgelerinden biridir hac. Muayyen zaman ve mekân içinde insan kalbini yenileme yoluna baş koyar. Hacı olmak bu üçlü oluşumda kendini bulmak demektir. Belki de kendini bulma yolunda olmak demektir. Bu yol tüm gidişlerin aynı amaca hizmet ettiği yoldur. Hangi din olursa olsun insandaki ziyaret bilinci aynıdır.

Dünyayı bir sürgün hayatı olarak kabul ettiğimizde hacının içinde bulunduğu yolculuk hali onun bir arınma süreci içinde olduğunu gösterir. Yolculuk insanda psikolojik olarak somut bir mekâna varma anlamı taşımaktadır. Ancak Tanrı'ya yolculuk mekândan öte anlam taşır. O bir Rabbe gidiştir, derin bir seferdir. Haccını ifa eden hacı için bu huzur yolculuğu yani bir milattır. Temiz ve arınmış kalp ve beden artık devamı esastır. İnsan nasıl ki bu yolculuğa başlamadan önce iç dönüşümü başlıyorsa ve ibadetin sonunda artık payına düşenler yeni bir insan figürü oluşturuyorsa, manevi gelişme aynı seyirde ilerlemektedir. Hem fiziki hem de manevi yeniden doğuşun anlamı bu ibadete niyetle yatmaktadır. Bu niyetle beraber kul tanrıyla arasındaki kadim akdi yenilemiş olur. Çünkü yapılan ibadetler kadim akdin yani tanrı ve kul sözleşmesinin şahitleridir(Kurt & Tüz, 2015:99). Yapılan her eylemin bir sembol temsil ettiği unutulmamalıdır. Bunlar ancak hacın bir seyahat olmasından yola çıkılarak gönül, zihin ve ruh dünyamızda bir yolculuk ile idrak edilebilir.

Hacı tipolojisi aslında küresel bir kimliği tanımlamaktadır. Bunun sebebi hacın küresel bir kutsallaştırma faaliyeti olmasıdır. Hangi ülkede hangi dine mensup olunursa olunsun hac yolculuğundaki bireyin bilinç temelini Tanrının herhangi bir yerde tecellisi oluşturmaktadır. Hacılar için kutsal kabul edilen yerlerin mekân bağlamında diğer mekânlardan pek bir farkı yoktur (Erbaş, 2002:97). Kişinin dini ne olursa olsun insanın tabiatının bir getirisi olarak mekâna kutsallık atfetme, mekânla duygusal bağ kurma hep olagelmıştır. Bir arayış içinde olan insan hem kendini hem iç huzurunu hayatı boyunca arar durur. İnsan bu noktadan bakıldığında hayat boyu hacıdır. Hacının yolculuğu, yönelişi, kendisiyle yüzleşmesi, yalvarışı, yakarışı ve daha birçok durumu insan hayatının süregelenliğinden bağımsız algılanamaz. İnsanın ben kimim? Sorusuna, anlam arayışına, umutsuzluğuna en güzel cevabı hac yolculuğu verecektir.

Hacı için zaman ve mekân kavramları özgün bir kimlik arayışı için yeni bir intibak alanı oluşmaktadır. Mekân artık diğer mekânlardan niteliği itibarıyla ayrılan yerdir ve inanılan din için merkez sayılmıştır. Bu durum hacının yenilenme ideali ile bütünleşmekte ve bu idealini arınma, kurtuluşa erme gibi başka ideallerde desteklemektedir(Çakmak,2015:43-44). Zaman kavramı ise bir yaşam biçiminin kutsallığına veya profan niteliğine işaret eden unsurları bünyesinde bulundurmaktadır. Toplumsal değerlilik açısından zaman'ın dinileştirilmesi, bazen belirli bir dinin içinde bulunduğu ortam ile bazen de toplumların dâhil oldukları çevre ve kültür havzası ile ilişkilidir. Kutsal kabul edilen bütün mekânlarda ya da mabetlerde oluşan sembolik hafıza özellikle hac mekânlarında yoğunlaşmakta ve hacı için kutsal zaman bilincinin taşıyıcısı olmaktadır(Çakmak, 2015:43-47). Tüm ibadetler insan bedeni üzerinden gerçekleştirilmektedir. Hac da beden ile yapılan bir ibadet olması sebebiyle insanın somut olarak bedenin de bir yere yönelmiş olduğunu görürüz. Bedenen bulunma hali kutsal sayılan mekân üzerinde gerçekleştirilir. Ancak bu bulunma insana bedenen orada olmaktan çok daha fazlasını katar. Beden bulunduğu mekânın manevi havasını teneffüs ettiği anda artık önceki gibi olmayacaktır. Hacı kutsal mekânın getirisini bu nokta da bedeninde, görünümünde taşıyan kişidir.

3. RAHMAN'IN MİSAFİRLERİ: İSLAM'DA HACI

“İnsanları hacca çağır ki, yürüyerek ve ya uzak yollardan gelen yorgun develer üstünde sana gelsinler...”
(Hac, 22/27)

Müslümanlık ve Müslüman kimliğinin inşa ettiği değerlerden biride hacılıktır. Hac, tam anlamıyla bir yöneliş ruhunu temsil eder. Hacının yönelişi, kutsal ve dünyevi olan arasında gerçekleşen bir tür şuur transferidir. Beden ve ruhun günlük hayat içindeki bağlantılarında bilişsel olarak rutinleşmiş ve kalıplaşmış olan manevi etkinlikler hacının transandantal tecrübesinde anlamlı bir yeni boyut kazanmaktadır(Çakmak, 2015:84-85). Dünyayla alakayı kestiren bu yolculukta biz neredeyiz, Allah için neyi kurban edebiliriz ya da insan kendini bulma yolunda kendinde neyi kurban edebilir? Hacı bu sorulara verdiği cevaplar tutarınca hacı olur.

Hac, Rabbin kulunu evine daveti, kulun da bu davete icabet ettiği kutsal bir vazifedir. Aynı zamanda hac ırkı, dili, cinsiyeti, milliyeti, serveti, makam ve mevkii ne olursa olsun üstünlüğün sadece takvada olduğunu gösteren en önemli ibadettir. Bu hususta milyonlarca Müslüman her yıl aynı amaç etrafında toplanmaktadır. Hac ibadeti hacıya sabrı, fedakârlığı, paylaşmayı, birliktelik ruhunu ve daha nice güzellikleri kazandırır(Kurt & Tüz, 2015:20). İslam dini bütünleşme esasıyla tüm tabakaları ortadan kaldırmıştır. Zengin ya da fakir olmanın, genç ya da yaşlı olmanın, kadın ya da erkek olmanın farklı bir getirisi veya götürüsü yoktur. Ne olduklarıyla, nerede olduklarıyla değil kulluk bilinciyle ve hacı olmanın yüklediği bir takım sorumluluk ve statüyle vardır artık. Hacının vatani ve milleti yoktur. Aynı zamanda hacı dünyanın her yerinden gelen Müslümanları görmekte ve İslam kardeşliğini öğrenmektedir. Bu sebeple ki farz kılındığı zamandan beri dünya çapında bir hareketlilik vardır.

4. BİR VAROLUŞ HİKÂYESİ OLARAK TÜRKİYE'DE HACI

Hacı tipolojisi Türkiye’de toplumsal yapı ve din ilişkisini belirlemede ve bu durumun birey üzerindeki göstergelerini ortaya koymada önem kazanmaktadır. Burada amaçlanan belirli bir prototipin toplum hafızasında yerini nasıl aldığını anlamaktır. Hac ibadeti, hem kendisini gerçekleştiren hacı kişisini hem de onun içinde bulunduğu toplumu etkilemektedir. Bu bağlamda toplumsal potansiyelleri harekete geçirecek bir güce sahiptir. Türkiye’de hacı olmak dini gerekliliği yerine getirmek kadar bu dini olayın bireye kazandırdığı statü ve değere sahip olma istencini de içinde barındıran bir duygudur (Bayyığıt, 1998:146-149). Kültürel alanda ve gündelik hayatta itibar kazandırarak kendini var etmektedir. Aynı zamanda kolektif bilinç oluşturmada, etkileşim ve iletişim fırsatı sağlamaktadır.

Hacının sergilemiş olduğu davranışlar toplumun onaylamış olduğu davranışlardır. Goffman dramaturji yaklaşımında aktörün temel görevini, performans süresince bıraktığı izlenimi korumak olarak belirtmektedir(Poloma, 2011:217). Gündelik hayatta diğerlerini etkilemeye çalışan insan dini alanda da bunu gerçekleştirmeye gayret etmektedir. Hayat hacı için performansını sergilediği bir sahne ise hacının görevi de performans süresince kendine düşeni yerine getirmektir. O, bir dinsel statü taşıyıcısıdır ve sergilediği rollerle var olmaktadır. Türk toplumunda hacı olmak önemli bir saygınlık kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu itibar sadece kişisel dini tecrübeyle kazanılmaktadır. Ve bu tecrübe dini değerleri temsil eden bir figür olmayı gerektirmektedir. Hacı olmak toplumsal pratiklerde niyetle başlamaktadır. İnsanın bu kararı vermesiyle başlayan süreç sonrasında ferdi olmaktan çıkarak toplumsallaşmaktadır. Bu kararın çevreye açıklanmasıyla beraber artık bireyden belirli rolleri gerçekleştirmesi beklenmektedir. Hacı olmanın bireye yüklediği özelliklere bakıldığında hak ve hukuku önemsemek, güvenilir olmak, kötülüklerden ve kötü huydan uzak olmak, hayır ve iyiliksever olmak gibi aslında İslam’ın tüm inananlardan istediği özelliklerdir. Toplumsal hafızanın hacı için barındırdıkları onun kimlik oluşumunda başattır. Evrensel İslami algı hacı kimliğinde somutlaşmaktadır. Hacı öteki anlayışını kabul etmez ve böylelikle tüm merteye ve hiyerarşik farklılıkları ortadan kaldıran, biz şuurunu barındıran cemaat bilinci gelişmektedir. Hayatını hacdan önce ve hacdan sonra olarak ayırmış olan hacıdan halkın muhayyilesinde ‘iyi bir Müslüman’ beklentisi vardır. Çünkü hacı, İslam’ın güzelliğinin insan bedeninde vuku bulması vasfını taşımaktadır.

5. HACININ FORMSAL ÖZELLİKLERİ

Hacı olmanın en somut belirtileri kılık-kıyafetlerde görülmektedir. Hacı imajı belli bir giyim tarzını da beraberinde getirmektedir. Hacı temiz giyimli ve hoş kokuludur. Toplumumuzda erkek hacılar sakal bırakmakta, takke, mesh gibi kıyafetleri tercih etmektedirler. Kadın hacılar ise İslami usul örtünmeye önem vermektedirler. Temizliğe önem verme konusunda mis sürme, misvak kullanma, bez mendil ve tarak taşıma alışkanlıklarının olduğu görülmektedir. Yine iklimle bağlı olarak açık renk ya da ince kumaşlı kıyafetleri tercih etmektedirler.

Hac ibadetinin eğitici bir ibadet olduğu ve hacılarında bir örneği temsil ettiği düşünüldüğünde bu temsiliyeti konuşma biçimlerinde arama gerekliliği oluşmaktadır. İslam'ın emir ve yasaklarını içselleştiren hacı bunları en iyi dil aracılığıyla aktarmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de hacılar dünyevi konuşmalardan uzaklaşarak hadis, sünnet, ayet ve dini içeriği yüksek konuları konuşmaya yönelirler. Kötü söz kullanmaktan kaçınır, sohbetlerinde küfür, şirk ve gıybetten uzak dururlar. Hacı olduğunu vurgulayarak hac ibadeti gerçekleştirilirken meydana gelen olaylara sohbetlerinde yer verirler. Ayrıca hacı kelimesi Türk toplumunun gündelik diline de pelesenk etmiştir. Öyle ki bu kelime arkadaşım, dostum anlamlarında kullanılmaktadır. Ya da hacı olmayan bir amcaya ya da teyzeye yaşlarına hürmet dolayısıyla hacı amca veya hacı teyze diye hitap edilebilmektedir.

Hacıların yeme-içme biçimlerine baktığımızda öncelikle kutsal topraklardan getirilen hurma ve zembek görülmektedir. Bu getirilen yiyecekler hısımlar, akraba, eş ve dostlara ikram edilmektedir. Hacılar yeme alışkanlıklarını sünnetlere uygun hale getirmeye gayret etmektedirler. İkramlardan kaçınılmaz olarak suyu oturarak içme, sofradan tam doymadan kalma gibi sünnetlere uymaya çalışılır. Hacı olan kişi haram olan ya da mekruh olan alkol, sigara gibi alışkanlıklardan uzak durmaya gayret etmektedir.

Gündelik pratiklere bakıldığında hacı gününü namaz saatlerine göre düzenlemektedir. Hacı için gün sabah namazıyla başlamakta ve yatsı namazıyla son bulmaktadır. Gün içerisinde ibadetler aksatılmamaya çalışılır. Hacı örnek davranışlar sergileme çabasında olur ve nasihat verirken kendisi de nasihate uygun davranışlar sergiler. Boş vakitlerini genel olarak Kur'an okumakla, ailesiyle, torunlarıyla veya cami arkadaşlarıyla geçirmektedir. Hacı için camiye devamlılık esastır. Cami ve cemaate devamlılık hacı unvanını aldıktan sonra artış göstermektedir. Çünkü cemaatle yapılan ibadetin kendilerini derece olarak yükselteceği ve sevabının tek yapılan ibadetten çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Bourdieu'nun Habitus kavramı insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde hayatlarını devam ettirmeleri neticesinde zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatmaktadır (Palabıyık, 2011:128). Her bireyin kişisel toplumsallaşma sürecinde zaten içine doğmuş olduğu bir kültür vardır. Bu bağlamda hacı kendi toplumsal bağlarından bağımsız düşünülemez. Hacı kendi davranışı ve tavır içinde çevresinin etkisini taşımaktadır. Örneğin Türk toplumunda birincil ilişkiler önemsenmekte ve bu ilişkiler toplumsal hayatın her alanına yansımaktadır. Hacı birincil ilişkiler bağlamında hac öncesi ve sonrasında bazı pratikleri gerçekleştirmektedir. Bireyler ibadeti gerçekleştirmeden önceki yaşamında da ibadetin getirisi olan pratikleri bilmeye zorlamaktadır. Hacca gitmeden önce kişi ailesiyle, komşularıyla ve yakınlarıyla helalleşmekte, yakınları tarafından yemeğe davet edilmekte ve ihtiyaçları giderilmekte, yolculuğa çıkana kadar çevresi tarafından da ziyaret edilmekte ya da kendisi çevresini ziyaret etmektedir. Hacı olup evine döndükten sonra ise akrabalarına, komşusuna, eşine, dostuna hediyeler getirmekte, onların ziyaretlerini evinde kabul etmekte, misafirlere hurma ve zembek ikram edilmekte, durumu olanlar mevlid okutup pilav dağıtmaktadır.

6. HACININ TOPLUMSAL KURUMLARLA ETKİLEŞİMİ

Toplumsal kurumlarla etkileşimleri ekseninde hacıyı değerlendirdiğimizde en başat kurum dindir. Her din kendi ekseninde hac ibadetini gerçekleştirmekte ve hacı kimliğini oluşturmaktadır. Aslında hangi dinde olursa olsun hac ibadet bireysel bir ibadettir ve öznel alana tekabül etmektedir. Ancak bu ibadet toplumsal alana sirayet etmektedir. İslam'da hac ibadeti her toplumdaki insanı bir arada bulundurmakta ve bu çeşitlilik ırk ötesi bir anlam taşımaktadır. Beyazın siyahtan bir üstünlüğü yoktur. Bu zihinlerdeki 'beyaz adam' figürünün yıkılması için büyük bir adımdır (Çakmak, 2015:98). Musevilik ve

Hristiyanlık inancında kadın temsili Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına neden olan Hz. Havva ile somutlaştırılır. Bu temsil bağlamında kötülük ve günahların kadın üzerinde somutlaştığı ileri sürülür. Buna karşı İslam inancında kadın temsili olarak Hz. Havva cennetin ayaklar altına serildiği bugünkü insanlığın annesi kabul edilir. Yahudilikte hac kadına farz kılınmazken İslam dini kadın veya erkek ayırt etmeksizin hacı farz kılmıştır. İslam'ın kadına verdiği değer ve önem açısından bakıldığında Türkiye'den hacca giden kadın için bu yolculuk çok şey ifade etmektedir. Sosyal hayatta kazandığı hakları kullanmakta önu tıkanan kadın din ekseninde tekrar yüceltilmektedir.

Aile kurumunda hacının belirli eylemlerinin baskılanarak kontrollü hale getirilmektedir. Böylelikle bireysel kimliğine eklenmiş dinsel kimliğinden dolayı hacı Bauman'ın ifade etmiş olduğu referans grubuna dâhil olmaktadır. Kişiyi statü atfeden hacılık vasfı bireysel düzeydeki dini kimliklerin ve toplumsal hafızadaki Müslüman kimliğin karşılaştırıldığı soyut ideal düzeyi somutlaştırmaktadır(Çakmak, 2015:166). Aynı zamanda hacının ailesi de toplumda kontrol altındadır. Çünkü toplumumuzda aslında her koyun kendi bacağından asılmamaktadır. Hacıların aile fertleri çok yakından takip edilmektedir. Hacı eşi, kızı, oğlu olmak bazı davranışları sergileyebilme ya da sergileyememe yükümlülüğü getirmektedir. Hacılar ailelerine çevreden laf gelmemesi için kötü alışkanlık, kötü söz ve davranışlardan uzak durmaları konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

Hac ibadetinin ekonomiyle ilişkisi ele alındığında bu ibadetin servet bakımından gücü yetene farz olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de en fazla rağbet gösteren gruplar orta ve ortanın altında ekonomik gelire sahip olan gruplardır. Bu durum halka gençlik yıllarında çalışma, yatırım yapma, ailenin geçimini ve refahını sağladıktan sonra bu yola baş koyma olarak yansımıştır. Bu yetkinliğe ulaşan hacı genelde yaşlılık dönemine gelmekte ve toplumumuzda hacıların önemli bir kısmını 55 yaş üzeri oluşturmaktadır(Bayyigit, 1998:88). Ayrıca hac ibadeti ülkedeki seyahat firmalarına gelir sağlamak ve bunun yanında hacıların getirmiş oldukları hediyelikler ve ikramlıklar ülke içerisinde alınması durumunda iktisadi sirkülasyon sağlamaktadır. Bunun yanı sıra hacıların orta ve ortanın altında ekonomik gelire sahip olmaları onların hediye verme pratiklerini de etkilemektedir. Kapitalizmle gelişen ekonomik güç eşitsizlikleri hediyeleşme pratikleri noktasında zengin olan Müslümanlar için ekonomik sıkıntıya neden olmazken; alt gelir grupları için aynı durumun geçerliliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Siyaset kurumunu temel aldığımızda muhafazakâr görüşe sahip olmak ya da laik görüşe sahip olmak hacının toplumsal alandaki değerini değiştirmektedir. Muhafazakâr görüşün ağır bastığı yerlerde hacılığa daha fazla değer atfedilmekte, dini pratikleri yerine getirme kişinin statüsünü ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Laik düşüncenin ağırlıklı olduğu yerlerde hacılık karşı çıkılacak bir mevki olmasa da etki gücü veya atfedilen değer fazla olmamaktadır çünkü din siyasal alandan ayrı düşünülmektedir. Aynı zamanda hacıların dini yaşayış ve parti tercihleri arasında ilişki bulunmaktadır. Bu, dinin insanların siyasal görüşlerinin oluşumu ve bu görüşlerin davranışlarına yansımada etkili bir faktör olduğunu göstermektedir(Bayyigit, 1998:164-167).

Hacıların boş zamanlarını ibadetler ekseninde gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Hacda kazanılan ibadette devamlılık hac sonrası sekteye uğratılmamaya çalışılmaktadır. Hacı namaz ve nafile ibadetlerine devam etmektedir çünkü namazların ahirette kendilerine şahitlik edeceğine inanılmaktadır. Toplumumuzda her evde özel dikilmiş nakışlı kılıfıyla duvarda duran Kur'an-ı Kerim hacının okumak ve anlamakla yükümlü olduğunu bilmesi bilinciyle artık duvardan inmekte, okuma ve öğrenme çabasına girilmektedir.

7. HACININ TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİ

İslam kültüründe ve içinde bulunduğumuz toplumun kültüründe bilime ve âlime önem verilmektedir. Allah'ın emirlerine uyma, günlük beş vakit namaz kılma, haramlardan, şirkten, kötü söz ve gıybetten kaçınma, ailesine ve çevresine karşı güvenilir olma ve hayrı yayma toplumun hacıdan beklediği kültürel değerlerdir. Bu sebeple hacı dini bilgisiyle, yaşantı ve davranışlarıyla toplumda örnek alınması gereken bir kişi olarak görülmektedir(Onay, 2006:14). Yine kültürün hacılar üzerinde kazandırdığı en önemli oluşum da hac arkadaşlığıdır. Hac yolculuğuna beraber çıkan, o manevi duyguları birlikte deneyimleyen hacılar ülkelerine döndükten sonra bağlarını koparmamakta;

birbirlerini motive etme, aynı ortamlarda toplanarak yeme-içme ve hac günlerini yâd etme gibi birçok gündelik pratiği birlikte yerine getirmektedirler.

Köy ve kent algılarının farklılıkları hacı algısını da değiştirmektedir. Kırsal da dini temsiller geleneksel öğelerle bütünleşmiş ve din kırsal alanda küçümsenemeyecek bir nüfuza sahip olmuştur. Köy ve kırsal yerleşimlerde yaşayan halkta görülen sakal bırakma, takke, mesh giyme gibi pratiklerin önemli olması dinin bu nüfuzundan kaynaklanmakta ve bu durum o bölgenin sahip olduğu kültürel kodların ve habitusun göstergesi olmaktadır. Ayrıca hacı olmak belli bir ekonomik birikime sahip olmayı da gerektirdiği için gidebilen için statü ve itibar sağlamaktadır. Köy ve kırsal insanı için hac yolculuğu farklı bir ortamı görmeye kapı aralamakta, hayatında hiç köyünden çıkmamış hacı adayları bu yolculukta sadece dinsel bir getiri kazanmamaktadır. Köylü için hacı olmak rutininin dışında bir tecrübe olmakta ancak şehirli hacı için hac yolculuğu gerçekleştirilmesi gereken bir eylem olarak görüldüğü için rutini tamamlama eylemi olarak ifade edilebilmektedir. Günümüzde bireyselleşmenin artmasıyla beraber gelen değişim ve dönüşüm dalgası bu durumu da belli başlı noktalarda dönüşüme itmiştir. Şehir hayatı bazı kültürel öğeleri içinde eritmiş olsa da şehirli bir hacı olmak köydeki hacıdan farklı duyguları hissetmek anlamına gelmemelidir. Burada önemli olan ve unutulmaması gereken nokta kentin modernleşme pratikleri ve seküler tecrübelerinin kırsal alandan daha hızlı ilerlediği ve bu durumun dinsel pratikleri de dönüştürdüğüdür (Çakmak, 2015:144-156). Türkiye bağlamında modernleşme toplumsal alanların değişimi açısından zorlayıcı bir süreci ifade ettiği için aslında toplum insanını ayakta tutabilen, onun bu değişime direnmesini sağlayan, kırılı ya da kentli olsun yaşanılan toplumsal şoklara kalkan oluşturan en önemli nokta Müslümanlık ve Müslüman kimliğinin oluşturduğu muhafazakârlık kültürüdür.

Hacının çağın ruhuna uygun özelliklerine bakıldığında Tanzimat ile başlayan Türk modernleşmesi dini alanın gündelik pratikler üzerindeki etkisini azaltmıştır.. Modernleşme süreci öncesinde eylemlerinin çoğunu din ekseninde gerçekleştiren halk için bu süreç önemli bir zihniyet dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Bu toplumun habitusunun yeniden şekillenmesi anlamına gelmektedir (Çakmak, 2015:128-132). Böylelikle kendini hacı kimliği üzerinden tanımlayan hacı için dinsel kimliğinin önemi muğlaklaşmış ve haccın mahiyeti değişmiştir. Zihniyet dönüşümü ekseninde düşünüldüğünde yüz sene önce yapılan bir hacca günümüzde yapılan hac aynı düzlemde değerlendirilemeyecektir. Aylarca süren yolculuklar, aile ve akrabalarından habersiz kalarak geçirilen hac günleri geride kalmıştır. Teknolojinin gelişimi hac yolculuklarını konforla buluşturmuştur. Geçmişte develer üzerinde yolculuk yapan hacı için yolun mahiyetiyle günümüzde uçakla kutsal topraklara ulaşan hacı için yolun mahiyeti değişmiştir. Ayrıca telefonlar iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve hacı için aile ve vatan hasreti en aza inmektedir. Ayrıca günümüzde hacca yüklenen anlam turistik gezi niteliğine bürünmekte Kâbe’de sosyal medya paylaşımları ya da isme özel duaların yazıldığı fotoğrafların paylaşılması hacıların hac pratiklerinin dönüştüğünü göstermektedir. Mekânların modernizasyonu ekseninde bakıldığında yükselen gökdelenlerin camlarının önünde ya da Zemzem Tower’da Kâbe manzarasıyla yemek yemek, lüks odalarda konaklamak haccın ruhunu ve İslam’ın eşitlik anlayışını, haccın irfan ve takva boyutunu zedelemektedir. Dini alan trendlerden ve modadan etkilenmektedir. Baudrillard’ın da dediği gibi kitleler ulaşamayacakları hayatın göstergeleriyle doyuruldukları bir tüketim kültürü içinde yaşamaktadır (Slattery, 2015:473). İnanç boşlukları tüketim kültürüyle doldurulmakta, kendi benliğini tekrar oluşturmaya çalışan stil sahibi modern hacı oluşturulmaktadır.

8. SONUÇ

Dinler ya da inanç sistemleri dünden bugüne bütün toplumları az ya da çok şekillendirmekte, insanların zihniyetini, gündelik bilgi stoklarını, pratiklerini belirlemektedir. Bu nokta da hac ibadeti kutsal olana bir yolculuk ve kutsal mekânı ziyaret etme amacı güttüğü için evrensel bir olaydır. Kutsal alanda bulunma ve bazı ritüelleri yerine getirme ortak bilinç kodları sunmaktadır. Şöyle ki amaç her zaman temizlenme, günahlardan arınma, insan olma bilincine varma ve manevi alandaki eksiklikleri doldurmadır. İslam’da Müslümanlar arasında birlik ve bütünlük sağlayıcı bir ibadet olmaktadır. Hac bireysel alana maddi manevi etki etmekle kalmayıp toplumsal alanı da değiştirip dönüştüren hatta onu belli biçimler altında insanlığa sunan bir olaydır. Türkiye bağlamında düşünüldüğünde hac ve haccı gerçekleştirene verilen hacı sıfatı halkın gerçek dinselliğinin çerçevesini bize sunan ve onu somutlaştıran önemli bir tipolojiye kaynaklık etmektedir. Türkiye’de hacı olmak İslam’ın kutsal kabul

ettiği Kâbe'ye gitmeden önce aslında doğumla başlayan bir sürece tekabül etmektedir. Çünkü halk katında sahip olunan bilgi stokları, örf adet ve gelenekler Müslüman kimliğiyle dünyaya gelindiği andan itibaren onu bu ekseninde şekillendirmektedir. Müslüman olmanın bilincine varma, onun emir ve yasaklarına uyma zaten gereklidir. Ancak hacı sıfatına sahip olmak bunları zaten yapıyor olmanın yanında çevresine örnek olmak, hacılığını korumak ve hacılığın sağlamış olduğu statüyü kaybetmemeyi gerektirmektedir. Hacı olmanın kazandırdığı anlamlar sebebiyle hacıya verilen değer ve hacı olmaya verilen değer akıp giden zaman içerisinde değişmiştir. Artık kitle iletişim araçlarıyla, modayla, tüketimle çevrili modern hacılardan bahsedilmektedir. Yolun ve yolcunun mahiyetini anlamak için dinin dışında etki alanlarını da anlamak gerekmektedir. Sonuçta mahiyeti ne kadar değişirse değişsin hacı olmak, haccı yaşamak hep var olacak, insanın kendine yolculuğunda Allah'ı bulması insanlığın son anına kadar devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, İ. (2014). İslam'da Dini Pratiklerin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*(25), 461-482.
- Aydemir, M. A. (2016). *Toplumsal Tipler*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Bayyigit, M. (1998). *Türkiye'de Hac olayı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakmak, F. (2015). *Dinsel Bir İtibar Göstergesi Olarak "Hacı"lık*. Ankara.
- Demirci, S. (2003). *Hac Günlüğü Sevgili'nin Evine Doğru*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erbaş, A. (2002). *İslam Dışı Dinlerde Hac*. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(5), 97-120.
- Geçioğlu, A. R. (2016). *Hac İbadetine Psikolojik Bir Yaklaşım*. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16(1), 219-243.
- Karakoç, S. (2015). *Unutuş Ve Hatırlayış*. Diriliş Yayınları .
- Koytak, E. (2012). *Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi*. *Sosyoloji Dergisi*(25), 85-101.
- Kurt, D. İ., & Tüz, S. A. (2015). *Bütün Yönleriyle HAC (Cilt Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 71)*. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı.
- Küp, N. (2006). *Halk Dindarlığı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi -Pınarbaşı Örneği-*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslam/İdealler Gerçekler*, 3. baskı, Çev: Ahmet Özel, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.
- Onay, A. (2006). *Hac Yapan Kişilerin Hacdan Sonraki Dini Tutumları*. sakarya üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi, 1-23.
- Palabıyık, A. (2011). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine*. *Liberal Düşünce*(61-62), 121-141.
- Pişkin, M. (2016). *Tüketim Toplumu'nda Din ve Dini Değerler: Lüks Hac ve Umre Örnek Olayı*. *İnsan ve Toplum*, 131-154.
- Poloma, M. M. (2011). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (P. D. Erbaş, Çev.) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Slattery, M. (2015). *Sosyolojide Temel Fikirler*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2018). *Umre İbadetinin Hayatın Anlamı ve Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma*. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(1), 543-570.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE YETENEK YÖNETİMİ YAKLAŞIMINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Nazlı Ece BULGUR

Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İnsan Kaynakları Yönetimi
necebulgur@yahoo.com <https://orcid.org/0000-0001-6164-772X>

Özet

Günümüzde küreselleşmenin ve teknolojinin getirdiği değişimlerle insan kaynakları uygulamalarındaki değişimlere ilişkin farkındalık kazanılmış ve bu koşullara uyum sağlayabilmek amacıyla işletmelerinde insan kaynakları uygulamalarında çeşitli değişiklikler yapma yönünde adım attıkları görülmektedir. Yetenek savaşlarının yaşandığı günümüzde işletmeler için en önemli kaynak olan yetenekli insan sermayesine gün geçtikçe ihtiyaç artmıştır. Dolayısıyla işletmeler hedeflerini, çalışanların hedefleriyle entegre bir hale getirmek için çabalamaktadır. Bu araştırmanın temel amacı Dünyada meydana gelen değişimlere işletmeler, insan kaynaklarını elde tutmak için ne türde uygulamalar ortaya koyduğu ve hangi yönetimleri hayata geçirmesinde fayda olduğuna dair açıklık getirmektir. Dolayısıyla çalışmada Yetenek Yönetiminin işletmeler açısından önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yetenek Yönetimi uygulamaları çerçevesinde yapılabilecek uygulama değişimlerine kavramsal açıdan değinilmek istenmiştir. Çalışmanın kapsamında Yetenek Yönetiminin önemine, Yetenek Yönetiminin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlere ve yöneticilere yol göstermek amacıyla Yetenek Yönetimi uygulamalarına kavramsal açıdan ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynakları Yönetimi, Yetenek Yönetimi, Yetenek Yönetimi Uygulamaları

A GENERAL ASSESSMENT ON TALENT MANAGEMENT APPROACH IN HUMAN RESOURCES MANAGEMENT

Abstract

Today, awareness has been gained about the changes in human resources practices with the changes brought by globalization and technology and it is seen that they have taken steps towards making various changes in human resources practices in their businesses in order to adapt to these conditions. The need for talented human capital, which is the most important resource for businesses, has increased day by day. Therefore, enterprises strive to integrate their goals with the goals of employees. The main purpose of this research is to clarify the changes occurring in the world about what kind of practices businesses have put in place to keep their human resources and which managements are beneficial. Therefore, the study emphasizes that Talent Management is important for businesses. It has been aimed to address the application changes that can be made within the framework of Talent Management concepts conceptually. Within the scope of the study, it has been tried to express the concept of Talent Management conceptually in order to guide the importance of Talent Management, the factors affecting the emergence of Talent Management and managers.

Keywords: Human Resources Management, Talent Management, Talent Management Applications

1.YETENEK KAVRAMI

Yetenek kavramı çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Yapılan birçok çalışma yetenek kavramını açıklamaya çalışmaktadır.Yetenek kavramı Türk Dil Kurumunun açıklamış olduğu gibi ‘bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet, istidat olarak tanımlanmaktadır. TDK’nın yetenek kavramını buna ek olarak ‘bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasite şeklinde ifade edilmektedir. Diğer tanımlamaları ise şu şekilde açıklayabiliriz; Öğrenme olmaksızın kişinin anlık ve devim alanlarındaki doğal iş başarıma gücü, öğrenilmeden kazanılan ve kişinin ansal yeterlik ya da edim ve eylem konularında iş başarıma gücü olarak yetenek kavramına açıklık getirilmektedir. (www.tdkterim.gov.tr)

İş hayatı açısından bir organizasyon içinde çalışan bir bireyin yönetsel ve teknik pozisyonların doldurulabilecek niteliklere yeterliliklere ve kabiliyete sahip olan çalışan şeklinde ifade edilir.

(Alayoğlu,2010,70). Üstün bir potansiyelin, problem çözme, analitik düşünme, yönetsel özelliklerin varoluşu, teknik özelliklerin birbiriyle entegre olup ortaya çıkardığı üstün başarı şeklinde ifade edilir. (Alyay, 2020,2). Çalışanların veya bir bireyin doğuştan sahip olduğu bir güç olmakla beraber kendisinde var olan niteliklerin zihinsel ve bedensel kapasitelerinden üstün bir şekilde faydalanarak ortaya koydukları bir güç olarak nitelendirilmektedir. (Bayraktar, 2020,26). Mevcut olan bir potansiyelin çeşitli eğitimlerle keşfedilmesi ya da yetkinliklerle ve kazanılan tecrübelerle doğuştan gelen gücün ortaya çıkarılmasıdır. (Karatoprak, 2020,3). İşletme açısından yetenek kavramı, organizasyon içinde çalışan mevcut potansiyelin organizasyonun kültürüyle ve iklimiyle kurumun işleyiş süreçleriyle birbirine uyum sağlayan, işletme içinde edinilen tecrübelerle ortaya çıkarılan bir kişiye özgü özellik, karakter olarak ifade edilmektedir. (Öktan,2019,3-4).

2.YETENEK YÖNETİMİ

Yetenek kavramının tek bir tanımı olmadığı gibi yetenek yönetimi kavramının da çeşitli tanımları yapılmaktadır. Bu tanımları şu şekilde ifade edebiliriz;

Yetenek yönetimi, tüm İK süreçlerini işletmenin stratejik hedefleri veya ihtiyaçları doğrultusunda doğru yerde, doğru zamanda, doğru pozisyonda, doğru işlerin yapılabilmesinin sağlanmasıdır (Alayoğlu,2010, 70-71).

Yetenek yönetimi, insan kaynakları süreçlerinin çalışanın potansiyeli ile birbirine entegre edilmesi ve iş süreçlerinden en üst seviyede verimlilik alabilmektir. Yani organizasyonların rekabet avantajı kazanmasında yardımcı olan güçtür (Öktan,2019,10-11). Yetenek yönetimi organizasyonlar için onları rekabet piyasasında en öne çıkartabilecek, doğru zamanda, doğru kişiyi yönetsel ve teknik pozisyonlara çıkartabilmektedir (Karatoprak,2020,4). Yetenek yönetimi organizasyon içinde çalışanların her kademe de potansiyellerinin kullanılmasını sağlamak ve potansiyel yeteneklerin işletmenin hedefleriyle uyumlu hale getirip, piyasada rekabet avantajı kazanmak demektir (Bayraktar,2020,38). Yetenek yönetimi mevcut çalışanların özellikle yetenekli olanların yönetimine odaklanılmış ve zamanla organizasyon içinde yer alan kademelerin boşalmasıyla yerine getirilecek olanların kilit pozisyonlarında yer almasını sağlayan bir süreç olarak görülmektedir (Alyay,2020,14-15). Yetenek yönetimi içerisinde yeni yaklaşımları içermesiyle beraber çalışanın işe alınması, eğitilmesi, deneyim kazandırılması, üst kademelerdeki yöneticilerle iletişimsel beceriye sahip olmasıyla beraber organizasyonun çeşitli yönetsel kilit pozisyonlarına yerleştirilmesidir (Güneş,2019,31). Yetenek yönetimi, mevcut çalışanın organizasyon içindeki işine kendini adanması, işine uyumu, işindeki uzmanlığı ve işine ilişkin doğal bir yeteneğini en üst performans ile açığa çıkarmasıdır(Aksoy,2019,3-4)

3.YETENEK YÖNETİMİNİN ÖNEMİ

Organizasyonlar içinde yetenek yönetimi uygulamaları işletmeye rekabet avantajı sağlamasından ve aynı zamanda çalışanların niteliklerini artırmaları için önemlidir (Özdemir,2019,57). Yani işletme açısından da iş gören açısından da önem arz etmektedir. Yetenek yönetimi kavramı yönetim biliminde yer almasıyla beraber organizasyon içinde ve dışında çalışanların yeteneklerinin, özelliklerinin fark edilip, geliştirilmesini vurgulayan bir lokomotif işlevi gören İK süreçlerinin önemli uygulamasıdır (Erol,2019,9). İşletme içinde yönetim süreçlerinin sistemleştireceği birçok unsuru çıkarmaktadır. Özellikle işe alınacakların seçimi, örgütün hedefleriyle, bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak niteliklerin var olup olmadığını ortaya koyması açısından önemlidir (Cebeci,2019,23). İşletmeler için taşıdıkları en kritik nokta karar verme sürecinde organizasyonun elinde bulunan verilerin en üst düzeyde yorumlanması ve rekabet avantajı sağlaması açısından önem taşımaktadır (Erdoğdu2019,31). İnsan odaklı örgütlerde temel kaynak çalışanların sahip olduğu yetenektir. Dolayısıyla yetenekli olan çalışandan en üst düzeyde yararlanmak işletmenin orta, uzun vadeli stratejik planlarının gerçekleşmesi açısından önemlidir (Çelikyay,2019,9). Sonuçta işletmenin sürdürülebilir rekabet avantajını devam ettirmek için işletmenin yönetsel pozisyonlarına yetenekli ve yüksek performanslı çalışanların seçilip, geliştirilmesi ve getirilmesi için organizasyonlar için yetenek yönetimi hayati önem taşımaktadır (Çetin, Elmalı, Arslan,2018,149).

4.YETENEK YÖNETİMİNİN AVANTAJLARI

Yetenek yönetiminin işletmeye sağladığı faydaları şu şekilde açıklanabilmektedir;

- En iyi yetenekleri olan çalışanları elde etmek,
- İşletme içinde yetenekli olan çalışanlara nitelikleri bazında kariyerde ilerleme olanağı sağlanabilmekte,
- Mevcut pozisyonların boşaldığında yönetsel nitelik gerektirebilecek olan üst kademelere şimdiden personel yedekleme, (Galaş,2019,18) ,
- Çalışanların örgüte olan bağlılığının artışını sağlamak,
- Kilit pozisyonlara gelebilecek olanları öncesinde belirlemek,
- Diğer işletmelere karşı rekabet avantajı sağlayabilmek (Alyay,2019, 20),
- Yüksek potansiyel sahibi olan çalışanlar işletme içindeki mevcut potansiyel çalışanlara örnek teşkil ederek kariyerinde ilerlemek isteyenlere örnek olması açısından faydalıdır (Bayraktar,2020,43)

5.YETENEK YÖNETİMİNDE YETKİ VE SORUMLULUK DAĞILIMI

Organizasyonlar içerisindeki her kademede hassasiyeti belirlemek oldukça zordur. Dolayısıyla işletme içerisindeki sorumluluk bütün kademelerde kendini göstermektedir. Bu yetki ve sorumluluk dağılımını şu şekilde ifade edilmektedir;

- a) Üst yönetimin sorumluluğu: Bu sorumluluğu olan yöneticilerin en önemle üzerinde durduğu nokta rekabet avantajı sağlamak ve işletme hedefleriyle çalışan hedeflerinin uyumunu sağlamaktır (Alyay,2019,22). İşletme içinde yetenek yönetimi uygulamaların denetimi kontrol etmek ve ne derece başarılı ve etkin olarak yerine getirildiğini tespit etmektir (Bayraktar,2020,52).
- b) Orta Kademe yöneticilerin sorumluluğu: İşletme içinde çalışanların ilerleyen kademelere ulaşması açısından önemlidir. Yetenekli çalışanların ilk olarak farkedildiği kademe olarak da görülebilir. Aynı zamanda işlerin etkin ve başarılı ilerleyebilmesi için orta düzey yöneticiler köprü niteliği taşır (Alyay,2019,23). Orta düzey yöneticiler üst kademe yöneticileriyle eşgüdümlü olarak çalışmalı ve doğru yetenekleri doğru pozisyonlara hazırlamalı ve diğer departmanların fikirleri ve görüşleri alınmalıdır (Bayraktar,2020,52).
- c) İKY'nin sorumluluğu: İşletmede yetenekli olanların elde tutulmasını sağlamak, yetenek havuzu oluşturmak, iş rotasyonu, iş zenginleştirme gibi faaliyetleri düzenleyici konumunda olmalıdır. Çünkü işletmeye alınacak çalışanların ilk olarak adım attığı ve değerlendirildiği yer insan kaynaklarıdır (Karatoprak, 2020,17).
- d) Yetenek yöneticilerinin sorumluluğu: Yeni çalışma metotlarının keşfi, kuşaklararası farklılaşan yeteneklerin tespiti, yeni beceri ve yeteneklere olan artan talebi izlemek gibi sorumlulukları vardır (Alyay,2019,24).
- e) Çalışanların sorumluluğu: İşletme hedefleri ile bireysel hedefleri uyumlaştırmaya çalışması gerekir. Kariyer planları yaparak her bir kademeden gerektirdiği nitelikleri edinmek ve sorumluluk alma düzeyini artırması gerektirmektedir (Bayraktar,2020,53-54).

6.YETENEK YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Yetenek yönetiminin ve uygulamaları günümüzün değişen koşullarına göre gelişmekte ve değişmektedir. Ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri şu şekilde açıklayabiliriz; (Alyay,2019,10)

- Teknolojinin sunduğu imkanlar ile bilgiye olan ihtiyacın/ talebin artması,
- Küreselleşmenin getirdiği etkilerle örgüte olan bağlılık, kurumsal kimliğe adanmışlığın azalması,
- İşletmeler arasındaki rekabetin hem küreselleşme hem de teknolojinin sunduğu fırsatlarla artması,
- Kuşakların çalışma sistemlerinde meydana gelen değişimler (Karatoprak, 2020,9),
- Entelektüel sermayeye ilişkin bakış açısının değişmesi (Ülker,2019,11),
- İşletmelerin ortaya koyduğu iş profillerindeki değişim yaşanması.

7.YETENEK YÖNETİMİ UYGULAMALARI

Yetenek yönetimi uygulamaları işletme açısından potansiyel çalışanları cezbetmek, elde etmek onların gelişimlerini sağlamak ve işletmenin gereksinim duyduğu pozisyonlar için yetiştirilmesini amaç edinen uygulamalardır (Alyay, 2019,24).

Yetenek yönetimi uygulamalarından en üst seviyede yararlanmak istenirse yapılması gerekenlerin başında hedef ve stratejilerin belirlenmesi gelir. Buna ek olarak kilit pozisyonların belirlenmesi, yetkinliklerin belirlenmesi, yetenekli çalışanların belirlenmesi ve sınıflandırılması, performans, potansiyel ve yetkinlikleri değerlendirme gibi uygulamalar gelmektedir (Bayraktar,2020,58-65).

Yetenek yönetimi uygulamaları yöneticiler için oldukça önemlidir. Bunun nedeni bu süreç içinde yöneticiler işe alma, geliştirme, elinde tutma ve niteliklerini ortaya çıkarması açısından büyük rol oynamaktadır (Karatoprak,2020,21). Organizasyonların diğer işletmelere göre avantajlar kazanabilmesi için kurum içinde mutlaka olması gereken ve aynı zamanda disiplin içinde uygulamaların yönetilmesi gerekir (Özdemir,2019,56). Yetenek yönetimi uygulamalarından üst düzey verimlilik elde edebilmek içinde insan kaynakları uygulamalarıyla uyumlu hale getirilmelidir. Yani birbirine entegre edilmelidir (Ülker,2019,14). Yetenek yönetimi sürecinin uygulamaları her bir işletme için farklılık göstermekte beraber işletmelerinde yetenek yönetimine ne ölçüde ihtiyaç olduğu ve bu durumu fark etmesi oldukça önemlidir. Buna ek olarak ne ölçüde bu uygulamaların maliyetini karşılayabilecek imkanlarının olduğu bilinmesi önemlidir (Uyaroğlu,2019,28). Sonuçta yetenek yönetimi uygulamaları örgütsel ihtiyacı karşılamaya odaklanırken aynı zamanda bireysel ihtiyaçları da göz önünde bulundurmaya odaklanmaktadır (Kurşun,2019,7).

8.SONUÇ

Günümüzde yetenek kavramı ve yetenek yönetimi uygulamaların ilerleyen günlerde işletmeler içinde daha fazla önem kazandığını söyleyebiliriz. Yetenek yönetimi uygulamaların işletmelerde değişen dünya koşullarına ayak uydurabilmesi için oldukça önemli bir hal almıştır. Yetenek yönetimi ve uygulamaları sayesinde işletmelerin insan kaynaklarını daha çok etkin ve verimli şekilde yeniden kullanabilmek için bir rekabetin içinde olduğu görülmektedir. Organizasyonların imkanları ve ihtiyaçları dahilinde yeniden yetenek yönetimi kavramına şekil verdikleri ve özellikle insan kaynakları uygulamalarında uyum sağlamalarını ve entegre etmeleri işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Yetenek yönetiminin ortaya çıkmasında diğer insan kaynakları uygulamalarında olduğu gibi birçok faktör etkili olmuştur. Asıl işletmeler için önemli olan ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerin işletme fonksiyonlarına ne ölçüde adapte edildiği ve işletme açısından yetenekleri çekmekte ne derecede başarılı olduğudur. Çalışmanın yapılmasındaki temel amaç yetenek yönetimi uygulamalarını işletmelerine uyarlamak isteyen yöneticilere kılavuzluk, yol göstermektir. Bu kapsamda yetenek yönetimi ile ilgili kavramsal bir değerlendirmede bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- [1] AKSOY, A., (2019), Employee reactions to talent management: the role of organization-based self-esteem, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [2] ALAYOĞLU, N. (2010). İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Dönem: Yetenek Yönetimi. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi , (1) , 68-97 .
- [3] ALYAY, İ., (2020),The effect of talent management on organitanional commintment: Research on employees of an automotive OEM supplier, Yüksek Lisans, Bahçeşehir Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [4] BAYRAKTAR, A.S., (2020),The effect of talent management on career satisfaction of employees in strategic human resources process and an application, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [5] CEBECİ, Y., (2019)Investigation of the relationship between talent management practices and job satisfaction in private schools Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [6] ÇELİKAY, P., (2019), The relationship between general self-efficacy beliefs and the leadership styles of school administrators working in ministry of national education in the city of mersin with their talent management skills, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi ,Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- [7] ÇETİN,C., DİNÇ ELMALI, E., ARSLAN, M.L., (2017), İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayıncılık
- [8] ERDOĞDU, A.,(2019),Talent management approach in strategic humanresources management: An application in energy sector Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi ,Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- [9] EROL, A., (2019)Opinions of managers and teachers working in private schools on talent management,Yüksek Lisans Tezi,Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ,Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- [10] GALAŞ, C., (2019),Career management of employees in the context of talent management Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- [11]GÜNEŞ, K., (2019), An overview of the talent management in Turkey: An application on the participation banks, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [12]KARATOPRAK, İ.,(2020),the perception of talent management in human resources and management departments of companies, Yüksek Lisans Tezi Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [13]KURŞUN, A., (2019), The mediating role of emotionally intelligent leadership and psychological contract in the relationship of organizational culture and talent management, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi ,Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- [14]ÖKTAN, S., (2019)Talent management as a new approach in human resources management: Exploratory research on talent management units of enterprises Yüksek Lisans Dokuz Eylül Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [15]ÖZDEMİR, A., (2019), Talent management, a content analysis by YÖK National Thesis center data in Turkey Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [16]UYAROĞLU, M.,. (2019)The impact of intellectual fund and talent management on business performance, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [17]ÜLKER, S.N.,. (2019), Determination of leaders with fuzzy AHP supported talent management in human resources, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi ,Fen Bilimleri Enstitüsü.
- [18]www.TDKTİRİM.gov.tr

KİTLESEL FONLAMA ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA

Nazlı Ece BULGUR

Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İnsan Kaynakları Yönetimi
necebulgur@yahoo.com <https://orcid.org/0000-0001-6164-772X>

Özet

Kitlesel fonlama girişimcilik ekosistemi içerisinde ortaya çıkan bir yeni nesil finansman yöntemidir. Kitlesel fonlama ile birlikte oluşan bu finansman yöntemi temel olarak bir kitlenin girişimcilerin projelerini gerçekleştirmesinde önemli bir husus olmaktadır. Yeni nesil bir finansman yöntemi olmakla beraber geleneksel finans yöntemlerinden ayrılan özellikleri de kendi içerisinde barındırmaktadır. Kitlesel fonlama yöntemi temelde farklılığını oluşturduğu modellerinde görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Kitlesel fonlama modellerine başlıklar halinde değinilecektir. Çalışmanın temel amacını oluşturan en önemli unsur Kitlesel fonlama kavramının ve yöntemlerinin derinlemesine analiz edilmek istenmesi ve kavramsal bir çerçeve oluşturulduktan sonra dünyada ve Türkiye’de kitlesel fonlamayı sağlayabilecek çeşitli platformların varlıklarından söz edilmesidir. Çalışmanın yöntemi, dünyada ve Türkiye’de kitlesel fonlamaya örnek teşkil edebilecek platformların analizinin ayrı ayrı yapıp çalışmanın sonraki başlıklarında da bu analizlerin karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesinin sağlanmasıdır. Çalışmanın sonunda kullanılan yöntemlerle beraber elde edilen bulguların analizine ilişkin sonuçlar ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kitlesel Fonlama, Kitlesel Fonlama Platformları, Kitlesel Fonlama Modelleri, Girişimcilik.

A CONCEPTIONAL STUDY ON CROWDFUNDING

Abstract

Crowdfunding is a newly financing method in the entrepreneurship ecosystem. Crowdfunding procedure is very vital financing system for entrepreneurship in terms of enabling venture capitals to the crowd. Both being a newly financing system, crowdfunding harbors its features in itself as it is compared to the conventional financing system. Differences of crowdfunding from the conventional financing system can be seen in its financing models. Further in the study the models of crowdfunding will be touched upon in other headlines. Main intention of the study is that to put conceptional notion into together and after analyzing the conceptional notions, patterns of this crowdfunding financing system will be given light both in Turkey and world. Main technique of this study is that analyzing these platforms in the first round and then making comparative analysis by putting these results of analysis into one place. Being used of methods for comparative analysis, findings will be put forth at the end of the study.

Keywords: Crowdfunding, Crowdfunding Platforms Crowdfunding Models, Entrepreneurship.

1. GİRİŞ

Kitlesel fonlama günümüzde internetin hızlı bir şekilde gelişmesiyle popülerliğini ön plana çıkarmış olan bir finansman sağlama modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlesel fonlama temelde girişimcilerin kendi girişim veya projelerine fon bulabilmek amacıyla yaratılmış bir platformdur. Girişimciler kitlesel fonlama yöntemi ile birlikte farklı platformlarda farklı miktarlarda girişimlerinin hayata geçirilmesini göz önünde bulunduran için oldukça önemli bir finansman modeli olmuştur.

Kitlesel fonlama terimi özünde İngilizceden gelmektedir. İngilizce kavramı Crowdfunding veya Crowdsourcing olmakla beraber, Türkçeye birebir çevrildiğinde ‘kalabalık fonlaması’ anlamına gelen bir kavramdır. Kitlesel fonlama kavramı bir diğer ifadeyle belirli bir kitlenin yaratmış olduğu fon olarak açıklanmaktadır (Çubukçu, 2017, s.156). Kitlesel fonlama ile ortaya çıkan finansman yöntemi genellikle internet üzerinden yapılan bir fonlama aracıdır. Bu finansman yönteminin temel amacı girişimcilerin yatırımlarına veya projelerine hayat vermektir. Böylelikle girişimler internet üzerinden online araçları kullanarak daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Geniş kitlelerin varlığı ve projeye

destekleri veyahut yatırımlara fon sağlama açısından destek olmaları oldukça önemli bir husus olmaktadır. Geniş kitlelere ulaşmak bir başka ifadeyle daha büyük fonlar toplama anlamına da gelmektedir.

Kitlesel fonlamalar girişimcilerin yönelmiş oldukları tüm konularda ve farklı dallarda fon sağlayabilecek bir finansman platformları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu platformlarda her türlü dallara ilişkin fonlama sistemleri oluşturulmaktadır. Girişimcinin üzerinde yoğunlaştığı konuya göre fon sağlama ihtiyacı değişim göstermektedir. Örneğin teknoloji alanında yapılmak istenen bir girişimin ihtiyaç duyduğu fon miktarı ile daha alt kategorilerde değerlendirilen girişimlerin duyduğu finansman ihtiyacı değişiklik göstermektedir. Kitlesel fonlama yöntemi geliştirilmek istenen bir ürün için borçlanmak yerine kitlenin sağlamış olduğu fonlarla girişimcinin ürün maliyetlerini de minimize etmesine fayda sağlayacak bir yöntemdir. Maliyetler bir ürün için ne kadar az miktarda olursa girişimcinin kazancıda elde edeceği pay büyümektedir. Dolayısıyla payların daha fazla olması girişimcinin elde ettiği fonu aynı ürünü geliştirmek amacıyla kullanması veya başka ürünlerin üretimine geçmesine büyük bir olanak sağlamaktadır. Kitlesel fonlama yöntemini hayata geçirmek için kurulan platformlarda girişimcilerin elde edeceği farklı avantajlarda mevcuttur. Bunlardan en önemlisi Pazar analizinin ortaya çıkardığı verilerle ürünlerin ne kadar talep göreceği hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır (Çubukçu,2017, s.157).

Girişimciler dolayısıyla bir ürünün ne kadar talep göreceğini girişiminin topladığı fon miktarı ile kıyaslayabilmekte ve sonuçta kitlenin talebine uygun projeler ve yatırımlar ortaya koymaktadır. Kitlesel fonlama yöntemleri hem gelişmekte olan ülkelerde hem gelişen ülkelerde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.23). Bu fonlama yönteminin uygulanma yöntemleri çeşitli ülke gruplarına şekillenmektedir. Bazı ülkelerde kitlesel fonlama modellerinin hepsinin geçerli olduğu yasalar mevcut iken bazı ülke gruplarında kitlesel fonlama modellerinin birkaçı için yasal düzenlemeler mevcuttur. Kitlesel fonlama yöntemlerinin çeşitli olması her zaman girişimcilerin farklı kaynaklardan elde edeceği fon çeşitliliğini de artıran bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Çalışmanın ilerleyen başlıklarında Türkiye de ve dünyada bu fonlama yöntemine ilişkin yasal düzenlemelere yer verilecektir. Kitlesel fonlama adında ortaya çıkan bu finansman yönteminin birçok modeli de mevcuttur. Bunları şöyle sıralayabiliriz; Bağış modeli, Ödül modeli, Ön satış modeli, Borç verme modeli, Aynı fon modeli, Yatırım modeli, Sponsorluk modeli, Gelir paylaşımı modeli ve Karma modeller olmak üzere ayrıldığını ve zamanla çeşitlendirilen modeller olduğu ifade edilmektedir (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27). Çalışmanın diğer başlıklarında ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

Kitlesel fonlama platformlarının sayısı geçmişle kıyaslandığında günümüzde daha fazla bu platformların çeşitlendiği görülmektedir. Bu fonlama platformlarının sayısı ortaya konulduğunda her ülkenin gelişmişlik düzeyine sayılarının da değiştiği gözlemlenmektedir. Dünyada ve Türkiye de bu platformların mevcudiyetinden ve sayılarından çalışmanın ilerleyen başlıklarında ı ışık tutulacaktır. Çalışmanın temeldeki amacı kitlesel fonlama yöntemlerine ve platformların varlığına ilişkin bilgiler ortaya koymaktır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda ülkelerde bu tür platformları ortaya çıkaran unsurları ele almak ve sayılarının gün geçtikçe ne kadar fazlaştığına dikkat çekmektir. Dolayısıyla ülke gruplarına göre bu platformların arasında ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Çalışmanın yöntemi kitlesel fonlama platformlarına ilişkin verileri karşılaştırma yaparak Türkiye ve dünya bazında var olan bilgilerin analizini yapılmak istenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular sayesinde ülkelerde sayıca çok fazla olmayan bu tür kitlesel fonlama platformlarının varlığına ilişkin bilgiler ortaya konmuştur. Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerde bu tür fonlama yöntemlerine ilişkin düzenlemelerinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Girişimcilere bir yol haritası, bir kılavuz olması amacıyla yapılan bu çalışma, girişimcilerin girişimlerini veya projelerini hangi kitlesel fonlama modelleriyle hangi pazarlarda hayata geçirebileceklerine dair bilgiler ortaya konmuştur.

2. KİTLE FONLAMA MODELLERİ

Kitle fonlaması yöntemi dünyada yaygın bir hale gelmekle beraber çeşitlerinde de farklı modeller bulunmaktadır. Bu modeller fon sağlanan miktarlarına değişim göstermektedir. Aynı zamanda yürütülen girişimlerin yatırımların veya projelerin amaçlarına göre de fonlamada çeşitlilik gösterilmesi

mümkündür (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27). Modellerin içerisinde günümüzde geçerliliği devam ettiren modellerde mevcuttur. Fakat bazı kitle fonlaması modelleri ülkelerin yasal düzenlemelerine farklılık göstermekte ve modellerinin varlığını da etkilememektedir. Modellerin çoğu fon sağlama için etkin olan finansman aracı niteliğini göstermektedir. Bazı modeller kendi içlerinde karşılaştırıldıklarında fon toplama açısından zorluklarının olduğunu göstermektedir (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27).

Kitle fonlaması modelleri temelde iki gruba ayrılmakla beraber projelerin amaçlarına göre alt dallara ayrılmaktadır. Bunlar; Bağış modeli, Ödül modeli, Ön satış modeli, Borç verme modeli, Aynı fon modeli, Yatırım modeli, Sponsorluk modeli, Gelir paylaşımı modelidir. Bağış modeli; çoğunlukla finansal riski yok denecek kadar az olmaktadır. Burada bağış toplamaya ihtiyacı olan girişimcinin istediği miktarda fon bulabilme oranı diğer modellere kıyasla biraz daha düşük olmaktadır. Fon sağlayıcılarının belirli bir maddi olarak beklentisi veya kar beklentisi olmaksızın sağlamış olduğu bir fondur. (Fettahoğlu, Khusayan, 2017, s.508). Ödül modeli; temelde girişimcilerin ortaya koydukları projelerine ilişkin fon sağlayanları maddi veya manevi olarak destekleyecek adımlar atılır. Yatırımcılara yani fon sağlayanlara büyük finansal getiri beklentisi sunmaktan ziyade küçük ödüllerin verildiği bir kitlesel fonlama yöntemidir. (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27). Ön satış modelinde, henüz proje hayata geçmeden satın alınmasıdır. (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27). Daha basit bir şekilde ifade etmek gerekirse kitle fonlamaya katılan katılımcılara ürün veya hizmetlerin daha önceden pazara açılmadan satın alma hakkının tanınmasıdır. (Fettahoğlu, Khusayan, 2017, s.508).

Borç verme modeli; girişimcilerin projelerine katkı sağlaması amacıyla fon toplamaya çıktıkları yolda kitlelerden belirli faiz oranını şart koşarak topladıkları fonlardır. (Fettahoğlu, Khusayan, 2017, s.508). Finansal riski olan bir fon toplama modelidir. Önemli olan belirli bir faiz miktarına bağlı kalarak alınan fonlar olarak da nitelendirilebilir. Yatırım modelinde; fon sağlayanlar belirli bir yatırım amacıyla bu fonlama yöntemine dahil olmuştur. Amaç yatırımcının sağladığı fondan çok daha fazla miktarı getiri oranı elde etmektir. Aynı fon modelinde ise para yerine sayılabilecek bir fonlama da bulunmaz. Sponsorluk modelinde fon sağlayana bir ödül verilmekle beraber, kurumların yapmış olduğu fonlama karşılığında ürün veya hizmet içerisinde kurumun logolarına veya ürünlerine yer verildiği bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. (Zengin, Yüksel, Kartal, 2017, s.26-27).

3.KİTLESEL FONLAMAMANIN VE PLATFORMLARININ AVANTAJLARI

Kitle fonlama yönteminin ve platformlarının girişimciler ve projelere destek sağlayanlar için çeşitli avantajları vardır. Bunlar;

Kitle fonlaması platformlarının sayesinde girişimciler girişimlerinin ne kadar talep gördüğünü anlayabilir.

Girişimler geleneksel fon toplama araçlarının kullanılmasından ziyade zaman kazandırıcı bir fonlama yöntemi olarak yeni nesil kitle fonlama yöntemi oldukça avantaj sağlamaktadır.

Girişimciler ürünlerinin hangi pazarların işleyişlerine uygun bir şekilde Pazar analizleri sayesinde ürünlerini doğru yerde v doğru zamanda satışa çıkarabilme avantajı sağlamaktadır.

Girişimciler kitle fonlama platformları aracılığı ile kısa sürede fon toplayabilmekte ve aracılığı üstlenen platformlar yüzde yedi ve on beş arasında şekillenen oranlarda pay sahibi olabilmektedir.

Girişimciler projelerinin amaçları doğrultusunda girişimlerine yön verebilir ve sunulan modellerden faydalanarak maliyetlerinin düşürücü etki yapabilecek projelere adım atabilirler.

Girişimciler girişimlerini geniş kitlelere duyurabilir.

Girişimciler ortaya çıkardıkları projelerinin kitlesel fonlama platformların ne derecede olduğunu anlayabilip geri bildirim alma oranlarını artırabilirler.

Kitlesel fonlama platformları sayesinde girişimciler dünyanın herhangi bir yerinde hayata geçirilmeye çalışılan bir projeden haberdar olabilirler.

Girişimcilerde kendi ilgi alanlarına ve meraklarına uygun bir alanda yatırımcı pozisyonunda bulunabilir ve yatırım portföyünün genişlemesini sağlayabilir.

Girişimciler farklı projeler için girişimci bulabilir yani girişimciler kendi sosyal ağlarını genişletebilirler.

Farklı coğrafyalarda bulunan fakat birebir görüşme imkanının azlığı nedeniyle platformlar aracılığı ile iletişim kurabilirler.

Girişimciler bu platformlar aracılığı ile kendi kampanyalarının duyurulmasını sağlayıp geniş kitlelere hitap etme imkanı bulabilirler.

Kitle fonlaması müşterilere çok daha efektif bir şekilde fiyat ayrıcalığı tanımaktadır (Ergen, Lau, Bilginoğlu, 2013, s.5).

4. KİTLE FONLAMA YÖNTEMİNE İLİŞKİN YASAN DÜZENLEMELER

Kitle fonlama yöntemine ilişkin her ülkenin düzenlemiş olduğu yasalar farklılıklar göstermektedir. Günümüzde yasa bu konu ile ilgili yasal düzenlemelerin önünü açan kanun olarak Amerika Birleşik Devletlerin de gündeme gelen kanunlar mevcuttur. Bu kanun 5 nisan 2012 yılında Barack Obama'nın yasalaştırdığı bir konu olarak gündeme gelmiştir. Kısacası ABD'de kitle fonlamasına yönelik hukuki bir boyut kazandırılmıştır (Ergen, Lau, Bilginoğlu, 2013, s.6). JOBS- Jumpstart Our Business Startups (Yeni Girişimci Şirketlerin Tetiklenmesi) yasasının beş bölümü şu şekilde açıklanabilir : (Ergen, Lau, Bilginoğlu, 2013, s.6)

Birinci Bölümde; Girişim Sermayesi Şirketleri İçin Başlatılmış Halka Arzlar.

İkinci Bölümde; İş Kuranların Sermayeye Ulaşımı

Üçüncü Bölümde; Kitle Fonlaması

Dördüncü Bölümde; KOBİ Sermaye Yapısı

Beşinci Bölümde; Özel Şirketler İçin Esneklik ve Büyüme

Sonuçta bu kitle fonlaması için yapılan bu kanunların temelde ortak noktaları, şirketlerin halka arzı olmadan daha uzun zamanlı ,daha az maliyetli ve daha fazla fon toplama ihtiyacının görülmesidir.

Türkiye'ye baktığımız vakitte kitle fonlamasına ilişkin yasal düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. Bu yasal düzenlemeler ülke içerisinde kitlesel fonlama platformlarının varlıklarını gösterebilmesinin önünü açan unsurlar taşımaktadır. Girişimcilerin sermaye ihtiyaçlarının yasal düzenlemeler çerçevesinde karşılanmasını öngörmektedir. Bu yasal düzenlemeler Kitle Fonlama Tebliğinde açık bir şekilde dile getirilmiştir ve şöyle maddelendirilmiştir ; (Kitle Fonlama Tebliği, s.3-4)

MADDE 5 – (1) Kitle fonlama platformlarının Tebliğ hükümleri çerçevesinde faaliyette bulunabilmeleri Kurul tarafından listeye alınmalarına bağlıdır.

(2) Platformun listeye alınabilmesi için Tebliğin 1 numaralı ekinde yer alan belgelerle birlikte Kurula başvurusu gereklidir.

(3) Platformun Kurulca listeye alınabilmesi için aşağıdaki şartları yerine getirmesi zorunludur:

(a) Anonim ortaklık olması ve asgari 1.000.000 Türk Lirası olan sermayesinin tamamının nakden ödenmiş olması,

(b) Paylarının tamamının nama yazılı olması,

(c) Ticaret unvanında “Kitle Fonlama Platformu” ibaresinin bulunması,

(ç) Esas sözleşmesinin Tebliğde yer alan hükümlere uygun olması ve esas sözleşmesinin faaliyetlere ilişkin maddesinde platformun münhasıran kitle fonlaması faaliyetinde bulunacağını belirtmesi,

(d) Platformun ortaklarının ve yönetim kurulu üyelerinin 6 ncı maddede belirtilen şartları sağlaması,

(e) Yönetim kurulunun asgari olarak 3 kişiden oluşması,

(f) Tebliğde nitelikleri belirlenen bir yatırım komitesini oluşturmuş olması,

(g) İç kontrol ve risk yönetim sistemi ile muhasebe ve operasyon birimini oluşturmuş olması,

(ğ) Kurulun bilgi sistemleri yönetimi düzenlemelerinde dar yetkili aracı kurumlar için öngörülen bilgi sistemleri altyapısının oluşturularak faaliyete geçirilmiş olması,

(h) Belge, kayıt ve muhasebe işlemlerini yürütecek sorumlu birimde yeterli sayıda personelin istihdam edilmiş olması,

(ı) Paya dayalı kitle fonlaması faaliyetinin operasyonel işlemlerini yerine getirmeyi teminen MKK ve emanet yetkilisi ile sözleşme imzalaması ve bilgi işlem sistemleri ile teknolojik altyapısını bu kuruluşların belirlediği esaslar çerçevesinde uyumlaştırması,

(i) Üyelerin girişim şirketi yetkilileri ve/veya girişimci ile elektronik ortamda iletişim kurabilecekleri altyapıyı platform nezdinde oluşturması,

(j) Kendi personeli arasında, personeli ile hizmet verdiği kişiler arasında ya da hizmet verdiği kişilerin kendileri arasında çıkabilecek çıkar çatışmalarını tanımlaması, çıkar çatışmalarının önlenmesi için alınabilecek tedbirleri ve çıkar çatışmalarının önlenememesi durumunda izlenecek prosedürleri içeren yazılı çıkar çatışması politikası oluşturması ve bu politikayı yönetim kurulu kararına bağlaması.

- (4) Kısmi ve geniş yetkili aracı kurumların listeye alınma başvurularında üçüncü fıkranın (f), (ı) ve (i) bentlerinde aranan şartların sağlanması yeterlidir.
 - (5) Platformların tüzel kişi ortaklarının önemli etkiye sahip ortaklarının üçüncü fıkranın (d) bendinde yer alan şartları taşıması zorunludur.
 - (6) Listeye alınma başvurusu kapsamında sunulan bilgi ve belgelerdeki eksiklikler ile Kurulca talep edilen ek bilgi ve belgelerin verilen süre içinde Kurula iletilmemesi halinde başvuru işlemden kaldırılır.
 - (7) Kurul gerekli gördüğü hallerde listeye alınma aşamasında veya faaliyet süresince genel olarak veya platform bazında mesleki sorumluluk sigortası yaptırılmasını zorunlu tutabilir.
- Kitlesel Fonlama Platformlarına ilişkin esaslar ise şu şekilde tebliğ içinde yer verilmiştir; (Kitle Fonlama Tebliği, s.8-9)

MADDE 11 – (1) Platformlar münhasıran kitle fonlaması faaliyeti yürütebilirler.

Platformların bu faaliyetlerin yürütülmesi esnasında girişim şirketine veya girişimciye yönelik danışmanlık hizmeti vermesi bu fıkra aykırılık teşkil etmez.

(2) Kitle fonlaması faaliyeti sırasında uyulması gereken esasların, girişim şirketi veya girişimci ile platform arasında akdedilecek asgari unsurları Tebliğin 2 numaralı ekinde belirlenen yazılı bir kitle fonlaması sözleşmesine bağlanması zorunludur.

(3) Platformlar;

(a) Fon toplayan her bir girişim şirketi veya proje için kampanya sayfası oluşturarak, kampanya süreci ve kampanyanın gerçekleştiği takvim yılını izleyen beş yıl boyunca girişim şirketine ilişkin periyodik açıklamaların bu sayfa üzerinden yapılmasını sağlayacak gerekli altyapıyı kurma,

(b) Yatırım komitesi tarafından onaylanan bilgi formunu (a) bendinde belirtilen kampanya sayfasında yayımlama, bilgi formu ve kampanyaya ilişkin yatırımcıların yatırım kararını etkileyebilecek her türlü bilgiyi kampanya süresince ve kampanyanın gerçekleştiği takvim yılını izleyen beş yıl boyunca bu sayfada yatırımcıların incelemesine açık tutma,

(c) Yatırımcılardan toplanan fonların emanet yetkilisi nezdinde girişim şirketi veya girişimci adına açılan hesaplarda bloke ettirilerek girişim şirketine aktarılmasını veya Tebliğde belirtilen esaslar çerçevesinde yatırımcılara iade edilmesini sağlama,

(ç) Payların MKK nezdinde kayden oluşturulma sürecindeki işlemleri yerine getirme veya bir yatırım kuruluşu vasıtasıyla yerine getirilmesini sağlama,

(d) Yatırımcıların hak ve menfaatlerini koruyucu ve olası hak kayıpları ve suiistimalleri önleyici tedbirleri alma,

(e) Yatırımcılara, girişim şirketlerine ve girişimcilere ilişkin bilgilerin gizliliğini muhafaza etme ve bu bilgilerin gizliliğinin sağlanmasını teminen gerekli her türlü tedbiri alma, görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

(4) Platformlar, her bir kampanyanın değerlendirilmesinde ve yayımlanmasında adil ve şeffaf olmalı ve taraflar arasında çıkar çatışmasına sebep olmamalıdır.

(5) Platformlar girişim şirketlerinin veya projelerin kampanya başvurularını yatırım komitesine sunmadan önce reddedebilir. Yatırım komitesine sunulan kampanya başvurularının platformda yayımlanması yatırım komitesinin onayı ile mümkündür. Yatırım komitesince değerlendirilen ve reddedilen başvuruların reddedilme gerekçesi hakkında platform tarafından başvuru sahiplerine bilgi verilir.

(6) Platformlar kampanyasını yürüttükleri girişim şirketlerini veya projelerin girişimcilerini Tebliğ kapsamındaki yükümlülükleri hakkında bilgilendirmekle yükümlüdür. Platformun bu yükümlülüğünü yerine getirdiğine dair ispat yükü platforma aittir.

(7) Platformların, yatırım komitesinin kitle fonlaması bilgi formunun onaylanmasına ilişkin değerlendirme sürecinde girişim şirketlerinden veya girişimcilerden yeterli bilgi ve belgeyi temin etmeleri ve yatırım komitesinin kararına dayanak oluşturan belge ve kayıtları saklamaları zorunludur.

(8) Platformlar her bir kampanya için hedeflenen ve toplanan fon tutarı, fon sağlayan yatırımcı sayısı ve kalan kampanya süresi hakkında platform üzerinden günlük olarak bilgi verir. Fonlamanın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın, her bir kampanya için kampanya süresinin sona ermesini takip eden iş günü fonlama sonuçları platform üzerinden kamuya duyurulur.

(9) Platformlar kendilerine ilişkin tanıtım ve reklamlarda yalnızca kampanya süreci tamamlanmış girişim şirketlerinden ve projelerden yararlanabilir.

(10) Altı aylık ve yıllık takvim dönemleri itibarıyla platformlar tarafından asgari olarak fonlaması gerçekleşen, gerçekleşmeyen ve iptal edilen toplam kampanya sayıları ile fonlaması gerçekleşen kampanyalara üyeler tarafından sağlanan toplam fon tutarı bilgilerini içeren rapor hazırlanarak ilgili dönemin sona ermesini takip eden otuz gün içinde elektronik ortamda Kurula iletilir ve platform üzerinden kamuya duyurulur.

(11) Platformlar, TTK uyarınca hazırlanan finansal tablo ve raporlarını veya 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca hazırlanan yıllık finansal tabloları ile faaliyet raporlarını ilgili takvim yılını izleyen dördüncü ayın sonuna kadar platform üzerinden kamuya duyurur.

Kitle Fonlamaya İlişkin Riskler

Kitle fonlamaya ilişkin riskler günümüzde bu tür platformların çoğalmasıyla artış göstermektedir. Bu riskler çeşitli durumlardan kaynaklanabilir ve sınıflandırılabilir. Kitlesele fonlama ilişkin riskler genelde Dolandırıcılık, Kara para aklama ve yatırım başarısızlığı şeklinde olabilir (Onur, Değirmenci, 2015, s.9). Dolandırıcılık özellikle sahte platformların açılması ve fon toplanması şeklinde olmaktadır. Yatırım başarısızlığı, girişimcinin yeterli miktarda sermayesinin olmaması, istenilen miktarda fon hedeflerine ulaşamama ve maliyetlerin giderek artması sonucu yatırımcı bu girişimde başarısız olmaktadır. Kara para aklama ise gayri meşru yollardan toplanana paraların belirli bir sistem içine sokulması nedeniyle kitlesele fonlama platformlarında ortaya çıkan risklerdendir. Kitlesele fonlamada ortaya çıkan bu risklerden kaçınmak için ise fon toplayanların geçmişleri hakkında detaylı bilgi almak, gerektiğinde birebir görüşerek girişimci olanlarla bu projeleri hakkında ikna edici bilgileri toplamak, bu platformların olduğu internet sitelerinin güvenilir olup olmadığı hakkında bilgi edinmek risklerden kaçınmak için önemli adımlar olmaktadır.

5.KİTLE FONLAMA PLATFORMLARININ TÜRKİYE'DEKİ ÖRNEKLERİ

Kitle fonlama platformları günümüzün teknoloji ve internet gelişimleriyle hızlı bir şekilde yayılma göstermektedir. Kitle fonlamaya destek sağlayacak birçok platformun oluşmasındaki en büyük nedenlerden biri de girişimcilerin proje veya yatırımları için ihtiyaç duyulan sermaye ihtiyacıdır. Dolayısıyla günümüzün ilerleyen teknolojileri sayesinde bu fonlama ihtiyacı online platformlar üzerinden kolaylıkla gerçekleştirilmektedir.

Kitlesele fonlama platformlarına örnek olarak şunları gösterebiliriz; (Demiray, Burnaz, 2019,s.91) Arıkovanı, 2016 yılında kurulan ödül bazlı modeli baz alan, şu güne kadar toplam 66 projenin tanıtılmasını sağlayan, 34 projenin başarılı bir şekilde fon ihtiyacını karşılayan bir kitlesele fonlama platformudur. Buluşum, 2015 yılında kurulan, bağış modelini baz alan, şu ana kadar 14 projeyi tanıtan ve 12 projeye başarılı bir şekilde fon bulan bir kitlesele fonlama platformudur. Crowdfon, 2013 yılında kurulan, ödül bazlı bir modeli benimseyen,185 projenin tanıtıcısı ve 18 projenin projenin başarıya ulaşmasını sağlayan platform olma özelliği göstermektedir. Fonbulucu, 2017 yılında kurulan ödül bazlı bir kitle fonlama modelini benimseyen,24 projenin tanıtımını yapan ve 11 projenin başarılı olarak fon ihtiyacını karşılamada aracı olan bir kitlesele fonlama platformudur.

Fongogo, 2013 yılında kurulan, hem ödül bazlı bir modeli benimseyen hem de bağış bazlı modeli benimseyen bir platform olmakla beraber, 422 projenin tanıtımında önceliği olan ve 130 projenin başarılı olarak fon ihtiyacının karşılanmasında aracı olan bir kitlesele fonlama platformudur. Ideanest,2017 yılında kurulan, bağış bazlı modeli benimseyen, 10 başarılı proje tanıtımında bulunan ve 9 başarılı projenin fon toplamasında öncülük eden kitlesele fonlama platformlarındandır. Dünyadaki kitlesele fonlama platformlarına örnek olarak şunlar gösterilebilir: (Inc, 2018). Kickstarter, Indiegogo, Patreon, GoFundme, Crowdrise, Pledgemic, Razoo, Rockethub, Crowdfunder, Give.

6.TÜRKİYE'DE KİTLE FONLAMASININ YAYGINLAŞMASI İÇİN GEREKLİ UNSURLAR

Türkiye'de dünyada olduğu gibi kitlesele fonlamanın yaygınlaşmasını sağlamak için çeşitli altyapılar oluşturulmaktadır. Bu altyapılar özellikle kitle fonlama platformların oluşmasında öncülük etmekte aynı zamanda girişimcilerin projeler veya yatırımları için bir rehber olmaktadır. Bunun için alınması gerekli olan koşullar şu şekilde sıralanabilir (Canbaz, Çonkar, 2018, s.52-53.). ARGE koşullarının iyi bir donanıma sahip olması ve projeleri hayata sokabilecek şekilde faaliyet göstermesi gerekmektedir.

Girişimci kültürünün yaygınlaşması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrudan girişimcileri etkileyebilecek bir durumdur. Etkilemesindeki en büyük neden girişimcilerin daha düşük maliyetli sermayelere ulaşması sağlamaktır. Girişimci kültürünün girişimcilere aktarılabilmesi için bu konuda ihtisas sahibi olan mentorlardan eğitim ve danışmanlık almalıdırlar. Teknoloji kullanımının yaygınlaşması temelde en büyük koşuldur. Bunun nedeni kitlesel fonlamanın ve bu fonu sağlamanın yeri kitlesel fonlama platformları olmakla beraber bunu destekleyecek, gerçekleşmesini sağlayacak en önemli şey teknoloji altyapısının oldukça gelişmişlik seviyesine ulaşmasıdır. Toplumsal katılım oranlarında artış olmalıdır. Girişimciler kendi projelerine ihtiyaç duydukları kadar fonu karşılayabilmesi için yeterli bir kitlenin olması gerekir. Güven ortamının inşa edilmesi en önemli ve son koşul olmaktadır. Özellikle fon sağlayanlar ile girişimciler arasında güven bağına sağlayabilecek unsurların olması gerekmektedir.

7. SONUÇ

Kitlesel fonlamalar ve bu fonlamaların karşılanmasında etkili olan platformların oldukça önemli olduğu görülmüştür. Bu platformların online olarak gerçekleştirilmesi girişimcilerin fon ihtiyaçlarını karşılamada birinci derede rol oynamakta olduğu görülmüştür. Kitlesel fonlamanın olabilmesi için gerekli modeller yaratılmıştır. Bu modeller sayesinde fon sahipleri fonlarını çeşitli modellere bağlı kalarak adlandırabilmektedir. Böylelikle kitlesel fonlama platformları da toplanan fonları çeşitli sınıflara ayırarak modellendirme imkanı sağlamıştır. Kitle fonlamanın ve platformlarının avantajları ele alınmakla beraber kitlesel fonlamanın fon sahiplerine ve girişimcilere sağlamış olduğu avantajlar dile getirilmiş ve maddeler halinde sıralandırılmıştır. Kitlesel fonlamaya ilişkin yasal düzenlemelere değinilmekle beraber Türkiye’de ve Dünyada bu tür kitlesel fonlama platformları için düzenlenen yasal düzenlemeler ve kanunlar dile getirilmiştir ve her ülkenin yasal düzenlemelerinin ülkenin koşullarına göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Kitlesel fonlamaya ilişkin risklerin var olduğu ve avantajlarının sayılmasının yanında bu risklerin göz önünde bulundurulması gerektiği saptanmıştır. Kitlesel fonlama ilişkin platformların Türkiye’deki ve Dünyadaki örneklerine değinilmiştir. Türkiye’de kitlesel fonlama platformlarının sayısına ve çeşitliliğine değinilmiştir ve bu platformlar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise Türkiye’de kitlesel fonlamanın yaygınlaşmasını sağlayacak gerekli koşullar ve altyapıların oluşmasına ilişkin bilgi verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Canbaz, F.M. ve Çonkar, M.K. (2018). Girişimcilere Faizle Borçlanmaya Alternatif İslami Bir Yöntem: Kitle Fonlaması. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 10(18), 37-55.
- Çubukçu, C. (2017). Kitlesel Fonlama: Türkiye’deki Kitlesel Fonlama Platformlarının Üzerinden Bir Değerlendirme. Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi, 6(2).
- Demiray, M. ve Burnaz, Ş. (2019). Positioning of Crowdfunding Platforms: Turkey as an Emerging Market Case. Journal of Management, Marketing and Logistics, 6(2), 84-94.
- Ergen, M., Lau, J. Ve Bilginoğlu, K. (2013). Dağıtık Girişimci Sermayesi: Kitle Fonlaması. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın 2013 Yılında Düzenlediği 3.Sanayi Şurasında Yayınlanmıştır.
- Fettahoğlu, S. ve Khusayan, S. (2017). Yeni Finansman Olanağı: Kitle Fonlama. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(4).
- Kim, L. (2018). Top 10 Crowdfunding Platforms of 2018. <https://www.inc.com/> İndirilme Tarihi 14.08.2019
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2019). Kitle Fonlaması Tebliği. Paya Dayalı Kitle Fonlaması Tebliğ Taslağı.
- Onur, M.N. ve Değirmenci, Ö. (2015). Kitle Fonlaması. T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları, (7).
- Zengin, S., Yüksel, S., ve Kartal, M.T. (2017). Kitle Fonlaması Sisteminin Türkiye’ye Faydaları. Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 1(2), 22-32

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE YENİ TEKNOLOJİLERİN TANIMLANMASININ ÖNEMİ

Onur Sarı

İstanbul Kent Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Adalet Bölümü
dronursari@outlook.com

Özet

Teknolojideki hızlı değişimle birlikte yapay zekâ ve Nesnelerin İnterneti gibi yeni kavramlar hayatımıza girmeye başlamıştır. Bu kavramlar henüz kanunlarda tanımlanmamıştır. Ancak yeni teknolojilerin sebep olduğu zararların tazmini ile bu teknolojilerin hukuken nasıl korunabileceğinin belirlenmesi için kavramların tanımlanması gerekir. Yeni teknolojilerin tanımlanmaması kanun boşluğu veya hüküm içi boşluk yaratabilir. Hukuk bilimi açısından yeni kavramların tanımlanmasıysa meşakkatli bir süreç gerektirir. Nitekim yeni teknolojiler bir yandan gelişmeye devam etmektedir. Bu nedenle yapılan tanımın güncel gelişmeleri ve gelecekteki durumunu kapsamaması gerekir. Aksi halde yapılan tanım yetersiz kalacaktır. Yine tanım yapılırken tüm mevzuatlarda aynı tanım ve ifadeler kullanılmalıdır. Aksi halde mevzuat içerisinde tanım karmaşası söz konusu olabilir. Tanım yapılırken dil bilimcilerden ve teknoloji uzmanlarından da destek alınabilir. Yeni teknolojiler fikri bir emek ve çaba neticesinde ortaya çıktığı için de Fikri Mülkiyet hukuku bağlamında ele alınmalı ve tanımlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler : Patent, Telif Hakkı, Yapay zekâ, Nesnelerin İnterneti, Fikri Mülkiyet Hukuku, Medeni Hukuk, Ticaret Hukuku, Kanun Boşluğu

THE IMPORTANCE OF DEFINING NEW TECHNOLOGIES IN THE TURKISH LEGAL SYSTEM

Abstract

With the rapid change in technology, new concepts such as artificial intelligence, Internet of Things have begun to enter our lives. These concepts are not yet defined in the law. However, the concepts must be defined in order to compensate the damages caused by the new technologies and determine how these technologies can be protected legally. Failure to define the new technologies can create a legal gap or a judicial gap. On the other hand, defining new concepts in terms of legal science requires a tedious process. As a matter of fact, on one hand, new technologies continue to evolve. For this reason, the definition put forward should include current developments and its future version. Otherwise, the definition will be insufficient. Besides, when making the definition, the same descriptions and expressions should be used in all regulations. Otherwise, there may be a confusion of definition within the legislation. Support can be obtained from linguists and technologists while defining. Likewise, since new technologies emerged as a result of an intellectual labor and effort, they should be handled and defined within the context of Intellectual Property law.

Keywords: Patent, Copyright, Artificial Intelligence, Internet of Things, Cyber Security, Intellectual Property Law, Civil Law, Commercial Law, Legal Gaps

Giriş

Teknolojiyle birlikte değişim o kadar hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir ki hukuk bilimi bu hızlı değişimi yakalayamamaktadır. Bu nedenle gelişen teknolojiler karşısında adaletin sağlanmasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Adaletin tesisindeki en büyük güçlük ise yeni teknolojinin mevzuatta tanımlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yeni teknolojinin tanımı olmadığı için hangi hükümlerin uygulanacağı da belirsizdir. Mahkemeler aynı vakalar için farklı kararlar hükmedebilmektedir. Bu belirsizliğin giderilmesi için yeni teknolojilerin tanımının yapılmasında fayda vardır. Böylelikle hâkim somut olayda hangi hükümleri uygulayabileceğini bilecektir. Bize araştırmamızda yeni teknolojilerin tanımının yapılması konusunu ele aldık. Birinci bölümde kanun düzenlerinde tanımın yeri konusunu inceledik. İkinci kısımda yeni teknolojilerin tanımlanmasının

önemi üzerinde durduk. Üçüncü kısımdaysa yeni teknolojilerin tanımlanması sürecinde dikkat edilmesi gereken noktaları değerlendirdik.

Kanun Düzenlemelerinde Tanımın Yeri

“Kanun, yasama organı tarafından yazılı olarak yapılan ve kanun adı altında tespit edilen, hukuk alanında değişiklik meydana getiren tasarruflardır.” (Akyılmaz ve ark., 2017) Kanunların yapılmasında kazuistik metot ve soyut kural metodu olmak üzere iki yönetime başvurulduğu görülmektedir.

Kazuistik yöntemde kanun koyucu hayatta ortaya çıkabilecek bütün olayları öngörüp her bir olay için ayrı ayrı çözüm getirmektedir (Dural ve Sarı, 2010). Bu yöntemde kanunlar, genel hükümler ve genel ilkeleri içermez (Dural ve Sarı, 2010). Kazuistik metodun uygulanması güçtür. Nitekim kanun koyucu tüm gelişmeleri ve olayları kanunlarda düzenleyemez. Soyut kural metodundaysa hadiselerin ayrıntısı göz önüne alınmadan, onların genel ve ortak niteliklerine göre soyut şekilde, hüküm konulması kabul edilmektedir (Bilge, 2006). Bu metot ile kanunların genelliği ve objektifliği sağlandığı gibi hantal olması da engellenecektir (Altaş, 2014). 19. yüzyıla kadar hazırlanan kanunlarda kazuistik metot uygulanırken daha sonraları soyut kural metodu tercih edilmeye başlanmıştır (Güriz, 2005). Günümüzde de Türkiye’de dâhil olmak üzere birçok ülkede soyut kural metodu uygulanmaktadır.

Kural olarak kanunlar yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren etki doğururlar. Bu yaklaşım kazanılmış hakların korunmasını sağladığı gibi hak ve adaleti de korur (Akyılmaz ve ark., 2017). Ancak bazı durumlarda kanunlar yürürlüğe girmesinden önceki hallere de uygulanabilir. Nitekim Danıştay’ın emsal bir kararında kazanılmış hakları zedelememek ve hak ile adalete zarar vermemek şartıyla yürürlüğe giren kanunların önceki durumlarda da uygulanabileceği kabul edilmiştir (Danıştay 4. Dairesi, 1966/5378 E., 1969/1046 K kararı aktaran Akyılmaz ve ark., 2017). Kanunlarla özel hukuk ve kamu hukukuna ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana 800’e yakını temel kanun olmak üzere 12.000 yakın kanun kabul edilmiştir (Gözübüyük ve Tan, 2018). Hemen hemen her kanundaysa ayrı bir maddede tanımlar başlığı altında kanunun düzenleme alanına ilişkin çeşitli kavramlar açıklanmaktadır.

“Tanım maddesi, mevzuat içinde geçen kelimelerin o mevzuat açısından ifade ettiği anlamların açıklandığı maddedir” (Durna, 2009). Kanunlarda tanımlar bir madde başlığı altında yer bulmaktadır. Kanunun düzenleme alanına ilişkin çeşitli kavramlar bu tanım maddesinde açıklanmaktadır. Tanımlar, Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik(MHUEY) m.13/4 gereği, bent ve alt bent şeklinde yazılır. Her tanım alfabetik bir sıralama esas alınarak bentlerde sıralanır. Tanım maddesi kanunda genellikle tek bir madde şeklinde düzenlenmektedir. Ancak kanunlarda tanım maddesi dışında da tanımların yapıldığı görülmektedir. Bizim görüşümüze göre muntazam bir kanunun yapılması için tüm tanımların tek bir kanun maddesi içerisinde yapılması faydalı olacaktır. Nitekim farklı maddelerde tanımların yapılması kavram karmaşasına sebebiyet verecektir. Kanunların uygulanmasını güçleştirecektir. Tanım maddelerinin hazırlanmasıysa oldukça meşakkatli bir süreçtir.

Tanımlar madde gerekçelerinde de yapılabilir. Kanun koyucu bir kanunu hazırlarken kanunun hangi amaçla hazırlandığını gösterdiği ek belgeye kanun gerekçesi denilmektedir (Esener, 2015). Yönetmelik m.21/2 gereği, madde gerekçelerinde her maddenin düzenleniş nedenleri açıklanır. Kaldırılması, değiştirilmesi veya eklenmesi istenen hükümlerin neler olduğu ve kaldırma, değiştirme veya ekleme sebepleri de açıkça belirtilir (MHUEY m.21/2). Her bir madde için ayrı bir gerekçenin yazılması gerekir. Fakat madde gerekçeleri yazılırken maddenin aynısı yazılmamalıdır. Gerekçede maddenin düzenleme sebebi açıklanmalıdır. Tanım birliğinin sağlanması için başka mevzuatlarda incelenmelidir (Durna, 2009). Kavramların ve yasama dilinin belli standartlara bağlanması ve her metinde aynı ifadelerin yer alması gerekir (Ramazanoğlu, 2012). Örneğin bir kanun metninde blokzincir denirken başka kanun metninde blokzinciri denilmemelidir. Tüm mevzuattaki kavramların yeknesak olması gerekir.

Tanım yapılırken normlar hiyerarşisine de dikkat edilmelidir. Normlar hiyerarşisi gereği alttaki norm üstteki norma aykırı olmaması gerekir. Aksi halde “lex superior derogat legi inferiori” (üst kanun alt

kanunu ilga eder) ilkesi uyarınca alt normdaki düzenleme uygulanmaz, üst normdaki düzenleme uygulanır (Gözler, 2018). Normlar hiyerarşisi tanımlar için de geçerlidir. Yönetmelikte yapılan bir tanımın kanunlarda yapılan tanımlara aykırı olmaması gerekir. Tanımlar, kanunların uygulama alanını belirlemektedir. Tanım yetersiz olursa kanuni düzenlemeler uygulanamayacaktır.

Yeni Teknolojilerin Tanımlanmasının Önemi

Yapay zekâ, Nesnelerin İnterneti, siber güvenlik gibi daha önceleri ismini duymadığımız birçok teknolojik yenilik hayatımıza girmiş bulunmaktadır. Özel hukuk ve ceza hukuku açısından bu yeni teknolojilerin tanımının yapılması gerekir. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Günlük hayatta kullandığımız teknolojik gelişmeler yoğun bilimsel çalışmalar neticesinde hayat bulmaktadır. Bu bilimsel çalışmaları yapanların ve fikri katkıda bulunanların başta ekonomik olmak üzere tüm menfaatlerinin korunması gerekir. Kanımızca bu koruma fikri mülkiyet mevzuatı çerçevesinde sağlanabilir. Ancak fikri mülkiyet mevzuatındaki hangi düzenlemelerin yeni teknolojileri koruyacağı tartışmalıdır. Yeni teknolojiler üzerindeki hakların nasıl korunacağı bu teknolojilerin tanımlanmasıyla belirlenecektir. Örneğin yapay zekâ üzerindeki fikri emeği nasıl koruyacağımız tartışmalıdır. Yapay zekâ bir tür bilgisayar programı olarak tanımlanabilir (Butler, 1981). Bilgisayar programları, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) bağlamında korunmaktadır. Ancak yapay zekâyı buluş olarak kabul edersek bu sefer patent bağlamında korunması söz konusu olacaktır. Bununla birlikte buluş kavramı da kanunlarda henüz tanımlanmamıştır.

Kanun koyucu teknolojiadaki gelişmeler karşısında buluş kavramını tanımlamaktan imtina etmektedir. Nitekim kanunda yapılan bir tanım buluş kavramını sınırlandırabilecektir. Doktrindeyse yazarlarca buluş kavramı tanımlanmıştır. Tekinalp'e (2012) göre "bir beşeri gereksinim olarak ortaya çıkan soruna teknik alana giren, uygulanabilir bir öğreti ile çözüm getiren, fikri bir üründür." Bilgili ve Demirkapı'ya (2013), göre "insan zekâsının ürünü olan, özel teknik bir sorunun çözümüne olanak tanıyan yenilik unsuru taşıyan fikirdir." Şehirli'ye (1998) göre "teknoloji alanında belirli bir sorunun çözümüne imkân veren bir mucit fikridir." Güneş'e göre (2019) buluş "sanayiye uygulanabilen, yeni ve tekniğin bilinen durumunu aşan öğreti ve usullerdir." Doktrindeki tanımlardan da anlaşılacağı üzere buluşlar tekniğe ilişkin yenilikleri içerir. Bir buluşun teknik niteliğe sahip olması için tabiat güçlerinden yararlanılarak bu güçlerin kullanılmasıyla meydana getirilmesi, çözümün uygulanabilir olması ve somut sonuç meydana getirebilir olması gerekir (Erdil, 2016). Yapay zekânın da bir buluş olarak kabul görmesi için tekniğe ilişkin olması gerekir. Teknik açıdan sonuç doğurmayan yapay zekâ sistemleri buluş olarak nitelendirilmeyebilir. Bu nedenle yapay zekâ sisteminin teknik bir amaca hizmet edip etmediği önemli bir noktadır (GUIDELINES). Kanımızca buluş niteliğinde olan, bir başka deyişle teknik bir amaca hizmet eden veya teknik sonuçlar doğuran, yapay zekâ sistemleri patentle korunabilir. Yapay zekâ, üretim sırrı veya ticari sır olarak kabul edilip, haksız rekabet hükümlerine göre de korunabilir. Nitekim haksız rekabete ilişkin özel hallerin düzenlendiği, TTK. m.55-d'de üretim ve iş sırlarını ifşa etme fiili de yer bulmuştur. Bir bilginin üretim sırrı veya iş sırrı olarak değerlendirilebilmesi için ilgili alanda rakip firmalarca bilinmemesi veya bu sır nedeniyle ilgili alanda üretilen ürünlerden farklı bir ürün olması gerektiği Yargıtay'ca hükme bağlanmıştır (Yargıtay 11. H.D, 2004/7827 E. 2005/5755 K. sayılı kararı aktaran Ayhan ve Çağlar, 2018). Bununla birlikte TTK. m.55-d düzenlemesinin kapsamına işletmenin; üretim, dağıtım, organizasyon ve yönetim alanında oluşturduğu teknik, ticari ve know how bilgisi de girmektedir (Arkan, 2015, 329). Yapay zekâlar ise farklı verilerle ve yöntemlerle çalışmaktadır. Ayrıca yapay zekânın sağlamış olduğu üretim, dağıtım ve organizasyon hizmetleri de diğer hizmetlerden ayırt edilebilir. Bu yapay zekânın meydana getirilmesi ve çalışma yöntemi üretim sırrı ve ticari sır olarak kabul görebilir. Böylelikle yapay zekâ haksız rekabet hükümlerine göre korunabilir.

Görüldüğü üzere yapay zekânın ne olduğunun belirlenmesi ve tanımının yapılması hangi hukuki korumanın uygulanacağı konusunda önem arz etmektedir. Gerçi yapay zekânın bilgisayar programı boyutunun FSEK bağlamında eser olarak korunması, buluş boyutunun ise patent korumasından faydalanması da mümkündür. Nitekim bir obje bir yönüyle patent olarak diğer yönüyle de FSEK bağlamında eser olarak korunabilir (Öztan, 2008). Dolayısıyla iki hukuki koruma birbirinin varlığını engellemeyecektir. Ancak yine de yapay zekâ kavramı tanımlanmalıdır. Nitekim yapay zekâ salt

bilgisayar programı olarak tanımlanırsa patent korumasından yararlanamayacaktır. Ancak hem teknik bir buluş hem bilgisayar programı olarak tanımlanırsa iki korumadan yararlanabilir.

Yapay zekânın sebep olduğu zararlardan ötürü sorumlu tutulması konusu da doktrinde tartışılmaktadır. Geleneksel haksız fiil doktrinine göre hukuka aykırı bir fiilde bulunan gerçek kişi sebep olduğu zarardan ötürü sorumlu tutulmaktadır (Harpwood, 2009). Yapay zekâ ise gerçek kişi olarak kabul edilmemektedir. Bununla birlikte teknolojiadaki gelişmeler neticesinde tek bir görevi değil birçok görevi yapabilen ve insan gibi düşünebilen yapay zekâlar geliştirilmektedir. Yapay zekâ sistemleri geliştirildikçe ve sofistike hale geldikçe insana bağlılığı çok daha azalmaktadır (Chinen, 2016). Kendi kendine düşünen bu yapay zekâların ayrı bir kişilik oluşturacağı öngörülmektedir. Yapay zekânın gerçek kişi olup olmadığıysa tanımlamayla çözülebilecektir. Eğer yapay zekâyı kişi olarak tanımlarsak, haksız fiilden dolayı gerçek kişi gibi sorumludur. Yazılım olarak tanımlarsak sorumlu olmaz. Bu durumda üreticinin sorumluluğuna veya kullanıcının sorumluluğuna gidebiliriz (Sullivan ve Schweikart, 2019). Bu nedenle yapay zekâ gibi yeni teknolojik gelişmelerin tanımının yapılmasında fayda vardır.

Tanım sorunu, yeni ve güncel bir teknoloji olan Nesnelerin İnterneti'nde de kendisini gösterecektir. Günümüzde birçok cihaz Nesnelerin İnterneti'yle çalışmaktadır. Akıllı evler, fabrikalardaki stok denetimleri gibi teknolojilerin temelinde Nesnelerin İnterneti yatmaktadır. Araştırmamız sürecinde, yasal düzenlemelerde Nesnelerin İnterneti kavramının henüz tanımlanmadığı tespit edilmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde de Nesnelerin İnterneti kavramı tanımlanmamıştır. Nesnelerin İnterneti yabancı sözlüklerdeyse farklı şekillerde tanımlanmıştır. Lexico sözlüğüne göre; günlük kullanılan nesnelere gömülü bulunan bilgi işlem sistemlerinin İnternet üzerinden bağlantı kurarak veri almalarını ve göndermelerini sağlayan bir sistemdir (Lexico Online Dictionary). Merriam Webster sözlüğündeysen İnternet'i kullanarak demirbaşlar, mutfak aletleri gibi nesnelere ve cihazlara bilgi gönderilmesini ve bunlardan alınmasını sağlayan ağ özelliği şeklinde tanımlanmıştır (Merriam Webster Online Dictionary). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere Nesnelerin İnterneti buluş olarak nitelendirilebilir. Nitekim otomatik olarak ışığın açılması, havalandırmanın çalışması gibi teknik sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle tekniğe kayda değer bir katkı sağlayan, yeni olan ve sanayiye uygulanabilir nitelikteki Nesnelerin İnterneti buluşları patentle korunabilir. Ancak Nesnelerin İnterneti yazılımla çalıştığı için bilgisayar programı olarak kabul edilip eser korumasından da faydalanabilir. Bununla birlikte Nesnelerin İnterneti bilgisayar programı olarak değil de sadece algoritma ve teknik sonuçlar doğuran bir sistem olarak tanımlanırsa eser olarak korunamayacaktır. İşte bu gibi ihtilafların önüne geçmek için tanımın yapılmasında fayda vardır.

Tanımlama ceza hukukunda da önem arz eden bir konudur. Suçların mutlaka kanunda gösterilmesi gerekmektedir. Kanunsuz suç olmaz prensibinin temelindeyse fertlerin hürriyetlerini koruma amacı yatmaktadır (Kunter, ve ark., 2010). Kanunilik ilkesi kendi içinde belirlilik, kıyas yasağı, ülkesellik, şahsılık, lehte kanun ilkelerini de barındırır (Aygün Eşitli, 2013). Bunlardan konumuz açısından en önemli iki ilke belirlilik ilkesiyle kıyas yasağıdır. Belirlilik ilkesi, Türk Ceza Kanunu m.2/1'de düzenlenmiştir. İlgili düzenlemede kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden ötürü kimseye ceza verilemeyeceği ve güvenlik tedbiri uygulanamayacağı düzenlenmiştir. "Suçların ve cezaların belirli olması demek; suçu ve cezayı isimlendirerek unsurlarını açıklığa kavuşturmak, meşru olanla gayrimeşru olanı birbirinden ayırmak demektir (Aygün Eşitli, 2013). Belirlilik ilkesiyle suç oluşturan fiilin ayrıntılı ve eksiksiz bir tanımlı yapılabilecek, birey hangi davranışın suç olabileceğini önceden bilebilecek, hâkimde takdir yetkisini keyfi olarak kullanamayacaktır (Hakeri, 2012). Dolayısıyla kanunda düzenlenen suçun hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde unsurlarının gösterilmesi, hangi davranışların suçu oluşturduğunun açık ve anlaşılır biçimde tarif edilmesi ve suça uygulanacak ceza ile güvenlik tedbirlerinin düzenlenmesi gerekir (Yaşar ve ark., 2010). Bu ilke gereği suçun yasa tarafından açıklıkla tanımlanması, hangi eylemlerin veya ihmalin ceza sorumluluğu doğuracağının öngörülebiliyor olması da gerekir (Doğru ve Nalbant, 2012). Kanunilik ilkesinin bir diğer ölçütü olan kıyas yasağının da değerlendirilmesi gerekir. TCK. m.2/3'de kıyas yasağı düzenlenmiştir. Kıyas yasağı gereği suç ve ceza içeren kanun hükümlerinin uygulanmasında, başka hükümlerle kıyas yapılamayacak ve suç ile ceza içeren hükümler kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanamayacaktır (TCK.m.2/3). Dolayısıyla bir kimsenin işlediği fiil, kanunda suç olarak düzenlenmediyse bu kişiye

kıyasen başka bir suçtan ötürü ceza verilemeyecektir. Yeni teknolojilerin tanımı, ceza hukukunda düzenlenen kıyas yasağı ve belirlilik ilkesi açısından önem arz etmektedir. Teknolojilerin tanımı yapılmazsa bu teknolojiler kullanılarak işlenen suçlar cezasız kalabilecektir.

Tanım yapılmaması kanun boşluğu da yaratacaktır. “Kanun boşluğu somut bir hukuki uyumsuzluğun çözülmesi için kanunda aranılan düzenlemenin yapılmamış olması anlamına gelir” (Esener, 2015). Kanun boşluğu, gerçek ya da gerçek olmayan boşluk diye ikiye ayrılabilir. Gerçek boşlukta kanun koyucunun somut olaylara uygulanabilecek soyut bir kural koyma konusunda eksik kalması söz konusudur (Altaş, 2014). Gerçek olmayan boşluktaysa kanunda bir hüküm bulunmakla beraber bu hüküm olaya sadece sözü itibarıyla uymaktadır (Dural ve Sarı, 2010). Bu durumda gerçek olmayan boşluk ihtiva eden hüküm uygulanacak olursa kanunun amacına aykırı ve kabulü imkânsız sonuçlar ortaya çıkar (Dural ve Sarı, 2010). Kanımızca yeni teknolojilerin hiç tanımlanmaması halinde gerçek boşluk söz konusu olabilir. Çünkü kanun koyucu düzenlemesi gereken bir konuda hiçbir düzenleme yapmamıştır. Bu durumda hâkim, MK m.1 gereği; ilk önce örf ve adet kurallarıyla boşluğu doldurmaya çalışacaktır. Ancak örf ve adet kuralı yoksa bu durumda hâkim kendisi hukuk yaratacaktır. Hâkim bir kanun boşluğuyla karşılaşması halinde hukuk kuralı oluşturmaktan da kaçamayacaktır. Dolayısıyla hâkimin hukuk yaratması bir yandan hâkime, kanun koyucuya özgü bir yetkiyi sağlamakta, diğer yandansa bir görev vermektedir (Antalya ve Topuz, 2019). Ayrıca Anayasa m.36/2 gereği de hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamayacağı da düzenlenmiştir.

Hâkim hukuk yaratırken tıpkı bir kanun koyucu gibi davranmalı ve pozitif hukuka aykırı olmayan hukuk kuralı çıkarması gerekir (Dural ve Sarı, 2010). Bu süreçte hukuki ilişkideki tarafların çıkarlarını tespit etmeli ve toplumun çıkarları ile tarafların karşılıklı çıkarları arasında bir denge sağlamalıdır (Gözler, 2018). Hâkimin yarattığı hukuk kuralının aynı tipteki dava ve olaylara uygulanabilecek nitelikte soyut ve genel olması da gerekir (Oğuzman ve Barlas, 2012). Ortaya çıkarılan kural, kişilerden soyutlanmalı ve genel bir kural olmalıdır (Gözler, 2018). Bir diğer deyişle hâkim vakayı kendi hukuk anlayışına göre çözmekle yetinmeyecek kendisini kanun koyucu yerine koymalıdır (Bilge, 2006). Ayrıca hâkim, hukuk kuralını koyarken kanunun benzer durumları düzenlemek için koyduğu fakat önündeki somut meseleyi kapsamayan bir hükümden de öncelik veya kıyas yoluyla yararlanması gerekir (Oğuzman ve Barlas, 2012). Somut meseleye ilişkin mevzuatta kanun hükmü yoksa bu durumda kanunların ruhundan yararlanarak değerlendirme yapabilir (Anayurt, 2018). Bunlardan başka hâkim kanun boşluğunu doldururken doktrinden, mahkeme içtihatlarından, karşılaştırmalı hukuktan, hukuk tarihinden ve ülkenin hukuk yaşamındaki gelişmelerinden yararlanabilir (Oğuzman ve Barlas, 2012). Konuyu yeni teknolojiler açısından ele alırsak, yeni teknolojiye ilişkin kanunlarda hiçbir düzenleme bulunmuyorsa gerçek bir kanun boşluğunun bulunduğu kabul edilebilir. Bu durumda hâkim uyumsuzluğu örf ve adet kuralına göre çözmeye çalışacaktır. Yeni teknolojilere ilişkin örf ve adet kuralı pek bulunmadığı için de kendisi hukuk kuralı oluşturacaktır. Hâkim hukuk yaratırken öncelik ve kıyas ilkesine başvurarak patent, marka, tasarım ile eser koruması hükümlerini dikkate alabilir.

Yeni teknolojiler ilerleyen dönemlerde ismen de olsa kanunlarda yer bulmaya başlayacaktır. Bu durumda kanun koyucunun ismen belirttiği yeni teknolojileri tanımlaması gerekir. Çünkü tanımın yapılmaması halinde hüküm içi boşluk söz konusu olur (Antalya ve Topuz, 2019). Hüküm içi boşlukta, kanun koyucu bir olaya ilişkin açık bir kural öngörmekle beraber, bu kuralın doğrudan somut olaya uygulanması her zaman mümkün olmamaktadır (Altaş, 2014). Kuralın uygulanması için hâkimin kuralda geçen kavramları tanımlaması gerekir (Altaş, 2014). Bu durumda kanun koyucu, hükmün çerçevesini vermekle beraber, bu çerçevenin içeriğinin doldurulmasını hâkime bırakmaktadır (Dural ve Sarı, 2010). Hüküm içi boşluğun varlığı halinde Medeni Kanun m.4 gereği hâkim takdir yetkisini kullanmalıdır (Altaş, 2014). Takdir yetkisi, kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir. şeklinde MK. m.4’de düzenlenmiştir. İlgili düzenleme dikkate alındığında hâkimin, hiçbir kayıt ve şarta bağlı olmadan, salt bir serbestlik için de takdir yetkisini kullanamayacağı anlaşılmaktadır (Dinçkol, 2004). Takdir yetkisinin kullanımında bir takım kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara kısaca değinirsek ilk olarak yasaca hâkime takdir yetkisinin verilmiş

olması gerekir. İkincisi takdir yetkisi kullanılırken yasaca belirtilen sınırlara uyulması gerekir. Üçüncüsü hâkimin hakkaniyete uygun davranması gerekir. Bu ilkelerin dışında doktrinde Anayurt; hâkimin takdir yetkisini gerekçeli bir şekilde kullanması, karar verirken duygusal yaklaşımlarda bulunmaması ve eşitlik ilkesine riayet ederek takdir yetkisini kullanması gerektiğini belirtmiştir (Anayurt, 2018). Hâkimin kullanmış olduğu takdir yetkisi üst yargı organlarınca denetlenebilecektir. Böylelikle takdir yetkisinin hukuka uygunluğu sağlanacaktır. Kanunda ismen geçen ancak tanımlanmayan yeni teknoloji, hâkimin takdir yetkisiyle tanımlanabilecektir. Hâkim takdir yetkisini kullanırken özellikle yeni teknolojinin ulaştığı seviyeyi dikkate almalıdır. Hâkim tarafından yapılan tanım güncel ve yeknesak bir tanım olmalıdır.

Sonuç olarak teknolojik birçok gelişme henüz mevzuatta tanımlanmamıştır. Yeni teknolojilerin tanımının yapılmamasıysa kanun boşluğu veya hüküm içi boşluk yaratmaktadır. Bu nedenle yeni teknolojilerin tanımlanmasında fayda vardır.

Yeni Teknolojilerin Tanımlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Özel hukuk ve kamu hukuku açısından yeni teknolojilerin tanımlanması önem arz etmektedir. Tanımın, kanunlarda yapılması konusuysa doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde Güriz'e (2015) göre kanunlarda çok fazla tanıma yer verilmesi; hukukun ve hayatın dinamizmine, değişimine ve gelişimine uymayan sonuçlar doğurabilir. Nitekim yeni teknolojik gelişmelerle birlikte tanımlanmış kavramlarda değişime uğrayacaktır. Kanunlarda yapılan tanım ise kavramı sınırlandıracaktır. Hayatın dinamizmi ve değişimi karşısında yapılan tanımlar yetersiz kalabilecektir. Örneğin mevzuatta buluşun tanımı yapılmamıştır. Çünkü teknolojik gelişmeler karşısında buluş kavramı da değişmektedir. Eğer sabit bir tanım yapılırsa yeni gelişmeler buluş olarak değerlendirilemeyecektir. Bizim görüşümüze göreyse teknolojik gelişmelerin tanımının yapılmaması pek de isabetli bir yaklaşım değildir. Nitekim yasal düzenlemelerin açık, öngörülebilir ve ayırım gözetmeyen bir yapıda düzenlenmesi gerekir (Venice Commission, 2016). Aksi halde hukuka olan güvenin zedelenmesine sebebiyet veren durumlar ortaya çıkabilir, yasal düzenlemeler farklı yönler çekilebilir ve işin uzmanlarınca kanunda düzenlenen kavramlara farklı anlamlar yüklenebilir (Anayurt, 2018).

Yeni teknolojiler tanımlanırken, bu teknolojilerin altında yatanın, fikri bir çaba olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle yeni teknolojilerin Fikri Mülkiyet Hukuku bağlamında değerlendirilmesinde fayda vardır. Fikri mülkiyet hakları bir başka deyişle fikri haklar; kişilerin zekâ, düşünce ve yaratıcılıklarını kullanarak yarattıkları fikri ürünler üzerindeki haklarıdır (Oğuzman ve Barlas, 2012). Bu haklar, maddi varlığı olmayan varlıklar üzerinde kurulmaktadır (Kılıçoğlu, 2006). Fikri mülkiyet hakları genel itibariyle icatlar, edebi ve sanatsal eserler, ticari hayatta kullanılan semboller, isimler ve imgeler gibi zihnin yaratımlarından oluşur (WIPO, 2020). Bu haklar; sınai haklar ve fikri haklar olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Sınai haklar, başta patent olmak üzere, markalar, ticaret unvanları, işletme adları, endüstriyel tasarımlar, entegre devre topografyalardan doğan haklar, ıslahçı hakkı, alan adları, coğrafi işaretler gibi haklardır (Öztan, 2008). Fikri haklar ise genel itibariyle kişinin düşünce ve sanat becerisine dayanan yaratımları üzerindeki haklarından oluşur (Erdem, 2000). Fikri çaba ve düşünce neticesinde ortaya çıkan somut değerler, yaratımlar ve yenilikler işte bu kategoriler dâhilinde korunmaktadır. Teknolojik yeniliklerin tanımının yapılmasıysa hangi tip korumadan faydalanacağını çözümünü sunacaktır.

Yeni teknolojik gelişmelerin tanımlanmasında karşılaşılan bir diğer sorun ise tanımlanan teknolojinin zamanla eskimesi ve niteliğini kaybetmesidir. Bu nedenle günümüzde mevzuatta yapılan bir tanım teknolojiideki gelişmeler karşısında yetersiz kalabilir. Örneğin 1995 tarihinde 4110/1 sayılı kanunla birlikte Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda(FSEK) değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikle beraber FSEK. m.2'de "herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları" denilerek bilgisayar programları eser olarak kabul edilmiştir. Hatta henüz hazırlık tasarımı sürecinde olan çalışmalarda sonraki aşamada bilgisayar programı olabilecek nitelikteyse ilim ve edebiyat eseri olarak kabul görmektedir (FSEK. m.2). Yazılım da bir tür bilgisayar programı olduğu için bilgisayar programı korumasından faydalanabilir. Bununla birlikte 1995 tarihli FSEK kanunu değişikliği döneminde, yazılım endüstrisi günümüzdeki kadar gelişmemiştir. Genellikle

masaüstü bilgisayarlarda kullanılan programlardan ibarettir. Bu nedenle yazılımlar, bilgisayar programı kapsamında değerlendirilmiştir. Oysa günümüzde yazılımlar sadece bilgisayarlarda değil; akıllı telefonlar, tablet teknolojileri ve otonom araçlar gibi birçok yenilikte kullanılmaktadır. Kanımızca bu değişiklik günümüzde yapılsaydı bilgisayar programı yerine yazılım ifadesi tercih edilecekti.

Yeni teknolojiler bir yandan gelişmeye devam etmektedir. Tanımlama yapılırken teknolojik yenilikler konusunda çalışmaların devam ettiği de unutulmamalıdır. Çalışmalar neticesinde mevcut yenilikler zamanla farklı özelliklere sahip olabilir. Bu farklı özellikler ise teknolojik yeniliklerin mevcut tanımlarını genişletecek veya değiştirebilecektir. Bu nedenle bir kavramın tanımı, teknolojiye gelişmeler karşısında yetersiz kalabilir. Zamanla güncelliğini kaybedebilir. Örneğin yapay zekânın tanımını yapmak istiyoruz. Günümüzde yapay zekâ; yapay dar zekâ, yapay genel zekâ ve yapay süper zekâ olmak üzere kendi içinde üç kategoride değerlendirilmektedir. Bunlardan yapay dar zekâ sadece tek bir görevi yapabilecek nitelikteki programlardır (Meskó ve ark., 2018). Bu tür yapay zekâlar başka verilen görevleri yapamamaktadır. Örneğin satranç oynamayı öğrenen bir yapay dar zekâ, başka bir oyunda başarılı olamayacaktır. Yapay genel zekâysa birden fazla görevi yerine getirebilen bir yapay zekâ sistemidir (Adams ve ark. 2012). Yapay dar zekâdan farkıysa tek bir görevi değil birçok görevi yapabilmesinden kaynaklanmaktadır. Yapay süper zekâysa insanüstü bir yapay zekâ sistemidir. Yapay süper zekâ yaratıcılıktan, bilgeliğe, problem çözme yeteneğine kadar her alanda insan zekâsını geçeceği beklenmektedir (Tannya, 2018). İnsanın bilişsel ve beyin kapasitesinden çok daha üstün olacağı tahmin edilen bu yapay zekâ, birçok sorunu hızlı bir şekilde çözebilecektir. Bu tür yapay zekâ sistemleri hiçbir insan müdahalesi olmadan kendi kendini programlayarak öngörülemez şekilde davranışlar sergileyebilecektir (Kahana, 2015). Günümüzde yapay süper zekâlar henüz üretilmemiştir. Ancak mevcut yapay zekâlar birçok zor görevi yerine getirebilmekte, karmaşık matematiksel teoremleri ispat edebilmekte, beste yapmak gibi sanat faaliyetleri icra edebilmektedir (World Economic Forum, 2018). Tanım konusundaysa sadece günümüzün yapay zekâsı değil geleceğin yapay zekâsı da tanımlanmalıdır. Sadece günümüz yapay zekâsının tanımlanması yakın gelecekte yetersiz sonuçlar yaratabilir.

Yeni teknolojilerin yarattığı kavram karmaşasının çözülmesinde de fayda vardır. Birçok teknolojik yenilik farklı isimlerle anılabilmektedir. Bu durumda uygulamada kavram karmaşasına sebebiyet vermektedir. Örneğin FSEK bağlamında koruma altına alınan bilgisayar programıyla yazılım eş anlamlı mıdır? İşte bu gibi ihtilafların önüne geçmek amacıyla yeknesak ifadelerin ve kavramların kullanılmasında fayda vardır. Yapılacak tanımın açık ve net olması da gerekir. Açıklık arz etmeyen belirsiz tanımlar uygulamada var olan uyuşmazlıkları daha da derinleştirecektir. Bir kavramın tanımının yapılması hukuk bilimi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Dil bilimcilerden ve yazılımcılardan kavramların tanımlanması konusunda yardım alınmasında fayda vardır. Böylelikle teknolojik yeniliğin ne olduğu anlaşılabilir ve hukuken doğru bir şekilde tanımlanabilecektir.

Sonuç

Teknolojik yenilikler karşısında hukukun karşılaştığı en büyük güçlük bu teknolojik gelişmelerin tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Yeni teknolojinin tanımı, kanunda uygulanacak hükümleri belirleyeceğinden önem arz eden bir konudur. Ancak bir tanımın yapılması hukuk kadar diğer bilimler için de oldukça güçtür. Bununla birlikte yeni teknolojilerin başta kanun olmak üzere mevzuatta tanımlanması gerekir. Nitekim bir kanun maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı tanımlarla belirlenmektedir. Tanım aslında bir nevi kanunun veya kanun maddesinin sınırlarını çizmektedir.

Hukukçular ise kavramları tanımlamaya çekimser yaklaşmaktadır. Bunun en önemli sebebi tanımla birçok yeniliğin önüne geçileceği kaygısıdır. Bu durum karşısında kanunlarda yeni teknolojilerin tanımının yapılmaması doğru bir yaklaşım olarak kabul görebilir. Ancak tanım yapılmamasının dezavantajları da bulunmaktadır. Bir teknolojik yeniliğin ne olduğunun kanunda veya diğer yazılı kaynaklarda tanımlanmaması, hüküm içi boşluk veya kanun boşluğu yaratacaktır. Ayrıca aynı vakalar için farklı kararlar çıkmasına da sebebiyet verebilecektir.

Tanınım yapılmasındaysa çeşitli güçlüklerle karşılaşılabilir. Karşılaşılan en büyük güçlük mevcut teknolojik yeniliğin gelişmeye devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Teknoloji geliştikçe yapılan tanımlarda eskimekte ve güncelliğini kaybetmektedir. Bu nedenle kanımızca tanımlar yapılırken sadece mevcut teknoloji değil gelecekteki gelişmelerde dikkate alınmalıdır. Hukukun hangi dalında değerlendirme yapılacağı da tartışmalıdır. Teknolojik yenilikler fikri bir çaba neticesinde ortaya çıktığı için fikri mülkiyet hukuku bağlamında değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ADAMS, S., AREL I., BACH J., COOP R., FURLAN, R., GOERTZEL, B., HALL S., SAMSONOVICH A., SCHEUTZ M., SCHLESINGER M., SHAPIRO, S. C. ve SOWA, J. F. (2012), Mapping The Landscape of Human Level Artificial General Intelligence, AI magazine, V33.1, s.25-42.
- AKYILMAZ B., SEZGİNER M., KAYA C.,(2017), Türk İdare Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ALTAŞ H.,(2014), Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- ANAYURT Ö. (2018), Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- ANTALYA O. G. ve Topuz M., (2019), Medeni Hukuk Cilt 1, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ARKAN S., (2015), Ticari İşletme Hukuku, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- AYHAN R. ve ÇAĞLAR H. (2018), Ticari İşletme Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- BİLGE N. (2006), Hukuk Başlangıcı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- BİLGİLİ, F. ve DEMİRKAPI E. (2013), Ticari İşletme Hukuku, Bursa: Dora Yayınevi.
- BUTLER, L. T. (1981), Can a Computer be an Author-Copyright Aspects of Artificial Intelligence, Comm/Ent LS V.4, s.707-747.
- CHİNEN Ma. (2016), The Co-evolution of Autonomous Machines and Legal Responsibility. Va J Law Technol., 20(2), s.338-393.
- DİNÇKOL, A. (2004), Hâkimin Takdir Yetkisinin Kullanılması Sürecinde Hakkaniyet, HFSA, S. 9, s.173-188.
- DURAL, M. ve SARI, S. (2010), Türk Özel Hukuku C.1, İstanbul : Filiz Kitabevi.
- DURNA D. (2009), Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları, Ankara: Adalet Yayınevi.
- DOĞRU O ve NALBANT A (2016), İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, İstanbul: Legal Yayınevi.
- ERDEM, B. B. (2000), Patent Hakkının Korunmasına Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, İstanbul: Beta Yayınevi.
- ERDİL, E. (2016), Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul: Vedat Kitabçılık.
- ESENER, T. (2015), Hukuka Giriş, İstanbul: Vedat Kitabçılık.
- ENISA, European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity Article 2)
- EŞİTLİ E. A. (2013), Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi. TBBB, S.104 s.225-246.
- GUIDELINES FOR EXAMINATION IN THE EUROPEAN PATENT OFFICE (2019), 12 Mart 2020 tarihinde <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts> adresinden alındı.
- GÜNEŞ, İ.(2009), Uygulamada Sınai Mülkiyet Ceza Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.
- GÜRİZ A.,(2005), Hukuk Başlangıcı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÖZÜBÜYÜK Ş. ve TAN T (2018), İdare Hukuku, Cilt 1, Ankara: Turhan Kitabevi.
- GÖZLER K., Hukuka Giriş, 15.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018
- HAKERİ H (2012), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Adalet Yayınevi.
- HARWOOD V., (2009), Modern Tort Law, Oxon: Routledge-Cavendish
- KAHANA, E., (2015), Intellectual Property Infringement by Artificial Intelligence Applications. Stanford Website, 3 Mart 2020 tarihinde www.stanford.edu/dept/law adresinden alındı.
- KILIÇOĞLU M. A., (2013), Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Ankara, Turhan Kitabevi.
- KUNTER N., Yenisey F., Nuhoglu A., (2010), Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi.
- LEXICO ONLINE DICTIONARY (2020), 12 Mart 2020 tarihinde https://www.lexico.com/definition/internet_of_things adresinden alındı.
- MERRIAM WEBSTER ONLINE DICTIONARY (2019), 12 Mart 2020 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Internet%20of%20Things> adresinden alındı.
- MESKÓ, B., HETÉNYI, G., GYÖRFFY, Z. (2018). Will artificial intelligence solve the human resource crisis in healthcare?. BMC Health Services Research, V.18(1), s.545 - 572.
- OĞUZMAN K. ve BARLAS N.,(2012), Medeni Hukuk, İstanbul: Vedat Kitabçılık.
- ÖZTAN F., (2008), Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi.
- RAMAZANOĞLU Y. M (2012), Türkiye Büyük Millet Meclisi Yasama Metinlerinde Türk Dilinin Doğru Kullanılması Çalıştayı, Ankara.
- Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA.
- ŞEHİRALİ, F. H. (1998), Patent Hakkının Korunması, Ankara: Turhan Kitabevi.

- SULLIVAN, H. R., ve SCHWEIKART, S. J. (2019). Are current tort liability doctrines adequate for addressing injury caused by AI?. AMA journal of ethics, 21(2), s.160-166.
- TANNYA D. Jajal (2018), Distinguishing between Narrow AI, General AI and Super AI, 4 Şubat 2020 tarihinde <https://medium.com/distinguishing-between-ai> adresinden alındı.
- TEKİNALP Ü. (2012), Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- VENICE COMMISSION (2016), The Rule of Law Checklist, 3 Mart 2020 tarihinde <https://www.venice.coe.int/> adresinden alındı.
- WIPO, What is Intellectual Property (2020), 13 Ocak 2020 tarihinde https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/450/wipo_pub_450.pdf adresinden alındı.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2018), Artificial Intelligence Collides with Patent Law - White Paper - , 13 Ocak 2020 tarihinde <http://www3.weforum.org/> adresinden alındı.
- YAŞAR O., GÖKCAN H. T., ARTUÇ M. (2010), Türk Ceza Kanunu Cilt.1, Ankara: Adalet Yayınevi.

11 EYLÜL SONRASI DÖNEMDE ABD NÜKLEER STRATEJİSİ

Şener Çelik

İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Uluslararası İlişkiler
senercelikberkman@gmail.com

Özet

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'nı müteakiben, silahlı kuvvetler envanterinin bir bölümünü caydırıcı nükleer/termonükleer silah sistemleri üzerine tesis etmiş, bu arsenali Soğuk Savaş ve sonrasında gelen 1990'lı yıllarda da korumuştur. 11 Eylül terörist saldırılarının ardından, nükleer strateji akademik alanyazında ve kamuoyu nezdinde teröre-karşı-küresel-savaş stratejisi kadar yer bulmamışsa da, ABD bu alandaki araştırma/geliştirme ve nükleer silah temin/tedarik çalışmalarına devam etmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, 2001-2020 yılları arasında ABD nükleer stratejisindeki dönüşümü incelemektir. Çalışmada, bu doğrultuda, ülkenin birincil nükleer strateji belgesi olan 2002, 2010 ve 2018 tarihli Nükleer Durum Değerlendirmesi (Nuclear Posture Review, NPR) raporları incelenmiş; bu raporlarda ortaya konulan stratejiler ile, ülkenin nükleer silah arsenalindeki asli silahlar olan kara-konuşlu Kıtalararası Balistik Füze (ICBM), Denizaltı-Çıkışlı Kıtalararası Balistik Füze (SLBM), stratejik bombardıman uçağı ve nükleer/termonükleer savaş başlığı stok verileri karşılaştırılarak, politikanın uygulamadaki etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın bulgusuna göre, George W. Bush Yönetimi tarafından yayınlanan NPR'de terör örgütleri veya haydut devletlere (rogue states) karşı daha geniş bir nükleer silah spektrumuna ihtiyaç olduğu belirtilmesine rağmen, silah stoklarında sayısal bir azalma gözlemlenmiştir. Barack Obama Yönetimi'nin NPR'sinde açıklanan nükleer silahları azaltma politikasına karşın, stoklarda azalma değil stabil seyir olduğu izlenmiştir. Donald Trump Yönetimi tarafından hazırlanan son NPR'de ise, yeni nükleer silah sistemlerinin hizmete gireceği vurgulanmış, nükleer arsenalde sayısal bir değişim olacağı yönünde bir açıklama yapılmamış, incelenen dönemdeki stok verilerinin de bu politikayı doğruladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: NPR, nükleer strateji, ICBM, SLBM, caydırıcılık, Küresel Sıfır.

THE UNITED STATES NUCLEAR STRATEGY IN THE POST-SEPTEMBER 11 ERA

Abstract

The United States of America (USA), following the Second World War, established a part of the armed forces inventory on deterrent nuclear/thermonuclear weapons systems and preserved this arsenal in the Cold War and subsequent 1990s. After the September 11 terrorist attacks, although the nuclear strategy did not find as much space in academic literature and the public as the global-war-on-terrorism strategy, the United States continued its research/development and nuclear weapons procurement/supply activities in this area. The main purpose of this study is to examine the transformation in the US nuclear strategy between 2001-2020. In this regard, Nuclear Posture Review (NPR) reports, primary nuclear strategy documents of the country printed in 2002, 2010 and 2018 respectively, were examined; then, the effect of the policy was examined by comparing the strategies set out in these reports with the stock data of land-based Intercontinental Ballistic Missile (ICBM), Submarine-Based Intercontinental Ballistic Missile (SLBM), strategic bomber and nuclear/thermonuclear warheads. According to the findings of the study, although NPR report published by George W. Bush Administration stated that a wider spectrum of nuclear weapons was needed against terrorist organizations or rogue states, there was a quantitative decrease in nuclear arms stocks. Despite the policy of reducing the nuclear weapons announced in the NPR of the Barack Obama Administration, instead of a decrease, a stable course was observed in stocks. In the last NPR prepared by Donald Trump Administration, it was emphasized that the new nuclear weapons systems will be put into service, with no explanation that there will be a quantitative change in the nuclear arsenal, and it is seen that the stock data in the period examined confirmed this policy.

Keywords: NPR, nuclear strategy, ICBM, SLBM, deterrence, global zero.

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan iki kutuplu sistem içinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile siyasi, askeri, ekonomik ve ideolojik cepheleri olan bir mücadeleye girmiştir. Her iki güç, 1950'lerde başlayan Soğuk Savaş süresince konvansiyonel ve nükleer silah arsenalini güçlendirmek için gayrisafi yurtiçi hasıllarından olağanüstü payları silahlanma yarışı için tahsis etmiş; İlk Vuruş Kabiliyeti (First Strike Capability) ve Karşılıklı Kesin Yıkım (Mutual Assured Destruction) gibi stratejiler çerçevesinde şekillenen bu irrasyonel güvensizlik ortamı, SSCB'nin dağıldığı ve Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin çöktüğü 1990'ların başına kadar varlığını korumuştur. ABD, 1990'lar boyunca süregelen bir 'tek kutupluluk anı'nın (unipolar moment) görece üstünlüğünü yaşamış, ancak bu üstünlük, 11 Eylül 2001 tarihinde Sünni-Vahabi cihatçı terör örgütü El Kaide tarafından gerçekleştirildiği kabul edilen terör saldırıları ile beklenmedik biçimde sona ermiştir. ABD, bu tarihten sonra yeni ulusal güvenlik politikaları ve bu politikalara hizmet edecek askeri stratejilerin arayışına girmiştir.

Bush Yönetimi tarafından Irak ve Afganistan'a yönelik olarak gerçekleştirilen ve esasen radikal cihatçı terör örgütleri ile bu örgütlere destek veren rejimleri tasviye etmeyi hedefleyen müdahaleler, teröre-karşı-küresel savaş (global-war-on-terror) stratejisi çerçevesinde yürütülürken, aynı zamanda, ülkenin ulusal güvenliği için yeni bir nükleer strateji belirleme gereği de gündeme gelmiştir. ABD karar vericileri, bu dönemde nükleer silahlanma stratejisini belirlerken, Soğuk Savaş sonrasında yeni tür tehditlerle karşı karşıya olunduğu; bu tehditlere geleneksel yöntemlerle karşılık verilemeyeceği; ve sonuç olarak, yeni bir nükleer caydırıcılık doktrinine gereksinim duyulduğu varsayımlarından hareket etmişlerdir. Ülkenin 11 Eylül sonrası dönemde izleyeceği nükleer strateji için münhasır doktrinlerin hazırlanmasına gerek duyulmuş, bunun sonucu olarak da, Yasama'nın yetkilendirmesiyle Savunma Bakanlığı tarafından her Başkanlık döneminde Nükleer Durum Değerlendirmesi (Nuclear Posture Review, NPR) adı verilen bir nükleer strateji raporunun hazırlanmasına ve stratejinin bu rapor doğrultusunda icra edilmesine karar verilmiştir.

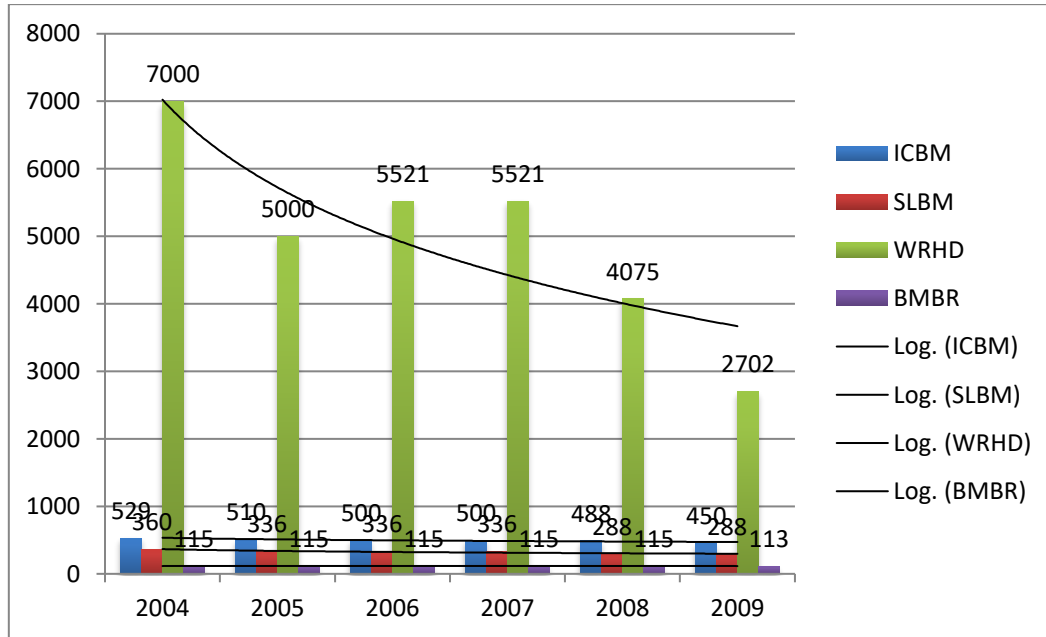
Bu bildiride, 2001-2020 yılları arasında yayınlanan üç NPR ve bunlar doğrultusunda ABD'nin nükleer silah arensalinde meydana gelen değişimler incelenmiştir. Değerlendirmeye alınan birinci NPR, 2002 yılında Bush Yönetimi tarafından yayınlanmış ve Rusya'nın artık bir tehdit olmadığını vurgulayarak nükleer silahların tek başına bir caydırıcılık unsuru oluşturamayacağını ilan etmiştir. Obama Yönetimi tarafından 2010 yılında yayınlanan ikinci NPR'de, nükleer silahların olmadığı bir dünya kavramı ön plana çıkarılmıştır. ABD'nin bu silahlarda belli ölçüde revizyona gideceği belirtilmişse de, savaş başlıklarında ve ulaştırma sistemlerinde önemli azaltılmaların yapılacağı da açıklanmıştır. İncelenen üçüncü NPR'yi 2018'de Trump Yönetimi hazırlayıp kamuya sunmuştur. Bu raporda, bir öncekinde açıklanan modernizasyon çalışmalarının devam edeceği bildirilmiş; Rusya ve Çin'in nükleer programlarının yeni bir tehdit oluşturabileceği öne sürülmüş; ancak ABD'ye önceki dönemlerdekinden daha farklı tehditlerin de gelebileceği olasılığından hareketle, esnek mukabele doktrinine uygun bir nükleer-konvansiyonel silah çeşitliliğine gidileceği açıklanmıştır. NPR'lerin ABD nükleer stratejisine ne şekilde etki ettiğini görebilmek için birden fazla yöntem kullanılabilir. Silahsızlanma rejimlerindeki değişimin araştırılacağı bir nitel analiz; veya nükleer silahlara tahsis edilen bütçe ile nükleer-konvansiyonel silah dengesi gibi ölçümlerin inceleneceği nicel analizler bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmada kullanılması tercih edilen yöntem, her bir NPR arasında geçen zaman dilimi içinde nükleer arsenalde ne gibi dönüşümler olduğunu incelemek; başka bir deyişle, incelenen NPR'deki politika ile döneminin nükleer silah stok verilerindeki değişimi karşılaştırmaktır. Burada başvuru stok verileri, nükleer silah envanterindeki dört temel endikatör olan, Kıtalararası Balistik Füze (ICBM); Denizaltı-Çıkışlı Kıtalararası Balistik Füze (SLBM); savaş başlığı; ve stratejik bombardıman uçağı sayılarıdır.

2. 2002 NÜKLEER DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE ETKİLERİ

George W. Bush döneminde hazırlanan NPR ile ilgili vurgulanması gereken ilk önemli husus, bu belgenin erişime açılmadığı, sadece bir bölümünün basında yayınlandığıdır. NPR 2002'nin tamamı halen kamu erişimine kapalıdır. Ancak, medyada ve akademide yayınlanan belli bölümleri, belgenin içeriği hakkında önemli fikirler vermektedir. Raporda ortaya koyulan en önemli konu, 'Yeni Üçlü' (New Triad) ismiyle anılan savunma konseptidir ki, bu konseptin, (i) saldırı amaçlı vuruş sistemleri [ICBM ve SLBM'ler]; (ii) aktif ve pasif savunma sistemleri [balistik saldırılara karşı erken uyarı ağı

ve füzesavarlar]; (iii) yenilenmiş savunma altyapısından [elektronik haberleşme ve istihbarat] oluşacağı kararlaştırılmıştır. Raporun eriştiği üç ana sonuçtan birincisine göre, SSCB dağılıp yerine Rusya Federasyonu geldiği için, bundan böyle ‘tehdit-odaklı’ (threat-based) değil, ‘kabiliyetler-odaklı’ (capabilities-based) bir nükleer silahlanma stratejisi takip edilecektir. Bunun anlamı, yeni tehdit unsurlarının saldırı kabiliyetlerine paralel olarak sürekli farklılaşan, statik değil dinamik savunma tedbirlerinin alınacağıdır. İkinci sonuca göre, sadece saldırı amacıyla kullanılacak silahlar 21. yüzyıldaki yeni tehditlerle mücadelede yeterli değildir. Bu nedenle, terör örgütleri veya haydut devletlere (rogue states) karşı önlem alabilmek için, ABD’nin daha geniş bir kabiliyet spektrumuna ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Son olarak, ABD stratejik kuvvetlerinin Başkana saldırganları yenmek için bir seçenekler çeşitliliği sunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bunun anlamı ise, artık sadece tek tip nükleer silaha (sözelimi sadece ICBM’lere) değil, farklı türde nükleer silah ve ulaştırma sistemlerine gerek olduğudur. NPR 2002’deki önemli ayrıntılardan burada değinilmesinde yarar olan sonuncusu, Yeni Üçlü denem konseptin nükleer-olmayan silahlarla da desteklenmesinin gündeme getirilmiş olmasıdır. Böylelikle, rapor, konvansiyonel silahları nükleer silahların yanında tamamlayıcı unsur olarak gören, ve gerektiğinde onların yerine kullanılabileceğini vurgulayan bir yaklaşımı kabul etmiştir. NPR 2002 sonrasında meydana gelen değişim Tablo-1’de verilmiştir. Burada görüldüğü gibi, 2002-2009 arasındaki dönemde en önemli değişim savaş başlığı sayısındaki azalmadır. Bu endikatörde, 2002 ile 2009 arasında % 61.4 oranında bir azalma kaydedildiği görülmektedir. Bush Yönetimi’nin sert güce dayalı güvenlik politikası göze alındığında, nükleer silahlarda bu tür bir azalmanın olması dikkat çekicidir. ICBM endikatöründeki değişim ise % 14.9’luk bir azalmaya tekabül etmesi açısından önemlidir. SLBM endikatöründeki değişim de % 20’lik bir düşüşü göstermektedir. Stratejik bombardıman uçağı sayısındaki azalma ise cüzi (% 1.7) olduğu için burada dikkate alınmamıştır. İncelenen üç veri kümülatif olarak değerlendirildiğinde, yaygın kanaatin aksine, Bush Yönetimi’nde ABD nükleer silah arsenalinde bir artış değil, azalma olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo-1 Nükleer Arsenal 2004-2009

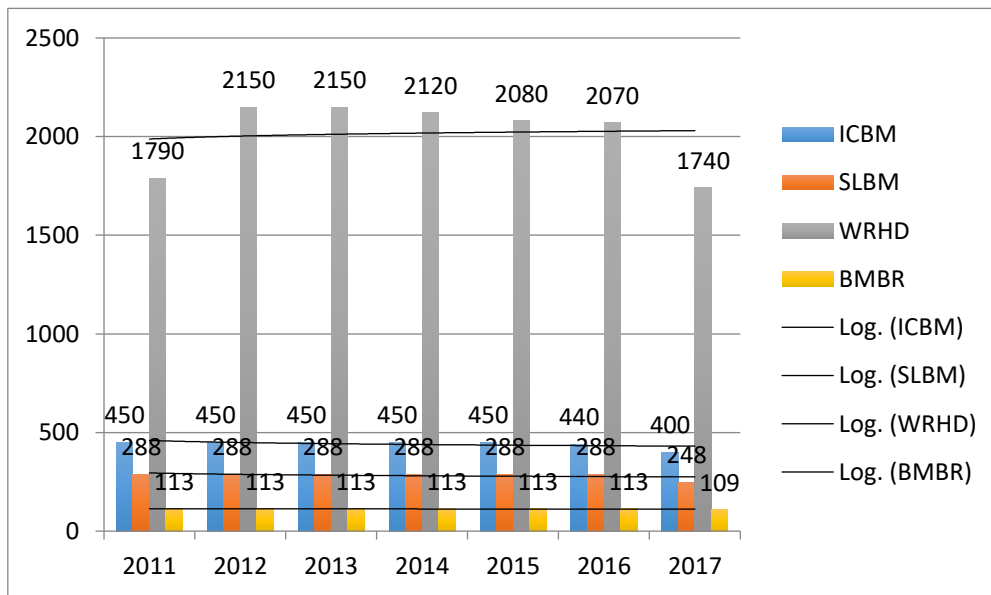
Kaynak: Bulletin of the Atomic Scientists, 2004-2009

3. 2010 NÜKLEER DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE ETKİLERİ

Obama Yönetimi tarafından yayınlanan NPR 2010’un en çarpıcı özelliği, Başkanın Nisan 2009 Prag konuşmasında ortaya koyduğu nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya hedefine uygun bir içeriğe sahip olmasıdır. Barack Obama, söz konusu tarihi konuşmasında, ‘nükleer silahların olmadığı bir dünyanın barış ve güvenliği’ başlığına vurgu yapmış ve ABD’nin bu silahların azaltılması için somut adımlar atacağını; Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması’nın (Nuclear Non-Proliferation Treaty, NPT) bir işbirliği zemini olarak güçlendirileceğini; ve dört yıl içinde dünyadaki

nükleer materyalin güvenliğinin sağlanması adına Rusya ile işbirliğine gidileceğini açıklamıştır. Genel bir değerlendirme olarak, NPR 2010'un bu yaklaşımı benimseyen bir rapor olduğu söylenebilir. Rapor, 2008'de Paris'te 100 biliminsanı ve sivil toplum lideri tarafından deklare edilen ve nükleer silahların yeryüzünden bütünüyle kaldırılması çağrısında bulunan 'Küresel Sıfır' (Global Zero) kapmanyasını destekler mahiyette bir belgedir. Raporda beş temel hedef belirlenmiştir. Bunlar (i) nükleer yayılmanın ve nükleer terörizmin önlenmesi; (ii) ABD envanterindeki nükleer silahların rolünün azaltılması; (iii) stratejik caydırıcılığın korunması; (iv) bölgesel caydırıcılığın güçlendirilmesi ve ABD'nin müttefiklerine ve ortaklarına güvence sunulması; (v) güvenilir, sağlam ve etkin bir nükleer arsenalin devamlılığının sağlanmasıdır. Rapordaki dikkat çekici unsur, ABD'nin nükleer silahların azaltılmasına verdiği önemdir. Bununla birlikte, belgede nükleer silah arsenalinin korunacağı da vurgulanmıştır ki, ABD nükleer koruma şemsiyesine ihtiyaç duyan ülkeler açısından bu durum 'hesaplanmış belirsizlik' (calculated ambiguity) olarak yorumlanmıştır. Hesaplanmış belirsizlik, ABD'nin, bir NBC saldırısına maruz kalması halinde nasıl reaksiyon vereceğini açıklamamayı tercih etmesidir. Rapordaki bu belirsizliğin, özellikle kendisini Kuzey Kore'nin orta ve uzun erimli balistik füze tehdidi altında hisseden Japonya'da bir güvensizlik yarattığı açıktır ki, bu durum da yukarıda açıklanan NPR 2010'daki Md. iv. ile ciddi şekilde çelişmektedir. Raporda, Çin ile ilişkiler 'karşılıklı bağımlılık' kavramı ile nitelenmiş, Rusya ile ilişkilerde ise 'işbirliği' olgusu öne çıkarılmıştır. Silah kontrolü ve silahsızlanma rejimi konusunda ise, ABD'nin NPT yükümlülüklerine uyacağı; raporun yayınlandığı tarihte imzalanan Yeni START'a (New Strategic Arms Reduction Treaty, New START) sadık kalınarak, ICBM, SLBM, bombardıman uçağı ve savaş başlığı sayılarının 1991'de imzalanan START'ta belirlenen seviyenin altında tutulacağı açıklanmıştır. Ayrıca, 1996'da yürürlüğe giren ancak ABD'nin taraf olmadığı Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşması'nı (Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty, CTBT) onaylamak için de çalışılacağı vurgulanmıştır ki, bu vaat Obama Yönetimi döneminde somutlaşmamışsa da, siyasi niyet belirtmesi açısından önemli bir taahhüttür. İlgili çekici olan ise, Tablo-2'de görüleceği üzere, bu sayısal azaltma söylemine karşın, 2011-2017 döneminde nükleer arsenalde büyük bir değişimin olmamasıdır. Savaş başlığı sayısında sadece % 2.7'lik bir düşüş gerçekleşirken, ICBM endikatöründe % 11.11; SLBM endikatöründe % 13.88; bombardıman uçağı endikatöründe ise % 3.5'luk bir azalma olmuştur. Tablodaki stabil değerler, Yeni START'ın sonucu olarak yorumlanabilir. Ancak, endikatörlere, değişim oranları, logaritmik artış ve genel görünüm açısından bakıldığında, Obama Yönetimi tarafından desteklenen Küresel Sıfır hedefine yaklaşılmadığı, dahası, bu hedefe doğru giden radikal bir azalmanın dahi gerçekleşmediği görülmektedir.

Tablo-2 Nükleer Arsenal 2011-2017

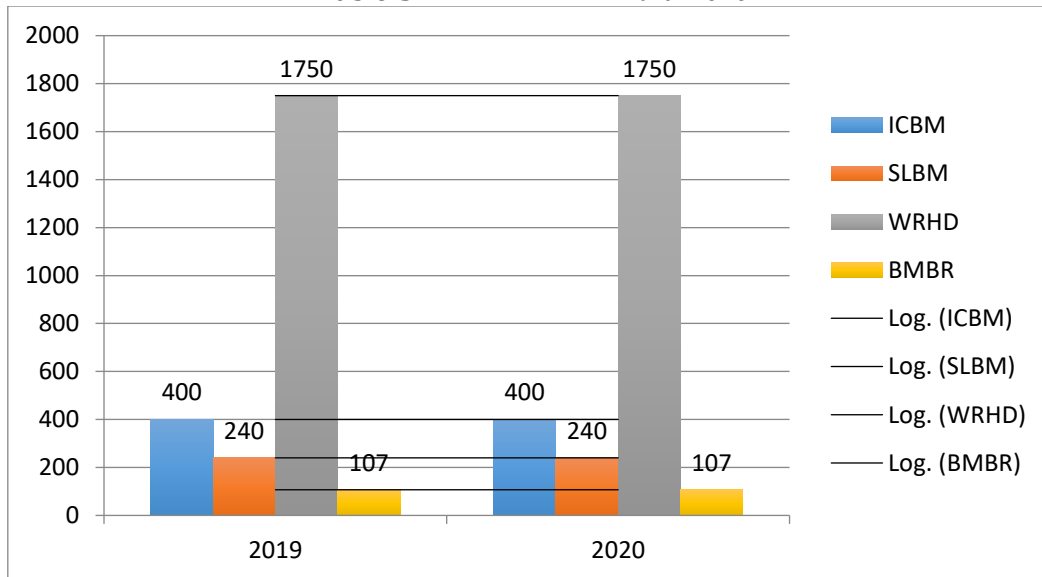
Kaynak: Bulletin of the Atomic Scientists, 2011-2017

4. 2018 NÜKLEER DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE ETKİLERİ

ABD’de halen yürürlükte olan son NPR, Nisan 2018’de Trump Yönetimi tarafından açıklanan rapordur. NPR 2018, küresel tehdit şartlarının NPR 2010’dan sonra daha kötüye gittiği tespitiyle yoruma başlamış ve buna dayanak olarak da Rusya ve Çin’in nükleer silahlarındaki artışı göstermiştir. Rapor, bu kötüleşen güvenlik ortamında, ABD nükleer silahlarının dört temel amaca hizmet ettiğini açıklamıştır. Bunlar, (i) nükleer ve nükleer-dışı saldırılara karşı caydırıcılık; (ii) müttefik ve ortaklara güvence sağlamak; (iii) caydırıcılığın işe yaramaması halinde ABD’nin hedeflerine [nükleer silahlarla] ulaşmasını sağlamak; (iv) belirsiz bir geleceğe karşı önlem kapasitesi oluşturmaktır. Rapora göre, bu hedefler doğrultusunda, ABD nükleer arsenali duruma göre uyarlanabilecek [değiştirilebilecek] caydırıcılık stratejileri geliştirmek için esnek şekilde yapılmalıdır. Bu, 1960’ların ‘esnek mukabele’ (flexible response) stratejisine benzer bir yaklaşımdır. Bu amaçla, mevcut Minuteman III ICBM’lerinin yerini alacak Karada-Üslenmiş Stratejik Caydırıcı (Ground-Based Strategic Deterrent, GBSD) adı verilen yeni bir balistik füze sistemi geliştirilecek; bombardıman uçağı filolarına 2020 ortasından itibaren yeni B-21 uçakları katılmaya başlanacak; B61-11 ve B83-1 güdümsüz bombalarına ek olarak yeni B61-12 bombaları geliştirilecektir.

NPR 2018’de üzerinde durulan bir önemli husus, savunmada ‘istismar edilebilir boşluk’ (exploitable gap) olarak tanımlanan olası bir silahlanma zaafiyeti nedeniyle muhtemel düşmanları saldırı için cesaretlendirebilecek zayıflıklardır. ABD’nin nükleer envanterinde veya müttefik ve ortaklarına sağladığı stratejik güvencede böyle bir zaafiyetin var olduğuna dair somut bir kanıt veya ispatlanmış bir bulgu yoktur. Bu söylem, daha çok Dwight D. Eisenhower dönemindeki ‘füze açığı’ (missile gap) söylentisini andıran ve silahlanmaya politik bir meşruiyet sağlama arayışını çağırıştır. Trump Yönetimi’nin bu söylemi başarıyla kullandığı ise muhakkaktır. NPR 2018’de, bu sözde-açığın giderilmesinde kullanılacak silah sistemlerinin geliştirilmeye başlanacağı; ve bu çerçevede, ‘düşük-etkili’ (low-yield) SLBM sistemlerinin geliştirileceği açıklanmıştır. Buna ilaveten, uzun dönemde, Denizaltı-Çıkışlı Seyir Füzeri’nin de (SLCM) geliştirilip hizmete sokulacağı duyurulmuştur. Bu kapsamda, Obama Yönetimi tarafından vaadedilen CTBT’nin onaylanacağına yönelik karar da geri çekilmiş, ABD’nin geçerli güvenlik gereklilikleri olmadıkça nükleer deneme yapmayacağı; ancak, bu anlaşmayı da imzalamayacağı açıkça vurgulanmıştır. Trump Yönetimi’nin NPR 2018’i açıkladığı tarih ile bu çalışmanın yapıldığı tarih arasındaki dönemde nükleer arsenalde bir değişim olmamıştır. NPR 2018’in önemi, nükleer arsenaldeki silahları sayısal değerleri açısından korumaya yönelik olması, bununla birlikte, yukarıda açıklanan yeni nükleer silah sistemlerinin geliştirilmesine cevaz veren bir stratejik vizyonu temsil etmesidir.

Tablo-3 Nükleer Arsenal 2019-2020

Kaynak: Bulletin of the Atomic Scientists, 2019-2020

5. SONUÇ

ABD nükleer stratejisi, 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırılarından sonra radikal bir değişim geçirmiştir. Ülkenin izleyeceği strateji, Nuclear Posture Review (NPR) olarak adlandırılan ve her başkanlık döneminde yayınlanması gereken raporlarda ortaya koyulmaktadır. Bu incelemede, birinci aşamada, Bush Yönetimi, Obama Yönetimi ve Trump Yönetimi tarafından hazırlanan NPR raporları incelenmiş; bu raporlarda ortaya konan temel stratejik yönelimler saptanmıştır. İkinci aşamada ise, ülkenin nükleer silah arsenalindeki değişimler incelenerek, NPR’lerde ortaya konan yönelimlerin etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, NPR 2002’de Yeni Üçlü olarak adlandırılan bir silahlanma konseptinin benimsenmesine rağmen, temel endikatörlerde bir artışın değil azalmanın olduğu; NPR 2010’da Küresel Sıfır politikasına destek verilmesine rağmen, endikatörlerde radikal bir değişimin olmadığı; NPR 2018’de ise, stratejik önceliğin nükleer arsenele yeni silah sistemlerinin entegre edilmesine verildiği, stratejik envanterde nicel bir değişimin görülmediği değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Cirincione, Joe, Andrew Grotto, (2008), Orienting the 2009 Nuclear Posture Review: A Roadmap, Center for American Progress.
- Cordesman, Anthony H., (2002), The Impact of the US Nuclear Posture Review: Analytic Summary, Center for Strategic and International Studies.
- Durkalec, Jacek, (2018), The 2018 U.S. Nuclear Posture Review: NATO’s Brussels Summit and Beyond, Center for Global Security Research, Lawrence Livermore National Laboratory.
- Group seeks nuclear weapons ban, BBC, 10 December 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7774584.stm> (erişim tarihi 13.06.2020).
- Huntley, Wade L., Mitsuru Kurosawa, Kazumi Mizumoto (eds.) (2004), Nuclear Disarmament in the Twenty-first Century, Hiroshima: Hiroshima Peace Institute.
- Kallmyer, Kevin, (2011), Assessing Implementation of the 2010 Nuclear Posture Review, Center for Strategic and International Studies.
- Krauthammer, Charles, July 20, 1990, The Unipolar Moment, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/07/20/the-unipolar-moment/62867add-2fe9-493f-a0c9-4bfba1ec23bd/> (erişim tarihi 13.06.2020).
- Moxley, Jr. Charles J., April 16, 2002, 2002 Nuclear Posture Review Strategic and Legal Ramifications, http://www.nuclearweaponslaw.com/2002_NPR_Moxley.pdf (erişim tarihi 13.06.2020).
- Nuclear Posture Review Report 2002, <https://fas.org/sgp/news/2002/01/npr-foreword.html> (erişim tarihi 13.06.2020).
- Nuclear Posture Review Report 2010, https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf (erişim tarihi 13.06.2020).
- Nuclear Posture Review Report 2018, <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF> (erişim tarihi 13.06.2020).
- Ogawa, Shinichi, (2010), The 2010 U.S. Nuclear Posture Review and Its Implications for Japan, Asia Pacific Bulletin, Number 56.
- Péczei, Anna, (2017), Best Options for the Nuclear Posture Review, Strategic Studies Quarterly, Fall, 73-94.
- Preez, Jean Dui, (2002), The Impact of the Nuclear Posture Review on the International Nuclear Nonproliferation Regime, The Nonproliferation Review, Fall-Winter, 67-81.
- Remarks by President Barack Obama in Prague as Delivered, April 5th, 2009, The White House, Office of the Press Secretary, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered> (erişim tarihi 10.06.2020).
- Rose, Frank A, (2018), Is the 2018 Nuclear Posture Review as Bad as the Critics Claim It Is?, Brookings Institute Policy Brief, April.
- Shinichi Ogawa, (2010), The 2010 U.S. Nuclear Posture Review and Its Implications for Japan, Asia Pacific Bulletin, Number 56, April 16.
- The Nuclear Posture Review: Overview and Emerging Issues, (2002), CRS Report for Congress, Order Code RS21133.
- William M. Arkin, Secret Plan Outlines the Unthinkable, The Los Angeles Times, March 10, 2002 <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-mar-10-op-arkin-story.html>, (erişim tarihi 13.06.2020).
- Zandee, Dick, Sico van der Meer, (2018), Trump’s Nuclear Posture Review: A New Rift between Europe and the US?, Clingendael Policy Brief.

SANAL NARSİSİZM ÖLÇEĞİ (SNÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**Ahmet AKIN**İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
aakin@sakarya.edu.tr**Sema KÜSMENOĞLU**İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
semakusmenoglu@gmail.com**Özet**

Bu araştırmanın amacı Sanal Narsisizm ölçeğini geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 159'u erkek ve 124'ü kadın olmak üzere 283 genç yetişkin üzerinde yürütülmüştür. Sanal narsisizm ölçeği için 27 maddeden oluşan bir havuz oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve Sanal Narsisizmi ölçüp ölçmediği noktalarında incelenme sonucu 18 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ölçekte ters madde bulunmamakla birlikte, maddeler pozitif ifadelidir. Ölçeğin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Sanal Narsisizm Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 18.0 programı ile yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %39'unu açıklayan, öz-değeri 7 olan, tek boyutlu ve 18 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .47 ile .71 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .41 ile .65 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, Sanal Narsisizm ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanal Narsisizm, Geçerlik, Güvenirlik

Toplamları etkileyen her gelişme gibi internetin keşfi ve gelişimi de birçok değişimi beraberinde getirmiştir. İnternetin ulaşılabilirliği ve kullanılabilirliği bireylerin yaşamlarına ve sosyal kimliklerine yansımaktadır. Kimliklerin sosyal ağ üzerinde var olması; sosyal ağlarda ne yapıldığının yanı sıra bireylerin kim olduklarını göstermektedir. Her insan beğenilme, takdir edilme, sevilme ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyaç, bireylerin hayatta kalması ve yaşamını sürdürmesi için gereklidir. Kişilerin kendi benliklerine yönelik dengede kalan olumlu tutumları sağlıklı ve normal iken; kendisine tutku derecesinde olan hayranlığı, sürekli takdir edilme, beğenilme, ilgi ihtiyacı hissetmesi ve diğerlerine ilgisiz ve empatiden yoksun davranışlar sergilemesi narsisistliğe dokunmaktadır. Yoğun ilgi, takdir ve beğeni arayışı içinde olan narsisist bireyler sosyal ağlarda dikkat çekmek, beğenilip takdir edilmek için paylaşımda bulunurlar. Empatiden yoksun olan narsisist bireyler insan ilişkilerinde kurulan uzun vadeli ve sıcak ilişkiden ziyade yüksek statüye, başarıya ulaşmak için kurulan kısa ve yüzeysel ilişkileri tercihlere odaklanırlar. Sosyal ağlardaki yüzeysel ilişkiler ve yaptıkları paylaşımlarına gelen beğeni ya da olumlu yorumlar onları sosyal ağlara sevk etmektedir. Bu nedenle bireylerin sanal kimlikleriyle sosyal ağlarda narsisistik ihtiyaçlarını karşılamaları sanal narsisizm kavramını ortaya çıkartmakta ve sanal narsisizmi değerlendiren ölçme araçlarını önemli kılmaktadır.

YÖNTEM**• Çalışma Grubu**

Araştırma 159'u erkek ve 124'ü kadın olmak üzere 283 genç yetişkin üzerinde yürütülmüştür.

• Madde Havuzu

Sanal narsisizm ölçeği için 27 maddeden oluşan bir havuz oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve Sanal Narsisizmi ölçüp ölçmediği noktalarında incelenme sonucu 18 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Ölçek; "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde derecelendirilmiştir. Yüksek puanlar patolojiyi göstermez. Sanal Narsisizm ölçeğinde maddeler pozitif ifadelidir, bu durum katılımcıların sosyal olarak istenmeyen veya negatif

işaretlemeler yaptıklarını düşündürmez. Ölçek, erinlikten yetişkinliğe kadar geniş bir gelişimsel aralıkta kullanılabilir.

- **İşlem**

Sanal Narsisizm Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Sanal Narsisizm Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 18.0 programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

- **Madde Analizi ve Güvenirlik**

Yapılan analiz sonucunda ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .41 ile .65 arasında sıralandığı görülmektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Sanal Narsisizm Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
SN1	50,22	143,959	,522	,901
SN2	50,24	142,233	,544	,900
SN3	50,25	140,293	,649	,897
SN4	50,52	145,726	,498	,902
SN5	50,41	143,405	,538	,900
SN6	50,44	141,694	,555	,900
SN7	49,87	141,876	,480	,902
SN8	49,48	138,485	,651	,897
SN9	49,80	139,599	,634	,898
SN10	49,30	140,425	,635	,898
SN11	50,43	145,332	,477	,902
SN12	50,29	143,127	,543	,900
SN13	49,75	141,628	,555	,900
SN14	49,47	144,597	,412	,904
SN15	49,67	137,768	,645	,897
SN16	49,45	138,851	,621	,898
SN17	49,65	138,936	,606	,898
SN18	49,90	142,104	,501	,902

- **Yapı Geçerliği**

Sanal Narsisizm Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %39'unu açıklayan, öz-değeri 7 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .47 ile .71 arasında sıralanan ve 18 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sanal Narsisizm Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix ^a	
	Component
	1
SN1	.577
SN2	.611
SN3	.706
SN4	.556
SN5	.603
SN6	.616
SN7	.541
SN8	.711
SN9	.693
SN10	.692
SN11	.541
SN12	.602
SN13	.617
SN14	.468
SN15	.706
SN16	.680
SN17	.658
SN18	.557

Extraction Method: Principal
Component Analysis.

a. 1 components extracted.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .41 ve .65 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu ifade etmiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .91 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Sanal Narsisizm Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). Veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği.

OTEL İŞLETMELERİNDE ÇEVİRİMİÇİ DEĞERLENDİRMELERE YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ

Mehtap KARADENİZ

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi / Turizm İşletmeciliği
Mehtapka.deniz@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3981-6897>

Selda UCA

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi / Gastronomi ve Mutfak Sanatları
Selda.uca@kocaeli.edu.tr

Emrah ÖZKUL

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi / Turizm İşletmeciliği
Emrah.ozkul@kocaeli.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, otel işletmelerinin çevrimiçi platformlarda kendilerine yönelik yorumları nasıl değerlendirdiklerinin ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda araştırmaya dahil edilen otel işletmelerinin yorumlara yanıt verme durumları ve yanıtlanan yorumlarda dikkate alınan hususların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca çevrimiçi yorumların kimler tarafından yanıtlandığı, çevrimiçi yorumların otel işletmeleri tarafından ne kadar sürede yanıtlandığı ve verilen dönütlerin içerikleri de incelenmiştir. Çalışmada çevrimiçi yorumların değerlendirilmesinde, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın analiz birimi olarak seçilen tripadvisor.com.tr sitesinde yer alan ve İstanbul ilinde faaliyet gösteren 5 yıldızlı 10 otel seçilerek, belirli bir tarih aralığında bu otellere yönelik 365 çevrimiçi yorum ve bu yorumlara işletmeler tarafından yapılan değerlendirmeler analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, çevrimiçi yorumları ön büro müdürü, genel müdür, misafir ilişkileri sorumlusu, odalar bölümü direktörü, konuk ilişkileri müdürü, misafir ilişkileri görevlisi, misafir ilişkileri yetkilisi, operasyon direktörü, yiyecek içecek müdürü gibi departman yetkililerinin değerlendirdiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak yapılan 365 çevrimiçi yorum incelendiğinde, 216 yoruma daha önceden hazırlanmış olan taslak yanıtın her olumlu ve olumsuz yanıtla iletiliği gözlemlenmiştir. Yapılan değerlendirmelere dönüşler, şahıslara özel bir mesaj içeriği oluşturularak yanıtlanmayıp, oluşturulmuş belirli bir taslak üzerinden yanıtlanması, yapılan değerlendirmelere özen gösterilmediği ve önemsenmediği izlenimini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra 113 çevrimiçi değerlendirmeye ise şahsa özel yorumun içeriğine göre teşekkür ya da özür cevapları verilmiştir. 36 adet çevrimiçi yorum ise işletmeler tarafından yanıtlanmamıştır. Bu yorumların içeriğinin ağırlıklı olarak şikayet olduğu gözlemlenmiştir. Yorumlara geri dönüşler ise, bazı işletmeler tarafından birkaç gün içerisinde olurken, bazı işletmelerin ise 2 ila 7 ay içerisinde dönüş yaptıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi Otel Yorumları, TripAdvisor, Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlama, İçerik Analizi

GİRİŞ

Turistik ürünler, çevrim içi mecralarda büyük ve önemli bir yere sahiptir. Günümüz koşulları ele alındığında, işletmeler kendilerini ilgilendiren her türlü bilgiyi takip etmek, bu bilgilerden belli çıkarımlarda bulunmak ve etkinliklerini arttırmak zorundadır (Yılmaz, 2014). Bu doğrultuda turistik ürünlerin sunumu, pazarlanması, yorumlanması, değerlendirilmesi ve paylaşılması çok kısa sürede çok fazla kitleye ulaştırılabilmesi için sosyal medya kanallarının kullanılması işletmelere büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Aranılan bilgiye kısa sürede ulaşmak, zaman ve maddi açısından tasarruf etmek günümüz şartlarında tercih edilen bir durum haline gelmiştir. Turizm kapsamında elektronik ağızdan ağıza iletişimin (e-WOM) ve bu seyahat sitelerindeki paylaşılan yorumların müşteri tercihleri üzerindeki etkisi birçok çalışmaya konu olmuştur (Chatterjee, 2001; Yoo ve Gretzel, 2009; Özata, 2011; Aymankey, 2011; Kitapçı vd., 2012; Vigilia vd., 2016; Xie vd., 2016).

Turistlerin otel tercih kararlarında fiyat ve konumdan sonra en çok çevrimiçi turist yorumlarına önem vermeleri (Tripadvisor, 2013: 16) ile ilgili görüşler bu konudaki çalışmalara hız kazandırmıştır.

Turizm ürün ve hizmetlerinin satın alınmasına ilişkin bazı özellikler seyahat topluluklarını ve bu platformda paylaşılan bilgileri daha önemli kılmaktadır. Tüketiciler yüksek ilgi ve dikkat gerektiren tercih süreçlerinde tüketici yorumlarına daha fazla güvenmektedirler (Park vd., 2007) ve turistler otel tercih kararları sırasında paylaşılan yorumlara yüksek derecede itibar etmektedirler (Gretzel ve Yoo, 2008: 37). Kaliteli hizmet ve memnuniyet birbirleriyle doğru orantılı hareket eden iki önemli adımdır. Hizmet üreten işletmeler hayatlarını sürdürmek ve müşterilerini sürekli olarak memnun edebilmek için kaliteli hizmet sunmak durumundadırlar (Sujiithamrak ve Lam, 2005: 290). Ancak bu zorunlulğa rağmen, pek çok turizm işletmesi için müşterileri her zaman tamamen memnun edebilmek mümkün olmamaktadır (Defranco vd., 2005: 175).

Bu bağlamda bu araştırma çevrimiçi yorum, puanlama ve işletme değerlendirmelerinin içerik analizinin yapılmasını amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda tripadvisor.com.tr sitesinde bulunan turizm sektöründe faaliyet gösteren, puanlama sırasına göre İstanbul bölgesinde yer alan 1.183 otel içerisinde en iyi değer sunan 5 ve 4 yıldızlı 10 otelin Ocak 2018 tarihinden Ocak 2019 tarihine kadar yapılmış olan tüm yorumlar ve otel işletmelerinin yorumlara yapmış oldukları dönütler incelenmiştir. Ayrıca çevrimiçi yorumların değerlendirilmelerinin hangi departmanlar tarafından yapıldığı yorumlara ne sıklıkla ve ne kadar bir süre sonra dönüş sağlanıldığı incelenmiş olup, 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinin yapılan yorumlara verdikleri dönütlerinin benzer ve farklı yönleri değerlendirilmiştir.

İLGİLİ LİTERATÜR

Elektronik ağızdan ağıza pazarlama; mevcut veya eski tüketiciler tarafından işletme hakkında yapılan olumlu ve olumsuz durumları kapsamakta ve bunlar internet vasıtasıyla kısa sürede pek çok kişiye ulaşabilmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle ağızdan ağıza iletişimin yapısını oluşturan yüz yüze iletişim, tüketiciler tarafından oluşturulan yorum siteleri, bloglar ve formlar gibi internet tabanlı bir yapıya dönüşmüştür (Cheng ve Zou, 2010: 1). Richins (1983), ağızdan ağıza pazarlamayı tüketiciler arasında kişisel deneyimleri ya da herhangi bir ürünü değerlendirdikleri bir iletişim biçimi olarak tanımlamaktadır. Literatürde e-wom, internet öncesi ve internet sonrası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İnternet öncesi süreç, geleneksel ağızdan ağıza iletişim olarak ifade edilmektedir (Lee vd., 2008: 341). E-wom ise, geleneksel ağızdan ağıza iletişimin teknolojik türevi olarak ifade edilmektedir (Henning – Thureau, 2004). Menkveld (2013:9) e-wom'u online tüketici yorumları, bir mal, hizmet veya şirket hakkında mevcut, eski ya da potansiyel müşteriler tarafından oluşturulan çok sayıda kişi ve kurumun internet vasıtasıyla ulaşabileceği olumlu veya olumsuz açıklamalar olarak tanımlamıştır. E-ağızdan ağıza pazarlama işletmelerin tanınırlığını arttırmak, reklam yapabilmek, müşterilerin satın alma kararlarını yönlendirebilmek adına büyük önem arz etmektedir. Bu duruma ilaveten e-ağızdan ağıza pazarlamanın tüketicilerin marka değiştirmeleri konusunda; gazete ve dergilere göre 7 kat, kişisel satıştan 4 kat ve radyo rakamlarından 4 kat daha etkili olduğu saptanılmıştır (Akar, 2009'dan aktaran Sarıışık ve Özbay, 2012).

Çevrimiçi tüketici yorumları; "online tartışmalar, formlar ve diğer sosyal platformlarda elektronik ağızdan ağıza iletişimin yeni şekli" olarak tanımlanmaktadır (Cheung vd., 2009). Çevrimiçi yorum miktarlarının popülaritesinin göstergesi, yapılan yorum miktarının fazla olması olarak belirtilmekte ve bu yorumların tüketicinin satın alma niyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu da ileri sürülmektedir (Park vd., 2007). Çevrimiçi tüketici yorumları konusunda otel işletmeleri üzerinde yapılan araştırmalarda tüketicilerin, okudukları yorumların seyahat etme düşüncelerini % 83 daha güvenli hale getirdiği ve tüketicilerin / turistlerin bir otel seçmeden önce genellikle % 77 sinin yapılan yorumları referans aldığı belirlenmiştir (Tripadvisor, 2016). Ayrıca, turizm işletmeleri ile yaşadıkları tecrübeleri sosyal platformlara aktaran tüketicilerin sayısı ve bu yorumları inceleyen turistlerin sayısı her geçen gün artış göstermektedir (Berger ve Schwartz, 2011).

Konu çevrimiçi yorumlar olduğunda güven önemli bir hal almaktadır (McCole ve Palmer, 2001). Güven sadık ve memnun müşteriler tarafından yaratılabilir. Dolayısıyla çevrimiçi güven ve satın alma arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur (Ling vd., 2010). Tüketicilerin bir hizmet veya ürün ile ilgili bilgiye kısa sürede ulaşmasını sağlayan çevrimiçi yorum ve puanlama uygulamalarını barındıran sosyal mecralar pratik olması, zamandan tasarruf sağlaması açısından önem arz etse de, bazı çevrimiçi yorumlar insanları aldatıcı özelliklere de sahip olabilmektedir. Yoo ve Gretzel (2009), çevrimiçi

değerlendirmelerin tüketicileri yanıltıcı bir platform olarak görülmeye başladığını ifade etmiştir. Çevrimiçi tüketici yorumlarını iki kısımda incelemek mümkündür. Bunlar olumlu (memnuniyet) içerikli yorumlar ve olumsuz (şikayet) içerikli yorumlardır. Müşteri memnuniyetinin olumlu yönde olması müşteri bağlılığına, olumsuz yönde olması ise şikayete neden olmaktadır (Unur vd., 2010: 394). Yapılan araştırmalar, çevrimiçi yorumların tüketicilerin çevrimiçi alışverişte karar verme süreçlerinde etkili olduğunu göstermektedir (Cheung ve Lee, 2008). Çevrimiçi şikayet değerlendirmeleri, işletmelerin yapılan şikayetleri nasıl ele aldığının ve işletmelerin değerlendirme yapan tüketicilere ne kadar değer verdiğinin bir yansıması olarak görülmektedir (Cho vd., 2002: 2308).

Ağızdan ağıza pazarlama üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde tüketicilerin olumlu değerlendirmelerden çok olumsuz değerlendirmelerin etkisi altında kaldıkları gözlemlenmektedir. Tüketiciler, aldıkları hizmet sonrası memnuniyetsizliklerini iletebilmek için tek bir iletişim noktası talep etmektedirler (Johnston ve Mehra, 2002:146). Çevrimiçi yorumlama hizmeti bulunduran işletmeler, çevrimiçi yorumları yakından takip edip, tüketici ihtiyaçlarına ve isteklerine hızlı yanıtlar vererek tüketici – işletme arasındaki bağı güçlendirebilirler (Cho vd., 2001:903).

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çevrimiçi değerlendirmeleri, günümüz rekabet ortamında işletmelerin ayakta kalabilmeleri, hayatlarını sürdürebilmeleri adına onlara ışık tutan birer şans olarak görebiliriz. Rekabetin hızla artması, bu duruma bağlı olarak geleneksel pazarlama fikrinden uzaklaşırken, teknolojinin hayatımızın her alanına işlemesi e-ağızdan ağza pazarlamanın yükselişine zemin hazırlamıştır. Her geçen gün tüketici talep ve tutumlarının değişiklik göstermesi, pazarlama alanında ivme kat etmenin gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Ancak sadece işletmeler tarafından sunulan bilgi ve reklam tüketicilerde güven oluşturmamakta, tüketiciler daha önce aynı ya da benzer hizmeti alan diğer tüketicilere güvenip onlardan daha fazla etkilenmektedirler.

Bu çalışmanın temel amacı, otel işletmelerine yönelik çevrimiçi değerlendirmeleri sistematik bir şekilde analiz etmektir. Çalışma kapsamında, küresel anlamda faaliyet gösteren en önemli çevrimiçi yorum sitelerinden biri olan Tripadvisor'da yer alan ve örnekleme dahil edilen otel işletmelerine yönelik belirli bir tarih aralığındaki çevrimiçi yorumlar incelenmiştir. Otel işletmelerinin yorumlara ne sıklıkla dönüş sağladığı, yapılan değerlendirmelere şahsa özel geri dönüşler yapıp yapılmadığı, yorum içeriklerinin değerlendirmeye alınarak mı yanıtladığı gibi sorular içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, “nicel olmayan verilerin sistematik analizi”nde kullanılan bir tekniktir (Yüksel ve Yüksel, 2004: 176). Bir başka tanıma göre içerik analizi, “araştırmacının kuram açısından önemli olan anlamların yapılandırılmasına ve sınıflandırılmasına yönelik açıkça ortaya koymuş olduğu bir öneridir” (Gökçe, 2006: 18). İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Çalışma, yapısı gereği tanımlayıcı bir araştırmadır.

Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Tripadvisor kurumsal web sitesinde yer alan, Türkiye'de faaliyet gösteren otel işletmelerine yönelik çevrimiçi tüketici yorumlarıdır. Ancak, bu oteller sayıca çok fazla olmalarından dolayı bir örneklem seçme zorunluluğu doğmuştur. Bu amaç doğrultusunda tripadvisor.com.tr sitesinde bulunan turizm sektöründe faaliyet gösteren, puanlama sıralamasına göre İstanbul bölgesinde yer alan 1.183 otel içerisinde en iyi değer sunan 5 yıldızlı 10 otelin Ocak 2018 ve Ocak 2019 tarih aralığındaki toplam 365 çevrimiçi yorum ve bu yorumlara işletmeler tarafından yapılan değerlendirmeler örneklem olarak seçilmiştir. Örneklemde, olasılığa dayalı olmayan yöntemler içerisinde kasti örnekleme yapılmıştır. İradi (kasti) örneklemede, bilerek ve isteyerek seçim yapılır. Örneklemenin oluşturulması aşamasında evrene ait birimler arasında fark gözetilir ve hepsine eşit seçilme hakkı verilmez ise bu iradi bir örneklemedir. Ancak irade örnekleme, tamamen keyfi seçim yapmak demek değildir. İradi bir örnekleme yaparken göz önünde bulundurulması gereken etmenler söz konusudur. İncelenmesi kolaylık sağlayan veya ortalama nitelikleri taşıyan yani evreni temsil edebileceği düşünülen birimler tercih edilmektedir (Gürtan,1982).

Verilerin Toplanması

Araştırma örneklemini olarak belirlenen 365 adet yorumun e-wom açısından önem taşıyan öğelerine ilişkin ana tema ve alt temalardan oluşan bir kodlama cetveli oluşturulmuştur. Kodlama sürecinde, literatür taraması sonucu ana kategori/tema önceden belirlenmiş, bu tema altında yer alabilecek olan daha ayrıntılı alt temalar ise verilerin incelenmesi sonucu kod listesine eklenmiştir. Kodlama cetvelinde 1 ana tema altında yer alan toplam 3 adet alt tema/kategori yer almaktadır. Söz konusu ana tema ve alt temalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Kod Listesi

TEMA	Alt Temalar
Çevrimiçi Tüketici Yorumları	Olumlu Değerlendirilen Özellikler
	Olumsuz Değerlendirilen Özellikler
	İşletmelerin Geri Dönüt Biçimleri

Araştırma verileri 2019 yılı Şubat ayı boyunca 356 adet yorumun analizi ile elde edilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin analizinde, yorumlarda kod listesinde belirtilen tema/alt temalar ile ilgili var olan ifade kullanımı(yer alma) sıklıkları göz önüne alınmıştır. Başka bir ifadeyle, verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı istatistik olarak değerlendirilen frekans sıklıkları kullanılmıştır.

Bulgular

Olumlu ve Olumsuz Yorum Unsurlarına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirilen tripadvisor.com.tr üzerindeki çevrimiçi yorumlar öncelikle olumlu ve olumsuz çevrimiçi yorumlar şeklinde sınıflandırılmış ve her bir kategoride yer alan özellikler ve yorum sayıları Tablo 2. ve Tablo 3.'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Kapsamında Yer Alan Olumlu Çevrim İçi Yorumlar

YORUM NO	YORUM KATEGORİSİ	TOPLAM YORUM SAYISI
1	BANKET	11
2	ODA	64
3	YEMEK	45
4	PERSONEL	154
5	KONUM	174
6	TEKNİK	1
7	BAR	2
8	SPA	22
9	MOBİLYA	1
10	KAHVALTI	82
11	TEMİZLİK	106
12	RESEPSİYON	6
13	HALKLA İLİSKİLER	5
14	ISITMA	2
15	KARSILAMA	3
16	BİREBİR İLGI	34
17	SES YALITIMI	11
18	INTERNET	3
19	YASTIK/ YATAK	12
20	SERVİS / F&B	17
21	KALİTE	22
22	MİMARI	43

23	KONFOR	38
24	MINIBAR	4
25	IKRAM	10
26	HAVUZ	13
27	INDIRIM	1
28	FIYAT	3
29	HAVALANDIRMA	2
30	GÜLERYÜZ	22
31	OTOPARK	4
32	KUAFOR	1
33	ASANSÖR	2
34	GÜVENLİK	3
35	SPOR SALONU	2
36	TV	3

Tablo 2.'de yapılan çevrimiçi yorumların içeriklerinde sıklıkla geçen kelimeler görülmektedir. Otel işletmesi içerisinde organizasyon gerçekleştiren tüketiciler düğün, toplantı, sünnet, kokteyl vb. organizasyonları internet üzerinde genellikle banket olarak puanlandırmaktadırlar. Yorumlarda geçen 64 oda kelimesinde ise odanın büyüklüğü, konumu, manzarası gibi beğeniler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Yemek kelimesinin geçme sıklığı 45 iken yemekle ilgili olumlu yorumlar genellikle yemek çeşitliliğinin zenginliği, dünya mutfaklarının oluşu, yemek hijyeni ve lezzeti üzerine yapılmıştır. Olumlu yorumlar içerisinde en iyi değerlendirmelerden biri de 154 kez kullanılan personel kelimesi ile ilgilidir. Personel ile ilgili değerlendirmelerde, yardım severlik, hızlı çalışma, profesyonellik, problem çözme yeteneği ve güler yüzen çok öne çıkan özelliklerdir. Güler yüz kelimesi ayrıca personel kelimesi dışında 22 kez kullanılmıştır. 174 kez çevrimiçi yorumlarda geçen kelime ise konum kelimesidir. Başka bir ifadeyle konaklama işletmesi tercihlerinde işletmenin konumu olumlu yorumlamalarda en üst sıralarda yer almaktadır. Konum, istenilen alanlara ulaşım, merkezi alan, manzara, aktivite fırsatları gibi imkanlar sunduğu için insanlar konumu güzel olan bir işletmeyle ilgili daha sık olumlu yorumlarda bulunmaktadır.

Çevrimiçi olumlu yorumlarda en sık geçen kelimelerden biri de 106 kez tekrarlanan temizlik kelimesidir. Konaklayan misafirler oda temizliği, çarşaf, yastık vb. oda ekipmanları temizliğine çok fazla dikkat etmekte ve bu konularda yorumlarda bulunmaktadır. Resepsiyonla ilişkili olumlu yorumlarda ise hızlı check –in işlemlerinin yapılması, erken giriş hakkı tanınması gibi yorumlamalar bulunmaktadır. Kahvaltı kelimesi ise yine 82 kez belirtilmiştir. Kahvaltı otelde konaklayan misafirler için fazlasıyla önem arz etmektedir. Çevrimiçi olumlu ve olumsuz yorumlarda kahvaltıyla ilgili içeriklere muhakkak rastlanılmaktadır. Bunların yanı sıra birebir ilgi olarak belirtilen kısımda misafirlerle birebir ilgilenen kişiler adına isim belirterek oluşturulan yorumlar kastedilmektedir. Yorumlar üzerinde birebir ilginin halkla ilişkiler departmanının önüne geçmiş olduğu gözlemlenmiştir. Bu kelimelerin yanı sıra servis kelimesiyle, servisin temiz ve kısa sürede gerçekleşmesi, mimari kelimesiyle otelin dizaynı, mobilyaları şıklığı, kullanışlılığı ve konforu belirtilmiştir. Yatak ve yastıkla ilgili yorumlarda konfor ve rahatlıktan bahsedilirken, fiyat ile ilgili yorumlarda fiyat fayda dengesi kastedilmektedir.

Tablo 3. Araştırma Kapsamında Yer Alan Olumsuz Çevrim İçi Yorumlar

YORUM NO	YORUM KATEGORİSİ	TOPLAM YORUM SAYISI
1	SICAK SU	1
2	UCRETİ OTOPARK	17
3	KARSILAMA	1
4	IKRAM	1
5	MINIBAR UCRETİ	6
6	BANYO	3
7	FATURA	1
8	DEPOZITO	8
9	PERSONEL	17
10	KAHVALTI	30
11	TV	6
12	ODA	4
13	KONUM	12
14	MIMARI	6
15	TEMİZLİK	10
16	PAHALI	12
17	HİZMET	3
18	ISINMA	1
19	RESEPSİYON	9
20	RESTAURANT	9
21	TEKNİK	3
22	HAVALANDIRMA/ KLİMA	5
23	YASTIK / YATAK	1
24	UCRETİ İNTERNET	1
25	YEMEK	14
26	BANKET	3
27	HALKLA İLİSKİLER	1
28	TRANSFER	1
29	SES YALITIMI	15
30	ASANSOR	1
31	KAYBOLAN EŞYA	2
32	ARAP TURİST	7
33	VALE	1
34	HAVUZ	3
35	GİRİSTE ÖDEME TALEBİ	1
36	KOKU	5
37	SPA	3
38	GÜLERYUZ	1
39	BALKON YOK	3
40	SİNEK	1

Tablo 3.'te görüldüğü üzere işletmeyle ilgili yapılan olumsuz yorumlarda ilk sırada kahvaltı daha sonra ise personel gelmektedir. Yine aynı yoğun puanlama olumlu yorumlamalarda da kahvaltı ve personel olarak yer almaktadır. Bu bulgu; konaklama işletmelerini tercih eden konukların, kaldıkları işletmede en çok personel tutum ve davranışları ve kahvaltı lezzeti, çeşitliliği üzerinde durduklarının bir göstergesi olarak alınabilir. Olumsuz şikayet unsurları Tablo 3'e göre değerlendirilecek olursa, odaların temiz olmaması, konaklama ve menü ücretlerinin fazla olması, ses geçiren duvarlar ya da kat görevlilerinin koridorlarda fazla ses çıkarması, odalarda ya da koridorlarda kötü koku olması, havuz su sıcaklığının yeterli düzeyde olmaması, minibar ya da extra harcamalar için giriş işlemleri esnasında depozito ücret talep edilmesi, yemeklerin lezzetsiz oluşu ya da çeşit azlığı gibi etmenler genel olarak çevrimiçi olumsuz değerlendirmelerde göze çarpmaktadır.

Bu şikayetlerin yanı sıra grup girişlerinde resepsiyon deskinde yaşanan yoğunluk ve aksaklıklardan, resepsiyon kayıt deskinde şerit çekilmesinden, hareket sensörlü minibar hizmetinden, odalarda balkon olmamasından, personelin İngilizce bilmemesinden ve odalarda buklet malzemelerinin eksikliği gibi konulardan da şikayet yorumları bırakılmıştır.

Otel İşletmelerinin Çevrimiçi Yorumlara Geri Dönütleri İle İlgili Bulgular

Bilindiği gibi şikayet edilen konuyla ilgili açıklayıcı bir dönüt, işletmeyi değerlendiren kişiler için daha tatminkar ve güvenilir olmaktadır. Çalışma kapsamında tüketiciler tarafından yapılan 365 çevrimiçi yorum içerisinde 329 tanesinin işletmeler tarafından yanıtladığı ve 36 yorumun ise yanıtlanmadığı tespit edilmiştir.

Bazı zincir otel işletmeleri, değerlendirme yapan konukların milliyet farkını gözetmeksizin hepsine İngilizce yanıtlar vermektedir. Bazı büyük otel işletmelerinin şikayetlerle ilgili daha detaylı bilgi almak, çevrimiçi değerlendirmelere ve misafirlere verdikleri değeri göstermek ya da misafirlerin gerçekten işletmelerinde konaklama yapıp yapmadıkları bilgisine ulaşmak amacıyla, değerlendirmelere verdikleri yanıtlarda e mail adresi (genellikle misafir ilişkileri departmanlarının kullanmış oldukları) veya telefon numarası gibi iletişim bilgileri paylaşmaktadırlar. Bunların yanı sıra çevrimiçi değerlendirme yapan misafirlerin (özellikle şikayet değerlendirmelerinde) otelde konaklama yapıp yapmadığı bilgisine ulaşmak için yorum yazan misafirden otelde hangi isim ve şirket adına kayıt yaptırdığı, konaklama tarihi ve iletişim numarası gibi bilgilerin paylaşılması istenmektedir. Paylaşılan bilgiler kullanılan otel sistemi üzerinden araştırılmaktadır.

Araştırma bulguları kapsamında, çevrimiçi yorumları ön büro müdürü, genel müdür, misafir ilişkileri sorumlusu, odalar bölümü direktörü, konuk ilişkileri müdürü, misafir ilişkileri görevlisi, misafir ilişkileri yetkilisi, operasyon direktörü, yiyecek içecek müdürü gibi departman yetkililerinin değerlendirdiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak yapılan 365 çevrimiçi yorum incelendiğinde, 216 yoruma daha önceden hazırlanmış olan taslak yanıtın her olumlu ve olumsuz yanıtla iletiliği gözlemlenmiştir. Yapılan değerlendirmelere dönüşler, şahıslara özel bir mesaj içeriği oluşturularak yanıtlanmayıp, oluşturulmuş belirli bir taslak üzerinden yanıtlanması, yapılan değerlendirmelere özen gösterilmediği ve önemsenmediği izlenimini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra 113 çevrimiçi değerlendirmeye ise şahsa özel yorumun içeriğine göre teşekkür ya da özür cevapları verilmiştir. 36 adet çevrimiçi yorum ise işletmeler tarafından yanıtlanmamıştır. Bu yorumların içeriğinin ağırlıklı olarak şikayet olduğu gözlemlenmiştir. Yorumlara geri dönüşler ise, bazı işletmeler tarafından birkaç gün içerisinde olurken, bazı işletmelerin ise 2 ila 7 ay içerisinde dönüş yaptıkları tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada çevrimiçi yorum ve otel işletmesi değerlendirmelerinin, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda tripadvisor.com.tr sitesinde bulunan turizm sektöründe faaliyet gösteren, puanlama sıralamasına göre İstanbul bölgesinde yer alan 1.183 otel içerisinde en iyi değer sunan 5 yıldızlı 10 otelin Ocak 2018 ve Ocak 2019 tarih aralığındaki toplam 365 çevrimiçi yorum ve bu yorumlara işletmeler tarafından yapılan değerlendirmeler incelenmiştir. Çalışmadan elde edilecek bulguların literatüre katkı sağlayacağı, çevrimiçi yorumların, yorumlara yapılan değerlendirmelerin, şikayet ve memnuniyet adına yapılacak gelecek çalışmalara,

araştırmacılara ve misafir değerlendirmelerine önem veren misafir memnuniyeti odaklı işletmelere yararlı olabileceği düşünülmüştür.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ön büro müdürü, genel müdür, misafir ilişkileri sorumlusu, odalar bölümü direktörü, konuk ilişkileri müdürü, misafir ilişkileri görevlisi, misafir ilişkileri yetkilisi, guestrelationagent, operasyon direktörü ve yiyecek içecek müdürü gibi departman yetkililerinin çevrimiçi yorumları en çok değerlendiren otel personelleri olduğu tespit edilmiştir. Çevrimiçi değerlendirmelerde her departman yetkilisinin kendi departmanı ile ilgili yorumlara/şikayetlere dönütler sağlaması önerilebilir. Böylece konunun uzmanı olan yetkililerden daha tatmin edici açıklamalar duyan müşterilerin memnuniyetsizlerini gidermek daha kolay ve hızlı bir şekilde sağlanabilecektir. Bunun yanı sıra yorumlara yapılan değerlendirmeler incelendiğinde 365 çevrimiçi yorum içerisinde 216 yorumun sadece belirli bir taslak oluşturulup her türlü olumlu ve olumsuz yoruma bu taslak ile dönüt sağlandığı tespit edilmiştir. Yapılan değerlendirmelerin şahsa özel bir mesajla yanıtlanmayıp taslak ile yanıtlanması, insanların yaptıkları değerlendirmeler üzerinde işletmelerin çok fazla durmadığı ve yapılan değerlendirmelere özen gösterilmediği izlenimini vermektedir. Otel işletmelerinin her biri farklı beklenti ve özelliklere sahip müşterilere standart bir cevap ile dönüş yapmasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Birebir müşteri ilişkilerinin önem kazandığı günümüz pazar ortamında her bir müşterinin özel ilgiyi hak ettiği göz önüne alınarak, doğrudan sorunun çözümüne yönelik önerilerin samimi bir yazım dili ile sunulması büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra 216 taslak yanıt arasından 97 si İngilizce hazırlanmış taslaklardır. Bir otel işletmesinin, çevrimiçi değerlendirme yapan konukların milliyetini ve dilini gözetmeksizin herkese İngilizce taslak gönderdiği tespit edilmiştir. Özellikle yabancı dil bilme sorunları göz önüne alınarak, müşterinin şikayetini ya da önerisini dile getirdiği dilde dönütlerin sağlanması gerekmektedir. Bununla beraber 113 çevrimiçi değerlendirmeye ise şahsa özel yorumun içeriğine göre teşekkür ya da özür dönütleri verilmiştir. Bu rakam az da olsa, istenilen iletişim biçimini yansıtmaktadır. 36 adet çevrimiçi yorum ise işletmeler tarafından yanıtlanmamıştır. Bu yorumların içeriğinin ağırlıklı olarak şikayet olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan çevrimiçi tüketici yorumlarına bazı işletmeler birkaç gün içerisinde yanıt verirken bazı işletmelerin yapılan değerlendirmeye 2 ila 7 ay içerisinde dönüş yaptıkları tespit edilmiştir. Şikayeti cevaplandırılmamış ya da geç cevaplandırılmış bir müşterinin, işletme için en tehlikeli müşteri olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Kendisi ile ilgilenilmediğini düşünen müşterinin şikayeti ve öfkesi daha da artabilecek ve memnuniyetsizliğini ve yaşadığı olumsuz deneyimi ağızdan ağıza yüzlerce/binlerce kişiye iletebilecektir. Bu nedenle işletmelerin tek bir müşteri şikayetini bile atlamadan her birine özen ve samimiyetle geri dönüşler yapması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akar, E. (2009). "Pazarlama bağlamında geleneksel ve internette ağızdan ağıza iletişim: kuramsal bir çerçeve", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32: 113-134.
- Aymankuy, Ş. (2011). "Yerli turistlerin internet ortamındaki şikayetlerinin satın alma kararına etkileri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(25): 218-238.
- Berger, J. ve Schwartz, A. (2011). "What rives immediate and on going word of mouth?", Journal of Marketing Research, 48 (5): 869-880.
- Cheung, C.M., Lee, M.K. ve Thadani, D. R. (2009). The Impact of Positive Eelectronic Word of Mouth on Consumer Online Purchasing Decision, Berlin: Springer Publishing.
- Cheung, C. M. ve Lee, K. O. (2008). "Online Consumer Reviews: Does Negative Electronic Word-of-Mouth Hurt More?", Proceedings of the Fourteenth Americas Conference on Information Systems, Toronto, Canada, Report No: 1-10.
- Cheng, X. ve Zhou, M. (2010). "Study on Effect of eWOM: A Literature Review and Suggestions for Future Research", Management and Service Science (MASS) 2010 International Conference on , Wuhan, China, pp: 1-4.
- Chatterjee, P. (2001). "Online Rewiews – Do Consumers Use Them?", İç. Mary C. Gilly ve Joan Meyers- Levy, Advances in Consumer Research, Association for Consumer Research, 129-134.
- Cho, Y., Im, I., Hitz, S.R. ve Fjermestad, J. (2001). "Causes and Outcomes of Online Customer Complaining Behavior: Implications for Customer Relationship Management (CRM)", Americas Conference on Information Sytems AMCIS 2001 Proceedings, Report No: 899-907.
- Cho, Y.,Im, I., Hitz, S.R. ve Fjermestad, J. (2002). "An Analysis of Online Customer Complaints: Implications for Web Complaint Management", Proceedings of the 35th Hawaii, Report No: 2308-2317.

- DeFranco, A., Wortman, J., Lam, T. ve Countryman, C. (2005). "A Crosscultural Comparison of Customer Complaint Behaviour in Restaurants in Hotels", *Asia Pacific Journal of Tourism Research* 10 (2): 173-190.
- Gretzel, Ulrike ve Kyung-Hyan Yoo, (2008). "Use And Impact Of Online Travel Reviews", İç. Peter O'Connor; Wolfram Höpken ve Ulrike Gretzel (Ed.), *Information And Technologies in Tourism*, Springer, Vienna, Austria, 35-46.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi – Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürtan, K. (1982). *İstatistik ve Araştırma Methodları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Henning – Thurau, T., Gwinner, K.P., Walsh, G. ve Gremler, D.D. (2004). "Electronic word-of-mouth via consumer opinion platforms : What motivates consumers to articulate themselves on the internet ?", *Journal of Interactive Marketing*, 18 (1): 38-52.
- Johnston, R. ve Mehra, S. (2002). "Best- practice Complaint Management", *The Academy of Management Executive*, 16(4):145-154.
- Kitapçı, O., Taştan, S., Dörtol, İ. T. ve Akdoğan, C. (2012). "Ağızdan ağıza çevrimiçi iletişimin otellerdeki oda satışlarına etkisi üzerine bir araştırma", *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 13(2): 266- 274.
- Lee, J., Park, D. H. ve Hang, I. (2008). "The Effect of Negative Online Consumer Reviews on Product Attitude: An Information Processing View", *Electronic Commerce Research and Applications*, 7 (3): 341-352.
- Ling, K.C. , Chai, L. T. ve Piew, T.H. (2010). "The effects of shopping orientations, online trust and prior online purchase experience toward customers' online purchase intention", *International Business Research*, 3 (3): 63 – 76.
- McCole, P. ve Palmer, A. (2001). "A critical evaluation of the role of trust in direct marketing over the internet", *World Marketing Congress*, University of Cardiff, Wales.
- Menkveld, B. (2013). "Exploring Credibility in Electronic World-of-Mouth", Unpublished Master Thesis, University of Twente, The Netherlands.
- Özata, F. Z. (2011). "Tüketiciyi Yönlendiren Güç: Öteki Tüketici", 2. Euro Med Academy of Business, http://www.journalagent.com/iuyd/pdfs/IUYD_2_2_7_34.pdf 4 Eylül 2016, Erişim Tarihi: 20.05.2018.
- Park, D.H., Lee, J. ve Han, I. (2007). "The Effect of On-line Consumer Reviews on Consumer Purchasing Intention: The Moderating Role of Involvement", *International Journal of Electronic Commerce*, 11(4): 125-148.
- Richins, M.L. (1983). "Negative word of mouth by dissatisfied consumers: A pilot study", *The Journal of Marketing*, 68: 978.
- Sarıışık, M. ve Özbay, G. (2012). "Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim ve Turizm Endüstrisindeki Uygulamalara İlişkin Bir Yazın İncelemesi", *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(16): 1-22.
- Sujithamrak, S. ve Lam, T. (2005). "Relationship Between Customer Complaint Behaviour and Demographic Characteristics: A Study of Hotel Restaurants' Patrons", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10(3): 289- 307.
- Tripadvisor, (2016). "24 insights to shape your Trip advisor strategy", <https://redforts.com/en/2016/03/17/24-insights-to-establish-your-tripadvisor-strategy/> 11.09.2016, Erişim tarihi : 20.05.2018.
- Tripadvisor (2013). "Social Media, Smartphones ve Tablets Now Essential Travel Tools For U.S. Travelers, According to New Tripadvisor Survey of Mobile ve Social Trends", <http://ir.tripadvisor.com/releasedetail.cfm?releaseid=808058>, Erişim tarihi : 20.05.2018.
- Unur, K., Çakıcı, C. ve Taştan, H. (2010). "Paket Turlardaki Müşteri Şikayetleri ve Seyahat Acentalarının Bu Şikayetlerle Karşılaşma Sıklıkları Üzerine Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3): 391-408.
- Vigilia, G., Minazzi, R., ve Buhalis, D. (2016). "The influence of e-word-of-mouth on hotel occupancy rate", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28 (9): 2035-2051.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ö. D. (2014). "Tüketici Şikayetlerinin Örgütsel Öğrenme Aracı Olarak Değerlendirilmesi: Konaklama İşletmeleri ve Tur Operatörlerine Yönelik Şikayetler Üzerine Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 28(4): 131-148.
- Yüksel, A. ve Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yoo, K. H. ve Gretzel, U. (2009). "Comparison Of Deceptive And Truthful Travel Reviews", İç. Wolfram Höpken, Ulrike Gretzel Ve RobLaw (Ed.), *Information And Communication Technologies in Tourism*, Springer-Verlag, Wien, The Netherlands.
- Xie, K.L., Zhang, Z., Zhang, Z., Singh, A., ve Lee, S.K. (2016). "Effects of managerial response on consumer eWOM and hotel performance: evidence from Tripadvisor", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(9): 2013-2034.

KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU

Sude Seray YAYLAÇIÇEĞİ

Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Yönetim Bilimi
ssyaylalicegi@gmail.com Orcid No: 0000-0002-4846-1119

Özet

Geçmişten günümüze, yönetimin ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren etik tartışmaları da beraberinde gelmiştir. İyi yönetim anlayışı çerçevesinde halka hizmet sunumunda kamu yararını gözetmek ve kamu kurumlarının sarsılan imajını düzelterek güvene dayalı bir ilişki tesis etmeyi amaçlayan devletler etik çözümler arayışına girmiştir. Hazırlanmış olan kanunlar dışsal denetimi sağlamakta yeterli gibi görünse de hem içsel denetim arayışı hem de uygulamalarda ortaya çıkan ve yöneticilerin inisiyatifine kalan durumlar devletleri etik bir altyapı oluşturmaya mecbur bırakmıştır. Ülkemizde bu amaç doğrultusunda kurumsal bir alt yapının oluşturulması ihtiyacı 2004 yılında 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile karşılanmıştır. Bu çalışmada kamu yönetiminde etik kültürün önemi anlatılmaya ve kurulun amaç ve kapsamı açıklanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İyi yönetim, Etik, Kamu Görevlileri Etik Kurulu

Abstract

From the past to the present, the ethical debates have come along since the early periods when management emerged. Within the framework of good management approach, states seeking ethical solutions aimed at protecting the public interest in providing services to the public and establishing a relationship based on trust by correcting the image of public institutions that has been shaken. Although the laws which is prepared seem to be sufficient to provide external control, both the search for internal control and the situations that arise in the practices and which are at the initiative of the administrators have compelled the states to establish an ethical infrastructure. The need to establish an institutional infrastructure for this purpose in our country was met in 2004 with the Law No:5176 on the establishment of the Ethics Committee of Public Servants and amendments some laws. In this study, the importance of ethical culture in public administration is aimed to be explained and the purpose and scope of the board is explained.

Key Words: Good Management, Ethics, Ethics Committee of Public Servants

GİRİŞ

Devletler, iyi yönetim anlayışı doğrultusunda vatandaş ile iyi ilişkiler tesis etmeyi amaçlamaktadır. İyi yönetimin hem sebebi hem de sonucu olarak güven ilişkilerinin kurulması başlıca amacı oluşturmaktadır. İkel bir yönetim, değerlere bağlılık, yozlaşmaların giderilmesi gibi unsurlarla güven ilişkileri sağlamlaştırılmaya çalışılır. Kamu hizmetlerinin uygulanmasında ulus üstü bazı standartlar ortaya konmuştur. Tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, saydamlık ve kamu yararını gözetme gibi değerler iyi yönetim arayışında olan devletlerin hizmet sunumunda uymaları gereken başlıca değerlerdir. Devlet kurumlarında işleyişi gerçekleştiren kamu personelinin bu doğrultuda hizmet sunması beklenmektedir. Personel kılavuz niteliğinde kanunlar ve yönetmelikler hazırlanmış ve uymakla yükümlü kılınmıştır.

Hazırlanmış olan kanunlar dışsal denetimi sağlamakta yeterli gibi görünse de hem içsel denetim arayışı hem de uygulamalarda ortaya çıkan ve yöneticilerin inisiyatifine kalan durumlar devletleri etik bir altyapı oluşturmaya mecbur bırakmıştır. Etik değerler, personel tarafından benimsenmesi ile birlikte kamu hizmetlerinin sunumunda mevzuatın yetersiz kaldığı noktalara ışık tutması, her daim kamu yararını her türlü değer üstünde tutması gereken personele adeta bir vicdan terazisi olması ve dış denetimin yetersiz kaldığı noktada personeli içsel olarak denetime yönlendirmesini amaçlanmaktadır.

Ülkemizde etik kodlar içeren farklı kanun maddeleri bulunmakla birlikte bu dağınık kural ve ilkelerin ortak bir zeminde toplanması ihtiyacı kurumsal bir yapının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda 25 Mayıs 2004 tarihli 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Böylece bu çalışmanın da konusunu oluşturan kurumsal yapı ortaya çıkmıştır. Çalışma literatür taraması, ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi şeklinde yorumlayıcı bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

1.KAMU YÖNETİMİNDE ETİK KAVRAMI

Etik, insanlara neleri yapmaları gerektiğini ya da neleri yapmamaları gerektiğini ortaya koyan ilkeler olarak tanımlanmaktadır. “Kamu etiği, kamu yöneticilerinin, karar alırken ve kamu hizmetlerini yürütürken uymaları gereken dürüstlük, tarafsızlık, hesap verebilirlik, saydamlık, kamu yararını gözetme gibi bir takım ilke ve değerler bütünüdür”. (Eryılmaz, 2010: 330’dan aktaran: Akdeniz,2016,s.61). Devlet, halkın ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin sunumunu kamu örgütleri vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bu hizmetler kamu adına çalışan kimselerce yerine getirilmektedir. Kamu görevlilerinden bu kamusal faaliyetleri öncelikle anayasaya bağlı kalmak kaydıyla ilgili kanun, yönetmelik ve benzeri mevzuatlar çerçevesinde gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bütün bu kanuni düzenlemelerin ortak teması kamu yararının tesis edilmesine dönüktür. Her ne kadar kamu yararı, kanunlarla düzenlenmiş ve güvence altına alınmış olsa da uygulama da her zaman istenilen sonuçlar alınamamaktadır. Hizmetlerin sunumu sırasında ortaya çıkan aksaklıklar, personelin çözüm konusunda yetersiz kalması, kanun maddelerinin açıklarından yararlanılarak kişisel menfaat sağlanması bazen de alenen suç olarak tanımlanmasına rağmen görevli tarafından yükümlülüklerinin ihlali kamu kurumlarının imajını zedelemektedir. Vatandaşa hizmet sunumunda kamu yararını maksimize etmesi beklenen kamu görevlilerinin bu etik dışı davranışları nihai olarak kurumun imajını sarsmakta ve kamu kurumlarına olan güveni azaltmaktadır.(Özdemir, 2008,s2).

Asıl olan kamu görevlilerinin hizmet sunarken davranışlarını kamu yararı bilinciyle sergilemesidir. Bu noktada iki etkenden söz edilebilir. Birincisi, davranışları dışsal olarak tanımlayan yasalar, ikincisi ise içsel denetimi sağlayan etikdir. Yasalar yoluyla etik değerler ortaya konmakla birlikte görevli kendisi ile baş başa kaldığında karar verme noktasında bir iç denetime ihtiyaç duyulmaktadır. “Kamu görevlilerinin davranışlarının içsel belirleyicisi olarak ele alındığında ise kamu yönetimi etiği, kamu görevlilerinin eylemlerini, bireysel ahlaki değerleri referans alarak yapması anlamına gelmektedir. Bu perspektifte önemli olan, kamu görevlisinin ahlaki gelişmişlik düzeyidir.” (Maesschalcs, 2004:21’den aktaran: Özdemir, 2008 s7). Kamu görevlisinden beklenen etik davranış kodları kısaca tarafsızlık, saydamlık, hesap verebilirlik, dürüstlük, kamu yararını gözetme olarak özetlenebilir.(Sayan,2017,s7)

1.1Kamu Kurumlarında Yolsuzlukla Mücadelede Kapsamında Etik Kavramı

Birbirinden farklı etik dışı davranışlar sergilenmesine karşın kamu kurumları yolsuzluk kelimesiyle anılır olmuştur. Yolsuzluk kavramı yalnızca ülkemizde değil dünyada genel olarak yaygınlaşmış bir kamu hastalığı olarak görülmektedir. Başta yolsuzluk ile mücadele ve daha geniş anlamda etik dışı davranışların önlenmesi konusunda dünyada yayılan bazı değerler hükümetlerce tartışılır olmuştur. Kamu kurumlarının saydamlığı, görevlilerin tarafsızlığı, kamu yararının kişisel menfaatin üstünde tutulması gibi bir takım ilkeler uluslararası örgütler yoluyla etik kodlar haline getirilmiş üye ülkelere benimsenmesi ve tatbik edilmesi beklenmiştir. Bu doğrultuda yolsuzlukla mücadelenin ulus üstü bir değere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu bağlamda ülkemizde yolsuzlukla mücadele kapsamında etik tartışmaların alevlendiği ve Avrupa Birliğinin raporları, teşvikleri ile alt yapı adına çalışmaların başladığı söylenebilir. Avrupa birliğinin tavsiyelerinin başında yolsuzlukla mücadele kapsamında stratejilerin oluşturulması, bu mücadeleyi koordine etmek üzere merkezi bir kurumun kurulması, kurum yoluyla politikaların üretilmesi, tatbik edilmesi ve denetlenmesi, şeffaflık kavramının ön plana çıkarılması yer almaktadır. (Sayan,2017,s7)

AB’nin tavsiyeleri, hükümetin yeni kamu yönetimi yaklaşımları doğrultusunda iyi yönetim arayışı ve kamu sektöründe etik alt yapının tek bir zeminde toplanmasına duyulan ihtiyaç doğrultusunda 2004 yılında yürürlüğe giren 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile etik yönetimin ihtiyaç duyduğu kurumsal yapı oluşturulmuştur.

2.KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU

Türkiye’de etik kültürün yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi açısından etik bir alt yapının oluşturulmasında 5176 sayılı kanun önemli bir zemin hazırlamıştır. Böylece etik kültürünün ulusal düzeyde ele alınmasında kurumsal bir yapı oluşturulmuş. Daha sonra kamu görevlilerinden uymaları beklenen etik kodların tanımlanması, bu etik ilkelerin ihlali durumunda nasıl bir yöntem izleneceğinin ortaya konulması ve kanunda açıklanmamış bazı alanların aydınlatılması amacıyla “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.(Akdeniz,2016,s.62)

Kurul yalnızca etik ilkeler ortaya koymakla yetkili kılınmamıştır. Çeşitli yollarla etik kültürün yaygınlaştırılması (eğitim, seminer, çeşitli yayınlar vb), etik davranış ilkelerine uygun hareket etmeyen görevliler hakkında etik ihlal kararlarının verilmesi gibi görevler üstlenmiştir.

Burada hemen belirtmek gerekir ki Türkiye’de etikle ilgili ilk düzenlemeler 5176 sayılı kanun ve 2005 tarihli yönetmelikten ibaret değildir. Çeşitli kanun ve yönetmeliklerle doğrudan ve ya dolaylı bir şekilde etik ilkeler tanımlanmıştır. Bunlardan bazıları; 1982 Anayasasının 10.129. ve 137. Maddeleri,657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşlere Dair Kanun, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu. (Sayan,2017,s8)

2.1. 5176 Sayılı Kanunun Amacı

Kanunun amacı birinci maddede şu şekilde ifade edilmektedir. “kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararı gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulunun kuruluş, görev ve çalışma usul ve esaslarının belirlenmesidir.”(Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun [5176],2004, madde1). Bu maddeden hareketle kurulun amacının etik ilkeleri belirlemekle kalmayıp uygulamalarını da gözeticeği açıkça anlaşılmaktadır. Böylece kurulun kural koymak ve denetleyici olmak üzere iki ana işlevinden söz etmek mümkündür.

Aynı maddenin devamında kurulun kapsamıyla ilgili tanımlama yapılmıştır. Bu hükme göre “genel bütçeye dâhil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dahil tüm personeli kapsar. Fakat bu kanunun kapsamı dışında bırakılan bir alan da söz konusudur”.

Yine ilgili maddede sıralandığı üzere “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ve üniversiteler hakkında bu kanun hükümleri uygulanmaz”.(5176,2004, madde1). Kurula başvuruların en az genel müdür ve eşiti seviyedeki kamu görevlileri için yapılabilir olması, kanun maddesinde hangi kuruluşların kapsama dahil edileceğinin açıklanması ve yine bu hükümlerin kimlere uygulanamayacağının belirtilmesinden şu sonuca varmak yanlış olmayacaktır. Kurulun denetim alanının dar tutulması ve bunun üst düzey kamu görevlilerini kapsamı iki bakımdan faydalıdır. Bunlardan ilki kapsamın darlığı kurulun daha net bir hedefe odaklanmasını sağlamaktayken ikincisi üst düzey yöneticileri denetim ve eğitim alanına alarak kurumlarda tepeden aşağıya bir dönüşüme katkı sağlayacaktır. Etik gibi hassas konularda kurum yöneticilerinin tavrı kurum kültüründe ve dolayısıyla kurumda çalışan personel davranışı üzerinde oldukça etkili olacaktır.

2.2.Kuruluş Esasları

Kuruluşa ilişkin esaslar ilgili kanunun ikinci maddesinde açıklanmaktadır. Buna göre Cumhurbaşkanı, kanun kapsamındaki konularda her türlü kararı almak ve uygulamak üzere üyeleri seçer ve atar. Üyeler;

- Bakanlık görevi yapmış olanlar arasından bir üye,

- İl belediye başkanlığı yapmış olanlar arasından bir üye,
- Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeliği görevlerinden emekliye ayrılanlar arasında üç üye,
- Üniversitelerde rektörlük veya dekanlık görevinde bulunmuş öğretim üyeleri veya bunların emeklileri arasından iki üye,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında en üst kademe yöneticiliği yapmış olanlar arasından bir üye

Olmak üzere biri başkan toplam on bir üye seçilir ve atanır.

Cumhurbaşkanı tarafından atanan bu üyelerin görev süreleri 4 yıldır. “Süresi dolan üyeler Cumhurbaşkanınca yeniden seçilebilirler. Kurul üyelerinin görevlerine süreleri dolmadan son verilemez. Ancak üyeler, ciddi bir hastalık ya da engellilik nedeniyle iş görememeleri veya atamaya ilişkin şartları kaybetmeleri halinde, atandıkları usule göre görevden alınabilirler. Üyeler görevi kötüye kullanmaktan veya yüz kızartıcı bir suçtan mahkum olmaları halinde Cumhurbaşkanı onayıyla görevden alınır. Görevden alma nedeniyle veya süresi dolmadan herhangi bir sebeple boşalan Kurul üyeliklerine bir ay içerisinde Cumhurbaşkanınca yeniden atama yapılır. Bu şekilde atanan üye, yerine atandığı üyenin görev süresini tamamlar” (5176,2004, madde2). Burada hemen belirtmek gerekir ki 5176 sayılı kanunun ilk taslağında görevden alınan üyelerin yerinin doldurulmasına ilişkin süre bilgisi bulunmamaktaydı. Bu da işleyişi engellediği hususunda eleştirilere maruz kalmaktaydı. Burada önemli olan husus kurulla ilgili eleştirilerin dikkate alınarak geliştirilmesi yönünde ciddi bir çabanın varlığıdır.

Kurulun toplanabilmesi için başkanın daveti ve altı üye gerekmektedir. Kararlar üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alınmaktadır. Kurul ayda dört defa toplanır ve üyelerin toplantıya katılımı esastır. Arka arkaya üç toplantıya veya bir yıl içinde toplam on toplantıya katılmayan üyeler istifa etmiş sayılırlar. Yine ilgili kanunun ikinci maddesinde belirtildiği üzere kurulun sekretarya hizmetleri Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı tarafından yerine getirilir.(2018 yılından önce bu hizmeti Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü yerine getirmekteydi.) Kurulun bütçesi de aynı bakanlığa aktarılmaktadır. Kurulun kendine ait personel ve bütçesinin olmayışı çalışmalarını olumsuz etkileyebilir. Bu bağlamda eleştiriler gündeme gelmektedir.

2.3.Kurulun Görevleri

İlgili kanunun üçüncü maddesinde de tanımlandığı üzere Kurul, “kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek, etik davranış ilkelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla re’sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makamlara bildirmek, kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmakla görevli ve yetkilidir.” (5176,2004, madde3). Ayrıca ilgili kanunun yedinci maddesine göre kurul tarafından hazırlanan yönetmelikler Cumhurbaşkanının onayı ile yürürlüğe konulmaktadır.

2.4.Kurula Başvuru esasları

5176 sayılı kanunun dördüncü maddesinde ve 2005 tarihli Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin otuz üçüncü maddesinde başvuru usulü açıklanmaktadır. Buna göre en az genel müdür veya eşiti seviyedeki kamu görevlileri hakkında etik ihlal iddiası ile başvuruda bulunulabilir. Başvurular, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunda belirtilen esaslara uygun olmak kaydıyla, medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip vatandaşlar tarafından ve Türkiye’de yaşayan yabancı gerçek kişiler tarafından yapılabilmektedir. Başvuru sahibinin bir menfaati olması koşulu aranmamaktadır. Haklı bir gerekçeye dayanmayan ve yeterli belge sunulmayan başvurular kabul edilmemektedir. Aynı zamanda başvuru konusu yargı organlarında görülmekte veya yargı organları tarafından karara bağlanmış ise kurula başvuru yapılamaz. Başvuru yapıldıktan sonra yargıya intikal eden işlemler durdurulur.

Yönetmelikte üç başvuru biçimi sıralanmıştır. Bunlar; yazılı dilekçe, elektronik posta, tutanağa geçirilen sözlü başvuru yollarıdır. Dilekçede başvuruda bulunan kimsenin adı, soyadı, adresi ve imzası bulunmalıdır. Dilekçede etik ihlal iddiasına dair bilgi ve belgeler açıkça belirtilmelidir. Ayrıca kurul

yetkisi dahilinde bulunan bir görevlinin etik ihlaline ilişkin bilgileri bir şekilde re'sen de harekete geçme yetkisine sahiptir. Dilekçelerin işleme alınmasını takip eden süreç 5176 sayılı kanunda şu şekilde belirtilmektedir. “Kurul, başvurular hakkındaki inceleme ve araştırmasını etik davranış ilkelerinin ihlâl edilip edilmediği çerçevesinde yürütür. Kurul, kendisine şikâyet veya ihbar yoluyla ulaşan başvurular üzerine yapacağı inceleme ve araştırmayı en geç üç ay içinde sonuçlandırmak zorundadır.”(5176,2004, madde5)

Kurulun araştırma yetkisini güçlendirmek adına 5176 sayılı kanunun altıncı maddesinde, ihtiyaç duyulması halinde başvuru konusuna ilişkin belgelerin bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından Kamu Görevlileri Etik Kuruluna vermesi kanun hükmüne bağlanmıştır. Kurul ilgili kişi hakkında araştırmalarının sonucunda etik ihlal kararı verme yetkisine sahiptir. Araştırmanın sonucu ilgililere bildirilmekle birlikte kararlar yargı denetimine açıktır. Kurul kararlarının resmi gazetede yayınlanmasını içeren hüküm 2010 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından, anayasanın 38. Maddesine aykırı olduğu gerekçesi ile kaldırılmıştır. Kurulun kişileri açıklayarak kamuoyunu bilgilendirmek suretiyle gerçekleştirdiği yaptırım yetkisi elinden alınmıştır. Etik ihlal kararları 2015 yılından itibaren kurumun resmi sayfasında kişi, kurum adı belirtilmeden paylaşılmaktadır.

Anayasa mahkemesinin iptal kararına ilişkin gerekçesi şu şekilde özetlenebilir. “...Resmi Gazete ile kamuoyuna duyurulması ilgilinin herkese teşhiri anlamına gelmekte; bu durum ise bütün temel hak ve özgürlükler için dokunulmaz ve her türlü değerler ölçütünün dışında kabul edilen insan onuru ile kişinin maddi ve manevi varlığının önemli ölçüde zedelenmesine yol açmaktadır. Öte yandan, Kamu Görevlileri Etik Kurulu kararının idari yargı tarafından iptal edilerek maddi olguların mevcut olmadığının tespiti halinde, Yasa gereği bu iptal kararının da Resmi Gazete’de yayımlanmasının, daha önceki yayım nedeniyle yazılı ve görsel medyaya haber teşkil edip farklı subjektif değerlendirmelere maruz kalarak onuru zedelenen ve toplum önünde teşhir edilen kişilerin, uğradıkları manevi zararlarını tümüyle gidermeyeceği de açıktır... kişi özgürlüğü ile kamu gücünün kullanılması arasındaki hassas dengenin özgürlük aleyhine bozulması demektir. Bu nedenle kural demokratik toplum düzeninin gereklerine ve adalet ilkelerine dolayısıyla hukuk devletine ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına aykırı bulunmaktadır...”(Anayasa mahkemesi kararı/ Karar Sayısı : 2010/33)

3. YÖNETMELİK

3.1.Yönetmeliğin Amacı

Yönetmeliğin birinci maddesinde amacı belirtilmektedir. Bu yönetmeliğin amacı kamuda etik kültürü yerleştirmek, etik davranış ilkelerini belirlemek, ilkelere uygun davranış sergilemesi açısından personele yardımcı olmak, görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini arttırmak, halkı kamu görevlilerinden bekleme hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek olarak tanımlanmıştır. İkinci maddesinde ise kapsamı tanımlanmaktadır. Yönetmeliğin kapsamı 5176 sayılı kanunun kapsamı ile aynıdır. Ayrıca kanunda detaylı bir şekilde yer almayan başvuru usul ve esasları yönetmelikte ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.2.Etik Davranış İlkeleri

Yönetmeliğin ikinci bölümünde kamu görevlilerinden uyması beklenen 18 davranış ilkesi sıralanmış ve detaylı bir şekilde açıklanmıştır.(madde5-22 arası).

- Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci;

Buna göre kamu görevlilerinden ilk olarak görevlerini yerine getirirken kamu hizmeti bilincinde olması beklenmektedir. Gelişimci ve katılımcı olması beklenen kamu görevlisi hizmetleri yerine getirirken tarafsızlığı, saydamlığı, dürüstlüğü, kamu yararı gözetmeyi, hesap verilebilirliği, öngörülebilirliği, hizmette yerindenliği ve beyana güveni esas alır.

- Halka hizmet bilinci;

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçları en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini arttırmayı, hizmetten yaralananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olmayı hedefler.

- Hizmet standartlarına uyma;

Kamu görevlilerinden hizmetleri belirlenen standartlara uygun gerçekleştirmeleri beklenir. Ayrıca işlemlerle ilgili vatandaşa bilgi vermek ve aydınlatmakla da görevlidir.

- Amaç ve misyona bağlılık;

Kamu görevlileri ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket ederler.

- Dürüstlük ve tarafsızlık;

Kamu görevlilerinden tüm eylemlerinde yasallık, adalet, eşitlik, dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket etmesi beklenir. Kamu görevlilerine tanınmış olan takdir yetkisinin kullanımında kamu yararı gözetmesi, her türlü keyfilikten uzak kararlar alması beklenmektedir.

- Saygınlık ve güven;

Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranırlar. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen davranışlardan kaçınırlar.

- Nezaket ve saygı;

Kamu görevlileri üstleri, astları, meslektaşlarına ve hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı olmalıdır.

- Yetkili makamlara bildirim;

Kamu görevlileri, yönetmelikle belirlenen etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemden haberdar olduklarında ya da gördüklerinde durumu yetkili makamlara bildirirler. Kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutar ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri alırlar.

- Çıkar çatışmasından kaçınma;

Kamu görevlileri görevlerini icra etmesinde tarafsızlığını ve objektifliğini etkileyen her türlü menfaatten kaçınmalıdır. Görevliler çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptirler.

- Görev ve yetkinin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması;

Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz ve aracılıkta bulunamazlar, akraba, eş, dost ve hemşeri kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar.

- Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı;

Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır. Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir. Kamu görevlileri, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye alamazlar ve menfaat sağlayamazlar. Ayrıca ilgili maddenin devamında kapsam dışında bırakılan hediyeler sıralanmaktadır.

- Kamu malları ve kaynakları kullanımı;

Kamu görevlilerinden kamu mallarını ve binalarını korumaları, her an hizmete hazır bulundurmaları beklenmektedir.

- Savurganlıktan kaçınma;

Kamu görevlileri, kamu kaynaklarının kullanımında savurganlıktan kaçınmalıdır. Verimli ve tutumlu davranmalıdır.

- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan;

Kamu görevlileri yetkilerini aşan, kurumları bağlayan aldatıcı ve gerçek dışı beyanlardan kaçınmalıdır.

- Bilgi verme saydamlık ve katılımcılık;

Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi ve belgeleri, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanununda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verilirler.

- Yöneticilere hesap verme sorumluluğu;

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olurlar.

- Eski kamu görevlileriyle ilişkiler;

Kamu görevlileri, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandıramaz, onlara imtiyazlı muamelede bulunamaz.

- Mal bildiriminde bulunma;

Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar. Kurul, gerek gördüğü takdirde mal bildirimlerini inceleme yetkisine sahiptir. Mal bildirimindeki bilgilerin doğruluğunun kontrolü amacıyla ilgili kişi ve kuruluşlar (bankalar ve özel finans kurumları dâhil) talep edilen bilgileri, en geç otuz gün içinde Kurula vermekle yükümlüdürler. Kamu görevlilerinin uymakla yükümlü oldukları etik ilkeler Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından yukarıda sayıldığı üzere sıralanmıştır.

3.3 Etik Kültürün Yerleştirilmesi

Kamu kurumlarında etik kültürün oluşturulması için ortaya koyulan bu ilkelere uymakla yükümlü olan kamu görevlileri etik sözleşmesini imzalamakla yükümlü kılınmışlardır. Ayrıca kuruluşların yetkili sicil amirleri, personeli bu etik davranış ilkelerine göre değerlendirmelidir. Kamu kurumlarında istihdam edilen bütün çalışanlar etik davranış ilkeleri ve bu ilkelere ilişkin sorumlulukları hakkında bilgilendirilmelidir. Kurul etik kültürü geliştirmek ve yaymak adına her türlü çalışmayı, araştırmayı, yayın, anket, kamuoyu yoklaması, bilimsel toplantılar gibi her türlü faaliyeti gerçekleştirebilir. Kamu görevlileri için eğitim faaliyetlerini düzenler, bu konularda üniversitelerle, bakanlıklarla veya sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılabilir.

SONUÇ

Neredeyse yönetimin ortaya çıktığı en eski çağlardan beri tartışılan bir kavram olarak etik, günümüz kamu yönetimi sistemleri için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Yolsuzluk, rüşvet gibi tüm dünyada yaygın olarak görülen kamu hastalıklarının giderilmesi, yönetimlerin şeffaf, dürüst, tarafsız, hesap verebilir ve kamu yararı kaygısı taşıyan yapılara dönüşmesi bütün devletlerin ortak kaygısını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği gibi ulus üstü yapıların yolsuzlukla mücadele kapsamında yürüttükleri çalışmalar ve tavsiyeleri doğrultusunda Türkiye’de de önemli adımlar atılmıştır. Çeşitli kanun ve yönetmeliklerle bazen doğrudan bazen dolaylı olarak düzenlenmiş olan etik ilkeler olmasına karşın halkın kurumlara olan güvensizliği hükümetleri yeniden düşünmeye zorlamıştır. Uluslararası örgütlerin tavsiyeleri ile birlikte kurumsal bir alt yapı eksikliği fark edilmiş ve bunun giderilmesine dönük adımlar atılmıştır. 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5176 sayılı kanun ile bütün kamu kurumlarını kapsayacak şekilde etik alt yapının kurumsal zemini hazırlanmış ardından 2005 yılında çıkarılan yönetmelik ile de ilkeler, usul ve esaslar ortaya konulmuştur.

Kamu sektörünün piyasada geniş bir alana sahip olduğu gerçeği düşünüldüğünde etik ilkeler doğrultusunda hizmet sunmanın önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Devletten aldığı yetki ile hizmet sunumunu gerçekleştirilmesi beklenen kamu görevlilerinin kanunlar yoluyla denetlenmesi bir yere kadar sonuç vermektedir. Dış denetimin etkinliği ve yeterliliği tartışma konusu olmaya devam ederken Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile birlikte görevlilerin iç denetim mekanizmaları harekete geçirilmek istenmiştir. Bazı durumlarda kamu görevlileri karşılaştıkları olayların çözümü noktasında kendisi ile baş başa kalmaktadır. Kanunlarda veya yönetmeliklerde karşılaşılabilecek her duruma ilişkin bir çözüm yolu tanımlamanın neredeyse imkansız olduğu aşikardır. İşte bu gibi beklenmedik durumlarda dahi kamu görevlisi kararlarını kamu yararı hedefinden şaşmadan, tarafsız, dürüst bir şekilde almalıdır. Kurulun yerleştirmeyi amaçladığı etik kültür tam da bu alanlarda yöneticiler tarafından özellikle tatbik edilmesi gereken ilkeler olarak düşünmek yanlış olmayacaktır.

Yalnızca ilkeler ortaya koymakla kalmayıp çeşitli eğitim faaliyetleriyle de bunları yaygınlaştırmayı ve kamu görevlilerine açıklamayı görev edinen kurul bu konuda çeşitli projelere imza atmıştır ve çalışmalarına da halen devam etmektedir. Yine de ne kadar eğitim verilirse verilsin etik, kişinin ahlaki zeminiyle sınırlı kalacaktır. Alınan bütün önlemlere karşı yolsuzluk, rüşvet gibi etik dışı davranışların hala devam ediyor olması da etik ilkelerin tek başlarına bu sorunların çözümünde yeterli olmayacağını ortaya koymaktadır. Kişinin ahlaki düzeyi, maaş, çalışma koşulları, yöneticilerin ve diğer çalışanların tavrı gibi bir çok etken görevlilerin etik davranmasında birer değişken olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan bu çalışmadan yola çıkarak etik kültürün oluşturulması ve yerleştirilmesi doğrultusunda Türkiye'nin 2004'ten bu yana hızla çalışmalar yürüttüğü, önemli adımların atıldığı ve atılmaya da devam edildiği görülmektedir. Etik yalnızca kamu görevlilerinin sergilemesi beklenen davranış ilkeleri değil aynı zamanda toplumun her alanında uygulanması gereken ilkelere de karşılık gelir. Kamu hastalığı olarak tanımladığımız yolsuzluk, rüşvet gibi etik dışı davranışlar kamu görevlilerinin yalnız başına gerçekleştirebilecekleri eylemler değildir. Bu doğrultuda halkın da bilinçlendirilmesinin önemi kavranmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, İbrahim(2016).”Kamu Görevlileri Etik Kurulunu Yeniden Düşünmek.” Sayıştay Dergisi, Sayı(103), 59-83.
- Özdemir, Murat(2008).”Kamu Yönetiminde Etik.” ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı(7),179-195.
- Özkal Sayan, İpek(2017). Farklı Ülkelerdeki Etik Kurul İncelemesi. Yolsuzluğun Önlenmesi ve Etiğin Teşviği İçin Teknik Destek Projesi.
- Resmi Gazete(8.6.2004). Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5176.
- Resmi Gazete(13.4.2005). Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği
- Anayasa Mahkemesi Kararı: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100518-20.htm>
<http://www.etik.gov.tr/>

TÜRKİYE’DE HAYAT BİLGİSİ EĞİTİMİ ALANINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN (2017-2020) EĞİLİMLERİ

Ahmet Kıyanççek

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi
Orcid Number: 0000-0002-6001-053X

Özet

Hayat bilgisi dersi ilköğretim ve öğrenmenin yüksek hızda olduğu dönemde öğrencilere yaşadığı ülkeyi ve yaşamı boyunca kullanması gereken birçok temel beceriyi kazandıran önemli bir derstir. Bu kapsamda; bu çalışmada amaç, 2017-2020 yılları arasında YÖK tez de erişime açık olan hayat bilgisi eğitimi alanında yapılan tez çalışmalarının; konu alanları, türleri, veri toplama yöntemleri, yayın yılı ve veri analiz yöntemleri inceleyerek Türkiye’de hayat bilgisi eğitimi alanında yapılan tezlerin araştırma eğilimini belirlemek ve araştırmacıların yararlanacağı bir kaynak oluşturmaktır. Araştırmada veriler toplanırken nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılacaktır. Toplanan verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini; 2017-2020 yılları arasında hayat bilgisi eğitimi alanında YÖK tez veri tabanından ulaşılabilen 44 Yüksek Lisans 5 doktora tezinden oluşturmuştur. Araştırma bulguları Tezlerin sınıflandırılması amacıyla, microsof excel programında veri toplama çizelgesi oluşturularak Tez yazılan üniversite, yıllara göre tez sayıları, tezlerin konu Alanlarına göre dağılımı, örneklem ve çalışma grubuna, Kullanılan veri toplama ve analiz desenlerine göre veriler sınıflandırılmıştır. Araştırma sonucunda 2017-2020 arasında en çok tez Kırşehir Ahi Evran ve Fırat Üniversitesi yapıldığı, 2020-2017 yılları arasında en fazla tezin 2019 yılında yazıldığı ayrıca en fazla öğretmen evren ve örnekleme üzerinde çalışıldığı, veriler analiz edilirken en çok içerik analizi kullanılırken, veri toplama yöntemlerinden en fazla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre araştırmacılara az kullanılan araştırma yöntemi ve analiz desenlerini kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tez, Hayat Bilgisi Eğitimi, Eğilimler

THE TRENDS OF POSTGRADUATE THESES (2017-2020) ON LIFE SCIENCES EDUCATION IN TURKEY

Abstract

It is an important course that gives students many basic skills that must be used throughout their country and life when the teacher is at high speed. In this context, the aim of this research is to determine the research trend of theses in the field of life science education in Turkey by examining films, fields, types, data collection methods, publication year and data analysis methods of theses in the field of life science education which are open to YÖK thesis access between 2017-2020 and to create a source While collecting data in the research, tissue examination method of quantitative research methods will be used. Analysis of collected data the ISE content analysis method was used. The sample of the research was composed of 44 Master's and 5 doctoral theses which can be accessed from YÖK thesis database in the field of life science education between 2017-2020. Research findings in order to classify theses, data collection schedule was created in microsof excel program and data were classified according to the university, thesis number according to years, distribution of theses according to subject areas, sample and Study Group, data collection and analysis patterns used. Fırat Ahi Evran University Kırşehir as a result of research and thesis, between 2017-2020, made of a maximum between the years 2019 and most of it is written in the thesis 2020-2017 the universe and the sample the teacher work, analyzing the data using content analysis when data collection when most of the methods document analysis qualitative research methods were used more. According to the results of the study, researchers were advised to use underused research methods and analysis patterns.

Keywords : Thesis, Life Sciences Education, Trends

GİRİŞ

Eğitim bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden uzun bir süreçtir. “Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 1984: 12). Eğitim sistemlerinin, içinde yaşadığımız karmaşık dünyayı anlayabilecek, yeniden yorumlayabilecek ve dönüştürebilecek, özgür düşünebilen, önyargılardan uzak, karşılaştığı karmaşık sorunları etkili biçimde çözebilecek, doğru ve etkili kararlar alabilen akılcı bireyler ve aynı zamanda yurttaşlar yetiştirme yükümlülüğü de açıktır (Vural & Kutlu, 2004, s.198). Bireyin Tanrıverdi, Polat ve Apak (2005), Eğitim-öğretim hayatının en temel basamağının ilköğretim aşaması olduğunu, ayrıca ilköğretimin bilimsel düşünme becerisi, çağa ayak uydurabilen bireyler yetiştirmenin yanı sıra genel kültür sahibi, bilinçli, her anlamda etkin bir vatandaşta bulunması gereken özelliklere sahip, zihinsel, duyuşsal ve bedensel yönlerden gelişmiş bireylerin yetişmesine hizmet ettiğini ifade etmektedirler. (Akt: Yıldırım, 2015). Ayrıca ilköğretim aşaması aile eğitiminden sonra uzun yıllar boyunca devam eden eğitim sisteminin temellerini oluşturduğundan dolayı eğitimin en önemli aşamalarından bir tanesidir. Bu aşamada öğrenci eğitim ile birlikte yaşadığı toplumun yapısını öğrenerek toplum veya eğitim süreci içerisinde hangi beceri ve değerlere sahip olacağının yavaş yavaş farkına varmaya başlar. Çünkü bugünkü eğitim sistemlerinde çağdaş okulun amacı, topluma yapıcı, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmektir (Aybek, 2010). İlköğretim kurumlarında, öğrencilerin sosyal yaşama hazırlanması ve istenen değerlerin öğrencilere kazandırılması görevini diğer derslerin yanı sıra birinci kademede hayat bilgisi dersi üstlenmiştir. Yel & Aladağ (2014) Bu kapsamda (Meb,2018) tarafından hayat bilgisinin amaçlarını;

- Kendini ve yaşadığı çevreleri tanıır.
- Aile ve toplumun değerlerine sahip olur.
- Milli ve manevi ve insanı değerleri yaşantısal hale getirir.
- Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olur.
- Kişisel bakım becerilerini geliştirir.
- Sağlıklı ve güvenli yaşam bilinci edinir.
- Sosyal katılım becerisi kazanır
- Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinir.
- Kaynakları verimli kullanma beceresi geliştirir.
- Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur
- Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanır, olarak açıklamıştır.

Hayat Bilgisi dersi, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyi incelemesini sağlayarak, çerçevesi ve sorumlulukları hakkında doğru ve sağlam bilgiler ile çevresine uyum sağlaması için uygun ve gerekli beceriler öğretmek amacı ile düzenlenen bir derstir. (Binbaşoğlu,2003). Hayat bilgisi dersi ile öğrenciler medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, eleştirel düşünme, zamanı etkili ve verimli kullanma gibi 21.yy becerilerini geliştirmeyi amaç edinen temel derslerden bir tanesidir. Hayat bilgisi dersi, öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önüne alarak düzenlenen ihtiyaçlarına ilgi alanlarına meraklarına yönelik yaşanan hayatın içinden gelen toplum hayatının içinden gelen toplum hayatının ve doğal çevrenin öğrencilere yönelik tüm yönlerin gerçek ortamdaki tüm doğallığına yönelik bir derstir. (Bektaş, 2009). Bu kapsamda araştırmanın amacı 2017-2020 yılları arasında hayat bilgisi alanında yapılan lisansüstü tez çalışmalarının analizini yaparak bu alanda araştırmaya yapacak araştırmacılara bir rehber olması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır;

1. 2017-2020 yılları arasında Hayat bilgisi alanında kaç tez yayımlanmıştır?
2. Yazılan tezlerde hangi araştırma yöntemleri ve modelleri kullanılmıştır?
3. Yazılan tez çalışmalarında hangi çalışma grupları seçilmiştir?
4. 2017-2020 yılları arasında yürütülmüş tezlerin konuları (temaları) nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, nitel sürecin izlendiği, nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı (Gözlem, görüşme, doküman incelemesi), olgu ve olayların kendi ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulduğu araştırmalar olarak

tanımlamıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016). Bu çalışma nitel veriler toplanırken nitel araştırma yöntemi doküman incelemesi deseni kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini ifade eder Yıldırım ve Şimşek (2016).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini 2017-2020 arasında YÖK tez de yer alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bağliında hayat bilgisi geçen ve erişme açık olan Tezerlerden oluşmuştur. Araştırma amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme seçilmiştir. Ölçüt örnekleme, daha önceden belirlenmiş birçok kriteri taşıyan bütün durumların çalışılmasıdır. Yıldırım ve Şimşek (2016).

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler analiz ederken içerik analizi ile modellenmiştir. İçerik analizi, geniş bir zaman diliminde bir alanda yapılan çalışmaların eğilimlerini ve gelişmelerini betimlemeyi ve ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalık ve Sözbilir (2014). Elde edilen bulgular uzman görüşüne sunulmuş yapılan düzenlemeler sonucunda elde edilen bulgular frekans ve (%) olarak verilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1: Üniversitelerde Yapılan Tez Sayıları

Yazılan Üniversite	YÜKSEK LİSANS		DOKTORA	
	F	%	F	%
Ordu Üniversitesi	1	2		
Samsun Üniversitesi			1	20
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	2	5		
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1	2		
Ankara Üniversitesi	1	2		
Ordu Üniversitesi	1	2		
Anadolu Üniversitesi			1	20
Gazi Üniversitesi	1	2		
Gaziantep Üniversitesi	2	5		
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	2		
Çukurova Üniversitesi	1	2		
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	2	5		
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	2		
Fırat Üniversitesi	4	9		
İnönü Üniversitesi			1	20
İstanbul Üniversitesi	1	2	2	40
İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi	3	7		
Kocaeli Üniversitesi	2	5		
Trakya Üniversitesi	1	2		
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	5		
Marmara Üniversitesi	3	7		
Kırşehir Ahi Evren Üniversitesi	4	9		
Sakarya Üniversitesi	3	7		
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	2		
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	2		
Balıkesir Üniversitesi	1	2		
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	2		
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	1	2		
Mersin Üniversitesi	1	2		
Yozgat Bozok Üniversitesi	1	2		
Toplam	44	%100	5	%100

Tablo 1 de 2017-2020 yılları arasında Hayat bilgisi eğitimi alanında yazılan lisansüstü tez sayıları üniversitelere göre sınıflandırılmıştır. Tablo incelendiğinde bu alanda en fazla tez 4 (%9) yüksek lisans tez ile Fırat üniversitesi ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi birinci sırada, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi 3 (%7) ikinci sırada yer almaktadır. Doktora tezlerinde ise 2 (%40) İstanbul Üniversitesi en fazla doktora tezi yazılan Üniversite olmuştur.

Tablo 2: Yıllara Göre Yapılan Tez Sayıları

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora	
	F	%	F	%
2017	7	16	1	20
2018	8	18	1	20
2019	24	55	2	40
2020	4	9	1	20
TOPLAM	44	%100	5	%100

Tablo 2 de Hayat bilgisi alanında yapılan tezlerin yıllara göre dağılımı verilmiştir. Bu tabloya göre 2017-2020 yılları arasında en fazla yüksek lisans tezi 2019 yılında 24 (%55), daha sonra 2018 yılında 8 (%18), 2017 yılında 7 (%16), 2020 yılının ilk 5 ayında 4 (%9) tez yazılmıştır. En fazla doktora tezi ise 2 (%40) 2019 yılında yazılmıştır.

Tablo 3: Yapılan Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Tez Konuları	F	%
Öğretmen Görüşü	15	28
Öğrenci Görüşü-Tutum- Başarı Düzeyi	9	17
Veli Görüşü	1	2
Öğretim Programı	7	13
Ders Kitabı	7	13
Değer Öğretimi	3	6
Vatandaş Görüşü	1	2
Tez Analizi	2	4
Sosyal Beceri	1	2
Drama	1	2
Hayat Bilgisi Dersi	7	13
Toplam	54	%100

Tablo 3 de 2017-2020 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin konu eğilimleri verilmiştir. Bu tabloya göre en çok çalışılan konu 15 (%28) ile öğretmen görüşü olmuştur. Öğretmen görüşünden sonra en fazla çalışılan konular 9 (%17) öğrenci görüş, tutum, başarı düzeyi, öğretim programı, hayat bilgisi dersi ve ders kitabı 7 (%13), değer öğretimi 3 (%6), tez analizi 2 (%4), Vatandaş görüşü, veli görüşü, sosyal beceri, drama 1 (%2) konularına ilişkin tezler yapıldığı görülmektedir.

Tablo 4 : Örneklem Gruplarına Göre Yapılan Tez Sayıları

Örneklem veya Çalışma Grubu	F	%
Öğretmen	17	34
Öğrenci	15	30
Öğretim programı	5	5
Ders Kitapları	9	18
Çizgi filmler	1	2
Vatandaş	1	2
Tezler	2	4
Toplam	50	%100

Tablo 4'te 2017 -2020 yılları arasında Hayat bilgisi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan örneklem yer almaktadır. Yapılan tezler arasında en fazla 17 (%34) tezde öğretmen örneklemini kullanılmıştır. Daha sonra 15 (%34) öğrenci, 9 (%18) ders kitapları, 5 (%5) öğretim programı, tezler 2 (%4), çizgi filmler ve vatandaş 1 (%2) örneklemi üzerinde çalışılmıştır.

Tablo 5: Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri	F	%
Tarama	14	25
Deneyisel/Yarı Deneyisel	3	6
Eylem	5	9
Doküman Analizi	10	25
Durum Çalışması	8	18
Paralel Desen	1	2
Görüşme	6	11
Olgubilim	4	7
Meta analiz	1	2
Tarihsel Araştırma	1	2
Gözlem	2	4
Çeşitleme	1	2
Birleştirme Deseni	1	2
Toplam	57	%

Hayat bilgisi eğitimi alanında yapılan yapılan lisansüstü tezlerin veri toplama yöntemleri incelendiğinde toplamda 49 tezde 57 veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Yapılan tezlerde en çok 14 (%25) tarama yöntemi kullanılmakla birlikte, 10 (%18) doküman analizi, 8 (%14) durum çalışması, 6 (%11) görüşme, 5 (%9) eylem araştırması, 4 (%7) olgubilim, 3 (%6) deneyisel/ yarı deneyisel, 2 (%4) gözlem, 1 (%2) paralel desen, meta analizi, tarihsel araştırma desenleri kullanılmıştır.

Tablo 6: Veri Analiz Tekniklerine Göre Yapılan Tez Sayıları

Kullanılan veri analiz yöntemi	F	%
Anova	10	17
İçerik analizi	16	28
T testi	10	17
Betimsel Analiz	12	20
Frekans, standart sapma, yüzde	6	10
Korasyon analizi	1	2
Çıkarımsal Analiz	1	2
Sentezleme	1	2
Çıkarım Eldiveni	1	2
Meta Analizi	1	2
Faktör Analizi	1	2
Toplam	60	%100

Tablo 6 incelendiğinde yazılan tezlerde en çok kullanılan veri analiz yöntemi 16 (%28) içerik analizidir. Daha sonra 12 (%20) betimsel analiz, 10 (%34) t testi, nova ve frekans, yüzde, standart sapma, 1 (%2) korelasyon analizi, çıkarım eldiveni, sentezleme, meta analizi, çıkarım eldiveni kullanılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada 2017-2020 yılları arasında yök tez veri tabanında erişime açık olan lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda tezler çalışmasının yapıldığı üniversiteye, tezlerin yıllık dağılımlarına, yapılan tezlerin konularına göre dağılımı, örneklem gruplarına, veri toplama yöntemlerine ve veri analiz tekniklerine göre incelenmiştir.

2017-2020 yılları arasında en fazla yüksek lisans tezi 2019 yılında en fazla doktora tezi yazılan yıl ise yine 2019 olmuştur. En fazla yüksek lisans tezi yazılan üniversiteler ile Fırat üniversitesi ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, en fazla doktora tezi ise İstanbul Üniversitesi en fazla doktora tezi yazılan üniversite olmuştur. En çok yazılan tez konusu öğretmen görüşleri ve öğrenci tutum, başarı konuları çalışılmıştır. En çok incelenen grup ise çalışma konusu ile orantılı olarak öğrenci ve öğretmenler olmuştur. En az incelenen grup ise veliler olmuştur.

2017-2020 yılları arasında en çok tercih edilen veri toplama deseni tarama yöntemidir. Akaydın ve Kaya'nın (2015) "Türkiye de ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Alanında Yapılan ve Ulusal indeksli Dergilerde Yayımlanan Araştırmalara Yönelik Bir inceleme" isimli çalışmalarında da 2010-2013 yılları arasında alanla ilgili çalışmaların %42'sinde tarama modelinin tercih edildiği görülmektedir. En fazla kullanılan analiz yöntemi ise nicel veri analiz yöntemi anova ve t testi kullanılmıştır. Dağıstan 2019 tarafından yazılan hayat bilgisi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin meta analizi isimli çalışmada da en çok kullanılan veri analiz yöntemi t testi olduğunu tespit etmiştir.

Bu çalışma sonucunda nitel araştırma yöntemleri ile daha fazla tez çalışmalarının sayısı artırılabilir, Devamlı çalışılan bir alan olan öğretmen ve öğrenci alanının yanına yeni ve hayat bilgisi dersinin gelişimine katkı sağlayacak yeni konular çalışılmasının yanında Dağıstan (2019) da belirttiği üzere gibi hayat bilgisi alanında yapılacak olan tezler var olan durumu ortaya koyan tezlerle birlikte alanın geliştirilmesine ve 20.yy şartlarına uygun hale getirilmesine yönelik çalışmalarında yapılması önerilir.

KAYNAKÇA

- Akaydın, B., Kaya, S. (2015). Türkiye’de ilkököl hayat bilgisi ve sosyal bilgiler alanında yapılan ve ulusal indeksli dergilerde yayınlanan araştırmalara yönelik bir inceleme. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(30), 251-264.
- Aybek, B. (2010). Örneklerle Düşünme ve Eleştirel Düşünme. Adana: Nobel Kitabevi.
- Bektaş, M. (2009). Hayat ve Hayat Bilgisi Dersi. S. Öğülmüş (Edit.). İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat Bilgisi Öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. Eğitim ve Bilim, 39(174), 33-38.
- Dağıstan, F. (2019). Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin Meta Analizi, (Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertürk, Selahattin. (1984). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Küçüköğlü, A. & Ozan, C. (2013). Sınıf öğretmenliği alanındaki lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 4(12), 27-47
- Meb hayat bilgisi öğretim programı. (2018) 13.06.2020 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018122171428547-HAYAT%20B%C4%B0LG%C4%B0S%C4%B0%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI.pdf> alındı.
- Vural, R. A., Kutlu, O. (2004). Eleştirel düşünme: Ölçme araçlarının incelenmesi ve bir güvenilirlik çalışması. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), 189-200.
- Yel, S., Taşdemir, A. & Yıldırım, K. (2015). Sosyal bilgilerde öğretim strateji, yöntem ve teknikleri. B. Tay & A. Öcal (Ed.), Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 41-98). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, G., (2015) İlköğöl Hayat Bilgisi Dersi Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

MOLLÂ DEVLET GELDİ FEDAÎ'NİN “İLDEN AYRILSA” ŞİİRİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Nurullah Muradi

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
nurullahmuradi@hotmail.com

Özet

Mollâ Devlet Geldi Fedaî Afganistan Türkmen edebiyatının önde gelen şahsiyetlerden biridir. Şiirlerinde genel olarak vatan sevgisi, aşk, özgürlük, hasret gibi konuları işlemiş ve yaşadığı dönemin sosyal olaylarını ele alarak çevresindeki insanları bilinçlendirmeye çalışmıştır. Günümüzde de etkisini bölgedeki insanlara sürdürmektedir. “İlden Ayrılma” şiiri, Fedaî'nin en etkili şiirlerindendir. Bu şiir külliyyatının 30 ve 31. sayfalarında yer almaktadır. Dörder dizeden oluşan dokuz birimlik şiirin konusu memleket sevdası ve hasretin hayatındaki etkisi üzerinedir. Birimlerde gençlerin memleketlerinden ayrıldığı neticesinde çektiği hasret ve acıları aşama aşama ele alınmış ve açık bir dille sunulmuştur. Çalışmamızda Mollâ Devlet Geldi Fedaî'nin “İlden Ayrılma” şiirinin Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı, konusu, içerik unsurları, şiirin dili hakkında bilgi oluşturulmuş ve şairin hayatına genel bir bakış getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiir İncelemesi, Fedaî, İlden Ayrılma

AN ANALYSIS ON MOLLÂ DEVLET GELDİ FEDAÎ'S “İLDEN AYRILSA” POETRY

Abstract

Mollâ Devlet Geldi Fedaî is one of the leading figures of Afghanistan Turkmen literature. In his poems, he worked on subjects such as love of homeland, love, freedom and longing and tried to raise awareness of the people around him by addressing the social events of his time. Today, it continues its influence to the people in the region. The poem “İlden Ayrılma” is one of Fedaî's most influential poems. This poem is on pages 30 and 31 of his collection. In the nine-unit poem consisting of four lines, the impact of homeland love and longing on his lives is the subject. The longing and suffering of the young people as a result of leaving their hometown in the units were handled step by step and presented in a clear language. In our study, poetry of “İlden Ayrılma” of Mollâ Devlet Geldi Fedaî has translated from Turkmen Turkish to Turkey Turkish, information about the subject, content elements, poetry was created about the language and tried to get a general overview of the poet's life.

Keywords: Poetry Analysis, Fedaî, İlden Ayrılma

1. GİRİŞ

Bugün Afganistan ülkesi olarak bilinen topraklarda çok eski zamanlardan beri Türkler yaşamaktadır. Türk kültür, medeniyet ve edebiyatının gelişiminde önemli yere sahiplerdir. Türk dünyasının büyük şahsiyetleri olan Ali Şir Nevâî ve Hüseyin Baykara Afganistan sınırları içerisinde yetişmiştir. Bölgenin Türkmen edebiyatında mütevazı kişiliği ile tanınan ve Türkmen Türkçesi ile eserler veren biri de Mollâ Devlet Geldi Fedaî'dir. Fedaî hayatının çoğunu Afganistan'da geçirmiştir. Şiirlerini yoksulluk acısı, halkına olan sevinci ve yaşadığı olaylardan etkilenecek kaleme almıştır. Çektiği zorluklar ve memleket sevdası şairi derinden etkilemiştir ve şiirlerini genel olarak bu konular üzerine yazmıştır.

Mollâ Devlet Geldi Fedaî “İlden Ayrılma” şiirinde vatan ve halktan ayrılmanın sonucunda çektiği acıları aktarmaktadır. Bunun yanı sıra öğüt verici niteliğini de taşımaktadır. Bir eseri daha iyi anlamak için onun yazarını tanımak ve kendisi hakkında bilgi edinmek gerekir. Şairin “İlden Ayrılma” şiirini incelemeyi önce onun hayatını öğrenmek ve bu bilgilerden yola çıkarak eser hakkında kapsalı bilgi edinmek mümkündür.

2. MOLLÂ DEVLET GELDİ FEDÂÎ'NİN HAYATI

Mollâ Devlet Geldi Fedâî Afganistan Türkmen edebiyatının önemli şairlerinden biridir. 1900 yılında Şimdiki Türkmenistan'ın Lebap ilinin Burdalık ilçesinde dünyaya gelmiştir. Eğitimli ve orta gelirli bir aile çocuğu olan Fedâî on beş yaşına kadar köyünde bulunan medreseye giderek molla ve din âlimlerinden mümkün olduğu kadar eğitim almış ve şariat esaslarını öğrenmiştir. Bu nedenle molla lakabını da almıştır. On beş yaşından yirmi yaşına kadar ticaret işleri ile uğraşmıştır. Yirmi üç yaşında kendi köyünde şûra başlığı olarak göreve başlıymış ve halkına elinden geldiği kadar hizmet etmeye çalışmıştır. Burdalık'ta hayatının en güzel günlerini yaşadığı, eserlerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Otuz bir yaşından sonra Burdalık'tan Afganistan'nın Faryab iline bağlı olan Andhuy ilçesine göç etmiştir.

Mollâ Devlet Geldi Fedâî gerçekten de millet yolunda fedakâr birdir. Asil vatanında her ne kadar değer görse de 1931 yılında Buhara İnkılabı'ndan etkilenerek Afganistan'a göç etmiştir. Afganistan'a yerleştiğinden sonra zor bir şekilde hayatını sürdürmüştür (Sohbet, 2016: 1). Andhuy'da zor duruma gelen Fedâî, buradan başka yere göçsem güzel günler görme nasip olur düşüncesiyle Şibirgan'a, Şibirgan'dan Akça'ya ve Akça'dan da Akça'nın Hejdenehir (Onsekkizarık) köyüne göçmüştür. Şair gittiği hiçbir yerde huzurlu bir yaşam bulamamıştır. Gittiği her yerde zor ve ağır işlerle uğraşarak geçinmeye çalışmıştır. Hejdenehir'de iki yıl geçirir geçirmez eşi vefat etmiştir. Bir kız çocuk, bir de erkek çocuk olmak üzere iki evladı annesiz kalmış ve bu durum Fedâî'yi derinden etkilemiştir.

Bir müddet çalıştıktan sora tekrar evlenir fakat bu sefer askerliğini tamamlamak üzere evinden ayrılır. Askerdeyken eşini ve annesini kaybeder. Bu durum onun gam batağında düşmesine neden olmuştur. Mecnun gibi yâr gamından acı çeken olan Molla Devlet Geldi Fedâî, askerlik zamanında Hejdenehir'den göçmeyi düşünerek askerliği binbir tür şanssızlıklarla sona erdirmiştir. Daha sonra Andhuy'ya göçmüş ve köy muhtarı olarak halka hizmet etmiştir. Bölgede yaşanan adaletsizlikler canını acıtır, hep gözyaşı dökür. Fedâî tüm sıkıntılara rağmen zamanının büyük kısmını okumaya adanmış ve çok sayıda gazel yazmayı başarmıştır. Şairin bunun dışında başka çaresi de yokmuş. Fakirlik acısı, Lebap'taki olan hevesi, bütün halklar özellikle Türkmen halkına karşı sevinci, Fedâî için ilham verici kaynak hükmünü taşımıştır.

Gazellerinde millî duyguları, adaletsizliği, çektiği sıkıntıları, toplumdaki olayları, zulüm ve haksızlık karşısında durmayı ele alan Fedâî, hayatta iken şiirlerini bastırarak geniş kitlelere ulaştırması maalesef mümkün olmamıştır. Her ne kadar şiirleri radyolarda okunup elden ele dolaşsa da özellikle maddi imkânsızlıklar buna el vermemiştir. Şiirlerini ilk önce yakın eş dost ve akrabalarına okuyan Fedâî, akabinde onları defterine geçirmiştir. Her hüznlendiğinde şiir yazan, bağlı olduğu halkın dertleriyle dertlenen şair, nihayet hatıra olarak kalmak üzere kaleme aldığı şiirlerini bir kitapçık hâline getirmeye başarmıştır (Başar, 2019: 86). Zor günlerde her zaman halkın yanında olup halka hizmet etmeyi kendine bir görev olarak üstlenmiştir ve elinden geldiği kadar insanlara yardım etmeye çalışmıştır. Fakat hep mutlu bir şekilde yaşamayı arzu ederken hiçbir zaman bu arzusuna ulaşamamıştır. Beş kız üç erkek çocuk babası olan Fedâî sekiz kere evlilik yapmıştır. 1972 yılında Afganistan'nın Faryab ilinin Karamkol ilçesinin Altıbölek köyünde ebediyete uğramıştır.

3. İLDEN AYRILSA ŞİİRİ

3.1. Türkmen Türkçesi

I

Bir goç yigit, mudâm ağlar ah çekip
Arzulı vatandan ilden ayrıl
Kimi görse sorar gözden yaş döküp
Ârmân eder mülk ve mâldan ayrıl

II

Cennete beraber doğılan cayıñ
Asan öter onda gün bilen ayıñ
Yad ülkede seniñ yetişmez payıñ
Kovm, gardaş, ulug ilden ayrıl

III

Ner düye yük çekmez halı bolmasa
Yigit sana ötmez malı bolmasa
Boş gap dik oturamaz dolı bolmasa
Bilbiller sayramaz gülden ayrılrsa

IV

Öten ömriñ zayı geçer gam bilen
Çoh kesel sağalmaz ölmän em bilen
Can guşını saklap bolmaz dam bilen
Ölen soñ sözlemez tilden ayrılrsa

V

Dirilikde neçe gezseñ şad bolup
Ölenden soñ sen galarsıñ ad bolup
Görmeseler birbirini yad bolup
Galarlar yigitler ilden ayrılrsa

VI

Tanimaz birbirin soñkı önenler
Ah çeker ayrılık ôda yananlar
Munda hoşvaht bolup bedev münenler
Tañla piyadadır mâldan ayrılrsa

VII

Hayvan semiz bolsa durmaz yüp bilen
Yigit yola girmez yaman gep bilen
İş bitmez az nerseli nef bilen
Nefsıñ coşgun edip baldan ayrılrsa

VIII

Deryalar mevc etmez, gelmese siller
Akmasa arıklar açılmaz güller
Bolmasa vahtında gar yağış yeller
Giyahlar tiz ğurar hölden ayrılrsa

IX

Ey Fedai besdir şunça aydanıñ
Nasihat gulağına ilmez nadanıñ
Zarar peydasını bilseñ sövdanıñ
Ah çeker tacirler puldan ayrılrsa

3.2. Türkiye Türkçesi

I

Bir koç yiğit, sürekli ağlar ah çekip
Umutlu yurttan, halktan ayrılrsa
Kimi görse sorar gözünden yaş döküp
Umutlanır mülk ve maldan ayrılrsa

II

Cennete denktir doğulan yerin
Kolay geçer orada gün ile ayın
Başka memlekette senin yetişmez payın
Kavim, kardeş, ulu halktan ayrılrsa

III

Erkek deve yük taşımaz gücü olmazsa
Yiğit sayılmaz malı olmazsa
Boş çuval dik durmaz dolu olmazsa
Bülbüller ötmez gülden ayrılrsa

IV

Yaşadığın ömür mahvolur gam ile
Hastanın çoğu ölmeden iyileşmez yem ile
Can kuşu yakalanmaz tuzak ile

Öldükten sonra konuşamaz dilden ayrılrsa

V

Dirilikte ne kadar gezsen mutlu olup

Öldükten sonra sen kalırsın tanınmış olup

Görmeseler birbirini yabancı olup

Kalırlar yigitler halktan ayrılrsa

VI

Tanıyamaz birbirini son nesiller

Ah çeker ayrılık ateşine yananlar

Burada mutlu olup at binenler

Sabahleyin yürüyerek gider maldan ayrılrsa

VII

Hayvan semiz (güçlü) olsa durmaz ip ile

Yiğit yola girmez kötü söz ile

İş sona ermez azıcık fayda ile

Nefsini coşturarak baldan ayrılrsa

VIII

Denizler dalgalanmaz, gelmezse seller

Akmazsa nehirler açılmaz güller

Olmazsa zamanında kar, yağmur, yeller

Bitkiler tez kurur nemden ayrılrsa

IX

Ey Fedai yeter bunca söyledin

Öğüt kulağına girmez cahilin

Zararını, faydasını bilsen sevdanın

Ah çeker tacirler paradan ayrılrsa

3.3. İlden Ayrılrsa Şiirinin İncelemesi

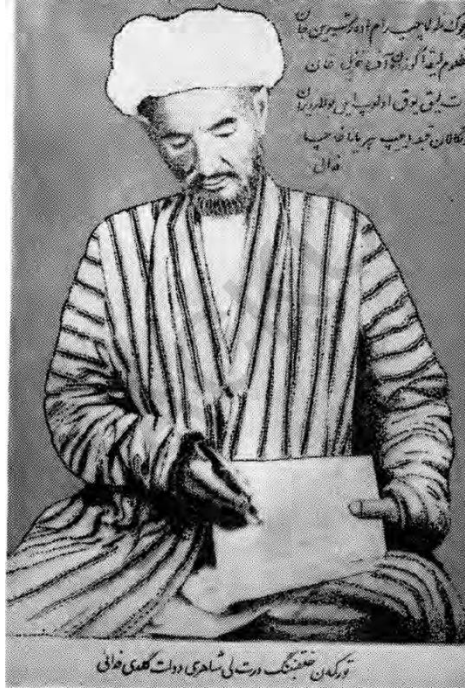
Mollâ Devlet Geldi Fedai'nin "İlden Ayrılrsa" şiirinin konusu memleket hasretidir. Şair bu şiirde kendi deneyimleri çerçevesinde çektiği acıları açık bir dil ile ifade etmiştir. Bunun yanında öğüt verici bir niteliğe sahiptir. Şair birinci dizelerde güçlü bir gencin vatan ve halkından ayrıldıktan sonra çektiği acıları anlatmaya çalışmıştır. İnsanın doğup büyüdüğü yer ve yaşadığı toplum hayat boyunca önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla bunu ayrıldığı zaman fark ederler. Şaire göre halkından ayrılan biri çok zor günler geçirir hatta kime ve nereye gidip yardım alacağını bilemez. Şair ikinci dizede memleketin güzelliğine işaret etmektedir. Ve onun cennete eşit olduğunu net bir şekilde ifade ettiği görülmektedir. İnsanın yaşadığı bölgede zamanın ne kadar hızlı geçtiğini de vurgulamaktadır. Bir de memlekettten ayrılmak sadece orayı terk etmek anlamına gelmez. İnsan; akraba, dost ve büyüklerinden de ayrılmış olmaktadır.

Üçüncü dizede şair zenginlik ile gençlik arasındaki bağa dikkat çekmektedir. Gençlik toplumların en dinamik unsurudur. Toplumların geleceği olan gençlik grubunun yetiştirilmesinde onları sadece ihtisas sahalarının içine hapseden ve o özel alanın dışında her şeyden habersiz kılmak son derece tehlikelidir. Dar pencerelerden topluma bakış, hatta, meslek asabiyeti olarak ifade edebileceğimiz yaklaşımlar eksik kalmaktadır. Ancak, şu kadarını belirtelim ki, insana, maddeye ve olaylara çok boyutlu ve sosyolojik bütünlükçü, toplumu işleyen bir mekanizma, dönen bir çark olarak hesaba katmadan yapılan değerlendirmeler kısa sürede işlerliğini kaybetmektedir (Erkal, 1987: 359).

Hüzünlü bir şekilde hayatını sürdüren şair, dördüncü dizelerde yaşamakta olduğu hayatın zorluklarına dikkat çekmektedir. Özellikle dönemindeki adaletsizliklere karşı susmadığını ve bunu kendine bir görev olarak üstlendiğini de dile getirmiştir. Yaşadığı süreçte tüm sıkıntılara rağmen hedeflerine ulaşmak için elinden geleni yaparak halkı da konuyla ilgili bilinçlendirmiştir. Beşinci dizede yaşam boyunca iyilik yapan insanların hiçbir zaman unutulmayacağını hatta öldükten sonra da güzel bir şekilde anılacağını beyan etmektedir. Fedai'ye göre halkından ayrılarak mutlu bir hayat yaşasan bile vefat ettikten sonra hiçbir şekilde anılmayacak yani unutulup gidecektir. Altıncı dizelerde son

nesillerin durumuna dikkat çekmektedir. İnsanların son dönemde birbirlerini tanımadığına ve hasret sonucunda çektiği acılara işaret etmiştir. Şair kendi toplumu ile birlikte yaşayan bir insan hiçbir zaman yalnız kalmaz diyor. Her zaman desteklenir ve mutlulukla yaşamını sürdürür.

Yedinci ve sekizinci dizelerde insanlar hiçbir zaman kötü sözle doğru yolu göremeyeceğini beyan etmektedir. Yani bir insana güzel öğüt vererek iyiliğe davet etmektedir. Bir iş için verdiğimiz emeğin asla boşa gitmeyeceğini, sonucunda emeğimizin karşılığını alacağımızı da öne sürmektedir. Bir de her işi zamanında gerçekleştirmenin son derece önemli olduğunu örneklerle açıklamaktadır. Örneğin; kar ve yağmurun zamanında yağmaması sonucunda bitkilerin sudan yoksun kalması, nehirlerin akması hâlinde güllerin açılmaması ve sellerin gelmemesi durumunda denizlerin dalgalanmamasına neden olmaktadır. Son dizede şair, cahil insanları yola getirmekte güçlük çektiğini ve verdiği öğütleri dinlemediklerini hüznü bir şekilde kaleme almıştır.

(Mollâ Devlet Geldi Fedâî)

4. SONUÇ

Mollâ Devlet Geldi Fedâî'nin "İlden Ayrılma" şiirinde, memleket sevdası ve halktan ayrı kalmanın hayatımızdaki etkisi konu edilmiştir. Şiirde vatanı ve halkı sevmeye konusunda öğütlerde bulunmuştur. Fedâî'ye göre insanın doğduğu mekan cennete eşittir. Halkından ayrılan insanları mutlu bir şekilde yaşatabileceğini vurgulayarak onların hayatı sıkıntılarla dolu olacağını beyan etmektedir. Şairin bu şiirinde gerçek bir huzur arayışı içinde olduğunu gösterir. "İlden Ayrılma" adlı şiirinde memleketi ve halkı sembolize eden "il" aracılığıyla yaşamakta olduğu topluluğa işaret eden şair, bu kelime aracılığıyla asıl huzurun nerede saklı olduğunu konusunda da ipuçları vermektedir. Bu şiirde huzurlu bir yaşayışa mensup olmak istediğini görüyoruz. Mollâ Devlet Geldi Fedâî halk ve ayrılık konusundaki bütün düşüncelerini açık ve mükemmel bir dil ile ifade edebilmiştir. Şairin temel amacı az sözle çok şey anlatma ve vatan sevgisinin hayatımıza olumlu göstermektir. "İlden Ayrılma" şiirini incelerken bu konuda ne kadar başarılı olduğunu görüyoruz.

KAYNAKLAR

- ARGUNŞAH, M. (2013), Tarihi Türk Lehçeleri-Çağatay Türkçesi, İstanbul: Kesit Yayınları.
 AYVERDİ, İ., TOPALOĞLU, A. (2007). Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlük, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
 BAŞAR, U. (2019), Mollâ Devlet Geldi Fedâî ve Külliyyatı, Türk Yurdu, 377 (1), 85-86.
 ERDAL, M (1987), Toplumda Bir Sosyal Grup Olarak Gençlik, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C 43, 559
 FEDÂÎ, D. (1982), Devlet Geldi Fedai ve Onun Seçme Eserleri, Kâbil: Devlet Matbaası.

- KANAR, . (2000), Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Deniz Kitabevi.
- SALİHPUR, C (1991), Farsça-İstanbul Türkçesi Cami Sözlüğü, Tebriz: Şua Yayınları.
- SOHBET, A. (2016), Molla Devlet Fedai Külliyyatı, Kâbil: Afgan Mesleki Matbaası.
- TEKCAN, Münevver (2007). Bayram Han'ın Türkçe Divanı, İstanbul: Beşir Kitabevi.
- TEKİN, T., ÖLMEZ, M., CEYLAN, E., ÖLMEZ, Z., EKER, S. (1995). Türkmence-Türkçe Sözlük, Ankara: Simurg Yayınları.
- ÜNLÜ, S. (2013). Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Konya: Eğitim Yayınevi.

AİLEDE SOSYAL MEDYADA KIYASLAMA ÖLÇEĞİ (ASMKÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
aakin@sakarya.edu.tr

Egemen DEMİRTAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
egemendmrts@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 120'si kadın 91'i erkek 211 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sosyal medyada gördükleri içerikler üzerinden ailelerini diğer ailelerle kıyaslama durumlarını ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede sosyal medya kıyaslamalarını ölçmesi açılarından incelenip 14 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %63,66'ünü açıklayan, öz-değeri 8,9 olan tek boyutlu ve 14 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .74 ile .86 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .70 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama, Sosyal Medya, Kıyas, Geçerlik, Güvenirlik.

Abstract

The purpose of this research is to develop Family Comparison Over Social Media Scale and to examine its reliability and validity values. The study was conducted on 211 people. Family Comparison Over Social Media Scale is rated on a five point Likert-type. Structural validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. Reliability of the scale was examined by Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes of the scale were performed with SPSS 22 package programs.

The EFA demonstrated that the 14 items loaded on one factor and the amount of total variance explained by one factor was 63,66%. Factor loadings ranged from .74 to .86. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was .95 and KMO was .94. These findings demonstrated that this scale may be used as a valid and reliable instrument.

Keywords: Family Comparison Over Social Media Scale, Family Comparison, Reliability, Validity

GİRİŞ

Sosyal medya kullanım tutumları bireyler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Sosyal medyayı bazı bireyler sağlıklı kullanmakta iken, bazı bireyler ise sağlıksız kullanmaktadır. Sağlıklı kullanım sonucu bir problem ortaya çıkmazken, sağlıksız kullanım sonucu problem oluşturan davranış ve tutumlar ortaya çıkmakta ve bu davranış ile tutumların bireyin gerek kendisine gerek çevresine etkileri olmaktadır. Bireyin en yakınındakiler olarak aile bundan en şiddetli şekilde etkilenmektedir.

Bu sağlıklı tutumlardan birisi ise kişinin ailesini sosyal medyada görüntülediği içerikler ile kıyaslamasıdır. Bu kıyaslama davranışının sonrasında gerek aile içinde gerek eşler arasında pek çok sorun yaşanabilmektedir. Kıyaslama sonucu ilişkilerin gördüğü zararlar, zarar oluştuktan çok uzun süre sonra dahi telafi edilemeyebilmektedir. Kıyasın varlığını ölçmenin, kıyası -ilişkilere zarar vermeden durdurabilmek adına- önleyici bir yöntem geliştirmeye de katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda ailede kıyasın var olup olmadığının ve yoğunluğunun incelenip ölçülmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı sosyal medyada görülen bu kıyas davranışlarını saptamak ve ölçmek amacıyla geliştirilen Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'ni değerlendirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini incelemektir.

YÖNTEM

- **Çalışma Grubu**

120'si kadın, 91'i erkek 211 katılımcı üzerinde yürütülmüştür.

- **Madde Havuzu**

Katılımcıların sosyal medyada gördükleri içerikler üzerinden ailelerini diğer ailelerle kıyaslama durumlarını ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede sosyal medyada kıyaslamaları ölçmesi açılarından incelenip 14 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

- **Ölçme Aracı**

Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, kıyaslamaların daha yoğun olduğunu ifade etmektedir.

- **İşlem**

Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

- **Madde Analizi ve Güvenirlik**

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .70 ile .84 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .95 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
E1	20,67	104,147	,706	,952
E2	20,80	105,211	,713	,952
E3	20,75	105,777	,707	,952
E4	20,91	106,406	,789	,950
E5	20,55	103,125	,703	,952
E6	20,83	105,304	,761	,950
E7	20,88	105,819	,807	,949
E8	20,89	105,812	,772	,950
E9	20,88	103,972	,836	,949
E10	21,01	107,228	,762	,951
E11	20,92	105,446	,773	,950
E12	20,86	105,871	,737	,951
E13	20,85	103,393	,823	,949
E14	20,50	102,061	,745	,951

- **Yapı Geçerliği**

Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %63,66'ünü açıklayan, öz-değeri 8,9 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .74 ile .86 arasında sıralanan ve 14 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği Faktör Yükleri
Component Matrix^a

	Component
	1
E1	,740
E2	,748
E3	,738
E4	,829
E5	,738
E6	,795
E7	,846
E8	,809
E9	,863
E10	,806
E11	,817
E12	,786
E13	,860
E14	,778

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 1 components extracted.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .70 ve .84 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .95 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Ailede Sosyal Medyada Kıyaslama Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji, sosyal medya vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). Veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği.

AİLEDE DUYGUSAL DIŞA VURUM ÖLÇEĞİ (ADDVÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
aakin@sakarya.edu.tr

Egemen DEMİRTAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
egemendmrts@gmail.com

Kübra Taşkiran

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
kubrataskiran@hotmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 120'si kadın 91'i erkek 211 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ailelerinde duyguların ne kadar dışa vurulabildiğini ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede duygusal dışa vurumu ölçmesi açılarından incelenip 10 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %59,86'sını açıklayan, öz-değeri 5,4 olan tek boyutlu ve 10 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .42 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .35 ile .77 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği, Duygusal Dışa Vurum, Geçerlik, Güvenirlik.

Abstract

The purpose of this research is to develop Emotional Expression In Family Scale and to examine its reliability and validity values. The study was conducted on 211 people. Emotional Expression In Family Scale is rated on a five point Likert-type. Structural validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. Reliability of the scale was examined by Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes of the scale were performed with SPSS 22 package programs.

The EFA demonstrated that the 10 items loaded on one factor and the amount of total variance explained by one factor was 59,86%. Factor loadings ranged from .42 to .84. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was .89 and KMO was .90. These findings demonstrated that this scale may be used as a valid and reliable instrument.

Keywords: Emotional Expression In Family Scale, Emotional Expression, Reliability, Validity

GİRİŞ

Ailede gözlemlenebilen duygusal dışa vurum aileden aileye önemli farklılıklar göstermektedir. Bazı ailelerde bireyler duygularını dışa vurabilme şansı bulurken, bazı ailelerde ise bireyler böyle bir şans bulamamaktadır. Her ne kadar duygular, sağlıklı olarak da dışarı vurulabilmekte -ve her duygu dışa vurumu sağlıklı bir aile iletişimi sağlamamakta- ise de, duyguların dışa hiç vurulmayışı da -bireyde oluşturduğu olumsuz duygular ve iletişim problemlerine yol açması düşünüldüğünde- aynı şekilde sağlıklı bir sonuç vermektedir. Bu yüzden ailede duygusal dışa vurumun mümkün olup olmadığının ölçülmesi, bütün bu zararları önlemede çok önemli bir rol oynamaktadır. Duygusal dışa vurumun varlığını ölçmenin, duygusal ve iletişim problemlerinin ilgili olan kısmına dair önleyici bir yöntem geliştirmeye de katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda ailede duygusal dışa vurumun var olup olmadığının ve yoğunluğunun ölçülmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'ni geliştirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

120'si kadın, 91'i erkek 211 katılımcı üzerinde yürütülmüştür.

• Madde Havuzu

Katılımcıların ailelerinde duyguların ne kadar dışa vurulabildiğini ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, ailede duygusal dışa vurumu ölçmesi açılarından incelenip 10 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, duygusal dışa vurumun daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

• İşlem

Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .35 ile .77 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise .89 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
K1	38,16	36,707	,657	,877
K2	38,05	37,316	,646	,878
K4	38,24	36,832	,709	,874
K5	38,23	35,341	,771	,869
K6	38,11	35,955	,738	,872
K7	38,31	37,035	,669	,877
K8	38,20	36,134	,763	,870
K9	38,83	36,891	,353	,915
K10	37,88	38,690	,661	,879
K11	37,86	39,446	,622	,882

- **Yapı Geçerliği**

Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %59,86'sını açıklayan, öz-değeri 5,4 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .42 ile .84 arasında sıralanan ve 10 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği Faktör Yükleri
Component Matrix^a

	Component
	1
K1	,737
K2	,730
K4	,771
K5	,839
K6	,800
K7	,757
K8	,834
K9	,418
K10	,750
K11	,716

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 1 components extracted.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .35 ve .77 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .89 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Ailede Duygusal Dışa Vurum Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji, sosyal medya vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş. (2004). Veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği.

AİLEDE DUYGUSAL İHMAL ÖLÇEĞİ (ADİÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
aakin@sakarya.edu.tr

Egemen DEMİRTAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
egemendmrts@gmail.com

Sevgi ÖZKAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve
Eğitimisevgi_ozkan133@hotmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 120'si kadın 91'i erkek 211 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ailelerinde duygusal ihmal olup olmadığını ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede duygusal ihmal ölçmesi açılarından incelenip 10 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ailede Duygusal İhmal Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %53,24'ünü açıklayan, öz-değeri 5,3 olan tek boyutlu ve 10 maddeden oluşan bir ölçeğe aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .59 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .51 ile .77 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçeğe aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ailede Duygusal İhmal, Duygusal İhmal, Geçerlik, Güvenirlik.

Abstract

The purpose of this research is to develop Emotional Neglect In Family Scale and to examine its reliability and validity values. The study was conducted on 211 people. Emotional Neglect In Family Scale is rated on a five point Likert-type. Structural validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. Reliability of the scale was examined by Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes of the scale were performed with SPSS 22 package programs.

The EFA demonstrated that the 10 items loaded on one factor and the amount of total variance explained by one factor was 53,24%. Factor loadings ranged from .59 to .84. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was .90 and KMO was .85. These findings demonstrated that this scale may be used as a valid and reliable instrument.

Keywords: Emotional Neglect In Family Scale, Emotional Neglect, Reliability, Validity

GİRİŞ

Ailede duygusal ihmal bireylerde önemli etkiler bırakmaktadır. Bireyler büyürken, kimse onların ne hissettiği ya da neye ihtiyacı olduğuyula ilgilenmediğinde veya fark etmediğinde; aile tarafından hiç dile getirilmeyen ama yine de hayatı yönlendiren üstü kapalı mesajlar ve öğütler oluşmaktadır. Sessiz,

istemeden yapılan, çoğunlukla fark edilmeden gönderilen bu mesajlar erken yaşlarda iyice yerleşmektedir. Bu mesajlar kişinin hayatında ergenlik döneminden yetişkinliğe ve hatta ebeveynlik tarzlarına kadar olumsuz etkiye bulunmaktadır. Duygusal olarak ihmal edilerek büyümüş olmanın birey üzerindeki bu gücünü azaltmanın en önemli yolunun, bu duygunun içinde bir yerde olduğunu ve bireyin bu duygulara nasıl sahip olduğunu fark etmesi olduğu düşünülmektedir. Duygusal ihmalin varlığını ölçmenin önleyici bir yöntem geliştirmeye de katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda ailede duygusal ihmalin ölçülmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı ailede duygusal ihmal ölçmek ve ölçmek amacıyla Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'ni geliştirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

120'si kadın, 91'i erkek 211 katılımcı üzerinde yürütülmüştür.

• Madde Havuzu

Katılımcıların ailelerinde duygusal ihmalin var olup olmadığını ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede duygusal ihmal ölçmesi açılarından incelenip 10 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Ailede Duygusal İhmal Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, ihmalin daha yoğun olduğunu ifade etmektedir.

• İşlem

Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 22 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .51 ile .77 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .90 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ailede Duygusal İhmal Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
SE1	14,13	40,045	,587	,890
SE2	14,18	39,901	,574	,890
SE3	13,78	38,924	,506	,897
SE4	13,86	36,443	,729	,880
SE5	13,96	38,846	,582	,890
SE6	14,03	37,704	,762	,879
SE7	14,07	37,847	,770	,878
SE8	13,82	38,710	,538	,894
SE9	13,99	37,857	,737	,880
SE10	14,00	38,433	,700	,883

• Yapı Geçerliği

Ailede Duygusal İhmal Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %53,24'ünü açıklayan, öz-değeri 5,3 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .59

ile .84 arasında sıralanan ve 10 maddeden oluşan bir ölçeğe aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ailede Duygusal İhmal Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix ^a	
	Component
	1
SE1	,668
SE2	,661
SE3	,589
SE4	,793
SE5	,667
SE6	,829
SE7	,838
SE8	,625
SE9	,799
SE10	,775

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 1 components extracted.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .51 ile .77 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçeğe araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .90 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Ailede Duygusal İhmal Ölçeği’nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji, sosyal hizmetler vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçeğe aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). Veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği.

TRABZON GELENEKSEL GIYSİLERİNİN GÜNDELİK KULLANIMA UYGUNLUĞUNUN TEKNİK VE ERGONOMİK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Feyza Kuran

Haliç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı
feyzanurkuran@gmail.com Orcid: 0000-0002-0244-3142

Zehra Doğan Sözüer

Güzel Sanatlar Fakültesi / Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
zehradogan@halic.edu.tr

Özet

Trabzon ili geleneksel giyimini ele alan bu çalışmadaki amaç, kadın ve erkek giysilerinde yer alan giyim unsurlarının gündelik yaşam ihtiyaçlarına uygunluk bakımından incelenmesidir. Bu kapsamda bahsedilen ilin kültürel, ekonomik ve coğrafi yönü incelenmiş; giysiyi şekillendiren ihtiyaçlar ve giysinin ergonomisini etkileyen faktörler ortaya konmuştur. Literatür araştırmasında elde edilen bu etkenler ışığında giysilerin teknik özellikleri, cep, yaka, kol, boy ve beden detayları bedene ölçeklendirilmiş teknik çizim ile açıklanmıştır. Araştırmanın, Trabzon geleneksel kıyafetlerini, kadın ve erkek giysileri özelinde ve gündelik yaşam pratiklerine uygunluğu bağlamında incelerken, geleneksel giyime açıklayıcı, aydınlatıcı ve teknik bir bakış sunması ve bu yönde çalışmalar yapan araştırmacılara kaynak olması beklenmektedir. Araştırma kapsamında mülakat tekniği ile geleneksel kıyafetlere sahip ve onları kullanma deneyimi olan 7 katılımcıdan bu giysiler hakkında detaylı görüşleri alınmış, elde edilen bilgiler ışığında giysilerin ergonomik olarak incelenmesi, teknik olarak gündelik yaşam pratiklerine uyumunun ortaya koyulması sağlanmıştır. Yapılmış olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile bilgi toplama amaçlı olup yanıtlar yazım sırasında derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Giyim, Trabzon, Giyim ve Cinsiyet

RESEARCHING OF TRADITIONAL TRABZON CLOTHING'S SUITABILITY FOR DAILY USE WITHIN THE TECHNICAL AND ERGONOMIC FACTORS

Abstract

The purpose of this article which is handling the traditional wear of Trabzon is to research the clothing factors of women and men according to suitability of daily life needs. The cultural, economical and geographical directions were analyzed within the aspect of the aforementioned province; the needs that shape the garment and the factors that affect the ergonomics of the garment are presented. The technical features of the clothes are explained with technical drawing scaled to the body of pocket, collar, arm, height and body details with the help of the factors that are obtained in literature research. It is expected to provide an explanatory, enlightening and technical overview; to be a source for researchers who are studying within this way while examining the traditional wear of Trabzon in the context of women's and men's clothing and its suitability for daily life practices. The opinions of 7 people who have traditional clothes and experience of using them about were taken within the scope of this research, They have guided to the examination of economic, geographical and cultural aspects of traditional clothing; to the analysis of everyday life practices. In the light of the obtained information, it was ensured that the clothes were examined ergonomically and technically it is compatible with everyday life practices. The semi-structured interviews were intended gather data and verbal responses were edited during the writing.

Key Words: Traditional Clothing, Trabzon, Clothing and Gender

1.Giriş

Bu çalışmada 18 ve 19. Yüzyıllar arasında kullanılmış olan ve “geleneksel giyim-kuşam” olarak literatürde yer alan Trabzon’ a özgü giysiler ele alınmıştır. Trabzon ilinde giyilen; yöresel özellik taşıyan, kadın ve erkek kıyafetlerinin özellikleri tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda 2020

yılında Trabzon’da yaşamakta olan bireylerin gardıropları incelenmiştir. Geleneksel Trabzon giysilerinde ergonomiyi belirleyen faktörlerden, coğrafi; kültürel; ekonomik incelemeler yapılacak ve teknik çizimle ile desteklenip değerlendirilecektir. İnsanların ihtiyaçları ve toplumsal; siyasi; ekonomik; kültürel ve mesleki etkiler doğrultusunda şekil alan giyim, zarafet ve zevkler ölçüsünde farklı şekillerde gelişmiştir (Öztürk, 2015). Geyim birbirinden farklı birçok etmene bağıdır. Toplumu oluşturan kültür, estetik değerler, dinsel inançlar, cinsiyet, yaş, sosyal statü, meslek, medeni durum gibi bayram, yas, teknoloji gibi etmenler de “Ne, nasıl, nerede, ne zaman giyinilir?” sorularına cevap olmaktadır. (Tezcan, 2019). Geleneksel giyim, dönem ve bölgenin o günkü koşullarına ve dönemin şartlarına bağılı olarak ortaya çıkan giyim tarzıdır. Giysi, daima uygarlıklar hakkındaki değişimi, o dönemi, tarihi yansıtmaktadır. Bundan dolayı giyim uygarlığı, dönemi ve tarihi etkileyen değerlerin kültürleşme biçimidir ve o toplumu sembolize etmektedir. Kadın ve erkeklerin giyimine bakarak dönem hakkında çıkarımda bulunmak mümkün olduğu gibi; dönemi oluşturan öğelere bakarak da yerel halkın kıyafetinin söyledikleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu anlamda geleneksel giyimi incelerken toplumu oluşturan; yaşam, geçim, biçim ve pratiklerini şekillendiren öğeleri ve bireyleri incelemek gerekmektedir (Sümbül, 2001).

2.Bölgenin Coğrafi, Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri:

Trabzon, Türkiye’nin Karadeniz bölgesinin Doğu kıyısında yer almaktadır. ılıman ve her mevsim yağışlı iklim özellikleri taşımaktadır bu nedenle çoğunlukla soğuk ve serin hava hâkimdir. Tezcan (2019), Karadeniz erkeklerinin sert ve rüzgârlı hava nedeniyle boğazlarına kadar kapalı şayak mintan giydiklerini belirtmektedir. Farklı türlerden canlılar bir araya gelerek renkli ve çeşitli bitki örtüsünü oluşturmuştur. Bu bitki örtüsü nedeni ile halk geneli tarım ile uğraşmaktadır. (<http://www.trabzon.gov.tr/cografi-ozellikleri>., Erişim Tarihi: 29 Nisan 2020). “Ekolojik ve ekonomik koşulların, toplumsal değer yargıları ile kişisel tercihlerin biçimlendirdiği giyim-kuşam önemli bir kültür taşıyıcısıdır” (Öztürk, 2015). Rukiye Türkan Başar (Metnin devamında mülakat no. 2 olarak adlandırılacaktır.) “Yaz, kış iç giyimde atlet kullanılmaktadır.” Demiştir bu ifade ile Trabzon’un iklim koşullarının giyim kültürünü oluşturan basamaklardan biri olduğu söylenebilmektedir. Geyim-kuşam biçimi, toplumlar arasında belirleyici rol oynamaktadır. Osmanlı döneminde gayrimüslim kadınların sarı renkte ayakkabı giymemeleri, Müslüman bir kadının evin dışarısında saçını ve vücudunu örtmesi ayrımlar arasında sayılabilir. Öztürk, 2015). Sarı rengin her iki farkı dönem ve kültür için ifade ettiği anlamlar değişmektedir. Mülakat no. 2’nin (2020) “Of ile Çaykara’da giyim kültürünün birebir aynı olduğu söylenemez” ifadesi ile mülakat yapılan kaynaklardan Semiha Kuran’ın (2020) “Çaykara’da sarı renkli birisini görünce ‘Sen Of’lu musun?’ diye sorulurdu.” ifadesi birbirini desteklemektedir. Trabzonlu kadınların saç ve vücutlarını keşan ismini verdikleri örtü ile örttükleri bilinmektedir. Rahime Sula (Metnin devamında mülakat no. 1 olarak adlandırılacaktır.)’nın ifadesine göre, keşan ile burun ve ağzı kapatmamak saygısızlık olarak karşılanır ve uygun görülmemiştir. Tezcan (2019) bu konuyla ilgili, toplum yargılarının giyimdeki önemini vurgulamaktadır. Kimsenin yaşadığı toplumun biçimlendirdiği giyim tarzının dışına çıkmayacağını söyleyen Tezcan, aksi durumda bireyin toplum dışında bırakılacağını, toplumdan soyutlanacağını ifade etmiştir. Çaykarada görülen sarı renk giyinen bireyin başka yöreden mi olduğunun sorulması örneği Tezcan’ın ifadesini kuvvetlendirmektedir.

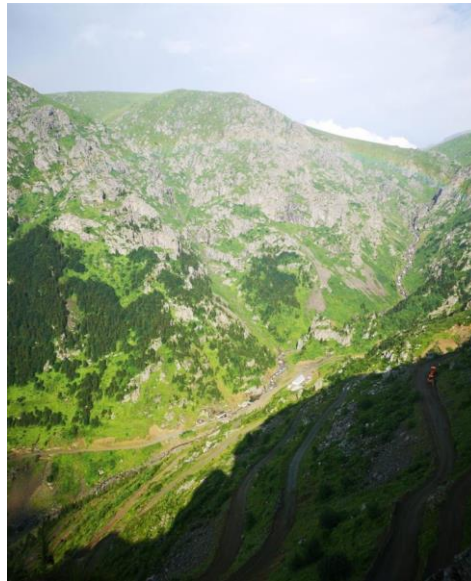
T. Öztürk’e (1997) göre, kıyafet giyme biçimi, insanların sosyal statülerini yansıtan bir çeşit göstergeydi. Mülakat yöntemi ile görüşme yapılan katılımcılardan Mülakat no. 1’in (2020) verdiği bilgiler doğrultusunda, Trabzon ili Çaykara ilçesinde, giyilen kıyafetlerin, halkın sosyal statülerini göstermediği bilgisine ulaşılmıştır. Geleneksel giyimde üst sınıf-alt sınıf ilişkisini doğrudan gösteren herhangi bir unsura rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra, geleneksel giyimin özel günlerde biçimsel anlamda farklılık göstermediği ve günlük kıyafet ile özel gün giyimini ayıran ögenin kumaş kalitesi olduğu bilinmektedir. Tarımsal düzeyi farklı olan toplumların giyinme biçimlerinin de farklı olduğu bilinmektedir (Tezcan, 2019). Görüşmelerde, Mülakat no. 2, tarlada geçen yoğun çalışma temposunun terlemelerine neden olduğundan ötürü, iç giyimde sutyeni atletin üzerine giydiklerini, atletin ten ile direkt temas ederek teri emdiğini belirtmiştir.

İslamiyet’in kabulünden beri peşli entari giyme usulü bazen kuşak ile birlikte bazen kuşaksız giyme şekli ile Horosan Türklerinde ve kentlilerde görülmüştür (Tezcan, 2019). Mülakat yöntemi ile yapılan araştırmada Trabzonlu kadınların günlük hayatta da özel gün giyimlerinde de entari ya da elbiselerinin

üzerine muhakkak kuşak bağladıkları öğrenilmiştir. Mülakat no. 1 ile gerçekleştirilen mülakatta ulaşılan bilgi, tarla ya da bahçe hayatında çalışırken eski giysilerin giyilmesine dikkat edildiği; evlere döndüğünde temiz kıyafetler giyilerek ev işi yapıldığında; ibadet edildiğinde kıyafetin temiz olmasına önem verildiği yönündedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, iş hayatı, ev hayatı ve dini inançlar, kültürel etki inşa edip giyim kültürünü etkilemektedir. Geleneksel giyimde kadın başlıklarında eski inançlara dayanan takı ve aksesuar kullanımı da yaygındır. Sağlık, sıhhat ve güç için nazarlıklar ve tılsımlar kullanılır (Tezcan, 2019). Mülakat no. 2 ile yapılan mülakatta, medeni durumu evli olan kadınların başlık kullanırken, evli olmayan kadınların başlık kullanmadığı öğrenilmektedir. Trabzonlu kadınlar, omuzları üzerine aldıkları peştamal ile evli olduklarını, omuz kısmına aldıkları keşan ile de evli olmadıklarını belli ederlerdi (Tuncer, 2017). Peştamal, Trabzonlu kadınların tarlada çalışırken otları toplayıp araçlara aktarmalarında, ısınma ihtiyacını karşılamak için odun ve tezek taşımalarında ya da yiyeceklerini taşımalarında fonksiyonel görevler görmüştür (Begiç ve Öz, 2019). Peştamal gibi, önlüğün de bağlama biçime ile cep şekline getirilerek fonksiyonel anlamda kullanıldığını Semiha Kuran'dan öğrenmekteyiz. Trabzon kültüründe, geçimini doğa ile sağlayan insanların sürekli çalıştığı bilinmektedir. Kadınlar da erkekler de tarlada fındık, çay toplayarak çalışırlar. Mülakat no. 2, “Yoğun çalışma temposu nedeniyle sürekli terleyen kadınların, teri önlemesi ve emmesi amacı ile önce atlet sonra sutyen giyer” bilgisini paylaşmıştır. Geleneksel Trabzon giyiminde maddi durumu gösteren öğeler bulunmayıp; halkı zengin ya da fakir diye ayıracak sınıfsal kurallar olmayıp, zengin kesimin daha kaliteli kumaşlar ile kıyafet diktirdiği ya da diktirdiği, fakir kesimin ise daha bütçesel kumaşlar tercih ettiği bilinmektedir (Sula, 2020). Halkın gelir düzeyine göre kullandığı kumaş türünün değiştiği bilinmektedir. Şal kumaş yerine şalak kumaş kullanmanın ekonomik olduğu bilinmektedir (Koçu 1967). Gelir düzeyi yüksek olanlar ipek tercih ederken, ipek kumaşı karşılayamayacak bütçeler pazen giyer, basma etek diker. Mülakat no. 2'nin anlattıklarına göre: Düğün, nişan gibi merasimlerde ve özel günlerde, parası olmayanlar ve parası olanlar arasında yardımlaşma başlayarak, kadınlar arasında ödünç verme yolu ile kıyafet alışverişi yapılır, ipekli kıyafetler paylaşılır. Bu bilgilerin yanı sıra, Şer'ie Sicillerindeki tereke kayıtlarına göre, insanların kıyafetler, kumaşlar ve fiyatlar ile farklı sosyal statüden oldukları ayırt edilebilmektedir. (Şimşek, 2013)

3.Bölgenin Gündelik Yaşam Pratikleri ve Aktiviteleri:

Bu bölümde, giyimi etkileyen ev işi, çalışma hayatı, yemek düzeni, eğitim, aile bireyleri, temizlik, tarla ekim-biçimi gibi gündelik yaşam faktörleri ele alınıp, kadın ve erkek rol ve görevleri üzerinde durularak geleneksel giyime olan etkilerinden bahsedilmektedir. Çalışkan Karadeniz insanının, Trabzon'da gösterdiği üretkenlik örnekleri zanaatkarlık ile sınıflandırılabilir. Her evde el işi ustalığına yatkın olan birisinin olması ev ekonomisinin ve günlük yaşamın devamlılığı için yardımcı olmaktadır. (Tuncer, 2017).

Şekil 3.1. Trabzon (<https://trabzon.ktb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2020)

Şekil 3.2. Trabzon (<https://trabzon.ktb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2020)

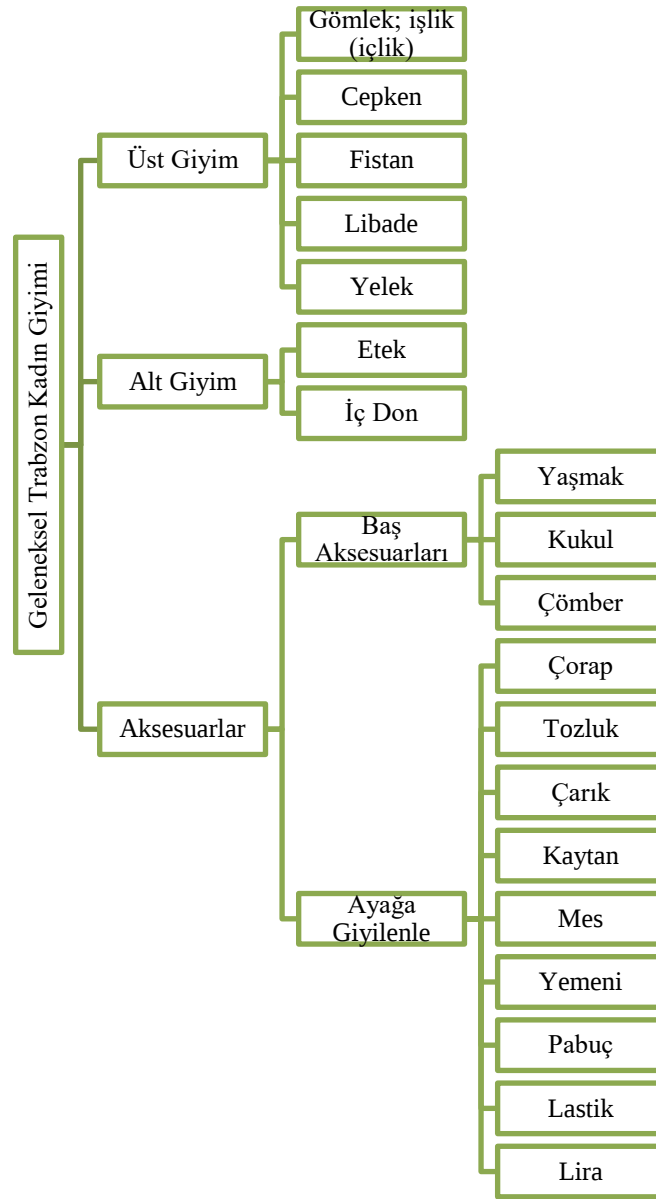
Mülakat no. 1’den öğrenilen bilgilere göre, kadınlar kış ayları dışında bütün yılını tarlada geçirirken, zanaatkâr erkekler ise şehir dışında yapabildikleri herhangi bir iş ile meşgul olarak geçim sağlarlar; Karadeniz bölgesinde bakır işi ve kalaycılık ile uğraşır ya da şoförlük gibi kazanç sağlayan işler ile ilgilenir ve yaz aylarında evlerine dönerler. Mülakat no. 1’in verdiği bilgilerde 1960-1970’li yılları anlatırken hayvancılığın, özellikle inek beslemenin öneminden bahsediyor. İnek bakmak ve süt sağlamak için sabah ezanından sonra uyumadıklarını ve ilk iş olarak ahıra giderek ineklerin bakımı ve hizmeti ile ilgilendiklerini anlatıyor. Mevsimsel olarak, dönemin getirdiği hayat koşulları doğrultusunda günlerini derlediklerinden bahsediyor. Kahvaltı ise ineklerden sonra gelirken, kahvaltıda genellikle mısır unu ile yapılan kuymağı tercih ettiklerini aktarıyor. Kadınlar, kış dışında her mevsim tarla ile ilgilenirken, erkeklerin şehir dışında yapabilecekleri iş bulma geçimlerini bununla sağladığını söylemektedir. Kadınlar ile birlikte tarla işleri ile ilgilenen erkeklerin çok az olduğunu söyleyerek, çoğunluğun gurbete çıktıklarını belirtmektedir. Sonbaharda kahvaltıda mısırları ekerlerken mısırların düştüğü dönemde ise mısırlarla birlikte düşen yaprakları toplayarak inekleri ısıtma amaçlı ahırlarda kullanıldığını anlatıyor. Kara kış geçtikten, şubat ayı geldikten sonra tarlalara inilir, mart aylarında da tarlalar bellenirmiş. Tarlaların bellenmesinde insan gücünü kullandıklarını çünkü traktörün o dönemde yetersiz kaldığını da belirtmekte. Nisan aylarında yaylalara çıktığını, ot biçtiklerini aktararak Trabzonlu kadınların her işin üstesinden geldiklerini, cefakâr ve güçlü olduklarını belirtmektedir. Anlaşılmaktadır ki, geleneksel Trabzon giyiminde kadın kıyafetleri çoklu parçalardan oluşmaktayken, erkeklerin gömlek ve pantolon giyiminde kalmalarının nedeni gündelik yaşam pratikleri ve aktiviteleridir. Her dönem tarla ile ilgilenen kadınlar, tarla şartlarından kendilerini korumak için giyimlerinde çeşitli önlemler almaktadırlar. Geleneksel giyim özellikleri, estetik değerlerden değil işlevsel değerlerden oluşmaktadır.

4.Trabzon Geleneksel Giyiminde Kullanılan Kumaş Biçimleri:

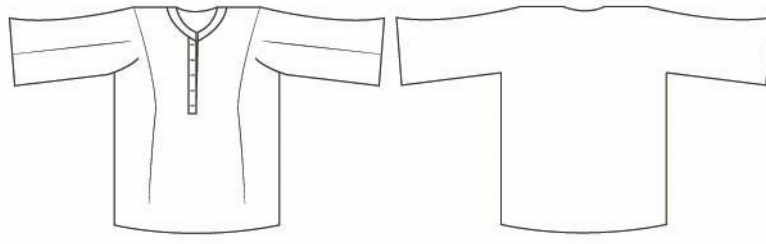
Geleneksel giyimde, ekonomik; ergonomik ya da mukavemet gibi nedenlerden ötürü tercih edilen kumaşlara bu bölümde yer verilmiştir. Şer’iye Sicilleri kayıtlarında çuka Trabzon’da en çok tercih edilen yünlü kumaş olduğu görülmektedir. Yörede kullanılan diğer yünlü kumaşların aba, şal ve şalak olduğu kayıtlara geçmiştir. Şal; elbiselik, omuz ve boyun için atkı, kuşak ve sarık yapımında kullanılırken; şalak, şalın uygun taklidi olup, daha ucuz kıyafet dikiminde kullanılırdı. Trabzonda, yün ve keçi kılı karışımından oluşan sof kumaşın, bez kumaşın, mintan ve şalvar dikiminde tercih edilen alaca kumaşın, bogasının da kullanıldığı bilinmektedir. Kayıtlara göre, ipekli kumaşlardan Sade (düz kadife) ve kutni, atlas, hatayi, bürüncük, canfes, gezi, seveyi Trabzon’da yaygın kullanılmaktaydı. (Şimşek, 2013). Ve bilinmektedir ki, Bozkır Türk giysileri yün, deri ve kürkten dikilmekteydi (Kafesoğlu, 1983). Evlenecek olan kadınların, fistanlık kumaş olarak istekleri, zevkleri ve beğenileri doğrultusunda biçtirip diktirdikleri bilinmektedir (Kabak, 2017). Hazır giyim endüstrisi yaygın olmadığı dönemlerde, kadınların basma, divitin, patiska, Amerikan bezi gibi kumaşları zevk ve beğenileri doğrultusunda biçip diktikleri bilinmektedir (Tuncer, 2017).

5. Geleneksel Trabzon Kadın Giyimi:

Tablo 1. Geleneksel Trabzon Kadın Giysileri

Yaşmak, kukul ve çömber isimleri verilen geleneksel giysiler, aksesuar niteliği taşıyan baş giysileridir. Gömlek, kolçaklı işlik, fistan, yelek, libade, etek, peştamal ve kuşak sırta giyilirken; çorap, tozluk, çarık, kaytan, boncuk, mes, yemeni, pabuç, lastik ve lira ayağa giyilmektedir (<https://www.folklor.gen.tr/halk-giysileri/trabzon-yoresi-giysileri.html>, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020). “Yaşmak” başka yörelerde “kına” ismi ile bilinmektedir (Özkarcı, 1995). “Başörtüsü olarak guşguyruk bağlanan çember ve bürümcek gibi başka bağlama şekilleri vardır” (Korkmaz, 2010). Divan’ı Lügati’t Türk’e göre kelime anlamı örtmek, gizlemek olan yaşmağın başörtüsü olarak kullanıldığı bilinmekle birlikte türkülerden elde edilen çıkarımlara göre yüzü örten peçe niteliğinde de kullanılmaktadır (<https://tekstilbilgi.net/yasmak-nedir.html>, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020). Mülakat yöntemi işe görüşme sağladığımız mülakat no. 1, Trabzonlu kadınların peçe kullanmadığını fakat 1960 – 1970’li yıllarda, keşan ile vücutlarını örterken burun ve ağzı kapatmak sureti ile yüzlerine de doladıklarını, bu yöntemle bürüklenme dendiğini söylemiştir.

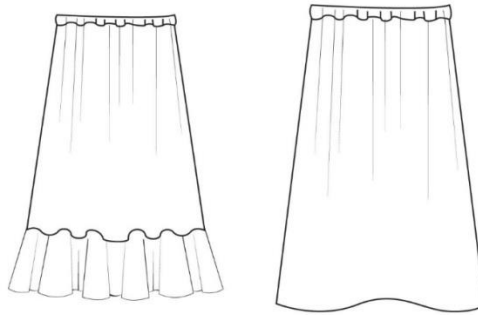

Şekil 5.1. İçlik gömlek teknik çizim.

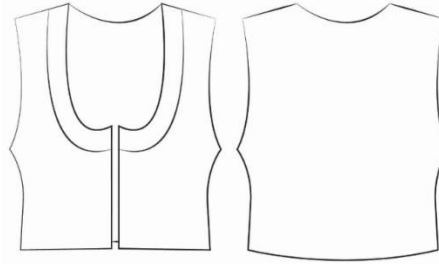

Şekil 5.2 İçlik Gömlek (Aydın, 2019)

Çömber, çember ya da serpitme isimleri ile bilinen diğer bir başörtü türünün, tülbent ya da yemeni gibi günlük giyimde kullanıldığı bilinmektedir. İnanç nedeni ile saçlarını örten kadınlar yaşmak, kukul ya da çömber kullanmaktadır. Rukiyye Türkan Başar'ın verdiği bilgiler doğrultusunda, kadınların medeni durumuna göre baş aksesuarı olarak başlık kullandığı bilgisine ulaşılmıştır. Pullu, süslemeli olan yaşmağı nişanlı ve henüz evlenmiş kadınların taktığı bilinmektedir. Yaşmağın küçüğüne kukul denmektedir. Çömber, siyah renkte olup çoğunlukla yaşlı kadınlar tarafından kullanılmaktadır ([https://books.google.com.tr.](https://books.google.com.tr/), Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020). Trabzonlu kadınların giyiminde gömlek kullanımı yaygındır. Kolçak “Bileziğe takılan yünden örme eldiven” olarak bilinmektedir (Özkarcı, 1995). Kadınların yanı sıra, eski Türk giyiminde erkeklerin de aksesuar amaçlı kolçak kullandıkları bilinmektedir (Tek, 2016). Gömleklerin ön tarafı robalıdır ve düğmeleri vardır. Kolçaklı işlik, “gömleğin üzerine giyilen bir çeşit cepkendir” Dize incek uzunlukta, bol ve genellikle pazen ya da basma kumaştan dikilen, etek ucunda farbela ya da fıfır taşıyan bir çeşit entaridir (<http://www.akarsukoyu.com/Page.asp?2536>, 27 Nisan 2020). İşliklerin önünde ve kolunda robaları bulunmaktadır ([https://books.google.com.tr.](https://books.google.com.tr/), 27 Nisan 2020).

Şekil 5.3. Etek teknik çizim.

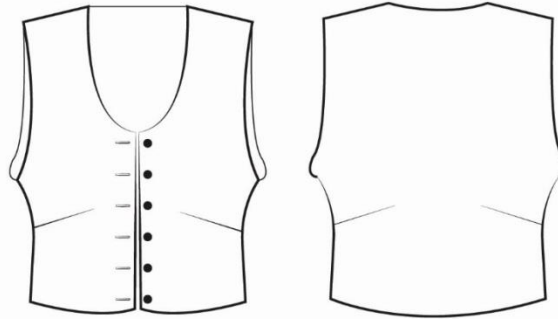

Şekil 5.4. Cepken teknik çizim.

Şekil 5.5. Cepken (<https://www.folklor.gen.tr.>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2020).

Mülakat no. 1'in verdiği bilgilere göre cepkenin yünlü kumaştan dikildiği bilinen cepkenin, yaz aylarında giyilmeyip, mevsim şartlarından korunmak ve sakınmak adına kışın giyildiği bilinmektedir. Şekil 5.5'te görülen cepkenin altına etek giyilmiş ve bele oğluk bağlanmıştır. Cepkenin herhangi bir cebi ya da gözü bulunmadığından dolayı, oğluğu portatif cep haline getirilerek kullanıldığı bilinmektedir. Yeleğin de hava şartları nedeni ile giyildiği; soğuğu önlediği ve sıcak tuttuğu bilinmektedir Yaşlı kadınların kullandığı libade ise bir çeşit yelektir, yelekten farkı kollarının uzun olmasıdır, yelek gibi fistanın üzerine giyilir (<http://www.akarsukoyu.com/Page.asp?2536.>, 27 Nisan 2020).

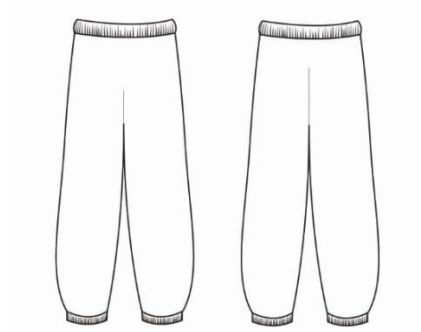
Şekil 5.6. Yelek teknik çizim.

Mülakat no. 1, günlük giyim ve özel gün giyimi hakkında şunları paylaşmıştır: Bahçede veya tarlaya giderken yani çalışma hayatında ya da ev hayatında kadınlar sürekli olarak etek giymektedir. Eteklerin uçlarında bulunan 30-40 cm uzunluğundaki fırırlar hareket alanını kolaylaştırmaktadır. Günlük hayatta poplin, palzen, basma gibi basit kumaşlar kullanılırken, düğünler gibi özel gün giyimlerinde eteğin kalıbı değişmeksizin kumaşın daha kaliteli olmasına dikkat edilir.

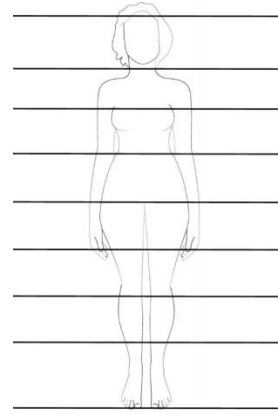
Keşan kullanımı başka yörelerde olduğu gibi, Trabzon'da da kadınlar arasında oldukça yaygındır. Sula'nın söylemin göre, keşan günlük giyimde ya da özel giyimde kullanılırken çalışma hayatında; tarlada kullanılmıyor. Başa alınmak sureti ile kullanılan keşan, başörtüsü olduğu gibi işlevsellik taşıyan; sıcak tutan şal görevi de görmektedir. Pamuklu kumaştan olmasına böylece mukavemetli olup yıkandığında renklerin solmamasına dikkat edilir. Keşanların Rize'de dokunarak Trabzon'a geldiği bilinmektedir.

Mülakat no. 1’den öğrendiğimize göre, peştemâl, oğluk ya da önlük ile aynı görevi görür, elbisenin üzerine bağlanarak kullanılır, portatif cep rolünü üstlenir ve pamuklu kumaştan dikilir. Kuşak ya da süslenip bezenen biçimi ile lahorî kadın giyiminde aksesuar olarak kullanılmaktadır. Koyun yününden örülen çoraplar gibi, ayaklara lastik ayakkabı, tozluk, çarık, kaytan, boncuk veya lira giyilmektedir. “Halk giysileri bakımından bazı renk, desen ve figür çeşitlerinin; bölgesel ağızlarda direkli peştamal, direkli kilim vb. denen çubuk desenli dokumaların ve yünlülerin, geçmişin izlerini taşıdığını söylenmektedir” (Korkmaz, 2010). Begiç ve Öz’e göre peştemâl, inanç nedeni ile örtünmek, coğrafi şartlardan korunmak amaçlı kullanılan en eski tekstil giyim eşyalarındandır. Ekrem Koç, “bağlanan ve vücudun belden aşağı kısmını örten bez” şeklinde anlatılmış, Osman Hamdi Bey tarafından Trabzonlu kadınların geleneksel giysisi olarak tanıtılmıştır. Peştamalin, eski kıyafetlerin üzerine giyilerek temiz ve yeni görüntü sağlamak; soğuk hava şartlarından korunmak; vücudu gizlemek; hamileliği saklamak; erkeklere duyulan saygı; sağlığa uygunluk; baş ve omuz örtme gibi kullanım amaçları olduğu da yöre kadınları tarafından söylenmektedir. Geleneksel Trabzon giyiminde peştemâl, kırmızı beyaz renklerle ve dört parmak genişliğinde dokunarak kullanılmıştır. Peştemâlin, siyah beyazı, bordo sarısı, mavi yeşil gibi çeşitleri olduğu bilinmektedir. (Begić ve Öz, 2019).

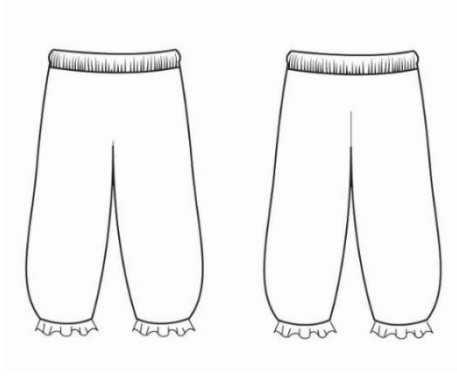
R. Başar ile yapılan mülakatta, Trabzon kadınlarının geleneksel giyim biçiminde sıralamanın “lastikli don, elbise, kuşak, oğluk ve başına peştamal” şeklinde olduğunu söylemiştir. Verdiği bilgilere göre, günümüz kadın iç giyiminde ten ile direkt temas ederek kullanılan sutyenin, sürekli bahçe ya da tarla işlerinde çalışarak terlendiği için atlet üzerine giyildiğini öğrenmekteyiz. Gelinlerin, isteklerine göre donattıkları fistan kumaşın üzerine kalın bir kemer taktığı bilinmektedir (Kabak, 2017).

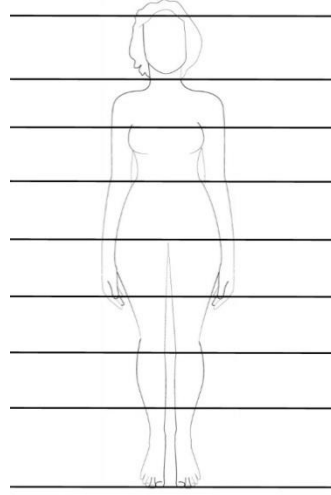
Şekil 5.7. Lastikli don teknik çizim.

Şekil 5.8. 8 kafa boyu ile ölçeklendirilen insan bedeni.

Şekil 5.9. Fistan teknik çizim.

Şekil 5.10. .8 kafa boyu ile ölçeklendirilen insan bedeni.

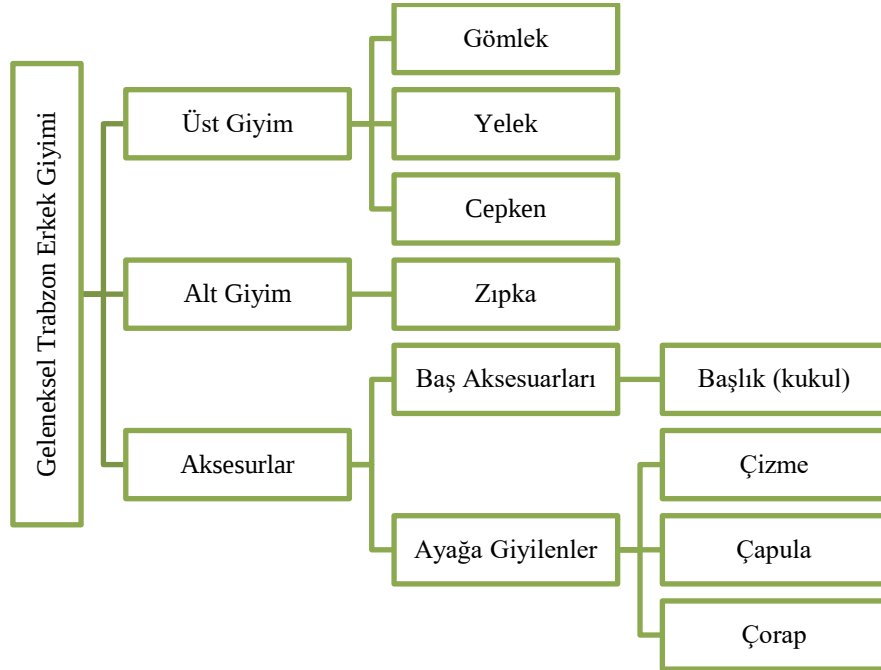
Şekil 5.11. Etek ve oğluk teknik çizim.

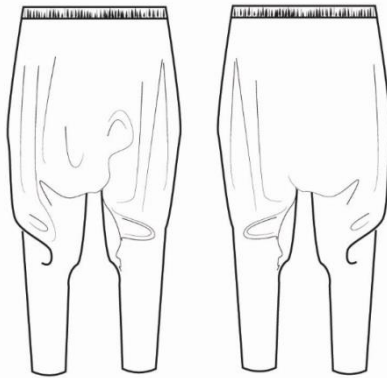
Şekil 5.12. Oğluk (<https://www.folklor.gen.tr/>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2020).

6. Geleneksel Trabzon Erkek Giyimi:

Tablo 2. Geleneksel Trabzon Erkek Giysileri

Geleneksel Trabzon giyiminde erkekler, baş aksesuarı olarak başlık kullanmaktadırlar. “Yörede kukul olarak bilinir. 150-170 cm. uzunluğunda, 24 cm eninde siyah çuha, karamandula veya şayak kumaştan yapılmaktadır. Ortası başa yerleştirilecek şekilde dikilir. Başlığın tepesine bağlı püskülü vardır. Önde 6 cm. eninde, 20 cm. uzunluğunda kaytan işlemesi vardır. Arka tarafında 10 cm’lik bir yırtmaç vardır. Bu yırtmaç kabalağın iyi ve rahat bağlanması için yapılmıştır. Uzun kısımları uç kısmından içe doğru 30 cm. astarlıdır” (<https://karadeniz.gov.tr/giyim-kusam-ve-suslenme-7/>, 27 Nisan 2020). Gömlek, yelek, cepken ve zıпка sırta giyilirken; ayaklarına da çizme, çapula ve çorap giymektedirler. Kemer, hamayil, muska, köstek, yağdanlık, bıçak ve tabanca gibi aksesuar taşımaktadırlar. (<https://www.folklor.gen.tr/halk-giysileri/trabzon-yoresi-giysileri.html>, 27 Nisan 2020). Mülakat no. 2’nin anlattıkları doğrultusunda, erkeklerin başlarına siyah aykırılık ya da puşu denilen bir çeşit örtü kullandıkları bilgisi öğrenilmiştir.

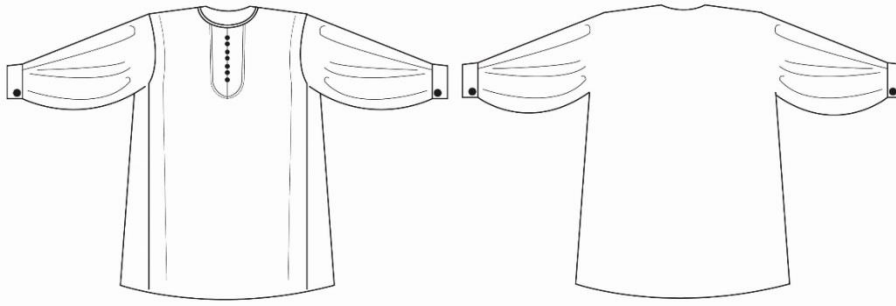

Şekil 6.1. Zıпка teknik çizim.

Şekil 6.2 Zıpka (<https://www.biobilgi.com.>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2020)

Gömlek, işlik ya da mintan isimleri ile de bilinir. Yakasında dik manşet ve düğmeler bulunur. Omuzda ve sol bedende düğmeleri bulunan yeğin, kolların altında da cepleri vardır. Yakasız ceket şeklinde olan cepken, yeğin üzerine giyilir. Zıpka ya da zigva olarak bilinen alt giyim parçası ise şalvar formunda olup, bacaklara yapışırken arkasında körük vardır. Trabzonlu erkeklerin ayaklarına ise çorap, çizme, çarık, kalçın, kara lastik, potin, çapula giydikleri bilinmektedir (<https://books.google.com.tr.>, 27 Nisan 2020).

Şekil 6.3. Erkek gömlek teknik çizim.

Şekil 6.4. Erkek Gömlek (Aydın, 2019).

Yöntem

Geleneksel Trabzon giyimi ile ilgili, bilgi toplama amaçlı yapılan bu görüşmede kaynaklar ile bireysel görüşme yapılmıştır. Verilen yanıtlar metne çevrildikten sonra yorumlanmıştır. Bu araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme niteliğinde olup, görüşülen kişinin cevaplarının seyrine göre hareket edilmiştir. Kaynakların verdikleri yanıtlar ve aktardığı bilgiler araştırmanın temelini oluştururken, diğer araştırmacılara da kaynak olması öngörülmektedir. Giyimde yaşanan güçlük ve kolaylıkları saptamak adına yapılan bu görüşmelerin amacı Trabzon ilinin geleneksel giyimini sosyal, kültürel, coğrafi ve ekonomik bakımlardan anlamaktır. Kayda geçen bilgiler doğrultusunda elde edilen teknik detaylar bedene ölçeklendirilmiş çizimler ile gösterilecektir. Mülakatta veriler görüşme esnasında not tutularak

kayda alınmıştır. Araştırmanın evreni Trabzon geleneksel giyimini kullanan kadın ve erkeklerdir. Örneklem seçimi gelişigüzel (rastgele) tekniktir. Bu görüşme, yöntemi açısından, nitel; uygulamalı; analiz birimi açısından, bireyseldir.

Kaynaklara yöneltilen sorular:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?
2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?
3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?
4. Kıyafetlerin renk ve desenleri nasıldır?
5. Kıyafetlerin özellikleri nelerdir?
6. Kıyafetlerin anlamı var mıdır? Varsa bahseder misiniz?

Yasemin Yavuz:

3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?

“Dokuma kumaşlar kullanılırdı daha çok ve bunları kendi tezgahlarında dokurlardı. Keşan ve peştêmâlde özellikle pamuk ve ipek... İç çamaşırlar da ise yine kendi tarlalarında yetiştirdikleri kendilerden elde ettikleri ipliklerden, forotiko dedikleri dokuma kumaşlardan elde ederlerdi”

Rahime Özkan Sula:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Tarlada ya da bahçede çalışırken eski giysiler giyilirdi. Evlere dönüldüğünde temiz kıyafetleri giyerdik. Ev işi yapıldığında veya ibadet edildiğinde temiz kıyafetler giyerdik. Keşan ile vücudumuzu örtüp, keşanı burun ve ağzımızı kapatsın diye yüzümüze dolardık.

2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Zengin olanlar özel günlerde de günlük hayatta da daha kaliteli kumaşlar kullanırken, zengin olmayanlar daha uygun fiyatlı kumaşlardan elbise dikelerdi.

6. Kıyafetlerin anlamı var mıdır?

Keşan ile burun ve ağzı kapatmamak saygısızlık olarak karşılanırdı.

Merve Erdöl:

5. Kıyafetlerin özellikleri nelerdir?

“Minik sinekler var momol diyorlar onların gazabından korunmak için hep uzun kollu giymen ve kafanı boynunu kapatman gerekiyor özellikle akşam üstü.”

Ruhi Kuran:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Alta, dize kadar bol inen, dizden sonra bacağa yapışan, Atatürk’ün de kullandığı külot pantolon giyilir; üste, zıpka giyilir. Erkeklerin günlük giyiminde yelek, ceket ve pantolon vardır. Kadınlar ise elbise, önlük, oğluk, kuşak giyer ve başlarına peştêmâl örterler. Oğluk ön tarafa, kuşak arka tarafa bağlanır. Kuşak süs olduğu gibi, sıcak tutması için de giyilir.

2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Kadınlar düğünlerde uçlarında püskül olan kuşaklar kullanırdı.

3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?

İç giyimde feretiko kumaştan gömlek dikilirdi. Köylerde halk kendi makineleri ile elde kendir dokuyarak kumaş elde ederdi.

4. Kıyafetlerin renk ve desenleri nasıldır?

Keşanın kendine ait renkleri ve desenleri olduğu gibi, oğluğun da çizgili kumaşı olurdu.

Semiha Ören Kuran:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Geleneksel olarak elbise giyilir, önlük bağlanır, sokağa çıkarken omuzlara keşan alınır. Önlük ve oğluk aynı şeydir, yöreye göre rengi değişir. İsteyen keşanı başına, isteyen de omzuna alır. Kadınlar alttan pantolon gibi lastikli don giyerler. Kadınlar başlarına boncuklu beyaz tülben örterlerdi.

2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Kadınlar simli önlük giyerlerdi ve omuzlarında muhakkak keşan olurdu.

3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?

Çok fazla kumaş çeşidi yoktu. Genelde pazen kumaş kullanılırdı. Keten kendirden dokunurdu. Makine ile kendirden ve ketenden ip üretirler ve kumaş örerlerdi.

4. Kıyafetlerin renk ve desenleri nasıldır?

Genelde yeşil ve sarı tercih edilir. Çaykara’da sarı renkli biri görüldüğünde “Sen Ofllu musun?” diye sorulurdu. Renkler yörelere göre ayrılırdı.

5. Kıyafetlerin özellikleri nelerdir?

Keşan kullanımının nedeni, kadınların bedenini örtmek istemesinden gelmektedir. Eskiden pardösü ya da manto yaygın olmadığı için kışın kalın giyinilir ve üzerine keşan alınırdı. Keşanın eni 90 cm, boyu ise 2 metre olarak üretilir. Lastik ayakkabının kullanılma sebebi, patika yollarda yürürken kaymamak için. Pazenden yapılan lastikli don sıcak tutsun diye giyilirdi. Atlet içlik olarak kullanılırdı. Kendirden kumaş dokunmasının nedeni kışın sıcak tutması, yazın teri çekmesidir. Cep olmadığı için kemer boşluğuna para ve anahtar koyarlardı. Önlük yandan bağlanır, sarkan ucu kemere sokulur böylece oluşan arayıp cep olarak kullanılırdı.

Aysun Karanis:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Peştamal öne bağlanır kara lastik ayağa giyilir yemeni baş örtüsü gibi kullanılır.

2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Foklör kıyafeti pazenden, şalvar elbise üstte, ayakta; yün çorap üstüne kara lastik, başta da beyaz pullu eşarp; siyah yemeni; oyali eşarp...

3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?

Pazen şalvar elbise belde, Beşikdüzü yöresi örgü kemeri üstüne de içi deri dışı desenli yelek (kimisi elbiseyi naylon yapar), boyuna da kurdelede lira takılır. Keşan deseni de kullanılır.

4. Kıyafetlerin renk ve desenleri nasıldır?

Cart renkler, mor, kırmızı, sarı, yeşil, turuncu, siyah (tül bent); elbiseler genelde uyumsuz...

5. Kıyafetlerin özellikleri nelerdir?

Hepsi büyük bedendir bol bol dursun diye.

6. Kıyafetlerin anlamı var mıdır?

Eskiden böyle giyerlermiş yöre halkının kıyafeti olarak benimsenmiş.

Rukiye Türkan Başar:

1. Günlük hayatta kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Kadınlar evde de dışarıda da sürekli olarak önüne oğluk, başlarına peştamal bağlarlar. Giyim Trabzon’da bölge bölge değişmektedir. Evli olan kadınlar başlarına fes takarken, erkekler de aykırılık takar. Lastikli don ve elbise giyilir, üzerine kuşak ve oğluk bağlanır, başa peştamal alınır. Kadınlar sürekli bahçede çalıştıkları için çok terliyorlar bu yüzden atlet teri emsin diye sutyenden önce giyiliyor. Yaz, kış iç giyim hep aynı.

2. Özel günlerde kullanılan geleneksel kıyafetler nelerdir ve nasıl kullanılmalıdır?

Düğünde lastik ayakkabı giyilirdi.

3. Geleneksel kumaşlardan sıklıkla kullandıklarınız hangileridir?

Parası olan ipek giyerdi, olmayan pazen giyerdi, basma etek giyilirdi.

6. Kıyafetlerin anlamı var mıdır?

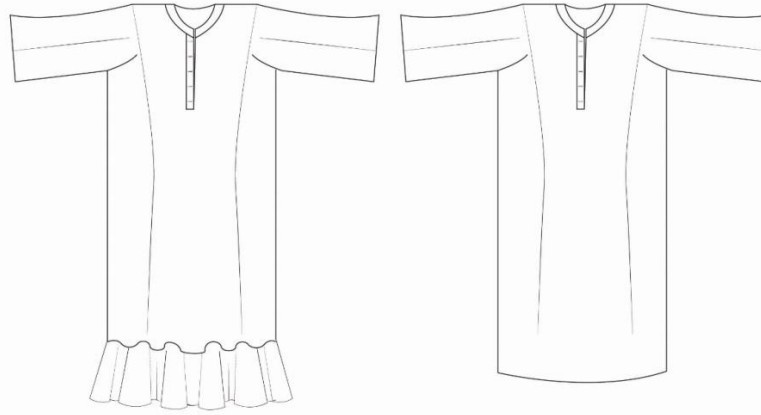
Desen ve renklerin herhangi bir anlamı yok.

7. İhtiyaca Yönelik Tasarım Önerileri ve Analiz:

Yapılan görüşmelerde kaynaklardan Trabzonlu kadınların çalışma hayatında aktif oldukları ve fiziksel güç kullandıkları öğrenilmiştir. Bu nedenlerden ötürü bölge halkının sürekli olarak giydikleri geleneksel kıyafetlerin üzerinde durularak, ergonomik açıdan kullanışlı eklemelere aşağıda yer verilmiştir. İç giyimin yaz ve kış mevsimlerinde değişmemesinden dolayı dış kıyafetler üzerinde durulmuştur. Geleneksel giyimi çok parçalı kıyafetlerden oluşan Trabzonlu kadınların, giyim bakımından kolaylık sağlaması ve fiziksel aktiviteyi engellememesi adına sürekli kullanılan etekler ile içlik gömlek birleştirilerek elbise haline getirilmiştir. Etek kullanımında da olduğu gibi düz ya da fırfırlı olmasına dikkat edilmiş ve kullandıkları içlik gömlek tasarımının dışına çıkılmamıştır.

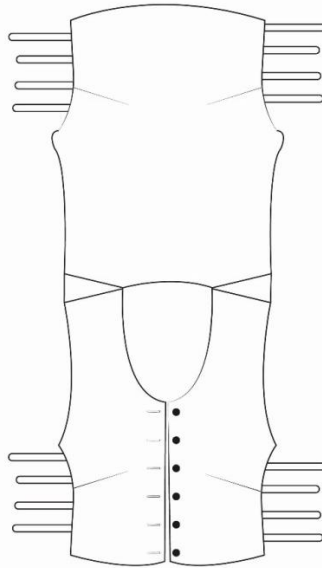

Şekil 7.1 İç gömlek. (Aydın, 2019)

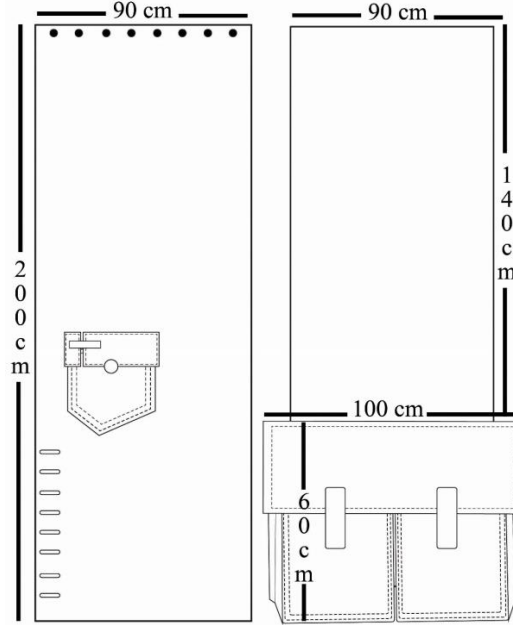
Şekil 7.2. İhtiyaca yönelik elbise tasarımı.

Yapılan görüşmelerde kadınlar bol kıyafetler giydiklerini söylemektedirler. Çok parçalı, bol ve soğuktan korunmak amaçlı kalın giyinen kadınların kendi ölçülerinden daha büyük bedenler tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle fonksiyonelliği arttırmak amaçlı, sürekli giyilen yelek modeline yeni bir üslup geliştirilerek ön ve arka parçası birbiri ile birleştirilmiş, tek parça haline getirilmiş; yan beden dikişi boyunca ayarlanabilir britler kullanılarak istenilen ölçüde giyme imkanı sağlanmıştır.

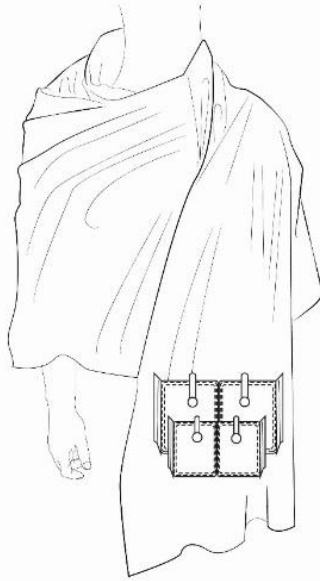

Şekil 7.3. İhtiyaca yönelik yelek tasarımı.

Kadınların coğrafi nedenler, toplumsal ve dini inançlar nedeni ile bedenlerini kamufle ettikleri bilinmektedir. Mülakat sırasında, kadınlar, mont ve kaban ihtiyacını keşan ile karşıladıklarını ve her daim kullandıklarını ifade etmişlerdir. Günümüzde omuzlara alınan şal gibi kullanılan keşana kullanım kolaylığı sağlaması için cep eklemeleri yapılarak portatif mont haline getirilmiş ve çeşitli bölgelerine çıkıtlar eklenerek vücutta sabit durması hedeflenmiştir.

Şekil 7.4. İhtiyaca yönelik çıkıtlı ve cepli keşan tasarımı.

Şekil 7.4. İhtiyaca yönelik cepli keşan tasarımı

8.Sonuç

Çalışmada, Trabzon’ a özgü giysiler ele alınarak, geleneksel giyimi deneyimlemiş ya da geleneksel giyim hakkında fikir sahibi olan 6 kadın ve 1 erkek bireyden yöresel özellik taşıyan kadın ve erkek kıyafetlerinin özellikleri mülakat yöntemi ile tespit edilerek literatür taraması ile araştırma detaylandırılmıştır. Geleneksel giyimde kadın giyiminin erkek giyiminden daha aktif rol oynadığı, kadın giysilerinin dinamik günlük hayata adapte olduğu öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde, kıyafetlerde desen ve renklerin özel anlamı olmadığını, görünümünden ziyade işlevselliğe, fonksiyonel olmasına ve uzun yıllar dayanmasına dikkat edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Birçok kültürde olduğu gibi, geleneksel Trabzon giyiminde de bölge bölge değişen giysilerin olduğu, kültürü etkileyen ve oluşturan faktörlerin araştırılması neticesinde öğrenilmiştir. Trabzonlu kadın ve erkeklerin de giyim kuşam biçimleri, yaşadıkları coğrafyaya, kültürlerine, ekonomilerine ve o dönemin şartlarına göre şekillenmiştir. Kadınların kıyafetlerindeki desenlerin çiçekli olup olmaması ya da karmaşık bezeme barındırması gibi estetik özellikleri de bölge halkının tercihiyle göre derlenmiştir (Korkmaz, 2010). Mülakatta öğrenilen bilgiler doğrultusunda kadınların kıyafet desenlerine anlam yüklemedikleri; erkeklerin de desen kullanmadıkları görülmektedir.

Araştırma kapsamında, Karadenizli kadınların geleneksel giysilerde kıyafetlerinde işbilimselliğe dikkat ettikleri; her mevsim fiziksel işçilik gerektiren çalışma hayatının giyinme ahlakını etkilediği; ibadet nedeniyle çalışma kıyafetleri ile ev kıyafetlerini ayrı tuttukları; özel günlerde kıyafet kalıplarında ve desenlerinde değişikliğe gitmedikleri ama kullanılan kumaş biçimini değiştirdikleri bilgileri öğrenilmiştir. Senenin her dönemi farklı tarım işi ile uğraşarak geçimini sağlayan Trabzonlu kadınların, geleneksel giyinme biçimleri günlük hayatlarına göre şekillenmektedir. İhtiyaçları doğrultusunda göz önünde bulundurdıkları kriterler, taşınabilir cep özelliği sağlayan oğlak gibi portatif olmalıdır; tek parça ile birden fazla işi görebilmek adına fonksiyonel olmalıdır; çok parçalı üsluptan oluşan giyinme biçimi kullanımda kolaylık sağlamak için ergonomik olmalıdır.

Geleneksel Trabzon giyiminde giysilerin oran ve orantıları mevsime göre değişirken cinsiyetlere göre değişmediği öğrenilmiştir. Kadın giyiminde fonksiyonellik ön planda olduğundan ötürü kıyafetler çok parçalı biçimden oluşurken, erkek giyiminde ise günümüz giyimine benzer biçimde, kadınlara göre daha az parça giydikleri gözlemlenmektedir. Kıyafetlerin sıcak tutması için yelek ve ceketlerin beli öğretmesi amaçlanırken, kadınların eteklerinin tarlada ot ve türevi bitkilerden korunmak ve hareket alanını engellememesi amacıyla diz altı ve bilek arasında olduğu öğrenilmiştir. Kadınların kıyafetlerinde geniş kesimler ve bol kalıplar tercih etmeleri, inanç ve kültürel öğelerden kaynaklanırken, eteklerinde olduğu gibi rahatlık isteği bu giyim biçimini şekillendirmiştir. Erkeklerin giydikleri zıpka adı verilen; ağı düşük pantolonun, bacakları sarmasının ve üst kısmının bol olmasının nedeni de kadınların eteklerinde aranan rahatlık öğesidir.

TEŞEKKÜR:

Kıymetli hocam Zehra Doğan Sözüer’e, Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Etik isimli dersin yürütülüşünde ve bu makalenin oluşturulması sürecinde paylaştığı bilgiler; ayırdığı zamanlar; verdiği emekler ve öğrencilerine kattığı her bir harf için ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Kaynakça

Kitaplar:

İnalçık H. (1996) 15. Asır Türkiye iktisadi ve içtimai tarihi kaynakları Osmanlı imparatorluğu toplum ve ekonomi. Eren Yayınevi, İstanbul.

Kafesoğlu İ. (1938) Türk Milli Kültürü. Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Koçu RE. (2015) Türk Giyim Kuşam Sözlüğü. Sümerbank Yayınları, İstanbul.

Paşa AM. (2000) Lehçe-i Osmanî. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Sâmi Ş. (1317) Kamus-i Türkî. İkdâm Matbaası, İstanbul.

Tez Z. (2009) Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi. Doruk Yayınları, İstanbul.

Tezcan H. (1993) Atlaslar Atlası Pamuklu Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Tuncer İ. (2017) Yaşantısı ve Ananeleriyle Çaykara. Çaykara Kültür Sanat ve Yayıncılık, Trabzon.

Makaleler:

- Aydın, N. (2019) Trabzon’da yok olan dokuma sanatı. Ketan. Karadeniz İncelemeleri Dergisi, (26): 577-622
- Begic, H, ÖZ, C. (2019) Trabzon ve çevresinde kullanılan eştamal dokumaları ve günümüz tasarımlarında uygulanması. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21):475-492
- Güneroğlu, N., Bekar, M. (2017) Dönüşüm ve kimlik kavramı: Trabzon örneği. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 17(4):580-593
- Kabak, T. (2017) Trabzon-Arsin ilçesi düğün adetleri. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(1):55-70
- Korkmaz, MA. (2015) Trabzon-Ağasar kadın giysileri. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal Of World Of Turks, 2(10):335-350 [Elektronik Dergi]
- Özkarcı, M. (1995) Eski Türkçe’de kullanılan dokuma ve giyim terimleri. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0(12):289-344
- Öztürk, T. (2015) 1918 numaralı kadı siciline göre 18. yüzyılda Trabzon’da giyim-kuşam kültürü. Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 9(18):9-28
- Sümbül, M. (2001) Adana giyim kuşam kültürü. Folklor Halkbilim Dergisi, 5(49):8-13
- Şimşek, E. (2013) On sekizinci yüzyılın başında Trabzon’da giyim-kuşam (1700–1725). Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1:51-66
- Tek, R. (2016) Divânu Lugâti’t Türk’te giyim kuşam kültürü ile ilgili kelimeler. International Journal of Social Science, 50:261-271
- Tezcan, M. (2019) giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 16(1):255-276

Web Kaynakları:

- <http://www.akarsukoyu.com/Page.asp?2536> (04.27.2020)
- <http://www.trabzon.gov.tr/cografi-ozellikleri> (04.29.2020).
- https://books.google.com.tr/books?id=19BBDwAAQBAJ&pg=PA60&lpg=PA60&dq=kol%C3%A7akl%C4%B1+i%C5%9Flik&source=bl&ots=Lbm6FgZivB&sig=ACfU3U0c3PyD1-Rk_IPQjbMmDJXyOIjxoA&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwih5y-yonpAhXwAxAIHS3gBEMQ6AEwC3oECAoQAQ#v=onepage&q=kol%C3%A7akl%C4%B1%20i%C5%9Flik&f=false (04.27.2020)
- <https://karadeniz.gov.tr/giyim-kusam-ve-suslenme-7/htt> (04.27.2020)
- <https://tekstilbilgi.net/yasmak-nedir.html> (04.27.2020)
- <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-213189/dunyanin-en-tehlikeli-virajlarinda-incelemeler.html> (05.27.2020)
- <https://www.biobilgi.com/potur-ne-demek-potur-nedir/> (05.27.2020)
- <https://www.folklor.gen.tr/halk-giysileri/trabzon-yoresi-giysileri.html> (04.27.2020)

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ BAĞLAMINDA X VE Y KUŞAKLARININ BLACK FRİDAY (KARA CUMA) ALGISI

Yılmaz Türker SANDIKCI

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı
turksanyts@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-8318-7218

Samed SOY

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı
samedsoy@outlook.com

Özet

Amerika Birleşik Devletleri menşeli olup aynı zamanda dünyanın birçok ülkesinde yayılım alanı gösteren ve ülkemizde de son yıllarda sıklıkla çeşitli uluslararası ya da ulusal bazlı şirketler tarafından genel manada tüketici indirim kampanyası kapsamında vuku bulan Black Friday; (Kara Cuma) kısa sürede medyanın, toplumun, sanatçıların, kanaat önderlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve bazı devlet kurumlarının gündemine girmiştir. Black Friday kampanyası özellikle ülkemizde dini inançlar çerçevesinde sahip olduğu kavramsallaştırmayla (Kara Cuma) olumsuz bir çağrışım barındırması nedeniyle toplumun belirli kesimleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Dolayısıyla, toplum içerisinde birbirinden farklı yaşayış dinamikleri ve değerlere sahip olan X ve Y kuşağına mensup bireylerin algı, tutum ve satın alma davranışları arasında kayda değer bir farklılaşmanın olup olmadığı sorgulamaya değer görülmüştür. Buradan hareketle X ve Y kuşaklarının Black Friday hakkındaki bilgi düzeyleri, algılama biçimleri ve satın alma davranışına etkileri gibi kıstaslar belirlenerek bütünsel açıdan bir nihai sonuca varmak amacıyla bu gruba yönelik nicel araştırma metodlarından anket (400 adet) uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma genel tarama modelinde ele alınmış ve ilişkisel tarama yapılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında X ve Y kuşaklarının Black Friday (Kara Cuma) kapsamında sahip oldukları bilgi ve algı düzeylerinde önemli derecede bir farklılaşma olduğu dikkat çekmiştir. Ancak her iki kuşak arasında ki bu farklılaşma satın alma davranışı özelinde gözlemlenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kara Cuma, X ve Y Kuşağı, Tüketici Davranışları

Black Friday Perception of X and Y Generations in the Context of Their Impact on Consumer Behavior

Abstract

Black Friday, originating from the United States of America, has also spread in many countries around the world, and has recently occurred in our country as a general consumer discount campaign by various international or national companies; soon entered the agenda of the media, society, artists, opinion leaders, non-governmental organizations and some state institutions. The Black Friday campaign has not been welcomed by certain segments of the society, especially since it contains a negative connotation with its conceptualization (Black Friday) within the framework of religious beliefs in our country. Therefore, it is worth questioning whether there is a significant difference between the perception, attitude and purchasing behaviors of individuals belonging to the X and Y generation, who have different life dynamics and values. From this point of view, a questionnaire (400 pieces) was carried out among the quantitative research methods for this group in order to reach a final conclusion from the point of view of the X and Y generations, such as their level of knowledge about Black Friday, their perceptions and their effects on purchasing behavior. The research was handled in the general screening model and relational screening was done. In the light of the findings, it has been noted that there is a significant difference in the knowledge and perception levels of X and Y generations within the scope of Black Friday. However, this differentiation between both generations has not been observed in terms of purchase behavior.

Keywords: Black Friday, X and Y Generation, Consumer behavior

1.GİRİŞ

Black Friday, Amerika Birleşik Devletleri'nde Kasım ayının son perşembe günü kutlanan Şükran gününden sonraki Noel tatil alışveriş sezonunun başlangıcını ifade eden ilk Cuma'dır. (Simpson ve ark., 2011). Kavramının ortaya çıkmasında 1960'lı yıllarda Şükran gününün ertesi günü alışveriş için şehir merkezinde bulunan trafik sıkışıklığı ve oluşan yoğun kalabalık nedeniyle (<https://blackfriday.com>), insanların yerlerinden kıpırdayamaması bu bağlamda insanların birbirini ezmesi etkili olmuştur (www.cnnturk.com).

Black Friday (Kara Cuma) sınırlı miktarda ürünün indirimli fiyatlarla satıldığı ve bunun öncesinde yoğun bir şekilde reklamlarla insanlara duyurulduğu, insanların soğuk havada mağazaların açılmasını beklediği, yoğun kalabalıkların, karmaşanın ve kaos ortamının olduğu bir pazarlama kampanyadır (Simpson ve ark., 2011). Thomas ve Peters'e göre (2011) ise Black Friday "önemli kolektif tüketim ritüeli" ve "topluluk tüketim ayını" dir. Tanımlamalar ışığında Black Friday, dünyanın birçok ülkesinde aynı kavramsallaştırma adı altında tüketicilere sunulan, tüketicilerin zihinlerinde ürün veya hizmetlerin fiyatlarında çok ciddi düşüşlerin olduğu algısı yaratmaya çalışan ve çok uluslu şirketler tarafından bir pazarlama stratejisi olarak kullanılan küresel ölçekli bir indirim kampanyasıdır. İngilizce "generation" kelimesinden dilimize jenerasyon olarak geçen ve daha çok "kuşak" olarak kullandığımız kavram Türk Dil Kurumu'na göre, "yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu" (<http://www.tdk.gov.tr>) olarak tanımlanmaktadır. Benzer bir tanıma göre kuşak, benzer yaşlarda, benzer olaylar yaşayan, benzer sosyal, politik, tarihsel ve ekonomik çevreyi paylaşan insan toplulukları (Williams ve Page, 2011) olarak aktarılmaktadır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere kuşak, benzer bir zaman diliminde dünyaya gelmiş, benzer yaş ve hayat tecrübelerini paylaşan, o dönemde vuku bulmuş olaylar ve olgular tarafından şekillendirilmiş insan topluluğunu ifade etmek için kullanılmıştır (Keleş, 2011). Dolayısıyla her kuşağın kendine özgü özellikleri, temel değerleri, tutumları, güçlü ve zayıf yanları vardır (Lower, 2008).

1965-1979 (dahil) yılları arasında doğan X Kuşağı "Post Baby-Boom Generation" olarak sunulmaktadır. (Katz, 2017). X Kuşağı, Bebek Patlaması Kuşağı'nın istikrarlı ve refah düzeyi yüksek bir hayat sürmesinin bedelini ödeyen bir kuşaktır. Bebek Patlaması Kuşağı'ndaki refah ve istikrar yerini belirsizliklere ve çalkantılı bir sürece bırakmıştır. Dolayısıyla bu belirsizlik ve çalkantılı süreçle mücadele etmek zorunda kalan X Kuşağı "Kayıp Kuşak" olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşağın en belirleyici özellikleri gelecek kaygısının çok fazla olması bunun sonucunda ise bu kuşağın bireyleri kendilerini kariyer yapmaya ve daha çok para kazanmaya odaklamıştır (Altuntuğ, 2012). Y Kuşağı genel olarak 1980'i başlangıç noktası 2001 ise bitiş noktası olarak kabul eder. Yani 1980 ve 2000 yılı dahil bu yıllar arasında doğan kuşak olarak kabul edilmektedir (Lower, 2008). Bu kuşağın en önemli özellikleri; özgürlük, bilgiye hemen ulaşmaları, teknolojiyi çok iyi kullanmaları, yalnızlık, kendine çok fazla güven, (www.dunya.com) teknolojiyi yakından takip etmeleri, aile odaklı olmaları biçimlerinde aktarılmaktadır.

Bir ürün ya da hizmete yönelik satın alma davranışının gerçekleşmesinde hem bireyden hem de birey dışından kaynaklanan birçok farklı etkenden söz edilmektedir. Bunlar; bireyin geliri, ihtiyaçları, marka algısı, sahip olduğu değerler, ürün veya hizmetin içeriği, kalitesi, fiyatı, vaat edilen değer, reklam kampanyaları olarak örneklendirilebilmektedir. Aynı zamanda bireyin hangi kuşakta doğduğu, nasıl bir aile yapısı ve kültürde yetiştiği, yaşadığı topraklarda hangi olaylara şahitlik ettiği gibi etkenler de bireyin satın alma davranışları üzerinde etkilidir. Örneğin yokluk, kıtlık, savaş dönemlerini görmüş ve yaşamış bir kuşak ile varlıklı bir dönemde yaşamış bir kuşağın satın alma davranışları birbirinden farklılaşmaktadır. Adıgüzel ve Batur'un (2014) da dediği gibi "kuşaklar yaşlandıkça yerlerine yeni kuşaklar geçtikçe bireylerin tutumları, davranışları, inançları ve yaşam şekilleri de aynı oranda değişimden etkilenmektedir". Günümüz gelişen ve değişen teknolojik ilerlemeleri sayesinde küreselleşmenin hızlı bir devrim içerisinde vuku bulduğunu düşündüğümüzde, Black Friday (Kara Cuma) kampanyasının Türkiye'de de birçok şirket tarafından aynı kavramsallaştırma adı altında pazarlama stratejisi olarak faaliyet alanı bulduğu dikkat çekmektedir. Black Friday pazarlama kampanyası özellikle ülkemizde dini inançlar çerçevesinde sahip olduğu kavramsallaştırmayla (Kara Cuma) olumsuz bir çağrışım barındırması nedeniyle toplumun belirli kesimleri tarafından hoş

karşılanmamaktadır. Buradan hareketle çalışma özelinde toplum içerisinde birbirinden farklı yaşayış dinamikleri ve değerlere sahip olan X ve Y kuşağına mensup bireylerin Black Friday (Kara Cuma) hakkındaki bilgi düzeyleri, algılama biçimleri ve satın alma davranışına etkileri karşılaştırmalı bir yaklaşımla irdelenerek anlamlı ve tutarlı bulgular elde edilmeye çalışılmaktadır.

2.YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin analizi ve araştırma sorularını içeren bilgiler yer almaktadır. Araştırma tarama modelleri içerisinde genel tarama modelinde ele alınmış olup bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında karşılaştırmalı ilişkisel tarama yapılmıştır. X ve Y kuşağının Black Friday kampanyası hakkındaki bilgi düzeyleri, algıları ve satın alma davranışlarını tespit etmek üzere 17-21 Aralık 2018 tarihleri arasında Isparta şehir merkezinde yaşayan, X ve Y kuşağına mensup bireyler üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Örneklemin seçiminde, araştırmanın evrenini oluşturan Isparta'daki X ve Y Kuşağı'nı en iyi temsil edebilecek katmanlı (tabakalı) rastlantısal örneklem esas alınmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi içerisinde bulunan anket tekniği kullanılmıştır. 215 anket X kuşağı, 215 anket ise Y kuşağında bulunan katılımcılara uygulanarak toplamda 430 anket ile veriler toplanmıştır. Yapılan tarama sonucunda araştırmaya elverişli 400 anket incelenmeye uygun görülmüştür.

Veri toplamak için anket formu hazırlanmıştır. Anket formu araştırma sorularımız ve elde etmek istediğimiz veriler çerçevesinde 4 ana bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü katılımcıların Black Friday hakkındaki bilgi düzeylerini, ikinci bölümü Black Friday'ye yönelik algılarını, üçüncü bölümü Black Friday kampanyasında satın alma davranışlarını ve son bölümü ise katılımcılara ait demografik soruları kapsayacak şekilde planlanmıştır. Bu bağlamda toplam 27 soru katılımcıların cevaplaması için yöneltilmiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 20 istatistik programı kullanılarak elektronik ortamda analiz edilmiştir. Bu programda frekans ve çapraz tablo analizleri yapılmıştır. Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

Araştırma Sorusu 1: Araştırmaya katılan X ve Y kuşaklarının Black Friday hakkındaki bilgi düzeyleri nedir?

Araştırma Sorusu 2: X ve Y kuşaklarının Black Friday kampanyasına yönelik algıları nedir?

Araştırma Sorusu 3: X ve Y kuşaklarının Black Friday algıları ile satın alma davranışları arasında nasıl bir ilişki vardır?

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1.Sosyo-Demografik Özellikler

Katılımcıların %53,8'i erkek %46,2'si kadın, %47,2'si evli %52,8'i bekarıdır. Araştırmaya katılanların %50'si 18-38 yaş ve diğer %50'si 39-53 yaş aralığında bulunmaktadır. Eğitim düzeyi açısından en yüksek %42,6 ile lise mezunları ve %29,7 ile üniversite mezunları, en düşük ise %5,1 ile ilkokul mezunları ile %8,2 ile ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Araştırmaya katkı sunanların gelir durumları incelendiğinde en yüksek oranlar %20,8 ile 0-1000 TL arası, %20,2 ile 1001-2000 TL arası, %19,7 ile 3001-4000 TL arası, en düşük oranlar ise %10,1 ile 2001-3000 TL arası ve %12,9 ile 4001-5000 TL arasındadır. En düşük gelir 350 TL, en yüksek gelir 17.500 TL, aylık ortalama gelirin aritmetik ortalaması 3,325 TL, standart sapması ise 1,76773'tür. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde, en yüksek %41 ile öğrenci, %13 ile memur ve %7 ile esnaf, en düşük ise %1 oran ile avukat, sekreter, özel güvenlik, garson, aşçı ve imam meslek grupları yer aldığı görülmektedir.

3.2.Black Friday Hakkında Bilgi Düzeyleri

Katılımcıların %56'sı Black Friday hakkında yetersiz bilgiye %42,4'ü yeterli bilgiye sahip olduğunu, %55,1'i Black Friday'in ne zaman olduğunu bildiğini %44,9'u bilmediğini, %62,4'ü Black Friday hakkında herhangi bir araştırma yapmadıklarını %37,6'sı ise bir araştırma yaptıklarını belirtmiştir.

3.3.Black Friday’ya Yönelik Algı Düzeyleri

Black Friday kampanyasının içeriğine yönelik algı düzeyleri incelendiğinde “ürün ve hizmetlerin fiyatlarında yüksek oranlı indirimler yapılmaktadır” ifadesine katılımcıların %43’ü katılırken %35’i bu ifadeye katılmadığı, aritmetik ortalamasının 3,04 ve standart sapması 1,227 olduğu, “bir alışveriş sezonu etkinliğidir” ifadesine katılımcıların %64,5’i katılırken %22’5’i katılmadığını, aritmetik ortalamasının 3,76 ve standart sapması 3,827 olduğu, “bir pazarlama kampanyasıdır” ifadesine %67’si katılırken %17’sinin katılmadığı, aritmetik ortalamasının 3,66 ve standart sapması 1,174 olduğu, “İnanların kontrolden çıkarak alış veriş yaptıkları bir kampanyadır” ifadesine katılımcıların %65’i katılırken %15’inin katılmadığı, aritmetik ortalaması 3,68 ve standart sapması 1,145 olduğu ve son olarak “tüketicilerin satın almalarını teşvik edicidir” ifadesine katılımcıların %70,5’i katılırken %15’inin katılmadığı, aritmetik ortalamasının 3,73 ve standart sapması 1,197 olduğu tespit edilmiştir. Black Friday kampanyasının zamanına yönelik algı düzeyleri ele alındığında “kampanyanın zamanı Hristiyanlar için özel bir anlam taşımaktadır” ifadesine katılımcıların %48’i katılırken %18’i katılmadığını, %34’ü ise kararsız olduğunu belirtmiş, aritmetik ortalama 3,41 ve standart sapması 1,156 olarak ortaya çıkmıştır. “kampanyanın zamanlaması firma ve şirketlerin ellerindeki stokları eritme amacına yöneliktir” ifadesine katılımcıların %53,5’i katılırken %16,5’i katılmadığını, %31’i ise kararsız olduğunu ifade etmiş, aritmetik ortalaması 3,49 ve standart sapması 1,138 olduğu görülmüştür.

Black Friday kampanyasının adına yönelik algı düzeylerine bakıldığında “kampanyanın adı rahatsız edicidir” ifadesine katılımcıların %66,5’i katılırken %19,5’ bu ifadeye katılmadığını, aritmetik ortalaması 3,87 ve standart sapması 1,308 olduğu, “kampanyanın adı İslam dini ve Müslümanlar için kutsal kabul edilen Cuma gününü kötülemektedir” ifadesine katılımcıların %55,5’i katılırken %20,5’i katılmadığı, aritmetik ortalaması 3,65 ve standart sapması 1,296 olduğu ve son olarak “kampanyanın adı İslam dini ve Müslümanlara hakaret etmek için özellikle seçilmiştir” ifadesine katılımcıların %48’i katılırken %23,5’i katılmadığı, %27,5’i ise kararsız olduğu, aritmetik ortalaması 3,46 ve standart sapması 1,335 olduğu görülmüştür.

3.4.Black Friday Kampanyasında Satın Alma Davranışı

Black Friday kampanyasında alışveriş yapmayı düşünme dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %39,5’i alışveriş yapmayı düşündüklerini ifade ederken %60’5’i düşünmediklerini ve bu kampanyada katılımcıların alışveriş yapma düzeyleri incelendiğinde %68,5’i alışveriş yapmadığını, %29,5’i ise alışveriş yaptığını belirtmiştir.

3.5.X ve Y Kuşağının Black Friday Hakkında Bilgi Düzeylerinin Karşılaştırılması

Y kuşağında olan katılımcıların X kuşağında olan katılımcılara göre Black Friday hakkındaki bilgi düzeyi daha fazladır ve yine Y kuşağı katılımcıları Black Friday’nin ne zaman olduğunu X kuşağı katılımcılarına göre daha fazla bilmektedir.

3.6.X ve Y Kuşağının Black Friday’ya Yönelik Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

X kuşağında bulunan katılımcılar “Friday’de ürün ve hizmetlerin fiyatlarında yüksek oranlı indirimler yapılmaktadır”, “Friday’ın bir pazarlama kampanyasıdır” ifadesine Y kuşağındaki katılımcılara göre daha fazla katılırken Y kuşağındakiler ise “Black Friday’ın insanları kontrolden çıkararak alışveriş yaptıkları bir kampanyadır” ifadesine X kuşağındakilere göre daha fazla katılmaktadır. Y kuşağındaki katılımcılar X kuşağındaki katılımcılara göre “Black Friday kampanyasının zamanı Hristiyanlar için özel bir anlam taşımaktadır” ifadesine daha fazla katılmaktadır. X kuşağında yer alan katılımcılar “Black Friday kampanyasının adı rahatsız edicidir”, “kampanyanın adı İslam dini ve Müslümanlar için kutsal kabul edilen Cuma gününü kötülemektedir” ve “kampanyanın adı İslam dini ve Müslümanlara hakaret etmek için özellikle seçilmiştir” ifadelerine Y kuşağında yer alan katılımcılara göre daha fazla katılmaktadırlar.

3.7.X ve Y Kuşağının Black Friday Kampanyasında Satın Alma Davranışlarının Karşılaştırılması

Kuşaklar ile Black Friday kampanyasında alışveriş yapmayı düşünme ve alışveriş yapma arasındaki karşılaştırmaya bakıldığında bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir.

4.SONUÇ

Hızla küreselleşen dünya düzeninde ülkelerin ya da çok uluslu holdinglerin birçok pazarlama, reklam ve halkla ilişkiler uygulamaları gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Dolayısıyla çalışma özelinde bu pazarlama faaliyetlerinden biri olan Black Friday kampanyası üzerinde bir araştırma icra edilmiştir. İngilizceden dilimize doğrudan çevrilen kavramsallaştırma ülkemizin dini münasebetleri nedeniyle belirli kesimlerde tepkilere yol açmıştır. Bu bağlamda farklı yaşayış dinamiklerine ve kültürel özelliklere sahip kuşaklar üzerinde algı, tutum ve satın alma davranışları kapsamında kampanya incelenmiştir. Özetle, X ve Y kuşaklarının Black Friday kampanyasına yönelik sahip oldukları algılar karşılaştırıldığında özellikle kampanyanın adına yönelik ifadelerde önemli ölçüde bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Ancak bu farklılaşma düzeyi bireylerin kampanyaya katılma konusundaki düşüncelerine/eylemlerine yansımamış ve kampanya sürecinde satın alma davranışlarında bir farklılaşma olduğu tespit edilememiştir.

5.TARTIŞMA

Black Friday özelinde bireylerin algı, tutum ve satın alma davranışlarına yönelik elde edilen verilerden hareketle ortaya çıkan sonuçlar; kuşaklar arası (X ve Y) karşılaştırmalı bir değerlendirme sunması ve farklı/özgün bilgiler aktarması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, O., Batur, H. Z., Ekşili, N., (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 165-182.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1), 203-212.
- Katz, S., (2017). A Critical Sociological Perspective, Journal of the American Society on Aging, 12-19.
- Keleş, H. N., (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(2), 129-139.
- Lower, J. Brace Yourself Here Comes Generation Y, Critical Care Nurse, 28(5), 80-84.
- Simpson, L., Taylor, L., Q'Rourke, K., Shaw, K., (2011). An Analysis of Consumer Behavior on Black Friday, American International Journal of Contemporary Research, 1(1) 1-5.
- Thomas J. B., Peters, C. O., (2011). An Exploratory Investigation of Black Friday Consumption Rituals, International Journal of Retail, 522-537.
- Williams, K. C., Page, R. A., (2011). Marketing to the Generations, Journal of Behavioral Studies in Business, 1-17.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c0bd9b4434c26.69868898 (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- <https://www.dunya.com/ozel-dosya/isim-iletisim/kusaklar-x-y-z-diye-ayristi-pazarlamacilarin-kafasi-karisti-haberi-171279> (Erişim Tarihi: 9.12.2018).
- <https://www.cnnturk.com/teknoloji/black-friday-nedir-ne-anlama-geliyor> (Erişim Tarihi: 11.12.2018).

TURİZMDE ETKİNLİK PAZARLAMASI KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALARA YÖNELİK KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

Cemre ALTAN

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği
cemreealtan@gmail.com, 0000-0003-1425-9577

Selda UCA

Kocaeli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları
seldauca@gmail.com, 0000-0002-9308-9184

Özet

Gelişen teknoloji ile mal ve hizmet üreten işletmelerin ayakta kalabilmesi, faaliyetlerini sürdürebilmesi ve ürettikleri ürünlerin tüketiciler tarafından tercih edilmesi amacıyla yeni yöntemler uyguladıkları görülmektedir. Bu doğrultuda işletmeler tüketici tercihlerini etkilemede önemli bir araç olarak pazarlama stratejilerinden etkinlik pazarlamasını da yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Etkinlik pazarlaması, kültür, sanat, spor, eğlence ve benzeri etkinlikler ile hedef kitlenin işletmeyi tercih etmesi ve işletmenin mesajlarının hedef kitleye iletilmesini sağlayan çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, literatürde turizm endüstrisi ve etkinlik pazarlamasını konu alan çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, “etkinlik pazarlaması” ve “event marketing” anahtar kelimeleri ve başlıkları incelenerek literatür taraması gerçekleştirilmiştir ve çeşitli parametreler kullanılarak bir literatür cetveli oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, turizm endüstrisinde etkinlik pazarlamasına yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin etkinlik/ler, pazarlama, turizm, destinasyon ve festival olduğu; değişkenler incelendiğinde en fazla memnuniyet, imaj ve tekrarlama niyetinin kullanıldığı; araştırmalarda nitel analiz tekniklerinin yanı sıra faktör analizi, regresyon analizi ve korelasyon analizinin ağırlıklı olarak kullanıldığı ve son olarak çalışmaların son üç yılda artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Etkinlik, Etkinlik Pazarlaması, Literatür Taraması

Abstract

With to the developing technologies, it is observed that the enterprises producing goods and services apply new methods to survive, carry on activities and make consumers prefer the products they produce. In accordingly with this, companies intensely make use of event marketing from marketing strategies as an important tool to impress the consumer preferences. Event marketing is defined as studies that enable the target audience to prefers the companie and convey the messages of the companie to the target audience through activities such as culture, arts, sports, entertainment and similar activities. In this study, it is aimed to evaluate the studies on tourism industry and event marketing in the literature. In this context, “literature marketing” and “event marketing” keywords and titles were examined and a literature review was carried out and a literature table was created using various parameters. According to the results obtained, the most used keywords event marketing studies in the tourism industry are the event/s, marketing, tourism, destination and festival. Also, the most used variables are satisfaction, image and repetition. In researches, besides qualitative analysis techniques, factor analysis, regression analysis and correlation analysis are mainly used and finally it has been concluded that the studies have increased in the last three years.

Keywords: Tourism, Event, Event Marketing, Literature review

1. GİRİŞ

İnsanların şehir hayatı ve iş yaşamındaki uğraşlarından ötürü hem yaptıkları hem de yapmak istedikleri faaliyetlere zaman ayıramamaları boş zaman kavramını önemli hale getirmektedir. Bu sebeple insanlar kendilerine daha fazla boş zaman yaratma ihtiyacı hissetmektedirler ve yarattıkları boş zamanlarını kendilerine yararlı olabilecek, dinlendirecek ve eğlendirecek etkinliklerle değerlendirmek istemektedirler (Yürük, 2015). İnsanların boş zamanlarını etkinliklere ayırmaları pazarlamacıları bu kavram üzerine yoğunlaştırmıştır ve etkinlikler, turistik ürünlerin pazarlanmasında

da kullanılan ve turizm endüstrisinde önemi gittikçe artan bir pazarlama aracı haline gelmiştir. Tarihin eski dönemlerinden günümüze kadar geçen süreçte etkinlik sektörü hızlı bir gelişme göstermiştir ve bu konuda yapılan çalışmalarında artış gösterdiği görülmektedir (Döner, 2015). Bu doğrultuda, etkinlik pazarlamasının literatüre girmesinden itibaren gerçekleştirilen çalışmaların değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, çeşitli veri tabanlarında turizm endüstrisinde etkinlik pazarlamasını konu alan çalışmalar incelenmiştir ve özet bir literatür cetveli oluşturulmuş ve değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Etkinlik Kavramı ve Tarihçesi

Günümüzde önemli hale gelen etkinliklere tarihin çok eski dönemlerinde de rastlanmaktadır. M. Ö. 2000- 1500 yılları arasında Anadolu’da yaşamış olan Hititler döneminde dini amaçla yapılmış pek çok etkinliğe rastlanmaktadır (Kömürcü, 2017). Antik çağda Yunan tanrısı Zeus’u onurlandırmak adına Olimpiyat Oyunları gerçekleştirilmiştir (Matthews, 2008). M.S. 476 döneminde Batı Roma İmparatorluğu yıkılmadan önceki dönemlerde etkinliklere ve festivallere rastlanmaktadır (Raj ve ark., 2013). 1980’li yıllarda etkinlikler, turizmin geliştirilmesi, gerçekleştirildiği bölgenin tanıtımının yapılması, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkilerinin olmasından dolayı birçok sektör tarafından düzenlenmeye başlamıştır (Kömürcü, 2017).

Literatürde boş zaman değerlendirmek için yapılan aktiviteler olarak tanımlanan etkinlik kavramını Getz (2007), belirli bir zamanda ve konumda gerçekleşen bir olay, özel koşullar kümesi, takdire değer olay olarak; Shone ve Parry (2004) ise insanların boş zaman, kültürel, kişisel veya şirket hedeflerine ulaşmak, deneyimlerini arttırmak, kutlama yapmak ve eğlenmek amacıyla rutin olmayan faaliyetlerde bulunması olarak tanımlamaktadır. Çeşitli amaçlar ile düzenlenen etkinlikler, katılımcıların ve medyanın ilgisini çekmekte, ev sahibi oldukları bölgeleri turizm açısından etkilemekte ve yine gerçekleştirildikleri destinasyonun ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Özetle etkinlikler, hedef kitleyi turistik bölgelere çeken, turizmin gelişmesine katkısı olan, ev sahibi bölge imajını arttıran, bireylere deneyim kazanma, sosyalleşme ve eğlenceli vakit geçirme imkânı sunan kısa süreli düzenlenen faaliyetlerdir (Tolan, 2014).

2.2.Etkinliklerin Sınıflandırılması

Belirli zamanlarda farklı bölgelerde farklı amaçlarla etkinlikler düzenlenmekte, düzenlenen etkinlikler gerçekleştirildikleri bölgelerde rekabet avantajı ve olumlu imaj etkisi yaratmak (Yürük, 2015) gibi faydalarından dolayı yüksek talep görmektedir. Bu talebe karşılık verebilmek ve sürekli değişen istek ve ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla çeşitli etkinlik türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Etkinlikler ile ilgili yapılan çalışmalarda farklı bakış açılarıyla sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu başlık altında etkinlikler büyüklüklerine göre ve temalarına (içeriklere) göre sınıflandırılmaktadır.

Büyüklüklerine göre etkinlikler, mega, hallmark, major ve yerel etkinlikler olmak üzere dört türe ayrılmaktadır. *Mega etkinlikler*, önemi açısından ev sahibi destinasyona olağanüstü ekonomik etkisi olan ve global medyada prestij yaratan etkinlikler (Getz, 2007) olarak nitelendirilirken; *hallmark etkinlikler*, gerçekleştirildikleri destinasyonla birlikte anılan, ulusal ve uluslararası ölçekli ve az sıklıkta meydana gelen etkinlikler olarak; *major etkinlikler*, geleneksel nitelikli, katılımcıların ve medyanın ilgisini çeken, prestiji yüksek olan büyük ölçekli etkinlikler (Jago, 1997); yerel etkinlikler ise, genellikle bir topluluğa ait olan, yerel yönetim kurumları veya özel kuruluşlar tarafından düzenlenen, park, cadde ve okul gibi alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler (Janiskee, 1996) olarak tanımlanmaktadır.

Temalarına (içeriklerine) göre etkinlikler, spor, iş amaçlı, eğitim amaçlı ve bilimsel, politik, özel etkinlikler ve kültürel olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır. *Spor etkinlikleri*, sportif faaliyetlere bağlı olarak, farklı yeteneklerin sergilendiği ve yarışmaların yapıldığı uluslararası, ulusal ve yöresel olarak düzenlenen etkinlikler; *politik etkinlikler*, siyasi parti ve sendika toplantıları, belirli hükümetler tarafından organize edilen, düzenlenmesi pahalı olan ve medyanın ilgisini çeken politik içerikli etkinlikler; *kültürel etkinlikler*, kültürel kutlamaları, kabul törenlerini, dini ritüelleri, karnaval ve konserleri içeren etkinlikler (Raj ve ark. 2013) olarak nitelendirilirken; *ticari ve iş amaçlı etkinlikler*,

ticaret yapmak, bilgilenmek, pazarlama yapmak ve ticareti teşvik etmek amacıyla düzenlenen etkinlikleri; *bilimsel ve eğitim amaçlı etkinlikler*, temel amacı etkinliğe katılan kişiler arasında bilgi paylaşmak ve öğrenmektir ve konferans, kongre ve sempozyum gibi etkinlikleri (Getz, 2007) ifade etmekte; son olarak *özel etkinlikler* ise, spor ve aile faaliyetlerinden, kültürel, ticari ve organizasyonel faaliyetlere kadar pek çok faaliyeti içeren, bireyler, kurum ve kuruluşlar için önem role sahip etkinlikler (Shone ve Parry, 2004) olarak tanımlanmaktadır.

2.3. Etkinlik Pazarlaması

Günümüzdeki yoğun rekabet ortamında işletmeler hedef kitleye ürün veya hizmetlerini tanıtmak ve satın almaya ikna etmek amacıyla farklı stratejiler denemektedirler. Etkinlik pazarlaması, çeşitli iletişim mesajlarıyla hedef kitleyi sıkmak yerine eğlenceli faaliyetler ve deneyim yolu ile işletmenin mesajlarının hedef kitleye iletilmesini sağlamaktadır. Bireylerin hem dinlendikleri hem de eğlendikleri faaliyetlerde etkinliği onlara hissettirmeden pazarlamanın bir aracı olarak etkinlik pazarlaması, işletmelerin sıklıkla kullandığı bir pazarlama stratejisi haline gelmiştir (Yürük, 2015). Etkinlik pazarlaması, işletme ile tüketiciyi bir araya getiren, hedef kitlenin istek ve ihtiyaçlarını belirleyen ve bu ihtiyaçları karşılayacak mal veya hizmet üreten, etkinliğin amaçlarını ortaya koyan bir iletişim yöntemidir (Tolan, 2014: 24). Etkinlik pazarlaması, marka veya işletme yöneticilerinin, müşteriler ile iletişimini güçlendirmek amacıyla tercih ettikleri etkili bir unsurdur (Göktaş ve Kulga, 2017).

Etkinlik pazarlaması, spor müsabakaları, sergiler, konserler, kongre ve konserler gibi kişilerin işletme ve işletmenin mal veya hizmetleri ile birebir etkileşimde olduğu etkinlikleri içermektedir (Penpece, 2014). Etkinlik pazarlaması gerçekleştirildiği bölgede turizmin gelişmesi (Wu, 2016), işletme veya markanın bilinirliğinin artması, imaj oluşturulması, tüketici tercihlerini etkilemesi ve rekabet üstünlüğü sağlaması açısından önemli bir stratejidir (Göktaş ve Kulga, 2017).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, etkinlik pazarlaması kavramının literatüre girmesinden itibaren, literatürde etkinlik pazarlaması ve turizm endüstrisini konu alan araştırmaların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, “etkinlik pazarlaması” ve “event marketing” anahtar kelimeleri ve başlıkları incelenerek literatür taraması gerçekleştirilmiştir ve çeşitli parametreler kullanılarak bir literatür cetveli oluşturulmuştur. Söz konusu literatür cetvelinde; çalışma ile ilgili genel bilgiler, kullanılan ölçekler, analize konu olan değişkenler, kullanılan analiz yöntemleri ve araştırmanın bulgularına yer verilmektedir. Son olarak, etkinlik pazarlamasına yönelik gerçekleştirilen araştırmalara yönelik genel bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

3.1. Etkinlik Pazarlaması ile İlgili Yapılan Araştırmalara Yönelik Literatür Cetveli

2003-2020 yılları arasında turizm endüstrisinde etkinlik pazarlaması ile ilgili yayınlanan çalışmalar çeşitli parametreler kullanılarak incelenmiştir. Etkinlik pazarlaması ile ilgili incelenen araştırmalar aşağıdaki literatür tablosunda yer almaktadır.

Çalışmanın Adı	Yazar/lar (Yıl)	Anahtar Kelimeler	Ölçek	Değişkenler	Analiz	Sonuç
The Impact of NFL Games on Lodging Industry Revenue	Dermody, Taylor ve Lomanno (2003)	Spor turizmi, Konaklama, Destinasyon pazarlaması, NFL, Etkinlik pazarlaması	-	-	Nitel Analiz	31 NFL şehrinin 28'i konaklama endüstrisine pozitif dolar etkisi göstermektedir.
Why Travel to the FIFA World Cup? Effects of Motives, Background, Interest and Constraints	Kim ve Chalip (2004)	Spor turizmi, Etkinlik pazarlaması, Seyahat motivasyonu, Dünya kupası, Kore	Fan motivasyonu Funk vd, 2001; Wann, 1995; Seyahat motifleri Beard ve Ragheb, 1983; Katılım niyeti Chalip vd, (1998); Etkinlik ilgisi Chali (1992) ve MacAloon (1984) ölçeklerinden yararlanılarak anket formu hazırlanmıştır.	Fan motifleri, Seyahat motifleri, Etkinlik ilgisi, Seyahat kısıtlamaları, Katılım niyetleri	Faktör Analizi, Regresyon Analizi	Tüketicin spor etkinliğine katılmak için uluslararası seyahat etme arzusu ve bunun mümkün olabileceği algısı karmaşık bir şekilde belirlenmiştir.
A Preliminary Investigation of NFL Games and Self-Drive Tourism: Marketing Opportunities for Accommodation Providers	Taylor ve Young (2005)	Spor turizmi, Konaklama, Destinasyon pazarlaması, NFL, Etkinlik pazarlaması, self-drive turizm	-	-	Nitel Analiz	Pazar ve pazartesi gecesi düzenlenen NFL oyunlarının Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık'ta 11 ev sahibi topluluktaki konaklama endüstrilerine pozitif dolar etkisi vardır.
Engaging the Consumer through Event Marketing: Linking Attendees with the Sponsor, Community, and Brand	Close, Finney, Lacey ve Sneath (2006)	-	Ürün bilgisi ölçeği Bloch vd, (1989), Lumpkin ve Darden'den (1989) spor aktivitesi ölçeği, Dickerson ve Gentry'den (1989) spor coşkusu ölçeği kullanılmıştır.	Sponsor ürünleri hakkında bilgi, Spor aktivitesi, Spor coşkusu, Toplum katılımı	Faktör Analizi, Korelasyon Analizi	Etkinlik katılımcılarının sponsor coşkusu ve aktivitesiyle ilgili bilgilerinin, bir sponsorun topluluğa dahil olma arzusunu olumlu yönde etkilediğini ortaya konulmuştur.
Knowledge-Based Network Participation in Destination and Event Marketing: A Hospitality Scenario Analysis Perspective	Breukel ve Go (2009)	Destinasyon pazarlaması, Konaklama sektörü, Bilgi tabanlı ağlar, Bilgi iletişim teknolojileri, Senaryo Analizi	-	-	Nitel Analiz (Senaryo Analizi)	Bilgi iletişim teknolojilerinin, gelişen müşteri taleplerine ve hizmet sunumu için fiziksel ve sanal bir ortam oluşturan ağırlama ağlarının kurulmasına destek sunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

HOW INFORMATION QUALITY AND MARKET TURBULENCE IMPACT CONVENTION AND VISITORS BUREAUS' USE OF MARKETING INFORMATION: INSIGHTS FOR DESTINATION AND EVENT MARKETING	Lee, Close ve Love (2010)	Kongre ve ziyaretçi büroları, Online bilgi kullanımı, Etkinlik pazarlaması, Bilgi kalitesi, Teknoloji değişimi, Müşteri değişimi	Low ve Mohr (2001), Deshpande ve Zaltman (1982) ve Moorman (1995) Bilgi kullanımı; Cohn (2006) Pazarlama bilgisi; Low ve Mohr (2001) Bilgi kalitesi; Jaworski ve Kohli (1993) teknoloji ve müşteri değişimi ölçekleri kullanılmıştır.	İnternet tabanlı pazarlama bilgileri, İnternet tabanlı bilgi kalitesi, Teknoloji değişimi ve müşteri değişimi	Faktör Analizi, Regresyon Analizi	İnternet tabanlı bilginin, İnternet tabanlı bilginin kalitesiyle ve ardından müşteri değişimi ve teknoloji değişikliğiyle olumlu bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Influence of Push and Pull Motivations on Satisfaction and Behavioral Intentions within a Culinary Tourism Event	Smith, Costello ve Muenchen (2010)	Mutfak turizmi, Motivasyon, Memnuniyet, Etkinlik pazarlaması	İtme motivasyonları, Uysal vd (1993), Formica ve Uysal (1996), Fodness (1994); Çekme motivasyonları, Saleh ve Ryan (1993) çalışmalarından uyarlanmıştır.	Mutfak etkinlikleri, İtme ve çekme motifleri, Müşteri memnuniyeti, WOM, Harcamalar, Tekrar himaye niyeti	Çoklu Regresyon Analizi	Memnuniyet, ağızdan ağıza pazarlama davranışı ve tekrarlama niyeti arasında bir ilişki olduğu ve çekme faktörleri katılımcı memnuniyeti ile ilişkiliyken itme faktörlerinin memnuniyeti üzerinde hiç veya sınırlı bir etkiye sahiptir.
The Sponsor-Global Event Relationship: A Business-to-Business Tourism Marketing Relationship	O'Reilly, Heslop ve Nadeau (2011)	B2B pazarlama, Sponsorluk, Destinasyon pazarlaması, Etkinlik pazarlaması, Olimpik pazarlama	-	-	Vaka Analizi	En üst düzeyde gerçek anlamda küresel sponsorlar için, potansiyel bir küresel sponsorun / mülkün barındırıldığı konum teklifinin önemli bir endişe olmadığı araştırmanın en temel sonucudur.
Sustainable Event Marketing in the MICE Industry: A Theoretical Framework	Tinnish ve Mangal (2012)	Kurumsal sosyal sorumluluk, Sürdürülebilir pazarlama, toplantılar, etkinlikler, Çevre pazarlaması	-	-	Nitel Analiz	Etkinlik pazarlama çerçevesi, sürdürülebilir pazarlamanın kuruluşu, sürdürülebilir odaklı değerlere uyum, sürdürülebilirliği ürüne ve planlama sürecine dahil etmek olarak üç önemli stratejik katkıda bulunmaktadır.

Green Event Marketing: The Sustainable Community Event Portfolio	Koh ve Greene (2013)	Etkinlik portföyü, Etkinlik sürdürülebilirliği, Turizm gelişmesi	-	-	Nitel Analiz (Vaka Çalışması)	Bir topluluk etkinliği portföyünü sürdürmek için üçlü bir yaklaşım önerilmiştir ve her bir sürdürülebilirlik türü için eyleme geçirilebilir fikirler sunulmuştur.
Festivallerin Pazarlanması: Türkiye'deki Uluslararası Festivaller Üzerinde Bir Araştırma	Penpece (2014)	Uluslararası festivaller, Festival pazarlaması, İçerik analizi	-	-	Nitel Analiz (İçerik Analizi)	Türkiye'de gerçekleştirilen uluslararası festivallerin yaklaşık %24'ünün kurumsal web sitesinin olduğu ve mevcut web sitelerinin güncellik, bilgiler, site içi dolaşım, bilet alım, tasarım, ulaşım bilgileri ve iletişim bilgileri kapsamında toplam 34 özelliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
The Marketing Event: The Case of "Gli Archi Village"	Russo ve Formisano (2014)	Etkinlik pazarlaması, Etkinlik değerlendirmesi, Etki, TBL, Vaka çalışması	-	-	Görüşme, Vaka Analizi	Modelin kullanımından ortaya çıkan ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan elde edilen sonuçlar, 'Gli Archi Village' etkinliğine ev sahipliği yapan yerel bölgenin bilişsel ve duygusal imajını pekiştirme ve geliştirme dinamiklerini tetikleyen araçtır.
Festival Kalitesinin Ziyaretçilerin Algıladıkları Değer, Tatmin ve Sadakat Üzerine Etkisi: Mersin Uluslararası Narenciye Festivali Üzerine Bir Uygulama	Doğrul, Atçeken ve Şahin (2015)	Etkinlik pazarlaması, Festival kalitesi, Algılanan değer, Tatmin ve sadakat	Festival kalitesi boyutları, algılanan festival değeri, tatmin ve sadakat ölçekleri Yoon vd. (2010)'nin çalışmasından alınmıştır.	Festival Kalitesi, Algılanan Değer, Tatmin ve Sadakat	Yapısal Eşitlik Analizi	Kalite boyutlarının algılanan değer ve tatmin üzerinde olumlu etkisi olduğu, sadece bilgilendirme boyutunun tatmini etkilemediği belirlenmiştir. Ayrıca, tatminin ve algılanan değer in ise sadakat üzerinde olumlu etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.
Etkinlik Pazarlamasında Reklam Mesajlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma	Döner (2015)	Etkinlik pazarlaması, Reklam, Film festivali, Göstergebilim analizi	-	-	İçerik Analizi, Göstergebilim Analizi	Etkinlik reklamlarında kullanılan mesajların görsel sembol ve işaretler ile ifade edildiğini ve organizasyonların pazarlama stratejileri bu mesajlara etkide bulunmaktadır.
The Success Factors of Food Events: The Case Study of Umbrian Extra Virgin Olive Oil	Marchini, Riganelli ve Diotallevi (2016)	Etkinlik pazarlaması, Sızma zeytinyağı, Yiyecek ve şarap festivali, SEM, Turizm, Umbria	Ürün özellikleri, bölgesel bağlam, duygusal yönler, memnuniyet ve niyetler başlıklarından oluşan 43 soruluk ölçek kullanılmıştır.	Turist memnuniyeti, Yiyecek ve şarap festivali, Katılma niyeti	Faktör Analizi, Yapısal Eşitlik Modeli	Araştırma, etkinliklerin gerçekleştiği kırsal ve peyzaj bağlamı ile memnuniyet düzeyi ve gelecekteki niyetler arasında güçlü bağlantıların varlığını doğrulamıştır.

Competing Model of Event Marketing Activities	Wu (2016)	Etkinlik pazarlaması, Bölgesel imaj, Fiziksel çevre, Deneyimsel değer	-	Etkinlik pazarlaması faaliyetleri, fiziksel çevre, deneyimsel değer, bölgesel imaj, memnuniyet, bağlılık, güven	Korelasyon Analizi, Faktör Analizi, Rekabet Analizi	İki bölgedeki etkinlik pazarlama faaliyetleri ve fiziksel çevre, turistlerin deneyimsel değeri üzerinde, memnuniyet ve güven üzerinde, turistlerin güveni bağlılık üzerinde olumlu etkiye sahiptir; bölgesel imajın turistlerin deneyimsel değeri üzerinde önemli bir etkisi yoktur.
Engaging Students Through Event Marketing: An Example of University Entrepreneurship Event	Alan, Kabadayı ve Köksal (2017)	Etkinlik pazarlaması, Etkinlik imajı, Etkinlik memnuniyeti, Tekrar ziyaret etme niyeti, Üniversite etkinlikleri	Etkinlik imajı, Leischnig vd, (2011); etkinlik memnuniyeti, Arnett vd, (2003) ve Magi (2003); Niyet ölçeği, Cronin vd, (2000) çalışmalarından yararlanılmıştır.	Etkinlik İmajı, Etkinlik Memnuniyeti, Etkinlik Tekrarlama Niyeti	Yapısal Eşitlik Modeli	Etkinlik imajı boyutlarının (yaratıcılığın, uygunluğun ve yeterliliğin) öğrencilerin memnuniyeti üzerinde etkili olduğu ve tekrar ziyaret etme niyetlerinde, öğrencilerin memnuniyetinin başlıca itici güç olduğu saptanmıştır.
A Marketing Framework for Events in Nelson Mandela Bay	Calitz, Cullen ve Nyamuts ambira (2017)	Sosyal Sermaye, Etkinlik Yönetimi, Etkinlik pazarlaması, Destinasyon çekiciliği, Nelson Mandela Bay, Güney Afrika	-	Etkinlik ambalajı, Etkinlik fiyatlandırması, Etkinlik yerleşimi, Etkinlik tanıtımı, Etkinlik konumlandırma, Destinasyon çekiciliği	Çok değişkenli analiz, Çıkarımsal istatistik	Etkinlik Paketleme, etkinlik yerleştirme, etkinlik tanıtımı, etkinlik konumlandırma faktörlerinin etkinlik pazarlama çabaları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Tüketicilerin Etkinlik Pazarlaması Faaliyetlerine ve Düzenleyen Markalara Bakış Açısına Yönelik Bir Araştırma	Göktaş ve Kulga (2017)	Etkinlik pazarlaması, Tüketici bakış açısı, Marka	Ankette çeşitli araştırmalardan derlenerek “Etkinlik Pazarlaması” ve “Tüketici Bakış Açısı” için iki farklı ölçek kullanılmıştır.	Etkinlik Pazarlaması, Tüketici Bakış açısı	KMO Değeri, One-Way Anova, Faktör Analizi, Korelasyon Analizi	Tüketicilerin etkinlikle ilgili olumlu düşünceye sahip olmasının marka sadakatine yol açtığı ve etkinliğin isminin de markanın fark edilmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Etkinlik Pazarlamasında Sosyal Medya Aracılığıyla	Gücün (2018)	Etkinlik pazarlaması, Sosyal	Akyel (2013) ve Erdem (2009) Bütünleşik pazarlama;	Bütünleşik pazarlama	Faktör Analizi, Korelasyon	Bütünleşik pazarlama iletişimi ile sosyal medya kullanımı arasında müşteri ilişkileri yönetiminin

Bütünleşik Pazarlama İletişimi Çabası: Kongre Turizmi Kapsamında Bir Araştırma		medya, Bütünleşik pazarlama iletişimi, Kongre turizmi	Horo (2015) kongre turizmi ölçekleri kullanılmıştır.	iletişimi, Kongre turizmi	Analizi, Regresyon Analizi	kongre turizminde katılımcı ilişkilerinin sosyal medya aracılığıyla sağlanmasının başarılı bir şekilde gerçekleştiği böylece ilişkilerin sürekliliğinin sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.
Destination Beliefs, Event Satisfaction and Post-Visit Product Receptivity in Event Marketing. Results from a Tourism Experience	Mainolfi ve Marino (2018)	Destinasyon inançları, Etkinlik memnuniyeti, Turist motivasyonu, Ürün alıcılığı, Davranışsal niyetler	Destinasyon inançları, Del Bosque ve San Martin (2008); Ürün alıcılığı, Papadopoulos vd (2000); Etkinlik memnuniyeti, Elliot vd (2011); İtme motivasyonu, Crompton ve McKay (1997) ve Meng vd (2008); Davranışsal niyet, Lee (2009) ve Lee ve Hsu (2013).	Destinasyon inançları, etkinlik memnuniyeti, turist memnuniyeti, ürün alıcılığı, itme motivasyonu, davranışsal niyet	Varyans, Korelasyon Analizi, Yapısal Model,	Destinasyon inançları memnuniyet üzerinde doğrudan bir etki ve etkinlik memnuniyeti yoluyla davranış niyeti üzerinde dolaylı bir etkiyi ortaya koymaktadır.
Event Marketing-The Driver of Wine Culture	Szabo (2018)	Şarap etkinlikleri, Şarap kültürü, Şarap turizmi, Şarap festivali	-	Şarap festivali, Şarap kültürü, Turist cazibesi	Nitel Analiz (Doküman Analizi)	Budapeşte Şarap Festivali örneğinde şarap etkinliklerinin yabancı ve Macar tüketicileri etkileyebilmekte ve Macar şarap kültürünü ve ürünlerini geliştirebilmektedir.
Fuar Markası Olmayı Etkileyen Faktörlerin Marka İmajına ve Katılım Kararına Etkileri: Turizm Fuarları Örneği	Arslan (2019)	İş turizmi, Fuarçılık, Etkinlik pazarlaması, Marka, İşletme	-	Marka unsurları, fuar marka imajı, fuar katılım kararı	T-testi, ANOVA, Varyans Analizi, Veri Madenciliği	Araştırma sonuçlarına göre marka unsurlarından “Hedef kitle” boyutu imaj algısı ve katılma kararını “Çok etkiler” görünürken diğer boyutların her birinin “Etkilediği” tespit edilmiştir.
Etkinlik Katılımcılarının Destinasyon İmajı Algılarının Tekrar Ziyaret Etme Eğilimleri Üzerine Etkisi: Portakal Çiçeği Karnavalı Örneği	Saçlı, Ersöz ve Kahraman (2019)	Destinasyon imajı, Portakal çiçeği karnavalı, Tekrar ziyaret etme niyeti, Destinasyon pazarlama	Destinasyon imajı algısını ölçmek amacıyla Bekar, Kocatürk ve Sürücü (2017) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır.	Destinasyon imajı, Tekrar ziyaret etme niyeti	Regresyon Analizi, T-testi, One-way ANOVA	Katılımcıların destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret etme niyetleri üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
Bir Kültürel Üretim Biçimi Olarak Etkinlik Pazarlaması ve Şehir Pazarlaması ile Olan İlişkisi: Selçuklu Kongre Merkezi Örneği	Şahin ve Karakullu kcu (2019)	Kültürel üretim, Etkinlik pazarlaması, Şehir pazarlaması, Selçuklu Kongre Merkezi, Konya	-	-	Nitel Analiz (Örnek Olay, Görüşme, İçerik Analizi)	SKM’nin bir kültürel üretim merkezi olduğu, kültür-sanat faaliyetleri ile birlikte, bilimsel ve sektörel etkinlikler sayesinde şehir pazarlaması ile doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Etkinlik Pazarlaması ile İlgili Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi

Turizm sektöründe etkinlik pazarlamasını konu alan çalışmalar, yayınlandığı yıllara göre incelendiğinde ulaşılabilen çalışmalar arasında ilk çalışmanın 2003 yılında (Dermody ve ark., 2003) yayınlandığı tespit edilmiştir. Etkinlik pazarlaması ile ilgili en fazla çalışmanın 2017, 2018 ve 2019 yıllarında (Alan ve ark., 2017; Calitz ve ark., 2017; Göktaş ve Kulga, 2017; Gücün, 2018; Mainolfi ve Marino, 2018; Szabo, 2018; Arslan, 2019; Saçlı ve ark., 2019; Şahin ve Karakullukçu, 2019) yayınlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2007 ve 2008 yıllarında etkinlik pazarlaması ile ilgili herhangi bir çalışmanın yayınlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen çalışmalarda en çok ‘Pazarlama’ teriminin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu terimi takiben, ‘Etkinlik/ler’, ‘Turizm’, ‘Destinasyon’ ve ‘Festival’ terimlerinin incelenen çalışmalarda sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler olduğunu söylemek mümkündür. Literatür cetveli incelendiğinde etkinlik pazarlaması konusunda yayınlanan nicel çalışmalarda; spor faaliyetleri, sponsorluk, bilgi kullanımı, festival kalitesi, mutfak ve gıda etkinlikleri, etkinlik pazarlamasının etkileri, etkinliklere bakış açısı, bütünleşik pazarlama iletişimi ve destinasyon imajı gibi pek çok farklı konuda çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalarda farklı konuların ve az sayıda benzer değişkenlerin araştırılmasından dolayı kullanılan ölçeklerde de farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda incelenen çalışmalarda sıklıkla kullanılan herhangi bir ölçeğe rastlanılmadığı, benzer değişkenler olmasına rağmen farklı yazarlar tarafından geliştirilen ölçeklerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Etkinlik pazarlamasına yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, araştırma kapsamında karşılaştırma yapılan veya ilişki aranan değişkenlere baktığımızda en fazla kullanılan değişkenlerin, memnuniyet (Smith ve ark., 2010; Marchini ve ark., 2016; Wu, 2016; Alan ve ark., 2017; Mainolfi ve Marino, 2018), imaj (Wu, 2016; Alan ve ark., 2017; Arslan, 2019; Saçlı ve ark., 2019) ve tekrarlama niyeti (Smith ve ark., 2010; Alan ve ark., 2017; Saçlı ve ark., 2019) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Etkinlik pazarlaması ile ilgili incelenen yayınlar kapsamında, en fazla kullanılan analiz tekniklerinin senaryo analizi, içerik analizi ve görüşme gibi nitel analiz teknikleri olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte tek değişkenli ve çok değişkenli araştırmalar incelendiğinde, ‘faktör analizi’ (Kim ve Chalip, 2004; Close ve ark., 2006; Lee ve ark., 2010; Marchini ve ark., 2016; Wu 2016; Göktaş ve Kulga, 2017; Gücün, 2019), ‘regresyon analizi’ (Kim ve Chalip, 2004; Lee ve ark., 2010; Smith ve ark., 2010; Gücün, 2018; Saçlı ve ark., 2019), ve ‘korelasyon analizi’ (Close ve ark., 2006; Wu, 2016; Göktaş ve Kulga, 2017; Gücün, 2018; Mainolfi ve Marino, 2018) sıklıkla kullanılan analiz teknikleridir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada etkinlik pazarlaması kavramına yönelik özellikle turizm literatüründe bulunan çalışmaların kavramsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır ve bu amaçtan hareketle literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 1.’den elde edilen bulgulara göre, turizmde etkinlik pazarlamasına yönelik çalışmaların 2003-2019 yılları arasında, ağırlıklı olarak ise 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yayınladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaların geneline bakıldığında kongre, festival, fuar, spor ve karnaval gibi pek çok etkinlik ve etkinlik pazarlaması türlerinin araştırmalara konu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etkinlik pazarlaması değişkeni ile arasında ilişki aranan değişkenlerin genellikle hep farklı değişkenler olduğu benzer değişkenlerin ise sınırlı sayıda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğunun nicel araştırmalar olduğu tespit edilmiştir. Nitel araştırmalarda içerik analizi, görüşme ve vaka analizi sıklıkla kullanılan analiz teknikleridir. Nicel araştırmalarda ise, faktör analizi, regresyon analizi ve korelasyon analizi sıklıkla kullanılan analiz teknikleridir.

Bu çalışmanın sınırlılığı, literatürde bulunan bütün çalışmalara erişimin mümkün olmaması ve sadece turizm alanında yayınlanan sınırlı sayıda araştırmanın literatür cetveline dahil edilmesidir. Çalışma sonuçları sadece literatür cetvelindeki araştırmaları kapsamaktadır. Yapılan çalışma makale ve tezlerle sınırlandırıldığından dolayı ileriki çalışmalarda bildiri ve kitaplarda dahil edilerek güncel bir çalışma yapılabilir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, etkinlik pazarlaması ile ilgili turizm literatürünün mevcut durumu hakkında bilgi vermekte ve gelecek çalışmalara referans olabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

- ALAN, K. A., KABADAYI, T. E., KÖKSAL, G. C. (2017), Engaging Students Through Event Marketing: An Example of University Entrepreneurship Event, *Business & Management Studies: An International Journal*, 5(3), 586-604.
- ARSLAN, S. (2019), Fuar Markası Olmayı Etkileyen Faktörlerin Marka İmajına ve Katılım Kararına Etkileri: Turizm Fuarları Örneği, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- BREUKEL, A., Go, F. M. (2009), Knowledge-Based Network Participation in Destination and Event Marketing: A Hospitality Scenario Analysis Perspective, *Tourism Management*, 30, 184-193.
- CALITZ, P. A., CULLEN, M., NYAMUTSAMBIRA, K. (2017), A Marketing Framework for Events in Nelson Mandela Bay, *African Journal of Hospitality*, 6(4), 1-20.
- CLOSE, A. G., FINNEY, R. Z., LACEY, R. Z., SNEATH, J. Z. (2006), Engaging the Consumer through Event Marketing: Linking Attendees with the Sponsor, Community, and Brand, *Journal of Advertising Research*, 46, 420-433.
- DERMODY, B. M., TAYLOR, S. L., LOMANNO, M.V., (2003). The Impact of NFL Games on Lodging Industry Revenue, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14(1), 21-36.
- DOĞRUL, Ü., ATÇEKEN, K., ŞAHİN, A. (2015), Festival Kalitesinin Ziyaretçilerin Algıladıkları Değer, Tatmin ve Sadakat Üzerine Etkisi: Mersin Uluslararası Narenciye Festivali Üzerine Bir Uygulama, *Cag University Journal of Social Sciences*, 12(1), 72-84.
- DÖNER, Z. G. (2015), Etkinlik Pazarlamasında Reklam Mesajlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- GETZ, D. (2007), *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Event*, Oxford: Elsevier.
- GÖKTAŞ, B., KULGA, E. C. (2017), Tüketicilerin Etkinlik Pazarlaması Faaliyetlerine ve Düzenleyen Markalara Bakış Açısına Yönelik Bir Araştırma, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 6(11), 85-97.
- GÜCÜN, S. (2018), Etkinlik Pazarlamasında Sosyal Medya Aracılığıyla Bütünleşik Pazarlama İletişimi Çabası: Kongre Turizmi Kapsamında Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- JAGO, K.L. (1997). Special Events and Tourism Behaviour: A Conceptualisation and an Empirical Analisys From a Values Perspective, Doctoral Dissertation, Victoria University, Australia.
- JANISKEE, L. R. (1996). Historic Houses and Special Events, *Annals of Tourism Research*, 23(2), 398-414.
- KIM, N., CHALIP, L. (2004). Why Travel to the FIFA World Cup? Effects of Motives, Background, Interest and Constraints, *Tourism Management*, 25, 695-707.
- KOH, K., GREENE, H. (2013), Green Event Marketing: The Sustainable Community Event Portfolio, *Journal of Interdisciplinary Business Studies*, 1-15.
- KÖMÜRCÜ, S. (2017), Etkinlik Turizmi ve İnanç Turizmi Paradoksu: Turizm Yazınında İnanç Etkinliklerinin Kavramsal Analizi ve Konumlandırılması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- LEE, S., CLOSE, A. G., LOVE, C. (2010), How Information Quality and Market Turbulence Impact Convention and Visitors Bureaus' Use of Marketing Information: Insights for Destination and Event Marketing, *Journal of Convention & Event Tourism*, 11, 266-292.
- MAINOLFI, G., MARINO, V. (2018), Destination Beliefs, Event Satisfaction and Post-Visit Product Receptivity in Event Marketing. Results from a Tourism Experience, *Journal of Business Research*, 116, 699-710.
- MARCHINI, A., RIGANELLI, C., DIOTALLEVI, F. (2016), The Success Factors of Food Events: The Case Study of Umbrian Extra Virgin Olive Oil, *Journal of Food Products Marketing*, 22(2), 147-167.
- O'REILLY, N., HESLOP, L., NADEAU, J. (2011), The Sponsor-Global Event Relationship: A Business-to-Business Tourism Marketing Relationship, *Journal of Sport & Tourism*, 16(3), 231-257.
- PENPECE, D. (2014), Festivallerin Pazarlanması: Türkiye'deki Uluslararası Festivaller Üzerinde Bir Araştırma, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 193-210.
- RAJ, R., WALTERS, P., RASHİD, T. (2013). *Events Management: Principles and Practice* (2nd Edition), London: Sage Publications.
- RUSSO, G., FORMISANO, V. (2014), The Marketing Event: The Case of "Gli Archi Village", *International Business Research*, 7(5), 137-147.
- SAÇLI, Ç., ERSÖZ, B., KAHRAMAN, Ö. C. (2019), Etkinlik Katılımcılarının Destinasyon İmajı Algılarının Tekrar Ziyaret Etme Eğilimleri Üzerine Etkisi: Portakal Çiçeği Karnavalı Örneği, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 178-190.
- SHONE, M., PARRY, B. (2004). *Successful Event Management A Practical Handbook (Second Edition)*, London: Thompson Learning.

- SMITH, S., COSTELLO, C., MUENCHEN, R. A. (2010), Influence of Push and Pull Motivations on Satisfaction and Behavioral Intentions within a Culinary Tourism Event, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 11, 17-35.
- SZABO, Z. (2018), Event Marketing-The Driver of Wine Culture, *Management Studies*, 6(2), 121-126.
- ŞAHİN, E., KARAKULLUKCU, B. (2019), Bir Kültürel Üretim Biçimi Olarak Etkinlik Pazarlaması ve Şehir Pazarlaması ile Olan İlişkisi: Selçuklu Kongre Merkezi Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 248-268.
- TAYLOR, S. L., YOUNG, M. (2005). A Preliminary Investigation of NFL Games and Self-Drive Tourism: Marketing Opportunities for Accommodation Providers, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 6(3), 47-63.
- TINNISH, S. M., MANGAL, S. M. (2012), Sustainable Event Marketing in the MICE Industry: A Theoretical Framework, *Journal of Convention & Event Tourism*, 13, 227-249.
- TOLAN, S. (2014). Spor Endüstrisinde Etkinlik Pazarlaması: Galatasaray Spor Kulübü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- WU, S. (2016), Competing Model of Event Marketing Activities, *International Journal of Marketing Studies*, 8(4), 52-66.
- YÜRÜK, P. (2015). Etkinlik Pazarlamasında Sosyal Etki Algılamasının Etkinliğe Katılım, Tatmin ve Sadakat Üzerine Etkisi: Kırkpınar Festivali Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

GÜVEN, KONTROL ODAĞI, A TİPİ KİŞİLİK, FİNANSAL OKURYAZARLIK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN RİSK ALMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gökhan ÖZER

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme A.B.D. , Kocaeli, TÜRKİYE

Ümmühan MUTLU

Kocaeli Üniversitesi, Hereke M.Y.O., Kocaeli, TÜRKİYE
ummuhan.mutlu@kocaeli.edu.tr

Özet

Risk, kişilerin yatırım ve karar alma konularında karşı karşıya olduğu alternatiflerin doğal bir özelliğidir. Davranışsal finans teorisinde, bireysel yatırımcıların risk alma tutumlarını belirleyen faktörleri inceleyen araştırmalara yoğun bir ilgi söz konusudur. Bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlayan çalışmada; güven, kontrol odağı, a tipi kişilik, finansal okuryazarlık ile kişilik özellikleri gibi içsel faktörlerin etkisi araştırılmaktadır. Araştırmanın sonucunda, a tipi kişilik ve kontrol odağının risk alma tutumu üzerinde anlamlı etkisi bulunamamıştır. Diğer yandan; güven, finansal okuryazarlık faktörlerinin anlamlı etkileri görülmektedir. Beş boyutta incelenen kişilik özellikleri içerisinde dışadönüklük ve deneyime açıklık boyutları risk alma tutumu ile anlamlı ilişki sergilerken, duygusal dengelilik, sorumluluk ve uyumluluk boyutlarının ise anlamlı ilişkileri tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Güven, Kontrol odağı, A tipi kişilik, Finansal okuryazarlık, Kişilik özellikleri, Risk alma.

Abstract

Risk is a natural feature of the alternatives that individuals face in matters of investment and decision making. In behavioral finance theory, there is an intense interest in research that examines the factors that determine the risk-taking attitudes of investors. In the study aiming to examine the factors that affect the risk taking attitude of the individual investor. The effect of internal factors such as trust, locus of control, type-a personality, financial literacy, and personality traits are investigated. As a consequence of the study, there was no significant effect of type a personality and locus of control on risk-taking attitude. On the other hand; meaningful effects of trust and financial literacy factors are seen. Among the personality traits examined in five dimensions, extraversion and openness to experience showed a significant relationship with risk-taking attitude, whereas conscientiousness, agreeableness and neuroticism could not be determined.

Keywords: Trust, Locus of control, Type A personality, Financial literacy, Personality traits, Risk taking.

1. GİRİŞ

Dünyada küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler bireylerin finansal davranışlarında ve risk tutumlarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Özellikle borçlanma düzeyleri artış gösterirken tasarruf düzeylerinde azalış gözlenmektedir. Bu değişimlerin nedenleri araştırmacılar ve finansal hizmet uygulayıcıları tarafından merak konusu olmaktadır. Bu çalışmada davranışsal finans bakış açısı altında içsel faktörlerin, bireysel yatırımcıların risk alma tutumları üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Teorik çerçeve

Gerek finansal piyasalar ve enstrümanlardaki gelişmeler, gerekse yatırım alternatiflerindeki ve yatırımcı profilindeki değişimler nedeniyle farklılaşan bireysel yatırımcıların risk alma tutumları pek çok kitle için ilgi odağı olmuştur Risk alma tutumu; bir bireyin veya bir yatırımcının karar verme sürecinde risk karşısında gösterdiği tutumdur. Rasyonellik beklentisi hâkim olsa da bireylerin zaman zaman irrasyonel davranışlar gösterdikleri bilinmektedir. Bu nedenle bireyin veya yatırımcının

kararlarının altında yatan sebeplerin araştırılması önem arz etmektedir. Bu kararları etkilediği düşünülen faktörlerden biri güvendir. Finansal konularda güven, bireylerin finansal hizmetler sektörüne, finansal araçlara ve profesyonellere, piyasalara, finansal kurumlara, ve hükümete duyduğu güvendir. Kontrol odağı, olayların sonuçlarının bireyin dışındaki faktörlere (talih, şans, kader) ya da bireyin kendisinden kaynaklanan faktörlere bağlanmasını ifade eder. Finansal konularda, iç kontrol odaklı bireyler, dış kontrol odaklı bireylerden daha fazla motive ve istekli bulunmuştur (Perry ve Morris, 2005). A tipi kişilik; hırslı, atılgan, kompetitif ve aceleci olmaya eğilimli özellikler taşıyan bireyleri temsil etmektedir. B tipi kişilik sahibi bireylere oranla A tipi kişilik özelliği gösteren bireylerin daha fazla risk toleranslı olduğu belirtilmiştir. (Carducci ve Wong (1998); Grable (2000)). Bireylerin finansal kavramlar konusunda bilgi sahibi olması ve riskli alternatifler arasından tercih yapabilecek bilgi birikimine ulaşması olarak tanımlanan finansal okuryazarlık, finansal davranışlar, finansal risk toleransı ve risk alma tutum üzerinde etkisi incelenen önemli faktörlerden biridir. Bireylere özgü düşünce, duygu, güdü ve davranışların kalıcı bir şekli olarak tanımlanan kişilik özellikleri; çalışmada beş güçlü faktör çerçevesinde ele alınmıştır.

2. METODOLOJİ

Çalışmada belirtilen içsel faktörlerin, yatırımcının risk alma tutumuna etkisini ölçmek amaçlanmaktadır. Örneklem, 1347 bireysel yatırımcıdan oluşmaktadır. Veri seti üzerinde faktör analizi, korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. A tipi kişilik değişkeninin ölçülmesinde Mudrack'ın (1999)'da; kontrol odağını ölçmede Perry ve Morris (2005)'de; güvenin ölçülmesinde Gefen, Karahanna ve Straub (2003)' de; finansal okuryazarlık kavramını ölçmek için; Xiao ve Dew (2011), Lusardi ve Mitchell (2007); Beş faktör kişilik tiplerini ölçmek için Goldberg (1999)' da; risk alma tutumunu ölçmek için; "Sjöberg ve Engelberg (2009)' da geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ek-1 ve Ek-2'de faktör yükleri ve korelasyon analizi yer almaktadır.

Hipotezler:

- H1: Güven, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H2: Kontrol odağı, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H3: A tipi kişilik, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H4: Finansal okuryazarlık, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H5: Duygusal dengelik, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H6: Dışadönüklük, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H7: Uyumluluk, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H8: Deneyime açıklık, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.
- H9: Sorumluluk, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkilemektedir.

Tablo 1. KMO

KMO Ölçeği ve Örneklem Yeterliliği		.926
	Kikare	45553,355
	df	2211
	Anlamlılık	.000

(KMO) değeri 0.926 olarak görülmektedir ve 0.70 in üzerinde olduğundan örneklemin yeterli olduğunu ifade eder.

Tablo 2. Özet Tablo

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş RKare	Tahminin Standart Hatası
1	.0468 ^a	.219	.213	.66055

- a. Predictors: (Constant), sorumluluk, DD, güveno, Dısadonukluk, fokury, atipikişilik, okontrol, DA, Uyumluluk

Tablo 2' de tahmin seviyesi, yüzde 46,8 olarak görülmekte ve R-kare değeri % 21,9 luk açıklama gücüne sahiptir.

Tablo 3. Anova

Model	Kareler toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1 Regresyon	163,265	9	18,141	41,576	.000 ^b
Kalıntı	583,362	1337	,436		
Toplam	746,628	1346			

Tablo 3' genel regresyon modelinin $F(9, 1337) = 41,576$, $p < 0.05$ 'te istatistiksel anlamlıdır.

Tablo 4. Katsayılar

Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	T	Anlamlılık
		B	Standart Hata	Beta		
1	(Sabit)	1,153	,170		6,803	,000
	okontrol	,033	,031	,033	1,074	,283
	güveno	,145	,020	,183	7,234	,000
	fokury	,068	,028	,066	2,389	,017
	atipikişilik	,040	,028	,042	1,414	,158
	DD	-,035	,022	-,041	-	,109
					1,606	
	Dısdönüklük	,273	,030	,260	9,185	,000
	Uyumluluk	-,029	,037	-,026	-,774	,439
	DA	,155	,029	,163	5,291	,000
	sorumluluk	-,028	,038	-,028	-,740	,460

a. Dependent Variable: risk

Tablo 6'ya göre, finansal okuryazarlık, güven, dışadönüklük ve deneyime açıklık değişkeni için 0.05 seviyesinde anlamlıyken; kontrol odağı, a tipi kişilik ve kişilik özelliklerinden duygusal dengelilik, uyumluluk ve sorumluluk boyutlarının anlamlı olmadığı belirtilebilir. Böylece, H1, H4,H6 ve H8 hipotezi kabul edilirken, H2,H3, H5, H7 ve H9 hipotezi red edilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Analiz sonuçları, finansal okuryazarlığın, güven ve kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve deneyime açıklık faktörlerinin, bireysel yatırımcının risk alma tutumuna etkisi olduğu anlamına gelir. Anlamlı değişkenlerin katsayıları 0.260 (dışadönüklük), 0.183 (güven) ve 0.163 (deneyime açıklık) ve 0.066 (finansal okuryazarlık) 'dır. En yüksek katsayı değeri, dışadönüklük değişkeninde görülmüştür. Bir birimlik dışadönüklük artışı, risk alma tutumunda 0.260 puanlık olumlu değişime yol açmaktadır. Kişilik özelliklerinin dışadönüklük ve deneyime açıklık boyutlarının, risk alma tutumu üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda kişilik özelliklerinden dışadönüklük boyutunun, risk alma tutumunu açıklamada en yüksek katsayı değerine sahip olduğu görülmüştür. Çalışmada, yatırımcıların finansal okuryazarlık, güven değişkenleri ve risk alma tutumu doğrusal ilişkiye sahiptir. Bu nedenle finansal okuryazarlık ve güven, bireysel yatırımcıların risk alma eğilimlerinde önemli yer tutan faktörlerdir. Kontrol odağı ile a tipi kişilik özellikleri literatürde, finansal davranışlarda ve risk toleransında etkisi olan içsel faktörlerdir. Ancak bu çalışmada, risk alma tutumu üzerinde anlamlı etkileri bulunamamıştır.

Bireylerin risk alma tutumlarının doğru finansal kararlara yönlendirilmesinde, finansal piyasalara ve kurumlara olan güvenin artırılması, piyasalarda şeffaflığın sağlanması, finansal konularda bilinç düzeylerinin geliştirilmesi ve bilgiye dayalı finansal tutum ve davranışlar sergilemelerini sağlamak amacıyla bireylere finansal okuryazarlık eğitimleri verilebilir. Finansal eğitimler yoluyla bireylerin; planlama, harcama ve tasarruf davranışları ile emeklilik planlamaları, doğru yatırım tercihleri, finansal kararlar konusunda sağlanacak katkının, ülkelerin ekonomik kalkınmasına da katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Potrich, A. C. G., Vieira, K. M., & Mendes-Da-Silva, W. (2016). Development of a financial literacy model for university students. *Management Research Review*, 39(3), 356-376.
- Perry, Vanessa G., and Marlene D. Morris. "Who is in control? The role of self-perception, knowledge, and income in explaining consumer financial behavior." *Journal of Consumer Affairs* 39.2 (2005): 299-313.
- Grable, J.E. and Joo, S."A Cross-Disciplinary Examination of Financial Risk Tolerance, Consumer Interests Annual, 46 (2000): 151-157.
- Carducci, B. J., & Wong, A. S. (1998). Type A and risk taking in everyday money matters. *Journal of Business and Psychology*, 12(3), 355-359.
- Mudrack, P. E. (1999). Time structure and purpose, Type A behavior, and the Protestant work ethic. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 20(2), 145-158.
- Gefen, D., Karahanna, E., & Straub, D. W. (2003). Trust and TAM in online shopping: An integrated model. *MIS quarterly*, 27(1), 51-90.
- Dew, J., & Xiao, J. J. (2011). The financial management behavior scale: Development and validation. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1), 43.
- Lusardi, A., & Mitchelli, O. S. (2007). Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education. *Business economics*, 42(1), 35-44.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative" description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216.
- Sjöberg, L., & Engelberg, E. (2009). Attitudes to economic risk taking, sensation seeking and values of business students specializing in finance. *The Journal of Behavioral Finance*, 10(1), 33-43

EK-1

	Güven	A Tipi Kişilik	Finansal Okuryazarlık	Kontrol Odağı	Sorumluluk	Uyumluluk	Duygusal Dengelilik	Deneyime Açıklık	Dışadönüklük	Risk Alma
Geçmiş deneyimlerime dayanarak, finansal kurumların ve piyasanın güvenilir olduğunu düşünüyorum.	0,836									
Geçmiş deneyimlerime dayanarak, finansal kurumların ve piyasanın fırsatçı olmadığını düşünüyorum.	0,77									
Geçmiş deneyimlerime dayanarak, finansal kurumların ve piyasanın dürüst olduğunu düşünüyorum.	0,874									
Geçmiş deneyimlerime dayanarak, finansal kurumları ve piyasayı güvenilir buluyorum.	0,878									
Kararlarımı hızlı alırım.		0,714								
Her şeyin hızlı olmasını isterim.		0,814								
Kendi kendimi çalışkan ve rekabetçi olarak tanımlarım.		0,663								
Otoriter ve egemen olma eğilimindeyim.		0,648								
Tasarruf yapabilmek için gelirimden daha az harcamayı hedeflerim.			0,824							
Enflasyon ve faiz oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim.			0,815							
Finansal ürünler konusunda bilgi sahibiyim.			0,822							
Harcama yaparken gelirim ve bütçemi göz önünde bulundururum.			0,79							
Ürün ya da hizmet satın alırken fiyat/performans oranına dikkat ederim.			0,723							
Ürün ya da hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaparım.			0,767							
Hayatımdaki önemli şeyleri değiştirme gücüne sahibim.				0,625						
Hayat problemleriyle mücadele edebilirim.				0,579						
Aklıma koyduğum her şeyi yapabilirim.				0,725						
Kontrol bende.				0,81						

				9						
Kimse beni itip kakamaz.				0,59 1						
İşimde sorumluluk alırım.					0,67 2					
Sorumluluklarımdan kaçmam.					0,80 7					
Her zaman sorumluluk almaya hazırım.					0,81 2					
Genellikle sorumluluk sahibiyimdir.					0,85 4					
Sorumluluklarımı zamanında yerine getiririm.					0,88 3					
Sorumluluklarımı yerine getirmek için programlı çalışırım.					0,83 1					
Her koşul altında sorumluluklarımı yerine getirmekten hoşlanırım.					0,77 3					
İşimde titizim.					0,81					
Detaylar karşısında dikkatliyim.					0,63 4					
İnsanların duygularını, sıkıntılarını anlarım.						0,58 8				
İnsanlarla ilgilenirim.						0,83				
Başkaları için zaman ayırırım.						0,81 8				
Başkalarının duygularını hissedirim.						0,81 8				
İnsanlarla iyi geçinirim.						0,68 9				
İnsanların içini rahatlatırım.						0,70 4				
Başkaları için endişelenirim.						0,61 2				
Kolayca üzülürüm*							0,58			
Sık sık hüzünlü hissedirim*							0,69 8			
Kolayca gerilirim*							0,78 6			
Ruh halim çok değişkendir*							0,78 1			
Kolayca sinirlenirim*							0,80 7			
Kolayca rahatsız olurum*							0,76 1			
Yeni şeyler denemeye bayılırım.								0,76 6		
Yeni fikirler ilgimi çeker.								0,70 1		
Yeni ürünleri ilk deneyen olmak isterim.								0,89		
Yeni şeyler denemekten korkmam.								0,86 4		
Yeni fıkirlere açığım.								0,66		

Kendimi dışa dönük olarak tanımlarım.									0,59 7	
Ön planda olmayı severim.									0,70 8	
Yabancılarla konuşmak hoşuma gider.									0,62 6	
Dikkat çekmek için çaba harcarım.									0,59 4	
Dikkatin merkezi olmak beni mutlu eder.									0,62 5	
Neşe saçan biriyim.									0,73 3	
Sohbetleri hep ben başlatırım.									0,78 3	
Toplum içerisinde kendimi çok rahat hissederim.									0,68 2	
Ekonomik bir risk almak o kadar tehlikeli değildir ve çoğu iş türünde gereklidir.										0,73 2
Ekonomik bir risk almaktan korkmam.										0,74 5
Risk almak her zaman iyidir.										0,72 1
Becerikli ekonomistler her zaman işle ilgili risk alırlar.										0,70 1

EK-2

Correlations

		GUVE NR	FOKU RY	KONTRO LO	ATI PI	DISADONUK LUK	SORUMLUL UK	UYUMLUL UK	DUGUSALDENG LILIK	DENEYIMEACI KLIK	RISKAL MA
GUVENR	Pearson	1	-,042	,095**	,072**	,204**	-,084**	-,037	-,152**	,017	,250**
	Correlati on										
	Sig. (2- tailed)		,123	,000	,008	,000	,002	,180	,000	,528	,000
FOKURY	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
	Pearson	-,042	1	,289**	,240**	,190**	,452**	,385**	,002	,339**	,158**
	Correlati on										
KONTROLO	Sig. (2- tailed)	,123		,000	,000	,000	,000	,000	,931	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
	Pearson	,095**	,289**	1	,451**	,337**	,475**	,412**	-,015	,426**	,228**
ATIPI	Correlati on										
	Sig. (2- tailed)	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,588	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
DISADONUKLUK	Pearson	,072**	,240**	,451**	1	,380**	,420**	,336**	-,198**	,372**	,231**
	Correlati on										
	Sig. (2- tailed)	,008	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
	Pearson	,204**	,190**	,337**	,380**	1	,232**	,276**	-,143**	,425**	,392**
	Correlati on										
	Sig. (2- tailed)	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347

SORUMLULUK	Pearson Correlation	-,084**	,452**	,475**	,420**	,232**	1	,654**	-,054*	,562**	,155**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,000	,000	,000		,000	,048	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
UYUMLULUK	Pearson Correlation	-,037	,385**	,412**	,336**	,276**	,654**	1	-,115**	,447**	,150**
	Sig. (2-tailed)	,180	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
DUGUSALDENGELILIK	Pearson Correlation	-,152**	,002	-,015	-	-,143**	-,054*	-,115**	1	-,032	-,117**
	Sig. (2-tailed)	,000	,931	,588	,000	,000	,048	,000		,239	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
DENEYIMEACIKLIK	Pearson Correlation	,017	,339**	,426**	,372**	,425**	,562**	,447**	-,032	1	,303**
	Sig. (2-tailed)	,528	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,239		,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347
RISKALMA	Pearson Correlation	,250**	,158**	,228**	,231**	,392**	,155**	,150**	-,117**	,303**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347	1347

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

İŞ AİLE YAŞAM ÇATIŞMASININ BİREYSEL PERFORMANSA ETKİSİ: SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜNDE GÖREV YAPAN PİLOTLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Selçuk YİĞİTEL

Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü
selcukyigitel@gmail.com

Esin ERTEMSİR

Yıldız Teknik Üniversitesi / İİBF / İşletme Bölümü
ertemsir@yildiz.edu.tr

Özet

Bu çalışmada; sivil havacılık sektöründe görev yapan pilotların yaşamış oldukları iş aile yaşam çatışmasının bireysel performanslarına olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Yapılan herhangi bir ihmalin dahi bedellerinin ağır olduğu havacılık sektöründe çalışan pilotların, mesleklerinin bir gereği olarak uzun iş yolculuklarına çıkmaları, ailelerinden uzun süre ayrı kalmaları ve bu sebeple de iş aile yaşam çatışması yaşama durumları araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırmada; iş aile çatışması ve aile iş çatışması boyutlarından oluşan iş aile yaşam çatışması bağımsız değişkeni oluştururken, görev performansı ve bağlamsal performans boyutlarını kapsayan bireysel performans ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Çalışmada nicel araştırma desenlerinden biri olan kesitsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evrenini Türkiye’de sivil havacılık sektöründe istihdam edilen pilotlar oluştururken, örnekleme ise Türkiye Havayolu Pilotları Vakfı üyesi olan 422 pilot oluşturmaktadır. Anket yöntemi ile toplanan veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22 istatistik programı ile analiz edilmiş olup bu kapsamda keşfedici faktör analizi, güvenilirlik analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yapılan basit regresyon analizi kapsamında iş aile yaşam çatışması ile bireysel performans arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, iş aile çatışmasının görev performansı ve bağlamsal performansı pozitif yönde, aile iş çatışmasının ise görev performansı ve bağlamsal performansı negatif yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş Aile Yaşam Çatışması, İş Aile Çatışması, Aile İş Çatışması, Bireysel Performans, Görev Performansı, Bağlamsal Performans

THE EFFECT OF WORK FAMILY LIFE CONFLICT ON INDIVIDUAL PERFORMANCE: A RESEARCH ON THE PILOTS WORKING IN THE CIVIL AVIATION SECTOR

Abstract

In this study, it is aimed to determine the effect of work family life conflict experienced by the pilots working in the civil aviation sector on their performance. The fact that the pilots working in the aviation sector where even any negligence costs dear go on long business trips as a requirement of their profession, they are separated from their family for a long time, and for this reason, situations of work family life conflict reveal the importance of this research. In there search, while work family life conflict consisting of the dimensions work family conflict and family work conflict constitutes independent variable, individual performance including the dimensions of task performance and contextual performance constitutes the dependent variable. In the study, a cross-sectional scanning method, one of the quantitative research patterns, is used. The population consists of pilots employed in the civil aviation sector in Turkey, while the sample consists of 422 pilots who are members of the Turkish Airline Pilots Foundation. The data collected by the survey method are analyzed by Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22 statistical programs, within this framework exploratory factor analysis, reliability analysis, correlation analysis, and regression analysis are performed. According to the research results, within the scope of simple regression analysis, it is confirmed that

there is no significant relationship between work family conflict and individual performance. On the other hand, according to conducted multiple regression analysis results, it is observed that work family conflict affects task performance and contextual performance in a positive way and family work conflict affects task performance and contextual performance in a negative way.

Keywords: Work-Family Life Conflict, Work-family Conflict, Family Work Conflict, Individual Performance, Task Performance, Contextual Performance

1. GİRİŞ

İşletmelerin hedeflerine ulaşmaları ve faaliyetlerinin devamlılığında etkinlik ve verimlilik önemli olup literatürde yer alan performans araştırmalarının ana unsurunun çalışanlar olduğu dikkate alındığında, bu çalışanlardan maksimum faydayı elde etme arzusu bireysel performansa olan ilgiyi de artırmıştır. Bireysel performansa etki eden birçok etken bulunmakla birlikte bireylerin sosyal bir varlık olması, onların iş hayatı dışında da rollere sahip olmaları ve bu iş ve aile rolleri arasında meydana gelebilecek herhangi bir çatışmanın bireysel performansı da etkileyebilmesi iş aile yaşam çatışmasına olan ilgiyi de artırmıştır.

Günümüzde iş ve aile sınırlarının belirginleşmesi, uzun iş yolculukları, çalışma saatlerinin uzunluğu, vardiyalı çalışma düzeni, aile üyelerinin iş gücü piyasasına daha fazla katılması ile insanların faaliyette bulunduğu alanların hemen hemen hepsindeki gelişmeler bireylerin iş ve aile rollerinin çatışmasına neden olmaktadır. İş ve aile rollerine dair beklenti, görev ve sorumluluklar günümüzde farklı olmakla birlikte herhangi bir rol için harcanan zaman ve enerjinin diğer role dair görevleri yerine getirmeyi sınırlandırması bireylerin bütün rollerinde aynı anda etkili olmasını engellemektedir. Bunun yanında bireyler aile üyelerine daha fazla zaman ayırma arzusundayken, işletmeler ise çalışanlarının bir ailesi olduğu ve buradaki herhangi bir problemin birçok örgütsel süreci olumsuz olarak etkileyeceği gerçeğini görmezden gelerek çalışanlarına dair beklentilerini her geçen gün artırmakta ve böylece iş aile yaşam çatışması meydana gelmektedir. Söz konusu bu çatışma sonucunda da çalışanların bireysel performansları olumsuz olarak etkilenebilmektedir.

Bu kapsamda araştırmada bireylerin yaşamış oldukları iş aile yaşam çatışmasının onların bireysel performanslarına olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma evreni sivil havacılık sektöründe görev yapan pilotlardan oluşmaktadır. Söz konusu mesleğin devamlı yolculuk yapmayı gerektirmesi, pilotların çoğu zaman ailelerinden uzak kalarak ailevi sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çekmeleri ve aynı zamanda söz konusu meslekte yapılacak en ufak bir hatanın felaketlere sebep olabilmesi bu sektörü araştırma açısından özel kılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İş Aile Yaşam Çatışması

İş aile yaşam çatışması Kahn ve diğerleri (1964) tarafından roller arasında meydana gelen çatışma olarak açıklanırken, Greenhaus ve Beutell (1985) ise söz konusu kavramı iş ve aileye ait rollerin birbiri ile uyuşmaması sonucu ortaya çıkan baskıdan dolayı bir role gerçekleşen katılımın diğerine olan katılımı güçleştirdiği durum olarak açıklamıştır. İş aile yaşam çatışması iki yönlü olması nedeniyle diğer çatışma türlerinden ayrılırken, insanların işlerinin ailelerine yönelik görevlerini gerçekleştirilmesini engellemesi sonucu oluşan çatışma iş aile çatışmasını, tam tersi durum ise aile iş çatışmasını ifade etmektedir (Frone ve diğ., 1992).

2.1. Bireysel Performans

Performans kavramı Sümer (2000) tarafından örgütlerin ya da çalışanların hedeflerine ne oranda ulaşabildiğinin bir ölçüsü olarak tanımlanırken Rousseau ve McLean (1993) ise performansı “İşgörenlerin alacağı ücret karşılığı sergilemeleri gereken çaba” olarak ifade etmiştir. Günümüzde çalışanların göstermiş oldukları performansın yüksek veya düşük olması işletmelerin verimliliğini önemli ölçüde etkilemekle birlikte, özellikle çalışanların bireysel yetenekleri ve çalışma yöntemlerinin işletme çıktılarının temelini oluşturduğu örgütlerde bireysel performans daha da önemli hale gelmektedir (Aşkun, 1978; Özpehlivan, 2015). Birçok araştırmacı bireysel performansı farklı şekillerde sınıflandırmış olmakla birlikte, bunlardan literatürdeki en çok kullanılanı performansı görev

performansı ve bağlamsal performans şeklinde sınıflandıran yaklaşımdır. Bu araştırmada da söz konusu performans sınıflandırması kullanılacaktır (Borman ve Motowidlo,1993; Smith ve diğ., 1983; Goodman ve Svyantek, 1999; Jawahar ve Carr 2007).

2.1. İş Aile Yaşam Çatışması ve Bireysel Performans Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

Bireylerin iş ve aile rolleri arasındaki çatışma ile onların performansları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar farklı konu başlıkları altında toplanmaktadır. Bu araştırmalarda bağımsız değişken olarak iş aile yaşam çatışması, iş aile çatışması, aile iş çatışması, iş aile yayılımı, iş aile kolaylaştırması gibi kavramlar ele alınırken bağımlı değişken olarak ise bireysel performans, iş performansı, rol içi/rol dışı performans gibi kavramlar ele alınmıştır.

İlgili alanyazında iş aile yaşam çatışması ve performans arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar incelendiğinde söz konusu araştırmaların birçoğunun sağlık sektörü ile turizm sektörü çalışanları üzerinde yapıldığı görülmektedir. Lı ve diğ. (2013), Aktaş ve Gürkan (2015) ve Tekingündüz ve diğ. (2016)'nin sağlık çalışanları, Çelik ve Turunç (2009)'un ise savunma sanayi çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmalarında aile iş çatışması ile çalışan performansı arasında negatif ilişkiler tespit etmişlerdir. Karatepe ve Bektashi (2008) otel çalışanları üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında iş aile kolaylaştırmasının her iki yönünün de iş performansı ile yaşam tatminini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Netemeyer ve diğ. (2005) iş aile ve aile iş çatışması ile iş performansları ve ekstra rol davranışları arasındaki ilişkiyi hizmet sektöründe incelemişler ve söz konusu değişkenler arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Karatepe (2013)'nin otel çalışanları üzerinde iş aile/aile iş çatışması ile iş performansı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, Zain ve Setiawati (2018) hemşireler üzerinde, Prajogo (2016) ise farklı sektörlerde iş aile çatışması ile performans arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarda söz konusu değişkenler arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir.

Gilboa ve diğ. (2008) iş aile çatışmasının da dahil olduğu 7 stres faktörü ile iş performansı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla meta analiz yöntemi ile 165 araştırmayı analiz etmişler ve iş aile çatışması ile iş performansı arasında negatif korelasyon olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Bununla birlikte Allen ve diğ. (2000) yapmış oldukları meta analiz çalışması sonucunda iş aile çatışması ile performans arasında ortalama -.12 korelasyon gözlemlendiği sonucuna ulaşmışlar, yapılan bu araştırmaların bulguları neticesinde bireylerin yaşadığı iş aile yaşam çatışmasının onların performanslarını olumsuz olarak etkileyeceği beklentisinden hareketle aşağıda yer alan hipotezler geliştirilmiştir.

H₁: İş aile yaşam çatışması bireysel performansı negatif yönde etkiler.

H_{1a}: İş aile çatışması görev performansını negatif yönde etkiler.

H_{1b}: Aile iş çatışması görev performansını negatif yönde etkiler.

H_{1c}: İş aile çatışması bağlamsal performansı negatif yönde etkiler.

H_{1d}: Aile iş çatışması bağlamsal performansı negatif yönde etkiler.

3. YÖNTEM

Bu çalışma nicel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Tarama deseninde hazırlanan ve uygulanan bu çalışmada kesitsel tarama deseni kullanılmıştır.

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada sivil havacılık sektöründe görev yapan pilotların yaşamış oldukları iş aile yaşam çatışmasının bireysel performanslarına olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, pilotluk mesleğinin devamlı yolculuk yapmayı gerektirmesi ve pilotların çoğu zaman ailelerinden uzak kalarak ailevi sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çekmeleri söz konusu meslek grubunu araştırma açısından özel kılmaktadır. Ayrıca küçük bir ihmalin dahi felaketlere sebep olabileceği pilotluk mesleğinde söz konusu değişkenler arasındaki ilişkilerin daha önce araştırılmamış olması bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Türkiye’de sivil havacılık sektöründe görev yapan pilotlar oluşturmaktadır. Örneklem ise araştırmanın yapıldığı zaman aralığında 4501 üyesi bulunan Türkiye Havayolu Pilotları Vakfı’nın araştırma anketini dolduran 422 üyesinden oluşmaktadır.

3.3.Veri Toplama Araçları

3 bölümden oluşan veri toplama aracının ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini ölçen 8 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise iş aile yaşam çatışmasını ölçmek için Netemeyer ve diğ. (1996) tarafından geliştirilmiş olan iş aile çatışması ölçeği yer almaktadır. Apaydın (2004) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçeğin iki boyutu bulunurken, 5 ifade iş aile çatışmasını, 5 ifade de aile iş çatışmasını ölçmektedir. Veri toplama aracının son bölümünde ise çalışan performansını ölçmek için Goodman ve Svyantek (1999) tarafından geliştirilen ve Polatçı (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek kullanılmış olup ölçeğin orijinalinde 25 ifade bulunurken 6 ifade Polatçı (2011) tarafından, 2 ifade ise yazarlar tarafından ölçekten çıkartılmıştır. Bireysel performansı ölçen ölçek 2 boyuttan oluşurken, 8 ifade görev performansını, 9 ifade ise bağlamsal performansı ölçmektedir.

3.4. Veri Analiz Süreci

Anket formunda yer alan beş dereceli likert tipi skalada 1’den 5’e kadar olan seçeneklerden katılımcılardan kendilerine en uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiş olup değerlendirme seçenekleri; “1. Kesinlikle katılmıyorum”, “5. Tamamen katılıyorum” şeklindedir. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiş, analizlerde parametrik testler uygulanmıştır.

4. ANALİZ VE BULGULAR

4.1. Keşfedici Faktör Analizi

İş aile yaşam çatışması ve bireysel performans verilerinin keşfedici faktör analizine uygun olup olmadığını test etmek için öncelikle KMO testi yapılmış olup bu değer iş aile yaşam çatışması için 0,879, bireysel performans için 0,892 ile mükemmel derecede çıkmıştır. Sonrasında Bartlett küresellik testi uygulanmış ve her iki ölçek için de p değeri 0,05’den düşük seviyede saptandığından (p:0,000) faktör analizini gerçekleştirmek için gerekli olan ön şartlar sağlanmıştır. Daha sonra iş aile yaşam çatışması ölçeği için yapılan faktör analizine göre orijinal ölçekte aile iş çatışması boyutunda yer alan 1 ifade düşük faktör ağırlığına sahip olduğundan analizden çıkartılmış, kalan 9 ifade için faktör analizi yeniden yapılmıştır. Buna göre iş aile yaşam çatışması ölçeği 2 boyuttan oluşurken; iş aile çatışması 5, aile iş çatışması ise 4 ifadeyi kapsamaktadır. Bu ifadeler toplam varyansın %64,67’sini açıklamaktadır.

Bireysel performans ölçeği için gerçekleştirilen keşfedici faktör analizine göre ise orijinal ölçekte bağlamsal performans faktörü altında yer alan 1 ifade faktör ağırlığı düşük olduğundan analizden çıkartılmış, kalan 16 ifade için faktör analizi yeniden yapılmıştır. Ayrıca “İşe hep zamanında gelirim” ifadesi orijinal ölçekte bağlamsal performans boyutu altında yer alırken bu çalışmada görev performansı boyutu kapsamında yer almıştır. Buna göre bireysel performans ölçeği 2 boyuttan oluşurken; görev performansı 9, bağlamsal performans 7 ifadeyi kapsamaktadır. Bu ifadeler toplam varyansın %58,83’ünü açıklamaktadır.

4.2. Güvenilirlik Analizi

Yapılan güvenilirlik analizine göre iş aile yaşam çatışması, iş aile çatışması ve aile iş çatışmasının Cronbach’s Alpha değerleri sırasıyla 0,869/0,861/0,774 olarak hesaplanmıştır. Bireysel performans, görev performansı ve bağlamsal performansın Cronbach’s Alpha değerleri ise sırasıyla 0,873/0,887/0,775 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu ölçekler ile alt boyutlarının Cronbach’s Alpha değerleri 0,70 düzeyinden yüksek olup bu değerlerin sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar açısından oldukça güvenilir olduğu değerlendirilmektedir.

4.3. Korelasyon Analizi

İş aile yaşam çatışması ve boyutları ile bireysel performans ve boyutları arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.Değişkenlere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1- İş Aile Yaşam Çatışması	1	,915**	,848**	-,009	-,046	,036
2- İş aile çatışması	,915**	1	,562**	,069	,023	,100*
3- Aile iş çatışması	,848**	,562**	1	-,109*	-,125*	-,059
4- Bireysel Performans	-,009	,069	-,109*	1	,874**	,840**
5- Görev Performansı	-,046	,023	-,125*	,874**	1	,470**
6- Bağlamsal Performans	,036	,100*	-,059	,840**	,470**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Buna göre iş aile yaşam çatışması ile bireysel performans arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, iş aile çatışması ile bağlamsal performans arasında pozitif yönde; aile iş çatışması ile görev performansı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

4.4. Regresyon Analizi

Araştırmanın ana hipotezi (H_1) olan “İş aile yaşam çatışması bireysel performansı negatif yönde etkiler” hipotezi için basit doğrusal regresyon analizi yapılmış olup analiz sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$F_{(1,420)}=0,032$, $p>0,05$]. Değişkenler arasındaki basit regresyon analiz sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. H_1 ’e Ait Basit Regresyon Analizi Sonuçları

R	R ²	Düz. R ²	B
0,009	0,000	-0,002	-0,005

* $p > 0,05$

Analiz sonuçlarına göre araştırmanın ana hipotezi olan “İş aile yaşam çatışması bireysel performansı negatif yönde etkiler” hipotezi (H_1) desteklenmemiştir.

Araştırmanın birinci ve ikinci alt hipotezi (H_{1a} ve H_{1b}) kapsamında iş aile çatışması ile aile iş çatışmasının görev performansı üzerindeki etkisini incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak değişkenler arasındaki korelasyon ile varyans büyüme faktörü (VIF) değerleri incelenmiş ve çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) sorununun olmadığı belirlenmiştir. Tablo 3’de yer alan analiz sonuçlarına göre söz konusu model görev performansındaki değişimin %2,4’ünü açıklamaktadır (Düz.R²=0,024). Beta değerlerine dayanarak görev performansını etkileyen değişkenleri görmek mümkün olup buna göre aile iş çatışması görev performansını etkileyen en önemli değişkendir ve negatif yönde anlamlı olarak etkilemektedir ($\beta=-0,201$; $p=0,001<0,05$). İş aile çatışması ise görev performansını pozitif yönde anlamlı olarak etkilemektedir ($\beta=0,136$; $p=0,02<0,05$).

Tablo 3. H_{1a} ve H_{1b} ’ye Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: Görev Performansı				
	Sabit	t	Beta	p	VIF
	4,316	44,695		0,000	
İş aile çatışması		2,334	0,136*	0,020	1,462
Aile iş çatışması		-3,453	-0,201*	0,001	1,462
R ²	0,028				
Düzeltilmiş R ²	0,024				
F	6,074				
p	0,003				

* $p < 0,05$

Buna göre iş aile çatışmasında meydana gelen 1 birimlik artış görev performansında 0,136 birimlik artış sağlamaktadır. Ayrıca aile iş çatışmasında meydana gelen bir birimlik artış ise görev performansında 0,201 birimlik azalışa neden olmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın birinci alt hipotezi (H_{1a}) desteklenmezken, ikinci alt hipotezi (H_{1b}) desteklenmiştir.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü alt hipotezi (H_{1c} ve H_{1d}) kapsamında iş aile çatışması ile aile iş çatışmasının bağlamsal performans üzerindeki etkisini incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak değişkenler arasındaki korelasyon ile varyans büyüme faktörü (VIF) değerleri incelenmiş ve çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) sorununun olmadığı belirlenmiştir. Tablo 4’de yer alan analiz sonuçlarına göre söz konusu model bağlamsal performanstaki değişimin %2,5’ini açıklamaktadır ($Düz.R^2=0,025$). Beta değerlerine dayanarak görev performansını etkileyen değişkenleri görmek mümkün olup buna göre iş aile çatışması bağlamsal performansı etkileyen en önemli değişkendir ve pozitif yönde anlamlı olarak etkilemektedir ($\beta=0,195$; $p=0,001<0,05$). Aile iş çatışması ise bağlamsal performansı negatif yönde anlamlı olarak etkilemektedir ($\beta=-0,168$; $p=0,004<0,05$).

Tablo 4. H_{1c} ve H_{1d} ’ye Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: Bağlamsal Performans				
	Sabit	t	Beta	p	VIF
	3,777	34,026		0,000	
İş aile çatışması		3,346	0,195*	0,001	1,462
Aile iş çatışması		-2,890	-0,168*	0,004	1,462
R^2	0,029				
Düzeltilmiş R^2	0,025				
F	6,342				
p	0,002				

* $p<0,05$

Buna göre iş aile çatışmasında meydana gelen 1 birimlik bir artış bağlamsal performansta 0,195 birimlik bir artış sağlamaktadır. Ayrıca aile iş çatışmasında meydana gelen bir birimlik bir artış ise bağlamsal performansta 0,168 birimlik bir azalışa neden olmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın üçüncü alt hipotezi (H_{1c}) desteklenmezken, dördüncü alt hipotezi (H_{1d}) desteklenmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışanların kapasitelerinin etkin bir şekilde kullanılmasında bireylerin kendilerini iş ortamında huzurlu hissetmeleri önemli rol oynamaktadır. Fakat son yıllarda aile üyelerinin iş yaşamında daha aktif olarak yer alması, aile yapılarındaki farklılaşmalar, şehirde yaşamının bedelinin ağırlaşması ve insanların hayattan beklentilerinin artması gibi nedenler aile içi rol gerekleri ile iş ile ilgili rol gereklerini karşı karşıya getirmiştir. Her iki rol alanlarının birbiriyle uyuşmaması sonucu ise iş aile yaşam çatışması ortaya çıkmakta ve bu durum da bireylerin iş ortamında kendilerini huzursuz hissetmelerine neden olarak işgörenlerin performansını olumsuz yönde etkilemektedir (Golden, 2012). Bu doğrultuda çalışmamızda mesleklerinin gereği olarak devamlı yolculuk yapan ve ailelerinden uzak kalarak ailevi sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çeken sivil havacılık sektöründe görev yapan pilotların yaşamış oldukları iş aile yaşam çatışmasının bireysel performansları üzerindeki etkisi incelenmiştir. 422 pilottan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda iş aile yaşam çatışması ile bireysel performans arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Karakaş ve Şahin (2017) yapmış oldukları araştırmalarında iş aile yaşam çatışması ile performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar tarafından ilgili değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olup bu sonuçlar çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızda ele alınan değişkenlerimizin alt boyutlarının birbiri ile olan ilişkisi de incelenmiş, bu kapsamda yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda iş aile çatışmasının görev performansı ve

bağlamsal performansı pozitif olarak etkilediği sonucu elde edilmiştir. Yerli ve yabancı yazında iş aile çatışması ile performans arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların birçoğunda ilgili değişkenler arasında negatif yönde ilişki olduğu yönünde bulgular olsa da (Karatepe ve Bektashi, 2008; Zain ve Setiawati, 2018; Prajogo, 2016; Allen ve diğ., 2000; Karatepe, 2013; Gilboa ve diğ., 2008; Netemeyer ve diğ., 2005) ilgili literatürde araştırma bulgularımızla örtüşen sonuçlar da bulunmaktadır (Tekingündüz ve diğ., 2016; Çelik ve Turunç, 2010). Tekingündüz ve diğ. (2016) iş aile çatışması ve performans arasındaki pozitif ilişkiyi, çalışanların aile yaşamlarındaki eksik kalan durumları telafi etme amacıyla iş ile ilgili faktörlere yönelmeleri ile açıklarken, Çelik ve Turunç (2010) ise stres ile iş performansı arasındaki pozitif ilişkiye vurgu yaparak iş aile çatışması ile performans arasındaki pozitif ilişkinin kaynağının iş aile çatışmasının sebep olduğu stresten kaynaklanabileceğine vurgu yapmıştır. Aile iş çatışmasının görev performansı ve bağlamsal performans üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre aile iş çatışmasının söz konusu performans boyutlarını negatif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonucun ilgili yazındaki benzer araştırma sonuçları ile de tutarlı olduğu görülmektedir (Karatepe, 2013; Lı ve diğ., 2013; Aktaş ve Gürkan, 2015; Çelik ve Turunç, 2009; Netemeyer ve diğ., 2005).

Araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde iş aile çatışmasının bireysel performansı pozitif yönde etkilemesi ilk bakışta işletme açısından olumlu olarak görülse de aile iş çatışmasının bireysel performansı negatif yönde etkilemesi ve bu çatışma boyutlarının çevrimsel olarak birbirini etkilemesi gelecekte iki çatışma türünün de bireysel performansı olumsuz olarak etkilemesine neden olabilecektir. Bu kapsamda, işletmelerin çalışanlarının yaşam kalitelerini yükseltmek, onların bireysel performanslarını artırmak ve bu doğrultuda örgütün de verimliliğini artırmak amacıyla onların iş aile ve aile iş çatışması yaşamalarına neden olabilecek durumları gözden geçirerek çalışma koşullarında düzenlemeye gitmesi önerilmektedir. Uygulayıcılar tarafından ise araştırma evreninin genişletilerek kabin görevlilerinin de araştırmaya dahil edilmesi, bunun yanında pilotların iş aile yaşam çatışmaları ile bireysel performanslarına dair algılarının doğrudan incelenmesi adına nitel yöntemlerin de kullanılması önerilmektedir. Ayrıca pilotların iş aile yaşam çatışmalarının incelenmesinde onların yokluğunda bütün aile sorumluluğunu omuzlarında taşıyan eşlerinin de görüşlerinin alınması ileride yapılacak araştırmalar için tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, H. ve GÜRKAN, G. Ç. (2015), İş-Aile ve Aile-İş Çatışması ile Bireysel Performans Etkileşiminde Meslekli Bağlılığın Aracı Rolü: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 16(2), 139-154.
- ALLEN, T. D., HERST, D. E. L., BRUCK, C. S. and SUTTON, M. (2000), Consequences Associated with Work-to-Family Conflict: A Review and Agenda for Future Research, *Journal of Occupational Health Psychology*, 5, 278-308.
- AŞKUN, İ. C. (1978), *İşgören*, Eskişehir: EİTİA Yayınları.
- APAYDIN, M. D. (2004), *Çift Kariyerli Ailelerde İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kendini Kurgulama Düzeyleri İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BORMAN, W. C. and MOTOWİDLO, S. J. (1993), Expanding The Criterion Domain to Include Elements of Contextual Performance, *Personnel Selection in Organizations*, ed. N. Schmitt, W. C. Borman. San Francisco: Wiley: 71-98.
- ÇELİK, M. ve TURUNÇ, Ö. (2010), Lider Desteğinin Çalışanların İş-Aile Yaşam Çatışması ve İş Performansına Etkisi: Savunma Sektöründe Bir Araştırma, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1), 19-41.
- ÇELİK, M. ve TURUNÇ, Ö. (2009), Aile-İş Çatışması, İş Stresi ve Örgütsel Sadakatin İş Performansına Etkisi: Savunma Sektöründe Ampirik Bir Çalışma, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 8(2), 217-245.
- FRONE, M. R., RUSSEL, M. and COOPER, M. L. (1992), Prevalence of Work Family Conflict: Are Work and Family Boundaries Permeable, *Journal of Organizational Behavior*, 13(7), 723-729.
- GILBOA, S., SHIROM, A., FRIED, Y. and COOPER, C. (2008), A Meta-Analysis of Work Demand Stressors and Job Performance: Examining Main and Moderating Effects, *Personnel Psychology*, 61, 227-271.
- GOLDEN, T. (2012), Altering the Effects of Work and Family Conflict on Exhaustion: Telework During Traditional and Nontraditional Hours, *Journal of Business & Psychology*, 27, 255-269.
- GOODMAN, S. A. and SVYANTEK, D. J. (1999), Person-Organization Fit and Contextual Performance: Do Shared Values Matter, *Journal of Vocational Behavior*, 55, 254-275.
- GREENHAUS, J. H. and BEUTELL, N. J. (1985), Source of Conflict Between Work and Family Roles, *Academy of Management Review*, 10(1), 76-88.

- JAWAHAR, I. M. and CARR, D. (2007), Conscientiousness and Contextual Performance the Compensatory Effects of Perceived Organizational Support and Leader-Member Exchange, *Journal of Managerial Psychology*, 22, 330-349.
- KAHN, R. L., WOLFE, D. M., QUINN, R., SNOEK, J. D. and ROSENTHAL, R. A. (1964), *Organizational Stress: Studies in Role Conflict and Ambiguity*. New York: John Wiley Sons.
- KARAKAŞ, A. ve ŞAHİN, N. (2017), The Relation between Work Family Life Conflict, Job Performance and Job Stress: A Research on Hotel Employee, *Sosyoekonomi*, 25(32), 51-69.
- KARATEPE, O. (2013), The Effects of Work Overload and Work Family Conflict on Job Embeddedness and Job Performance, The mediation of Emotional Exhaustion, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 25(4), 614-634.
- KARATEPE, O. M. and BEKTESHI, L. (2008), Antecedents and Outcomes of Work- Family Facilitation and Family-Work Facilitation Among Frontline Hotel Employees, *International Journal of Hospitality Management*, 27, 517-528.
- LI, C., LU, J. and ZHANG, Y. (2013), Cross-Domain Effects of Work-Family Conflict on Organizational Commitment and Performance, *Social Behavior and Personality*, 41(10), 1641-1654.
- NETEMEYER, R. G., BOLES, J. S. and McMURRIAN, R. (1996), Development and Validation of Work-Family Conflict and Family-Work Conflict Scales, *Journal of Applied Psychology*, 81(4), 400-410.
- NETEMEYER, R. G., MAXHAM, J. G. and PULLIG, C. (2005), Conflicts in the Work-Family Interface: Links to Job Stress, Customer Service Employee Performance and Customer Purchase Intent, *Journal of Marketing*, 69, 130-143.
- ÖZPEHLİVAN, M. (2015), *Kültürel Farklılıkların İşletmelerde Örgüt İçi İletişim, İş Tatmini, Bireysel Performans ve Örgütsel Bağlılık Kavramları Arasındaki İlişkiye Etkileri: Türkiye-Rusya Örneği*, Doktora Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- POLATCI S. (2011), *Psikolojik Sermayenin Performans Üzerindeki Etkisinde İş Aile Yayılımı Ve Psikolojik İyi Oluşun Rolü*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ROUSSEAU, D. M. and McLEAN, P. J. (1993), The Contracts of Individuals and Organizations, *Research in Organizational Behavior Greenwich*, 15, 1-43.
- PRAJOGO, W. (2016), Testing the Mediating Effect of Emotional Exhaustion and Life Satisfaction in the Influence of Work Family Conflict to Performance, *Advances in Management & Applied Economics*, 6(6), 49-62.
- SMITH, C. A., ORGAN, D. W. and NEAR, J. P. (1983), Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents, *Journal of Applied Psychology*, 68, 653-663.
- SÜMER, C. H.. (2000), Performans Değerlendirmesine Tarihsel Bir Bakış ve Kültürel Bir Yaklaşım, *Türk Psikolojisi Dergisi*, 57-90.
- TEKİNGÜNDÜZ, S., SEÇKİN, M., YAMAN, K., TÜRK, I. ve ASLAN, S. (2016), Performans, İş Tatmini ve İş-Aile Yaşam Çatışması Arasındaki İlişkiler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1672-1679.
- ZAIN, A. N. D. and SETIAWATI, T. (2018), Influence of Work Family Conflict and Job Satisfaction on Medical Employee Performance through Organizational Commitment, *Review of Integrative Business and Economics Research*, 8(1), 1-19.

SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE SANATSAL LİDERLİK DAVRANIŞLARI SERGİLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Alican AÇIKGÖZ

Kocaeli Üniversitesi/ SBE/ Temel Eğitim Anabilim Dalı/ Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı
a.ackgz@hotmail.com

Soner POLAT

Kocaeli Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi/ Eğitim Bilimleri Bölümü
spolat@kocaeli.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarına ilişkin görüşlerini alarak, sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya çıkarmaktır. Araştırma nitel araştırma türünde ve olgubilim deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Kocaeli’ndeki ilkokullarda görev yapan, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 13 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş, içerik analizi ve betimsel analiz birlikte kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışları sergilemelerinin önündeki engellere ilişkin; velilerle, yönetimle, milli eğitim sistemi ile, öğretmenlerle, okulun fiziki donanımı ile, öğretmen eğitimi ile, öğrencilerle ve okulun konumu ile ilgili engeller olmak üzere toplam sekiz alt temada sanatsal liderliğin önündeki engeller ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanatsal liderlik, sanat eğitimi, öğretmen, ilkokul

THE CLASSROOM TEACHERS’ VIEW ABOUT OBSTACLES THROUGH DISPLAYING ARTISTIC LEADERSHIP BEHAVIOURS

Abstract

This research aimed to define the artistic leadership and to reveal the obstacles which the classroom teachers experience while they display their artistic leadership behaviour. This research is designed in the phenomenology, which is the qualitative research model. This study group consists of thirteen classroom teachers, chosen by purposeful sampling. The teachers are working districts as classroom teachers in Kocaeli during 2019-2020 academic year. In this research, criterion sampling is used based on purposeful sampling. Data are gathered through semi-structured interview form and the data are analyzed by using both content and descriptive analysis. It is described that there are eight subthemes against the artistic leadership related to obstacles which the classroom teachers experience while displaying their artistic leadership behaviours: parent related barriers, administrative barriers, barriers related to national education system, teachers related barriers, physical conditions of school barriers, barriers related to teacher education, students related barriers, and barrier related to the school location.

Keywords: Artistic Leadership, Art Education, Teacher, Primary School

1. GİRİŞ

21. yy ’da liderler; artan belirsizlik ve karmaşıklık dünyasında karşılaştığı sayısız zorluklarla liderlik etmeye, mantıklı davranmaya ve etkili eylemde bulunmaya zorlanmaktadır. Liderler küreselleşmiş bir dünyanın baskıları arasında mücadele ederken, geleneksel liderliğin artık yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Örgütler benzeri görülmemiş koşullara bir cevap olarak kısmen 'estetğe' artan bir ilgi geliştirmiştir. Bugünün liderleri karmaşık sorunları analiz edip onlara nasıl yaklaşılacağını yeniden düşünmek zorundadır ve bilinmeyene doğru hareket etmekle başa çıkmak, icat ve yenilik uygulamaları geliştirme kapasitesi gerektirir. Bu zorlukların üzerinden gelebilmenin temeli hayal gücüdür. Liderlerin bu kapasiteleri öğrenmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olacak yol ise sanattır (Woodward & Funk, 2010; Purg, 2015).

Tarihi kökenlere sahip sanat ve liderlik, hem geçmişte hem de bugün birbirleriyle etkileşim halindedir. Her iki disiplin de hayatta kalma ve ilerleme için yaratıcılığa ihtiyaç duyar. Sanat genel olarak insan düşüncesinin öncülüğünün bir parçası olmuştur ve bu nedenle örgütlerin liderliği için yenilikçi ve hatta ilham verici fikirler sağlayabilir (Katusin, 2016). Sanat, insanın dünyayı anlayıp yorumlamasının bir yolu ve bireyin çeşitli şekillerde kendini ifade etme biçimlerinden biridir (Koç, 2008, Artut, 2009; Mülayim, 1983, s. 33). Sanat ve sanatçı bizi iç dünyamızı duymaya, anlamaya ve tüm bunları çevremiz ile ilişkilendirmeye yönlendirmektedir. Çevremizdeki dünyaya ve onun içinde yaşayan her şeye karşı sorumlu, yaratıcı, tutkulu ve şefkatli liderlere yani sanatsal liderlere ihtiyaç vardır. Bu yüzden liderlerin sanat ve sanatçının rolü hakkında bilgi edinmeleri oldukça önemlidir (Schein, 2013; Purg, 2015)

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesi öğretmenlik mesleğini şöyle tanımlamaktadır: “Öğretmenlik, devletin eğitim öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir.” Bu tanımdan hareketle, liderliğin bu mesleğin doğasında olduğu çıkarımında bulunabiliriz (Ulaş & Tusun, 2017). Bu bağlamda lider öğretmenlerin farklı düşünme becerilerine sahip, yaratıcı, üreten, duyarlı ve çağdaş bireylerin yetiştirilmesi için üzerlerine büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin bu görevleri yerine getirebilmesinin en etkili yolu da sanat ve sanat eğitimindeki hakimiyet ve liderlikleridir.

Bireyin çocuklukta kendini ifade edebilme gereksiniminin karşılanabilmesi için sanat oldukça önemlidir (Ayaydın, 2011) Read eğitimde sanatın baş rolde olmasını savunmaktadır. Çünkü sanatta iyi olan güzeldir, insana iyi olanı öğretmek için sanattan daha köklü ve güçlü bir yöntem düşünülemez (San, 2010). Sanat eğitimi; kişinin düşünce, duygu ve gözlemlerini aktarabilme kabiliyeti ile yaratıcılığını geliştirmesine ve bireyin estetik bir bakış açısı kazanarak sanatsal değerlere hoşgörüyü yaklaşmasına yönelik sarf edilen çabadır (Artut, 2009, Erbay, 1997). Çağdaş sanat eğitimi, tüm bireyler için bir ihtiyaçtır, ustalaşmayı ve beceri kazandırmayı amaçlamaz. Kişinin yaratıcılığını ve birikimlerini ortaya koyarak estetik kaygı ve düşüncelerini bir zeminde geliştirmeyi önemser. Bireyleri sanata dair var olan önyargılarından arındırırken, sanattan anlayan, sanata ilgili ve destekleyen sanat tüketicisi olarak yetiştirmeyi amaçlar (Artut, 2009). Sanat eğitimi yoluyla, müzik, dans, resim, heykel, tiyatro ve diğer sanat dalları, bireylerin yaşamında kendine yer edinir. Böylece birey, kendini özgürce ifade edip, yaratıcılığını ortaya koyabileceği kendine en uygun sanat dalını seçebilir (Aykanat, 2018) Sanat eğitimi olarak yetişen birey, sanatın genel kaidelerinden olan estetik, naiflik ve incelik gibi birtakım özelliklere de sahip olarak hayatına anlam katar (Bayraktar, 2019). Sanat eğitimi ile büyüyen çocuklar, çevrelerinde estetik olanı fark etmeye ve aramaya başlar; aşamalı olarak sanat tüketicisi haline gelirler (Eisner, 1997). Günümüzde pek çok ünlü pedagog, eğitim sisteminin iyileştirilmesi, demokratikleştirilmesi, şiddet olaylarının son bulması ve öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesinde sanat eğitiminin katkısının oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Kurbanov, 2010).

Ancak toplumda sanat sevgisi ve bilinci oluşturma görevi üstlenmesi gereken okullarda sanat eğitimine gereken değerin verilmemesi; sanatın değerinin farkında olmayan, sanattan yoksun öğrencilerin yetiştirilmesi sorunu üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Özellikle toplumumuzda, sanatsal farkındalığın ve sanata olan ilginin yeterli düzeyde sağlanamaması sonucu ortaya çıkan sanatın ‘‘olmasa da olur’’ hükmü genelleşmiş bir görüş haline gelmiştir. Sanat eğitimi derslerinin geliştirilip yaygınlaştırılmasının önündeki önemli problemlerden biri sayılan bu yöndeki düşünceler sanat eğitiminin göz ardı edilmesine sebebiyet vermekte pek çok öğrencinin sanat eğitimi alması yönünde engeller oluşturduğu gibi öğretmenlerin de eğitim vermesinde engel oluşturmaktadır (Öztürk, 2011; Türe, 2007; Kırıçoğlu 2002). Atatürk'ün işaret ettiği, gelişmiş toplum düzeyine varabilmek ve mutlu bir toplum yaratmak sadece kuramsal bilgilerle donatılan beyinlerle gerçekleştirilemez. Öğrencilerin, görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı bilen bireyler olarak yetiştirilmesi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın ancak sanat eğitimi ile karşılanabileceği bir gerçektir (San, 2008). Bu bağlamda sanat eğitimini çocuklarla tanıştıran kişiler olan sınıf öğretmenleri; çağın gerektirdiği rolleri üstelenebilecek şekilde sanat eğitimin önemi ve gerekliliğinin farkında olan sanatsal liderler olarak yetiştirilmeli, sanat eğitiminin önündeki engellere çözüm yolları aranmalıdır.

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarına ilişkin görüşlerini alarak, sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla şu soruya cevap aranmıştır:

1. Sizce sanatsal liderlik davranışlarını sergilemenin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı sunulmuş; araştırma sırasında verilerin toplanması, toplanan verilerin işlenmesi ve analizi ile geçerlik, güvenirlik ve etik konularına dair bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli/Deseni

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirirken nitel araştırmanın desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır. Olgubilim kullanan araştırmacılar, bireylerin araştırılan olgu hakkındaki bakış açılarını belirler ve bakış açılarının ortak yönlerini tanımlarlar (Fraenkel, Hyun & Wallen, 2012). Bu bağlamda “sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliği” kavramını bir olgu olarak ele aldığımızda, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik olgusuna ilişkin görüşleri ve deneyimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi amacıyla araştırmada olgubilim araştırma deseninin kullanılması tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Kocaeli’nin merkez ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 13 sınıf öğretmeni ile görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada katılımcıların; sanata ilgili, deneyimlerinin farkında olan ve anlamlandırdığı haliyle aktarabilecek gönüllü sınıf öğretmeni adayları olması temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Araştırmada görüşme yapılan öğretmenlerin isimleri kullanılmamış olup kodlama yöntemi kullanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sırasına göre (ÖĞR1, ÖĞR2 ...) kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri görüşme sırasında toplanmıştır. Öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sınıf Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	Öğretmenlik Deneyimi	Okul Türü
ÖĞR1	Kadın	Yüksek Lisans	10	Devlet
ÖĞR2	Kadın	Lisans	5	Özel
ÖĞR3	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR4	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR5	Erkek	Lisans	4	Özel
ÖĞR6	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR7	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR8	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR9	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR10	Erkek	Lisans	4	Devlet
ÖĞR11	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR12	Kadın	Lisans	4	Devlet
ÖĞR13	Kadın	Lisans	5	Devlet

Tablo 1’den de görüleceği üzere 13 öğretmen araştırma kapsamına alınmış olup bunların 4’ü yüksek lisans mezunu, 9’u lisans mezunudur. Katılımcılardan 5’i özel okulda görev yaparken 8’i devlet okullarında görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler Kocaeli’de görev yapmakta ve öğretmenlik deneyimleri 4 yıl ile 10 yıl arasında değişiklik göstermektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Olgubilim araştırmalarında en yaygın kullanılan veri toplama yöntemi görüşmedir. Eğitim alanında yapılan çalışmalarda genelde; yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üç çeşit görüşme tekniği kullanılır (Patton, 1987). Bu araştırmada, verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki sorular hazırlanırken, iç geçerliliği sağlamak üzere, uzman görüşü alınmış ve sonucunda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formuna son hali verilmiştir. Çalışmanın amacı çerçevesinde görüşme kapsamında sınıf öğretmenlerine sorulan sorular aşağıdaki gibidir.

1. Sizce sanatsal liderlik davranışlarını sergilemenin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması, her katılımcıdan randevu alınarak yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde veriler toplandıktan sonra kaydedilen ses kayıtları dinlenmiş ve bu kayıtlar eksiksiz bir biçimde deşifre edilmiştir. Görüşmeler sonucunda toplanan verilerin çözümlemesinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik ve betimsel analiz yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Yazılı doküman haline getirilmiş olan ses kayıtları araştırmacı tarafından satır satır okunarak önemli kodlar ve boyutlar tespit edilmeye çalışılmış, görüşme formuna ve literatüre uygun olacak biçimde oluşturulmuştur. Verilerin kodlanması iki araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve bu kodların karşılaştırılması ile elde edilen kodların ortak noktaları bulunarak alt temalar ve temalar oluşturulmuştur. Verilerin yorumlanması aşamasında sıklıkla kullanılan betimsel analiz yöntemi katılımcıların görüşlerini dolaysız bir şekilde yansıtmak için kullanılmıştır.

2.6. Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu araştırmada geçerlik ve güvenirlik kavramları yerine; iç geçerlik yerine inandırıcılık, dış geçerlik yerine aktarılabilirlik, iç güvenirlik yerine tutarlık ve dış güvenirlik yerine teyit edilebilirlik kavramları kullanılmıştır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmanın geçerliliği araştırmacının elde ettiği bilgileri doğrudan aktarması ile ilişkilidir. Bu amaçla, araştırmanın uygulama sürecinde tüm görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış ve nesnel bir şekilde gerçekleştirilen görüşmelerde öğretmenlere ait tüm bilgiler birebir aktarılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği, nitel araştırmanın başka bir araştırmacı tarafından tekrar yapılması durumunda aynı sonuçlara ulaşması ile ilgilidir (Yıldırım & Şimşek, 2016) Yapılan ses kayıtlarıyla birlikte görüşme verilerinin danışman tarafından da analiz edilip kodlanmasıyla güvenirlilik sağlanmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup görüşme kayıtları üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırmada yararlanılan kaynaklara kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen ikinci soru, “Sizce sanatsal liderlik davranışları sergilemenizin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?” sorusudur. Bu soruya ilişkin, öğretmenlerin verdikleri cevaplar tema ve alt-temalar bağlamında aşağıdaki şekilde özetlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde sanatsal liderlik becerisi göstermenin önündeki engellere ilişkin; velilerle ilgili, yönetimle ilgili, milli eğitim sistemi ile ilgili, öğretmenler ilgili, okulun fiziki donanımı ile ilgili, öğretmen eğitimi ile ilgili, öğrencilerle ilgili engeller ve okulun konumu ile ilgili engeller olmak üzere sekiz alt temada sanatsal liderliğin önündeki engeller ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan alt temalara ait verilerin dökümü Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerine Göre Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Engellere İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

Ana Tema	Alt Temalar	Kodlar	Betimlemeler
Sanatsal liderin önündeki engeller	Velilerle ilgili engeller	Toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö11, Ö12
		Ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği	Ö7, Ö9
		Ailenin akademik başarıyı öncelemesi	Ö1, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13
		Ailenin maddi olanaksızlıkları	Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö11, Ö13
	Yönetimle ilgili engeller	Okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12
		Okulun akademik başarı beklentisi	Ö2, Ö3, Ö5, Ö12
	Milli Eğitim Sistemi ile ilgili engeller	Sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği	Ö10
		Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi	Ö9, Ö10
		Sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği	Ö9, Ö11
		Akademik derslerin yoğunluğu	Ö2, Ö3
	Öğretmenle ilgili engeller	Öğretmenlerin sanatla ilgili bilinçsizliği	Ö1, Ö13
		Öğretmenlerin sanata ilgisizliği	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6
		Öğretmenin sanat konusundaki özgüveninin yetersizliği	Ö8
	Okulun Fiziki donanımı ilgili engeller	Araç-gereç yetersizliği	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö11, Ö13
		Okulun fiziki şartlarının yetersizliği	Ö1, Ö3, Ö7, Ö8, Ö13
	Öğretmen eğitimi ile ilgili engeller	Lisans eğitimindeki sanat derslerin yetersizliği	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13
		Lisans derslerinin kuramsal işlenmesi/Uygulama eksikliği	Ö7, Ö8, Ö10, Ö11
	Öğrencilerle ilgili engeller	Öğrencinin sanata ilgisizliği	Ö9, Ö12, Ö13
	Okulun konumu ile ilgili engeller	Okulun merkeze uzaklığı	Ö4, Ö7, Ö11, Ö13
		Okul çevresinde sanatla ilgili kursların olmayışı	Ö7

Tablo 2’de sanatsal liderin önündeki engeller ana temasına ait alt temalara ve bu alt temalara ait kodlara yer verilmiştir. Öğretmenler bu ana temaya yönelik değerlendirmelerini yaparlarken sanatsal liderlik becerilerini sergilemelerinin önünde en çok karşılaştıkları engellere vurgu yapmışlardır. Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engellere ilişkin en fazla vurguladıkları konu velilerle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı, ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği, ailenin akademik başarıyı öncelemesi ve ailenin maddi olanaksızlıkları kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Öncelikle algı olarak biz sanata çok uzağız. Türkçemiz, matematiğimiz iyi olsun, çocuk hızlı okusun, soruları, testleri iyi çözsün. Yani bunlar iyi olsun bizim için yeterli ama aslında çok yanlış. Kendimizi tuzağa düşürüyoruz. Öncelikle bu algıyı yıkmak gerekiyor... Yani bu yüzden öncelikle beden eğitimi dersine çıkmak yerine matematik yapan zihniyeti yok etmek

lazım. Resim dersi yerine işlenen o toplama çıkarmayı biraz geri plana itmek lazım. Çünkü 1. sınıftan üniversite sınavına kadar o işlemi tekrar tekrar görüyoruz ama oradaki yaratıcılığımızı ilerleyen yaşlarda bulamıyoruz. O yüzden çocuğu öncelikle sanata, müziğe, resme, heykelle bir buluşturmak gerekiyor. (ÖĞR1)

Maddi olanaklar biraz düşük olduğu için genellikle elde olan imkanlarla ders işliyoruz. Mesela bir tuval aldırımıyorduk. (ÖĞR4)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları ikinci konu ise, yönetimle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı ve okulun akademik başarı beklentisi kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Bazen okulun da etkisi olabiliyor çünkü okul direkt akademik başarı istiyor. Çocuk matematikte şu kadar net yapıp şöyle bir Anadolu lisesine gitsin veya çok ünlü bir ortaokula gitsin yani okulun da okul yönetiminin de çok etkisi olabiliyor. (ÖĞR5)

Dürüst olmak gerekirse idare ya da okul ya da milli eğitim de bu konuda çok destek olmuyor. Oluyormuş gibi yaparlar belki ama tam anlamıyla her çocuğa yönelik çalışmalar yok. Sınav sistemi olduğu için ülkede sınav sistemine yönelik çalışmalar oluyor. Sanat geride kalabiliyor. (ÖĞR9)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları üçüncü konu ise, Milli Eğitim sistemi ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği, Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi, Sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği ve akademik derslerin yoğunluğu kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Ben zaten matematiği, Türkçeyi zor yetiştiriyorum... kafama göre etkinlik yaptıracak vaktim bile yok. (ÖĞR2)

Şu an müze eğitimi diye bir hizmet içi eğitim alıyoruz. Üniversitedeki hocamız çok daha güzel şeyler anlatıyordu. (ÖĞR10)

En büyük engel sanat derslerine ayrılan ders saatlerinin az olması. Çok kısıtlı vakit olduğu için boyama işini biraz zil çalmadan bitirme olarak yaptırıyoruz. (ÖĞR11)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları dördüncü konu, öğretmenle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde öğretmenlerin sanatla ilgili bilinçsizliği, öğretmenlerin sanata ilgisizliği ve öğretmenlerin sanat konusundaki özgüveninin yetersizliği kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Sırf öğretmeni resim yapmayı sevmiyor, resim yapmak istemiyor diye çocuklar da resim yapamıyor ve o sınıftaki ressamlar bitti şimdi... Öğretmenleri bilinçlendirmek gerekiyor. (ÖĞR1)

Çoğu öğretmen zaman bulamadığını iddia ederek bunları göz ardı ediyor. Uğraşmak istemiyor. Öğretmene iş yükü olarak geliyor. Kendisi benimsemediği için bence sınıf öğretmenlerinin sanatla ilişkileri o kadar zayıf ki kendisinin ilişkisi bu kadar zayıfken öğrencilere aktarmalarını bekleyemiyorum. Sınıf öğretmenlerini çok fazla sanatla ilgisi olmayışı da bir engel. (ÖĞR3)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları beşinci konu, okulun fiziki donanımı ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde araç- gereç yetersizliği ve okulun fiziki şartlarının yetersizliği kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

...şu sorunumuz var; gerçekten kaynaklarımız çok yetersiz. Bizim okullarımızda laboratuvar olarak açılan sınıflar depo olarak kullanılıyor. Malzemelerimiz yetersiz hiçbir şeyimiz yok. Acınası durumdayız ama biz de elimizden geldiğince bu bilince sahip olanlar; ortak

kullanımlık boya koyabilir, oyun hamuru koyabilir. Hiçbir şeyin yoksa toprak kullanabilirsin yeter ki o algı oluşsun. (ÖĞR1)
Farklı etkinlikler yaptırmak istiyoruz fakat şartlar buna müsaade etmiyor. Her çocuğumuzdan aynı malzemeyi isteyemiyoruz. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları altıncı konu, öğretmen eğitimi ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde lisans eğitimindeki sanat derslerinin yetersizliği ve lisans derslerinin kuramsal işlenmesi / uygulama eksikliği kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Benim ilkokulda ve lisede aldığım resim derslerinin içeriği üniversitedekinden çok daha iyiydi. Biz sanat tarihi vs. görürken çok yüzeysel gördük. İlgiyi olan zaten dersi ilgiyle dinledi ama temeli olmayan öğretmen adayları çok da ilgi duymayarak bir şekilde geçti o dersi. Bununla ilgili üniversitede daha uygulamalı dersler yaptırılabilir. Sadece slaytla Van Gogh'un falan tablolarına bakarak bir insanı resme ilgi duyuramazsın diye düşünüyorum. Bence biraz daha uygulamalı bir eğitim vererek öğretmenlerin de bu işten zevk alması ve kendilerinin de bir ilgi duyması sağlanabilir. (ÖĞR2)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları yedinci konu, öğrencilerle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde öğrencinin sanata ilgisizliği kodunun yer aldığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Biz farklı bir şey yaptırmak istesek de öğrencinin buna yaklaşımı ve bu konuda yeterince bilgisi olmayışı da bizim isteğimizi kırabiliyor. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları sekizinci konu ise, okulun konumu ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde okulun merkeze uzaklığı ve okulun çevresinde sanatla ilgili kursların olmayışı kodlarının yer aldığı görülmektedir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Sinemaya bile götürmek istediğimde okulun merkeze uzaklığından dolayı izin almanın zorluğundan sıkıntı yaşıyorduk. (ÖĞR4)
Mesela tiyatroyu çok seviyorum ama konumum bakımından imkânlar çok zor oluyor... Yine burada kendimi geliştiremiyorum çünkü kurs yok. Halk eğitime gidiyorum görsel sanatlar kursunda öğretmen yok, kurs açılmıyor. (ÖĞR7)

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sanatsal liderlik davranışları sergilemenin önündeki engellere yönelik literatürde çalışma bulunamamıştır fakat; öğretmen liderliğinde, sanat eğitiminde, görsel sanatlar dersinde, müzik eğitiminde ve derste drama kullanılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin bulunan bulguların sanatsal liderlik davranışlarıyla ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerine göre sanatsal liderlik davranışı sergilemenin önündeki engeller sekiz alt temada toplanmış ve her alt temaya ait sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Bulgulardan hareketle; velilerle ilgili engeller alt temasının içeriğinde en çok “toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı”, ardından sırasıyla, “ailenin maddi olanaksızlıkları”, “ailenin akademik başarıyı önemeleesi”, “ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Bahar (2011), görsel sanatlar öğretmenlerinin, görsel sanatlar dersinde karşılaştığı sorunları; dersin önemsenmemesi, ailenin çocuğun etkinliklerini yapması, ailelerin ekonomik durumunun yetersiz olması sonuçlarına ulaşmıştır. Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Yönetimle ilgili engeller alt temasının içeriğinde en çok “okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı”, ardından sırasıyla, “okulun akademik başarı beklentisi” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Can (2006), yaptığı araştırmada öğretmen liderliğinin önündeki engeller arasında, yönetim desteğinin yetersizliği sonucuna ulaşmıştır. Göçmen (2014) araştırmasında, okul yönetiminin

görsel sanatlar dersine olan negatif tutumlarının öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz yönde etkilediğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Milli Eğitim sistemi ilgili engeller alt temasının içeriğinde; “sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği”, “Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi”, “sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği” ve “akademik derslerin yoğunluğu” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. . Görsel sanatlar dersi ile ilgili yapılan çalışmalar; görsel sanatlar ders saatinin, konuların kavranması ve istenilen etkinliklerin yapılabilmesi için yetersiz olduğunu göstermektedir (Özcan, 2017; Göçmen, 2014; Bahar, 2011). Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Öğretmenlerle ilgili engeller alt temasının içeriğinde; “öğretmenlerin sanatla ilgili bilinçsizliği”, “öğretmenlerin sanata ilgisizliği” ve “öğretmenlerin sanat konusundaki özgüven eksikliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Dilmaç & İnanç (2015) araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi sırasında, öğrencilerin bilemeyecekleri sorular sormasından çekindiklerini ve görsel sanatlar dersini sıkıcı bulduklarını, görsel sanat dersi konularının ilgilerini çekmediği ve görsel sanatlar dersi saatinde başka ders işledikleri sonuçlarına ulaşmışlardır. Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Okulun fiziki donanımı ile ilgili engeller alt temasının içeriğinde “araç- gereç yetersizliği” ve “okulun fiziki şartlarının yetersizliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Demir (2014) araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinde karşılaştığı sorunlara ilişkin, öğretmenlerin en çok kaynak ve materyal eksikliği ardından derse ait bir sınıfın yani atölye ortamının olmamasından şikayet ettiklerini belirtmiştir. Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Öğretmen eğitimi ile ilgili engeller alt temasının içeriğinde; “lisans eğitimindeki sanat derslerinin yetersizliği” ve “lisans derslerinin kuramsal işlenmesi / uygulama eksikliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Topoğlu (2015) araştırmasında sınıf öğretmeni adaylarının müzik ve müzik eğitimi ders saatlerinin yetersiz olduğunu düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Görsel sanatlar dersi ve sanat eğitimi alanında yapılan araştırmalar; öğretmenlerin eğitim fakültelerindeki ders saatinin yetersiz olduğunu ve programı uygulamada yeterli eğitime sahip olmadan mezun olduklarını düşündüklerini ortaya çıkarmıştır (Bayraktar, 2019; Büyükyıldırım, 2018; Bahar, 2011). Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Öğrencilerle ilgili engeller alt temasının içeriğinde; “öğrencinin sanata ilgisizliği” kodunun ifade edildiği görülmüştür. Yapılan araştırmalar öğrenci ilgisi ve yeteneğinin az oluşunun, öğrencilerin farklı bakış açılarına ve yaratıcılığa sahip olamamasının ve öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin sanat eğitimini etkilediğini göstermektedir (Demir,2014; Erdoğan,2011; Avşar, 2010). Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Okulun konumu ile ilgili engeller alt temasının içeriğinde; “okulun merkeze uzaklığı” ve “ okulun çevresinde sanatla kursların olmayışı” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Göçmen (2014), okulların bölgesel konumlarının görsel sanatlar dersinin amaçlarının gerçekleşmesinin önündeki engellerin arasında olduğunu belirtmiştir. Sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Öneriler

- Sanatsal lider sınıf öğretmenlerin yetiştirilebilmesi için üniversite yetiştirme programlarını hazırlayanlar, sanatsal liderlik edecek öğretmen yetiştirme konusunda bilinçlendirilebilir.
- Sanata ilgili, sanat konusunda bilgili, sanatı yorumlayabilen, vizyon sahibi, yenilikçi, yaratıcı ve farklı bakış açılarına sahip sınıf öğretmenlerinin yetiştirilebilmesi için sınıf öğretmeni yetiştiren üniversite programları buna uygun olarak güçlendirilebilir. Bu bağlamda sınıf öğretmenliği lisans eğitimi programında sanat eğitime yönelik daha fazla ders saatine ve çok daha uygulamaya yer verilebilir.
- Sanatsal liderlik, okullarda üzerinde durulması gereken bir olgudur. Öğretmenlerin sanatsal liderlik becerilerini geliştirmeleri adına Milli Eğitim Bakanlığı, il ve ilçeler düzeyindeki yetkililer

ortak çalışmalar yapmalıdırlar. Sanatsal liderlik ve sanat eğitime yönelik kurslar, seminerler, konferanslar, uygulama etkinlikleri ve hizmetiçi eğitimler verilebilir.

- Okul yöneticileri öğretmenlerin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerine yönelik öğretmenlere fırsatlar sunmalı, öğretmenleri bu yönde desteklemelidir.
- Okullarda sanat derslerine yönelik uygun çalışma ortamlarının, atölyelerin oluşturulması sağlanabilir.
- Toplumun sanat eğitime yönelik olan olumsuz algısının değişmesine yönelik gereken çalışmalar yapılabilir.

5. Kaynakça

- Adler, J. N. (2006), The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?, *Academy of Management Learning and Education Journal*, 5(4), 486-499.
- Adler, J. N. (2015), Finding Beauty in a Fractured World: Art Inspires Leaders—Leaders Change The World'', *Academy of Management Review*, (40), 480–494.
- Adler, J. N. (2016), *Want to Be an Outstanding Leader? Keep a Journal*, 02 Mart 2020 tarihinde Canada: Harvard Business Review: <https://hbr.org/2016/01/want-to-be-an-outstanding-leader-keep-a-journal> adresinden alındı.
- Aksel, E. (2004), *Temel Sanat Kararları*, İstanbul: Anadolu Sanat.
- Artut, K. (2009), *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avşar, P. (2010), *Sınıf Öğretmeninin Yürüttüğü Görsel Sanatlar Dersi: Öğretme ve Öğrenme Sürecine Yönelik Nitel Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ayaydın, A. (2009), *Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dallarının Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Ayaydın, A. (2011), Çocuk Gelişiminde Bir Oyun Olarak Sanat ve Resim, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 37.
- Aykanat, E. (2018), *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sanat Eğitime Yönelik Tutumlarını Belirlemek Üzere Ölçek Geliştirme Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bahar, S. (2011), *Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmenliğinde Okuyan Öğrencilerin Görsel Sanatlar İle İlgili Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Resim-İş Eğitim Bilim Dalı, Niğde.
- Bakırhan, A. (2019), *Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Tutumları ve Alan Bilgisi Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Barry, D., & Meisiek, S. (2010). The art of leadership and its fine art shadow. *Leadership*, 6(3), 331–349. <https://doi.org/10.1177/1742715010368759>
- Bandura A., (2006). *Adolescent Development From an Agentic Perspective*. United States of America: Information Age Publishing.
- Bayraktar, İ. (2019), *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesinde Sanat Eğitime Yönelik Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Berg, L.B., Howard, L., (2015), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çev. H. Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Boydış, N. (2007), *Sanat Eleştirisine Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Can, N. (2006), Öğretmen Liderliği ve Engelleri, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (2), 137-161.
- Cowan A. D. (2007), Artistic Undertones of Humanistic Leadership Education, *Journal of Management Education*, 31(2), 156-180. /DOI: 10.1177/1052562905285099.
- Creswell, W.J. (2013), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. M. Bütün, S.B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir, S. (2014), *Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Görsel Sanatlar Dersinin Amaçlarına Erişi Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Kütahya.
- Dılmaç, O., Cihan İ. (2015), Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Öz Yeterlik Düzeyleri, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 382-400.
- Eisner, E. W. (1997), *Educating Artistic Vision*, States of America: The Macmillan Company.
- Eisner, E. (2008), What Education Can Learn From the Arts, *Learning Landscapes*, 2(1).
- Erbay, M. (1997), *Sanat Eğitiminin Önemi*, Anadolu Sanat.
- Erdoğan, T. (2011), Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Yaratıcı Drama Yöntemini Kullanma Durumlarının İncelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 6(11).
- Fischer, E. (2017), *Sanatın Gerekliliği*, (Çev. Cevat Çapan). İstanbul: Sözcükler Yayınları.

- Göçmen, E. (2014), Görsel Sanatlar Ders Amaçlarının Gerçekleşmesinde Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Göğüş, G. (2008), İlköğretim I. Kademe Müzik Eğitiminde Öğretmenin Etkinliği, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 369-382.
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı, (2014), *Türkiye’de Sanat Eğitimi (Yeniden) Düşünmek*, IKSİV Rapor, İstanbul: Ofset yayımevi.
- Kahraman, A.D. (2007), *Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersi Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaimal, G., Drescher, Jon, D., Fairbank, H., Gonzaga, A., White P. G. (2014), Inspiring Creativity in Urban School Leaders: Lessons From The Performing Arts, *International Journal of Education & The Arts*, 15(4). 10 Mart 2020 tarihinde /http://www.ijea.org/v15n4/. adresinden alındı.
- Katusin, Z. (2016), *Can The Arts Really Help and Inspire Better Leadership Performance?*, 03 Nisan 2020 tarihinde Bled School of Management: https://www.iedc.si adresinden alındı.
- Kılıç, I. (2009), İlköğretim Birinci Kademe Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 123-137.
- Kırıçoğlu, O.T. (2002), *Sanatta Eğitim: Görmek, Öğrenmek, Yaratmak*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kızılırmak, B. (2018), Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersi Alan Bilgisi Öz Yeterlik İnançları, *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 29-51.
- Kocabaş, A. (2000), Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Derslerindeki Yetersizliklerine İlişkin Görüşleri, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 7-11.
- Koç, E., (2008), İlköğretim Görsel Sanatlar (Resim-İş) Dersi Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi (1948-2007), Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kurbanov, B. (2010), Sanat Eğitimi ve Problemleri Üzerine Düşünceler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 63-72
- Kuruoğlu Nesrin, (2010). ‘‘Görsel Sanatlar Dersinin İşlenmesinde Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanat Teknikleri ve Malzeme Tercihleri İle Tercihlerinde Yaşanan Zorluklar’’. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Bolu.
- Leblebici, N. D. (2008), 21. Yüzyılın Liderlik Anlayışına Bakış, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 61-72.
- Mercin L., Alakuş A.O., (2007). ‘‘Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği’’. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 9: 14-20.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). Sayı 14574, Cilt 12: 2342 13 Nisan 2020 tarihinde /https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf adresinden alındı.
- Mülâyim S., (1983). *Sanat Tarihi Metodu*. İstanbul: Erenler Matbaası.
- Özata, E., Dolunay, A.B. (2009), Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Alınan Müzik- Müzik Öğretimi Derslerinin Öğretmenlik Uygulamalarındaki Yansımaları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 27-42.
- Özcan, M. (2017), *Görsel Sanatlar(1-8. sınıflar) Dersi Programına Yönelik Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Görüşleri ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, S., Ferudun S. (2015), *Etkili Okullar ve Öğretim Liderliği*, ResearchGate, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.
- Özsoy, V. (2003), *Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Öztürk, D. (2018), *Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarının Görsel Sanatlar Dersi Öğretimine Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Patton, Q. M. (1987), *How To Use Qualitative Methods In Evaluation*, CA: Sage.
- Purg, D. (2016), Creativity and Innovation: The Arts and Executive Leadership 20 Mart 2020 tarihinde http://www.iedc.si/blog/single-blog-post/iedc-wisdoms/2016/10/06/creativity-and-innovation-the-arts-and-executive-leadership adresinden alındı.
- Purg, D., Sutherland, I. (2016), Why Art in Management Education? Questioning Meaning, *Academy of Management Review*, 42(2), 382–406.
- Purg, D., Walravens, A. (2015), Arts and Leadership: Vision and practice at the IEDC-Bled School of Management, *Journal of Leadership Studies*, (9), 42–47.
- Read, H. (1960), *Sanatın Anlamı*, (Çev. G. İnal ve N. Asgari), Ankara: Türk Tarih Kurum Basımevi.
- San, İ. (2010), *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ankara: Ütopya Yayınları.

- San, İ. (2008), *Sanat ve Eğitim*, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Scharmer, C. O. (2007), *Theory U: Leading From The Future As It Emerges: The Social Technology of Presencing*, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Schein, E. H. (2013), The Role of Art and The Artist, *Organizational Aesthetics*, 2(1), 1-4.
- Sutherland, I., Jelinek J. (2015), From Experiential Learning to Aesthetic Knowing: The Arts in Leadership Development. *Advances in Developing Human Resources*, 17(3), 289–306.
- Şişman, M. (2014), *Öğretim Liderliği*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Toplu E. (2019), *İlköğretim 3. Sınıf Öğrencilerinin ve Sanat Eğitime Karşı Tutumlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Topoğlu, O. (2015), Sınıf Öğretmeni Adaylarının Müzik Eğitime İlişkin Görüşleri, *International Journal of Human Sciences*, 12,(2).
- Türe, N. (2007), *Eğitimde ve Öğretimde Bir Araç Olarak Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilere Sağladığı Katkılar*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uysal, A. (2005), İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Ankara, 6(1), 41-47.
- Ulaş, A.H., Tusun, M. (2017), *Uygulayıcı Öğretmen Sürecinde Rehber İfadeler*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ünver, E. (2002), *Sanat Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Küçüköncü Y. (2007), Sınıf Öğretmenliğinde Müzik Eğitimi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (7), 8-12.
- Yıldırım A., Şimşek H.(2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O., Gülsün, Ş. (2016), Öğretmen Adaylarının Sanat Eğitimi İhtiyacına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- Yolcu, E. (2009), *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yukl, G. (2013), *Leadership in Organizations*. New Jersey: Prentice Hall.
- Yurdakalı, İ.H. (2018), Değişen Sınıf Öğretmenliği Lisans Program İçeriğinin İncelenmesi, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(29).
- Woodward, J.B., Funk, C. (2010), Developing The Artist Leader, *Leadership*, (6), 29.

“YAZILI DÜZELTİCİ DÖNÜT VE HATA DÖNÜTÜ” KONUSUNDA YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Zehra Hifa Hıtalany

Kocaeli Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi / Yabancılar Türkçe Öğretimi
zehifa@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0464-8149>

Doğan Yüksel

Kocaeli Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi / İngiliz Dili Eğitimi
dogan.yuksel@kocaeli.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9131-3907>

Özet

Ülkemize gelen yabancı öğrenci sayısının artmasıyla beraber Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretimi alanında yapılan çalışmaların da fark edilir bir biçimde arttığı görülmektedir. Üniversitelerde yüksek lisans bölümlerinin kurulmuş olmasının yanı sıra yabancılar Türkçe eğitimi alanında bilgili öğretmenler yetiştirmek amacıyla sertifika programları da düzenlenmektedir. Yüksek lisans bölümlerinin açılması bu alanda yapılan araştırmaların artmasını sağlamış; 2010 yılından bu yana pek çok sayıda çalışma yapılmış ve özellikle 2015 yılından itibaren çalışmalar ciddi anlamda ivme kazanmıştır. Alan yazında okuma, yazma, dinleme, motivasyon, ölçek geliştirme, kitap inceleme gibi çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada sadece ‘yazılı düzeltici dönüt ve hata dönütü’ konusundaki çalışmalar incelenecektir. Makale ve tezlerin içeriklerinden ve sonuçlarından bahsedilecek ve sonuçlar EFL ve ESL alanında yapılan benzer araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar Türkçe Öğretimi, Yazılı Düzeltici Dönüt, Hata Dönütü

“WRITTEN CORRECTIVE FEEDBACK AND ERROR FEEDBACK” RESEARCHES ON TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

Abstract

Due to the increase in the number of foreign students coming to Turkey, it is seen that the studies in the field of teaching Turkish as a foreign language have increased noticeably. In addition to the establishment of master's departments in universities, certificate programs are also organized in order to train teachers in the field of Turkish education for foreigners. The opening of the graduate departments has increased the researches in this field. Many studies have been carried out since 2010 and especially since 2015, the studies have gained serious momentum. There are various studies in the literature such as reading, writing, listening, motivation, scale development, and book review. In this study, only corrective feedback and error feedback studies will be examined. The contents and results of the articles and dissertations will be mentioned and the results will be compared with the results of similar studies in the field of EFL and ESL.

Keywords: Teaching Turkish to Foreigners, Written Corrective Feedback, Error Feedback

1. GİRİŞ

‘Yabancılar Türkçe Öğretimi’, ‘Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi’ ya da ‘Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi’ alanındaki çalışmalar 1984 yılında Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezinin açılmasıyla akademik alanda bir disiplin olarak kendini göstermiş olmakla beraber bunu takip eden yirmi yıl içerisinde yapılan çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Yine de alandaki çalışmalar 90'lı yıllardan bu yana her yıl artarak devam etmiştir. Yüksek Öğretim Kurumunun tez veri tabanı incelendiğinde özellikle 2010 ve 2015 yılları araştırmaların sayısında büyük bir artışın yaşandığı dönüm noktaları olarak kabul edilebilir. Bu artışın en temel nedeni artan yabancı öğrenci sayısıdır. YÖK verilerine göre 2014 yılında 48 bin olan yabancı öğrenci sayısı 2019'da 172 bine ulaşmıştır. Öğrenci sayısının artması daha fazla Türkçe öğretim merkezine ve okutmana olan ihtiyacı doğurmuş; bu sebeple son on yılda birçok üniversite bünyesinde Türkçe

öğretim merkezi ve yabancılara Türkçe öğretimi alanında yüksek lisans bölümü açılmıştır. Araştırmacı ve araştırma konusu olan öğrenci sayısının artmasının doğal bir sonucu olarak alandaki araştırmalar arttığını söylenebilir. Bununla birlikte ‘düzeltici dönüt’ hakkında alanda yapılan araştırma sayısı oldukça azdır. Oysa ki düzeltici dönüt dil ediniminin başarısı açısından oldukça önemlidir.

Dil öğrenimi farklı bileşenlerden oluşmaktadır ve bu bileşenler eşit derecede öneme sahiptir. Bir dili bilmek o dilin dil bilgisi ve kelime yapılarını bilmek demek değildir. Bunun yanı sıra konuşma, dinleme, okuma ve yazma yetileri bir bütün olarak ele alınıp geliştirilmesi gereken dil becerilerindendir. Yabancı dil öğreniminde de durum değişmemektedir. Gerek ana dil ediniminde gerekse yabancı dil öğrenirken kaçınılmaz olan şeylerden bir tanesi yanlış yapmaktır. (Elturan, 2019) Bu hatalara verilen dönütler bilinçli bir şekilde planlandığı takdirde öğrenme sürecinin bir parçası haline gelir ve öğrenme sürecine olumlu katkı sağlar. Düzeltici dönütler alanında eğitilmiş bir okutman tarafından verildiği zaman hem sürecin hem ürünün başarısını artırır.

Ferris (2002)’ye göre öğrencilerin akademik çabalarındaki veya gelecekteki kariyerlerindeki başarıları veya başarısızlıkları, büyük ölçüde, yazılı çalışmalarının doğruluğunu ve netliğini geliştirme yeteneklerine bağlıdır. Bazı istisnalar dışında, öğretmen müdahalesi ve eğitimi olmadan talep edilen ve beklenen yüksek doğruluk seviyelerine ulaşmaları muhtemel değildir.

2. YAZILI DÜZELTİCİ DÖNÜT

Dönüt (ya da geri bildirim), verilen bir sürecin başarısı ya da başarısızlığı hakkında öğrenciye bilgi sağlayan bir mekanizmadır. Dönütler yanıt vericidir; bu sebeple ancak belirli bir işlemten sonra gerçekleşebilir. Olumlu dönüt sürecin başarılı olduğu bilgisini verirken olumsuz dönüt başarısız kısımları hakkında bilgi verir. (DeKeyser, 2007)

Hyland (2003)’ e göre yazılı dönüt, bir sayfadaki işaretlerden daha fazlasıdır. Bu yüzden gerçek sınıf ortamındaki öğretmen-öğrenci ilişkisinin araştırma sürecinin dışında bırakılmasının doğru değildir. Etkili dönütün anahtarı, söz konusu yazı türünün modellenmesinde öğretilen kalıpları güçlendirmektir. Bu şekilde hataya aşırı tepki vermekten ziyade yazmayı öğrenme sürecinin bir parçası haline gelir.

Ellis (2009), düzeltici dönütün, hata içeren öğrenci ifadelerine verilen cevaplar olduğunu söyler. Hataya, hatanın yapıldığına dair bir göstergeyle; doğru hedef dil formunun sağlanmasıyla hatanın niteliği ile ilgili dilüstü bilgilerin verilmesiyle veya bunların bir kombinasyonu ile cevap verilebilir.

Düzeltici dönütün verilmesinin gerekliliği konusunda araştırmacılar arasında fikir ayrılığı bulunmaktadır. Truscott (1996) yazılı düzeltici dönüt verilmesinin sadece faydasız olduğunu değil aynı zamanda öğrencilerin yazma sürecine zararlı olduğunu, bu sebeple terk edilmesi gerektiğini savunur. Ferris (2004), ise buna cevap olarak Truscott (1996)’ın dönütlerin gereksiz olduğu konusundaki araştırmasının sağlam bir temeli olmadığını ve aslında düzeltici dönütün faydalı etkileri hakkındaki gerçekleri görmezden geldiğini savunur.

Hendrickson (1980) doğrudan düzeltmeyi ‘editörlük yapmak’ olarak görmüş ve kapsamlı düzeltici dönütün zararlı olduğunu; yine de bazı durumlarda amaca yönelik olarak dolaylı dönüt ile beraber kullanılabileceğini belirtir. Yani doğrudan dönütü gereksiz görürken dolaylı dönütün seçmeli dönüt vermesi durumunda öğrencinin sürece dahil olacağını bunun da öğrenim sürecini olumlu etkileyeceğini söyler.

Krashen’in 1982 yılında yayınlanan ‘İkinci dil edinimindeki ilke ve uygulamalar’ adlı makalesinde düzeltici dönütün ancak öğrencilerin dilbilimsel edincinin üst bir seviyeye ulaşmasından sonra işe yarayacağını; dil edinim sürecinde verilen dönütlerin sözlü ya da yazılı olarak bir faydasının olmadığını dile getirir. Bitchener & Ferris (2012) ise bu dilbilimsel üst seviye edince sınıflarda kolay kolay ulaşılamadığını belirtir.

Düzeltici dönütlerin faydalı olduğuna inanan araştırmacılar Bitchener (2008) çalışmasında o zamana kadar yapılan çalışmalarda düzeltici dönütün faydalı olduğunun kanıtlanamamasının sebebinin

araştırmalarda kontrol grubu olmaması olduğunu; bu sebeple yeterli karşılaştırma yapılamadığını öne sürer.

Düzeltilici dönütlerin faydalı olup olmadığı hakkında fikir ayrılığı bulunsa da bütün araştırmalarda dönüt türleri hakkında bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Dönütler nasıl verildiği, ne kadar verildiği, kim tarafından verildiği gibi konularda sınıflandırılmaktadır. Aşağıda verilen tablo Bitchener&Ferris (2012)’in kitabından yola çıkarak oluşturulmuştur.

Tablo 1. Bitchener ve Ferris (2012) Yazılı Düzeltici Dönüt Taksonomisi

Dönütün verilme şekline göre	Doğrudan	Hataların üstünün çizilir ve doğrusu yazılır.
	Dolaylı	Hataların altı çizilebilir; hatalara uygun kodlar oluşturulabilir; minimal işaretleme yapılabilir ya da yorum yazılabilir.
Hataların ne kadarına dönüt verildiğine göre	Kapsamlı	Öğrencinin yazdığı metindeki tüm hatalara dönüt verilir.
	Seçimli	Bütün hatalara dönüt verip öğrencinin dikkatini dağıtmamak ve motivasyonunu bozmamak için seçilen bazı kriterlerde dönüt verilir.
	Odaklanmış	Belirli bir kuralı öğretmek için sadece o konuda yapılan hatalara dönüt verilir.
Kimin verdiğine göre	Öğretmen	Öğretmen öğrencinin kağıdını okuyarak doğrudan ya da dolaylı dönüt verir.
	Akran	Sınıf arkadaşları birbirlerinin kağıtlarına dönüt verir. Bu dönütte öğrencilerin doğrudan dönüt vermesi genelde istenmez.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Özellikle bu araştırmanın konusu olan ‘yazılı düzeltici dönüt’ konusunda yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında ‘yazılı düzeltici’ dönüt hakkında yapılmış çalışmalar incelenecek ve İngilizcenin yabancılara öğretimi alanında yapılan çalışmalarla karşılaştırılacaktır.

4. BULGULAR VE YORUM

Alanda ‘hata çözümlemesi’ alanında 20 makale ve 4 tez bulunmasına karşı, hata çözümlemesinin bir alt başlığı olan ‘hata dönütü’ ya da ‘düzeltici dönüt’ alanında yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. 1 doktora tezi, 1 yüksek lisans tezi, 4 makale bulunmaktadır. Çalışmaların bibliyografik isimleri şu şekildedir:

- Boz, S. (2018). Geri bildirim olarak çoklu değerlendirme yaklaşımının Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin yazma becerisine etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gaziantep
- Kılıç, İ. (2017). Sakarya Tömer’de Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin iyelik ve hâl eklerini öğrenmelerinde dolaylı ve doğrudan geribildirim etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancılara Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Hamzadayı, E. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde C1 düzeyinde yazılı akran geribildirimlerine ilişkin görüşler. Zeitschrift für die Welt der Türken, 7(2), 287-298.
- Ülper, H., Çetinkaya, G. ve Bayat, N. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğretmenlerin taslak metinlere yönelik geri bildirim sunma tercihleri. İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın Tömer Dil Dergisi, 1(1), 31- 46
- Ülper, H., ve Çetinkaya G. (2016). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Yazılı Taslak Metinlerine Yönelik Geribildirim Almaya İlişkin Beklentileri Mustafa Kemal Üniversitesi

- Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(33). <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/5000170993> adresinden erişildi.
- Çetinkaya, G. Bayat, N. ve Alaca, S. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Sürecinde Yazılı Düzeltme Geribildirimleri ve Öğrencilerin Edimsel Çıkarımları. Mediterranean Journal of Humanities 6(1). 85-98.

Aşağıdaki tabloda yukarıda listelenen araştırmaların evreni, yöntemi ve sonuçları özetlenmiştir.

	Evren	Yöntem	Sonuç
Kılıç, İ. (2017).	A1 seviyesinde 19 ve 21 kişiden oluşan iki ayrı sınıftaki öğrenciler araştırmaya katılmıştır. Öğrencilerin iyelik ve hâl ekleri hakkındaki bilgileri araştırılmıştır.	Sınıflara ön test uygulandıktan sonra 5 haftalık bir sürede 5 farklı kompozisyon yazdırılmıştır. Bir sınıfa doğrudan bir sınıfa dolaylı dönüt verilmiş. Daha sonra son test uygulanmış. Dolaylı dönüt için sadece hatanın altı çizilmiştir.	Özellikle hâl ekleri hatalarında doğrudan düzeltmenin daha faydalı olduğu; A1 öğrencilerinin dolaylı dönütü anlayacak yeterlilikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Boz, S. (2018).	Üniversiteye bağlı bir TÖMER’de C1 seviyesinde iki farklı sınıfta eğitim gören 27 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Çoklu değerlendirme yaklaşımının yazma başarısına etkisi araştırılmıştır.	Toplamda yedi tane kompozisyon yazdırılmıştır. Bunlardan ikisini ön test ve son test oluşturmuş. Sınıflar deney ve kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney grubunun kompozisyonlarına çoklu değerlendirme yaklaşımına uygun dönüt verilmiş. Değerlendirme Büyükikiz’in (2011) geliştirdiği rubriğe göre yapılmıştır.	Deney grubunda sayfa düzeni, başlık kullanımı, kompozisyon planı, dil ve anlatım ile yazım ve noktalama başarıları açısından anlamlı bir farklılık görülmüştür.
Hamzadayı, E. (2015).	Üniversiteye bağlı bir TÖMER’de eğitim gören 18-23 yaş aralığında olan C1 düzeyindeki 32 öğrenci araştırmaya katılmıştır.	Öğrencilerden bir ders saati içerisinde 200-250 kelime uz unluğunda bir yazı yazmaları istenmiştir. Daha sonra kağıtlar değiştirilerek öğrencilerden	Öğrenciler en çok dönütü biçimbilim konularında vermiştir. Biçimbilim hakkındaki 217 dönütten 13 tanesini doğru yazımlara verilmiş yanlış dönütler oluşturmaktadır. En az dönütü sözdizimsel hatalarda vermişlerdir. Bu konuda da 58 dönütten 3 tanesi doğru yazıma verilmiş yanlış

		arkadaşlarının hatalarına dönüt yazmaları istenmiştir. Bu kağıtlar toplanarak çözümleme yapılmıştır.	dönüttür. Yazımsal ve sözlüksel dönütlerin sayısı ve oranları sözdizimsel dönütlerin oranları ile oldukça yakındır. Toplamda 404 geribildirimden 23’ü aslında doğru olan yazımlara verilmiş; öğrencilerin verdiği dönütlerin %92’si doğru verilmiştir. Bunların %88,96’sı doğrudan; %11.04’ü dolaylı dönüttür.
Çetinkaya, G. Bayat, N. ve Alaca, S. (2016).	İki ayrı üniversiteye bağlı Tömer’de okuyan 25 öğrenci ile 6 okutman araştırmaya katılmıştır. Öğrencilerin hepsi B1 düzeyindedir.	Öğrencilerden 200-250 kelime uzunluğunda bir kompozisyon yazmaları, okutmanlardan da bu metinlere dönüt vermeleri istenmiştir. Okutmanların verdikleri dönütler ile öğrencilerin bu dönütleri düzeltme oranları çözümlenmiştir.	Okutmanların 608 hatadan 439’una geribildirim verdiği; bunların 357’sinin doğrudan, 82’sinin dolaylı dönüt olduğu saptanmıştır. Okutmanların genellikle sözdizimsel hatalara dolaylı dönüt vermeyi tercih ettiği gözlemlenmiştir. Öğrenciler verilen dönütlerin yüzde seksen beşini düzeltme girişiminde bulunmamıştır. Doğrudan dönütlerin düzeltme oranları dolaylı dönütlere göre daha fazladır. Araştırmada dikkat çekici bir ayrımı bulunmaktadır. En doğru düzeltme oranı sözdizimsel hatalarda yapılmıştır ve sözdizimsel hatalara en çok dolaylı dönüt verilmiştir.
Ülper, H., Çetinkaya, G. ve Bayat, N. (2016)	Beş ayrı üniversitenin Türkçe öğretim merkezlerinde yabancılara Türkçe öğreten 48 öğretim elemanı araştırmaya katılmıştır.	Sormaca yöntemiyle öğretim elemanlarından veri toplanmıştır.	Öğretmenlerin tamamı yanlışların düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yanlışların ‘genellikle’ düzeltilmesi gerektiği fikri baskındır. Öğretmenlerin %64,6’sı yanlışların yazma sırasında ya da birkaç gün sonra değil, yazma bittikten sonra düzeltilmesi gerektiğini düşünmektedir. Araştırma verilerine göre öğretmenlerin gözünde, yazma hatalarında yazılı olarak yanlış düzeltmenin en etkili, sadece yanlış olan yeri söylemenin ise en etkisiz yöntem olduğu fikrinin hâkim olduğu görülmektedir. Dönütü kimin vermesi gerektiği ile ilgili soruya öğretmenlerin çoğu ‘anadili olarak Türkçe konuşan öğretmenler’ cevabını vermiştir.
Ülper, H., ve Çetinkaya	Üç farklı üniversitenin Türkçe öğretim merkezlerinde eğitim	Sormaca yöntemiyle öğrencilerden veri	Toplanan verilere göre öğrenciler öğretmenlerden hatalarını her zaman düzeltmesini beklemektedir.

G. (2016).	gören B1 ve B2 seviyesinde 181 öğrenci çalışmaya katılmıştır.	toplanmıştır.	Düzeltilmenin yazmadan hemen sonra yapılmasına ve hataların doğrudan ya da sözlü açıklama yapılmasına tamamen katılmakta, dolaylı düzeltme istememektedirler. Ayrıca hatalarını anadili Türkçe olan öğretmen veya akranlarının düzeltmelerini tercih etmektedirler.
-------------------	---	---------------	---

Ülper& Çetinkaya (2016)'nın öğrencilerin dönüt almaya yönelik beklentileri çalışmasına benzer bir çalışma, yine 2016 yılında Chen&Nassaji&Liu(2016) tarafından yabancı dil olarak İngilizce öğrenen Çinli üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmada öğrenciler her konuda -özellikle iletişimi engelleyecek konularda- dönüt almak istediklerini, verilen dönütleri dikkatle okuduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden dönüt verirken hatanın yerini ve türünü belirtmelerini ya da bir açıklama ile beraber hatayı düzeltmelerini bekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin dönütlerin önemli olduğunu düşünmesi, her zaman dönüt almak istemesi ve anlamsal hataları öncelikli görmeleri açısından iki araştırmanın sonucu örtüşmektedir.

Saeb (2018) Başlangıç seviyesindeki İngilizce öğrencileri ile odaklanmış dönütün etkileri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma da bir sınıfa odaklanmış, bir sınıfa genel dönüt verilmiş; kontrol grubuna ise dönüt verilmemiştir. Araştırma dönütlerin kesinlikle faydalı olduğunu göstermekle iki dönüt türü arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yabancılar Türkçe öğretimi alanında odaklanmış dönütün etkilerini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak dönüt verilen gruplarda oluşan anlamlı başarı farkı Kılıç (2017) ve Boz (2018)'in araştırmalarının sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bunun dışında Fathman and Whalley (1990) ve Ashwell(2000) de çalışmalarında dönüt verilen grupların kontrol gruplarına göre ciddi anlamda başarılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.(akt. Bitchener&Ferris, 2012)

Çetinkaya& Bayat & Alaca,(2016) araştırmasında doğrudan dönütün daha başarılı olduğu sonuca ulaşmışlardır. Suzuki & Nassaji & Sato (2018) benzer bir çalışmayı dolaylı ve doğrudan dönüt gruplarını ikiye bölüp üst dilsel açıklamayı da ekleyerek yapmıştır. İngilizce öğrenen 88 Japon öğrenciyi dört gruba ayırmış ve her gruba farklı dönütler vererek dönütün açıklığının önemini araştırmıştır. Birinci gruba üst dilsel açıklama ile doğrudan dönüt, ikinci gruba sadece doğrudan dönüt, üçüncü gruba ise üst dilsel açıklamayla beraber dolaylı düzeltici dönüt; dördüncü gruba ise sadece dolaylı düzeltici dönüt verilmiştir. Doğrudan dönüt ve üst dilsel açıklama ile beraber verilen doğrudan dönütün en azından kısa süreli etki açısından daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Boz (2018) ve Kılıç (2017)'in araştırmaları düzeltici dönütlerin dil öğretimi sırasında da faydalı olduğunu göstermektedir. Hamzadayı'nın çalışması c1 seviyesindeki öğrencilerin arkadaşlarına verdikleri dönütlerin büyük oranda doğru olması Krashen'in üst dilsel bilince ulaşan öğrenciler için dönütün anlamlı olacağı fikriyle örtüşmektedir.

Yapılan çalışmalar, yazma ve dil bilgisi öğretiminde düzeltici dönütlerin faydalı olduğu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte dönütlerden mümkün olan en yüksek verimi alabilmek için öğretmenin konu hakkında yeterli bir eğitime sahip olması çok önemlidir. Dil öğretmenlerinin bu durumu hakkında Fang (2007) şunları söylemektedir: *'Yabancı dil öğreniminde hata düzeltme önemli öğretim süreçlerinden biri haline gelmiştir. Fakat aslında çok az öğretmen hata analizi ve bu konu hakkındaki teorik bilgilere sahip. Öğretmenler genellikle hatalara karşı o kadar olumsuz tutum alıyorlar ki, hiçbir hataya tahammül edemiyorlar ve bulabilecekleri en kısa sürede düzeltmeye meyilliler. Sonuç olarak, çok çalıştıklarını ve hata düzeltme konusunda çok fazla zaman harcadıklarını düşünüyorlar de çabaları olmuyor.'* İlki 1988 yılında Connors&Lunsford, ikincisi 2008 yılında Lunsford&Lunsford tarafından yapılan meşhur 'Top Twenty' çalışmasında öğretmenlerin dönütleri incelenmek istenmiş ve sonuç olarak yirmi sene içerisinde öğretmenlerin dönüt yöntemlerinin

değişmediği görülmüştür. Buradan yola çıkarak öğretmenlerin yapılan çalışmalar ışığında kendilerini sürekli geliştirmeleri gerektiği sonucuna ulaşabiliriz.

Sadece hata düzeltmek için değil, öğrencilerin öğrenmesini sağlamak amacıyla dönüt verilmelidir, çünkü iyi planlanmamış bir yazma etkinliği ve dönüt süreci öğrencilerin motivasyonunu kırabilir. İyi bir planın yapılması da öğretmenlerin teorik ve pratik bilgisinin bir araya gelmesiyle mümkün olabilir. Bitchener&Ferris (2012) öğretmenlerin geniş bir müfredata uyarlanabilecek, öğrencilerin öz-düzeltilme yapmalarına olanak sağlayacak strateji eğitimi ve yazılı düzeltici dönüt içeren ders planı hazırlamalarının gerekli olduğunu belirtmektedir.

Gerek yazılı gerek sözlü dönüt konusunda bilgili öğretmenlerin yetişmesi kısmen öğretmenlerle kısmen de öğretmenin eğitim aldığı kurumla ilgilidir. Yüksek lisans bölümlerinde ve sertifika programlarında bu konu ile ilgili teorik ve pratik uygulamaların artırılması öğretmeni konu hakkında bilinçlendirecektir. Konu hakkında yapılacak çalışmalar da şüphesiz konuya olan ilgiyi artıracaktır. Yabancılar Türkçe öğretimi alanında ‘yazılı düzeltici dönüt’ konusunda, çalışma yapmak isteyen araştırmacılara fikir olması amacıyla yapılabilecek araştırma konuları şöyledir:

- Odaklanmış dönütün etkileri
- Dönütlerin açıklığının edimsel başarıya etkisi
- Sözlü ve yazılı dönütlerin beraber verilmesinin edimsel başarıya etkisi
- Uzun vadede dönütlerin etkileri (1 ders dönemi, 2 ders dönemi gibi)
- Self editing strategies çalışmaları
- Öğretmenlerin dönüt verme konusundaki yeterlilikleri
- Yabancılar Türkçe öğretimi alanı için anlaşılır kodlar oluşturma
- Yorum dönütleri nasıl olmalı
- Motivasyon ve yazılı düzeltici dönüt

KAYNAKLAR

- Bitchener, J. & Ferris, D.R. (2012). *Written Corrective Feedback in Second Language Acquisition and writing*. Routledge: New York
- Boz, S. (2018). *Geri bildirim olarak çoklu değerlendirme yaklaşımının Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin yazma becerisine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Gaziantep
- Chen, S., Nassaji, H. Ve Liu, Q. (2016). EFL learners' perception and preferences of written corrective feedback: a case study of university students from Mainland China. *Asian, Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, Vol. 1
- Çetinkaya, G. Bayat, N. ve Alaca, S. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Sürecinde Yazılı Düzeltme Geribildirimleri ve Öğrencilerin Edimsel Çıkarımları. *Mediterranean Journal of Humanities* 6(1). 85-98.
- Ferris, D.R. (2003). *Response to student writing Research implications for second language students*. Lawrence Erlbaum Associates: New Jersey
- Hamzadayı, E. (2015). Yabancılar Türkçe öğretiminde C1 düzeyinde yazılı akran geribildirimlerine ilişkin görüşler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(2), 287-298.
- Kılıç, İ. (2017). *Sakarya Tömer'de Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin iyelik ve hâl eklerini öğrenmelerinde dolaylı ve doğrudan geribildirim etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancılar Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Suzuki, W., Nassaji, K. ve Sato, K. (2018). The effects of feedback explicitness and type of target structure on accuracy in revision and new pieces of writing. *System*, Vol. 81 (April,2019), 135-145.
- Saeb, F. (2014). The effects of focused and unfocused written corrective feedback on the grammatical accuracy of beginner learners. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature* Vol. 3
- Ülper, H., Çetinkaya, G. ve Bayat, N. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlerin taslak metinlere yönelik geri bildirim sunma tercihleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın Tömer Dil Dergisi*, 1(1), 31- 46
- Ülper, H., ve Çetinkaya G. (2016). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Yazılı Taslak Metinlerine Yönelik Geribildirim Almaya İlişkin Beklentileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33). <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/5000170993> adresinden erişildi.
- Xie, F. & Jiang, X. (2007). Error analysis and the EFL classroom teaching. *US-China Education Review*, Vol. 4 No.9 (10-14)

ENERJİ İLETİM SİSTEMLERİNDE CANLI BAKIM EĞİTİMLERİNİN EKONOMİK YÖNDEN ANALİZİ

Sadettin YILMAZ

Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ö.İ. Uzunyol Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İşletme Yönetimi
Organizasyon Bölümü/Lojistik Programı
syilmaz@kocaeli.edu.tr

Gülcan YILMAZ

Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
gyilmaz@kocaeli.edu.tr

Özet

Enerji iletim sistemleri enerji iletim hatlarından ve transformatör merkezlerinden meydana gelmektedir. Enerji iletim sistemlerindeki periyodik bakım-onarım işlemleri geleneksel yöntemlerle yapıldığında enerjinin kesilmesi gerekmektedir. Son yıllarda dünyada yaygın olarak kullanılan canlı bakımda ise bakım-onarım işlemleri için enerji kesintisi yapılmasına gerek olmamaktadır. Ülkemizde de Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) 154 kV ve 400 kV'luk enerji iletim sistemlerinde canlı bakım uygulamasına geçmiş bulunmaktadır. Canlı bakım işleminin iki temel bileşeni bulunmaktadır: Canlı bakım personelinin eğitimi ve uygun canlı bakım teçhizatının kullanımı. Bir canlı bakım işleminin maliyeti, personelin eğitim maliyeti ile gerekli teçhizatın maliyetinden oluşmaktadır. Canlı bakımda görev alacak personelin teorik ve pratik eğitimi için yurt dışında düzenlenen 5-8 haftalık kurslar bulunmaktadır. Enerji iletim sisteminde enerji kesilmeden bakım yapılmasıyla ulusal düzeyde üretimin aksamaması ve enerji tedarikinde süreklilik sağlanırken, aynı zamanda iletim gelirlerindeki kayıplar da önlenmiş olmaktadır. Canlı bakım eğitiminin "maliyeti" ile enerji kesintisi yapılmamasından kaynaklanan "fayda", paranın zaman değeri kullanılarak analiz edilmiştir. Net Şimdiki Değer, İç Verim Oranı, Geri Ödeme Süresi yöntemleri ve endeks sayıları yardımıyla canlı bakım eğitiminin ekonomik analizi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Canlı bakım eğitimi, Ekonomik analiz, Enerji iletim sistemleri, Endeks sayıları

ECONOMIC ANALYSIS OF HOT LINE MAINTENANCE TRAINING FOR POWER TRANSMISSION SYSTEMS

Absract

Energy transmission systems consist of energy transmission lines and transformer centers. When periodic maintenance and repair operations in energy transmission systems are performed with traditional methods, the energy must be cut off. In live maintenance, which is widely used in the world in recent years, there is no need for power cuts for maintenance and repair operations. In our country, Turkey Electricity Transmission Company (TEIAS) is located 154 kV and 400 kV power transmission systems in history to live maintenance practices. The live maintenance process has two main components: training of live maintenance personnel and the use of appropriate live maintenance equipment. The cost of a live maintenance operation consists of the training cost of the staff and the cost of the necessary equipment. There are 5-8 week courses organized abroad for the theoretical and practical training of the staff who will take part in live care. By maintaining energy without interruption in the energy transmission system, the production at national level is ensured and continuity in the energy supply is ensured while at the same time losses in transmission revenues are prevented. The "cost" of live care training and the "benefit" arising from no energy cuts were analyzed using the time value of money. With the help of Net Present Value, Internal Yield Rate, Payback Period methods and index numbers, economic analysis of live care education has been revealed.

Keywords: Hot line training, Economic analysis, Power Transmission systems, Index numbers

1. Giriş

Enerji iletim sistemlerinde bakım işlemlerinin enerjiiyi kesmeden yapılması (canlı bakım yapılması) dünyada hızla yayılmaktadır. *Live Line Maintenance* veya *Hot Line Work* olarak tanımlanan canlı

bakım eğitimleri için yurt dışında kurslar açılmaktadır. Örneğin Hindistan’da Canlı Bakım Eğitim Merkezi (Hot Line Training Center, Bangalore) tarafından düzenlenen canlı bakım eğitim kursu 18.11.2019-20.12.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir; 5 haftalık kursta 400 kV’a kadar enerji iletim sistemlerinde etkin ve güvenilir canlı bakım yöntemleri uygulamalı olarak gösterilmiştir.

TEİAŞ 2018 Faaliyet Raporuna göre, ülkemizde de enerji iletim hava hatlarında enerji kesilmeden yapılan “Canlı Bakım (CB)” çalışmalarının TEİAŞ’ın diğer projeleriyle birlikte fiilen uygulanması için, Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Mali Yardımları (IPA) çerçevesinde, TEİAŞ’ın Yapısının ve Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesinin “Canlı Bakım Sisteminin Kurulması ve Uygulanması Aktivitesi” kapsamında, 26.12.2012 tarihinde RTE (Fransa) ile eğitim sözleşmesi imzalanmıştır. 2014 yılı sonunda tamamlanmak üzere RTE Firmasıyla yapılan çalışmalarda; 2013 yılı içinde transformatör merkezi (TM) ve enerji iletim hattı (EİH) Canlı Bakım Ekiplerinin oluşturulması için çalışmalar yürütülmüş, Mayıs 2013’de yapılan sınav ve mülakatla gönüllüler arasından uygun olanlar tespit edilmiştir. Proje kapsamına bulunan canlı bakım teçhizatı ile Gölbaşı Test Laboratuvarında kurulacak canlı bakım teçhizatı için gereken malzemeler de Mayıs 2014’de temin edilmiştir. Nisan 2014’de başlayan eğitimlerle TEİAŞ ekipleri canlı bakım yapabilecek düzeye erişmişlerdir. TEİAŞ 2018 yılı verilerine göre, canlı bakım yapılan transformatör merkezlerinin sayısı 60 ve canlı bakım çalışması yapılan iletim hatlarının sayısı 96’dır.

EİH Canlı Bakım Ekibi 08.08.2014’de 380 kV iletim hattında ilk defa potansiyele girme ve iletken dokunma çalışması yapmış, 11.08.2014-15.08.2014 tarihlerinde de 380 kV ve 154 kV iletim hattında izolatör değişimi, canlı bakım sandalyesi ve merdiven kullanarak canlı bakım yapma faaliyetlerini bizzat gerçekleştirmiştir.

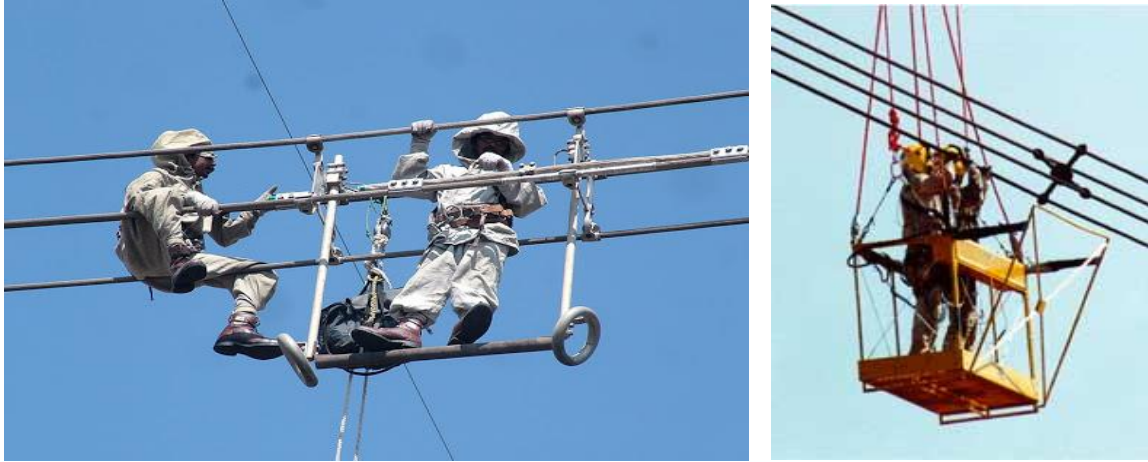
Ülkemizde ilk olarak yapılan ve TEİAŞ İşletme Dairesi Başkanlığınca yürütülen iki büyük yeni projeden biri olan “canlı bakım projesi” kapsamında ekip sayılarının, yapılacak eğitimler ve çalışmalarla önümüzdeki yıllarda artırılması hedeflenmiş olup, 2015-2019 TEİAŞ Stratejik Planı kapsamında 5 yıllık plan sürecinde ekip sayısının 5 hat ve 5 trafo ekibi olmak üzere toplam 10 ekibe ulaşması öngörülmektedir.

İzole bomlu yüksekte çalışma platformları seyyar bir şasi veya araç üzerine kurulmuş, canlı bakım çalışmalarının daha güvenli, hızlı ve ergonomik biçimde yapılmasının sağlayan araçlardır. Bu araçlar hem iletim hattı hem de transformatör canlı bakım çalışmalarında güvenlik, hız, ergonomi sağlamanın yanında mevcut canlı bakım ekipmanı ile yapılması mümkün olmayan işlerin de yapılmasını ve iş çeşitliliğinin artmasını sağlamaktadır. 1 adet “154 kV ve 400 kV Enerji İletim Hatlarında Canlı Bakım Çalışmalarında Kullanılacak İzole Bomlu Araç Üstü Yüksekte Çalışma Platformu” temini için ihaleye çıkılmış ve sözleşme imzalanmıştır. 1 adet “154 kV ve 400 kV Transformatör Merkezlerinde Canlı Bakım Çalışmalarında Kullanılacak İzole Bomlu Yüksekte Çalışma Platformu” için doğrudan temin yoluyla sözleşme imzalanmıştır. “154 kV ve 400 kV Transformatör Merkezlerinde Canlı Bakım Çalışmalarında Kullanılacak İzole Bomlu Yüksekte Çalışma Platformu” yüklenicisinden teslim alınmış ve eğitimleri tamamlanmıştır. Araç transformatör canlı bakım çalışmalarında kullanılmaktadır (TEİAŞ, 2018).

TEİAŞ bünyesindeki 154 kV ve 400 kV Enerji İletim Hatlarında 1095 gün süreyle Helikopterle Canlı Bakım Yapılması Hizmet Alımı işi için ihale yapılmış ve sonucunda da sözleşme imzalanmıştır. Söz konusu hizmet alımı projesine fiilen 2019 yılı Mayıs ayı içinde başlanması planlanmıştır. Bu proje kapsamında 1095 takvim günü içinde 154 kV ve 400 kV Enerji İletim Hatlarında toplam 2350 adet canlı bakım işinin yapılması planlanmaktadır. 2019 yılı içerisinde Türkiye’de ilk kez “Helikopterle Canlı Bakım” yapılması da hayata geçirilmiştir.

Şekil 1. Transformator merkezinde canlı bakım (TEİAŞ)

Şekil 2. Enerji iletim hattında canlı bakım çalışmaları

Şekil 3. Enerjili iletim hattındaki izolatorlerin helikopterden yıkanması

Dünyada 50 ülkede yüksek gerilim seviyesinde Canlı Bakım çalışmaları yapılmaktadır (Westernpower, 2015; Li ve ark., 2017). Günümüzde genel olarak iki tip yöntemle Canlı Bakım çalışması yapılmaktadır:

1-Mesafeli Çalışma: Bu çalışma yönteminde operatörler çalışma öncesi hesaplanmış ve uyulması gereken mesafeleri gözeterek, izoleli stankalar (çubuklar) ve bu stankalara bağlı ekipmanlarla bakım çalışmasını gerçekleştirmektedirler.

2- Potansiyelde Çalışma: Bu yöntemde operatörler sistem potansiyeli ile eş potansiyele girerek, belirli kurallara ve mesafelere bağlı olarak çalışmayı gerçekleştirirler. Operatörün sistem potansiyeli ile eş potansiyele girmesi için; konumlanma sandalyesi, merdiven ve izoleli kule, izole vinç ve helikopter gibi araçlardan birisi kullanılmaktadır.

Canlı bakım faaliyetlerinin yürütülmesi ve geliştirilmesi amacıyla, TEİAŞ İşletme Dairesi Başkanlığı bünyesinde Canlı Bakım İşletme Müdürlüğü kurulmuştur. Canlı Bakım İşletme Müdürlüğü, kurulmuş olan ekiplerin canlı bakım faaliyetlerinin yanı sıra;

- 1- Canlı bakım ekiplerinin geliştirilmesi ve faaliyetlerinin yaygınlaştırılması,
- 2- Yeni canlı bakım ekiplerinin oluşturulması ve eğitilmesi,
- 3- Canlı bakım ekipmanlarının onarımı ve periyodik testlerinin yapılması,
- 4- Uluslararası standartlara uygun olarak, canlı bakım mevzuatının ve ileri yöntemlerin uygulama ve geliştirilmesi faaliyetlerini de yürütmektedir.

“TEİAŞ 154 kV ve Üstü Gerilim Seviyesindeki İletim Tesislerinde Enerji altında (Canlı) Bakım Çalışmaları Uygulama Koşulları Yönergesi” elektrik iletim tesislerinde enerji altında (canlı) bakım çalışmalarının yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Bu Yönerge, işletme gerilimi 154 kV ve üstü yüksek gerilim alternatif akım iletim tesislerinde yapılacak olan enerji altında (canlı) bakım çalışmalarına ilişkin temel hususlar ile, canlı bakım çalışması yapmaya yetkili kişilerin eğitimi ve yetkilendirilmesine ilişkin koşulları kapsamaktadır. Canlı bakım çalışmaları;

- a) Canlı bakım konusunda özel eğitim almış elektrik mühendisleri,
- b) Trafo bakım ve hat bakım çalışmaları konusunda temel eğitimini tamamlamış ve canlı bakım konusunda özel eğitim almış Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Çalışma Yetki Belgesi sahibi olan kişiler tarafından yapılabilir.

Fırtına, yoğun sis, az da olsa yağışlı hava, şiddetli rüzgâr, deniz serpintisi gibi hava olaylarından herhangi birinin görülmesi durumunda canlı bakım çalışmaları yapılmaz, durdurulur.

Eğitim ve canlı bakım çalışma yetki belgesi bu Yönerge’nin 9. maddesinde düzenlenmiştir.

(1) Canlı bakım temel eğitimi Birinci Seviye canlı bakım için iki haftadan, İkinci Seviye canlı bakım için ise on haftadan az olamaz. Eğitime katılan kişiler, eğitimin sonunda yapılacak teorik ve uygulama sınavlarından başarılı olmaları halinde canlı bakım çalışmalarında yer alabilirler. Canlı bakım birinci seviye çalışması, canlı bakım operatörünün vücudunun tamamı veya bir kısmıyla, enerjili EİH direğinin tırmanma maniasının üst kısmında ya da gerilim altındaki teçhizatın; topraklı bölümlerinde yapılacak çalışmaları ifade eder. Canlı bakım ikinci seviye çalışması ise, canlı bakım operatörünün kullandığı mekanizmalar, ekipmanlar ve araç-gereçlerle ya da vücudunun tamamı veya bir kısmıyla gerilim altındaki çalışma alanına girerek ya da gerilim altındaki kısımlarla temasa geçerek yürüttüğü faaliyetleri tanımlar.

(2) Canlı Bakım İşletme Müdürlüğü tarafından canlı bakım operatörlerine verilen ve her yıl yenilenen “Canlı Bakım Çalışma İzin Kartları” operatörlerin aldıkları eğitime göre “Birinci Seviye Canlı Bakım Çalışma İzin Kartı” veya “İkinci Seviye Canlı Bakım Çalışma İzin Kartı” olarak düzenlenir.

(3) Canlı bakım temel eğitimleri sonunda Birinci Seviye Canlı Bakım Çalışma Yetki Belgesi almaya hak kazanamayanlara bir hafta, İkinci Seviye Canlı Bakım Çalışma Yetki Belgesi almaya hak kazanamayanlara dört hafta ilave eğitim verilir. İlave eğitim sonrasında yapılacak değerlendirmede de başarısız olanlara hiçbir surette Canlı Bakım Çalışma Yetki Belgesi düzenlenmez.

(4) Canlı bakım temel eğitimleri ve Canlı Bakım Çalışma Yetki Belgesi, TEİAŞ Canlı Bakım İşletme Müdürlüğü tarafından düzenlenir.

(5) Canlı bakım temel eğitimi ve yetki belgesi verilmesine ilişkin usul ve esaslar TEİAŞ Canlı Bakım İşletme Müdürlüğü ile TEİAŞ Eğitim Birimi tarafından düzenlenir.

(6) Canlı bakım ekip personeli için dört yılda bir asgari 30 saatlik yenileme (tekamül) eğitimi düzenlenir.

(7) Canlı bakımda görevli teknik personel için dört yılda bir canlı bakım ile ilgili gelişmelerin ve uygulama ile ilgili faaliyetlerin değerlendirildiği asgari 30 saatlik Seminer düzenlenir. Canlı bakım ekip personeli her bir Canlı Bakım Tekamül Eğitim periyodu içerisinde bir kere de Canlı Bakım Seminerine katılır.

2. Canlı Bakım Eğitiminin Ekonomik Analizi

“Canlı bakım ekipmanı” için ekonomik ömrü boyunca saatlik maliyet (M_{ekip}) şöyle yazılır (Park, 2019; Newnan ve ark., 2020):

$$M_{ekip} = \frac{1}{8760} M_0 \left[\frac{i(1+i)^{N_0}}{(1+i)^{N_0} - 1} \right] + M_i \quad \dots(TL/saat) \quad (1)$$

Burada M_0 ve N_0 sırasıyla canlı bakım ekipmanının maliyeti ve ekonomik ömrü (yıl), M_i saatlik işletme maliyeti (yakıt, bakım, sigorta, amortisman vb.) ve i paranın yıllık zaman değeridir (%).

“Canlı bakım personelinin” saatlik maliyeti ise şöyle ifade edilebilir:

$$M_{pers} = \frac{1}{8760} \left\{ M_e \left[\frac{i(1+i)^{N_1}}{(1+i)^{N_1} - 1} \right] + M_y (1+esk)^{N_2} \times (1+i)^{-N_2} \left[\frac{i(1+i)^{N_2}}{(1+i)^{N_2} - 1} \right] + M_k \left[\frac{i(1+i)^{N_3}}{(1+i)^{N_3} - 1} \right] \right\} \\ = \frac{1}{8760} \{A + B + C\} \quad \dots(TL/saat) \quad (2)$$

Burada M_e bir canlı bakım personelinin eğitim maliyeti, N_1 canlı bakım personelinin kalan hizmet süresi (yıl), M_y her N_2 yılda yapılacak olan yenileme eğitiminin bugünkü maliyeti, esk eğitim maliyetindeki yıllık eskalasyon (fiyat artışı) oranı (%), M_k canlı bakım personelinin koruyucu kişisel donanımının maliyeti, N_3 koruyucu kişisel donanımın ekonomik ömrüdür (yıl). $N_1 < N_2$ ise ikinci terim ortadan kalkar. Böylece bir canlı bakım uygulamasının maliyeti (M_{CB})

$$M_{CB} = (M_{ekip} + M_{pers} \times n) \times T \quad \dots(TL) \quad (3)$$

yazılır. Burada n canlı bakım personelinin sayısı ve T canlı bakımın uygulama süresidir (saat).

T canlı bakım süresince enerji iletim sisteminde enerji kesilmeden bakım yapılması söz konusudur; böylece ulusal düzeyde üretimin aksamaması ve enerji tedarikinde süreklilik sağlanırken, aynı zamanda iletim gelirlerindeki kayıplar da önlenmiş olmaktadır. Tüm bu kazanımların yıllık toplam karşılığı “ G ” ile ifade edilirse, N (yıl) süresince canlı bakımın Net Şimdiki Değeri ($N\dot{S}D$)

$$N\dot{S}D = \sum_{j=1}^N G_j (1+i)^{-j} - \sum_{j=1}^N M_j (1+i)^{-j} \quad (4)$$

yazılır. Burada M canlı bakımın yıllık maliyetini göstermektedir. Net şimdiki değer N (yıl) boyunca bugüne indirgenmiş gelirler toplamından bugüne indirgenmiş maliyetler toplamının çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır (Park, 2019; Newnan ve ark., 2020).

İç Verim Oranı ($\dot{I}VO$), tanım gereği net şimdiki değeri sıfıra eşit yapan değerlendirme oranı olduğuna göre, canlı bakımın iç verim oranı aşağıdaki denklemden deneme-yanılma yöntemi ile hesap edilecektir (Park, 2019; Newnan ve ark., 2020):

$$0 = \sum_{j=1}^N G_j (1+\dot{I}VO)^{-j} - \sum_{j=1}^N M_j (1+\dot{I}VO)^{-j} \quad (5)$$

Canlı bakımın geri ödeme süresi ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$G\dot{O}S = \frac{M_{ekip}}{G_j - M_{pers}} \quad (6)$$

3. Canlı Bakım Eğitiminin Endeks Sayıları ile Analizi

Endeks sayıları (index numbers) belirli bir temel yıla (baz yıla) göre, bir değerler dizisinde oluşan bağıl değişimleri ölçmeye yarar. Baz yıla ait endeks değeri 100 kabul edilir ve değişimler yüzdelere şeklinde ifade edilir. Endeks sayıları yardımıyla makroekonomik büyüklükler (örneğin milli gelir, sanayi üretimi, dış ticaret hacmi, üretici ve tüketici enflasyonları, vb.) kolayca anlaşılabilir biçimde ifade edilebilmektedir. Oluşturulan bir endekste baz yıl seçilir ve endekste ürünlerin ne olacağı belirlenir, ardından literatürdeki endeks formüllerinden birisi (Laspeyres, Paasche, Fisher, vb.) kullanılır. Endeks sayıları mikro ve makro ekonomik analizlerde sıkça kullanılır. Çünkü farklı birim ve miktarlardaki ürünlerden oluşan mal ve hizmet sepetindeki baz yıl ve cari yıl arasındaki fiyat değişimleri ancak endeks kavramı kullanılarak ölçülebilir. Endeks hesaplama formülleri şunlardır (Selvanathan ve Rao, 1994; Ralph ve ark., 2018; Kılıçkaplan, 2019):

$$\text{Laspeyres fiyat endeksi} = \frac{\sum p_1 \times q_0}{\sum p_0 \times q_0} \times 100 \quad (7)$$

$$\text{Paasche fiyat endeksi} = \frac{\sum p_1 \times q_1}{\sum p_0 \times q_1} \times 100 \quad (8)$$

$$\text{Fisher endeksi} = \sqrt{\text{Laspeyres endeksi} \times \text{Paasche endeksi}} \quad (9)$$

$$\text{Bowley endeksi} = \frac{\text{Laspeyres endeksi} + \text{Paasche endeksi}}{2} \quad (10)$$

$$\text{Marshall-Edgeworth endeksi} = \frac{\sum p_1 \times q_0 + \sum p_1 \times q_1}{\sum p_0 \times q_0 + \sum p_0 \times q_1} \times 100 \quad (11)$$

$$\text{Walsh endeksi} = \frac{\sum (p_1 \sqrt{q_0 \times q_1})}{\sum (p_0 \sqrt{q_0 \times q_1})} \times 100 \quad (12)$$

$$\text{Geary-Khamis endeksi} = \frac{\sum p_1 \times \frac{q_0 \times q_1}{q_0 + q_1}}{\sum p_0 \times \frac{q_0 \times q_1}{q_0 + q_1}} \times 100 \quad (13)$$

$$\text{Drobisch endeksi} = \frac{\sum p_1 \times \sqrt{q_0 \times q_1}}{\sum p_0 \times \sqrt{q_0 \times q_1}} \times 100 \quad (14)$$

$$\text{Değer endeksi} = \frac{\sum p_1 \times q_1}{\sum p_0 \times q_0} \times 100 \quad (15)$$

Burada p_1 ve q_1 “cari yıla” ait fiyatı (price) ve miktarı (quantity), p_0 ve q_0 ise “baz yıla” ait fiyatı ve miktarı göstermektedir. Canlı bakım için; baz yılında ($t=0$) yüksekte çalışma eğitimi ve yüksek gerilim altında çalışma eğitimi gibi iki temel eğitimin sayıları ve bu eğitimlerin birim maliyetleri bellidir. Cari yılda ($t=t_1$) söz konusu temel eğitimlerin sayıları ve birim maliyetleri yukarıdaki formüllerde yerlerine yazılırsa canlı bakım fiyat endeksleri hesaplanmış olur. Yıllar içinde enflasyon ve/veya döviz kuru artacağı için, bu endeksler de 100’den büyük sayısal değerlerde hesaplanacaktır.

4. Sonuç

Paranın zaman değeri dikkate alınarak enerji iletim sistemindeki canlı bakımın ekonomik analizi kapsamında;

- Denklem (2)’deki A/M_{pers} oranı canlı bakım eğitim maliyetinin canlı bakım personel maliyeti içindeki payını,

- Denklem (2)'deki B/M_{pers} oranı canlı bakım yenileme eğitimi maliyetinin canlı bakım personel maliyeti içindeki payını ifade etmektedir.
- Denklem (2) ve (4)'deki A/G , B/G ve $(A+B)/G$ oranları, canlı bakım eğitim maliyetlerinin enerjinin kesilmemesi sonucu kazanılan gelir (G) içindeki paylarını göstermektedir.

Paranın zaman değeri olarak, son beş yılda gerçekleşen Hazine (gösterge) tahvil faizlerinin aritmetik ortalaması alınabilir. Enerji iletim sistemindeki canlı bakımın ekonomik analizi için, Mühendislik Ekonomisinden bilinen Net Şimdiki Değer (NŞD), İç Verim Oranı (İVO) ve Geri Ödeme Süresi (GÖS) büyüklükleri tanımlanmıştır. Uygulamada $G > (A+B)$ olduğundan $NŞD > 0$, $İVO > 0$ ve $GÖS < 1$ yıl olması beklenir. Endeks sayıları, baz yıldaki ve cari yıldaki canlı bakım miktar ve birim fiyatları yardımıyla “canlı bakım fiyat endeksi” tanımlanmıştır. Canlı bakım fiyat endeksi, yüksekte çalışma ve yüksek gerilim altında çalışma eğitimlerindeki fiyat hareketlerini yansıtmaktadır. Baz yılda canlı bakım fiyat endeksi 100 iken, sonraki yıllarda canlı bakım fiyat endeksinin 100'den ne kadar büyük çıktığı, canlı bakım eğitimindeki fiyat artış hızını ortaya koyacaktır. Örneğin baz yıl 2018 seçilirse, Denklem (7)-(15) yardımıyla 2020 cari yılına ilişkin canlı bakım fiyat endeksi hesaplanabilir. Yurt dışında gerçekleşen canlı bakım eğitimlerinin döviz cinsinden maliyetleri, ait oldukları tarihte geçerli olan TCMB resmi kur ($\$/TL$ veya $\€/TL$) değerleri yardımıyla ulusal para birimine çevrilebilir.

KAYNAKLAR

- KILIÇKAPLAN, S. (2019), *İndeks Sayıları Kuramı ve Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- LI, T., LIN, Q., CHEN, G. (2017), *Live-Line Operation and Maintenance of Power Distribution Networks*, Hoboken: John Wiley&Sons.
- NEWMAN, D.G., ESCHENBACH, T.G., LAVELLE, J.P., LEWIS, N.A. (2020), *Engineering Economic Analysis*, 14th Edition, Oxford: Oxford University Press.
- PARK, C.S. (2020), *Fundamentals of Engineering Economics*, 4th Edition, Essex: Pearson.
- RALPH, J., O'NEILL, R., WINTON, J. (2015), *A Practical Introduction to Index Numbers*, West Sussex: John Wiley&Sons.
- SELVANATHAN, E.A. ve RAO, D.S.P. (1994), *Index Numbers: A Stochastic Approach*, London: The Macmillan Press Ltd.
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) 2018 Yılı Faaliyet Raporu 8 Nisan 2020 tarihinde TEİAŞ: <file:///C:/Users/Supervisor/Downloads/TEIAS%202018%20Faaliyet%20Raporu.pdf.pdf>
- WESTERNPOWER (2015), *High Voltage Live Work Manual*, New York: Electricity Networks Corporation.

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA KAPASİTE ARTIRIM KARARININ VERİLMESİNE YÖNELİK BİR EKONOMİK DEĞERLENDİRME

Sadettin YILMAZ

Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ö.İ. Uzunyel Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İşletme Yönetimi
Organizasyon Bölümü/Lojistik Programı
syilmaz@kocaeli.edu.tr

Gülcan YILMAZ

Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
gyilmaz@kocaeli.edu.tr

Özet

Ülkemizdeki özel öğretim kurumları 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında faaliyet göstermektedir. Özel öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün mevzuatına tabidir. Bir özel öğretim kurumu aynı il veya ilçe sınırları içinde ya da farklı bir ilde şube açarak mevcut kapasitesini artırmak isteyebilir. Kapasite artışının gündeme gelmesinde nüfus artış hızı, mevzuat değişiklikleri, yeni toplumsal ihtiyaçlar, yeni teknolojilerin ortaya çıkması, güncel ekonomik ve sosyal gelişmeler, vb. bir dizi faktör rol oynayabilir. Özel öğretim kurumlarının sahipleri veya ortakları doğal olarak kapasite artışı sonucunda mevcut kâr seviyesinin de artmasını hedeflerler. Kapasite artışı için gerekli olan sermaye, öz kaynaklardan ve/veya yabancı kaynaklardan karşılanır; bu bakımdan “ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti (AOSM)” önemli bir parametredir. Özel öğretim kurumunun yeni şube(ler) açmak ve/veya yan dal öğretim alanına yatırım yapmak için ihtiyaç duyacağı sermayenin ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile hedeflenen ek kâr oranı karşılaştırılarak bu karar almanın ekonomik yönden gerçekleştirilebilir olması irdelenmiştir. Bu amaçla mühendislik ekonomisi dalından bilinen büyüklükler ve yöntemler kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Özel öğretim kurumları, AOSM, Mühendislik ekonomisi, Ekonomik ömür

AN ECONOMIC EVALUATION FOR EXTRA CAPACITY DECISION IN PRIVATE EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

Private education institutions in our country operate within the scope of Private Education Institutions Law No. 5580. Private education institutions are subject to the legislation of the Ministry of National Education General Directorate of Private Education Institutions. A private education institution may want to increase its existing capacity by opening branches in the same city or district boundaries or in a different city. Population growth rate, legislative amendments, new social needs, emergence of new technologies, current economic and social developments, etc. in the increase of capacity increase. a number of factors can play a role. Owners or partners of private education institutions naturally aim to increase the current level of profit as a result of capacity increase. Capital required for capacity increase is met from equity and / or foreign sources; In this respect, “Weighted Average Cost of Capital (WACC)” is an important parameter. This decision is examined to be economically feasible by comparing the weighted average capital cost of the capital that the private education institution will need to open a new branch (s) and / or invest in a minor branch education area and the targeted additional profit rate. For this purpose, known sizes and methods from engineering economics were used.

Keywords: Private education Institutions, WACC, Engineering economy, Economic life

1. Giriş

Ülkemizde özel öğretim kurumları 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında faaliyet göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü (ÖÖKGM) bu alandaki faaliyetleri organize etmektedir. Söz konusu Genel Müdürlüğün misyonu web sayfasında şöyle ifade edilmiştir (ÖÖKGM Misyon, 2020):

Türk milli eğitim amaçları doğrultusunda özel örgün ve yaygın öğretim kurumları ile öğrenci barınma hizmeti veren özel kurumların; çalışma usul ve esasları ile belgelendirme kriterlerini ve personel niteliklerini belirlemek; öğretim programlarını geliştirmek; kurumların faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek ve denetlemek.

Özel öğretim kurumları kapsamında çıkarılmış yönetmeliklerden bazıları şunlardır (ÖÖKGM Yönetmelik, 2020):

- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği
- Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kurs Yönetmeliği
- Gemi Adamı Yetiştirme Kursları Yönetmeliği

Özel öğretim kurumları için çıkarılmış yönergelerden bazıları şöyledir (ÖÖKGM Yönerge, 2020):

- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Çalışma Yönergesi
- Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi
- İş Makineleri Sürücü Eğitim Kursları ile İlgili Yönerge

Bir özel öğretim kurumu aşağıdaki nedenlerden dolayı mevcut kapasitesini artırmayı gündemine alabilir:

- Nüfus artışı,
- Yeni toplumsal ihtiyaçlar,
- Yeni teknolojilerin ortaya çıkması,
- Yeni ekonomik ve sosyal gelişmeler,
- Yeni mevzuat değişiklikleri vb.

Mevcut öğretim kapasitesinin artırılmasına dönük ekonomik değerlendirme aşamaları şöyle özetlenebilir:

- Ekonomik problemin ortaya konulması, formülasyon için gerekli verilerin toplanması veya tahmin edilmesi, problemin matematiksel ifadesinin elde edilmesi,
- Ekonomik anlamda olası seçeneklerin belirlenmesi,
- Ekonomideki faiz, enflasyon ve döviz kuru parametrelerinin göz önünde bulundurulması,
- Seçeneklere ait para akışlarının derlenmesi veya tahmin edilmesi,
- Seçeneklerin “ekonomik karar verme yöntemleri” ile ayrı ayrı değerlendirilmesi,
- Olası risk ve belirsizliklerin ekonomik analize yansıtılması,
- Sonuçların gözden geçirilmesi, değerlendirmede tutarlı bir bakış açısının kullanılması, karşılaştırılabilir bulgulara ulaşılması,
- Minimum düzeyde ekonomik projeksiyonun gerçekleştirilmesi.

Tüm yeni yatırımların temel ilkesi, projelerin hazırlanması, projelerin yürütülmesi ve işletmeye açılması veya devreye alınması ve mevcut tüm kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasıdır. En önemlisi de bütün bunların en ekonomik şekilde yapılmasıdır. Bu noktada Mühendislik Ekonomisinin genel ilkelerinden yararlanılır. Mühendislik Ekonomisi, teknik projelerin maliyetlerinin ve gelirlerinin sistemli bir şekilde değerlendirilmesidir. Mühendislik Ekonomisi, sınırlı kaynaklar altında alternatif kullanımları belirleyen, ihtiyaç duyulan bilgileri toplayan ve bu bilgileri en iyi alternatifi seçmek için analiz eden bir ekonomi bilimidir. Örneğin yatırım seçenekleri değerlendirilirken, malzeme, makine vb. kalemleri için sermaye gereksinimi ortaya çıktığında, en iyi seçeneği belirlemek üzere ekonomik analiz teknikleri kullanılır. Genellikle parasal değerler, her bir seçeneğin uygulamaya konulması halinde ortaya çıkacak maliyet ve kazançların gelecek için tahminleridir. Bu tahminler, geçmiş bilgiler kullanılarak, deneyimle veya benzer projelerle karşılaştırma yolu ile yapılabilir.

Mühendislik Ekonomisinin temel kuralları şunlardır (Blank ve Tarquin, 2018; Newnan ve ark., 2020; Park, 2020):

- Mühendislik ekonomisi, paranın para kazandığı gerçeğini her zaman dikkate alır. Paranın

- zaman değeri çok önemlidir. Bugünkü para, gelecekteki paradan daha değerlidir.
- Seçenekler arası farklılıklar çok önemlidir ve her olayın, her projenin mutlaka alternatifi olmalıdır. Tek seçenek varsa mühendislik ekonomisi analizlerine gerek yoktur.
 - Gelirler her zaman giderlerden fazla olmalıdır. (Kâr > 0 olmalıdır.)
 - Kâr edilmesi mümkün değilse risk alınmaz.

Kapasite artırımı (ek kapasite) için gerekli olacak yatırım tutarı, öz kaynaklardan ve/veya yabancı kaynaklardan karşılanır. Bu bakımdan öncelikle değişik senaryolar için “ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti (AOSM)” bağıntıları tanımlanmıştır. Ardından özel öğretim kurumunun ek kapasiteden kaynaklanacak yıllık para akışları yardımıyla Net Şimdiki Değer (NŞD), İç Verim Oranı (İVO), Geri Ödeme Süresi (GÖS) ifade edilmiştir. Beklenen Net Şimdiki Değer B(NŞD) yardımıyla ek kapasitenin ekonomik yönden uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir.

2. Ek Kapasitenin Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti

Kurumların sermayesi çoğu kez birden fazla sermaye bileşeninden oluşmaktadır ve çeşitli kaynaklardan sağlanan bu sermaye bileşenlerinin farklı (%) maliyetleri vardır. Firmanın sermaye maliyeti, “ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti (AOSM)” ile ortaya konulur/hesaplanır. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti, çeşitli fon kaynaklarının vergiden sonraki maliyetleri ile sermaye yapısı içindeki paylarının çarpımlarının toplanmasıyla bulunur. Bu hesaplama aşamaları şöyledir:

- Bütün sermaye bileşenlerinin maliyetleri hesaplanır.
- Her bir sermaye bileşeninin toplam sermaye içindeki payları belirlenir.
- Sermaye bileşenlerinin sermaye yapısı içindeki payları ile (%) maliyetleri çarpılır ve bulunan tutarların toplamı ağırlıklı ortalama sermaye maliyetini verir.

Bir işletme ek kapasitenin finansmanında öz kaynak (ÖK) ve yabancı kaynaklar (YK) kullanmış olabilir; Yabancı kaynaklar “kısa vadeli yabancı kaynaklar (KVYK)” ve “uzun vadeli yabancı kaynaklar (UVYK)” olabilir. Buradaki Yabancı Kaynak → “kredi = borç” anlamındadır.

Yatırımın maliyeti $\frac{\text{ÖK}}{\text{ÖK} + \text{YK}}$ ve $\frac{\text{YK}}{\text{ÖK} + \text{YK}}$ ağırlıklarına (%) paylarına) bağlı olacaktır. O halde “ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti (AOSM)” şöyle yazılabilir:

$$\text{AOSM} = k \times \left(\frac{\text{ÖK}}{\text{ÖK} + \text{YK}} \right) + i_1 \times \left(\frac{\text{KVYK}}{\text{ÖK} + \text{YK}} \right) \times (1 - v) + i_2 \times \left(\frac{\text{UVYK}}{\text{ÖK} + \text{YK}} \right) \times (1 - v) \quad (1)$$

Burada k öz kaynak maliyeti (paranın zaman değeri), i_1 kısa vadeli yabancı kaynakların maliyeti (faiz oranı), i_2 uzun vadeli yabancı kaynakların maliyeti (faiz oranı) ve “v” vergi oranıdır. Öz kaynak maliyeti (k) olarak, örneğin Hazine tahvil faizlerinin son 5 yıldaki ortalama değeri esas alınabilir.

Kısa vadeli kredi faiz oranı (i_1) ve uzun vadeli kredi faiz oranı (i_2) pozitif reel sayılar olduğundan, daima $\text{AOSM} \geq k$ ’dır. Gerek k ile i_1 gerekse k ile i_2 arasındaki eşitsizlikler piyasa koşullarına (orta ve uzun vadedeki enflasyon beklentilerine ve sıkı/gevşek para politikası beklentisine) göre değişir.

AOSM için aşağıdaki özel durumlar söz konusu olabilir:

- Eğer sermayenin tamamı (%100’ü) öz kaynaktan oluşuyorsa $\text{AOSM} \rightarrow k$ olur.
- Eğer sermayenin tamamı (%100’ü) kısa vadeli yabancı kaynaklardan (KVYK) oluşuyorsa $\text{AOSM} \rightarrow i_1$ olur.
- Eğer sermayenin tamamı (%100’ü) uzun vadeli yabancı kaynaklardan (UVYK) oluşuyorsa $\text{AOSM} \rightarrow i_2$ olur.
- Eğer sermayenin tamamı yabancı kaynaklardan (KVYK + UVYK) oluşuyorsa $\text{AOSM} \rightarrow i_1$ ve i_2 faiz oranlarının fonksiyonu olur.

KVYK ve UVYK, TL veya döviz (\$, €, vb.) cinsinden olabilir; bu durumda (1) denklemindeki ilk terim dışındaki terimler TL ve döviz cinsinden kaynaklara ayrıştırılarak yeniden yazılmıştır.

Örneğin öz kaynak ve uzun vadeli döviz kredileri ile finanse edilen bir proje için AOSM şöyle ifade edilecektir:

$$\begin{aligned} \text{AOSM} = k \times & \left(\frac{\ddot{ÖK}}{\ddot{ÖK} + \text{UVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{UVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \\ & + i_{\text{USD}} \times \left(\frac{\text{UVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}}}{\ddot{ÖK} + \text{UVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{UVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \\ & + i_{\text{EUR}} \times \left(\frac{\text{UVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}}{\ddot{ÖK} + \text{UVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{UVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \end{aligned} \quad (2)$$

Burada UVYK_{USD} uzun vadeli (>1 yıl) USD (\$) kredi tutarını, p_{USD} USD/TL paritesini, UVYK_{EUR} uzun vadeli EUR (€) kredi tutarını ve p_{EUR} EUR/TL paritesini göstermektedir.

Örneğin öz kaynak ve kısa vadeli döviz kredileri ile finanse edilen bir proje için AOSM şöyle ifade edilecektir:

$$\begin{aligned} \text{AOSM} = k \times & \left(\frac{\ddot{ÖK}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \\ & + i_{\text{USD}} \times \left(\frac{\text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \\ & + i_{\text{EUR}} \times \left(\frac{\text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \end{aligned} \quad (3)$$

Burada KVYK_{USD} kısa vadeli (<1 yıl) USD (\$) kredi tutarını ve KVYK_{EUR} kısa vadeli EUR (€) kredi tutarını göstermektedir.

Örneğin öz kaynak + “kısa vadeli” TL kredisi ve döviz kredileri ile finanse edilen bir proje için AOSM şöyle ifade edilecektir:

$$\begin{aligned} \text{AOSM} = k \times & \left(\frac{\ddot{ÖK}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{TL}} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \\ & + i_{\text{TL}} \times \left(\frac{\text{KVYK}_{\text{TL}}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{TL}} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \\ & + i_{\text{USD}} \times \left(\frac{\text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{TL}} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \\ & + i_{\text{EUR}} \times \left(\frac{\text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}}{\ddot{ÖK} + \text{KVYK}_{\text{TL}} + \text{KVYK}_{\text{USD}} \times p_{\text{USD}} + \text{KVYK}_{\text{EUR}} \times p_{\text{EUR}}} \right) \times (1 - v) \end{aligned} \quad (4)$$

Örneğin öz kaynak + “uzun vadeli” TL kredisi ve döviz kredileri ile finanse edilen bir proje için AOSM şöyle ifade edilecektir:

$$\begin{aligned}
 AOSM = k \times & \left(\frac{\ddot{O}K}{\ddot{O}K + UVYK_{TL} + UVYK_{USD} \times p_{USD} + UVYK_{EUR} \times p_{EUR}} \right) \\
 & + i_{TL} \times \left(\frac{UVYK_{TL}}{\ddot{O}K + UVYK_{TL} + UVYK_{USD} \times p_{USD} + UVYK_{EUR} \times p_{EUR}} \right) \times (1 - v) \\
 & + i_{USD} \times \left(\frac{UVYK_{USD} \times p_{USD}}{\ddot{O}K + UVYK_{TL} + UVYK_{USD} \times p_{USD} + UVYK_{EUR} \times p_{EUR}} \right) \times (1 - v) \\
 & + i_{EUR} \times \left(\frac{UVYK_{EUR} \times p_{EUR}}{\ddot{O}K + UVYK_{TL} + UVYK_{USD} \times p_{USD} + UVYK_{EUR} \times p_{EUR}} \right) \times (1 - v)
 \end{aligned} \quad (5)$$

Ek kapasite yatırım kararının ekonomik olabilmesi için, ek para akışından kaynaklanacak kâr oranının ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinden (AOSM) büyük olması gerekir. Ek kapasiteye ilişkin para akışı ile mevcut kapasiteye ilişkin para akışı arasında yaklaşık lineer ilişki olduğu kabul edilebilir.

3. Ek Kapasiteye İlişkin NŞD, B (NŞD), İVO, GÖS ve İGÖS Büyüklüklerinin Hesaplanması

Özel öğretim kurumunun yıllık Para Akışları (nakit akımları) $t=0$ 'a (bugüne) indirgenir, böylece “İndirgenmiş Para Akışları (İPA)” bulunmuş olur. İPA, bir firmanın değeri gelecekte oluşturması beklenen para akışlarının bugünkü değeridir. Kurumun ek kapasite sonucu gelecekte oluşturacağı para akışları belirli bir iskonto (indirgeme) oranı (i) kullanılarak şimdiki değere indirgenmektedir. İPA şöyle hesaplanır:

$$İPA = PA_1 \times (1+i)^{-1} + PA_2 \times (1+i)^{-2} + \dots + PA_N \times (1+i)^{-N} \quad (6)$$

Burada;

PA_N : N. yıldaki (net) Para Akışı

N: Para akışlarının tahmininde kullanılan süre (ekonomik ömür) (yıl)

i : İskonto oranını ifade etmektedir. (i değeri, yatırımdan beklenen minimum kârlılık oranı olabileceği gibi, proje finansmanında kullanılan kaynakların sermaye maliyeti de olabilir).

Ek kapasite nedeniyle $0 \dots N$ aralığındaki para akışlarının şimdiki değerini bulmak için

“Net Şimdiki Değer (NŞD)” hesaplanır. NŞD, $0 \dots N$ aralığındaki tüm yıllık para akışlarının $t=0$ 'a indirgenmiş değerinden ek kapasitenin ilk yatırım tutarı (İYT) çıkarılarak hesaplanır:

$$NŞD = \sum_{t=1}^N PA_t (1+i)^{-t} - İYT \quad \dots (UPB) \quad (7)$$

Ek kapasite için hesaplanan NŞD > 0 olmalıdır, aksi halde ek kapasite yatırımı ekonomik olmayacaktır.

t . yıla ait para akışları; bu yıla ait p_j olasılıklarına (probability), para akışlarına (PA_j) ve bunların çarpımına $p_j \times PA_j$ bağlı olacaktır. t . yıl için $\sum p_j \times PA_j \rightarrow$ “beklenen para akışını”

$B (PA_t)$ verir (Blank ve Tarquin, 2018; Newnan ve ark., 2020; Park, 2020):

$$B(PA_t) = \sum_{j=1}^k p_j \times PA_j \quad (8)$$

Burada k bir yıl içinde öngörülen olasılıkların sayısıdır.

Eğer risk varsayımı söz konusu değilse, $k=p=1$ olacaktı ve t . yıla ait para akışı $B(PA_t)=PA_t$ olacaktır. Sonuç olarak “beklenen net şimdiki değer $B (NŞD)$ ” şöyle hesaplanır:

$$B (NŞD) = \sum_{t=1}^N B(PA_t) \times (1+i)^{-t} - İYT \quad (9)$$

Ek kapasite için hesaplanan B (NŞD) > 0 olmalıdır, aksi halde ek kapasite yatırımı ekonomik olmayacaktır.

Bir proje için “iç verim oranı (İVO)”, o projenin 0...N aralığındaki para akışlarının ilk yatırım tutarını % kaç oranında değerlendirdiğini ifade eder. Başka deyişle iç verim oranı net şimdiki değeri sıfır yapan değerlendirme oranıdır. İVO hesaplanırken projenin kendi orijinal verileri (PA_t, İYT ve N) kullanılmaktadır (Blank ve Tarquin, 2018; Newnan ve ark., 2020; Park, 2020):

Yatırım projesinin net şimdiki değeri i’ye bağlı olarak yazılır, ardından net şimdiki değer → sıfıra eşitlenir ve i yerine →İVO yazılıp buradan İVO çözülür:

$$\text{Net Şimdiki Değer (NŞD)} = \sum_{t=1}^N PA_t (1+i)^{-t} - \dot{I}YT \Rightarrow$$

$$0 = \sum_{t=1}^N PA_t (1+\dot{I}VO)^{-t} - \dot{I}YT \quad (10)$$

Ek kapasite için hesaplanan İVO > AOSM olmalıdır.

Bir projenin “geri ödeme süresi (GÖS)” ne kadar kısa ise, ilk yatırım tutarını (İYT) geri kazandırma hızı o kadar fazla demektir.

$$GÖS = (T-1) + \frac{\dot{I}YT - \sum_{t=1}^{T-1} PA_t}{PA_T} \dots (\text{yıl}) \quad (11)$$

Burada T, 1. yıldan itibaren para akışları toplamının ilk yatırım tutarını (İYT) geçtiği veya ilk yatırım tutarına eşit olduğu yıldır.

Geri ödeme süresi yöntemi aslında statik yöntemdir, başka deyişle paranın zaman değerini (i) dikkate almaz. Yöntem dinamik hale dönüştürülür ve paranın zaman değeri dikkate alınır, “indirgenmiş geri ödeme süresi (İGÖS)” bulunmuş olur. Bu durumda yıllık para akışları bir değerlendirme oranı (i) ile t=0’a indirgenir; başka deyişle her t yılının para akışı (1+i)^{-t} ile çarpılır ve önceki yılın indirgenmiş değeri ile toplanır:

$$\begin{aligned} 1. \quad & \text{yıl} \rightarrow -\dot{I}YT + PA_1 (1+i)^{-1} \\ 2. \quad & \text{yıl} \rightarrow [-\dot{I}YT + PA_1 (1+i)^{-1}] + PA_2 (1+i)^{-2} \\ 3. \quad & \text{yıl} \rightarrow [-\dot{I}YT + PA_1 (1+i)^{-1} + PA_2 (1+i)^{-2}] + PA_3 (1+i)^{-3} \\ 4. \quad & \text{yıl} \rightarrow [-\dot{I}YT + PA_1 (1+i)^{-1} + PA_2 (1+i)^{-2} + PA_3 (1+i)^{-3}] + PA_4 (1+i)^{-4} \\ & \dots \dots \dots \end{aligned} \quad (3.221)$$

Hangi yılda para akışlarının nümerik değeri ≥ 0 oluyorsa, o yıl “geri ödeme süresine” karşılık düşer. Eğer paranın zaman değeri büyük seçilirse geri ödeme süresi uzun olur, paranın zaman değeri küçük seçilirse geri ödeme süresi kısa olur.

Ek kapasite projesinin kabul edilmesi için, hesaplanan geri ödeme süresinin (GÖS) önceden öngörülen referans geri dönüş süresi (GÖS_{ref}) ile karşılaştırılması gerekir. Projenin kabul edilebilir olması için GÖS < GÖS_{ref} ve/veya İGÖS < İGÖS_{ref} olması gerekir.

4. Sonuç

Özel öğretim kurumlarının kapasite artırımı kararı aşamasında mühendislik ekonomisinden bilinen yöntemler yardımıyla bir ekonomik değerlendirme prosedürü tanıtılmıştır. Bu prosedürde AOSM, NŞD, B (NŞD), İVO, GÖS ve İGÖS büyüklükleri dikkate alınmıştır. AOSM öz kaynak maliyeti ile TL ve/veya döviz cinsinden yabancı kaynakların maliyetinden oluşmaktadır.

Ek kapasite yatırımından elde edilecek para akışları (yıllık kârlar) mevcut kapasiteden elde edilen para akışları ile doğru orantılı kabul edilebilir.

Ek kapasite yatırımının ekonomik (rantabl) olabilmesi için, söz konusu hesap prosedürünün sonucunda;

- Ek kapasiteye ilişkin kâr oranı $> AOSM$
- $N\$D > 0$
- $B(N\$D) > 0$
- $\dot{I}VO > AOSM$
- $G\ddot{O}S > G\ddot{O}S_{ref}$
- $\dot{I}G\ddot{O}S > G\ddot{O}S_{ref}$

eşitsizlikleri gerçekleşmelidir.

Paranın zaman değeri $i \approx AOSM$ seçilebilir.

Örneğin öğretim kapasitesi K (kişi) olan bir özel öğretim kurumu kapasitesini %50 artırmayı planladığında, ek kapasite için gerekli ilk yatırım tutarını ve para akışlarını kullanarak yukarıdaki büyüklükleri hesaplayıp ekonomik bir karar verebilir; mevcut kapasitede yıllık para akışı PA bilindiği için ek kapasiteye ilişkin para akışı $0.50 \times PA$ olacaktır.

KAYNAKLAR

- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Misyonu (2020) 15 Nisan 2020 tarihinde ÖÖKGM: ookgm.meb.gov.tr/www/misyon-vizyon/icerik/1500
- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Yönetmelikleri (2020) 15 Nisan 2020 tarihinde ÖÖKGM: ookgm.meb.gov.tr/www/yonetmelik/icerik/72
- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Yönergeleri (2020) 15 Nisan 2020 tarihinde ÖÖKGM: ookgm.meb.gov.tr/www/yonerger/icerik/73
- BLANK, L. ve TARQUIN, A. (2018), *Engineering Economy*, 8th Edition, New York: McGraw-Hill.
- NEWNAN, D.G., ESCHENBACH, T.G., LAVELLE, J.P., LEWIS, N.A. (2020), *Engineering Economic Analysis*, 14th Edition, Oxford: Oxford University Press.
- PARK, C.S. (2020), *Fundamentals of Engineering Economics*, 4th Edition, Essex: Pearson.

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 2015- 2019 YILLARI ARASINDA KADIN İSTİHDAMININ SEYRİ

Duygu GÜREŞCİ

Kocaeli Üniversitesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Yüksek lisans Öğrencisi
duygu.guresci35@gmail.com

Merve KOLAY

Kocaeli Üniversitesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Yüksek lisans Öğrencisi
merve_kolay@hotmail.com

Özet

Küreselleşmeyle birlikte dünyada meydana gelen dönüşümlerden etkilenmeyen bir alan kalmamış olup, küreselleşmenin getirdiği uluslararası rekabet kuşkusuz işgücü piyasasına da sirayet etmiştir. Türkiye’nin 1980’lerde Keynesyen ekonomik politikalarının terk etmesiyle birlikte neo-liberal ekonomik değerleri benimsemesi, işgücü piyasasında ciddi değişimleri meydana getirmiştir. Ancak bu çalışmada kadının ikincil bir vatandaş olarak görüldüğü tarihsel sürecin günümüze nispeten etkileri olduğu görülmüş olduğundan sadece kadının işgücüne katılımlarına ilişkin belirleyiciler incelenmiştir. Bu çalışmada Türkiye’de kadınların 5 yıllık süreçte yaş gruplarına, eğitim durumlarına ve yaşadıkları coğrafi bölgeye göre istihdam oranları incelenmiştir. Literatüre bakıldığında kadın işgücü piyasasının 2000’ler öncesine göre büyük dönüşüm içerisinde olduğu görülmüştür. AB ülkelerine bakıldığında, istatistikler ışığında Türkiye’deki kadınların çalışma hayatına katılmasındaki engeller ve olumsuzluklar diğer ülkelere göre daha fazladır. Türkiye’de kadın istihdamının gelişmemesinde nihai aktör olarak toplumsal cinsiyet kavramı düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve aile iş yaşam dengesinin sağlanamaması ve eğitime ilişkin sorunların olması Türkiye’de kadının ekonomik alana katılımındaki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu engellerin kadının çalışma hayatını nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın istihdamı, küreselleşme, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, işgücü piyasasındaki dönüşüm.

PROGRESS IN THE CONTEXT OF GENDER of 2015- 2019 YEARS BETWEEN WOMEN'S EMPLOYMENT IN TURKEY

Abstract

With globalization, no area is not affected by the transformations in the world, and the international competition brought by globalization has undoubtedly spread to the labor market. In the 1980s, Turkey's embrace of neo-liberal economic values upon the abandonment of the Keynesian economic policies had led to significant changes in the labor market. In this study, since the historical process in which women were seen as secondary citizens have relatively effects on the present day, only the determinants of women's participation in the workforce were examined. This study examines Turkish women's employment rates based on demographics such as their age, education level and geographic region by taking 10 years of data. Literature findings reveals that there is a significant transformation in the female labor market compare to 2000s.. Referring to the EU countries, in the light of statistics, barriers to the participation of women in working life and the negativity in Turkey are higher than in other countries. It is thought that gender fact as the ultimate role causes development insufficient for the employment of women in Turkey. The failure to achieve gender equality in the context of gender and family-work life balance and the issues related to education in Turkey encounter as barriers to the participation of women in the economic field. This study attempts to discuss how these barriers affect the working life of women.

Keywords: Women employment, globalization, social gender inequality, labor market conversion

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde kuşkusuz kadının ekonomik, siyasi ve sosyal alanda görünümü tartışma konusu olmuştur. Erkeğe nazaran ekonomik, sosyal ve siyasal alana katılımlarının az olmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi yadsınamayacak kadar büyüktür. Bu çalışmada 2010 yılından 2020 yılına kadar kadınların istihdam, işgücüne katılma oranları; yaş grupları, eğitim düzeyi ile istihdam edilme ilişkileri, bölgelere göre istihdam ve işsizlik oranları TÜİK'in Halkı İşgücü Araştırması verileri ışığında irdelenmiştir. Bu çalışmada amaçlanan son yıllarda kadının istihdam edilmesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin beraberinde getirdiği iş ve aile yaşam dengesinin ve eğitimde karşılaşılan sorunların kadının istihdam edilmesinde yarattığı etkileri göstermek ve Türkiye'deki kadınların ekonomik hayata katılımlarının değişkenler etrafında genel itibarıyla nasıl bir düzeyde seyrettiğini incelemek ve tartışmaktır.

1. Türkiye'de Kadın İstihdamı

Türkiye'de yaş gruplarına göre kadınların istihdam edilmelerinde anlamlı farklılıklar görülmektedir.

Tablo 1: 2015-2019 Yılları Arasında Kadınların Yaş Gruplarına Göre İstihdam Oranları (%)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
15-19 Yaş Arası	15,1	15,6	14,8	14,2	14
20-24 Yaş Arası	32,1	31,5	31,8	33	31,6
25-29 Yaş Arası	36,5	37,4	39,1	39	39
30-34 Yaş Arası	37,4	38,2	39,2	39,6	39,5
35-39 Yaş Arası	39,4	40,2	41,6	42,4	40,9
40-44 Yaş Arası	38,2	40,6	41,6	42,5	41,7
45-49 Yaş Arası	33,3	35	37,4	38,9	37,9
50-54 Yaş Arası	25,8	26,1	28,3	29,5	29,1
55-59 Yaş Arası	20,3	20,5	20,9	21,9	21,7
60-64 Yaş Arası	14,6	15,4	16,1	16,9	15,3
65+ Yaş Üzeri	5,8	5,4	5,5	5,8	5,5
Toplam Kadın	27,5	28	28,9	29,4	28,7
Toplam Erkek	65	65,1	65,6	65,7	63,1

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri.

Tablo 1'deki veriler ışığında 2015'den 2020'ye kadar geçen süreçte en fazla istihdama oranının 35-44 yaş arası kadınlarda olduğu görülmektedir. En düşük istihdam oranını ise 65 yaş ve üzeri kadınlar oluşturmaktadır. İşgücü piyasası genç, dinamik, tecrübeli, yeniliklere açık ve teknolojisi takip eden personel aradığı için 65 yaş ve üzeri kadınların işveren tarafından tercih edilmediği ve yeni mezunların işe girmekte zorlandığı bilinmektedir. 5 yıl içinde istihdam oranlarındaki artışlar göz önüne alındığında ise %4,6'lık artışla 45-49 yaş arası kadınların istihdamda daha fazla yer edindiği ve bunu %3,5'lik artış ile 40-44 yaş arası kadınların takip ettiği gözlenmektedir. Buna karşılık 15-19 yaş arası kadınlarda %1,1'lik ve 20-24 yaş arası kadınlarda %0,5lik istihdam oranlarında gerileme görülmektedir. Bu istihdam oranlarındaki gerilemenin nedeni olarak ise kadınların eğitim süreçlerinin uzaması nedeniyle 15-24 yaş arası kadınların işgücü piyasalarına katılımının geciktiği, bunun da istihdam oranlarını düşürdüğü söylenmektedir (Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 4).

Kadınların genel olarak istihdama oranlarına bakıldığında 2018 sonuna kadar artış olduğu ancak 2019'da ufak bir düşüş olduğu gözlenmiştir. Buna karşılık 5 yıllık süreç ele alındığında kadın istihdam oranında %1,1'lik artış olduğu görülmektedir. Aynı şekilde genel olarak ele alındığında erkeklerin istihdam oranında 2018 sonuna kadar artış görülmekte ancak 2019'da düşüş olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık 5 yıllık süreç ele alınarak değerlendirildiğinde istihdam oranlarında %1,9'luk gerileme olduğu gözlenmektedir. Artış miktarı açısından kadınlar pozitif yönde artış gösterirken, erkekler negatif yönde hareket göstermekte ve istihdam oranları azalmaktadır. Bunlara karşılık kadınların 2019'daki istihdam oranı %28,7 iken, erkeklerin istihdam oranı %63,1'dir.

İstihdam oranlarındaki bu fark kadınların hala çalışma hayatında erkeklerden çok daha az olduğunu ve artması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Türkiye’de kadınların istihdamının arzu edilen düzeyde olmadığı açıktır. Ancak tabloya bakıldığında kadının ekonomik alana katılımının arttığı söylenebilmektedir.

Tablo 2: 2015-2019 Yılları Arasında Kadınların Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılma Oranı (%)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
15-19 Yaş Arası	18,4	18,8	18,1	17,9	18,4
20-24 Yaş Arası	42,2	43	45,1	45,4	47,3
25-29 Yaş Arası	44,2	46,3	48,4	48,8	50
30-34 Yaş Arası	42,7	44,7	45,7	46	47,3
35-39 Yaş Arası	44,2	45,6	47,5	48,2	47,4
40-44 Yaş Arası	42,9	45	46,2	47,4	48
45-49 Yaş Arası	36	38,2	40,6	42,4	42,5
50-54 Yaş Arası	27,7	27,9	30,4	31,7	31,6
55-59 Yaş Arası	21,2	21,3	21,8	22,8	22,9
60-64 Yaş Arası	14,9	15,7	16,5	17,3	15,7
65+ Yaş Üzeri	5,8	5,5	5,6	5,9	5,6
Toplam Kadın	31,5	32,5	33,6	34,2	34,4
Toplam Erkek	71,6	72	72,5	72,7	72

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

Tablo 2’ye bakıldığında 2015’de toplam kadın işgücüne katılım oranı %31,5 iken, 2019’da %34,4’e yükselmiştir. Kadınların işgücüne katılım oranında beş yıl içinde düzenli artış olmuş ve toplamda %2,9’luk bir artış görülmüştür. 2019 yılında en yüksek kadın işgücüne katılım oranı %50’lik bir oran ile 25-29 yaş arasındaki kadınlarda görülmektedir. Bu artışı %48’lik oran ile 40-44 yaş, %47,4 ile 35-39 yaş, %47,3 ile de 20-24 ve 30-34 yaş arası kadınlar takip etmektedir. Nitekim en çok 25-29 yaş arası kadınların işgücü piyasasına katılımı, eğitilmiş kadınların işgücü piyasasına daha geç dâhil olmalarından ve piyasaların daha dinamik ve genç personel çalıştırmak istemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak 2019 yılında ele alınan kadınların işgücüne katılım oranı, istihdam oranları ile karşılaştırıldığında bu oran %50’den %39’a düştüğü görülmektedir. Bu durum işgücü piyasasına girmek isteyen kadınların çalışma hayatında umduklarını bulamadıklarını ve işsizlikle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Bunun yanı sıra toplam erkek işgücüne katılım oranı 2015’de %71,6’dan, 2019 yılında %72’ye yükselmiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı 2018 sonuna kadar artmış ve %72,7’ye çıkmış, ancak 2019 yılında %0,7’lik bir düşüş yaşamıştır. Bu düşüşe karşılık beş yıla genel olarak bakıldığında erkeklerin işgücüne katılım oranında %0,4’lük bir artış gözlenmiştir. Genel olarak bakıldığında kadınların işgücüne katılım oranı en yüksek %34,4 iken, erkeklerde bu oran %72,7 olarak gözlenmiştir. Erkekleri işgücüne katılımları kadınların işgücüne katılımlarının iki katından fazla olması şaşırtıcı bir durum değildir. Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmiş olduğu Türkiye’de kadının evde ücretsiz çalışan konumunda olması, çocuk ve yaşlı bakımı sorumluluklarını üstlenmesi, erkeğe göre piyasada daha az ücret alması ve daha zor çalışma koşullarına sahip olması kadınların işgücü piyasasına katılmasındaki oranların düşüklüğü açısından anlamlı bir ilişki kurulmasını sağlayacak nitelikte etkenlerdir.

Tablo 3: 2015-2019 Yılları Arasında Kadınların Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
15-19 Yaş Arası	18,4	17,2	18,3	20,6	23,8
20-24 Yaş Arası	24,1	26,8	29,5	27,3	33,3
25-29 Yaş Arası	17,5	19,2	19,2	20,2	21,9
30-34 Yaş Arası	12,5	14,6	14,2	13,8	16,5
35-39 Yaş Arası	10,9	11,9	12,4	12,1	13,6
40-44 Yaş Arası	8,6	9,9	10	10,2	13,1
45-49 Yaş Arası	7,5	8,3	7,7	8,4	10,9
50-54 Yaş Arası	6,6	6,4	6,9	6,9	8
55-59 Yaş Arası	4,1	3,7	3,7	4	5,2
60-64 Yaş Arası	2,1	1,9	2,3	2,1	2,2
65+ Yaş Üzeri	0,9	0,8	1	1,4	1,7
Toplam Kadın	12,6	13,7	14,1	13,9	16,5
Toplam Erkek	9,2	9,6	9,4	9,5	12,4

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

Tablo 3'e göre Türkiye genelinde işsizlik oranı en çok %33,3 ile 20-24 yaş arasındaki kadınlarda görülmekte iken, bunu %23,8 ile 15-19 yaş arasında kadınlar takip etmektedir. Bunun aksine %1,7 ile işsizlik oranının 65 yaş ve üzeri kadınlarda en düşük seyirde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ekonomik ve eğitim yapısı incelendiğinde 15-24 yaş arasındaki bireylerin işgücü piyasasına yeni giriş yaptıkları gözlenmiştir. Bu da gençleri tecrübesiz yaptığından işveren tarafından işe alımı daha zor olmaktadır. Çünkü işveren tecrübeli, işi bilen personel istemekte, personelinin eğitime zahmetine girmek istememekte ve bu nedenle tecrübesiz elemandan uzak durmaktadır (Akgün, 2019: s.33). Bununla birlikte gençler açısından bakıldığında ilk defa iş piyasasına girdikleri için iş bulmada tecrübesiz olup, kendilerine uygun işleri bulmakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca gençler aldıkları eğitimin değerinin bilinmesini ve buna uygun ücret almayı istemektedir. Ancak beklentileri ile mevcut durum birbirini karşılamadığı zamanlar olabilmektedir. Bu durumda gençler daha iyi koşullarda iş bulmak için her işi kabul etmemekte ve işe giriş süreci uzamaktadır (Akgün, 2019: s.33). İşsizlik oranlarında en az durumda bulunan 65 yaş ve üzeri kadınların işsizlik oranının bu kadar düşük olmasının nedeni olarak da işte çalışma gibi bir isteklerinin olmayışı ile açıklanmaktadır. Genelde 65 yaş ve üzeri kadınların emekli olduklarını ya da çalışmayıp kalan hayatlarını evde geçirdiklerine bağlanmaktadır.

Toplam kadın işsizlik oranına bakıldığında ise 5 yıl içinde düzenli olarak arttığı, istisnai olarak sadece 2018 yılında ufak bir düşüşün olduğu, ancak bununla 2019'da olan büyük bir artışla önemini yitirdiği görülmektedir. 2015'de toplam kadın işsizliği oranı %12,6 iken, 2019'da bu oran %16,5'e kadar yükselmiştir. Erkeklerin işsizlik oranı ise 2015'de %9,2 iken, 2019'da %12,4'e yükselmesine rağmen kadınlara oranla daha düşük seyretmektedir. Bu da aslında işsizliğin genel olarak arttığını ancak kadınların toplumsal cinsiyet açısından hala olumsuz etkilendiğini ve işsizlikle daha fazla yüzleşmek zorunda kaldıklarını göstermektedir (Çelikkol ve Doğrul, 2017: s.123).

Tablo 4: İstihdam Edilen Kadınların Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları (%)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMET
2015	31,4	16,2	52,5
2016	28,7	15,9	55,4
2017	28,3	15,6	56,1
2018	26,1	16,0	57,9
2019	25,1	15,9	59,0

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri.

1960'ların sanayi işkolunda yükselen işgücü 1980'lerde durağanlaşmış ve artış göstermemiştir. 1980 sonrası ise Türkiye'de ekonomi politikalarında müdahaleci devletin yerini serbest piyasa

ekonomisinin almasıyla Türkiye’de ekonomi politikalarının geçirdiği dönüşümle birlikte işgücünde de köklü değişimler meydana gelmiştir. Gelişmekte olan toplumlarda tarımın baskın iktisadi faaliyet kolu olmasının yanı sıra küreselleşmeyle birlikte tarım sektörü tek başına ulusal kalkınma programlarına yanıt verememektedir. Bununla birlikte tarım sektöründen hizmet sektörüne bir geçiş yaşanmıştır (Kulaksız, 2008: s.80). Bu sektörler zaman geçtikçe değişerek birincil istihdam alanını hizmet sektörüne bırakmıştır. Tablo 4’e bakıldığında da bu bilgiyi destekler nitelikte olduğu, kadınların yıllara göre istihdam edildikleri alanlardan en çok istihdamın sağlandığı alanın hizmet, en az istihdamın sağlandığı alanın ise sanayi sektörü olduğu görülmektedir. 2015’den 2019’a kadar düzenli bir artış seyreden hizmet sektörü 2019’da en yüksek oran olan %59’a ulaşmıştır. Buna karşılık 5 yıl içinde düzenli düşüş seyrinde olan tarım sektörü, 2019 yılında %25,1 ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. Sanayi sektöründe ise 5 yıl içinde ufak dalgalanmalar olmuş ancak büyük bir değişikliğe uğramayarak 2019’da %15,9 oranında kalmıştır. Tüm bu oranlara bakıldığında kadınların yarısından fazlasının genel olarak hizmet sektöründe istihdam edildiği, ¼’ünün tarım sektöründe yer aldığı ve bu oranın giderek azaldığı, ancak en düşük çalışma oranının hala sanayi sektöründe görüldüğü gözlenmiştir.

1.1. Kadın İstihdamının Bölgesel Dağılımı

Tablo 5: 2015- 2019 Yılları Arasında Bölgelere Göre Kadın İstihdam Oranları (%)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
Ege	31,7	32,3	32,5	33,7	32,8
Akdeniz	25	26,7	27,4	28,5	27,8
Batı Marmara	31	31,4	32	32,4	31,3
Doğu Marmara	28,8	27,4	28,8	29,9	28,6
Batı Karadeniz	33,2	33,8	34,2	35,9	34,2
Doğu Karadeniz	38	39,5	39,5	37,7	38,6
Batı Anadolu	26,3	26,7	27,6	27,9	27,6
Orta Anadolu	25,4	25,2	23,5	23,7	23,7
Ortadoğu Anadolu	25,8	24,2	26,2	24,9	25,2
Kuzeydoğu Anadolu	33,7	31	29,6	27,5	26,2
Güneydoğu Anadolu	15,3	15,8	18	17,8	18,1

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar

Tablo 5’e bakıldığında bölgesel kadın istihdam oranları 5 yıl içinde dalgalanmalar göstermiş ve bölgeler arasında belli bir düzende artış ya da azalış olmamıştır. Bölgelere genel olarak bakıldığında kadın istihdamı 2019 yılında en çok %38,6 oranıyla Doğu Karadeniz de görülmektedir. Bunu %34,2 ile Batı Karadeniz bölgesi takip etmektedir. Kadın istihdamının en yüksek olduğu Doğu Karadeniz Bölgesi’nde istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında istihdamın 2/3’ünün tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. Bu durum kadınların en yoğun istihdam edildiği bölgelerde tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını göstermektedir (Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 9). Kadın istihdamında ikinci sıraya yerleşen Batı Karadeniz Bölgesi de tıpkı Doğu Karadeniz Bölgesi gibi tarım sektöründe en çok istihdam alanı açan bölgedir. Bu durum kadınların ücretli çalışmadıklarından dolayı ekonomik ve sosyal hayata katılımlarında işgücü olmalarının bir avantaj yaratmadığını görünür kılmaktadır.

En az kadın istihdamına sahip bölge ise %18,1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ni % 23,7 ile Orta Anadolu Bölgesi takip etmiştir. 2019 yılında kadın istihdamının en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ise kadınların %51,8’lik bir kısmı hizmet sektöründe, %38,6’lık kısmı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde tarım sektöründe istihdam edilen kadınların az olması en çok kadın işsizliğinin görülmesine dikkat çekmektedir. Diğer dikkat çekilecek nokta ise ekonomik gelişmişlik düzeyi ile sektörel dağılım arasındaki ilişki söz konusu olduğunda Türkiye’de gelişmekte olan bir bölge için kadınların en çok hizmet sektöründe istihdam edilmeleri ilginçtir. En çok hizmet sektöründe

istihdam edilmelerinde kuşkusuz ekonomik kalkınma ve bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi için hayata geçirilen GAP projesinin katkısı büyüktür. GAP Bölgesi'nde işgücüne katımları az olan kadınların eğitim düzeylerini arttırarak istihdam oranlarının da artışı hedeflenmektedir. Özellikle de kadın girişimciliği desteklenmektedir (Memiş, Paksoy ve Paksoy, 2007: 148-149). Ancak bu hedef ve planlardan henüz yeterli sonuç alınamamış ve kadın istihdamının en düşük olduğu yer konumunu değiştirememiştir.

Tablo 6: 2015-2019 Yılları Arasında Bölgelere Göre Kadınların İşsizlik Oranları (%)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
Ege	12,2	12,9	13,1	13,5	15,5
Akdeniz	15,1	15,8	15,3	16,2	17,4
Batı Marmara	9	11	11,4	10,7	13,8
Doğu Marmara	12,1	13,6	13,7	13,7	15,2
Batı Karadeniz	8	9,3	8	8,5	9,9
Doğu Karadeniz	4,4	4,4	4,1	6,8	11,3
Batı Anadolu	15,2	14,5	13,2	12,6	17
Orta Anadolu	12,9	15	18,5	17,9	18,4
Ortadoğu Anadolu	6,2	8,7	10,7	14,4	18,4
Kuzeydoğu Anadolu	3	4,4	5,2	6	7,7
Güneydoğu Anadolu	14	18,9	18,1	19,6	23,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Bölge Sonuçları.

Tablo 6'da verilen 5 yıl içinde bölgelere göre kadınların işsizlik oranlarına bakıldığında bazı bölgelerde hafif dalgalanmalar olsa da, tümünde işsizlik oranlarının arttığı gözlenmiştir. Bu artışın en fazla olduğu yer Ortadoğu Anadolu bölgesi olmuştur. 2015 yılında %3 oranında kadın işsizlik oranına sahipken 2019 yılına gelindiğinde bu oran %18,4'e kadar yükselmiştir. Bu artış, o bölgede yaşayan kadınların iş hayatlarına girmelerinin her yıl zorlaştığını göstermektedir. Bu hızlı yükselişe karşılık, kadın işsizlik oranının en fazla olduğu bölge %23,1 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. İşsizliğin en az olduğu bölge ise yıllara göre kendi içinde artış göstermesine rağmen Kuzeydoğu Anadolu olmuştur. Bu bölgede istihdam açısından daha şanslı olan kadınlar, diğer illere oranla daha kolay iş bulabilmektedir.

1.2. Kadın İstihdamı ve Eğitim

Tablo 8: 2015-2019 Yılları Arasında Kadınların Eğitim Düzeyine Göre İstihdamları (15 yaş ve üzeri, 1000 kişi)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
Okur-Yazar Olmayan	777	707	731	724	664
Lise altı eğitilmişler	3966	4019	4154	4209	4029
Lise, Lise dengi ve meslek mezunu	1241	1298	1377	1455	1461
Yükseköğretim Mezunu	2074	2289	2466	2629	2769
TOPLAM	8058	8313	8728	9017	8923

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü Araştırması

Kadınların eğitim düzeyine göre istihdamları 5 yıllık süreçte değişimler gözlenmiştir. 2015 yılında yükseköğretim mezunlarının istihdam edilenleri 2074 iken bu durum 2019'da 2769'a çıkmış ve bu artış beş yıl içinde düzenli bir şekilde gerçekleşmiştir. Aynı şekilde lise, lise dengi ve meslek mezunlarında da 220 kişilik bir artış gözlenmiştir. Yükseköğretim mezununun, lise dengi ve meslek mezunlarından çok tercih edilmesinin sebebi işverenlerin daha nitelikli ve bilgili işgücünü istihdam

etme tercihinden kaynaklanmaktadır.1980'lerle birlikte sanayi sektörünün yerine hizmet sektörünün ikame edilmesiyle mavi yakalı işçilerin yerini beyaz yakalı işçiler almış ve işgücünün niceliği değil niteliği ön plana çıkmaya başlamıştır. İşgücünün niteliğinin önem kazanmasında kuşkusuz teknolojik gelişmelerin etkisiyle, bilişim çağının getirdiği yeniliklere ilişkin bilgi ve beceri sahibi olmak önemli bir nitelik haline gelmiştir. Bir yandan da beyaz yakalı işgücünün vaat ettiği donanımlar karşısında talep ettiği ücretlerinin artmasıyla eğitim seviyesi düşük işgücünün de düşük ücretleri kabul etmesiyle istihdam edilme oranları artmıştır. 2015'de lise altı eğitim almış kadın işgücü 3966 iken 2018'de bu rakam 4209'a kadar yükselmiştir. Özellikle kadınların düşük eğitim seviyesinin yanında toplumun kadın algısından filizlenen ekonomik yaşamda dışlanma ve erkeklere nazaran daha kötü koşullarda daha düşük ücretle çalışma risklerini oluşturmaktadır. Bu durumdan faydalanan kayıt dışı istihdam edecek olan işverenler özellikle eğitim seviyesi düşük kadınları işe almaktadır. Buna rağmen Dünya'da ve Türkiye'de kadın istihdamının artırılmasında en temel koşulun eğitimden geçtiği açıktır. Kadınların eğitim düzeylerinin artmasıyla daha nitelikli ve katma değeri yüksek olan işlerde istihdam edilme fırsatlarının arttığı görülmekle birlikte kadının insana yaraşır işlerde istihdam edilmeleri için eğitim ve istihdam ilişkisinin önemini vurgulamak gerekli olacaktır(Arabacı Kariman ve Metin, 2013: 10). Tablo 3'e bakıldığında 2019 yılında da lise altı eğitimlilerin istihdamında 180 kişinin azalması ve okur-yazar olmayan kadınların istihdamının 2015'de 777 olmasına karşılık 2019'da 664'e düşmesi bu durumun iyiye gittiğini ve gelecekte kadınların vasıfsız çalışan olarak yer almalarının azabileceğine umut olmuştur.

Özellikle kentlerde kadınların lise ve yükseköğretim eğitimi görmesi istihdama katılmalarında fırsat sunmaktadır. Kadınların bu fırsatı değerlendirip eğitim almaları ve belli bir bilgi seviyelerine ulaşmaları mkendileri işgücü piyasasına atıldığında önem kazanacaktır. Genelde toplum tarafından, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınların evde kalmaları, evi idare etmeleri ve çocuklarla ilgilenmeleri beklenilmektedir(Toksöz, 2007: s.61). Ancak aksi bir durum olup eşin işsiz kaldığı ya da çalışacak durumda olmadığı zamanlarda kadınlardan da çalışmaları gerekmektedir. Böyle bir durumda karşılaşıldığında kadının belli bir düzeyde bilgisi olması ve işgücü piyasasında daha kolay yer edinebilmesi hem kendileri hem de aileleri için daha iyi bir seçenek olacaktır.

2. Kadın İstihdamının Önündeki Engeller

Türkiye'de verilen istatistikler doğrultusunda tüm sektörlerde, kırsal-kentsel alanda, eğitim almış-almamış kadınlarda erkeklere kıyasla kadınların istihdamlarında ciddi bir eşitsizlik olduğu görülmektedir. Görülen eşitsizliğin en genel sebebi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. 2013 yılında yayınlanan Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nda kadınların istihdam edilmelerinde 6 faktörün engel teşkil ettiği söylenmiştir. Bunlar sırasıyla;

- İş ve aile yaşamının uyumlaştırılamaması,
- Çalışma koşullarının esnek olmaması,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamaması,
- Eğitim alanında karşılaşılan sorunlar ile
- Kadın girişimciliğinin yetersiz olması ve
- Kadın örgütlenmesinin yetersiz olmasıdır.

3. Kadının İşgücü Piyasasına Katılımında Devletin Politika Sunumları

Kadın istihdamında yaşanan tüm bu engellerin kaldırılması amacıyla (2013-2023) Ulusal İstihdam Stratejisi'nde 4 ana hedef belirlenmiştir. Bu hedefler; eğitim istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi, işgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması, özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması ve istihdam sosyal koruma ilişkisinin güçlendirilmesi şeklindedir. Ulusal İstihdam Stratejisi'yle 2023 itibariyle işsizlik oranının %5'e indirilmesi, istihdam oranının %55'e yükseltilmesi ve tarım dışı sektörde kayıt dışı istihdam oranının %15'in altına düşürülmesi hedeflenmiştir. Kuşkusuz beklenen verilere ulaşılmasında nüfusun yarısının kadın olduğu düşünüldüğünde sadece erkelerin istihdama katılmalarıyla bu rakama ulaşamayacağı açıktır. Bu nedenle Ulusal İstihdam Stratejisi'nde kadın istihdamına ilişkin geliştirilecek istihdam politikalarının önemi büyüktür(Resmi Gazete, Ulusal İstihdam Stratejisi: 19-22).

Türkiye’de yasal mevzuatta kadın istihdamına ilişkin raporların hazırlanmasında kadın istihdamının ülkemize göre çok daha yüksek olduğu AB’de 2000 yılında hazırlanan Avrupa İstihdam Stratejisi(AİS)’ndeki politikalardan destek alınmıştır(Toksöz, 2007: 51). AİS’ in İstihdamı arttıracak politikalar geliştirmesi 4 temel yapı taşıyla mümkün olacaktır. İstihdam edilebilirliği arttırmak, uyum kapasitesini güçlendirmek, girişimciliği özendirmek ve fırsat eşitliği sağlamak AİS’in temelde uygulamaya koyacağı yöntemleri ortaya koymuştur(Lordoğlu ve Selamoğlu, 2006).

AİS’in istihdam edilebilirliği artırma hedefi, değişen koşullara bağlı olarak emek piyasasına vasıf kazandırma ve pasif işgücü politikaları yerine aktif işgücü politikalarının ikame edilmesini sağlamak üzerine kurulmuştur. Özellikle uzun işsizlik sürelerini azaltmak ve genç işsizlere istihdam alanı yaratmak için yaşam boyu eğitim politikalarıyla meslek kazandırma stratejileri geliştirmek ve sosyal yardımlara aktif işgücü piyasasını destekleyecek biçimde bazı sınırlamalar getirmek ana amaçlardandır. Bu bağlamda aktif işgücü piyasası politikalarıyla yüksek istihdam ve düşük işsizlik amaçlanmıştır(Lordoğlu ve Selamoğlu, 2006).

Görüldüğü gibi 4 temel politikadan biri de fırsat eşitliğini sağlamaktır. Fırsat eşitliğini sağlamak için fırsat eşitliği politikaları güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle işgücü piyasasından dışlanan kadınların erkekler gibi aynı çalışma koşullarına sahip olmaması ve ücret farklılaşması durumunun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda kadın – erkek istihdam oranları arasındaki farkı azaltmak ve kadının istihdam edilebilmesi için çocuk bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak önemli alt belirleyicilerdendir(Lordoğlu ve Selamoğlu, 2006). Ulusal İstihdam Stratejisinde ve yapılan Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonlarında, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı’nda AİS’te olduğu gibi eğitimde meslek kazandırma politikalarının geliştirilmesi gerektiği, kadın girişimciliğinin yetersiz olduğu ve tüm bunları kapsayacak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı belirtilmiş ve kadın istihdamının önündeki engeller olarak nitelendirilmiştir(Arabacı Kariman ve Metin, 2013: 35).

Yasal çerçevede işgücü piyasalarına devletin müdahale etmesi gereken bir sorun ise kayıt dışı istihdamdır. İşgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması özellikle kayıt dışı istihdam meselesinin çözümünde etkin olacak bir hedeftir. Komisyonla tartışılan kayıt dışı istihdam meselesi tüm işgücü piyasasını etkileyen ancak daha çok kadınların istihdamının resmiyete geçmesinde ve yaşam koşullarının iyileşmesindeki engellerden biridir(Arabacı Kariman ve Metin, 2013:8). Kadınların part-time çalışmaları kayıt dışı istihdamın artmasına neden olduğu için çalışma koşullarına getirecek esnekliğin devlet tarafından güvence altına alınması gerektiği düşünülmektedir. Kadınların istihdama katılımında kamu kuruluşları tarafından açılan meslek edindirme kurslarının kadınların istihdam edilmelerindeki payı oldukça azdır. Mesleki eğitim veren kursların “sertifikalı profesyonel kursiyer” yetiştirmekle sınırlı kalmasından ötürü işgücü piyasasındaki beklentileri karşılayamamaktadır(Şener, 2010: 1). Mesleki kurslar ya işgücü piyasasının arzu ve ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde revize edilmeli ya da mesleki kurslar kapsamlı ve işgücüne ihtiyaç olan çalışma alanlarında istihdam yaratılmalıdır.

SONUÇ

Dünya’da Sanayi Devrimi’nin yarattığı işgücündeki dönüşüm hem sayısal hem niteliksel olarak kadın istihdamında kendini göstermiştir. Nitekim bu durum toplumsal değişimlere yol açmış ve ülkelerin istihdam sorunuyla ilgili farklı strateji ve politika arayışlarına sebep olmuştur. Küreselleşmenin bir sonucu olarak tüm gelişim ve değişimlerden bütün dünya ülkelerinin etkilenmiş, kadın istihdamının küresel bir sorunsal haline gelmesine neden olmuştur. Küresel etkilerle birlikte gelişmekte olan bir ülke nezdindeki Türkiye’de kadının istihdam edilmesindeki sorunlar bir çığ haline gelmiş ve kadın işsizliği gün geçtikçe de artmaya devam etmiştir. Türkiye’de sadece kadın işsizliği değil erkek işsizliği de yüksek rakamlara ulaşmış, işsizlik yapısal bir sorun haline gelmiştir. Bu çalışmada kadınların en çok 40-44, ikinci olarak da 35-39 yaş arası istihdam edildikleri ve işgücü piyasasına katıldıkları tespit edilmiştir. Tecrübe ile istihdam arasında doğrusal bir ilişki olduğu kadınların eğitim düzeyi ve edindikleri tecrübe ile istihdam edilme arasında istikrarlı bir artış yaşandığı görülmekle birlikte kadınların sektörel dağılımında en çok hizmet

sektöründe istihdam edildikleri ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında tarım sektöründe çalışan kadınların da az olmadığı ortaya çıkmıştır. Ülke genelinde tarımda çalışan kadınların oranı %25,1 iken, İstihdam oranının en yüksek olduğu bölge olan Doğu Karadeniz de kadınların yaklaşık %60'ının tarım sektöründe çalışması Türkiye'de tarım sektörünün kadınlar açısından hiç de küçümsenecek bir sektör olmadığını destekler niteliktedir. Ayrıca kadınların tarım sektöründe istihdam edilmeleri ücretsiz aile işçisi olarak ve kayıt dışı çalışmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle Ulusal İstihdam Stratejisi'nde yapılacaklar arasında tarım sektöründeki kayıt dışılığın azaltılması amaçlanmıştır.

Kadınların eğitim düzeyleriyle istihdam edilme oranları artsa da genç işsizliğin gün geçtikçe artması işgücü piyasalarının mezunların piyasadaki beklentilerini karşılayamamakta aynı şekilde işverenler de mezunların istek ve arzularını karşılamada çok maliyetli olduğunu düşünerek daha düşük eğitim seviyesi olan kişileri işe alma eğilimindedir. Tarihsel süreçte kadının tüm alanlara katılımında kuşkusuz perde arkasında ana aktör toplumsal cinsiyet kavramıdır. Toplumsal cinsiyetle ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımıyla ilgilenen kadınlar, devletin bu alanlara müdahale etmesinden ötürü esnek çalışma saatleriyle ancak iş yaşamına katılımlarını sağlayabilmektedir. Esnek çalışma biçimleri neo-liberal ekonomik politikalarıyla yaşamamıza entegre olmuş ve bu liberal politikalarla vazgeçmenin mümkün olmadığı açıktır. Bu nedenle burada önemli olan husus esnek çalışma biçimlerinin güvenceli bir çalışma hayatını sağlayıp sağlamamasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden doğan iş ve aile yaşam dengesi arasında sıkışıp kalan kadınlar ekonomik düzeylerinin iyi olması halinde işgücü piyasasına dâhil olmadıkları görülmektedir. Küresel bir sorun olan kadın işsizliğinin iyi standartlara sahip AB perspektifinden bakıldığında ülkemizle açık ara bir fark bulunmaktadır. Bu nedenle kadın istihdamında AB'nin hedeflerine uyumlaştırılmaya çalışılan ulusal yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Kadınların erkeklerin yarısı kadar bile istihdam edilmediği ülkemizde kadınların önündeki engellerin devlet eliyle kaldırılması gereklidir. Tıpkı AB üyelerinin yaptığı gibi çalışan kadınlara ücretsiz çocuk bakım hizmetleri (kreş) verilmesi, hamilelik ve ebeveynlik izinlerinin düzenlenmesi kadınların istihdam edilmelerinin önündeki en büyük engelin kalkmasını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra erkek ve kadın eşitliğinin sağlanmasında devlet söylemlerinin, eğilimlerinin etkisi epeyce büyüktür. Bu nedenle devlet; politikalarında ayrımcılık yapmayan, fırsat eşitliği sağlamaya çalışan bir kapsamda hareket etmelidir. Bunun için toplumsal cinsiyet konusunda halkın bilinçlendirilmesi için okullarda toplumsal cinsiyet dersleri verilmesi aktif bir sorun çözme adımı olarak görülebilir. Bir başka deyişle kadın istihdamının önündeki en büyük engelin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin yapılacak devlet destekli politikalarla kaldırılacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arabacı Karıman, R. ve Metin, Ş. (2013). Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. Ankara: TBMM. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Yayınları No: 12.
- Akgün, M. (2019). Türkiye'de Genç İşsizlik Sorunu ve Bu Sorunun Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.
- Berber, M. ve Yılmaz Eser, B. (2008). "Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz" İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 10 (2): 1-16.
- Çelikkol, M. M. ve Doğrul, H. G. (2017). "Yaratıcı Sınıf İçerisinde Yer Alan Alan Mesleklerde Kadınların Durumu: Türkiye Üzerine Bir İnceleme" TİSK, 12 (23): ss.117- 140.
- Lordoğlu, K. ve Selamoğlu, A. (2006). Katılım Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye'de İşgücü ve İstihdamın Görünümü. Belediye- İş: Ankara.
- Memiş, H. Paksoy, H.M. ve Paksoy S. (2007) Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: GAP Bölgesinde Bir Araştırma. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Açık Erişim.
- Resmî Gazete (7 Temmuz 2017). Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) ve Eylem Planları (2017-2019), 30117.
- Şener, Ü. (2010). "Başbakanlık'ın 'Kadın İstihdamının Arttırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Genelgesi' Olumlu Bir Adım Ancak Daha Yapılacaklar Var." TEPAV Değerlendirme Notu: 1-3.
- Toksöz, G. (2007). İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analiz. Çalışma ve Toplum, 4: ss.5 7-79.

ULUSLARARASI MARMARA FEN VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ (IMASCON)’NDE TURİZM KONULU BİLDİRİLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet BALI

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği
mehmetbali@gmail.com

Özet

Bu çalışmada Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (IMASCON) bildiriler kitaplarında bulunan “turizm” konulu bildirilerin içerik analizlerinin yapılarak çeşitli bibliyometrik parametreler ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 2018 yılında bir kez ve 2019 yılında iki kez olmak üzere toplam üç kez düzenlenen kongreye gönderilen “turizm” konulu toplam 32 makale nitel araştırma yöntemlerinden veri/arşiv tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Makaleler, altkonu, sayfa sayısı, anahtar kelime sayısı, atıf sayısı, dil, yazar sayısı, yazar ünvanı ve kurumu gibi tanımlayıcı istatistikler ile içerik analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analizlerde bu kongreye “turizm” alanında en çok makale Kocaeli Üniversitesi tarafından gönderilmiştir. Yazar ünvanlarına bakıldığında ise en fazla Yüksek Lisans öğrencilerinin ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Imascon, Turizm, Bibliyometri

AN INVESTIGATION ON TOURISM SUBMISSIONS AT THE INTERNATIONAL MARMARA SCIENCE AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS (IMASCON)

Abstract

In this study, it was aimed to analyze the content of the papers on the subject of “tourism” in the International Marmara Science and Social Sciences Congress (IMASCON) proceedings books with various bibliometric parameters. A total of 32 articles on “tourism”, which were sent to the congress held three times, (once in 2018 and twice in 2019) were analyzed using the data / archive scanning method which is one of the qualitative research methods. It was subjected to content analysis with descriptive statistics such as subtopic, number of pages, number of keywords, number of citations, language, and number of authors, author title and institution. In the analyzes, most articles in the field of "tourism" were sent to this congress by Kocaeli University. Looking at the Author Titles, it was observed that the Master's students were most interested.

Keywords: Imascon, Tourism, Bibliometrics.

1.Giriş

Bilimsel kongreler; bilim insanlarının birbirleriyle kişisel ilişkiler kurarak karşılıklı fikir alışverişinde bulunmaları, birbirlerinin fikirlerini anlamaları ve çeşitli bilimsel projelerin geliştirilmesi için birliktelikler oluşmasına aracılık ettikleri için çok önemlidir. Aynı zamanda bilimsel kongreler, bilim insanları ile sanayicileri buluşturarak kaynaşmasını sağlayarak bilim ve sosyal hayat için önemli rol oynarlar (Vardar, 2018). Kongrelerde sunulan ve daha sonra bilimsel etkinliklerin somut çıktısı olarak tam metinleri yayınlanan bildiriler, alanın durumu, gelişimi ve değişimi hakkında bilgi vermeleri açısından da önemlidir (Boyras & Sandıkcı, 2018).

Kitaplar ve diğer bilimsel yayınların, matematiksel/istatistiksel yöntemler ile analiz edilmesi için kullanılan Bibliyometrik çalışmalar (Pritchard, 1969), belli bir bilim dalı ya da alanda yapılan araştırmaların düzenli olarak incelenmesiyle profilini ortaya çıkararak alanın geleceğine ışık tutmaktadırlar (Baytok vd., 2019). Türkiye’de turizm alanında yapılan bibliyometrik çalışmalar genellikle tez ve makalelere yönelik olarak gerçekleştirilmekte olup bildirileri kapsayan bibliyometrik çalışmalar az sayıdadır (Boyras, 2019). Fen ve sosyal bilimlerde disiplinler arası konularda çalışan araştırmacıları bir araya getirmeyi ve aralarında etkin bir iletişim platformu oluşturmayı hedefleyen Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (IMASCON), ilki 2018 yılında olmak üzere bu güne kadar 3 kez düzenlenmiştir. Kocaeli üniversitesi ile TÜBİTAK MAM işbirliği ile düzenlenen kongrenin dili İngilizce ve Türkçe olup gönderilen eserler en az 2 hakem tarafından

değerlendirildikten sonra kabul edilmektedir (IMASCON, 2019). Bu çalışmada IMASCON Bildiriler Kitapları'nda yayınlanan turizm konulu çalışmalar analiz edilmiş, elde edilen veriler ışığında çeşitli tanımlayıcı istatistikler çıkarılarak biliyomeyrik analize tabii tutulmuştur.

2.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada için öncelikle elektronik olarak yayımlanan tüm IMASCON Bildiriler Kitapları kayıt edilmiştir. Kitaplarda bulunan tam metin ve özet bildiriler “turizm”, “tourism” ve “gastronomi” kelimeleri ile taranarak turizm ile ilgili olanlar ayrııştırılmıştır. Ayrıştırılma işlemi sonucunda ulaşılan 32 bildirinin tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan bildirilerin profillerini çıkarmak amacıyla, yayımlandığı kongre tarihi, konusu, yazar sayısı, yazarların ünvanları ve kurumları, kaynakça sayıları incelenmiştir.

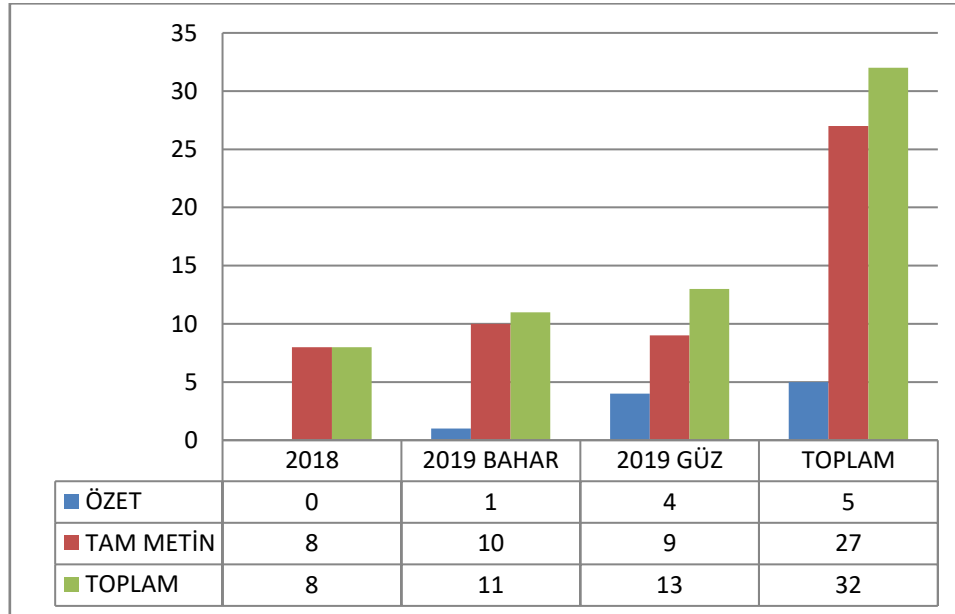
3.Bulgular

Araştırmada incelenen bildirilere ait toplam değerler Tablo-1’de sunulmuştur.

Tablo 1. İncelenen Bildirilerin Toplam Değerleri

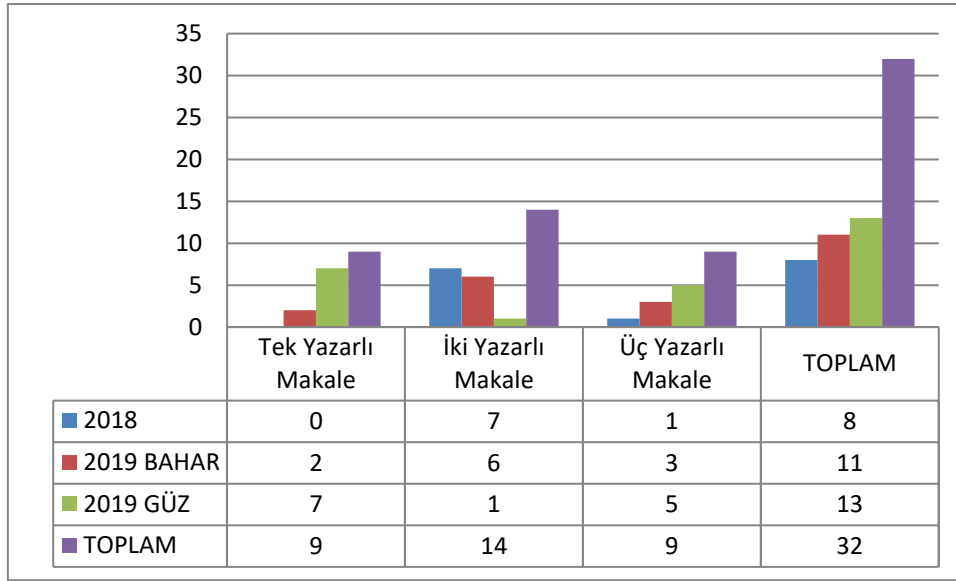
S.No.	n	Miktar
1	Bildiri	34
2	Yazar	64
3	Sayfa	210
4	Anahtar Kelime	126
5	Kaynak	496
6	Yerli Kaynak	310
7	Yabancı Kaynak	186

Öncelikle düzenlenen 3 Kongre sonrasında yayımlanan IMASCON Bildiriler Kitaplarında bulunan Turizm konulu bildirilerin Tam Metin/Özet durumları incelenmiştir. Kongre kitaplarında yayımlanan toplam 32 bildirinin 27 âdeti tam metin, 5 adedi özettir. Bildirilerin yıllara göre Tam metin/Özet durumu Tablo-1’de gösterilmiştir.

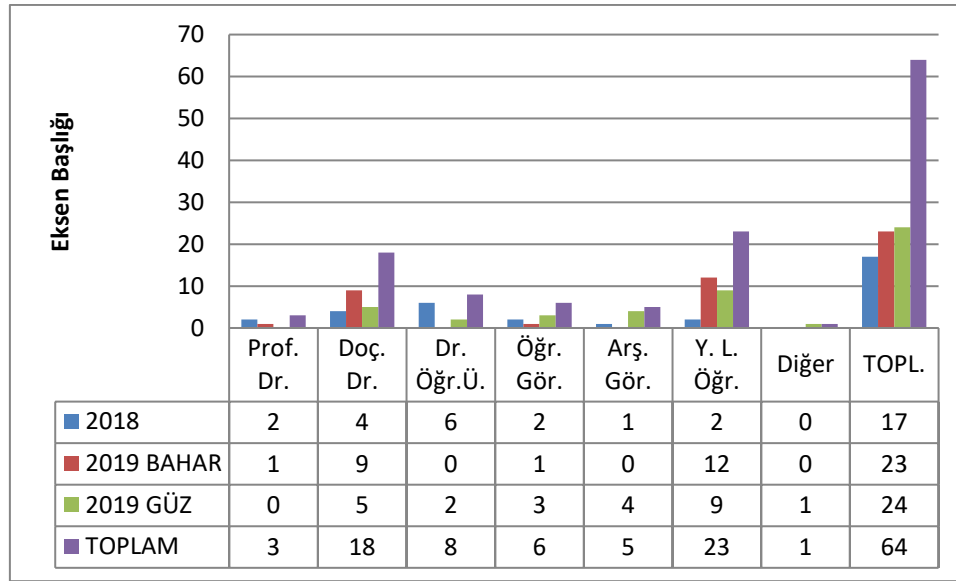
Şekil 1. Bildirilerin Tam Metin / Özet Durumu.

Bildiriler yazar sayılarına göre incelendiğinde en çok sayıda iki yazarlı yayın olduğu gözlemlenmiştir. Bildirilerin yazar sayılarına göre analizleri Şekil-2’de gösterilmiştir.

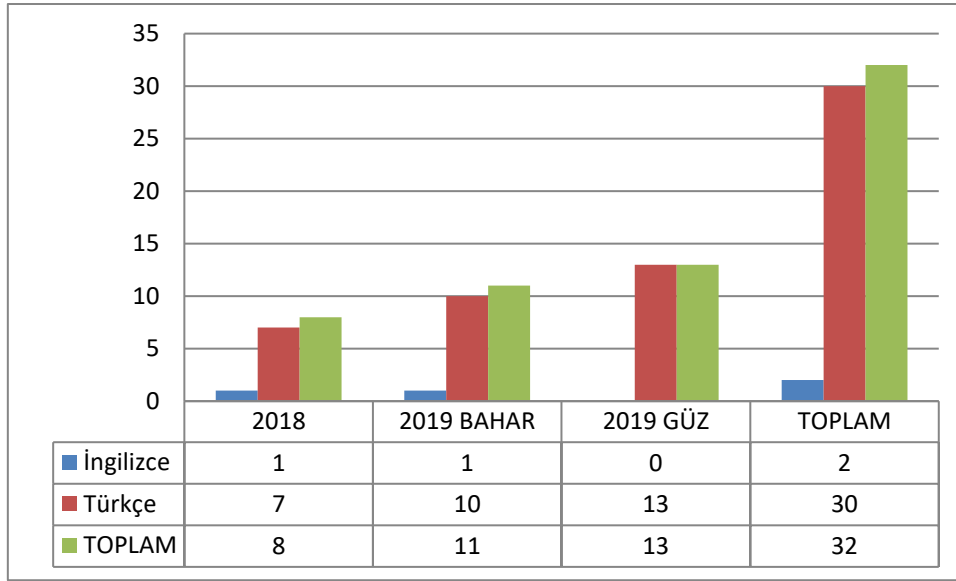
Şekil 2. Bildirilerin Yazar Sayıları.

Bildiriler yazar ünvanlarına göre incelendiğinde en çok Yüksek Lisans Öğrencisi olduğu gözlemlenmiştir. Bildirilerin yazar ünvanlarına göre analizleri Şekil-2’de gösterilmiştir.

Şekil 3. Bildirilerin Yazar Ünvanları.

Bildiriler yazım dillerine göre analiz edildiğinde, 32 bildiriden 30 tanesinin Türkçe, 2 tanesinin ise İngilizce olduğu görülmüştür. Bildiri dilleri Şekil-4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Bildirilerin Yazım Dilleri.

IMASCON Kongrelerine bildiri gönderen kurumlar yazarlarına göre incelendiğinde en çok yazarın Kocaeli Üniversitesi'nden olduğu gözlemlenmiştir. Yazarların Kurumlara göre dağılımı Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Yazarların Kurumlara Göre Dağılımı.

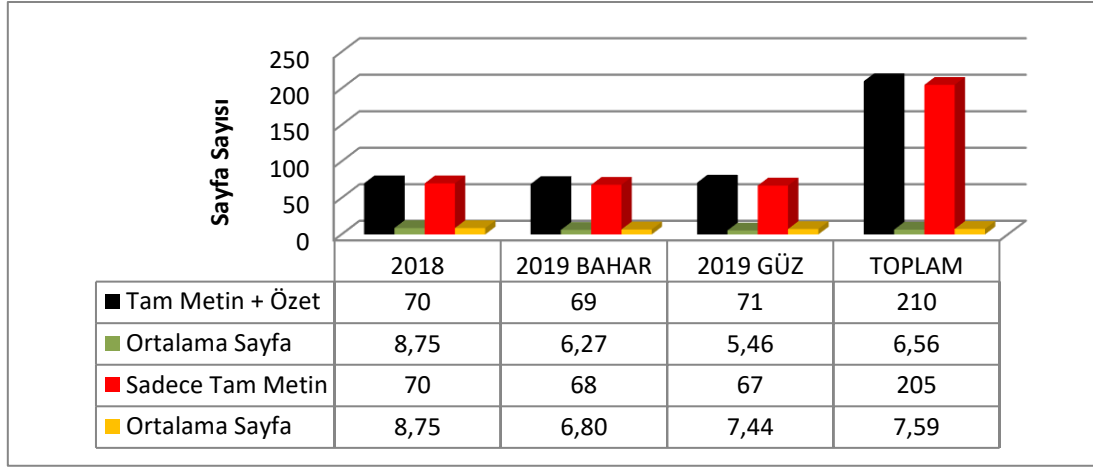
KURUMLAR	2018	2019 BAHAR	2019 GÜZ	TOPLAM	%
Kocaeli Üniversitesi	9	21	13	43	67,19
Afyon Kocatepe Üniversitesi	-	-	8	8	12,50
Atılım Üniversitesi	-	1	1	2	3,13
Bartın Üniversitesi	2	-	-	2	3,13
İstanbul Üniversitesi	2	-	-	2	3,13
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	-	-	1	1	1,56
Ege Üniversitesi	1	-	-	1	1,56
İstanbul Gedik Üniversitesi,	1	-	-	1	1,56
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	1	-	-	1	1,56
Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine	-	1	-	1	1,56
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	-	-	1	1,56
Üniversite Dışı	-	-	1	1	1,56
TOPLAM	17	23	24	64	100,00

Kongrelere gönderilen bildiriler yazar verimlilikleri yönünden incelenmiştir. Bu güne kadar 3 kez düzenlenen kongreye 2 yazarın 4 yayına, 2 yazarın 3 yayına, 8 yazarın 2 yayına, 34 yazarın ise 1 yayına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Yazar verimlilikleri tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Yazar Verimlilikleri.

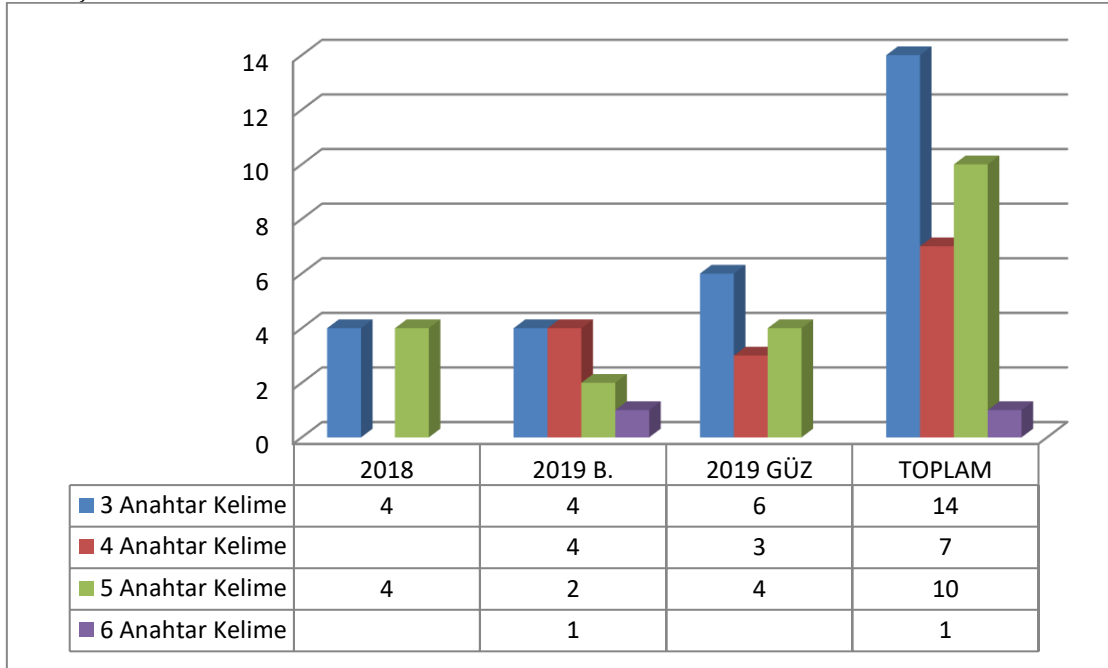
YAYIN SAYISI	YAZAR MİKTARI
4 Yayına İmza Atan Yazar	2
3 Yayına İmza Atan Yazar	2
2 Yayına İmza Atan Yazar	8
1 Yayına İmza Atan Yazar	34
TOPLAM	46

Yayınlar sayfa sayılarına göre incelendiğinde, ortalama sayfa sayılarında azalma eğilimi görülmüştür. Bu durumun sadece özeti yayınlanan bildiri sayılarının artmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bildirilerin ortalama sayfa sayıları Şekil-6’da gösterilmiştir.

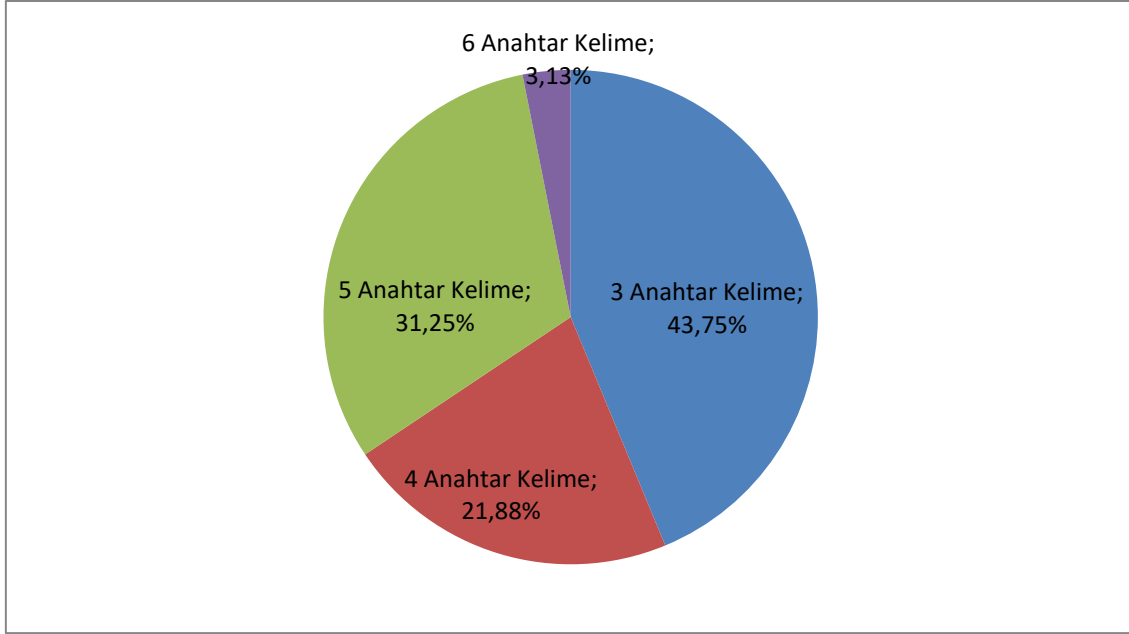

Şekil 5. Bildirilerin Ortalama Sayfa Sayıları.

Bildiriler Anahtar sayılarına göre incelendiğinde, En fazla 3 adet Anahtar Kelime tercih edildiği görülmüştür. Bildirilerin Anahtar kelime sayılarına göre yapılan analiz sonucu Şekil-6’ ve 7’de gösterilmiştir.

Şekil 6. Bildirilerin Anahtar Kelime Sayıları.

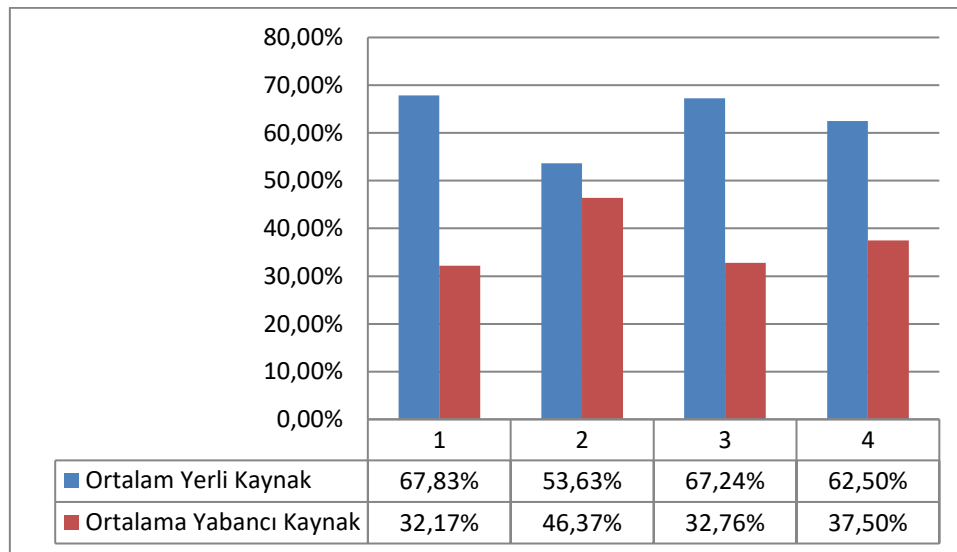

Şekil 6. Anahtar Kelime Oranları.

Son olarak bildiriler kaynakça türlerine göre incelenmiştir. İnceleme yapılmadan önce Kaynakçası bulunmayan 5 adet özet veri setinden çıkarılmıştır. Yapılan analizde çoğunlukla yerli kaynaklardan faydalandığı sonucuna varılmıştır. Kaynakça miktarları Tablo-4'te, oranları Şekil-8'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Kaynakça Miktarları.

KAYNAK	2018	2019 BAHAR	2019 GÜZ	TOPLAM	%
Yerli Kaynak	97	96	117	310	%62,50
Yabancı Kaynak	46	83	57	186	%37,50
Toplam Kaynak	143	179	174	496	
Ortalama Yerli Kaynak	12,13	9,60	13,00	11,48	
Ortalama Yabancı Kaynak	5,75	8,30	6,33	6,89	
Ortalama Kaynak	17,88	17,90	19,33	18,37	

Şekil 7. Bildirilerde Kullanılan Kaynak Oranları.

4.Sonuç

Bu çalışmada, bu güne kadar 3 kez düzenlenen Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (IMASCON)'nde yayınlanan turizm konulu bildirilerin analizlerinin yapılarak genel durumlarının sayısal olarak ortaya çıkarması amaçlanmıştır. Bu amaçla Kongreler sonrasında yayınlanan bildiri kitapları incelenmiştir. İnceleme sonucunda 27 tanesi tam metin 5 tanesi özet olmak üzere turizm konulu toplam 32 bildiriye rastlanmıştır. Zamanla Kongrelere gönderilen bildiri sayılarında az sayıda artış görülmüştür. Bu durumun IMASCON'un henüz yeni bir kongre olmasından kaynaklandığı, henüz 3 kez düzenlenen bir kongrede yıllara göre makale sayılarında anlamlı bir değişim olmasının beklenemeyeceği değerlendirilmektedir.

İncelenen bildirilerin genellikle 2 yazarlı olduğu gözlemlenmiştir. Yazarlar kurum ve ünvanlarına göre incelendiğinde Kocaeli Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencilerinin çoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun Yüksek Lisans Öğrencilerinin yayın zorunlulukları olması ve IMASCON'un Kocaeli Üniversitesi öğrencileri tarafından ulaşılabilir olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Kongreye İngilizce ve Türkçe dilindeki bildiriler kabul edilmesine rağmen çok büyük oranla Türkçe dilinde gönderim yapıldığı tespit edilmiştir.

Bildirilerin ortalama 7,5 sayfa olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum kongre şablonlarında tam metinlerin 6-8 sayfa olmasının tavsiye edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bildirilerde, genellikle 3 anahtar kelime tercih edildiği, çoğunluğu yerli olmak üzere bildiri başına 18 kaynak kullanıldığı tespit edilen diğer hususlar arasındadır.

KAYNAKLAR

- Baytok, A., Boyraz, M., & Pelit, E. (2019). Turizm İşletmeciliği Alanında Yapılan Yüksek Lisans Tezlerinin Değerlendirilmesi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 287-305. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.479290>
- Boyraz, M. (2019). *TURİZM KONGRELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ- 2018 TÜRKİYE ÖRNEĞİ*. International Marmara Social Sciences Congress (Autumn 2019), Kocaeli.
- Boyraz, M., & Sandıkcı, M. (2018). *Gastronomi bildirilerinin değerlendirilmesi: Turizm kongreleri örneği, 2013-2017*. <http://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/7938>
- IMASCON. (2019). *Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (BAHAR 2019). SOSYAL BİLİMLER BİLDİRİLER KİTABI* (Ö. Gökkaya, İ. Kılıçaslan, & B. Demir, Ed.). Kocaeli Üniversitesi.
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25, 348-349.
- Vardar, Y. (2018). Genel Kapsamlı Milli Bilim Kongrelerinin Önemi ve Gereği. *Acta Biologica Turcica*, 24(1-4), 3-5.

ŞÂFİİ MEZHEBİNİN ZİRAİ ÜRÜNLERİN ZEKÂTI HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜNÜN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDEKİ UYGULAMASI

Medeni ŞAVLI

Milli Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni
ezka_626@hotmail.com Oricd.org/0000-0003-3547-6132

Özet

Yaptığımız bu çalışmada, ilk olarak, Şafii mezhebinin zirai ürünlerin zekâtı hakkındaki görüşü ortaya konulmuş ve yeniden değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Buna bağlı olarak zekâtın konuluşundaki maksadın ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci olarak, Şâfiî mezhebinin hakim olduğu Doğu Anadolu bölgesinde zirai ürünlerin zekâtının uygulanması mezhebin görüşüne uygun olup olmadığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Son olarak, mevcut uygulama ile ilgili problemler tespit edilmiş ve bölgede bu konuda halka kaynaklık eden kişilerin görüşleri gözler önüne serilmiştir. Çünkü mezhebin konu hakkındaki teorik bilgileri ile pratikteki mevcut durum birbirini tutmamaktadır. Bu anlamda bölgede zekâtın tatbikatına kaynaklık eden kişilerin görüşlerine başvurularak konu ile ilgili bilgi toplanmıştır. Yapılan görüşmelerde kaynaklık eden kişilere Şafii mezhebinin görüşünün toplumun maslahatı açısından değerlendirilmesi istenmiş ve elde edilen veriler kayda geçirilmiştir. Bunun üzerine zaman ve mekan şartlarının değişmesiyle konunun yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacının hasıl olduğu dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Zekât, zirai ürünler, mezhep, uygulama.

RE-EVALUATING THE VIEWS OF SHAFFI SECT ABOUT AGROPRODUCT ZAKAT AND ITS PRACTICE IN THE EASTERN ANATOLIA REGION

Abstract

In the study we have carried out, firstly, the views of Shaffi sect about agroproduct zakat (alms) have been explained and re-evaluated. Secondly, it has been tried to explain whether practising agroproduct zakat is in accordance with the views of Shaffi sect in the Eastern Anatolia region where this sect is dominant. Lastly, problems related to existing practice have been detected and views of information sources for the people about this issue have been revealed. Because theoretical information of the sect about the issue and the existing case in the practice are not consistent. Data about the issue have been collected by applying for the views of those who are sources of performing zakat practice in the region. During the interview, those being of sources for carrying out the zakat practise have been asked to evaluate opinion of Shafii sect for benefit of the people and the data collected have been recorded. In this perspective, it has been understood that to re-evaluate the issue is indispensable as the conditions of time and place are changing.

Key words: Zakat (alms), agroproduct, sect, practice.

1. Giriş

Doğu Anadolu bölgesinde ağırlıklı olarak Şafii mezhebi hâkimdir. Bu anlamda bölgede zirai ürünlerin zekâtının tatbikatını Şâfiî mezhebinin konu hakkındaki görüşünün perspektifinden ele almak istedik. Ayrıca zirai ürünlerin zekâtı noktasında bölgede çarpık bir uygulamanın olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla fıkıh kitaplarında bulunan teorik bilgi ile sahadaki zekâtla ilgili pratiğin arasındaki farklılığın kaynağını araştırmaya değer bulduk. Söz konusu olan bölge sahip olduğu iklim ve yer şekillerinden dolayı buralarda çok çeşitli meyve, sebze ve hububat yetiştirilmektedir. Ancak Şafii mezhebinde bu zirai ürünlerin tamamı zekâta tabi değildir. Mezhepte bir ürünün zekâta tabi olabilmesi için bazı şartları taşıması gerekli görülmüştür. Bizde aşağıdaki başlığın altında bu konuya değinmeye çalışacağız.

2. Şafîlere Göre Zirai Ürünlerin Zekâta Tabi Olabilmesi İçin Taşınması Gereken Şartlar

Zirai ürünlerin zekâtı konusunda Şafî mezhebi keskin bir görüşe sahiptir. Bu bağlamda Şafî mezhebi, zirai ürünlerin zekâtının alınabilmesi için aşağıdaki şartların varlığını gerekli görmektedir:

- Mevcut olan ürün, insanlar tarafından ekilmiş olmalıdır.
- Ürün, hasattan sonra kurutulabilir özelliğe sahip olmalıdır.
- Ürün, kurutulduktan sonra saklanılabilir özelliği taşınmalıdır.
- Normal şartlarda zaruretin dışında insanların hayatlarını sürdürmek için kullandıkları besin maddesi olmalıdır. İleri sürülen bu şartlar, zirai ürünlerde mevcut olduğu takdirde, elde edilen mahsullerin zekâtının verilmesi vacip kabul edilir.³⁸

Şafî mezhebinin ortaya koymuş olduğu bu şartlar, sosyal adalet açısından zekâtın taşıdığı maslahatın ruhuna uymamaktadır. İleri sürülen bu şartlar coğrafi olarak göz önüne alındığında her yerde aynı sonucu doğurmaz. Çünkü toplumdan topluma ve coğrafyadan coğrafyaya besin maddeleri ve temel gıdalar değişmektedir. Ayrıca elde edilen bir mahsulün insanlar tarafından ekilip dikilmesi gibi bir şartın gerekli görülmesi anlaşılır gibi değildir. Bu şart, bir nebze olsa belki ekilen bitkiler için gerekli görülebilir. Ancak meyve türü bitkilerin bir kısmı kendiliğinden yeşerebilmektedir. Özellikle ceviz, fındık, kayısı ve zeytin gibi bitkiler bu konuda sayılabilir. Dolayısıyla elde edilen mahsullerin değer ve miktarına bakıp ona göre hüküm vermek daha uygun olur, diye düşünüyoruz.

3. Şafî Mezhebinde Zekâta Tabi Tutulan Zirai Ürünler

Şafî mezhebi, diğer mezheplerin aksine zekâta tabi olan zirai ürünleri çok sınırlı tutmaktadır. Özellikle mezhebin genel bakışına göre, sebzeler, acı bakla, susam, kimyon, frenk kimyonu, kişniş otu gibi zaruri durumlarda yiyecek maddesi olarak kullanılan ürünlerde zekât almak vacip değildir.³⁹ Burada zaruri durum kaydının konulması düşüncesi o günkü bölgenin şartlarına aittir. Zira bu tür bitkilerin birçoğu günümüzde hiçbir zaruri durum söz konusu olmadan sofralarda tüketilmektedir.

Zekâta tabi olan zirai ürünleri, belli olan gerçek kişilerin mülkü olması şart koşulmuştur. Bu anlamda mescitlere ya da başka bir şekilde vakfedilen ekin ve meyvelere, köprülere, sınırlardaki kalelere, fakirlere vakfedilen arazinin ürünlerine Şafî'nin sahih olan kavline göre zekât düşmez. Çünkü bu toprakların belli bir sahibi yoktur. Bununla beraber meralarda yetişen acı hıyar, acı elma, ebu cehil karpuzu ve dikenli çöven gibi sahipsiz olan meyvelerden de zekât alınmaz. Bu meyvelerin durumu geyik ve diğer yabani hayvanların durumuna benzetilmiştir. Dolayısıyla her iki türden de zekâtın alınmayacağı iddia edilmiştir.⁴⁰

Bütün bu şartları ileri süren Şafîler, özellikle meyvelerden sadece hurma ve üzümün zekâta tabi olduğunu söylemektedir.⁴¹ Meyvelerden sadece bu iki ürünün zekâta tabi olduğunu söylerken Rasulullah'ın (sav) şu hadisini delil olarak getirmektedirler: “Üzümün zekâtı da, hurma gibi tahmin ile alınır. Nasıl yaş hurmanın zekâtı kuru hurma ile veriliyorsa yaş üzümün zekâtı da kuru üzüm ile verilir.”⁴² Bu iki ürün bölgenin o günkü hem temel ihtiyacını karşılıyor, hem de o bölgede yetişen ürünler olduğundan söz konusu olan hadisin sadece zekâtın bu iki üründe farz olduğunu gösterme noktasında yeterli delil sayılmayacağı kanaatindeyiz. Zekât ibadetinin ruhuna göre hareket edilecekse, bu durumda, insana fayda sağlayan her ürün nisaba ulaşma şartı ile zekâta tabi tutulmalıdır.

Şafî mezhebinin bir diğer delili ise, bu iki meyvenin Hicâz bölgesinde yiyecek maddesi olarak kullanılması ve saklanılabilir özelliğine sahip olmasıdır.⁴³ Burada konuyu Hicaz bölgesi ile

³⁸ Maverdî, Ebul Hasan Ali b. Muhammed (450/1058), *el-Havi'l-Kebir fî Fıkh-i Mezhebi İmam Şafî ve Şerhu Muhtesârü Müzenî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1994, III, 241; Ebî Şüca, Ahmet b. Hüseyin, *Şerhu'l-İbn Kasım*, Salih Bilici Kitap Evi, İstanbul, ts. 29.

³⁹ Nevevî, Ebu Zekeriyâ, *Kitabü'l-Mecmû Şerhü Muhezzeb*, Mektebetü'l-İrşad, Cidde, ts, V, 470.

⁴⁰ Şafî, Muhammed b. idris (204/819), *el-Umm*, I-IX, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1971, II, 46; Şirbînî, Şemsüddin b. Muhammed el Hatib (977/1570), *Muğni'l-Muhtaç*, I-IV, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2006, I, 382.

⁴¹ Maverdî, *el-Havi*, III, 234.

⁴² Ebu Davud, Zekât, 13; Tirmizî, Zekât, 17; Nesai, Zekât, 100.

⁴³ Maverdî, *el-Havi*, III, 234.

sınırlandırmanın amacı nedir? Gerçekten anlaşılmıyor. Zira bu bölgede temel gıda özelliğini taşımayan bir ürün, haliyle başka bir bölgede asli yiyeceklerden olabilir. Temel ve asli gıdaların bölgeden bölgeye ve toplumdan topluma değiştiği bir gerçektir. Bu anlamda mezhebin bu konudaki görüşüne katılmak mümkün gözükmemektedir. İslam toplumunda sosyal adaletin yerleşmesinin en önemli sacayağı, hiç şüphesiz zekât kurumudur. Zekâta tabi olan zirai ürünler ise bu kuruma en büyük gelir getiren kaynaklardan biridir. Dolayısıyla bu ürünlerdeki zekâtın varlığını, sadece bir bölgenin şartlarına bağlamanın doğru olmadığını düşünüyoruz.

Şafii mezhebine göre hurma ve üzüm meyvelerinin haricinde incir, elma, ayva, nar, şeftali, ceviz, badem ve erik gibi meyveler ise zekâta tabi değildir.⁴⁴ Çünkü bu meyveler, üzüm ve hurma gibi zaruret dışında sürekli yenen ve saklanılabilen bir özellik taşımamaktadır. Ayrıca hurma ve üzüm, insanlara olan menfaatleri açısından da diğer meyvelerden farklı bir özelliğe sahiptir.⁴⁵ Fakat zeytin konusunda ise, İmâm Şâfiî'nin iki farklı görüşü söz konusudur. Kadim (eski) görüşüne göre zeytin de zekâta tabi olan bir bitkidir. Bunun dayanağı ise halife Hz. Ömer (ra)'ın zeytinin yağından onda bir zekât aldığı gösterilir.⁴⁶ Bir diğer dayanak ise, İbn Abbas'tan da gelen bir rivayete göre zeytinin zekâta tabi olan meyvelerden biri kabul edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında zeytinden yağ çıkartıldığında Hz. Ömer'in kavline göre caizdir. Çünkü yağ zeytinden daha faydalı olup zekâtının alınması bakımından daha evladır. Ancak İmâm Şafii'nin cedid (yeni) görüşüne göre zeytinin zekâtı verilmez. Çünkü zeytin zaruret dışında sürekli yenilen bir meyve olarak kabul edilmiyor. Bu açıdan sebzelere benzetilmiştir. Sebzelere zekât düşmediğine göre zeytine de zekât düşmez, düşüncesi hâsıl olmuştur.⁴⁷ Zeytin ile sebzeler arasında yapılan kıyasta gösterilen illetin sağlam bir temel teşkil etmediğini düşünüyoruz. Bugün yaş üzüm toplum tarafından meyve, kuru üzüm ise çerez niyetine tüketiliyor. O zaman üzümün de zekâtı olmamalıdır. Ayrıca zeytin en azında bizim bölgemizde sofranın vazgeçilmezidir. Hatta üzümünden daha çok tüketilmektedir. Bir ürünün zekâta tabi olup olmamasının illeti, bölgeye göre temel gıda özelliğini taşıması değil, taşıdığı ekonomik değer olmalıdır.

Şâfiî mezhebine göre zeytinin zekâta tabi olmadığını bir başka delili ise Kur'an'ın şu ayetidir: “Birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur.”⁴⁸ Bu ayette nar ve zeytin beraber zikir edilmiştir. Zekâta tabi olmadığı halde narın, zeytin ile beraber kullanılması açısından meseleye bakıldığında, zeytine zekâtın düşmediğini göstermektedir.⁴⁹ Narın zekâta tabi olmadığı delili nedir? Ayrıca, narı zeytine kıyaslayıp her ikisinden de zekâtın alınması, toplumun maslahatı açısından daha uygun düşer. Şâfiîler'in burada yürüttükleri kıyas, namaz ve kurban hakkındaki görüşleri ile çelişmektedir. Bu bağlamda Kur'an'da zeytin ve narın beraber zikredilmesi ikisinin de aynı hükmü almasını gerektirmez. Zira Kur'an'da namaz ve kurban beraber zikredilmesine rağmen Şâfiîler, namazın yanında kurbanı sünnet olarak telakki etmişlerdir. Benzer bir durum diğer mezhepler tarafından uygulanmıştır. Bu konuda en güzel örnek ise hac ve umredir. Bu iki ibadet Kur'an'da beraber geçtiği halde hac farz, umre ise sünnet olarak addedilmiştir.⁵⁰

Bunların dışında özellikle incir ve zeytin de kurutularak saklanılabiliyor. Bugün teknolojinin gelişmesiyle hemen hemen her çeşit meyve saklanılabiliyor. Bütün bunlar bazı şartların değiştiğini göstermektedir. İslâm hukukunun diğer alanlarında olduğu gibi bu konuda da şartların değişmesiyle zekâta tabii olan ürünler de yeniden bir değerlendirmeye tabii tutulabilir. Dolayısıyla şartların değişmesiyle hurma ve üzümün dışındaki diğer meyvelerin de zekâta tabi tutulması mümkün olabilir. Kanaatimizce, Şafii mezhebinin meyveler hakkındaki görüşleri mezhebin genel kabul görmüş usulüne de uymuyor. Çünkü Şafii mezhebinde temel kaynaklar Kur'an-ı Kerim ve sünnet kabul

⁴⁴ Maverdî, *el-Havi*, III, 241.

⁴⁵ Zuhaylî, Muhammed, *el-Mu'temed fi'l-Fıkhi's-Şâfiî*, Dâru'l Kalem, Dımaşk, 2011, II, 55.

⁴⁶ Kalyubî, Şihâbuddin Ahmet b. Selamet, *Hâşiyetü ala Minhacü't-Talibin*, Matbaatu Mustafa el-Halebî, yy, 1956, II, 20.

⁴⁷ Nevevî, *el-Mecmu*, V, 432.

⁴⁸ Enam, 6/141.

⁴⁹ Kurtubî, Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr, *el-Câmiu li Ahkami'l-Kur'an* Thk: Abdullah b. Abdülmuhsin et Türkî, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2006, IX, 60.

⁵⁰ İbn Rüşt, Muhammed b. Ahmet, *Bidâyetü'l-Müctehit Nihâyetü'l-Muktesit*, Dâru'l Kalem, Beyrut 1988, I, 321.

edilir. Temel kaynaklarda hükmü bulunmayan bir mesele, bu kaynaklarda hükmü mevcut olan meseleye kıyaslanır. Fakat zirai ürünlerin zekâtında söz konusu olan bu yönteme başvurulmamıştır. Yani birbirlerine benzeyen zirai ürünlerin kıyaslanmasına gidilmemiştir.

Hububatlar konusunda Şâfiî mezhebinin görüşü diğer ürünler hakkındaki görüşlerine rağmen daha geniş olduğu söylenebilir. Bu anlamda Şâfiî mezhebinin hububatlar hakkında serdettikleri görüşlerin perspektifi şöyledir: Bir ürünün zekâta tabi olabilmesi için arpa, buğday, pirinç, darı, bakla, mercimek, fasulye, leblebi, mısır, nohut gibi istenilerek yenilen ürün olmalıdır.⁵¹

Daha önce ifade edildiği üzere Şâfiîler'e göre tarlada yetişen bitkilerden salatalık, kabak, karpuz, şeker kamışı, yonca ve sebzeler gibi ürünlerde zekât alınmaz.⁵² Bu zirai ürünlerin zekâta tabi olmadığının delili ise Resulullah'ın (sav) hadisidir. Mu'âz'dan gelen bir rivayete göre, Resulullah'a (sav) gönderdiği bir mektupta sebzelerin zekâtı hakkında bilgi almak istemiştir. Bu mektuba karşılık Resulullah (sav) da: “*Onlardan bir şey (zekât) yoktur,*”⁵³ şeklinde cevap vermiştir.

Ancak Beyhâkî (458/1065), Şâfiîlerin delil olarak gösterdikleri bu hadsileri bir bütün olarak rivayet ettikten sonra hadislerin tümünün mürsel⁵⁴ olduğunu söylemektedir. Ancak söz konusu olan hadisler, muhtelif yollardan rivayet edile gelmiştir. Bu bağlamda hadislerin farklı yollardan rivayet edilmeleri, bu rivayetlerin birbirlerini destekler mahiyette olduğunu göstermektedir. Bununla beraber sahabe sözleri (ra), Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Aîşe (ra) den gelen rivayetler bu hadisleri geçerlilik bakımından desteklemektedir.⁵⁵ Hadis usulü açısından her ne kadar bu hadisler teker teker zayıf görünse de, anlam açısından birbirlerini destekledikleri için sıhhat dereceleri yükselmiş olur. Dolayısıyla Şâfiî mezhebi bunları delil olarak kabul edip, sebzelerden zekâtın alınamayacağı görüşünü benimsemiştir.

Buraya kadar ortaya koymaya çalıştığımız konu, Şâfiîler'in zirai ürünlerin zekâtı hakkındaki görüşü oldu. Bundan sonra mezhebin hâkim olduğu bölgemizde pratikte mezhebin görüşünün ne kadar uygulanıp uygulanmadığı konusu olacaktır.

4. Doğu Anadolu Bölgesinde Zekâtın Uygulanması İle İlgili Problemler

Bölgede zirai ürünlerin zekâtı ile ilgili elde edilen bilgilere dikkat edildiğinde ekilen ve dikilen zirai ürünlerin zekâtı noktasında halkın bazı problemler yaşadığı bir gerçektir. Özellikle bu problemin kendini zekâtın uygulaması noktasında gösterdiği aşikârdır. Bu anlamda toplumun içinde mevcut olan genel kabule göre sadece hububatlar zekâta tabidir. Hububatların dışında mevcut olan diğer zirai ürünler zekâta tabi tutulmamaktadır. Öteden beri gelen bu düşünce ve uygulama şeklinden dolayı zekâtın asıl ibadet anlamı bir tarafa bırakılmış, uygulana gelen adet ibadet niyeti ile tatbik edilmiştir. Bir kısım ziraatçı ile yapılan görüşmelerin sonucunda konu ile ilgili yeterli bilginin olmadığı anlaşılmış halkın bilgilendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Konu ile ilgili var olan problemlerden biri de, zekâta nisap meselesidir. Sözelimi zekâtın varlığı için gerekli olan nisap⁵⁶ miktarının ne olduğu neredeyse bilinmiyor. Hakim olan genel kanaat, elde edilen ürünlerin onda birini zekât olarak vermektir. Bu açıdan bakıldığında halkın çoğunluğu Şâfiî mezhebine mensup olmasına rağmen nisap konusunda Ebû Hânîfe'nin görüşünü tatbik etmektedir. Oysa Şâfiîler'e göre nisap miktarına ulaşmayan bir ürüne zekât düşmez. Ancak Ebu Hanife'nin görüşü tam bu görüşün aksinedir, denilebilir. Zira Ebû Hanife, yerden çıkan tüm ürünlerin zekâta tabi

⁵¹ Nevevî, *el-Mecmu*, V, 468; Zuhaylî, *el-Mu'temed*, II, 57.

⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, II, 46; Maverdî, *el-Havî*, III, 231.

⁵³ Nevevî, *el-Mecmu*, V, 468.

⁵⁴ Mürsel hadis: Tabîi'nin, sahabeyi atlayarak Hz. Peygamber'e (sav) izafe ettiği hadistir. Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedindeki inkıta (kopukluk) dır.

⁵⁵ Nevevî, *el-Mecmu*, V, 468.

⁵⁶ Nisap: Zekât gibi bazı vecibelerin, vücubuna alamet olmak üzere Şâri Teâlâ tarafından konulan belirli miktarlardır. Zekât konusunda nisab, asgarî zenginlik sınırı olarak da tanımlanmaktadır. Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, 457. Zekâtın vücübunu gerektiren miktar, şeklinde de tanımlanmıştır. Nezih Hammâd, *İktisadi Fıkıh Terimleri*, Trc: Recep Ulusoy, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, 268.

olduğunu söylemiş ve bu ürünlerin zekâtı için nisap miktarını dahi şart koşmamıştır.⁵⁷ Haddizatında halk bilinçli bir şekilde Ebu Hanife'nin bu görüşünü tercih edip uygulama noktasında ona uyarsa problem teşkil etmez. Ancak bilmeden bunu yapmaları konu ile ilgili problemlerin var olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Hanefi mezhebine ait böyle bir görüşün varlığından haberdar olduklarına inanmak mümkün değildir. Zira sınırlı sayıda da olsa kendilerine bu konu hakkında soru sorulan kişiler olumsuz cevap vermişlerdir

Zekâtın tatbikatı ile ilgili elde edilen bilgilere bakıldığında verilen zekât miktarı ve şekli Ebû Hanife'nin görüşüne denk düşmektedir. Ancak hangi malların zekâta tabi olduğu meselesine gelince mevcut uygulama imamın görüşüne muhalif duruyor. Öte yandan halkın bu konuda Şâfiî mezhebine uydukları da söylenemez. Çünkü daha önce geçtiği üzere Şâfiî mezhebine göre birçok ürün zekâta tabi olmasına rağmen halk sınırlı birkaç ürünün zekâtını vermektedir.

Zirai ürünlerin zekâtı hakkında bir başka problem ise, enerji, sulama, gübreleme, ilaçlama, tohum bedeli ve işçilik masrafları gibi konulardır. Normal şartlarda bu gibi masrafların zekâta tabi olan maldan düşürülmesi gerekmektedir.⁵⁸ Ancak halkın bu konuda da bilgi sahibi olduğu söylenemez. Normal şartlarda zirai ürünlerin zekâtını verenler de bu gibi masrafları elde edilen mahsullerden çıkarmamaktadır. Bu da gösteriyor ki bölge halkı bu konuda yeterli bilgiye sahip değildir.

Zirai ürünlerin birçok çeşidi olmasına rağmen sadece hububatın zekâtının verilmesi anlaşılır gibi değildir. Bunun dışında sebze, meyve ve bakliyatın zekâtı verilmemektedir. Hâlbuki halkın bağlı bulunduğu Şâfiî mezhebi, hububatın dışında meyvelerden hurma ve üzümde olduğu gibi ayrıca bakla, fasulye, mercimek, nohut, mısır vb. ürünlerde de zekâtı şart koşturmaktadır.⁵⁹ Fakat toplumda var olan genel kabul ve tatbikat tüm bu bitkileri zekâtın dışında bırakmıştır.

Bölgede bir diğer problem hars meselesidir. Çünkü harsın⁶⁰ (tahminde bulunmak) ne olduğu noktasında halkın malumat sahibi olduğu söylenemez. Harsın kimin yapacağı ve ne zaman yapacağı konusu ise başka bir bilinmezlik. Ayrıca bu konuda tahmincinin devlet gibi bir mekanizma tarafından görevlendirilmediği takdirde durum tespitin nasıl yapılacağı meselesi ortaya çıkar.

Yukarıda saydığımız tüm bu bilinmezliklerin içinde bulunduğu bir toplumda, zirai ürünlerin zekâtı noktasında sağlıklı bir uygulamanın var olması beklenemez. Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise bölge halkı salt mezhepçi bir yaklaşımla uygulamada bulunduğu takdirde zekâtın sosyal adalet özelliğinin kayıp olmasıdır. Bu bağlamda konu değerlendirildiğinde neticede farklı problemler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, az miktarda hububat mahsulü olan bir çiftçi bunun zekâtını veriyor; ancak elma, fındık, şekerpancarı, fıstık, ceviz, kayısı, erik, sebze ve diğer meyveler gibi parasal değeri yüksek olan ve bu konuda yüklü miktarda satım yapan bir kişi ise bu ürünlerin zekâtını vermiyor. Bu uygulama üreticilerin zihninde soru işareti bırakıyor. Çünkü mahsulü az olan zekât veriyor fakat yüklü miktarda zirai mahsulü olan vermiyor. Bu durum aynı zamanda insanların dinden soğumalarına sebep oluyor. Çünkü görünüşte adaletsiz bir uygulama söz konusudur.

Netice itibari ile bölgede az da olsa bu uygulamayı sorgulayan insanlar vardır. Onlar elde edilen mahsulün parasal değerine bakarak mevcut olan uygulamanın yerinde olmadığını söyleyebiliyorlar. Hububat ve bakliyatın sınırlı olarak yetiştirildiği bu bölgede diğer mahsullerin zekâtı verilmezse buradaki fakirlerin ihtiyaçları nasıl karşılanacak? Sosyo-ekonomik açıdan bu kadar önem arz eden bir konuda salt mezhepçi bir düşünce ile yaklaşmak kesinlikle doğru değildir ve ekonomik açıdan bir

⁵⁷ Merğinanî, *el-Hidaye*, II, 242.

⁵⁸ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 508; Hısnî, Takyüddin Ebubekir b. Muhammed b. Abdülmü'min, *Kifâyetü'l-Ehyâr fi Halli Gayeti'l-İhtisâr*, Thk: Abdülkadir Arnavutî, Dâru'l Besâir, Dimaşk 2001, I, 224.

⁵⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, II, 46; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 513; Remlî, Muhammed b. Ebil Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihabuddin (1004/1595), *Nihayetü'l-Muhtac*, I-VIII, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1984, III, 70.

⁶⁰ Hars: Lügat bakımından zanna dayanan söz demektir. (İbrahim Enis ve dğr., *Mucemü'l-Vasit*, Mektebetü'ş-Şuruku Düveliye, yy, 2004, 2227) Terim olarak, henüz tarlada/ağaçta olan mahsulü zekât matrahı olmak üzere tahminen belirlemektir. Harsan satış, ölçüp tartmadan tahmini olarak satış, demektir. (Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, 182).

çözüm getirmez. Bu bağlamda zengin ve fakir arasında oluşacak maddi ve manevi bağın gerçekleşmesi için mutlaka diğer mezheplerin de bu konu hakkındaki görüşlerine başvurulmalıdır.

5. Bölgede Halka Kaynaklık Eden Kişiler ve Zekâtın Uygulaması İle İlgili Bu Kişilerin Görüşleri

Yukarıda geçtiği üzere zirai ürünlerin zekâtının tatbikatı noktasında bazı problemlerin varlığından söz edildi. Bu problemleri azda olsa çözmeye çalışan ve özellikle zekâtın uygulaması hususunda halka kaynaklık eden birçok kişi yer almaktadır. Söz konusu olan kişiler ve zekâtın tatbikatı ile ilgili düşüncelerini aşağıda ortaya koymaya çalışacağız. Yapılan görüşmeler sonucunda konu ile ilgili ortaya konulan yaklaşımları şöyle sıralamak mümkündür:

5.1. Gelenekçi Yaklaşım

Özellikle mezhebe aşırı olarak bağlı olan bu görüşün sahiplerine göre nelerin zekâtının verilir verilmeyeceği Şâfiî mezhebince belirlenmiştir. Bu kişilere göre, her mezhep mensubunun kendi mezhebinin görüşüne bağlı kalması farzdır. Kitap ve sünnete aykırı da olsa mezhebin görüşüne bağlı kalmayı daha evla kabul ederler. Müntesibi olunan mezhebin bir görüşünü alıp diğer görüşlerini almamak uygun değildir. Eğer bir mezhebe bağlı olunacaksa her konuda bağlılığın olması şarttır. Bu bağlamda ibadetlerin edasında farklı mezheplere göre hareket etmeyi caiz görmezler. Aynı düşünce konumuz olan zirai ürünlerin zekâtının tatbikatı noktasında da geçerlidir. Dolayısıyla zirai ürünlerin zekâtı ancak bağlı bulunan mezhebin görüşüne göre verileceğini iddia ederler. Diğer zirai ürünlerin miktarı ne kadar çok olursa olsun ya da ekonomik değeri ne kadar yüksek olursa olsun zekâtı verilmez ve içinde fakirlerin hakkı da yoktur, görüşü hâkimdir.

Konu ile ilgili en katı ve sert olan kesim bu görüş sahipleridir denilebilir. Nassların zahirine ve bağlı bulunan mezhebin görüşüne bakarak sonuca gitmeye çalışmaktadırlar. Bu konuda şeriatın maksadına bakmadan salt gelenekçi bir yaklaşımla çözümünü tercih ederler. Bu tür yaklaşım tarzlarından dolayı toplumda öyle bir genel kabul oluşmuş ki, ibadetlerin edasında başka mezheplere uymak, yanlış ve günah addedilmektedir.

Bu bakış açısının elbette bazı doğruları mevcuttur. Örneğin, avam birkaç mezhebe göre hareket ederek ibadetlerini eda edemez. Çünkü bu durum kafa karışıklığına sebep olabilir. Ancak, farklı mezheplerin görüşleri hakkında bilgi sahibi olunursa istenilen mezhebe göre hareket edilebilir. Elbette avamdan böyle bir netice beklemek abesle iştigal olur. Fakat bu tür sıkıntılara rağmen zirai ürünlerin zekâtı istisna edilebilir. Zira benzer meseleler diğer ibadetlerin uygulamaların da vardır.

5.2. Maslahatçı Yaklaşım

Bu görüş sahiplerine göre, mutlaka toplumun maslahatı gözetilmelidir. Bu anlamda mezhep gözetilmeksizin konu ile ilgili en geniş düşünceye sahip olan taraf hangisi ise o tercih edilmelidir. Özellikle zirai ürünlerin zekâtı hakkında Ebû Hanife'nin görüşü tercihe şayan görülür. Bununla beraber elbette İmâm Şâfiî'nin görüşüne de saygı gösterilmesi gerektiğini söylerler. Ancak fakir ve zenginler arasındaki ekonomik açığı kapatmak için, farz olan zekât verme ibadetini kurumsal olarak sonuna kadar işletilmelidir. Netice itibari ile mesele hangi mezhebin ne söylediği değil, İslâm hukuku çerçevesi içerisinde fakir ve muhtaçların haklarının gözetilmesidir.

İkinci görüş sahiplerine bakıldığında daha esnek davrandıkları bir gerçektir. Fakirlik potansiyelinin eritilmesi ve ayetin ifadesiyle sermayenin belli kişiler arasında dolaşmaması⁶¹ için bu görüş tercihe şayandır. Zira meseleye mezhepçi bir kaygı ile bakmak en büyük yanlış olsa gerektir. Zekât ibadetinin maksatı açısından yeniden değerlendirmeye tabi tutulması daha uygun olacak kanaatindeyiz.

5.3. Serbest Yaklaşım

Bu görüşün sahipleri, dini konuların tamamında olduğu gibi zekâtın tatbikatı konusunda da bir mezhebe bağlı kalınmasını yeterli görürler. Ancak konu ile ilgili mezhep tayininde herhangi bir kayıt

⁶¹ Haşr, 59/7.

koymazlar. Diğer bir ifade ile zekâtın tatbikatı noktasında yapılan uygulama bir mezhebin görüşüne isabet ederse istenilen maksadın hâsıl olacağını söylerler. Bu uygulamada mezhep seçerken herhangi bir sıra gözetilmez. Yani toplumun maslahatı açısından hiç bir mezhebe öncelik tanımazlar.

Bunların dışında konu ile ilgili kendilerine yöneltilen sorulara karşı tepkisel bir duruş sergileyenlerin varlığı da az değildir. Örneğin, “Her şey haledildi de zekâtın tatbikatı mı kaldı?” deyip dinin tahrif edileceği zehabına kapılarak görüş beyan etmekten çekinenler de vardır.

Sonuç olarak zekât müessesesinin hem ibadet hem de sosyal yardımlaşma açısından önemi halka anlatılmalıdır. Zekâtın niçin ve nasıl verilmesi gerektiği konusunda halkın bilinçlendirilmesi elzemdir. Bu itibarla fakirlik potansiyelini eritmek için tüm ürünlerin zekâtının verilmesi şarttır. Gerektiğinde bu konuda kıyas kuralı sonuna kadar işletilerek çözüm üretilmesi en güzel yol olacaktır. Madem Şafii mezhebine sıkı bir bağlılık vardır, o zaman mezhebin ictihat noktasındaki olmazsa olmazı olan bu yöneme yönelmek en uygun yol olacaktır. Bunun en güzel örneği, zekâta tabi tutulmayan meyveler, hadise göre zekâtın farz olduğu hurma ve üzüme kıyaslanmasıdır.

Özellikle mezheplere bağlılık noktasında aşırılığın varlığı anlaşılır gibi değildir. Bununla beraber mezheplerin görüşlerini nassın mesabesine çıkarmak küllen yanlıştır. Çünkü ictihad dinamiktir. Somut bir örnek verirse, İmam Şafii’nin kadim (eski), cedid (yeni) görüşleri bunun en güzel ifadesidir. İmamın bu şekilde farklı ictihatta bulunmasının temel sebebi mevcut olan o günün şartlarıdır. Bu anlamda ezmanın değişmesi ile ahkâmın değişebileceği kuralının sürekli hatırlanması ve hatta hatırdan tutulması bir gerekliliktir.

SONUÇ

İslam hukukunda yapılan birçok çalışmanın ve ortaya konulan ictihadın aslında toplumda bir karşılığının yani uygulamasının olmadığı bir gerçektir. Yapılan çalışmaların kitapta saklı kalmaması için toplumun bir şekilde söz konusu olan bilgilerden haberdar olması gerekir. Teorik bilgi ile pratiğin aynı şeyi ifade etmediğinin en somut örneği, ele aldığımız Şafii mezhebinin zirai ürünler noktasındaki görüşü ve bölgemizdeki tatbikatıdır. Maalesef yapılan diğer ibadetler gibi zekâtın ödenmesi hususunda da toplumun bilinçli olduğu söylenemez. Dolayısıyla topluma bir şekilde yerleşmiş bazı uygulamaların aslına bakılmadan yerine getirildiği bir gerçektir. Bu anlamda toplum tarafından birçok ibadetin teorik bilgilerden ve bağlı bulunan mezhebin görüşlerinden farklı eda edildiği sonucu ortadadır.

Bölgede çarpık bir zekât tatbikatının varlığı inkâr edilemez. Bununla beraber konu ile ilgili Şafii mezhebinin görüşü toplumun sosyo-ekonomik açısından maslahatını gözetmediği de bir gerçektir. Şafiiler, zekâta tabi tutup ya da tutmadıkları ürünler için ortaya koydukları deliller ve gösterilen illetler yeterli görülmemektedir. Dolayısıyla delil olarak gösterilen hadislerin mutlaka vürud sebepleri, ne zaman ve kime söylendiği detaylı olarak araştırılmalıdır.

Eğer zekâtın teşri sebebinin ruhuna göre davranılacaksa, ürünleri zekâta tabi tutma noktasında Hanefilerin, elde edilen ürünlerin nisap açısından durumu ise Şafiilerin görüşü tercih edilmelidir. Çünkü Hanefilere göre her türlü zirai ürüne zekât düşer. Ancak hâsıl olan maldan zekât miktarını çıkarmak için nisap şartı aranmaz. Şafiiler ise zekâtı verirken nisabı şart koşmalarına rağmen, zekâta tabi olan ürünlerin sayısını gayet düşük tutmaktadırlar. Bu ise zekâtın konuluş hikmetine pek uygun sayılmıyor. Zekâtın konuluş maksadı ve toplumun maslahatı dikkate alınarak hareket edilmelidir. Dolayısıyla zirai ürünleri zekâtı ile ilgili hadislerin vürut sebeplerine bakıp konuyu yeniden değerlendirmeye tabi tutmak gerekli görülmektedir.

Kaynakça

- Cezerî, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (Trc, Mehmet Keskin), Çağ Yayınları, İstanbul, 1990.
Ebû Şücaâ, Ahmet b. Hüseyin, *Şerhü İbn-i Kasım*, Salih Bilici Kitap evi, İstanbul, ts.
Ebû Dâvut, Süleyman b. el Eş’as el Ezdi es Sicistâni (275/888), *es Sünen*, Dâru İhyau’s Sünne, Beyrut, ts.
Hısnî, Takyüddin Ebubekir b. Muhammed b. Abdülmü’min, *Kifâyetü’l Ehyâr fî Halli’ Gayeti’l ihtisâr*, Thk: Abdülkadir Arnavutî, Dâru’l Besâir, Dimaşk, 2001.

- İbrahim Enis ve dğr., *Mucemü'l Vasit*, Mektebetü's Şuruku Düveliye, yy., 2004.
- İbn Rüş, Muhammed b. Ahmet, *Bidâyetü'l Müctehit Nihâyetü'l Muktesit*, Dâru'l Kalem, Beyrut, 1988.
- Kalyubî, Şihâbuddin Ahmet b. Selamet, *Hâşiyetü ala Minhâcü't Talibin*, Matbaatu Mustafa el Halebî, yy., 1956.
- Karadâvî, Yusuf, *Fıkhu'z Zekât*, I-II, el Mektebetü Vehbe, Kahire, 2003.
- Kurtubî, Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Ebi Bekr, *el Câmiu li Ahkâmi'l Kûr'an*, Thk: Abdullah b. Abdülmuhsin et Türkî, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2006.
- Maverdî, Ebul Hasan Ali b. Muhammed (450/1058), *el-Hâvi'l Kebir fî Fıkh-i Mezhebi İmam Şafî ve Şerhu Muhtesârü Müzenî*, Dâru'l Kütübü'l İlmiye, Beyrut, 1994.
- Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.
- Mergînânî, Burhaneddin Ebu'l Hasan Ali b. Ebû Bekir (592/1196), *el Hidâye Şerhu Bidâyeti'l Müptedî*, I-IV, Dâru'l Fıkr, Beyrut, ts.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şu'ayb (279/892), *Sünenü'n Nesai*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nevevî, Ebu Zekeriya Muhyiddin b. Şeref (676/1277), *Kitabü'l Mecmû Şerhü Muhezzeb*, I-XX, Mektebetü'l-Drşad, Cidde, ts.
- Nezih Hammâd, *İktisadî Fıkıh Terimleri*, (Çev: Recep Ulusoy), İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Şafî, Muhammed b. idris (204/819), *el-Umm*, I-IX, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 1971.
- Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Muhammed el Hatib (977/1570), *Muğni'l Muhtaç*, I-IV, Dâru'l Hadis, Kahire, 2006.
- Tirmizî, Ebû İshak b. İsa b. Sevre (279/892), *el Camiu's Sahih*, I-V (Thk. M. Fuat Abdalbaki), İstanbul, 1992.
- Remlî, Muhammed b. Ebi Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihabuddin (1004/1595), *Nihayetü'l Muhtac*, I-VIII, Daru'l Fıkr, Beyrut, 1984.
- Şirâzî, Ebu'l İshak İbrahim b. Ali (472/1079), *el Muhezzeb*, I-II Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1992.
- Zeydan, Abdülkerim, *el-Medhal li Dirâseti'l Şeriati'l İslamiyye*, müessesetü'r-Risale, Beyrut, 2002, 184.
- Zuhaylî, Muhammed, *el Mu'temed fî'l Fıkhi's Şafî*, Dâru'l Kalem, Dımaşk, 2011.

TÜRKİYE’DE POLİS ÖZEL GÜVENLİK İŞBİRLİĞİ ÖRNEĞİ-KAAN: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Uğur DEMİRCİ

Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı
ugurdemirci@egm.gov.tr

Özet

Polis özel güvenlik işbirliği Dünyada, gerek uygulamacılar gerekse de akademisyenler tarafından son dönemde önemle üzerinde durulan bir olgudur. Bu kapsamda, çeşitli ülkelerde çeşitli amaçlarla birçok polis özel güvenlik işbirliği projesi gerçekleştirildiği görülmektedir. Geliştirilen bu projelerin, özel amaçlarının başarılmasının yanında, örgütlerin etkinlik ve verimliliklerinde etkili olabilecek birçok iş tutumunun çalışanlara kazandırılmasında da etkili olduğu bilinmektedir. Dünyada ortaya konmuş olan polis özel güvenlik işbirliği projeleri incelendiğinde her birinin kendine özgü şartlarda ve kendine özgü amaçlarla gerçekleştirilmiş oldukları görülmektedir. Yapılan alan yazın incelemesi ve alınan uzman görüşleri doğrultusunda Türkiye’deki polis özel güvenlik işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığı ve geliştirilmesi için gerekli şartların bulunduğu değerlendirilmiştir. Bunun üzerine Türkiye’deki mevcut önleyici güvenlik hizmetlerinin etkinliğini artıracak polis özel güvenlik işbirliğini sağlamak amacıyla araştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Araştırma eylem araştırması şeklinde desenlenmiştir. Araştırmanın verileri Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı’nda görev yapan polis yöneticileri ile Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve İstanbul’da görev yapan polis ve özel güvenlik görevlilerinden toplanmıştır. Veri toplama araçları araştırmacı günlüğü, yarı yapılandırılmış görüşme formları, istatistik formları, katılımcıların gözlemleri ve informal tartışmalardır. Veri analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genel önleyici hizmetlerin etkinliğini artıran, ölçülebilir ve denetlenebilir bir polis özel güvenlik işbirliği sağlayacak mekanizma oluşturulmuştur. Ayrıca araştırma kapsamında, bu ve benzeri projelerde uygulamacılara rehber olacak bir süreç akış şeması ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda, polis ile özel güvenlik görevlileri arasında oluşturulan iletişim sürecinin önemine de vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Polis, özel güvenlik, polis özel güvenlik işbirliği, eylem araştırması

POLICE PRIVATE SECURITY COOPERATION CASE IN TURKEY-KAAN: AN ACTION RESEARCH

Abstract

Police private security cooperation is a phenomenon that has been emphasized recently by both practitioners and academics. In this context, it is seen that many police private security cooperation projects have been carried out for various purposes in many countries. It is known that these developed projects are effective not only in achieving their specific goals, but also in gaining many job attitudes that can be effective in the effectiveness and efficiency of organizations. When the police private security cooperation projects that have been conducted around the world are examined, it is seen that each of them has been carried out under unique conditions and with its own specific purposes. In accordance with literature review and expert opinion, it has been evaluated that in Turkey police private security cooperation is not adequate, and it should be improved. Hence, it was decided to conduct a research which aims to enhance police private security cooperation that improves the effectiveness of current crime prevention services in Turkey. The research was designed as action research. The research data were collected from the police supervisors working in the Private Security Supervision Department and the police and private security officers working in Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir and İstanbul. Data collection tools are researcher diary, semi-structured interview forms, statistical forms, participants' observations, and informal discussions. Descriptive analysis was used in data analysis. As a result of the research, a mechanism that will provide a measurable and auditable police private security cooperation that increases the effectiveness of crime prevention services has been established. In addition, a process flow chart that will guide the practitioners in these and similar projects has been presented. As a result of the research, the

importance of communication process between the police and private security officers was also emphasized.

Keywords: Police, Private Security, Police Private Security Cooperation, Action Research

1. GİRİŞ

Tümüyle devletlerin tekelinde ve inisiyatifinde bulunan güvenliğin özelleştirilmesi polislik açısından en önemli gelişme olmuştur (Prenzler ve Sarre, 2012: 150). Bu özelleştirmenin ortaya çıkması ve özel güvenliğin gelişiminde birçok piyasa unsuru rol oynamıştır. Mülk sahipleri için kanuni olarak zorunlu hale getirilen işçi, müşteri ve ziyaretçi güvenliği, güvenlik teknolojilerindeki gelişmeler, 1960-1990 yılları arasında birçok ülkede oluşan yüksek refah ve özgürlük neticesinde suçlarda meydana gelen artış (van Dijk, 2008; Kennedy, 1995) ve polise ayrılan bütçenin sınırlılığı (Morley and Fong, 1995; Stewart, 1985) özel güvenliğin ortaya çıkarak hızla gelişmesine sebep olan unsurlar arasında sayılmaktadır. Özellikle suç oranlarındaki artış kamusal polisliğin sınırlı olduğu tartışmalarına yol açarak “kendi kendini koruma” çerçevesinde yeni bir güvenlik kültürü oluşmasına yol açmıştır (Sarre ve Prenzler, 2009; van Dijk, 2008). Tüm Dünyadaki bu güvenlik talepleriyle birlikte günümüzde özel güvenlik gelişerek büyük bir sektör haline gelmiştir. Öyle ki birçok ülkede istihdam edilen özel güvenlik sayısı o ülkelerde görev yapan polis sayısını geçmiştir (Prenzler ve Sarre, 2012: 151; Nalla ve Gurinskaya, 2019: 3). Hatta özel güvenlik sektörü Amerika, İngiltere ve Avusturalya’da en büyük güvenlik ve devriye hizmeti sağlayıcısı durumuna gelmiştir (Sarre ve Prenzler, 2011; 92). Özel güvenlik görevlileri günümüzde hayatın hemen hemen her alanında karşımıza çıkabilmektedir.

Özel güvenlik sektörünün büyümesi, polisle daha fazla ilişki ve işbirliği ile formal kamu-özel işbirliği projelerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Golsby ve O’Brien, 1996). Konser ve spor müsabakalarına ait koruma tedbirleri ile toplu taşıma alanlarının güvenliği özel güvenlik ve polisin dahil olduğu en yaygın kamu özel suç önleme işbirliği alanlarıdır (Prenzler ve Sarre, 2012: 153). Bununla birlikte özel güvenliğin kamu güvenliğine sunduğu katkının değerli olduğunun (Stewart, 1985:762) kamu yöneticileri tarafından anlaşılması üzerine birçok ülkede çeşitli özel amaçlarla genel kolluk özel güvenlik işbirliği projeleri geliştirilmiştir. İngiltere’de gerçekleştirilen *Griffin* (CoESS, 2010), *Safer Merserside Partnership*, *The Leicester Small Business and Crime Initiative* ve *Boggart Hill*, Hollanda’da gerçekleştirilen *Enschede-Haven* projesi, Avustralya’da gerçekleştirilen *Perth “Eyes on the Street”*, *Ipswich Safe City*, *Strike Force Piccadilly* ve *Centrelink’s Outsourced Surveillance Programme* geliştirilen bu projelere örnek olarak gösterilebilir (Prenzler ve Sarre, 2012: 154-162). Son dönemde gerçekleşen genel kolluk özel güvenlik işbirliğindeki eğilim, bu işbirliğinin bundan sonra da artarak devam edeceğini göstermektedir (Nalla ve Hwang, 2006:487).

Polis ve özel güvenlik arasında gerçekleştirilen projeler suç oranlarında düşüş, kaynakların verimli kullanılması, bilgi ve deneyim paylaşımı gibi birçok olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır (Prenzler ve Sarre, 2012: 163). Bununla birlikte özel güvenlik polis işbirliği algısının özel güvenlik görevlilerinin iş doyumu ve mesleki bağlılıklarını (Demirci, 2019), polislerin de iş doyumlarını (Nalla vd., 2009) pozitif yönde etkilediği bilinmektedir. Diğer taraftan bu tip projelerde hedef bazı suçlarda azalma elde edilememesi, bazı alanlarda etkin stratejilerin geliştirilememiş olması ve tam olarak fayda maliyet analizlerinin yapılamaması gibi olumsuz sonuçların da bulunduğu ifade edilmektedir (Prenzler ve Sarre, 2012: 163). Alan yazında genel kolluk özel güvenlik işbirliğinin olumlu yönlerini artırabilmek ve olumsuz durumlarını azaltabilmek amacıyla bu işbirliğini açıklamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır (Sarre, 1994; Sarre ve Prenzler, 2000; Stewart, 1985). Ancak özel güvenlik ve polisin yerine getirdikleri görevin doğası gereği ve aralarındaki ilişkinin sürekli değişmesi dolayısıyla, özel güvenlik polis işbirliğini ortaya koymaya çalışan modeller tam olarak bu ilişkiyi açıklayamamaktadır (Sarre ve Prenzler, 2000: 106). Bu nedenle özel güvenlik polis işbirliği çalışmalarında üzerinde durulmasında fayda görülen hususlar çeşitli çalışmalarda (Shearing, 1991; Stewart, 1985; Sarre ve Prenzler, 2000) yer almakla birlikte, her işbirliği projesinin kendi şartlarında ele alınmasında fayda bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de kamu güvenliği polis ve jandarmanın yetki ve sorumluluğunda olmakla birlikte 5188 sayılı Kanunda özel güvenlik hizmetlerinin kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette olduğu ifade edilmektedir. Özel güvenlik görevlileri ve polis Türkiye’de, hava ve deniz limanları ile spor müsabakalarının gerçekleştirildiği yerlerde beraber görev

yapabilmektedirler. Ancak bu yerlerin dışında genel kamu güvenliğinin sağlanması noktasındaki ilişkileri ve işbirlikleri yok denecek kadar azdır. 320.000'in üzerinde çalışan özel güvenlik görevlisinin genel güvenliğe katkı sağlayacak şekilde polisle işbirliği yapmıyor olması, büyük bir potansiyelin ziyan edilmesine, kamu kaynaklarının etkin kullanılamamasına ve halihazırda sunulan güvenlik hizmetinin hak ettiği kaliteye ulaşamamasına neden olabilmektedir.

Türkiye'deki polis özel güvenlik işbirliği yetersizliğinin Özel Güvenlik Denetleme Başkanı tarafından değerlendirilmesi üzerine, bu boşluğun nasıl doldurulabileceğine ilişkin çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda Özel Güvenlik Denetleme Başkanı, Ankara ve İstanbul valileri ve emniyet müdürleriyle görüşerek uygulamalarda farkındalık yaratmaya ve kendilerinin konuya ilişkin görüş ve önerilerini edinmeye çalışmıştır. Bununla birlikte Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı yöneticilerinin katılımıyla bir çalışma grubu oluşturularak polis özel güvenlik işbirliği hakkında alan araştırması yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılan hazırlıklar sonrasında gerçekleştirilen toplantıda, il yöneticilerinin muhtemel geliştirilecek polis özel güvenlik işbirliği inisiyatiflerine olumlu yaklaşıtları ve destek verecekleri; yapılan alan araştırması ve Başkanlık yöneticilerinin olumlu görüşleri doğrultusunda Türkiye'de polis ile özel güvenlik arasında var olan ilişkinin geliştirilebileceğinin ifade edilmesi neticesinde, bu yönde bir proje geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda İstanbul pilot il seçilerek 05.11.2018 tarihinde İçişleri Bakanlığı makamından proje onayı alınmıştır. Polis özel güvenlik işbirliğinin kendi şartlarında ele alınarak geliştirilmesi gerektiği göz önüne alınarak, Türkiye'de etkin polis özel güvenlik işbirliğinin nasıl sağlanacağını tespit etmek amacıyla eylem araştırması gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Eylem araştırmasının amacı Türkiye'deki mevcut genel önleyici güvenlik hizmetlerinin etkinliğini artıracak polis özel güvenlik işbirliğinin nasıl sağlanacağını belirlemeye çalışmaktır. Bu amaçla şu sorulara cevap aranmıştır;

- Polis özel güvenlik işbirliği hangi alanlarda geliştirilebilir?
- Belirlenen alanlarda polis ile özel güvenlik arasında ne tür işbirliği sağlanabilir?
- Polisile özel güvenlik arasında geliştirilen işbirliği nasıl sürdürülebilir?

Eylem araştırması neticesinde sağlanacak polis özel güvenlik işbirliği sonucunda, ulusal ve uluslararası hukuka uygun şekilde Türkiye'de sunulan önleyici güvenlik hizmet kalitesi en üst seviyeye çıkartılabilecektir. Bununla birlikte kamu kaynaklarının daha etkin kullanımı mümkün olabilecektir. Diğer taraftan araştırma kapsamına dahil edilen polis ve özel güvenlik görevlilerinin iş doyumu ve mesleki bağlılık gibi iş tutumlarında pozitif yönde gelişme elde edilebilecektir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Polis Özel Güvenlik İşbirliği ve Türkiye'deki Durum.

1960'lı yıllar ve sonrasında özel güvenlik sektörü, personel ve kolluk gücü açısından büyük gelişmeler kat etmiştir (Shearing ve Stenning, 1983; Cunningham vd., 1991; Scott ve McPherson, 1971; Stewart, 1985). Sektördeki bu gelişme, sosyal kontrolün doğası ve fonksiyonunun kamudan özel sektöre kaymasına yol açmıştır (Hummer ve Nalla, 2003:87). Gelişmiş batı ekonomilerinde özel güvenlik endüstrisinin büyümesi ve özel güvenlik görevlilerinin sayısının artması, araştırmacıların da bu iki unsur arasındaki ilişkiye yoğunlaşmalarına yol açmıştır (Nalla ve Hwang, 2006; Cunningham ve Taylor, 1985). Bununla birlikte polise ayrılan bütçenin azalması ve buna rağmen kamu güvenliğine ilişkin taleplerin artmasıyla da, polis örgütleri özel güvenlikle suçun kontrol altına alınması konusunda işbirliği yapmaya başlamışlardır (Hummer ve Nalla, 2003:88; Golsby ve O'Brien, 1996). Havalimanlarının, toplu taşıma alanlarının korunması, toplantı, konser ve spor müsabakaları gibi kitlelerin bulunduğu alanlarda alınan güvenlik tedbirleri polis ile özel güvenliğin yaygın olarak işbirliği yaparak ortak çalıştığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Prenzler ve Sarre, 2012: 153). Ayrıca kamu yöneticilerinin, hemen hemen hayatın her alanında çalışabilen özel güvenlik görevlilerinin kamu güvenliğine sağlayacağı katkıları fark etmeleri üzerine, birçok ülkede çok farklı amaçlarla çeşitli işbirliği projeleri geliştirilmiştir. İngiltere'nin Merseyside kasabasındaki hırsızlık olaylarını azaltmak amacıyla polis ile işyeri sahipleri arasında bir işbirliği projesi, geliştirilen projelere bir örnek teşkil edebilir. Proje kapsamında 105 işyeri sahibine güvenlik konusunda ücretsiz danışmanlık verilmiş ve sübvans edilen güvenlik hizmeti almaları sağlanmıştır. Bir kısım işyeri sahibine ışıklandırma biçimlerinde değişiklik, bir kısmına kilitlerin ve kepenklerin güçlendirilmesi yönünde rehberlik yapılmıştır. Proje kapsamına katılan işyerlerinde hırsızlığa teşebbüs olayları

%49'dan % 25'e gerilemiştir. Hırsızlık olayları da %31'den %13'e düşmüştür. Projeye katılmayan işyerlerinde ise oranlarda bir değişiklik meydana gelmemiştir (Prenzler ve Sarre, 2012: 154).

İngiltere'nin Leicester şehrinde meydana gelen hırsızlık olaylarını azaltmak amacıyla bir proje gerçekleştirilmiştir. Bir diğer örnek oluşturabilecek bu proje, şehir konseyi, polis ve ticaret odası temsilcilerinden oluşan bir komite tarafından yönetilmiştir. Proje kapsamında özel güvenlik, CCTV ve alarm izlemenin birlikte ele alındığı karma güvenlik tedbirleri ön plana çıkmıştır. Proje kapsamında, suçluların birçok alarm sistemini birden faaliyete geçirdikten sonra hırsızlığı yaptıkları anlaşılınca, sessiz alarm tercih edilerek suçlular yakalanmaya çalışılmıştır. Proje kapsamında şehirde seçilen bölgelerde hırsızlık suçlarında %41'lik bir azalma meydana gelmiştir (Taylor, 1999; Tilley & Hopkins, 1998). Hollanda Adalet Bakanlığının hırsızlık olaylarının azaltılması amacıyla ortaya koymuş olduğu proje de örnek olarak sayılabilir. Proje üç basamaklı bir süreç şeklinde gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada suç problemi olan alanlar tespit edilmiştir. İkinci aşamada bu belirlenen yerlere ilişkin özel müdahale planları ortaya çıkarılmıştır. Üçüncü aşamada ise özel güvenlik görevlilerinden gelen alarmlara polislerin cevap vermesine yönelik müdahale planları işlevselleştirilmiştir. Projenin kilit unsuru, mesai saatleri dışında polisle irtibata geçmeden önce alarm gelen yeri kontrol edecek bir özel güvenlik görevlisinin yerleştirilmesidir. Bunun yanında suçluları caydırmak için tabelalar hazırlanmış, mahallerin ışıklandırılması sağlanmıştır. Bu Enschede-Haven projesi sonucunda her ay %90 olan olay oranı %72'ye gerilemiştir (Van den Berg, 1995).

Avusturalya'da da polis ile özel güvenlik arasındaki işbirliğine örnek oluşturabilecek projeler geliştirilmiştir. Yerel idare, polis, iş insanları ve güvenlik sektörünün katılımıyla Avusturalya'da bir suç önleme projesi olarak geliştirilen "Eyes on the Street", yerel iş insanları ve çalışanların polis tarafından suç bilgisi toplanmasında kullanılması şeklinde yapılandırılmıştır. Proje taraflarına şüpheli şahıslar ve olayların polise bildirilmesi hususlarında eğitimler verilmiştir. Proje genişleyerek dükkan camlarına ve otolara "Eyes on the Street" yazısının asılmasına kadar ulaşmıştır. Özel güvenlik görevlileri kilit personel olarak projede yer almıştır. 2007 yılında projeye 100 organizasyon, 4000 çalışan ve 500'ün üzerinde araç katkı sağlamıştır. Projenin başladığı 2004 yılından 2007 yılına kadar 2555 olay rapor edilmiş ve 200'ün üzerinde yakalama gerçekleşmiştir (Prenzler ve Sarre, 2012:157). Avusturalya'nın Ipswich kentinde 1994 yılında alkole bağlı suçları önleme amacıyla "Safe City Program" adında bir başka proje daha geliştirilmiştir. Proje kapsamında bir özel güvenlik şirketi tarafından 7/24 izlenen CCTV'lerden elde edilen bilgiler telsizle özel güvenlik görevlileri ve polislere bildirilmiştir. 2010 yılında proje kapsamında 181 kameraya ulaşılmıştır. Proje tüm birimlerin koordineli yaklaşımıyla şekillenen entegre bir suç önleme programı olarak lanse edilmiştir. Proje kapsamında 1994-2008 yılları arasında 5475 yakalama gerçekleştirilmiştir (Cowan, 2010:23).

2004 yılında Londra polisi tarafından terörizmle mücadele odaklı gerçekleştirilen Griffin Projesi en önemli polis özel güvenlik işbirliği örnek projelerinden birisidir. Vancouver Polis Departmanı, temel şüpheli tanıma, iletişim protokolü, terörizmle mücadele, Vancouver suçluları ve olay yerinin korunması konularında belirlenen gruplara eğitimler vermiştir. Eğitimlerin amacı, meydana gelmesi muhtemel suçlarla ilgili toplanacak istihbari bilginin kalitesinin artırılmasıdır. Proje katılımcılarına yakalarına takmak üzere rozet verilmiştir. Bu şekilde, bilgi vermek istediklerinde katılımcıları polislerin tanımları sağlanmıştır (The Vancouver Police Department, 2020). Griffin Projesi, genel kolluk özel güvenlik işbirliği programlarından en tanınanı olmakla birlikte özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bilgi paylaşımı, suç önleme, kaynak paylaşımı, eğitim ve operasyon kapsamlı daha birçok proje gerçekleştirilmiştir (Griffiths ve Montgomery, 2015: 27). Özellikle genel kolluk ile özel güvenlik arasında geliştirilen CCTV projeleri son yıllarda öne çıkmaktadır (Prenzler ve Sarre, 2012: 154). Genel kolluk özel güvenlik işbirliği projelerinin bundan sonra da artarak devam etmesi beklenmektedir (Nalla ve Hwang, 2006:487). Polis özel güvenlik işbirliği projeleri incelendiğinde, amaçlanan özel hedeflere ulaşma yönünde yararlı oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle polis ve özel güvenlik katılımcıları arasında kaynakların, bilginin ve becerilerin paylaşılmasına bağlı olarak, projeye konu suçlarda önemli oranda düşüş elde edilmiştir. Ancak bununla birlikte bazı projelerde düşmesi amaçlanan suçlarda istenen düzeyde gerileme meydana gelmemiştir (Prenzler ve Sarre, 2012:163). Bu nedenle Sarre ve Prenzler (2011) başarılı bir polis özel güvenlik işbirliği için şu önerilerde bulunmaktadır:

- Polis ve özel güvenlik görevlilerinde belli suçların önlenmesi konusunda ortak bir ilgi bulunmalıdır.
- Karşılıklı saygı bulunmalıdır.
- Karşılıklı güven ve gizliliğe dayalı bilgi paylaşımı gerçekleştirilmelidir.
- Tüm fikirler işbirliği kapsamında değerlendirilmelidir.
- Veriye dayalı değerlendirme yapılan projelerin başarı sağladığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Polis özel güvenlik işbirliği projelerinin özel amaçlarına ilişkin faydalarının dışında, örgütlerin etkinlik ve verimliliklerini pozitif yönde etkilediği bilinen bazı iş tutumları üzerinde de olumlu etkilerinin olduğu bilinmektedir (Demirci, 2019; Nalla vd., 2009). Demirci (2019) Bursa’da gerçekleştirmiş olduğu araştırmada, özel güvenlik görevlilerinin polisle işbirliği yaptıklarına ilişkin algıları yükseldikçe kendilerinin iş doyumları ve mesleki bağlılıklarının arttığını tespit etmiştir. Nalla ve arkadaşlarının (2009) Slovenya’da gerçekleştirdikleri araştırmada ise, polislerin özel güvenlik görevlileriyle ilişkileri hakkındaki pozitif algılarının kendilerinin iş doyumlarını artırdığını tespit etmişlerdir. Türkiye’de özel güvenlik sektörü, Dünyada göstermiş olduğu gelişime göre henüz görece daha yenidir. 2004 yılında çıkartılan 5188 sayılı Kanunla birlikte “özel” statü kazanmış ve ancak serbest piyasa koşullarında özel girişim şeklini almıştır. Bu tarih sonrasında ise hızla gelişim göstererek sektör 2015 yılında 3 milyar dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır⁶². 2004 yılında 15 olan özel güvenlik şirket sayısı günümüzde 1.356’ya, 12 olan özel güvenlik eğitim kurumu sayısı 452’ye ulaşmıştır. 2020 yılı Mayıs ayı itibarıyla Türkiye’de 324.704 özel güvenlik görevlisi fiilen hayatın hemen hemen her alanında çalışmaktadır. Bu sayı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan polis sayısından fazladır⁶³. Türkiye’de özel güvenlik görevlilerinin bu kadar yaygın kullanımına rağmen genel kolluk ile işbirliği içerisinde bulunduğu alanlar sınırlıdır. Havalimanlarının korunması ve spor müsabakalarında alınan güvenlik tedbirleri, genel kolluk ve özel güvenliğin yaygın olarak müşterek çalıştığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Havalimanlarında Türkiye’nin uluslararası havacılık yükümlülükleri kapsamında özel güvenlik görevlileri genel kolluğun nezaretinde görev yapmaktadır. Spor müsabakalarının güvenliğinin sağlanması bakımından da özel güvenlik görevlileri 6222 sayılı Kanun kapsamında yine genel kolluk nezareti ve gözetiminde görev yapabilmektedirler. Her ne kadar 5188 sayılı Kanunda özel güvenliğin kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette olduğu ifade edilse de, yukarıda bahsedilen iki durumun dışında Türkiye’de polis ve özel güvenliğin müşterek çalıştığı başka alanlar olmamasının yanında, aralarındaki işbirliği de sınırlı düzeydedir. Özel güvenlik görevlilerinin korudukları alanlarda meydana gelen olayların genel kolluğa bildirilmesi veya özel güvenlik görevlilerinin ilgili genel kolluk birimi tarafından denetlenmesi dışında bu iki unsur arasında gerçekleşen bir işbirliği bulunmamaktadır. Alan yazında da Türkiye’de gerçekleşmiş olan herhangi bir genel kolluk özel güvenlik işbirliğine rastlanmamıştır.

3.YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Deseni

Araştırma, eylem araştırması şeklinde desenlenmiştir. Eylem araştırması, bir problemi çözmek ya da yerel bir uygulama hakkında bilgi vermek için bilgi toplamak amacıyla, bir ya da daha fazla kişi ya da gruplar tarafından yapılan araştırmalardır (Fraenkel ve Wallen, 2003). Eylem araştırması, uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacıyla birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da halihazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik veri toplama ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Eylem araştırması sorunların çözümüne yönelik iş birlikçi bir etkinliktir ve katılımcıların üzerinde çalışılan durumla ilgili derinlemesine yaptığı kritik ve pratik tecrübelerine dayanır, araştırmalara ve eylemlere rehber olacak teori geliştirmeyi amaçlar (Köklü, 2001; 35). Bu araştırmada, *uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı eylem araştırması* yaklaşımı benimsenmiştir. Bu

⁶² Avrupa Özel Güvenlik Şirketleri Birliği 2015 raporunda Türkiye’deki özel güvenlik sektörünün yıllık büyüklüğünün 3.167 milyar dolar olduğu belirtilmektedir. <http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures>. Erişim tarihi: 05.05.2019.

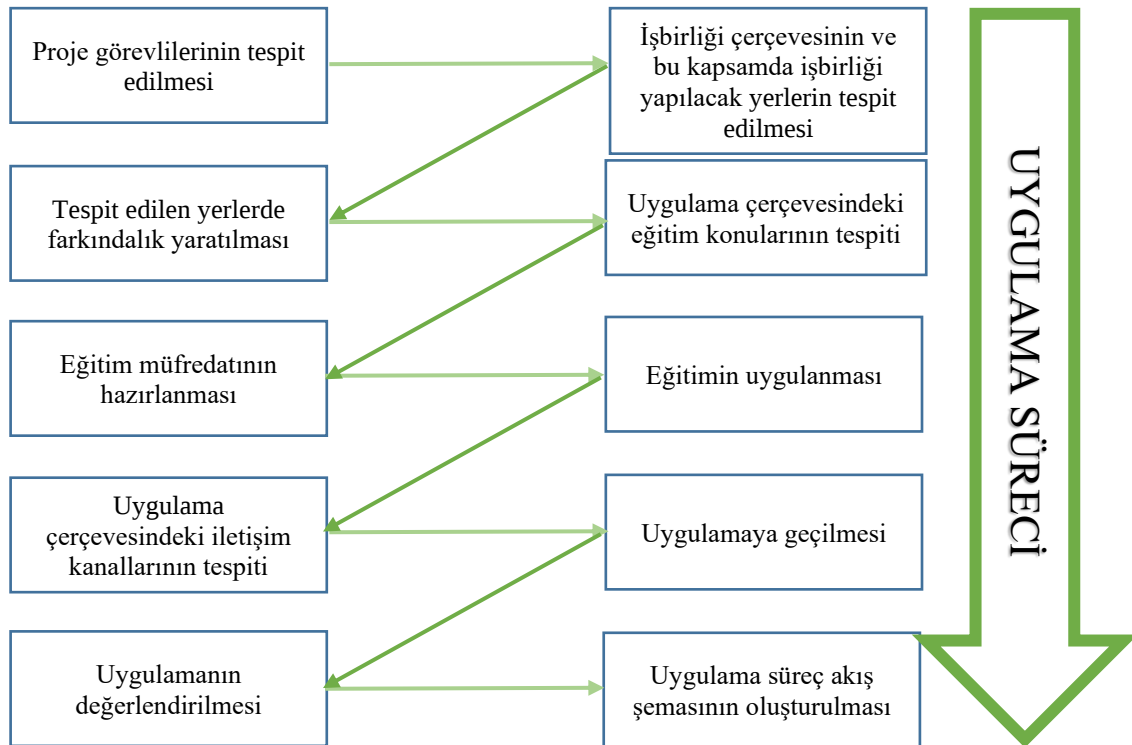
⁶³ 2017 yılı itibarıyla Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 261.427 emniyet hizmetleri sınıfı personel görev yapmaktadır. <https://www.mymemur.com.tr/emniyet-genel-mudurlugu-personel-sayisi-aciklandi-84839h.htm> Erişim tarihi: 10.12.2018.

yaklaşımında araştırmacı ve uygulamacı bir araya gelerek uygulamada ortaya çıkan olası sorun alanlarını, bu sorunlara neden olan olası etmenleri ve olası müdahale yollarını saptarlar. Yaklaşım, uygulamayı geliştirmeye yönelik olduğundan “uygulama odaklı eylem araştırması” olarak da bilinir (Berg, 2001).

Eylem araştırmaları şu süreç dahilinde gerçekleştirilebilir (Andrews, 2005:22);

- Soru sorma, problemi tanımlama ve araştırma alanını belirleme,
- Hangi verilerin nasıl, ne sıklıkla ve ne kadar sürede toplanacağına karar verme,
- Verileri toplama ve analiz etme,
- Bulguların uygulamaya nasıl yansıtılacağını belirleme ve bu bulgular ışığında eylem için plan hazırlama,
- Bulgular ve eylem planını raporlama.

Araştırma sürecin betimlenmesiyle başlamıştır. Sonrasında temalar oluşturulmuş ve bu temalar araştırma problemiyle ilişkilendirilmiştir. Son olarak ulaşılan bulgular doğrultusunda yorumlar yapılmıştır. Uygulama sürecindeki gelişmelerin bütünsel olarak ortaya konabilmesi için araştırma kapsamındaki etkinlikler kronolojik sırayla ortaya konulmuştur. Araştırma uygulama süreci Şekil 1’de sunulmuştur. Araştırma kapsamında öncelikle araştırma kapsamına dahil edilecek özel güvenlik özel güvenlik görevlileri tarafından korunan yerleri tespit etmek amacıyla “*Polis özel güvenlik işbirliği hangi alanlarda geliştirilebilir?*” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla öncelikle tüm projenin koordinasyonunu sağlamak, verileri toplamak ve bunları değerlendirerek projeye yön vermek üzere Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı yöneticilerinden oluşan bir koordinasyon grubu oluşturulmuştur. Koordinasyon grubunun idarinde, pilot il olan İstanbul’da araştırma kapsamında görev alacak il emniyet müdürlüğü personeli tespit edilerek periyodik toplantılar gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda tüm İstanbul genelinde işbirliğinin gerçekleştirilmesinin ilk aşamada güç olabileceği değerlendirilerek, işbirliği yapılmasında en fazla faydanın elde edilebileceği ve işbirliğinin tesisinde zorlanılmayacağı değerlendirilen yerlerin tespitine çalışılmıştır. Toplantılar neticesinde uygulamaya öncelikle kamu üniversiteleri, kamu hastaneleri, havalimanları, alışveriş merkezleri ile park ve bahçelerde görev yapan özel güvenlik görevlerinin dahil edilmesi kararlaştırılmıştır.

Şekil 1. Uygulama süreci

“Belirlenen alanlarda polis ve özel güvenlik arasında ne tür işbirliği sağlanabilir?” sorusuna cevap bulmak amacıyla uygulama kapsamına alınan yerlerin üst yöneticileri ve özel güvenlik yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Uygulama kapsamındaki her alan için kendine has soruların olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kişilere “Proje kapsamında Başkanlık ve İstanbul İl Emniyet Müdürlüğünden beklentileriniz nelerdir?”, “Karşılaştığınız ve çözüm üretmekte zorlandığınız asayiş olayları nelerdir?”, “Genel kollukla ilişki düzeyiniz ne boyuttadır?” ve “Genel kollukla yaşanan sıkıntılar ve bu sıkıntıların giderilmesi noktasında beklentileriniz nelerdir?” gibi sorular yöneltmiştir. Bu görüşmelerden uygulama kapsamındaki alanların işbirliğine ilişkin ihtiyaç ve beklentilerinin öğrenilerek bu alanlarda görev yapan özel güvenlik görevlilerine verilecek eğitimin içeriğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları ve görüşme yapan görevlilerin geri bildirimleri betimsel analize tabi tutularak ilgili yerlerdeki özel güvenlik görevlilerine ve kendileriyle işbirliği ve iletişim içerisinde bulunacak polisler verilecek eğitimin içeriği belirlenmiştir. Bununla birlikte işbirliğinin, uygulama kapsamına alınan özel güvenlik görevlileriyle polisler arasında kurulacak kurumsal iletişim ağı üzerinden anlık bilgi paylaşımı şeklinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. İçerikleri belirlenen eğitimlerin müfredatı hazırlandıktan sonra özel güvenlik görevlilerine ve polisler eğitimler verilmiştir. Sonrasında asıl uygulamaya geçilmiştir. Uygulamaya geçilen yerlerdeki özel güvenlik görevlilerince gerçekleştirilen ihbarların istatistikleri tutulmuştur. Bu yerlerden polise yapılan ihbar sayılarında aylık bazda kayda değer artış meydana gelmesi üzerine beş büyükşehirin daha uygulama kapsamına dahil edilmesi kararlaştırılmıştır.

“Polis ile özel güvenlik arasında gerçekleştirilen işbirliği nasıl sürdürülebilir?” sorusuna cevap bulmak amacıyla koordinasyon grubu üyeleri ile uygulama kapsamındaki İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli arasında toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar neticesinde uygulamanın hayata geçirilme sürecine ilişkin süreç akış ve kontrol şeması (EK-1) oluşturulmuştur. Beş büyük ildeki uygulama, oluşturulan bu süreç akış ve kontrol şeması doğrultusunda hayata geçirilmiştir. Böylece bu illerde daha planlı hareket edilerek herhangi bir aksama meydana gelmeden uygulamanın hayata geçirilmesi sağlanmıştır. Bu illerimizdeki uygulamadan da fayda elde edilmesi neticesinde uygulamanın tüm Türkiye’ye yayılması kararı alınmıştır. Bununla birlikte uygulama çerçevesinde gerçekleştirilen anlık bilgi paylaşımının daha etkin ve sürdürülebilir olmasını sağlamak amacıyla akıllı telefonlar üzerinden kullanılabilecek bir aplikasyon yazılımı tamamlanarak uygulama kapsamındaki iletişimin daha kurumsal hale gelmesi sağlanmıştır.

3.2.Araştırmacının Rolü

Araştırmacı 25 yıllık tecrübeye sahip polis müdürüdür. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde çeşitli birimlerde ve kademelerde polis yöneticisi olarak görev yapmıştır. Son dört yıldır Özel Güvenlik Daire Başkanlığı ve Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı bünyesinde yönetici olarak görev yapmaktadır. Problemi direk yaşayan birim görevlileri arasındadır.

3.3.Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlayabilmek amacıyla Yıldırım ve Şimşek (2005:265) tarafından ortaya konulan inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve onaylanabilirlik stratejileri dahilinde hareket edilmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamındaki veriler 18 aylık bir süreçte toplanmıştır. Bu veriler periyodik gerçekleştirilen toplantılarla kontrol edilmiş ve belirlenen sorun veya eksikliklere ilişkin çözüm önerileri oluşturulmuştur. Araştırmaya Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra birimi personelinin yanında uygulamaya katılacak özel güvenlik birimleri yöneticileri de dahil edilerek farklı bakış açılarıyla araştırma verilerinin toplanması amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla açık ve anlaşılır bir dil kullanılarak kavramlar ortak biçimde ele alınmıştır.

3.4.Ortam

Araştırmanın ilk aşaması İstanbul’da, ikinci aşaması da 5 büyükşehirde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir) gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamındaki tüm illerde araştırma çerçevesinde gerçekleştirilecek eğitim ve diğer faaliyetler açısından yeterli imkan bulunmaktadır. Eğitimler yapılan planlama çerçevesinde bu illerdeki kamu kurumlarına ait yerlerde gerçekleştirilmiştir. Araştırma

kapsamındaki eğitimler ve uygulamalar esnasında herhangi bir olumsuzlukla karşılaşılmaştır. Gerek polis, gerekse de özel güvenlik personeli eğitimlerde yeterli hassasiyeti göstermişlerdir. Uygulama kapsamında eğitim verilen tüm polis ve özel güvenlik personeli hali hazırda bu illerimizde uygulama kapsamında tespit edilen alanlarda çalışan ve uygulamaya bizzat katılan personeldir.

3.5.Katılımcılar

Araştırma 41 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bunların 22'si Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı'nda görevli iken, diğer 19'u altı büyükşehirde görevli İl Emniyet Müdürlüğü personeleridir. Tüm katılımcılar Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yönetici olarak görev yapmaktadır. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Araştırmaya katılan personel üç farklı göreve atanmıştır. Bir kısım personel araştırma kapsamındaki işbirliği alanlarını ve birimlerini tespit etmek, bu birim görevlileriyle görüşerek farkındalık yaratmak ve bu alanlarda görev yapacak özel güvenlik görevlileri ve bu özel güvenlik görevlileriyle uygulama kapsamında beraber görev yapacak polisin imkan ve kabiliyetlerini tespit ederek eğitim ihtiyaçlarını ortaya koymakla görevlidir. Diğer kısım görevliler ise eğitim müfredatı ve içeriklerinin hazırlanması ile eğitimlerin gerçekleştirilmesinden sorumludur. Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı bünyesinde çalışan ve uygulama katılımcısı olan görevliler ise tüm sürecin koordinesinden ve yönetilmesinden sorumludur.

Tablo 1. Katılımcıların görev yerleri ve rütbeleri

Görev yeri	1.Sınıf Emniyet Müdürü (Polis Baş Müfettişi) ⁶⁴	2.Sınıf Emniyet Müdürü	3.Sınıf Emniyet Müdürü	4.Sınıf Emniyet Müdürü	TOPLAM
Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı	2		1	1	4
İstanbul	3	3	4	2	12
Adana	3	1	1		5
Ankara	3	1	1		5
Antalya	3	1	1		5
Bursa	3	1	1		5
İzmir	3	1	1		5
TOPLAM	20	8	10	3	41

3.6.Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin oturtulabilmesi açısından öncelikle yerli ve yabancı kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında araştırma esnasında çoklu amprik kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu veri kaynakları; araştırmacı günlüğü, yarı yapılandırılmış görüşme formları, istatistik formları, katılımcıların gözlemleri ve informal tartışmalardır. Yarı yapılandırılmış soru formları araştırma kapsamına alınan özel güvenlik yöneticileriyle çalışanlarının imkan ve kabiliyetlerini ve araştırma kapsamındaki ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik hazırlanmış formlardır. İstatistik formları ise uygulama sürecinde araştırma amacına yönelik gerçekleşen ihbar sayıları ile yakalanan ve işlem yapılan kişi sayısını kapsayan formlardır. Katılımcıların araştırma kapsamındaki görevleri esnasında gerçekleştirdikleri gözlemlerden edindikleri hususlar, yapılan periyodik toplantılarda dile getirilerek kayıt altına alınması sağlanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında gerçekleşen tüm hususlar araştırmacı tarafından günlüğe titizlikle geçirilmiştir.

3.7.Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Katılımcıların gözlemleri ve fikirleri periyodik gerçekleştirilen toplantılarda diğer bilgilerle birlikte değerlendirilerek araştırmacı günlüğüne aktarılmıştır. Araştırma günlüğü de doğrudan alıntı şeklinde

⁶⁴ Polis Başmüfettişleri aslen Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı kadrosunda görevli olup proje kapsamında belirtilen illerde görevlendirilmişlerdir.

araştırmaya aktarılmıştır. Yarı yapılandırılmış formlar sayesinde elde edilen bilgiler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilerek araştırma kapsamındaki düzeltme ve düzenlemelerde kullanılmıştır. İstatistik formları, uygulamanın başarılı olup olmadığını tespit amacıyla aylık olarak düzenlenerek, katılımcılar tarafından yorumlanmıştır.

4.BULGULAR VE YORUMLAR

Polis özel güvenlik işbirliği hangi alanlarda geliştirilebilir?

Araştırma kapsamındaki projenin koordinasyonunu sağlamak, verileri toplamak ve bu verileri değerlendirerek projeye yön vermek üzere Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı bünyesinde bir koordinasyon grubu oluşturulmuştur. Koordinasyon grubu, proje onayının alınmasına müteakip, uygulama için görevlendirilen sorumlu personel ile polis özel güvenlik işbirliği konusunda neler yapılabileceğini görüşmek üzere 6 Kasım 2018 tarihinde İstanbul'da toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda, koordinasyon grubu projenin amaç ve hedeflerinin neler olduğunu izah ettikten sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü personelinin konuya ilişkin görüş ve önerilerini dinlemiştir.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli özetle şu hususlara değinmiştir;

“İstanbul’da 86.234 özel güvenlik görevlisi çalışmaktadır. Bu sayıda görevlinin polisin gözü kulağı olması verilen güvenlik hizmetinin kalitesini artıracaktır. Halihazırda işbirliğinin olmaması büyük bir eksiklik. Polis verdiği hizmetin kalitesini artırabilmek için toplum desteğini de arkasına alarak hareket etmek için birçok projeyi başarıyla geliştiriyor. Özel güvenlik görevlileriyle yapılacak bu yöndeki bir inisiyatif daha kolay başarılabilir. Ancak özel güvenlik görevlileri çok farklı yerlerde çalışmaktalar. Hepsile birlikte bir ilişkinin sağlıklı biçimde sağlanması ilk başlangıçta zor olabilir ve sorunlar yaratabilir. Bu nedenle belli birimlerde çalışan özel güvenlik görevlileriyle işbirliğinin öncelikle başlatılması ve sürecin gelişmelere göre yapılandırılmasında fayda bulunmaktadır.”

İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeline dile getirilen hususlar tüm toplantı katılımcıları tarafından kayda değer bulunduğu, hangi birimlerle işbirliğine başlanılmasında fayda bulunduğu ile ilgili katılımcıların görüşleri sorulmuştur. Koordinasyon grubu proje kapsamında işbirliği yapılmasında fayda bulunan yerlerle ilgili şu açıklamaları yapmıştır;

“Polisin, genelde kamunun toplu olarak yaygın bir şekilde bulunduğu alanlardaki muhtemel olaylardan haberinin olması ve bu olaylara zamanında müdahale etmesi hizmet kalitesini artırıcı etki yapacaktır. Bu nedenle proje kapsamına kamunun yoğunlukta kullandığı üniversiteler, hastaneler, havaalanı ve alışveriş merkezlerinin dahil edilmesinde fayda bulunmaktadır. Ancak İstanbul çok büyük bir kent. Bu saydıklarımızın tümüne işbirliği kapsamında ulaşabilir miyiz bilemiyoruz?”

İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli konuya ilişkin olarak özetle şu hususlarda açıklama yapmıştır;

“Kamuya açık olan ve kamunun toplu şekilde bulunduğu alanlarda çalışan özel güvenlik görevlileriyle işbirliği içerisinde olmak polisin etkinliğini bir hayli artıracaktır. Bu nedenle üniversiteler, hastaneler ve alışveriş merkezlerinin yanında projeye park bahçeleri de dahil etmekte fayda bulunmaktadır. Buraların büyük çoğunluğunda özel güvenlik görevlileri çalışmaktadır. Bu alanlardaki düzensizliklerin polise ihbarı ve bu ihbarlara polisin zamanında müdahalesi önemli olacaktır. Bununla birlikte polisle işbirliği yapmalarında fayda olduğunu değerlendirdiğimiz yerlere bizim karar vermemizin yanında bu yerlerin yöneticilerinin işbirliğine sıcak bakıp bakmadıkları da önem taşımaktadır.”

Yapılan toplantı neticesinde, tüm İstanbul genelinde işbirliğine dair uygulamanın hayata geçirilmesinin zor olacağı, bu nedenle öncelikle kamunun yoğunlukla bulunduğu ve yapılacak işbirliği neticesinde elde edilecek faydanın direk kamu güvenliğine katkı sağlayacağı yerler olan kamu üniversiteleri, kamu hastaneleri, havaalanları ve alışveriş merkezlerinde polis özel güvenlik işbirliği gerçekleştirilmesinde fayda bulunacağı değerlendirilerek belirtilen birimlerin yöneticileriyle görüşmeler yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli, işbirliği kapsamına alınacak yerlere ilişkin birimlerin tespit edilmesi; koordinasyon grubu da görüşme formlarının oluşturulması için görev paylaşımı yapmıştır.

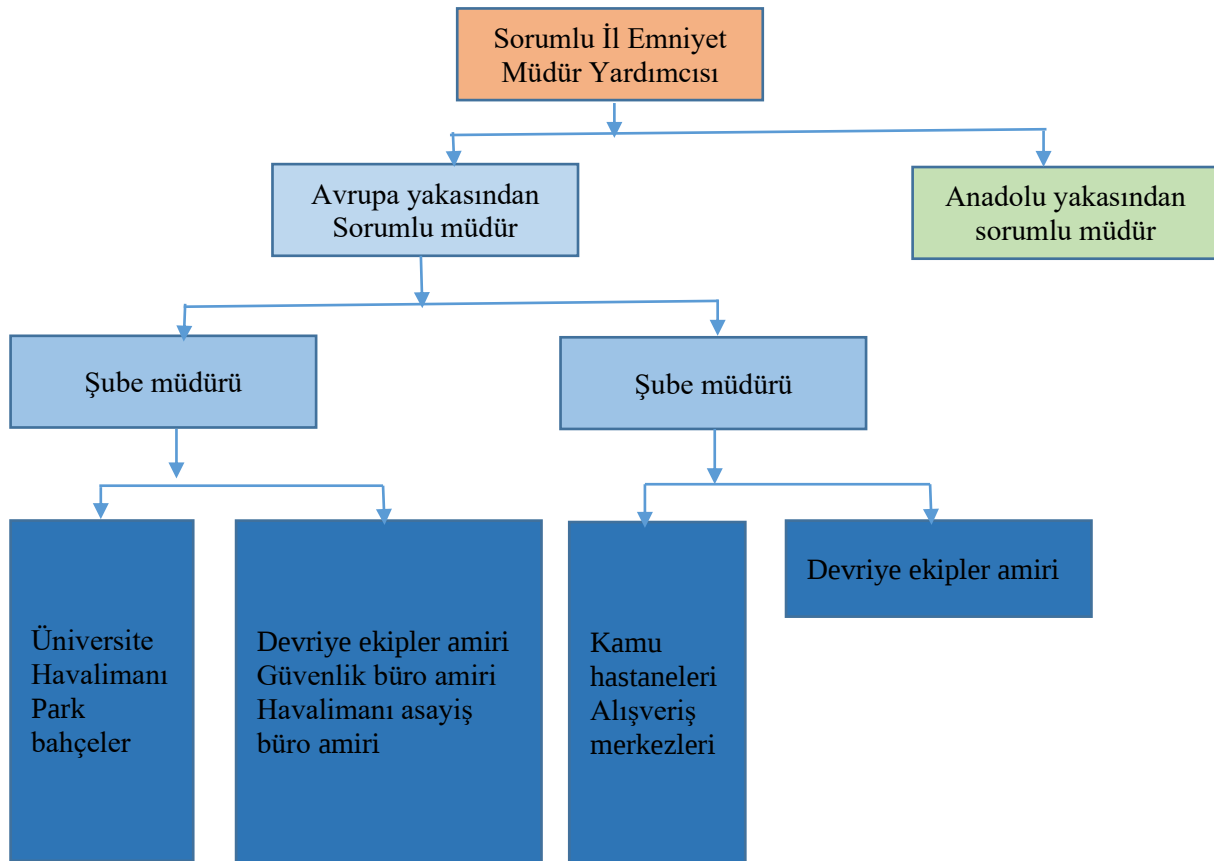
Belirlenen alanlarda polis ve özel güvenlik arasında ne tür işbirliği sağlanabilir?

15 Kasım 2018 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli özetle;
“Önceki toplantıda belirlenen yerlere ilişkin sayılar ve ilgili yerlerin iletişim bilgileri tespit edildi. Tüm bu başlıklara ait birimler uygulamaya dahil edilirse 316 noktada polisle özel güvenlik görevlileri arasında iletişim ve işbirliği sağlanabilecektir.”

Söz alan koordinasyon grubu üyesi özetle;

“Bu geniş çaplı bir uygulama olacak. Bu nedenle gerçekleştirilecek işbirliğinin çerçevesinin iyi çizilmesi ve hazırlıkların eksiksiz gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uygulama kapsamına alınan yerlerin imkan ve kabiliyetleri ile ihtiyaçları farklılık gösterebilir. Bu nedenle tüm bu birimlerin yöneticileriyle ayrıntılı bir şekilde görüşerek bu durumun tespit edilmesi gerekiyor. Bu bağlamda yapılacak görüşmelerin de ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekir. Uygulama kapsamına alınacak her bir ana başlık için ayrı görüşme formları hazırlandı. Görüşmeler bu çerçevede yapılırsa iyi olur. Ayrıca 316 noktada gerçekleştirilecek işbirliğini takip edebilmek için polis tarafında da bir örgütlenme gerçekleştirilmesinde fayda bulunmaktadır. İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlilerin sorumluluklarını gösteren şemayı hazırlayabilirse uygun olur.”

Toplantı sonucunda yarı yapılandırılmış görüşme formları İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeline teslim edilmiştir. Ayrıca İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeline, uygulama kapsamındaki görev ve sorumlulukları işaret edecek olan görev şemasının hazırlanması görevi verilmiştir. 30 Kasım 2018 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda, proje kapsamında İstanbul Emniyet Müdürlüğüne yedi asli sorumlu personel görevlendirildiği, bu görevlendirmeye ilişkin olarak görev şemasının da hazırlandığı öğrenilmiştir. Görev şeması Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. İstanbul’da uygulama kapsamında görev yapacak polislerin yetki ve sorumluluklarını gösteren görev şeması

Polis özel güvenlik işbirliği uygulamasından İstanbul’da bir il emniyet müdür yardımcısı sorumludur. Kendisinin sorumluluğunda biri Anadolu, diğeri de Avrupa yakasından sorumlu iki emniyet müdürü

görev yapacaktır. Bu sorumlu müdürlerin koordine ettiği iki ayrı şube müdürü bulunmaktadır. Şube müdürlerinden biri kendi bölgesindeki üniversiteler, havalimanları ve park bahçeler sorumlu iken, diğeri kamu hastaneleri ile alışveriş merkezlerinden sorumlu şekilde görev yapacaktır. Özel güvenlik görevlilerinin yapacakları ihbarı değerlendirecek olan devriye ekipler amiri, güvenlik büro amiri ve asayiş büro amiri de bu şube müdürlerine bağlı görev yapacaklardır.

Toplantıda, polis özel güvenlik işbirliği uygulaması kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan görüşmelerin tamamlandığı anlaşılmıştır. Uygulama kapsamında 153 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler neticesinde doldurulan yarı yapılandırılmış görüşme formları betimsel analizine tabi tutulmuştur. Gerçekleştirilen görüşmelerde genel olarak yöneticiler;

- Polis ile özel güvenlik arasındaki ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi gerektiği,
- Güvenli ve sürekli iletişim için ortak iletişim ağının kurulması gerektiği,
- Genel güvenliğe ilişkin alınan tedbirler ile risk ve tehditler hakkında polis tarafından özel güvenlik görevlileriyle daha sık bilgi paylaşılması gerektiği,

yönünde görüş ve talepler ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeliyle koordinasyon grubu ayrıca görüşerek gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin görüşmecilerin izlenimlerini edinmek istemiştir. Tüm görüşmeciler, gerçekleştirilen görüşmelerin verimli geçtiğini, görüşülen kişilerin projeye olumlu baktıklarını ve projeye katkı sağlamak için ellerinden geleni yapacaklarını kendilerine ifade etmiş olduklarını, ancak genel olarak özel güvenlik görevlilerinin gerek kendi gerekse de polisin yetkileri hususunda tam bilgi sahibi olmadıkları izlenimi uyandığını aktarmışlardır. Bununla birlikte, özel güvenlik alanının kendine özgü mevzuatı bulunduğundan tüm polisin bu mevzuatı bilmesine imkan bulunmadığı, bu nedenle de polisin de bu yönde bir bilgilendirme yapılmasında fayda bulunacağı tüm toplantı katılımcıları tarafından ifade edilmiştir. Görüşmecilerin geribildirimleri ve görüşme formlarının analizleri neticesinde proje kapsamındaki hem polislerin hem de özel güvenlik görevlilerinin eğitilmeleri gerektiği kararlaştırılarak eğitim konularının tespit edilmesi ve müfredatın hazırlanması için gerekli görevlendirme yapılmıştır. Bununla birlikte polis ile işbirliği yapacağı özel güvenlik görevlileri arasındaki iletişim sürecinin projenin en önemli safhalarından birisi olduğu ortaya konduğundan, koordinasyon grubu ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü personelinin çalışarak, konunun ayrıca ele alınması kararlaştırılmıştır.

Eğitim müfredatının hazırlanmasıyla ilgili personel çalışmalarını 25 Aralık 2018 tarihinde tamamlamıştır. Çalışmalar koordinasyon grubu tarafından incelenmiş ve tüm üyelerin görüşleri alınarak son hali verilmiştir. Eğitim müfredatı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Uygulama kapsamında görev alacak polisler ile özel güvenlik görevlilerine verilecek eğitim müfredatı

POLİSLERE VERİLECEK EĞİTİMLER		
1	Özel güvenlik hukuku	1 Saat
2	Genel kolluk-özel güvenlik ilişkileri ve iletişim	1 Saat
3	Genel kolluk-özel güvenlik işbirliği ve koordinasyon uygulaması	1 Saat
ÖZEL GÜVENLİK GÖREVLİLERİNE VERİLECEK EĞİTİMLER		
1	Özel güvenlik hukuku	1 Saat
2	Genel kolluk-özel güvenlik ilişkileri ve iletişim	1 Saat
3	Genel kolluk-özel güvenlik işbirliği ve koordinasyon uygulaması	1 Saat
4	Güvenlik farkındalığı	1 Saat

25 Aralık 2018 tarihinde ayrıca, uygulama kapsamında polis ile özel güvenlik görevlileri arasında gerçekleştirilecek iletişimin şekli ve kapsamı hakkında görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda koordinasyon grubu söz alarak özetle;

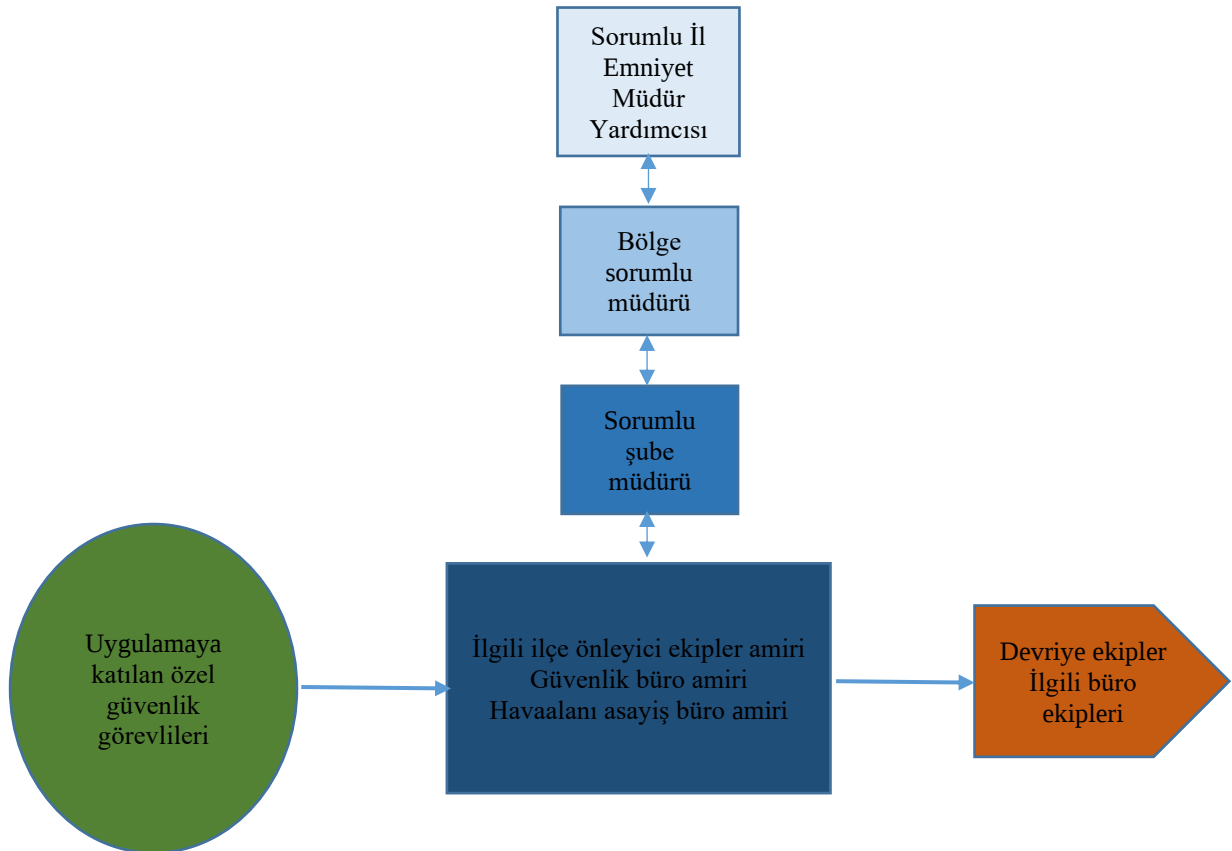
“Polis ile özel güvenlik görevlileri arasında gerçekleşecek olan iletişimin sürekliliği ve kalitesi projenin başarısı açısından büyük önem taşımaktadır. Eğer amaç özel güvenlik görevlilerinin gördüğü, fark ettiği asayişe aykırı hareketleri zamanında polise bildirmesi, polisin bu muhtemel

olaylara zamanında müdahale etmesi ve polisin önemli gördüğü hususlara ilişkin özel güvenlik görevlilerini zamanında bilgilendirmesi ise, iletişimin sağlıklı olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde arzu edilen işbirliğine ulaşılabilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte özel güvenlik görevlilerince bildirilen olayların ölçülebilir hale gelebilmesi için istatistiklerinin de tutulması gerekmektedir. Ölçülemeyen şey geliştirilemez. Bu nedenle oluşturulacak iletişim şekli bize istatistik tutmaya da imkan vermelidir.”

İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli söz alarak;

“Uygulama kapsamında geliştirilecek iletişim kanalları iki şeyi başarabilmelidir. Birincisi özel güvenlik görevlilerinin olayları anlık olarak polis tarafına aktarmasına ve polisin önemli gördüğü hususları özel güvenlik görevlilerine iletmesine imkan vermelidir. İkincisi de, özel güvenlik görevlilerince aktarılan ihbarların polis tarafından değerlendirilerek en uygun polis ekibi tarafından olaya en seri şekilde müdahale edilmesini sağlayacak şekilde yönetilebilmelidir. Özel güvenlik görevlilerinin ihbarları polis telsizi üzerinden yapması sağlanabilir ancak telsizlerin resmi takibi gerektiğinden güvenlik açısından problem yaşanabilir. Bu nedenle hem özel güvenlik görevlilerinde hem de polislerde bulunan akıllı telefonlar üzerinden bir uygulamayla bu iletişim gerçekleştirilebilir. Bunun uygulama kapsamında oluşturulan görev şeması çerçevesinde sağlayabiliriz. İkinci kısım için ise, gelen ihbarlar ancak iki şekilde koordine edilebilir; Birincisi haber merkezi üzerinden, ikincisi de ilgili özel güvenlik birimlerinin bulunduğu yerlerdeki önleyici hizmetlere bağlı ekiplerin amirleri tarafından. Buna karar verebilirsek çalışmaları en kısa sürede tamamlayabiliriz.”

Toplantıda, İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nün uygulama kapsamında oluşturduğu görev şeması çerçevesinde 39 farklı bölgeye ait 39 whatsapp grubu kurulması ve iletişimin bu yolla gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Polis ile özel güvenlik görevlileri arasında gerçekleştirilecek iletişim ve işbirliği sürecine ilişkin şeması Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Polis ile özel güvenlik görevlileri arasında gerçekleştirilecek iletişim ve işbirliği süreci

Uygulama kapsamında ilçe bazlı whatsapp grupları oluşturulmuştur. Her whatsapp grubundan sorumlu bir şube müdürü bulunmaktadır. Bu şube müdürlerini koordine etmek üzere biri Anadolu, diğeri de Avrupa yakasından sorumlu iki il emniyet müdür yardımcısı bulunmaktadır. En üst düzeyde İstanbul genelini koordine eden bir il emniyet müdür yardımcısı da ayrıca görevlendirilmiştir. Uygulama kapsamında oluşturulan whatsapp grubundan gerçekleştirilen iletişimi sadece o ilçe kapsamındaki özel güvenlik birimlerinde çalışan özel güvenlik görevlileri ile ilgili ilçe ekip/büro amirleri ve sorumlu müdürler görebilmektedir. Planlanan iletişim süreciyle, özel güvenlik görevlisi tarafından iletilen ihbarın aynı anda ekip/büro amiri tarafından değerlendirilerek uygun olan polis biriminin olay yerine sevk edilmesi şeklinde gerçekleşmesi umulmaktadır. İlçeler arası iletişim gerektiren olayların ise, sorumlu müdürler arasında gerçekleşen iletişim vasıtasıyla bölge sorumlusu müdür koordinesinde cevaplanması planlanmaktadır.

Uygulama kapsamına alınan yerlerde çalışan özel güvenlik görevlileri ile uygulama kapsamında kendileriyle işbirliği ve iletişim içerisinde bulunacak polislerin tespiti sonrasında yukarıda belirtilen müfredat doğrultusunda 16.976 özel güvenlik görevlisine ve 507 polise 14 Ocak 2019- 15 Mart 2019 tarihleri arasında eğitim verilmiştir. Bu kapsamda düzenlenen eğitimlere ilişkin bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. İstanbul'da uygulama kapsamına alınan birim sayısı ile eğitilen görevli sayısı

	Eğitmen	Uygulama kapsamındaki birim sayısı	Eğitim verilen özel güvenlik görevlisi	Eğitim verilen polis
Kamu üniversiteleri	22	102	1859	507
Kamu hastaneleri		85	3076	
Havaalanları		3	5960	
Alışveriş merkezleri		115	5344	
Park ve bahçeler		11	362	
TOPLAM	22	316	16.601	507

Verilen eğitimler sonrasında eğiticiler ile koordinasyon grubu toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda, verilen eğitimler esnasında eğitmenlerin edindikleri izlenimler öğrenilmeye çalışılmıştır. Tüm eğitmenler gerek özel güvenlik, gerekse de polis katılımcılarının tümünün eğitimlere ve işbirliğine istekli olduklarını ifade etmişlerdir.

Polis özel güvenlik işbirliğine ilişkin olarak uygulama kapsamına alınan yerlerin tespit edilmesi, bu yerlerde çalışan özel güvenlik görevlileriyle gerçekleştirilecek işbirliği ve iletişim şeklinin belirlenmesi ve özel güvenlik görevlileriyle polisler müfredatı belirlenen eğitimlerin verilmesi sonrasında 25 Mart 2019 tarihinde asıl uygulamaya geçilmiştir. Uygulama sürecinde gerçekleşen işbirliğine ilişkin istatistikler Tablo 4'te sunulmuştur.

Uygulama kapsamında, Nisan ve Mayıs 2019 tarihlerinde kamu hastanelerinin dışında, park ve bahçelerden bir ve alışveriş merkezlerinden bir adet ihbar gerçekleşmiştir. Gerçekleşen ihbar sayıları istenilen düzeyde olmadığından konuya ilişkin değerlendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda İstanbul Emniyet Müdürlüğü personeli özetle;

“Özel güvenlik görevlileri çeşitli saiklerle ihbarda bulunmaktan çekiniyorlar. Özellikle AVM’lerdeki özel güvenlik görevlileri meydana gelen olayların sayısının vatandaşlar tarafından bilinmesini istemiyorlar. Çünkü AVM yöneticileri diğer AVM’lerle rekabet içerisindeler. Kendilerini kötü gösterecek her türlü haberden kaçınıyorlar ve özel güvenlik görevlilerini de bu yönde uyarıyorlar. Havaalanlarında ve üniversitelerde ise görevli polisler mevcut. Buralarda meydana gelen olaylar

direk o polis memurlarına iletiildiği için ayrıca bizlere bildirmiyorlar. Buralardaki sayılar gerçeği yansıtmıyor. Diğer yandan toplu taşıma alanlarında da birçok özel güvenlik görevlisi çalışmaktadır. Buralardaki olayların da polise zamanında bildirilmesi önem arz ettiğinden toplu taşıma alanlarının da uygulama kapsamına alınmasında yarar bulunmaktadır. ”

Tablo 4. Uygulama kapsamında İstanbul’da Nisan, Mayıs ve Haziran 2019 dönemlerinde polise yapılan ihbar sayıları

İhbarın yapıldığı yer	GELEN İBAR SAYISI		
	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN
Kamu üniversiteleri	0	0	1
Kamu hastaneleri	3	1	3
Havaalanları	0	0	0
Alışveriş merkezleri	0	1	8
Park ve bahçeler	1	0	1
TOPLAM	4	2	13

Koordinasyon grubu söz alarak özetle;

“Bu durum bizim kendimizi tam olarak anlatamadığımız anlamına geliyor. Buna hazırlıklı olmamız gerekirdi. Bir kez daha özel güvenlik görevlileriyle ve yöneticileriyle görüşerek kendilerine bu işbirliğinin faydaları anlatılmalı ve ihbarlara ilişkin gizliliğin sağlanacağı sözü verilerek kendileri ikna edilmelidir. Ayrıca özel güvenlik görevlilerinin motivasyonlarını artırmak amacıyla ödüllendirme programı yapılmasında fayda bulunmaktadır. Öte yandan toplu taşıma alanlarının da uygulama kapsamına alınması yerinde bir husus olarak görünmektedir. Haziran ayında burada görevli özel güvenlik görevlilerine de eğitim planlayabiliriz. ”

Yapılan toplantıda alınan karar gereği özel güvenlik yöneticileriyle tekrar görüşülerek işbirliğinin önemi ve bu kapsamda yapılacak ihbar sayılarının gizli tutulacağı anlatılmıştır. Ayrıca ihbar gerçekleştiren özel güvenlik görevlilerine ödül olarak İstanbul Valisi imzalı şiltler hazırlatılarak verilmiştir. Bunun üzerine Haziran 2019 döneminde özellikle alışveriş merkezlerindeki özel güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihbar sayılarında artış gözlenmiştir. Havalimanlarında ise, olaylara özel güvenlik görevlileriyle birlikte görev yapan polisler direk müdahale ettiklerinden ihbarlar merkez kayıtlarına yansımamıştır. Bunun üzerine havaalanlarına ilişkin istatistiki verilerin tutulmasından sarfi nazar edilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca uygulamanın toplu taşıma alanlarına da yayılması kararlaştırılmıştır. Haziran 2019 döneminde 72 toplu taşıma biriminde çalışan 375 özel güvenlik görevlisine diğerlerine verilen eğitim verilmiştir.

Polis ile özel güvenlik arasında gerçekleştirilen işbirliği nasıl sürdürülebilir?

Polis özel güvenlik işbirliği uygulaması kapsamında üç aylık süreçte elde edilen sonuçların değerlendirilmesi neticesinde, uygulamanın geleceğine yönelik umut vermesi sebebiyle, kademeli olarak tüm Türkiye’ye açılması ve geniş katılımlı bir şekilde tanıtımının yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 23 Temmuz 2019 tarihinde İstanbul’da İçişleri Bakanı Sayın Süleyman SOYLU tarafından uygulamanın tanıtımı ve açılışı gerçekleştirilmiştir.

Uygulamanın açılışını müteakip Adana, Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde de hayata geçirilmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Bu amaçla Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı’nda gerçekleştirilen toplantıda özetle;

“İstanbul’da uygulama kapsamında elde edilen veriler umut vericidir. Aynı şekilde diğer illerde de uygulamanın hayata geçirilmesi büyük faydalar sağlayacaktır. Şu ana kadar sürece ilişkin faaliyetlerimiz deneme yanılma yoluyla ortaya konmuş olsa da başarılı oldu. Genel bir tecrübe kazanıldı. Kazanılan bu tecrübe ışığında, uygulamayı faaliyete geçireceğimiz beş ilimizde daha kurumsal bir süreç yürütebiliriz. Bu bağlamda uygulamaya ilişkin süreç akış şeması hazırlayalım. Böylece yapılacak işler basamaklandırılarak ölçülebilir ve denetlenebilir bir hale gelecektir. Bu süreç şemasının oluşturulması sonrasında faaliyet planı yapılabilir. ”

Toplantıda alınan karar gereği uygulamanın İstanbul ayağından edinilen tecrübeler çerçevesinde 15 adımdan oluşan bir süreç akış şeması oluşturulmuştur. Uygulama kapsamına dahil edilen Adana, Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir'deki uygulama planları, oluşturulan bu süreç akış şeması doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda beş büyük ilin özel güvenlikten sorumlu emniyet müdür yardımcıları ve özel güvenlik şube müdürleriyle bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda uygulamanın amacı önemi ve İstanbul'daki tecrübeler anlatılarak süreç akış şeması tanıtılmıştır. Her ilde üç polis başmüfettişi görevlendirilerek uygulamacılara rehberlik yapmaları ve doğacak problemleri Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı koordinesinde çözmeleri istenmiştir. Böylelikle uygulamacı birimlerin kendi kendilerine işbirliği uygulamasını hayata geçirip geçiremeyeceklerini test etmek ve aynı zamanda süreç akış şemasının uygunluğunu ve var ise geliştirilmesi gereken yerlerini anlayabilmek amaçlanmıştır.

Uygulama kapsamına alınan beş ilde de süreç akış şeması doğrultusunda hareket edilerek uygulama hayata geçirilmiştir. Uygulama kapsamında 21.770 özel güvenlik görevlisi ve 1.446 polise eğitim verilmiştir. Uygulama kapsamına alınan yer sayısı ve eğitilenlere ilişkin istatistiki veriler Tablo 5'te sunulmuştur. Tüm hazırlıkların tamamlanması ve eğitimlerin neticelenmesi sonrasında 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla bu illerimizde de uygulama hayata geçirilmiştir.

Tablo 5. Beş büyük ilde eğitilen polis ve özel güvenlik personeli sayısı

	Eğitmen	Eğitim verilen özel güvenlik görevlisi	Eğitim verilen polis
Adana	5	1.696	70
Ankara	3	12.295	287
Antalya	4	1.935	577
Bursa	9	2.125	349
İzmir	10	3.719	163
TOPLAM	31	21.770	1.446

Yukarıda belirtilen beş büyük ilde uygulamaya ilişkin hazırlıkların yapıldığı Temmuz-Aralık 2019 döneminde İstanbul'da uygulamaya devam edilmiştir. Bu dönemde uygulama kapsamındaki yerlerde çalışan özel güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihbarlarda her geçen gün artış meydana gelmiştir. Yapılan ihbarlara ilişkin istatistiki veriler Tablo 7'de sunulmuştur. Bu dönemde kamu hastaneleri ve alışveriş merkezlerinden yapılan ihbarlar çoğunluktadır.

İstanbul dışındaki beş büyük ilde de 733 birimde uygulama 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla başarıyla hayata geçirilmiştir. Ancak uygulama kapsamında değişik illerin yönetim tarzına bağlı olarak yer yer farklı yönetim uygulamaları gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bazı iller uygulamanın koordinasyonunu haber merkezleri üzerinden gerçekleştirirken, bazı illerimiz bu koordinasyonu özel güvenlik şubeleri üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Uygulamanın amacına ve hedeflerine uygun oldukları ve herhangi bir problem yaratmamaları sebebiyle yerel farklı uygulamalara izin verilmiştir. Böylelikle projenin uygulamacılar tarafından da benimsenmesi ve sahiplenilmesi sağlanmıştır. Bu arada illerde polis ve özel güvenlik görevlileri arasında gerçekleşen iletişimin daha kurumsal hale getirilerek ölçülebilir ve denetlenebilir bir sürece oturtulabilmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Daire Başkanlığı aracılığıyla bir akıllı telefon uygulaması geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bu telefon uygulamasıyla, illerde meydana gelen iletişimin anlık, güvenli ve sürekli hale getirilmesi, gerçekleşen iletişimin merkezden de takip edilebilmesi ve aynı zamanda bu iletişimin verilerinin sayısallaştırılarak daha denetlenebilir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Telefon uygulaması yazılım çalışmaları tamamlanmıştır.

Tablo 6. İstanbul’da uygulama kapsamında 1 Temmuz-31 Aralık 2019 arasında polise yapılan ihbar sayıları

İhbarın yapıldığı yer	Gelen toplam ihbar sayısı
Kamu üniversiteleri	4
Kamu hastaneleri	1.191
Toplu taşıma	187
Alışveriş merkezleri	619
Park ve bahçeler	54
TOPLAM	2.055

Tablo 7. Beş büyük ilde uygulama kapsamına alınan yer sayısı

	Adana	Ankara	Antalya	Bursa	İzmir
Kamu üniversiteleri	4	72	5	4	8
Kamu hastaneleri	9	71	14	18	22
Alışveriş merkezleri	4	27	10	13	21
Park ve bahçeler	40	146	-	4	9
Toplu taşıma alanları	3	20	5	4	7
Diğer ⁶⁵	3	78	55	57	-
Toplam	63	414	89	100	67
GENEL TOPLAM	733				

Uygulama kapsamında altı ilde çalışan özel güvenlik görevlileri tarafından Ocak, Şubat ve Mart 2020 dönemlerinde polise iletilen ihbar sayıları Tablo 8’de sunulmuştur. Tablo incelendiğinde uygulamaya yeni katılan illerden İzmir hariç diğer illerdeki özel güvenlik görevlilerince gerçekleştirilen ihbar sayılarında her ay artış meydana geldiği görülmektedir. Uygulama kapsamındaki altı ilde 3 aylık dönemde toplam 3595 ihbar gerçekleşmiştir. Bu illerimizde önümüzdeki dönemde aynı oranda ihbar gerçekleşmesi durumunda yıllık 14.000’den fazla polise ihbar yapılacağı öngörülebilir. 2020 yılı ilk üç ayında gerçekleşen bu ihbarların, uyuşturucu suçları, aile içi şiddet, çocuk kaçırma, şüpheli paket, aranan şahıs ve trafik kazası başta olmak üzere her türlü suçu kapsadığı görülmüştür. Uygulama kapsamında altı ilde 2020 yılı Ocak ayında 654, Şubat ayında 791 ve Mart ayında 711 şahsa çeşitli suçlardan adli ve idari işlem gerçekleştirilmiştir. Alınan bu neticeler sonrasında uygulamanın diğer illere de yayılması kararı alınmıştır.

⁶⁵ Uygulama kapsamında her il kendine özgü önemli gördüğü yerleri ayrıca uygulama kapsamına almıştır. Bunlar plajlar, piknik alanları, üretim tesisleri gibi yerlerdir.

Tablo 8. Uygulama kapsamında Ocak, Şubat ve Mart 2020 dönemlerinde altı ilde gerçekleşen ihbar sayıları

	Adana			Ankara			Antalya			Bursa			İzmir			İstanbul		
	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART
Kamu üniversiteleri	4	3	10	5	16	20	3	10	22	0	1	5	4	6	3	0	0	0
Kamu hastaneleri	5	11	29	21	32	45	21	49	57	2	5	13	27	23	16	275	238	300
Alışveriş merkezleri	3	6	3	63	56	38	15	18	8	5	16	9	44	33	11	255	341	256
Park ve bahçeler	16	22	54	11	6	23	2	2	8	2	0	8	15	10	8	9	11	26
Toplu taşıma alanları	0	10	13	23	19	40	21	44	84	9	14	23	52	32	13	60	43	52
Diğer	0	0	0	4	7	6	51	117	146	2	0	4	0	0	0	0	0	7
Toplam	28	52	109	127	136	172	118	240	325	20	36	62	142	104	51	599	633	641
GENEL TOPLAM	189			435			683			118			297			1873		

5.SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye’de polis özel güvenlik işbirliğinin, genel önleyici hizmet kalitesine katkısının sınırlı olduğu değerlendirilerek, bu katkıyı sağlayacak işbirliğinin nasıl olması gerektiğine ilişkin eylem araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma yaklaşık 18 ay sürmüştür. Araştırma sonuçları, polis özel güvenlik işbirliğinin genel önleyici hizmet kalitesini olumlu yönde etkileyebilecek sonuçlarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Uygulama kapsamına alınan yerlerde çalışan özel güvenlik görevlileri tarafından polise kayda değer sayıda ihbar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ihbarlar neticesinde polis tarafından olaylara zamanında etkin bir şekilde müdahale edilmesi imkanı oluşmuştur. Bu müdahaleler sonucunda da birçok şahsa adli ve idari işlem yapılmıştır. Böylelikle özel güvenlik görevlilerinin genel önleyici hizmete katkı sunması sağlanarak kamu kaynaklarının daha etkin kullanımı sağlanmıştır. Uygulama kapsamındaki yerlerde polis ve özel güvenlik görevlilerinin etkin işbirliği ve koordinasyonu sağlanarak verimli, sürdürülebilir, ölçülebilir ve denetlenebilir bir güvenlik hizmeti sunulmasına katkı sağlanmıştır. Diğer taraftan genel kolluğun stratejik ve operasyonel planlamaları kendilerine yapılan ihbarlar çerçevesinde oluşturulmaktadır (Carcach, 1997). Bu bağlamda, vukuu bulan olayların polise tam olarak ihbar edilmesi ve ulaştırılması önem taşımaktadır. Bu nedenlerle araştırma kapsamında gerçekleştirilen polis özel güvenlik işbirliğinin araştırmanın amacına ulaşma yönünde ve polisin etkin yönetilebilmesi açısından etkili olduğu ifade edilebilir.

Zaman ve maliyet kısıtları sebebiyle uygulama kapsamındaki illerde özel güvenlik görevlileri tarafından korunan tüm yerler yerine, kamunun çoğunlukla kullandığı yerler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu alanlarda elde edilen olumlu sonuçlar özel güvenlik görevlilerince korunan tüm yerlerde de bu işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilen işbirliğinin tüm Türkiye’ye yayılması yönünde karar alınmıştır.

Araştırma, önleyici hizmet kalitesinin artırılması yönünde gerçekleştirilecek işbirliğinin en önemli aşamalarından birinin iletişim sürecinin planlanması olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçekleştirilecek

iletişim sürecinde sadece özel güvenlik görevlileriyle yapılacak bilgi alışverişinin, önleyici hizmet kalitesini artırma yönünde etkili olmakta yeterli olmayacağı, polis tarafından elde edilen bu bilginin seri bir şekilde koordine edilerek olaylara zamanında müdahaleyle sonuçlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Sadece bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesi, olaylara zamanında müdahale edilmediği sürece, sunulan önleyici hizmete bir katkısı olmayacaktır. Bu nedenle polis tarafında, gerçekleşen ihbar sonrasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik iletişimin de planlanması gerekmektedir. Araştırma kapsamında polis birimlerinin yönetim farklılıkları sebebiyle koordinasyon usullerinde farklılıklar ortaya koydukları görülmüştür. Bu durum araştırma kapsamında herhangi bir probleme yol açmamış olsa da, araştırma katılımcıları tarafından bu iletişim koordinasyonunun daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmasında yarar bulunduğu değerlendirilerek bir akıllı telefon uygulamasının yazılımının gerçekleştirilmesi tavsiye edilmiş ve bu uygulamanın hayata geçirilmesi sağlanmıştır. Araştırma kapsamında, sonraki uygulamaların daha net ve anlaşılabilir şekilde gerçekleştirilebilmesi ve araştırma kapsamında elde edilen tecrübelerin geleceğe aktarılabilmesi amacıyla **uygulama süreç akış şeması** oluşturulmuştur. Bu şema araştırmanın ikinci aşamasının başarıyla gerçekleştirilmesinde büyük fayda sağlamıştır. Bu şemanın, polis özel güvenlik işbirliği uygulamasının bundan sonraki aşamalarında ve buna benzer gerçekleştirilecek işbirliği projelerinde uygulamacılara rehber olacağı değerlendirilmektedir. Bu süreç akış şeması, araştırmanın en önemli çıktılarından birini oluşturmaktadır.

Araştırma, Sarre ve Prenzler'in (2011) çalışmalarında belirttikleri gibi, polis ile özel güvenlik arasında gerçekleştirilecek işbirliği projelerinde gerçekleştirilecek bilgi paylaşımında gizliliğin önemini ortaya koymaktadır. İstanbul'da uygulamanın ilk aylarında beklenen düzeyde işbirliği sağlanamamıştır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda, gerekli gizliliğin sağlanacağı hususunda bilgi vermek üzere işbirliği gerçekleştirilen özel güvenlik görevlileriyle toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar sonrasında uygulama kapsamındaki özel güvenlik görevlileri tarafından yapılan ihbarlarda kayda değer artış meydana gelmiştir. Bu nedenle bundan sonraki uygulamalarda ve gerçekleştirilecek yeni işbirliği projelerinde gizlilik üzerinde önemle durulması gerektiği değerlendirilmektedir. Polis özel güvenlik işbirliği projelerinin özel amaçlarının başarılasının yanında, özel güvenlik görevlileri ve genel kolluk personelinin etkinlik ve verimliliklerinde etkili olabilecek iş doyumu ve mesleki bağlılık gibi iş tutumlarında da etkili olduğu bilinmektedir (Demirci, 2019; Nalla vd., 2009). Bu araştırma kapsamında bu yönde bir çalışma yapılmamıştır. Gerçekleştirilen bu işbirliğinin katılımcıların iş tutumları üzerinde etkili olup olmadığını tespitiye yönelik, uygulamanın sonraki aşamalarında araştırma yapılmasında fayda bulunduğu değerlendirilmektedir.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma, zaman ve bütçe kısıtı sebebiyle belirli illerde özel güvenlik görevlilerince korunan belirli yerlerde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle sonuçların bu çerçevede değerlendirilmesinde yarar bulunmaktadır. Araştırma öncesinde, araştırma kapsamına alınan yerlerden polise yapılan ihbarlara ilişkin net bir istatistik bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırma öncesinde sonrası arasında bu yerlerde gerçekleşen ihbarlar arasında fark olup olmadığı değerlendirilememiştir. Bu durum araştırmanın diğer sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

TEŞEKKÜR

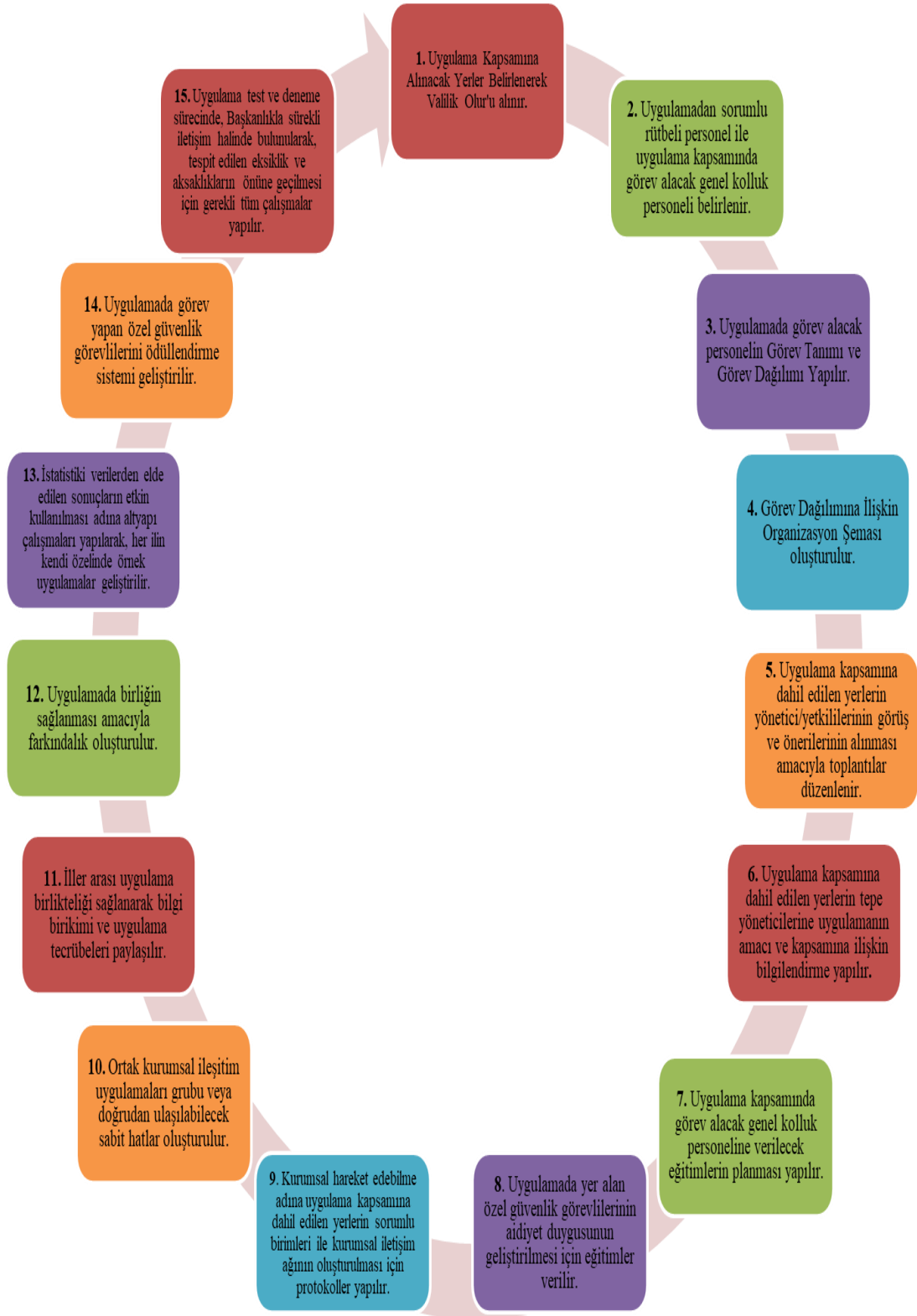
Araştırma kapsamındaki uygulamanın her safhasında görev alarak tecrübeleriyle araştırma kapsamında en iyi sonuçların alınmasına vesile olan başta polis başmüfettişleri olmak üzere, uygulamaya bizzat katılarak araştırmanın olumlu sonuçlanmasına katkı sağlayan tüm Emniyet Genel Müdürlüğü personeline ve özel güvenlik görevlilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Andrew P, J. (2005). *A short guide to action research*. United States of America: Pearson Education.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Carcach, C. (1997). Reporting crime to the police. *Trends Issues Criminal Justice*, 68,1–6.
- CoESS (2010). *Critical infrastructure security and protection: The public-private opportunity*. Wemmel, Belgium.
- Cowan, R. (2010). Security makeover saves city. *Security Insider*, 14(6), 20–23.

- Cunningham, W. C. ve T. H. Taylor (1985). *The Hallcrest Report I : Private Security and Police in America*. Boston, MA: Butterworth
- Cunningham, W. C., J. J. Strauchs, C. W. Van Meter and Hallcrest Systems (1991). The Hallcrest Report II; private security trends, 1970–2000. *Journal of Security Administration*, 14, 3–22.
- Demirci, U. (2019). The effect of private security police cooperation on the relationship between job satisfaction and occupational commitment. *BMIJ*, 7(2), 969-997. <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i2.1097>
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2003). *How to design and evaluate research in education* (5th Ed.). New York: Mac Graw Hill, Inc.
- Golsby, M. ve O'Brien, R. (1996). *A co-operative approach to crime prevention: Police and security working together*. Perth: Australian Institute of Security and Applied Technology, Edith Cowan University
- Griffiths, C. T. ve Montgomery, R. (2015). *The use of private security services for policing*. Research Report: 2015-R041. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/archive-2015-r041/2015-r041-en.pdf> Erişim tarihi: 14.05.2019.
- Hummer, D. ve Nalla, M.K. (2003). Modeling future relations between the private and public sectors of law enforcement. *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, 16(2), 87-96.
- Kennedy, D. (1995). A synopsis of private security in the United States. *Security Journal*, 6, 101-105.
- Köklü, N. (2001). Eğitim eylem araştırması – öğretmen araştırması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(1-2), 35-43.
- Morley, H. ve Fong, R. (1995). Can we all get along? A study of why strained relations continue to exist between sworn law enforcement and private security. *Security Journal*, 6, 85-92.
- Nalla, M. K. ve Gurinskaya, A. (2019). Private police and security governance: Mapping emerging trends and future directions. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 1-9. DOI: 10.1177/1043986219890208
- Nalla, M. K. ve Hwang, E. (2006). Relations between police and private security officers in South Korea. *Policing: An International Journal of Policing Strategy & Management*, 29 (3), 482-497.
- Nalla, M., Madan, M. ve Gorazd, M. (2009). The role of perceived relationship between Slovenian police officers vis-a-vis private security personnel in predicting job satisfaction. *VARSTVOSLOVJE*, 11(2), 329-344.
- Nalla, M.K. ve Hwang, E. (2006). Relations between police and private security officers in South Korea. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 29 (3), 482-497. <http://dx.doi.org/10.1108/13639510610684719>
- Prenzler, T. ve Sarre, R. (2012). Public-private crime prevention partnerships (In: Prenzler T. (Eds)) *Policing and Security in Practice. Crime Prevention and Management Series*. Palgrave Macmillan, London.
- Sarre, R. (1994). *Uncertainties and possibilities: A discussion of selected criminal justice issues in contemporary Australia*. Adelaide: School of Law, University of South Australia.
- Sarre, R. ve Prenzler, T. (2000). The relationship between police and private security: Models and future directions. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 24 (1), 91-113.
- Sarre, R. ve Prenzler, T. (2009). *The law of private security in Australia* (2nd Ed.). Sydney: Thomson Reuters.
- Sarre, R. ve Prenzler, T. (2011). *Private security and public interest: Exploring private security trends and directions for reform in the new era of plural policing*. Adelaide: University of South Australia.
- Scott, T. M. ve M. McPherson (1971). The development of the private sector of the criminal justice system. *Law and Society Review*, 6, 267–288
- Shearing, C. D. ve P. C. Stenning (1983). Private security: implications for social control. *Social Problems*, 30, 493–506.
- Shearing, C.D. (1991). The relation between public and private policing. In: Tonry, M. & Morris, N. Eds. *Modern Policing*. Chicago: University of Chicago Press. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2835014>
- Stewart, J. K. (1985). Public safety and private police. *Public Administration Review*, 45, 758–765.
- Stewart, J.K. (1985). Public safety and private police. *Public Administration Review*, 45 (Special Issue: Law and Public Affairs), 758-765.
- Taylor, G. (1999). Using repeat victimization to counter commercial burglary: The Leicester experience. *Security Journal*, 12(1), 41–52.
- The Vancouver Police Department. (2020). <https://vancouver.ca/police/community-policing/project-griffin.html> Erişim tarihi: 22.05.2020
- Tilley, N. Ve Hopkins, M. (1998). *Business as usual: An evaluation of the small business and crime initiative*. London: Home Office
- Van den Berg, E. (1995). Crime prevention on industrial sites: Security through public-private partnerships. *Security Journal*, 6(1), 27–35.
- van Dijk, J. (2008). *The World of crime*. Thousand Oaks, CA:SAGE.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK-1. Uygulama Süreç Akış Şeması

TOPLUMSAL CİNSİYET EKSENİNDE KOKUYU KAVRAMAK

Nurgül Özdemir

Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyoloji ABD.
nurgul.ozdmr81@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2638-3620>

Özet

Koku duyusu çevreyle ilgili sonsuz bilgi sunmakta ve algılayışları etkilemesi bakımından önemli görülmektedir. Kapitalist süreç ve toplumsal kodların dönüşümü kokunun işlevini de dönüştürmüştür. Öyle ki kapitalist süreç cinsiyetlere yüklenen toplumsal kodları kullanarak kokuları metalaştırmakta, kadına ve erkeğe yönelik üretilen kokular onları tüketenlere daha kadınsı veya erkeksi olmayı pazarlamaktadır. Bu minvalde toplumsal cinsiyet kalıpları üzerinden koku duyusu ve pazara çıkartılmış kokunun ne yönde şekillendirildiği araştırmanın odak sorusu olacaktır. Böylece koku fenomeni üzerinden toplumsal cinsiyet ve rollerinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Kokuları sosyoloji teorileriyle inceleyen çalışmalara rastlamak kısıtlıdır. Bu bakımdan bu çalışma literatüre kaynak oluşturarak yeni araştırmalara kapı aralaması bakımından gerekli görülmektedir.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyetin ve cinsiyetçi rollerin bir göstergesi olarak koku fenomeninin incelenmesi amaçlanmaktadır. Toplumlara saran ve farklı bilgilerin açığa çıkarılmasına olanak sağlayan kokuları araştıran bu çalışmada kapsamlı bilgilere ulaşmak nitel araştırma yöntemiyle mümkün olacaktır. Koku ve parfüm reklamları üzerinden örnekler verilecektir. Toplumsal cinsiyet ve koku duyusunun birlikte ele alınması ile; kokuların cinsiyetlerinin oluşturulduğu, kültürlerin kokuları kadına ve erkeğe yönelik geleneksel kodlarla sunduğu, ancak kapitalist süreçlerin aynı tip kokuları kadın ve erkek için dikte ettiği ve belirli rolleri gerçekleştirebilmenin üretilen kokular ile mümkün kılınmaya çalışıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Biyolojik cinsiyet, Toplumsal cinsiyet, Koku duyusu, Tüketim Kültürü

UNDERSTANDING ODOR IN THE GENDER AXIS

Abstract

The sense of smell offers endless information about the environment and is considered important in terms of affecting perceptions. The transformation of the capitalist process and social codes has also transformed the function of the scent. So much so that the capitalist process commodifies the odors by using the social codes loaded on the genders, and the odors produced for men and women market to be more feminine or masculine to those who consume them. In this regard, the sense of smell through gender patterns and the direction of the scent brought to the market will be the focus question of the research. Thus, it is aimed to understand the gender and their roles through the odor phenomenon. It is limited to come across studies examining odors with sociological theories. In this regard, this study is considered necessary in terms of opening doors to new researches by creating a source for the literature.

This study aims to examine the phenomenon of smell as an indicator of gender and sexist roles. In this study, which covers the societies and investigates odors that enable the disclosure of different information, it will be possible to reach comprehensive information through qualitative research method. Examples will be given on odor and perfume advertisements. With the handling of gender and sense of smell together; It was observed that the sexes of odors were created, cultures offered odors with traditional codes for women and men, but capitalist processes dictated the same types of odors for men and women and attempted to make certain roles were made possible with the produced odors.

Keywords: Biological gender, Gender, Sense of smell, Consumption Culture

1. GİRİŞ

Toplumsal yapı dünden bugüne kendisini oluşturan insan birliklerinin sosyal ilişkileri, sosyal sistemleri, kültürel pratikler, gelenek ve görenekler ile şekillenmektedir. Toplumsal yapının aktörleri kadın ve erkek olarak ayrılmakta bu da toplumsal cinsiyet ayrımını meydana getirmektedir. Toplumsal yapının oluşturduğu kodlar sayesinde biyolojik olarak kadın ve ya erkek olarak doğmuş olmak ile kadın ve ya erkek olmak arasında belirgin farklılıklar oluşmuştur. Toplumsal alanda kadın cinsine karşılık kadınlık cinsiyeti erkek cinsine karşılık erkeklik cinsiyeti sonradan oluşturulmuş cinsiyet ayrımını temellendirmektedir. Bu toplumsal cinsiyet ayrımı toplumsal alanda kadına ve erkeğe farklı sorumluluklar yüklemektedir. Bununla şekillenen pratikler kapitalist süreçler sonrasında farklı bir boyut kazanarak kadına ve erkeğe yönelik oluşan toplumsal kodları dönüştürmüştür. Kadınlık ve erkeklik artık birer meta olarak elde edinilebilen ya da metalar sayesinde bireylerin biyolojik cinsiyetlerini toplumsal ve kapitalist istemlere göre şekillendirdikleri olgular haline gelmiştir. Duyular çevremizi anlamlandırmak üzere sonsuz bilgi sunmaktadır. Ele alınacak olan koku duyusu çevreyle iletişimi, deneyimleri, algılayışları etkilemesi bakımından önemli görülmüştür. Kapitalist süreç ve toplumsal kodların dönüşümü kokunun işlevini ve değerini de dönüştürmüştür. Öyle ki kapitalist süreç kadınlık ve erkeklik cinsiyetine yüklenen toplumsal ve kültürel kodları kullanarak kokuları metalaştırmakta, kadına ve ya erkeğe yönelik üretilen kokular, parfümler ve türevleri onları tüketenlere daha kadınsı ve ya erkeksi olmayı pazarlamaktadır. Satışı sağlanan kokuların reklamları ve ambalajları da bu sürece dâhil olmaktadır.

2. TOPLUMSAL CİNSİYETİ ANLAMAK

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı ve ondan daha geniş ve karmaşık bir anlama alanına sahiptir. Toplumsal ve kültürel olarak düşünüldüğünde kadınlık ve ya erkeklik biyolojik ayırmadan çok daha fazlasına işaret etmektedir. Bireyin dünyaya geldiği andaki cinsiyetini(sex) yaşayış ve düşünüş biçimleriyle tekrar inşa etmek toplumsal cinsiyete(gender) işaret etmektedir(Vatandaş,2007). Her toplumun zamana ve yere göre kadından ve erkekten beklediği tutum ve davranışlar farklılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet sayesinde bireylere hangi cinsle aitse ona göre bilgi ve bilinç yüklemesi yapılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ile biyolojik anlamda cinsiyetin farklılaşması ilk zamanlarda “biyoloji kaderdir” ifadesine bir karşı çıkışı barındırmaktadır. Ayrıca bu farklılaşma biyolojik olarak cinsiyet doğumla birlikte verilmiş olsa da toplumsal cinsiyetin doğumdan sonraki süreçte toplumsal ve kültürel anlamlarla çevrilerek inşa edildiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet doğumla gelen cinsiyetin üzerine kültürün ve toplumun farklı anlamları ve rolleri işlemesi olarak da anlaşılmamalıdır. Evrensel olarak kabul edilen cinsiyet farklılıkları inşa sürecinin içine girdiğinde toplumsal cinsiyet farklarını da üretmektedir. Biyolojik olarak farklılaşmış bedenler kültürel sürecin edilgen alıcıları haline gelmektedir(Butler,2005). Kadına ve erkeğe yönelik davranışların ayrı öğretiler halinde sunulmasının ataerki düzeninden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Sosyal düzende iki farklı cinsin ayrımı kabul bulmakta, erkek ve dişi farklı biçimlerde birleştiren toplumsal ilişkiler ve kültürel yapılar her kültürde farklılık gösterse de evrensel bir ayrım altında da meşru kılınmaktadır.

3. KOKU DUYUSU VE KÜLTÜRLE İLİŞKİSİ

Koku duyusu insanın sahip olduğu 5 temel duyudan bir tanesidir. Ancak onu farklı kılan yönü beynimize gelen tüm uyarıların dolaysız olarak limbik sisteme aktarılmasıdır. Koku duyusu ve duyu durumu beynimizde limbik sistem denilen sınır sistemi ağı içerisinde birlikte yer almaktadır. Haz işleyen bölge olarak da adlandırılan limbik sistem hatamızı kayıt altına alan, tüm duydu, düşünce ve davranışlarımıza yön veren bellek ile de aynı alanda yer almaktadır. Yolunu uzatmadan ve filtre edilmeden limbik sistemde yerini alan kokular hafızamızda önemli bir yer kaplamaktadır(Ozan,2019). Koku hafızamız bu şekilde anıların canlılığını yitirmeden korunmasını sağlamaktadır. Kokular, insanların hayatlarında iyi ve kaliteli yaşamın belirlenmesinde önemli bir faktördür.

Toplum özelinde incelendiğinde ise kokunun önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Koku kültürün içinde kendine yer bulmuş değişen toplumsal nişaneler ile değişim ve dönüşümü bünyesinde yaşamıştır. Tarihsel olarak bakıldığında Fransa ve İngiltere’de sokakların kötü kokması, lağım çukurlarının açıkta bulunması, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa’da veba ve diğer salgın hastalıklarla

mücadele için yanlış sağlık bilgilendirmesi sonucunda banyoların kapatılması gibi sebeplerle parfümlendirme ve kokulu çiçeklerle dolaşma benimsenmiştir. Ancak bu durum estetik amaçlarla değil kötü kokuları maskelendirme amacıyla gerçekleşmektedir. 18.yy'a gelindiğinde temizlik anlayışında değişim olduğu görülmekte ve salgın hastalıklara karşı olan korkular azalmaktadır. 19. yy ile birlikte kokuların ve parfümün statüsü de değişmiş lüks ürün olmaktan çıkarak kitlesel hale dönüşmüş ve kapitalist mantıktan üzerine düşeni almıştır(Topal,2007).

Türk toplumunda bakıldığında koku geçmişten bugüne gerektiği kadar önemsenip ön plana çıkarılmasa da toplumsal yapı içinde önemli bir yere sahiptir. Koku toplumumuz için önemli kültürel kodların belleği olarak görülebilir. Kolonyadan gülsuyuna, lokantadan bayramlara kadar bütün kültürel yaşantımızda kokular yanı başımızda yer almaktadır. Öyledir ki bizde kokunun gelişimi Avrupa'da ya da Fransa ve İngiltere'de olduğundan çok farklı şekildedir. Türk toplumu İslami inancının getirisiyle suyla temizliği parfümden önce benimsemiştir. Vücuttaki ya da sokaklardaki kötü kokuları bastırmaya ve maskeleymeye ihtiyaç bu bakımdan gerekli görülmemiştir. Osmanlı'da Avrupa tarzı kokuların üretilmesi 19. yy sonlarını bulmaktadır. Tüketim alışkanlıklarının şekillenmesi ile kokunun da kültürümüzde bir metaya dönüştüğü söylenebilir.

4. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KOKU

Koku bireylerin doğumlarıyla başlayan yaşam serüveninde en önemli anların, kültürün, yaşam biçiminin tamamlayıcısıdır. Kadın ve ya erkek olmak kültürel kodların bireye yükledikleri ile birlikte belli bir koku armonisini de yaşamlarında bulundurmaya gerektirmektedir.

Biyolojik olarak bakıldığında eril ve ya dişi bedenlerle dünyaya gelmiş olmak en doğal sürece işaret eder. Bedenlerin zayıf veya güçlü, ince ve ya kalın ya da doğurgan mı doğurtan mı olacağına biyolojik temel karar vermektedir. Ancak biyolojik olan bu farklılık toplumun oluşturacağı eril ve dişi ayrımının ana faktörüdür. Bu noktada toplumsal ilişkiler ve kültür etkili olmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımındaki önemli bileşenleri kadın cinsine ait yaptırımlarda görmek mümkün olmaktadır. Kadına yönelik roller pasiflik, sakınma, kendini koruma, savunma üzerine şekillenmektedir. Kadına biçilen bu roller erkeklerin iktidarına karşıdır. Bu açıdan erkeklik kadın üzerinden kurgulanmakta erkek egemen toplum tarafından sağlamlaştırılmaktadır. Erkeğin erkekliğini ve iktidarlığını kaybetme korkusuyla bir ispat gerilimine girdiği görülmektedir(Bingöl,2014). Toplumun kültürel yapısında kadın aile bütünlüğü içinde ve erkek yani koca eksininde değerlendirilmektedir. Toplum kadını erkeğe eş çocuklara anne olarak tayin etmektedir. Ataerkil düzende de kadın olmadan ailenin bütünlüğünü sağlamak ve babalığın belirsizliğini gidermek mümkün olmamaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı ve kadınlık olgusu kadını toplumsal hayatta eşitsizlikler içerisine itmektir. Kadının hangi konumda olursa olsun eş ve anne olarak rollerinde değerinin erkeğe ve doğurganlığına bağlı olduğu görülmektedir.

Doğada doğuran seçicidir.

Toplumsal cinsiyet rolleri kadına belirli şeyleri dikte ederek onlara namus korumak, cazibeli olmak, vb. şeyleri yapmaya mecbur kılmış olabilir. Ancak doğal süreç kadına kadın gibi olma hakkını zaten vermektedir. Kadının elinden alınan bu hak ona bir lütufmuş gibi tekrar verilmeye çalışılmaktadır. Oysa doğuran kadın döllenmeden itibaren yeni bir döllenme için hayatının üç yılını harcamaktadır. Erkek için bu süre en fazla 50 dakikadır! Seçici olma özelliğini kadının kullanmasına mani olan ideolojiler ve kapitalist düzenden başkası değildir (Ozan,2019).

Koku duyusu somut tasvir edilemeyen bir alana işaret ettiği için onu görsel veriler üzerinden anlama ve anlamlandırma sürecine girilmektedir. Bu nokta da görsel sosyoloji önem kazanmaktadır. Reklamlar üzerinden görsel gerçekliklerle anlatılmaya çalışılan kokular ve parfümler toplumsal cinsiyet temalarını içerisinde gizlemektedir. Bireylerin kendi kokularına ve kimliğine yabancılaşması ve kişisel kokulardan uzaklaşma seri üretim ile gelen kapitalist mantığın bir sonucu olmuştur. Bu kültüre göre farklılık taşıyan süreç, içinde bulunulan kültüre tek tip kadın ve tek tip erkek profili sunmaktadır. Gerçek dünyadan uzak kokular yine yapay ancak insanların yapaylığından bihaber olduğu dünyanın kadınlık ve erkeklik kodlarını oluşturarak, alıcılarına o kodlara erişmeyi vaat

etmektedir. Kokuyla ve ya parfümün ambalajıyla verilmek istenen mesaj tam anlamıyla toplumsal cinsiyeti işaret etmektedir.

Toplumda kadınların namusu, tevazusu, iffeti ve nezaketi onların haysiyetleri olarak görülmektedir. Erkeklerde ise haysiyet adil, içten, lütufkâr ve terbiyeli olmakla ilişkilendirilmiştir. Ataerkil toplum yapılarında kadın bedeni “namuslu kadın bedeni” olarak kodlanmakta ve sahip olunan konumuna yerleştirilmektedir. Bu sebeple erkek için namuslu kadın bedeni değerli olanla ilişkilidir ve soyun devamını sağlama beklentisiyle değerlendirilmektedir. Erkeğe düşen görev namusu korumak ve denetlemek olarak toplumda belirlenmiştir. Böylece toplum sadece kadına roller biçmekle kalmamış erkeğe de roller biçmiştir. Ataerkil toplumlarda erkek bedenleri sert, sağlam, başarılı, kaslı ve güçlü olma gibi rollerle çevrelenmiştir.

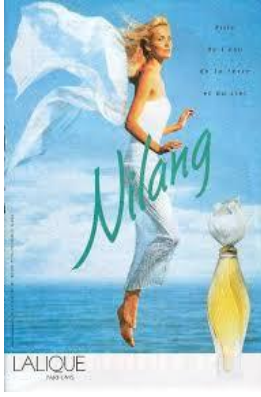
Kadına yönelik gerçekleşen geleneksel itaat, kontrol edilme, doğurganlık, cezbedici olma, huzur vericilik, saflık kodları erkeği de kadına bunları dikte etmeye zorlamaktadır (Bilgin, 2016). Tüketirmeye odaklı pazarlar ise toplumsal kodların farkında oldukları için bu yönde üretimlerini gerçekleştirmektedir. Kadına ve erkeğe yönelik kokular ve parfümler hem kültürel kodları aktarmakta hem de yeni kodlar üreterek pazarı canlı tutmaktadır. Kadınların duyu eşiklerinin erkeklerden fazla olduğu bilgisi üzerine koku alma ve kokuları kullanmada da kadın tüketicilere yönelik alışveriş taktiği kullanılması olasıdır. Peki hoş ve güzel kokuları seven, kullanan, hayatının neredeyse her alanında kokularla hemhal olan kadınların derdi nedir?

Ne peki bu kadınların derdi?

Hem geleneksel hem toplumsal kodlar yukarıda da bahsedildiği gibi kadına bir takım özellikler sanki kadında olması mecburmuş gibi sunmaktadır. Bu kodları şu şekilde toplayabiliriz: Namuslu, iffetli, nazik, tevazu sahibi, itaatkâr, cazibeli, güzel, sadık, şefkatli, sevecen, saf ve temiz, cezbedici, huzur verici, pasif, kendisini sakınan, doğurgan olan, kontrol edilebilen... Bu kodlar altında yetişen kadın ister istemez bu özelliklere sahip olmayı kendisine yükümlülük olarak görmektedir. Kokular ve parfümler ile kadına bu özelliklere sahip olacağı vaat edilmektedir. İşte bu noktada... **Kapitalizm yine iş başında!**

Kapitalist düzen kültürel kodları kullanarak toplumsal cinsiyeti yönlendirmektedir. Bu noktada kokuları ve görsel hafızamızı harekete geçirip alma isteğimizi arttıran ambalajları kullanmaktadır. Bu kokular ve ambalajlar sayesinde her iki cinste karşı cinsini etkilemeye çabalamaktadır. Artık parfümlendirilmiş dünyada kokudan uzak yaşamak imkânsızlaşmaktadır. Öyle ki daha 1970’lerin İngiltere’inde kadınlar envayi çeşit kokulu bitki torbasıyla masalarını doldurmakta haricinde bu kokuları elbiselerine ve bedenlerine yerleştirmektedirler. Bu süreç onların gün içinde önemli bir zaman dilimine mal olmaktadır. Parfümün ve kokunun karakterinin tanımlanması zor olduğu için genellikle reklamlarda ürüne ait bilgiler değil, ürünün uyandırdığı ya da uyandırması beklenen fantezi ve hayallere odaklanılmaktadır (Ozan, 2018). Bu nokta kapital sistemin en başarılı olduğu oyun alanına işaret etmektedir. Reklamların ve ambalajların ürünleri tüketim nesnesi haline getirdiği bilinmektedir. Ancak bu ürünler aynı zamanda toplumsal kodları aşılacaktır. İdeal kadın ve erkek olabilmenin yolu üretilen kokuları kullanmaktan geçmektedir. Kapitalizm hedef kitleyi kurgulamaktadır. Kadın ve erkekten oluşan hedef kitlenin kimliklerinin oluşumu ve toplum ile kültürün etkisine göre tüketim metalarının üretimi yapılmaktadır.

Demir(249-250)’e göre şekil 1’e bakıldığında parfümün sloganı toprak, hava ve suyun kadınıdır. Bu slogan yeni bir kadın tipi sunmakta, kadını doğa ve doğallıkla ilişkilendirmektedir. Parfümü kullanan kadının ayakları yerden kesilecek uçuşan tüller bir kanadı simgelediği içinde melek gibi bir ruhani varlık özdeşleşecektir. Gözleri karşısına bakan kadın sahiplenilmeyi beklemektedir. Dolayısıyla parfüm şişesi ile kadın bir görülmektedir. Yani toplumun kadına yüklediği cinsiyetçi ayrım bunlar saflık, doğallık ve erkek tarafından sahiplenilen gibi parfüm şişesinde ve reklamında ortaya koyulmuştur.

Şekil 5

Şekil 2 (agent-provocat-lace-edp-
50ml-kadın-parfum Erişim
Tarihi:17.06.2019)

Şekil 3 (antonio-banderas-black-edt-
100-ml-erkek-parfumu-P158575300
Erişim Tarihi:17.06.2019)

Yukarıda verilen parfüm şişelerine bakıldığında renklerde ve yazı stillerinde de cinsiyetçi yaklaşım olduğu görülmektedir. Tüketici kitlesi kadınlar olduğunda renklerin çeşitliliği ve yazı tipinin zarif karakterli olduğu, erkekler olduğunda ise mavi, siyah, yeşil gibi erkeklere atfedilen renklerin kullanıldığı ve yazı tipinin kalın hatlı ve düz yazılar olduğu görülmektedir. Bu durum kadından zarıflık beklentisini, erkekten ise gücün ve yumuşaklığa yer olmadığının göstergesidir.

Kültüre, yaşa, toplumsal sınıfa bağlı pek çok erkeklik kavramsallaştırmaları yapılmaktadır. Yapılan araştırmalar ekseninde temsil olarak, deneyim olarak ve harekete geçirici erkeklik olarak 3 farklı erkekler biçimi saptanmıştır. Bunlar kaslı, metro seksüel ve delikanlı erkekler biçimleri olarak sıralanabilmektedir. Kaslı beden imgeleri ulaşılması kolay olmayan ideal beden profilidir. 1980’lerden sonra erkeklere yönelik kişisel bakım ürünlerinin artmasıyla geleneksel erkeklikten metro seksüel erkekliğe geçiş yaşanmıştır. Feminizme karşı kendisini var eden delikanlı erkeklik ise 1990’larda ortaya çıkmıştır. Kültürün ideal erkek için belirli standart ve rolleri olmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet rolleri kadına olduğu gibi erkeğe de benimsetilmektedir. Erkekler için üretilen kokular onların ideale ulaşmaları yolunda kullandıkları ürünler olmaktadır. Kokuların hem içeriklerinde ki keskin koku notaları ve aromalarında hem de ambalajlarının renklerinde, yazı biçimlerinde ve dahası ambalajın kendisinde cinsiyetçi roller okunmaktadır (Kılınç,2015).

Şekil 4 (Versace Eros Pour Femme- Versace Eros Parfümleri reklamı)

Yukarıda bir parfüm reklamı yer almaktadır. Koku somut şekilde aktarılamadığı için bu reklamda ürün hakkında bilgi vermekten uzaklaşılarak, ideal olan kadın ve erkek cinsiyetinin imgenmesi söz

konusu olmaktadır. Erkeğin kaslı bir vücuda sahip olması, kadının ise zayıf ve narin olması gözler önüne serilmiştir. “Kadın cezbedici olmalıdır” ön kabulü erkek ve kadının duruşlarıyla aktarılmaktadır. Kadına ait olan parfüm şişesi açık tonlarda ve keskin olmayan hatlara sahipken, erkeğe ait olan parfüm şişesi koyu mavi renk ve köşeli, sert hatlara sahiptir. Burada kokudan yola çıkılarak bir cinsiyet kodları aktarımı yapılmaktadır.

“KADIN EKMEK, ERKEK EMEK KOKAR!”

Cinsiyet kodları kültürümüzde kadının annelik rolleriyle çevrelenmiş hayatında çocuğuna, evine, eşine bakma vb. cinsiyet kodlarını değiştirmiş, daha formda olma, güzel ve cazibeli olma, kendisini beğendirme vb. kodlarını bunların yerine yerleştirmiştir. Erkek ise kültürün babaya verdiği eve bakma ve çalışma kodlarını, kendisine bakma şeklinde dönüştürmüştür. Kadın artık ‘elinin hamurundan’ ötürü ekmek kokmamakta, erkek ise evini bakan rolünden ötürü emek kokmamaktadır. Onlar artık kapital düzenin ürettiği tek tip kokular ile başka cinsiyet kodlarını içselleştirmektedir.

Şekil 5(<https://turkparfum.net/attachments/jimmy-choo-man-ice-poster-reklam-afisi-commercial-jpg.1263/>)

Yukarıdaki resimde erkek parfümüne ait görsel bulunmaktadır. Reklamlarda eril bakış genelde alıcıya doğru olurken; dişi bakış ise genellikle kadının kendisine doğru olmaktadır. Yine kadın çoğu zaman bir bakışın nesnesi iken; erkek, bakışın öznesi konumundadır. Fiziksel olarak dayanıklı olma, kontrol etme ve saldırgan olma gibi erkek olmaya yönelik temsiller aktarılmaktadır. Değişen erkeklik algıları markalaşmış erkeklik kavramını önümüze çıkarmaktadır. Bu noktada erkek ne tükettiği üzerinden de tanımlanmaktadır. Cinsiyet ve tüketim ilişkisinde tüketici erkek kendisini kentli, eğitilmiş, gelir düzeyi yüksek vb. özellikler üzerinden inşa etmektedir(Kılınç,2015).

Görülmektedir ki kokular belirli toplumsal cinsiyet rollerini reklamları ve ambalajları ile tüketicisine sunmaktadır. Her toplumun kendi kültürüne özel koku hafızası bulunmakla birlikte bu durum tek tipleştirilmekte, ideal beden imajları altında yok edilmektedir. Kadının yemek ve ekmek kokması, erkeğin ise çalışma şartlarından dolayı yağ, kir ve pas kokması günümüzde kabul edilebilir bir durum olmaktan çıkarılmaktadır. Kadın aktarılan kodlara göre güzel kokmalı, aile bütünlüğünü korumalı, cazibesini ve işvesini yitirmemelidir. Parfümler bu noktada devreye girmektedir. Erkek ise vücudu, sert mizacı, toplumsal konumu vb. özellikleri ile erilliğini kaybetmemeli, denetimi sağlamalıdır. Aynı zamanda parfümler erkeğin kadın üzerinde kuramadığı iktidarı koku sayesinde kurabileceğini telkin etmektedir.

5. SONUÇ

Toplumsal cinsiyet kavramı bireyin dünyaya geldiği andan itibaren cinsiyetin ekseninde doğduğu yerin kültürel yapısı ve sosyal ilişkileri neticesinde kadına ve erkeğe belirli roller ve sorumluluklar yükleyen bir kavram şeklinde özetlenebilmektedir. Bu makale de toplumsal cinsiyet ekseninde doğumla birlikte tüm hayatımıza eşlik eden koku duyumuzun bir arada nasıl ele alınabileceği tartışılmıştır. Görülmektedir ki kokularında cinsiyetleri oluşturulmuş ve onlara da kültürel anlamlar yüklenmiştir. Geçmişten günümüze biriktirdiğimiz koku hafızamız kapitalist süreçlerle birlikte

değişim ve dönüşüme uğratılmıştır. İçinde yaşadığımız kültür koku kadına anne kokusunu, ekmek ve yemek kokusunu geleneksel anlayışla bir cinsiyet kavrayışıyla sunmuştur. Erkeğe ise sahip olan olması sebebiyle sahip olduklarına bakma yükümlülüğü yüklenmiş bu eksende çalışan babanın ter kokması geleneksel kültürel bellekte yadırganmayacaktır. Ancak değişen nişaneler kadına ve erkeğe tüm dünyada aynı tip kokmayı dikte etmiştir. Artık kadının ekmek, erkeğin emek kokması tahammül edilemez olmuştur. Öyle ki kadın kendisini, namusunu, güzelliğini ve cazibesini koruması gereken olarak görülmektedir. Doğurganlığından ötürü seçen olması gerekirken, erkeğe sunulan seçici olma özelliği kadını erkek bakışlarının nesnesi durumuna düşürmüştür. Ancak erkek eril olmasının kendisine getirdiği sözde avantajların yanında birçok yeni cinsiyet koduna maruz kalmıştır. Bu durumda erkeğin de kendisine toplumsal yapıda bir konum elde etmesi, bedeninin belirli bir forma sahip olması, denetimi sağlaması, karşı cins ile cinsel ilişki kurması ve çocuk sahibi olarak iktidar olduğunu göstermesi beklenmektedir. Her iki cins içinde aktarılan bu rollerin yapılabilmesi üretilen kokular ile mümkün kılınmaya çalışılmaktadır. Kokular ve şişeler toplumsal cinsiyet açısından mesajlarla doludur.

KAYNAKLAR

- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 219-243.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 108-114.
- Butler, J. (2005). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Candemir, T., Candemir, T., & Öz, B. (2017, Ekim). Sanat ve Reklamalarda Kadın İmajı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 493-508.
- Demir, N. K. (tarih yok). Kimliklere Ayna Tutan Reklam Fotoğrafları. *Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV ve Sinema Bölüm Sosyal Bilimler Dergisi*, 237-251.
- Hepşen, Ö. (2010). Tevrat, İncil Ve Kuran-ı Kerimde Kadın Bedeni. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kılınç, Ö. (2015). Reklamalarda Erkeklik: GQ ve Men’s Health Dergilerindeki Reklamların Eleştirel Bir Okuması. *Journal of Yasar University*, 10(37), 6381-6477.
- Ozan, V. (2018). *Kokular Kitabı-2 Parfümler* (3 b.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Ozan, V. (2019). *Kokular Kitabı* (Cilt 5). İstanbul: Everest Yayınları.
- Savran, G. A. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin* (2.Baskı b.). İstanbul: Kanat Kitap.
- Simavoğlu, F., & Kuştepe, İ. (2018). Reklamalarda Koku Duyusuna Kullanımına İlişkin Göstergebilimsel Analiz: Temizlik Ürünleri Üzerine Bir Çalışma. *Journal Of Awareness*(3), 684-696.
- Topal, M. H. (2007, Haziran). Koku Kullanım Kültürü ve Türkiye’de Kolonya Ambalajı. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*.
- Google Görsellerden temin edilmiştir. <https://turkparfum.net/attachments/jimmy-choo-man-ice-poster-reklam-afisi-commercial-jpg.1263/>
- Google Görsellerden temin edilmiştir. Versace Eros Pour Femme- Versace Eros Parfümleri reklamı. Google görsellerden alınmıştır. Erişim Tarihi: 17.06.2019
- Google Görsellerden temin edilmiştir. agent-provocateur-lace-edp-50ml-kadin-parfum Erişim Tarihi:17.06.2019
- Google Görsellerden temin edilmiştir. antonio-banderas-black-edt-100-ml-erkek-parfumu-P158575300 Erişim Tarihi: 17.06.2019

GASTRONOMİ TURİZMİNDE TURİSTİK ÇEKİCİLİK UNSURU: İSTANBUL SOKAK LEZZETLERİ

Eylem Kara

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

eeylemkara@yandex.com, 0000-0002-9961-7291

Selda Uca

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi/ Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölüm Başkanı
selda.uca@kocaeli.edu.tr, 0000-00029308-9184

Özet

Hızlı ve ani bir büyüme ile işgücü potansiyelindeki artış ve talebin artması hizmet sektörüne ivme kazandırmıştır. İnsanların turizm taleplerindeki hızlı değişiklikler, turizmin çeşitlenmesine sebebiyet vermekle beraber turizm türlerinin önemi arttırmıştır. Önemi artan turizm türlerinden biri de, yeme içme alışkanlıklarını yansıtan gastronomi turizmidir. Her ülke ve bölgenin kendine özgü bir yemek kültürü vardır. Sokak lezzetlerin de, ülke ve bölgelere has olduğunu gözlemlemek mümkündür. Sokak lezzetleri yerel ürünlere dayanan geleneksel kültürü yansıtarak, kentsel yaşamın modernliğine uyarlanmış yiyecek ve içeceklerdir. Sergiledikleri yöresel tatlar ile mutfağın ayrılmaz bir parçası olmakla beraber bölgenin önemli turistik çekiciliklerinden biridir. Sokak lezzetlerini deneyimlemek, o bölgenin kültürünü tanımak ve tanıtmak adına yerli ve yabancı turistlere fikirler vermektedir. Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul özelinde yerli ve yabancı literatür taranarak oluşturulan bu derleme çalışmasında sokak lezzetleri gastronomik bir ürün olarak ele alınacaktır. Bu çalışma turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, İstanbul ilinde turizmin 12 aya yayılması ve gelirlerin artması amacıyla yerel yönetim ve sektör kuruluşlarına fayda sağlaması açısından önem teşkil etmektedir.

Anahtar kelimeler: Gastronomi Turizmi, Sokak Lezzetleri, İstanbul Sokak Lezzetleri

TOURISTIC ATTRACTIVENESS IN GASTRONOMY TOURISM: ISTANBUL STREET FLAVORS

Abstract

The rapid and sudden growth, increase in labor potential and increase in demand have accelerated the service sector. Rapid changes in people's tourism demands caused the diversification of tourism, but increased the importance of tourism types. One of the increasingly important types of tourism is gastronomy tourism, which reflects eating and drinking habits. Every country and region has a unique food culture. It is possible to observe that street flavors are unique to countries and regions. Street flavors are food and drink adapted to the modernity of urban life, reflecting the traditional culture based on local products. Although it is an integral part of the kitchen with the local flavors they display, it is one of the important tourist attractions of the region. It gives ideas to local and foreign tourists in order to experience street flavors, to recognize and promote the culture of that region. delicacies in the streets of Turkey's largest city of Istanbul in private domestic and foreign literature created by scanning this compilation work will be handled as a gastronomic product. This study is important in terms of diversifying tourism activities, spreading tourism in Istanbul province for 12 months and benefiting local government and sector organizations in order to increase revenues.

Keywords: Gastronomy Tourism, Street Foods, Istanbul Street Foods

GİRİŞ

Günümüzde kentsel yaşamın artması, turistlerin kent yaşamı içerisinde hareket özgürlüğünün azalması, yeni yeme-içme alışkanlıklarını beraberinde getirmiştir. Kentsel yaşamda insanların sınırlı zaman ve olanaklarının olması dışarıda yemek tüketme alışkanlıklarını arttırmaktadır (Demir vd, 2018). Sokak lezzetleri, geçmişten günümüze hemen hemen her alanda kendini göstermiştir.

Ekonomik, sosyal, sanatsal, kültürel ve teknolojik gelişmelerle beraber yerel kimliğin oluşmasına fayda sağlamaktadır(Tinker, 1987).

Turizm alanında faaliyet gösteren işletmeler, çeşitliliklerini artırmak amacıyla gastronomik çekiciliklerden yararlanmaktadır. Gastronomi turizmini talep edilen bir turizm çeşidi olması ile mevsimsel olmaktan çıkarılabilecek olan sokak lezzetleri, somut ve soyut olan miraslarla birleştirilerek tanıtım ve pazarlama alanında kullanılmaktadır. Turistler, beslenme ihtiyaçlarını gidermek için yiyecek ve içeceklerle önem vermektedir. Gastronomi; yemek pişirme sanatı olarak betimlenmektedir. Gastronomi, iç ve dış turizmin önemli bir parçası haline gelmiştir(Aslan, 2010: 41).

İnsanların yeme-içme ihtiyaçlarını restoranlarda gideriyor olması onlarca yıldır süre gelen bir durum olsa da, Türk yeme-içme kültüründe sokak gıdaları önemini korumaktadır(Sert ve Kapusuz, 2010). Türkiye'nin coğrafik konumu açıdan dört mevsim yaşaması sokak lezzetlerin çeşitliliğinin artmasına önemli derecede katkı sağlamıştır(Ballı, 2016:5). Aynı zamanda kolay ve hızlı tüketme imkânı sağlarken, eğlenceli bir hal alması turizmin çeşitlenmesi açısından sokak lezzetleri gastronomik bir değer olarak pazarlanabilme ihtimaline sahiptir(Kurt, 2018: 11). Son zamanlarda, sokak gıdaları tüketmek bir eğilim haline dönüşmüş ve en çok tercih edilen bölgelerde yaygınlaştığı ve beraberinde her kesime hitap ettiği görülmüştür(Bhimji, 2010; Newnab ve Burnett, 2013; Karsavuran, 2018:255). Türkiye kendine has tarihi, konumu ve mevsimi ile geçmişten bu güne zenginleşen ve değişen sokak lezzetlerine sahiptir. Türk Sokak lezzetlerine bakıldığında, kebab, döner, balık ekmek, boza, ıslak hamburger, midye, kokoreç vb. başlıcaları olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin kozmopolit şehri olan İstanbul, sokak gıdalarında büyük zenginliğe sahiptir. İstanbul, tarihi, doğal ve kültürel zenginliklere sahip olması ve coğrafi konumu açısından yüksek gastronomi potansiyeline sahiptir. Farklı kültürlerin ortak noktası haline gelmiş ve geniş yemek kültürü bulunmaktadır. Gastronomide önemli bir yere sahip olan İstanbul, doğru pazarlama çalışmaları oluşturularak sokak lezzetleri ile önemli bir gelir kaynağı elde edebilir. Sokaklarda gıda ticareti aynı zamanda orta ve düşük gelirli insanlara hitap ederken birçok insana da iş olanağı sunmaktadır(Demir vd, 2018).

Konuya ilişkin alanyazın incelendiğinde, sokak lezzetlerine ilişkin pek çok çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. Tamamlanmış çalışmaların büyük bir kısmı, sokak yiyeceklerinin boyutlarını ele almakta olduğu gözlemlenmiştir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada, İstanbul ilinde gastronomik bir unsur olan sokak lezzetlerinin pazarlanabilirliği ve turistik bir çekicilik unsuru olma potansiyeline dikkat çekmesi ile özgün değeri ortaya konmaktadır.

1. Sokak Lezzetleri ve Gastronomi Turizmi Kavramı

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun kentleşmesi nüfusun artmasını, 1 m²' ye düşen insan sayısının artması hareket özgürlüğümüzün azalmasını beraberinde getirmiştir. Kentleşmenin arttığı bölgelerde yaşayan insanların beslenme ihtiyacını gidermek için vakitlerin kısıtlı olması, çalışan kesim için beslenme ihtiyacını karşılayan kurum sayısının az olması, gezme ve eğlenme amacı ile bölgeyi ziyaret edenlerin kolay erişebilmesi gibi sebeplerle günümüzde dışarıda yemek tüketme alışkanlığı artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, sokaklarda gerçekleştirilen gıda ticareti en hızlı büyüyen iş kollarından biri haline gelmiştir. Gıda ticareti ani büyüme ile düzensiz bir hal almıştır. Alt ve orta sınıf insanlara hitap edecek bir imaj oluşturularak önemli kayıt dışı bir sektör haline dönüşmektedir (Rane, 2011: 100; Tinker, 1987).

“Sokak gıdaları, satıcıları tarafından hazırlanarak sokakta ve halka açık alanlarda yenmeye hazır yiyecek ve içeceklerdir.”(FAO, 1989). Sokak lezzetleri benzersiz olması, kolay ulaşılabilirliği ve rahat yemesi, kültürel ve sosyal mirasta oynadığı rol, toplumların yeme içme ihtiyacı gidermek ve korumak için önemli hale gelmektedir. Bununla birlikte, birçok ülkede yasadışı kabul edilmesi ve endişe oluşturmalarına rağmen, son on yılda çoğu ülkede sosyo-ekonomik değişime ve gelişime katkı sağlamıştır(Holy and Makhoane, 2006: 90; Ekanem, 1998).

Yemek deneyimi, ait olduğu ülkenin ve/veya bölgenin gastronomi spesiyalitesini, mutfak uygulamalarını, tadını ve tüketme alışkanlıklarını anlama yolunda bir adımdır. Yemek yeme

alışkanlığı kültürel alışveriş imkânı sunar. Bunun gibi birçok sebeple gastronomi kavramı, ziyaretlerimizde belirleyici özellik olabilmektedir(Reynolds, 1994; Privitera, 2012).

Gastronomi kavramı, Richard (2002) tarafından yemeğin hazır hale getirilmesi, prezantasyonu ve tüketiminin yansıması şeklinde açıklarken, Scarpato (2000), yiyeceklerin hazır hale getirilmesi, üretilmesi ve sunulmasının yanında pişirme ve yemeklerin özelliklerini gösteren ve kusursuzluk ile birlikte devam ettirilmesi şeklinde bir tanım yapmıştır. Gastronomi kavramının keşfedilmesi ile yaklaşık 200 yıla dayanan süre içerinden konuya ilişkin birçok kavram sıralamak mümkündür. Kısaca gastronomi bilim dalı olarak kabul edilmektedir ve Pedersen (2008) tarafından “iyi yemek seçme, hazırlama ve yeme sanatı” olarak tanımlanmaktadır.

Tüm dünyada sokak lezzetleri gastronomi turizmine yönelik katkı sağlamaktadır. Turistler, gitmek istedikleri bölgelerde yerel lezzetleri tatmak isteyebildikleri gibi, yalnızca o bölgenin mutfak kültürünü deneyebilmek için bile ziyaretlerini gerçekleştirebilmektedirler. Sokak lezzetleri, turistlerin bölgenin mutfak kültürünü anlayabilmelerine, kendilerini bir parçası gibi hissetmelerine imkân tanıdığı için, turizm çeşitliliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktadır(Choudhury vd., 2011; Ballı, 2016).

2. İstanbul’un Gastronomi Turizmi Potansiyeli

Dünya ülkelerinde birçok bölgede, bölgeye has yiyecek ve içecekler tanıtılmakta, festivaller düzenlenerek turistik çekiciliğin artırılması sağlanmaktadır(Birdir ve Akgöl, 2015). Gastronomi turizmi bağlamında sokak lezzetlerini iyi pazarlayan çok sayıda ülke ve bölge rekabet üstünlüğüyle, halkına iş sahası oluşturarak bölgesel kalkınmayı pozitif etkilemektedir (Sarışık ve Özbay, 2015). Günümüzde insanlar sokak yiyeceklerini, kolay ulaşılabilir, uygun fiyatlı, farklılık arayışı gibi birçok sebeple tercih edebilmektedir. Dünyanın her bölgesinde, hemen hemen her şehrinde kendine has bir sokak lezzeti bulmak mümkündür. Endonezya da Sate Ayam, Hindistan da Jalebi, Japonyada Yakitori, Almanya da Currywurst, Meksikada Taco gibi bölge ve şehirlerle akla gelen sokak lezzetleri bulmak mümkündür (gastromanya.com).

Evrensel olarak var olmuş sokak lezzetleri, Türkiye coğrafyasında da yaygındır. Türkiye, tarihsel olarak ele alındığında bir çok farklı toplumla iç içe yaşamış, çeşitliliği bol olan sokak lezzetlerine de sahiptir. Türkiye’nin her bir yanında çok sayıda sokak yiyecek ve içecekleri satışa sunulmakta ve yerli ve yabancı halk farklı bölgelerde bu lezzetleri deneyimlemektedirler (Demir ve Sormaz, 2018).

Dünyanın önemli mutfaklarından biri olan Türk mutfağında, tarihi, kültürü ve coğrafyasıyla büyük ve kozmopolit bir şehri olan İstanbul özelinde Türk mutfağına ait birçok seçkin örneklerle rastlamak mümkündür. İstanbul yüzyıllardır birçok medeniyetin buluşma noktası olmuştur. Temelinde Osmanlı mutfağı yer alırken, Ermeni, Yahudi ve Rum kültürlerinden de etkilenmiştir. Nüfusun artmasını sağlayan göçler sebebiyle Anadolu’ya has lezzetlerde İstanbul mutfağına girmiştir. Birçok etmene bağlı olarak hem yerel hem de dünya mutfağından farklı lezzetler sunabilen İstanbul mutfağı, sokak lezzetleriyle önemli bir mirasçı konumundadır(İstanbul, 2017’ den aktaran Demir, Sormaz, 2018).

İstanbul’un gastronomi turizmi açısından merkezi konuma gelebilme potansiyelinin incelendiği bir çalışmada bu ilin çok güçlü bir imajı ve marka değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılara uygulanan anket sonucunda, % 64 oranıyla İstanbul’un gastronomisiyle güçlü bir potansiyele sahip olduğu ve % 53 oranıyla gastronomi turizmi bağlamında tercih edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır(Güzel Şahin ve Ünver 2015).

3. İstanbul Sokak Lezzetleri

Dünya genelinde gastronomiye verilen önem hızla artmaktadır. Hemen hemen her bölgenin ve ülkenin kendi mutfak kültürüyle ön plana çıkma çabası vardır. Yiyecek ve içecekler; konaklama, ulaşım ve diğer çekicilik unsurları gibi turizmin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Long, 2003). Yemek başka bir kültürü deneyimleyebilmek için önemli bir araç olmakla beraber turistlere başka bir kültürü duymaları yardımıyla tanıma fırsatı vermektedir. Böylelikle, yöresel tatlar turistik bölgeye ait bir parça olarak turizme, çekicilik ve alternatif katmaktadır (Shenoy, 2005).

Dünyada bilinen en eski mutfak kültürü Mezopotamya’ da ortaya çıkmış ve zamanla Çin ve Anadolu mutfaklarını oluşturmuştur. Anadolu mutfağı ise, Antik Mısır, Antik Yunan ve Roma mutfağının temellerine dayanmaktadır. Türk Mutfağının gelişim sürecine bakıldığında, Anadolu’ya yerleştikleri ve oradaki ürünleri benimsedikleri, Orta Asya’dan etkilendikleri ve devam eden süreçte Osmanlının sahip olduğu coğrafik yapıdaki gıdaların çeşitliliği ile birleşmiş oldukça zengin bir mutfak kültürü olduğu görülmektedir. Türk mutfağı en zengin ve eski mutfaklardan biridir(Üner, 2014: 28-29).

Türkiye kendine has dört mevsimi ile zenginleşen ve değişen sokak gıdalarına sahiptir. Türk mutfak kültüründeki bu zenginlik, bölgeler arası farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Hemen hemen her bölgenin kendine has sokak lezzetleri bulunmaktadır. Sosyalleşme açısından da sokak gıdalarının rolü büyüktür(Özden, 2015; Ballı, 2016).

İstanbul’ un mutfak kültürü, dönemlere göre değişiklik gösterse de, popüleritesini korumaya devam etmiştir. Sokak lezzetleri, kentin turistik çekiciliğine ve ekonomisine katkı sağlayan önemli bir unsur haline gelmiştir. Örnek verecek olursak; Fatih’te Nohut Dürüm, İstiklal’de Sabırtası İçli Köfte, Eminönü’nde Balık Ekmek, Taksim’de Arnavut Ciğeri, Unkapanı’nda Tavuklu-Nohut Pilav, Sarıyer’de Sarıyer Böreği, Kanlıca’ da Kanlıca Yoğurdu gibi bölgelerle anılan sokak yiyecekleri sıralamak mümkündür. Bunlara ek olarak; Ortaköy’de Kumpir, Süleymaniye’ de Islak Hamburger, Beyoğlu’nda Lakerda ve Midye Dolma başlıca sokak lezzetleri arasında yer almaktadır. İstanbul’a özgü sokak lezzetlerini; deniz ürünleri, hamur işleri, hayvansal gıdalar, içecekler, tatlılar, meyveler ve diğer olarak yedi sınıfta kategorize edilir(Demir vd, 2018).

İstanbul, kültürel değerleriyle gastronomik değerlerini birleştirmiş, sokak lezzetleri bağlamında oldukça zengin kozmopolit bir şehrimizdir. Günümüzün her anında, İstanbul’un hemen hemen her yerinde sokak lezzetleri satışa sunulmakta ve insanlar farklı lezzetleri zamandan ve maliyetten kazanarak deneyimleyebilmektedir. Özellikle sokak gıdalarının korunması ve bu gıdalara talebin devam etmesinin sağlanması gastronomi bağlamında sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da oldukça önem teşkil etmektedir (Mulins ve Schleifer, 2010).

Sonuç

Yerel mutfak kültürünün turistik destinasyon pazarlamasında bir etken olarak görülmesi konusu hem literatür hem de uygulamada gün geçtikçe daha fazla yinelenmekte ve vurgulanmaktadır. Araçlar doğru şekillerde kullanıldığında, yerel mutfak kültürü destinasyon pazarlamasında önemli bir etken olarak; ekonomiyi güçlendirmeye, yerli tarım ve gıda üretim sisteminin sürdürülmesine, sürdürülebilir turizme katkı sağlama potansiyeline sahiptir(Soner, 2013).

Sokak gıdaları ülke ve bölgelerin mutfaklarında ayrılmaz önemli bir parça haline dönüşmüştür. Sokak lezzetlerinin, hızlı olması, ucuz olması, çeşitliliği, kolay erişilebilir olması, yöre insanıyla iletişim kurabilme imkânı tanınması ve bölgeye has olan kültürün bir parçası olabilme imkânları sunabilmesi gibi birçok sebeple, bölgede turizmin çeşitlenmesine ve geliştirilmesine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Günümüzde birçok ülke ve bölge, turist çekmek ve rekabet üstünlüğü elde etmek için sahip olduğu sokak lezzetlerini ön plana çıkarmıştır. Meksika, Hindistan, Çin, Tayland, Tayvan sokak yiyecekleriyle bölgelerine binlerce turist çekmektedir. Sokak yiyeceklerine olan ilgi gelişmiş ülkelerde de görülmektedir. Artan ilgiler neticesinde, sokaklarda yemek festivalleri, yemek günleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Bu tür etkinlikler bölgeye yeni bir çekim gücü kazandırmaktadır.

Fakat, sokak lezzetlerinin kayıt dışı gelişmesi, gıda güvenliği ve hijyen açısından belirsiz olması ve modernleşmeye engel bir unsur olarak görülmesi gibi eksi yönleri de söz konusudur. Sokak lezzetlerinin eksi yönleri hem literatür hem de sektör yöneticileri tarafından ele alınmalı ve gereken önem verilmelidir. Sokak lezzetleri, kayıt dışı olması ve vergi ödenmeden çalıştırılmasına rağmen, yeni bir iş kolu yaratarak hem işsizlik sorununa hem de ekonominin olumlu etkilenmesine katkı sağlanmaktadır. Bu sebeple sokak yiyeceklerine gereken önem verildiği takdirde bölgesel turizme ve bölgesel ekonomiye pozitif etkilerinin artması sağlanabilecektir.

İstanbul coğrafik konumu ve köklü tarihi ile önemli bir turizm destinasyonu olması ve bunun yanı sıra zengin mutfak kültürü ile de gastronomik açıdan da oldukça önemli bir destinasyondur. Kendine has lezzetleri ve ürün çeşitliliği bulunmaktadır. İstanbul'un mutfağına ait önemli unsurlardan biride sokak lezzetleridir. İstanbul sokak lezzetleri şehrin gelişimine paralel olarak büyümüş ve çeşitlenmiştir. Günümüzde yüzlerce çeşit sokak lezzetleri İstanbul'un farklı noktalarında servis edilmektedir ve sosyal ağlar aracılığıyla da kulaktan kulağa hızla yayılarak popülaritesi artmaktadır. İstanbul gastronomi turizmi açısından merkezi konuma gelebilme potansiyeline sahiptir. İstanbul sokak lezzetleri gastronomik bir ürün olarak kabul edilmeli ve sürdürülebilir olabilmesi için faaliyetlerde bulunulmalıdır. Bölgeye gelen turistlere sunulan destinasyon haritalarına İstanbul sokak lezzetlerinin sunulduğu duraklar eklenmeli, sokak lezzetlerinin reçeteleri hazırlanmalı ve halka sunulmalı, festivallerin sayıları arttırılmalı ve konuya ilişkin pazarlama faaliyeti geliştirilmeli, reklam çalışmaları arttırılmalıdır. Ayrıca hijyen açısından gerekli eğitimler verilmeli ve kontrolleri sağlanmalıdır.

Yapılan alan yazın incelemesinde, yerli literatürde sıkça çalışılan bir konu olmasına karşın, araştırmaların yetersiz olduğu ve var olanların ise daha çok sokak lezzetlerinin boyutlarının ele alındığı söylemek mümkündür. Yabancı literatüre kıyasla daha az çalışılmış olan sokak lezzetleri, çalışmamızda gastronomik bir unsur olarak pazarlanabilirliği ele alınmış olup alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmamız sokak lezzetlerini İstanbul özelinde ele almaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda, müşterilerin bakış açılarını belirlemeye yönelik, pazarlama çalışmalarının geliştirilmesine yönelik, tüketici tiplerinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilecek olan çalışmaların da literatüre katkıda bulunacağını da söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ballı, E. (2016). Gastronomi turizmi açısından Adana sokak lezzetleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4: 3-17.
- Bhimji, F. (2010). Struglesi urban citizenship and belonging: The experience of undocumented street vendors and food truck owners in Los Angeles. *Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development*, 39(4), 455-492.
- Birdir, K., Akgöl, Y. (2015). Gastronomi Turizmi ve Türkiye'yi ziyaret eden yabancı turistlerin gastronomi deneyimlerinin değerlendirilmesi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3 (2): 57-68.
- Choudhury, M., Mahanta, L., Goswami J., Mazumder, M., Pegoo, B. (2011). Socioeconomic profile and food safety knowledge and practice of street food vendors in the city of Guwahati, Asam, India. *Food Control*, 22, 196-203.
- Demir, Ş., Akdağ, G., Somaz, Ü., Özata, E., (2018). Sokak Lezzetlerinin Gastronomik Değeri: İstanbul Sokak Lezzetleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (1) , 589-601.
- Ekanem EO (1998). The Street Food Trade in Aftrica: Safety and Socio- Environmental Issues *Food Control*. 9: 211-215.
- FAO (1898). A summary of FAO studies and other activities relating to street foods. FAO, Rome.
- Güzel, Ş. G., Ünver, G. (2015). Destinasyon pazarlama aracı olarak "gastronomi turizmi": İstanbul'un gastronomi turizmi potansiyeli üzerine bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3: 263-273. <https://gastromanya.com/farkli-ulkelerin-sokak-lezzetleri/>
- Kasaruvan, Z. (2018). Sokak Yemekleri: Farklı Disiplinlerin Yaklaşımı ve Gastronomi Turizmi Alanında Sokak Yemeklerinin Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (1), 246-265.
- Kurt, C. O. (2018). Bağımsız seyahat eden turistlerin sokak yiyecekleri tüketme niyetinin planlı davranış teorisi çerçevesinde incelenmesi: İstanbul'da bir çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Long, M.L. (2003). *Cullinay Tourism*. ABD: University Press of Kentucky.
- Mulins, A., ve Schleifer, Y. (2010). İstanbul Arka Sokak Lezzetleri, İstanbul: Boyut Matbaacılık.
- Newman, L. L. And Burnett, K. (2013). Street food and vibrant urban spaces: Lessons from Portland, Oregon. *Local Environment*, 18(2), 233-248.
- Pedersen, T. (2008). *Molecular Gastronomy*. Kopenhag: Nyt Nordisk Yayınları.
- Rane, Sharmila (2011). Street Vended Food in Developing World: Hazard Analyses. 51(1) :100-106
- Reynolds, P. (1994). Culinary herigate in the face of tourim. *Progress in Tourism. Recreation and Hospitality Management*, 6: 189-194.
- Richards, G. (2002). *Tourism Gastronomy*. A-M. Hjalagerve G. Richards (Editörler). *Gastronomy ans Essential Ingredient in Tourism Production and Consumption*, 3.
- Santich, B. (2004). The study of gastronomy and its relevance to hospitality education and training. *International Journal of Hospitality Management*, 23: 15-24.

- Sarışık, M. Ve Özbay, G. (2015). Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Literatür İncelemesi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26 (2): 264-278.
- Scarpato, R.(2000). *New Global Cuisine: the Perspective of Post- modern Gastronomy Studies* . (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Melbourne: RMIT Üniversitesi.
- Sert, S. ve Kapusuz, F. (2010). Açıkta Satılan Gıdalar: Öğrencilerin Görüşleri ve Tercih Etme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 5 (3), 25-35.
- Shenoy, S. (2005). *Food Tourism and The Culinary Tourist*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Amerika Clemson Üniversitesi, ABD.
- Soner F. (2013). *Gastronomy Tourism: A Solution For Small Cities Marketing and Regional Development*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üner, E. H. (2014). *Her Şey Dahil Sistemde Türkiye Gastronomi Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 7-32.

INDIRECT AND DIRECT WRITTEN CORRECTIVE FEEDBACK AS AN ERROR CORRECTION STRATEGY: EFL LEARNERS' PREFERENCES AND DEVELOPMENTS ON LANGUAGE ACCURACY IN TURKEY CONTEXT

Kübra TAŞKARA

National Defense University, Turkish Naval Academy, Foreign Language Department
kbr.taskara@gmail.com

Abstract

Written corrective feedback or error correction refers to a strategy of correcting students' writings, especially for grammar and lexis, in order to improve their ability to write more accurately, and it has been analyzed in the growing body of literature under the light of different aspects and gained highly controversial results. This study conducted in Turkey context aims to investigate the types of written corrective feedback (direct vs. indirect coded WCF) with the integration of students' preferences and developments. In this quantitative study data were collected by means of 178 first year EFL student' written texts that they were assigned to write on two different topics with their second drafts. 89 students in total wrote two compositions and received both direct and indirect coded WCF during the whole study and 178 written texts in total were analyzed with their second drafts. For the analysis of data, the difference between the number of errors in their first and second drafts- after being counted and adjusted over 100 in order to control the different length of the writings- was analyzed using paired samples *t*-test as a tool of statistical comparison. The findings of the study demonstrated that the students made much more progress in terms of decreasing the number of errors in the second drafts of the writings when their writings were corrected in a direct way rather than in an indirect coded WCF. Similarly, as the other research question of this study, it was also concluded that student preferences match with the feedback type that they make progress since most of the students claimed that they preferred to be corrected in a direct way at the beginning of the study.

Keywords: Written corrective feedback, error correction strategy, direct and indirect corrective feedback, implicit and explicit written corrective feedback

1. INTRODUCTION

Written corrective feedback or error correction is a strategy of correcting students' writings, especially for grammar and lexis, in order to improve their ability writing more accurately (Truscott, 1996). The topic has been a highly significant and popular matter by most of the second language teachers since writing has been regarded as a difficult skill to gain in terms of many perspectives in second language classes. Similarly, taken into consideration teachers' assumptions that providing feedback in learners' written texts helps them notice their errors, develop accuracy and fluency and thus write better, written corrective feedback has long been and still remains as a popular topic in the field and a great deal of research has been conducted in the growing body of literature.

However, the efficacy of written corrective feedback has been a highly considerable matter of debate in the literature after Truscott (1996) claimed that it is ineffective, even harmful based upon some underlying theoretical and practical assumptions (i) there was no research evidence to support the usefulness of WCF in aiding students to develop their accuracy (ii) there may be practical problems how teachers provide feedback and students gain. Looked at the research evidence, some studies have been carried out to refute Truscott's idea (especially see the study of Ferris, 1999), highly controversial results have emerged. Some researchers advocate the efficacy of WCF (Li, 2010; Lyster & Saito, 2010; and Mackey and Goo, 2007), some others reported the opposite (Ferris, 1999; 2004; Truscott, 1996; 1999; 2007 and Truscott & Hsu, 2008).

Despite the conflicting results in the literature, WCF has continued to be subject to the literature because of teachers' and learners' assumptions and research evidence, it has been covered from many various perspectives such as types of written corrective feedback (direct vs. indirect, explicit vs. implicit, focused vs. unfocused), the source of corrective feedback (teacher correction, self correction,

peer correction) and some major areas that are taken into consideration in line with learner preferences, attitudes, teacher assumptions etc.

Rather than whether to give error correction in students' writings, the question of how to give it in terms of directness (indirect WCF vs. direct WCF) has been main subject to the literature, and thus much research has been conducted at this point with inconclusive and conflicting results again. Some researchers advocate the usefulness of direct WCF; some others claimed that indirect one works better in helping students develop their writing accuracy. In this study, however, a more detailed perspective has been adopted and it is aimed to study types of written corrective with the integration of students' preferences and developments in Turkey context.

2. REVIEW OF THE LITERATURE

An Overview of Written Corrective Feedback

"Written corrective feedback" or, as another umbrella term referred in the literature, "error correction on the written output of language learners" is one of the hotly debated topics in the literature. Even though many language learners and instructors have advocated that it fosters language development in general, it has been and still remains among scholars and theorists a matter of considerable debate whether it works in attempt to improve second language learners' accuracy in their written tasks. Many researchers (see for example meta-analyses by Li, 2010; Lyster & Saito, 2010; & Mackey & Goo, 2007) claim that providing feedback to second language learners can aid them to become more able and prominent writers of L2, there have been other researchers who advocate the ineffectiveness of error correction (see Ferris, 1999; 2004; Truscott, 1996; 1999; 2007; Truscott & Hsu, 2008). Written corrective feedback, thus, has been one of the central concerns of the field from various perspectives due to this controversy on its usefulness among theorists and researchers and inconclusive results in the growing body of literature.

A number of studies have taken position on the side that argue for and against written corrective feedback and the question whether to give error correction in L2 learners' writing has been a highly considerable debate in growing body of literature. While a number of studies conducted have claimed that corrective feedback on ESL student writing plays a significant role in fostering language accuracy development in second language writing, there have also been other studies that report the opposite.

Truscott (1996), the main opponent of error correction, claimed in his study that error correction is ineffective, even harmful by proposing two arguments (i) there was no research evidence to support the usefulness of WCF in aiding students to develop their accuracy (ii) there may be practical problems how teachers provide feedback and students gain. He also claimed that students who do not receive grammar correction feedback have a more positive attitude towards writing.

After Truscott's counter ideas on the issue, a number of studies have been conducted advocating positive effects of written corrective feedback on language development, and the debate went on with many conflicting results in growing body of literature. For instance, in response to Truscott's claim, Ferris (1996) reported that giving an appropriate type of CF by the teacher plays an indispensable role in sustaining the students' self-correction in their subsequent writing claiming that there is limited empirical evidence in Truscott's study.

While some researchers like Han (2002), Havranek (2002), and Swain (1991), (as cited in van Beuningen 2010) supported error correction on written tasks of L2 students as it helps them notice their errors and thus improve their general writing performance, some others (Kepner, 1991; Polio, Fleck, & Leder, 1998) stated that error correction does not make a significant contribution to writing accuracy. For instance, in the study conducted by Kepner (1991) on Spanish university students, it was concluded that error correction strategy had no effect in helping students improve their written accuracy of L2.

The findings of many other studies (Ashwell, 2000; Ferris, 1999; Ferris, 2003 & Sheen, 2007) again supported the view that correcting the grammar of L2 learners' writings contribute to the development

of accuracy and being self-employed writers. It is also evident from learners' perspectives that research proves that learners prefer to be given feedback by instructors as they think it helps to progress their writing skills over time (Chandler, 2003; Fathman & Whalley, 1990; Ferris & Roberts, 2001; Leki, 1991).

Direct and Indirect Error Correction Strategies

Even though these conflicting and inconclusive results of the literature, error correction has continued to remain one of the trendy topics in the field. Both learners' and teachers' preferences along with considerable conducted research that have supported its positive role in the development of writing skills of L2 learners led to the growth of the field. Under all these perspectives, thus, the question of how to give error correction rather than whether to give it dominated the field. In other words, deciding to use which type of error correction strategy in students' L2 writings or how to use them effectively has been the central concern for researchers in the literature.

With respect to different types of error correction strategies applied in L2 students' writings, (direct vs. indirect, explicit vs. implicit, focused vs. unfocused, selective vs. comprehensive) direct and indirect written corrective feedback has been one of the mostly debated and studied main correction strategies in the field. A number of research studies have been conducted, and as in the effectiveness of written corrective feedback, controversial results have again emerged on which type of error correction strategy, namely direct vs. indirect, is more beneficial or preferable to learners for language practitioners and researchers. In addition to the studies which compare indirect and direct error correction strategies within themselves, there also have been other studies which take into consideration "no feedback groups".

In a study conducted by Chandler (2003) on two ESL university groups during 14 weeks, for instance, it was concluded that the group who received indirect written corrective feedback made much more progress in accuracy compared to the direct one. Lalande (1982) investigated the effect of two different writing correction strategies in her study as direct and indirect WCF. In the study that second draft writings were required, the results showed that at the end of the semester indirect group who were given feedback in coded way was better in terms of accuracy development of L2 writing. However, findings from a recent study indicated that whereas direct and indirect error correction strategies in L2 students' writings had equal effect in short-term accuracy development, direct one was revealed better in long-term effect (Salimi & Ahmadpour, 2015).

In another longitudinal study carried out by Rob, Ross, Shortreed (1986), there were four groups who were given different types of error correction in their writings, namely direct correction, indirect coded feedback, indirect highlighted feedback, and indirect marginal feedback. The study showed that there was no significant difference among groups although all of them progressed in accuracy over time. Nevertheless, the study by Ferris et al. (2000) reported that indirect group showed improvement more on accuracy in their subsequent writings compared with direct group.

Some studies in the literature (Bitchener, Young and Cameron, 2005; Bitchener, 2008 & Sheen, 2007) investigated the effectiveness of only one type of corrective feedback in itself. Findings from these studies revealed that direct meta-linguistic feedback was much more effective than other direct WCF types. Ferris and Roberts (2001) investigated both the effect of written corrective feedback and different types of it. In the study 72 ESL university students' performance in self-editing was measured using two different indirect feedback groups and one no feedback group (a) errors marked with codes, (b) errors underlined but not marked or labeled, (c) no feedback. The results revealed that there was no significant difference among group in terms of performance on editing, however, the group who were given feedback performed better than no feedback group on self-editing task.

Taken into consideration all these conflicting results, which corrective feedback type is more useful in language development still remains unclear. Even though some studies advocate that indirect WCF is more beneficial in particular contexts (e.g., Fratzen, 1995; Ferris, 2003; Ferris et al. 2012; Lalande, 1982 & van Beuningen et al. 2012), other studies (e.g., Chandler, 2003; Bitchener & Knoch, 2010 &

Salimi & Ahmadpour, 2015) claim that direct WCF is more effective. There are studies (e.g., Rob et al. 1986, Ferris et al. 2000) which also provide no difference across various types of direct and indirect WCF. Studies of the effect of WCF on written accuracy have, to date, yielded conflicting findings. Bearing in mind all these conflicting results, most of the studies in the literature have been conducted in terms of the effectiveness of different types of written corrective feedback in a general sense. In this study, however, a more detailed perspective was adopted and it is aimed to study types of written corrective feedback (direct vs. indirect) with the integration of students' preferences and developments in Turkey context.

Under these perspectives, this study aims to shed light on the following research questions.

1. On which written corrective feedback type – direct vs. indirect coded do Turkish EFL students make progress more?
2. What are Turkish EFL students' preferences on two different kinds of feedback in their writing classes?
3. Do students' preferences on the kind of written corrective feedback match with the type of that they make progress?

3. METHODOLOGY

Context and Participants

In this study data were collected from 89 EFL first grade university students enrolled in a public university in Turkey. All the students who participated in this study were randomly chosen from four pre-intermediate level classes. Two intact groups of students received two different types of feedback (45 in direct WCF group and 44 in indirect WCF group for the first writing topic and 45 in indirect WCF group and 44 in direct WCF group for the second writing topic) and the groups were compared under the perspectives of students' developments and preferences according to feedback types that were given in their written tasks.

Data collection

In this four-phase study, for the first phase, all students were asked to write an essay on a trendy topic determined by teacher. After students deliver their writings, students were divided into two groups as the first group who received direct WCF and the second one who received indirect coded feedback. After feedback was provided two groups, students were asked to write second drafts of their writings based on feedbacks given for their errors. After some time, for the third phase of the study, the students were assigned to write on the second topic and this time groups were mixed in terms of feedback type that they received. In their first writings, the first group who received direct WCF was given indirect WCF and the second group who received indirect WCF in their first writings was given direct WCF in that step. After feedback was provided for two groups, students were similarly asked again to write their second drafts based on the feedback they were provided on the second topic. In this way both types of WCF (indirect and direct) were applied for each group and it was aimed to investigate students' preferences and developments on different types of WCF. For feedback types, direct feedback was given by providing correct forms of their grammar errors and indirect one was given in a coded way in which grammar errors are categorized in seventeen sections. In order to determine students' preferences on which error correction type was preferable for them, it was aimed to use interview technique with students before the study was carried out. After the sessions, it was aimed to compare students' preferences and their developments based on two different types of WCF using paired samples *t*-test in line with appropriate tools.

Coding and analysis of the data

In this two-steps study the students ($n=89$) were asked to write two compositions in total during the treatment. At the beginning of the study, the number of students who participated and delivered their first writings was 100 in total ($n=50$ for both correction groups), however, 11 students failed to give their second drafts or writings on the second topic for some reasons and they had to be eliminated from the study. The number of students who were given direct WCF on their first writings was 45 while the ones who were given indirect coded WCF were 44. In the second writing topic, the same

groups were mixed by changing the type of WCF they were given. Therefore, 89 students in total wrote two compositions and received both direct and indirect coded WCF during the whole study and 178 written texts in total were analyzed with their second drafts. While analyzing both direct and indirect coded feedback group papers, a list of 16 error correction categories were applied. These categories (see Appendix A for direct and Appendix B for indirect coded WCF selected from students' papers) were determined based on the error types identified in students' papers during providing feedback. Table 1 below presents the error category list.

Table 1. Error Category List

Categories
Word formation
Spelling
Singular-plural form
Subject-verb agreement
Tense
Missing
Articles
Prepositions
Pronouns
Possessive „s
Extra wording
Wrong word
Part of speech
Inappropriate word
Rewrite
Word order

After students deliver their writings on both topics, using the error categories list, direct feedback was given by providing correct forms of their grammar errors while indirect feedback was provided in a coded way in which grammar errors were categorized in these 16 sections. For the analysis of data, the number of errors in each paper was counted and similarly the number of errors in their second drafts in which they write again after feedback was provided was also counted. The difference between the number of errors in two drafts was found and this number was determined as a *development number* of a student's writing. However, all the students failed to write the same length of compositions for both topics even if they were warned on a limited word number at the beginning of the study. In order to control the differences in the length of the texts, the number of errors in total number of words in each paper was calculated and adjusted over 100 and similarly the same step was applied in the students' second drafts ($100 \times \text{number of errors for a given category} / \text{total number of words in that paper}$). Consequently, the difference between the number of errors in two drafts for a total of 178 written texts of the students were calculated in this way ($n=89$ for direct feedback group, $n=89$ for indirect feedback group) and data were analyzed in SPSS.20 using paired samples *t-test* in order to see on which error correction type students made progress based on the feedbacks they were provided.

4. FINDINGS

Table 2. General group statistics

	First Group (n=45)	Second Group (n=44)
Topic 1	Direct	Indirect
Topic 2	Indirect	Direct

Table 2 illustrates the number of students with the feedback type they were given on both topics.

At the beginning of the study, the number of students who deliver their first writings was 100 in total ($n=50$ for both correction groups), however, 11 students had to be eliminated from the study as they did not deliver their second drafts or writings on the second topic for some reasons; so the number of students who were given direct WCF on their first writings was 45 while the ones who were given indirect coded WCF were 44. In the second topic, the same groups were mixed by changing the type of WCF they were given. Therefore, 89 students in total were given both direct and indirect coded WCF during the whole study.

In order to be able to make an overall comparison between the direct and indirect coded feedback groups, for both correction groups, it was calculated the mean of how many errors they corrected in their first and second drafts for each topic. The data are below presented in Table 3.

Table 3. Overall Comparison of Direct and Indirect Coded Error Feedback Groups

Group	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Direct	7,5730	89	4,10622	,43526
Indirect	5,5730	89	3,26444	,34603

As Table 3 illustrates, 89 students who got both direct and indirect coded feedback on their both writings were compared using paired samples *t*-test in order to see on which WCF type they made more progress in terms of decreasing the number of errors between the first and second drafts of their writings. It was concluded that students made much more progress when their writings were provided direct WCF rather than indirect coded WCF ($M=7,57$).

Table 4. Overall Comparison of Direct and Indirect Coded Error Feedback Groups

Group	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	t	df	Sig. (2-tailed)
Direct / Indirect	2,00000	5,65485	,59941	3,337	88	,001

Table 4 supports Table 3 and presents a general result that there is a statistically significant difference in favor of direct WCF between two different types of WCF as direct and indirect coded one ($p<.05$).

Table 5. Students' preferences on feedback types

Group	Number	Mean
Direct	62	7,5730
Indirect	27	5,5730

The second research question of this study was in order to find whether the feedback type that students make progress matches with their preferences. At the beginning of the process it was interviewed with the students about their preferences on how their errors are corrected after they were informed on both correction types. Table 5 presents the number of students' preferences. As the table shows most of the students preferred their errors to be corrected directly ($n=62$) and the result of the study suggests that students made progress in direct WCF in parallel ($M= 7,57$).

5. DISCUSSION AND CONCLUSION

The present study attempted to determine whether two different error feedback types -direct vs. indirect coded - would work more for students in terms of decreasing the number of errors in the second writings for Turkish pre-intermediate learners of English. In order to find an answer, the following research questions were addressed in this study:

1. On which written corrective feedback type – direct vs. indirect coded do Turkish EFL students make progress?
2. What are Turkish EFL students' preferences on two different kinds of feedback in their writing classes?
3. Do students' preferences on the kind of written corrective feedback match with the type of that they make progress?

Regarding the first research question, the results yielded that there is a statistically significant difference between direct and indirect WCF types and students made much more progress in their writings in which they were provided direct WCF than indirect coded one in terms of decreasing the number of errors they made. For the second and third research question, as a result of the interviews with the students, they claimed that they preferred to be corrected in a direct way for their writings, and similarly, the results of the study supported their preferences and students showed much more progress in their writings in which direct WCF was provided. In other words, the results revealed that students decreased their number of errors more when they were corrected directly rather than indirectly and the statistical comparison obtained through paired samples *t*-test supports the result yielding a significant difference between two error correction strategies. Taken into consideration the previous research in the literature that support and oppose WCF for the general development of writing skill, the findings of this study in general support the research in the sense that error correction helps students improve their accuracy in writing regardless of the type of correction (Ashwell, 2000; Chandler, 2003; Ferris, 1997 & Ferris and Roberts, 2001) even though there are also research findings that claim the opposite (Kepner, 1991; Truscott, 1996).

Analyzed the findings of this study in depth, this study concludes that even though both error correction types in students' writing texts aided them to improve their writing skills in general, direct WCF was found out to be more effective than indirect WCF in decreasing the number of errors students made in their second drafts of the writings like some research in the literature (e.g., Chandler, 2003; Bitchener & Knoch, 2010 & Salimi & Ahmadvpour, 2015). However, as a result of most of the studies conducted in the literature (Fratzen, 1995; Chandler, 2003; Lalande, 1982; Ferris et al., 2000 & van Beuningen et al. 2012), it was concluded that indirect WCF was found out to be more effective for increasing writing development of students on the contrary to the findings of this study. This conflicting result is considered to result from having a very limited time to observe and test students' writing developments in this study. Because as a common point of many studies in the literature that compare the effect of direct and indirect WCF and thus indirect WCF was found to be more effective, many of them were generally studied in a long term. For instance, in Lalande' study (1982) in which second draft writings were required similarly during one semester, it was investigated the effect of two different writing correction strategies as direct and indirect WCF and the results showed that at the end of one semester indirect group who were given feedback in coded way was better in terms of accuracy development of L2 writing. In the present study, in addition to gathering a statistically significant difference between two different error correction types despite being conducted in a very limited time, obtaining the findings from a Turkish university context and more importantly, investigating the error correction strategies with the integration of students' preferences gave this research a different dimension. As a further step, future research may be conducted in a long-term effect in which the same students' performance will be investigated for not only one month but for the one semester.

Appendix A

Direct feedback example

11

~~Effective~~ of Social Media
~~Effects~~

Why do we need the social media? Why is it important for us? Do you think? There are ~~advantage~~ ^{advantages} and ~~disadvantage~~ ^{disadvantages}.

Firstly, we text to our friends. It resolve our boredom. On the other hand, we follow the daily events. Also, we are ~~making~~ ^{finding} girlfriends. For instance, When we don't do anything, we hang out in social media. If you spend time, you should use more than one, social media account. 72

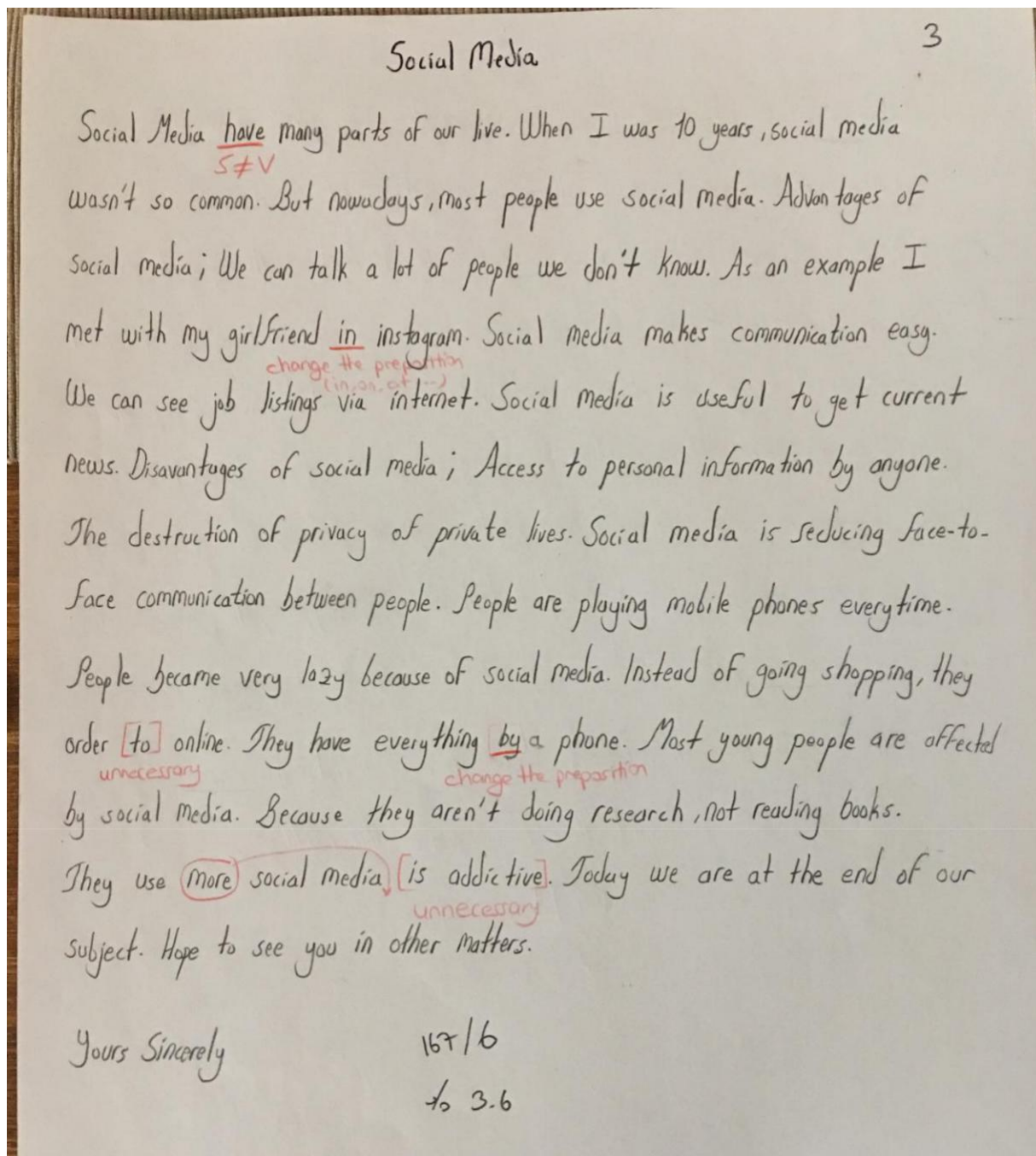
If you say time is very ~~value~~ ^{valuable} for us, you shouldn't use social media. Because, if you start it, you don't know how ~~is~~ time ^{is} passing. In other words, ~~the~~ social media make ~~dependence~~ ^{addiction}. As well as, we are a social media ^{addict} because, we are not going ^{to} cinema, ~~concert~~ ^{concerts}, ~~festival~~ ^{festivals} and ~~picnick~~ ^{picnics} with friends. Instead of ^{using} ~~the~~ social media, we can do other things.

As a result, ~~the~~ social media is very harmful. You should use ~~overdoing~~ ^{carefully}.

151/17

Appendix B

Indirect coded feedback example

References

- Ashwell, T. (2000). Patterns of teacher response to student writing in a multi-draft composition classroom: Is content feedback followed by form feedback the best method? *Journal of Second Language Writing*, 9(3), 227-257.
- Bitchener, J., (2008). Evidence in support of written corrective feedback. *Journal of Second Language Writing*, 17(2), 102-118.
- Bitchener, J. & Ferris, D. (2012). *Written Corrective Feedback in Second Language Acquisition and Writing*. New York: Routledge.
- Bitchener, J., & Knoch, U. (2010). Raising the linguistic accuracy level of advanced L2 writers with written corrective feedback. *Journal of Second Language Writing*, 19(4), 207-217.
- Bitchener, J., Young, S. & Cameron, D. (2005). The effect of different types of corrective feedback on ESL student writing. *Journal of Second Language Writing*, 191-205.
- Chandler, J. (2003). The efficacy of various kinds of error feedback for improvement in the accuracy and fluency of L2 student writing. *Journal of Second Language Writing*, 12(3), 267-296.
- Fathman, A., & Whalley, E. (1990). *Teacher response to student writing: Focus on form versus content*. In B. Kroll (Ed.), *Second language writing: Research insights for the classroom* (pp. 178-190). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ferris, D. (1999). The case for grammar correction in L2 writing classes: A response to Truscott (1996). *Journal of Second Language Writing*, 8(1), 1-11.
- Ferris, D. R. (2003). *Response to student writing: Implications for second language students*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ferris, D. (2004). The "grammar correction" debate in L2 writing: Where are we, and where do we go from here? (and what do we do in the meantime?). *Journal of Second Language Writing*, 13(1), 49-62.
- Ferris, D. R., Chaney, S. J., Komura, K., Roberts, B. J. & McKee, S. (2000, March 14-18). Perspectives, problems, and practices in treating written error. *Colloquium presented at International TESOL Convention*.
- Ferris, D. R., & Roberts, B. (2001). Error feedback in L2 writing classes: How explicit does it need to be? *Journal of Second Language Writing*, 10(3), 161-184.
- Fratzen, D. (1995). The effect of grammar supplementation on written accuracy in an intermediate Spanish content course. *Modern Language Journal*, 79(3), 329-344.
- Han, Z.H. (2002). Rethinking the role of corrective feedback in communicative language teaching. *REL C Journal*, 33(1), 1-34.
- Kepner, C. G. (1991). An experiment in the relationship of types of written feedback to the development of second language writing skills. *Modern Language Journal*, 75(3), 305-313.
- Lalande, J. F. (1982). Reducing composition errors: An experiment. *Modern Language Journal*, 66(1), 140-149.
- Leki, I. (1991). The preferences of ESL students for error correction in college-level writing classes. *Foreign Language Annals*, 24(3), 203-218.
- Li, S. (2010). The effectiveness of corrective feedback in SLA: A meta-analysis. *Language Learning*, 60(2), 309-365.
- Lyster, R., & Saito, K. (2010). Oral feedback in classroom SLA: A meta-analysis. *Studies in Second Language Acquisition*, 32(2), 265-302.
- Mackey, A., & Goo, J. (2007). Interaction research in SLA: A meta-analysis and research synthesis. In A. Mackey (Ed.), *Conversational interaction in second language acquisition: A series of empirical studies* (pp. 407-452). Oxford: Oxford University Press.
- Polio, C., Fleck, N., & Leder, N. (1998). „If only I had more time“: ESL learners' changes in linguistic accuracy on essay revisions. *Journal of Second Language Writing*, 43-68.
- Robb, T., Ross, S., & Shortreed, I. (1986). Salience of feedback on error and its effect on EFL writing quality. *TESOL Quarterly*, 20(2), 83-93.
- Salimi, A. & Ahmadpour, M. (2015). The effect of direct vs. indirect written corrective feedback on L2 learners' written accuracy in EFL context. *International Journal of English Language and Literature Studies*, 4(1), 10-19.
- Sheen, Y. (2007). The effect of focused written corrective feedback and language aptitude on ESL learners' acquisition of articles. *TESOL Quarterly*, 41(2), 255-283.
- Swain, M. (1991). French immersion and its offshoots: Getting two for one. In B. Freed (Ed.), *Foreign language acquisition: Research and the classroom* (pp. 91-103). Lexington, MA: Heath.
- Truscott, J. (1996). The case against grammar correction in L2 writing classes. *Language Learning*, 46(2), 327-369.
- Truscott, J. (1999). The case for "The case against grammar correction in L2 writing classes": A Response to Ferris. *Journal of Second Language Writing*, 8(2), 111-122.
- Truscott, J. (2007). The effect of error correction on learners' ability to write accurately.

Journal of Second Language Writing 16(4), 255-272.

Truscott, J., & Hsu, A. Y.-p. (2008). Error correction, revision, and learning. *Journal of Second Language Writing*, 17(4), 292-305.

Van Beuningen, C.V. (2010). Corrective feedback in L2 writing: Theoretical perspectives, empirical insights, and future directions. *International Journal of English Studies*, 10(2), 1-27.

Van Beuningen, C. G., De Jong, N. H., & Kuiken, F. (2012). Evidence on the effectiveness of comprehensive error correction in second language writing. *Language learning*, 62(1), 1-41.

SAĞLIK İLETİŞİMİ ALANINDA YAPILAN TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Özge Özçelik Baloğlu

Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım
ozgeozcelikbaloglu8587@gmail.com.

Özet

Geçmişten günümüze her geçen gün kitlelerin önemli meselesi olan ve olmaya devam eden sağlık kavramı yeni iletişim teknolojileriyle birlikte, bu kavramı daha iyi tanımlayan ve doğru anlamlandıran bireylerle daha anlamlı hale gelmektedir. Bu nedenle sağlık iletişimi alanı da kitlelerin sağlıkla ilgili olan her konuda net bilgilere sahip olmaları, en kolay yoldan en doğru bilgilere erişimleri anlamında ön plana çıkmaktadır. Sağlık iletişimi alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin içerik analizine odaklanan bu çalışma, ilgili alanda yapılan çalışmaların az olması nedeniyle önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda, gerçekleştirilecek çalışmalar için de fikir verici niteliktedir. Sağlık iletişimi alanına dair ilk tez 2004 yılında yapılmış, devamında ise 2019 yılında bu alanla ilgili çalışma yoğunluğuna rastlanmıştır. Bu bağlamda sağlık iletişimi alanında, çalışılan konular, içerik ve ifadelerinin analiz edilerek, hangi boyutta konu tercihi yapıldığı, hangi içerik ve ifadelerin kullanıldığı içerik analizi yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık İletişimi, İletişim, Nitel İçerik Analizi.

Abstract

From the past to today, every passing day, the health concept which is becoming the most important problem of masses and keep becoming by the new Technologies, has been turning to more meaningful by the persons who are describing and giving the meaning. So also the field of health communication has been coming to the forefront in terms of the masses those are having clear knowledge related to health and reaching the most correct knowledge in the easiest way. This studying, that focused to the content analysis of master's thesis and doctoral thesis on health communication is very important because the studyings in the said field are very little . At the same time, It is such as to suggestive for the studyings those will come true. The first thesis on health sciences was done in 2014, and after that it was met with intense studying in this field in 2019. In this context, the studyings in the field of health science, analysing for content and statements, it was tried to exhibit by content analysis method that subject preferring in which dimensions .

Keywords: Health communications, Communication, Qualitative content analysis.

1. GİRİŞ

Bireylerin sağlıkla ilgili konuları değerlendirmesi, anlamlandırması ve bu konulara bakışı, bulundukları toplumun sosyalleşme süreciyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu süreç, hekim ve hasta ilişkisi ile birlikte, kitle iletişimi ile bireyin sağlıkla ilgili konulardaki davranışlarının şekillenmesi ve toplumsal sağlığın gelişiminde de etkili olmaktadır. Hastalık ya da hastalığın tedavi süreci ile ilgili farkındalığın oluşması, içinde bulunulan toplumun bilgilendirilmesi, insanların doğru davranış sergilemesi için koşullanmaları, sağlık hizmetlerinde etkinliğin artması gibi unsurlar sağlık iletişiminin temel hedeflerini oluşturmaktadır (Koçak ve Bulduklu, 2010).

Çalışma da bu doğrultuda sağlık iletişiminin çalışıldığı alanların incelenmesi amacını taşımaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelendiği bu çalışmada, sağlık iletişimi alanında ilk yapılan çalışmadan (2004) başlayarak, 2020 yılına kadar uzanan doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmektedir. Sağlık iletişimi alanında yapılan doktora ve yüksek lisans tezlerinin içerik analizine odaklanan bu çalışma, ilgili alanda yapılan çalışmaların az olması nedeniyle önem teşkil etmektedir. Devam eden süreçte gerçekleştirilecek çalışmalar için de fikir verici nitelikte olacağı tahmin edilmektedir. Çalışmada sağlık iletişimine dair ilk çalışmanın 2004 yılında yapıldığı, 2019 yılında alanla ilgili çalışma yoğunluğuna rastlandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda sağlık iletişimi alanında, çalışılan

konular, çalışma yılları, hangi yıllarda hangi çalışmaların yapıldığı, çalışmaların içeriklerini belirleyen konular ve çalışmaların ortaya konulmaya çalışıldığı yöntemler grafiklerle sunulmaya çalışılmıştır.

2. GENEL BİR BAKIŞ İLE SAĞLIK KAVRAMI VE SAĞLIK İLETİŞİMİ KAVRAMI

Dünya Sağlık Örgütü anayasasında sağlık şöyle tanımlanmıştır: “Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” Bu tanımda bedence ve ruhça iyilik hali sağlığın bilinen yönüdür. “Sosyal yönden tam iyilik hali” yeni ve açıklanması gereken bir kavramdır. Bu kavramı açıklayabilmek için sağlığın sadece kişisel bir olgu olmadığını, toplumsal yönünün de bulunduğunu belirtmek gerekir. Kişinin sosyal yönden tam iyilik halinde olmasının temel koşulu sosyal yaşantısının sağlıklı olmasıdır (Fişek, 1982). 1948’de Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü’nde ki taslağa göre sağlığın teşvik ve geliştirilmesi bağlamında, sağlık, soyut bir durumdan çok fonksiyonel terimlerle anlatılabilen bir sonuca ulaşma aracı olarak, insanların bireysel, sosyal ve ekonomik olarak verimli bir yaşam sürmesine izin veren bir kaynak olarak düşünülmektedir. Sağlık, günlük yaşam için bir kaynak arz ederken, hayatın amacı değildir. Sosyal ve kişisel kaynakları ve fiziksel kapasiteyi öne çıkaran pozitif bir kavramdır. Dolayısıyla, sağlık iletişimi, sağlıklı insan olabilme, hastalıkların önlenmesi, hayat kalitesinin artırılması açısından göreceli bir öneme sahiptir (Rimal ve Lapinski, 2009). Tarihsel süreçte şekil değiştiren sağlık önceleri sadece hastaların iyileşmesi ile ilgili görülürken, tıp bilimindeki gelişmelerle de değişime uğramaktadır. Bu değişim doğrultusunda sağlık, günümüz dünyasında, hastaların iyileşmesinden ziyade, hasta olmadan önce insanların yaşam koşullarını nasıl devam ettireceği konusunun önem taşımaktadır (Yılmaz, 2011). Ancak, bireylerin yerinde olması beklenen sağlıklıları için olası bir sosyal yaşam düzeni temenni edilirken, uygun sosyal yaşam düzeninin oluşması için de sağlıklı bireylerin varlığı gerekli görülmektedir. Yani sağlık konusu öncelikli olarak bireylerin sağlıklı iletişimi ve toplum ile sağlıklı iletişimde olmalarından geçmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin ve toplum sağlığının karşılıklı olarak bilinçlenmesi gereken alanların varlığından söz edilebilir. Bu alanlar, günlük olarak sağlık ile ilgili haber takipleri, sosyal medyadan takip edilen sağlık iletişimine dair haberlerden başlayarak, alanla ilgili yapılan çalışmalara kadar uzanabilmektedir. Sağlık iletişimi alanında yapılan çalışmaların temelinde ise toplumu oluşturan bireylerin sağlık konusunda bilgilendirilerek bilinçli duruma gelmesi, doğru davranışa yönlendirilmesi temel alınmaktadır. Bu bilincin oluşmasında sağlık alanında çalışan bütün birey ve kurumlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Söz konusu sorumluluğu üstlenen ve yaptığı eylemlerde kar amacı gütmeyen, her konuda toplum sağlığı ve refahının gelişmesine hizmet eden taraflardan biri de bu bağlamda kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Kuruluşların toplumsal bilinci ve davranış değişikliğini yaratabilmeleri, gelişen teknolojiyi takip etmeleri bugünün iletişim ortamlarında artık bir gereklilik halini almaktadır (Öztürk ve Öymen, 2014). Sağlık iletişimi ise iletişim biliminin yöntem, araç ve stratejilerini kullanarak sağlığın korunup, iyileştirilmesi çoğu zaman da geliştirilmesi amacıyla uygulamaya yönelik bilgi üreten bir bilim dalıdır. Sağlık iletişimi sadece bilimsel veri ve hastalıklar tarafından yönlendirilen disiplin olmaktan ziyade, sosyoloji, psikoloji, iletişim, antropoloji, ekonomi, işletme gibi alanlarla da iç içe olan bir süreçtir (Çınarlı, 2008). Dolayısıyla söz konusu alanlar ile ilgili yapılacak çalışmalar, diğer çalışmalardan da beslendiğinde sağlık iletişimi alanı için yönlendirici olacaktır.

3. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Birçok alanda olduğu gibi sağlık iletişimi alanında da konuları birçok farklı perspektiften inceleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Metnin temelini oluşturan ise sağlık iletişimi alanında yapılan tez çalışmalarıdır. Çalışmanın bu bölümü, bulgular kısmını tamamlayıcı niteliktedir. Bulgular boyutunda nitel olarak ele alınan tezlerin detayları, seçilen örnek çalışmalarla ilgili çalışmalar bölümünde tartışılmaya çalışılmaktadır. Bu yönüyle sağlık iletişimi alanında birçok farklı tezler rastlanıldığı bir kez daha belirtilebilir. Tezler, sağlık iletişimi konusu doğrultusunda, toplumu yönlendiren, sağlık iletişimi alanında bilinçlendiren, kitle iletişimi ile sağlık iletişimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan, kamu sağlığını temel alarak ilgili nükteleri okura vermeye çalışan, kamu spotu niteliğindeki sağlık iletişimine dair çalışmaların halk sağlığını ve bilincini nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalışan, temelde hasta olan bireyi tedaviden ziyade, sağlıklı toplumu hedefleyen, bu doğrultuda da bilgi kirliliği ile savaşılan çalışma içeriklerini kapsamaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse, çalışmanın içeriğini oluşturan sağlık iletişimi alanında yapılan tezlerin incelendiğinde, YÖK’te yayınlanan ilk çalışmanın 2004 yılında yapıldığı görülmektedir. İlgili doktora tezinde, sosyal pazarlama ve medyada

savunuculuğun sağlığın gelişmesinde, sağlık iletişimi yöntemleri olarak ele alındığı görülmektedir. Sağlık iletişiminin, sağlığın geliştirilmesinde kullanımının nasıl bir iletişim ortamında işlev kazanması gerektiği ele alınmaktadır (Çınarlı, 2004). Bir başka çalışmada ise Sezgin (2010) “Sağlık İletişimi Paradigmaları ve Türkiye: Medya’da Sağlık Haberleri’nin Analizi” başlığındaki doktora tezinde, hastalık ve sağlık kavramının bir çift kavram olduğundan, gündelik yaşam içindeki ağırlığının arttığından bahsederken, sağlık anlayışının odağının da hasta olmaktan çok sağlıklı olmaya doğru yön değiştirdiğini ifade etmektedir. Sağlık konusundaki yasal düzenlemelerden, sağlıklı yaşam endüstrisinin alandaki yerini genişletmesine uzanan gelişmelerin, sağlık konusundaki bilgi kirliliği içinde karmaşık düzleme neden olduğunu da ifade etmektedir. Bu doğrultuda, medyayı da sağlık ve hastalık söyleminin ana mecrası olarak saptamaktadır. Hergenç (2011) ise, “Kamu Sağlığı Enformasyonu (Bilgisi) ve Sağlık İletişiminin, Sağlık Okuryazarlığı Üzerine Etkileri” başlığındaki yüksek lisans tezinde, sağlık iletişimini, sağlık hizmetleri doğrultusunda tüketicilerin sağlık riskleri ve tedavi seçenekleriyle ilgili bilgi elde etme süreci olarak tanımlarken, sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından, iletişimin birincil olarak teşhis ve tedaviye dayalı bilgi sağlamada, sağlık kuruluşlarına kamu eğitimi sırasında etkili olarak teşhis ve tedaviye dayalı bilgi sağlamada ve sağlık kuruluşlarına kamu eğitimi sırasında etkili enformasyon sağlamada, biyoetik konuları değerlendirmede, karmaşık sağlık hizmeti kararları vermede sonuçları tartmak için kullanılan bir süreç olarak görmektedir. Bu nedenle kamu sağlığı enformasyonunun en önemli kaynağı olan sağlık iletişiminin; kamunun farkındalığını arttırarak, doğru bir fikir ortamı hazırlayıp olumlu davranış değişikliğine yol açmasını gerekli görmektedir. Sabırcan (2012) çalışmasında sağlık iletişimi kampanyalarının davranış değişikliği oluşturup oluşturmadığını incelerken, bu değişikliklerde son 15 yılda gerçekleşen sağlık kampanyalarını ele almaktadır. Davranışsal teori ve modellerce sağlık iletişimi kampanyalarının bireylerin davranışlarını hangi yönde değiştirdiğini ortaya koymaya çalışan bu çalışma, gerçekleşen tüm kampanyalarda bireylerin davranışlarındaki değişimin hedeflendiğinin altını çizmektedir. Sağlık iletişimi alanında son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında ise yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya alanında çalışmalara rastlanmaktadır. Bu kapsamda Karagöl (2017), sosyal medyanın sağlık iletişimindeki yerini tartıştığı çalışmasında, sağlık iletişiminde kullanılan kuram ve modeller, yöntemler ve iletişim düzeyleri ile birlikte sağlık iletişimi kampanyalarını da ele almakta ve değerlendirmektedir. Kaya (2014) ise insanların hızlı etkileşimine neden olan sosyal medyanın, sağlık iletişimi çerçevesinde, kitlelere ilettiği mesajların, istenilen sonucu vermesi için nasıl bir strateji belirlenmesi gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, sağlık sektöründeki kuruluşların sosyal medya aracılığıyla yaptıkları paylaşım içeriklerini ve etkileşim oranlarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre de sağlıkla ilgili mesajların sosyal medyadan sunulacaksa, mesaj içeriğine göre belirlenen bir tür doğrultusunda, doğru zamanlarda paylaşılması gerektiğine, yine sosyal medya araçlarının tür ve zamanına göre farklılık gösterdiğine dikkat çekmektedir.

4. METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de sağlık iletişimi alanında yapılan doktora ve yüksek lisans tezleri oluştururken, örneklemi ise 2004-2020 arasındaki tezler oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmanın Temel Sorunsalı

Soru 1: Sağlık iletişimi alanında hangi yıllar, kaç çalışma yapılmış, ağırlıklı olarak hangi dil tercih edilmiş, tezlerde konu seçimi nasıl kategorilendirilmiştir?

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada içerik analiz yöntemlerinden biri olarak nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, içeriğin önceden belirlenmiş kategoriler çerçevesinde sistemli olarak gerçekleştirilmesini sağlayan araştırma tekniği olarak tanımlanabilir (Geray, 2011). Burada temel amaç, çalışma kapsamındaki verilerin açıklanabilmesi için elde edilen verilerin, kavramsallaştırılıp düzenlenerek temalara ayrılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Temalar ile veriler sayısallaştırılarak, mesajın içindeki verilerin frekansı tespit edilmektedir. Böylece yazılı veri kaynağı sistematik şekle dönüşecektir (Aziz, 2013).

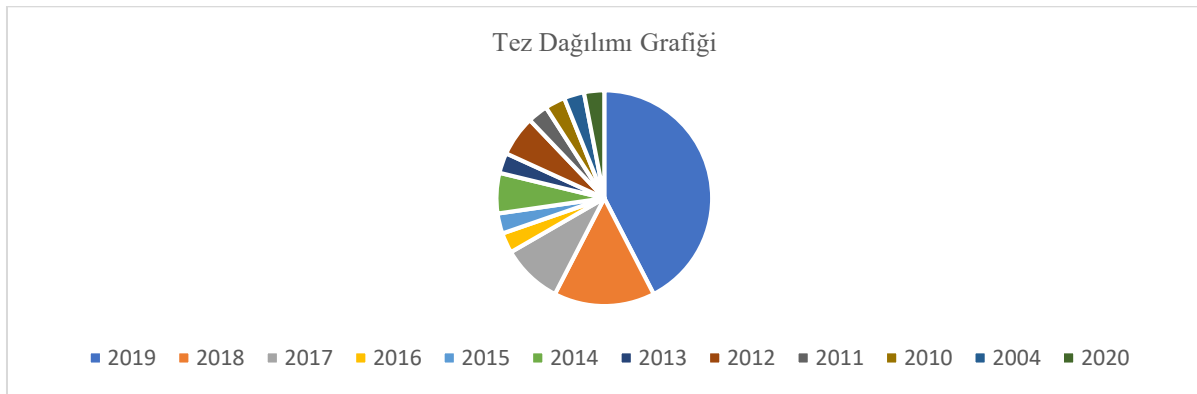
4.4. Bulgular

Çalışmanın bulgular kısmında ise 2004 yılından 2020 yılına kadar doktora ve yüksek lisans çalışmaları incelenmiştir. İncelenen çalışmalar, tablolar ve grafikler halinde sunulmaktadır. Tablolar incelenen tezlerin yıllara göre dağılımını sunarken, hangi yılda kaç tez yapıldığı, bunlardan hangilerinin doktora ve yüksek lisans tezi olduğu belirtilmektedir. Gerçekleşen tez çalışmalarında, kullanılan dil tercihleri kategorilendirilmektedir. Çalışmalar gerçekleşirken, hangi yöntemlerin kullanıldığı, hangi konuların sağlık iletişimi tez çalışmalarının kapsamına alındığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Tablolarda ilgili çalışmaların sayımı yapılmış, grafikte ise yüzdelik oranları verilmiştir.

Tablo 1. Doktora ve Yüksek Lisans Tez Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl Dağılımına Göre	Toplam Yüksek Lisans Tez Sayısı	Toplam Doktora	Tıpta Uzmanlık
2004	-	1	-
2010	-	1	-
2011	1	-	-
2012	1	1	-
2013	-	1	-
2014	3	-	-
2015	1	-	-
2016	1	-	1
2017	3	-	-
2018	3	2	-
2019	13	1	-
2020	1	-	-

Bu doğrultuda **Tablo 1**'de doktora ve yüksek lisans tez sayılarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde, sağlık iletişimde doktora çalışmalarına 2004, 2010, 2012, 2013, 2018, 2019 yıllarında rastlanmaktadır. 2016 yılında, diğer yıllardan farklı olarak tıpta uzmanlık alanında gerçekleşen çalışmaya rastlanmaktadır. Diğer yıllara nispeten, 2017 yılında sağlık iletişimi alanında gerçekleşen çalışmalarda artış görülürken, sağlık iletişimi alanında en fazla çalışmaya 2019 yılında rastlanmaktadır.

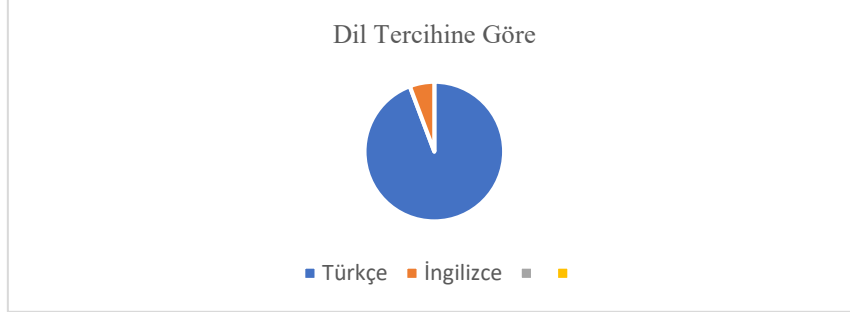

Şekil 1. Tez Dağılım Grafiği

Tez dağılımı grafiği incelendiğinde ise grafiğin yüzde 42'sini 2019'da yapılan çalışmalar (değer:14), yüzde 15'ini (değer:5) 2018'de yapılan çalışmalar, yüzde 9'unu 2017'de yapılan çalışmalar (değer:3) oluşturmaktadır. 2014'te yapılan çalışmalar yüzde 6 oranında (değer:2) yer alırken, 2012'de gerçekleşen çalışmanın da yüzde 6 oranında (değer:2) 2014'deki çalışma ile aynı orana sahip olduğu görülmektedir. 2011, 2010 ve 2004'teki çalışmalar ise grafikte en az yüzde 3 (değer:1) yer kaplamaktadır.

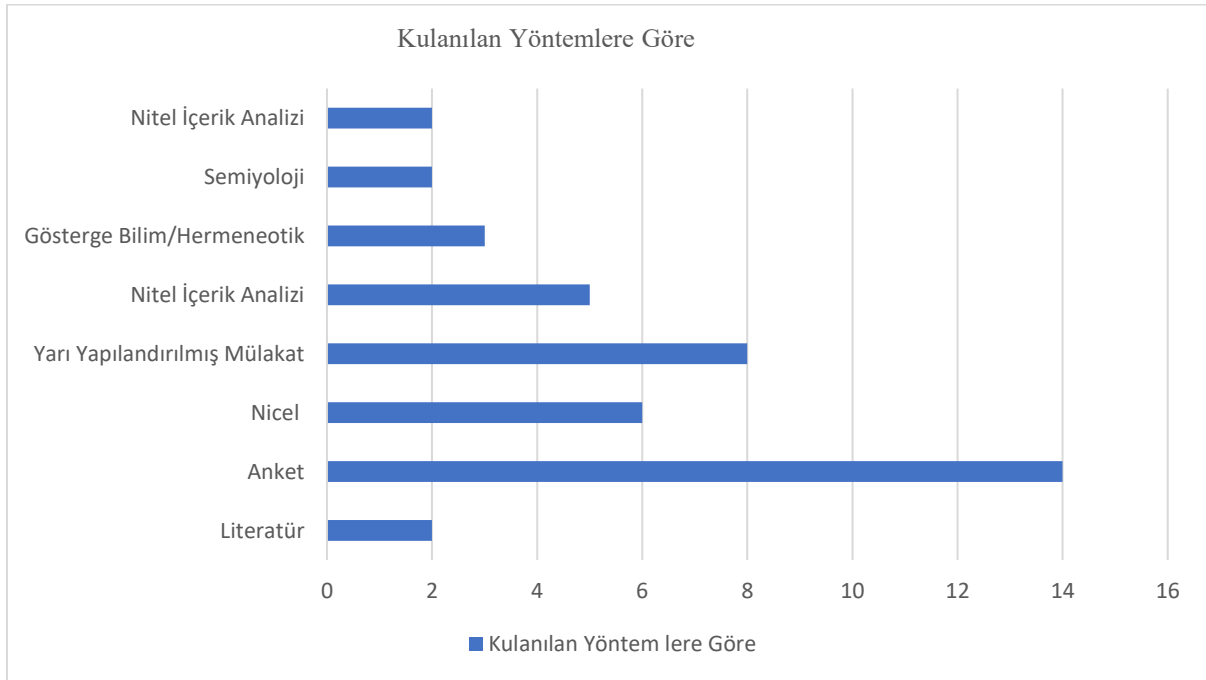
Tablo 2. İncelendiğinde ise dil tercihlerine göre incelenen 35 tezin 2’sinde ingilizce, 33 tanesinde ise Türkçe’nin tercih edildiği görülmektedir.

Kullanılan Dil Tercihine Göre	Türkçe	İngilizce
	33	2

Şekil 2. Dil tercihinine göre

Tezlerde kullanılan dil tercihleri grafikte yorumlandığında ise gerçekleşen tezlerin yüzde 94’ünü Türkçe (değer:33), yüzde 6’sını ingilizce (değer:2) oluşturmaktadır.

Şekil 3. Kullanılan yöntemlere göre

Kullanılan yöntemlere göre incelendiğinde gerçekleşen tezlerde en çok anketin tercih edildiği (değer:14), devamında, yarı yapılandırılmış mülakatın olduğu (değer:8), nicel çalışmaların (değer:6), nitel içerik analizi ile birlikte, semiyoloji, göstergebilim/hermeneotik ile ilgili çalışmalara da rastlanmaktadır. Tezleri kapsayan 2 çalışmanın da sadece literatürü kapsayan bilgiler doğrultusunda oluşturulduğu, herhangi bir yöntemin tercih edilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 3. Konu Ayrımına ve Kullanılan Yöntemlere Göre Çalışmaların Kategorilendirilmesi

Çalışılan Konulara Göre	Kitle İletişim Araçları	Şehir/ Ülke	Özel Hastaneler	Kamu Hastaneleri
	12	7	3	6

Çalışılan konulara göre değerlendirildiğinde ise sağlık iletişimi alanında gerçekleşen tezlerin konu içeriğinin en fazla kitle iletişim araçlarını kapsadığı (12), çalışmalarda, şehir/ülke (7) içerikli tez konularına rastlandığı, kamu hastanelerini kapsayan çalışmaların (6) ve özel hastaneleri (3) kapsayan çalışmaların da yer aldığı görülmektedir.

5. SONUÇ

Yaşamın vazgeçilmez temel değeri olarak sağlık, günümüz teknolojisi ve yeni iletişim tarzları ile birlikte kendine birçok çalışma alanında yer bulabilmiş güncelliğini yitirmeyen bir konu niteliğindedir. Bu çalışmada da sağlığın bir başka boyutunu temsil eden sağlık iletişimine farklı bir perspektiften bakmaya çalışılmış, sağlık iletişimi gerçekleşen çalışmalar doğrultusunda değerlendirme alanına alınmıştır. Toplamda 35 tez incelenmiş bu tezler, doktora ve yüksekisans şeklinde ayrılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sadece tezler ile kısıtlı tutulmuştur. Temelde sağlık iletişimi ile ilgili gerçekleşen doktora ve yüksekisans çalışmalarını incelemeyi amaçlamakta, makale ve sağlık iletişimi alanında yapılan diğer çalışmalar, zaman kısıtı ve çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Grafik ve tablolar ile verilmeye çalışılan sonuçlarda, tezlerin sayıları, doktora ve yüksekisans tez yoğunluk oranları, çalışılan konu tercihleri, çalışma yapılırken kullanılan konu ve dil tercihleri de değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bu doğrultuda toplamda 35 tez çalışması incelenmiştir. Çalışmalar kapsamında sağlık iletişimi alanının 2013 yılı itibarıyla alanda incelenmeye başladığı görülmektedir. Sağlık iletişimi alanında en fazla çalışma 2019 (13 tez) yılında görülmüştür. Diğer yıllar ile karşılaştırıldığında, konular da göz önünde bulundığında, kitle iletişim ve sosyal medya, yeni medya konularına artan ilgi 2019 yılındaki gerçekleşen çalışmalara yansımaktadır. İlgili yıllarda yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak dilde Türkçe kullanılırken, sağlık iletişimi alanındaki tezlerde nadiren ingilizce kullanımına da rastlanmaktadır. Konu tercihi olarak kitle iletişim araçları, şehir/ülke, özel hastaneler, kamu hastaneleri çalışmalar kapsamında incelenen konular dahilindedir. Tezlerin yoğun olduğu yıllarda ise (2015 itibarıyla) yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya ile ilgili karşılaştırmalı sağlık iletişimi çalışmalarına rastlanmaktadır. Konu ile ilgili detaylar ilgili çalışmalar başlığında tartışılmaya çalışılmıştır. Sağlık gün geçtikçe önemsenen bazen de yoğun yaşam koşullarında bireylerin ihmal ettiği konular arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, sağlık iletişimi alanında yapılan çalışmalar da önem arz etmektedir. Sağlığın çeşitli boyutlarda ele alınması gerektiği gibi akademik boyutta da ele alınması yapılacak çalışmaların artması, sağlık alanına farklı bakış açıları getirecektir. Sağlıkla ilgili beklentileri yönlendirecek, sağlığa dikkat çekecek çalışmalar hem alana katkı sağlayacak hem de toplumsal farkındalığı sağlık konusunda arttıracaktır. Bu doğrultuda çalışma, alana bakış açısı kazandırmaya, bu hassasiyetlere dikkat çekmeye çalışmaktadır. Gerçekleşecek çalışmaların bu kapsamda çalışmadaki olası eksiklikleri tamamlayacağı görüşü de bir kez daha vurgulanabilir.

KAYNAKLAR

- AZİZ, A. (2013), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- ÇINARLI, İ (2004), *Sağlığın Geliştirilmesine Sağlık İletişimi Yöntemleri Olarak Sosyal Pazarlama, Medyada Savunuculuk ve Halkla İlişkilerin Etkisi*, 22.06.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- FİŞEK, N., (1982), *Prof. Dr. Nusret Fişek'in Kitaplaşmamış Yazıları-I: Sağlık Yönetimi*. [Çevrimiçi]. Türk Tabipleri Birliği, 16.06.2020 tarihinde Türk Tabipleri Birliği, http://www.ttb.org.tr/n_fisek/kitap_1/33.html sitesinden alındı.
- GERAY, H. (2011), *İletişim Alanından Örneklerle: Toplumsal Araştırmalarda Nitel ve Nicel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- HERGENÇ, İ. H. (2011), *Kamu Sağlığı Enformasyonu (Bilgisi) ve Sağlık İletişiminin Sağlık Okuryazarlığı Üzerine Etkileri*, 18.06.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20Te%C5%9Fviki%20S%C3%B6zl%C3%BCk.pdf>
- KARAGÖL, B. (2017), *Sosyal Medya'nın Sağlık İletişimindeki Yeri*, 22.06.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- KAYA, E. (2014), *Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımı*, 24.06.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır.
- KOÇAK, A., BULDUKLU, Y. (2010), Sağlık İletişimi: Yaşlıların Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programlarını İzleme Motivasyonları, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(3), 5-17.

- ÖZTÜRK, G., Öymen, G. (2014), Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımının Stratejik Önemi: Türkiye’de Kalp Sağlığı ile İlgili Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar Üzerine Bir Değerlendirme, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 109-132.
- RIMAL, R. N, LAPINSKI, M. K. (2009), “*Why Health Communication is Important in Public Health*” , 17.06.2020 TARİHİNDE [http://www.who.int/bulletin/volumes/87/4/08-056713. pdf](http://www.who.int/bulletin/volumes/87/4/08-056713.pdf), sitesinden alındı.
- SABIRCAN, F. (2012), *Sağlık İletişimi Kampanyalarının Davranış Değişikliği Oluşturmadaki Rolü, Türkiye’de Son 15 Yılda Yapılmış Olan Kampanyalardan Örnekler Çerçevesinde Bir Değerlendirme*, 19.06.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, E. (2011), *Doktorumun Hastasıyım.com*, İstanbul:Mavna Yayınları.

İYİ TARIM UYGULAMALARININ BULANIK SWARA YÖNTEMİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Beyza Birol

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Üretim Yönetimi ve Pazarlama

birol.beyza@hotmail.com – Orcid ID: 0000-0003-2306-0527

Ceyda Birol

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Üretim Yönetimi ve Pazarlama

ceyda.birol@hotmail.com – Orcid ID: 0000-0003-2893-8618

Özet

Bu çalışmanın amacı iyi tarım uygulamalarında bulunan kriterlerin önem düzeylerini belirlemektir. Böylece bu çalışma iyi tarım uygulamaları hakkında analiz yapmak isteyen uzmanlara hangi kriterlere daha fazla önem vermeleri gerektiği konusunda yardımcı olacaktır. Çalışmada kullanılan kriterler literatür taraması ile belirlendi. Literatür taramasının sonunda, on iki temel kriter belirlendi. Bu kriterler; “ toprak yönetimi, saha-arazi geçmişi ve yönetimi, üretim materyalleri, izlenebilirlik ve kayıtlar, iç kontrol, sulama-gübreleme, bitki koruma maddeleri, entegre mücadele, atık yönetimi, işçi sağlığı ve refahı, hasat koşulları, ürün işleme”dir. Karar verme anketi tarım faaliyetinde bulunan 6 karar verici ile gerçekleştirildi. Anket kapsamında, öncelikle, karar vericilerin her biri kriterleri önem seviyesine göre azalan bir şekilde sıraladılar, daha sonra ise her bir kriteri bulanık ölçek skalasına göre düzenlediler. Son olarak, Bulanık SWARA yöntemi ile anketten elde edilen veri kullanılarak her bir kriterin önem seviyesi belirlendi ve sıralandı. Bulanık SWARA Yönteminin sonuçlarının değerlendirilmesi ile, en son sırada yerini alan kriterin atık yönetimi olduğu ortaya çıkarken, ilk sıradaki kriterin ise saha-arazi geçmişi ve yönetimi olduğu ortaya çıktı.

Anahtar Kelimeler: İyi Tarım Uygulaması, Tarımda Verimlilik, Çok Kriterli Karar Verme, Bulanık SWARA Yöntemi.

EVALUATION OF GOOD AGRICULTURAL PRACTICE CRITERIA USING FUZZY SWARA METHOD

Abstract

The aim of this study is to determine the significance levels of the criteria in good agricultural practices. Thus, this study will help specialists who want to analyze good agricultural practices on which criteria should be given more importance. The criteria used in the study were determined by literature review. At the end of the literature review, twelve basic criteria were determined. These criteria are; “Soil management, field-land history and management, production materials, traceability and records, internal control, irrigation-fertilization, plant protection materials, integrated control, waste management, worker health and prosperity, harvest conditions, crop processing”. The decision-making survey was carried out with 6 decision makers engaged in agricultural activities. Within the scope of the survey, first of all, the decision makers ranked the criteria in descending order of importance, and then they arranged each criterion according to the fuzzy scale scale. Finally, the importance level of each criterion was determined and ranked using the data obtained from the questionnaire with the Fuzzy SWARA method. With the evaluation of the results of the Fuzzy SWARA Method, it was revealed that the last criterion was waste management, while the first criterion was the field-land history and management.

Keywords: Good Agricultural Practice, Productivity in Agriculture, Multiple Criteria Decision Making, Fuzzy SWARA Method.

1. GİRİŞ

Tarım, topluma besin maddeleri ile hammadde sağlamak amacıyla, bitkisel ve hayvansal varlıkların, biyolojik olarak üretim yeteneklerini planlı ve yönlendirilmiş bir şekilde kullanmaktır (Güler, 2008: 1). Tarım; ülke nüfusunun beslenmesi, milli gelire ve istihdama katkısı, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayiye sermaye aktarması, ihracata doğrudan ve dolaylı olarak katkısı, biyolojik çeşitlilik ile ekolojik dengeye olan katkıları nedeniyle tüm dünyada vazgeçilmez ve gıda üretiminin güvenliği nedeniyle de stratejik bir sektör niteliğindedir (Silsüpür, 2011).

Ekonomik, doğal ve kültürel şartlara bağlı olarak üretim faktörlerini (emek, sermaye, teknoloji, girişimci vb.) rasyonel bir şekilde kullanmak suretiyle bitkisel ve hayvansal üretim yapmak veya bu ürünleri işleyerek bir kazanç sağlama tekniği olarak da ifade edilen tarım, sektör olarak çeşitli faaliyet kollarından oluşmaktadır. Aşağıda belirtilen ve her biri birer alt sektör olan bu temel faaliyet kollarının tümüne ise tarım sektörü denilmektedir. Günümüzde tarım sektörünü oluşturan bu 5 temel faaliyet kollarına ek olarak tarımsal mamulleri işleme, depolama, tasnif etme, ambalajlama ve değerlendirme gibi faaliyetler de tarım sektörü içerisinde yer almakta ve önemli bir paya sahip olmaktadır. Bu faaliyet kolları ise; toprak ve su kaynakları, bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve su ürünleridir (Zincirlioğlu, 1977: 9).

1.1. İYİ TARIM VE KAPSAMI

İyi Tarım Uygulamaları kavramı, günümüzde yaşamın temposuna ve alım gücü artışına paralel olarak tüketim bilincinin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Tüketim bilincinin gelişmesi gıda ürünlerinin hijyen açısından güvenilirliği ve insan sağlığına zarar vermeyecek koşullarda üretilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bunların sonucunda İyi Tarım Uygulamaları kavramı ortaya çıkmış ve tüm tarımsal ürünleri içermese de yaygın olarak üretilen ve tüketilen tarımsal ürünlerde İyi Tarım Uygulamaları devreye sokulmuştur.

1.2. ÜRETİM FAKTÖRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Üretim faktörleri, herhangi bir mal veya hizmetin üretilebilmesi için bir araya getirilen ve üretilecek mal veya hizmetin bünyesinde farklı oranlarda yeralan tabiat, sermaye, emek, müteşebbis vb. faktörleri ifade etmektedir (Ertürk, 1998: 14). Tarım sektörü, günümüze kadar ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişiminde çok önemli görevler üstlenmiş, gelecekte de bu görevleri üstlenmeye devam edeceği beklenmektedir. Günümüzün gerektirdiği tempolu, aktif bir yaşamla ile, artan gelir düzeyi ve eğitim seviyesi, güvenli gıda tüketiminin de önemini de artırmaktadır. Tüketiciler direk tükettikleri tarımsal ürünler başta olmak üzere, satın aldıkları tüm gıda ürünlerinin güvenliğinden emin olmak ister hale gelmiştir. Bu bilinçle, gerek doğrudan tarımsal ürünlerin, gerekse işlenmiş gıdaların güvenle üretildiğinin garantisini tüketicilere sunabilmek için, birtakım sistemler ve standartların oluşturulması ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur.

2. MATERYAL VE METOD

2.1. Bulanık SWARA Yöntemi

SWARA yöntemi, uzman değerlendirmelerini dikkate alarak ölçütlerin önem düzeylerinin belirlenmesini sağlayan bir çok kriterli karar verme yöntemidir (Kersulienne vd., 2010: 250). Bulanık SWARA yönteminde ise değerlendirme ölçekleri bulunmaktadır ve karar vericilerin dilsel ifadeleri bu ölçek yardımı ile sayısallaştırılmaktadır. Bu yöntemde öncelikle ölçütler önem sırasına göre her bir karar verici tarafından sıralanır. Bu sıralamayı takiben, kriterlerin kendinden bir önceki kritere göre göreceli önemini belirleyen karar vericilerin belirlediği göreceli önem seviyeleri dikkate alınarak, her ölçütün her bir karar verici için ağırlık değeri hesaplanır. Bu ağırlık değerleri temel alınarak her karar verici için ölçütler sıralanır. Daha sonra, karar vericilerin ortak bir karar olarak önem düzeyi sıralamasını belirleyebilmeleri için her bir karar vericinin her bir ölçüt için belirledikleri sıralamaların ortalaması alınarak konusunda uzman olan karar vericilerin ortak bir karara ulaşması da sağlanmış olur (Stanujkic vd., 2015: 182).

2.2. Yöntemin Aşamaları

SWARA Yöntemi aşağıdaki aşamalarda ifade edilen matematiksel formüller uygulanarak yerine getirilmektedir (Stanujkic vd., 2015: 182).

Aşama 1: Bu aşamada kriterler karar vericiler tarafından en önemliden en az önemliye doğru azalan bir şekilde sıralanır.

Aşama 2: Bu aşamada ise kriterlerin sırayla birbirlerine göre göreceli önemi karar vericiler tarafından belirlenir. Örneğin birinci kriterin ikinci kritere göre, ikinci kriterin üçüncü kritere göre göreceli önem düzeyi aşağıdaki ölçek yardımıyla, dilsel ifadelerle ifade edilerek aynı şekilde karar verme probleminde yer alan birbirini sırayla takip eden tüm kriterlerin birbirlerine göre önem düzeyleri belirlenmiş olur. Böylece bu aşamada ortalama değerin karşılaştırmalı önemi oranı belirlenir ve bu matematiksel oran ise s_j simgesi ile ifade edilmektedir.

Tablo 1. Bulanık Sayı Ölçeği

Eşit Önemli (EÖ)	(1, 1, 1)	(1, 1, 1)
Orta derecede daha az önemli (OÖ)	(2/3, 1, 3/2)	(0,67, 1, 1,5)
Daha Az Önemli (DÖ)	(2/5, 1/2, 2/3)	(0,40, 0,50, 0,67)
Çok Daha Az Önemli (ÇDÖ)	(2/7, 1/3, 2/5)	(0,29, 0,33, 0,40)
Oldukça Az Önemli (OAÖ)	(2/9, 1/4, 2/7)	(0,22, 0,25, 0,29)

Aşama 3: En önemli ölçüt 1 değerini alacak şekilde önem katsayısı olarak ifade edilen parametre aşağıdaki parçalı fonksiyonu içeren eşitlik 1 ile belirtilmektedir:

$$k_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ s_j + 1 & j > 1 \end{cases} \quad (1)$$

Aşama 4: Vektörel olarak önem düzeylerinin gösterimi ise aşağıdaki parçalı fonksiyonu içeren eşitlik 2 ile belirtilmektedir:

$$q_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ \frac{q_{j-1}}{k_j} & j > 1 \end{cases} \quad (2)$$

Aşama 5: Her bir ölçütün ağırlığı ise aşağıdaki eşitlik 3 ile hesaplanmaktadır:

$$w_j = \frac{q_j}{\sum_{k=1}^n q_k} \quad (3)$$

3.UYGULAMA

Uygulamada, Bulanık Swara yöntemiyle değerlendirmek üzere bulunan 12 adet kriter ve 6 adet tarım ile ilgili faaliyetlerde bulunan karar verici bulunmaktadır. İyi Tarım Uygulama Kriterleri ve açıklamaları aşağıda verildiği gibidir:

Tablo 2. Kriterler

K1	Toprak Yönetimi	K7	Bitki Koruma Maddeleri
K2	Saha, Arazi Geçmişi ve Yönetimi	K8	Entegre Mücadele
K3	Üretim Materyalleri	K9	Atık Yönetimi
K4	İzlenebilirlik ve Kayıtlar	K10	İşçi Sağlığı ve Refahı
K5	İç Kontrol	K11	Hasat Koşulları
K6	Sulama-Gübreleme	K12	Ürün İşleme

Toprak Yönetimi: Toprağın işlenmesinde, erozyonu azaltacak ve toprağın fiziksel yapısını koruyacak teknikler kullanılmalı.

Saha, Arazi Geçmişi ve Yönetimi: Tüm saha ve araziler tanımlanmalı. Geçmişteki ve güncel kayıtlar kontrollere açık olarak tutulmalı.

Üretim Materyalleri: Arazide ekim ve dikimi yapılan materyallerin (tohum, fide fidan vb) belgeleri, kalite sertifikaları dokümanite edilmelidir.

İzlenebilirlik ve Kayıtlar: Üretim sırasında yapılan bütün işlemler çiftçiler tarafından kayıt altına alınmalı ve kontroller için saklı tutulmalıdır. Bu kayıtlarda; ürün çeşidi, ürünün bulunduğu coğrafi bölge, gübre, ilaç uygulama zamanı, uygulama nedeni, teknik izin, kullanılan kimyasalın ticari ismi ve miktarı, uygulama aleti, operatörün ismi ve uygulama zamanından kaç gün sonra hasat yapılması gerektiği, sulama zamanı, yöntemi ve miktarı gibi bilgileri içermelidir.

İç Kontrol: Üretici üretim ile ilgili tüm kayıtların ve işleyişin yönetmeliklere uygunluğunun değerlendirilmesi için denetimden önce yılda en az bir kez iç denetim geçirmelidir.

Sulama-Gübreleme: Su kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirilebilecek ve bitkinin ihtiyaç duyacağı suyu temin edebilecek sulama sistemleri kurulmalı. Atık su kullanılmamalıdır. Risk değerlendirme esaslarına bakılarak, sulama suyu kaynağı yılda en az bir kez mikrobiyal, kimyasal ve mineral kirlenimler bakımından analiz ettirilmeli. Uygun zamanda ve miktarda gübre kullanımı için toprak analizleri yılda en az bir defa yapılmalıdır. Gübreleme; toprak yapısına göre hangi gübrenin uygun olduğunu belirledikten sonra, bitkinin ihtiyaç duyduğu miktarda ve zamanda yapılmalıdır. Uygulanan gübrenin çeşidi, markası, içeriği, uygulanan alan, tarihi ve miktarı gibi bilgiler mutlaka kayıt altına alınmalıdır.

Bitki Koruma Maddeleri: Pestisit kalıntı analizlerinin sıklığı, risk değerlendirmelerine göre yapılmalı. Maksimum kalıntı limitlerinin (MRL) aşılması durumunda ise bir acil eylem planı mevcut olmalıdır. Uygulanan bitki koruma maddelerinin ruhsatları, çeşidi, etken maddesi, markası, içeriği, uygulanan ürün, uygulama sebebi, tarihi ve miktarı gibi bilgiler mutlaka kayıt altına alınmalı ve bu maddelerin alımına ilişkin fatura ve reçetelerinin muhafaza edilmesi gerekmektedir.

Entegre Mücadele: Hastalık ve zararlılarla mücadele "Entegre Mücadele Teknik Talimatları" doğrultusunda öncelikle kültürel tedbirler, mekanik mücadele, biyolojik mücadele veya biyoteknik yöntemler uygulanmalı. Son çare olarak kimyasal mücadele yapılmalıdır.

Atık Yönetimi: Tarım işletmesindeki bütün olası atık ürünler (kâğıt, karton, plastik, ürün kalıntısı, yağ, kaya yünü vb.) ile muhtemel kirlilik kaynakları (kimyasallar, yağ, yakıt, ses, ışık kalıntı, paketleme evinden çıkan akıntılar) belirtilmelidir. Tarımsal kimyasalları kullanan, taşıyan ve uygulayan işçilere bu konuda eğitim verilmeli; işletmede ilk yardım eğitimi alan kişiler bulunmalıdır.

İşçi Sağlığı ve Refahı: Çiftlikte emniyetli ve sağlıklı çalışma koşulları yazılı olarak sağlanmalı ve uygulanmalıdır.

Hasat Koşulları: Hijyen koşullarına dikkat edilmeli, bitki koruma maddelerinin kullanıldığı ürünlerde hasat aralığı sürelerine riayet edilmeli ve kayıt altına alınmalıdır.

Ürün İşleme: Hasat sonrası ürünlerin işlenmesi ve paketlenmesi aşamasında; kişisel hijyenin sağlanması, çalışanların kullandığı tesislerin uygunluğu, ambalajlama yöntem ve maddelerinin uygunluğu, kullanılan depo ve ambalajlama alanlarının uygunluğu, ısı ve nem koşulları hijyen risk değerlendirmesi sonuçlarına ve kalite gereksinimlerine uygun olarak sağlanmalıdır.

Karar vericilerden öncelikle yukarıda belirlenen kriterleri sıraya dizmeleri istenmiştir. Kriterleri sıralayan karar vericilerden daha sonra Bulanık Swara Ölçeği yardımı ile puanlama yapmaları istenmiştir. Aşağıda karar vericilerin sıralamaları ve puanlamaları gösterilmiştir.

Tablo 3. Karar Vericilerin Kriterleri Sıralamaları

Sıralama	KV1		KV2		KV3		KV4		KV5		KV6	
1	K10		K1		K1		K2		K2		K4	
2	K2	EÖ	K10	EÖ	K10	EÖ	K3	EÖ	K3	OÖ	K2	OÖ
3	K6	EÖ	K5	EÖ	K5	OÖ	K7	OÖ	K1	OÖ	K1	EÖ
4	K11	EÖ	K2	EÖ	K2	EÖ	K1	EÖ	K10	OÖ	K3	EÖ
5	K12	EÖ	K7	DÖ	K7	DÖ	K6	EÖ	K6	EÖ	K6	EÖ
6	K7	OÖ	K6	EÖ	K6	EÖ	K5	EÖ	K7	EÖ	K7	OÖ
7	K9	EÖ	K4	EÖ	K4	EÖ	K4	EÖ	K11	EÖ	K11	EÖ
8	K8	EÖ	K12	EÖ	K12	EÖ	K8	OÖ	K4	ÇDÖ	K8	DÖ
9	K1	EÖ	K3	EÖ	K3	EÖ	K12	EÖ	K12	EÖ	K12	DÖ
10	K3	EÖ	K8	OÖ	K8	OÖ	K11	EÖ	K8	EÖ	K9	EÖ
11	K4	OÖ	K9	OÖ	K9	OÖ	K10	EÖ	K9	EÖ	K10	EÖ
12	K5	EÖ	K11	EÖ	K11	OÖ	K9	EÖ	K5	EÖ	K5	OÖ

Karar vericilerin sıralaması sonucu hesaplanan tüm ağırlık(w_j) değerleri aşağıdaki gibi tabloya aktarılmıştır.

Tablo 4. Ağırlıklar(W_j Değerleri)

	KV1			KV2			KV3			KV4			KV5			KV6		
K1	0,00	0,00	0,00	0,49	0,49	0,49	0,46	0,49	0,52	0,05	0,06	0,08	0,06	0,12	0,20	0,09	0,12	0,15
K2	0,25	0,25	0,25	0,06	0,06	0,06	0,05	0,06	0,08	0,48	0,50	0,53	0,40	0,48	0,57	0,18	0,25	0,30
K3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,24	0,25	0,26	0,16	0,24	0,34	0,04	0,06	0,07
K4	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,45	0,50	0,50
K5	0,00	0,00	0,00	0,12	0,12	0,12	0,09	0,12	0,16	0,01	0,02	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
K6	0,12	0,13	0,13	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,03	0,02	0,03	0,04	0,02	0,04	0,07	0,02	0,03	0,04
K7	0,01	0,02	0,02	0,04	0,04	0,04	0,03	0,04	0,06	0,10	0,13	0,16	0,01	0,02	0,04	0,01	0,02	0,02
K8	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01
K9	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
K10	0,50	0,50	0,50	0,24	0,24	0,25	0,23	0,24	0,26	0,00	0,00	0,00	0,02	0,04	0,07	0,00	0,00	0,00
K11	0,06	0,06	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,02	0,00	0,01	0,01
K12	0,03	0,03	0,03	0,00	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01

Aşağıda W_j Ağırlık değerlerinin ortalaması ve kriterlerin sıralaması görülmektedir.

Tablo 5. Crisp Değeri

Kriter	CRISP DEĞERİ $(I+4m+u)/6$ Aritmetik ortalama
K1	0,2154
K2	0,2666
K3	0,0935
K4	0,0878
K5	0,0438
K6	0,0450
K7	0,0432
K8	0,0029
K9	0,0020
K10	0,1723
K11	0,0137
K12	0,0085

Tablo 6. Sıralama

Kriterler	W_j	Sıralama
K1	0,216	2
K2	0,267	1
K3	0,094	4
K4	0,088	5
K5	0,044	7
K6	0,045	6
K7	0,043	8
K8	0,003	11
K9	0,002	12
K10	0,181	3
K11	0,014	9
K12	0,008	10

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE SONUÇ

Kriterlerin sıralaması K2>K1>K10>K3>K4>K6>K5>K7>K11>K12>K8>K9 şeklindedir.

K2 kriteri olan Saha, Arazi ve Geçmiş 1. Sırada yer alırken, K1 kriteri olan Toprak Yönetimi 2. Sırada yer almıştır. Son sırada K9 kriteri olan Atık Yönetimi yerini almıştır. Tarım ve çiftçilik ile faaliyetlerde bulunan 6 karar vericinin Atık Yönetimi kriterine diğer kriterlerden daha az önem vermesine dikkat çekilmektedir. Bu çalışmaya göre sonuncu olan kriter Atık Yönetimiyle ilgili daha çok farkındalık oluşturulması gerektiği yorumu yapılabilir. İyi Tarım yapmak isteyen ya da yapan işletmelerin, kurumların, bireylerin bu kriterlerin önemini kavramaları gerektiği sonucuna varılabilir. Bir diğer kriter olan İşçi Sağlığı ve Refahının 3. Sırada yer alması, işletmenin çalışanına duyduğu önemi ifade ettiği yorumuna varılabilir. Çalışmada, karar vericilerin birçok kriteri sıralarken zorlandığı, hangi kriteri önceliğine alması gerektiği konusunda kararsız kaldığı durumlar yaşanmıştır. Örneğin K6 ve K7, Sulama –Gübreleme ve Bitki Koruma Maddeleri kriterlerinin ağırlıkları birbirine oldukça yakın görülmektedir. Karar vericiler her ikisinin de birbirine neredeyse eşit düzeyde olduklarını ifade ederek dilsel ifadelerini sayısallaştırabilmişlerdir. Bu durumda Bulanık Swara Yönteminin faydasını, kriterlerin sıralanışındaki kararsızlığın daha kolay aşıldığını görmekteyiz. Son olarak bu çalışmadan, İyi tarım uygulamalarında faaliyet gösteren tüm işletmeler, için kriterlerin hepsinin en iyi şekilde açıklanabilir ve anlaşılabilir olması gerektiği sonucu çıkarılabilir.

KAYNAKLAR

- Ersun, Nur, Kahraman Arslan (2011), Türkiye’de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Üretim ve Pazarlama Esasları İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 2010-101, İstanbul.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2017), <http://www.tarim.gov.tr/Konular/BitkiselUretim/Iyi-Tarim-Uygulamalari/Istatistikler> Erişim Tarihi: 15.10.2017.
- Hasdemir, Mehmet, Cemal Taluğ(2012), Kiraz Yetiştiriciliğinde İyi Tarım Uygulamalarının Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin Analizi, Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Cilt:29, Sayı:1, 23-36.
- Kersulienė, V., Zavadskas, E.K., Turskis, Z. (2010). Selection of rational dispute resolution method by applying new step-wise weight assessment ratio analysis (SWARA). Journal of Business Economics and Management, 11(2), 243-258.
- Kriterler, Mayıs 15, 2020 tarihinde www.eko-tar.com.tr, http://www.eko-tar.com/TR/Icerik/Index/5/12/39/iyi_tarim_uygulamalari_ve_kriterleri adresinden alındı.
- Stanujkic, D., Karabasevic, D., Zavadskas, E.K. (2015). A framework for the selection of a packaging design based on the SWARA method. Engineering Economics, 26(2), 181-187.
- Suresh, P.V.S., Rao, V.P., Deshmukh, S.G. (2002). A genetic algorithmic approach for optimization of surface roughness prediction model. International Journal of Machine Tools & Manufacture, 42(1), 675-680.
- Tarımda yapısal sorunlar, Mayıs 18, 2020 tarihinde, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, http://zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=25629&tipi=38&sube=0 adresinden alındı.
- YAŞAR, Gonca (2017), İyi Tarım Uygulamaları: Migros Ticaret Anonim Şirketi Örneği, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 503-524.

1802 HATT-I ŞERİF'TEN 1812 BÜKREŞ ANTLAŞMASI'NA KADAR EFLAK VE BOĞDAN ÜZERİNDE OSMANLI RUS NÜFUZ MÜCADELESİ

Çiğdem Yardımcı

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih

Cigdem.yardimcii@gmail.com

Özet

Eflak ve Boğdan toprakları, Kırım Hanlığından sonra Rusya'yı, Karadeniz ve Balkanlar yönünde durdurmak adına Osmanlı Devleti için büyük önem taşıyordu. Rusya için Eflak ve Boğdan, Balkanlara açılan kapı niteliğindeydi. Ayrıca Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti, Lehistan, Ukrayna ve Kırım gibi toprakların geçiş güzergâhındaydı. Bundan dolayı Eflak ve Boğdan'ı ele geçirmek bu güzergâhlarda kontrol sahibi olmak demektir. 18. yüzyılla birlikte Rusya, güney politikasını korudu ve Eflak-Boğdan'da nüfuzunu arttırmaya başladı.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Rusya elde ettiği büyük stratejik avantajlarına ek olarak bölge de Rus konsoloslugu açma yetkisine de sahip oldu. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yayınlanan Hatt-ı Şerif ile Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin hakları ve ayrıcalıkları garantileniyordu. 1802 Hatt-ı Şerif ile Rusya Eflak ve Boğdan üzerinde elde ettiği avantajları diplomatik yollarla korudu ve nüfuzunu daha genişletti. Osmanlı Devleti'nin ise Eflak-Boğdan üzerinde ki etkisi giderek zayıflıyordu. Bu bildiride 1802 Hatt-ı Şerif'ten 1812 Bükreş Antlaşması'na kadar Eflak ve Boğdan üzerinde ki Osmanlı Devleti ile Rusya'nın nüfuz mücadeleleri ele alındı. Her iki devletin Eflak ve Boğdan üzerinde uygulanan nüfuz mücadelesi arşiv belgeleri ve yabancı kaynaklarla desteklenerek anlatılmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan

HATT-İ-SHARİF FROM 1802 UNTİL 1812 TREATY OF BUCHAREST CHALLENGE ON WALLACHIA AND MOLDAVIA THE OTTOMAN-RUSSIAN ADOPTION

Abstract

Wallachia and Moldavia territory, after the Crimean Khanate, Russia, the Black Sea and the Balkans in order to stop the direction was of great importance for the Ottoman Empire. From Wallachia and Moldavia, Russia, the Balkans, the door was opened qualities. Also Wallachia and Moldavia, the Ottoman Empire, Poland, was crossing the land route, such as Ukraine and Crimea. Because of Wallachia and Moldavia seize on these routes was meant to have control. 18th century, Russia has maintained its policies and southern Wallachia-Moldavia began to increase its influence in.

With the 1774 Küçük Kaynarca Agreement, Russia had the authority to open a Russian consulate in addition to the great strategic advantages it has achieved. The rights of the published Hatt-i sheriff Principality of Wallachia and Moldavia between Russia and the Ottoman Empire was guaranteed because privileges. 1802 Hatt-i sheriff advantages gained over Wallachia and Moldavia, Russia has maintained and further expand its influence through diplomatic channels. The impact on the Wallachia and Moldavia the Ottoman Empire was gradually weakening. In this report, the influence struggles of the Ottoman State and Russia over Wallachia and Moldavia from 1802 Hatt-i Sharif to the Treaty of Bucharest from 1812 were discussed. Both states of Wallachia and archive documents the struggle for influence exerted on the Moldavian and tried to explain, supported by foreign sources.

Keywords: Russia, Ottoman State, Wallachia and Moldavia

Giriş

Osmanlı belgelerinde Memleketeyn olarak da anılan Eflak ve Boğdan, Balkanlarda Tuna Nehri ile Prut Nehri arasında kalan bölgede yer alır (Karpas, 2012, s. 77). Osmanlı Devleti için Kırım topraklarından sonra Rusya'yı Karadeniz ve Balkanlar yönünde durdurmak adına Eflak ve Boğdan toprakları en önemli topraklardandı (Karasu, 2002, s. 741).

Osmanlı Devleti; Eflak Prenslüğünü 1391 yılında, Boğdan Prenslüğünü ise 1456 yılında hâkimiyet altına aldı. Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti açısından büyük önem taşıyordu. Özellikle Boğdan Prenslüğü, Lehistan, Macaristan ve Rusya'ya karşı bir tampon bölge görevindeydi. Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmesiyle birlikte oldukça geniş bir otonomiye sahip oldular(Karpat, 2012, s. 78-79).

18. yüzyıla kadar Eflak ve Boğdan sırasıyla Avusturya, Macaristan, Lehistan saldırılarına uğradı. 18. yüzyılla birlikte Karadeniz devleti olmak ve bu bölgede konumunu güçlendirme politikasıyla hareket eden Rusya, doğrudan Eflak ve Boğdan'a saldırmaya başladı. Eflak ve Boğdan'ın stratejik önemini bilen Rus Çarı Petro, Prut Savaşı (1711) öncesi Eflak ve Boğdan'la çeşitli antlaşmalar yaptı (Uzunçarşılı, 1995, s. 106). Bunlardan biri 1711'de Dimitri Kantemir ile Rusya arasında yapılan Luck Antlaşması'yla Boğdan, Rusya'nın himayesi altında bağımsız bir devlet haline getiriliyordu (Jelavich, 2015, s. 111-112). Prut Savaşı'nda Eflak ve Boğdan'ın Rus yanlısı bir politika izledi (Ekrem, 1993, s. 110). Prut'ta yaşanan yenilgi Rusya'nın Boğdan'a bağımsız bir devlet haline getirme düşüncesini hayata geçmesine engel oldu. Dimitri Kantemir Rusya'ya kaçmak zorunda kaldı (Jelavich, 2015, s. 111-112).

1736-1739 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya, Eflak ve Boğdan'a ajanlar gönderip, Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte savaş çağrısında bulundu. 1737 yılında Rusya, Avusturya'nın da etkisi ile Bender'e saldırdı. Özi ve Kırım'ı işgal etti (Yalçınkaya A. , 2002, s. 49). Rusya Özi ve Kırım'ı işgal etmesinin ardından Eflak ve Boğdan'a yöneldi (Güler, 2008, s. 150). 1736-1739 Osmanlı-Rus Savaşı'nı fiilen sona erdiren Belgrad Antlaşması imzalandı (Kurtaran, 2015, s. 164). Belgrad Antlaşması, taraftarlar arasında oluşan sorunların çözülmesi, herhangi bir intikamın yapılmaması, dostane ilişkilerin sürdürülebilirliğinden bahsedildi. Diğer maddeler daha çok sınırlar ile ilgiliydi. Buna göre Rusların Don Nehri yakınlarında bir kale inşa edilmesine karşı Osmanlı Devleti yıkılan Taygan Kalesi'ni tekrar inşa edilmesine karar verildi. Ayrıca Rusya Azak Denizi ve Karadeniz'de ticaret ve savaş gemisi bulunduramayacaktı (Kurtaran, 2014, s. 224).

Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a ilgisi azalmadı. Rusya 1768-1774 yıllarında Osmanlı Devleti ile yaptığı savaşta Eflak ve Boğdan topraklarını işgal etti. Savaşı fiilen sona erdiren Küçük Kaynarca Antlaşması görüşmeleri sırasında Rusya, Eflak ve Boğdan'ın özerk konumunu güçlendirmeye ve buralarda nüfuzunu arttırabilecek ödünler elde etmeye çalıştı (Jelavich, 2015, s. 116-122). Osmanlı Devleti, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 16. maddesi ile Eflak ve Boğdan üzerine büyük yaptırımlarla karşı karşıya kaldı. Eflak ve Boğdan'da daha önce yapılmış tüm suçlar affedilecekti (Köse, 2012, s. 115-142). Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da gerçekleşecek tüm davalarda müdahale hakkı kaybetti. Bunun yanında savaş öncesi Eflak ve Boğdan halkından alınan toprak ve mallar tespit edilip halka geri iadesi yapılacaktı. Ayrıca Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan topraklarına yerleşmek, orada arazi satın almak, sığır gibi hayvanlar yetiştirmesi yasaklandı (Grosul, 1975, s. 38-39). Eflak ve Boğdan, din işlerinde serbest olacaktı. Yeni yapılan kiliselerin inşa aşamasında hiçbir itiraz edilmeyip eski yıkılan kiliselerde onarılacaktı. Eflak ve Boğdan'da bulunan papazlara imtiyaz verilecekti. Bunun yanında Eflak ve Boğdan'ı terk etmek isteyenlere, antlaşmanın şartları gereğince bir sene durduktan sonra gitmelerine izin verilecekti. Eflak ve Boğdan'da savaş sırasında hiçbir vergi alınmayacaktı. Bu maddelere ek olarak, devlet kademelerine getirilen kapı kethüdalarının yerine, Rum mezhebinde ki maslahatgüzarlar tayin edilecekti. Bu anlamda Rusya, Eflak ve Boğdan'ın iç işlerinde Osmanlı Devleti'nin tüm söz hakkını yok etmeyi amaçladı. Son ve en önemli madde ise Eflak ve Boğdan'da tüm bu ayrıcalıkların garantörü Rusya olacaktı (Grosul, 1975, s. 39). Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya birçok stratejik avantajın yanında Eflak ve Boğdan'da konsolos açma hakkı da kazanmıştı. Eflak ve Boğdan'da Rus konsolosluğun açılması ile Rusya bu bölgede ki yerel halkı Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmaya başladı. Rusya ise Küçük Kaynarca Antlaşması'nı ihlal etmek için elinde ki tüm kozlarını kullanıyordu. Osmanlı Devleti'nin bu ılımlı siyasi politikası her sefer de Rusya'nın yeni bir istek ile gelmesiyle sonuçlandı. Bunun yanında Rus Çariçesi II. Katerina, Avusturya Kralı II. Josef ile birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yaptığı haberleri duyulmaya başladı. Bu ittifak Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelikti (Danişmend İ. H., 1955, s. 65). Prusya Kralı, Rusya ile Avusturya arasında yapılan bu ittifak antlaşması için Osmanlı Devleti'ni uyardı (BOA, HAT, Defter No 22, Gömlek No 1069, H. 1202) . Fransa, Osmanlı Devleti'nin zayıf durumunu göz önünde

bulundurarak herhangi bir savaşın çıkmaması için çalıştı. İngiltere ve Prusya ise tam tersine Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı bir savaş çıkarması için kışkırtıyordu (Tükin, 1999, s. 62). Ağustos 1787 yılında Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etti. Rus ordusu ve donanması olası bir savaş için hazır değildi. Fakat bu durum da bile Rus ordusu ve donanması Osmanlı Devleti ordusu ve donanmasına karşı daha güçlü konumdaydı. Rusların asıl hedefi Tuna bölgesine ulaşmaktı (Ledonne, 2004, s. 99). Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1787 yılında başlayan savaş tüm hızıyla devam ederken Avusturya'nın mütareke imzalayıp savaştan çekilmesi ile tüm dengeler değişti. Rus Çariçesi II. Katerina Prusya ile ittifak yapmak için Berlin'e ultimatom gönderdi. Rusya, Avusturya'nın savaştan çekilmesine rağmen tüm hızıyla savaşa devam etmesi İngiltere için bir tehditti. Bu yüzden İngiltere Prusya'ya Rusların ittifak antlaşması teklifini kabul etmemesi için mektup gönderdi. İngiltere'nin tavrının da etkisi ile Prusya, Rusya'nın ittifak teklifini kabul etmedi. Rusya'nın ittifak arayışı sonuç vermeyip üstüne Fransa'da yaşanan Fransız İhtilali'nin de etkisi ile Rusya Osmanlı Devleti ile barış yoluna gitti (Stavrianos, 1958, s. 195-196). Yapılan tüm görüşmeler sonucunda 10 Ocak 1792 yılında on üç maddeden ve bir hatimeden oluşan Yaş Antlaşması imzalandı (BOA, A.DVN. DVE, Defter No 83, Gömlek No 1, H. 1291). Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Yaş Antlaşması genel itibariyle Eflak ve Boğdan'ın çıkarlarına yönelik maddeler içeriyordu. Yaş Antlaşması'na göre Eflak'tan bir sene Boğdan'dan ise savaş süreci de dâhil olmak üzere iki sene vergiden muaf olacaktı (BOA, HAT, Defter No1393, Gömlek No 55688, H.1205). Yaş Antlaşması'nın dördüncü maddesine göre daha önce imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nda bu iki prensliğe tanınan haklar aynı kalacaktı. Maddeye ek olarak, Eflak ve Boğdan'da savaş sebebiyle göç etmek zorunda kalanlar 14 ay içinde memleketlerine geri dönebilecekti (Erim, 1953, s. 187-194).

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Eflak ve Boğdan ile ilgili 1802 yılında bir antlaşma yapıldı. (Yalçinkaya M. A., 2018, s. 195-196). Hatt-ı Şerif'e göre, Eflak ve Boğdan Prensliklerinin hakları ve ayrıcalıkları garantileniyordu. Bunun yanı sıra Eflak ve Boğdan'ın ödeyeceği vergiler keyfilikten çıkıp sınırlandırıldı (Hitchins, 2012, s. 21). 1802 Hatt-ı Şerif'in maddelerini incelediğimiz de Eflak ve Boğdan için adeta bir anayasa niteliğindeydi (Zinkeisen, 2011, s. 174-176). 1802 Hatt-ı Şerif ile Rusya Eflak ve Boğdan üzerinde ki nüfuzunu diplomatik yollarla korudu. Ayrıca Rusların Eflak ve Boğdan üzerinde kolaylıkla müdahale ve denetim yetkileri genişletildi (Özdemir, 2015).

Bu Hatt-ı şerif ile birlikte Rusya Eflak ve Boğdan'ın siyasi durumundan faydalanıp nüfuzunu daha da genişletti. Rusya, Balkanlarda nüfuzunu daha da genişlettiği sırada Napolyon, Akdeniz'e yönelip Mısır'a sefer düzenledi. Fransa'nın Mısır'a sefer düzenlenmesi Rusya'nın yıllardır süregelen sıcak denizlere inme hayallerini tehdit ediyordu. Bu sebepten ötürü Rusya, Osmanlı Devleti ile ittifak yapma teklifinde bulundu. Fakat Osmanlı Devleti bu teklifi ne ret ne de kabul edebiliyordu. Tam bu sırada Fransa'nın Mora adasına asker çıkarma girişiminde bulunması üzerine Rusya yardım bahanesi ile boğazlara indi. Rusya'nın bu hareketi Osmanlı Devleti ile ittifak antlaşmasını emrivaki haline getirdi (Uçarol, 1993, s. 243). Rusya ile Osmanlı Devlet'i arasında on üç maddeden oluşan ayrıca gizli maddelerinde olduğu bir ittifak antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan bu ittifak antlaşması ile Ruslar iki önemli avantaj elde etti. Rusya'nın elde ettiği ilk avantaj boğazlardan hiçbir devletin savaş gemisinin girmemesi, ikinci avantaj ise Boğazların kapalılık ilkesi rağmen herhangi bir devletin savaş gemisi geçtiği takdirde boğazları ortak savunabilecekti. Fakat bu ittifak antlaşması sadece bir yıl sürdü (Şahin, s. 534).

Antlaşmanın feshinden sonra Osmanlı Devleti, Rus yanlısı olarak bilinen Eflak voyvodası Aleksdanr İpsilanti ile Boğdan voyvodası Alexandru Maruzi, Rusya'ya haber vermeden görevlerinden azletti. Bunun en büyük nedenlerinden biri de voyvodaların bir ayaklanma içerisinde olmasıydı. Bu durum Rusların ve İngilizlerin büyük tepsini çekti. Rusya 1806 yılında Osmanlı Devleti'ne ultimatom gönderip azledilen voyvodaların görevlerine geri iade edilmesini istedi. Osmanlı Devleti İngiltere'nin Çanakkale üzerinden, Rusya'nın ise Karadeniz'den gelebileceği tehlikelerden çekindiği için bu teklifi istemeyerek olsa da kabul etti. Böylelikle iki voyvoda görevlerine iade edildi (Yılmaz Ö. , 2019, s. 466-467). Napolyon görevlerinden alınan Eflak ve Boğdan voyvodalarının görevlerine iade edildiğini duyunca Osmanlı Devleti'ne bir talimat gönderdi. Napolyon talimatında *"İpsilanti ile Maruzi tekrar görevlerinden alınarak yerlerine Osmanlı Devleti'ne sadık kimseler tâyin edilmedikçe, Eflak ve Boğdan eyâletleri bağımsız olarak Osmanlı Devleti idaresine girmedikçe İmparatorumuz elinden*

silahı bırakmamaya kararlıdır” demiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Napolyon’a bir mektup gönderdi kısaca mektupta güç bir durumda olduğunu ve yapılanların bir mecburiyet olduğunu belirtti. Osmanlı Devleti’nin gönderdiği mektuba cevap olarak Napolyon, cesaret dileyip gerektiği zamanda Dalmaçya’da ki ordusu ve bir kısım Fransız donanmasını da göndereceğine dair söz verdi. Fransa’nın Dalmaçya’da ki ordusu ile Osmanlı ordusu birleşip Lehistan’a hareket etme ihtimali Rusya’yı endişelendirdi. Rusya hem Eflak ve Boğdan’ı hem de Dinyester ve Tuna Nehri boyunca önemli kaleleri ve yerleri ele geçirmek için Mareşal Miglison’nun emrinde altmış bin kişilik ordu ile harekete geçti (Paşa, Tarih-i Cevdet 4, s. 2013-2014-2030). Rusya Mareşal Miglison’nun emrinde ki altmış bin ordusu ile Dinyester Nehri’ni geçip Eflak ve Boğdan’ı işgal etti. Osmanlı Devleti Rusya’nın bu tavrına karşı savaş ilan etmekte kararsızdı. Bu sırada Fransa, elçisi Sebastiani aracılığıyla Osmanlı Devleti’ni kışkırtıyordu. Fransa’nın da etkisi ile Osmanlı Devleti 27 Aralık 1806 yılında Rusya’ya savaş ilan etti (Yılmaz Ö. , 2019, s. 467).

Rusya 23 Ekim 1806 yılında Dinyester Nehri’ni geçip Eflak ve Boğdan’ı işgal etmesi ile Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. 1806 savaşı ile Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan’ı Rus işgalinden kurtarmak, Kırım’ı geri almak ve Boğazlarda oluşan Rus baskısından kurtarma amacını güdüyordu (Kara, 2007, s. 98). Osmanlı Devleti 1806 yılında başlayan savaşa, III. Selim’in oluşturduğu Nizam-ı Cedid ordusu ile katıldı. Fakat Kabakçı Mustafa İsyanıyla III. Selim tahttan indirildi. III. Selim’in yerine IV. Mustafa tahta çıktı. IV. Mustafa tahta çıkmasıyla III. Selim’in oluşturduğu Nizam-ı Cedid ve onunla bağlantılı tüm kurumları kaldırdı (Sertdemir, 2015, s. 7). III. Selim zamanında Fransa ile oluşan dostlukta bu bağlamda sona erdi ve IV. Mustafa Fransa’ya da savaş ilan etti (Aksan V. H., 2017, s. 245).

Napolyon, Rusya ile Osmanlı Devleti’nin çatışmasını fırsat bilip harekete geçti. Bu durumun farkına varan Rusya, Friland’a Napolyon ile karşı karşıya geldi. Çıkan savaşta Napolyon Rusya’yı yendi ve Rusya barış teklifinde bulunmak zorunda kaldı. Rusya ile Napolyon arasında Tilsit Antlaşması imzalandı. Tilsit Antlaşmasının Eflak ve Boğdan’ı ilgilendiren maddelerine göre; Napolyon Osmanlı Devleti’ne Eflak ve Boğdan’ın Ruslara ait olduğunu ikna edecekti. Fakat Osmanlı Devleti ikna olmazsa Rusya’ya Eflak ve Boğdan’ı alması için yardım edecekti (Kara, 2007, s. 98). Napolyon Osmanlı Devleti ile Rusya’nın arasında savaşın sona ermesi adına arabulucu oldu. Napolyon’un arabuluculuğu sayesinde Osmanlı Devleti ile Rusya Slozbia’da ateşkes imzaladı. Buna göre Eflak ve Boğdan’dan hem Rusya hem de Osmanlı Devleti ordularını çekecekti. 1808 yılında Rusya ile Fransa’nın bir araya gelip Efrut’ta yeni bir antlaşma yapınca Osmanlı Devleti ile Fransa’nın arası iyice kötüleşti (Duman, 2009, s. 531-532). Osmanlı Devleti ile Fransa’nın arasında ki bu çıkmazı fark eden İngiltere, Osmanlı Devleti’ni Fransa aleyhine yapılmış olan ittifaka davet etti. Böylelikle 1809 yılında Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında ittifak antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’nin Rusya ile yapılan savaşın devam edilmesine karar verildi (Kara, 2007, s. 99).

Üç yıl daha sürecek olan Osmanlı-Rus savaşında Ruslar, Eflak ve Boğdan’da sıkı bir yönetim uyguluyordu. Rusların Eflak ve Boğdan’da uygulamış olduğu yönetim rahatsızlık verici ve pahalıydı. Eflak ve Boğdan’da düzensiz ve ağır vergiler konmuş ve halk bundan iyice rahatsız olmuştu. Rus askerlerinin masrafları ve maaşları Eflak ve Boğdan üzerinden tahsis ediliyordu (Zinkeisen, 2011, s. 502-504-505). Bu sırada Napolyon’un Rus istila seferine çıkacağı haberini alan Rusya, Osmanlı Devleti’nin bu teklifini kabul etme zorunda kaldı (Yalçınkaya A. , 2002, s. 1056). 1811 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında barış görüşmeleri başladı. Rusya, Eflak ve Boğdan’ın kendilerine bağlanılmasını ayrıca Tuna Nehri’nin güneyinde bulunan Hızır İlyas Boğazı’nın Osmanlı- Rus sınırı olarak kabul edilmesini talep etti. Ayrıca 1802’de Eflak ve Boğdan için çıkarılan Hatt-ı Şerif’e göre voyvodaların yedi sene iş başında kalmaları kararı tekrar isteniyordu. Son olarak da Eflak ve Boğdan’ın ödemesi gereken vergilere keyfi olarak zam yapılmaması da istekler arasındaydı. Osmanlı Devleti Rusya’nın bu teklifini özellikle de Eflak ve Boğdan’a verilen imtiyazların genişletilmesi maddesine şiddetle karşı çıktı ve bu teklifi asla kabul etmeyeceklerini bildirdi. Uzun yapılan görüşmeler sonucunda Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması ve Yaş Antlaşması’nda Eflak ve Boğdan için çıkarılan maddelerin uygulamasına karar verdi (İsmail, 1982, s. 78-80). 1811 yılında başlayan barış görüşmeleri 28 Mayıs 1812 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona erdi (Kurat, 1990, s. 51). 1812 Bükreş Antlaşması ile Osmanlı Devleti Basarabya’yı Rusya’ya terk ediyordu. Rusya ise

Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'ne geri iade etti. Bükreş Antlaşması'na göre ele geçirilen yerler antlaşma onaylanmasından itibaren üç ay içerisinde boşaltılacaktı. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan voyvodalarının yedi yıl süre ile görevde kalmaları için tüm senetleri imzaladı. Ayrıca iki yıl boyunca Eflak ve Boğdan'da hiçbir vergi talep edilmeyeceği gibi var olan vergi borçları da silinecekti. Bükreş Antlaşması'nda Eflak ve Boğdan'ı ilgilendiren bir diğer maddeye göre; Eflak ve Boğdan'da yaşayan Müslümanlar isterse burada ki topraklarını satın Osmanlı Devleti'ne geçiş yapabilecekti. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'nde bulunan Hristiyanlarında topraklarını satın ülkelerine geri dönebilecekti. Bu alım satım, antlaşma onaylanmasının ardından on sekiz ay içerisinde yapılması kararlaştırıldı. Rusya Bükreş Antlaşması ile görünürde az toprak kazanmış görünse de bu antlaşma ile ilk kez Tuna Nehri'ne kadar ilerleme şansı yakaladı. Ayrıca Rusya'nın Basarabya'yı ele geçirmesiyle Boğdan'a sınır komşusu oldu. Bu da ilerde Tuna Nehri üzerinde nüfuzunu genişletebileceği anlamına geliyordu. Osmanlı Devleti için Basarabya'nın elden çıkması stratejik bir üs kaybı demektir (Uyanık, 2018, s. 180-184). Ayrıca Rusya için bir diğer önemli konu da herhangi bir Fransa-Rus savaşında Osmanlı Devleti tarafsız olarak kalacaktı (Aksun, 2010, s. 142).

Sonuç

Osmanlı Devleti için Rusya'yı Karadeniz ve Balkanlar yönünde durdurmak adına Eflak ve Boğdan'ı ele tutmak oldukça önemliydi. Özellikle Boğdan Prensliği, Lehistan, Macaristan ve Rusya'ya karşı bir tampon bölge görevindeydi. 18. yüzyıla birlikte Karadeniz devleti olmak ve bu bölgede konumunu güçlendirme politikasıyla hareket eden Rusya, doğrudan Eflak ve Boğdan'a nüfuz etmeye başladı. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını fiilen sona erdiren Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya stratejik açıdan önemli çıkışlar kazanmıştı. Rusya, Eflak ve Boğdan'ın içişlerine karışabilme yetkisinin yanında Hristiyanların dini özgürlüğünün temsilciliğini elde etti. Ayrıca bu hükümler Rusya'ya her an askeri açıdan müdahale yetkisi verdi. Ayrıca Eflak ve Boğdan'da tüm bu ayrıcalıkların garantörü Rusya olacaktı. Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya birçok stratejik avantajın yanında Eflak ve Boğdan'da konsolos açma hakkı da kazanmıştı. Eflak ve Boğdan'da Rus konsolosluğun açılması ile Rusya bu bölgede ki yerel halkı Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmaya başladı. 1792 yılında Osmanlı devleti ile Rusya arasında Yaş Antlaşması ile Karadeniz'de ki egemenliğini korudu. Bu tarihten itibaren Eflak ve Boğdan üzerinde ki Osmanlı etkisini giderek zayıflıyordu.

19 yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Eflak ve Boğdan ile ilgili Hatt-ı Şerif yayınlandı. 1802 Hatt-ı Şerif ile Rusya Eflak ve Boğdan üzerinde ki nüfuzunu diplomatik yollarla korudu. Ayrıca Rusların Eflak ve Boğdan üzerinde kolaylıkla müdahale ve denetim yetkileri genişletildi. Bu Hatt-ı Şerif ile birlikte Rusya Eflak ve Boğdan'ın siyasi durumundan faydalanıp nüfuzunu daha da genişletti. 1812 Bükreş Antlaşması ile Rusya ise Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'ne geri iade etti. Rusya Bükreş Antlaşması ile görünürde az toprak kazanmış görünse de bu antlaşma ile ilk kez Tuna Nehri'ne kadar ilerleme şansı yakaladı. Ayrıca Rusya'nın Basarabya'yı ele geçirmesiyle Boğdan'a sınır komşusu oldu. Bu da ilerde Tuna Nehri üzerinde nüfuzunu genişletebileceği anlamına geliyordu.

Kaynakçalar

- BOA, HAT, Dosya no:22, Gömlek No: 1069, H. 1202.
BOA, A.DVN. DVE, Dosya No: 83, Gömlek No:1, H. 1291
BOA, HAT, Dosya No:1393, Gömlek No:55688, H. 1205.
Aksun, V. H. (2017). Ottoman Wars 1700-1870. London and Newyork: Routledge.
Aksun, Z. N. (2010). Osmanlı Tarihi (Cilt 3). Ötüken Neşriyat.
Danişmend, İ. H. (1955). İzahlı Osmanlı Tarihi 4 (Cilt IV). İstanbul: İstanbul Yayınları.
Duman, O. Ö. (2009). Yakınçağlarda Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Fransa'nın Orta-Doğu Diplomasisi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11).
Ekrem, M. A. (1993). Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi Kronikler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Erim, N. (1953). Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları (Cilt 1). Ankara.
Grosul, G. S. (1975). Dunayskie Knyazhestva v Politike Rossii, 1774-1806. Kişinev: Ştiința.
Güler, M. (2008). 1737 Osmanlı Rus Savaşında Özi'nin Elden Çıkması. Tarih İncelemeleri Dergisi, 23(1).

- Hitchins, K. (2012). *Great Powers, Small Powers: Wallachia And Georgia Confront The Eastern Question 1768-1802. The Balkans And Caucasus: Parallel Processes On The Opposite, Sides Of The Black Sea, United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing.*
- İsmail, F. (1982). Bükreş andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812. *Belleten*, XLVI(181).
- Jelavich, B. (2015). *Balkan Tarihi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Karal, E. Z. (2007). *Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri(1789-1856) (Cilt V)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karasu, C. (2002). XIX. Yüzyılda Rusların Eflak-Boğdan İşgalleri. *Türkler (Cilt 12)*.Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Karpat, K. (2012). *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, O. (2012). *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Kurat, A. N. (1990). *Türkiye ve Rusya. Kültür Bakanlığı Yayınları*.
- Kurtaran, U. (2014). Sultan Birinci Mahmud'un Rusya'ya Verdiğı 1739 Tarihli Ahitnamenin Tahlili. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 29.
- Kurtaran, U. (2015). XVIII. Yüzyıl Osmanlı - Avusturya Antlaşmalarında Belgrad İle İlgili Hükümler. *Yeni Türkiye Dergisi*(2).
- Ledonne, J. P. (2004). *The Grand Stratesy Of The Russian Empire, 1650-1831*. New York: Oxford University Press.
- Özdemir, N. Ü. (2015). Vidin Sicillerine Göre Zıştovi ve Yaş Antlaşmalarının Osmanlı Taşrasında Uygulanışı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*.
- Paşa, A. C. (1991). *Tarih-i Cevdet 4 (Cilt 4)*. İstanbul: Çevik Matbaacılık.
- Sertdemir, M. (2015). *1798-1856 Yılları Arasında Rusya'nın Osmanlı Politikası*. Konya.
- Stavrianos, L. (1958). *The Balkans Since 1453*. Hindsdale: Dryden Press.
- Şahin, H. (2002). Kaynarca'dan (1774), Paris Barış'ına (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış. *Türkler (Cilt 12) İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları*.
- Tükin, C. (1999). *Boğazlar Meselesi*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Uçarol, R. (1993). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (Cilt 2)*. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Uyanık, F. (2018). II. Mahmud Dönemi Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan. *Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995). *Osmanlı Tarihi (Cilt 4)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yalçinkaya, A. (2002). III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası. *Türkler (Cilt 12, s. 1056)*. içinde Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yalçinkaya, A. (2002). XIII. Yüzyıl: İslahat, Değişim ve Diplomasi Dönem(1703-1789). *Türkler (Cilt 12, s. 481)*. içinde İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yalçinkaya, M. A. (2018). *The Role At The Principalities Of Wallachia And Moldovia on Ottoman Foregein Policy At The Selim III. (1789-1807). Politics And International Studies*.
- Yılmaz, Ö. (2019). 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 26.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 7 (Cilt 7)*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

PANDEMİ DÖNEMİNDE KURUMSAL REKLAMLARIN YÜKSELİŞİ, OTOMOTİV SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Sait Kaan Karcı

Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık
saitkaankarci@gmail.com

Nevin Turhan

Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Görsel İletişim Tasarımı ve Reklamcılık
nevinturhan94@gmail.com

Özet

Tüm dünyayı etkisi altına alan yeni tip coronavirus (Covid-19) pandemisi, reklam sektöründe de tercihlerin ve ihtiyaçların değişmesine neden olmuştur. Kriz ortamında oluşan panik ve belirsizlik reklam veren markaların faaliyetlerini durdurmasına neden olmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar ve geçmişte yaşanan örnekler dikkate alındığında olası bir toplumsal kriz anında reklam faaliyetlerini durdurulması, markaların uzun vadede büyük kayıplar vermesine yol açtığı görülmüştür. Bunun sebeple, markalara reklam faaliyetlerini durdurmak yerine reklamlarda marka gücünden yararlanarak mevcut kriz karşısında farkındalık oluşturmaları önerilmektedir. Bu araştırmada, Covid-19 salgını döneminde kurumsal reklamların markalar tarafından tüketiciye ulaşmada nasıl kullanıldığı ve uygulanan kurumsal reklamların içeriklerinde nelere yer verildiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 2020 yılını ilk çeyreğinde en çok satış yapan beş otomotiv markası örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem olarak alınan markaların kurumsal reklam afişleri içerik çözümlemesi yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, otomotiv markalarının pandemi sürecinde kurumsal reklamlara yöneldiği ve insanların pandemiden korunmaları için farkındalık oluşturdıkları tespit edilmiştir. Araştırmada, salgın sürecinin henüz bitmediği ve etkisinin de bir süre daha devam edeceği düşünüldüğü geleceğe dair önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Reklam, Covid-19, Otomotiv Sektörü, Pandemi, Reklam Sektörü

THE RISE OF INSTITUTIONAL ADVERTISEMENTS IN THE PERIOD OF THE PANDEMIC, THE EXAMPLE OF THE AUTOMOTIVE SECTOR

Abstract

The new type of coronavirus (Covid-19) pandemic which has influenced the whole world it has also changed the preferences and needs in the advertising industry. Panic and uncertainty that occurs in the crisis environment causes of the brands that advertise to stop their activities. However, considering the researches carried out and the examples experienced in the past it was seen that stopping the advertisement activities the event of a possible social crisis caused the brands to lose big in the long term. For this reason, brands was recommended to create awareness in the face of the current crisis by making use of brand power in advertisements , instead of stopping the advertising activities. In this study, it was aimed to reveal how corporate ads were used by brands to reach consumers and what was included in the content of corporate ads during the Covid-19 epidemic period. For this purpose, the top five automotive brands in the first quarter of 2020 were selected as samples. Corporate advertising posters of the brands taken as samples were analyzed by content analysis method. As a result of the findings obtained, it was determined that automotive brands turned to corporate advertisements in the pandemic process and created awareness to protect people from pandemics. In the research, suggestions about the future are included and considering that the epidemic process is not over yet and its also effect will continue for a while.

Keywords: Corporate Advertising, Covid-19, Automotive Industry, Pandemic, Advertising Industry

GİRİŞ

Dünya çapında meydana gelen felaketler, bulaşıcı hastalıklar ve terör olayları küresel bir tehdit oluşturmaktadır. Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve oradan tüm dünyaya yayılan yeni tip

coronavirüs (Covid-19) salgını, son zamanlarda dünyayı etkileyen en büyük tehditlerden birini oluşturmaktadır. Tespit edilen ilk Covid-19 vakası 2019 Aralık ayının son günlerinde kayıtlara geçmiştir. Dünya Sağlık Örgütü Çin Ofisi, ilk vakayı duyurduktan sonra dünyanın pek çok yerinde virüs görülmüş ve çok sayıda insanın ölümüne neden olmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü'nün son verilerine göre Covid-19 virüsü, 212 ülkede 5 milyon 412 bin üzerinde kişiyi enfekte etmiştir. Ayrıca salgın dolayısıyla 340 binin üzerinde ölüm gerçekleşmiştir. Covid19'un etkilerinin tam olarak ne olacağı ve salgının ne kadar süreceğine ilişkin belirsizliğin bir süre daha devam edeceği tahmin edilmektedir (Atay, 2020). Oldukça hassas bir oluşum olan reklamcılık, salgın hastalıklardan, afetlerden, terör olaylarından, siyasi durumdan, toplumsal olaylardan, ekonomik ve sosyal krizlerden çok fazla etkilenen bir sektördür. Coronavirüs pandemisinin ortaya çıkması, pek çok sektörü ve kuruluşu etkilemiştir. Reklamcılık sektörünün varlığı diğer ekonomik sektörlerin ve kuruluşların faaliyetlerine devam etmesine bağlıdır. Covid-19 salgının tüm dünyada etkili olması nedeniyle devletler çeşitli önlemler almıştır. Bu önlemler turizm, otomotiv, spor, tekstil, eğitim alanlarındaki faaliyetleri durdurmuştur. Pek çok ürünün ve hizmetin tüketiminde sıkıntı yaşanmasından dolayı markalar reklam stratejilerinde de değişikliğe gitmiştir.

Covid-19 salgınından dolayı, büyük kayıp veren sektörlerden biri de otomotiv sektörüdür. Otomotiv sektörü ham madde, insan gücü ve pazar gereksinimi itibarıyla başta Çin olmak üzere pek çok ülkeyle iş birliği içerisinde. Otomobil yapımında kullanılan parçaların ve ham maddenin Çin'den temin edilmesi, otomobil fabrikalarında toplu çalışma sisteminin salgın riskini artırması ve üretilen araçların mevcut pazarlara ulaştırılamaması gibi nedenlerden ötürü otomotiv sektörü üretim ve satışta durma noktasına gelmiştir. Bu çerçevede ürün satışlarına yönelik reklam stratejisi uygulayamayan otomotiv markaları imaj, itibar, farkındalık ve sosyal sorumluluk uygulamalarını devreye sokarak kurumsal reklamlara yönelmiştir.

Bu çalışma kapsamında öncelikle Covid-19 pandemisinin ortaya çıkışı, tüm dünyaya yayılması, reklamcılık ve otomotiv faaliyetleri üzerinde etkisi incelenmiştir. Ardından otomotiv markalarının pandemi sürecinde reklam uygulamalarında nasıl bir yol izlediği ve tüketiciye hangi mesajları ilettikleri yapılan araştırmayla ortaya konulmuştur.

1. BÖLÜM

1.1. SALGIN HASTALIKLAR VE COVID-19

Bulaşıcı salgın hastalıklar, kolay ve hızlı bir şekilde yayılmasıyla çok fazla sayıda insanın hastalığa yakalanmasına ve hayatını yitirmesine neden olmaktadır. Bulaşıcı salgın hastalıklar sosyal hayatta insandan insana bulaşabildiği gibi havadan, sudan, hayvandan ve topraktan da organizmalar sayesinde insana bulaşabilmektedir. Tarih boyunca, tifo, kolera, veba, sars, İspanyol gribi gibi çok sayıda salgın hastalık meydana gelmiş ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Veba ise, tarih boyunca en fazla insan ölümüne neden olan salgın hastalık olarak kayıtlara geçmiştir. 1300'lü yıllarda ortaya çıkan veba, Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar yayılmıştır. Veba, görüldüğü coğrafyalarda 75 milyon insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Veba hastalığından sonar, dünya üzerindeki en ölümcül salgın hastalık ise İspanyol Gribi olmuştur. Bu hastalık, 1918-1920 senelerinde dünya nüfusunun %15 olduğu tahmin edilen 100 milyona yakın kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Çin Gribi olarak bilinen bir diğer salgın hastalık ise Hong Kong'ta ortaya çıkmış ve 1968-1969 yıllarında 1 milyon insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. 2009 yılında, 191 ülkede görülen domuz gribi ise yaklaşık olarak 800 bin kişinin ölümüne neden olmuştur. (Aslan, 2020: 36). Günümüzde ise dünya yeni Coronavirüs (Covid-19) salgınıyla başa çıkmaya çalışıyor. 2019'un aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 ilk başlarda Çinli yetkililer tarafından gizlense de vakaların artması ve virüsün yayılmayışla kamuoyuna duyurulmuştur. Virüsün dünyaya Çin'den, Çin'e Wuhan şehrinde şehirde ise canlı hayvan pazarından yayıldığı düşünülmektedir. İnsan ilişkileri ve ticaret ağı ile Covid-19 tüm dünyaya hızla yayılarak milyonlarca insanın etkilemesine neden olmuştur. Dünyadaki insan ve ticaret trafiğini durma noktasına getiren Coronavirüs salgını pek çok ülkenin sınır kapasını kapatmasına ve sokağa çıkma yasağının uygulanmasına neden olmuştur.

1.2. COVID-19 SALGINININ REKLAM SEKTÖRÜNE ETKİSİ

Reklamcılık, sektörler arasındaki en kırılgan yapıya sahip olan hizmet alanıdır. Çünkü olası bir kriz karşısında, markalar ekonomik açıdan sıkıntı çekmemek adına ilk olarak reklam harcamalarını kısımtadırlar. Bu durum Covid-19 salgınında da farklı olmamıştır. Çünkü reklam veren markaların büyük çoğunluğu salgın döneminde faaliyetlerine ara vermek zorunda kalarak iş ve hizmet üretimlerini durdurmuştur. Bu durum karşısında ise birçok marka, ilk olarak reklam giderlerini en aza indirmiştir. Bir diğer durum ise; dünyanın karşılaştığı bu kriz ortamında pek çok markanın, reklam uygulamalarını hayata geçirmek için uygun ortam olmadığını düşünmesinden dolayı reklam harcamalarını durdurmasıdır.

Covid-19 salgını meydana gelmemiş olsaydı, dünya genelinde dijital reklamlara 2020 yılı içerisinde 668 milyar dolar harcanması beklenmekteydi. Dünya genelinde %4.4 büyüme beklenen dijital medya yatırımları toplam medya yatırımları içerisinde %42'lik bir yer kaplamaktadır. Fakat tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını nedeniyle 2020 yılı tahminlerinde biraz farklılık beklenmektedir. Dünya genelinde dijital reklamlarda gösterim sayılarına mart ayının 2. ve 3. haftalarında yükseliş yaşanırken, salgının yayılma hızının arttığı 4. haftadan itibaren yükselişin yavaşladığı görülmektedir (Özöğretmen, 2020).

Yaşanan olumsuz olaylar her ne kadar toplumu derinden etkilese de markalar için bir fırsat durumu yaratmaktadır. Markalar, hangi reklam toplumda farkındalık oluşturur? Sorusunu baz alarak reklam uygulamalarını hayata geçirmeleri gerekmektedir.

Coca Cola yaptığı açıklamada reklam yatırımlarını geçici olarak durdurduğunu açıklamıştır. Salgından en az etkilenen hızlı tüketim grubunda ürün sunmasına rağmen reklamlarını durduran marka, buna karşılık salgınla mücadele kapsamında dünya genelinde 120 milyon dolar bağış yapacağını açıklamıştır. Her ne kadar bağış olay kulağa hoş gelse de büyük bir kitlenin geçimini sağladığı reklam sektörü için oldukça acı bir tablo oluşturmuştur. Çünkü bu durum, reklamcılar için hatırı sayılır bir gelir kaybına neden olmaktadır.

Azalan reklam sayısı ve görüntülenmedeki düşüş, dijital reklamların fiyatlarına da etki etmiştir. Facebook, Instagram, Youtube ve Google reklam fiyatlarını oldukça aşağıya çekerek daha uygun bütçeli reklam verilmesine olanak sağlamaktadır. Yaşanan salgında en çok etkilenen reklam mecrası, hiç şüphesiz gazete ve dergiler olmuştur. İnsanların birbiriyle ve dış dünya ile temastan kaçınmaları dergi ve gazete satışlarında ciddi düşüşlere neden olmuştur.

1.3. COVID-19 SALGININ OTOMOTIV SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Dünyayı etkisi altına alan yeni tip Covid-19 salgınının en fazla etkilediği sektörlerden biri de otomotiv sektörü olmuştur. Ham madde kaynağından iş gücüne, otomotiv pazarından tüketicinin ekonomik durumuna kadar pek çok alanda aksamalar yaşayan otomotiv sektörü, üretimi ve satışı neredeyse durma noktasına gelmiştir. Salgın nedeniyle küresel piyasalardaki dalgalanmaların arttırdığı finansal riskler, tedarik zincirlerine ve ihracata yansıyan olumsuz etkiler ve salgınla mücadele tedbirlerinin iç talebe etkileri, ülke ekonomilerini de zor durumda bırakmıştır.

2020 yılının ilk çeyreğinde Türkiye’de satış yapan 42 marka, toplam 150.860 araç satmıştır. En fazla aracı Fiat satarken, Fiat’ı sırasıyla Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot takip etmiştir. Mart 2020’de küresel araç satışları, Mart 2019’a kıyasla %39 düşüşle 5,55 milyon adet olmuştur. Bu, 1980 yılından bu yana görülen en büyük düşüştür. Dünya’ya yayılan pandemi ile birlikte, önemli pazarlardaki sıkı tedbirler de, tüketici paniği ve ekonomik belirsizlik ile birleştiğinde, geçen ay satışlardaki büyük düşüşe katkıda bulunmuştur (Durdak, 2020).

Pandemi döneminde Çin’den parça ihracatındaki aksaklık, Avrupa genelinde büyük çaplı imalat kesintileri ve ABD’de montaj tesislerinin kapatılması sektörü olumsuz etkilemiştir. Olumsuz senaryolar arasında sürecin daha da uzaması ve durumun kötüleşmesi durumunda, otomotiv üreticilerinin karlı olmayan küresel pazarlardan ve araç segmentlerinden çıkmak için stratejik kararları hızlandırması da ihtimaller arasında yer alırken, satış tarafında ise bayilerin değişen talep koşullarına

yeterince hızlı bir şekilde dönmeye kendilerini ayarlaması ve dijitalleşmeye önem vererek önemli ölçüde yeniden yapılandırmaya gitmeleri beklenmektedir (Durdak, 2020).

Araç satışlarındaki kayba bakacak olursak, son 10 yıllık ortalamalar dikkate alındığında, ocak-nisan döneminde toplam pazar yüzde 30, hafif ticari araç pazarı yüzde 46, ağır ticari araç pazarı yüzde 54, otomobil pazarı ise yüzde 22 düşüş göstermiştir. Diğer yandan yaygın bir düşünceye göre, salgının bitmesinin ardından otomotiv sektörünün çok hızlı bir şekilde toparlanacağı ön görülmektedir. Sektörde on iki yılda biriken talep, salgın bitiminde hızlı bir şekilde satışa dönmesi beklenmektedir. Ayrıca salgının insanlar üzerinde yarattığı panik nedeniyle, sosyal mesafe kurallarının ihlal edildiği toplu taşıma araçları yerine bireysel araç kullanımı artması beklenmektedir.

2. BÖLÜM

2.1. ARAŞTIRMANIN METOTOLOJİSİ

2.1.1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, Covid-19 salgın sürecinde kurumsal reklam türlerinin kullanımının arttığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, otomotiv sektöründe faaliyet gösteren markalar olmuştur. Çalışmanın içeriğinde, Covid-19 pandemisinin reklam ve otomotiv sektörüne etkisinin yanı sıra, kurumsal reklam kavramına yer verilmiştir. Çalışmanın araştırma bölümünde ise, otomotiv markalarının pandemi sürecinde yayınladıkları reklamlar incelenmiştir.

2.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, pandemi sürecinde artan kurumsal reklam kullanımını ortaya koymaktır.

2.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, literatür taraması ve içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır.

2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, 2020 yılının ilk çeyreğinde en çok araç satan beş otomotiv markası örneklem olarak ele alınmıştır. Çalışmada, Türkiye’de ilk vakanın tespit edildiği 10 Mart tarihinden, sürecin en yoğun olduğu 31 Nisan tarihe kadar ki zaman diliminde yayınlanan reklamlar ele alınmıştır.

2.1.5. Araştırmanın Soruları

- Covid-19 pandemisinde kurumsal reklam kullanımı arttı mı?
- Covid-19 pandemisinde markalar hangi tarzda reklam yayınladılar?
- Covid-19 pandemisinde markalar ürünlerine reklamlarında yer verdiler mi?
- Covid-19 pandemisinde yayınlanan reklamlarda hangi mesajlara yer verildi?

2.2. KURUMSAL REKLAM

Reklam verenlerin, reklam uygulamalarına yatırım yapmalarının en temel nedeni ürettikleri hizmet veya malların tüketiciler tarafından satın alınmasıdır. Fakat kurumsal reklamlar da bu durum böyle değildir. Kurumsal reklamlarda mal veya hizmet satma kaygısı yoktur. Kurumsal reklamlar, imaj, savunma, değişim, kriz, bilgilendirici, duyuru, çevre ve sosyal sorumluluk reklamı gibi alanlarda sınıflandırılmaktadır.

Markalar, bilinirliklerinin artmasıyla kurumsal imajlarına dikkat etmek zorunda kalmışlardır. Rakiplerinden önde olmak, farklılaşmak, güçlü imaj oluşturmak, itibar sahibi olmak için kurumsal reklam uygulamalarını hayata geçirmektedirler. Markalar, rakipleriyle aralarında fark oluşturmak için kriz dönemlerinde kenara çekilmek yerine kurumsal reklamlarla tüketiciye sosyal mesaj vererek imajını güçlendirmektedirler. Kurumsal reklam; işletmelerin tanınırlığını etkileyen, itibar ve imajına katkı sağlayan, hedef gruplar nezdinde işletmeleri diğer işletmelerden ayıran önemli bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. Bu noktada kurumsal reklam, iletişim yönetimi stratejisi ve halkla ilişkilerin bir alanı olarak dikkat uyandırmaktadır (Peltekoğlu, 2010: 18).

Kurumsal reklamlar, satış amaçlı yapılan reklamlardan farklılık göstermektedir. Satış amaçlı yapılan reklamlarda, öncelik ürünün tanıtımının yapılması ve ürün hakkında bilgilendirmenin sağlanmasıdır.

Kurumsal reklamlarda ise öncelik, kurumun kendisi ve yapmış olduğu faaliyetlerdir. Medyada yayınlanan halkla ilişkiler haberleri üzerinde kurumun herhangi bir kontrolü bulunmamaktadır. Bu kontrolü sağlamanın bir yolu medyadan yer ve zaman satın alarak, duyuruda bulunmak ya da reklam vermektir. Dolayısıyla kurumsal reklamcılık, bu işlevi yerine getiren bir uygulama olarak işletmelerde kullanılmaktadır (Seçim, 1994: 15).

2.3. OTOMOTIV SEKTÖRÜNÜN KURUMSAL REKLAMLARINA DAİR İNCELEME

Covid-19 salgın sürecinde otomotiv markaları, kurumsal reklam uygulamalarını farklı şekillerde ve mesajlarla hayata geçirmiştir. Bazı markalar logolarında değişikliğe giderek farkındalık oluştururken bazı markalar reklamlarındaki mesajlarla uyarılarda bulunmuştur. Yaratıcı reklam uygulamalarının görüldüğü pandemi döneminde otomotiv markaları sosyal mesafe, evde kalma, hijyen kuralları, birlik ve beraberlik mesajları taşıyan kurumsal reklamları yayınlamışlardır.

Tüm dünyada üretim ve pazarlama ağına sahip otomotiv şirketlerinden Audi, Hyundai, Mercedes ve Volkswagen, markalarının bilinirlik gücünden faydalanarak sosyal mesafe çağrısında bulunmuştur. Markalar, bu çağrıyı logolarında yaptıkları bir takım değişikliklerle yapmışlardır. Audi, mevcut logosunda bulunan birbirine geçmiş dört halkayı ayırarak ‘Mesafeyi Koruyalım’ sloganını kullanarak sosyal mesafenin önemine dikkat çekmiştir. Hyundai, logosunda bulunan el sıkışan iki kişiyi ayırarak ‘Önce Sağlık’ sloganıyla virüsün yayılmasını engellemekte, kişiler arası temasın önemini göstermektedir. Mercedes, logosunda bulunan üç köşeli yıldız içinde bulunduğu daireden ayırarak yıldızın kenarlara değmesini engellemiştir. ‘Mesafenizi Koruduğunuz İçin Teşekkürler’ sloganıyla paylaşılan uygulama sosyal mesafenin önemine dikkat çekmektedir. Volkswagen ise logosunda bulunan ‘V’ ve ‘W’ harflerini birbirinden ayırarak ‘Sosyal Mesafenizi Koruduğunuz İçin Teşekkürler’ sloganını paylaşmıştır. Marka, bu gönderiyle sosyal mesafe kuralının önemini belirtmek istemiştir.

Tablo 1: Fiat, Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot markalarının Mart-Mayıs 2020 yılı pandemi sürecinde yayınladıkları reklam sayısı

MARKA İSİMLERİ	FİAT	RENAULT	VOLKSWAGEN	FORD	PEUGEOT
TOPLAM REKLAM SAYISI	39	13	26	21	35
PANDEMİ İLE İLGİLİ REKLAM SAYISI	12	9	9	13	3
GEÇEN YILIN AYNI DÖNEMİNDE YAYINLANAN KURUMSAL REKLAM SAYISI	2	1	2	1	0

Yukarıdaki tabloda Türkiye’de en çok araç satan beş otomotavi markasının Covid-19 salgının başladığı 10 Mart ile 31 Nisan tarihleri arasında yayınladıkları reklamların sayılarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya konu olan tüm markaların pandemiyle ilgili reklamlar yayınladıkları dikkat çekmektedir. Tablo baz alınarak yapılacak yorumlamada, otomotiv markalarının pandemi sürecinde duyarsız kalmayarak reklamlarını durdurmak yerine kurumsal reklamlarını arttırdığı söylenebilir. Pandemi ile ilgili en fazla reklama, Ford markasının yer verdiği görülmüştür.

Tablo 2: Fiat, Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot markalarının pandemi sürecinde yayınladıkları reklamların türü

MARKA İSİMLERİ	ÜRÜN HİZMET	KURUMSAL REKLAM	PROMOSYON	SOSYAL SORUMLULUK
FİAT		10	2	
RENAULT	1	8		
VOLKSWAGEN	1	7		1
FORD	3	7		3
PEUGEOT		3		

Tablo 2’de, araştırmaya konu olan beş otomotiv markasının yayınladıkları pandemi reklamlarının türleri incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, yayınlanan pandemi reklamlarında en fazla kurumsal reklam türü kullanıldığı görülmektedir. Markalar ayrıca promosyon, sosyal sorumluluk, ürün ve hizmetlerine de reklamlarında yer vermiştir. İncelenen markalar içerisinde en fazla kurumsal reklam yayınlayan marka ise Fiat olmuştur.

Tablo 3: Fiat, Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot markalarının pandemi sürecinde yayınladıkları reklamlarda ürüne yer verme sayıları

MARKA İSİMLERİ	FİAT	RENAULT	VOLKSWAGEN	FORD	PEUGEOT
ÜRÜNÜN GÖSTERİLDİĞİ REKLAM SAYISI	6	4	9	4	1
ÜRÜNÜN GÖSTERİLMEDİĞİ REKLAM SAYISI	6	5	0	9	2

Tablo 3’te incelenen beş markanın, pandemi ile ilgili yayınladıkları reklamlarda ürünlerine yer verip vermediği incelenmiştir. Yapılan araştırmada, markaların ürüne yer verme ve vermeme konusunda çoğunlukla net bir çizgi takip etmedikleri görülmüştür. Sadece Volkswagen tüm reklamlarında ürünlerine yer vermiştir. Diğer markalarda ise bu durumun daha homojen bir şekilde olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Fiat, Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot markalarının pandemi sürecinde yayınladıkları reklam tarzlarının anlatım biçimleri

MARKA İSİMLERİ	DOĞRUDAN ANLATIM	DOLAYLI ANLATIM	ABARTILI ANLATIM	MİZAHİ ANLATIM
FİAT	7	5		
RENAULT	9			
VOLKSWAGEN	6	3		
FORD	12	1		
PEUGEOT		3		

Tablo 5’te, incelenen markaların pandemiyle ilgili yayınladıkları reklam tarzlarının anlatım biçimlerinin analizine yer verilmiştir. Analize göre, markalar reklamlarında çoğunlukla doğrudan anlatımı tercih ederken, az oranda da dolaylı anlatıma yer vermişlerdir. Abartılı ve mizahi anlatım tarzı ise hiç bir marka tarafından kullanılmamıştır. Bu duruma, konunun hassasiyetinin neden olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5: Fiat, Renault, Volkswagen, Ford ve Peugeot markalarının pandemi sürecinde yayınladıkları reklamların taşıdıkları mesajlar

MARKA İSİMLERİ	EVDE KAL	SOSYAL MESAFE	UMUT VERİCİ MESAJ
FİAT		3	9
RENAULT	3	3	1
VOLKSWAGEN	9	1	
FORD	4	3	6
PEUGEOT	3		

Tablo 5'te, araştırmaya konu olan markaların pandemi sürecinde yayınladıkları reklamların, taşıdıkları mesajların anlamı bakımından içerik çözümlemesi yapılmıştır. Markalar, marka gücünden yararlanarak yayınladıkları kurumsal reklamlarda, insanları pandemiden korunma konusunda uyarılmışlardır. Markalar, reklamlarda çoğunlukla 'evde kalma' çağrısında bulunmuşlardır. Umut verici mesajları sıklıkla kullanan markalar, ayrıca insanları 'sosyal mesafe' kuralına uymaları konusunda farkındalık oluşturmayı hedeflemişlerdir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Covid-19 salgını nedeniyle otomotiv sektörü üretimde ve pazarlamada bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Otomotiv sektörü üretiminde kullanılan parçaların temininde ortaya çıkan sorunlar ve salgın tehlikesi nedeniyle, firmalar çalışanlarını izne çıkarmak zorunda kalmış ve bu durum üretimin durmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra ürettiği araçları da, sınır kapılarının kapalı olması nedeniyle pazara sürememesi ve tüketicilerdeki tedirginliğin yarattığı iç piyasalardaki durgunluk nedeniyle araç satışları durma noktasına gelmiştir.

Bu süre zarfında bazı markalar, iletişim faaliyetlerini durdurarak reklam giderlerini kısmış ve salgından oldukça etkilenen ekonomik durumlarını bir nebze de olsa rahatlatacaklarını düşünmüşlerdir. Bazı markalar ise kriz dönemini fırsata çevirerek tüketiciyi etkilemenin yolunu kurumsal reklamlarda aramışlardır. Bu çerçevede bakıldığında, iletişim faaliyetlerini durduran markalar kısa vadede ekonomik olarak fayda sağlasalar da tüketiciyi bu zor günlerde yalnız bırakarak varlıklarının unutulmasına sebep olmuşlardır. Diğer yandan kurumsal reklamlarla marka bilinirliğini kullanarak farkındalık oluşturan markalar, salgın döneminde tüketicinin yalnız olmadığını hissettirerek imaj ve itibar yönünden avantaj sağlamıştır. Araştırma kapsamında incelenen otomotiv markaları, satış odaklı reklamlar yerine markalarını ön plana çıkardıkları kurumsal reklamlara ağırlık vermişlerdir. Hayata geçirilen kurumsal reklamlarla, salgına karşı toplumda farkındalık oluşturacak mesajlar yayınlanmışlardır. Pandemi nedeniyle artan kurumsal reklamlarda konunun hassasiyetinden ötürü, çoğunlukla doğrudan anlatım tarzı tercih edilmiştir.

Sonuç olarak, pandemi sürecinin ne kadar süre devam edeceği bilinmediği için otomotiv markaları, kurumsal reklamlara devam ederek insanlara yalnız olmadıklarını hissettirmelidirler. Böylece markaya duyulan güven ve itibar artabilir. Ayrıca salgın kontrol altına alınsa dahi toplumda meydana gelen tedirginlik uzun bir süre daha devam edeceğinden, insanların toplu taşıma yerine şahsi araçlarıyla ulaşım sağlamayı tercih edeceği düşünülmektedir. Bu sebeple salgın sonrasında araç satışlarının artacağı tahmin edilmektedir. Otomotiv markaları bu fırsatı değerlendirerek uygun stratejiler geliştirmelidirler.

KAYNAKLAR

- Aslan, Recep (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Koronavirüs. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8(85), 35-41
- Atay, Lütfi (2020). Covid-29 Salgını ve Turizme Etkileri, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 168-172.
- Durdak, Abdulsalam. (2020), *Kovid-19 Otomotiv Endüstrisini Güncelleyecek*, 20.05.2020 tarihinde aa.com.tr sitesi <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kovid-19-otomotiv-endustrisini-guncelleyecek/1841720> adresinden alındı.
- Özöğretmen, Tuğba. (2020), *Covid-19 Reklam Sektörünü Nasıl Vuracak?*, 19.05.2020 tarihinde mediacat.com sitesi <https://mediacat.com/covid-19-reklam-sektorunu-nasil-vuracak/> adresinden alınmıştır.
- Peltekoğlu, Filiz Balta (2010). *Kavram ve Kuramlarıyla Reklam*, İstanbul: Beta Yayınları
- Seçim, Hikmet (1994). *Hastanelerde Halkla İlişkiler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Y KUŞAĞI TÜKETİCİLERİN INSTAGRAM REKLAMLARINA VE ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİME BAKIŞ AÇISI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Asude Yasemin Zengin

Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü
yaseminzengin@aksaray.edu.tr

Hatice Öztürk

Aksaray Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
haticeozturk@aksaray.edu.tr

Özet

Web 2.0 teknolojilerindeki gelişmeyle beraber ivme kazanan ve iki yönlü iletişime dayalı bir uygulama olarak sosyal medya, tüm dünyada insanların günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Türkiye’de nüfusun yoğun bir şekilde sosyal medya kullanıyor olması işletmeler açısından müşteriler ile iletişim kurmak için sosyal medyayı cazip bir mecra haline getirmektedir. Türkiye Instagram reklamlarının ulaşma potansiyeline göre dünyada ilk sıradadır. Sosyal medyadaki yorumlar ise elektronik ortamda tüketicilerin ürün/marka deneyimlerini paylaşmalarında önemli bir araçtır. Y kuşağı pazarlamacılar açısından önemle üzerinde durulan bir kuşaktır. Bu kuşak aynı zamanda teknolojiyi yakından takip etmekte ve iletişim için sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Bu araştırmada Y Kuşağı tüketicilerin Instagram’da ünlülere, Instagram reklamlarına ve elektronik ağızdan ağıza iletişime ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel bir yöntem benimsenmiştir. Yedi Y Kuşağı tüketici ile ortalama 45 dk yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerini, İnternet ve sosyal medya kullanım davranışını, Instagramda ünlüler, Instagram reklamları ve ürün/marka yorumlarına bakış açılarını belirlemeye yönelik sorular yönlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre; Y kuşağının Instagramda reklamlara güven hususunda reklamda kullanılan ünlünün günlük hayatında da ürünü kullanmasının en önemli unsur olduğu, satın alma karar sürecinde elektronik ağızdan ağıza iletişimi önemli bir bilgi kaynağı olarak gördüğü, Instagramda ürün/marka yorumları yapmayı çok fazla tercih etmedikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya Pazarlaması, Instagram Reklamları, Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim, Y Kuşağı, Nitel Araştırma

PERSPECTIVE OF GENERATION Y CONSUMERS ON INSTAGRAM ADVERTISEMENTS AND ELECTRONIC WORD OF MOUTH: A QUALITATIVE RESEARCH

Abstract

Social media has become an indispensable part of people’s daily life as an interactive application that has gained speed with the development of Web 2.0 technologies. Due to the fact that population is such an intensive social media user In Turkey, social media emerged as an attractive platform for businesses to communicate with customers. In terms of reaching potential of Instagram advertisements’ Turkey ranks as the first in the world. Social media reviews are an important tool for consumers to share their product / brand experiences in online environment. Marketers and scholars put great emphasis on Generation Y. This generation follows technology closely and uses social media extensively for communication. In this research, the perceptions of the generation Y consumers towards the Instagram celebrities, Instagram advertisements and electronic word of mouth (e-WOM) is investigated. A qualitative method has been adopted in the research. In-depth interviews were made with 7 Generation Y consumers in an average of 45 minutes. Interviews consist of questions regarding the socio-demographic characteristics of the consumers, internet and social media usage behaviour and perspectives on Instagram and celebrities, Instagram advertisements and product / brand reviews. The data analyzed using content analysis. According to the results; it has been determined that for Generation Y the most important factor about trust in Instagram ads is that whether the celebrity uses

the product in daily life. They consider e-WOM communication as an important source of information in the purchasing decision process and they do not prefer to make product /brand reviews on Instagram.

Keywords: Social media marketing, Instagram advertisements, Electronic word of mouth, Generation Y, Qualitative research

1. GİRİŞ

Dünyada her geçen gün gelişen teknolojiler sayesinde insan yaşamında farklı değişim ve dönüşümler meydana gelmektedir. 2000’li yıllarda sosyal medyanın ortaya çıkması insanların kişisel ve sosyal yaşamlarını, isteklerini ve alışkanlıklarını, tüketici davranışlarını etkilemeye başlamıştır. Türkiye, İnternet ve sosyal medya kullanımı oranları itibariyle kayda değer düzeylere ulaşmıştır. Türkiye’de 2020 yılında 62 milyon (%74) internet kullanıcısı bulunmaktadır. Toplam nüfusun %81’i sosyal medyayı kullanmakta ve 54 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı günde yaklaşık 3 saatini sosyal medyada harcamaktadır. Araştırmalarda en çok kullanılan sosyal medya platformunun Youtube sonrasında ise Instagram olduğu görülmektedir (We Are Social, 2020). Sosyal medya, kullanıcının içerik oluşturabilmesini ve değiştirebilmesini sağlayan internet temelli uygulama olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010). Sosyal medya platformlarının özellikle bireylerin farkındalık, bilgi edinme, görüş alışverişi, satın alma davranışı, değerlendirme gibi tüketici davranışları üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Atar ve İspir, 2019; Köysüren ve Demirgüneş, 2019). Dijital ortamlarda tüketicilerin aktif olarak yer aldığı sosyal medya güncelin takip edilmesi, farklı gruplardaki bireyler tarafından yaygın kullanılması, iki yönlü iletişime imkân sağlaması ve maliyeti bakımından kurumlar ve işletmeler tarafından tercih edilmektedir (Işık vd., 2017). Son yıllarda pazarlama iletişimi araçlarından reklam için sosyal medya vazgeçilmez bir mecra olarak işletmelerin karşısına çıkmaktadır. Her bir sosyal medya alanının kendine has imajı, kişiliği ve özellikleri bulunmakta (Clemons, 2009) ve sosyal medya mecrası tüketicilerin reklamla ilgili algısını etkileyebilmektedir (Prendergast, vd., 2009; Van-Tien Dao, vd., 2014). Instagram kullanıcı sayısı itibariyle işletmeler açısından önemli bir reklam potansiyeline sahiptir. Instagram’da reklam kitlesinin 32 milyon olduğu ifade edilmektedir ve Türkiye Instagram reklamlarının ulaşma potansiyeli itibariyle dünyada ilk sıradadır (We Are Social, 2020). Y kuşağı hızlı tüketen bir nesil olarak (Saraçlı ve Akşit, 2019) pazarlamacıların dikkatle üzerinde durduğu ve sosyal medyayı aktif şekilde kullanan (Sarı, vd., 2015) hatta sosyal medya kuşağı olarak nitelendirilen bir kuşaktır (Kuyucu, 2014). Y kuşağının teknoloji ve sosyal medya ile ilişkili özellikleri ele alındığında tüketici davranışlarının ve Instagram reklamlarına bakış açılarının aydınlatılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar sosyal medya reklamlarının tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisini araştıran (örn. Zümrüt, 2016; Özeltürkay vd., 2017; Korkmaz ve Dal, 2018; Armağan vd., 2019; Kaya, ve Uğurhan, 2019) ve Y kuşağının sosyal medya kullanım davranışı ve Instagram’dan alışveriş davranışlarına yönelik çalışmalar (örn. Güngör, 2018; Onurlubaş ve Öztürk, 2018) bulunsun da Y kuşağı tüketicilerin Instagram’da ünlü, Instagram reklamları ve ağızdan ağıza iletişime bakış açısını bir arada değerlendiren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yukarıdaki tartışmalardan hareketle, bu araştırmada Y Kuşağı tüketicilerin Instagram’da ünlülere, Instagram reklamlarına ve elektronik ağızdan ağıza iletişime ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

2. SOSYAL MEDYA REKLAMLARI

Sosyal medya tüketicilerle marka arasında ilişki kurarak sürdürmek için etkin bir yol olarak görülmekte ve işletmelerin oluşturduğu sosyal medya içeriklerinin tüketici satın alma davranışı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Kumar, vd., 2016). Instagramın sosyal medya ağları içerisinde yaygın olarak tercih edilmesi markalar ve reklam verenlerin dikkat çekmiş, tanıtım ve reklam çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır (Aslan ve Ünlü, 2016). Djafarova ve Rushworth (2017)’un tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde yaptığı çalışmada Instagramın etkisini kaynak güvenilirliği ve Halo etkisi bağlamında ele aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Instagramda tüketicilerin satın alma davranışı üzerinde “görsel imaj ve hizmet alabilme”, “tüketici beğenileri ve takipçi sayısı”, “satıcı davranışı ve ünlü kullanımı” gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür (Onurlubaş ve Öztürk, 2018).

3. ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİM- SOSYAL MEDYADA ÜRÜN YORUMLARI

Elektronik ağızdan ağıza iletişim (e-WOM) gerçek ya da potansiyel müşteriler tarafından yapılan ve Internet vasıtasıyla çok sayıda insan ve kurumun ulaşabildiği bir ürün ya da işletme hakkındaki olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerdir (Hennig-Thurau, vd., 2004). Tüketicilerin satın alma kararları üzerinde etkili olan faktörlerden biri olan ağızdan ağıza iletişimin sosyal medyadaki yansıması, elektronik ağızdan ağıza iletişim olarak nitelendirilmektedir (Chu ve Kim, 2011; Jin ve Phua, 2014). Elektronik ağızdan ağıza iletişimin bir türü olan online tüketici yorumları internet alışveriş siteleri ya da bir ürün hakkında tüketiciler tarafından yapılan olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri kapsamamaktadır (Jalilvand, vd., 2011). Sosyal medyadaki yorumların elektronik ortamda tüketicilerin ürün/marka deneyimlerini paylaşmalarında önemli bir araç olduğu söylenebilir. Elektronik ağızdan ağıza iletişimde online “bir arkadaşın” etkin bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesi söz konusudur (Thoumrungroje, 2014).

4. Y KUŞAĞI

Milenyum kuşağı adı da verilen Y kuşağının hangi tarihler arasındaki bireyleri kapsadığı konusunda literatürde bir uzlaşa bulunmamaktadır. Bu çalışmada 1981-2000 yılları arasında doğan nesil Y kuşağı olarak ele alınmıştır (Soule, 2001; Getz ve Carlsen, 2008; Hurst ve Good, 2009; Patterson, 2011). Tüketici davranışları bireylerin gelişimsel süreçlerinde toplumsal ve tarihsel koşullara göre şekillenen ve yaş grubu olarak belirli dönemlerde doğmuş bireylerin ait olduğu kuşaklara göre farklılık göstermektedir (Göksel ve Güneş, 2017). İletişim amacıyla internet ve sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanan Y kuşağı (Eisner, 2005), pazarlamacılar açısından pazarda satın alma gücü, çalışan nüfus içindeki oranı ve para harcama yönündeki isteklilikleri nedeniyle; kurumlar açısından ise hem tüketici hem de çalışan konumları nedeniyle üzerinde önemle durulan bir kuşaktır (Okan ve Yalman, 2013). Y kuşağında diğer kuşaklara kıyasla sosyal medyayı kullanma amacı olarak araştırma ve işbirliği öne çıkmaktadır (Sarıtış ve Barutçu, 2016). Güngör (2018)’e göre Instagram’ı en fazla Z Kuşağı, ardından Y Kuşağı kullanmaktadır. Y kuşağı tüketicilere yönelik yapılan çalışmalarda fotoğraf biçiminde yapılan ürün tanıtımlarının daha çok izlendiği belirtilmektedir (Wallsbeck ve Johansson, 2014).

5. MATERYAL VE METOD

Araştırmada nitel yöntem kullanılarak, yedi (7) Y kuşağı tüketici ile ortalama 45 dk yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde önce tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerini, ardından internet ve sosyal medya kullanım davranışlarını belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Üçüncü bölümde tüketicilerin Instagramda ünlülere, Instagram reklamlarına ve ürün/marka yorumlarına bakış açılarını belirlemeye yönelik büyük ölçüde Djafarova ve Rushworth (2017)’den uyarlanan sorular kullanılmıştır. Görüşmeler 05.06.2020 ile 15.06.2020 tarihleri arasında Aksaray’da gerçekleştirilmiştir.

6. SONUÇ

Araştırmaya katılan Y kuşağı tüketicilerin doğum tarihi aralıkları 1983-1998’dir. Cinsiyet ve medeni durum itibarıyla 1’i erkek 6’sı kadın ve 3’ü evli 4’ü bekârdır. Tüketicilerin 1’i lise, 2’si yüksekokul, 3’ü lisans, 1’i lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir. Gelir düzeyleri bakımından tüketicilerin 1’inin 3000-4000 TL, 1’inin 4000-5000 TL, 1’inin 5000-6000 TL, 4’ünün 6000-7000 TL aralığında geliri bulunmaktadır. İnternet kullanım davranışı açısından Y Kuşağı tüketicilerin hepsi her gün internete bağlandığını, 1 tüketici İnternete erişim için bilgisayarı tercih ederken 6’sı akıllı telefonlarından internete eriştiğini belirtmiştir. Tüketicilerin haftalık internette harcadıkları zaman değerlendirildiğinde 4’ünün 20 saat ve üzeri, 2’sinin 10-19 saat, 1’inin 5-9 saat zaman harcadığı görülmüştür. Sosyal medya kullanımı bakımından Y Kuşağı tüketicilerin tamamı her gün sosyal medya kullandığını belirtirken 4’ü haftada 20 saat ve üzerinde, 1’i 10-15 saat, 2’si 5-9 saat arasında sosyal medyada zaman geçirdiğini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan tüketicilerin tamamı Instagram, 6’sı WhatsApp, 4’ü Youtube, 4’ü Twitter, 3’ü Facebook, 2’si Snapchat kullanmaktadır. Sosyal medya mecralarından Instagram kullanımı bakımından Y Kuşağı tüketicilerin 6’sı her gün 1’i haftada 1 kez Instagram kullandığını belirtmiştir. Instagram’ı ne amaçla kullanıyorsunuz sorusuna verilen cevaplara göre; kullanıcılardan 3’ü yemek tarifleri almak, 3’ü arkadaş ve akrabaları ile iletişim kurmak, 2’si komik

videoları izlemek, 2'si paylaşım yapmak, 2'si haber sayfalarını takip etmek amacıyla kullandığını ifade etmiştir.

Instagramda ünlü olma kavramı sizin için ne ifade ediyor sorusuna verilen cevaplardan örnekler aşağıda görülmektedir.

'Instagramda ünlü olma kavramı yani genelde, az çok oradan buradan duyduğum kadarıyla, *çok fazla takipçiniz olduğu zaman az çok tanınırlığınız oluyor* ve reklam alabiliyorsunuz bu sayede'; 'Yani *dikkat çekmeyi başarabiliyorlar*'; 'Takipçi sayısına bakarak ünlü kategorisine alıyorlar insanlar ben de öyle alıyorum'; '100 binin üstünde takipçisi varsa ve toplumca da biraz böyle tanınan bir insansa benim için ünlü diyebiliriz'; 'Ne kadar takipçisi fazlaysa, ne kadar insanlara ulaşıyorsa o kadar çok ünlü olduklarını düşünüyorum', 'Bu ünlü olmak şöyle oluyor. Genelde markaların adı altında çalışıyorlar ya da kendileri belli bir ürün yaratarak belli bi içerik yaratarak ünlü olmaya çalışıyorlar ki zaten de oluyorlar. *Belli bir takipçi sayısı* ve etkileşimden sonra ünlü kategorisine girebiliyorlar'. Cevaplarda öne çıkan unsurun takipçi sayısı olduğu görülmektedir. Y kuşağı tüketicilerinin Instagramda ünlülüğün en belirgin özelliği olarak takipçi sayısını esas aldıkları, bir tüketicinin ise dikkat çekmeyi başarabilenlerin ünlü olarak değerlendirildiğini düşündüğü belirtilmiştir.

Geleneksel ünlüler mi, blogger tipi ünlüler mi yoksa Instafamous kategorisindeki ünlüler mi sizin için daha güvenilir yönündeki soruya tüketici cevaplarından bir kısmı şöyledir: 'Bu üç kategoriden *geleneksel olan daha etkili* oluyor. Daha fazla tanınmış olduğu için daha bildiğimiz için. Herkes Instafamous olabilir. Herkes o işi yapabilir. O yüzden Instafamous olanları. Hatta hiç güvenmiyorum. Ama diğerlerini daha çok topluma mal oldukları ve göz önünde oldukları için onlara güvenim çok artıyor'; 'Bana en çok güven veren bu çok ilgimi çekmese de bu *ilk kategoride bütün dünyaca tanınan veya ülkemizde çok bilindik eski sanatçılar falan güven verici*. En güven vermeyen kısım da sanırım 3. gruptaki. Ama takip etmiyor muyuz ediyoruz'; 'İkinci grup. *Birşeyi araştırarak yazıyorlar çünkü*. Ünlülerin her şeyi para için yapacağı düşüncesi var bende. Yani onların çok araştırmadan sırf para kazanmak için reklam yapacağını düşünüyorum. İkinci kategori mutlaka bir şeyi araştırmıştır. Üçüncü kategori ile hiç alakam yok. Instagramdaki geleneksel ünlülerin yapmış olduğu paylaşımlara çok güvenmiyorum. Çünkü reklamın iyisi kötüsü olmaz mantığı vardır. O yüzden güvenmem. O ünlünün güvenilir olduğunu bilmediğim sürece'; 'Sanırım *bloggerlar*. Çünkü onlar yaşadıkları tecrübe ettikleri şeyleri insanlara aktardıklarını düşünüyorum'; 'Hiçbiri güven vermiyor aslında, yani sahte olduğunu düşünüyorum bütün Instagramın. Hiçbir şeyin görüldüğü gibi olduğunu düşünmüyorum'; 'Instagram ünlüsü olanların yaptıklarına hiç güvenmem. Diğer ünlülerin yaptıklarına da az çok. *Geleneksel ünlüler merdiven altı bir ürünü alıp da yapmazlar gibime geliyor*. O yüzden onlara biraz daha güveniyorum. Ama diğerleri bir reklam için 3000 lira vereceğiz sana diyor tamam'. Cevaplara göre tüketicilerin geleneksel ünlülere ve blogger tipi ünlülere Instafamous tipi ünlülerden daha fazla güvendikleri görülmektedir.

Instagramda reklamı yapılan bir ürün hakkında güveninizi etkileyen faktörler nelerdir şeklindeki soruya tüketiciler; 'Çok güvenmem Instagramda reklam yapan birisine. Özellikle kıyafet reklamı ayakkabı reklamı yapan birisine. Yani *mesela çok bilinen X marka bir oyun şirketi Instagramda bir sayfa açar* ve oyunlarının reklamlarını yapar tamam ona güvenirim tabi ki zaten firma kendisinin reklamlarını yapıyor'; 'Yani tabi gerçeklik paylarını yitiriyorlar. *Sonuçta para karşılığında yapıyorlar*. Kullanışlı bir ürünse hani *kendileri kullanmıyor olabilir*. Güvenmem *mesela kullanmadığını bilsem*'; 'Yani aslında çok etkilemiyor ünlünün. *Kullanıyormuş gibi yapıyor*. Şimdi X marka diye bir krem var. Yani illallah ettirdi reklamda ama bunu sürekli sürüyorlar falan ama göstermelik mi sürüyorlar ya da bilmiyorum emin olamıyorum ben o kremi alır mıyım asla almam yani çünkü gerçekçi gelmiyor. Bir de *tanındık bir marka değil* gibi geliyor bana o yüzden almam'; 'Benim için *ilk önce ürünü kendisi kullanıp* bu bir günlük de olacak şey değil. Belki bir krem tanıtacak bu kremin belki 3 haftası var. Ama *mesela bir gözlük tanıtacak gözlüğü 2-3 defa takmada anlayabilir* mesela bir güneşe çıkıp *normal yaşamda kullanabilir*. Bunlar önemli *kendi deneyimleri benim için daha önemli*. Tabi işte güzellik anlayışı, bakım anlayışı bana hitap ediyorsa. *Kendi deneyimleri diyebilirim kısaca. Fiyatının uygun olması da benim için önemli bir faktör*' yönünde cevaplar vermiştir. Bu cevaplara göre tüketicilerin

Instagramda reklamı yapılan bir ürüne yönelik güvenleri üzerinde en etkili unsurun reklamı yapanın da kendisinin bizzat o ürünü deneyimleyip, günlük hayatında kullanması olduğu tespit edilmiştir.

Instagram’da ünlülerin reklamını yaptığı bir ürünü ünlünün önerdiği ancak tüketicinin bilmediği bir web sitesinden satın alma yönündeki algılarını belirlemeye yönelik soruya verilen cevaplardan örnekler şöyledir: ‘*Kesinlikle almam. Sadece bildiğim birkaç alışveriş yaptığım site var. Onun dışında almam.*’; ‘*Aslında çok ünlü olup olmaması burada etkili olabilir mesela web sitesinin. Hiç tanımadığım bir web sitesinden almam.*’; ‘*Bilinmeyen bir site dediniz o yüzden almam. Bir de içeriğin ne olduğu da önemli benim için.*’; ‘*Dolandırılma ihtimali olabilir güvenilir bir site olamayabilir yani bir sürü insanlar para ödemelerini yapıyor gelen kargoların içinde bambaşka şeyler çıkabiliyor mesela. O tarz olaylardan dolayı gözümüz korktuğu için hiç yapmadım. Kendi bildiğim uzun zamandır alışveriş yaptığım siteleri daha çok tercih ediyorum*’; ‘*İnternet alışverişinde zaten hassas davranıyorum. Öyle de hiç alışveriş yapmadım yani bildiğim siteler dışında. Bilemiyorum almam herhalde. Yani belli bir aşamaya gelmiş olması gerekir insanların herhalde güvenini kazandıktan sonra ancak. Daha ispatlanmış.* Bu yorumlara bakarım şikâyetler var mı o site ile ilgili ona göre karar veririm.’ Soruya verilen cevaplarda ünlülerin tanınmamış bir web sitesinden alışveriş yapmaya yönlendirme hususunda çok etkili olmadıkları açıkça görülmektedir. Bu noktada bir Halo etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Ağızdan ağıza iletişime yönelik Y kuşağı tüketicinin bakış açısını belirlemek üzere ‘Instagramda yorumları okur musunuz?’; ‘Instagramda yaptığınız alışveriş sonrasında yorum olarak olumlu veya olumsuz geribildirimde bulunur musunuz?’ şeklinde sorular yönlendirilmiştir. Bazı örnek cevaplar şöyledir: ‘*Kim iyiyse o ürünü alıyoruz. Bunu daha önceden yaşadığım için söylüyorum. Yorumlarını okudum. Çok linç yemiş, baya linç yemiş. Ürünü ben aldım çok sevdim. Yorumlar tabi ki etkili oluyor ama yine de bazen ne yazarlarsa yazsınlar dediğim de oluyor yani. Çok umursamadığım*’; ‘*Az çok bakarım yorumlara ama genelde yorumları şu şekilde eleyebiliyorum. Yani öyle tercih ediyorum. Bazı yorumlar vardır ürünü alır olumlu yanları olumsuz yanları oturur baya uğraşır adam. Yani hissedersin bir sayfa yazı yazmış. Kullandım şurada şu sıkıntıyı çıkardı burada bunu yaptı. İşte onu ciddiye alırım ama çok berbat ürünmüş. Ne zararını bile gördüğü belli değil yani neyini sevmedi. Sadece yazmış. O yüzden yorumlara bakmıyorum diyemem ama eliyorum*’; ‘*Yani tabi çok fazla olumsuz yorum varsa vazgeçiyorum alacağım bir şeyden. Olumlu yorum varsa da alma durumumu etkiliyor. Bütün yorumları hemen hemen okurum. Çok fazla da alışveriş yapmam ama alacağım bir şey olursa o ürünü araştırırım. Kullanıcı yorumlarını okurum.*’; ‘*Yorum olarak doğrudan bulunmuyorum ama o dediğim kıyafet için zorla yorum yaptırmıştı. Nasıl oldu fotoğrafını at gönder tarzında zorla yorum yaptırmıştı. Direkt DM e mesaj atmıştım yani yorum olarak yapmadım. Aslında yorum yapılabilir ama biraz daha kapalı bir toplumuz. Çok fazla ön plana çıkmak istemediğim için olabilir bence. Yorum kısmında isminin görünmesini istemediğim için*’; ‘*İşte biraz çıkar amaçlı olabilir X alışveriş sitesi o karı düşünerek %10’luk bir indirim veriyorsa bana, sonuçta yapıyorum ama Instagram’da öyle bir şey yok. Önemsemediğim için bence*’; ‘*Yorum derken beğeni olarak belki. Çok yazmam sadece beğendiğim görsellerde beğeni butonuna tıklarım.*’; ‘*Eğer bir siteden alışveriş yapmışsam ve şikâyetim varsa ve karşılık bulamıyorsam mutlaka yorum olarak yazarım onu. Başkalarının da bilmesi için... Eğer şikâyetim karşılık bulduysa çözüme ulaştıysa memnuniyet yorumu yaparım sadece. Başka insanlara faydalı olması için yaparım*’. Tüketicilerin cevaplarından anlaşıldığı üzere, Y Kuşağı’nın Instagram’da ürün/marka yorumu bırakma eğilimi yüksek değildir.

Y Kuşağının Instagram reklamlarını fark edip etmedikleri, reklamlar hakkında ne düşündükleri, rahatsız olup olmadıkları şeklindeki soruya verilen cevaplardan bir kısmı şöyledir: ‘*Etmemek mümkün mü? Ediyorum*’; ‘*Evet, bazen sinirleniyorsun*’; ‘*Evet ediyorum. Çok gereksiz değil bence, çünkü geçebiliyorsun*’; ‘*Fark ediyorum ama bazıları rahatsız edecek derecede oluyor. Instagramda bir buton var. Sanırım şeydi; bir daha gösterme. Mesela onları falan işaretliyorum. Mesela bebek bezi reklamı. Sürekli ana sayfaya düşüyor hani ilgi alanıma girecek olsa veya alacak olsam işime yarar belki ama sürekli görmek istemediğim için bu reklamı daha az göster diyorum*’; ‘*Evet görüyorum*’; ‘*Evet. Rahatsızlık vermiyor çünkü ben kendim takip ettiğim için karşıma çıkıyor*’; ‘*Fark ediyorum. Alışveriş çılgınlığı. Yani storyler arasında geçerken o ara ne araştırılmışsam telefonumda onunla ilgili reklamlar*

çıkıyor.’ Tüketicilerin cevapları değerlendirildiğinde, çoğunun Instagram reklamlarından belirgin bir rahatsızlık duymadıkları anlaşılmaktadır.

Hangi türde reklam içeriklerini gördüğünüzü düşünüyorsunuz?’ sorusuna tüketiciler, ‘Genelde hikâyelerde görüyorum’; ‘Görüntü olarak bakarım da hani video izlemeye çok fazla izlemem çok uzun geliyor çünkü bana bir dakika’; ‘Sanırım video olan’; ‘Storylerde daha çok karşıma çıkıyor’; ‘Hikâyede çıkıyor. Hatta bu yüzden hikâyelerin tamamına bakmıyorum. Akışta olunca da hızlı geçiyorum falan. Sinir bozucu oluyor genelde’; ‘En çok hikâye kısmında görüyorum. Zaten kendim de hikâyeler üzerinden takip ediyorum’; ‘Fotoğraf şeklinde’ cevaplarını vermişlerdir. Cevaplar incelendiğinde, Y Kuşağı tüketicilerin en fazla hikâye türünde ardından görüntü/fotoğraf türünde reklamlarla karşılaştığını ifade ettikleri görülmektedir.

Ne sıklıkla Instagram reklamlarını izlersiniz? sorusuna tüketicilerin cevapları; ‘Nadiren, %85-90’ını hayır. Çok nadir çarpıcı girişler olursa ne diyor bu diye bakabilirim ama çok nadirdir o da’; ‘Bazen’; ‘Nadiren’; ‘Instagram’da izlemiyorum’; ‘Hoşuma çok nadiren giderse belki biraz bakıyorum’; ‘Bakıyorum bana hitap etmiyorsa geçiyorum sayfayı. Genelde sponsorlu olduğu için bakmıyorum aslında.’; ‘Nadiren, diyebilirim’ yönündedir. Verilen cevaplar itibarıyla Y kuşağı tüketicilerin Instagram reklamlarını sık izlemedikleri anlaşılmaktadır.

7. TARTIŞMA

Araştırma sonuçlarına göre Y kuşağı tüketicilerin yoğun bir şekilde İnternet ve sosyal medya kullandıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç Y kuşağı için İnternet ve sosyal medyanın hayatlarında önemli bir yere sahip olduğu yönündeki diğer çalışmalarla aynı yöndedir. Öte yandan araştırmaya katılan Y Kuşağı tüketicilerin Instagram’dan doğrudan alışverişi tercih etmedikleri, bu deneyime sahip olanların ise nadiren Instagram’dan alışveriş yaptıkları tespit edilmiştir. Instagramda ünlü olmayı takipçi sayısı ile bağdaştırarak değerlendirdikleri belirlenen Y Kuşağının Instafamous, Blogger ve geleneksel ünlüler arasında en fazla geleneksel ünlülere, sonrasında bloggerlara ve en az ise Instafamous tipi ünlülere güvendikleri görülmüştür. Instagram reklamlarında güvenilirlik konusunda; Y kuşağı, reklamı yapan ünlünün ürünü kendisinin de deneyimlemesine ya da kullanmış olmasına dikkat etmektedir. Tüketiciler tanınırlığı yüksek markalara daha fazla güvendiklerini, daha çok hikâye türünde reklamlarla, ardından görüntü/fotoğraf tipi reklamlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Her ne kadar Instagram reklamlarının ulaşma potansiyeli bakımından istatistiklere göre Türkiye dünyada birinci sırada olsa da; bu araştırmaya katılan Y kuşağı tüketicilerin büyük bir çoğunluğunun nadiren reklamları izlediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun nedeni araştırmaya katılanların çoğunun kadın olması olabileceği gibi kuşağın Y kuşağı olması da olabilir. Bu sonucun ilerleyen çalışmalarda diğer kuşaklarla kıyaslanarak ve daha geniş bir örnek ile ve hatta cinsiyetler arası algıların karşılaştırılarak teyit edilmesi gerekmektedir. Y kuşağı tüketicilerin Instagram’da reklam söz konusu olduğunda Instagram reklamlarını kesinlikle fark ettikleri ve genel itibarıyla reklamlar hakkında olumsuz düşünmedikleri tespit edilmiştir. Instagram’da reklamı geçebilme özelliği ve Instagramın karşılara çıkardığı reklamların, arama motorlarında telefon üzerinden daha önce arayıp inceledikleri ürünler olduğunun bilincinde olmaları bunun nedeni olarak görülmüştür. Öte yandan iki kullanıcı Instagram reklamlarını sürekli karşılara çıkması dolayısıyla sinir bozucu ve rahatsız edici bulduklarını ifade etmiştir. Tüketicilerin tamamı okudukları ürün/marka yorumlarının satın alma kararlarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Instagramda ağızdan ağıza iletişim bakımından Y kuşağı tüketicilerin Instagramda ürün/marka hakkında yapılan yorumları bilgi kaynağı olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Satın alma kararından önce yorumları okuma hususunda hassas olan Y kuşağının kendilerinin yorum bırakmada yeterince hevesli olmadıkları belirlenmiştir. Instagramda ürün/marka hakkında yorum yapmaya kimliğin ifşası, başka alışveriş sitelerinde sunulan ancak Instagramda olmayan indirimden yararlanmak gibi sebeplerle sıcak bakmadıkları dikkat çekmektedir. Y kuşağı tüketicilerin ağızdan ağıza iletişim söz konusu olduğunda ‘beğen’ butonunu yorum yazmaya tercih ettikleri ve olumsuz yorum bırakma hakkında görüş bildirmedikleri görülmüştür. Araştırmaya katılanlardan sadece bir tanesinin şikâyetçi olduğu bir ürünle ilişkili olumsuz deneyimlerini diğerleri ile paylaşmaktan çekinmeyeceğini ve hatta onları bir nevi uyarmak için olumsuzlukları yorum olarak bırakacağını ifade ettiği görülmektedir. Şikâyeti giderildiğinde memnuniyetiyle ilgili olumlu bir yorum da ekleyeceğini belirtmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular, Y kuşağı tüketicilerin

Instagram’da ünlüler, Instagram reklamları ve elektronik ağızdan ağıza iletişime bakış açılarını aydınlatan ipuçları sunmaktadır. Örneklem büyüklüğünün kısıtlı ve cinsiyet dağılımında kadınların ağırlıkta olması sonuçların genellenebilirliğini etkilemektedir. İlerleyen çalışmalarda daha geniş bir örneklemle farklı eğitim ve gelir seviyelerinden tüketicilerle nitel ya da nicel araştırmalar yapılarak Halo etkisi, ağızdan ağıza iletişim ve Instagram reklamlarına yönelik algıya ilişkin yazın zenginleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- ARMAĞAN, M.V., KARAKULLE, İ., & KARADEMİR, Ö. (2019). Sosyal medya kullanan tüketicilerin algıları üzerine bir araştırma: Instagram örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 1-14.
- ASLAN, A. & ÜNLÜ, D. G. (2016). Instagram fenomenleri ve reklam ilişkisi: instagram fenomenlerinin gözünden bir değerlendirme, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 41-65.
- ATAR, G. M., & İSPİR, N. B. (2019). Geleneksel ve sosyal medyada reklama yönelik tutum ve reklam değeri arasındaki ilişkinin karşılaştırılması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 305-322.
- CHU, S. C., & KIM, Y. (2011). Determinants of consumer engagement in electronic word-of-mouth (eWOM) in social networking sites. *International Journal of Advertising*, 30(1), 47-75.
- CLEMONS, E.K. (2009) The complex problem of monetizing virtual electronic social networks. *Decision Support Systems*, 48(1), 46–56.
- DJAFAROVA, E., & RUSHWORTH, C. (2017). Exploring the credibility of online celebrities' Instagram profiles in influencing the purchase decisions of young female users. *Computers in Human Behavior*, 68, 1-7.
- EISNER, S. P. (2005). Managing generation Y. *engineering management review*. *IEEE*, 39(2), 6-18.
- GETZ, D. VE CARLSEN, J., (2008). “Wine tourism among Generations X and Y”, *Original Scientific Paper*, 56(3). ss.257-269.
- GÖKSEL, A., & GÜNEŞ, G. (2017). Kuşaklar arası farklılaşma: X ve Y kuşaklarının örgütsel sessizlik davranışı bağlamında analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 807.
- GÜNGÖR, M., Y., (2018). Kuşakların sosyal medya kullanımının yiyecek içecek işletmesi tercihleri üzerine etkisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- HENNIG-THURAU, T., GWINNER, K. P., WALSH, G., & GREMLER, D. D. (2004). Electronic word-of-mouth via consumer-opinion platforms: what motivates consumers to articulate themselves on the internet?. *Journal of interactive marketing*, 18(1), 38-52.
- HURST, J. L. VE GOOG, L.K., (2009). “Generation Y and career choice. The Impact of Retail career perceptions, expectations and entitlement perceptions”, *Career Development International*, 14(6). ss.570-593.
- İŞİK, M., KARACA, M., İSPİR, İ., ÇAKI, G. VE YILDIRIM, L. N. (2017). Sosyal medya platformlarının halkla ilişkiler amaçlı kullanımı: bankalar üzerine inceleme [Elektronik Sürüm]. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 2(2), 41-51.
- JALILVAND, M. R., ESFAHANI, S. S., & SAMIEI, N. (2011). Electronic word-of-mouth: Challenges and opportunities. *Procedia Computer Science*, 3, 42-46.
- JIN, S. A. A., & PHUA, J. (2014). Following celebrities’ tweets about brands: The impact of twitter-based electronic word-of-mouth on consumers’ source credibility perception, buying intention, and social identification with celebrities. *Journal of advertising*, 43(2), 181-195.
- KAYA, F. & UĞURHAN, Y. Z. C. (2019). Otomobil markalarının çevre dostu paylaşımları: küresel ve yerel sosyal medya karşılaştırması. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1101-1120.
- KAPLAN, A. M., & HAENLEIN, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68.
- KORKMAZ, İ., & DAL, N.E. (2018). Yeni tüketim mecrası instagram’ı keşif. IV. *International Caucasus-Central Asia Foreign Trade And Logistics Congress*.
- KÖYSÜREN, T., & DEMİRGÜNEŞ, B. K. (2019). Sosyal medya kullanımının elektronik ağızdan ağıza iletişim ve satın alma niyeti üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi. *International Journal of Tourism, Economics and Business Sciences (IJTEBS) E-ISSN: 2602-4411*, 3(2), 66-87.
- KUMAR, A., BEZAWADA, R., RISHIKA, R., JANAKIRAMAN, R., & KANNAN, P. K. (2016). From social to sale: The effects of firm-generated content in social media on customer behavior. *Journal of Marketing*, 80(1), 7-25.
- KUYUCU, M. (2014). Y kuşağı ve facebook: Y kuşağının facebook kullanım alışkanlıkları üzerine bir inceleme. *Electronic Journal of Social Sciences*, 13(49).
- OKAN, E., & YALMAN, N. (2013). Türkiye’de tartışmalı reklamlar: kuşaklar arası karşılaştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 135-152.

- ONURLUBAŞ, E., & ÖZTÜRK, D. (2018). Sosyal medya uygulamalarının Y kuşağı satın alma davranışı üzerine etkisi: Instagram örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 984-1016.
- ÖZELTÜRKAY, E., BOZYİĞİT, S., & GÜLMEZ, M. (2017). Instagram'dan alışveriş yapan tüketicilerin satın alma davranışları: keşifsel bir çalışma. *Marmara Öneri Dergisi*, 12, s. 175-198.
- PATTERSON, G., (2011), "Marketing to Gen X and Gen Y", *March*, 45s.
- PRENDERGAST, G., LIU, P.Y. & POON, D.T.Y. (2009). A Hong Kong study of advertising credibility. *Journal of Consumer Marketing*, 26(5), 320-329.
- SARAÇLI, S., & AKŞİT, M.Y. (2019). Jenerasyonunun finansal tutum ve davranışlarının yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 567-579.
- SARI, S., BOZKURT, Ö., & KALKAN, A. (2015). Y kuşağının satın alma davranışları üzerinde sosyal medyanın etkisi. *ResearchGate* (ss. yok) <https://www.researchgate.net/publication/282733813>.
- SARITAŞ, E. VE BARUTÇU, S. (2016). Tüketici davranışlarının analizinde kuşaklar: Sosyal medya kullanımı üzerinde bir araştırma. *Pamukkale Avrasya Sosyoekonomik Araştırmalar Dergisi (PJESS)*, 3(2), 1-15.
- SOULE, S., (2001). "Will they engage? political knowledge, participation and attitudes of generations X and Y", Center for Civic Education, Calabasas, 23s.
- THOUMRUNGROJE, A. (2014). The influence of social media intensity and EWOM on conspicuous consumption. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148, 7-15.
- VAN-TIEN DAO, W., NHAT HANH LE, A., MING-SUNG CHENG, J., & CHAO CHEN, D. (2014). Social media advertising value: The case of transitional economies in Southeast Asia. *International Journal of Advertising*, 33(2), 271-294.
- ZÜMRÜT, S. (2016). Sosyal medya reklamlarının tüketici davranışına etkisi – instagram kullanıcıları üzerine bir çalışma, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- WALLSBECK, F.E. & JOHANSSON, U. (2014). Instagram marketing: When brands want to reach generation Y with their communication. Unpublished master's thesis, Halmstad University.
- WE ARE SOCIAL. (2020). *Digital in 2020*. <https://wearesocial.com/digital-2020>. Erişim: 12.06.2020.

SERAMİK VE RESİM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arzu Emel Altıncılık

altinkilicarzuemel@gmail.com ORCID: 0000-0003-4665-3640

Özet

İlk seramik buluntuların, Anadolu'da M.Ö. 6.000'lerde Hacılar'da ve Çatalhöyük gibi yerleşimlerde bulunduğu bilinmektedir. Anadolu topraklarında yaşamış Hitit, Frig, Urartu ve Lidya gibi Uygarlıklarda resim yoluyla ifadenin kullanıldığı seramiklere oldukça fazla rastlanmıştır. Söz konusu dönemde yapılan resimler sadece duvarı yüzeylerine değil, seramik yüzeylere de yapıldığı görülmektedir. Toplumlar, ihtiyaçları doğrultusunda ürettiği nesnelere gözlemleri sonucunda bitki, hayvan gibi motiflerini kendilerince yorumlayarak resmetmişlerdir. Seramik yüzeylerine gerek dekoratif gerekse dinsel simge ve betimlemeler bağlamında uygulanan bezemeler, dönemin yaşantısından kesitler sunmakla beraber toplumun sosyo-kültürel değerlerini yansıtmakta ve bu açıdan birer tarihi belge niteliğindedirler. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Anadolu eski uygarlıklarında, bu betimlemeler çanak, çömlek, idol, kandil gibi günlük kullanım eşyalarının yanı sıra, Çatalhöyük örneğinde olduğu gibi duvar resimlerinde de kullandıkları bilinmektedir. Bu açıdan söz konusu çalışma, tarihi ve arkeolojik bağlamda ele geçmiş nesneler üzerindeki betimlemelere odaklanmaktadır. Ayrıca seramik ve resim ilişkisi üzerinden değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Resim sanatının seramik formlarda ve yüzeylerde şekil bulduğu, seramik sanatının, astar, sır, dekor ve alternatif pişirim tekniklerinin izin verdiği ölçüde önemli ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Araştırma yazılı ve görsel kaynak taramalarından elde edilen veriler ışığında sanatsal açıdan değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seramik, Resim, Form, Yüzey

AN EVALUATION ON THE RELATIONSHIP BETWEEN CERAMICS AND PAINTING

Abstract

The first ceramic finds, in Anatolia M.He. It is known that it was found in settlements such as Hacılar and Çatalhöyük in the 6.000's. In civilizations such as Hittite, Phrygian, Urartu and Lydian who lived in the Anatolian lands, ceramics using the expression through painting have been found quite a lot. The paintings made during this period are not only made on wall surfaces, but also on ceramic surfaces. Societies, as a result of their observations on the objects produced according to their needs, have painted their motifs such as plants and animals by interpreting them. The decorations applied to the ceramic surfaces in the context of both decorative and religious symbols and depictions present sections from the life of the period, but reflect the socio-cultural values of the society and in this respect they are historical documents. As in many parts of the world, in Anatolian ancient civilizations, these descriptions are known to be used in daily use items such as pottery, idols and lamps, as well as in wall paintings such as in the case of Çatalhöyük. In this respect, the study focuses on depictions of historical and archaeological objects. In addition, the relationship between ceramics and painting is evaluated. The aim of this research is that painting finds shape in ceramic forms and surfaces, while ceramic art has made significant progress to the extent permitted by Primer, glaze, decor and alternative firing techniques. The research offers artistic evaluation in the light of data obtained from written and visual source scans.

Key Words: Ceramic, Painting, Form, Surface

1. GİRİŞ

“İnsanoğlu, kendi bilincini keşfettiği andan itibaren, kendinin bilincine vardığı anda, öncelikle doğaya, daha sonra da kendi dahil her şeye karşı egemenlik kurmak istemiştir. Bu isteğini gerçekleştirebilmek için ise ancak iki araç bulabilmiştir. Bilim ve sanat... Sanat ve bilim bu ikiliyi, bir sebep- sonuç ikilisiymiş gibi sürekli içinde barındırmak durumundadır. Bunlarsız ne sanat ne de bilim düşünülebilir... Düşünme aracılığı ile bilgilerimizi ve bunlar üzerine oluşturduğumuz ancak bilgiler üzerine oluşturabileceğimiz fikirlerimizi önce açıklığa kavuşturur ve analiz edebiliriz, sonra bunları

birbiriyle karşılaştırır, kıyaslar ve bir senteze ulaşabiliriz, nihayet bu sentez aracılığı ile de bir yargıda bulunabiliriz, bir akıl yürütebiliriz. Bu akıl yürütme bir nesne, bir sanat yapıtı da olabilir, bir eleştiri de... (Erinç, 1997, s:68).”

Hammaddesi kil olan seramik, ilkçağlardan günümüze kadar üretilerek yapıldığı dönem hakkında bilgi sahibi olmamız sağlamıştır. Doğa ile olan ilişkisinde yer ve zamana göre değişiklikler gösterse de evrensel bir dil taşımaktadır. Dönemi hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan seramikler, Anadolu’da üzerine yapılan bezemelerle resmedilmektedirler (Res.1).

Resim 1: Boya Bezekli kulplu kap. Pişmiş toprak. Hacılar. M.Ö. 6.000 yıl ikinci yarısı
Kaynak:(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalog, s.54)

Seramik, yüzeylerinde gördüğümüz bezeme ve süslemelerle resim ile olan bağımlı oldukça iyi derecede göstermektedir. Resim sanatı için bir kâğıt ya da tuval görevinde olan seramik malzeme, alternatif yüzey olarak kullanılmaktadır. Bu yüzeye resimler, seramik dekor teknikleri kullanılarak yapılmaktadır.

Resim 2: İnsan Yüzlü Vazo, Pişmiş Toprak, Patnos/Ağrı, M.Ö. 9-8.yy
Kaynak: (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalog, s. 206)

11.yy’dan itibaren Anadolu’ya göç etmeye başlayan Türkler, 1071 yılında Büyük Selçuklu sultanı Alpaslan’ın Malazgirt zaferinden kısa bir süre sonra Anadolu’ya yerleşmeye başlamışlardır. Önce İznik sonrasında da Konya’yı başkent yapan Anadolu Selçuklu Devletinde, özellikle mimari süslemede kullanılan çini sanatı ve tuğla süsleme esas olmuştur (Res.3).

Anadolu’da tuğla ve çinilerde görülen geometrik örgülü geçmelerin merkezinde yıldız bulunmaktadır. Bu yıldız, beş, altı, sekiz, dokuz, on, on iki köşeli olduğu gibi yirmi dört köşeli de olabilmektedir. Konya Karatay Medresesi’nin kubbesi yirmi dört köşeli yıldızlardan oluşan geometrik sistemin

sonsuz giden en güzel örneğidir (Yetkin, 1972, s.165). Anadolu Selçuklu döneminde, geometrik süsleme, bitkisel süsleme, yazınsal süsleme ve figüratif süslemeler yapıldığı bilinmektedir.

Resim 3: Kubadabad Sarayı Çinileri, 13.yy

Kaynak: <http://konyalife.com.tr/574/konya-resimleri/kubadabad-agliyor.html#Konya> 13.06.2020

“13. Yüzyılda Anadolu Selçuklularıyla başlayan ve Cumhuriyet dönemine kadar devam eden süreç ‘Geleneksel Türk Seramik Sanatı’ olarak adlandırılır. İslam düşüncesi doğrultusunda gelişen Geleneksel Türk Seramiğine; Anadolu Selçukluları döneminden Beylikler dönemine kadar, geleneksel üretim, soyut süsleme ve bezeme hakimdir. Osmanlı döneminde ise, üretim merkezlerinin sayısı artar ve yerleri değişir, süsleme ve bezemenin çizgi dili Batı’daki natüralist yaklaşıma yönelik ama daha soyutlayıcı bir gelişme gösterir. Osmanlı devletindeki gerilemeye paralel olarak Geleneksel Türk Seramik Sanatı da bundan payını alır. Cumhuriyet’ten sonra Batılılaşmanın hedeflenmesiyle süslemeye yönelik, işlevselliğin amaç olduğu geleneksel yaklaşımın dışında yeni biçim dilleri ve arayışlar dönemi başlar.” (Uludağ, 1998, s:37).

14.- 15.yy’larda Osmanlı sanatı gelişim göstermektedir (Res.4). Osmanlı çini sanatı İznik’te, renkli sır ve mavi beyaz renkler kullanılarak sır altı tekniği ile doruk noktaya ulaşmıştır.

Resim 4: Gülbenkyan Müzesi, Çini Köşebent, 16.yy’ın 2. Yarısı, İznik

Kaynak: (Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, 2007, s.282)

Çanakkale, 17.yüzyıl sonlarından 20.yüzyıl ilk çeyreğine kadar önemli bir seramik merkezi olmuştur. Çamur rengi genellikle kırmızı ve tek renk sırla sırlanmış ürünler üretildiği bilinmektedir. Kahverengi, mavi, yeşil ve ebruli renkli sırlı yapılmış ve özellikle aslan, at, deve, horoz soyut hayvan figürlü biblolar ilgi gören ürünlerdendir (Res.5).

Resim 5: 1850- 1900, Ankara Etnografya Müzesi, Deve Biblosu
Kaynak: (Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, 2007, s. 374)

Çalışmanın amacı; seramik ve resim sanatlarının etkileşimi üzerinde durulmuştur. Seramik yüzeyler üzerindeki resimsel etkiler incelenmiştir. Araştırma yazılı ve görsel kaynak taramaları ile yurt içi ve yurt dışı müzelerinde araştırma yapılarak, web sitelerinde yapılan araştırma taramaları ile desteklenmiştir.

2. SERAMİK VE RESİM İLİŞKİSİ

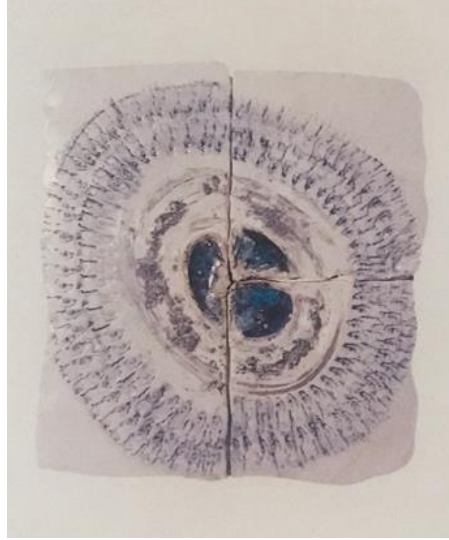
Seramik ve resim sanatları etkileşim halinde bulunurken, malzeme açısından farklılıklar içermektedirler. Seramik sanatında kullanılan kil, sır ve astar gibi renk verme özellikleri malzemeler ile dekor teknikleri, resim sanatında da boya türleri birbirini karşılamaktadır. Özellikle günümüzde sanatçıların ve alternatif malzeme ve alternatif yüzey kullanma ihtiyacından ötürü, seramik yüzeyler resim yapmak için hem bir alternatif yüzey hem de alternatif bir malzeme görevi görmektedir.

Seramik yüzeyinde resim, hammadde olan kil ile yüzeyde rölyefler yaparak, girintiler ve çıkıntılar oluşturup çeşitli dokular yaratılabilmektedir. Atalayer’e göre; doğadaki varlıkların dış yüzey görüntüsü dokudur. Nesnelerin iç yapılarının, dış yüzeylerine yansımadır ve bazen dış etkenlerden ötürü değişime uğrar. Bu değişim bazen doğal yollarla bazen de insanoğlu tarafından olmaktadır (1994, s.194).

Resim 6: Attila Galatalı, Seramik Duvar Panosu, 1985
Kaynak: Toprağın ve Güneşin Ozanı Attila Galatalı, 1996, s.94-95

Sanatçılar, hem çeşitli seramik dekor teknikleri ile yüzeylere bezemeler yaparak, hem de seramik malzemenin plastiklik özelliğini kullanarak seramik yüzeyler üretmektedirler (Res.6). Bazen iki boyutlu seramik duvar panoları, bazen de üç boyutlu formlar tercih etmektedirler.

Resim 7: Hamiye Çolakoğlu, Seramik, “Soyutlama”, 1990

Kaynak: Toprağın Erki Hamiye Çolakoğlu, 1998, s.91

Seramik yüzey, daha estetik bir görünüm kazanmaları için dekorlanmaktadır. Kazıma, yontma, oyma, ajur, kesme, parça ekleme, sgraffito, sıraltı, sırüstü, sıriçi gibi dekor teknikleri kullanılarak süslenebilmektedir. Uygulamalar, çukur, raku, kül sıırı, soda ve odun pişirimi gibi çeşitli alternatif pişirim teknikleri kullanılarak da yapılabilmektedir.

Resim 8: Füreyä Koral

Kaynak: <http://www.brandlifemag.com/cagdas-seramigin-duayeni-fureya-koral/> 16.06.2020

Sanatın, 20.yy.'ın başlarında disiplinler arası etkileşimde olduğu görülmektedir. Seramik form ve yüzeylerinin bir resim yüzeyi gibi renklendirilerek kullanılması, önemli bir gelişim olarak görülmektedir. Pablo Picasso, dönemin mühim Avrupalı ressamlarından ve çok sayıda seramik üreterek, seramik sanatına katkıda bulunduğu bilinmektedir. Kübizm sanat akımının öncüsü olan ve Ekspresyonizm, Neoklasizm, Gerçeküstücülük gibi sanat akımlarına önemli etkileri bulunduğu bilinen Picasso'nun yuvarlak formda tasarım vazosu ile (Res.9), kendi sanatı içerisinde modern ve geleneksel ifadeleri bir arada kullandığı görülmektedir.

Resim 9:Pablo Picasso, “Surat”, Seramik Vazo, 1955

Kaynak: <https://www.expertisez.com/magazine/pablo-picasso-visage-ceramique-1955> 16.06.2020

3. SONUÇ

Resim sanatının seramik formlarda ve yüzeylerde bir alternatif olarak şekil bulduğu, seramik sanatının, astar, sır, malzeme, şekillendirme yöntemleri, dekor ve alternatif pişirim tekniklerinin izin verdiği ölçüde önemli ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Bu çalışmada, seramik ve resim sanatları arasındaki etkileşim incelenmiş, geçmişten günümüze kadar üretilen eserlerin arasından dönemlerine ait etkilerin görüldüğü örnekler seçilmiştir. Hammaddesi kil olan seramik sanatında iki veya üç boyutlu yüzeylerde resimsel ifadeler üretilmektedir. Bu bağlamda, sanatın disiplinler arası olma halini benimsedikleri ve eserlerine yansıttıkları üretimlerden anlaşılmaktadır. Sonuç olarak; dönem olanaklarına bağlı olarak ulaşılabilir malzeme desteği ile seramik ve resim sanatları arasındaki ilişkinin, ilk çağlardan günümüze kadar var olduğu ve var olmaya devam edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ KATALOĞU. Ankara: Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ni koruma ve Yaşatma Derneği Yayını.
- ATALAYER F. (1994). *Görsel Sanatlarda Estetik İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- ERİNÇ, M. S. (1997). Bilim ve Sanat, *Anadolu Sanat Dergisi*, (6), 67- 73.
- ERİNÇ, M. S. (1998). *Toprağın Erki Hamiye Çolakoğlu*, Çanakkale: Çanakkale Seramik Sanat Yayınları.
- ÖNEY, G., ÇOBANLI, Z. (2007). *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul: Kültür ve turizm Bakanlığı Yayınları.
- TOPRAĞIN VE GÜNEŞİN OZANI ATTİLA GALATALI, (1996). Çanakkale: Çanakkale Seramik Sanat Yayınları.
- ULUDAĞ, K. (1998). Seramik Sanatının Kimlik Sorunu, *Türkiye’de Sanat Dergisi*, Sayı: 33.
- YETKİN, Ş. (1972). *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:1631.

ÇAĞDAŞ SERAMİKTE BOŞLUK İMGELEMİ

Arzu Emel Altıncılıç

altinkilicarzuemel@gmail.com ORCID: 0000-0003-4665-3640

Özet

İlkel toplumlardan bu yana varlığını sürdürmekte olan seramik sanatının evrensel bir dile ve üsluba sahip olduğu bilinmektedir. Farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerde şekil bulmuş seramik biçimlerde, dikkat çeken unsurlardan biri de temel tasarım ilkelerinden boşluk'tur. Araştırma konusu olarak çok tercih edildiği görülmektedir. Sanat eserinin biçimi kadar, boşluğunun biçimi de çok değerlidir. İlk çağlarda yapılan seramik, resim ya da heykel örneklerinden de boşluk imgelemine varlığı görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, tarihsel süreç ile birlikte çağdaş seramikte boşluk imgelemine araştırılmasıdır. Sanatın disiplinler arası olmasından yola çıkarak, farklı disiplinlerden örneklerle desteklenecektir. Araştırma yazılı ve görsel kaynak taramalarından elde edilen veriler ışığında sanatsal açıdan değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Seramik, Seramik, Boşluk, Biçim

THE VISION OF SPACE IN CONTEMPORARY CERAMICS

Abstract

Ceramic art, which has existed since primitive societies, is known to have a universal language and style. In the ceramic forms that have been shaped in different geographies and different cultures, one of the main elements of attention is the gap, one of the basic design principles. It seems to be much preferred as a research subject. As much as the form of the work of art, the form of its emptiness is very valuable. Examples of ceramics, paintings or sculptures made in the early ages also show the presence of Void imagery. The aim of this research is to investigate the vision of emptiness in contemporary ceramics along with the historical process. Based on the fact that art is interdisciplinary, it will be supported by examples from different disciplines. The research offers artistic evaluation in the light of data obtained from written and visual source scans.

Key Words: Contemporary Ceramics, Ceramics, Space, Form

1. GİRİŞ

Boşluk; bir sanat yapıtının içerisindeki veya onu çevreleyen boş alandır. Bu alan bir yüzey de olabilmektedir. Boşluk (Mekân) iki boyutlu olabileceği gibi üç boyutlu da olması mümkün olmaktadır. Mekân-Boşluk sözcüğü yaşadığımız teknolojik dünyada, bazen hiçlik kavramını da içermektedir. Sanat yapıtı, çizgileri, şekilleri, renkleri ve dokularıyla etkileşim halinde olan dinamik bir görseldir (Öztuna, 2008, s.144). Sanat yapıtının altındaki, üstündeki, arasındaki yahut etrafındaki alan da boşluktur. Bu bağlamda üç boyutlu bir sanat yapıtını algılayabilmek adına etrafında hareket ederek izlemek gerekmektedir. Bu gerçek mekân olarak tanımlanmaktadır. İki boyutlu sanat yapıtlarında ise kâğıt, tuval yahut farklı alternatif malzemeden oluşan düz yüzey ise resimsel mekandır. İki boyutlu eserlerde, üç boyut etkisi yaratmak için perspektif, derinlik veya renk gibi elemanlardan faydalanılabilmektedir.

Boşluk, sanat eserlerinde kullanılan bir eleman olmakla birlikte, eserin nefes alması olarak tabir edilen bir durumu da sağlamaktadır. Tarihsel süreçte üretilmiş sanat eseri buluntuları, üretildikleri dönemlerine dair sosyal, ekonomik, kültürel ve inanç sistemleri gibi konularda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadırlar. Örneğin; Urfa'da Balıklıgöl çevresinde bulunan Balıklıgöl adamı (Urfa Adamı) günümüze kadar korunarak gelebilmiş, doğal büyüklükteki en eski heykel olma özelliğine sahiptir (Res.1).

Resim 1: Balıklıgöl Adamı (Urfa Adamı), Neolitik Dönem

Kaynak: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Urfa_Adamı.jpg 17.06.2020

Kireçtaşından yapılmış heykelin, gövdesi ve kolları arasında bırakılan boşluklar görülmektedir. Üç boyutlu olarak oluşturulan ve birebir insan boyutlarında olan heykelin bir gerçeklikten yola çıkılarak üretildiği ve göz yuvalarında açılan boşluklara ise siyah obsidyen yerleştirildiği görülmektedir. Heykelde doluluk ve boşluk ilişkisi dikkati çekmektedir. Özcan'a göre; Balıklıgöl çevresinde bir hafriyat çalışmasında rastlanan Balıklı göl Adamı heykeli, dört parça halinde olarak, yaklaşık 1.80 cm. ve çanak çömleksiz Yenitaş Devrine ait olup, M.Ö. 10000'li yıllara tarihlendirilmektedir. Ulusal ve uluslararası bilim çevrelerinde dünyanın bilinen ilk gerçeğe uygun boyuttaki heykeli olduğu kabul edilmektedir (2014, s.39). Evrenin varoluşundan günümüze kadar, farklı coğrafyalarda da olsa, kullanılan malzeme ne olursa olsun üretilen formlarda veya nesnelerde boşluk kavramına ilişkin görüntüler görülmektedir. Mısır sanatı eserlerinde boşluk kavramını yaygın olarak kullandıkları görülmektedir. Mısır sanatına verilebilecek önemli bir örneğin de Mısır Piramitleri olduğu düşünülmektedir (Res.2). Piramitler, M.Ö. 2550'lere tarihlendirilmektedir.

Resim 2: Mısır Piramitleri

Kaynak: <https://www.dunyaatlası.com/mısır-piramitleri-hakkında-bilgi-ve-ozellikleri/> 18.06.2020

Zemine bağlı, durağan piramitlerin, boşluktaki hareketlilikleri gerçek mekânı adeta yeniden şekillendirdiği düşünülmektedir. Alt ve üst mekânsal boşlukların etkisiyle, uzamsal iletişimin kazandırdığı derinlik ile hissettirmektedir.

Resim 3: Hitit Dönemi Güneş Kursu

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hititler#/media/Dosya:AnkaraMuseumAlaca1.jpg> 18.06.2020

Boşluğun önemli bir ölçüde görüldüğü bir başka örnek de Hitit dönemine ait güneş kursudur. Eşit ve dengede şekillendirilmiş, boşluk hem eserde hem de mekânsal arka plan düzende görülmektedir (Res. 3). 19.yüzyıl sonlarında üretilmiş, Çanakkale'ye ait halka gövdeli seramik vazo (Res.4), Hitit dönemi Güneş kursunda (Res.3) olduğu gibi izleyicisine aynı etkiyi hissettirmektedir. Hem kullanılan farklı malzeme hem de form özellikleriyle, sanatın evrenselliğinden dolayı, dönemi her ne olursa olsun, sanatçısının elinden sanatsal bakış açısıyla çıktığı bu örneklerde açıkça görülmektedir.

Resim 4: Halka Gövdeli Testi, 19.yy sonu- 20.yy başı

Kaynak: http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=200&page=27 17.06.2020

Halka gövdeli vazo, boyunlu, emzikli, gövdeye bağlanan dalgalı bir şeritle kulpludur. Kırmızı kil ile şekillendirilmiş, yeşil akıtmalı şeffaf sırlıdır. Gövde yüzeyinde yaprak bezemeleri bulunmaktadır. Nesneler boşluk ile daha anlamlı hale gelmektedir. Kütlelerin varlığı, nesnedeki hareketin ve boşluğun etkileşimi ile sağlanabilmektedir. 20.yy sanatçılarından Henry Moore, yaslanan figür isimli eserinde, endişeli bir duruma işaret ederken, yüzeyde açtığı delikler ise tekinsizliği anlatmaktadır (Res.5).

Resim 5: Henry Moore, Yaslanan Figür, 1938

Kaynak: Moore, 2007, s.46

Kütle boşluk ilişkisinin görüldüğü “Yaslanan Figür” heykelinin, Lewiscon’a göre; tam bir delik açıp boşluğu yarattığı ilk heykelidir. Moore, yüzeyi delerek hacmi ve üç boyutluluğu vurgulamak istemektedir (2007: s. 46). Çalışmanın amacı; boşluk imgelemi üzerinden çağdaş seramik sanatı üzerinde durulmuştur. Plastik sanatlarda nesneler sanatçısının elinden, dönemine, kültürüne, geleneklerine, coğrafyasına, ekonomik durumuna kadar bilgi sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma yazılı ve görsel kaynak taramaları ile yurt içi ve yurt dışı müzelerinde araştırma yapılarak web sitelerinde yapılan araştırma taramaları ile desteklenmiştir.

2. ÇAĞDAŞ SERAMİK VE BOŞLUK

Savaş’a göre; sanatta biçim ve içerik ilişkisi oldukça önemlidir. Boşluk, çanak için plastik bir öğedir. Alev Ebuzziya’nın çanaklarındaki en önemli özellik boşluğu şekillendirmek üzerinedir. Çanaklar, cidarlar ve cidarları oluşturan iç boşluklardan oluşmaktadır (Res.5) (2009, s.110).

Resim5: Alev Ebuzziya

Kaynak: http://www1.rfi.fr/actutr/articles/095/article_166.asp 18.06.2020

Çanağın içine hapsedilmiş boşluk ile dış boşluğu ayırt eden, çanağın üzerindeki motifli süslemelerdir. Süslemeler; çanak yüzeyindeki şişkin kısımdan yükselirken, ağzı dışarıya doğru açılarak, iç ve dış boşluk bütünleşmektedir (Mutlu ve Kanat, 2017, s. 2612). Sanatçı Alev Ebuzziya el ile şekillendirme yöntemi kullanarak ürettiği çanaklarını sucuk yöntemi kullanarak üretmektedir. Çanaklar o kadar muazzam bir denge ve hafiflikte yapılmaktadır. Minimal tarzda ürettiği çanaklarında geleneksel motiflerden yararlanmaktadır.

Resim6: Mine Poyraz, Seramik, ‘Gölgeler’, 2017

Kaynak: <https://www.galerisoyut.com.tr/mine-poyraz-2017/> 18.06.2020

Sanatçı Mine Poyraz, ajur tekniği ile oluşturduğu seramik heykel formunu insan figürü ve onu oluşturan parçaları şekillendirmektedir (Res.6). Doğadan esinlenerek yaptığı eserlerini, elle ve kalıpla şekillendirme yöntemlerini kullanarak yapmaktadır. Figürde oluşturduğu boşluklar, soyut, geometrik ve tekrarlar kullanarak meydana getirmektedir. Eserde görünenler, birbirleriyle hareketli şeyler gibi görülmektedir. Seramik heykelin izleyicisine verdiği hareket hissi, somut gölgeler ve boşlukların etkileşimi arttırmaktadır. İmgelem zihnin uzanışıdır. Bireyin bilinçli zihninin ön bilinci ile birlikte ortaya çıkan fikirler ve itkileri kabullenmesidir. Yaratıcı girişimlerde imgelem biçimle yan yana gitmektedir. Bu yönler başarılı olduğunda, başarı da imgelemen biçime verdiği kendi vitalitesini aşlamış olmasından kaynaklanmaktadır (May,2015, s. 131). Berger’e göre; bir sanat eserinde yapısal bütünlük, imgenin güçlü olmasını sağlamaktadır (2017, s.13).

Resim7: Seyhan Yılmaz

Kaynak: <https://canakkalegundem.net/2018/08/09/docent-doktordan-enfes-seramikler/> 18.06.2020

Sanatçı Seyhan Yılmaz, doğadan esinlenerek ürettiği soyut formlarını eserin yüzey hareketine kazandırdığı ritmik dalgalanmalar ile mekân- hacim ve boşluk ilişkilerinin mütemadiyen durumuyla bütünleşmektedir (Res.7). Formlarında ajur tekniği ile oluşturduğu boşlukların içsel oluşumunu ritmik ve dinamik bir anlam ile değerlendirmektedir. Şekillendirilen boşluklar, formların kütle yapısından sonra algılanmaktadır. Dikkati kütleler çekmektedir ve kütleler varlığını boşluk olmadan sağlayamamaktadır. Soyut seramik form, kütle boşluk ilişkisi ile gerilimin adeta yükselişi, izleyicisinde eseri canlı bir organik forma dönüştürmektedir. Bu esnada mekân, boşluk ve malzeme arasındaki ilişki, denge ve artarak devam eden büyüme anını göstermektedir. Her sanat eseri, kendini izleyen, gören izleyicine duyuşsal algıları yoluyla bilişsel yargısına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, sanat eseri kavramsal olmayan düşünceyi içerir ve bunu dışarıya yansıtmaktadır (San, 2010, s.122). Bilge'ye göre; bir sanat eserinde mekân, nesneyi çevreleyen evrensel mekâna ait bir parça değildir. Başlı başına bir malzemedir. Nesnenin ise yapısal bir parçasıdır ve bir hacmi aktarma yeteneğine sahiptir (1997: s.144- 145).

3. SONUÇ

Bu çalışmada, boşluğun önemi vurgulanmıştır. Tarihsel süreçte üretilmiş boşluk elemanının kullanıldığı buluntular araştırılıp, örneklendirilmiştir. Boşluk imgelemi üzerinde durulmuş, biçimin öneminden ziyade boşluğun biçiminin de önemli bir kavram olduğu ele alınmıştır. Boşluğun biçim ve arka planı ile etkileşimde olduğu vurgulanmıştır. Boşluk bir sanat yapıtında biçimin bir parçasıdır ve esas olan boşluğun anlamıdır. Yaratım sürecini belirleyen adımlar tamamlandığında yeni ifade, tayf bulunmaktadır. İlkel dönemlerden günümüze kadar, her türlü üretimde boşluğun varlığı ile karşılaşmaktadır. Sonuç olarak; nesnelerin çevreleriyle etkileşim içerisinde oldukları, sanatçıların boşluk kavramını eserlerinde kullandıkları ayrıca da önemli olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- BERGER, J. (2017). Görme Biçimleri, (Çev. Salman, Y), İstanbul: Metis Yayınları.
BİLGE, N. (1997). Modern Soyut Heykelin Doğuşu, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
LEWISON, J. (2007). Moore, İstanbul: Remzi Kitabevi.
MAY, R. (2015). Yaratma Cesareti (Çev. Oysal, A.), İstanbul: Metis Yayıncılık.
MUTLU, H.S, KANAT, S. (2017). Anadolu Çanak Geleneğinde Grafikselsel Bir Üslup: Alev'in Çanakları, İdil Dergisi 6(37), s.2607- 2620.
ÖZCAN, E.S. (2014). Göbekli Tepe, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, 30- 39.
ÖZTUNA, Y. (2008). Görsel İletişimde Temel Tasarım, İstanbul: Tibyan Yayıncılık.
SAN, İ. (2010). Sanat Eğitimi Kuramları, Ankara: Ütopya Yayınevi.
SAVAŞ, U.T. (2009). Seramik Sanatında 'Boşluk', Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 3, 105- 116.

TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN TOKSİK LİDERLİK ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Adem Yavaş

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi / Konaklama İşletmeciliği Bölümü
adem.yavas@kocaeli.edu.tr, 0000-0003-0300-2135

Birsel Tepebaşı

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Turizm İşletmeciliği ABD
birsel.tepebasi@gmail.com, 0000-0003-1941-4564

Özet

Toksik liderler yıkıcı davranışları, işlevsiz kişilikleri ve özellikleri ile bireylere, gruplara, örgütlere, topluluklara ve yönettikleri ülkelere ciddi ve kalıcı zarar veren bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı turizm öğrencilerinin toksik liderliği nasıl algıladıklarını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi Konaklama İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümlerinde öğrenim gören toplam 40 öğrenciyle, öğrenci başı ortalama 41 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Araştırma Bilişsel Haritalama Yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve veriler bilişsel haritaların analizinde kullanılan Decision Explorer programıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın en önemli bulgusu çalışanın motivasyonunu düşüren lider davranışının öğrenim görülen bölümden bağımsız olarak öğrencilerin toksik liderlik algısına en fazla etki etmesidir.

Anahtar Kelimeler: Toksik Liderlik, Bilişsel Haritalama, Turizm Öğrencileri

A RESEARCH ON TOURISM STUDENTS' PERCEPTIONS OF TOXIC LEADERSHIP

Abstract

With their disruptive behaviors, unfunctional personalities and characteristics, toxic leaders are defined as individuals who harm individuals, groups, organisations, communities and countries which they govern. The purpose of this research is to understand how tourism students perceive toxic leadership. In accordance with this purpose, the research was carried out with cognitive mapping method and 40 students who study at Kocaeli University, Faculty of Tourism, Department of Accommodation Management and Gastronomy and Culinary Arts participated the study. The average length of time taken to complete these interviews was 41 minutes per student. The data was analyzed with Decision Explorer software which is used for cognitive maps analysis. The most important finding of the research is demotivating behaviors of the leaders contributed most to the students' toxic leadership perception irrespective of the department enrolled..

Keywords: Toxic Leadership, Cognitive Mapping, Tourism Students

GİRİŞ

Toksik liderlik; tahrip edici, baskıcı, yıkıcı gibi birçok olumsuz özellikleriyle birlikte bulunduğu örgüte ağır ve kalıcı zararlar veren bir liderlik tarzıdır. Genel olarak olumsuz sonuçlara yol açan lider davranışlarını ifade eden toksik liderlik, son yıllarda birçok organizasyon için ilgi odağı haline gelmiştir (Yavaş, 2016). Bu liderlik anlayışı çalışanlarda psikolojik ve fizyolojik açıdan birçok olumsuz etki bırakmaktadır (Başar ve ark., 2016). Bunlar arasında iş yerine karşı güvenini kaybetme, sağlıksız iletişim ve iletişimi kesme, örgütsel bağlılığın zarar görmesi, işten ayrılmada artış, (Yalçınsoy ve Işık, 2018) personel verimliliğinde azalma, fayda-maliyet ilişkisinin olumsuz yönde etkilenmesi, (Schmidt, 2008) yüksek devamsızlık oranı, artan personel transferi (Yavaş, 2016) sayılabilir. Ayrıca bunlara ek olarak araştırmalarda, sadece ABD'deki şirketlerin, toksik lider davranışlarını da içeren, iş yerindeki toksisite nedeniyle yılda 200 milyar dolar zarara uğradıkları belirtilmiştir (Appelbaum ve Roy-Girard, 2007).

Literatürde liderliğin karanlık tarafını içeren çalışmalar bulunmakla birlikte bilindiği kadarıyla, turizm alanında yürütülen toksik liderlik araştırmaları hem sayı hem de derinlemesine inceleme yönünden

eksiklik arz etmektedir. Oysaki derinlemesine araştırmalarda, olayın ve olgunun bütününden çok derinine inerken, bireylerin kendi görüşlerine, beklentilerine ve tatminlerine odaklanarak daha anlamlı sonuçların elde edilmesi amaçlanmaktadır. Genellemeye yönelik olmayan kalitatif araştırmaların sonuçlarında doğru veya yanlış yoktur. Genel olarak bireyin yaşantılarıyla “şeylere” anlam kazandırmaya yönelik yapılmaktadır (Yıldırım, 1999). Tüm bu gerekçelere dayanarak turizm endüstrisinde birçok işletme için toksik bir liderle çalışmanın doğuracağı sonuçları anlayabilmek amacıyla, ileride bu endüstride çalışacak olan Turizm Fakültesi öğrencilerinin gözünden toksik liderin kim olduğunu ortaya koymaya çalışırken derinlemesine bir araştırma yürütülmesinin önemli olacağı düşünülmektedir.

1.LİTERATÜR TARAMASI

1.1.Toksik Liderlik Kavramı

Liderlerin başarılı olması için aranan özelliklerin, davranışların, yönetim biçimlerinin incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara ek olarak, liderin bulunduğu ortamı sorgulayan çalışmalar da yapılmaktadır (Koçel, 2014). Günümüzde örgüt çalışanlarının birçoğunun kötü bir liderle çalışmış olması muhtemeldir ve bu tarz liderlerin altında çalışmak oldukça hayal kırıcı sonuçlara neden olmuştur (Schmidt, 2008). Son yıllarda yapılan araştırmalarda ise (Demirdağ, 2018; Yalçınsoy ve Işık, 2018; Özer ve ark. 2017; Çetinkaya, 2017; Başar ve ark., 2016; Yavaş, 2016; Reyhanoğlu ve Akin, 2016; Uymaz, 2013; Schmidt, 2008; L.Blumen, 2005; Reed, 2004; Starks, 2003; Whicker, 1996) bu liderlik türünün daha spesifik ve detaylı tarzı öne çıkarılmaktadır. Araştırmacılar tarafından birçok olumsuz özelliğin karışımı tanımlanmış ve buna “kötü, istismarcı, narsist, karanlık, zorba, yıkıcı, toksik lider” gibi farklı isimler verilmiştir (Schmidt, 2008). Bu çalışmada liderliğin karanlık yönünü ifade eden tüm bu kavramları içinde barındıran “toksik liderlik” tanımı seçilmiştir. Toksik lider, astının kişiliği üzerinde ciddi etkileyici baskı yaratan bir tür zehirdir ve zehirlerini aşırı kontrol yoluyla yaymaktadır (Schmidt, 2008, L.Blumen, 2005, Starks, 2003).

1.2.Turizm Alanında Seçilmiş Toksik Liderlik Çalışmaları

Ariza-Montes ve arkadaşları (2017) tarafından yürütülen çalışmada konaklama sektörüne özgü çeşitli özelliklerin zorbalık salgınlının ortaya çıkmasını desteklediği ortaya çıkmıştır. Konaklama işletmelerindeki sorumlu yöneticilerin, çalışma koşullarını düzenleyerek ve destekleyici bir ortam oluşturarak iş yerindeki zorbalığın örgüte olumsuz yansımalarının azaltılabileceği öne sürülmüştür. Derleme yöntemiyle yürütülen diğer bir araştırma, turizm endüstrisinde, zorbalığa uğrayan çalışanların, zorbalık, şiddet ve cinsel tacizin olumsuz bireysel sonuçlarının turizm endüstrisiyle ilgili olumsuz bir imaj yarattığını ortaya koymaktadır (Ram, 2015). Karma yöntemin kullanıldığı başka bir çalışmada ise zorbalık davranışlarının en çok genç aşçılar tarafından yaşandığı vurgulanmıştır. Aynı zamanda zorbalık davranışının mutfak kültürünün yapışkan bir yönü olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. (Alexander ve ark., 2011) Diğer taraftan Bentley ve arkadaşları (2011) tarafından seyahat endüstrisinde gerçekleştirilen çalışmada, her on kişiden birinin zorbalık yaşadığı bulgusunun sektör için önemli bir sonuç olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın diğer bir önemli bir sonucu ise, zorbalığın olumsuz sonuçlarının sadece zorbalığa uğrayan çalışanların değil, zorbalık davranışlarına tanık olanları da etkilediğidir. Restoran sektöründe yürütülen başka bir çalışmada ise zorbalığın, iş tatmini, örgütsel bağlılık, çalışanların yaratıcı davranış algıları ve restoran yaratıcılığının dış değerlendirmeleri ile olumsuz yönde ilişkili olduğu ve tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti ile olumlu yönde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Mathisen ve ark., 2008). Yukarıda verilen araştırmaların kantitatif ağırlıklı olması itibarıyla literatürde bilindiği kadarıyla toksik liderlik kavramının “turizm endüstrisi” kapsamında derinlemesine incelenmesinin az sayıda olduğu görülmektedir. Bu nedenle de bu araştırmanın turizm endüstrisinde toksik liderlik literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3.Bilişsel Haritalama Yöntemi

Bilişsel Haritalama Yönteminin teorik temelini Kelly’nin Kişisel Yapı Teorisi (1991) oluşturmaktadır (Fuglseth ve Gronhaug, 2002; Bourne ve Jenkins, 2005; Hijortso, 2004; Yavaş, 2009; Abat, 2016). Kelly, kavramların kişisel doğasını belirtmek için "yapı" ifadesini kullanmıştır. Kelly’e göre bilgi yapıları, bireylerin çevrelerine biçim ve anlam vermek sebebiyle kullandıkları zihinsel şablonlardır (Walsh, 1995). Bilişsel haritalama, bireyin etrafındaki şeyleri algılamasında ve anlamlandırmasında tecrübelerinden faydalanarak kendi zihninde oluşturduğunu kavramlar ve bu kavramların arasındaki

ilişkilerin sistematik bir çerçevede görsel olarak incelemeye imkân sağlayan bir karar verme yöntemidir (Swan, 1995; Yavaş, 2009; Kalburan ve ark., 2018). Bilişsel haritaların oluşturulmasındaki temel amaç, karar çevresi ile ilgili derinlemesine bir bilgi sahibi olmaktır. Haritalarla birlikte bilgi sağlanırken aynı zamanda farklı yöntemlerle göz ardı edilebilecek derinliği sağlamaktadır (Yavaş, 2009).

Bilişsel haritalama yöntemiyle karmaşık sistemler kümelenerek kavramların arasındaki neden-sonuç ilişkileri tanımlanır. Bu çalışmada da bilişsel haritalama yöntemlerinden neden-sonuç haritaları kullanılmıştır. Neden-sonuç haritaları belli bir problem ile ilgili ayrıntılı bilgi elde etmeye yaradığından karar vermeye yardımcı olmada kullanışlı araçlardır (Markoczy, 1994). Yapısal olarak neden-sonuç haritalarında kavramlar tek tek birimler şeklinde gösterilirken kavramlar arasındaki ilişkiler tek yönlü oklarla gösterilmektedir (Narayanan ve Armstrong, 2005). Her kavram çifti için katılımcılar, ifade ettikleri kavramların birbirleri tarafından etkilenip etkilenmediklerini, herhangi bir etki varsa bu etkinin pozitif veya negatifliğini belirtmektedirler (Yavaş, 2009).

2.YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir durum araştırması olarak tasarlanmıştır. Araştırmada Bilişsel Haritalama Yöntemi kullanılmış olup bilişsel haritaları elde etmede basamaklı görüşme tekniği seçilmiştir. Decision Explorer programı kullanılarak oluşturulan haritalar üzerinde Merkeziyet Analizi yapılmıştır.

2.1.Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu araştırmanın amacı, turizm öğrencilerinin toksik liderliği nasıl algıladıklarını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda temel problem, turizm öğrencilerine göre toksik bir liderin hangi davranışları sergilediğini ortaya koymak; alt problem ise, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre toksik liderlik algılarının farklılaşmakta olup olmadığını belirlemektir.

2.2.Araştırmanın Önemi

Literatürde bahsedilen olumsuz etkilere ve sonuçlara bakıldığında geleceğin çalışanları olarak turizm öğrencilerinin bakış açısından toksik liderliği oluşturan davranışların ne olduğunu anlamak önemlidir. Aynı zamanda, literatür incelendiğinde bilindiği kadarıyla turizm alanındaki toksik liderlik çalışmalarının derinlemesine incelenmesinin az sayıda olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak araştırmaya katılan bazı öğrenciler görüşme esnasında hem deneyimlerinden faydalanarak hem de ileride çalışma hayatlarındaki beklentilerini ele alarak verdikleri cevaplarla toksik lideri tanımlamanın, kendilerine gelecekte rehberlik etme ve farkında olma açısından fayda sağlayacağını belirtmişlerdir.

2.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma durum çalışması olarak tasarlandığından elde edilen sonuçların benzer durumlara örnek ve deneyim oluşturması beklenmektedir. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarından genelleme yapılması beklenemez (Yıldırım, Şimşek, 2018. s.73). Aynı zamanda araştırma katılımcıların bilişsel yapılarına dayanmaktadır. Ancak, bilişsel yapılar bireylere özgü içsel süreçlerdir. Bu süreçleri görselleştiren bilişsel haritalar, katılımcıların aktardıkları kadarıyla bilişsel yapıları temsil etmeleri itibarı ile sınırlıdır (Yavaş, 2009).

2.4.Geçerlilik ve Güvenilirlik

Verilerin geçerli bir analizi ve yorumlanması için seçilen teori ile kullanılacak yöntem arasında bir uyuma ihtiyaç vardır (Fuglseth ve Gronhaug, 2002). Bu çalışmada kullanılan bilişsel haritalama yöntemi daha önce belirtildiği gibi Kelly'nin kişisel yapı teorisine dayanmaktadır. Bilişsel haritalar oluşturulurken kullanılan basamaklı görüşme tekniği ve araştırmada kullanılan yapısal analiz de bu teoriye dayanmaktadır (Yavaş, 2009). Böylece teori-yöntem-veri üçlemesindeki uyuma özen gösterilmiştir.

Haritalama sürecinde, katılımcıların tamamen kendi düşüncelerini yansıtmalarına ve herhangi bir aşamada kavramları değiştirmelerine izin verilmesi ve süreç içerisinde aktif olarak bu düzenlemelere teşvik edilmesi bilişsel haritalama yönteminin geçerliliğini artırmaktadır (Ambrosini ve Bowman,

2005, s.498). Araştırmada yapılan görüşmelerde sürekli olarak katılımcının oluşturulan görsel modeli incelemesine ve gerekli gördüğü düzeltmeleri yapmalarına imkân verilmiştir.

Haritalama sırasında araştırmacı bir yandan katılımcıyı konuşturmaya teşvik ederken ortaya çıkan kavramlara sadık kalmalı, diğer taraftan ise katılımcı kavram üretmeye zorlanmamalıdır. Ayrıca katılımcılar da sürekli olarak araştırmacının neyi kaydettiğini kontrol etmelidir. Böylece araştırmacının etkisi sınırlandırılmaktadır (Fuglseth ve Gronhaug, 2002). Araştırmada bahsedilen unsurlara uymaya özen gösterilmiş ve bunlara ek olarak basamaklı görüşme tekniğiyle uyumlu olarak katılımcıya neden ve nasıl dışında soru sorulmayarak araştırmacı etkisinden kaçınılmıştır.

2.5.Örnekleme Seçimi

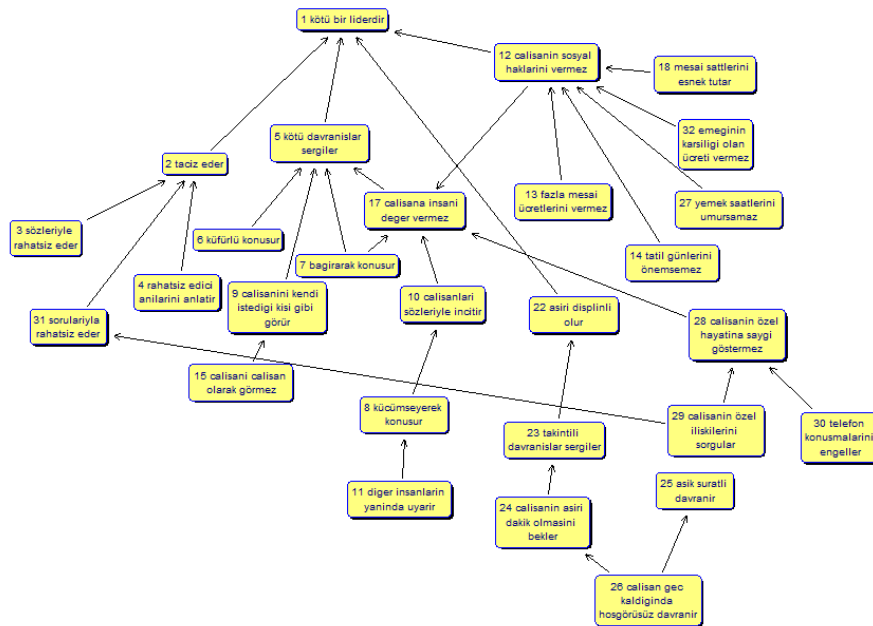
Literatür incelendiğinde bilişsel haritalama yöntemini kullanan araştırmaların örneklem sayısının genellikle düşük olduğu görülmektedir. Atasoy (2007) 3, Şahin ve arkadaşları (2006) 3, Yavaş (2009) 6, Abat (2016) 6, Ambrosini ve Bowman (2005) 7, Özen ve Ülengin (2001) 13, Johnson ve Lipp (2006) 16 katılımcı ile çalışmışlardır. Bu araştırmaya, kolayda örnekleme yöntemiyle Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde Konaklama İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümlerinde öğrenim görmekte olan 40 öğrenci katılmıştır.

Demografik verilere göre, katılımcıların %50'si kadın %50'si erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %50'si Konaklama İşletmeciliği, diğer %50'si ise Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde öğrenim görmektedir. Katılımcıların %75'i 18-22, %20'si 23-27 ve kalan %5'i 38-42 yaş aralığındadır. Katılımcıların %43'i daha önce turizm endüstrisinde çalışmışken %45'i farklı sektörlerde çalışmıştır. Ek olarak %8'i hem turizm hem de farklı sektörlerde çalışmışlardır. Katılımcılar arasından daha önce hiç iş tecrübesi bulunmayan yalnızca 2 kişi belirlenmiştir. Çalışma sürelerine bakıldığında ise katılımcıların %48'i 1 yıldan az, %18'i 1-3 yıl, %10'u 3-5 yıl, %5'i 5-7, %8'i 7-9 yıl aralığındadır. Geriye kalan %8'lik kesimin ise 9 yıl üzerinde çalışma tecrübesi bulunmaktadır. Son olarak "Daha önce toksik bir liderle çalıştınız mı?" sorusunun cevabına katılımcıların %58'i evet, %43'ü hayır cevabını vermiştir.

2.6.Veri Toplama Süreci

Görüşmeler minimum 20 dakika maksimum 85 dakika ve ortalama 41 dakika olmak üzere toplam 27 saat 36 dakika sürmüştür. Araştırmada görüşmelerin yanı sıra katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla bir anket doldurmaları istenmiştir.

Araştırmada bilişsel haritalama yöntemi öğrencilerin bilişsel yapılarını derinlemesine incelemek amacıyla kullanılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler farklı zamanlarda, katılımcıyla araştırmacının baş başa olduğu ortamda gerçekleştirilmiştir. Böylece katılımcıya başka bir katılımcının etkisinin sınırlandırılmıştır. İlk olarak katılımcıya örgütsel bağlamda "Size göre kötü lider kimdir ve hangi davranışları sergiler?" sorusu yöneltilmiştir. Belirtilen her eylem eş zamanlı olarak Decision Explorer programı kullanılarak bilgisayara girilmiştir. İkinci olarak basamaklı görüşme tekniği gereği katılımcıların ifade ettiği her eylem için "Nasıl?" sorusu sorulmuştur. Bunun amacı belirtilen eylemin nasıl gerçekleştirildiğini anlamaktır. "Nasıl" sorusuna verilen cevaplar belirtilen ilk eylemin alt kavramlarını oluşturan eylemlerdir. Katılımcının "nasıl" sorusuna verecek cevabı kalmayana dek bu süreç işlemeye devam etmiştir. Üçüncü adımda ise ilk söylenen kavramlara dönülerek "Neden?" sorusu sorulmuştur. "Neden" sorusuna verilen cevaplar ise toksik liderin bu davranışının neye neden olduğunu dolayısıyla üst kavramlara ulaşılmasını ve nihayetinde ana kavram olan "Toksik bir liderdir." sonucuna ulaştırmıştır. Katılımcıların daha fazla açıklık getiremediği ana kadar süreç devam etmiştir. Böylece bir kavrama sadece içeriği ile değil, ona atfedilen sonuçlardan ve onu destekleyen açıklayıcı kavramlar aracılığıyla da anlam verilmektedir (Eden ve Ackermann, 2004). Örnek bir haritaya Şekil 1'de yer verilmiştir.

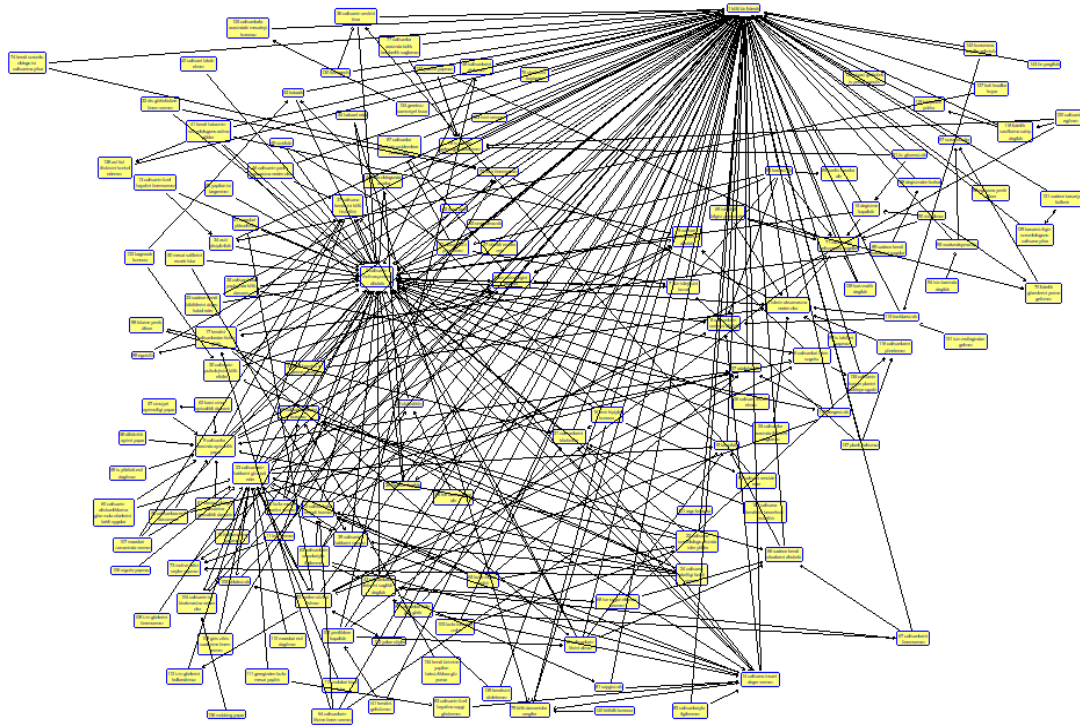

Şekil 1:Örnek Katılımcı Bilişsel Haritası

Şekil 1’de araştırmaya katılan bir katılımcının toksik liderlik algısıyla ilgili bilişsel haritası verilmiştir. Görüldüğü üzere haritada konu dâhilinde bütün eylemler, ana kavram, alt kavramlar, neden-sonuç oklarıyla birlikte “Kötü bir liderdir.” olarak sonuçlandırılmıştır.

2.7.Haritaların Birleştirilmesi

Bu araştırmada öncelikle tüm katılımcıların benzer kavramları birleştirilerek ortak bir grup modeli oluşturulmuştur. Şekil 2’de bu grup modeline yer verilmiştir. Araştırmada katılımcılar toksik liderliği oluşturan 1193 eylem üretmiştir. Farklı şekillerde ifade edilen ve tekrar eden eylemler birleştirildiğinde kavram sayısı 145’e düşmüştür. Kavramların çokluğu, karşılaştırmaların analizini zorlaştıracığından ve kavram sayısı daha fazla olan haritaların küçük haritaları yutabilme olasılığının bulunmasından ötürü, haritaların birleştirilmesinde en az ikişer kez tekrar edilmiş olan ortak kavramlar baz alınmıştır. Tekrar edilmeyen, yalnızca bir kez söylenmiş olan kavramlar dikkate alınmamıştır. Böylece bilişsel içerik sınırlandırılmıştır. Daha sonra öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler bağlamında toksik liderlik algılarının hangi noktada farklılaştığını anlayabilmek amacıyla 20 Konaklama İşletmeciliği bölümü öğrencisi ile 20 Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencisinin ifadelerini içeren ayrı iki grup modeli daha oluşturulmuştur.

Şekil 2: Tüm Öğrencilerin Ortak Haritası

3. BULGULAR

Birleştirilen haritalar üzerinden Decision Explorer programı kullanılarak Merkezîyet Analizi yapılmıştır. Böylece bir kavrama kaç kavram bağlı olduğunun görülmesi sağlanmıştır. Merkezîyet analizi haritadaki tüm kavramların nedensel bağlantılarına dayanarak modeldeki en güçlü etkiye sahip olan ifadelerin gösterilmesini sağlamaktadır (Pyrko, Dorfler, 2018). Bir kavram ne kadar merkezi ise, o kadar önemli olduğu kabul edilmektedir (Yavaş, 2016, Olekalns ve Smith, 2005). Oluşturulan grup modelleri üzerinde yapılan merkezîyet analizi sonuçları Tablo 1 ve Tablo 2’de yer almaktadır. Sonuçlarda en merkezi, dolayısıyla en önemli olan ilk beş kavram dikkate alınmıştır. Tablo 1’de tüm katılımcıların toksik liderlik ifadeleri arasındaki en önemli kavramlar tespit edilirken, Tablo 2’de Konaklama İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümleri arasındaki ortak ve farklı kavramlar ortaya konulmuştur.

Tablo 1: Grup Modeli Analiz Sonuçları

1. Çalışanın motivasyonunu düşürür. 2. Çalışanların haklarını göz ardı eder. 3. Çalışana insani değer vermez. 4. Çalışanlar arasında ayrımcılık yapar. 5. Çalışana kendisini kötü hissettirir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların öğrenim gördükleri bölümden bağımsız olarak bir lider çalışanın motivasyonunu düşürdüğünde ve çalışanların haklarını göz ardı ettiğinde toksik bir davranış sergilemiş olmaktadır. Tablo 1’de geçen 3, 4 ve 5. eylemler ise öğrenim görülen bölüme göre farklılaşmaktadır.

Tablo 2: Öğrenim Görülen Bölüme Göre Analiz Sonuçları

KONAKLAMA İŞLETMECİLİĞİ	GASTRONOMİ ve MUTFAK SANATLARI
1. Çalışanın motivasyonunu düşürür. 2. Çalışanların haklarını göz ardı eder. 3. Çalışana kendisini kötü hissettirir. 4. İşlerin aksamasına neden olur. 5. İşin verimliliğini düşürür.	1. Çalışanın motivasyonunu düşürür. 2. Çalışanların haklarını göz ardı eder. 3. Çalışanlar arasında ayrımcılık yapar. 4. Çalışana insani değer vermez. 5. Çalışan performansını düşürür.

Tablo 2’de görüldüğü üzere “Çalışanın motivasyonunu düşürür.” ve “Çalışanın haklarını göz ardı eder.” kavramları öğrenim görülen bölüm bağlamında farklılık göstermezken diğer eylemler öğrenim görülen bölüme göre farklılık göstermiştir. Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinde tüm kavramlar lider-çalışan etkileşimi ile ilgiliyken Konaklama İşletmeciliği bölümü öğrencilerinde iş ile ilgili “İşlerin aksamasına neden olur.” ve “İşin verimliliğini düşürür.” eylemleri liderin toksik olarak algılanmasında önem arz etmiştir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada Turizm Fakültesi’nde öğrenim gören Konaklama İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinin toksik liderlik algılarıyla ilgili en önem arz eden ilk beş eylem bulgularında sunulmuştur.

Başar ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan araştırmada liderliğin karanlık yüzünün çalışanlar üzerindeki psikolojik etkilere neden olduğu ortaya çıkmıştır. Bu psikolojik etkilerin içerisinde motivasyon kaybı da bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre ise öğrenim görülen bölümden bağımsız olarak toksik bir lider, en çok çalışanın motivasyonunu düşürmektedir. Dolayısıyla bu sonuç Başar ve ark. (2016)’nın araştırmasıyla uyum göstermektedir. Aynı zamanda bu sonuç Einarsen ve ark., (2007)’nin yıkıcı liderlik kavramını tanımladığı araştırmasında vurgulanan çalışanların motivasyonunu sabote etme davranışıyla da uyumludur.

Araştırmanın bulgularına göre hem ortak grup modelinde hem de öğrenim görülen bölümden bağımsız olarak ortaya çıkan en önemli ikinci kavram ise “Çalışanın haklarını göz ardı eder.” kavramıdır. Haritalar incelendiğinde öğrencilere göre bir lider çalışanların; maaşlarını zamanında vermediğinde, fazla mesai yaptırdığında, fazla mesai ücretlerini ödemediğinde, mola sürelerini kısa tuttuğunda, izin günlerini önemsemediğinde ve/veya kullandırmadığında, çalışanların haklarını göz ardı etmektedir. Bu da doğrudan çalışanın motivasyonunu düşürmektedir. Dolayısıyla öğrencilere göre lider toksik davranış sergilemiş olur.

Diğer bir bulgu olan “Çalışana insani değer vermez.” eylemi Yalçınsoy (2018) tarafından yapılan araştırma ile uyumludur. Yalçınsoy (2018) çalışana değer vermeyen liderin çalışanın örgütsel bağlılığını zayıflatacağı ve işten ayrılma niyetlerinde artış yaratacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada ise liderin çalışanlara insani değer vermemesi onları küçümsemesiyle sonuçlanmıştır. Bu davranışlar ise Çelebi ve arkadaşları (2015) ile Yavaş (2016) tarafından yapılan araştırmalarda ortaya çıkan toksik liderliğin değer bilmezlik boyutu ile açıklanmıştır. Aynı zamanda araştırmanın bulgularında çalışana insani değer vermeyen lider davranışının liderin emir kipiyle konuşmak gibi kötü davranışlar sergilemesiyle birlikte çalışanların verimini düşürerek motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemesine ve nihayetinde toksik olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Araştırma bulgularında ulaşılan diğer bir kavram olan “Çalışanlar arasında ayrımcılık yapar.” kavramı ise Pelletier (2010) tarafından yapılan araştırmada toksik liderliğin boyutları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda Başar ve ark. (2016) tarafından yapılan araştırmada ayrımcılık davranışı karanlık liderin samimiyetsiz davranış sergilediği sonucu ile örtüşmektedir. Bu araştırmada ise toksik liderin ayrımcılık yapıyor olması Konaklama İşletmeciliği öğrencilerine göre en önemli beş kavram içerisinde yer almazken Gastronomi ve Mutfak Sanatları öğrencilerine göre bu davranış üçüncü sırada önem arz etmiştir. Gastronomi ve Mutfak Sanatları öğrencilerine göre liderin çalışanlar arasında ayrımcılık

yapıyor olması çalışanın motivasyonunu ve performansını düşürmesine neden olurken ayrıca adaletsiz olduğunu göstermekte ve nihayetinde toksik olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Konaklama İşletmeciliği bölümü öğrencilerinin analiz bulgularında toksik liderin “Çalışana kendisini kötü hissettirir.” eylemi üçüncü sırada önem arz etmektedir. Konaklama İşletmeciliği öğrencilerinin grup modeli incelendiğinde liderin, çalışanların haklarını göz ardı etme ve onların fikrini almama eylemlerinin kendilerini kötü hissetmelerine ve nihayetinde toksik olarak algılanmasına neden olduğu görülmektedir. Yavaş (2016) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda bir liderin çalışanın fikrini almaması, toksik liderin otokratik yönetim davranışı boyutu ile açıklamış ve otokratik yönetim davranışına otelcilik sektöründe daha fazla rastlanılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın sonucunda elde edilen liderin çalışanın fikrini almama eylemi Konaklama İşletmeciliği bölümü öğrencilerinin ifadeleri arasında tespit edildiğinden önem arz etmektedir.

Konaklama İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinin merkezîyet analizi sonucu elde edilen ilk beş merkezî kavramı karşılaştırıldığında, konaklama işletmeciliği öğrencilerinin toksik lider algılarında görülen “İşlerin aksamasına neden olur.” ve “İşin verimliliğini düşürür.” ifadeleriyle farklılaştığı görülmektedir. Böylece Fiedler’in durumsal liderlik yaklaşımına göre konaklama işletmeciliği öğrencilerinin, liderin hem lider ile izleyici (çalışan) arasındaki ilişkilerini içeren davranışlarına hem de başarılacak işin niteliğini etkileyecek davranışlarına önem verdiği görülmüştür. Gastronomi ve Mutfak Sanatları öğrencilerinin ise lider ile izleyici (çalışan) arasındaki ilişkileri daha çok önemsedığı tespit edilmiştir.

Tüm bu bulgu ve sonuçlara dayanarak

- Turizm endüstrisi, emek yoğun özellik göstermektedir. Özellikle konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde, hizmet üreten ve sunan temel unsur insandır (Kozak ve ark., 2017 s.69). Bu nedenle çalışanın maruz kaldığı olumsuz durumlar hizmet alıcıyı da doğrudan etkilemektedir. Bu da yalnızca toksik bir lidere maruz kalmanın çalışan üzerindeki psikolojik ve fizyolojik sonuçlara değil yavaş yavaş örgütün de zehirlenmesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla ileride bu mesleği icra edecek öğrencilerin bir liderin ne yapmaması gerektiğini zihninde tanımlamasının yanında ek olarak araştırma sayesinde lider/yönetici pozisyonunda çalışmak isteyen öğrencilerin, gelecekte kendi toksik davranışlarını fark etmelerine ve eğer toksik davranışlar sergilerlerse nelere neden olabileceklerini kavramaları konusunda faydalı olabileceği düşünülmektedir.
- Turizm endüstrisinde toksik liderlik ile ilgili araştırmaların sadece lider boyutuyla değil izleyici ve kurumsal uygulamalar boyutlarıyla da çalışılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abat, E. (2010), Eğitim Yönetimi Uzmanlarının Okul Yöneticilerinin Yeterliklerine İlişkin Zihinsel Modelleri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Alexander, M., MacLaren, A., O’Gorman, K., Taheri, B., (2012), He just didn’t seem to understand the banter”: Bullying or simply establishing social cohesion?, *Tourism Management*, 33(9), 1245-1255.
- Ambrosini, V. , Bowman, C., (2005) , Reducing Causal Ambiguity to Facilitate Strategic Learning, *Management Learning*, 36(4), 493-512.
- Appelbaum, S. H. ve Roy-Girard, D., (2007), Toxins in the workplace: Affect on organizations and employees, *Corporate Governance International Journal of Business in Society*, 7(1),17-28.
- Ariza-Montes A., Arjona-Fuentes, J. M., Law, R., Han, H., (2017), Incidence of workplace bullying among hospitality employees , *International Journal of Contemporary Hospitality Management*,29(4), 1116-113.
- Atasoy, G., (2007), Using Cognitive Maps For Modeling Project Success, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Başar U., Sıgri, Ü., Basım, N., (2016), İş Yerinde Karanlık Liderlik. *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 65-76.
- Bentley, T. A., Catley B., Cooper-Thomas, H., Gardner, D., O’Driscoll, M. P., Dale, A., Trenberth, L., (2011), Perceptions of workplace bullying in the New Zealand travel industry: Prevalence and management strategies, *Tourism Management* 33(2), 351-360.
- Bourne H., Jenkins, M., (2005), Eliciting Managers’ Personal Values: An Adaptation of the Laddering Interview Method, *Organizational Research Methods*, 8(4), 410 -428.
- Çelebi, N., Güner, H., Yıldız, V., (2015), Toksik Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 249- 268.

- Çetinkaya, H., (2017), Okul Yöneticilerinin Toksik (Zehirli) Liderlik Davranışları İle Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Denizli.
- Demirdağ, S. (2018), The perceptions of academicians on organizational toxicity. *Kastamonu Education Journal*, 26(4), 1319-1334.
- Eden, C. ve Ackermann, F. (2004), Cognitive mapping expert views for policy analysis in the public sector, *European Journal of Operational Research*, 152(3), 615-630.
- Einarsen, S., Aasland, M. S. ve Skogstad, A., (2007), Destructive leadership behaviour: A definition and conceptual model, *Leadership Quarterly*, 18(3), 207-216.
- Fuglseth A.M., Gronhaug K., (2002), Theory-driven construction and analysis of cause maps, *International Journal of Information Management*, 22, 357-376.
- Hjortso, C. N., (2004), Enhancing public participation in natural resource management using Soft OR—an application of strategic option development and analysis in tactical forest planning, *European Journal of Operational Research*, 152, 667-683.
- Johnson, R. D. , Lipp, A., (2007), Cognitive Mapping: A Process to Support Strategic Planning In An Academic Department, *Group Decision and Negotiation*, 16(1), 43-60.
- Kalburan, Ç., Aydın, O., Haşıloğlu, S., B., (2018), İnternet'ten Alışveriş Faktörleri Modelinin Oluşturulması ve Bilişsel Haritalama Tabanlı Karar Verme, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 79-100.
- Kırbaç, M., (2013), Eğitim Örgütlerinde Toksik Liderlik, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Koçel, T. (2014), *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M., (2017), *Genel Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Lipman-Blumen, J. (2005), *The Allure of Toxic Leaders: Why Followers Rarely Escape Their Clutches*, Oxford: Oxford University Press.
- Markoczy, L.A. (1994), Barriers to Shared Belief: The Role of Strategic Interest, Managerial Characteristics and Organizational Factor, Doktora Tezi, St. Johns College, The University of Cambridge, UK.
- Mathisen, G., E., Einarsen, S., Mykletun, R., (2008), The occurrences and correlates of bullying and harassment in the restaurant sector, *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 59-68.
- Narayanan, V.K., Armstrong, D.J., (2005), Causal Mapping for Research in Information Technology, Hersey, PA, USA: Idea Group Publishing.
- Olekals, M., & Smith, P. L. (2005). Cognitive Representations of Negotiation, *Australian Journal of Management*, 30(1), 57-76.
- Özer, Ö., Uğurluoğlu Ö., Kahraman G., Avcı K., (2017), Study on Toxic Leadership Perceptions of Healthcare Workers, *Global Business and Management Research: An International Journal*, 9(1), 12-23.
- Pelletier, K., (2010), Leader toxicity: An empirical investigation of toxic behavior and rhetoric, *Leadership*, 6 (4), 373-389.
- Pyrko, I., Dörfler, V., (2018), Using Causal Mapping in the Analysis of Semi-structured Interviews, 78th Annual Meeting of the Academy of Management At: Chicago, IL.
- Ram, Y., (2018), Hostility or hospitality? A review on violence, bullying and sexual harassment in the tourism and hospitality industry, *Current Issues in Tourism*, 2(17), 760-774.
- Reed, G.E. (2004), Toxic Leadership, *Military Review*, July -August, 67-7.
- Reyhanoğlu, M. ve Akın, Ö., (2016), Toksik Liderlik Örgütsel Sağlığı Olumsuz Yönde Tetikler mi?, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 442-459.
- Schmidt, A.A. (2008), Development and validation of the Toxic Leadership Scale, Thesis Submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park.
- Swan, J.A. (1995), Exploring Knowledge and Cognitions in Decisions About Technological Innovation: Mapping Managerial Cognitions, *Human Relations*, 48(11), 1241-1270.
- Şahin, Ş. Ö., Ülengin, F., Ülengin, B., (2006), A Bayesian Causal Map For Inflation Analysis: The Case Of Turkey, *European Journal of Operational Research*, 175, 1268-1284.
- Uymaz, A. O., (2013). Yıkıcı Liderlik Ölçeği Geliştirme Çalışması, *İ. Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 24, 37-57.
- Walsh, J. P. , (1995), Managerial And Organizational Cognition: Notes From A Trip Down Memory Lane, *Organization Science*, 6(3), 280-321.
- Whicker, M. L. (1996). “Toxic Leaders: When Organizations Go Bad”. Westport, CT: Quorum Books.
- Wilson-Starks, K.Y. (2003). Toxic leadership, transleadership, Retrieved, 10 Haziran 2020 tarihinde, <https://transleadership.com/wp-content/uploads/ToxicLeadership.pdf> adresinden alındı.
- Yalçınsoy, A. ve Işık M., (2018), Toksik Liderlik İle Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyeti İlişisine Yönelik Bir Araştırma, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1016-1025.
- Yavaş, A., (2009), Strateji Geliştirmede Bilişsel Haritalama Yönteminin Kullanılması: Bir Uygulama, Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Yavaş, A., (2016), Sectoral differences in the perception of toxic Leadership, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 229, 267 – 276.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, A., (1999), Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.

TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK NİYETLERİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERE YÖNELİK ALGILARININ İNCELEMESİ

Adem Yavaş

Kocaeli Üniversitesi / Turizm Fakültesi / Konaklama İşletmeciliği Bölümü
adem.yavas@kocaeli.edu.tr , 0000-0003-0300-2135

Feyza Altun

Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Turizm İşletmeciliği ABD
fyzaltun@gmail.com , 0000-0002-0532-0033

Özet

Girişimcilik, risk alınarak yapılan iş yaratma faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Girişimcilik, bireylere finansal özgürlüklerini kazandırmasının yanında, ülkelere de ekonomik katkılarından ötürü yıllardır araştırma konusu olarak görülmeye devam etmektedir. Bu çalışmada mezuniyet aşamasındaki Turizm öğrencileri potansiyel girişimciler olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Turizm öğrencilerinin girişimcilik niyetleri önündeki döngüsel engelleri derinlemesine araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi Konaklama İşletmeci bölümünde öğrenim gören, girişimcilik dersini alan toplam 58 öğrenciyle öğrenci başı ortalama 48 dakika süren, görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bilişsel haritalama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve veriler bilişsel haritaların analizinde kullanılan Decision Explorer programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, sermayenin olmaması, işin konumu bilmemek ve öz güven eksikliği olmak üzere 3 kısır döngü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik Niyeti, Bilişsel Haritalama, Turizm Öğrencileri, Döngü Analizi

A RESEARCH ON TOURISM STUDENTS' PERCEPTIONS ON OBSTACLES AHEAD OF THEIR ENTREPRENEURIAL INTENTIONS

Abstract

Entrepreneurship is defined as the job creation activity by risk taking. . Besides enabling individuals financial freedom, entrepreneurship continues to be regarded as a research topic for many years due to its economic contribution to countries. In this research tourism students who are at the graduation stage has been accepted as potential entrepreneurs. The goal of this research is to analyze perceived cyclical obstacles ahead of tourism students' entrepreneurial intentions. The research was carried out with cognitive mapping method and the data was analyzed with Decision Explorer software which is used for cognitive maps analysis. In accordance with this purpose, 58 students who study at Kocaeli University Faculty of Tourism, Department of Accommodation Management participated the research. The average length of time taken to complete these interviews was 48 minutes per student. According to the results of the research, 3 vicious circles were identified: the lack of capital, not knowing the location of the start-up and lack of self-confidence.

Keywords: Entrepreneurial Intention, Cognitive Mapping, Tourism Students, Vicious Circle

1.GİRİŞ

Ülke ekonomilerine sağladığı katkılardan ve iş yaratma işlevinden dolayı girişimcilik niyeti son yıllarda araştırmacıların odaklandığı bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Mazzarol ve ark. 1999; Othman ve ark, 2009). Girişimcilik, aynı zamanda toplumların gelişmesinde önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Şimşek, 2018). Girişimcilik, risk alma, öngörü, fırsatları algılama ve erkenden harekete geçmeyi içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Çelik ve Karababa, 2018). Bu süreçte girişimciliği engelleyen faktörlerin belirlenmesi, ekonomik gelişmeye fayda sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde birçok ülkenin, kendi ekonomi ve politika planları içerisinde, girişimciliğin geliştirilmesinin ön planda tutulduğu bilinmektedir. Buna ek olarak, girişimci bireyin yenilikçi

özellikleri, toplumların gelişme ve dönüşüm sürecinde rehber niteliği taşımaktadır. Bu nedenle girişimciliğin önemi artmış ve ülkelerin, girişimciliğin özendirilmesi adına faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir (Tuğberk Tosunoğlu, 2003). Girişimciliğin öneminin artması, girişimcilik niyeti olan bireyleri etkileyen aile, psikolojik etmenler ve demografik yapı gibi faktörlerin de araştırma konusu olmasına neden olmuştur (Koh, 1995).

Ülkemize sağladığı ekonomik katkılar dikkate alındığında, teşviklerin artması ve engellerin kaldırılmasının, bacasız sanayi olarak bilinen turizm endüstrisine dinamizm kazandıracağı bilinmektedir (Yumuk, 2013). Turizm endüstrisinde küçük ölçekli işletmelerin önemli bir yerinin olması, bu alandaki genç girişimcilerin cazip fırsatlar elde edebileceği anlamına gelmektedir. Bu fırsatların değerlendirilmesi için gençlerin, KOSGEB desteklerine başvurarak, aileden maddi yardım alarak ya da uygun şartlarda kredi kullanarak sermaye oluşturabilirler (Ulama Ş. 2016).

Bu araştırmada, girişimcilik eğitimi alan, mezuniyet aşamasındaki öğrencilerin girişimcilik niyetleri önündeki en önemli engeller içerisinde, kısır döngülerin olup olmadığı araştırılmıştır. Ülkemizdeki genç istihdam oranının ise göre % 29,5' den %27,4 e gerilemesi (TÜİK, 2020), işsiz kalan gençlerin, girişimcilik kariyerine yöneldiği düşünülmektedir. TÜİK verilerine göre, yeni kurulan işletme oranlarının %13,9' dan %13'6 ya gerilediği görülmüştür (TÜİK, 2020). Bu oranların düşük olmasının, gerek ekonomiye gerekse istihdama olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, gençlerin önündeki engellerin araştırılması, bu engellere yönelik çözümler üretilmesi için önem arz etmektedir.

2. GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİK NİYETİ

Köken olarak Latince intare kelimesinden gelen girişimcilik kavramı, İngilizce de “enter- giriş” ve “pre-ilk”, “entrepre-neur” ilk girişen, başlayan anlamını taşımaktadır (Korkmaz, 2000). “*Girişimci*” kelimesini ilk kullanan Cantillon, girişimciliğin belirli bir fiyatta satın alma ve belirsiz fiyatta satış yapma riskinin taşıdığından bahsetmiş ve girişimcinin ekonomik rolüne odaklanmıştır. (Stevenson, Jarillo, 1990). *Literatürde girişimcilik adına birçok tanım yapılmıştır. Gartner in tanımına göre girişimcilik, bir takım yeni yaratılan iş ve organizasyonların oluşturulmasıdır (Gartner, 1988). Başka bir tanıma göre girişimcilik, birey ya da grubun yeni bir fikri ya da fırsatı tanımlayıp başarıyla kullandığı, zihniyet ve süreç olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2003).*

Niyet ise, motivasyon oluştursun ya da oluşturmamasın birçok ögeye karşı pozitif veya negatif yaklaşıma verilen isim şeklinde ifade edilmiştir (Kıracı, Kayabaşı 2019). Girişimcilik açısından niyet, kişinin hayalini kurduğu kendi işinin organizasyon yapısı fikrini hayata geçirmek için çaba sarf etmesi olarak tanımlanabilir. (Şimşek, 2018).

2.1. Girişimciliğin Önündeki Engeller

Literatür incelendiğinde girişimcilik niyetinin farklı değişkenler ile ele alınmış olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda sermayenin olmamasının, girişimcilik niyeti önündeki en önemli engellerden biri olduğu bulunmuştur (Peris ve ark, 2016; Eryılmaz ve Dirik, 2016; Samuel ve ark, 2013; Yılmaz ve Günel, 2011). Buna ek olarak, maliyetin yüksek olmasının, yasal kısıtlamaların varlığının, girişimcilik eğitimlerinin verilmemesinin ve risklerin bulunmasının girişimcilik niyetine engel olduğu bilinmektedir (Yılmaz ve Günel, 2011). Eryılmaz ve Dirik (2016) ise, girişimcilik niyeti önündeki engellerle ilgili yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin aile ve çevre desteğini önemseydiği sonucuna ulaşmışlardır.

Girişimci kişilik özelliklerinin, girişimcilik niyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu da bilinmektedir (Bozkurt Ö. 2013). Girişimci kişilik özellikleri; risk almak, belirsizliğe karşı tolerans, kendine güven, başarı ihtiyacı, kontrol odağı, yenilik olarak sıralanmıştır (Korkmaz, 2012, Koh,1996). Kendine güvenin, bireyin girişimcilik eğiliminde bulunmasında önemli bir faktör olduğu yapılan bir araştırmada ortaya konmuştur (İşcan ve Kaygın. 2011). Uygun ark. (2012) ise çalışmalarında kişilik özelliklerinden risk alma ve öz güvenin, girişimcilik niyeti ile arasında anlamlı ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Norton Jr. ve Moore (2006)' un, araştırmasında ise risk alma yeteneğinin

öneminden bahsedilmiş ve girişimci olanların, olmayanlara göre daha çok risk aldıklarını tespit edilmiştir (Bozkurt, Erdurur. 2013). Aynı zamanda literatürde, girişimcilik eğitimi alan öğrencilerin girişimcilik niyetinin yüksek olduğunu söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Sezer, 2013; İbicioğlu ve ark., 2010; Martyajuarlinda, Kusumajanto, 2018).

3. YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmada bilişsel haritalama yöntemi kullanış olup, haritaların elde edilmesinde basamaklı mülakat tekniği kullanılmıştır.

3.1. Nitel Araştırma

Nitel çalışmalarda, bir bireyin sergilediği davranışın nedenini araştırmak, fikir eğilimlerini ve çevresinde yaşanan her durumdan nasıl etkilendiğini anlamak amacıyla kullanılmaktadır. Nitel çalışmalarda, veriler gözlem, birebir görüşme ya da grup görüşmesi ile toplanır. Bu çalışmalarda verileri toplamak çok zaman aldığı ve fazla veri olduğundan örneklem büyüklüğü küçük alınır. Geçerlik ve güvenilirliği desteklemek adına nicel araştırmalardan bu bölümde farklılık göstermektedir (Özkara, ve ark. 2014). Nitel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalarda psikolojik ve bilişsel yapılar aynı şekilde oluşturulamayacağından, bulguları genellemek mümkün değildir. Bu nedenle nitel çalışmalar genelleme çabası içerisinde olamamaktadır. Bu araştırma yönteminin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, araştırma sonuçlarının genelleme özelliği taşımamaktadır (Yıldırım, 1999).

3.2. Bilişsel Haritalama

Bilişsel haritalama kavramının en kapsamlı tanımı; bireyin günlük yaşantısında karşılaştığı mekansal çevrede edindiği göreceli konumların ve olgusal niteliklerin kazanıldığı, depolandığı ve hatırlandığı bir dizi psikolojik dönüşümün bir araya gelmesiyle oluşan bir süreç olduğudur. Dolayısıyla, bilişsel haritalar, bütün bu sürecin her hangi bir anında elde edilen ürün olarak tanımlanabilirler (Downs, ve Stea, 1973). Eden ve Ackermann (2004)'a göre, bilişsel haritalar, eyleme yönelik kanıt oluşturma zincirleriyle beraber birbiri ile bağlantılı kavramlardan oluşmaktadır. Swan (1995) bilişsel haritayı kişinin çevresini anlamak için kullandığı kavramların ve bu kavramların arasındaki ilişkilerin içsel bir temsili olarak tanımlamaktadır. Bilişsel haritalar üç unsurdan oluşmaktadır; kavramlar, kavramlar arasındaki ilişki ve ilişkilerin gücü (Yavaş, 2009).

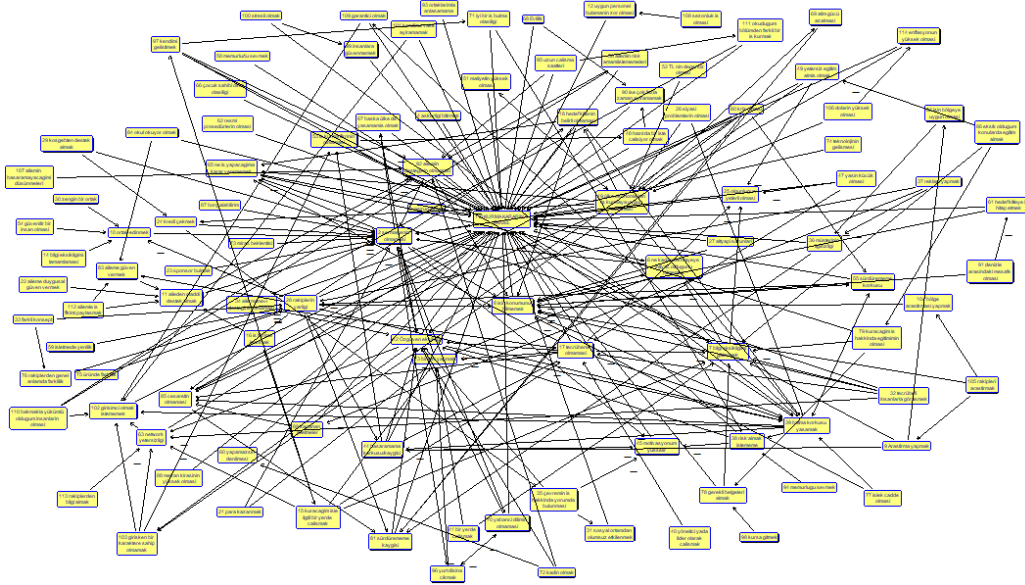
Bilişsel haritalama tekniğinin, bilişsel yapıları, bireylerin veya grupların problem alanını yorumlamak ve sistemlerini ortaya çıkarmak için yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Siau and Tan 2005). Bilişsel haritalar, semantik harita, kavram haritaları ve neden- sonuç haritaları olmak üzere üçe ayrılır (Yavaş, 2009). Bu araştırmada neden-sonuç haritaları kullanılmıştır.

Neden sonuç haritaları, kavramları birbirine bağlayan bir grafik olarak tanımlanmaktadır (Bowman ve Ambrosi (2005). Bu haritalar, belirli bir problem alanı hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bilgi edinmeye yaradığından, karar vermek adına kullanışlı araçlar olarak bilinmektedir. Aynı zamanda kullanıcıya, problemleri ve olası sebepleri belirlemede, belirli bir sistem için kritik noktaların tespit edilmesinde, istenmeyen sonuçları açığa çıkartma ve risk azaltmada, strateji oluşturmada ve karışık bir sistem içindeki neden-sonuç ilişkilerini öğrenmede yardımcı olmaktadır (Abat 2010). Bilişsel haritalama yöntemi her ne kadar farklı uygulama çeşitlerine sahip olsa da bu haritalama biçimi “kişisel yapı teorisi” ne dayanmaktadır (Eden, Ackermann, 2004). Kelly tarafından geliştirilen kişisel yapı teorisi temeli; “*kişi dünyayı ona yüklediği anlamların terimleriyle algılar*” dır. Kişisel yapıların oluşmasında kavramlar, algılar ve davranışlar ön plandadır (Aztekin, 2012: s:662).

3.3. Veri Toplama

Veriler bilişsel haritalama yöntemi kullanılarak toplam 58 öğrenci ile yapılan basamaklı mülakat tekniği ile toplanmıştır. Veriler, minimum 15 dakika, maksimum 130 dakika olmak üzere katılımcı başına ortalama 48 dakika süren görüşmeler ile yüz yüze toplanmıştır. Katılımcılara ilk olarak “girişimcilik niyetinin önündeki engeller nelerdir?” sorusu yönlendirilmiştir. Ardından ifade edilen her kavram ve olgu arasındaki bağlantıyı kurmak için “neden?” ve “nasıl?” soruları ile katılımcılar derine inmeye teşvik edilmiştir. Haritalar oluşturulurken, 10 dakikada bir katılımcıya, haritasında düzeltme, ya da çıkartma yapabileceği hatırlatılmıştır. Ardından elde edilen haritalarda benzer olan kavramlar bir

ifade atında toplanmış ve birleştirilmiş yeni kavramlar elde edilmiştir. Yalnızca bir kişinin ifade ettiği kavramlar ise tek kavramlar olarak tanımlanmıştır. Elde edilen birleştirilmiş kavramlar ile haritalar, orijinaleri saklı tutularak yeniden düzenlenmiştir. Analizlerin yapılabilmesi adına birleştirilen kavramlardan oluşan (en az 2 katılımcının ifade ettiği) ortak bir harita oluşturulmuştur. Oluşturulan ortak harita görseli Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Tüm Öğrencilerin Ortak Haritası

3.4. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi Konaklama İşletmeciliği bölümünde öğrenim gören ve girişimcilik dersi alan 8. yarıyıl öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan toplam 58 öğrenciden 32’si kadın (%55,2), 26’sı (%44,8) erkektir. Katılımcıların %52,6’sı 18-22, %47,4’ü 23-27, yaş grubundadır. 5 yıl içinde girişimcilik niyeti olan öğrencilerin sayısı 35 (%61,4) iken, 5 yıl içinde girişimcilik niyeti olmayanlar ise 22 (%38,6)’dır. Araştırmaya katılan öğrencilerden 2’ sinin daha önce bir işletme kurduğu görülmektedir. Öğrencilerin %39’ unun ailesinde girişimci varken, %61’ inde ise yoktur.

58 kişi ile yapılan görüşmelerde toplam 1197 kavram elde edilmiştir. Bu kavramlar içerisinde en az 2 kişi tarafından tekrarlanmış olan 729, sadece 1 kişi tarafından söylenmiş olan ise 468 kavram bulunmaktadır. 729 kavram içerisinde benzer kavramların birleştirilmesi sonucunda 108 yeni kavram oluşturulmuştur.

3.5. Geçerlik, Güvenirlik ve Sınırlılıklar

Bilişsel haritalama yönteminde Jenkins (1998)’e göre geçerliliğe en uygun yaklaşım, “katılımcının kendisi için yanıtın belirgin ve anlamlı bir şekilde olmasına izin verilmiş olması”dır (Bowman, Ambrosini, 2005. Yavaş, 2009). Araştırmacının etkisinin sınırı tutulması ile çalışmanın güvenilirliğini sağlanmıştır. (Yavaş, 2009) Katılımcı bu aşamada kavram üretmeye zorlanmamıştır. Araştırmacı etkisi, tek bir soru sorma, ‘neden’ ve ‘nasıl’ sorularıyla sınırlandırılmıştır ve katılımcı kavram üretmeye zorlanmamıştır. Haritanın aynı ekran üzerinden takibinin yapılması sağlanarak, katılımcının istediği an, istediği değişikliği yapabilmesi sağlanmıştır. Haritalama süreci katılımcının, “bu harita fikirlerimi yansıtıyor” onayı altına kadar devam etmektedir.

Haritalar, katılımcıların ürettiği kavramlar neticesinde oluşan bilişsel yapılar ile sınırlıdır (Yavaş, 2009). Araştırmada bilişsel içerik sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni, 58 haritada bulunan kavram ve bağlantıların çok olması, büyük haritaların küçük haritaları yutma olasılığının bulunması ve karşılaştırılmalı analizlerin zorlaşması olarak açıklanabilir. Bu yüzden analizlerin gerçekleştirildiği

haritalarda en az 2 kişi tarafından ifade edilen kavramlar dahil edilmiş, 1 kişinin ifade ettiği kavramlar analiz dışında bırakılmıştır. Görüşmeler sonucunda oluşturulan haritaların bir örneği Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2: Örnek Bilişsel Harita

Şekil 2’deki haritada “iş kurma kararına engel” olarak gördüğümüz baş kavram, en altta bulunanlar ise kuyruk kavramlar olarak adlandırılmaktadır. Altta bulunan kavramların her biri okun gittiği kavrama neden olmaktadır.

3.6. Analizler

Araştırma verileri üzerinde ilk yapılan analiz merkeziyet analizidir. Merkezi olan kavramlar harita içerisinde önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir (Olekalns & Smith. 2005; Heradstveit and Narvesen. 1978). Bu analiz bir aracı analiz olarak kullanılmış ve çıkan en önemli 5 kavram seçilmiştir. Bu kavramlar tek tek ele alınarak, kendisine doğrudan bağlı olan kavramlar tespit edilmiş ve bu sınırlar içerisinde döngü analizi yapılmıştır. Döngüler, okların yönüyle alakalı kavramların birbirlerini geri beslemesiyle ilgilidir ve sorunun ne kadar karmaşık olduğunu ölçmede yardımcı olmaktadır (Eden, 2004).

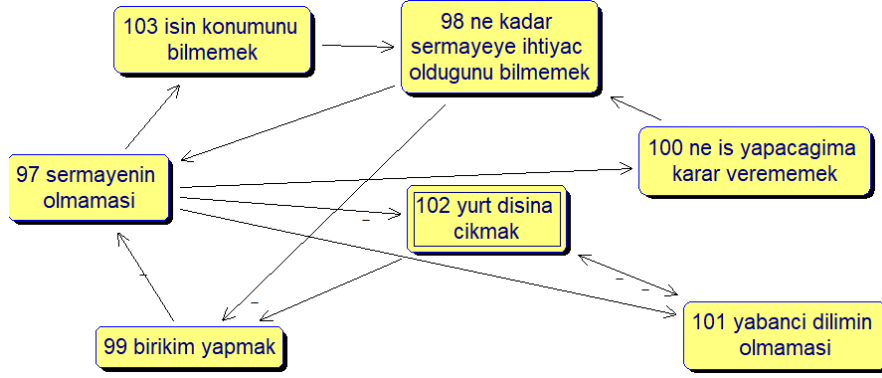
4. BULGULAR

Şekil 1’ de bulunan büyük harita üzerinde yapılan merkeziyet analizi sonucunda çıkan en merkezi 5 kavram sırasıyla Tablo 1 ‘ de verilmiştir.

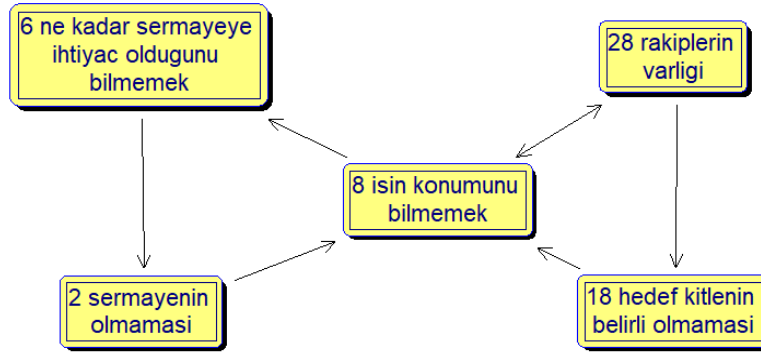
Tablo 1: Merkeziyet Analizi

1.	Sermayenin Olmaması
2.	Batma Korkusu Yaşamak
3.	Özgüven Eksikliği
4.	İşin Konumunu Bilmemek
5.	Rakiplerin Varlığı

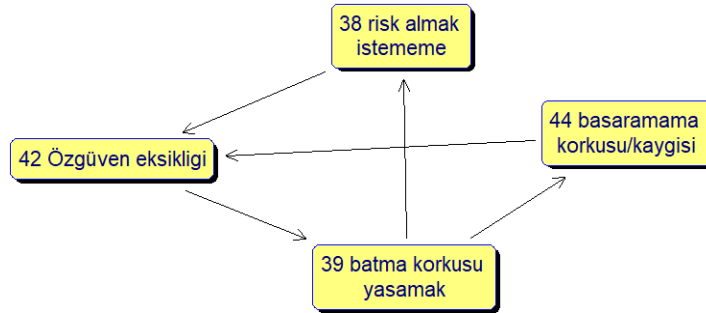
Merkeziyet analizi sonucunda haritada en önemli olarak nitelendirilen kavramlar sırasıyla; sermayenin olmaması, batma korkusu yaşamak, öz güven eksikliği, işin konumunu bilmemek ve rakiplerin varlığı olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin girişimcilik niyetinin önünde algıladığı 105 engel içinde bu 5 kavram en önemli 5 engel olarak tespit edilmiştir. Ardından en merkezi kavramlara direkt olarak bağlı olan kavramlarla yeni haritalar oluşturulmuştur. Bu haritalar üzerinden döngü analizi yapılarak kısır döngüler elde edilmiştir. Elde edilen kısır döngüler içerisinde en fazla olan döngü alınmış ve toplamda 3 döngü elde edilmiştir. Bunlar; sermayenin olmaması, işin konumunu bilmemek ve öz güven eksikliği olarak adlandırılmıştır. Döngülerin adlandırılması, en fazla bağlantıya sahip olan kavram göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3: "Sermayenin Olamaması" Döngüsü - Ana Döngü 1

Şekil 4: "İşin Konumunu Bilmemek" Döngüsü - Ana Döngü 2

Şekil 5: "Özgüven Eksikliği" Döngüsü - Ana Döngü 3

Bulgulara göre araştırmada, sermayenin olamaması döngüsünde 5, işin konumunu bilmemek döngüsünde 3 ve öz güven eksikliği döngüsünde 2 olmak üzere toplam 10 döngü olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; bireyin öz güveninin yüksek olmaması batma korkusu yaşamasına neden olurken, yaşanan batma korkusunun basaramama korku/kaygısına neden olduğu, basaramama korku/kaygısının ise öz güven eksikliği ile sonuçlandığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda, bu döngüde bulunan öz güven eksikliği ve batma korkusu yaşayanın, araştırmadaki girişimcilik niyeti önündeki en önemli engeller listesinde yer alması, oluşan diğer döngüler arasında önem teşkil etmektedir. Döngülerin tamamı tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2: Döngüler

ANA DÖNGÜ	DÖNGÜ	KAVRAM	→	KAVRAM	→	KAVRAM	→	KAVRAM	→	KAVRAM
1	1	sermayenin olmaması	→	işin konumunu bilmemek	→	ne kadar sermayeye ihtiyaç olduğunu bilmemek	→	birikim yapmak	→	sermayenin olmaması
1	2	sermayenin olmaması	→	işin konumunu bilmemek	→	ne kadar sermayeye ihtiyaç olduğunu bilmemek	→	sermayenin olmaması		
1	3	sermayenin olmaması	→	ne iş yapacağıma karar verememek	→	ne kadar sermayeye ihtiyaç olduğunu bilmemek	→	sermayenin olmaması		
1	4	sermayenin olmaması	→	yurt dışına çıkmak	→	birikim yapmak	→	sermayenin olmaması		
1	5	yurt dışına çıkmak	→	yabancı dilimin olmaması	→	yurt dışına çıkmak				
2	6	sermayenin olmaması	→	işin konumunu bilmemek	→	ne kadar sermayeye ihtiyaç olduğunu bilmemek	→	sermayenin olmaması		
2	7	işin konumunu bilmemek	→	rakiplerin varlığı	→	hedef kitlenin belli olmaması	→	işin konumunu bilmemek		
2	8	işin konumunu bilmemek	→	rakiplerin varlığı	→	işin konumunu bilmemek	→			
3	9	öz güven eksikliği	→	batma korkusu yaşamak	→	risk almak istememe	→	öz güven eksikliği		
3	10	öz güven eksikliği	→	batma korkusu yaşamak	→	başaramama korkusu/kaygısı yaşamak	→	öz güven eksikliği		

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Dünyada gelişmiş olan ülkelerin girişimciliğin geliştirilmesi adına, eğitimler ve sosyal mecralar aracılığıyla çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Girişimcilik her geçen gün daha fazla önemsenir ve tanımı genişlerken bireylerin kendi işini kurmalarındaki “niyet” ve “girişimcilik ruhuna sahip hissetme” nin önemi de artmaktadır (İrmiş, Barutçu. 2012). Girişimciliğin ekonomiye farklı açılardan faydası olurken, sosyal anlamda kalkınmaya da katkıda bulunduğu bilinmektedir (Türkeş 2017; Uluyol, 2013).

Bu araştırma, Kocaeli Üniversitesi Turizm Fakültesi Konaklama İşletmeciliği bölümünde öğrenim gören ve girişimcilik dersi alan toplam 58 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir ve öğrencilerin girişimcilik niyetleri önündeki en önemli engeller içerisinde, kısır döngülerin olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrencilerin girişimcilik niyetleri önündeki engellerde en önemli 5 engelin sırasıyla; sermayenin olmaması, batma korkusu yaşamak, özgüven eksikliği, işin konumunu bilmemek ve rakiplerin varlığı olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, sermayenin olmaması, işin konumu bilmemek ve öz güven eksikliği olmak üzere 3 kısır döngü tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, sermayenin olmamasının, öğrenciler tarafından girişimcilik niyeti önündeki en önemli engellerden biri olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar olduğu görülmüştür (Peris ve ark. 2016; Eryılmaz ve Dirik, 2016; Soliman, 2011; Mureithi, 2010). Bu çalışmada ise sermayenin olmaması, girişimcilik niyeti önündeki en önemli engellerden biri olarak bulunmuş ve aynı anda birden fazla döngüye neden olduğundan haritada önemli bir konumda olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda sermayeye erişim eksikliğinin, öğrenciler tarafından girişimcilik niyetine engel olduğu tespit edilen çalışmalar bulunmaktadır (Fatoki ve Chindoga, 2011; Sindambiwe ve Mbabazi, 2014). Eğlenmek ve para biriktirmek gibi nedenlerden ötürü seyahatlerde bulunmasının her genç tarafından popüler olarak gerçekleştirilen bir eylem haline dönüştüğü bilinmektedir (Lin ark. (2012). Bu araştırma bulgularına göre ise, öğrenciler yurt dışına çıkmayı

yabancı dil öğrenmenin yanı sıra, birikim yapma ve böylece gerekli sermayeyi oluşturabilmede bir araç olarak görmektedirler.

Uygun ve ark.(2012)' nın yapmış olduğu araştırmada, kişilik özelliklerinden risk alma ve öz güvenin, girişimcilik niyeti ile arasında bir ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir araştırmada ise öz güven eksikliğinin girişimcilik niyeti önündeki engellerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Giacomin ve ark. 2011). Bu çalışmada ise, öğrencilerin risk almak istememeleri ile öz güven eksikliği yaşamaları arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğu ve risk almak istemeyen öğrencilerin derinde batma korkusu yaşadığı, batma korkusuna ise öz güven eksikliğinin neden olduğu ve bunun da risk almak istememeyi arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Bireyin başarısızlık korkusunun yüksek olması, girişime başlama kararını engelleyici bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Li, 2011). Yapılan araştırmalarda başarısızlık korkusunun girişimcilik önünde bir engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Samuel ve ark. 2013; Akpınar ve Küçüköksel, 2015; Karadeniz, 2014, GEM). Bu çalışmada ise, öz güven eksikliği ile batma korkusu yaşamalarının arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğu ve batma korkusunu yaşanmasının ise başaramama korkusu/kaygısına neden olduğu ve bunun da öz güven eksikliğini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Diğer bir bulgu ise, öğrencilere göre işin konumunun bilinmemesinin hangi rakiplerin var olduğunu bilememelerine neden olurken, rakiplerin varlığı ise hedef kitlenin belirli olmamasına, hedef kitlenin belirli olmaması ise tekrar işin konumunun bilinmemesine neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda, öğrencilerin girişimcilik niyeti önündeki en önemli engellerin kendi içerisinde birbirini besleyen kısır döngülerin olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında birbirini besleyen bu kısır döngülerin kırılması adına aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

- Araştırmada en fazla döngüye neden olan sermayenin olmaması engelinin ortadan kaldırılması için, girişimcilik eğitimlerinde sermayeye ulaşma yollarının sadece birikim yapmakla sınırlı olmadığını daha detaylı açıklanmasının (KOSGEB destekleri vb.), öğrencilerin melek yatırımcılar gibi alternatif sermaye araçları ile buluşturulmasının, inkübatör ziyaretleri gibi etkinliklere dahil edilmesinin döngünün kırılmasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sermayenin olmaması döngüsünün kırılması, haritada bulunan diğer önemli kavramların oluşturduğu döngülerin de ortadan kaldırılmasına neden olacaktır.
- Öğrencilerin batma korkusu ve başarısızlık kaygısı ile ilgili olarak sadece başarılı girişim kurucuları ile değil başarısızlıkla sonuçlanan girişimlerin kurucuları ile çeşitli etkinlikler çerçevesinde (başarısızlık zirvesi vb.) buluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Gelecek çalışmalarda, girişimcilerin algıladıkları engeller arasındaki neden sonuç ilişkilerinin ve bunların oluşturduğu kısır döngülerin araştırılmasının önem arz edeceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abat, E. (2010), Eğitim Yönetimi Uzmanlarının Okul Yöneticilerinin Yeterliklerine İlişkin Zihinsel Modelleri, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ambrosini, V. and Bowman, C. (2005), Reducing Causal Ambiguity to Facilitate Strategic Learning. *Management Learning*, 36(4), 493–512.
- Ayhan Başer D., Kahveci R., Aksoy H., Döner P., Kasım İ., Şencan İ. Ve Özkara A., (2014), Tip 2 Diyabetli Hastaların Aile Hekimiyle İletişimi ile İlgili Görüş ve Deneyimleri: Kalitatif Çalışma, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36, 495-502.
- Aztekin, S. (2012), Determining The Understandings About The Limit Subject İn Mathematics By Using Repertory Grid Technique, *International Online Journal Of Educational Sciences*, 4(3), 659-671
- Bozkurt Ö.Ç ve Alparaslan A.M. (2012), Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler İle Girişimcilik Eğitimi: Girişimci Ve Öğrenci Görüşleri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 7-28.
- Bozkurt, Ö.Ç. ve Erdurur, K., (2013), Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerinde Bir Araştırma, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2) 57-78.
- Cooper, A. C. (1981), Strategic Management: New Ventures And Small Business, *Long Range Planning*, 14(5), 39–45.

- Çelik, M ve Karababa, A.G. (2018), Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(1), 57-67.
- Dodge, M, Kitchin, R and Perkins C. (2011), The Map Reader: Theories of Mapping Practice and Cartographic Representation. Originally published in 1973: Chapter 1 in Roger M. Downs and David Stea (eds) *Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior*, Aldine Press, Chicago, 8-26
- Eden, C. and Ackermann, F. (2004), Cognitive Mapping Expert Views For Policy Analysis In The Public Sector, *European Journal Of Operational Research*, 152(3): 615-630
- Evidence. (2003), The Commission's Green Paper: Entrepreneurship In Europe.
- Fatoki, O. Chindoga, L. (2011), An Investigation into the Obstacles to Youth Entrepreneurship in South Africa. *International Business Research*. 4(2), 161-169.
- Gartner, W.B. (1988), Who Is An entrepreneur?, Is The Wrong Question, *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32
- Giacomin, O., Janssen, F., Pruett, M., Shinnar R.S., Llopis F. v Toney B. (2011), Entrepreneurial intentions, motivations and barriers: Differences among American, Asian and European students, *Int Entrep Manag J*, 7, 219-238.
- Halıcı, E. (2005), Girişimcilik Ve Teknoparklar: Girişimciliğin Eski Ve Yeni Yüzü. Çağrılı Bildiri
- Ismail, M., Khalid, S.A., Othman, M. and Jusoff, K. (2009), Entrepreneurial intention among Malaysian undergraduate,. *International Journal of Business and Management*, Vol. 4, No. 10, pp 54-60.
- İbicioğlu H., Taş S ve Özmen İ. (2010), Üniversite Eğitiminin Girişimcilik Düşüncesinin Değişimine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 53-75.
- Karadeniz, E. (2014). Türkiye' de ve Bölgelerde Girişimcilik. GEM. 1-147.
- Kaygın, E. İşcan, Ö. F (2011), Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(2). 443-462
- Kıracı H., Kayabaşı, A. (2019), Gençlerin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Iv. International Entrepreneurship, Employment And Career Congress. Ss. 367-376
- Koh, H. C. (1995), Factors Associated With Entrepreneurial Inclination: An Empirical Study Of Business Undergraduates In Hong Kong. *Journal Of Small Business & Entrepreneurship*, 12(2), 29-41.
- Koh,H.C. (1996), Testing hypotheses of entrepreneurial characteristics A study of Hong Kong MBA students, *Journal of Managerial Psychology*. 11(3), 13-25.
- Korkmaz, O. (2012), Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, (14) 2, 209-225.
- Korkmaz, S. (2000), Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), ss.163
- Kucukgoksek C.N., ve Akpınar, T. (2015), Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Algısı ve Girişimciliği Engelleyen Sebepler, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, (1)1, 13-19.
- Mazzarol, T., Volery, T., Doss, N. and Thein, V. (1999), Factors influencing small business start up, *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, Vol. 5, No. 2, pp 48-63.
- Mureithi, M. (2010), Barriers and facilitators of youth entrepreneurship in the tourism sector in South Africa, Gordon Institute of Business Science University of Pretoria.
- Naktiyok A. ve Timuroğlu M.K., (2009), Öğrencilerin Motivasyonel Değerlerinin Girişimcilik Niyetleri Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (23) 3
- Rio-Rama De La Cruz Del, Peris- Ortiz M. Alvarez-Garcia M. Rueda-Ergot C. (2016), *Portekiz'deki Üniversite Öğrencilerine Girişimcilik Niyetleri Ve Girişimcilik Eğitimi*. *Technol Innov Educ* 2(7)
- Sezer, C. (2013), Girişimcilik Kariyerine Yönelim Nedenleri ve Girişimcilik Dersinin Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi: KTMÜ Örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 63-86.
- Sindambiwe P. and Mbabazi D. (2014), Triad problematic of youth entrepreneurship: Voices from University Students, *International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies*. 1(6),462-476.
- Soliman, M.D. (2011), Entrepreneurial Intention Among Tourism Undergraduate Students In Egypt. *Tourism Analysis*, 16, 471-481.
- Stevenson, H. H. and Jarillo, J. C. (2007), A Paradigm of Entrepreneurship: *Entrepreneurial Management**. *Entrepreneurship*, 155-170. (Originally published in *Strategic Management Journal*, 1990, 11(5): 17-27. Reprinted by permission of John Wiley & Sons, Ltd.)
- Şimşek, Y. (2018), Toplumsal Cinsiyet Rol Algıları Ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki: Kafkas Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi . Kafkas Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
- Tuğberk Tosunoğlu B. (2003), Girişimcilik ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişme Sürecinde Girişimciliğin Yeri, Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Ulama, Ş. (2016), Turizm Lisans Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği, *International Conference On Eurasian Economie*, 741.

- Uygun M. Mete S. Güner E.(2012), Genç Girişimci Adayların Girişimcilik Eğilimi Ve Girişimcilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler, *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 145-155.
- Yavaş, A. (2009). Strateji Geliştirmede Bilişsel Harita Yönteminin Kullanılması: Bir Uygulama, *Doktora Tezi*, Kocaeli Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı.
- Yıldırım, A. (1999), Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Eğitim ve Bilim*, 23,7-12.
- Yılmaz, B. S ve Günel Ö.D, (2011), Üniversite Eğitimi ve Girişimcilik: Bireyleri Girişimciliğe Yönlendiren Etkenler Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, Sayı:26
- Yumuk, G. (2013), Turizm Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğitimlerinin Girişimcilik Eğilimlerine Etkisi, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 2(2), 96-120.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). Girişimcilik Haber Bülteni, Mart, sayı: 33664, 21.06.2020 tarihinde <http://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33664> adresinden alındı.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). Girişimcilik Haber Bülteni, Mart, sayı: 33787, 21.06.2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33787> adresinden alındı.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). Girişimcilik Haber Bülteni, Mart, sayı: 33786, 21.06.2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33786> adresinden alındı.

COVID-19’UN EN ÇOK ETKİ ETTİĞİ ÜLKELERİN SOSYOEKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ: GENEL BİR BAKIŞ

Gizem Köse

Düzce Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sağlık Yönetimi Bölümü
kosegizem12@gmail.com

Ufuk Çifci

Düzce Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Mühendisliği Bölümü
ufuk.cfc90@gmail.com

Arif Özkan

Kocaeli Üniversitesi / Teknoloji Fakültesi / Biyomedikal Mühendisliği Bölümü
arif.ozkan@kocaeli.edu.tr

Özet

Teknolojinin bu denli geliştiği ve dijitalleşmenin en üst düzeyde olduğu 21. yüzyılda Koronavirüs pandemisi (COVID-19) Dünyamızı her alanda oldukça etkilemiş ve var olan düzende büyük bir değişimin gerçekleşmesine sebep olmuştur. Gerçekleşen bu değişimleri ele alan çalışmamız kapsamında pandemi sürecinin yarattığı sosyal ve ekonomik etkileri ortaya koyacak genel bir çerçeve sunulmuştur. Bu kapsamda COVID-19’un ekonomiye olan etkileri ile birlikte bu etkilerin sosyal hayatta yarattığı değişim ve dönüşüm ele alınmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında COVID-19 hakkında yayınlanan makaleler üzerine araştırma yapılmış ve belirli kriterler eşliğinde karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı pandeminin etkilerini gözler önüne sermek ve tüm araştırmacıları bu konuda çalışma yapmaya davet etmektir. Küresel çapta yaşam kalitemize ve sağlığınıza etki eden COVID-19 hakkında yapılabilecek her tür çalışma literatüre katkı sağlayacak ve gerek ülke gerek bireysel anlamda bilinç düzeyinin yükselmesi ile çözüm politikaları üretmemizde yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Koronavirüs, Pandemi, Sosyoekonomi

SOCIOECONOMIC ANALYSIS OF THE COUNTRIES MOST AFFECTED BY COVID-19: AN OVERVIEW

Abstract

In the 21st century, when technology has developed so much and digitalization is at the highest level, the Coronavirus pandemic (COVID-19) has affected our world in every area and caused a great change in the existing order. Within the scope of our study dealing with these changes, a general framework is presented to reveal the social and economic effects created by the pandemic process. In this context, together with the effects of COVID-19 on the economy, the changes and transformations created by these effects in social life were discussed. In addition, research was made on articles published about COVID-19 and comparisons were made in the light of certain criteria. The purpose of this study is to reveal the effects of the pandemic and invite all researchers to study on this subject. Any work that can be done about COVID-19, which affects our quality of life and our health on a global scale, will contribute to the literature and will help us to create solution policies by increasing the level of consciousness both in the country and individually.

Keywords: Pandemic, Coronavirus, COVID-19, Socioeconomics

1. GİRİŞ

Pandemi kelime anlamı olarak eski Yunan dilinde “tüm insanlar” ifadesi ile kullanılmaktadır. Uluslararası sınırları ve hatta kıtaları aşan, dünya geneline yayılan enfeksiyon hastalıklar *pandemi* olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün açıklamasına göre ise pandemi mevsimsel olmayıp hızlı bir şekilde yayılan ve insanların immünolojik dirence sahip olmadığı enfeksiyon hastalıklardır (Özkoçak et al., 2020; Qiu et al., 2017).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nın yaptığı tanıma göre bir durumun pandemi olarak kabul edilmesi için taşınması gereken belli üç şart bulunmaktadır. Bu şartlardan ilki nüfusun daha önce maruz kalmadığı yeni bir hastalığın ortaya çıkması gerekliliği, ikincisi hastalığa sebep olan faktörün insanlara bulaşarak nüfus genelinde bir tehlikeye yol açması ve üçüncüsü ise bu faktörün nüfusta kolayca ve hızlı bir şekilde sürekli olarak yayılmasıdır. Bu açıklamadan görüleceği üzere bir durumun, hastalık veya tıbbi bir durum olabilmekle beraber, yalnızca yaygın bir şekilde görülüyor olması ve çok fazla sayıda kişinin ölümüne yol açması pandemi olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir. Durumun pandemi olarak nitelendirilebilmesi için aynı zamanda bulaşıcı olması da gerekmektedir. Bu noktada kanser örneğini vermek yerindedir. Kanser çok fazla sayıda insanın ölümüne sebep olan bir hastalıktır fakat bu hastalık bulaşıcı olmadığından dolayı pandemi olarak değerlendirilmemektedir (*Pandemi - Vikipedi*, n.d.).

Otoriteler ciddi boyutlara ulaşabilen ve Dünya'yı etkisi altına alma potansiyeline sahip olan pandemi süreçlerinin yönetiminde mevcut kaynaklarını en etkili şekilde kullanmak üzere stratejiler geliştirmektedir. Bu süreç içerisinde geliştirilen stratejiler ve alınan önlemler çerçevesinde bireyler de tüm sosyal hayatlarını ve alışkanlıklarını yeniden şekillendirmektedir. Değişen çalışma koşulları başta olmak üzere yaratılan yeni düzende ekonomik bağlamda da olumsuzluklar yaşanmakta, bireyler mevcut gelir kaynaklarını veya yatırımlarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmaktadırlar.

COVID-19'un sağlık alanındaki etkilerine yönelik çalışmalar WHO tarafından yürütülürken ekonomik etkisi de göz önüne alındığı zaman OECD, FED, IMF, ILO ve Dünya Bankası gibi kurumlar başta olmak üzere bilim insanları ve araştırmacılar eşliğinde belirli çalışmalar yürütülmektedir (Şanlı, 2020).

2. COVID-19 ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Çin'in Hubei Eyaleti, Wuhan Belediye Sağlık ve Sağlık Komitesi tarafından 31 Aralık 2019 tarihinde, 27 pnömoni vakası bildirildikten sonra "Wuhan'da Pnömoni Bildirimi" yayınlanmıştır (WHO, 2020b). Bunun ardından Ocak 2020'de ise özel bir medya kanalı aracılığı ile uzman bir grup tarafından nedeni bilinmeyen viral pnömoni yeni bir tür Koronavirüs (CoV) şeklinde tanımlanmıştır (Xinhuanet, 2020). Ve açıklanan bu yeni virüs ile birlikte insanları enfekte eden yedinci CoV tanımlanmış oldu (WHO, 2020a). Fakat yalnızca 21. yüzyıl değerlendirildiğinde 2002 ile 2003 yılları arasındaki Şiddetli Akut Solunum Sendromu Koronavirüsü salgını (SARS-CoV) ile 2012'de Orta Doğu Solunum Sendromu Koronavirüsü'nden (MERS-CoV) sonra insanları üçüncü kez enfekte etmiştir (Bruinen de Bruin et al., 2020; Perlman, 2020). 31 Ocak 2020'de mevcut durum Dünya Sağlık Örgütü tarafından uluslararası çapta endişe gerektiren halk sağlığı acil durumu olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020c). Acil durum ilanının ardından yine Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Şubat 2020'de hastalığa neden olan virüsün Koronavirüs hastalığı-2019 (COVID-19) olarak adlandırılacağını duyurmuştur (Wang & Wang, 2020). COVID-19 öksürük, ateş ve nefes darlığı gibi semptomlar ile kendini gösterebilir ve buna ek olarak balgam üretimi, kas ağrısı ve boğaz ağrısına da sebep olabilir. Olgular genellikle hafif semptomlarla sonuçlanırken çeşitli kronik rahatsızlığı olan insanlarda organ yetmezliği ile sonuçlanabilir (Yanardağ & Selçuk, 2020).

COVID-19 ilk olarak Çin'in Hubei Eyaleti'nde görülmüş ve hızlı bir biçimde bir bireyden diğerine bulaşmaya başlamıştır. Bulaşmayı engellemek amacı ile hükümetler tarafından bir dizi önlem alınmıştır. Bu önlemler gereken durumlarda yasalarla da desteklenmiş ve sosyal izolasyonun sağlanması için insanlar arasındaki temas azaltılmıştır. Sosyal hayatın dışında çalışma alanlarına yönelik de düzenlemeler geliştirilmiş bu kapsamda iş yerlerinde ilave risk değerlendirmelerinin yapılması ve bir acil durum eylem planı hazırlanması sağlanmıştır (Esen, 2020). Küresel çapta uçuş yasakları da dahil olmak üzere çeşitli tedbirler alınmasına rağmen tüm Dünya ülkeleri kısa bir zamanda durumdan etkilenmiştir.

Ülkelerin ay bazında COVID-19 vaka sayısı istatistikleri Tablo 1'de gösterildiği gibidir. Vaka sayılarına ait veriler WHO veri tabanından elde edilmiştir (WHO, 2020d).

Tablo 5. Ülkelerin Ay Bazında COVID-19 Vaka Sayısı İstatistikleri

Ülke	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs
ABD	7	62	140640	1003974	1734040
Brezilya	0	1	4256	71886	465166
Rusya	2	2	1837	106498	405843
Birleşik Krallık	2	23	22145	165225	272830
İspanya	1	45	85195	212917	239600
İtalya	2	1128	101739	203591	232664
Fransa	6	100	43997	127066	148436
Almanya	7	57	61913	159119	181482
Türkiye	0	0	10827	117589	163103
Meksika	0	29	993	16752	84627
Kanada	4	14	6317	50363	89741
Çin	9720	79389	82545	84373	84570
Hollanda	0	6	11750	38802	46257
İsveç	1	13	4028	20302	37113
Güney Afrika	0	0	1326	5350	30967
İsviçre	0	18	15412	29324	30762
Kolombiya	0	0	702	5949	26688
İrlanda	0	0	2910	20253	24929
Polonya	0	0	2055	12640	23571
İsrail	0	7	4831	15782	17012
Japonya	17	239	1953	14088	16851

Tablo 1’de analizi yapılan ülkelere ait Ocak 2020 ile Mayıs 2020 dönemi vaka sayıları ay bazında gösterilmektedir. Mayıs 2020 itibari ile mevcut kaynaklara göre en çok vaka sayısına sahip ülke ABD’dir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada ülkelerin vaka sayılarının sosyoekonomik etkisi ve araştırmacıların COVID-19 hakkında yapmış olduğu çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla 2 farklı analiz yapılmıştır. Bu analizlere ait açıklayıcı bilgiler çalışmanın bu bölümünde verilmiştir.

3.1. Veri

Çalışmanın veri setini 21 ülkenin vaka sayısı ve vaka sayısı ile ilişkili olduğu düşünülen işsizlik, enflasyon ve borsa değerleri oluşturmaktadır. Ayrıca Web of Science veri tabanından derlenen makalelerin analizi de çalışmaya ait bir diğer verilerdir. Bu kapsamda Ocak 2020 tarihinden itibaren COVID-19 konulu makaleler analiz edilmiştir. En çok çalışılan konular ve en çok makale yayınlayan ülkeler belirlenmiştir. Bu kapsamda ülkelere ait bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ve karar verme birimlerinin elde edilmesi sağlanmıştır.

3.2. Yöntem

Karar verme birimleri olarak verilerine ulaşılabilen ve en çok COVID-19 vaka sayısına sahip ilk 21 ülke belirlenmiştir. Bu ülkelere ait enflasyon oranı, işsizlik oranı ve borsa endeksleri verileri ile COVID-19 vaka sayısı arasında bir ilişki kurulmuştur. Vaka sayıları bağımsız değişken, enflasyon oranı, işsizlik oranı ve borsa endeksi bağımlı değişkenler olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenlerin seçiminde ülke ekonomisine en çok etki ettiği düşünülen faktörler baz alınmıştır.

Vaka sayısı ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki ilişki korelasyon katsayısı yardımı ile hesaplanmıştır. Birbiri ile eşleştirilen 2 değişkenin arasında ilişki bulunup bulunmadığı korelasyon katsayısı ile belirlenmektedir. Bu sayede 2 veri arasındaki ilişkinin yönü de belirlenmekte ve eğer

ilişki varsa bu ilişkinin yönü negatif veya pozitif olmak üzere yorumlanmaktadır. Korelasyon katsayısında 0 değeri elde edilir ise iki veri arasında ilişki bulunmadığı yorumu yapılmaktadır. Korelasyon katsayısı (r) formülü Denklem 1’de gösterildiği gibidir (Bruning & Kintz, 1993; Cohen & Holliday, 1982; Howell, 1992; Tavşancıl Tarkun, 1996).

$$r = \frac{N \sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2][N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}} \quad (1)$$

Yukarıdaki denkleme ait hesaplamaların her bir bağımlı değişken için ayrı ayrı gerçekleştirilmesi neticesinde değişkenler arasındaki ilişkiye ait elde edilen istatistiksel veriler Tablo 2’de gösterildiği gibidir. Değerlendirme kapsamında ülkelere ait işsizlik, enflasyon ve borsa verileri eksik veya henüz paylaşılmamış olan veriler tahmin verileri olarak alınmıştır (Trading Economics, 2020a, 2020b, 2020c).

Tablo 6. Ülkelerin COVID-19 Vaka Sayıları İle Bağımlı Değişkenler Arasındaki İstatistiksel Veriler

Ülke	İşsizlik r	İşsizlik R ²	Enflasyon r	Enflasyon R ²	Borsa r	Borsa R ²
ABD	0.908856166	0.82601953	-0.928190997	0.861538528	-0.085987134	0.007393787
Brezilya	0.781802573	0.611215262	-0.79982858	0.639725758	-0.214872989	0.046170401
Rusya	0.912677095	0.832979481	0.720932472	0.519743629	-0.120757223	0.014582307
Birleşik Krallık	0.805160818	0.648283943	-0.984582718	0.969403129	-0.451941537	0.204251153
İspanya	0.94892732	0.900463058	-0.977470542	0.95544866	-0.785339251	0.616757739
İtalya	-0.96545336	0.932100191	-0.943721121	0.890609553	-0.812160598	0.659604837
Fransa	0.960729973	0.923002082	-0.932663465	0.869861138	-0.678373532	0.460190649
Almanya	0.936570883	0.87716502	-0.991358389	0.982791455	-0.414964812	0.172195795
Türkiye	0.976759937	0.954059975	-0.846274206	0.716180031	-0.1012478	0.010251117
Meksika	-0.504546577	0.254567248	-0.366990178	0.134681791	-0.408978342	0.167263284
Kanada	0.944165146	0.891447823	-0.829798945	0.688566288	-0.254475235	0.064757645
Çin	0.910430454	0.828883612	-0.610652841	0.372896892	-0.78648512	0.618558844
Hollanda	0.929855063	0.864630438	-0.916514475	0.839998783	-0.365626716	0.133682895
İsveç	0.67008725	0.449016922	-0.802634011	0.644221355	-0.215300683	0.046354384
Güney Afrika	0.730441851	0.533545297	-0.818713151	0.670291224	-0.040409467	0.001632925
İsviçre	0.992411602	0.984880788	-0.981063127	0.962484859	-0.516047572	0.266305096
Kolombiya	0.777620577	0.604693762	-0.970097708	0.941089562	-0.57015524	0.325076998
İrlanda	0.874731397	0.765155017	-0.980352556	0.961091134	-0.398180156	0.158547436
Polonya	0.976610857	0.953768765	-0.963299891	0.927946681	-0.211102106	0.044564099
İsrail	-0.14482439	0.020974104	-0.900182752	0.810328987	-0.537903227	0.289339882
Japonya	0.906041386	0.820910992	-0.7407214	0.548668192	-0.05244847	0.002750842

Tablo 2’de yer alan işsizlik oranı ile vaka sayıları arasındaki korelasyon katsayısını gösteren kısım incelendiğinde özellikle İsviçre ve İsrail ülkelerine ait sonuçlar dikkat çekmektedir. İsviçre’ye ait veriler göz önünde bulundurulduğunda vaka sayıları ile işsizlik oranı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu ilişkide İsviçre’nin işsizlik oranındaki değişimlerin %98’i vaka sayısı ile açıklanabilmektedir. Bununla birlikte İsrail’de ise vaka sayıları ile işsizlik oranı arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. İsrail’de işsizlik oranlarındaki değişimlerin %0.02’sinin vaka sayıları ile açıklanabildiği görülmektedir. Bununla birlikte enflasyon oranı ile vaka sayısı arasındaki korelasyon katsayısını ifade eden kısım incelendiğinde şaşırtıcı sonuçlar elde edilmiştir. İlgili sonuçlar incelendiğinde yalnızca Rusya’da vaka sayıları ile enflasyon oranları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu, diğer ülkelerde ise söz konusu ilişkinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır. Fakat Rusya dışında dikkat çeken bir diğer ülkeler ise Almanya ve Meksika’dır. Almanya’da vaka sayıları ile enflasyon oranı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiye göre Almanya’da enflasyon oranındaki değişimlerin %98’i vaka sayıları ile

açıklanabilmektedir. Meksika’da da enflasyon oranı ile vaka sayıları arasında yine negatif yönlü bir ilişki bulunmakla birlikte enflasyon oranlarındaki değişimlerin %13’ü vaka sayıları ile açıklanabilmektedir. Son bölüm olan borsa değerleri ile vaka sayıları arasındaki korelasyon katsayısına ait kısım incelendiğinde tüm ülkeler açısından borsa değerleri ile vaka sayıları arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ele alındığında özellikle dikkat çeken ülkeler İtalya ve Güney Afrika’dır. İtalya’da vaka sayıları ile borsa değerleri arasında diğer ülkelere kıyasla daha anlamlı bir ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. İtalya’da borsa değerlerinde gerçekleşen değişimlerin %65’i vaka sayıları ile açıklanabilmektedir. Güney Afrika’da ise borsa değerleri ile vaka sayıları arasındaki ilişki diğer ülkelere kıyasla oldukça zayıftır ve Güney Afrika’da borsa değerlerinde meydana gelen değişimlerin %0.01’i vaka sayıları ile açıklanabilmektedir.

Hesaplamalar neticesinde elde edilen R^2 değeri yardımı ile ülkelerin bağımlı değişkenlerinin vaka sayısından etkilenme derecelerine göre 3 kategori oluşturulmuştur. Çalışmamızda oluşturduğumuz senaryoya göre Kategori 1’de yer alan ülkeler bağımlı değişkeni ile vaka sayısı arasındaki ilişki en güçlü olan ülkelerdir. Bununla birlikte Kategori 2’de yer alan ülkelerin bağımlı değişkenleri ile vaka sayısı arasındaki ilişki Kategori 1 ile kıyaslandığında daha düşüktür. Değerlendirme kapsamındaki ülkelere göre bağımlı değişkenleri ile vaka sayısı arasındaki ilişkinin en düşük olduğu ülkeler Kategori 3’te yer almaktadır. Kategori sınıflandırması Tablo 3’te gösterildiği gibidir.

Tablo 7. Ülkelerin Değişkenlere Ait R^2 Değeri Yardımı ile Kategorilendirilmesi

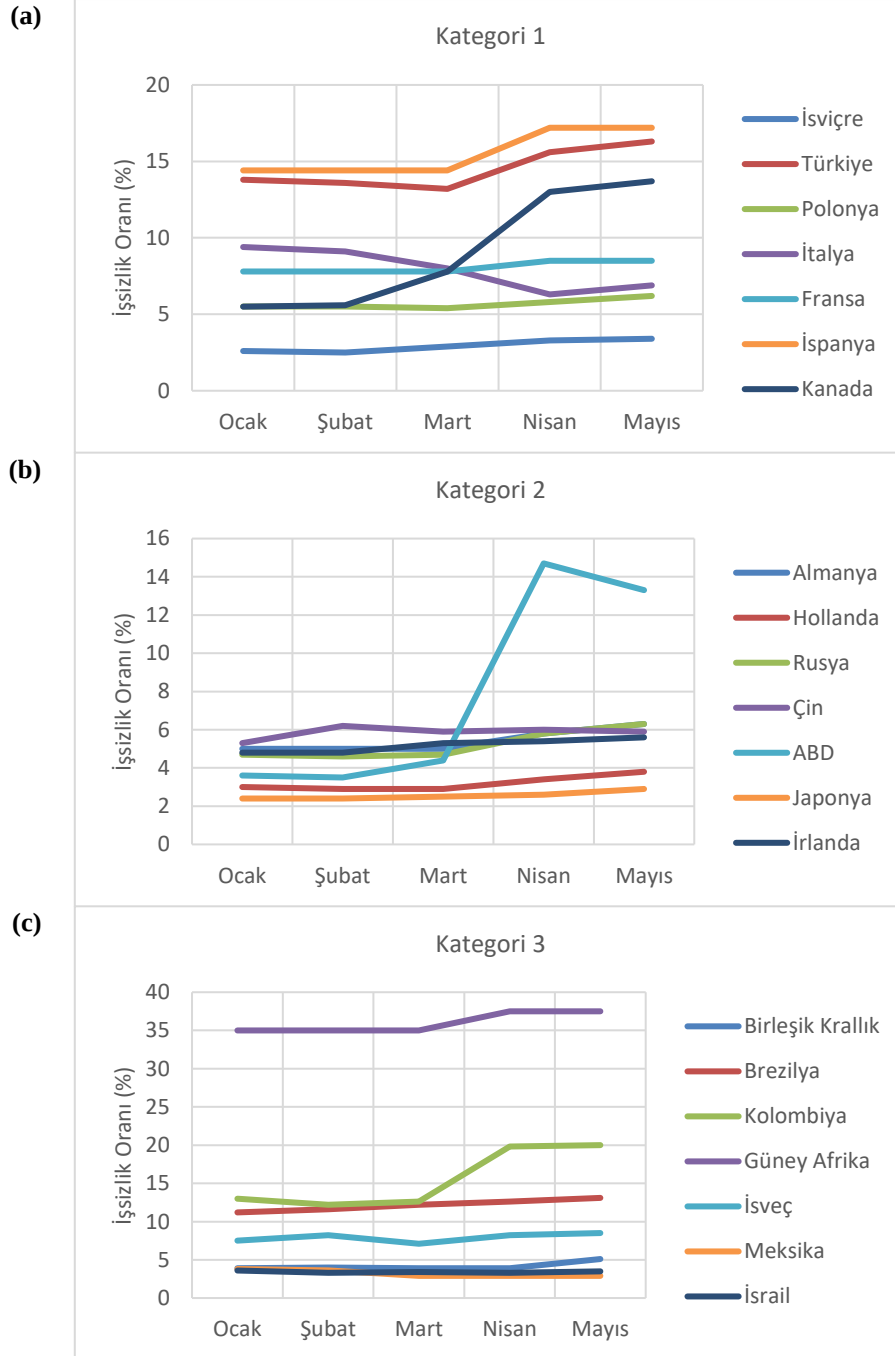
Kategori	İşsizlik	Enflasyon	Borsa
1	İsviçre Türkiye Polonya İtalya Fransa İspanya Kanada	Almanya Birleşik Krallık İsviçre İrlanda İspanya Kolombiya Polonya	İtalya Çin İspanya Fransa Kolombiya İsrail İsviçre
2	Almanya Hollanda Rusya Çin ABD Japonya İrlanda	İtalya Fransa ABD Hollanda İsrail Türkiye Kanada	Birleşik Krallık Almanya Meksika İrlanda Hollanda Kanada İsveç
3	Birleşik Krallık Brezilya Kolombiya Güney Afrika İsveç Meksika İsrail	Güney Afrika İsveç Brezilya Japonya Rusya Çin Meksika	Brezilya Polonya Rusya Türkiye ABD Japonya Güney Afrika

4. BULGULAR

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analiz ve incelemelere ait bulgular bu kısımda yer almaktadır.

4.1. Vaka Sayılarının Sosyoekonomik Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde Tablo 3 göz önüne alınarak vaka sayısından etkilenme derecelerine göre ülkelere ait işsizlik, enflasyon ve borsa verileri kategorilendirme işlemi (R^2 aracılığı ile) sonrasında görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır (Şekil 1).

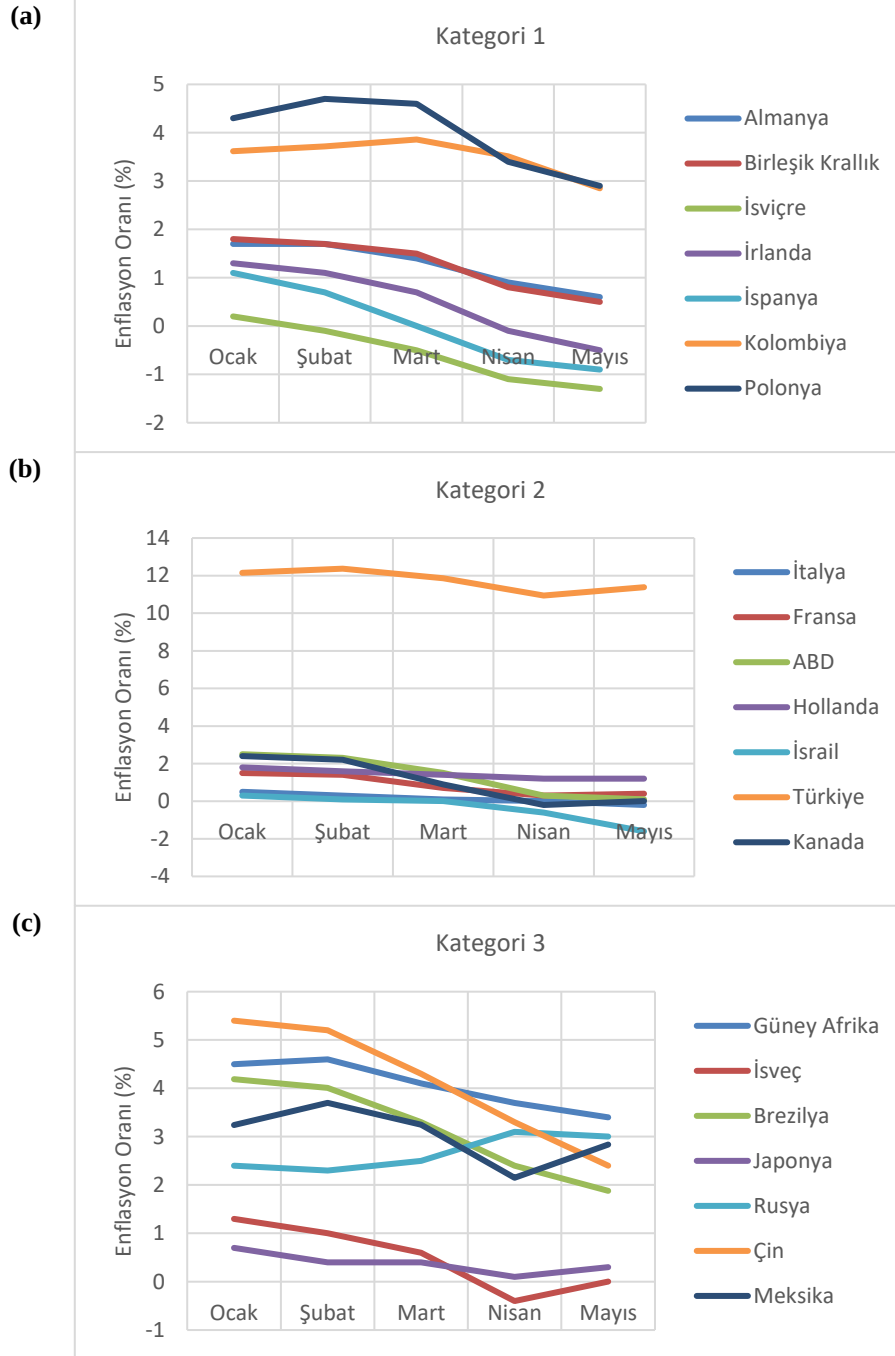

Şekil 6. Ülkelerin Kategorilerine Göre İşsizlik Oranı Karşılaştırması

Şekil 1 (a) incelendiğinde kendisiyle aynı kategoride bulunan ülkelere kıyasla Kanada’da pandemi sürecinde işsizlik oranları ciddi bir şekilde yükselmiştir. İtalya’da ise bu süreçte işsizlik oranlarının azaldığı dikkat çekmektedir. Ve bu iki ülkenin de işsizlik oranlarındaki değişimler ile vaka sayısı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Şekil 1 (b) incelendiğinde ABD’de kendisi ile aynı kategoride bulunan ülkelere kıyasla işsizlik oranlarında ani ve ciddi bir yükselişin gerçekleştiği görülmüştür. Ocak ayı verilerine göre Nisan ayı verilerinin %408,33 oranında artış göstermesine rağmen ülkenin Kategori 2’de yer alması en dikkat çekici sonuçlardan biridir. Bu durum ülkede gerçekleşen işsizlik oranı artışının vaka sayısı ile ilişkisinin Kategori 1’de yer alan ülkelere oranla daha düşük olduğunu ve farklı değişkenlerin de etki ettiğini göstermektedir.

Şekil 1 (c) incelendiğinde Kolombiya’da kendisi ile aynı kategoride bulunan ülkelere kıyasla işsizlik oranlarının dikkat çekici bir biçimde yükselmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca Meksika ve İsrail’de süreç içerisinde işsizlik oranlarının azalmış olması ilgi çekici bir durumdur. Fakat işsizlik oranlarındaki bu değişimlerin vaka sayıları ile olan ilişkisi ise Kategori 1 ve 2’ye göre daha düşüktür (Şekil 2).

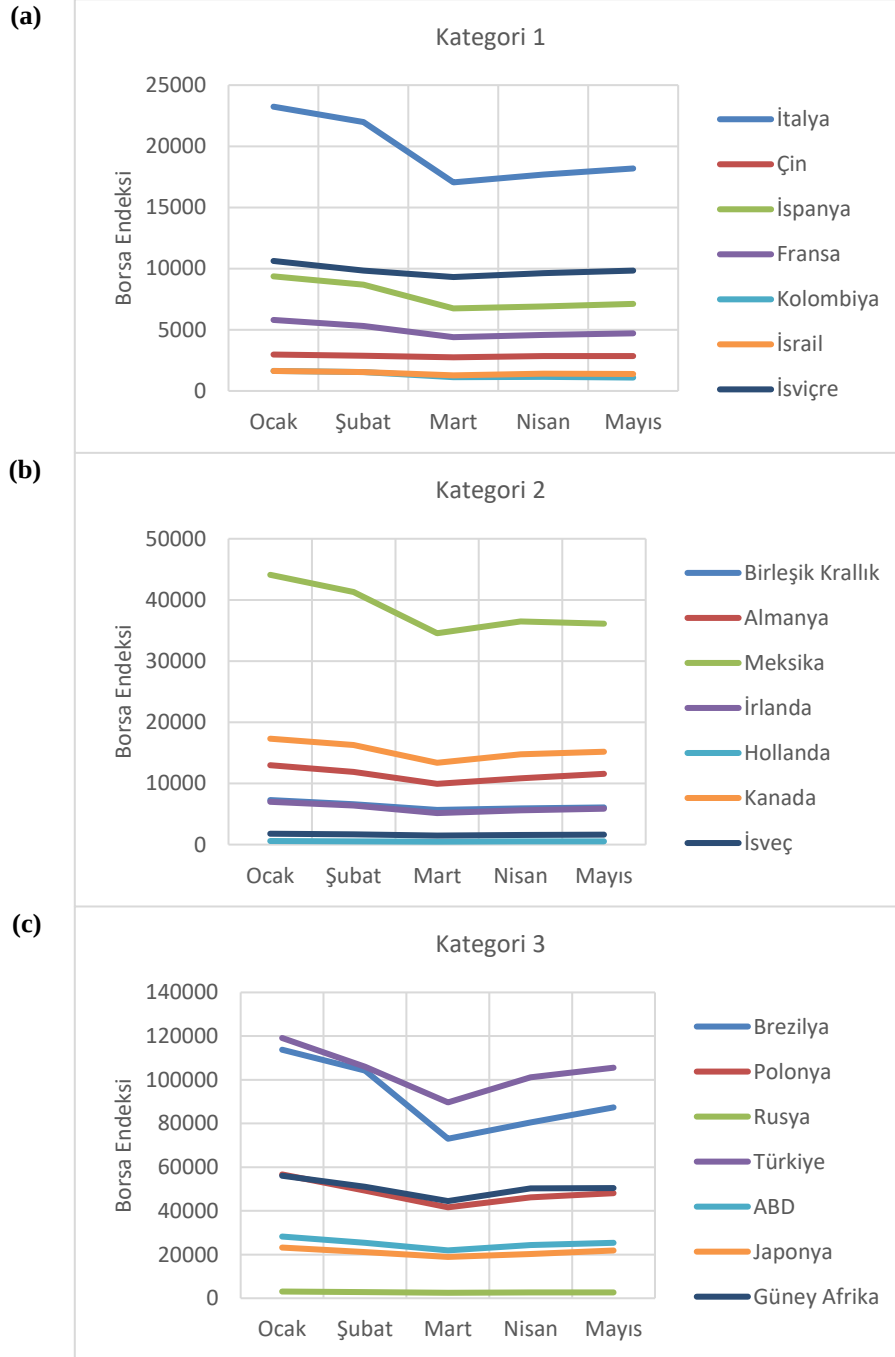
Şekil 7. Ülkelerin Kategorilerine Göre Enflasyon Oranı Karşılaştırması

Şekil 2 (a) incelendiğinde Kategori 1’e ait ülkelerin süreç içerisinde enflasyon oranlarında dalgalanmalar olduğu görülmüş fakat söz konusu tüm ülkelerde enflasyon oranı düşmüştür. Enflasyon oranlarında yaşanan bu düşüşün söz konusu ülkelerde vaka sayısı ile olan ilişkisi güçlüdür.

Şekil 2 (b) incelendiğinde Kategori 2’ye ait ülkelerde de enflasyon oranının düştüğü görülmektedir. Fakat bu düşüş ile vaka sayısı arasındaki ilişki Kategori 1’e ait ülkelere kıyasla daha zayıftır. Şekilde

Türkiye aynı kategoride bulunduğu ülkelere kıyasla enflasyon oranının yüksek olmasından dolayı dikkat çekmekte olsa da vaka sayısı ile enflasyon oranları arasındaki ilişki söz konusu ülkelerin tamamında birbirine yakındır.

Şekil 2 (c) incelendiğinde Rusya'da enflasyon oranlarının yükselmiş olması en dikkat çekici sonuçtur. Bununla birlikte Çin'de Şubat ayı itibari ile doğrusal bir düşüş gerçekleşmiştir. Meksika'da ise süreç boyunca dalgalanmaların mevcut olduğu görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 8. Ülkelerin Kategorilerine Göre Borsa Endeksleri Karşılaştırması

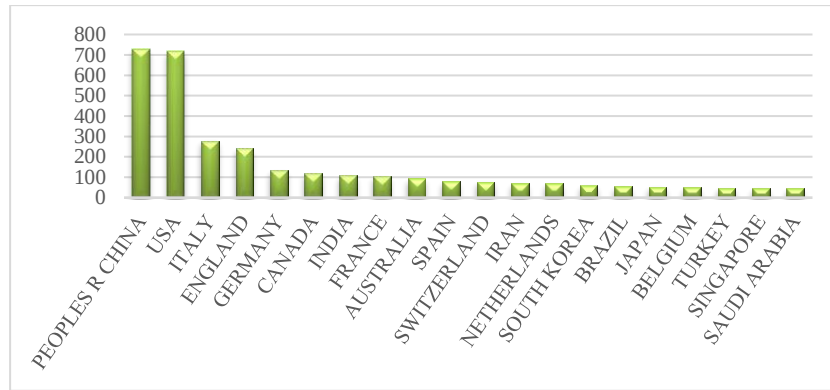
Şekil 3 (a) incelendiğinde Kategori 1'de yer alan ülkelerde İtalya dikkat çekmekte ve borsa değerlerinde Ocak ayına kıyasla Mart ayında %26.63 değerinde bir azalma gerçekleşmiştir. Nisan ve Mayıs aylarında ise borsa değerlerinde çok düşük bir yükseliş gerçekleşmiştir.

Şekil 3 (b) incelendiğinde ise Meksika borsa değerleri yüksek olması sebebi ile dikkat çekmektedir. Fakat kategoriye ait ülkelerin tamamında benzer oranlarda bir düşüş gerçekleşmiştir.

Şekil 3 (c) incelendiğinde Brezilya ve Türkiye dikkat çekmektedir. Bu noktada ele alındığında Türkiye’de Ocak ayına kıyasla Mart ayında borsa değerinin %24.76 oranında düştüğü görülmektedir. Brezilya’da ise Ocak ayına kıyasla Mart ayında %35.81 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. İki ülkede de Mart ayından itibaren borsa değerlerinde yükseliş kaydedilmiştir.

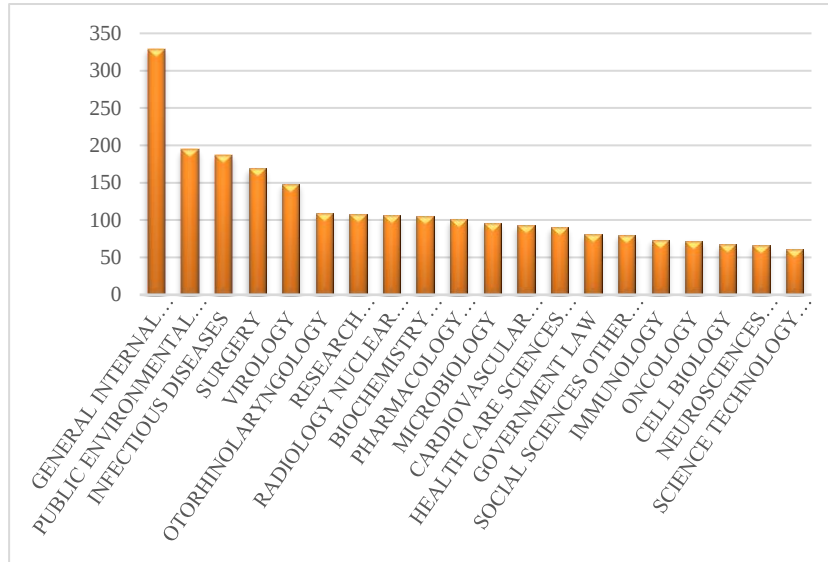
4.2. Araştırmacıların COVID-19 Hakkında Yapmış Olduğu Çalışmalar

Çalışmanın bu kısmında ülkelerdeki araştırmacıların pandemiye yönelik tutumlarını ve çalışmalarını değerlendirmek amacı ile Web of Science veri tabanında yayınlanan makalelerin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda veri tabanında yer alan çalışmalar 2020 yılında gerçekleştirilen “coronavirus” veya “COVID-19” veya “COVID19” konulu makaleler ile daraltılmıştır. Arama sonucunda en çok makale yayınlayan ülkeler ile en çok çalışılan konular tespit edilmiştir (*Web of Science*, 2020).

Şekil 9. Ülkelerin COVID-19 Hakkında Yayınladıkları Makale Sayısı

Şekil 4 incelendiğinde çalışmamızda analizi yapılan 21 ülkeden Rusya, Meksika, İsveç, Güney Afrika, Kolombiya, İrlanda, Polonya ve İsrail ülkelerinin yeterli sayıda araştırma yapmadığı görülmektedir. Özellikle bu noktada Rusya COVID-19 vaka sayısı en fazla 3. ülke olmasına rağmen 32 makale yayınlamış ve en çok makale yayınlayan ilk 20 ülke arasında kendisine yer bulamamıştır. Pandeminin söz konusu ülkelere olan etkileri göz önüne alındığında ülkelerdeki araştırmacıların çalışma yapmaları gerekliliği açıkça ortadadır. Konu hakkında yapılan araştırmaların artması sürecin kontrolünde karar vericilere büyük fayda sağlayacaktır. COVID-19 hakkında en çok makale yayınlayan ülkenin 727 makale sayısı ile Çin olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ilk vakaların Çin’de ortaya çıkması olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte ABD de 717 makale sayısı ile en çok yayın yapan ikinci ülke konumundadır. ABD’nin en çok yayın yapan ikinci ülke konumunda olmasının sebebi ise vaka sayısının zirvede olması ile ifade edilebilir. Çin ve ABD’nin yayınladıkları toplam makale sayısı tüm makalelerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Şekil 10. COVID-19 hakkında yayınlanan makalelerin konulara göre dağılımı

Şekil 5'te çeşitli kısıtlamalar ile daraltılan arama sonucunda COVID-19 kapsamında ülkelerin en çok makale yayınladığı konular verilmiştir. Şekil incelendiğinde ülkelerin en çok ilaç alanında çalışma gerçekleştirdikleri görülmektedir. COVID-19'a karşı henüz bir ilaç veya aşı geliştirilememiş olması nedeni ile bilim insanlarının bu alanda yoğun çalışmalar gerçekleştirdiği söylenebilir. Bundan dolayı elde edilen bu sonuç şaşırtıcı değildir. Ayrıca virüse karşı etkili bir tedavi geliştirilmesinin tek yolu bu alandaki çalışmaların devamının sağlanmasıyla gerçekleştirilecektir.

5. SONUÇ

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analiz ve incelemelere ait bulgulara istinaden elde edilen sonuçlar çalışmanın bu kısmında değerlendirilmiştir.

COVID-19 pandemisinin küresel çapta sosyo-ekonomik etkilerinin olduğu fakat her ülkeyi farklı derecede etkilediği gözlemlenmiştir. Genel olarak bakılacak olursa işsizlik oranı ve enflasyon oranı bağımlı değişkenlerinin borsa bağımlı değişkenine göre pandemiden fazlasıyla etkilendiği görülmektedir. Bu durumun birçok farklı sosyo-ekonomik parametreyi de etkilediği ve etkilemeye devam edebileceği gerçeği açıkça ortadadır. Pandeminin hızla yayılması sonucu tüm bağımlı değişkenler ani bir değişime uğramış olsa da özellikle Mart ayı itibari ile çoğu ülke aldığı önlemler sayesinde duruma uyum sağlamaya başlamıştır. Ülkelerin karşılaştığı bu duruma yönelik acil durum planları geliştirmeleri ve toplumların mevcut düzenlemelere mümkün olduğu kadar destek vermesi pandemi süreci sonrasında mevcut düzende birtakım değişiklikler doğurabilir.

İnsanların sosyal bir varlık olarak iletişim ve etkileşime ihtiyacı vardır fakat COVID-19 ile olan mücadelemizle etkileşimi en az seviyeye düşürmüş bulunmaktayız. Küresel çapta yaşam kalitemize ve sağlığımıza etki eden COVID-19 hakkında yapılabilecek her tür çalışma literatüre katkı sağlayacak ve gerek ülke gerek bireysel anlamda bilinç düzeyinin yükselmesi ile çözüm politikaları üretmemizde yardımcı olacaktır. Bu kapsamda COVID-19 hakkında yayınlanan makale sayılarının ülke ve konu bazında analizi yapılmış olup çalışmada bahsi geçen ülkelerin duruma çözüm bulmak amacı ile literatüre katkıda bulunduğu açıktır. Bu sebeple pandemi sürecinde çalışma alanı ne olursa olsun tüm araştırmacıların mevcut yetenekleri kapsamında literatüre katkı yapmaları önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Bruinen de Bruin, Y., Lequarre, A. S., McCourt, J., Clevestig, P., Pigazzani, F., Zare Jeddi, M., Colosio, C., & Goulart, M. (2020). Initial impacts of global risk mitigation measures taken during the combatting of the COVID-19 pandemic. *Safety Science*, 128, 104773. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.104773>
- Bruning, J. L., & Kintz, B. L. (1993). *İstatistik* (A. Dönmez (Ed.)). Gündoğan Yayınları.
- Cohen, I., & Holliday, M. (1982). *Statistics for Social Scientists an Introductory Text with Computer Programs*

- in Basic*. Harper and Row.
- Esen, B. (2020). Koronavirüs (Covid-19)'e Karşı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Gereğince İş yerlerinde Alınması Gereken Tedbirler. *E-Yaklaşım Dergisi*, 28(330).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/isggm/haberler/guvenlik-gorevlileri-calismalarinda-yeni-tip-koronavirus-ile->
- Howell, C. D. (1992). *Statistical Methods for Psychology* (3rd ed.). Duxbury Press.
- Özkoçak, V., Koç, F., & Gultekin, T. (2020). Pandemilere Antropolojik Bakış: Koronavirüs (Covid-19) Örneği. *Turkish Studies*, 15(2), 1183–1195. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.42679>
- Pandemi - Vikipedi*. (n.d.). Retrieved June 7, 2020, from <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pandemi#Etimoloji>
- Perlman, S. (2020). Another decade, another coronavirus. *New England Journal of Medicine*, 382(8), 760–762. <https://doi.org/10.1056/NEJMe2001126>
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., & Chu, C. (2017). The Pandemic and its Impacts. *Health, Culture and Society*, 9(0), 1–11. <https://doi.org/10.5195/hcs.2017.221>
- Şanlı, O. (2020). Keynesyen Model Bağlamında COVID-19 Pandemisinin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri: ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 597–634.
- Tavşancıl Tarkun, E. (1996). Alternatif Korelasyon Teknikleri. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 237–249.
- Trading Economics. (2020a). *Employment Rate*. <https://tradingeconomics.com/country-list/employment-rate>
- Trading Economics. (2020b). *Inflation Rate*. <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate>
- Trading Economics. (2020c). *Stocks*. <https://tradingeconomics.com/forecast/stock-market>
- Wang, J., & Wang, Z. (2020). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (Swot) analysis of china's prevention and control strategy for the covid-19 epidemic. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 17, Issue 7). MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/ijerph17072235>
- Web of Science. (2020). www.webofknowledge.com
- WHO. (2020a). *Coronavirus disease 2019*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- WHO. (2020b). *Pneumonia of unknown cause – China*. <https://www.who.int/csr/don/05-january-2020-pneumonia-of-unknown-cause-china/en/>
- WHO. (2020c). *Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV)*. [https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov))
- WHO. (2020d). *WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard*. <https://covid19.who.int>
- Xinhuanet. (2020, January 9). *Wuhan'da açıklanamayan viral pnömoninin patojenik tanımlanmasının ön ilerlemesi*. <http://news.cctv.com/2020/01/09/ARTIMxiGSCIHAjC4B1Gy2VcP200109.shtml>
- Yanardağ, U., & Selçuk, O. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Hizmet. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1–2.

GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞINA BAĞLI GENÇLİK KAMPLARINA KATILAN BİREYLERİN LİDERLİK BECERİLERİNİN İNCELENMESİ; İSTANBUL ÖRNEĞİ

Cengiz AYDIN

Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, Türkiye

Kürşad SERTBAŞ

Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Türkiye.

Muhammet Eyüp UZUNER

Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Kocaeli, Türkiye

Yalçın İLGÖRMÜŞ

. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, Türkiye
cengizaydingsb@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı Gençlik ve Spor Bakanlığı' na bağlı Gençlik Kampları' na katılan bireylerin liderlik becerilerinin incelenmesidir. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya İstanbul Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne bağlı Gençlik Merkezleri' nin düzenlemiş oldukları kamplarına katılan 191 Kız (%52,9) ve 170 Erkek (%47,1) olmak üzere toplam 361 gençlik merkezi üyesi gönüllü olarak katılmıştır. Verilerin toplanmasında Cansoy (2016) tarafından geliştirilen Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS 24 paket programı ile çözümlenmiştir. Bireylerin; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve baba eğitim durumlarına göre Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Dolayısıyla bireylerin liderlik becerileri süreçlerinin bazı demografik değişkenlere göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın öncelikle bölgesel olarak gençlik kamplarına katılan bireylere yapılması daha sonra elde edilecek bulgulara göre Türkiye genelinde tüm kamplara uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Spor, Gençlik Kampları

INVESTIGATION OF LEADERSHIP SKILLS OF INDIVIDUALS WHO PARTICIPATED IN YOUTH CAMPS THAT BELONG TO THE MINISTRY OF YOUTH AND SPORT, ISTANBUL SAMPLE

Abstract

The aim of this study is to investigate the decision making skills of individuals who participated in youth camps that belong to the Ministry of Youth and Sports. Descriptive survey model was used in the study. Total n=361 youth center members, n=191 female (52,9%) and n=170 male (47,1), who are affiliated to Youth Centers that belong to Istanbul Youth and Sport Provincial Directorate attended the study voluntarily. Youth Leadership Features Scale developed by Cansoy(2016) was used while collecting data. Data was analyzed by SPSS 24 packaged software. Statistically significant differences were found in the point average of Youth Leadership Features Scale according to situation of the individuals' gender, age, educational background, their fathers' educational background. Accordingly, it is concluded that time of individuals' leadership skills changes according to some demographic variables. It is thought that it will be useful to apply this study on individuals participating in youth camps and then according to obtained findings, to apply for all camps throughout Turkey.

Keywords: Leadership, Sport, Youth camps

1. Giriş

Spor, toplumların refah ve kültür düzeylerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan spor, toplumların yaşamında önemli bir rol oynar. Bu itibarla önemli bir sosyal olgu olan sporun yaygınlaşması ve uluslararası başarılar, önemli ölçüde bu alandaki teşkilatlanmaya bağlıdır. Ancak bu

teşkilatlanma, çok hızlı bir değişim gösteren dünyamızda gelişmelere uyum sağlayabilecek yapı içerisinde olmalıdır (Sunay, 2016).

Bireylerin sağlıklı bir sosyal çevre oluşturmalarında spor önemli bir faktördür. Spor bireylerin enerjilerinin doğru alanlara yönlendirilmelerine, beraber yaşama, kendini ifade edebilme, empati kurma becerilerinin gelişimine katkı sağlamak ve bu faaliyetler aracılığıyla öğrenilen becerilerin hayatın farklı alanlarına uygulanmasına katkı sağlamaktadır (Çamlıyer, 1997).

1982 Anayasası'nın 59. Maddesi kanununda spora yer verilmesinden az bir zaman sonra 1983'te 179 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameye göre, Milli Eğitim Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı birleştirilmiş, genişleyen bu teşkilat işlevlerini yerine getiremeyince, 1986'da 3289 sayılı Kanun hükümleri gereği adı "Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. 2 Mart 1989'da 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tekrar Başbakanlığa bağlanmış, gençlik faaliyetlerini de kapsayacak biçimde düzenlenmiş ve adı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü" (GSGM) olmuştur. Uzun seneler bu halde hizmetlerine devam eden teşkilat, 2004 yılında spor federasyonlarının özerkleşerek ayrılması ile bir nebze de olsa küçülmüştür. Teşkilat son olarak, 8 Haziran 2011 tarih ve 27958 Mükerrer sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 638 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı'na dönüştürülmüştür (Erturan, 2014). Ülkemizde ilk gençlik kampı 1936 yılında Hereke'de açılmıştır. Daha sonraları, genç kitlenin serbest zaman etkinlikleri 3530 sayılı yasa gereği Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında yer almaktadır. Gençlik kampları formatında düzenlenen ilk kamp Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1965 yılında Bursa- Karacaali (Gemlik) köyünde gerçekleştirilmiştir. Bu kamplar günümüzde gençlerin serbest zamanlarını sosyal, kültürel, sanatsal, bilimsel ve sportif etkinliklerle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla kurulmuş tesisler olarak ön plana çıkmaktadır. Kamplarda bulunan gençlerin ulaşmaları, konaklamaları, yeme-içme ve kamp süresi boyunca diğer ihtiyaçları Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından karşılanmakta ve gençlerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir (Çoban, 2005).

Gençlik Kampları Bünyesinde Gençlerimize, öğrenme ve çalışma alanları dışındaki serbest sürelerini kamp faaliyetleri ile değerlendirmelerine yardımcı olmak, Türkiye'nin 7 bölgesinden her bir ilinden gelen farklı kültür ve çevrede yetişen gençler arasındaki dostluğu, barışı, kardeşliği, duygu ve düşünceleri güçlendirmek, Gençlerin birlik, beraberlik, paylaşma ve işbirliği duygularını geliştirmek, Gençlerin sosyal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmak, Gençlere, ülkemizin tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerini ayrıntılı bir şekilde öğrenmelerine fırsat vermek, Ülke ve dünya barışına katkı sağlamak, Gençlerin farklı bakış açısına ve farklı yaşam deneyimi kazanmasına yardımcı olmak, Toplumsal açıdan sağlıklı, mutlu, vicdanlı, merhametli, güzel ahlaklı, kişilik sahibi, üretken, milli manevi ve kültürel değerleri ile Müslümanlığın getirdiği yaşam biçimini hayatına yansıtabilen, vatanına, milletine, ecdadına saygı duyan ve seven birer yurttaş olmalarını sağlamak amacıyla kurulmuş faaliyet alanlarıdır. Kamp türleri Doğa Kampı, Deniz Kampı, Sivil Toplum Kuruluşları Kampı, Çadır Kampı, Ecdada Saygı Kampı ve Zirve Kampı olarak hizmet vermekte olup bu kampların toplam kontenjanları 44,380'dir. Bu kampların Sağlık, Güvenlik, Temizlik vb. hizmeti Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından verilmektedir (Coşkun, 2009). Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren gençlik kamplarında yer alan etkinlikler çerçevesinde; basketbol sahaları, futbol sahaları, voleybol sahaları, halk oyunları salonları, dağ bisikleti parkurları, treaking parkurları, okçuluk ve atış alanları, kano için gölet ve deniz kenarları, rafting parkurları, paintball oyun alanları, macera parkurları, tırmanma duvarları ve ip parkuru, matrak ve at biniciliği gibi içeriğinde macera unsurlarını barındıran sportif aktivitelerin yanında tiyatro odaları, müzik odaları, el sanatları atölyeleri gibi sanatsal aktiviteler gerçekleştirilmesine imkan sunan faaliyetleri gerçekleştirmektedir (www.genclikkamplari.gsb.gov.tr)

Liderlik, bir bireyin ortak hedefe ulaşmak için bir grup bireyi etkilediği bir süreçtir (Northouse PG, 2004). Liderlik, anlaşılar ve taahhüt etsinler diye, insanların birlikte yaptıklarını anlamlandırma sürecidir (Drath W, Palus CJ, 1994). Liderlik, yapılması için gereken şeyleri ve bu şeylerin nasıl yapılacağını anlamak ve hem fikir olmak için diğerler kişileri etkileme ve paylaşılan hedeflere ulaşmak için bireysel ve toplu çabaları kolaylaştırma sürecidir (Yukl G, 2010). Güçlü liderliğin

özellikleri; Etkileyici bir lider olmak, emrindeki kaynakları yönetebilmektir, güçlü bir ahlaki amaç duygusu göstermek ve değişimin dinamikleri hakkında bilgi sahibi olmaktır. Etkili liderler duygusal bir zekâyâ sahiptir ve diğer insanlarla kolayca ilişki kurabilirler. Güçlü bir lider olan birey, yeni fikir ve bilgileri geliştirme ve paylaşma bağlılığı gösterir. Güçlü ve etkili liderlik testi, takım üyelerinin odaklandıktan ve anlamlı bir yönde ilerlediğinden emin olduğu zamandır (Fullan,2002). Günümüzde liderlerinden işbirlikçi liderlik sistemi yaratmaları ve sürdürmeleri beklenmektedir. Liderlerden kurumun ihtiyaçları hakkındaki görüşlerini bir yön duygusu ile yönetebilmeleri beklenmektedir. Yönlendirilmiş düşünen bir lider, kurumun geleceği için olumlu, iyimser ve umut verici yönleri dile getirir. Yeterliliği göstermek ve başkalarıyla iyi bir şekilde çalışmaları önceliklidir. (Ann T. Hilliard,2010)

2. Yöntem

2. 1. Araştırma Grubu

Araştırmaya İstanbul Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü' ne bağlı Sultanbeyli, Maltepe, Fatih, Okmeydanı, Avcılar ve Çatalca Gençlik Merkezleri' ne üye olan n=191 Kız (%52,9) ve n=170 Erkek (%47,1) olmak üzere toplam n= 361 Gençlik Merkezi üyeleri tamamen gönüllü katılmıştır.

2. 2. Veri Toplama Araçları

Liderlik ölçeği olarak CANSOY'un 2016 yılında yayımladığı "Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması" araştırmasında oluşturulan ve güvenilirlik geçerlik çalışması yaptığı ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek Cansoy kapsamındaki davranış, tutum ve becerilerin belirlenmesi için bir literatür çalışması yapılarak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Cansoy tarafından yapılan bu alan yazın taraması sonucu şu ölçme araçlarına ulaşılabilmektedir: Gençlik liderlik özellikleri çerçevesinde yukarıda bahsedilen ölçeklerden de yararlanılarak, aşağıdaki boyutlarda maddeler oluşturulmuştur. Bunlar;

Mücadele İsteği ve Hedef Koyma: Liderler ne istediğini bilmesi, hedeflerinden daha fazlasını yapmasıdır (Bennis, 2009; Northouse, 2010; Yukl, 2010). Zorluklar ile mücadele edilmesi, idealler için mücadele edilmesi, hedeflere ulaşmak için çalışılması ve geleceğe güvenle bakılmasıdır.

İletişim Kurabilmek: Liderlerin her türlü iletişim kanalını kullanabilmesidir. Bu bağlamda rahat konuşma, karşıdakini dikkatlice dinleme, düzgün yazma, görüşme ve toplantılara katılabilmek, karşıdakini anlama ve anlayışlı davranabilmek önemli iletişim becerileri arasındadır (Adair, 2011: 1). Başkaları ile beraber karar alabilme, etki oluşturabilmedir.

Grup Becerileri: Bir takıma ya da gruba ya da bireye yön verebilme, bir faaliyeti başlatabilme, organizasyon ve planlama yapabilme, sorumluluk alma, koordine etme, başkalarını cesaretlendirme, hedefler koyabilme, takım veya grup üyesi olarak olumlu bir rol oynamaktır (Adair, 2011, s. 221). Liderlerin hedefler koyarak, grubu ortak bir vizyonda odaklamasıdır (Richardson ve Feldhusen, 1986'dan akt. Meyer, 1995, s.20). Aynı zamanda liderlerin paylaşım yapması, saygılı davranması, çatışma çözebilmesidir.

Güven Duyma ve Güvenilir Olma: Bu özellik, bireyi kişisel davranış ve hareketlerindeki bütünlük ve değerlerinin olması, ahlaki karakterinin sağlamlığı, kişiyi güvenilir biri yapmaktadır (Adair, 2003; Northouse, 2010; Yukl, 2010). Güven duyma davranışı çevredekilerle etkileşime geçebilmek için önemli özellikler arasındadır (Derks, Lee ve Krabbendam, 2014). Başkalarına yardımcı olma, sıkıntıları paylaşabilme ve dinleme, güvene dayalı samimi ilişkiler kurabilmedir.

Karar Verme Becerileri: Hedefin tanımlanması, ilgili bilgilerin toplanması, mümkün seçeneklerin oluşturulması, karar verme, uygulama ve değerlendirme ile karar verilebilmesidir (Adair, 2010: 29)

Problem Çözme Becerileri: Problemin tanımlanması bireyin yaşama uyumunu güçleştiren ve başlangıçta karmaşık gelen bir engeli aşarak amaca ulaşması demektir.(Binbaşoğlu, 1995).

Sorumluluk: Bireylerin ve grupların başkalarının refahı için sorumluluk taşımasıdır (Dugan ve Komives, 2007). Liderlerin toplumsal sorunlarla ilgilenmesi, ülkesi için çalışması, başkalarının haklarına saygı duyması, taşıdığı yükümlülüklerin farkında olmasıdır.

2. 3. Verilerin Toplanması

Gençlik liderlik ölçeği olarak CANSOY'un 2016 yılında yayımladığı "Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması" araştırmasında oluşturulan ve güvenilirlik geçerlik çalışması yaptığı ölçek Google form üzerinden online olarak hazırlanıp linkler 2019 yılı Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Kamplarına katılan kişilerin Gençlik Merkezleri sistemine kayıtlı e-posta adreslerine gönderilmiş ve sistem üzerinden araştırmacılara dönüş sağlanmıştır.

2. 4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 24 paket programında analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel hesaplamalar (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma) yapılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdikleri için parametrik olan testlerle analizler gerçekleştirilmiştir. İki değişken sayısında T testi, üç ve üzeri değişken sayısında ise Anova uygulanmıştır. Anlamlı farklılık bulunan Anova sonuçlarında, çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD testi kullanılarak farklılığın kaynaklandığı değişken belirlenmiştir. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

3. Bulgular

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Bireylerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Kız	191	52,9
	Erkek	170	47,1
Yaş grubu	14	29	8,0
	15	52	14,4
	16	44	12,2
	17	58	16,1
	18	28	7,8
	19	38	10,5
	20	35	9,7
	21	40	11,1
	22	37	10,2
Eğitim Durumu	Orta okul	14	3,9
	Lise	207	57,3
	Ön Lisans	36	10,0
	Lisans	104	28,8
Aile Gelir Durumu	2000 - 3000 TL arası	139	38,5
	3001 - 4000 TL arası	109	30,2
	4001 - 5000 TL arası	68	18,8
	5001 TL ve üzeri	45	12,5
Anne Eğitim Durumu	İlk okul	142	39,3
	Orta okul	82	22,7
	Lise	90	24,9
	Ön Lisans	10	2,8
	Lisans	37	10,2
Baba Eğitim Durumu	İlk okul	79	21,9
	Orta okul	78	21,6
	Lise	118	32,7
	Ön Lisans	18	5,0
	Lisans	68	18,8
Kardeş Sayısı	1	71	19,7
	2	120	33,2
	3	94	26,0
	4	47	13,0
	5	29	8,0

Araştırmaya katılan bireylerin 157 tanesi kız çocuk (% 52,9), 170 tanesi erkek çocuktur (% 47,1). Bireylerden 29 kişi (%8,0) 14 yaş, 52 kişi (%14,4) 15 yaş, 44 kişi (%12,2) 16 yaş, 58 kişi (%16,1) 17 yaş, 28 kişi (%7,8) 18 yaş, 38 kişi (%10,5) 19 yaş, 35 kişi (%9,7) 20 yaş, 40 kişi (%11,1) 21 yaş, 37 kişi (%10,2) 22 yaşındadır. Öğrencilerden 14 kişi (%3,9) ortaokul, 207 kişi (%57,3) lise, 36 kişi (%10,0) önlisans, 104 kişi (%28,8) lisans eğitimi görmektedir. Bireylerden 139 kişinin 2000-3000 (%38,5), 109 kişinin 3001-4000 (%30,2), 68 kişinin 4001-5000 (%18,8), 45 kişinin 5001-6000 (%12,5) ve üzeri gelir düzeyindedir. Bireylerin anne eğitim durumunu 142 kişi ilkököl (%39,3), 82 kişi ortaokul (%22,7), 90 kişi lise (%24,9), 10 kişi önlisans (%2,8), 37 kişi lisans (%10,2) olarak belirtmişlerdir. Bireylerin baba eğitim durumunu 79 kişi ilkököl (%21,9), 78 kişi ortaokul (%21,6), 118 kişi lise (%32,7), 18 kişi önlisans (%5,0), 68 kişi lisans (%18,8) olarak belirtmişlerdir. Bireyler 71 kişi 1 kardeş (19,7), 120 kişi 2 kardeş (%33,2), 94 kişi 3 kardeş (%26,0), 47 kişi 4 kardeş (%13,0), 29 kişi 5 kardeş ve üzeri (%8,0) olarak belirtmiştir.

Tablo 2. Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği Tanımlayıcı İstatistikleri

	min	max	$\bar{x}$	$\pm ss$
Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	7	35	28,21	5,022
İletişim Kurabilmek	10	35	27,60	5,469
Grup Becerileri	12	35	29,63	4,842
Güven Duyma ve Güvenilir Olma	11	30	26,42	3,363
Karar Verme Becerileri	4	20	17,02	2,621
Problem Çözme Becerileri	8	20	17,14	2,810
Sorumluluk	10	25	21,43	3,378

Tablo 3. Bireylerin Cinsiyet Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Independent Samples T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	Kız	28,63	4,650	1,668	,096
	Erkek	27,75	5,385		
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	Kız	27,83	5,670	,832	,406
	Erkek	27,35	5,239		
3. Boyut: Grup Becerileri	Kız	30,34	4,333	2,968	,003*
	Erkek	28,84	5,257		
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	Kız	26,93	2,811	3,080	,002*
	Erkek	25,85	3,820		
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	Kız	17,32	2,629	2,276	,023*
	Erkek	16,69	2,579		
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	Kız	17,45	2,647	2,227	,027*
	Erkek	16,79	2,951		
7. Boyut: Sorumluluk	Kız	22,12	2,730	4,215	,000*
	Erkek	20,65	3,845		

*p<0,05

Bireylerin cinsiyet değişkenine göre gençlik liderlik ölçeği ortalamalarının Independent Samples T Testi sonuçlarına göre grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken (p<0,05). mücadele isteği ve hedefi koyma ve iletişim kurabilmek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (p>0,05),

Tablo 4. Bireylerin Yaş Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	$\bar{x}$	$\pm ss$	T	p	Tukey HSD
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	14	28,31	4,176	1,032	,411	
	15	27,73	4,839			
	16	27,45	5,500			
	17	27,78	4,600			
	18	27,89	5,692			
	19	28,53	5,270			
	20	28,86	5,704			
	21	27,85	5,554			
	22	30,11	3,612			
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	14	27,17	5,085	,701	,691	
	15	27,19	6,256			
	16	28,00	5,353			
	17	27,69	5,519			
	18	27,11	6,063			
	19	28,18	4,915			
	20	28,77	6,005			
	21	26,25	5,118			
	22	28,03	4,646			
3. Boyut: Grup Becerileri	14	28,45	4,918	1,459	,171	
	15	28,75	5,228			
	16	28,82	5,257			
	17	29,47	4,900			
	18	30,96	3,717			
	19	30,18	5,056			
	20	30,89	5,540			
	21	29,30	4,232			
	22	30,65	3,653			
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	14	25,97	3,156	1,906	,058	
	15	27,08	2,527			
	16	26,14	3,548			
	17	25,47	4,018			
	18	26,00	4,329			
	19	26,82	3,074			
	20	27,80	2,763			
	21	26,08	3,460			
	22	26,65	2,658			
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	14	16,55	3,387	,817	,588	
	15	17,15	2,396			
	16	16,61	2,452			
	17	16,74	3,064			
	18	17,14	2,415			
	19	17,53	2,523			
	20	17,69	2,847			
	21	16,93	2,177			
	22	17,03	2,154			
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	14	17,03	2,921	1,566	,134	
	15	16,77	2,798			
	16	16,73	3,180			
	17	16,47	3,485			
	18	17,46	2,252			
	19	17,87	2,220			

	20	17,91	2,832			
	21	17,03	2,597			
	22	17,70	1,854			
	14	21,55	2,515			
	15	21,27	2,730			
	16	20,11	4,551			
	17	20,81	4,076			
7. Boyut: Sorumluluk	18	21,21	3,201	2,094	,036*	16 – 20
	19	21,95	3,162			
	20	22,54	3,441			
	21	22,25	2,488			
	22	21,78	2,562			

*p<0,05

Bireylerin yaş değişkenine göre liderlik ölçeği ortalamalarının anova sonuçlarına göre sorumluluk alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken ($p<0,05$), mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri ve problem çözme becerileri alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. ($p>0,05$),

Tablo 5. Bireylerin Eğitim Durumu Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Eğitim	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p	Tukey HSD
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	Ortaokul	25,43	5,331	2,400	,068	
	Lise	27,98	5,018			
	Ön	28,50	4,417			
	Lisans					
	Lisans	28,95	5,081			
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	Ortaokul	24,93	5,151	1,942	,122	Ortaokul – Lise Ortaokul – Ön Lisans Ortaokul – Lisans
	Lise	27,68	5,816			
	Ön	28,94	4,864			
	Lisans					
	Lisans	27,35	4,883			
3. Boyut: Grup Becerileri	Ortaokul	24,07	6,545	8,364	,000*	Ortaokul – Lise Ortaokul – Ön Lisans Ortaokul – Lisans
	Lise	29,58	4,760			
	Ön	31,42	4,170			
	Lisans					
	Lisans	29,88	4,463			
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	Ortaokul	24,21	3,827	3,791	,011*	Ortaokul – Ön Lisans
	Lise	26,33	3,500			
	Ön	27,67	2,608			
	Lisans					
	Lisans	26,45	3,106			
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	Ortaokul	15,93	2,759	1,025	,381	
	Lise	17,05	2,733			
	Ön	17,36	2,520			
	Lisans					
	Lisans	17,00	2,397			
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	Ortaokul	15,29	2,998	3,961	,008*	Ortaokul – Ön Lisans Ortaokul – Lisans
	Lise	16,95	3,004			
	Ön	17,94	2,414			
	Lisans					
	Lisans	17,49	2,352			

7. Boyut: Sorumluluk	Ortaokul	18,86	5,005	4,695	,003*	Ortaokul – Ön Lisans Ortaokul – Lisans
	Lise	21,22	3,448			
	Ön Lisans	22,42	2,832			
	Lisans	21,86	2,951			

*p<0,05

Bireylerin eğitim durumu değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken ($p<0,05$), mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek ve karar verme becerileri alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 6. Bireylerin Gelir Durumu Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Gelir Durumu	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p	Tukey HSD
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	2000 - 3000 TL arası	28,42	4,698	,892	,445	
	3001 - 4000 TL arası	28,56	4,646			
	4001 - 5000 TL arası	27,40	5,551			
	5001 TL ve üzeri	27,96	5,973			
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	2000 - 3000 TL arası	27,55	5,921	,310	,818	
	3001 - 4000 TL arası	27,84	5,360			
	4001 - 5000 TL arası	27,10	5,340			
	5001 TL ve üzeri	27,91	4,497			
3. Boyut: Grup Becerileri	2000 - 3000 TL arası	30,02	4,618	1,032	,378	
	3001 - 4000 TL arası	29,82	4,985			
	4001 - 5000 TL arası	29,00	5,246			
	5001 TL ve üzeri	28,96	4,512			
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	2000 - 3000 TL arası	27,07	2,734	4,446	,004*	2000 - 3000 TL arası ile 5001 TL ve üzeri
	3001 - 4000 TL arası	26,40	3,203			
	4001 - 5000 TL arası	25,94	3,519			
	5001 TL ve üzeri	25,16	4,661			
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	2000 - 3000 TL arası	17,22	2,745	,725	,538	
	3001 - 4000 TL arası	16,96	2,479			
	4001 - 5000 TL arası	16,66	2,669			

	5001 TL ve üzeri	17,13	2,510		
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	2000 - 3000 TL arası	17,60	2,628		
	3001 - 4000 TL arası	16,94	2,783		
	4001 - 5000 TL arası	16,62	3,062	2,252	,082
	5001 TL ve üzeri	17,02	2,904		
7. Boyut: Sorumluluk	2000 - 3000 TL arası	21,91	2,897		
	3001 - 4000 TL arası	21,43	3,494		
	4001 - 5000 TL arası	20,94	4,164	2,138	,095
	5001 TL ve üzeri	20,69	3,006		

*p<0,05

Bireylerin gelir durumu değişkenine göre Gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre güven duyma ve güvenilir olma alt boyutu ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken ($p<0,05$), mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Eğitim	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	İlkokul	28,55	4,724		
	Ortaokul	28,62	4,860		
	Lise	27,52	5,247	1,159	,328
	Ön Lisans	29,50	4,062		
	Lisans	27,35	6,015		
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	İlkokul	27,51	5,909		
	Ortaokul	27,70	5,030		
	Lise	27,24	5,618	,390	,816
	Ön Lisans	27,90	2,234		
	Lisans	28,54	4,987		
3. Boyut: Grup Becerileri	İlkokul	30,28	4,501		
	Ortaokul	29,39	5,149		
	Lise	28,92	5,100	1,215	,304
	Ön Lisans	29,90	2,331		
	Lisans	29,35	5,160		
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	İlkokul	26,87	3,082		
	Ortaokul	26,62	3,332		
	Lise	25,90	3,278	2,143	,075
	Ön Lisans	26,70	2,452		
	Lisans	25,41	4,494		
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	İlkokul	17,35	2,453		
	Ortaokul	16,82	2,568		
	Lise	16,86	2,663	1,501	,201
	Ön Lisans	15,60	4,648		
	Lisans	17,05	2,494		

6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	İlkokul	17,42	2,643		
	Ortaokul	17,21	2,590		
	Lise	16,58	3,232	1,306	,267
	Ön Lisans	17,10	2,558		
	Lisans	17,30	2,807		
17. Boyut: Sorumluluk	İlkokul	21,92	2,980		
	Ortaokul	21,01	3,554		
	Lise	21,07	3,839	2,014	,092
	Ön Lisans	22,90	1,853		
	Lisans	20,95	3,333		

*p<0,05

Bireylerin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 8. Bireylerin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Eğitim	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p	Tukey HSD
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	İlkokul	28,37	5,044			
	Ortaokul	28,47	4,972			
	Lise	27,86	5,312	,508	,730	
	Ön	29,44	4,805			
	Lisans	28,01	4,644			
	Lisans	28,01	4,644			
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	İlkokul	27,06	5,628			
	Ortaokul	28,00	5,501			
	Lise	27,10	5,894	1,204	,309	
	Ön	27,44	5,437			
	Lisans	28,68	4,331			
	Lisans	28,68	4,331			
3. Boyut: Grup Becerileri	İlkokul	30,10	4,502			
	Ortaokul	30,15	4,258			
	Lise	28,52	5,895	2,964	,020*	Lise – İlkokul
	Ön	31,78	2,579			Lise – Ortaokul
	Lisans	29,87	3,886			Lise – Ön lisans
	Lisans	29,87	3,886			
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	İlkokul	26,71	3,309			
	Ortaokul	26,60	3,416			
	Lise	26,33	3,203	,766	,548	
	Ön	26,94	2,817			
	Lisans	25,88	3,764			
	Lisans	25,88	3,764			
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	İlkokul	17,29	2,354			
	Ortaokul	16,82	2,757			
	Lise	16,93	2,614	,548	,700	
	Ön	17,56	2,706			
	Lisans	16,97	2,775			
	Lisans	16,97	2,775			
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	İlkokul	17,62	2,414			
	Ortaokul	17,19	2,950	1,381	,240	
	Lise	16,73	2,995			

	Ön Lisans	16,78	3,021		
	Lisans	17,34	2,646		
	İlkokul	22,01	2,880		
	Ortaokul	21,55	3,090		
7. Boyut: Sorumluluk	Lise	20,89	4,057	1,480	,208
	Ön Lisans	21,94	3,208		
	Lisans	21,41	2,887		

*p<0,05

Bireylerin babalarının eğitim durumu değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p>0,05$), grup becerileri alt boyutu ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 9. Öğrencilerin Kardeş Sayısı Değişkenine göre Gençlik Liderliği Ölçeği Toplam Puanlarının Anova Sonuçları

Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	$\bar{x}$	$\pm ss$	t	p
1. Boyut: Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma	1	27,54	5,079		
	2	27,94	5,083		
	3	28,99	4,408	1,326	,260
	4	27,79	5,246		
	5	29,17	5,953		
2. Boyut: İletişim Kurabilmek	1	27,41	5,686		
	2	27,46	5,692		
	3	28,16	4,568	1,553	,186
	4	26,23	6,528		
	5	29,07	4,488		
3. Boyut: Grup Becerileri	1	29,51	5,201		
	2	29,33	5,103		
	3	29,88	4,207	,876	,479
	4	29,23	4,948		
	5	31,03	4,602		
4. Boyut: Güven Duyma ve Güvenilir Olma	1	25,68	3,569		
	2	26,63	3,313		
	3	26,50	2,914	1,287	,274
	4	26,94	2,922		
	5	26,28	4,758		
5. Boyut: Karar Verme Becerileri	1	16,87	2,782		
	2	17,21	2,777		
	3	16,87	2,455	,636	,637
	4	16,79	2,422		
	5	17,52	2,429		
6. Boyut: Problem Çözme Becerileri	1	17,07	3,086		
	2	17,37	2,881		
	3	17,04	2,527	,304	,875
	4	16,94	2,682		
	5	17,03	3,006		
7. Boyut: Sorumluluk	1	20,77	4,092	1,926	,105
	2	21,64	3,590		

3	21,66	2,609
4	20,81	3,118
5	22,41	2,897

*p<0,05

Bireylerin kardeş sayısı değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gençlik kamplarına katılan bireylerin liderlik becerilerini incelemek amacı ile yapılmış bu çalışmada; Kampa katılan bireylerin liderlik becerilerine ilişkin sonuçlar ve liderlik alt boyutlarına ilişkin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve kardeş sayılarına göre anlamlı bir fark olup olmadığını test edebilmek için ulaşılan bulgular tartışılmıştır. Çalışmamızda katılımcıların cinsiyet durumlarına göre yapılan analizlere bakılarak gençlik liderlik ölçeği ortalamalarının Independent Samples T Testi sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma ve iletişim kurabilmek alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Genel olarak erkek katılımcılar kadın katılımcılara oranla daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. Dolayısıyla erkek katılımcıların liderlik becerilerinin kız katılımcılarından yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erpalabıyık (2018) “Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri İle Benlik Saygısı Ve Öz güven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmasına göre cinsiyet değişkeni açısından mücadele isteği ve hedef koyabilme, grup becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında anlamlı fark bulunmazken, iletişim kurabilmek, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri ve problem çözme becerileri alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Çalışmamızda katılımcıların yaş değişkenine göre yapılan analizlere bakılarak gençlik liderlik ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre Sorumluluk alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken, Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma, İletişim Kurabilmek, Grup Becerileri, Güven Duyma ve Güvenilir Olma, Karar Verme Becerileri ve Problem Çözme Becerileri alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tapşın (2019) “Serbest Zamanlarında Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Liderlik Becerilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasına göre yaş değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamasına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Çalışmamızda katılımcıların aile durumu değişkenine göre gençlik liderlik ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken güven duyma ve güvenilir olma alt boyutu ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Cansoy, (2015) “Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Becerilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasına göre aile gelir durumu değişkeni açısından iletişim kurabilmek ve sorumluluk alt boyutlarında anlamlı fark bulunurken, mücadele isteği ve hedef koyma, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri ve problem çözme becerileri alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Çalışmamızda katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup

becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Güneş, (2010) “İlköğretim Çağındaki Üstün Yetenekli Öğrencilerle Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Liderlik Becerilerinin Karşılaştırılması (Kırşehir Örneği)” adlı çalışmasına göre katılımcıların anne eğitim durumu değişkeni açısından üstüne yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Çalışmamızda katılımcıların baba eğitim durumu değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre Mücadele İsteği ve Hedefi Koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken, grup becerileri alt boyutu ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Cansoy (2015) “Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmasına göre katılımcıların baba eğitim durumu değişkeni açısından mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Çalışmamızda katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre gençlik liderliği ölçeği ortalamalarının Anova sonuçlarına göre mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Cansoy (2015) “Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmasına göre kardeş sayısı değişkeni açısından mücadele isteği ve hedefi koyma, iletişim kurabilmek, grup becerileri, güven duyma ve güvenilir olma, karar verme becerileri, problem çözme becerileri ve sorumluluk alt boyutlarında ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Bu sonuçlara göre bireylerin liderlik becerileri süreçlerinin bazı demografik değişkenlere göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın öncelikle bölgesel olarak gençlik kamplarına katılan bireylere yapılması daha sonra elde edilecek bulgulara göre Türkiye genelinde tüm kamplara uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmamızın örneklemi daha çok erkeklerin oluşturduğu görülmüş olup bundan dolayı daha sonra yapılması planlanan çalışmalarda hem daha büyük bir örneklem üzerinde hem de erkek ve kız gençlik merkezi üyelerinin dağılımına dikkat edilerek yapılması araştırmanın alanını genişleteceği ve daha genellenebilir sonuçlar elde edebilmek için çalışmaya daha fazla fayda sağlayacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Adair, J.(2011), The John Adair Lexicon of Leadership : The Definitive Guide To Leadership Skills And Knowledge, London : Kogan Page Limited.
- Adair, J. (2003), The Concise Adair on leadership, London: Thorogood.
- Ann T. Hilliard, Student Leadership At The University Journal of College Teaching & Learning – February 2010 Bowie State University, USA
- Bennis, W. (2009), On Becoming A Leader, NY: Perseus Books Group.
- Binbaşıoğlu, C. (1995) Eğitim Psikolojisi (9.b) Ankara: Yargıcı
- Cansoy, R. (2015), Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Eskişehir, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Cansoy, R (2016) “ Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması” Türkiye Eğitim Dergisi, Cilt 1. Sayı 1 syf.19-39 2016.
- Coşkun, Z. (2009). Türkiye’de bulunan gençlik kamplarının analizi. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Çamlıyer, H. (1997). Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun. İzmir: Can Ofset Yayıncılık.

- Çoban B, Coşkun, Z. (2006). Sporda Grup Dinamiği ve Liderlik, Nobel yayınları, Ankara.
- Derks, J., Lee, N. C., ve Krabbendam, L. (2014), “Adolescent Trust And Trustworthiness: Role of Gender And Social Value Orientation”, *Journal of Adolescence*, 37(8), 1379-1386.
- Dugan, J. P., ve Komives, S. R. (2007), “Developing Leadership Capacity In College Students: Findings From A National Study. A Report From The Multi-Institutional Study Of Leadership. College Park, MD: National Clearinghouse For Leadership Programs”
- Drath W, Palus CJ (1994) Making common sense: Leadership as meaningmaking in a community of practice. Center for Creative Leadership, Greensboro, NC.)
- Erpalabıyık, B. Üniversite “Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri İle Benlik Saygısı Ve Öz güven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Siirt, Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Erturan, E. Türkiye’de Spor Yönetiminin Neoliberal Dönüşümü. *Amme idaresi dergisi*, 2014; 47 (4):31-58.
- Fullan, Michael, (2002) *Leadership in a Culture of Change*, Jossey-Bass
<http://www.ic.gc.ca/eic/site/csrse.nsf/eng/rs00139>
- Güneş, A. (2010), İlköğretim Çağındaki Üstün Yetenekli Öğrencilerle Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Liderlik Becerilerinin Karşılaştırılması (Kırşehir Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Meyer, E.D. (1995), *Leadership academy: Effectiveness of leadership skills development in eighth-grade students*, Doctoral dissertation, Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses, (UMI No. 9704261).
- Northouse PG (2004) *Leadership: Theory and practice* (3rdedn.) Sage, Thousand Oaks, CA.)
- Northouse, P. G. (2010), *Leadership: Theory and Practice* (5th ed.), CA: SAGE Publications.
- Sunay, H. (2016). Spor Yönetimi (Geliştirilmiş 2. Baskı) Gazi Kitabevi, Ankara.
- Tapşın, F.O. (2019). Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Becerilerinin İncelenmesi Bilim Uzmanlığı Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Yukl G (2010) *Leadership in Organizations* (7thedn.) Prentice Hall)
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Gençlik Kampları.
(<https://genclikkamplari.gsb.gov.tr/bir-kardeslik-iklimi-tr-0718.pdf> Erişim tarihi 18.06.2020).
(<https://genclikkamplari.gsb.gov.tr/Modul/GenclikKamplari.aspx> Erişim Tarihi 18/06/2020).

FENDE YAZMA ETKİNLİKLERİNİN ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK BAŞARILARINA, FEN BİLİMLERİ DERSİNE VE YAZMAYA KARŞI TUTUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Emine Özbek

Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi
emineaktas327@gmail.com

Fatma Şahin

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi
fsahin@marmara.edu.tr

Özet

Fen Bilimleri dersinde meraklı, düşünen ve düşündüklerini zihninde toparlayıp ifade edebilen öğrencilerin yetiştirilebilmesi için bilimsel yazma etkinliklerinden faydalanmak giderek önemli hale gelmektedir. Bu çalışmanın amacı, fende yazma etkinliklerinin öğrencilerin fen bilimleri dersindeki akademik başarısına, fen bilimleri dersine ve yazmaya yönelik tutumlarına etkisini belirlemektir. Araştırma İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir ortaokulda 64 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada deneysel desen kullanılmıştır. Veriler Akademik Başarı testi, Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği ve Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeği ile elde edilmiştir. Deney grubu olarak belirlenen öğrencilerle dersler fende yazma etkinlikleri(günlük yazma, röportaj yapma, senaryo ve hikaye yazma, broşür hazırlama vd.) ile zenginleştirilmiş bir program dâhilinde işlenmiş, kontrol grubu öğrencilerinde ise dersler Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ders kitabından yararlanılarak işlenmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda fen eğitiminde yazma etkinliklerinin akademik başarıya etkisinin olmadığı fakat fen bilimleri dersine ve bilimsel yazmaya yönelik tutumu deney grubu lehine arttırdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fende yazma, bilimsel yazma, yazmaya karşı tutum, fende yazma etkinlikleri

INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF SCIENCE WRITING ACTIVITIES ON ACADEMIC SUCCESSES, SCIENCE AND COURSE ATTITUDE OF SECONDARY SCHOOL 6.TH GRADE STUDENTS

Abstract

It is becoming increasingly important to use scientific writing activities in order to educate students who are curious, thinking and who can gather and express their thoughts in their science course. The aim of this study is to determine the effects of science writing activities on students' academic success, science course and attitudes towards writing. The research was carried out with 64 students in a secondary school in Zeytinburnu district of Istanbul. Experimental design was used in the research. The data were obtained by Academic Achievement test, Attitude Scale towards Science Course and Attitude Scale towards Written Expression. The lessons with the students determined as the experimental group were taught within a program enriched with science writing activities(scientific journal writing, interviewing, scenario and story writing, making brochure etc.) and the lessons were taught by the textbook prepared by the Ministry of Education in the control group students. The data obtained from the study were evaluated with the SPSS 22.0 program. As a result of the evaluations, it was determined that writing activities in science education had no effect on academic success, but increased the attitude towards science lesson and scientific writing in favor of the experimental group.

Keywords: Science writing, scientific writing, science writing attitude, scientific writing activities

1. GİRİŞ

Birçok çalışma bilimsel öğrenmeyi desteklemek için bilimsel yazmanın önemi üzerinde durmaktadır (Ash, 2004; Rivard ve Straw, 2000; Kittleson ve Southerland, 2004; DeCotio, 2008; Wellington ve Osborne, 2001). Rivard ve Straw (2000), hem sözlü hem de yazmayı içeren bir müfredatın

öğrencilerin bilimi anlamalarını arttırdığını belirtmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar, fende yazmayı, bilgi vermek, dinleyiciyi ikna etmek, bilgiyi yapılandırmak ve anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirmek için bir araç olarak görmektedir (Yore, Hand ve Prain, 2002). Hand vd., (1999) fende yazmayı, öğrencilerin ön bilgileriyle ilişki kurmalarına, alternatif düşüncelerini görünür hale getirmeye, çeşitli kavramları birleştirmeye ve mantıklı düşünmeye katkıda bulunabileceğini bildirmişlerdir. Çalışmalar, özet yazma, öğretmenin söylediklerini yazma gibi geleneksel uygulamalar ile poster, broşür, mektup, powerpoint gibi geleneksel olmayan uygulamaların yazmayı kullandığını belirtmişlerdir (Yore vd., 2003). Fende yazma, hayat boyu öğrenmenin sağlanmasında, problem çözmede ve bilimsel konularda özgürce düşünmeyi sağlayan araçlardandır (Günel vd., 2006). Bununla birlikte bu uygulamalar öğrencinin öğrendiği bilgileri değişik okuyuculara iletmesine de yardımcı olacağı bildirilmiştir (Prain ve Waldrup, 2006).

Fende yazma öğrencilere, bilimin doğasını öğretmek, araştırma ve sorgulama becerilerini geliştirmek, aktiviteler boyunca rehberlik etmek ve verilerle akıl yürütmelerini hızlandırmak için üstbilişsel bir destek görevi gören bir yaklaşımdır (Hand, Prain, Lawrence ve Yore, 1999; Prain ve Hand, 1996; Yore, Bisanz ve Hand, 2003). Bilimsel yazma, bilgiyi aktarma yoludur. Bilimsel öğrenmede, öğrencilerin sosyal gruplarla konuşma, etkileşim, iletişim kurma ve etkileşimde bulunma yollarına ihtiyaçları vardır (Kelly, 2014). Bilimsel yazma öğrencilerin bilimsel kültürleşmesine yardımcı olabilir (Florence ve Yore, 2004). Buna ek olarak, birçok araştırmacı fen öğreniminde 'öğrenmek için yaz' yaklaşımlarını savundukları için, bilimsel yazma umut verici bir yol olarak kabul edilmiştir (Dianovsky ve Wink, 2012; Hand ve Prain, 2002; Hand, Hohenshell ve Prain, 2004). Hem bilimsel fikirleri hem de bilimsel uygulamaların ardındaki süreçleri okuyuculara iletme, öğrencilerin kavramları açıklığa kavuşturmasına ve detaylandırmasına yardımcı olmaktadır (Chen, Hand ve McDowell, 2013). Fende yazma öğrencilerin bilişsel süreçlerini dikkate alarak öğrenmenin daha da gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Kelly, 2016).

Bilimsel yazmada; yaparak yazarak bilim öğrenme (sciencewritingheuristic), argümantasyon yazma, yansıtıcı yazma, bilgi verici yazma, ikna edici yazma, hayal edilen deneyimi yazma, etkileyici yazma olmak üzere çeşitli stratejiler kullanılmaktadır.

Yaparak Yazarak Bilim Öğrenme (ScienceWritingHeuristic); Yaparak Yazarak Bilim Öğrenme (SWH), öğrencilere bilimsel kavramları öğrenirken ve laboratuvar incelemeleri yaparken eleştirel düşünmesini teşvik eden ve bilimsel araştırmalara rehberlik eden bir araç olarak tanımlanmaktadır (Keys ve ark. 1999; Günel ve ark., 2004; Hohenshell ve Hand, 2006). Geleneksel bir laboratuvar raporunda; öğrencilerden amaç, işlemler, veriler ve sonuç gibi bölümlere cevap vermeleri istenmektedir. Buna karşılık yaparak yazarak bilim öğrenme, öğrencilerin daha derin düşünmesini ve bilim kavramlarını anlamasını ve süreç içinde ortaya çıkan soruları yanıtlayarak bir laboratuvar raporu doldurmalarını sağlamaktadır (Rudd ve ark., 2002; Akkus ve ark., 2007). Yaparak yazarak bilim öğrenme; öğrencilere soru sorma, verilerini değerlendirme, iddialarını destekleyen kanıtlar bulma ve bunları düşünceleri ile ilişkilendirme konusunda imkan sağlayarak sorgulamaya dayalı etkinlikler sırasında öğrencilerin fen öğrenmelerini yönlendirmekte ve desteklemektedir (Günel ve ark., 2004; Hand ve ark., 2007; Hand ve Prain, 2002; Hohenshell ve Hand, 2006; Keys, 2000; Cronje, Murray, Rohlinger ve Wellnitz, 2013).

Yazılı Argümantasyon; Argümantasyon, birçok araştırmacı tarafından öğrencileri tartışmaya dâhil etmek, öğrencilerin temel kavramları ve epistemik uygulamaları anlamalarını teşvik etmek için kritik bir uygulama olarak savunulmaktadır (Duschl, 2008; Bricker ve Bell, 2008; Kuhn, 2010; Manz, 2014; Walshaw ve Anthony, 2008). Bilimde argümantasyon kullanımı ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır (Jimenez-Aleixandre ve ark., 2000; Kuhn ve ark., 2013; McNeill ve ark., 2006; Nam ve ark., 2011; Nussbaum ve Edwards 2011; Sampson ve ark., 2011; Arzarello ve Sabena, 2011; Bieda, 2010; Carpenter ve ark., 2003; Ryve, 2011; Chen ve ark., 2016; Nussbaum ve Edwards, 2011; Yore ve Treagust, 2006; Ryu ve Sandoval, 2012; Storch, 2005). Çeşitli araştırmalar öğrencilerin sözlü argümantasyon yerine argüman yazma ile daha derin kavramsal bir anlayış kazanabilecekleri sonucuna ulaşmıştır (Ryu ve Sandoval, 2012; Yore ve Treagust, 2006).

Yansıtıcı yazma; Aktif öğrenmeyi daha da büyütmek için yazma ödevleri, üst düzey bilişsel beceri geliştirmeye odaklanmaktadır. Yansıtıcı yazma yaklaşımı, eğitiminin ve eğitim ortamının öğretim sürecinde ortaya çıkan değişikliklere ve durumlara tepki verme fırsatı sağlayan derinlemesine düşünmeye yönelik bir yaklaşımdır (Carlile ve Jordan, 2007; Lewis, 2014; Jasper, 2003; Maloney ve Campbell-Evans, 2002; Al-Rawahi ve Al-Balushi, 2015). Towndrow, Ling, ve Venthan, (2008)’e göre Yansıtıcı yazma; öğrencileri bilişsel süreçlerini sorgulamaya, çevrelerinde olan biteni anlatmaya, ifade etmeye teşvik eder. Bu da onların bilimsel kavramları öğrenmelerine yardımcı olur. Hatta bu uygulamalar ile çizimler ekleyebilir ve önemli gördükleri notları yazılarına ekleyebilirler (Al-Rawahi ve Al-Balushi, 2015).

Bilgi Verici Yazma; Bilim adamları için en yaygın yazma yöntemlerinden biri, doğru ayrıntıları yakalamaya ve deneylerden net sonuçlar almaya çalışan laboratuvar raporudur. Laboratuvar raporu, klasik, geniş kabul görmüş bir bilgi verici yazı biçimidir. NAEP(1998), bilgilendirici yazma, bilgi paylaşmak, mesajları, talimatları ve fikirleri iletmek için kullanıldığını bildirmiştir. Bilgi verici yazma aynı zamanda olayları veya deneyimleri raporlamayı, hipotez ve genellemeler geliştirmeyi, kavram ve ilişkileri analiz etmeyi içermektedir. Laboratuvar raporlarına ek olarak, gözlem ve açıklamaya dayanan herhangi bir yazı bilgilendirici olarak sınıflandırılabilir (NRC, 2000).

İkna Edici Yazma; İkna edici yazı okuyucuya odaklanmaktadır. Birincil amacı, başkalarını harekete geçmeleri veya değişiklik yapmaları için etkilemektir. İkna edici yazı, büyük miktarda bilgi içerebilir (gerçekler, detaylar, örnekler, karşılaştırmalar, istatistikler). Asıl amacı sadece bilgi vermek değil ikna etmektir (NCES, 2011).

Hayal Edilen Deneyimi Yazma (Deneyimi İnceleme); Eskiden anlatı ya da “hikâye anlatımı” olarak adlandırılan üçüncü tür bir yazma etkinliği, şimdi keşif tarafından “deneyimi iletmek” olarak bilinmektedir. Son zamanlarda, NAEP(1998), hayal edilen deneyimleri kapsayacak şekilde anlatı olarak adlandırılan şeyin kapsamını genişletmiştir. Bu duruma örnek olarak Einstein’ın, ışık huzmesi yanında ışık hızında sürdüğü görelilik teorisine yol açan ünlü “düşünce deneyi” örnek verilebilir.

Etkileyici Yazma; Etkileyici yazma veya “düşündüğünüzü yazma” ilk bakışta önemli görünmeyebilir, ancak anlamlı bir şekilde yazma, öğrencilerin yeni düşüncelere tepki gösterip, kendi düşüncelerini keşfetmelerine izin verir, hatalarını düzeltmelerine olanak sağlar. (Wills, 1993). Öğrencilerin öğrenme süreçlerinde kullandıkları pasif yazma etkinliklerine göre pek çok avantajı olan bilimsel yazma etkinlikleri ile harmanlanmış öğretim programının; düşünen, bilgilerini düzenleyebilen ve bunları uygun bir mantık sırasıyla sunabilen öğrenciler yetiştirebilmek için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada bu görüşlere katkı sağlayacağı düşünüldüğü tasarlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Fen eğitiminde yazma etkinlikleri ile desteklenmiş öğretimin İlköğretim 6.Sınıf öğrencilerinin “Bitki ve Hayvanlarda Üreme, Büyüme ve Gelişme” konusundaki akademik başarılarına, fen bilimleri dersine yazılı anlatıma yönelik tutumlarına etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda verilen problem cümlesi ve bu probleme bağlı alt problemler ortaya çıkmıştır.

Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Fende yazma etkinlikleri ile desteklenmiş öğretimin ilköğretim ortaokul 6.sınıf öğrencilerinin “Bitki ve Hayvanlarda Üreme, Büyüme ve Gelişme” konusunda akademik başarılarına fen bilimleri dersine ve yazılı anlatıma yönelik tutumlarına etkisi var mıdır? sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Alt problemler de şunlardır:

1. Fende yazma etkinliklerinin ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin akademik başarıları ile uygulama sonrası akademik başarılarına etkisi var mıdır?
2. Fende yazma etkinliklerinin ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik tutumlarına etkisi var mıdır?
3. Fende yazma etkinliklerinin ortaokul 6. Sınıf öğrencilerin yazılı anlatıma yönelik tutumlarına etkisi var mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada fende yazma etkinlikleri ile zenginleştirilmiş bir öğretim programının öğrencilerin akademik başarıları, yazmaya ve fen bilimleri dersine yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlandığından nicel araştırma yöntemlerinden deneysel desen kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma; 2016-2017 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinin Zeytinburnu ilçesinde bulunan bir İmam Hatip Orta Okulu'nda eğitim gören 6A ve 6B sınıflarındaki toplam 64 öğrenci ile yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Akademik başarı testi, fen bilimleri dersine yönelik tutum ve yazmaya yönelik tutum ölçekleri kullanılmıştır

Akademik Başarı Testi

Araştırmada MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖDSGM) tarafından 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı çalışmaları kapsamında 6. sınıflar ve için hazırlanan Kazanım Kavrama Testleri kullanılmıştır. Tablo 1'de akademik başarı testinde bulunan soruların konu içindeki dağılımları görülmektedir. Bu dağılımlardan yola çıkarak soru ağırlıklarının konu içinde dengeli olmasına dikkat edilmiştir.

Tablo 8. Akademik başarı testinde bulunan soruların konu içindeki dağılımı

Ünite Bölümleri	Akademik Başarı Testi Soru Dağılımı
Eşsiz Üreme	1,3,9,10,11,12,14
Eşeyli Üreme	2,4,5,6,7,8,13,19
Hayvanlarda Büyüme ve Gelişme	15,16,17,18,20,21,22,23,24
Çiçekli Bitkilerde Büyüme ve Gelişme	19,25,26,27,28,29,30,31,32,33

Testin güvenirlik katsayısı (KR20) 0.82 olarak hesaplanmıştır. Madde analizi ile her maddenin madde güçlük indeksi ve ayırt edicilik indeksi belirlenmiştir. Belirlenen güçlük indeksine göre alt sınır 0,26 üst sınır 0,91 olarak belirlenmiş ve testin ortalama güçlük indeksi 0,41 olarak bulunmuştur. 33 sorudan oluşan test soruları deney ve kontrol gruplarına ön test son test olarak uygulanmıştır.

Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Çalışmada Nuhoglu (2008), tarafından geliştirilen “Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı $\alpha = 0,8739$ olarak hesaplanmıştır. Nuhoglu (2008), tarafından faktör analizi yapılan ölçekte 5 faktör olduğu tespit edilmiştir. Ölçekte olumlu ve olumsuz maddelerin olduğu belirlenmiştir. 10'u olumlu 10'u olumsuz olmak üzere toplam 20 sorudan oluşan 3'li likert tipinde geliştirilmiş olan ölçeğin güvenirlik değeri $\alpha = 0,87$ olarak hesaplanmıştır.

Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeği

Araştırmada öğrencilerin yazılı anlatıma yönelik tutumlarını belirleyebilmek için Ak (2011), tarafından geliştirilen Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte 30 maddeden oluşan yargılar bulunmaktadır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach alfa değeri 0,9536 bulunmuştur. Analiz sırasında, faktör yük değeri 0,45 olarak baz alınmış, değerler 0,45'den büyük olduğu için madde çıkartılmamıştır. Araştırmacı tarafından yapılan analizlerde ölçeğin 6 alt boyutunun olduğu belirlenmiştir. Bunlar; ilgi, yetenek, sosyallik, birikim, zorluk ve içerik alt boyutlarıdır. Geliştirilen ölçekte bulunan maddelerden 20 madde de olumlu tutumları, 10 madde olumsuz tutumları, ifade etmektedir. Öğrencilerin verilen yargılara katılma düzeylerini tespit edebilmek için likert tipi ölçek ile “katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum” şeklinde üçlü derecelendirme yapılmıştır.

Araştırmanın Uygulanması

Çalışmada uygulama öncesinde deney ve kontrol gruplarına akademik başarı testi, fen bilimleri dersine yönelik tutum ölçeği ve yazılı anlatıma yönelik tutum ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Deney grubunda dersler araştırmacı tarafından hazırlanan yazma etkinlikleri ile zenginleştirilmiş 5E ders

planlarına göre eğitim öğretim süreci gerçekleştirilmiştir. Ders planlarında; hikâye yazma, günlük tutma, resim çizme, verilen senaryonun devamını yazma, verilen açık uçlu sorulara yanıt verme, verilen kelimeleri kullanarak anlamlı bir paragraf yazma, röportaj yapma, el broşürü tasarlama, poster hazırlama, yazılı şekilde deney düzeneği tasarlama, kavram haritasını metne çevirme etkinlikleri yer almıştır. Kontrol grubunda ise bu süreç Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun İlköğretim 6. Sınıf öğretim programında yer aldığı şekliyle gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda ise akademik başarı testi, fen bilimlerine yönelik tutum ölçeği ve yazılı anlatıma yönelik tutum ölçeği son test olarak uygulanmıştır. Çalışmanın tamamı aynı öğretmen (araştırmacı) tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programı ile değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Akademik Başarı Testinin (BT) Analizi

Araştırmada kullanılan akademik başarı testi çoktan seçmeli 33 sorudan oluşmuştur. Öğrencilerin akademik başarı testine verdiği cevaplar eğer doğru ise 1 puan, yanlış ise 0 puan verilerek değerlendirilmiştir.

Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Analizi

Çalışmada kullanılan Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği olumlu ve olumsuz maddelerden oluşmaktadır. Ölçek 10'u olumlu 10'u olumsuz olmak üzere toplam 20 sorudan oluşan 3'lü likert tipinde geliştirilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplara olumsuzdan olumluya doğru 1 ile 3 arasında puan verilmiştir. Olumsuz sorular belirlenmiş ve bu soruların puanlaması tersten yapılmıştır. Testteki olumluyargılar 3, fikrim yok 2 ve olumsuz yargılar 1 puan verilerek değerlendirilmiştir.

Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeğinin Analizi

Araştırmada kullanılan Yazılı Anlatıma Yönelik tutum ölçeğinde bulunan maddelerden 20 madde de olumlu tutumları, 10 madde olumsuz tutumları, ifade etmektedir. Testin puanlanması tablo 2'deki gibi yapılmıştır.

Tablo 9. Yazmaya Yönelik Tutum Ölçeği Puanlama Sistemi

Cevaplar	Olumlu Yargı	Olumsuz Yargı
Katılıyorum	1	3
Fikrim yok	2	2
Katılmıyorum	3	1

Deney ve kontrol gruplarının Yazılı Anlatıma Yönelik tutum ön testleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, fen bilimleri eğitiminde bilimsel yazma etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına, fen bilimleri dersine karşı tutumlarına ve Yazılı Anlatıma Yönelik tutumlarına etkisi ile ilgili elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Test ve Ölçeklerin Normal Dağılım Gösterip Göstermediği İle İlgili Bulgular

Araştırmada kullanılan akademik başarı testi, Fen Bilimleri Dersine ve Yazmaya karşı tutum ölçekleri için gerçekleştirilen normallik analizi sonucunda gözlem sayısının ($N < 50$) 50'den küçük olması sebebiyle Shapiro-Wilk değerine bakılmıştır.

Tablo 10.Akademik Başarı Testinin Normallik Sonuçları

		Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
		Statistic	f	Sig	Statistic	f	P
Deney Grubu	Ön Test	,156	31	,054	,968	31	,478
	Son Test	,117	31	,200	,969	31	,485
Kontrol Grubu	Ön Test	,165	31	,032	,943	31	,097
	Son Test	,185	31	,008	,943	31	,053

Tablo 3’de deney ve kontrol gruplarının akademik başarı testinin ön ve son test puan dağılımlarının Shapiro-Wilk sonuçlarına göre, deney grubu ön test $p=0,478$ ve kontrol grubu ön test $p=0,097$ bulunmuştur. Deney grubu son test $p=0,485$ ve kontrol grubu son test $p=0,053$ bulunmuştur. Sonuçlardaki p değerlerinin 0,05’ten büyük çıkması, istatistiksel anlamda çalışma grubundaki öğrencilerin Akademik Başarı testinin sonuçlarının normal dağılımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 11.Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Normallik Sonuçları

		Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
		Statistics	df	Sig	Statistics	df	p
Deney Grubu	Ö Test	,152	31	,670	,952	31	,175
	Son Test	,178	31	,014	,923	31	,028
Kontrol Grubu	Ön Test	,174	31	,018	,889	31	,004
	Son test	,145	31	,098	,886	31	,003

Tablo 4’de deney ve kontrol gruplarının Fen Bilimleri dersine yönelik tutumları ön test puan dağılımlarının Shapiro-Wilk sonuçlarına göre, deney grubu $p=0,175$ ve kontrol grubu $p=0,004$ bulunmuştur. Fen Bilimleri dersine yönelik tutumları son test puan dağılımlarının Shapiro-Wilk sonuçlarına göre, deney grubu $p=0,028$ ve kontrol grubu $p=0,003$ bulunmuştur. Sonuçlardaki deney grubu ön test ve son test p değerinin 0,05 ten büyük çıkması ve kontrol grubunun ön test ve son test p değerinin 0,05’ten küçük çıkması istatistiksel anlamda çalışma grubundaki öğrencilerin Fen Bilimleri dersine yönelik tutum sonuçlarının normal dağılımlı olmadığını göstermektedir. Bu sebeple elde edilen veriler non-parametrik testler ile değerlendirilmiştir.

Tablo 12.Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeğinin Normallik Sonuçları

		Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
		Statistics	df	Sig.	Statistics	df	p
Deney Grubu	Ön Test	,091	31	,200	,969	31	,495
	Son test	,150	31	,072	,922	31	,027
Kontrol Grubu	Ön Test	,163	31	,036	,882	31	,003
	Son Test	,168	31	,027	,819	31	,000

Tablo 5’de deney ve kontrol gruplarının Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum ön test puan dağılımlarının Shapiro-Wilk sonuçlarına göre, deney grubu $p=0,495$ ve kontrol grubu $p=0,003$; son testte ise deney grubu $p=0,027$ ve kontrol grubu $p=0,000$ bulunmuştur. Sonuçlardaki deney grubu ön test p değerlerinin 0,05 ten büyük olup, normal dağılım gösterdiği, kontrol grubu p değerinin 0,05’ten küçük olup, normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu sebeple elde edilen veriler non-parametrik testler ile değerlendirilmiştir. Kontrol grubu ön test son test p değerlerinin 0,05’ten küçük olup, normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu sebeple elde edilen veriler non-parametrik testler ile değerlendirilmiştir.

Akademik Başarı Testine Ait Bulgular

Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test verileri incelenmiştir. Akademik Başarı Ön test ve son test puanları arasındaki ilişki bağımlı t-testi kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 13.Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Akademik Başarı Ön Test ve Son Test Puanları İçin Bağımlı t-testi

		N	X	ss	sd	t	p
Deney Grubu	ÖnTest	35	11,6	3,031	,512	-	
	Son test	35	19,8	6,965	1,177	7,989	,000
Kontrol Grubu	Ön Test	31	12,45	4,911	,882	-	
	Son Test	31	19,41	6,291	1,130	7,040	,000

Fende yazma etkinlikleri ile ders işlenen deney grubunda ve Milli Eğitim Bakanlığı ders kitabında yer alan öğretim yöntemleri ile ders işlenen kontrol grubunda, öğrencilerin akademik başarı ön testi ve son testi puanlarında anlamlı bir farkın olup olmadığını anlamak için yapılan bağımlı t-testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Deney grubunun ön test başarı puanları aritmetik ortalaması 11,6 iken son test başarı puanları aritmetik ortalaması 19,8 çıkmıştır. Bu ortalamalardan yola çıkarak ($p < 0,05$) puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda deney grubu ön test ve son test puanlarına baktığımızda bilimsel yazma etkinlikleri kullanıldığında Fen Bilimleri dersinde akademik başarıda artış olduğu gözlenmiştir. Kontrol grubunun ön test başarı aritmetik ortalaması 12,45 iken son test başarı aritmetik ortalaması 19,41 çıkmıştır. Bu durum beklenen bir durumdur. Müfredat kazanımları gereği verilmesi gereken bilgiler verildiği için kontrol grubunda da akademik başarının artması beklenmektedir.

Fende Yazma Etkinliklerinin Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisine İlişkin Bulgular

Deney grubunun Fen Bilimleri tutum ölçeği Ön test ve son test verileri incelenmiştir. Deney grubu ön testi-son testi p değeri normal dağılım ($p > 0,05$) gösterirken, kontrol grubu ön testi-son testi normal dağılım göstermemiştir ($p < 0,05$). Bu sebeple deney grubunun Fen Bilimleri tutum ölçeği Ön test ve son test puanları arasındaki ilişki Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 14.Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Ön Test-Son Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Deney Grubu	Negatif Sıra	2	16,25	32,50	-4,456	,000
	Pozitif Sıra	31	17,05	528,5		
	Eşit	2				
Kontrol Grubu	Negatif Sıra	16	13,94	223,0	-,460	,646
	Pozitif Sıra	12	15,25	183,0		
	Eşit	4				

Deney ve kontrol grubu öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik gösterdikleri tutum ön testi ve son testi puanlarında anlamlı bir farkın olup olmadığını anlamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Deney grubunun ön test ve son test p değerlerine bakıldığında ($p = ,000$) 0,05 ten küçük olduğu için ($p < 0,05$) puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda fende yazma etkinlikleri kullanıldığında öğrencilerin Fen Bilimleri dersine yönelik gösterdikleri tutumda artış olduğu gözlenmiştir. Kontrol grubu ön test- son test $p = ,646$ bulunmuştur. Bu sonuçtan yola çıkarak $p > 0,05$ olduğu için puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı söylenebilmektedir.

Fende Yazma Etkinliklerinin Öğrencilerin Yazılı Anlatıma Yönelik Gösterdikleri Tutuma İlişkin Bulgular

Tablo 8.Öğrencilerinin Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum Ölçeği Ön Test-Son Test Puanları Arasındaki İlişki ile İlgili Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Deney Grubu	Negatif Sıra Pozitif Sıra Eşit	11 21 0	16,45 18,71	181,0 449,0	-2,200	,028
Kontrol Grubu	Negatif Sıra Pozitif Sıra Eşit	13 18 1	21,50 12,03	279,50 216,50	-,618	,536

Fende yazma etkinlikleri ile ders işlenen grupta, öğrencilerin Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum ön testi ve son testi puanlarında anlamlı bir farkın olup olmadığını anlamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir. Deney grubunun ön test ve son test p değerlerine bakıldığında ($p=,028$) 0,05 ten küçük olduğu için ($p<,05$) puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda bilimsel yazma etkinlikleri ile ders işlenen deney grubunun, Yazılı Anlatıma Yönelik Tutum ölçeği ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Kontrol grubu ön test- son test $p=,536$ bulunmuştur. Bu sonuçtan yola çıkarak $p>0,05$ olduğu için puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı söylenebilmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Fende Yazma Etkinliklerinin Akademik Başarıya Etkisine İlişkin Sonuç Ve Tartışma

Bu çalışmada “Bitki ve Hayvanlarda Üreme, Büyüme ve Gelişme” konusunun yazma etkinlikleri desteklenerek öğretilmesinin akademik başarıya, fen bilimleri dersine yönelik tutuma ve yazılı anlatıma yönelik tutuma etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda deney ve kontrol gruplarının akademik başarılarında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmasa da deney grubunun ortalama puanları (ön test X: 11,6, Son test X: 19,8), kontrol grubu ortalama puanlarına (ön test X: 12,45, son test X: 19,41) göre daha fazla artış olduğu görülmüştür. Literatürde fen eğitiminde bilimsel yazma etkinliklerinin akademik başarıyı, kavram öğrenmeyi ve üst düzey düşünme becerilerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Mason ve Boscolo, 2000; Hand, Prain ve Wallace, 2002; Hohensell, Hand ve Staker, 2004; Hand, Hohensell ve Prain, 2004; Hand, Hohensell ve Prain, 2007; Akkuş, Günel ve Hand, 2007; Nam, Choi ve Hand, 2011; You, Kang, Kim ve Noh, 2013; Shin, Choi ve Park, 2013; Atasoy vd., 2013). Baltacı (2013) tarafından yapılan çalışmada çoklu yazma etkinlikleri ve yaparak yazarak bilim öğrenme metodunun 7.sınıf öğrencilerinde “Güneş Sistemi ve Ötesi ünitesinde akademik başarıya, kavram öğrenmeye ve fen bilimleri dersine yönelik tutuma etkisi incelenmiş ve yazma etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığını, konu ile ilgili kavramların öğrenilmesini ve fen bilimleri dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Erol (2010) tarafından yapılan çalışmada 8. Sınıf öğrencilerine asitler ve bazlar konusunda çoklu yazma metodları kullanılmış ve bu yöntemin akademik başarıya ve kavram öğrenmeye olumlu etkisinin olduğu gözlenmiştir. Yine Özyurt (2011) tarafından yapılan çalışmada yazma etkinliklerinin 6. Sınıf öğrencilerinin akademik başarısını ve kavram öğrenmesini geliştirdiğini tespit edilmiştir.

Aynı şekilde Bozat (2014) tarafından yapılan çalışmada mektup yazma etkinliğinin 5. sınıf öğrencilerinin “Yaşamımızdaki Elektrik” ünitesindeki akademik başarılarına ve bilgilerinin kalıcılığına etkisi araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar mektup yazma etkinliğinin deney grubu ile kontrol grubu arasında akademik başarı olarak anlamlı fark bulunmuştur. Yine bilgilerin kalıcılığı konusunda da deney grubu lehine sonuçlar elde edilmiştir. Storch, (2005), yapılandırılmış küçük gruplarla yazarlık etkinlikleri düzenlemiş ve etkinliklere katılan bireylerin öğrenmesinin arttığını gözlemlemiştir. Öğrencilerin akran tartışması da yaptığı etkinlikler ile sorunları çözme becerilerinin arttığını da ifade etmiştir. Yore ve Treagust, (2006) bilim kavramlarının öğrenilmesinde kavramın şekiller, tablolar, şema ve semboller ile verilmesinin bilimsel kavramların anlaşılmasını

kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Günel ve ark. (2003) tarafından yapılan çalışmada yaparak yazarak bilim öğrenme metodu kullanılmıştır. Uygulama sonunda yapılan değerlendirmede deney grubu öğrencilerinin hipotez kurma, konuyu kavrama, soru sorma becerilerinin geliştiği belirlenmiştir. Hohenshell ve Hand (2006) tarafından yapılan çalışmada ise rapor yazmanın öğrencilerin kavram öğrenmelerine etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre rapor yazan deney grubu öğrencilerinin yazmayan kontrol grubu öğrencilerine göre kavramları daha iyi öğrendiği belirtilmiştir.

Fende Yazma Etkinliklerinin Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutuma Etkisine İlişkinin Sonuç Ve Tartışma

Yapılan bu çalışmada fende yazma etkinlerinin öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik tutumlarını pozitif yönde arttırdığı gözlenmiştir. Bulunan bu sonuçları destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Kavaklı (2016)'nın yaptığı çalışmada yazma etkinliklerinin insan ve çevre ilişkileri konusunda öğrencilerin akademik başarılarına, eleştirel düşüncelerine, fen bilimleri dersine yönelik tutumlarına ve kavram öğrenmelerine etkisini araştırmıştır. 7. Sınıf öğrencileri ile yapılan bu çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde öğrencilerinin akademik başarılarının ve kavram öğrenmelerinin arttığı gözlenmiştir. Fakat eleştirel düşünme becerilerinde ve fen bilimlerine yönelik tutumlarında anlamlı bir fark meydana gelmemiştir. Yine Akyol (2007) tarafından ilköğretim 6. Sınıf öğrencileriyle "Maddenin Tanecikli Yapısı" konusunda şiiirle öğretim metodunun akademik başarıya ve fen bilimlerine yönelik tutuma etkisi araştırılmıştır. Uygulanan ölçekler değerlendirildiğinde akademik başarı açısından deney grubu lehine anlamlı sonuçlar elde edilmiş fakat fen bilimleri dersine yönelik tutumlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aynı şekilde Demirci ve Güler (2007) tarafından yapılan çalışmada analogi tekniğinin kullanımının akademik başarıya, fen bilimleri dersine yönelik tutuma ve bilgilerin kalıcılığına etkisi incelenmiştir. Uygulama sonunda analogi tekniğinin öğrencilerin başarısını arttırdığı ve bilgilerin kalıcılığını sağladığı tespit edilmiş fakat fen bilimlerine yönelik tutumlarında anlamlı bir fark oluşturmadığı belirtilmiştir. Akkuş, Günel ve Hand (2007) tarafından yapılan çalışmada, yazma etkinliklerinin fen bilimleri dersine yönelik tutumu değiştirmede sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgu yaptığımız bu çalışma ile benzer değildir. Yapılan bu çalışmada öğrencilerin yazma etkinliklerine çok istekli olmaları daha önce fen derslerinde etkinlik yapmamış olmaları ve yapılan uygulamanın hoşlarına gitmesi, fen bilimleri dersine bakış açılarını kısa sürede değiştirmiştir. Bu doğrultuda kısa süreli bir uygulama olmasına rağmen bilimsel yazma etkinlikleri öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirmiştir.

Fende Yazma Etkinliklerinin Yazılı Anlatıma Yönelik Tutuma Etkisine İlişkinin Sonuç Ve Tartışma

Yapılan bu çalışmada fende yazma etkinlerinin öğrencilerin yazılı anlatıma yönelik tutumlarını pozitif yönde arttırdığı gözlenmiştir. Benzer şekilde Karatay (2011) yaptığı çalışmada öğrencilerin yazma etkinlikleri sonucu bilişsel farkındalıklarının artmasıyla yazmaya yönelik olumlu tutum geliştirmeleri arasında doğru orantı olduğunu belirtmiştir. Bilimsel yazma etkinlikleri ile ders işleyen öğrencilerin fen bilimleri dersine daha heyecanla girdikleri ve derse katılma isteklerinin arttığı gözlenmiştir. Bu etkinlikler aracılığıyla bilimsel yazılar yazma imkânı bulan öğrencilerin bu metinleri oluşturabilmek için etraflıca düşünceleri ve zihinlerindeki bilgileri düzgün bir anlam sırasına sokmaları gerekmiştir. Öğrenciler bilimsel metin yazma sürecinde sıkıntılar yaşadığında elde ettiği bilgileri tekrar gözden geçirmek ve eksik kalan yerleri belirlemek durumunda kalmıştır. Öğrenme sürecine geri dönüp yaptığı araştırmalar ile bu eksikleri gerek kitaplardan gerekse akranlarından aldığı bilgilerle tamamlamış ve metinlerini oluşturmuşlardır. Bir sonraki öğrenme sürecinde yazma konusunda eksik kaldığı yerlere daha dikkat ettikleri ve notlar alarak çalıştıkları gözlenmiştir. Konunun sonunda yazacağı metinlerde tutarlı bir dil izleyebilmek için planlamalar yaptığı belirlenmiştir. Yazılan metinlerin öğrenciler tarafından akranları arasında sesli bir şekilde okunması ve tartışmaya açılması öğrencinin yaptığı hataları görmesine ve onları kalıcı şekilde düzeltebilmesine olanak sağlamıştır. Topluluk önünde yazdıklarını okuyan ve tartışan öğrencilerin özgüvenlerinin arttığı bir sonraki etkinlikte daha çok kişinin metnini okumak için parmak kaldırdığı gözlenmiştir. Öğrencilere her ders sonunda dağıtılan bilimsel günlük formları ile öğrencilerin ders esnasında yaptıkları etkinlikleri tekrar düşünceleri sağlanmıştır. Bu günlüklerin bilimsel yazma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Etkinlikler dışında her ders sonunda tutulan günlük Karatay (2011)'ın bahsettiği gibi

yazma etkinlikleri yazmaya yönelik bilişsel farkındalığı arttırmış bu durum da öğrencilerin yazmaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerine sebep olmuştur. Sonuç olarak; fende yazma etkinliklerinin aktif olarak kullanılması, öğrencilere kendilerini bilgilerini ifade edebilecekleri bir ortam oluşturduğundan, fen bilimlerine karşı ilgilerini arttırabilir dolayısıyla fen başarılarında olumlu etkiler oluşturabilir.

KAYNAKLAR

- Ak, E. (2011). Yaratıcı Yazma Etkinliklerinin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersindeki Yazılı Anlatım Becerileri Üzerindeki Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akkuş, R., Günel M. ve Hand B. (2007). Comparing an inquiry-based approach known as the science writing heuristic to traditional science teaching practices: are there differences? *International Journal of Science Education* 29 (14), 1745–1765.
- Akyol, C. (2007). İlköğretim fen ve teknoloji dersinde uygulanan şiirle öğretim tekniğinin başarı ve tutuma etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Al-Rawahi, N. M., ve Al-Balushi, S. M. (2015). The effect of reflective science journal writing on students' self-regulated learning strategies. *International Journal of Environmental and Science Education*, 10(3), 367–379. <https://doi.org/10.12973/ijese.2015.250>
- Arzarello, F., ve Sabena, C. (2011). Semiotic and theoretic control in argumentation and prof activities. *Educational Studies in Mathematics*, 77(2–3), 189–206.
- Ash, D. (2004) Reflective scientific sense-making dialogue in two languages: the science in the dialogue and the dialogue in the science, *Science Education*, 88, 855–884.
- Atasoy, Ş., Tekbiyık, A. Ve Gülay, A. (2013). Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Ses Kavramını Anlamaları Üzerine Kavram Karikatürlerinin Etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10(1), 176- 196.
- Ayrancı, B. B. ve Temizyürek, F. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerinin serbest yazma tutumlarına dair ölçek geliştirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 704-716.
- Baltacı, A. (2013). Astronomi konusunun çoklu yazma etkinlikleri ve yaparak yazarak bilim öğrenme metodu kullanılarak öğretilmesinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bieda, K. N. (2010). Enacting proof-related tasks in middle school mathematics: Challenges and opportunities. *Journal for Research in Mathematics Education*, 41(4), 351–382.
- Bricker, L. A., ve Bell, P. (2008). Conceptualizations of argumentation from science studies and the learning sciences and their implications for the practices of science education. *Science Education*, 92(3), 473–498.
- Bozat, Ö. (2014). 5. Sınıf yaşamımızda elektrik ünitesinde öğrenme amaçlı yazmaetkinliklerinden mektubun başarıya etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Carlile, O. ve Jordan, A. (2007). *Reflective Writing: Principles and Practice*. In: C. O'Farrell, ed. Teaching Portfolio Practice in Ireland: A Handbook. s.l.:AISHE, pp. 24- 38.
- Carpenter, T., Franke, M., ve Levi, L. (2003). *Thinking mathematically: Integrating arithmetic and algebra in elementary school*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Chen, Y.-C., Hand, B., & McDowell, L. (2013). The effects of writing-to-learn activities on elementary students' conceptual understanding: Learning about force and motion through writing to older peers. *Science Education*, 97, 745–771.
- Chen, Y.-C., Park, S., ve Hand, B. (2016). Examining the use of talk and writing for students' development of scientific knowledge through constructing and critiquing arguments. *Cognition and Instruction*, 34(2), 100-147
- Colins, A. (1998). National science education standards: A political document. *Journal of Research in Science Teaching*, 35(7), 711-727.
- Cronje, R., Murray, K., Rohlinger, S., ve Wellnitz, T. (2013). Using the science writing heuristic to improve undergraduate writing in biology. *International Journal of Science Education*, 35(16), 2718–2731.
- DeCoito, I. (2008). *Writing in science: Exploring teachers' and students' views of the nature of science in language enriched environments*. ProQuest Central; ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Demirci Güler, M. P. (2007). Fen öğretiminde kullanılan analogiler, analogi kullanımının öğrenci başarısı, tutum ve bilginin kalıcılığına etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dianovsky, M. T., ve Wink, D. J. (2012). Student learning through journal writing in a general education chemistry course for pre-elementary education majors. *Science Education*, 96, 543–565
- Duban, N. (2008). *İlköğretim fen öğretiminde niçin sorgulamaya dayalı öğrenme?* In 8th International Educational Technology Conference (IETC 2008). Eskisehir.
- Duschl, R. (2008). Science education in three part harmony: Balancing conceptual, epistemic, and social learning goals. *Review of Research in Education*, 32(1), 268–291.

- Erol, G. (2010). Asit baz konusunun çoklu yazma etkinlikleri ve yaparak yazarak bilim öğrenme metodu kullanılarak öğretilmesinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- European Commission. (2007). *Science education now: A renewed pedagogy for the future of Europe*. Retrieved from http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/report-rocard-on-science-education_en.pdf
- Florence, M. K., ve Yore, L. D. (2004). Learning to write like a scientist: Coauthoring as an enculturation task. *Journal of Research in Science Teaching*, 41, 637–668.
- Gunel, M., Omar, S., ve Hand, B. (2003). Student perception in using the science writing heuristic. *The annual meeting of the national association for research in science teaching*, 22, 1–11.
- Gunel, M., Akkus, R., Hohenshell, H., & Hand, B. (2004). Improving student performance on higher order cognitive questions through the use of the Science Writing Heuristic. *Paper presented at the National Association for Research in Science Teaching*, B.C. Vancouver, Canada.
- Gunel, M., Hand, B. & Hohenshell, L. (2006). The Impact of Students' Self-Evaluation of the Science Writing Heuristic: Closing the Achievement Gap. *Paper presented at the National Association for Research in Science Teaching (NARST)*, San Francisco, California.
- Hand, B., Hohenshell, L., ve Prain, V. (2004). Exploring students' responses to conceptual questions when engaged with planned writing experiences: A study with year 10 science students. *Journal of Research in Science Teaching*, 41, 186–210.
- Hand, B., Hohenshell, L. ve Prain V. (2007). Examining the effect of multiple writing tasks on year 10 biology students' understandings of cell and molecular biology concepts. *Instructional Science* (35), (343–373).
- Hand, B. M., ve Prain, V. (2002). Teachers implementing writing-to-learn strategies in junior secondary science: A case study. *Science Education*, 86, 737–755.
- Hand, B., Prain, V., ve Wallace, C. (2002). Influences of writing tasks on students' answers to recall and higher-level test questions. *Research in Science Education*, 32(1), 19–34.
- Hand, B. M., Prain, V., Lawrance, C., ve Yore, L. D. (1999) A writing in science framework designed to enhance science literacy. *International Journal of Science Education*, 21, 1021–1035.
- Hohensell, L., Hand B. ve Staker J. (2004). Promoting Conceptual Understanding of Biotechnology: Writing to a Younger Audience. *American Biology Teacher*, 66(5), 333–338.
- Hohenshell, L., ve Hand, B. (2006). Writing-to-learn strategies in secondary school cell biology: A mixed method study. *International Journal of Science Education*, 28, 261–289.
- Jasper, M. (2003) *Beginning Reflective Practice*. Cheltenham: Nelson Thornes.
- Jimenez-Aleixandre, M. P., Rodriguez, A. B., ve Duschl, R. A. (2000). “Doing the lesson” or “doing science”: Argument in high school genetics. *Science Education*, 84, 757–792.
- Karatay, H. (2011). 4+1 Planlı Yazma ve Değerlendirme Modelinin Öğretmen Adaylarının Yazılı Anlatım Tutumlarına ve Becerilerine Etkisi. *Turkish Studies*, 6(1), 1029–1047.
- Kavaklı, M. (2016). İnsan ve çevre ilişkileri ünitesinin çoklu yazma etkinlikleri kullanılarak öğretilmesinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Kelly, G. J. (2014). *Discourse practices in science learning and teaching*. In N. G. Lederman ve S. K. Abell (Eds.), *Handbook of research on science education*, 2, 321–336. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Kelly, G. J. (2016). Inquiry Learning and Teaching in Science Education. *Springer*, Editors: M.A. Peters, pp.1–6. DOI: 10.1007/978-981-287-532-7_36-1
- Keys, C. W. (2000). Investigating the thinking processes of eighth grade writers during the composition of a scientific laboratory report. *Journal of Research in Science Teaching*, 37(9), 1044–61.
- Keys, C. W., Hand, B. M., Vaughn, P., Collins, S., ve (1999). Using the science writing heuristic as a tool for learning from laboratory investigations in secondary science. *Journal of Research In Science Teaching*, 36(10), 1065–1084.
- Kittleston, J. M. ve Southerland, S. A. (2004) The role of discourse in group knowledge construction: a case study of engineering students, *Journal of Research in Science Teaching*, 41(3), 267–293.
- Kuhn, D. (2010). Teaching and learning science as argument. *Science Education*, 94(5), 810–824.
- Kuhn, D., Zillmer, N., Crowell, A., ve Zavala, J. (2013). Developing norms of argumentation: Metacognitive, epistemological, and social dimensions of developing argumentative competence. *Cognition and Instruction*, 31(4), 456–496.
- Lewis, L. K. (2014). *Examining the effects of reflective writing on new teachers in a mentoring program*. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Maloney, C., ve Campbell-Evans, G. (2002). Using interactive Journal writing as a strategy for professional growth. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 30(1), 39–50.
- Manz, E. (2014). Representing student argumentation as functionally emergent from scientific activity. *Review of Educational Research*. doi:10.3102/0034654314558490.

- Mason, L. & Boscolo, P. (2000). Writing and conceptual change. What changes? *Instructional Science*, 28(3), 199–226.
- McNeill, K. L., Lizotte, D. J., Krajcik, J., ve Marx, R. W. (2006). Supporting students' construction of scientific explanations by fading scaffolds in instructional materials. *Journal of the Learning Sciences*, 15(2), 153–191.
- Millar, R., ve Osborne, J. (Eds.) (1998). Beyond (2000): *Science education for the future (the report of a seminar series funded by the Nuffield Foundation)*. London: King's College London.
- NAEP (National Center for Education Statistics) (2011). *The Nation's Report Card: Civics 2010* (NCES 2011–466). Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, Washington, D.C.
- Nam, J., Choi, A., ve Hand, B. (2011). Implementation of the science writing heuristic (SWH) approach in 8th grade science classrooms. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 9(5), 1111–1133.
- NRC (National Research Council) (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*, Washington, DC: National Academies Press.
- Nuhoğlu, H. (2008). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersine Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 7(3), 627–639.
- Nussbaum, E. M., ve Edwards, O. V. (2011). Critical questions and argument stratagems: A framework for enhancing and analyzing students' reasoning practices. *Journal of the Learning Sciences*, 20(3), 443–488.
- Özyurt, B. B. (2011). Canlılarda üreme büyüme ve gelişme ünitesinin çoklu yazma etkinlikleri kullanılarak öğretilmesinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Prain, V., ve Hand, B. (1996). Writing for learning in secondary science: Rethinking practices. *Teaching and Teacher Education*, 12(6), 609–626.
- Prain, V., ve Waldrup, B. (2006). An exploratory study of teachers' and students' use of multimodal representations of concepts in primary science. *International Journal of Science Education*, 28(15), 1843–1866.
- Rivard, L. P., ve Straw, S. B. (2000). The effect of talk and writing on learning science: An exploratory study. *Science Education*, 84(5), 566–593.
- Rudd, J. A., II, Greenbowe, T. J. ve Hand B. M. (2002). Restructuring the chemistry laboratory notebook using the science writing heuristic." *Journal of College Science Teaching*, 31(4), 230–234.
- Shin, S. Y., Choi, A. R., & Park, J. Y. (2013). The effects of the Science Writing Heuristic approach on the middle school students' achievements. *Journal of the Korean Association for Science Education*, 33(5), 952–962. <https://doi.org/10.14697/jkase.2013.33.5.952>
- Storch, N. (2005). Collaborative writing: Product, process and students' reflections. *Journal of Second Language Writing*, 14(3), 153–173.
- Ryu, S., ve Sandoval, W. A. (2012). Improvements to elementary children's epistemic understanding from sustained argumentation. *Science Education*, 96(3), 488–526.
- Ryve, A. (2011). Discourse research in mathematics education: A critical evaluation of 108 journal articles. *Journal for research in mathematics education*, 42(2), 167–199.
- Sampson, V., Grooms, J., ve Walker, J. P. (2011). Argument-driven inquiry as a way to help students learn how to participate in scientific argumentation and craft written arguments: An exploratory study. *Science Education*, 95(2), 217–257.
- Towndrow, P. A., Ling, T. A., ve Venthan, A. M. (2008). Promoting inquiry through science reflective journal writing. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 4(3), 279–283.
- Walshaw, M., ve Anthony, G. (2008). The teacher's role in classroom discourse: A review of recent research into mathematics classrooms. *Review of Educational Research*, 78(3), 516–551.
- Wills, H. (1993) *Writing is Learning: Strategies for Math, Social Studies and Language Arts*. United States of America: EDINFO.
- Wellington, J. ve Osborne, J. (2001). *Language and literacy in science education*. Open University Press.
- Yore, L. D., Bisanz, G. L. ve Hand, B. M. (2003). Examining the literacy component of science literacy: 25 years of language arts and science research, *International Journal of Science Education*, 25(6), 689–725.
- Yore, L. D., Hand, B. M., ve Prain, V. (2002). Scientists as writers. *Science Education*, 86, 672–692.
- Yore, L. D., ve Treagust, D. F. (2006). Current Realities and future possibilities: Language and science literacy-empowering research and informing instruction. *International Journal of Science Education*, 28(2–3), 291–314.
- You, J. Y., Kang, S. J., Kim, J. Y., ve Noh, T. H. (2013). An investigation of students' science writing processes using think-aloud method. *Journal of the Korean Association for Science Education*, 33(5), 881–892. <https://doi.org/10.14697/jkase.2013.33.5.881>

TÜRKİYE’DE 1980 YILI SONRASI MUHAFAZAKÂR GİYİMİNİN TASARIM YÖNÜNDEN GELİŞİM SÜREÇLERİNİN HAZIR GİYİM VE TASARIMCI MARKALARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Cemre ÇETİNKAYA

T.C.Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı
cmrctnky@gmail.com

Zehra DOĞAN SÖZÜER

T.C.Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarım
zehradogan@halic.edu.tr

Özet

Giyim kuşam unsuru, kişilerin yaşayış biçimine ilişkin tercihlerini ifade etmelerinde rol oynamakta, çevreye tercihlerine ilişkin bilgi sunmaktadır. Muhafazakâr giyim ise, günümüzde uluslararası modaya entegre bir tasarım konusu olarak sıklıkla; pazarlama, kimlik, kültür konuları ile bütünleşik olarak incelenmektedir. Türkiye’ de 1980 sonrası gelişimlerin bir getirisi olan modernleşme ile dönüşümü görülebilen muhafazakâr giyim, moda unsurunun etkisiyle birlikte çağın gereklerine uyum sağlayacak bir anlayış ve imaj etrafında çeşitlenmiştir. Özellikle genç kesimin muhafazakâr giyim tercihlerinde modaya uyumlanmanın etkileri önceki yıllara kıyasla tektip olmaktan uzaklaşan, farklı kimliklere hitap edilebilir ölçüde çeşitlenmiş ve serbest piyasa ile markalaşma rekabetinin etkisiyle özgürleşmiştir. Muhafazakâr giyim alanı için üretilen tasarımlar günümüzde modern yaşamın aktivitelerini destekler çeşitlilikte ve sık değişen trendlere uyumlanmış haldedir. Araştırmanın amacı, Türkiye’ deki modernleşmenin bu giyim alanına etkilerini 1980’li yıllardan günümüze ele almak ve tasarım alanında kaydettiği gelişimleri incelemektir. Bu amaçla hazır giyim sektöründe muhafazakâr giyim alanında yeni nesil giyim markalar araştırılmış ve tasarımcıların özel koleksiyonlarında görülen muhafazakâr giyim eğilimlerinden örnekler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Moda perakende, Uluslararası Moda, Muhafazakâr giyim, Moda trendleri

Abstract

The clothing factor plays role in expressing the preferences of the people about their way of life and provides visual information to the environment. Conservative clothing, on the other hand, is often a design topic integrated with international fashion; It is examined in the context of marketing, identity and culture topics and is included in the literature. The conservative clothing, which shows development and change during the modernization of Turkey in 1980’s, diversified around an understanding and an image to adapt to the requirements of the new age, with the fashion. Especially, the effects of modernization have been seen in the clothing preferences of young people and it has been seen that it has become free from the uniformity compared to the previous years and has been diversified to address different identities and has been liberated by the influence of free market and branding competition. Designs for the conservative section that performs the act of dressing in line with their beliefs have been actively involved in life recently. The purpose of the study, while reviewing the development of conservative clothing in terms of design from 2000s to the present day, to explain the development of this area in terms of design and the changing consumption patterns of young people. For this purpose, the emergence of new brands in the field of conservative clothing and the conservative clothing trends seen in the private collections of designers were examined.

Keywords: Fashion retail, International fashion, Conservative clothing, Fashion trends

GİRİŞ

Giyim, kişilerin öz benliğini yansıtmada, inanç ise, bireylerin tüm tercihlerinde önemli rol oynamaktadır. Hazır giyim sektöründe muhafazakâr kadın giyim ürünleri, değişime ve gelişmeye açık olan bir pazar olup, bu ürünlerden ise kapalı giyim, kadınların dinin ön gördüğü şekilde uygun giyinmesini ifade etmektedir.

Tesettür giyim geçmişte yerel ve geleneksel olan giyimi benimseyen kesimle ilişkilendirilmiş, 1980'lerden sonra politik olaylarla değişime uğramış ve muhafazakâr giyim olarak varlığını sürdürmüştür. (Göle, 1998:130) Tesettür giyim ürünlerinin moda döngüsüne adapte edilmesi ile ortaya çıkan muhafazakâr giyim bu alanda giderek tasarım alanına daha fazla yatırım yapılmış ve gelişmiştir. Öncelikle yüksek gelirli olan kısıtlı bir kesim içinde görünür olan bu tüketim şekli, günümüzde inancı doğrultusunda giyinen ve aynı zamanda moda eğilimlerini de bir araya getiren kadınlar için kendilerini ifade ediş şekli olmuştur. Modanın bu giyimi dönüştürmesi sonucu ortaya çıkan muhafazakâr giyim, perakendecilerin pazar karlarını ve dolayısıyla pazar paylarını artırmasına ve çeşitli pazarlama stratejileri uygulamalarına olanak sağlamıştır. Bu alanda talebin genişlemesiyle de kıyafet ve başörtüsü sunan işletmeler, çeşitli kumaşlardan üretilen, çeşitli şekil ve renklerde, farklı fiyatlardan ürünlerinin satışlarını yapmaya başlamışlardır. (Sandıkçı ve Ger, 2007)

Türkiye’de günümüzde ulusal veya uluslararası birçok muhafazakâr giyim markası faaldir. Artan markalar ile daha geniş yelpazede ürün çeşitliliği sağlanmaktadır.(Özkaynak,2018:5)Dünya piyasasında ise Moda liderleri dini bağlılık, maliyet bilinci ve fiyat orantısı açısından Orta Doğu piyasasında yüksek fiyatlı ürünlere olan ilgi ile birlikte bu piyasaya dahil olmuşlardır. Armani, Dolce&Gabbana, Chanel ve Donna Karan gibi dünyaca ünlü moda markaları da talep doğrultusunda tesettür koleksiyonları hazırlamışlardır. Moda, devamlılığını sağlayabilmek için sürekli kendini yenilemek zorunda olan sektörlerin içinde yer almaktadır. Modanın geçmişine bakıldığında birçok trendin kendini tekrarladığı söylenilebilir bu sebeple de tasarımcılar dönem dönem farklı ve yeni arayışlar içerisine girmektedir. Bu sebeple de muhafazakâr giyim tasarımcılar için bildiklerinin dışında, çok farklı pencereler açabilme potansiyeline sahip olması sebebi ile yeni ve bir mecradır.

Modada Muhafazakâr Giyim Kavramı ve Sosyal Statü

‘Abalı’nın ifadesiyle moda (mode) Latince olarak, hudut anlamındaki “modus” tan gelmektedir. İngilizce fashion olarak ifade edilen moda tarz şekil biçim, adet, usul, davranış, kibar sınıf hayatı, üst tabaka, yüksek camia anlamlarında da karşılık bulmaktadır.’ (Abalı 2009: 128-129) Barbarosoğlu’na göre ise Türkçe’de batılılaşmayla kullanılmaya başlamış olan moda kavramı Fransız kültürünün ekseninde hayatımıza dahil olmuş ve en önemli ivmesini ise giyim-kuşam ile yakalamıştır.’ (Barbarosoğlu, 2012,2)

Daha ayrımlı ifadelerden biri, Türk Dil Kurumu’ nun ‘değişiklik gereksinimi veya süsleme özentisiyle topluma girmiş yenilik’ tanımıdır. Türk Dil Kurumu, bir şeye gösterilen aşırı düşkünlük olarak da tanımlamıştır. (Tdk) Olgunun tanımındaki değişken olma özelliği günümüzde hızı artarak ve sınırları serbestleşerek devam etmiştir. 2000’li yıllara dek ilerleyiş yavaş ve döngüsü anlaşılabilir halde olmuştur. Bu döngü, modanın belirli bir kaynaktan doğması, toplum tarafından benimsenmesi ve zamanla tabana yayılarak meşrulaşması sonrasında ömrünü doldurarak bir süre sonra ise kaybolmasını ve yerini yeni akıma bırakması şeklinde olmuştur. Kendi kendini Moda yeniden varoluşu sağlamak amacıyla demode kavramını da içerisinde barındırır. Chanel’in deyişi ile “Moda demode olsun diye yapılır” deyişidir (Davis,1997,183).

Giysi günümüzde hızlı tüketim alanlarından biridir. Daha önce bahsedildiği gibi kişinin kimliğinin açık bir dışavurum şekli olarak da düşünülebilir. Bu nedenle giysi tercihleri insanların kendi amaçları doğrultusunda giyim şekillerini nasıl yorumladıklarını öğrenmek açısından bir kaynaktır. Kişilerin bulundukları pozisyonun yani statünün belirleyici öğelerinden olan giyim faktörü, dönem dönem nasıl farklı algılandığı ve statü algısından asıl etkin rol oynadığı noktasında bir olgu ortaya koymaktadır. Giyim şekli bilgi vermesi nedeniyle iletişimde de pasif bir rol oynamaktadır. Bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevrede, yaşantısına, inancına dair seçimine ve siyasi görüşüne belirli göndermeler de yapmakta olan giyim olgusu kişilerin benliğini yansıttığı ve hayat tarzlarına göre yaptığı görünüm bütünüdür.

‘Toplumsal norm ve değerler gelenekçi ve modern toplumlar arasında belli farklar yaratmaktadır bu farkların başında ise statü algısı yer almaktadır. Barbarosoğlu’nun ifadesiyle ise kişilerin toplumda büründükleri rolleri ve meslekleri onların hangi gruba ait olduklarını belirlemektedir bu durum modern toplumlarda farklılık göstermektedir. Modern toplumlarda her türlü sosyal hareketlilik teşvik

edilmekte, dolayısıyla da aile, ırk ve kasta dayanan statü kalıpları reddedildikçe esnek ve Rekâbetçi bir ortam oluşturulmaktadır (Barbarosoğlu, 2006:114).Günümüz toplumlarında statü algısı, yaşam tarzı, harcama biçimi, bunların bir yansıması olan giyime gösterilen önem ile oluşturulmaktadır.

Modernleşme ile birlikte yaşadığımız çağda tüketim artık insan ihtiyaçlarını karşılayan bir tutum olmaktan yerine tüketim kültürü içerisinde anlamlandırabileceğimiz kimlik oluşturma proseslerini yansıtır hale gelmiştir. Bu bağlamda muhafazakâr kesimde tüketim kültüründen etkilendiği söylenilebilir ayrıca muhafazakâr moda “örtünme” pratiğinin dışında marka olanı tüketmek farklı görünme ve ayrışma gibi anlamlandırılmıştır. Burada 90’lı yıllarda yapılan muhafazakâr giyim defileleri akla gelmektedir. Bu alana yeni bir anlayış sunan defileler sonrası muhafazakâr giyimde lüks tüketim ve israf konuları tartışılmıştır. Bu durum İslami yaşayan kesim için statü, gösteriş ve göz önünde olma odaklı tüketim kültürünün yerleşmeye başladığını göstermektedir. (Bilici, 2000:217-236) Türkiye’de İslami kesim tekdüze bir bütünden ziyade, sosyoekonomik, kültürel ve bağlı olunan dini guruba göre farklılıklar bulunur. Bu farklılıklarla birlikte inancı yaşama ve kavrama şeklini değişmektedir. Daha büyük takılan başörtüsü ve pardösüden oluşan muhafazakâr giyim şekli yıllar içerisinde çeşitli nedenlerden ötürü değişmeye başlamıştır. Günümüzde; DKNY ve Gucci, gibi dev moda markalarına ilgili oldukları gözlemlenmiştir. Modernleşme ile birlikte lüks algısına dayalı tüketim muhafazakâr kesimde yaygınlaşmıştır. (Ger-Sandıkçı, 2005)

Muhafazakâr Giyimin Modaya Uyumlanma Süreçleri

Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde tüm sınıfsal katmanlarda gelenekselleşen kültürün modernleşmeye ile yaşadığı sürecin yansımalarını görülmüştür. İslami yaşayan kesim modernleşme ile batılaşma olgularına karşı dönüşümü yavaş olan bir süreç geçirmiştir. İslami kesim 60’lı yılların bitmesi 70’li yılların başlamasıyla kültürel olguların değişmesine karşı alternatif bir düşünce şekli üretme çabasına girmiştir. (Gençtürk-Hızal, 2003:83) Teknoloji, tüketim ve laik eğitim gibi modernleşmenin getirdiği modern-küresel dünyaya ait olan olgulara daha mesafeli yaklaşmıştır. Faydalı olan yanlarını alarak eklemeler yapmaya başlanmıştır. İslami yaşayan kesimdeki bu yeni paradigma, modern hayata uyum sağlama ile modern karşıtlığı yerine ortak noktalarda buluşma yaşanmasına neden olmuştur.

Bilici’ye göre ‘alternatif kurum ve eşyaların gündelik hayata dahil edilmesi ancak İslamisi’nin türetilmesi ile gerçekleşmektedir.’(Bilici, 2000:218). Muhafazakâr kesimin bu süreç içinde kolaylıkla tüketim kültürünün bir parçası haline gelmesine neden olan ise her şeyin İslami’sinin gerçekleşmesi ile olmuştur; İslami televizyon, tatil, demokrasi. Bu dönemde gelenekselleşen kültüre karşı olan değişimlerin ilk örneğini 70’li yıllarda gördüğümüz örtünme şekline karşı yeni ve daha farklı olan örtünme şekilleri ile görmektediriz.

1960’lı ve 70’li yıllarda vücut hatlarını belli eden pardösüler diz hizasında, takılan örtülerde ise saçlar önden gözükmekte küçük üçgen şeklinde bağlanan başörtüler boynun altından düğümlenmiştir.70’li yılların gelmesi ile birlikte takılan örtülerde saçların tek bir teli dahi görünmemekte ve pardösüler topuklara kadar uzanmaktadır.1970’li yılların ortasına gelindiğinde isetopuklara uzanan pardösüler, omuzlardan aşağı sarkan büyük örtülerle tamamlanmıştır. Giyilen tüm dış giyim parçaları (pardösü, eşarp) koyu renklerde tercih edilmiş Krem, bej, siyah, kahverengi, lacivert gibi soluk tonlarda olmasına ve dikkat çekmemesine özen gösterilmiştir.

Subaşı’ na göre ‘1980 dönemi eğitilmiş genç kuşağın öncülüğünü yaptığı ve gelenekselleşen örtünme şeklinin değiştiği yıllar olmuştur. Bu dönem dinin klasik pozitivizm ile örülmüş hâkim paradigma karşısında mücadele vererek varlığını sürdürme iddiasını kaybetmediğini göstermiştir.’ (Subaşı, 2000:61) Bu söylemler doğrultusunda Dünyada ve Türkiye’de yaşanan sosyo-politik ve sosyo-ekonomik değişimler göz ardı etmemek gerekmektedir. Dünyanın iki kutba ayrıldığı ikinci Dünya savaşı sırasındaki soğuk savaş döneminin kapanması 80’li yıllara denk gelmiştir. Aynı zamanlarda Türkiye’de 12 Eylül sürecinin yarattığı izlerin sosyal yaşantı anlamında da silinmeye çalışıldığı yıllar olmuştur. Tüketim kültürü bir yaşam şekli olarak yerleşik hale gelmiştir, değişime kapalı olan İslami kesimde bu değişimden payını almıştır. Medyada serbestleşen yayın politikaları, yabancı dizilerin ve zengin insanların yaşamlarını gösteren Televole kültürü, popüler kültür yaygınlaşması tüketimin

seyirlik bir unsuru olmasını kolaylaştırmış aynı zamanda modayı dönemin tabiri ile daha global kılmıştır. (Ger-Sandıkçı, 2005)

Sözür, ‘1980 sonrası değişen dönemi medyanın serbestleşmesi olarak özetlemiştir. Modernleşme arzusu ile batılı tarzda lüks yaşam olgusu ortaya çıkmıştır bunun sonucunda ise Televizyon ve dergilerde reklamları yer alan ithal ürünler, alışveriş merkezlerinde yer almış ve ulaşılabilir hale gelmiştir. Kişilerin kullanımı için sunulan ithal ürünlerin artık daha ulaşılabilir hale gelmesi sayesinde kadınlar, batılı tarzda yaşayan kadınlar ile aynı kıyafetleri ve aksesuarları kullanabilir aynı zincir restoranlarda yemek yiyebilir duruma gelmiştir.’ (Sözür, 2014 :34)

Mahcupyan’ın ifadesiyle, ‘1980 dönemi sonrası İslami hayat doğrultusunda giyimine yön veren kadınlar, erkekler ile aralarındaki eşitsizliği utangaç bir dille dile getirmeye başlamışlardır. Önceleri erkek aile fertlerine destek için yürüttükleri siyasi faaliyetlerini daha sonraları “kendileri için” bir gelişme ve çeşitlenme imkânı çerçevesinde dönüştüren muhafazakâr kadın devlet düzleminde modern olanla mesafeli olan ama sosyal düzlemde kendine has modernlikler üreten ve giyime de yansıyan bir anlayış ortaya çıkarmaya başlamışlardır.’ (Mahcupyan, 2015).1980’lerin sonuna gelindiğinde “tesettür giyim inancın giyim şeklidir” anlayışı yaygınlaşmıştır. Giyim türü bakımında kendi içinde tanınma, çeşitlenmeye açık bir alana dönüşme eğilimine girmiştir.

Modernleşmeye karşı çıkan ve İslami olanı gözetken yaklaşım 90’larla birlikte hızla azalmaya başlamıştır. 80’li yıllarda yaygın olan moderni İslamileştirme tutumu durumu ortadan kalkmıştır. Gündelik yaşamın bu yeni inşası ile birlikte o güne kadar beslenen İslamiyet’e göre giyinen kadın olgusunda da bir dönüşüm yaşanmış bunun sonucunda ise sosyal, kültürel, dini ve ekonomik alana dair birçok farklılaşma bu dönüşüm içerisine dahil olmuştur. Özellikle giyim, kişilerin topluma uyumdan ziyade kendini ifade etme, cinsel kimliğini ortaya koyabilme için kullanılmaya başlanmış, ayrıca eğlence, spor vb aktiviteler için çeşitlenmiş ve özgürleşen bir kimlik inşası aracı haline gelmiştir. (Sandıkçı ve Ger, 2007)

Barbarosoğlu’nun ifadesiyle ‘90’lı yıllardan itibaren bireycilik yükselen değer haline gelmiştir.Özal ekonomisi ile İslami kesim kamusal alanda daha fazla yer talep etmiştir. Sonucunda ise muhafazakâr kadınların kıyafetlerinde önce renkleri daha sonra tarz ve üslubu etkisi altına alan “bedenim benimdir ve buradadır” anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur.’ (Barbarosoğlu,2013:167)

2000’li yıllar İslami yaşayan kesim için hızlı bir modernleşme sürecine şahit olmuş ve modernleşme furyasında kadınların kılık kıyafetleri oldukça fazla etkilenen alan olmuştur. Artık çorap giyinmek demode olarak algılanırken, takılan örtü ile uyumlu göz makyajı yapmak ise moda olmuştur. Muhafazakâr giyim algısı, tüketim piyasasının ilgisini cezpt etmiş 2000’li yıllar muhafazakâr giyimin de moda alanına dönüştüğü yıllar olmuştur. Artık giyinme şekilleri modaya uygun olarak, marka ve modern tüketim imajları ile kendine yön veren bir dönüşüme uğramıştır.

Tüketim kültürünün bir parçası olan moda, küresel ekonomi sistemine ait bir olgudur. Günümüzde yer alan moda bundan 20 yıl öncesine kadar İslami kesimle bağdaşmayan bir noktada var olmuştur. Ancak günümüz tesettürlü kesimin hayatına çok hızlı bir giriş yaparak ‘her şeyin bir modası’ olabileceği anlayışının benimsenmiştir. Öncelikle birey, ‘kendini ifade etmeli inandığı beğendiği ait olduğu grup gibi giyinmelidir.’ Bu fikrin temelinde yatan bireyselleşme beğenilerin tercih edilmesi, tercihlere yönelik ürünlerin sunulması kapsamında genişlemiştir. Modanın İslami kesimin hayatına dahil olması ile birlikte “muhafazakâr Moda” denen bir kavram türetilmiştir. Muhafazakâr moda İslami ölçülere, yaşına uygun ve hâkim moda anlayışını yansıtan tesettürlü kadınlara yönelik üretilen bir giyim şekli olmuştur.

Medyanın Gelişimi ile Muhafazakârlık Kavramının Dönüşümü

‘Reklam unsurunun kitle iletişim araçları ile toplumları etkilemedeki, hayat tarzı ve kültürel yapıyı değiştirmedeki gücüne moda açısından bakıldığında hem modernleşmenin bir ürünü hem de modernleşmeyi hızlandırıcı bir unsur olduğu görülmektedir. Bu açıdan da bakıldığında medyanın kadın kıyafetlerindeki modernleşmeye etkisi yadsınamayacak bir gerçektir.’ (Özdemir,33)

Günümüzde tüketim olgusu bir yaşam tarzına dönüşmüştür ve bireylere sunulurken kitle iletişim araçlarından yararlanılmıştır. Medya tarafından kullanılacak ürün seçimi, bunun kişilerin yaşantısı üzerinden, yaşam tarzı ile desteklenerek bir konsept'e dönüştürülmesi yoluyla sunulmaktadır. Ürünün vaad ettiği mutluluk ve kazanımları algılamayı kolaylaştıran bu sunum ise toplumun benimsediği seçkin yaşam tarzına atıf yapmaktadır.

Sosyal hayatı bu denli etkileyen medyanın, insanların giyim davranışlarını etkilememesi düşünülemez. Aslında kadın-erkek, iyi-kötü gibi kavramları yeniden betimleyerek hayatımıza sunan medya, modern insana ne giyinmesi gerektiği nasıl davranması gerektiği doğrultusunda yönlendirmeler yapmaktadır. Medya globalleşen dünyada dini ve geleneksel değer yargılarını aşındırma noktasında tüm diğer faktörlerden daha fazla rol oynamaktadır. Bu büyük rolde normalleştirme, sıradanlaştırma gibi unsurları kullanan medya kişilerin hassasiyetlerini zayıflatarak yeni oluşan duruma alışmalarını sağlamaktadır. Kadın giyim şeklinin değiştirilmesi de bu belirgin süreçten geçmiştir. Günümüze moda en yaygın şekilde sosyal medya, moda dergileri, 'influencer' olarak tanımlanan sosyal mecra fenomenleri tarafından kitlelere ulaşmaktadır muhafazakâr giyime yer verilen ayrı sosyal-dijital mecralar da kendi içinde üretilmektedir. Günümüzde bu alanların birbiri içine geçmemiş olduğu da görülmektedir. Böylelikle modern muhafazakâr kadınlar kendilerinin yönlendirecek ve yaşam tarzı konusunda yeni olana ulaşacakları bir rehber edinmiş olmaktadır. Bu tarz mecralar muhafazakâr kadın modernleşmesi ve başörtülü kadınların değişen görüntülerini inşaa etmeleri açısından etken oluşturmaktadır.

Muhafazakâr Giyim Modasının Küreselleşmesi

Marshall Küreselleşme'yi 'bütününde Dünya'yı tek bir mekân olarak varsayan düşüncenin şekillenmesini kapsadığı bir kavram olarak betimlemiştir. Bu bağlamda ise globalleşme kavramının somut bir biçimde yapılaştığı yani aslında birbirinde ayrı kopamayacak parçalar şeklinde ve sürekli yeniden kurulan düzenin küresel anlamda yayılması fikrini taşımaktadır.' (Marshall 2009: 449)

'Globalleşmenin dini küresel sistem içerisine çekerek geçmişte var olan geleneksel yapısından uzaklaştırması din üzerindeki en önemli etkilerinden birisidir. Globalleşme ile varlığını artıran Küresel kültür, her türlü değer ve inancın tüketimini sağlayarak oranı giderek artan küreselliği hayatlarımıza dahil etmektedir. Bunun bir getirisi olan tüketim unsuru, gündelik yaşantının değişmesine neden olduğu gibi dini yaşantının birçok önemli değerini tüketim kültürünün içerisine katarak değer kaybına uğramasına neden olmaktadır.' (Çapçioğlu, 2008: 153)

Usta ise küreselleşme unsurunun yarattığı etkilerin diğer tüm alanlarla oranla en ağır seyredeceği alanın inanç olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenini ise dinin diğer tüm alanlara oranla en soyut ve uzun yıllara dayanan bir geçmişinin olması bu bağlamda ise yerleşmiş bir olgu olması olarak göstermiştir. (Usta, 2012: 380) Globalleşmenin beraberinde getirdiği unsurlardan olan modernleşme kavramının en fazla değişime uğrayan kısmı olan moda, dini simgeleri ve ifadeleri dönüşüme uğratarak benimsenen yeni yaşam tarzı içerisine dâhil etmeye çalışmaktadır. Modernleşmenin bireyselleşme ve bireyin tercihlerini ifade etmesi yönünde bir serbestleşme kazandırmıştır. Bu medya ve iletişim araçlarının gelişmesi ile de desteklenen bir gelişme olmuştur.

Moda'ya yön veren, çıkardığı koleksiyonlar adlarından söz ettiren ve takip edilen ünlü moda markaları, muhafazakâr olan kadınların da güzel giyinerek şık olma iç güdülerini modadan uzak kalmaması adına muhafazakâr kesime uygun olan ürünlerin yer aldığı koleksiyonlar yapmaktadırlar. Markaların amacı sundukları koleksiyonlar ile muhafazakâr kadına inancı doğrultusunda giyinecekleri modaya uygun tarz ve şık parçalar sağlamaktır. Dünyada modayı yönlendiren giyim markaları, medyada önemli etkiye sahip dergiler ve platformlar ve bu anlayışı görünür kılmış ve bu giyimin 'lüks' sınırlarını belirlemiştir. Güncel örnekler üzerinden buna ithafen çekilen fotoğraflar, yapılan stil çalışmaları incelenmiştir.

Dünyaca ünlü tasarımcılar İslami moda alanındaki boşluğu fark ederek günümüzde gerek hazır giyim gerek defilelerde tasarımlarına bu yönde şekil vermiştir. Bu değişimlere dünyaca ünlü moda dergisi Vogue'un İslami giyinen kesime yönelik olarak çıkarmış olduğu Arapça versiyonu Vogue arabia 2017 dergisinde Filistin kökenli Gigi Hadid'i kullanmış, kapak fotoğrafında incecik bir tülü başörtüsü

havası vererek bağlamış ve bir aksesuar olarak kullanmıştır. Bu detayın moda unsuru olarak tercih edildiği göze çarpmaktadır. Bu dönemin hâkim makyaj trendinin herhangi bir değişime uğramadan uygulandığı görülebilir.

Resim:1.1 Vogue Arabia

Resim-1’de Gucci’nin 2018 Sonbahar hazır giyim koleksiyonunun da ise kıyafetlerden çok ona yüklenen anlamlar ön plandadır. Başörtüsünün bazı kesimler tarafından aksesuar olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Tasarımcıların bir inanç sistemine yönelik yahut da bir ideoloji etrafında tasarımları şekillendirmeleri ancak onları kendi moda anlayışlarına uygulama ve yorumlama çalışmalarıdır. Gucci dünyada büyüyen bir Pazar olan muhafazakâr giyimi şekillendirerek hedef kitle için kendisini görünür kılmıştır. Kullanılan kumaş desenleri Avrupa modasına uyumlandırılmıştır.

Resim1.2 Gucci 2018 Sonbahar-Kış

Gucci’nin sonbahar kış defilesinde çene altından bağlanan kare başörtülerin kombinlendiği muhafazakâr giyime yönelik kıyafetlerin yanı sıra, işlevsellik yeni bir tasarım konusu olarak ortaya çıkmıştır. Kayakçıların soğuktan korunmak için giydikleri sadece gözleri açıkta bırakan yün şapkalarına yer verilmesi sonrasında influencerlar tarafında sosyal mecralar ile İslami giyinen kesim tarafından yaygın bir biçimde kullanılmıştır.

Resim1.3 Gucci

Max Mara 2017-2018 Sonbahar-Kış defilesi için tesettürlü manken Halima Adeni kendi çizgisiyle olduğu gibi tesettürlü haliyle podyumda yürütmüş ve ardından Milano Moda Haftası'nda Sonbahar-Kış defilesi için Halima Aden bu defa tesettürlü olan Amina Adan ile birlikte markanın tasarımlarını sergilemiştir.

Resim1.4Max Mara Sonbahar-Kış

Versace 2018-2019 koleksiyonu ile İnançları doğrultusunda giyinme eylemini gerçekleştiren Muhafazakâr kesim için Lüks kavramının sınırlarını belirleyen markalardan biri olmuştur. Yer verilen koleksiyon parçalarının birçoğu aksesuar niteliğinde rahat bir şekilde bağlanmış ve saçları tam olarak örtmeyen başörtüsü ile kombinlenmiştir. Versace "teklik" kuralına uyarak monokrom bir kombin ile muhafazakar kadına moda konusunda öncülük yapmıştır. (Resim:1.5)

Versace 'nin yine kış defilesinde ön plana çıkan başörtüsü bağlama stili ortadoğu ve tüm islami ülkelerde yankı bulmuş özellikle genç kesim tarafından oldukça beğenilmiştir. Saçı andıran topuz modeli olan kumaş bağlama ve şekillendirme tarzı yenilikçi bulunmuştur. Modeller Türk modasında da karşılığını bulmuş ve benzerleri üretilmiştir. (Resim:1.6)

Resim:1.5Versace 2018-2019

Resim:1.6Versace

Dünyaca ünlü marka olan Donna Karan ise ramazan ayında muhafazakâr ezgiler taşıyan özel bir kapsül koleksiyon hazırlayarak satışa sunmuş ve Ortadoğu piyasasına yatırım yapmaya başlamıştır. Bu koleksiyonun tanıtımında ise o bölgede ünlü moda isimlerinden biri olan influencer Leena Al Ghouti ile iş birliği yapmıştır. Dikkat çekici ve farklı renkler ve desenler kullanan Donna Karan markası koleksiyonun ana parçaları olarak ise etek, bluz, pantolon ve elbiseleri tercih etmiştir. (Resim:1.7)

Resim:1.7 <https://www.harpersbazaararabia.com/>

Resim:1.8 Dolce&Gabbana 2016 sonbahar

Dolce&Gabbana markasının Orta Doğu piyasası için tasarladığı koleksiyon, markanın bilindik işleme ve çiçek desenleri tesettür kıyafetleriyle 2016 yılında piyasaya sunulmuştur. İtalyan çizgilerini şık pardesü, abiye ve başörtüler ile buluşturan Dolce&Gabbana bu koleksiyon ile muhafazakâr moda alanında hızlı bir yükseliş sağlayarak kendine yer edinmiştir.

Hedef Dergisinin Şubat 2016 sayısında yayınlanan muhafazakâr giyimin Dünya’da bir Pazar haline geldiği ve Türkiye ihracatçılarının İslami ülkelere yöneldiği görülmekte ve Hazır giyim perakendecilerinin de bu yönde ivme kazandıkları yapılan koleksiyonların geniş kitlelere yayıldığı gözlemlenmektedir.

Resim:1. 9 İthib hedef dergisi Şubat,2016

Türk markası olan Defacto’nun 2019-2020 yılında çıkardığı modest koleksiyonu ile daha önceleri yerlere kadar uzanan bol pardesülerin omuzlardan aşağı dökülen büyük eşarpların yerini daha modern ve spor giyinen bir şekle bıraktığı görülmektedir. Muhafazakâr genç kesimin istekleri doğrultusunda koleksiyonlar hazırlayan hazır giyim üreticilerinin defilelerde gördüğümüz örtünme biçimlerini muhafazakâr moda ya yansıtmakta ve dönüşüm hızla gerçekleşmektedir.

Resim:1.10 Defacto Modest

Resim:1.11 Kuaybe Gider

Türk hazır giyim markası Kuaybe Gider 2019-2020 yılında hazırladığı koleksiyon ile modern ve spor giyinmek isteyen genç kızlara yönelik tasarımlar yapmaktadır. Günümüz moda trendlerine uygun styling ile muhafazakâr piyasanın modernleşme çatısı altında nasıl bir ivme kazandığı görülmektedir.

Resim:1.12Dubai ModestFashionWeek

Dubai Modest Fashion Week ile gördüğümüz muhafazakâr moda ile güncel moda da dahil olan muhafazakâr defileler hızlı olan dönüşümün en net örneklerinden biridir.

Her yıl gerçekleştirilen muhafazakâr defilelerin öncüsü modanisa farklı iş birlikleri ile muhafazakar moda alanında sektöre öncülük etmektedir. Pillar, SaiqaMajeed ve FarrahNaaz, Mayovera, Selma Sarı ve Refka, Fllumae, Nourish Kareem ve Aidijiuma, ve Helena Latifi gibi markalar ile defileler düzenleyen Modanisa online hazır giyim markasıdır. ‘Modanın Zarafetini Sahiplen’ sloganıyla modayı İslami giyim içerisinde konumlandırılmıştır.

Modanisa Modest Fashion Week kapsamında, ilk tesettürlü manken olan Halima Aden ile çalışmıştır. Daha sonrasında Halima Aden ile yeniden iş birliği yaparak bu defa ünlü ismin hazırladığı kapsül koleksiyon ile yeniden bir araya gelinmiştir. Hızla ilerleyen markaların adından söz ettiren kişilerle işbirliği yapmaktaki asıl amaçları hızlı bir yükselişi hedeflediklerini göstermektedir. Bu tarz üretim yapan firmaların moda dünyası içerisinde görünür kılınma ve dikkat çekme isteklerine olumlu yönde geri dönüşler sağladıklarını görmekteyiz.

Resim:1.13 Halimaaden&Modanisa

Resim:1.14Modanisa

Gucci şovlarında gördüğümüz örtünme biçimi Türk hazır giyim markası olan Modanisa online ticaret sitesinde güncel hayatımıza girmiştir.

Resim:1.15Nike

Nike tasarımcıları, performans başörtüsü ihtiyacını tartışmak için iki yıl boyunca üst düzey atletlerle toplantılar yaptı ve daha sonra test etmek için farklı spor dallarında birkaç sporcuya verdikleri prototipi oluşturmaya devam etti. Geri bildirim kadınlardan neredeyse aynıydı, çoğunlukla daha hafif ve daha nefes alabilen bir giysi arzusunu işaret ediyordu bu bağlamda Dünyaca ünlü marka Nike İslami çerçevede giyinen kadınlar hazırlanmış “Pro Hijap” koleksiyonuyla gelişen bu sektöre dahil olmuş ve büyük bir açığı kapatarak spor yapan tesettürlü kesim tarafından oldukça ilgi görmüştür.

SONUÇ

1980’li yılların başından itibaren ekonomi alanındaki değişimlerin etkilediği sosyal yaşam, medyanın etkisi ile bireylerin, inanç ve yaşayış biçimi üzerinde etkili olmuş, bu durum ise muhafazakar giyinen kesim ile alakalı tüketim ve tercihlerini değiştirmiştir. Günümüzde tasarımcıların hedef kitlesi olarak genç kesim, kendini sosyal medyada ifade eden, modayı anlık paylaşan kesim olarak modayı etkileyen bir konumdadır. Muhafazakâr kadının örtünme pratiklerini etkileyen modaya eklemlenme olgusunun şöyle bir süreç izlediği görülmüştür: Kamusal alana dahil olan muhafazakâr giyimin modaya göre evrilme ihtiyacı doğmuştur. Bu kadınların sosyal çevrelerinin ve sosyal hayatın değişimi ile ilişkilidir. Önce İslami kesime yönelik sınırlı bir tasarım anlayışıyla giysi üretim yapan markalar ihtiyaca cevap vermeye başlamıştır. Dönemin birçok sektöre yansıyan rekabet ve bunun getirisi olarak çeşitlenme, modaya kolay adapte olabilir bir döngüdür. Bu alanda seçkin ve bilinir markaların modern kadına yönelik kıyafetlerle yalnızca örtünme biçimlerini uyarlayan yeni bir tür kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde örnekler üzerinden de incelenen markaların üretimleri küresel markalar için çalışan tasarımcılar tarafından yorumlanmakta ve sunulmaktadır. İslami modanın gelişim süreciyle ilgili elde edilen teorik bilgi ışığında, İslami moda dergilerine yapılan marka içeriği analizinden görülen, dergilerin incelenen sayılarında çok az miktarda İslami giyim markasına rastlanmış, muhafazakâr giyim alanına sunulan tasarımların genellikle dünyaca tanınmış lüks markalar tarafından sunulduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Barbarosoğlu, F. (2006). ‘Şov ve Mahrem’. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Barbarosoğlu, F. (2012). ‘Moda ve Zihniyet’. İstanbul:İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2013) ‘Şov ve Mahrem’, (2. Baskı). İstanbul:Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2013) ‘Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet’, (6. Baskı). İstanbul:İz Yayıncılık.
- Bilici, M. (2000). ‘İslamın Bronzlaşan Yüzü’.
- Davis, F. (1997). ‘Moda, Kültür ve Kimlik’. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GER, Güliz- SANDIKÇI, Özlem (2005). Türban, Tesettür ve Moda, Milliyet Gazetesi, 14.02.2005
- GENÇTÜRK, H., Senem (2003). ‘Bir İletişim Biçimi Olarak Moda: "Modus'un Sınırları", İletişim Araştırmaları
- GÖLE, Nilüfer (1998). Modern Mahrem, İstanbul: Metis Yayınları.
- İhsan, Ç. (2008). ‘Küreselleşme, Kültür ve Din’, (2. Baskı).
- Mahcupyan, E. (2015). ‘Eski ve Yenisiyle Modern Muhafazakâr’.
- Marshall, G. (2009). ‘Sosyoloji Sözlüğü’, Ankara: Bilim-Sanat Yayınları.
- Niyazi, U. (2012). ‘Küreselleşme ve Din’, Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi, Ankara.
- Nurullah, A. (2009). ‘Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet’, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Özkaynak, M. (2018). Dindarlık ve Tesettür Modası Eğiliminin Satın Alma Niyeti Üzerindeki Rolü
- Sözür, Z. (2014). ‘1980 sonrası toplumsal dönüşümlerin moda tasarım alanına etkileri’.
- Subaşı, N. (2000). ‘80’li yıllarda Örtünmenin Anlamı’, İslamiyat yayınları.
- Sandıkçı, G. (2007) Constructing and Representing the Islamic Consumer in Turkey. Fashion theory.
- Ufuk ,Ö. (2003) ‘‘Türkiye’de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi: Moda, Reklam, Medya Üçgeni’’, Köprü Dergisi, No:84.
- İnternet Kaynakları:
- Resim1.1 <https://www.teenvogue.com/>
- Resim1.2 <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2018-ready-to-wear/gucci>
- Resim1.3 <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2018-ready-to-wear/gucci>
- Resim1.4 <https://vogue.com.tr/defile/maxmara-2018-19-sonbaharkis>
- Resim1.5 <https://vogue.com.tr/defile/versace-2018-19-sonbaharkis>
- Resim1.6 <https://vogue.com.tr/defile/versace-2018-19-sonbaharkis>
- Resim1.7 <https://www.harpersbazaararabia.com/>
- Resim1.8 <https://www.modaincele.com/moda-giyim/dolce-gabbana-2016-tesettur-giyim-koleksiyonu.html/attachment/dolce-gabbana-2016-tesettur-koleksiyonu-7>
- Resim:1.9 <https://www.yumpu.com/xx/document/read/55598280/265-hedef>
- Resim:1.10 <https://www.defacto.com.tr/>
- Resim:1.11 <https://www.kuaybegider.com/>
- Resim:1.12 <https://fabukmagazine.com/row/turkey/fashion-show/muhafazakar-moda-sektorunun-uncusu-modanisa-duzenledigi-london-modest-fashion-week-ile-goz-kamastirdi/>
- Resim:1.13 <https://www.aysha.com.tr/istanbul-modest-fashion-week-2019-dolu-dolu-gecti/381937/>
- Resim:1.14 <https://www.modanisa.com/>
- Resim:1.15: <https://en.vogue.me/fashion/nike-pro-hijab-release/>
- <https://vogue.com.tr/haber/vogue-arabiadan-gigi-hadidli-muhtesem-lansman>
- <https://emirateswoman.com/hijabi-model-halima-aden-walked-for-max-mara-at-milan-fashion-week/>
- <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2018-ready-to-wear/gucci/slideshow/collection#16>
- <https://www.haberler.com/ortadogu-nun-tek-ticari-fuari-lifestyle-turkey-9309409-haberi/>

IMASCONGRESS

www.imascon.com

www.imascon.org

www.imascon.net